LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 1 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3001

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ...

Տարեգլուխ է եւ հայրենակիցներ քով քովի կուգան, իրենց ... բարին պատմելու եւ քիչ մը թեթեւնալու համար:

Շարունակելով մեր խորհրդածութիւնները, կ'ուզէինք այս անգամ խօսիլ Հայր. Միութեանց մասին, որոնց գործունէութիւնն ալ սերտ կապ ունի Երեւանի եւ Արտասահմանի յարաբերութեանց հետ: Ուրիշ խօսքով՝ ե՛ւ հայրենիքի ե՛ւ գաղութներու բարիքին հետ:

Պանդխտութեան հետեւանք է այս երեւոյթն ալ,— Հայր. Միութիւն: Սկզբունքով՝ չարիք մը, որ կը մթագնէ բուն հայրենիքի եւ ազգի գաղափարը:

Տարակոյս չկայ որ, եթէ հրաշքով մը ամբողջանար մէկ հայրենիքը եւ բոլոր ցիրուցան բազմութիւնները ամփոփուէին անոր հողերուն վրայ, ինքնին պիտի դադրէր այդ չարիքն ալ:

Բայց,— պանդուխտ ենք, տարտղնուած՝ հազար ափերու վրայ եւ ինքնապաշտպանութեան ամէնէն տարրական, նախնական ազդակն ալ իր արժէքն ունի:

Այսպէս նաեւ Հայր. Միութիւնը: «Չարիքին բարիքը»:

Արդարեւ, Հայր. Միութիւնն է որ կը լեցնէ պակասը, ուժերը հաւաքելու եւ հանրային պարտականութիւններ ստանձնելու համար, եթէ վրիպին ուրիշ ազդակներ,— քաղաքական կուսակցութիւն, մշակոյթ եւն.:

Եւ արդէն ունինք առնուազն քառասուն տարուան պատմութիւն, ի նպաստ Հայր. Միութեանց արդիւնաւոր գործունէութեան, սկսելով Ամերիկայէն:

Անոնք եղան բարոյական աջակցութեան եւ նիւթական օգնութեան աղբիւրներ ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ եւ Կովկասի մէջ: Ոչ միայն մեր օրերուն, այլ եւ համիտեան եւ ցարական շրջաններուն:

Տարուէ տարի արմատանալով եւ տարածուելով, անոնք արդէն դարձած են հաստատուն օրկաններ՝ մանաւանդ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Մեծ թէ փոքր, անոնք աչքի կը զարնեն իրենց գործօն մասնակցութեամբ, ընդհանրապէս բոլոր ճակատներուն վրայ:

Դժուար է երեւակայել թէ ի՛նչ պիտի ըլլար պատկերը հայրենիքի վերաշինութեան եւ գաղութներու բազմաթիւ հաստատութեանց, եթէ չունենայինք Հայր. Միութիւններ: Յիշեցէք միայն չինուած կամ ծրագրուած աւանները, կամ ուրիշ հանրօգուտ ձեռնարկներ,— Նոր Արաբկիր, Նոր Բիւթանիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Մալաթիա, Սեբաստիա, Եւդոկիա, Տիգրանակերտ, Քղի, Բալու, Կիւրին եւն.: Մէկ խօսքով վերաշինութիւն՝ հայրենակցական գծով:

Նոյն պատկերը նաեւ Արտասահմանի եւ մանաւանդ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, աւելի համեստ ծրագիրներով:

×

Հարց է այժմ,— այս դրական գործունէութիւնը շատ աւելի փայլուն չէ՞ր պիտի ըլլար, եթէ Հայր. Միութիւնները ամփոփուէին, համախմբուէին եւ դաշնային կեդրոնացեալ, համապարփակ օրկաններ:

Այսպէս, ինչո՞ւ եղած – չեղած Միութիւնները չվերածուէին շրջանային կազմակերպութեանց, ութ – տասը կեդրոնական գլուխներու տակ,— Վեց Նահանգներ, Սեւ Ծով, Կիլիկիա:

Առաջին անգամ չէ որ կ'արծարծենք այս հարցը: Անհամար նիւթեր եւ թելադրութիւններ հրատարակուած են այս ուղղութեամբ, «Յառաջ»ի տասնամեակի ընթացքին:

Ի՞նչ կը տեսնենք, տասը տարի վերջը,— բազմաթիւ Հայր. Միութիւններ ոչ միայն խուսափելով կը խուսափին որ եւ է կեդրոնացումէ, այլ եւ կտորակուելով, ճեղքուելով, մանրուելով, արդէն վերածուեր են ծաղրանկարներու: Նոր ազդանշան մը, «Վերաշինաց», կը լրացնէ պակասը:

Քանի մը տարի առաջ, միայն Մարսէյլի մէջ կը հաշուէին 65 Հայր. Միութիւններ: Թերեւս առոր կէսին չափ ալ՝ Լիոնի մէջ:

Անշուշտ երկուքն ալ կրկնապատկուած են այժմ, իբրեւ հետեւանք ներքին պառակտումներու կամ «վերաշինական» յաւակնութեանց:

Նոյն իսկ Մ. Նահանգներու ամէնէն ամուր եւ առողջ համարուած Հայրենակցականները ճակատներու բաժնուեցան վերջին երկու տարիներու ընթացքին, եւ այսօր ունինք զոյգ – զոյգ Միութիւններ միեւնոյն նահանգին անունով, մէկը հայրենասիրական կամ հարազատ, միւսը՝ վերաշինական...

Միւս կողմէ կը շարունակուի վաղեմի աւանդութիւն մը,— Հայր. Միութիւն կազմել յատուկ գիւղին կամ աւանին անունով, վերի կամ վարի թաղի համար:

Չենք ժխտեր, երբեմն համեստ Միութիւններ կան, որոնք իրենց համերաշխութեամբ եւ գործունէութեամբ շատ աւելի կ'արժեն, քան մեծերը: Եւ կան շրջաններ, որոնց մնացորդները խոր քուն կը քաշեն: Տրապիզոնը գոյութենէ դադրած է, Բարձր – Հայքը եւ Վասպուրականը նոր վերակազմուեցան Փարիզի մէջ, մինչ անդին Սթանօզն ու Սեօլէզը, կամ Թոքատի Եարթմըշ եւ Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղերը կայծեր կ'արձակեն...

Այս առթիւ բառ մը կուգայ մեր գրչին տակ,— քաոս: Ամէն պարագայի մէջ անկերպարան եւ ջլատիչ կացութիւն մը, լի բազմազան չարիքներով:

Ախտանշանները կ'երեւան արդէն: Թունաւոր մթնոլորտ մը պատած է Հայր. Միութիւնները, բացի աննշան բացառութիւններէ: Ժողով ժողովի դէմ, թուղթիկ թուղթիկի դէմ, հատաքննութիւն, գրգռիչ բանավէճ, եւ դանակ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՆԲԱՒԱԿԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ՓԱՐԻԶԻ «ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ» ԾՐԱԳԻՐԸ

Եւ սակայն տրամադիր կ'երեւայ բանակցելու

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ դեկտ. 30ին, նախագահութեամբ Մուսոլինիի, որ մանրամասնօրէն պարզեց քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական կացութիւնը, յայտնապէս ձգտելով հանդարտեցնել հանրային կարծիքը: Բացատրեց թէ զինուորական գործողութեանց թուլութիւնը տկարութեան հետեւանք չէ: Ստիպուած են մեծ պատրաստութիւններ տեսնել, նոր յառաջխաղացութեան համար: Այսպէս, Էրիթրէի ճակատին վրայ, իտալական զինուորները կը համախմբուին եւ կ'ամրանան այնպիսի դիրքերու մէջ որոնք տեղ - տեղ 170 քիլոմեթր հեռու են սահմանագիծէն, շնորհիւ յառաջխաղացութեան առաջին 30 օրերու ընթացքին կատարուած առումներու: «Այժմ անհրաժեշտ է կազմակերպական բարդ եւ պատկառելի աշխատանք մը կատարել, պարէնաւորումը ապահովելու եւ նոր յառաջխաղացութիւնը դիւրացնելու համար: Ամէն գաղթային պատերազմի մէջ բացարձակապէս անհրաժեշտ են այսպիսի դադարներ, մանաւանդ երբ ստիպուած ենք պարէնաւորում կազմակերպել Թիկրէի պէս տաժանելի եւ լեռնային շրջանի մէջ, որուն տարածութիւնը Իտալիոյ մէկ եօթներորդ մասը կը կազմէ եւ որ 400 քիլոմեթր հեռու է Մասովայի խարիսխէն:

Խօսելով Փարիզի հաշտութեան ծրագրի մասին, Մուսոլինի շեշտեց թէ եղած առաջարկները բաւական չէին գոհացնելու Իտալիոյ նուազագոյն պահանջները, մանաւանդ սահմաններու ապահովութեան տեսակէտով. «Առաջարկներ որոնք ջուրը ձգուեցան հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, երբ դեռ ֆաշական գերագոյն խորհուրդը ժամանակ չէր ունեցած քննութեան ենթարկելու: Այս փորձին ձախողման պատճառները պէտք է փնտռել Իտալիոյ սահմաններէն դուրս, ինչպէս սկսած են խոստովանիլ բոլոր բարեմիտ մարդիկ, ամէն երկրի մէջ»:

«Առաջնորդ»ը խօսեցաւ նաեւ տնտեսական պաշարման մասին: Այս առթիւ յիշեց թէ 94 նահանգներէ հասած տեղեկագիրներ պերճախօս թուանշաններ եւ յուզիչ դրուագներ կը ներկայացնեն ոսկիի հաւաքման մասին եւ ջերմապէս գնահատեց Իտալիոյ կիներուն հայրենասիրական եռանդը: Իր եզրակացութիւնն այն էր թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, երկրին պէտքերը գոհացնելու համար:

** Գ. էջին մէջ պիտի կարդաք իտալական թերթի մը տեսութիւնները՝ գաղթավայր շահելու մեթոտներու մասին: Ուրիշ թերթ մը, «Ացիոնէ Քոլոնիալէ», որ ընդհանրապէս գաղթային նախարարութեան օրկանը կը համարուի, անհրաժեշտ կը գտնէ Իտալիոյ կցել Եթովպիոյ նահանգներէն առնուազն ութը.— Տանաքիլ, Կալլա, Աուսա, Հարրար, Չէրչէր եւ Արուսի եւն.: Ինչ կը վերաբերի Օկատէնի, թերթը դիտել կուտայ թէ անոր բնակիչները արդէն ընդունած են իրենց ճամբան, զէնք բարձրացնելով Եթովպիոյ դէմ:

Հապէշները կը պաշարեն Մաքալէն

Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Մաքալէի պաշարումը կը սեղմուի օրէ օր: Պատերազմական նախարար Մուլուկէթայի բանակը դէպի Մաքալէ կը յառաջանայ հարաւային - արեւմուտքէն, իսկ ռաս Սէյումի եւ ռաս Քասայի բանակները կողէն կը զարնեն իտալական բանակը, 100 քիլոմեթր տարածութեան վրայ: Հապէշները գրաւած ըլլալով Ապպի Ատտին, կը սպառնան իտալական բանակին հաղորդակցութեանց:

Օկատէնի ճակատին վրայ, իտալական չորս օդանաւեր անխնայ ռմբակոծեցին Տակապուր քաղաքը:

Երկրաշարժ Ֆրանսայէն մինչեւ.. Իզմիր

Երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան Իզմիրի մէջ, դեկտ. 30ին: Ժողովուրդը խուճապի մատնուելով դաշտերը փախաւ: Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

Միեւնոյն օրը ցնցումներ պատահեցան նաեւ Ֆրանսայի (Ալզաս - Լօռէն), Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ: Ալզասի մէջ առաջին ցնցումը տեղի ունեցաւ ժամը 3ին, կէս ժամ վերջը երկրորդ շարժ մը եւս պատահեցաւ, շատ աւելի ուժեղ: Մասնաւորապէս ազդուեցաւ Սթրազպուրկ քաղաքը: Վնասները կարեւոր չեն: Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Քոլմարի, Պէլֆորի, Նանսիի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ (արեւելեան Ֆրանսա): Բոլոր տեղերուն մէջ ալ երկրորդ շարժին առեն կը լսուէին ստորերկրեայ որոտումներ: Գերմանիոյ մէջ եւս ցնցումէն ազդուեցան Շթութկարտ, Պատէն - Պատէն եւ Հայտէլպէրկ, ուր բնակիչները ընդոստ արթնցան եւ բազմաթիւ տուներու կարասիները տեղէն անդին նետուեցան: Նոյն տեսարանը՝ Պէռնի մէջ (Զուիցերիա):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին մանաւանդ հարաւային - արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ: Ռօնի յորդումը ամէնէն վտանգաւոր կէտին հասաւ երկուշաբթի օր: Միջերկրականի ափերուն վրայ, Մանթոնի մօտ 30 տուներ պարպուեցան, որովհետեւ տեղատարափ անձրեւները խախտած էին հողը: Շէնք մը փլաւ: Ամբողջ Ռօնի հովիտին բնակչութիւնը խոր մտահոգութեան մատնուած է: Կրընոպլի մօտ, լեռնային աւանի մը՝ կարի բնակիչները խուճապի մատնուեցան հեղեղներէն: Պուատոյի շրջանին այգեստանները ջուրերու մէջ կը լողան:

ՏԷՍԻՆԻ մեր թղթակիցը կը գրէ թէ կիրակի ժամը 10.30ին եղբայրասպան կռիւ մը տեղի ունեցած է Թոքատի շրջանի Պոլիս գիւղացիներու միջեւ, եւ Սեդրակ Փէհլիվանեան դանակով ձախ ոտքէն վիրաւորուած է Ոսկիան Գալուստեանը, 33 տարեկան, որ փորձած էր պաշտպանել եղբայրը: Ոճրագործը ձերբակալուած է, իսկ վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուած: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

20.000 ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐ թափօր մը պիտի կազմեն այսօր, 1 յունուար, Մոսկուայի մէջ: Մասնակցողներուն մէջ կը գտնուին 300 տանտիրուհիներ եւ 300 մանուկներ: Միեւնոյն առեն փորձեր պիտի կատարուին օդանաւային յարձակման դէմ պաշտպանուելու համար: Կազմակերպիչն է օդանաւային եւ քիմիական պաշտպանութեան ընկերութիւնը (Օսավիաքիմ) որ ունի 13 միլիոն անդամ:

ԹՈՒՐՔԻԱ մեծապէս կ'օգտուի Իտալիոյ դէմ սարքուած պատժական

(Շար.ը կարդալ Գ. Էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԻՂՁԵՐԸ ԲՈԼՈՐԻՆ, ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԱՒՕՏ

Վստահ եմ որ շատեր, անոնք որ Արեւելքցի են եւ Հայ, կ'երեւակայեն թէ Կաղանդը Փարիզի մէջ կը տօնուի հէքեաթային շքեղութեամբ:

Կաղանդի թատերական գլխաւոր զարդն է ձիւնը: Ու ձիւնը ի՜նչ հրաշալի խաղեր շինած կ'ըլլայ Փարիզի վրայ: Էյֆէլի աշտարակը, հսկայ ձիւնադղեակ մը դարձած, կարծես կը չմշկէ Սէնի սառած պաստառին վրայ, ելեկտրական կարմիր աստղեր նետելով Փարիզի երկինքին մէջ: Ի՜նչ ուրախութիւն Պուլօնի անտառին մէջ,— ծառերը հագուեցուցած են ներմակ պարիկներու նման, գոյնզգոյն լապտերներ ողկոյզի, պտուղներու եւ մարդկային դէմքերու ձեւով: Լճակին մէջ կեղծ կարապներ կը սահին սառին վրայէն՝ իրենց կտուցէն առկախ կաղանդչէքներ, եզերքը խմբուած մանուկներու համար:

Զբօսարաններո՞ւն մէջ,— դրախտային զուարճութիւններ: Տեղ մը 1935 տարին կը ներկայացուի պառաւի մը նման, որուն ակռաները թափեր են, թեւերը՝ կոտրեր, գանկը ճաթեր, մինչ 1936 տարին՝ աղուոր աղջիկ մըն է, բրդոտ, ցատկան, որ հազարումէկ խոստումներ ունի եւ յոյսեր կը ներշնչէ ամէնուն,— բայց առ այժմ միայն պաչիկ կը բաշխէ:

... Է՜հ, վերջապէս, ինծի՞ է մնացեր նկարագրել Փարիզի կաղանդը,— ինչպէս պիտի ըսէր բանաստեղծ՝ Հիւկօ մը պէտք է պատկերացնելու համար ամանորի խրախճանութիւնները, զուարճութիւնները, լուսցնողները, իրար շնորհաւորողները եւ հանդիսաւոր ... համբոյրները:

Սակայն ի՜նչ հարկ Հիւկոյի գրչին,— բոլոր Հայերը որ կ'ապրին Փարիզէն հեռու՝ իրենց երեւակայութեամբ թերեւս կը գծեն այնպիսի Կաղանդ մը, որուն նմանը անկարելի է տեսնել ոչ երկրի վրայ, ոչ ալ երկնքի մէջ:

Սակայն եկէք մեզի հարցուցէք, Փարիզ ապրողներուս,— Կաղանդն ի՞նչպէս կը տօնուի Փարիզի մէջ.—

Էյֆէլը տերեւաթափ բարտիի նման տնկուեր է միջոցին մէջ: Պուլօնի անտառը թրջած ու ցեխոտ: Փարիզի երկինքը գործարաններու ծուխէն սեւցած: Ոչինչ փոխուած է այսօր, թերեւս երէկուընէ աւելի գէշ է կացութիւնը: Ոչ ինչ կայ որ յիշեցնէ Կաղանդը, բացի *քոնսիէրժէն*, որ ձեռքդ կը նայի այսօր, հոգ չէ թէ *սալ էթրանժէ*ի ձեռք ըլլայ:

Ահա մեր Կաղանդը, հոս Փարիզի մէջ:

Հայկական դատն ալ այսպէս չտեսա՞նք,— լուծուած, սահմանները գծուած, զօրացուած, հատուցումները վճարուած: Մինչդեռ հոս է եղեր որ ճշդուեր է մեզմէ առնուելիք արեան չափը:

Ա՜խ, խաբեբա՛յ Փարիզ, մեր ցաւը աւելի կսկծուն կը դառնայ, հայրենի օջախէն հեռու, առաւելապէս այսօր, Կաղանդի օրով:

Այս կսկի՞ծը պիտի ըլլար մեր կաղանդչէքը:

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(ՅԱՌԱՋԻ միջոցաւ)

Պլիտայի գաղութէն (Ալժերիա)	160
Պ. Արզումանեանի ամուսնութեան առթիւ	340
Գումար՝	500
Դեկտ. 28ի գումարը՝	838
Ընդհ. գումար՝	1338

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ: «ՅԱՌԱՋ»ի Կաղանդի թիւը՝ կիրակի օր:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կը լրանայ 1935 դեկտեմբեր 31ին, եւ որոնց մականունները կը սկսին A եւ B տառերով, նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 4էն 7 (այս օրն ալ մէջն ըլլալով):

Դիմումները պէտք է կատարել ուղղակի, խնդրագիր մը ներկայացնելով դրոշմաւոր թուղթի վրայ (4 ֆրանք): Այս առթիւ հարկ է ներկայացնել վաւերական տեղեկութիւններ (երկու օրինակ), լեցնելով եւ ստորագրելով համապատասխան թուղթը, աշխատանքի վկայագիր մը (նոյնպէս երկու օրինակ), լրացած ինքնութեան թուղթը կամ անոր ընկալագիրը, ինչպէս և համապատասխան թուղթեր, եթէ կինը, զաւակները, եղբայրները կամ քոյրերը ֆրանսահպատակ են, նաեւ օտար անցագիրը: Տրուած բոլոր տեղեկութիւնները քննութեան կ'ենթարկուին, այնպէս որ պէտք է ուշադիր ըլլալ եւ սխալ յայտարարութիւններ չընել: Բնակութեան տեւողութիւնը հաստատելու համար, կրնան օգտակար ըլլալ հետեւեալ թուղթերը,— Աշխատանքի վկայագիր, վարձքի, ջուրի, կազի կամ ելեկտրականութեան ընկալագիրներ, զաւակներու դպրոցական վկայագիրը, տուրքի թուղթեր, բնակարանի վկայագիր՝ վաւերացուած ոստիկանական տեսուչէն կամ քաղաքապետէն, եւ խմբագրուած՝ բնակարանի գործակատարէն (ժէրան) կամ դռնապանէն (քոնսիէրժ) կողմէ:

Թղթատարով ղրկուած խնդրագիրները նկատի չեն առնուիր:

** Յաջորդով՝ կարգ մը լուսաբանութիւններ՝ արհեստաւորներու վերաբերող նոր կարգադրութեանց մասին:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 13րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.232.371 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0.387.155, 0.012.889, 0.153.103, 0.764.644, 0.399.042, 0.741.214:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.001.338, 0.277.527, 0.975.678, 0.140.943, 0.432.078, 0.522.763:

8.156 վերջացող թիւերը շահեցան՝ 100.000 ֆրանք,

0.712 վերջացող թիւերը՝ 50.000 ֆր.
6.178 վերջացող թիւերը՝ 25.000 ֆ.
4.366 վերջացող թիւերը՝ 25.000 ֆ.
783 վերջացող թիւերը՝ 10.000 ֆ.
35 վերջացող թիւերը՝ 1000 ֆր.:
0 վերջացող թիւերը շահեցան հարիւրական ֆրանք:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ԼԻՆՏՊԷՐԿ, որ իր հայրենիքէն փախած էր վախնալով երկրորդ զաւկին առեւանգութենէն, Լիվըրբուլ հասաւ երկուշաբթի օր, կնոջը եւ երեք տարեկան տղուն հետ, իր գնած շոգենաւով: Դեռ յայտնի չէ թէ ուր պիտի հաստատուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի գաղտնի զինակցութեան մասին: Այս առթիւ թերթերը վրդովիչ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՑԸ ՆԱՊԱՍՏԱԿ՝ ՄԱՐԴԻԿՆ ԱԼ ԲԱՐԱԿ...

Խանդ ու ծիծաղ, երգ ու նուագ, ծափ ու ծնծղայ ամէն տեղ եւ ամէն քայլափոխի։

Վաճառատուներուն ցուցափեղկերուն առջեւ եւ փողոցներուն մէջ, ժողովուրդ, ժողովուրդ։

Ուրախ բացագանչութիւնները լաճերուն եւ դիւային քրքիջը սա հաստափոր մարդոց եւ մուշտակներու մէջ փաթթուած կիներուն, կը լեցնեն մթնոլորտը։

Կ'ըսեն թէ Նոր Տարի է։ Երէկ ալ Ծնունդ էր։

Եկեղեցիները իրենց հսկայ դռները բացած, կը սպասեն ամբոխին։

Կամարներուն տակ, խունկի ամպեր կը կուտակուին եւ մեղեդիներ ու մրմունջներ վեր կը բարձրանան։

Ամէն տան մէջ ճրագ մը կը վառի։ Ձեռքեր կը սեղմուին մաղթանքներով եւ համբոյրներ կը փոխանակուին։

X

Բայց, ի՛նչ հեգնանք եւ ի՛նչ հակասութիւն։

Քանի կ'երկարին բռնի պանդխտութեան այս մռայլ օրերը, այնքան աւելի կը զգանք սնանկութիւնը այս կեանքին, սնանկութիւնը Ծնունդներու եւ Նոր Տարիներու։

Այո, էր երբեմն, որ Ծնունդն ու Նոր Տարին Հայուն համար իմաստ եւ արժէք ունէին։

Այո, էր երբեմն, որ Ծնունդն ու Նոր Տարին, տակաւին չէին այլափոխուած եւ չէին այլանդակուած, այլ կոյս էին եւ անխարդախ, ինչպէս լոյսն ու ջուրը, օդն ու երկինքը Հայոց Աշխարհին։

Բայց այդ երէկն էր որ անցաւ։ Մարդիկն ուրիշ էին այդ օրերուն եւ սրտերն ալ ուրիշ։

Քաղքենի կեանքը, եւ իր քաղաքակրթութիւնը, ոչ միայն այլանդակեցին իմաստն ու բովանդակութիւնը այս տօնական օրերուն, այլ եւ անբարոյացուցին։

Հիմա, Ծնունդն ու Նոր Տարին մեզի համար չեն։ Իր սնանկութիւնը շատոնց յայտարարուած է։

Քաղքենին իւրացնելով այս տօները, չափեց ու ձեւեց իր քմահաճոյքներուն վրայ։

Երբ այսպէս է անողոք իրականութիւնը, երբ անօթիներու ու թշուառներու բանակներ ունինք մեր աչքերուն առջեւ, ըսէ, սիրելի «Յառաջ», ըսէ, ինչ սրտով եւ ինչ տրամադրութեամբ մենք մեզ խաբենք։

Ա՛հ, «Յառաջ», երեւակայէ պահ մը, հարց տուր դուն քեզի, երբ գործազուրկ ծնողքը այս տօնական օրերուն, չի կրնար իր անմեղ զաւկին, ընկալեալ սովորութեամբ նուէր մը տալ, կարելի՞ է որ մարդ չփղձկի, չպոռթկայ։

— Շնորհաւոր Ծնունդ ու Նոր Տարի!

— «Անունովդ չորնաս»...

X

Ընտանիքի պատուական հայր մը կը ճանչնամ, որուն հետ յաճախ սրճարանին մէջ, սեւ սուրճի գաւաթներուն առջեւ, կը խօսակցինք քիչ մը ամէն բանի մասին։

Գիտէի թէ շատոնց անգործ էր, եւ բեռնաւորուած բազմանդամ ընտանիքով։

Երբ հարցը կը դառնար տիրող թշուառութեան եւ անգործութեան, կ'ըսէր դառնութեամբ.

— Է՛հ, այսպէս է եղեր մեր ճակատագիրը. կէս կուշտ կէս անօթի քաշ տուր կեանքդ, մինչեւ որ կամ սատկիս օր մը եւ կամ քու ձեռքբովդ վերջ տաս կեանքիդ։

Եւ եղաւ օր մը, որ այս մարդը դադրեցաւ սրճարան յաճախելէ։

Սակայն, երբ օր մը, առտուն կանուխ կ'անցնէի ազնուական թաղամասէ մը, տեսայ զինքը խոշոր տոպրակ մը ձեռքը, թուղթի ու քուրջի կտորներ կը հաւաքէր։

Խե՛ղճ մարդ, երեւի խոյս կուտար հայաշատ փողոցներէն, որպէսզի մէկն ու միւսը չտեսնէ զինք։ Արժանապատուութի՛ւն։ Եւ կարելի՞ է չխուսափիլ։

Քանի մը օր վերջը եկաւ քովս։ Յուսահատ տրամադրութեամբ եւ գլխահակ սկսաւ արտասուելով պատմել։

— Է՛հ, այս օրերուն ալ հասանք. թուղթ ու քուրջ ալ պիտի հաւաքեմ եղեր այս տարիքիս մէջ, որպէսզի 2-3 ֆրանք ապահովեմ։ Ասոր ալ փառք, սակայն այս գործն ալ եթէ արգիլեն օտարականներուն...

Եւ այս պատուական ընտանիքի հօր ողբերգութիւնը տեսնելէ եւ լսելէ վերջ, միտքս կուգայ ծննդավայրիս՝ Թալասի մէջ սա ժողովրդական ասացուածքը.

Հացը դառնայ նապաստակ,
Մարդիկն ալ բարակ,
Հալածեն զիրար շարունակ։

Եւ այս որքան ճիշդ կը համեմատի մեր օրերու այս պատկերազարդ ողբերգութեանց։

X

Կարելի չէ առանց յուզումի դիտել նպաստազուրկ բանուորներուն սա «պոչ»երը, որոնք քանի մը անգամներ շաբթուան մէջ կը սարքուին քաղաքի կեդրոնական հրապարակներուն մէկին վրայ։

Հուժկու ու յաղթանդամ երիտասարդներ, սակայն ցաւի եւ մտածումի բեռին տակ այլափոխուած, շարուած իրարու ետեւէ դառնութեան հեգութեամբ, կը սպասեն իրենց կարգին, որպէսզի կարելի ըլլայ քիլօ մը հաց առնել, քիչ մը գետնախնձոր եւ գլուխ մը կաղամբ, որպէսզի տաք կերակուր մը եփեն իրենց պզտիկներուն այս ցուրտ ձմրան։

Ա՛հ, ողբերգութիւնը այս Հայորդիներուն։

Ո՞վ հետաքրքրուեցաւ օր մը անոնցմով։ Շատ քիչեր։ Խօսեցան ու գրեցին մեծատաններուդ ժամուն արթնցած իմաստակներ, բան մը ըրած ըլլալու համար։

Սակայն իրողութիւնն այն է, որ այսօր այս բուք ու ցուրտին անոնք ոչ միայն անօթի են, այլ եւ մերկ։ Ոչ փայտ կայ եւ ոչ ալ ածուխ։

Անոնց մէջէն կը ճանչնամ երիտասարդներ, որոնք այսօր ատելութեամբ լեցուած են գլխաւոր ազգին դէմ։ Որովհետեւ անօթութիւնը սկեպտիկութեան առաջնորդած է զիրենք։

Եւ ապա մեր մայրերն ու քոյրե՞րը, որոնք մաս կը կազմեն այս «պոչ»երուն։

Տեսնուա՞ծ բան էր որ հայ կինը շուկայ իջնէր ու «պոչ» կապէր։

Փարի՛զ, Փարի՛զ, ապականութեան քաղաք, եկուր տես այս «պոչ»երը եւ ամչցիր քիչ մը. տղամարդուն հետ հայ կինն ալ փողոց իջած «պոչ» կը բռնէ։

Եւ ի՛նչպէս չերգել Շատերէն Մէկուն հետ.

Տո՛ւր ձեռքդ համբուրեմ, մանկամարդ աղջիկ,
Որ ինկար շուկայ.
Տուն մը բեռ ունիս, քոյր, եղբայր, պզտիկ,
Դուրսը հազար շուն կայ։

ՀՐԱԶԵԱՑ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Frédéric Feydit.— Grammaire de la langue arménienne moderne, dialecte Occidental. Venise, St. Lazare, 1935.

Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի ֆրանսերէնի ուսուցիչը՝ Ֆրետէրիք Ֆէյտի, որ աւարտած է քաղաքիս Արեւելեան Կենդանի Լեզուաց Վարժարանը, մեզ կ'օժտէ 205 երեսներէ բաղկացած իր այս ընտիր Քերականութեամբ։

Ինչպէս անունէն կ'իմացուի, այս նոր Քերականութիւնը մասնաւոր կերպով կազմուած է օտարներու Հայերէն աշխարհաբար լեզուն սորվեցնելու համար, մանաւանդ Կ. Պոլսոյ Հայերէնը, որ հայ գրականութեան մէջ կարեւոր դիրք մը գրաւած է։

Այս տեսակ Քերականութեան մը պէտքը շատոնց զգալի էր, մանաւանդ ֆրանսերէն լեզուով գրուած, որպէսզի Ֆրանսաբնակ մեր նոր սերունդը կարենայ կարդալ եւ ֆրանսերէնի աւընթեր սորվիլ նաեւ Հայերէնը, որ կորսուելու վտանգին մատնուած է արտասահմանի մէջ, քանի որ անտարբեր եւ անզգայ ծնողքներն իսկ օտար լեզուով խօսելու մարմաջն ունին իրենց զաւակներուն հետ։

Ամբողջ գիրքը ծայրէ ի ծայր գրուած է դիւրուսոյց դրութեամբ, եւ քիչ խօսքով՝ շատ նիւթ կը պարփակէ, ինչպէս նաեւ աշխարհաբար լեզուի բոլոր կանոնները, օրինակներով բացատրուած։

Այնտեղ ուր Նշան Պէշիկթաշլեանի նման հմուտ եւ գործունեայ ուսուցիչ մը կը պակսի, մեր նոր սերունդին ջամբելու համար մայրենի լեզուն, հոն պէտք է գտնուի Ֆրետէրիք Ֆէյտիի այս նոր Քերականութիւնը, որուն երեւման առթիւ ջերմապէս կը շնորհաւորենք երիտասարդ այս հայերէնագէտը, շնորհակալութիւն յայտնելով իրեն։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԳՈՐԾԻՉ ՄԸ, Փոսթիշեւ, որ ղեկավարն է Ուկրայնայի Կեդր. Կոմիտէին, «Պրաւդա»ի մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը կը ճակէ Ծնունդի ծառը, իբրեւ «յիմար եւ քաղքենի» աւանդութիւն մը, բայց կը պաշտպանէ զայն իբրեւ վայելք մը մանուկներու համար եւ կը յանձնարարէ որ կոլխոզի իւրաքանչիւր անդամ իր տօնածառն ունենայ Ամանորի առթիւ։

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1936 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վերջերս քաղաքս ժամանած է նշանաւոր հայ Փաքիր մը Աղասի Ճավայեցի, որ ճամբորդած է Թիպէթ, Մէյլան, Պօրնէօ, Պալի, Սումաթրա եւ Քէրպէլա ու կատարելագործած փաքիրեան գիտութիւնը։

Այցելեցի իր սենեակը որ կիսամութ խուց մըն է, չինական վարագոյրներով։ Ֆաքիր Աղասին նստած էր իրանեան գորգերով զարդուած «թախտ»ի մը վրայ ու գրեթէ կը մրափէր։ Իր առջեւ սատափէ սեղանիկ մը որուն վրայ իշու մը գանկը։ Պատերէն կախուած էին ջղջիկներ, բուեր եւ սիրամարգի պոչեր։ Աստին ու անդին խնկամաններ, առիւծի ոսկորներ, ատամնաշար մը, գոգաւոր հայելիներ եւ կապիկի մը կմախքը։ Ֆաքիրը հագուած էր մահարաճայի մը նման եւ կը մրմնջէր կիզերէն լեզուով աղօթք մը ու սանսկրիտ լեզուով երգ մը։

Խնդրեցի իրմէ որ գուշակութիւններ ընէ 1936 տարուան Հայոց վերաբերեալ անցքերուն ու անձերուն վրայ։

Ահաւասիկ նոյնութեամբ իր խօսքերը.

— Աշխարհը այսպէս եկեր է, այսպէս ալ պիտի երթայ։ Գալով հայ ազգին՝ ան ալ այսպէս գացեր է, այսպէս ալ պիտի գայ։

Ֆրանսական կառավարութիւնը մաս մը Հայերու պիտի տայ աշխատելու իրաւունք, սակայն աշխատանք տեղ պիտի չըլլայ։ Եթէ աշխատանք տեղ ըլլայ, այս անգամ դրամ տեղ պիտի չըլլայ։ Իսկ եթէ դրամ տեղ ըլլայ՝ եա պիտի առնուի աշխատելու իրաւունքը։

Ֆրանսահայերը, մէկ տարի, օդով եւ խնդրագիրներով պիտի ապրին՝ հաստատելու համար մեր տէր Յիսուս Քրիստոսի հետեւեալ խօսքը.— «Մարդ ոչ միայն կեցցէ հացիւ այլ եւ բանիւ տեառն»։

Ինչպէս որ ընդհ. պատերազմին Պոլսոյ Հայերը առաստաղներու ներքեւ կը պահուըտէին Թուրքերու զինուոր չըլլալու համար, 1936ին ալ Ֆրանսայի մէջ Հայերը առաստաղներու ներքեւ պիտի ապաստանին... աշխատելու համար։

Բազմածին հայ ազգը եօթնասուն եւ մէկ նոր հայրենակցական միութիւններ պիտի ունենայ, որոնք պիտի սարքեն հարիւր քառասուն երկու երեկոյթ-ներկայացում-պարահանդէսներ։

Անհօշիւ մնացած հայ կօշկակարները պիտի կազմեն արհեստակցական միութիւն մը։ Իսկ առանց շապիկի մնացող խումբ մը Հայեր՝ «դեղին շապիկ» անուն ազգայնական կազմակերպութիւն մը պիտի հիմնեն, մարմնական եւ գաղափարական մերկութիւնները պահելու համար։

Հնչակեան կուսակցութիւնը գերեզմանէն պիտի ելլէ ու երեքուկէս օր եւս պիտի ապրի՝ ցոյց տալու համար իր անմահութիւնը։

Պետական Հայ Կարմիր Խաչի կողքին կայ ժողովրդական Հայ Կապոյտ Խաչը, անոր կողքին ալ պիտի ստեղծուի Հայ Նարնջագոյն խաչ մը։ Այսպէսով պիտի ստեղծուի եռագոյն ներդաշնակութիւն մը եւ երեք խաչերով կարելի պիտի ըլլայ դարմանել յաւիտեան վիրաւոր հայ ազգին վէրքերը։

Երեւանի մէջ հայ գիտուն մը երկու նոր աստղ պիտի գտնէ եւ զանոնք պիտի կնքէ Լէնին ու Ստալին։ Իսկ այդ երկու աստղերուն արբանեակներուն անունները Միկոյեան, Գուլոյեան, Մարտիկեան, Խանջեան։ Հայ գիտունը պիտի հաստատէ որ այդ աստղերուն, եւ անոնց արբանեակներուն մէջ, յիսուն տարի առաջ սոցիալիզմ կառուցուած է եւ քառասուն տարիէ ի վեր մարած են այդ երկնային մարմինները։

Վահան Թէքէեան քանի մը անգամ նորէն պիտի ճամբորդէ։ Դարձեալ Փարիզ պիտի գայ։ Իր քաղաքս ժամանած օրը երկրաշարժ պիտի պատահի Սէն Միշէլի թաղամասին մէջ ու պիտի փլին բոլոր սրճարանները։ Վահան Թէքէեան նոր եւ հրաշալի քերթուածներու հատոր մը պիտի գրէ, ողբալով սրճարաններուն կործանումը։ Յետոյ պիտի ճամբորդէ Մելքոնեան հաստատութիւնը։ Այդ օրերուն Կիպրոսի մէջ պիտի ծագի արիւնահեղ ապստամբութիւն մը եւ Վահան շունչը պիտի առնէ Գահիրէ։ Եգիպտոսի բուրգերը պիտի փլչին եւ Սփինքսը լեզու պիտի ելլէ ու պիտի ոռնայ.

— Դուրս հանեցէք Վահան Թէքէեանը Մըսըրի սահմաններէն։ Դա է պատճառ աղէտից։

Իտալական կառավարութիւնը անմիջապէս ամսական 15.000 լիր կ'առաջարկէ Թէքէեանի, զայն Հապէշներուն դէմ ղրկելու համար։

Վահան Մալէզեան պիտի շարունակէ ամսական 10.000 ֆրանք դանձել եւ աղքատներուն համար սրտառուչ կոչեր գրել։ Աղքատներն ալ սրտառուչ կոչեր պիտի դանձեն՝ տասը ֆրանք ստանալու համար գրուած խնդրագիրներու փոխարէն։

Նոր մանկապարտէզ մը պիտի բացուի Փարիզի մէջ, քառասունը անցած կարգ մը փոքրոգիներու համար։

Հինգ հազար նոր յօդուածագիրներ պիտի ծնին, մեռցնելու համար մեսրոպեան բարբառը։

Կոստան Զարեան դատ պիտի բանայ հապէշահայու մը դէմ, որ իր մէկ գրութիւնը թարգմանած է ամհարերէնի, առանց հեղինակի իրաւունք վճարելու։

Շաւարշ Նարդունին պիտի ամուսնանայ վարդապետի մը աղջկան հետ։ Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեանի յոբելեանը պիտի կազմակերպուի, բարձր հովանաւորութեամբ իրմէ դարմանուած եւ անդենականի մէջ երանելի կեանք մը ապրող հիւանդներուն կողմէ։

Հրաչ Երուանդի խօսած ճառերը երկու խումբի բաժնուելով իրարու դէմ պատերազմ պիտի յայտարարեն։ Կռուին մէջ, ճառերուն մէկ խումբը պիտի մեռնի, միւս խումբը պիտի վիրաւորուի։ Ողջ ու առողջ պիտի մնայ ճառախօսը, դամբանական ճառ մը խօսելով զիրար չճանչցող իր ճառերուն վրայ։

Հայ մտաւորական մը Կալըրի Լաֆայէթի խաղալիքներու ցուցափեղկին մէջ պիտի դրուի տակը նշանակուելով 500 ֆրանք։

Լեւոն Գեւոնեան ազգ. վիճակահանութեան անիւներուն տակ պիտի մնայ եւ յաջորդ օրը յարութիւն պիտի առնէ։

Հայ գրողները վարժապետ պիտի ըլլան, հայ վարժապետները տէրտէր, հայ տէրտէրներն ալ Փաքիր։

Ձրի ընթերցանութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուելով, հայ թերթերը պիտի հարկադրուին մէկ-մէկ արագատիպ մեքենայ գնել, սպառման հասնելու համար։

Իսկ հայ ժողովուրդը, պիտի շարունակէ ... հառաչել։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԵՄԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Ամէն երկիրներու մէջ ուր ափ մը հայութիւն կայ, տօնուեցաւ Ս. Գիրքի Թարգմանութեան 1500ամեակը եւ գրերու գիւտին օրը։

Ժընեւի մէջ ալ, նախաձեռնութեամբ Երիտասարդաց Միութեան, կարելի եղաւ կոկիկ ու համեստ հանդէս մը կազմակերպել դեկտ. 22ին, կիրակի կէսօրէն ետք։

Ձոր ու ցուրտ հով մը կը փչէր ու կիրակի ըլլալուն աւելի հանդարտ կեանք մը կը տիրէր քաղաքիս փողոցներուն մէջ։ Ժամը երեքին սենեակը, հայ երիտասարդութիւնը Union Chrétienneի սրահին առջեւ զուարթ դէմքերով ներս հրամցնէր մեր հայրենակիցները, որոնք կը փութային իրենց ներկայութեամբ պատուել մեր մշակոյթը, հայ գիրերու յայտնութեան օրը ու քաջալերելով մանուկ միութիւնը։

Շուտով ներկաները տեղաւորուեցան ու Ժ.Ե.Մ.ի երգչախումբը բեմէն երգեց «Բամ Փորոտան»ը։

Անմիջապէս ետք Պ. Ր. Կոթէլ, օրուան նախագահը խօսք առաւ ու հակիրճ կերպով պատմականն ըրաւ մեր գրերու գիւտին, շեշտելով Ոսկեդարին մեծ կարեւորութիւնը։ Սահակի ու մանաւանդ Մեսրոպի անխոնջ ու արդիւնաւոր ջանքերը գովելէ ետք մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Ս. Գիրքի Թարգմանութեան վրայ որուն համար ամենամեծ խնամքն ու աշխատանքը չխնայուեցաւ։ Գրերու գիւտը թոյլատրեց մեծ գրական շարժում մը ու ազգային ոգի մը զարգացներու բացումով։ Պ. Ր. Կոթէլ, թէեւ Զուիցերիացի մը, բայց հմուտ մեր գրաբարին ու աշխարհաբարին խանդավառ ծափերու մէջ վերջացուց իր բանախօսութիւնը։

Ու դարձեալ հայ արծիւներու ուրախ դէմքերը երեւցան բեմին վրայ երգելու համար «Ով մեծասքանչ»ը։

Տ. Արարդեան ջերմօրէն արտասանեց Աղեքսանդր Փանոսեանի «Բաժակները», որմէ ետք ներկաները մեծ ուրախութեամբ տեսան Օր. Ա. Փէյնիրեանը դաշնակի առջեւ։ Օրիորդը յաջողութեամբ վերջացուցած է Ժընեւի Քոնսէրվաթուարը, մեզի նուագեց Շումանէն կտոր մը, ռօմանս ալէկրօ։ Ի՜նչ կեանք կար այդ կտորին մէջ, երբ արագաշարժ ու ճկուն մատները կ'իջնէին դաշնակի մատեններուն վրայ։ Տաղանդաւոր օրիորդը ամէնուն ալ հիացումը խլեց։ Ց. Մանուկեան արտասանեց «Ազնուական Թուղթ» վերնագիրը կրող քերթուած մը։ Ց. Զաքրեան «Հայաստան»ի ջութակահարը, որուն կամքն ու ձիրքը յաճախ գնահատելու առիթ ունեցած ենք, նուագեց Vivaldiի Concerto en la mineur։ Իրեն կ'ընկերակցէր Օր. Ա. Փէյնիրեան դաշնակի վրայ։ Երիտասարդ ջութակահարը կատարեալ յա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՃՐՈՒՆՃԵԱՆ

Նկատի ունենալով Փալան-Թէօքէնի քրտական յարձակումի հաւանականութիւնը, Կարսի եւ Խարբերդի միջեւ թնդանօթներ պիտի զետեղուէին։ Ասոնք միայն Քիւրտերու հաւանական յարձակումին դէմ էին եւ կը բաւէին այս նպատակին համար, բայց չէին կրնար հրետանի ունեցող կանոնաւոր բանակի մը դիմադրել։ Քանի մը հարուածներէ վերջ դիմադրութեան անկարող պիտի դառնային։ Փետրուարի կէսին, հեռաւոր դիրքերու մէջ գտնուող թնդանօթներու ուղեցոյցները հաւաքուեցան եւ կեդրոնական մթերանոցը ղրկուեցան։ Նոյնը պէտք էր կատարուէր մօտակայ դիրքերու թնդանօթներուն համար։ Նոյն հրահանգը տրուած էր Փալան-Թէօքէն գտնուող թնդանօթներուն համար, բայց չգործադրուեցաւ։ Միայն այն թնդանօթները որոնք Քիւրտերու դէմ գործող դիրքերուն մէջ մնացած էին, պահեցին իրենց գործիքները։ Մնաց որ արագ յարձակողականի մը չէր սպասուէր օսմանեան խումբերէն, որովհետեւ Թուրքերը կը նկատէին վհատած եւ անկարող ամառուընէ առաջ որ եւ է շարժում ընելու։ Փետր. 12ին մինչեւ ակռաները զինուած քանի մը հայ հրոսակներ օր ցերեկով 12 Թուրքեր սպաննեցին կայարանին մօտ։ Երկու ռուս սպաներ այս վայրագութենէն զայրացած միջամտել ուզած էին, սակայն պարտաւորուած քաշուած էին զէնքի սպառնալիքին տակ, եւ խեղճերը ձգած էին իրենց ճակատագրին։

Փետր. 13ին վերին հրամանատարը յայտարարեց պաշարման վիճակ եւ պաշտօնի կոչեց պատերազմական ատեան մը որ ըստ օրինի մահուան պատիժ պիտի վճռէր։ Գնդ. Մորէլ նշանակուեցաւ հրամանատար Կարինի բերդին, իսկ Հայ մը նախագահ պատերազմական ատեանի։ Նոյն օրը վերին հրամանատարը եւ Զօր. Գերասիմով քաղաքէն հեռացան։ Կ'ուզէին գտնել համախմբումի վայր մը այն պարագային համար երբ հրետանին տեղափոխուած ըլլար ետ քաշուելու։ Ես Կարին մնացի իբրեւ հրամանատար բերդին հրետանիին։ Գնդ. Մորէլի սպայակոյտը կը բաղկանար միայն ռուս սպաներէ եւ զօրագունդի սպայակոյտին պետը ընդհ. սպայակոյտի հարիւրապետ Շնաուէրն էր։

Վերին հրամանատարին մեկնելէն յետոյ գնդ. Մորէլ խիկոյն փոխեց իր դիրքը։ Յայտարարեց թէ մինչեւ վերջին պահը պէտք է Կարինը պաշտպանուի։ Արգիլեց բոլոր սպաներուն եւ կոյսի տակ բնակիչներուն քաղաքէն հեռանալ։ Երբ ես պատերազմական ատեանին ներկայացուցի քանի մը սպաներուն խնդրանքը մեկնելու արտօնութեան համար, անդամներէն մէկը, Հայ մը Սողոնեան անուն, խստօրէն պատասխանեց թէ ամէն անոնք որ մտադրութիւն ունին քաղաքէն հեռանալու, անձամբ պիտի սպաննէ եւ ով որ փախչելու յանդգնի Քէօփրիւ-Քէօյ եւ Հասան-Գալէ գտնուող հայկական խումբերէն ձերբակալել եւ պատ. ատեանին յանձնել պիտի տայ, եթէ անցագիր չունենան։ Քաղաքէն հեռանալու թուղթերը միայն իրմէ պէտք էր ստացուէին։ Հասկցայ թէ թակարդի մէջ ինկած ենք եւ ադկէ ճողոպրիլը շատ դժուար է։ Եւ թէ պատ. ատեան ու պաշարման վիճակը աւելի քիչ կը գործէր հրոսակներուն դէմ քան թէ ռուս սպաներուն։

Կատաղի բռնակալութիւնը կը գործէր քաղաքին մէջ ըստ առաջնոյն եւ դժբախտները, անզէն եւ անպաշտպան բնակչութիւնը, շարունակաբար յարձակումի կ'ենթարկուէին Հայերուն կողմէ։ Անոնք իրենց միակ ապաւէնը կը գտնէին ռուս սպաներուն մօտ, որոնք միայն սահմանափակ պաշտպանութիւն մը կրնային ընել։ Իմ հրամանիս տակ գտնուող քանի մը սպաներ բռնութիւն գործ դնել ստիպուած էին ազատելու համար փողոցին մէջ կողոպտուած քանի մը Թուրքեր։ Զինուորական ճարտարագէտ Քարաջեւ, Հայ մը սպաննեց, որ Թուրք մը փողոցին մէջ կողոպտած էր ցերեկ ատեն եւ կը փախչէր։ Այն խոստումը թէ խաղաղ եւ անզէն Մահմետականներ սպաննող հրոսակները խստօրէն պիտի պատժուէին, մնաց բառ սովորութեան մեռեալ տառ։

Պատերազմական ատեանը Հայերու վրէժխնդրութեան վախէն չէր համարձակեր դատապարտել մէկ հատիկ Հայ, թէեւ գլխաւորաբար Հայերու պահանջով կազմուած էր։ Մնաց որ Թուրքերը գուշակած էին թէ Հայերէ բաղկացած պատերազմական ատեան մը ոչ ոք պիտի դատապարտէր իրենց հայրենակիցներէն։ Այստեղ կը տեսնէինք առածին ճշմարտութիւնը թէ «գայլերը իրար չեն ուտեր», ձեռքը ոտքը բռնող Հայերը ամէնքն ալ փախան իրենց կիներով, զանոնք պաշտպանելու պատրուակին տակ։

Տեղեկացայ թէ ենթասպայ Քարաքէշով առանց իմ հրամանիս արձակուած էր բանտէն։ Գնդ. Մորէլի հարցուցի արձակուելուն պատճառը։ Պատասխանը այն էր թէ Քարաքէշովի անմեղութիւնը հաստատուած էր նոր քննութեամբ մը։ Թէեւ ես եւ իմ երկու սպաներս գլխաւոր վկաներն էինք այս խնդրին, չէին հարցուփորձած մեզ այս խիստ զարմանալի քննութեան ատեն։ Գնդ. Մորէլէն ստացած պատասխանով չգոհացայ, դարձեալ զօրագունդին իմացուցի իրողութիւնը եւ թղթածրարը յանձնեցի գնդ. Ալէքսանդրովի։ Նոյնպէս չպատժուեցաւ Թաֆթայի մէջ իմ ձերբակալած մարդասպանս։

Գնդ. Մորէլ կը կասկածէր Կարինի Թուրք բնակչութեան ապստամբութենէ մը։ Փետր. 17ին Կարին հասան Անդրանիկ եւ Տոքթ. Զավրիեւ իբր օգնական գործավարներ գրաւեալ շրջաններու։ Նկատելով որ Հայկական հարցերէն տեղեկութիւն չունէինք, չէինք գիտեր թէ Անդրանիկ օսմանեան կառավարութենէն մահուան դատապարտուած ոճրագործ մըն էր։ Ես այս մանրամասնութիւնները իմացայ մարտ 7ին, Թուրք հրամանատարին հետ տեսակցութեան մը ատեն։ Անդրանիկ ռուսական վաշտի զօրավարի համազգեստ հագած էր, կուրծքին կախած էր Վլատիմիրի պատուանշանին չորրորդ աստիճանը եւ Ս. Գէորգի խաչեր, ինչպէս եւ Ս. Գէորգի խաչին զինուորներու յատուկ նշանները։ Անդրանիկի կ'ընկերանար իր ընդհ. սպայակոյտի պետ ռուս գնդ. Զէնկէվիչ։ Հասնելուն առջի իրիկունը գնդ. Մորէլ տեղեկացուց թէ Անդրանիկէն ստացուած հեռագրի մը համաձայն Քէօփրիւ-Քէօյի մօտ գնդացիր դրուած է, Կարինէն փախչողները գնդակահարելու համար։

(57)

ջողութեամբ ի յայտ բերաւ իր տաղանդը այսպիսի երկար ու դժուար կտորի մը մէջ:

Հանդէսին առաջին մասը վերջ գըտաւ «Լուսին չկար» երգով եւ յետոյ ներկաները Թէյասեղանի հրաւիրուեցան: Ի՛նչ տաք մթնոլորտ մը կը տիրէր. ամէն ոք գոհ սրտով կը տեղաւորուէր սեղանի մը շուրջ:

Կէս ժամ սահելէ ետք, հանդիսատեսները գտան իրենց տեղերը ու Պ. Պ. Նիկոլեան ուղղուեցաւ դէպի բեմը: Երիտասարդ բանախօսը մեր առջեւ պարզեց անցեալի փառքերը ու գծեց ապագայի հեռանկարներ: Հարեւանցի անցաւ ոսկեդարեան շրջանին վրայէն ու չեշտեց Հայոց հմտութիւնը արուեստներու ասպարէզին մէջ: Օրինակ բերաւ Էջմիածնի տաճարը որ կանգուն կը մնայ 15 դարերէ ի վեր իբրեւ գլուխ գործոց մը եւ որ կը ներկայացնէ Հայոց նուրբ ճաշակը պատմութեան այն շրջանին, երբ Եւրոպացիք մթութեան օրեր կը բոլորէին: Օրինակ բերաւ նաեւ Թուրքիոյ շատ մը կարեւոր շէնքերն ու պալատները որոնք կը պանծացնեն հայ արուեստը, հայ ճարտարապետութիւնը: Ու անցնելով Հայ երգին, արդար դատեց մեզի ներկայացնելմեր ամէնուն սրտին մօտիկ Կոմիտասը: Ամփոփ կենսագրական մը տալէ ետք պատմեց իր յաջողութիւնը ոչ միայն հայ, այլ եւ օտար շրջանակներու մէջ: Ըսաւ թէ բան մը կը պարտինք Կոմիտասի, որ եղաւ ամէնէն վարկաւոր եւ սիրելի դէմքերէն մին: Ան եղաւ թարգմանը Հայոց եւ օտարներու միջեւ: Ան էր որ մեզ ճանչցուց ու սիրցուց եւրոպական շրջանակներուն:

Բանախօսը վերջացուց իր ճառը գոչելով.

— Մերն է Կոմիտասը, մերն են երգերը: Ապրի՛ Կոմիտասի յիշատակը ու հայ ցեղը որ Կոմիտասներու ծընունդ տուած է:

Ցետոյ ուրիշ երիտասարդ մը, Գ. Թաթարեան, արտասանեց Պ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը, լեցուն ու զօրաւոր ձայնով եւ կատարեալ եղանակով: Օր. Ա. Փէյնիրեան դարձեալ անցաւ դաշնակի առջեւ, նուագելու համար Albenizի Seguindillas կտորը: Յաջողութիւնը մեծ էր ու գոհունակութիւնը ընդհանուր:

Այս զուարթ կտորէն ետք, լսեցինք փրոֆ. Ճէճիզեանի «Հսկում»ը, տպաւորիչ քերթուած մը, գրուած Հայ գիւղերու դիւտին 1400ամեակին առթիւ, տարիներ առաջ: Յ. Կոնոյեան հայուն չեշտով մը ընթերցումն ըրաւ այս քերթուածին: Վերջին անգամն ըլլալով Ժ. Ե. Մ.ի երգչախումբը երեւցաւ բեմին վրայ եւ երգեց «Մեր հայրենիք»ը, որմէ ետք օրուան նախագահը, Պ. Բ. Կոտէլ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ փակեց հանդէսը:

ԲԻՒԶԱՆԴ

500.000 ՏՈԼԱՐԻ գումար մը դըրկուեցաւ Մուսոլինիի, իբրեւ արդիւնք հայրենասիրական հանգանակութեան մը զոր կատարած էին Մ. Նահանգներու Իտալացիները: Այս առթիւ ժողով մը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, մասնակցութեամբ 22.000 ունկնդիրներու, Իտալացի թէ Ամերիկացի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ԹՈՒՆՃ ԷԼԻ» (ՏԷՐՍԻՄ) ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Թուրքիոյ խորհրդարանը մասնաւոր օրէնք մը հաստատած է, Տէրսիմի «վերակազմութեան» համար: Այս առթիւ ներքին գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ խորհրդարանին մէջ (25 դեկտ.):

— Թունճ Էլիի նախկին անունը Տէրսիմ է: Նախապէս որոշ շրջան մը չէ որ Տէրսիմ կը կոչուէր: Ներկայիս Տէրսիմի տարածութիւնն է 450—500 քառ. քիլոմեթր: Այդ շրջանը ունի բարձր լեռներ, խոր ձորեր եւ ընդարձակ դաշտեր, մեծ մասով քարուտ եւ աւազուտ: Բնակչութիւնը 65—70.000 է, ծագումով Թուրք տարրին պատկանող զանգուած մը:

Նախապէս, ինչպէս այլ վայրեր, այս նահանգն ալ յանձնուած էր աղաներու եւ պէյերու: Թանզիմաթի շրջանին, հոն ալ նահանգային կազմակերպութիւն եղաւ, բայց անհոգութեան հետեւանքով Տէրսիմ իր վիճակին մէջ մնաց: Ներկայիս, այդտեղի վարչութիւնը միջնադարեան է, այսինքն բաժնուած է զանազան մասերու, ուր ամէն ինչ,— ընտանեկան խնդիր, իրաւական եւ նոյն իսկ պատժական գործեր,— իրենց մէջ կը կարգադրուին: Տէրսիմը այսօր բաժնուած է 91 աշիրէթներու միջեւ:

1875էն մինչեւ հիմա, զանազան ատեններ 11 զինուորական արշաւանք կատարուած է Տէրսիմի վրայ: Երբ բնակիչները ազէտ են, աղքատ եւ զինուած, բնականաբար դէպքերը անպակաս կ'ըլլան:

Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Յունաստանի մէջ ալ կան այս տեսակ վայրեր: Գրեթէ ամէն երկրի մէջ կան նման յետամնաց շրջաններ: Տէրսիմի մէջ տեղի ունեցած դէպքերը անհրաժեշտ դարձուցած են 11 զինուորական արշաւանք, ինչպէս ըսի: Բայց այս արշաւանքները որոշ նպատակ մը ունէին եւ այս նպատակը ապահովութեան պէս՝ զինուորները կը քաշուէին: Ապա թէ ոչ, հիւանդութիւնը չէ քննուած, դարման չէ եղած, այլ միայն մեղմացուած է: Հանրապետութեան նշանաբանն ըլլալով ապահովել երկրին պէտքերը եւ բուն իսկ հիւանդութիւնը բուժել, քաղաքակրթական միջոցներով կարգադրութիւն մը խորհեցանք նաեւ Տէրսիմի համար, որպէսզի այդ նահանգն ալ օգտուի հանրապետութեան բարիքներէն: Այդ նահանգին մէջ անընակառնոն բան չկայ: Հանրային կարծիքին կ'ուզեմ յայտնել որ անընականոն վիճակ մը գոյութիւն չունի երկրին մէջ»:

Քիթապճի Հիւսնիւ (Մուղլա) խօսք առնելով առարկութիւն ըրաւ օրինագծի 35րդ յօդուածին դէմ, ուր կ'ըսուի թէ «մահավճիռները կը գործադրուին, եթէ կուսակալը եւ զինուորական հրամանատարը չներէ»: Ուշադրութեամբ կարդացի դատական յանձնաժողովին տեղեկագիրը, ըսաւ ճառախօսը: Փոքրամասնութիւնը չէ հաւանած որ Ազգ. Ժողովին պատկանող իրաւունք մը ուրիշի տրուի: Մեծամասնութիւնը նախ ընդունած է այս տեսակէտը, բայց յետոյ առաջ քշած է պաշարման վիճակի պարագան: Պաշարման վիճակը բացառիկ բան մըն է եւ եթէ գոյութիւն ունի՝ խնդիր չի մնար: Մինչդեռ ներքին գործավարը ըսաւ թէ անբնականոն վիճակ մը չկայ այդ նահանգին մէջ: Մինչեւ որ հիմնական օրէնքը չփոխուի, կարելի չէ մահապատիժ գործադրել առանց խորհրդարանին վաւերացման:

Դատական յանձնաժողովին կողմէ տեղեկաբեր Րայիֆ Գարատէնիզ (Տրապիզոն) պատասխանեց այդ առարկութեան: Մենք, ըսաւ, անհրաժեշտ կարեւորութիւնը կուտանք հիմնական օրէնքին, եւ ո եւ է մէկու մը սիրոյն չէ որ կ'ընդունինք այս օրէնքը: Մենք խղճի համաձայն որոշում կուտանք, աչքի առջեւ ունենալով միայն երկրին բարձրագոյն շահերը եւ օրինական տրամադրութիւնները: Երկրի մը մէկ մասին մէջ կարելի՞ է գործադրել օրէնք մը որ տարբեր ըլլայ միւս շրջաններու օրէնքներէն: Մինչդեռ մենք մասնաւոր օրէնք մը կը մշակենք, որոշ նահանգի մը մէջ գործադրելու համար: Ներքին գործավարը ըսաւ թէ արտակարգ բան մը չկայ այդ շրջանակին մէջ: Պատերազմ ալ չկայ, բայց կայ խմբակ մը որ չի ճանչնար կառավարութիւնը, այլ միայն աշիրէթի պետը կը ճանչնայ:

Ասիկա, իրաւական ըմբռնումով, անբնականոն եւ արտակարգ վիճակ մըն է: Այս միակ պարագաներու մէջ կառավարութիւնը կրնայ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել, համաձայն հիմնական օրէնքի 86րդ յօդուածին: Կրնանք չգործածել «պաշարման վիճակ» բացատրութիւնը. բայց մեր ըրածը անկէ տարբեր բան մը չէ: Եթէ կացութիւնը արտակարգ չըլլար, արդէն պէտք չէր մնար այս օրէնքին: Կառավարութիւնը պաշարման վիճակ չէ հռչակած, այլ չորս տարուան համար իրաւասութիւն կ'ուզէ մեզմէ: Ասիկա կառավարութիւնը չէ ըրած, այլ ժողովը տուած է: Հետեւաբար, հիմնական օրէնքին հակառակ բան մը չտեսանք:

Այս բացատրութենէն յետոյ, օրինագիծը ընդունուեցաւ:

** Թունճ Էլիի դատական մարմինները դատավարութեան մասնաւոր եւ արագ եղանակ մը ունին: Եթէ այս նահանգէն բնակիչներ մօտակայ Էլազիզ, Մալաթիա, Սվազ, Էրզինճան, Էրզրում, Կիւմիւշհանէ եւ Պինկէօլ նահանգները անցնին եւ յանցանք գործեն, նորէն պիտի դատուին Թունճ Էլիի դատարաններուն կողմէ եւ տեղական մասնաւոր կանոններու համաձայն:

ԳՐԱԳԷՏ - ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՍԷՆք Էքզիւփէրի կիրակի առտու ժամը 7ին ձամբայ ելաւ Պուռժէի օդակայանէն, դէպի Սայկօն, կոտրելու համար արագութեան մրցանիշը, որ վերջին անգամ եղած էր երեք օր, 15 ժամ եւ 30 վայրկեան:

«ԼՈՆՏՈՆ» եւ «ԲՐԻՏԱՆԻԿԱ» կոչուած զլանիկներուն անունները փոխուեցան Իտալիոյ մէջ, մասնաւոր հրամանագրով, վերակոչուելով Ֆիբենցա եւ Ֆիումէ, իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ ռմբած դիրքին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 29 դեկտ.— Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, շարք մը պարահանդէսներուն եւ նշանախօսութեան, որ կը կատարուէին նոյն իրիկունը, ստուար բազմութիւն մը հաւաքուած էր 28 դեկտ.ի շաբաթ իրիկունը 3րդ Թաղ. սրահին մէջ, Կ. Խաչի մասնաճիւղի սարքած տօնածառին առթիւ: Առաւելապէս ծնողներ եւ մանուկներ, այս վերջինները մանաւանդ որոնց դէմքերը ուրախութենէն կը ճառագայթէին: Չէ՞ որ իրենց համար էր այդ հանդէսը: Մէկը իր Թոթով լեզուով արտասանութիւն մը ունի ընելիք, միւսը երգ մը, իսկ անքան սպասուած Կաղանդ Պապան պիտի գայ վերջապէս խաղալիկներով ու պտուղներով բեռնաւոր:

Սրահէն ներս մտած ատեն աչքի կը զարնէր բեմին եզերքը կանգնած խոշոր եւ գեղեցկօրէն պճնազարդուած աւանդական Կաղանդի ծառը: Հանդէսին նախագահ Ա. Հայէլեան ժամը 8.45ին հանդէսը բացաւ քանի մը պատշաճ խօսքերով: Դրուատիքն ըրաւ Կ. Խաչուհիներու, որոնք համեստ բանուորուհիներ են եւ իրենց ընտանեկան հոգերը մէկ կողմ դրած հանրային գործերով կը զբաղին: Եւ կոչ ըրաւ իգական սեռին խլացնել Կ. Խաչին շարքերը, անոր անդամագրուելով:

Կ. Խաչի Մ. ճիւղը այս հանդէսը կոչած էր «Մանուկներու Օր» անունով, եւ բաւամբ: Ու մենք՝ հանդիսականներս, մէկուկէս ժամ բեմին վրայ տեսանք 25 — 30 հայ մանուկներ երկու սեռէ, կոկիկ ու մաքուր հագուած, օրուան դերակատարները, իրենց սիրուն ու հայերէն արտասանուած դերերուն ու խմբերգներուն մէջ: Որովհետեւ այնպիսի ահաւոր ժամանակի մը հասած ենք որ հայ տղուն համար հայերէն խօսիլը (եթէ գիտէ) տաղտուկ է, երկրորդական:

Կարճ դադարէ մը վերջ, որու ընթացքին Կ. Խաչուհիները «սիւփրիզներ» ծախեցին ժողովուրդին, նախագահը խօսելու համար բեմ հրաւիրեց Պ. Այվազեանը: (Պ. Կ. Խրայեան վերջին պահուն բանաւոր պատճառով մը հարկադրուած էր բացակայիլ):

Բանախօսը մասնաւորաբար ծանրացաւ տոհմային կրթութեան եւ հայկական գեղեցիկ բարքերուն վրայ: Կոչ ըրաւ ծնողներուն իրենց երախաներուն սիրցնել հայ լեզուն, ուղարկելով զանոնք այն մասնաւոր դասընթացքներուն որ կը կատարուին Կ. Խաչին, «Համազգային»ի եւ ուրիշներու կողմէ: Փաշաճեան երկու փոքրիկ քոյրերը տրամախօսութիւն մը կատարեցին — Ծաղկավաճառուհին— շատ բնական կերպով, կուշտ ու կուռ խնդացնելով հանդիսականները:

Պ. Պ. Վ. Զանոբեան եւ Յ. Թորոսեան ինչպէս միշտ, այն անգամ ալ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին, առաջինը երգով, երկրորդը «փանթէզի»ներով, որոնք ներկաներուն կողմէ ջերմապէս ծափահարուեցան: Պ. Ա. Մելքոնեան երգերուն ու պարերուն կ'ընկերանար ջութակով:

Ցետոյ Կաղանդ պապան իր բոլոր երախաներուն պտուղ ու խաղալիկ բաշխեց սիրուն կատակախօսութիւններով:

Կ. Խաչի ժրաջան տիկիններն ու օրիորդները իրապէս շնորհաւորելի են որ ամէն ջանք ըրին հանդէսը փայլուն անցընելու համար: Կարծեմ յուսախաբ ալ չեղան, երէկ երեկոյեան բազմութիւնը ապացոյց: 110 կտոր զանազան խաղալիկներէն մէկ հատ չէ մնացած: Շնորհաւորելի է նմանապէս Տիկ. Վ. Գրիգորեան որ երախաներուն խմբերգներ ու արտասանութիւնները վարեց անձնուիրաբար:

*** Կ. Խաչի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն նպարավաճառ հայրենակիցներուն որոնք զանազան պտուղներ նուիրելով ճոխացուցին իր պաշարը:

Թղթակից

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 24 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Դեկտեմբեր 21ին, շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, տօնեցինք «Մանուկներու Օրը» հանդէս - երեկոյթով մը, որ կազմակերպուած էր՝ Կ. Խաչի դպրոցին կողմէ (Փոնթէվէկկի շրջան) իսկ՝ Խարբզլնի շրջանին «Սահակ - Մեսրոպ» Միութեան դպրոցին հանդէսը պիտի կատարուի յունուարին մէջ:

Թէեւ քիչ մը կանուխ ըրինք մեր հանդէսը, բայց ստիպուած էինք, որովհետեւ, մինչեւ յունուար 15 բռնուած են բոլոր օրերը:

Ժամը 9ին խռնուած էին հարիւրեակ մը հանդիսականներ, եւ նոյնքան ալ աւելի փոքրիկներ, որոնք մեղուի փեթակի նման կը բզզային սրահին մէջ: Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով, դպրոցին 40է աւելի փոքրիկներու խմբերգովը: Ցետոյ ուսուցիչ Հ. Տէրմոյեան, քանի մը խօսք ըրաւ աւուր պատշաճ, մաղթելով, որ 1936ը բարի Թուական մը հանդիսանայ անդաստական հայ ժողովուրդին համար: Աւելի քան երկու տասնեակ էին այն փոքրիկները, որոնք արտասանեցին, զուգերգեցին, ու դեր կատարեցին: Եւ հիմակ կը մտածեմ ... Թէ՝ ո՞ր մէկուն անունը պիտի կրնամ արձանագրել այստեղ: Ու ստիպուած որոշեցի, — մասամբ ալ վրէժս լուծած ըլլալու համար, իրենց ըրած չարութեան, դպրոցին մէջ թէ՝ հանդէսին օրը — ոչ մէկուն անունն ալ չարձանագրել: Բայց պէտք է յայտնեմ, որ բոլորն ալ իրենց բաժինները լաւ գոց ըրած էին, ու յաջողութեամբ կատարեցին: Հ. Տէրմոյեանն ալ ջանք չէր խնայած, լաւագոյն կտորներու ընտրութեան համար: Պատրաստուած էին վեց խմբերգ.— «Բամ Փորոտան», «Ակոռի», «Ջինար - եար», «Ծիծեռնակը բոյն է շինում», «Շնորհաւոր Նոր տարի», եւ «Ո՛հ ինչ քաղցր բան»ը: Բայց ,ծիծեռնակը եւ ամենավերջինը յետաձգուեցաւ, հանդէսը շատ երկարած ըլլալով:

Պատրաստուած էին նաեւ երկու մանկական թատերգութիւններ.— «աՀյ - Դպրոց»ը եւ «Կաղանդ - պապան», այս վերջինը՝ «Արփի»էն: Հայկական պար մըն ալ եղաւ վեց փոքրիկ՝ աղջնակներու կողմէ, մասնաւոր տարազով, ու շատ յաջող կերպով:

Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ շինուած էր տօնածառ մը, գեղեցկօրէն զարդարուած: Նախ, կնքահայրութեան համար «Թօմպոլա» մը քաշուեցաւ, մէկական ֆրանքի ծախուած թիւերէն, եւ շահեցաւ՝ Պ. Ա. Զաքարեան, ու դարձեալ նուիրեց Կ. Խաչին: Իսկ՝ աճուրդի փոխարէն, անցեալ տարուան նման, նուէրներ հաւաքուեցան եւ քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ՝ 260 ֆրանք: Կնքահայրութեան տոմսերէն ալ գոյացած էր 50 ֆրանք: Իսկ քիչ յետոյ ծառը գնուեցաւ 20 ֆրանքով, Կ. Խաչի անդամուհիներէն մէկուն կողմէ ,ու այսպէսով ծառին ընդհ. հասոյթ գոյացաւ՝ 330 ֆրանք:

Կ. Խաչի վարչութիւնը դպրոցի փոքրիկներուն նուէր առած էր, գնդակ, սուլիչ, ուտելիք եւն. զորս կաղանդ պապան բաժնեց բեմին վրայ, ուրախացնելով փոքրիկները:

Զմոռնամ յիշել որ, Լաֆայէթ փո -

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Եթէ գաղթավայր չտան Իտալիոյ, պիտի պատերազմի Եւրոպայի մէջ...

Իտալական կարեւոր թերթ մը, «Կաձէթթա Տէլ Փօփոլօ», ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակեց դեկտ. 28ին: Թերթին կարծիքով, եթէ Իտալիոյ արգիլեն գաղթավայրեր ստանալ ուրիշ միջոցներով, ան պիտի ստանայ եւրոպական պատերազմի մը միջոցաւ: Այս առթիւ կը թուէ հետեւեալ երեք միջոցները, գաղթավայրեր ստանալու համար.—

1. Արդար բաշխում հողատարութեանց եւ նախանիւթերու. եւ մը որ պիտի ուսումնասիրուի տարիներու ընթացքին:

2. Նուաճում այն գաղթավայրերուն որոնք տակաւին անցած չեն Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Փորթուկալի ձեռքը. եւ մը զոր Իտալիա պիտի նախընտրէր, եւ որուն դէմ Անգլիա ամբողջ Եւրոպան Իտալիոյ դէմ հանեց:

3. Պատերազմ Եւրոպայի մէջ, պատեհ ժամուն, ինչ որ կը պարտադրէ կազմ եւ պատրաստ պահել բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը:

Թերթը վերլուծելով այս հարցերը, դիտել կուտայ.— «Երբ Գերմանիա կորսնցուց իր գաղթավայրերը, պատճառը այն չէր որ անգլիական, ֆրանսական, պելժիական կամ ճափոնական ջոկատներ գրաւեցին այդ հողերը, այլ որովհետեւ Գերմանիա հարկադրուեցաւ անձնատուր ըլլալ Եւրոպայի մէջ, որովհետեւ պատերազմը կորսնցուցած էր Եւրոպայի մէջ: Ան որ պատերազմ մը կը կորսնցնէ Եւրոպայի մէջ, կը կորսնցնէ նաեւ իր գաղթավայրերը, իսկ ան որ կը շահի կռիւը, գաղթավայրեր ալ կը շահի: Եթէ մեր ճամբան փակեն առաջին երկու լուծումներուն համար, չմոռնանք թէ երրորդը բաց կը մնայ մեր առջեւ: ԵՒ ՉՄՈՌՆԱՆՔ ԹԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԸ ՊԻՏԻ ՄՂՈՒԻ ՄԵՐ ՅԱՐՄԱՐ ԴԱՏԱԾ ՊԱՀՈՒՆ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՃԵԼԻ ԹՈՒԱԾ ՊԱՀՈՒՆ ԿԱՄ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ: Իտալացի ժողովուրդը, Թրծուած՝ 3½ տարուան պատերազմին մէջ,կրնայ սպասել իր ժամուն եւ ոչ մէկ խոչընդոտ կրնայ խախտել իր դիմադրութիւնը: Խոչընդոտ մը նոյն իսկ պիտի զօրացնէ Իտալիոյ ժողովուրդին դիմադրութեան կամքը, հասնելու համար իր նպատակին»:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԽՄԲ.— Ընդհատուած՝ թարգմանիչին հիւանդութեան պատճառով:

Մօտեցաւ անակին եւ զուրը հրեց: Գրեթէ մութ էր ներսը. պարտէզի աթոռներ կային այնտեղ:

Փուարօ ծունկերուն ու ձեռքերուն վրայ ինկած բաներ մը կը փնտռէր. պշշեցայ: Մերթ ընդ մերթ գլուխը կը թօթվէր, գրեթէ դժգոհ. յետոյ կրունկներուն վրայ կուչ եկաւ:

— Ոչինչ, փսփսաց, յոյս չունէի, շատ կրնար շատ օգտա ...

Խօսքը կէս մնաց. ձեռքը երկնցուց աթոռին վրայէն բան մը փրցուց:

— Ի՞նչ է, գոչեցի, ի՞նչ գտաք...

Խնդաց, ձեռքը բացաւ ու ափին մէջ տեսայ ճերմակ լաթի կտոր մը:

Ինծի, նայեցայ անոր՝ հետաքրքրուած ու նորէն իրեն վերադարձուցի:

— Ի՞նչ է, կը կարծէք, հարցուց ինծի:

— Թաշկինակի մը կտոր, բսի ուսերս թօթվելով:

Նորէն թեւը երկարեց եւ գետնէն վերցուց փետուր մը, սագի փետուր մըն էր կարծեմ:

— Ասիկա՞ ինչ է, հարցուց դարձեալ յաղթական շեշտով մը:

Աչքերս չորս բացած նայեցայ իրեն:

Փետուրը գրպանը նետեց ու ճերմակ լաթի կտորին նայեցաւ նորէն:

— Թաշկինակի մը կտոր ... Թերեւս իրաւունք ունիք ... բայց լաւ գիտցէք որ լաւ լուացարարը թաշկինակը օսլայի մէջ չի թաթխեր ...

Զգուշութեամբ դրամապանակին մէջ դրաւ զայն ու յաղթական՝ գլուխը շարժեց:

ԳԼՈՒԽ 9

ԱՒԱԶԱՆԸ

Միասին մինչեւ տուն քալեցինք: Ոստիկանը մէջտեղ չկար: Փուարօ պատշգամին վրայ կեցաւ՝ կռնակը տունին եւ չորս դին նայեցաւ:

— Գեղեցիկ կալուած մըն է, ըսաւ. ո՞վ է ժառանգորդը..

Ցնցում մը կրեցի այդ հարցումէն: Մինչեւ այդ վայրկեանը, զարմանալի է ըսել, ժառանգութեան խնդիրը մտքէս անցած չէր: Պելճիքացին ուշադրութեամբ ինծի նայեցաւ:

— Ձեզի համար նորութիւն մըն է, այնպէս չէ՞, ըսաւ. այդ մասին մտածած չէիք ...

— Ոչ, պատասխանեցի անկեղծօրէն, երանի թէ խորհած ըլլայի...

— Ի՞նչ ըսել ուզեցիք, հարցուց Փուարօ... բայց աւելորդ է, ձեր մտքէն անցածները ինծի չէք կրնար ըսել ...

— Ամէն մարդ գաղտնի պահելիք բան մը ունի, ըսի խնդալով:

— Անշուշտ...

— Տակաւին այդպէ՞ս կը խորհիք...

— Աւելի քան երբեք, բարեկամս, սակայն դիւրին չէ բան ծածկել Հերքիւլ Փուարոյէն, գաղտնիքներ երեւան հանելու մէջ վարպետ է ան...

Ու սանդուղէն վար իջնելով պարտէզը անցաւ:

— Եկէք քիչ մը քալենք, ըսաւ, օդը շատ լաւ է այսօր...

Իրեն հետեւեցայ: Ցանկապատով եզերուած ճամբէն՝ փոքրիկ աւազանի մը քով առաջնորդեց զիս: Ծառերուն շուքին տակ նստարան մը կար: Փուարօ կանգ առաւ. նստանք. համայնապատկերը որ մեր առջեւ կը տարածուէր, հիանալի էր:

— Անգլիան շատ գեղեցիկ երկիր է, դիտել տուաւ Պելճիքացին: Անգլիոյ աղջիկներն ալ գեղեցիկ են... օհ, հոն նայեցէք, ինչ աղուոր տեսարան:

Փուարոյի ցոյց տուած ուղղութեամբ նայեցայ: Ֆլօրան էր որ թըթռուն քայլերով մեզի կը մօտենար՝ զուարթ եղանակ մը իր շրթունքներուն վրայ: Սեւ հագուստ հագած էր, բայց ուրախութիւն կար անոր շարժումներուն մէջ: Ահաւասիկ, պար մը դարձաւ, գլուխը ետեւ նետեց ու երջանկօրէն խնդաց:

Այդ վայրկեանին էր որ ծառերուն մէջէն մարդ մը մօտեցաւ իրեն. Հաքրապետն էր:

Աղջիկը պշշեցաւ. արտայայտութիւնը փոխուեցաւ յանկարծ:

— Վախցուցիք զիս...

Պլընթ պատասխան չտուաւ քանի մը րոպէ եւ անոր նայեցաւ:

— Գիտէ՞ք ինչն է որ ամէնէն աւելի կը սիրեմ ձեր մէջ, ըսաւ Ֆլօրա շարութեամբ. ձեր ուրախ - զուարթ խօսակցութիւնը ...

Հազարապետը կարմրեցաւ. երբ ըսկաւ խօսիլ՝ տեսայ որ նուաստացում կար իր ձայնին մէջ:

— Երբեք շատախօս չեմ եղած, նոյնիսկ երբ երիտասարդ էի...

— Կարծեմ շատ երկար ժամանակ անցած է ձեր երիտասարդութենէն ի վեր...

— Այո, շատ երկար ...

— Մարդ ի՞նչպէս կը զգայ երբ ծեր է, հարցուց Ֆլօրան ու խնդաց:

— Կը յիշէ՞ք այն ծերուկը որ իր հոգին սատանային ծախեց որպէսզի երիտասարդանայ ... Օփէրա մըն է:

— Ֆաո՞ւստը, ըսել կ'ուզէք ...

— Այո, մեզմէ շատեր այն ծերուկին օրինակին պիտի հետեւէին, եթէ միայն կարենային ...

— Ձեր խօսքերը լսողը պիտի խորհի թէ շատոնց աւելի ծերացած էք եւ ոտքի վրայ կենալու ուժ չունիք այլեւս ...

Պլընթ նախ պատասխան չտուաւ. յետոյ, քիչ մը անդին գտնուող խոշոր ծառի մը բունին նայելով, բացատրեց թէ իր Ափրիկէ վերադառնալու ժամանակը եկած էր:

— Ի՞նչ, նորէ՞ն պիտի երթաք, որսորդութի՞ւն ընելու ...

— Կարծեմ, ընդհանրապէս կ'ընեմ:

— Մեր բակին մէջ կախուած վայրի գազանին գլուխը դուք բերած էք, այնպէս չէ՞...

— Լաւ տեսակ մորթերու պէտք ունի՞ք, կրնամ բերել ձեզի համար ...

— Այո, խնդրեմ, իրաւցնէ կը բերէ՞ք, չէ՞ք մոռնար...

— Չեմ մոռնար... այո, ժամանակ է որ երթամ, այս կեանքը ինծի համար չէ... չեմ կրնար վայլեցնել ... կոշտ ու կոպիտ մարդ եմ... օգուտ չունիմ այս ընկերութեան մէջ... խօսիլ ալ չեմ գիտեր... այո, պէտք է երթամ ...

— Բայց անմիջապէս չպիտի երթաք հարկաւ, ոչ տակաւին երբ մենք այս փորձանքին մէջ ենք... եթէ դուք երթաք...

— Կ'ուզէ՞ք որ մնամ...

— Ամէնքս ալ ...

— Դուք, անձնապէս կ'ուզէ՞ք որ մնամ...

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ երեկուն ժամը 9ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկօլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ. Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՊՐՈՑԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie Kr. Bicêtre. Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի

տնօրինութիւններէն։ Լեհաստան եւ Հոլանտա, որոնք մինչեւ հիմա Իտալիոյ կը դիմէին, այժմ կարեւոր ապրանքներ առած են Թուրքիոյ (նուշ, կաղին, չամիչ եւն.)։

ՎԵՑ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ մեռան առջի օր, երեք տարբեր վայրերու մէջ։ Երկուքը Ֆրանսացիներ են, Ֆարապօ եւ Քլէն, որոնք Ֆրանսայէն ճամբայ ելած էին դէպի Մատակասքար, բայց օդանաւը ջախջախուեցաւ Գահիրէի մօտ։ Առաջինը մեռաւ անմիջապէս, երկրորդը՝ հիւանդանոցին մէջ։ Միւս երկուքը Անգլիացիներ են, եղբայրներ, որոնք ածխացան, օդանաւը ինկած վառելով Աւստրալիոյ մէջ։ Վերջին երկուքն ալ Անգլիացիներ են, որոնք նոյնպէս ջախջախուեցան Հնդկաստանի մէջ։

ԹԱՌՏԻԵՕ, նախկին վարչապետը, հրաժարեցաւ հանրապետական կեդրոնի կուսակցութենէն, իր խորին դժգոհութիւնը յայտնելով անոր անդամներէն Պ. Փօլ Ռէյնոյի դէմ, որ Իտալիոյ դէմ արտայայտուած էր երեսփ. ժողովին մէջ, մինչ իր կարծիքով ներկայ կացութեան ամբողջ պատասխանատուն Անգլիան է։

ղոցին՝ Համայքի դպրոցէն, ուր կը յաճախեն Փոնթ Էվէքի շրջանի բոլոր հայ երեխաները, 100 — 120է աւելի — երկու ուսուցչուհիներ (ֆրանսացի) ալ ներկայ եղան մեր հանդէսին, հետաքրքրութեան համար։ Մէկը նուիրատուութեան ալ մասնակցեցաւ 5 ֆրանքով։ Զեմ գիտեր թէ՝ ինչ տպաւորութիւն կրեցին։ Միայն խմացայ որ՝ հայկական պարին հաւնած էին։

Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ՝ Հայ - գպրոցը, երբ արդէն կէս գիշերը կը մօտենար, ու լաւ մը ծիծաղելէ վերջ մեկնեցանք սրահէն։

Պալ - Ազբիւր

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորապէս ցաւում ենք՝ անվհատ վեթերանի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան անսայթաք աւանդապահի, մեր անման ՊԱՊԱՇԱյի մահը։

ՍԱՐԳԻՍԲԷԿԵԱՆ
ԱԶԻԶԵԱՆ

Բըթէլ, 24 դեկտ. 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէն, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր վեթերան ընկերոջ՝ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա) դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր բոլոր պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն, շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա) մահուան առթիւ՝ իր պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ռընաժի Գէորգ Զաւուշ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր սիրելի եւ վեթերան ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Կ'ուխտենք չմոռնալ Դաշնակցական Պապաշան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կ'ողբամ կորուստը վեթերան ընկ. Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա)։ Ցաւակցութիւններս իր պարագաներուն։

ՓԻԼՈՍ

Տէսին, 1935 դեկտ. 23

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը որոշեց սկաուտական շրջանային պատգամաւորական ժողով գումարել 1932ի ընդհ. պատգամաւորականի կողմէ պատրաստուած ծրագիր-կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն։

Շրջանի բոլոր սկաուտական մասնաճիւղերը կը հրաւիրուին ձեռնարկելու անհրաժեշտ պատրաստութեանց։

(Կանք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի տիկին Սրբուհի Ներկարարեան կը փնտռէ իր փեսան՝ Սիմոն Շահբիկեան եւ աղջիկը՝ Մաքի կամ տուտու Շահբիկեան, որոնք Յունաստան էին 1927ին, եւ մեկնած են Ֆրանսա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Հրատարակուեցաւ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ
ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ
1936 — Ժէ. Տարի
Գին 5 ֆրանք

Դիմել երկասիրողին, 1, Pl. Gare des Vallées, Bois Colombes, Seine, (France)։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ։

Ընկերանամակրական խնջոյք թէյասեղան

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ, հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, հերոսներու դիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատերազմական հետաքրքրաշարժ կտոր մը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Աւանդական ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
12 Յունուար, կէսօրէ վերջ
կը ներկայացուի՝ ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆի մասնաճիւղին կողմէ։

Կիրակի, 5 Յունուար, 150, Ռուբ տ'Օրլէանի սրահին մէջ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. խաչի կողմէ, անակնկալներ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Porte d'Orléanէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել ârret Bagneux։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

5 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Պիէրօ Թապայի սրահին մէջ, Place de la Gare, Առնուիլ լէ Կոնէս։

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի
ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)
եւ ԵՐԵՔ ՔԱԶԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ։

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 ֆրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան
ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէրմանեանի նորատիպ չքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ։ Գին 15 ֆրանք։
Դիմել տպագրիչին՝ Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Dantor: 52 - 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել Նոր Տարւոյ եւ Տօներու առթիւ
Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի
(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869
29, Rue MATHIS — Métro CRIMÉE
Tél. NORD 56 - 97 — Օն. AJ., AV., CP., 52, 50)71

Կը գտնուին ամէն քալիք մատչելի, գրպանի, թեւի, շըմինէի, պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, զոհարեղէններ եւ տնական սպասներ, 100էն 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ։

Խղճամիտ նորոգութիւն ժամացոյցներու։ Չափաւոր գիներով նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխութիւն զոհարեղէններու։

Կը գնենք ըլաթին, ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Կիրակի օրերը եւս բաց է վաճառատունը։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր հանդէսները շահաւոր ըլլան, դիմեցէք նախօրօք հայկական ԵՓՐԱՏ նուագախումբին։

Նշանտուքներու, հարսանիքներու, երեկոյթ-պարահանդէսներու մէջ կը նուագէ ձեր սիրած հայկական, կովկասեան, եւրոպական եղանակները եւ թանկօ արժէնթին։ Նուագախումբը ունի իր նոր տարազները։

1936 տարուան ընթացքին հրաւիրեցէք մեզ մէկ անգամ համոզուելու համար։ Մատչելի գիներ բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու։

Պայմանագրուելու համար, 15 օր առաջ, դիմել ղեկավար ՏԻԳՐԱՆ ՕՆԱՍԵԱՆի 15, Rue Pourtour, Clamart, Seine

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).
PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն եղանակի կնոջական հագուստեղէններու, ՌՈԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻՒՓ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄԲԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԵՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.։ Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ արտադրութիւնն ըլլալով, ուրախ ենք մեր հայ-րենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ։

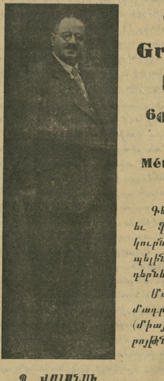
Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ։

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ։

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապսպրանքներու արագ եւ խղճամիտ առաքումը ապահովուած է։

Ամէն յաճախորդ, երբ ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գիներով։

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ։ Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ։

Գ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI
Grand Restaurant
ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ
6Փ, Rue LAFAYETTE.
Tél Prov. 58-62
Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ։ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ։ Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ։ Ժամադրավայրը բոլորին։

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը սարքաւորուած միութեանց ժողովներուն (միայն քննսամասխնով) եւ հացկերոյթներու համար։

Ժամադրուիլ նախապէս։

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,
Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,
Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,
Դիմեցէք՝

TANNERIE DE LA DEULE
9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.
Tél.: ARChive 05-86

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է՝
Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ
որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով, լաւ կաշի. Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով։

Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի Contre remboursementով։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale.
159, Rue Lafayette — Tél. Nord 68 - 02
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1.— ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԸ, Ա. Հատոր, 466 էջ. գին 35ֆր. Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ Դեկտեմբերին։
2.— ԿԱՅԾԵՐ, Րաֆֆի, Պէյրութ, 2 հատորը մէկ 50 ֆրանք։
3.— ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի, Աթէնք 1935, 688 էջ, 40 ֆրանք։
4.— ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, տիկ. Հայաստան Գէորգեանի, 15 ֆր.։

Վճարումները կանխիկ։

ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ. ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)
Chèque postal Paris 1278-35. — Tél. Danton. 88-65.

17, Rue Damesme, PARIS (13) — Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 3 JANVIER 1936

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3002

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ...

Միջանկեալ՝ ընդհանուր ակնարկ մը, 1935ի քաղաքական դէպքերու, բայց մանաւանդ անոնց հակազդեցութեանց վրայ:

Գլխաւոր դէպքը, անշուշտ, իտալեւհաբէշական տագնապն է, որ խմորուեցաւ տարուան սկիզբը, զանազան միջադէպերով, եւ պատերազմի յանգեցաւ Սեպտեմբերին:

Այս առթիւ, պատմութիւնը արձանագրեց իրողութիւն մը, որ պիտի մնայ եզական, ժամանակակից տարեգրութեանց մէջ:

Առաջին անգամ ըլլալով, լուրջ փորձ մը կատարուեցաւ բանեցնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մեքենան, իբրեւ ազդակ խաղաղութեան եւ չանթարգել պատերազմի դէմ:

1935 Հոկտ. 2ին Մուսոլինի զօրաշարժի կ'ենթարկէր 20 միլիոն ֆաշականներ, գրգռացնելով Իտալիոյ բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը, շեփորներով, կոչնակներով եւ ճառերով:

Հոկտ. 6ին իտալական բանակը գրաւեց Ատուան:

Հոկտ. 7ին Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը Իտալիան հռչակեց «նախայարձակ». ապա ուրեմն ուխտադրուժ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին:

Հոկտ. 9ին Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին 55 անդամներէն 51ը վաւերացուցին այս վճիռը: Ընդդիմացան միայն Աւստրիա, Հունգարիա եւ Ալպանիա, իսկ Զուիցերիա միջին ճամբայ մը բռնեց:

Հոկտ. 11ին որոշուեցաւ արտօնել զէնքի եւ ռազմանիւթի արտածումը Եթովպիոյ համար, զրկելով Իտալիան:

Հոկտ. 14ին հաստատուեցաւ պատժական տնօրինութեանց առաջին շարքը,— դադարում փարկի, փոխառութեանց եւն.:

Նոյ. 18ին շարք մը պատիժներ եւս, շատ աւելի ծանր,— արգելք ներածման եւ արտածման, ինչ որ «Ամօթի Օր» կոչուեցաւ Իտալիոյ մէջ:

Այս կաշկանդումներուն դիմաց, որոնց նպատակն է անելի մատնել Իտալիան եւ դադրեցնել պատերազմը, Մուսոլինի դիմեց արտակարգ տնօրինութեանց եւ կազմակերպեց կրաւորական դիմադրութեան պայքար մը:

Պատիժները չդադրեցուցին պատերազմը, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, եւ այժմ պատժարկու պետութիւնները պիտի փորձեն աւելի վճռական միջոց մը,— դադրեցնել քարիւղի, երկաթի, պողպատի, պղինձի եւ ածուխի արտածումը:

Այս ծանրակշիռ տնօրինութենէն առաջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները ծրագիր մը մշակեցին, հաշտարար ելք մը գտնելու համար, բայց դեռ Հռոմէն պատասխանը չհասած, ծրագիրը ջուրը ինկաւ եւ Սըր Ս. Հօր տապալեցաւ, իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ հանրային կարծիքին ճնշման:

Եւ այժմ կը սպասուի յաջորդ քայլին, Ազգերու Դաշնակցութեան յունուար 20ի նիստին, ուր պիտի քննուի նոր պատիժներու, մասնաւորապէս քարիւղի արգելքի խնդիրը:

Ինչպէս միշտ, այս հարցին մէջ ալ բրիտանական աշխարհակալութիւնն է որ տուն կուտայ շարք մը կարգադրութեանց, չհանդուրժելով որ եւ է մրցակցութեան:

Դեռ անստոյգ է պատերազմին ելքը: Ոչ Մուսոլինի կրնայ գիտնալ իր ստանալիքը, ոչ ալ Նէկիւսը՝ իր տալիք ստարը:

Բայց ստոյգ է մէկ բան,— Մեծն Բրիտանիա ոչ միայն յաջողեցաւ իր եռեւէն քաշել 50 պետութիւններ, «յանուն քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան», այլ եւ գլուխ հանեց «փոխադարձ աջակցութեան» բանաձեւը, առ այժմ իր հաշւոյն:

Այսպէս, եթէ Իտալիա յարձակում գործէ Անգլիոյ դէմ, իրեն օգնութեան պիտի հասնին Միջերկրականի պետութիւնները,— առաջին առթիւ Ֆրանսա, Թուրքիա, Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա: Չէ՞ որ բրիտանական Արմատան ամիսներէ ի վեր կը յածի Միջերկրականի ջուրերուն մէջ, իբրեւ արթուն պահակը Ազգերու Դաշնակցութեան ... Ո՞ր պետութիւնը պիտի կրնար յանձն առնել այսքան զոհողութիւն, օրուան այս ժամուն ...

Եւ միւսները համակերպեցան, ուրիշ ելք չգտնելով ապագայ փորձանքներու դէմ:

Այս առթիւ ուշագրաւ չէ՞ որ, Ֆրանսայէն յետոյ ամէնէն փութկոտը գտնուեցաւ Թուրքիա, յանձն առնելով ի հարկին օգնութեան հասնիլ Մեծն Բրիտանիոյ:

×

Ուրեմն, 1935ը 1936ին կը փոխանցէ գործնական բանաձեւ մը հաւաքական ապահովութեան մասին: Բանաձեւ մը առաձգական եւ երկդիմի, որուն մէկ ճամբան եթէ ժընեւն է, միւսը կ'առաջնորդէ շատ աւելի կարուկ ելքի մը,— զինարշաւ:

1935ի սկիզբէն մինչեւ վերջը, ամէնէն աւելի աչքի զարկաւ այս երեւոյթը, բոլոր երկիրներուն մէջ:

Բոլորն ալ կազմ եւ պատրաստ ծրագիրներ ունէին եւ ունին տարիներէ ի վեր, իսկ երբ Հիթլէր վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1935 մարտ 16), մէկը միւսին հետ մրցումի ելաւ, սպառազինութեանց նոր ծրագիրներ որոճալով:

Ամէնէն առաջ Ֆրանսան Մարտ 15ին փութաց երկարաձգել զինուորութեան շրջանը: Իտալիա հրամանագրով մը գործօն բանակին թիւը բարձրացուց 800,000ի: Մեծն Բրիտանիա բացառիկ վարկեր սահմանեց, զօրացնելու համար բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը: Եւ Թուրքիան անգամ, դեկտ. 25ին քուէարկեց երկու բացառիկ օրէնքներ, որոնց համաձայն 21 ու կէս միլիոն ոսկի կը յատկացուի նոր օդանաւերու շինութեան, ինչպէս եւ 2 ու հարիւր տուրք մը՝ նոյն առաջադրութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՌԱԶՄԱԺԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Շուէտական Կարմիր Խաչը ոչնչացա՞ծ է

Երկու օր առաջ հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդէին թէ իտալական օդանաւերը ռմբակոծելով ոչնչացուցած են շուէտական Կարմիր Խաչը եւ 9 բժիշկներէն միայն մէկը ողջ մնացած է (հարաւային ճակատ): Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց Շուէտի եւ Ժընեւի մէջ, ուր կը գտնուի միջազգային Կարմիր Խաչի կեդրոնը: Վերջին լուրերու համաձայն, լուրը չափազանցուած է: Միջազգային Կ. Խաչի ներկայացուցիչը Ատտիս - Ապեպայէն կը հեռագրէ թէ ստոյգ լուրեր կը պակսին եւ թէ տեղեկագիր մը պիտի ղրկէ այսօր - վաղը: Եթովպիոյ կայսրը անմիջապէս բողոքի հեռագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան: Իսկ իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ռմբակոծումը անհրաժեշտ էր իբրեւ վրէժխնդրական միջոց, քանի որ Հաբէշները երկու իտալացի օդանաւորդներու գլուխները կտրելով, մարմինները ցոյց տուած են եւ յետոյ հրապարակ տարած են: Իտալական զեկոյցը այս առթիւ կը հերքէ թէ ռմբակոծութիւնը ուղղուած էր շուէտական Կ. Խաչին դէմ, բայց դիտել կուտայ թէ հաբէշ զօրավարները յաճախ կ'ապաստանին Կ. Խաչի կայաններուն շուրջ, երբ օդանաւային ռմբակոծութիւն կը կատարուի:

Ամէն պարագայի մէջ, Շուէտացիները շատ զայրացած են: Թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Իտալիան եւ հատուցում կը պահանջեն, միեւնոյն ատեն առաջարկելով նոր Կ. Խաչ մը ղրկել, իբրեւ արժանաւոր պատասխան: Թշնամական ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ դէմ:

Կատաղի կռիւներ Մաքալէի առջեւ

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին Մաքալէի շուրջը: Հաբէշները, որոնք մասամբ պաշարած են այդ քաղաքը, սաստկացուցած են թէեւ նահանջ մը կատարել վերջին օրերս: Մանրամասնութիւններ կը պակսին, բայց ստուգուած է որ երկու կողմերն ալ շատ ծանր կորուստներ կրած են: Գիրկընդխառն կռիւներ տեղի կ'ունենան նաեւ Օկատէնի ճակատին վրայ եւ հրադէնէն աւելի սրադէնն է որ կը փայլի:

Նոր խռովութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Կարճատեւ դադարէ մը յետոյ, խռովութիւնները վերսկսան Եգիպտոսի մէջ: Դեկտ. 31ին, վիրաբուժական միջազգային համագումարին առթիւ, հազարաւոր ուսանողներ պաշարեցին օտար պատուիրակները բուռն կանչեր արձակելով: Շատեր ինքնաշարժերու վրայ խոյանալով կ'աղաղակէին.— «Եգիպտոսը Եգիպտացիներուն», «անկցի՛ Անգլիա, անկցի՛ մարգպանը»: Համալսարանի մեծ սրահին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար համագումարը, ուսանողները յանկարծ խուժեցին եւ մէկը ցոյց տալով իրենց նահատակ ընկերներուն պատկերները, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ: Յետոյ աղաղակեց.— «Ոտքի՛»: Եւ բոլոր ներկաները ոտքի ելան, մէկ վայրկեան լռութեամբ: Քիչ յետոյ հասաւ Նահաս փաշա, Վաֆտի նախագահը, եւ արժանացաւ խանդավառ ցոյցերու: Ոգեւորութիւնը գագաթնակէտին հասաւ երբ եկաւ Թագաւորին ներկայացուցիչը, իշխան Մուհամմէտ Ալի Հասան: Բոլորը մէկ բերան կը պոռային.— «Կեցցէ՛ Եգիպտոսի եւ Սուդանի Թագաւորը»: Բրիտանական մարգպանը բացակայ էր, իսկ վարչապետը անարգական ցոյցերու հանդիպած ըլլալով, հարկադրուեցաւ տուն վերադառնալ:

Ցուցարարները կը պահանջեն ոչ միայն ներում հռչակել վերջին դէպքերու առթիւ բանտարկուած Եգիպտացիներու, այլ եւ օր առաջ գործադրել 1923ի սահմանադրութիւնը, որուն վերահաստատումը հռչակուեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ: Ազգային միացեալ ճակատը անհամբեր կը սպասէ Մեծն Բրիտանիոյ պատասխանին, իսկ այս վերջինը իր մարգպանին միջոցաւ բողոքագիր մը ղրկած է Եգիպտոս կառավարութեան, քանի մը Անգլիացիներու դէմ կատարուած յարձակումներուն առթիւ:

«Անկցի՛ Անգլիա» կը պոռան փողոցներուն մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը պատասխանած է Եգիպտոսի ազգ. միացեալ ճակատի առաջարկին եւ տրամադրութիւն կը յայտնէ բանակցելու 1930ի ծրագրին հիման վրայ: Պատասխանը համակրանք յայտնելով հանդերձ Եգիպտոսի ազգային պահանջներուն, դիտել կուտայ թէ իտալեւհաբէշական վէճը թոյլ չէ տուած մանրամասնօրէն ուսումնասիրել խնդիրը, եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ բանակցութեանց սկսելու, երբ եգիպտական կառավարութիւն մը կազմուի յառաջիկայ ընտրութիւններէն յետոյ:

Նահաս փաշա գոհացուցիչ գտաւ այս պատասխանը, բայց ուսանողները մտիկ չըրին եւ նոր ցոյցեր կազմակերպեցին: Յունուար 1ին հազարաւոր ուսանողներ եօթը թեւերու բաժնուած, կիզէէն ճամբայ ելան դէպի Գահիրէ: Միւս կողմէ 2000 ուսանողներ ցոյցեր կատարեցին Գահիրէի փողոցներուն մէջ, «անկցի՛ Անգլիա» պոռալով եւ վերջնական պատասխան մը պահանջելով: Համալսարանը խիստ հսկողութեան տակ առնուած է, որպէսզի չխանգարեն վիրաբուժական միջազգային համագումարը: Կառավարութիւնը հրամայեց փակել կարգ մը կրթական հաստատութիւններ, մինչեւ երկուշաբթի եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ նոր ցոյցեր կատարուին, ազդարարելով թէ անոնք կրնան «ծանրախոհ հետեւանքներ ունենալ Եգիպտոսի համար»:

** Ոստիկանութիւնը ժամանակին իմացած ըլլալով կիզէի ցոյցը, բացած էր բոլոր կամուրջները, որպէսզի ցուցարարները չկարենան քաղաք մտնել: Այս առթիւ կրկնապատկուած են ոստիկանութեան ուժերը:

Մարսէյլի ջուրերը վարակուա՞ծ են

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ իբրեւ հետեւանք յունուար 1ի տեղատարափ անձրեւներուն, ծանր ողողումներ եւ արկածներ պատահած են: Պոմոն - Սէն - Ժիւլիէնի մէջ (ուր հայկական կարեւոր գաղութ մը կ'ապրի), աղմուտ ջուրերը իրենց ճամբուն վրայ եղած աղտեղութիւնները քշելով, ժամերով հոսած են Մարսէյլի ջուր հայթայթող ջրանցքին մէջ: Այնպէս որ, ջուրերը վարակուած են եւ մեծ զգուշութիւն կը պահանջեն: Տեղ տեղ հողը կքած ըլլալով, հարկ եղած է պարպել կարգ մը բնակարաններ:

Ողողումները մեծ վնասներ պատճառած են նաեւ Թուլոնի, Ավինեոնի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՅԻՆ » ...

Տարիներով հարս - կեսուր խաղալէ, առեն մը միացեալ ճակատ կազմելէ եւ բաժնուելէ յետոյ, նոր ... տպաւորման մը կնքած են Ամերիկայի ռամկավարներն ու Հօկ - համայնավար խմբակցութիւնը:

Կը թուի թէ այս անգամ շատ լուրջ է անջատումը: «Սկզբունքայի՛ն»:

Առաջին պառակտումը զարգացաւ 1935ի սկիզբը, երբ միացեալ ճակատին ձախ թեւը հրապարակաւ հաշիւ պահանջեց Դուրեան ֆոնտի յանձնախումբէն:

Ռամկավարները ամիսներով առինտուին, կեղծ հաշիւ մըն ալ հրատարակեցին, յանուն իրենց Առաջնորդարանին, եւ կծկուեցան:

Այս անգամ ուրիշ վէճ մը,— Խ. Հայաստանի տարեդարձը Հօկին, «Բանուոր»ին եւ միւսներուն հետ միասի՞ն տօնել թէ առանձին:

Հարցը կը ծեծուի ժողովներով, թղթակցութիւններով, թերթերով, — բայց համաձայնութիւն չի գոյանար, եւ ռամկավարները զատ կը տօնեն, համայնավարները զատ:

Այս առթիւ ի՜նչ պերճիմաստ յայտնութիւններ, երկու կողմէն ալ:

Կարդալով փոխանակուած նամակները «Նոր Ուղի» շաբաթաթերթին մէջ, ափ ի բերան պիտի մնաք:

Բայց մինչեւ հոն երթալու պէտք չկայ:

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, լիուլի կը գոհացնէ մեզ, իր զանազան գրութիւններով եւ խմբագրականներով.

«Ճաշակեցէք եւ տեսէք զի քաղցր է... ակը».

— «Մինչեւ անգամ Խ. Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ մեր ունեցած հաւատարմութիւնն ու համակրանքը՝ անոր կատարած ազգաշինական մեծ գործերուն համար, միթէ պատճա՞ռ են որ Ամերիկայի մէջ ամէն գոյնէ եւ տեսակէ պոլշեւիկներու հետ Հայաստանի տարեդարձը տօնենք, երբ գիտենք որ այս պարոնները Հայաստանի հետ կապ ու կապակցութիւն չունին, ոչ ալ հայրենասիրութեան մղումներուն համեմատ կը գործեն»: (30 նոյ. 1935):

Դեռ աւելի սարսափելին,— այս անգամ Հօկի գլխուն.

— «Հօկը, դժբախտաբար, գործակից է այս երկրին մէջ համայնավար կուսակցութեան, որ հայ կազմակերպութիւն չէ, թէեւ հայ անհատներ կան անոր մէջ, իսկ ոչ - հայ կազմակերպութեան մը համար տեղ չկայ հայ կեանքին մէջ:

Ցաւալի է որ, Հայաստանի վերաշինութեան նուիրուելու նպատակաւ կազմուած Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէն, այսօր իր նպատակէն շեղած է եւ կը տարածէ համայնավարական քարոզութիւն ամերիկահայ գաղութին մէջ»: (3 դեկտ.):

Այս ալ ոչինչ: Սպասեցէք մինչեւ վաղը:

ՎԱՀԷ

Ի՞նչ կը նշանակէ «արհեստաւոր»

Արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի հարցին առթիւ, մինչեւ հիմա հրատարակեցինք ոչ միայն օրէնքը եւ յարակից հրահանգները, այլեւ լրացուցիչ լուսաբանութիւններ: Ահաւասիկ բացատրական մը եւս, զոր կը քաղենք Սէնի նահանգապետութեան «Արհեստաւորներու Սենեակ»ի շրջաբերականէն:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ՎԱՐՊԵՏ - ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԻ (ՄԷԹՐ ԱՐԹԻԶԱՆ). օրէնք 1925 յուլիս 26ի, յօղուած առաջին, լրացուած եւ բարեփոխուած 1934 մարտ 27ի օրէնքով.— «Վարպետ - արհեստաւորներ» բացատրութեամբ կը հասկցուին այն ինքնավար աշխատաւորները, արական թէ իգական սեռէն, որոնք անձամբ եւ իրենց հաշւոյն, առանց վարպետի մը (փաթրոն) հրամանին տակ գտնուելու, ի գործ կը դնեն ձեռական արհեստ մը, կ'աշխատին իրենց տան մէջ կամ դուրսը, մեքենայ ունենան թէ ոչ, խանութ կամ նշանակ ունենան թէ ոչ, որոնք գլխաւորաբար կը զբաղին իրենց սեփական աշխատանքին արտադրութեան վաճառումով, իրենց արհեստական կարողութիւնները կ'ապացուցանեն նախապէս կատարուած աշկերտութեամբ մը կամ երկար ատեն այդ արհեստին մէջ վարժուած ըլլալով, իրենց աշխատանքը կը կատարեն առանձին կամ աջակցութեամբ իրենց կողակցին, իրենց ընտանիքին անդամներուն, ընկեր - արհեստաւորներու (քօմփանիօն) կամ աշկերտներու: Այս ընկեր - արհեստաւորներու կամ աշկերտներու թիւը պէտք չէ անցնի այն չափը որ պիտի նշանակուի իւրաքանչիւր արհեստի կամ արհեստներու շարքի մը համար, աշխատանքի նախարարին մէկ հրամանագրով, խորհրդակցելէ յետոյ արհեստաւորներու կազմակերպութեանց եւ Արհեստներու Սենեակին հետ: Այս թիւը ամէն պարագայի մէջ չի կրնար անցնիլ տասը եւ արհեստաւորը ինք պիտի ապահովէ իր աշխատանքին ղեկավարութիւնը»:

Այս առթիւ ըսենք որ օրէնքին մեկնաբանութեան առթիւ որոշ թիւրիմացութիւններ կը տիրեն Աշխատանքի նախարարութեան եւ ոստիկանական վերատեսչութեան միջեւ, եւ գործադրութեան ատեն է որ պիտի ճշդուին շատ մը մանրամասնութիւններ:

Անգլ. օդանաւ մը ծովն ինկաւ 12 զոհերով

Օդանաւային արկածները իրարու կը յաջորդեն ատենէ մը ի վեր: Առջի օր հաղորդեր էինք երեք արկածներ, վեց զոհերով:

Չորեքշաբթի օր, անգլիական «Սիթի ավ Խարթում» ջրօդանաւը ծովն ինկաւ Աղեքսանդրիոյ բացերը, եւ 13 ուղեւորներէն 12ը խեղդուեցան: Օդանաւը, որ կանոնաւորապէս կ'երթեւեկէր Աթէնքի եւ Աղեքսանդրիոյ միջեւ, Յունաստանէն ճամբայ ելած էր կէս օրին: Կրետէի մէջ կանգ առնելէ յետոյ, վերսկսաւ թռիչքը դէպի Աղեքսանդրիա, ուր պիտի հասնէր իրիկուան: Յանկարծ նաւահանգիստին առջեւ խարսխած մարտանաւերու սպաները դիտեցին որ օդանաւը թաւալգլոր կ'իջնէ դէպի ծով: Շատ չանցած կորաւ ջրամոյն: Թորփիլանաւ մը օգնութեան հասնելով փրկեց միայն ուղեցոյցը (փիլօթ): Խուզարկութիւնները շարունակուեցան մինչեւ գիշեր, բայց անօգուտ: Բուն օդանաւորդներէն զատ, միւս ուղեւորներուն եօթը Անգլիացի էին, մէկը Իտալացի, մէկը Ամերիկացի: Ուշ ատեն օդանաւին բեկորները գտնուեցան Աղեքսանդրիայէն վեց քիլոմեթր հեռու:

** Ֆրանսացի գրագէտ - օդանաւորդ Էքզիւփէրի, որ կիրակի օր ճամբայ ելած եւ Պէնկազի հասած էր, ճամբան շարունակելու համար դէպի Պասրա, իր հետքը կորսնցուցած է քանի մը օրէ ի վեր: Այս առթիւ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Փարիզի մէջ: Բազմաթիւ օդանաւեր կը յածին Միջերկրականի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ վրայ, հետքը գտնելու համար:

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՄԵՐԿ ՏՂՈՒ մը (5—6 տարեկան) դիակը գտնուեցաւ Թիէի գերեզմանատան ճամբուն վրայ, Շուազի - լը Ռուայի մօտ: Ոչ տղան ճանչցուած է, ոչ ալ մարդասպանը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՆԿՈՒՄԷ ԱՆԿՈՒՄ

Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձի առթիւ, Հայկոմկուսի քարտուղար Աղասի Խանջեանը Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի յոբելենական նստաշրջանին մէջ կարդացած է ընդարձակ զեկուցում մը, ներկայացնելով հայ ժողովուրդի նախախորհրդային պատմութիւնը եւ խորհրդային իշխանութեան կատարած նուաճումները:

Խանջեան իր ընդարձակ զեկուցման կէսէն աւելին նուիրած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան եւ բառ իր սովորութեան ջանք չէ խնայած դիմելու ամէն սուտ միջոցի՝ վարկաբեկելու մեր կուսակցութիւնը: Վաղուց արդէն ծանօթ ենք Խանջեանի լրբենի ոճին. գիտենք նոյնպէս անոր «գաղափարական» պայքար մղելու մեթոտները: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ կրնայինք արհամարհել իր կոշտ անհեթեթութիւնները: Մանաւանդ, որ Խանջեանի գայրոյթը կ'ապացուցանէ իր անզօր կատաղութիւնը: Հ. Յ. Դ.ին գաղափարական յաղթանակի համար միայն ի՞նչ աւելի պերճախօս փաստ, քան այն, որ խորհրդային վարչաձեւի տիրապետութեան 15րդ տարին հրապարակէն կը քշուին շարք մը պետական եւ կուսակցական ղեկավարներ (Երզնկեան, Եսայեան, Այվազեան եւ ուրիշներ), ճիշդ դաշնակցական գաղափարախօսութեան իւրացման մեղադրանքով...

Եթէ այս անգամ կարեւորութիւն կուտանք Խանջեանի հակադաշնակցական ելոյթին, պատճառն այն է, որ հայ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը կը յայտնէ որոշ միտքեր, որոնք մեղադրանքէ աւելի տեսակ մը խոստովանութիւն եւ ինքնավարկաբեկում են: Դաշնակցութեան հանդէպ ունեցած իր կոյր եւ անսահման ատելութիւնը կը մղէ զինքը բարձրաձայն արտայայտել միտքեր, որոնք աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ իրօք մարդոց բարոյական անկումը սահման չունի:

Համաձայն Խանջեանի, Հայոց պատմութեան ամէնէն մռայլ եւ սեւ էջը կը կազմէ 1918—20 թուականը, երբ «Դաշնակները սանձեցին այն դժոխքը, որի անունը Հայաստանի հանրապետութիւն էր»:

Այս դեռ «անմեղ» յայտնութիւն է: Խօսելով ցարական բռնակալութեան մասին, Խանջեան կը յայտարարէ.

— «Դաշնակները մինչեւ հիմա էլ անամօթաբար ձգնում են «յեղափոխական» դիմակներ դնել իրենց բուրժուական հակայեղափոխական դէմքին: Չի կարելի երեւակայել աւելի լպիրշ փարիսեցութիւն, աւելի սուտ կեղծիք: Հայաստանի աշխատաւորները վաղուց են պատռել նրանց այդ դիմակները: Նրանք լաւ ծանօթ են Դաշնակների դաւաճանական սոսր դէմքին: Նրանք տասնըհինգ տարի առաջ կտրեցին այդ ոճրագործների արիւնոտ թաթը: Նրանք ոչ ոքի թոյլ չեն տայ հաւասարութեան նշան դնել «հայկական հարցի» իմպերիալիստական - դաշնակցական ձեւաւորման եւ հայ աշխատաւորների արդար ու յեղափոխական ընդվզումների միջեւ՝ ուղղուած դասակարգային շահագործման եւ ազգային ճնշման բռնակալական կարգերի դէմ: Այդ կարգերի խորտակման համար մղուած յեղափոխական պայքարի մէջ Դաշնակները մաս չունին: Նրանք եղել են բռնակալների բանակում»:

Ուրեմն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ թէ պայքարած է ցարական բռնութեանց դէմ, այլ եղած է անոր հետ: Խանջեանի այս ամբաստանութիւնը կը փլի միայն մէկ հարցումով: Նախ մատնանշենք, որ Խանջեանը կ'ընդունի թէ հայ աշխատաւոր ժողովուրդը յեղափոխական պայքար է մղած ցարական բռնակալ կարգերու դէմ: Եւ եթէ այդ պայքարին մէջ մաս չունի Դաշնակցութիւնը, շահեկան է գիտնալ, թէ որո՞ւ ղեկավարութեան տակ հայ աշխատաւորութիւնը տասնեակ տարիներ պայքարած է «դասակարգային շահագործման եւ ազգային ճնշման բռնակալական կարգերի դէմ»: Պատասխանը մէկ է,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան տակ:

Այս երկրորդ մեղադրանքն ալ «անմեղ» կը նկատենք: Սակայն, զարհուրելի է Խանջեանի երրորդ յայտարարութիւնը:

Իր կարծիքով, Դաշնակցութիւնը եղած է ցարական Ռուսաստանի հետ եւ կռիւ է մղած սուլթանական Թուրքիոյ դէմ: Եւ որպէսզի աւելի չէ տուած ըլլայ Դաշնակներու յանցագործութիւնը, Խանջեան առանց վարանումի, հետեւեալ միտքը կը յայտնէ.

— «Հայ բուրժուազիան եւ նրա կուսակցութիւնը, նրա պարագլուխները գիտէին, թէ ինչ են ուզում: Նրանք չէին կարող չտեսնել եւ չհասկնալ, որ միջազգային ժանտարմը չէր, որ պէտք է ազատութիւն բերէր մեր աշխատաւոր ժողովրդին: Չէ՞ որ կար մեր ժողովրդի կէսի պատմութեան դասը, չէ՞ որ ցարի արիւնոտ լծի տակ տառապող աշխատաւոր ժողովուրդները ենթակայ էին շատ աւելի սոսկալի կեղեքման եւ շահագործման, ՔԱՆ ԻՐԱՊԷՍ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԷՐ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ: Բայց նրանց ի՞նչ փոյթ: Հայ բուրժուազիան, նրա կուսակցութիւնը, նրա լիդրները մտահոգուած էին ոչ թէ իրապէս ազգային ազատագրական խնդիրներով, նրանք մտահոգուած էին միայն եւ միմիայն առեւտրական շուկաներում շահաւէտ ու յարմար դիրքեր ստանալու խնդրով»: («Խ. Հ.», 30 Նոյ. 1935):

Ցաւկալի ընդգծեցինք Թուրքիոյ վերաբերող խօսքերը, որպէսզի ընթերցողին համար պարզ ըլլայ, թէ ինչպիսի ճիւաղ մըն է նստած այսօր Հայաստանի գլխուն:

Մենք չէ որ պիտի ուրանանք ցարական իշխանութեան ազգային ճնշումները: Ամբողջ 27 տարի (1890—1917) Դաշնակցութիւնը շարունակ պայքարած է այդ ճնշումներուն դէմ:

Սակայն միայն Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար յայտարարել, թէ Թուրքիոյ մէջ Հայերը շատ աւելի նուազ ճնշումներու են ենթակայ եղած քան թէ Ռուսիոյ մէջ եւ հայ ժողովրդի սուլթանական բռնակալութեան դէմ մղած ազատագրական պայքարը եղած է կեղծ ու առեւտրական հաշիւներով առաջնորդուած, — սա արդէն անարգանք է ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ հայ ժողովուրդին դէմ: Եւ կարդալով այդ տողերը իբրեւ Հայ, ես ինքզինքս վիրաւորուած զգացի, քանի որ նոյն հայ անունը իր վրայ կը կրէ նաեւ Աղասի Խանջեանը: Դժուար է երեւակայել աւելի յետադէմ ու հակայեղափոխական կարծիք մը, քան ինչ որ Խանջեան կ'արտայայտէ:

Ուրեմն, համաձայն Խանջեանի, «Դաշնակները բռնակալ ցարիզմի հետ միասին» պայքարած են ազատամիտ ու հեզահամբոյր սուլթան Համիտի դէմ, որի իշխանութեան տակ Հայերը նուազ կը ճնշուէին: Ո՜վ ժամանակներ ու բարքեր...

Խանջեան Թուրքիան բոլորովին իր պաշտպանութեան տակ կ'առնէ, երբ կը խօսի քեմալական շարժման մասին.

— «Իմպերիալիստներին հարկաւոր էր թուլցնել Տաճկաստանը, կտրել նրա դիմադրութիւնը: Եւ Դաշնակցութիւնը կատարելով անգլիական իմպերիալիզմի պատուէրը՝ պատերազմի դուրս եկաւ քեմալական Տաճկաստանի դէմ: Քեմալական Տաճկաստան իմպերիալիզմի դէմ պայքարի էր դուրս եկել ազատութեան համար: Տաճիկ ժողովրդի համակրանքն ու լայն աջակցութիւնը նա (Քեմալ) գտնում խակ իր կողմն ունէր: Այն ինչ Դաշնակցութիւնն անգլիական իմպերիալիզմի դրդումով ուզում էր վիժեցնել Տաճկաստանի ազատագրական պայքարն իմպերիալիզմի դէմ: Նա (Դաշնակցութիւնը) ռէակցիոն գործ էր կատարում եւ անշուշտ չէր կարող ոչ մի յաջողութիւն ունենալ»...

Խանջեան քաջութիւն չունի շարունակելու իր տեսութիւնը: Այլապէս պիտի պարծենար թէ «յետադէմ» Դաշնակցութեան եւ «յեղափոխական» քեմալականութեան միջեւ մղուած պատերազմի ընթացքին խորհրդային Ռուսաստանը եւ հայ համայնավարները բռնեցին քեմալականներու կողմը եւ ամէն միջոց գործադրեցին, ապահովելու համար Քեազիմ Գարաբէքիր փաշայի բանակին յաղթանակը: Եւ այսօր, արդարանալու ուրիշ ճանապարհ չգտնելով — մանաւանդ պայ Հիքմէթի խոստովանութենէն վերջ — հայ ժողովրդի 1920ի ինքնապաշտպանութեան պատերազմը կը համարեն «յետադէմ» կռիւ մը յառաջդէմ արեւելեան յեղափոխութեան:

Մեզի կը մնայ միայն արձանագրել ու հանրութեան ներկայացնել Խանջեանի այս պատմական խոստովանութիւնը:

ԱՇՈՏ - ԱՐՓՐՈՒՆԻ

ՏԻՑԱՂ

Գիւղացի մը շատ վնաս եւ թշնամութիւն կրած էր գիւղապետէն, երբ գիւղապետը մեռաւ, գիւղացին մինչեւ գերեզման հետեւեցաւ մեռելին:

— Ուրիշ գիւղացի մը.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ քու թշնամիիդ դագաղին կը հետեւիս մինչեւ գերեզման:

— Մեռնելուն չեմ հաւատար, մինչեւ որ գերեզման մտնելը չտեսնեմ աչքերովս:

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

ԵՕԹԸ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ

Եօթը գիտնական Արմենականներ: Եօթն ալ սաներ՝ Հայ Գիւղատնտեսականի: Եօթն ալ շրջանաւարտ Միացեալ Նահանգներու Քոլըրատոյի համալսարանէն: Եօթն ալ շնորհներով օժտուն: Զրիարար առանց ամենադոյն ծախքի ենթարկելու ազգային սնտուկը: Շնորհիւ համալսարանին նախագահ եւ հայ ուսանողներու բարեկամին՝ Տոքթ. Ջարլզ Լոռիի: Տոքթ. Լոռի՝ Քոլըրատոյի նահանգը իր լեռնային, բուսային եւ ջրային նմանութեամբ՝ Մ. Նահանգներու Հայաստանը կոչած է: Միւս կողմէ, բարեդէպ զուգադիպութեամբ մը, յարգելի նախագահին Լոռի մականունը, գիւղ մէկ գաւառն է Հայաստանի: Այսպէս Քոլըրատօ եւ Հայաստան իրարու հետ կը նոյնանան՝ Տոքթ. Լոռիի կնքահայրութեամբ: Ի՜նչ շնորհալի կապակցութիւն: Հոգեպարար եւ լուսաւորիչ: Արմենափառ եւ առողջափայլ:

Ներկայացնենք ուրեմն այս եօթը քաջամարտիկ Հայորդիները:

1. Գեղամ Գէորգեան՝ գիւղատնտես: Աշխատակից զոյգ «Հայրենիք»ներու՝ Գեղամ - Գեղակ գրական ծածկանունով: Զքնաղ նկարագրով օժտուած: Սիրուած ու յարգուած բոլորէն: Այժմ Նիւ Եորքի ազգ. վարժարաններու ուսուցիչ եւ Ամերիկայի Կեդր. Ուսումն. Խորհուրդի քարտուղար:

2. Գեղամ Կէօքճեան՝ անասնաբոյժ: Մ. Նահանգներէն Օհայօ նահանգի Քլիվլընտ քաղաքի մէջ, անասնաբուժական հիւանդանոցի մը տնօրէն: Վերջերս վաղերածիի մը վրայ իր կատարած կեսարեան փափուկ գործողութեան մը յաջողութեան համար մեծ համբաւի տիրացաւ: Շաբաթներով ամերիկեան մամուլը իրեն գնահատական յօդուածներ նուիրեց:

3. Պետրոս Պօյաճեան՝ ստորումի ճարտարապետ: Քոլըրատոյի համալսարանէն ետքը, մեծ յաջողութեամբ աւարտած է նաեւ Քոլըմպիոյ համալսարանը: Մասնագիտական խորունկ պաշար ունի:

4. Արթիւր Աշճեան՝ քիմիաբան: Համալսարանին մէջ քիմիագիտութեան լուսանկարչութեան մէջ ունեցած կիրարկման մասին պատրաստած հմտալից թէզը՝ Լոնտոնի Քօտաք ընկերութեան գնահատման արժանացած ըլլալով, կարեւոր պաշտօնի մը կոչուած է յիշեալ հաստատութեան Գահիրէի մասնաճիւղին մէջ:

5. Հայկազուն Արշակունի՝ անասնաբոյժ: Պատուաբեր իր համայնքին: Կը ծառայէ սուրիական կառավարութեան մօտ, իբրեւ պետական անասնաբոյժ:

6. Լուտեր Ֆարաճեան՝ գիւղատնտես: Քոլըրատոյի համալսարանը յաջողապէս աւարտելէ ետքը, այժմ կը խորացնէ իր մասնագիտութիւնը ամերիկեան ուրիշ համալսարաններու մէջ:

7. Մարտիրոս Թորոյեան՝ անասնաբոյժ: Նմանապէս Քոլըրատոյի համալսարանը յաջողապէս աւարտելէ ետքը, այժմ կը կատարելագործուի ուրիշ համալսարաններու մէջ:

Այս Հայորդիները, երբ օրրանոցներու մէջ դրուած էին, անհեդամտունչ հառաչներով կը խլացնէին մեր ականջները.

— Հաց չենք ուզեր, լոյս կ'ուզենք:

— Կայծ մը տուէք մեզի պիտի վերածենք զայն բոցի մը:

Ողջ ըլլան բոլորն ալ, որովհետեւ ճշմարտապէս արդարացուցին իրենց վրայ դրուած յոյսերը եւ իրենց՝ արծուային սլացքներով, մշտավառ բոցեր բարձրացուցին:

Հրեղէն սիւներով բոցավառեցին հայկական ջինջ երկնակամարը:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԶՈՅԳ ՄԸ ՀՈԳԻ

— Է —

Տասը տարի առաջ էր:

Դասարանին պատուհանէն կ'ընդնշմարէի զոյգ մը հոգի:

Միջահասակ ծերուկ մը եւ կէս մեթըր տղեկ մը, որոնք կը ճեղքէին, տոտիկ տոտիկ եւ ձեռք ձեռքի, բակին ձիւնը:

Ու վերարկուներուն օձիքները վահան՝ ժխորայի չար քամիին դէմ:

Այսպէս ճանչցայ հանգուցեալ Պ. Լեւոն Թաղէոսեանը, զոր այնուհետեւ ես ալ պիտի Պապաշա կոչէի:

Ան կուգար Պ. Քրաֆթի հայ դպրոցին յանձնելու՝ կրտսերագոյնը իր զաւակներուն:

Ռուբէն անունը անհամեմատ լաւ գտայ նորեկ աշակերտին հասակին եւ տարիքին: Ու ոչ ոք ընդդիմացաւ կնքահայրութեանս:

Հինգ տարեկան Ռուբէնը Ռուբիկի վերածուեցաւ:

Օ՜, գիտեմ: Այսօր ան ալ այլ եւս չի կրնար հանդուրժել «Ռուբիկ» յորջորջումին:

Որովհետեւ, տասնըհինգ տարու Ռուբէն է ան: Եւ ապահովաբար, բաճկոնին թեւը սեւով ժապաւինած, ու սեւ փողկապով, հօրը մահը կը սգայ հիմա:

Այն օրերուն սակայն, երբ Ռուբիկ բժիշկ ըլլալ կ'ուզէր, հիւանդ մայրը փրկելու համար, ընդվզեցուցիչ չէր գտներ «իկ» փաղաքշականը:

Ամիսներ յետոյ միայն, պիտի ըմբռնէր թէ՝ ի՞նչ կը նշանակէ «երկինք երթալ»:

Այդ օրէն սկսեալ, փոքրիկ իմաստունին ուղեղը պիտի համակերպէր ճակատագրին, միանգամ ընդմիշտ ըլքելու համար բժիշկ ըլլալու ծրագիրը:

Որմնադրութիւնը պիտի հետաքրքրէր զինքը: Այն ատենճան որ Իտալացի Նիքոլան, որմնադրապետ, կ'ուղէր զայն որդեգրել:

Շատ ուշ հաշտուեցաւ նոր միջավայրին հետ: Անընդհատ կուլար: Շաքարան պահ մը միայն կը լռեցնէր Ռուբիկը:

Բարեբախտաբար, քանի մը ամիս յետոյ կը հասնէր Լիլին, իրեն տարեկից աղջնակ մը:

Սերտ մտերմութիւն մը երկուքին միջեւ:

Ռուբիկ այլ եւս չլացաւ: Կուլա՛յ այսօր:

— Ռուբի՛կ ջան, հայրիկէն նամակ:

Ու կարդացինք:

— «Ո՞նց ես, բալաս, ... ես կիրակի գալու եմ...»:

Ու կուգար Պապաշան: Կասկեհիին ներքեւ, կամ անտառին արահետներուն վրայ, զրոյց կ'ընէինք երեքս, Պապաշան, Ռուբիկն ու ես:

— Պարոն, հայրիկէն քարթ:

Ու կը կարդայինք:

— «Ո՞նց ես, բալիկ ջան ... կիրակի Պ. Խանէտանեանը քեզ Ժընեւ է բերելու...»:

Եւ կ'երթայինք «Դրօշակ»: «Դրօշակ»ի խմբագրատո՞ւնը: Հո՛ն, ուր այդ օրերուն, պիտի ճանչնայի ուրիշ ծերուկ մը: Անցեալէն մնացած դե՛ռ կենդանի ուրիշ յուշարձան մը: Անտոն Գօչը:

Ու ես, լո՛ւռ, ականջ կուտայի այդ երկու ծերերուն:

Ուսանողութեանս շրջանին, պիտի աւելի մօտենայի Պապաշային:

Կ'երթայի «Դրօշակ»ի մատենադարանը հոտոտելու:

Ու վայելելու մածունը զոր այնքա՜ն յաջող մակրդած կ'ըլլար Պապաշա:

Չեմ գիտեր թէ, իբրեւ սակաւախօս, ո՞րը մեր երկուքէն առաջնութիւն կը շահէր:

Եւ սակայն, կը խօսէինք: Կը խօսէինք ընկերային հարցերու մասին: Տնտեսական հարցերու մասին: Մանկավարժական հարցերու մասին:

Ինք բարեկիրթ եւ նուրբ հոգի՝ արդեօք վերոյիշեալ գիտութեանց հետամուտ ուսանողի հանգամա՞նքս կը յարգէր:

Ու շա՜տ կը սիրէր խօսիլ ծաղիկներուն եւ բանջարեղէններուն մասին, որոնցմով «Դրօշակ»ի պարտէզը կը հագուեցնէր, կը զարդարէր:

Եւ ահա, երբ կը փորձեմ վերաքաղը ընել իրմէ եկած տպաւորութիւններուն, յանդելու համար անոնց բիւրեղացումին, չեմ նշմարեր հատ մը իսկ, որ աննպաստ ըլլայ իրեն, որ բիծ մը նետէ անոր սպիտակ հոգւոյն վրայ:

Ու նկատեցէք որ, մահը ինծի համար չէ այն առիթը յարգանքի, որ վատ ընկալեալ սովորութեան, կը սրբէ կը տանի, առ հասարակ, բացասական գիծերը մեռեալին:

Պ. Լեւոն Թաղէոսեան մարդ էր ու Հայ էր Պապաշան:

Մարդ եւ Հայ՝ մաքուր, ուղղամիտ, անշահախնդիր եւ պարտաճանաչ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՆՆ ԱԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՃԱՄԲՈՎ ԿԸ ՔԱԼԷ

Լատինական այբուբենը շուտով պիտի ընդունուի նաեւ Իրանի կողմէ: Պաշտօնական յայտարարութեանց համաձայն, այս փոփոխութիւնը պիտի հաստատուի մասնաւոր օրէնքով, ինչպէս պատահեցաւ Թուրքիոյ մէջ:

Բացարձակապէս պիտի արգիլուի արաբերէն տառերով թերթերու եւ գիրքերու հրատարակութիւնը:

Իրանի վարչապետը ճառ մը խօսելով այս առթիւ խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ, թէեւ այս բարեփոխումը թշնամական արտայայտութիւն մը պիտի ըլլայ մահմետականութեան եւ Արաբներու դէմ, բայց եւ այնպէս նոր ժամանակներու յառաջդիմութեանց պահանջները կը պարտադրեն երկրին, որ իր լեզուն պատշաճեցնէ օրուան պարագաներուն:

Թէհրանի կառավարութիւնը կը խորհի նաեւ ներկայացնել օրինագիծ մը, որու միջոցով Իրանի կիներուն պիտի արգիլուի փէչաճէի գործածութիւնը:

Այս վերջին լուրը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է Իրանի իգական սեռին, որուն անդամներէն շատեր սկսած են արդէն փողոցները շրջագայիլ առանց քօղի:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (17)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Վերջին մեծ յաղթանակը մեր սրտերուն մէջ զօրացուցած էր ապրելու, կռուելու, յաղթելու, փրկուելու եւ ազատութիւնը ողջագուրելու յոյսը: Սուէտահայը վառ տրամադրութեամբ կռուելու տենդով ու ոգեւորութեամբ՝ անհամբեր կը սպասէր նորանոր փոթորիկներու: Պէտք է ըսել որ Թաթար - Ալանիկի դիւցազնամարտը ու հոն տարուած հրաշալի յաղթանակը չափազանց փորձառու դարձուցած էին մեզ:

Այն անտառակները, որոնք պատնէշներուն շրջակայքը կը գտնուէին, եւ որոնց մէջէն թշնամին անզգալաբար կրնար յառաջանալ մեր վրայ, անմիջապէս կտրուեցան գործաւորական խումբին կողմէ: Ինքնապաշտպանութեան համար, վերջապէս ամէն ինչ լաւ կացութեան մէջ դրուած էր: Միայն կը մնար արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու միջոց մը գտնել:

Ահա այդ նպատակով՝ արտասահմանի հայութեան լուր մը հասցնելու համար, նամակներ գրուեցան, որոնք Հալէպի ամերիկեան հիւպատոսի միջոցաւ պիտի ճամբուէին իրենց տէրերուն: Գրուեցան երեք նամակներ: Մին՝ հիւպատոսին, միւսը՝ Պօղոս Նուպարին եւ երրորդ մըն ալ Հալէպի Հայոց Առաջնորդարանին: Հիւպատոսէն կը խնդրուէր, որ արտասահմանի մեր ազգակիցները իրազեկ պահէր մեր կացութեան, եւ միեւնոյն ատեն նամակները ճամբէր իր սեփական միջոցներով: Կ'երեւի թէ անոնք իրենց տէրերուն չհասան, որովհետեւ ոչ մէկ արդիւնք կրցան ունենալ:

ԺԲ.

Ժողովուրդը Տամլաճըգի ժլատ աղբիւրի ջուրին անբաւականութենէն տառապելով՝ սկսաւ կամաց - կամաց ցրուիլ: Ոմանք գացին միացան Գուշ Ճըղըղ մնացածներուն, ոմանք ալ գացին հաստատուեցան Գաբըլան - Տուզաղը: Ուրեմն, հարկ եղաւ վարչական ընդհ. ժողովը լուծել ու տեղական ժողովներու վերածել զայն՝ երեք վայրերու մէջ, Գուշ - Ճըղըղ, Գաբըլան - Տուզաղը եւ Տամլաճըգ:

Այդ տեղերուն վրայ կազմուեցան առանձին վարչական ժողովներ, զինուորական վերահսկիչներով ու ռազմական մարմիններով: Մէկ խօսքով, իւրաքանչիւր վարչական ժողովի յանձնուեցաւ իր շրջանի պաշտպանութեան գործը:

Վարչական ընդհ. ժողովն այս պատշաճ կարգադրութիւնը ըրած էր, որպէսզի գործը դիւրութեամբ ղեկավարուէր: Բնականաբար ժողովները համախորհուրդ կը գործէին բոլոր խնդիրներուն մէջ եւ ի հարկին միատեղ ժողովներ ալ կը գումարէին, ամէն բան կանոնաւոր կերպով յառաջ տանելու համար:

Ամէն ոք, առանց ամենադոյն տրտունջի, ենթարկուած էր տեղական ժողովներու հրահանգներուն: Անձնազոհութեան ոգին բարձր էր բոլորին մէջ: Ամէն բնակավայր ունէր իր առանձին զօրանոցը:

Մեր բնակարան - հիւղակներու պատերուն տեղ կանգնած էինք պզտիկ գերաններ, որոնք պատուած էին մացառներով: Տանիքները ծածկուած էին հողով, թէեւ նորաշէն ըլլալով՝ անձրեւի ալ չէին դիմանար: Առանց միայն կանակի կողմը քարէ շինուած էր: Բայց, մեր հոգը չէր, գոհ էինք մեր վիճակէն:

ԺԳ.

Սուէտահայը դեռ բոլորովին իր հաւատքն ու յոյսը չէր կորսնցուցած ծովէն գալիք փրկութեան մասին: Ան խորապէս համոզուած էր, որ Միջերկրականի մարտանաւերէն մին օր մը չէ օր մը պիտի այցելէր մեզի: Բայց եւ այնպէս բան միջոցը կը պակսէր: Թէեւ գալիք զրահաւորներուն ուշադրութիւնը գրաւելու համար ունէինք մասնաւոր պահակախումբ մը ծովափին մօտ՝ բարձրադիր բլուրի մը վրայ, սակայն, այդ բոլորովին հաստատ յոյսի կռուան մը չէր, որովհետեւ կրնար պատահիլ որ մարտանաւը աւելի խորերէն անցնէր առանց նշմարելու մեր ազդանշանը: Կարմիր Խաչ դրօշը, տնկուած՝ «Ազատութեան Բլուր»ին վրայ:

Ժողովուրդը միշտ անձկութեամբ կը նայէր ծովուն անծայրածիր լայնութիւններուն, ուրկէ պիտի երեւէր իր փրկութիւնը:

Ուրեմն, անմիջական ճար մը պէտք էր գտնել ծովուն խորերը երթալու ու փրկութիւնը փութացնելու համար: Ուրիշ ելք անհնար էր: Այս գաղափարն իրագործելու համար, տեղական բոլոր մարմինները ի մի հաւաքուեցան: Երկարատեւ բանակցութիւններէ յետոյ՝ որոշուեցաւ որ նաւակ մը շինուէր, եւ քանի մը կտրիճներ թիավարելով Կիպրոս անցնէին: Եթէ նոյնիսկ մինչեւ Կիպրոս ալ չկարենային հասնիլ, թերեւս ծովուն վրայ որ եւ է մարտանաւի կրնային հանդիպիլ: Ուրիշ միջոց չկար: Որովհետեւ երկարատեւ կռիւներէ ու դիմադրութիւններէ յետոյ, մահը անխուսափելի կը թուէր: Եթէ նոյն իսկ մեր վրայ յարձակում չգործուէր, ի վերջոյ սովամահ ըլլալու պիտի դատապարտուէինք:

Կեանքի քաղցրութիւնը, ապրելու եւ յարատեւելու գեղեցիկ յոյսերը, ստիպեցին Սուէտահայը, որ վճռական միջոցներու դիմէին ու յանձնառու ըլլային աւելի մեծ զոհողութիւններու՝ իրենց փրկութիւնը ձեռք բերելու համար:

Եւ քանի մը տաղանդաւորներ, գլխաւորութեամբ Պետրոս Մարտիրոսեանի՝ փութացին ծովափ՝ փրկութեան նաւակը շինելու համար: Անոնց կ'ընկերակցէր նաեւ կացինաւորներու եւ սղոցաւորներու խմբակ մը: Ամէնքն ալ շուտով գործի անցան: Քանի մը օր յետոյ նաւակը արդէն պատրաստ էր: Նոյեան Տապան մը շինելու փորձ մը կարծես, որ փառաւորապէս յաջողած էր: Այս նաւակին վրայ սեւեռուած էին բոլորին աչքերը: Այդ էր մեր փրկութեան միակ յոյսը: Եթէ ատիկա ալ փրկութիւն մը չգար, այլ եւս կորսուած պիտի ըլլայինք: Եթէ յաջողէինք Կիպրոս անցնիլ կամ ծովուն վրայ զրահաւորէ մը նշմարուիլ, պիտի փրկուէինք: Նախապէս պատրաստուած աղերսագիրին մէկ օրինակը իրենց հետ առնելով թիավարները պիտի ներկայացնէին զայն հանդիպած առաջին մարտանաւին: Գրուած էին ուրիշ վեց աղերսագիրներ ալ, որոնք պիտի մատուցուէին Անգլիոյ թագաւորին, արտաքին նախարարութեան, Կիպրոսի զինուորական ընդհ. հրամանատարին եւ Կիպրոսի կուսակալին: Միւս երկու աղերսագիրն ալ գրուած էին մեր ազգակիցներուն:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՆՈՐ ՄԱՐԱՇԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Այս օրերուս, ուր ուրիշ շատ մը երկիրներ ձիւնին ու բուքին սարսուռը կը զգան իրենց կծկըւած երակներուն մէջ, հոս, Լիբանանը, յաղթական երիտասարդի մը պէս գլուխը բարձր արեւին հետ կը խաղայ:

Ու ես ալ, արեւի խիտ սիրահար, այս առաւօտ վերարկուս թեւիս, բաժնուեցայ սենեակէս:

Օրուան մտածումներուս ծանրութիւնովը դրաւած կը քալեմ հիմա: Բայց ո՞ւր: Նախապէս որոշած ըլլալով երթալիք տեղս, աջ ու ձախ չեմ նայիր: Յանկարծ, երիտասարդ մը, ժպիտը դէմքին կեցաւ առջեւս.

— ... Բարե՛ւ, բարե՛ւ: Ո՞ւրկէ, ո՞ր հովը այսպէս ...

Լոյս, աչքերս դէմքին, որ կարմիր խնձորի գոյն ունի, կը նայիմ պիշ-պիշ:

— Ճանչցա՞ր, ի՞նչ:

— Ներողութիւն, ո՞վ էք դուք:

— Խարբերդի որբերէն ...

Ճանչցանք իրար:

Ու պատմութիւննե՛ր, պատմութիւննե՛ր, որոնք իրականութիւն ըլլալէ վերջ, այսօր դարձեր էին մէկ-մէկ հէքեաթներ:

Հիմա երկու ընկեր ենք:

— Կը տեսնե՞ս, ըսաւ ընկերս ինծի, այս տուները որ ամբողջութեամբ կ'երեւին, երէկի մեր ընչազուրկ Հայունն են:

Ձեմ զարմանար: Տո՛ւն, տո՛ւն, տո՛ւն: Աչքդ կտրածին չափ նայէ, ամբողջ դաշտ մը լեցուն: Մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ մաքուր, իսկ չորս կողմը կանանչութիւն եւ պարտէզներ:

— Բայց ի՞նչ հաճոյք, այսպէս հեռուէն դիտելը, ըսաւ ընկերս դարձեալ, պէտք է հոն պտտիլ փողոցէ փողոց, տեսնել եւ ուսումնասիրել կեանքը, որ կ'աճի ու կը զարգանայ նոյն տուն մէջ:

Համակերպեցայ: Եւ սկսանք քալել: Կուրծքիս տակ, ուրախութեան ալիք մը արդէն ծայր տուած, հետզհետէ կը բարձրանայ: Վաղուի Հայ գիւղ պիտի տեսնեմ, Հայ դպրոց, Հայ եկեղեցի:

Իրապէս, չարաչուք օր մը, դեռ մանուկ, երբ դաժբնին սուրը դիս դուրս քշեց իմ հայրենի գիւղէս, այն օրուընէ ասդին, ալ չտեսայ ոչ գիւղ եւ ոչ ալ հայրենիք:

Գիւղը, որուն մէջ կը մտնենք, Նոր Մարաշ կը կոչուի: Ամբողջութեամբ հայ մաքի եւ բազուկի արդիւնք: Եթէ նայիս, կ'ըսես, «պզտիկ Պէյրութ» մըն է, անպատճառ: Բոլորն ալ երկու կամ երեք յարկանի եւ ներկուած ճերմակ:

Առաջին փողոցը որ կը սկսի գետակին կողմէն, կ'երկարի մինչեւ հեռուն, ուր պարտէզներու սահմանին երկարող ճամբայ մը կը բաժնէ դաշտէն:

Հիմա կը քալենք ես եւ ընկերս: Այդ փողոցին առաջին խանութպանը, բամպակ մաղելով ծերունի մը, սպիտակ եւ բանջարեղէն կը ծախէ: Քովինը երիտասարդ մը օճառ, բրինձ, ձաւար եւ ուրիշ բաներ կը վաճառէ: Անդին, նոյնպէս ծերունի մը, որ իր տարիքին յարմար գործ մը ունի: Այս փողոցը, խանութ խանութի մօտ, ամէնն ալ իրենց տարողութեան չափով ապրանք ունին:

Կ'անցնինք ուրիշ մը: Նոյն չափով: Եւ նոյն ձեւով շինուած խանութներ:

Դարձեալ կը փոխենք փողոցը: Առաջին խանութպանը պանդուր մազերով երիտասարդ մը, որ հսկայ մուրճ մը ձեռքին, հնոցին առջեւ կեցած, ձեւ կուտայ կոշտ երկաթին: Ահա ուրիշ մը հացագործ. ի՜նչ ալ աղուոր շարեր է հացերը, կարմրուն կարմրուն: Եւ այսպէս երեւակայէ ընկեր, դերձակն ու սափրիչը, կօշկակարն ու մանրավաճառը: Ահա արհեստներ, ուր գործէ քաշուած ծերունիներ հէքեաթ կը պատմեն: Անոնց մէջ, հովիւ, առողջ երիտասարդներ ալ չեն պակսիր, որոնք անգործութեան երեսէն, մէկ-մէկ սեւ սուրճի առջեւ նստած կը մտմտան:

Մարաշին ճիշդ սրտին վրայ կը գտնուին դպրոցն ու եկեղեցին: Կը նայիս կը հիանաս: Մաքուր, գեղեցիկ, քարաշէն շինուածք մը: Եւ տուներն ալ նոյնպէս:

Այստեղ սափրեցի ընկերս, որ կենայ քիչ մը: Ու ես դպրոց չտեսնող մէկու մը պէս, կը դիտեմ անշարժ: Մէջօրէ: Աշակերտները ծիծեռնակներու թեթեւութեամբ կը թափան հոս ու հոն: Ամէնն ալ իրենց շրթունքին վրան երգ ու կանչ մը ունին, հայրենի բարբառով:

Ուրախութեան ժպիտ մը դէմքիս, ընկերոջս հետ շրջան կ'ընենք այս հաստատութեան շուրջ:

Դասամիջոցի պահուն, ուր՝ աշակերտները կը խաղան դուրսը, ուսուցիչները բակին մէջ կ'երթան ու կուգան: Խաղին կը հսկեն:

Զանգակը կը զարնէ, ու աշակերտները կարգով ներս կը մտնեն: Եւ ես, այստեղ, հեռ մըն ալ վերյիշելով մանկութեանս օրերը, որ աւա՜ղ դժբախտ անցան, թող տուի որ քանի մը կաթիլ արցունքներ թրջեն կոպերս:

Կէսօր: Երթեւեկ: Բոլոր փողոցները մանուկներու աղմուկով են լեցուած: Ահա աղջիկներու խումբ մը, սեւ մազերու խուրձը իրենց ուսերուն հովի պէս եկան ու անցան: Վարէն խումբ մը եւս, անոնց եւեւէն ուրիշներ ալ, որ առողջ, հարուստ իրաններով, ամօթխած բայց ժպտուն, եկան ու գացին անոնց եւեւէն: Անդին, քանի մը պառաւներ, կեցած օրուան հոգերը կը պատմեն: Ահա, տան մը երրորդ յարկի պատշգամէն, երկու մանկապարտէզի մանուկներ, երգ մը կը մրմռան, կիսկատար.

Ազատն Աստուած այն օրից
Երբ հանեցաւ շունչ փչել...

Եւ այսպէս, ամէն տունէ կամ պատուհանէ, հայրենի խօսքն է որ ականջիդ կը հասնի:

Նոր Մարաշ գիւղ մը չէ, այլ գիւղաքաղաք մը, եւ քանի մը տարի վերջը՝ քաղաք մը անպայման:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաւական մաքուր եւ ընթեռնելի։

ԼՈՒՐԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ (Յառաջ).— Իտալական գործակալներ արաբ գործաւորներ կը հաւաքեն ու կը ճամբեն Էրիթրէ: Հետաքրքրուեցանք պայմաններու մասին: Հաւաստեցին թէ օրական մէկ սթերլին պիտի ստանան հասարակ բանուորները, որոնք պիտի աշխատին ճամբաներու շինութեան մէջ: Արհեստաւորները պիտի ստանան 1—1 ու կէս սթերլին: Առաջին առթիւ 80 պարզ բանուոր 32 ալ արհեստաւորներ պայմանաւորուած են որոնց մէկ մասը արդէն մեկնեցան:

Իտալական գաղութը ոսկի կը հաւաքէ ամբողջ Պաղեստինի մէջ, Հայրենիք ղրկելու համար: Մինչեւ իսկ իտալացի կամ իտալատէր կրօնականներ կը մասնակցին նուիրատուութեանց:

** Պաղեստինի արաբական ներքին շարժումը չէ մարած դեռ: Ըմբոստական շարժումին մղիչ ուժերուն մէջ կը գտնուին մզկիթներու «հօճաները», որոնք աղօթքի պահուն կը ջանան գրգռիչ խօսքեր տեղաւորել հաւատացեալներու ականջներուն մէջ:

Շէյխ Իզզէտտին մը սպաննուեցաւ մէկ ու կէս ամիս առաջ պատահած դէպքի մը առթիւ. Իզզէտտին զինադրած էր անգլիական ոստիկան զինուորներուն եւ այդ պահուն «Հայրենիքի նահատակ» եղաւ: Շատեր իրենց երեխաները (խալմներ) Իզզէտտին կը կոչեն յարգելու համար յիշատակը շէյխին:

Ըմբոստական շարժումին վարիչները աւելի շատ կը գտնուին Հայֆայի շրջանները:

** Այս օրերս Թուրք «սիվիլ» զինուորականներ կը նշմարուին հոս հոն Պաղեստինի մէջ: Կ'իմանամ թէ Անդրյորդանան եւս նոյն «հիւր»երէն ունեցած է:

** Էմիր Ապտալլահի եւ Իպն Սէուտի յարաբերութիւնները մանաւանդ վերջին 7—8 ամիսներու ընթացքին, եղած է սիրալիր: Սուրիոյ եւ Պաղեստինի ազգայնականները կը ջանան աւելի ամրապնդել «անհրաժեշտ» բարեկամութիւնը Անդրյորդանանի եւ Հիճազի թագաւորներուն:

** Կը հաստատուի թէ Գերմանիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ Հրեաներ պիտի ներգաղթեն Պաղեստին: Սըր Հէրպըրթ Սէմուէլ (նախկին մարզպան) այժմ Լոնտոնի մէջ կը զբաղի այս հարցով:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բալուցիները ու պարահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բալուցիներու պարահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ երեկոյ Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ: Հակառակ աննպաստ օդին, կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերելու համար միութեան ձեռնարկը: Նախագահը Պ. Մ. Մարկոսեան հանդէսը բանալով բացատրեց թէ պարահանդէսը սարքուած է աղքատ հայրենակիցներուն օգնելու եւ երկրորդ գէթ պահ մը ապրելու համար հայրենի յուշերով: Սեղաններու շուրջ բազմած խումբ մը երիտասարդներ նուագախումբէն առաջ երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս, ապա նուագը շարունակեց հնչել եւրոպական եղանակներ: Ի մէջ այլոց ըսենք որ հայկական եղանակ չնուագուեցաւ:

Նախագահին հրաւէրին վրայ խօսք առաւ Եղիշէ քահանայ եւ պարզեց հայրենակց. միութեանց արժէքը: «Ցանկութիւնս է որ օժանդակէք ձեր կազմակերպութեան, որպէս հին աւանդի նուիրեալներ: Բալուն եղած է հայ ցեղի առանցքներէն մին: Թէեւ դուք այդ հայրենիքի գեղեցկութիւնը չվայելեցիք, բայց անոր հաւատամքը ձեր հոգւոյն մէջէն նաւասարդեան ծուխի պէս կը բարձրանայ եւ դուք կ'ոգեւորուիք անով»:

Այս քաջալերական խօսքերէն վերջ, արտասանեցին Պ. Պ. Մ. Դաւիթեան եւ Կ. Թիւթէլեան: Նուագախումբը կը շարունակէր իր յանկերգը, միւս կողմէ հայրենակցական ջերմ մթնոլորտի ազդեցութեան տակ զանազան սեղաններէ երգուած երգերու ձայնը կը խեղդէր ամէն շշուկ: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ տեղի ունեցաւ «Պըլօթ»ի մրցում մը եւ հանդէսը փակուեցաւ նախագահին բանախօսութեամբ:

Այս առթիւ պիտի թելադրէի որ Բալուի հայրենակիցները շատ արագ չվազեն դէպի եւրոպականացում եւ մնան Բալուի աւանդութեանց ջերմ պաշտպաններ, ներշնչելու համար նոր սերունդը:

Մարտիրոս

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒ ՑԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՑԷՍԻՆ, 30 դեկտ.— Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», կիրակի օր եղբայրասպան կռիւ մը տեղի ունեցաւ Ժան-Ժոռէս պողոտային վրայ, գործարանին դիմաց:

Կռիւը ծագած է հետեւեալ պարագաներու տակ.—

Ինչպէս Թոգաթի միւս գիւղերը, Պօլիս գիւղն ալ առաջ ունէր Հայր. միութիւն մը: Վերջերս «Հայաստանասէր»ները բաժնուելով միութենէն կը կազմեն «Վերաշինաց» մը, որու պատճառաւ գանձին մէջ եղած գումարին վրայ յաճախ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան: Կիրակի օր Խաչիկ եւ Ոսկեան Գալուստեան եղբայրները Լիոնէն պտոյտի եկած էին Ցէսին: Երեկոյեան կողմը դարձեալ վիճաբանութիւններ կ'ըլլան նոյն գումարին շուրջ, եւ հին միութեան անդամները կը մերժեն գումարը յանձնել, առարկելով թէ՝ «Մարսէյլի մէջ ուրիշ միութիւններ կան մեր շրջանէն, եթէ անոնք լուծուին եւ կազմեն մէկ միութիւն բարի նպատակով, այն ատեն մենք ալ կ համաձայնինք, իսկ այժմ ոչ մի սանթիմ չենք տար, մանաւանդ որ դուք փոխանակ կարօտ հայրենակիցներուն օգնելու, տարբեր նպատակով կը գործէք»: Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին մինչեւ ժամը 10.30, երբ տեղի կ'ունենայ ոճիրը: Գալուստեան եղբայրները մինակ մնալով Սեդրակ Փէհլիվանեանի, Տօնիկ Փօլատեանի, Մարտիրոս Գարիկեանի (բոլորն ալ Հօկի անդամ) եւ ուրիշներու մէջ, կռիւը կը սկսի: Փօլատեան կը բռնէ Խաչիկը եւ միւսները կը սկսին ծեծել, իսկ երբ Ոսկեան կը փորձէ օգնել եղբօրը, Սեդրակ Փէհլիվանեան դանակով կը վիրաւորէ ձախ ոտքէն, սրունքէն վար կտրելով նաեւ երակ մը: Շնորհիւ նոյն գիւղացի Սեդրակ Կիրակոսեանին՝ որ վերջէն կը հասնի, կ'ազատուի Խաչիկը, սակայն բոլորովին ուժաթափ: Հակառակ բժիշկի բնակարանին մօտ ըլլալուն, վիրաւորը մինչեւ հոն փոխադրուիլը չափէն աւելի արիւն կը կորսնցնէ եւ բժիշկի մօտ կը մարի: Ոստիկանները վրայ հասնելով կը ձերբակալեն ոճրագործը դանակով միասին եւ բանտը կը տանին, իսկ վիրաւորը կը փոխադրուի հիւանդանոց: Ոստիկանները կը խուզարկեն կռիւին մասնակից Մարտիրոս Գարիկեանի բնակարանը, անոնց բան մը գտնելու: Զոհը հայր է երկու անչափահաս զաւակներու, որոնց մէկը կռիւի միջոցին հօր գիրկն էր: Դէպքը խոր զայրոյթ պատճառած է տեղացիներուն, որոնք սկսած են գէշ խօսիլ Հայերու մասին:

Վեհունի

ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱՐՏԱՆ, 21 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբի նախաձեռնութեամբ եւրոպական Ծնունդի առթիւ սարքուած էր ընկերահամակրական երեկոյթ-խնճոյք մը: Կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը: Նիկոլ-Դուման խումբի կողմէ երեկոյթը բացաւ այս տողերը գրողը: Համառօտ խօսքերով բացատրեց օրուան հանդէսին նշանակութիւնը, ապա քանի մը կարկառուն փաստերով պարզեց Դաշնակցութեան քաղաքական աշխարհահայեացքը, անոր քառասուն եւ հինգ տարուան տաժանելի վաստակն ու քրտինքը՝ յանուն այս ժողովուրդի քաղաքական ազատագրութեան: «Դաշնակցութիւնը Հայ ժողովուրդին տուաւ ազատութեան թռիչքներ, եւ պայքարելու միջոցներ, Դաշնակցութեան աւետարանը պարզ ու մեկին է: Ուշ կամ կանուխ Դաշնակցութեան մարտական կորովին եւ անսահման զոհաբերութեան շնորհիւ Հայ ժողովուրդը պիտի վերագտնէ իր քաղաքական ազատութիւնը»:

Զափահաս տղաքներէ կազմուած երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը: Յետոյ արտասանութիւններ ըրին՝ Պ. Պ. Ա. Առաքելեան, Ս. Գենոսեան, Պ. Նաւօեան, մեներգեցին Օր. Անահիտ Տ. Նազարէթեան եւ ընկեր Պ. Հպոյեան: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ խօսք պատ օրուան հիւրը, ընկ. Մ. Ասլանեան, որ արագ վերլուծումներով պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 45 տարուան յեղափոխական եւ քաղաքական գործունէութիւնը: Շեշտեց թէ Դաշնակցութիւնը եղած է անբաժան ընկեր զինքը ծնող հայ ժողովուրդին, անոր օրհասական պայքարներուն մէջ: Դաշնակցութիւնը բացաւ լուսաւոր ուղի մը ուրկէ քալելու եւ անվհատ յառաջանալու կամքն ունեցաւ հայ ժողովուրդը:

Եթէ Դաշնակցութիւնը 95 տարի առաջ գոյութիւն ունեցած ըլլար, շատոնց ազատագրուած կ'ըլլայինք: Քանի Դաշնակցութիւնը կ'ապրի, հայ ժողովուրդի մէջ ազատութեան շունչը չի մարիր եւ քանի հայ ժողովուրդը ազատագրուած չէ վերջնապէս, Դաշնակցութիւնը չի մեռնիր: Դաշնակցութիւնը կը մեռնի այն ժամանակ միայն՝ երբ կը հասնի իր տարիներու գերագոյն ուխտին՝ միացեալ ու անկախ Հայաստանի»:

Յետոյ ներկաները հաւաքուեցան ճոխ սեղաններու շուրջ: Սեղանապետ ընկ. Մ. Ասլանեան կարգով խօսք տուաւ բոլորին: Խօսեցան Ասլանեան եւ Գեղունի: Լսեցինք յեղափոխական ազգային բոցաշունչ երգեր եւ արտասանութիւններ, որոնք ընդհանուր ոգեւորութիւն ստեղծեցին: Շատ գեղեցիկ էր ընկերուհիներ Ալ. Մաթոսեանի եւ Օր. Ա. Տ. Նազարէթեանի դէմ առ դէմ երգած «Ալլուխ»ը, Կոմիտաս վարդապետի: Յետոյ աճուրդի դրուեցան խորոված նապաստակ մը եւ շիշ մը գինի: Գումարը բարձրացաւ 246 ֆրանքի, շահեցաւ Նիւ Եորքի մեր բանտարկեալ ընկերներէն Յովհաննէս Միրիճանեան, որուն կողմէ կը մասնակցէր ձեր թղթակիցը: Նապաստակը ներկաներու բաժնուեցաւ: Մաղթանքներ ու կենացներ պարպուեցան ընկ. Շ. Միսաքեանի եւ «Յառաջ»ի համար, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի եւ խնճոյքը տեւեց մինչեւ առաւօտ: Ներկաները գժուարաւ կը բաժնուէին սրահէն:

Լեւոն Գեղունի

Հ.Գ.Հ. ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ 28 դեկտեմբեր տեղի ունեցաւ Հ. Գ. Հ.ի նախկին սաներու միութեան կազմակերպած տարեկան երեկոյթ-պարահանդէսը, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին, Լնժէնիէօռ Սիվիլի սրահին մէջ, հոծ ու փնտիր բազմութեամբ: Երեկոյթը սկսաւ գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժինով: Հանդէսին բացումը կատարեց Միութեան երգչախումբը, միութեան պաշտօն երգով: Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան խմբերգներ, արտասանութիւններ, ու քանի մը «աթրաքսիոններ» ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ: Յետոյ ներկայացուեցաւ քրքջալից զաւեշտ մը միութեան թատերախումբին կողմէ, արժանանալով հանդիսականներուն բուռն ծափերուն: Գեղարուեստական բաժնէն վերջ, Միութեան կողմէ Պ. Հ. Պալըքեանեան շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսականներուն որ եկած էին իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այն ձեռնարկը: Կէս գիշերին սկսան եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ լոյս, ոգեւորիչ խանդավառութեամբ ու օրինակելի կարգապահութեամբ: Փարիզահայ երկսեռ երիտասարդութիւնը՝ բազմութեամբ եկած էր քաջալերելու սոյն երիտասարդական կազմակերպութիւնը, գնահատելով անոր երկու տարուան բեղնաւոր գործունէութիւնը: Վերջին պահուն ուրախութեամբ կ'իմանամ թէ նիւթապէս ալ յաջողութիւն գտած է պարահանդէսը: Արդիւնքը պիտի յատկացուի թոքախտաւոր երիտասարդ մը առողջարան ղրկելու ծախքերուն: Պատիւ այս արի եւ անձնուէր երիտասարդներուն:

Լ. Բ.

ԾԻԾԱՂ

— Բարեկամ, մէկ ժամ է որ սակարկութիւն կ'ընես կօշիկիդ համար, վստահ եմ որ չպիտի վճարես:

— Այո, բայց անոր պատճառելիք վնասը պակսեցնելու համար կը սակարկեմ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, Յ. Ս.— Յետաձգուեցաւ նիւթերու խճողման պատճառով: Չի կորսուիր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷՆԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Այո, եթէ տարիքի տարբերութիւն մը կ'ընէ ...

— Միակ տարբերութիւնը...

Լռութիւն տիրեց քանի մը վայրկեան: Միասին նստան աւազանին անդիի կողմը գտնուող նստարանին վրայ, կարծես երկուքն ալ խօսակցութեան նիւթ չունէին:

— Ի՜նչ գեղեցիկ առաւօտ է, ըսաւ Ֆլօրա վերջապէս... գիտէ՞ք, հակառակ այս դէպքին, շատ երջանիկ կը զգամ... սարսափելի է այսպէս ըսել կարծեմ...

— Շատ բնական է, պատասխանեց Հայարապետը. հօրեղբայրը երբեք տեսած չէիք մինչեւ երկու տարի առաջ, այնպէս չէ՞... մեծ ցաւ մը չէք կրնար զգալ եւ լաւ է որ չկեղծէք...

— Մխիթարելու մասնաւոր յատկութիւն մը ունիք, ձեր խորհուրդին հետեւելով ամէն ինչ պարզ կը թուի:

— Ամէն ինչ, ընդհանրապէս...

— Ոչ միշտ, ըսաւ աղջիկը ցած ձայնով: Հայարապետը անոր նայեցաւ եւ քանի մը վայրկեան վերջը ըսաւ.

— Բնաւ հոգ մի ընէք այդ երիտասարդին մասին. ոստիկանը աւանակին մէկն է... ամէն մարդ գիտէ թէ ոճիրը անիկա գործած չէր կրնար ըլլալ... դուրսէն մէկը... գող մը... ուրիշ լուծում չկայ...

— Իրա՞ւ այդպէս կը կարծէք ...

— Դուք ալ այդպէս չէ՞ք կարծեր...

— Այո, անշուշտ ...

Նորէն լռութիւն տիրեց. յետոյ աղջիկը շարունակեց.

— Ձեզի ըսեմ թէ ինչու երջանիկ եմ այս առտու, կրնաք անզգայ նկատել զիս, բայց պիտի ըսեմ... մեր փաստաբանը Պ. Հէմրնոը յայտնեց կտակին պարունակութիւնը ... հօրեղբայրս ինծի քսան հազար ոսկի ձգեր է, մտածեցէք անգամ մը, քսան հազար գեղեցիկ ոսկիներ ...

— Այդ ատենն կը սիրէ՞ք ոսկին:

— Անշուշտ, հարստութիւն կը նշանակէ ազատութիւն, կեանք եւ վերջակէտը կեղծիքին եւ սուտին...

— Սուտի՞ն, զարմացաւ Հայարապետը:

— Կը հասկնաք թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ. երախտագիտութիւն կեղծել հարուստ ազգականի մը նետած փշրանքներուն համար... հին վերարկուներ, հին հագուստներ կամ գըլխարկներ ...

— Կնոջական հագուստներէն բան հասկցող չեմ, բայց դուք միշտ լաւ հագուած էիք ...

— Ի գին կարգ մը զոհողութեանց ... հիմա երջանիկ եմ եւ ազատ, ազատ եմ ուզածս ընելու, ազատ...

Հայարապետը ձեռնափայտով աւազանին ջուրին մէջ տարրկայ մը կը փնտռէր:

— Ի՞նչ կ'ընէք, հարցուց Ֆլօրան:

— Փայլուն բան մը տեսայ, ոսկի աւելի մը նմանցուցի, ջուրը պղտորեցի հիմա...

— Թերեւս թագ մըն է, գիտել ըսեղրայրս ինծի քան հազար ոսկի ձգեր է, ...

ուաւ աղջիկը, Մէլիզանտ ալ թագ մը տեսաւ ջուրին մէջ...

— Մէլիզա՞նտը, օփերային մասի՞ն է ձեր խօսքը ...

— Այո, ծանօթ կ'երեւաք օփերաներուն...

— Բարեկամներս կը տանին զիս, ըսաւ Հայարապետը. անիմաստ ժամանց մը. աւելի վատ քան Ափրիկեցիներուն թմբուկին ձայնը...

Աղջիկը խնդաց:

— Կը յիշեմ որ Մէլիզանտ ծերունիի մը հետ ամուսնացաւ, այնքան ծեր որ իր հայրը կրնար ըլլալ...

— Օրիորդ Էքրոյտ, կրնա՞մ բան մը ընել Փէյթընին ... գիտեմ թէ շատ մտահոգ էք անոր մասին...

— Շնորհակալ եմ, պատասխանեց Ֆլօրա սառնութեամբ. ընելիք բան չկայ. Ռէլֆը ապահով է... աշխարհի ամէնէն համբաւաւոր գաղտնի ոստիկանը բռնած եմ, անիկա ճշմարտութիւնը երեւան կրնայ հանել...

Բաւական ատենէ ի վեր մտահոգ էի մեր դիրքին մասին: Շիտակը ըսելով անոնց խօսակցութիւնը գաղտնաբար չէր որ կը լսէինք. եթէ անոնք եւս դատնային անգամ մը, պիտի տեսնէին զիս ու Պելճիքացին: Մեր ներկայութիւնը շատոնց զգացուցած պիտի ըլլայի անոնց եթէ Փուարօն չարգիլէր, յայտնի էր թէ կ'ուզէր որ լուռ մնայի, բայց հիմա, ինքն էր որ յանկարծ ոտքի ելաւ եւ թեթեւ մը հազաց:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ, պոռաց անոնց. բայց չեմ ուզեր ներկայութիւնս ծածկել երբ օրիորդը այդքան գովասանք կը շռայլէ ինծի, կ'ըսեն թէ մտիկ ընողը՝ իր մասին լաւ բաներ չիմանար, սակայն այս անգամ այդպէս չեղաւ. չկարմրելու համար ձեր քովը պիտի գամ եւ ներողութիւն խնդրեմ ...

Արագ քայլերով աւազանին միւս կողմը անցանք եւ միացանք Հայարապետին ու աղջկան:

— Պ. Էրքիւլ Փուարօն է, ըսաւ Ֆլօրա, անշուշտ լսած էք իր անունը.

Փուարօ խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Հայարապետ Պլընթի համբաւը ծանօթ է ինծի, ըսաւ քաղաքավարութեամբ. ուրախ եմ որ ձեզի կը հանդիպիմ, ձեզմէ քանի մը տեղեկութիւններ պիտի ուզէի ...

— Պլընթ զարմանքով անոր նայեցաւ:

— Վերջին անգամ ե՞րբ էր որ Պ. Էքրոյտը ողջ տեսաք, հարցուց Փուարօ:

— Ընթրիքին ...

— Անկէ վերջ ոչ զինքը տեսաք, ոչ ալ իր ձայնը լսեցիք ...

— Զտեսայ, բայց իր ձայնը լսեցի:

— Ի՞նչպէս...

— Պատշգամը ելած էի...

— Ներողութիւն, ժամը քանի՞ն...

— 9.30ին ատենները ... վեր, վար կը պտտէի հիւրանոցին պատուհանին առջեւ եւ կը ծխէի... Պ. Էքրոյտին ձայնը հասաւ ականջիս՝ աշխատանոցէն ...

Փուարօ վար ծռեցաւ եւ պզտիկ խոտի կտոր մը վերցուց:

— Սակայն պատշգամէն ինչպէ՞ս կրնայիք լսել աշխատանոցին մէջ կատարած խօսակցութիւն մը...

Գաղտնի ոստիկանը այդ հարցումը ըրաւ առանց Հայարապետին նայելու:

Բայց ես նշմարեցի որ այս վերջինը կարմրեցաւ:

— Մինչեւ անկիւնը երկնցայ, բացատրեց Պլընթ:

— Վա՛յ...

(Շար.)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԹԷԼ ՔԼԱՐԻՃ, Շան զ'Էլիզէի պողոտային ամէնէն շքեղ հիւրանոցը, փակուեցաւ դեկտ. 31ին: Կ'ըսուի թէ պիտի վերաբացուի գարնան կամ ամռան եղանակին, բոլորովին արդիական ձեւի մը վերածուելէ յետոյ: Շինուած էր մեծ պատերազմէն քիչ առաջ, բոլոր ազնուապետական ճոխութիւններով: Պատերազմի ընթացքին կառավարութիւնը գրաւեց զայն: Թագաւորներու, իշխաններու եւ ուրիշ երեւելիներու կարգին, իր նշանաւոր հիւրերէն մէկը եղած է ... Մթավիցքի: Ամէնէն չէն օրերուն, 1926—1929, մէկ սենեակին գինն էր օրական 450 ֆրանք. այնպէս որ հարիւր ֆրանքնոց բաժնեթուղթերը 100 ֆր. չահարաժին կ'արտադրէին: Անկումը սկսաւ վերջին տագնապին հետ: Եւ հիմա գործ կը փնտռեն ծառաները որոնք այդ շքեղ ապարանքէն բաժնուած չէին 1919էն ի վեր:

ՈՒՐԱԽ - ԶՈՒԱՐԹ ԿԱՂԱՆԴ մը անցուցին բոլշեւիկները, այս տարի, մանաւորապէս Մոսկուայի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ: Այս առթիւ վերահաստատուած էր աւանդական տօնածառը: Մոսկուայի մէջ 20.000 հոգի չմշկեցին Կորքիի զբօսայգիին մէջ եւ ուրիշ տեղեր, չրջապատուած լուսացնցուղ տօնածառերով: Կառավարական հրամանագիր մըն ալ հրատարակուեցաւ, որ կ'աւետէր թէ այսուհետեւ դժուարութիւն չպիտի քաշեն ճարելու կարգ մը արդուզարդեր եւ անուշահոտութիւններ: Հրամանագրին համաձայն, այս տարի պիտի արդիլուի կամ սահմանափակուի անուշահոտութեանց, օծանելիքներու, կօշիկներու, մետաքսեղէնի, հիւսուածեղէնի, պտուղներու, կարմիր խաւեարի եւ ճզմխէժէ շինուած ապրանքներու արտածումը, որ մեծ մասով Արեւելք կ'երթայ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ դէմ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Այս հրամանագրին համաձայն, օտարականները եթէ նոր վայր մը հասնին, պարտաւոր են 24 ժամէն լուր տալ ոստիկանութեան, այլապէս կը վտարուին: Կ'ըսուի թէ հրամանագիրը նկատի ունի միայն զինուորական շրջանները:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ եւմտացոյցը վաւերացուց ճիշդ տարեգլուխին եւ նիստերը յետաձգեց մինչեւ յունուար 14: Քուէարկուած եւմտացոյցը կը ներկայացնէ 40.449.887.066 ֆրանք մուտք, 40.437.808.525 ֆրանք ելք:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ բնակիչներուն թիւը կը ցուցնէ 15 միլիոն: Հարիւրամեաներու թիւը 4000էն աւելի է, որոնց 62ը 110—120 տարեկան: Կիներու թիւը մէկ միլիոն աւելի է, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ երիտասարդներու կորուստին, մեծ պատերազմին հետեւանքով:

30.000 ԱՐԻԱԿԱՆ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆԵՐ, որոնք հրէական տուներու մէջ կը ծառայէին, ձգեցին իրենց գործերը, համաձայն կառավարութեան հրահանգին, տարեգլուխի առթիւ: Միեւնոյն օրը արձակուեցան նաեւ այն հրեայ պաշտօնատարները որոնք մինչեւ հիմա արտօնուած էին չարունակելու իրենց պաշտօնը, իբրեւ պատերազմի վեթերան կամ 1914էն առաջ պաշտօնի կոչուած:

ՓԱՐԻԶԻ ԳԵՐՄԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ, Պ. Ռօլան Քէօսթէր, մեռաւ երեքշաբթի օր, 52 տարեկան հասակին մէջ: Նոր վերադարձած էր Գերմանիայէն եւ պաղ առած ըլլալով, թոքատապի բռնուած:

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍը 5 առ հարիւրի իջեցուց զեղչի սակը, որ 6 առ հարիւր էր 1935 նոյ. 29էն ի վեր:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՄՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՑ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՑ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՅԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերահամակրական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ Գնդապետ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկոլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ. Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի. կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

GRAMMAIRE DE LA LANGUE ARMÉNIENNE MODERNE
(Dialecte Occidental)
2e et 3e années
Par FREDERIC FEYDIT
(Diplômé de l'Ecole Nationale des Langues Orientales):

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ
ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տպ. Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1935, Գին 4 զուից. ֆրանք:

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՌԻԹ

Ալպանիայէն կ'ուզուի կովկասեան նուագախումբ մը շարք մը նուագահանդէսներ տալու համար: Բոլոր ծախքերը կ'ապահովուի հաստատ համաձայնագրով: Շահագրգռուողները կրնան մանրամասնութիւններ առնել «Յառաջ»ի վարչութենէն կամ ուղղակի դիմելով Dr. A. Bournazianի, Elbasan, Albanie.

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Ընկերահամակրական խնջոյք թէյասեղան

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ. հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին,

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, հերոսներու դիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատերազմական հետաքրքրաշարժ կտոր մը: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Աւանդական ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆի մասնաճիւղին կողմէ:

Կիրակի, 5 Յունուար, 150, Ռուէ տ'Օրլէանի սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. խաչի կողմէ, անակնկալներ:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Porte d'Orléanէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել arret Bagneux:

ՍԷՕԼԷՕԶԻ Հայր. Միութեան թատերական ներկայացումը որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 5ին Անուվիլի մէջ, յետաձգուած է Յունուար 12ին:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՊՐՈՑԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
4 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie
Kr. Bicètre, Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի
Կը ներկայացուի՝ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Մենախօսութիւն, արտասանութիւն, խմբերգ եւ գեղջկական պարեր յատուկ տարազով:

Կը մեներգէ Օր. Ա. ԱՐՈՒՍԵԱՆ, կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Մուտք այրերու 5, 4, կիներու 3 ֆրանք:

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ:

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան
ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն:

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ
Ռիւ տէ Տօմինիքէն թիւ 20, գետնայարկ
Տնօրէնութեամբ Փրօֆ. Տօքթ. Ս. ԱՐԶՈՒԵԱՆի
Ամէն հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3 — 5
Բոլորովին աղքատ եւ վկայուած հայրենակիցներու համար ձրի բժշկական լաւագոյն խնամք ու դեղ:
Առանց տատամսումի դիմեցէք Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի դարմանատունը

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ Է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէրմանեանի նորատիպ շքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը քարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ: Գին 15 ֆրանք:
Դիմել տպագրիչին՝ Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 4 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3003

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀԵՌՈՒ ԵՆ ԿՐԱԿԷՆ

Եթէ Արտասահմանի այսօրուան կեանքը նմանցնէինք ռազմաճակատի մը, պիտի ունենայինք հետեւեալ պատկերը.—

Գաղութներ կան, որ կը գտնուին կրակի գծին վրայ, անոր մէջ կամ բոլորտիքը, հետեւաբար կը ճնշուին շատ աւելի ծանր հոգերու տակ:

Այս կարգէն են,— Ֆրանսա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Կիպրոս, Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Իրաք, Իրան, Մ. Նահանգները եւ Հարաւ. Ամերիկա:

Իսկ ուրիշները ալ կը կազմեն «թիկունքը»,— Անգլիա, Պելժիա, Գերմանիա, Աւստրիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Չեխոսլովաքիա: Զանց կ'առնենք մնացեալը,— Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա եւն. որոնք բուն բառով գաղութներ չեն:

Առաջին շարքին պատկանողները, մանաւանդ արեւելեան գաղութները ունին չարժուն ժողովուրդ եւ հանրային կեանք, դասաւորուած՝ համաձայն տեղական պայմաններուն: Ունին բազմազան հոգեր, թէ իրենց եւ թէ ուրիշներու համար:

Միւսները ամփոփուած՝ իրենց պատեանին մէջ, հեռուէն հեռու միայն կը հետեւին օրուան ալեկոծութեան: Եւ եթէ անոնց մէջ կան որ քիչ - շատ կենդանութիւն կը ցուցնեն, իրենց սահմանին մէջ կամ անկէ դուրս (Գերմանիա եւ Պելժիա), միւսները իրենց սեփական գործերն իսկ բախտին ձգած են, եւ կը փայլին միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ:

Անշուշտ այս ողբերգութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ, չունինք եւ այս ընթացքով երբեք ալ չպիտի ունենանք ընդհանուր կեդրոն մը, եթէ ոչ իբրեւ ղեկավարութիւն, գոնէ իբրեւ ուղեցոյց:

Ահաւասիկ 15 տարին կը լրանայ, եւ տակաւին բարոյական կապ մը անգամ հաստատուած չէ գաղութէ գաղութ: Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ իբրեւ փոխադարձ աջակցութիւն, աւելի շատ հետեւանք է աւանդութեանց եւ սովորութեան, քան ծրագրեալ քաղաքականութեան մը:

Շատ մը գաղութներու մէջ, յարաբերութիւնները մեռաքսէ թելի մը վրայ հաստատուած են մինչեւ իսկ այս քաղաքէն այն քաղաքը, կեդրոնէն դէպի գաւառ:

Օրինակ՝ Փարիզն ու իր գաւառը:

Կարելի էր ամբողջ «Յառաջ» մը լեցնել, պարզելու համար այս կացութեան բացասական հետեւանքները:

Յիշենք միայն մէկ պարագայ,— Զունենալով փոխադարձ սերտ կապ եւ աշխատանքի մեթոտիկ ծրագիր, որոշ գաղութներ կը լողան բարոյական եւ նիւթական հարստութեանց մէջ, իսկ ուրիշներ իրենց խղճմը կը տապկուին: Կը տապկուին թ'ւ հոգեպէս թ'ւ նիւթապէս, մինչեւ որ ուժասպառ իյնան:

Վերջերս Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն ուրախութեամբ կ'աւետէր թէ ծանօթ վաճառական մը որոշած է կառուցանել «հոյակապ հայ. առաքելական եկեղեցի մը», յանձն առնելով տրամադրել աւելի քան 100,000 փէսօ (մօտ կէս միլիոն ֆրանք):

Իսկ անդին Թէհրանի «Ալիք»ը կ'ողբայ թէ գաղութին գիւղական դպրոցները կը փակուին, «նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառով»: Եւ հազարաւոր մանուկներ, «Ատրպատականի հեռաւոր գաւառներէն մինչեւ Արաղի չորս հայաշատ գաւառները կը մնան կարօտ ու ծարաւ՝ ուսման եւ գիտութեան»:

Անշուշտ Պուէնոս Այրէս հաստատուած ունեւորը չի կրնար աչքերն ուղղել մինչեւ հեռաւոր Իրան: Մանաւանդ որ, նոյնքան եւ շատ աւելի կարող հայ ունեւորներ կը գտնուին Իրանի երանեալ գաղութին մէջ:

Մենք այս խորհուրդը յիշեցինք իբրեւ երեւոյթ: Կրնանք վստահ ըլլալ թէ նոյնքան թշուառ վիճակի մը մատնուած են Արժանթինի հայ դպրոցները, չէնքով, դասարանով կամ դպրոցական առարկաներով:

Իսկ եթէ ձեր աչքերն ուղղէք դէպի Սուրիա կամ Յունաստան եւ Իրաք, ուր մինչեւ այսօր ալ «ազգային մանկտույն ուսում կը ջամբեն» թիթեղի, փայտի եւ քուրջի զարհուրելի խառնակոյտի մը մէջ, յաճախ «մինտէր»ներու վրայ եւ զրկուած տարրական առարկաներէ,— կրնաք պատկերացնել համատարած ողբերգութեան գոնէ մէկ մասը:

Նոյն երեւոյթը նաեւ մեր գաղութին մէջ, ուր ամէնէն չէն օրերուն երեք փառաւոր եկեղեցիներ շինուեցան, բայց ոչ իսկ մէկ հատիկ մանկապարտէզ՝ հեռաւոր եւ անճար գաղութի մը համար, իբրեւ յիշատակ:

Այսպէս, ուրեմն, անոնք որ կրակի գծին վրայ կը գտնուին, կը տապկուին իրենց իւղով, յաճախ կքելով անհնարին բեռներու տակ, իսկ «թիկունք»ը կը շարունակէ յօրանջել կամ սահմանափակուիլ շատ նեղ շրջանակի մը մէջ:

Ի՞նչ տարակոյս որ, այս անկերպարան կացութեան հետեւանքով կը տուժեն ոչ միայն օգնութեան կարօտ գաղութները, այլ եւ իրե՛նք, թիկունքին զանազան մասերը:

Զունենալով կենդանի գործ մը իրենց աչքին առջեւ, ինչպէս եւ շարժուն ժողովուրդ— իսկական գաղթականութիւն — անոնք հետզհետէ կը կորուին մայր - արմատէն, եւ կը դառնան զօսացած ճիւղեր:

Ուղեւոր մը, որ վերջերս առիթ ունեցած էր Լոնտոն այցելելու, կսկիծով կը պատմէր թէ ամէն ինչ անգլիերէն անցաւ հայկական — երիտասարդակա՜ն — հանդէսի մը մէջ...

Կարելի էր շատ աւելի տխուր դրուագներ պատմել, այս գետնին վրայ:

Բայց որո՞ւ համար, երբ «թիկունք»ը ինք չի ցնցուիր նոյն իսկ յանուն իր ինքնապաշտպանութեան... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԴԷՊՔԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Անգլիա կ'առաջարկէ բանակցիլ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Մէկ օրէն միւսը շատ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք ստացան Եգիպտոսի դէպքերը, արիւն հոսեցնելով Գահիրէի փողոցներուն մէջ: Խորապէս ազդուած՝ դէպքերու ընթացքէն, բրիտանական մարզպանը յունվ. 2ին սկսաւ խորհրդակցիլ Եգիպտոսի վարիչներուն հետ, բանակցութեանց ճամբան հարթելու եւ քաղաքական դաշնագիր մը կնքելու համար:

Ուսանողական ցոյցերը շարունակուեցան հինգշաբթի ամբողջ օրը, մանաւորապէս Գահիրէի մէջ: Այս առթիւ արիւնալի ընդհարումներ պատահած ըլլալով, վիրաւորուեցան 41 հոգի, որոնց 19ը ոստիկան կամ զինուոր: Անգլիական «Ռիւթըր» գրասենեակը, որ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ մարտանաւերէն մէկն է, Ճիպրալթարէն ճամբայ ելաւ դէպի Աղեքսանդրիա, օրուան դէպքերուն հետեւանքով:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ արտաքին նախարարը, Իտըն, կ'ուզէ օր առաջ կարգադրել եգիպտական խնդիրը: Այս առթիւ պատասխանատուութեան բաժին մը կը վերագրեն իտալական գործակալներու:

Հինգշաբթի օրուան խռովութեանց պատճառ եղած էին ուսանողները: Ալ Ազհարի համալսարանին 7000 ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, իսկ 2000 ուսանողներ, որոնց միացան բազմաթիւ աղջիկներ ալ, թափօր մը կազմեցին դէպի նահատակ ուսանողներու յիշատակարանը, ծաղկեպսակ մը դնելու համար: Ճամբան ընդհարում մը ունեցան ոստիկանութեան հետ եւ վիրաւորեցին երեք սպաներ: Քիչ յետոյ ցուցարարներուն միացան Ապպասիէ եւ «Ֆուատ Թագաւոր» վարժարաններուն աշակերտները: Այս անգամ զինուորներ ալ խառնուեցան, զէնք պարպելով, իսկ ցուցարարները անոնց վրայ յարձակեցան քարերով եւ ջրհանի խողովակներով: Երթեւեկը խափանուեցաւ ամբողջ երեք ժամ: Ցուցարարները մեծ վնասներ պատճառեցին հանրակառքերուն եւ վարժարանի մը կահկարասիներուն: Կառավարութիւնը նորէն խիստ ազդարարութիւններ ուղղեց, դիտել տալով թէ այս կարգի դէպքերը մեծապէս կը վնասեն Եգիպտոսի շահերուն: Բոլոր այն ուսանողները որ կը մերժեն դպրոց վերադառնալ, պիտի կորսնցնեն քննութեան իրաւունքը, իսկ անոնք որ յանցանքի վրայ կը բռնուին խռովութեանց պահուն, պիտի վտարուին դպրոցներէն եւ համալսարաններէն:

** Վերջին լուրերու համաձայն, անգլօ-եգիպտական բանակցութիւնները պիտի կատարուին 1930ի ծրագրին վրայ, զոր մշակած էր Հանտըրսըն եւ որ ջուրը ինկաւ Սուտանի հարցին պատճառով: Այժմ թէ կառավարութիւնը եւ թէ ազգային ճակատի վարիչները գոհ կ'երեւան Անգլիոյ տուած պատասխանէն եւ կը ջանան հանդարտեցնել գրգռութիւնները, որպէսզի աւելի ծանր դէպքեր չպատահին:

ՆՈՐ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Իտալական օդանաւերուն յարձակումը

Շուէտական Կ. Խաչին դէմ

Յունուար 1ին Հարրարի փողոցներուն մէջ կարդացուեցաւ Եթովպիոյ կայսեր մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն նոր զօրաշարժ մը պիտի կատարուի: Այս կարգադրութենէն կը հետեւցնեն թէ հապէշական բանակը նոր յարձակողականի մը պիտի ձեռնարկէ հարաւային ճակատին վրայ: Հրամանագիրը կարդացին զարնելով աւանդական թմբուկը: Առաջին անգամ բանակառեղի պէտք է ներկայանան դասալիքները եւ ներման արժանացած դատապարտեալները: Անոնք որ կ'անսաստեն, պիտի կորսնցնեն իրենց ստացուածքը: Ժողովուրդը պէտք է օգնէ զինուորական իշխանութեանց, անսաստողները երեւան հանելու համար: Անսաստողներուն ծնողքներն ալ պիտի պատժուին:

Դեկտեմբերի ընթացքին իտալական բանակի զինուոր. գործողութիւնները թուլցան, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու եւ ցեխին, որոնք կը խափանեն ինքնաշարժներու երթեւեկը: Միւս կողմէ ռաս Տէսթա կը ստանայ կողէն զարնել իտալական բանակը:

** Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաստատուի թէ շուէտական Կ. Խաչին դէմ ուղղուած ռմբակոծութեան հետեւանքով, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 30ին, սպաննուած են 30 Հապէշներ, իսկ վիրաւորուած՝ երկու Շուէտացիներ եւ 50 Հապէշներ:

Իտալական կառավարութիւնը ցաւ յայտնեց Հռոմի շուէտական դեսպանին, պատահած դէպքին առթիւ: Վիրաւորներէն մէկը Կ. Խաչին նախագահն է, Տոքթ. Հիլանտէր: Այս առթիւ իտալական կառավարութիւնը դիտել տուաւ թէ Հապէշները կ'ուզեն գրգռել հանրային կարծիքը, սուտ լուրեր տարածելով: Իտալական կառավարութիւնը նորէն կը յայտարարէ թէ դեկտ. 30ի օդանաւային ռմբակոծութիւնը փոխվրէժ մըն էր, թէ Հապէշները գերի օդանաւորդի մը գլուխը կտրելով, նիզակի մը ծայրը անցուցած եւ ցուցադրած էին փողոցէ փողոց: Հապէշական կառավարութիւնը կը հերքէ այս պատմութիւնը, զայն կոչելով «զարշելի սուտ, պարտկելու համար ճշմարիտ աւազակութիւն մը»:

Շուէտական կառավարութիւնը խնդրեց անգլիական կառավարութենէն՝ լիակատար տեղեկագիր մը ներկայացնել իրեն, այս դէպքի մասին, քանի որ Շուէտ դեսպանութիւն չունի Եթովպիոյ մէջ: Անգլիական դեսպանը քննութեան ձեռնարկած է: Հակառակ եղած ճշդումներուն, հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է Իտալիոյ եւ Շուէտի մէջ: Իտալական թերթերը բուռն դայրոյթ կը յայտնեն Հապէշներու վայրագութեան մասին — գլխատում գերի զինուորի մը: Իսկ Շուէտի մէջ նոյնքան ծանր բառեր կը գործածեն Իտալացիներու դէմ: Քարլ իշխանը, որ Կ. Խաչի նախագահն է, ճառի մը մէջ դիտել տուաւ թէ միայն իտալական լուրերու վրայ հիմնուելով, կատարուած ռմբակոծութիւնը «ըմբոստացուցիչ արարք մըն է»: Շուէտական Կ. Խաչի վարչութիւնը որոշեց Միջազգային Կ. Խաչի կեդրոնին տրամադրութեան տակ դնել գումար մը, հոգալու համար մանրակրկիտ քննութեան մը ծախքերը: Մամուլը կը պահանջէ ուժգին բողոք մը ուղղել իտալական կառավարութեան: Երկու վիրաւոր բժիշկները Ատտիս - Ապէպա փոխադրուեցան օդանաւով: Միջազգային Կ. Խաչի վարչութիւնը պահանջեց իտալական կառավարութենէն յանձնարարել որ օդանաւորդները չռմբակոծեն Կ. Խաչի հաստատութիւնները:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ կը սկսի այսօր, շաբաթ, 4 յունուար, տեւելով մինչեւ յունուար 7: Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք անոնց որոնց պայմանաժամը լրացած է դեկտեմբեր 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին A. B. տառերով: (Սէնի նահանգ):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵՆՔ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՍ ...»

Երէկ իմացաք Մ. Նահանգներու հռչակաւոր «Միացեալ ճակատ»ին երկու թեւերուն, ռամկավարներու եւ Հօկ - համայնավարներու երկրորդ ամուսնալուծումը:

Այս պատճառով ալ, խ. Հայաստանի 15ամեակը տօնուած էր զատ - զատ:

Ռամկավարները չեն ուզած «պղտորուիլ», քանի որ «Հայաստանի վերաշինութեան նուիրուելու նպատակաւ կազմուած Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէն այսօր իր նպատակէն շեղած է եւ կը տարածէ համայնավարական քարոզութիւն ամերիկահայ գաղութին մէջ»: (Պայքար, 3 դեկտ. 1935):

Այս պարագան պատճառներէն մէկն է միայն:

Լսեցէք միւսն ալ, միշտ նոյն թերթով.— «Պայքար», պաշտօնաթերթ ռամկավար կուսակցութեան:

—«Հայաստանի տարեդարձը Համայնավարներու եւ Հօկի հետ չենք կրնար տօնել, որովհետեւ մեր ըմբռնումը Հայաստանի մասին եւ մեր վերաբերումը անոր մէջ տիրող կառավարական ձեւին հանդէպ տարբեր է իրենցինէն:

«... Ամէն մարդ միեւնոյն եկեղեցին չի յաճախեր, եւ սակայն բոլորն ալ կը յայտարարեն թէ կը հաւատան Աստուծոյ եւ հանդերձեալ կեանքին:

Իբրեւ Հայեր, պնդելով այս տեսակէտին վրայ, կ'արժէ որ, հոս նըկատի առնենք նաեւ մեր պարտականութիւնը իբրեւ Հայ ամերիկեան քաղաքացիներ ալ»: (Նոյն թիւով, Գ. Մ. Փափազեան, ռամկավար «չէֆ»երէն):

Ինչպէս կը տեսնէք, «դրութիւնը կրիտիքական է»: Եւ արժանի լուրջ ուշադրութեան, իբրեւ «պսիգոլոգիական մօմէնտ»:

Նորէն իրենց կուտամ խօսքը.

— «Ամերիկեան հայ քաղաքացիներս որ ուխտ ըրած ենք հաւատարիմ մնալու Ամերիկեան Սահմանադրութեան, եւ պաշտպանելու Մ. Նահանգաց կառավարութիւնն ու օրէնքները բոլոր յարձակումներու դէմ, չենք կրնար գործակցիլ այնպիսի մարմիններու եւ մարդոց հետ, որոնք բացէ ի բաց թշնամի են այս բոլորին, կը գրեն ու կը քարոզեն թէ՝ պէտք է քանդել Ամերիկայի ռամկավարական եւ ներկայացուցչական դրութիւնը, հիմն ի վայր շրջել տիրող ընկերային կացութիւնը:

Ամերիկայի Համայնավարները կ'ընեն այս բոլորը եւ երբոր Հօկ, Կարմիր խաչ եւ Համ (Հայ Աշխատաւորական Միութիւն) եւն. կը գործակցին ու կը հետեւին անոնց, իրենք ալ կը դառնան թշնամիները մեր այս նոր հայրենիքին, որուն հաւատարմութիւն ուխտած ենք բոլոր Հայ Ամերիկեան քաղաքացիներս»:

Անշուշտ սոսկ «մտնութիւն» չեն, այլ պարզապէս պոռթկում «հայրենասիրական» զգացումներու:

Լսեցէ՛ք, լսեցէք տակաւին.

— «Ցորչափ կը շարունակէ հակազգային եւ հակ - ամերիկեան արբանեակ լծակցութիւնը Հայ Համայնավարներու եւ Հօկերու, ես գոնէ վտանգ մը կը տեսնեմ մեր գաղութներուն համար»:

Ու վերջապէս.

— «... Մենք ալ իրաւունք ունինք պահանջելու որ համայնական եւ խորհրդային գործակալներ չմիջամտեն մեր երկրին, այսինքն Մ. Նահանգաց իրաւակարգին, ոչ ալ ջանան զայն կործանելու, ոչ ալ նախատեն զայն ու հայհոյեն անոր: Այս բոլորը արգիլելն ալ մեր իրաւունքն է»:

Հասկցա՞ք թէ «բանը ինչումն է»...

Խոստովանեցէք որ տակաւին ոչ մէկ դաշնակցական թերթ այսքան յառաջ գնաց:

«Մենք, Ամերիկեան Հայ քաղաքացիներս ...»:

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(ՅԱՌԱՋի միջոցաւ)

Գ. Գազազեան 50, Մ. Ալթունեան 20, Բ. Գազազեան 50, Կ. Գազազեան 50, Մ. Եազըճեան 20, Ա. Սահակեան 5, Ա. Շէրպէթճեան 25, Ա. Անանեան 5, Գ. Ակոբովիչ 20, Լ. Մէրամէթճեան 10, Տ. Եաղուպ 10, Լ. Մօնթիէնի 10, Տ. Տիշլեան 10, Օ. Փափազեան 20, Գ. Թորոսեան 10, Ա. Խանճեան 20,

Գումար՝	335
Յունուար 1ի գումարը	1338
Ընդհ. գումար՝	1673

Իտալացիները կը խուժե՞ն Մաքալէի ճակատէն

Վերջին լուրերու համաձայն, իտալական յառաջապահները կը լքեն իրենց դիրքերը՝ Մաքալէի հարաւային -արեւելեան շրջանին մէջ (Հիւսիսային ճակատ), խուսափելու համար Հապէշներու պաշարողական շարժումէն: Այս ճակատին վրայ կը գործէ Եթովպիոյ պատերազմական նախարարը, իր հրամանին տակ ունենալով կայս. անձնապահ գունդին մէկ մասը: Իշխանազուն մըն ալ իրեն միացած է, 12.000 զինուորով:

Պաշտօնական զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ Հապէշները վար իջեցուցած են իտալական օդանաւ մը, Մաքալէի մօտ: Կ'ըսուի թէ երկու օդանաւորդները սպաննուած են: Օդանաւերէն մէկուն գնդացիրը նուէր տրուեցաւ հապէշ զինուորի մը, իբրեւ վարձատրութիւն իր կատարած քաջագործութեան: Ուրիշ իտալական օդանաւ մը վար առնուած է հրացանաձգութեամբ, նոյն շրջանին մէջ:

Մօտերս տեղատարափ անձրեւներ կը սպասուին հիւսիսային ճակատին վրայ, ինչ որ պիտի դժուարացնէ իտալական բանակին շարժումները:

ԳՐԱԳԷՏ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Սէնթ - Էգզիւփէրի, որ կը փնտռուէր քանի մը օրէ ի վեր, ողջ առողջ գտնուեցաւ իր ընկերոջ հետ, Գահիրէէն 150 քիլոմեթր հեռու: Անցեալ երկուշաբթի օր երկու օդանաւորդները գիշերանց իջեր էին անապատին մէջ, երեք օր թափառելով, երբ օգնութեան հասան Պէտուիններ: Օդանաւորդները չեն վիրաւորուած:

ՀԱԶԱՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՑԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐ ազատ արձակուեցան Աւստրիոյ մէջ, Ամանորի առթիւ: Ասոնց մէջ կը գտնուին ընկերվարականներ, համայնավարներ եւ Հիթլերականներ:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԷ ՄԸ կը վախցուի նաեւ Փարիզի մէջ: Սէնի յորդումը հասած է 1910ի մակարդակին, երբ ողողուեցան բազմաթիւ թաղեր: Իշխանութիւնները կը հաւատեն թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է: Մէլէօնի մէջ ջուրերը յորդեցան գետափէն, խափանելով կեդրոնական երթեւեկը: Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է գաւառի մէջ: Զորս միլիոն խորանարդ մեթր հող կքած է վերին Ալպեաններու շրջանին մէջ, բարեբախտաբար անրնակ: Ռօն գետը սկսաւ իջնել: Լիօն - Ժընեւ երկաթուղին ջուրերու տակ թաղուած է քանի մը հարիւր մեթր տարածութեան վրայ, իսկ Ավինեօն քաղաքին փողոցները անանցանելի դարձած են:

Ողողումները մեծ վնասներ պատճառած են նաեւ Անգլիոյ եւ Յունաստանի մէջ:

*** Չորեքշաբթի օր, Փարիզի արուարձաններէն Լը Փէքի մէջ (Սէն Լազարի գիծ), ժայռի եւ հողի կոյտ մը փլչելով, երկու հոգի թաղուած էին փլատակներուն տակ: Նոր խուզարկութեանց հետեւանքով, երեք դիակներ եւս գտնուեցան,— այր եւ կին մը եւ իրենց 20 ամսու աղջիկը:

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ իշխանութեան հաստատումէն ի վեր Գերմանիա 75 միլիառ ֆրանք ծախսած է իր սպառազինութեանց համար:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ՁԵՒԵՐ

Քաղաքական կազմակերպութիւն մը կը բնորոշուի մէկ կողմէ իր հետապնդած հիմնական նպատակով, ծրագրով, գաղափարախօսութեամբ, միւս կողմէ իր գործունէութեան եւ աշխատանքի ձեւով, որ կը ստեղծէ կազմակերպութեան հոգեբանութիւնը եւ դիմագիծը եւ կը պատրաստէ անոր յաջողութիւնը կամ տկարացումը:

Երկար ատենի համար ի զօրու ըլլալու սահմանուած եւ սկիզբէն պատրաստուած աշխատանք մըն է կուսակցութեան մը նպատակի, ծրագրի ճշդումը, մինչդեռ աշխատանքի ձեւի սահմանումը կարելի է ըսել ամէն օրուան գործ մըն է, որովհետեւ արտաքին պայմաններէն կախում ունի առաւելապէս, իսկ այդ պայմանները տեւական փոփոխութեան եւ հոլովումի մէջ են: Պէտք չկայ ուրիշ կազմակերպութիւններու պատմութիւնը ուսումնասիրելու: Դաշնակցութեան պատմութիւնը կը բաւէ հաստատելու որ կուսակցութիւն մը այնքան գործունեայ, ազդեցիկ, ժողովրդական եւ ուժեղ կ'ըլլայ, որքան իր գործունէութեան ձեւը լաւագոյնս կը պատշաճի ժամանակի եւ միջավայրի պայմաններուն: Թրքական եւ ցարական բռնակալութիւններու դէմ պայքարի իր գաղտնի եւ խորհրդաւոր ձեւը, հայդուկային եւ ահաբեկչական գործունէութեան եղանակը, փրոփականտի սիսթեմը անցեալին մէջ եթէ իրենց արդիւնքը տուած են ու մեծապէս սատարած կազմակերպութեան տարածման եւ ուժին, պատճառը այն է որ գործունէութեան այդ ձեւերը իրենց ատենին, տրուած պայմաններուն համար, յարմարագոյնն են եղած:

Շատերուն համար կրնայ վիճելի ըլլալ այս հաստատումը, մանաւանդ անոնց համար որոնք կ'ուզեն գործ մը դատել իր արդիւնքով միայն: Բայց ինչո՞վ բացատրել այդ պարագային հայ ժողովուրդի բացարձակ մեծամասնութեան Դաշնակցութեան հանդէպ ցոյց տուած համակիր վերաբերումը: Չէ՞ որ ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ կային, որոնք իրենց գիտցած ձեւով, բայց տարբեր ճամբով կ'աշխատէին ժողովուրդի ազատագրութեան համար. ինչո՞ւ անոնց գործունէութեան ձեւը չէր խօսիր ժողովուրդի սրտին: Հայ ժողովուրդին ցոյց տրուած քաղաքական աշխատանքի ձեւերէն, Դաշնակցութիւնն էր միայն ամէնէն օգտակարը, նպատակին հասցնողը: Իր արդիւնքով եթէ ապասուածը չտուաւ ան բոլորովին, այդ ապացոյց չէ որ ուրիշ աշխատանքի ձեւ մը աւելի լաւ արդիւնք պիտի տար:

Հիմա երբ պայմանները հիմնապէս փոխուած են, թէ հայ ներքին կեանքին մէջ եւ թէ անկէ դուրս, երբ քաղաքական զանազան ուժերու տիրակալութեան պայքարներն ալ, որոշ չափով կայուն հաւասարակշռութիւն մը ստեղծած են, ամէնէն լուրջ խնդիրը որ դրուած է բոլորին առջեւ եւ Դաշնակցութեան առջեւ որոշելն է թէ որո՞նք են աշխատանքի այն ձեւերը որ լաւագոյնս կը պատշաճին արդի պայմաններուն եւ ժամանակին:

Աշխատանքի ձեւ որ կ'ըսենք, հասկնալի է թէ չենք ըմբռներ թուղթի վրայ գրուած որոշումներ, տեսական ուղղութիւններ: Ատիկա միշտ դիւրին է, մտքի խաղ մըն է. կ'որոշես հիմնական տեսակէտ մը ու վրան կը շինես շէնք մը, աշխատելով կրցածիդ չափ, այդ շէնքին զանազան մասերը իրարու կապել ուժեղ եւ իրապաշտ տրամաբանութեամբ մը: Աշխատանքը գործ է սակայն, կեանքի մէջ կիրարկուելիք որոշում: Աշխատանքի ձեւի ճշդումը ոչ միայն պիտի լրացնէ տրամաբանական եւ օգտակար ըլլալու անհրաժեշտ պայմանը, այլ եւ մանաւանդ գործադրելի պիտի ըլլայ կեանքի մէջ: Այս տեսակէտէն մօտենալով քաղաքական կեանքի մէջ աշխատանքի ձեւի փնտռտուքը կը վերածուի զանազան ուժերու հետ յարաբերութիւն ճշդելու հարցին: Այդ յարաբերութիւնները միշտ կան կեանքի մէջ. որ եւ է ուժ կամ կը գործակցի ուրիշի կամ կը պայքարի ուրիշ ուժի մը դէմ: Գործակցութեան սահմանները կամ պայքարի ձեւերը որոշելու ատեն որ եւ է կազմակերպութիւն կ'առաջնորդուի ամէնէն առաջ իր նպատակով, յետոյ անցեալի փորձով. ուրեմն կը մղուի պարբերաբար քննութեան ենթարկել իր կիրարկած գործունէութեան ձեւերը:

Հոս, պէտք է յայտնել որ գործելու ձեւեր կան, տեսակ մը աւանդութիւն դարձած ձեւեր, որոնք փոխելը շատ ալ դիւրին չէ եթէ նոյն իսկ անհրաժեշտութիւն նկատուի այդ փոփոխութիւնը: Կազմակերպութեան մը կեանքն ալ անհատի մը կեանքին կը նմանի, հոն ալ նկարագրին մաս կազմած սովորութիւններ կան, որ մեծ ճիգով, զրկանքով եւ հոգեկան տառապանքով միայն կը փոխուին:

Այս ընդհանուր բացատրութենէն յետոյ, երբ ուզես խնդիրը աւելի մօտէն սեղմել, ամէնէն առաջ մտքիդ կը ներկայանայ սա հարցումը.— Պէտք կա՞յ աշխատանքի նոր ձեւեր փնտռելու:

Ի հարկէ ոչ, եթէ ընդունինք մինչեւ հիմա ստացուած արդիւնքը բաւարար եւ գոհացուցիչ եւ անպայման այո, եթէ այդ արդիւնքը կը գտնենք անբաւարար: Տպաւորութիւնս այն է թէ շատ քիչեր կան մեր կազմակերպութեան մէջ եւ անկէ դուրս որ Դաշնակցութեան վերջին տասնհինգ տարիներու գործունէութիւնը կը գտնեն բաւարար: Գործելու տենդով վարակուած հոգի մըն է Դաշնակցականի հոգին, որ կը տառապի այնքան երկար ատենէ ի վեր իր ճիգերը անշահ եւ երկրորդական աշխատանքներու միայն յատկացնելուն համար: Չենք վարանիր յայտնել որ գաղութներու մէջ Դաշնակցականի մը պարտադրուած աշխատանքը, իր գործելու կամքին հետ բաղդատելով, մեծ գոհացում մը չի տար: Ինքն իրմէ դժգոհի այս հոգեբանութիւնն է որ կրնայ ոչ թէ տկարացում ստեղծել, ինչպէս թերեւս տարուին մտածելու միամտաբար շատեր, այլ ընդհակառակն ստեղծել նոր կորով եւ նոր եռանդ:

Ուրեմն, վերը տրուած հարցին դրականօրէն պատասխանելով, այսինքն անհրաժեշտութիւնը գտնելով աշխատանքի ձեւեր փնտռելու, կը մղուինք ինքնաբերաբար քննութեան առնել զանազան ուժերու հետ մեր ունեցած յարաբերութեան խնդիրը:

Լրիւ եւ ամբողջական դարձնելու համար այդ քննութիւնը, անհրաժեշտ է նկատի առնել մեր յարաբերութիւնը անցեալի եւ ներկայի մէջ մեր կեանքէն դուրս ու ներս գտնուած բոլոր ուժերու հետ, մեր նպատակներու իրագործման արգելք հանդիսացող եւ դժուարութիւն յարուցանող ուժերու եւ թէ մեզ ուղղակի կամ անուղղակի նպաստող տարրերու հետ: Այսքան լայն սահմաններու մէջ աշխատութիւն մը կը պահանջէ լայն ձեռնհասութիւն, մեր եւ ուրիշներու պատմութեան խոր հմտութիւն, եւ անկողմնակալ պատմաբանի դատողութիւն մը: Այս պայմաններէն ոչ մէկը լրացնելով, պիտի տարուինք անխուսափելիօրէն մակերեսային դատումներ ընելու: Մէկ կողմ պիտի ձգենք արտաքին ուժերու հետ մեր յարաբերութեան խնդիրը ու պիտի սահմանափակուինք մեր ներքին կեանքով:

Հայ քաղաքական մտածողութեան մէջ երկու հիմնական երեսներ կան, որոնց շուրջ խտացած ու կեդրոնացած են ուժերը:

Անոնց մէկը հայ խնդրին լուծումը միջազգային եւ համամարդկային ձեւով միայն հնարաւոր կը գտնէ ու իբրեւ այդպիսին հայկական դատը, իբրեւ ինքնայատուկ խնդիր, առանձին լուծելու արժանի հարց չի նկատեր: Ընկերային եւ դասակարգային հարցերու լուծման հետ եւ անկէ վերջ ինքնաբերաբար լուծուելիք խնդիր մը կ'ընդունի մեր ազգային հարցը: Այս տրամաբանութեամբ է որ հայ համայնավարները կը ժխտեն հայկական հարցի գոյութիւնը, լուծուած կը սեպեն զայն: Չեն ուրանար ազգային գոյութեան հարցը, անոնց համար ազգութիւնը պատմական փաստ մըն է, դարերու ընթացքին կազմուած իրողութիւն մը, որուն դերը մարդկային պատմութեան մէջ վերջացած է եւ չի ծառայեր իբրեւ հիմնական ազդակ մարդկութիւնը առաջնորդող իր ապագայ զարգացման ընթացքին: Ազգային զգացումը չէ այլ եւս այն փարոսը որուն յառած են մարդկութեան աչքերը եւ ազգային ձգտումը այլ եւս մղիչ ուժ մը չէ որ կարենայ բարձրացնել մարդկութիւնը եւ նոր նուաճումներ ընել տալ: Եթէ ազգութեան համար եւ ազգութեան անունով տառապողներ կան մարդկութեան մէջ, այդ տառապանքին հանդէպ անտարբեր են անոնք, որովհետեւ կը հաւատան որ ազգութիւններու գաղափարին վրայ հիմնուած այժմու քաղաքակրթութեան մէջ անխուսափելի է ան, անոր էութեան մասն իսկ կը կազմէ:

Այս ըմբռնումներն ու համոզումները ունեցողներէ պահանջել տարբեր կեցուածք մեր հարցի մասին՝ տրամաբանական պիտի չըլլար, հայ համայնավարները հետեւողական են իրենց սկզբունքներուն հետ: Կարելի է քննադատել իրենց ընթացքը, տմարդի գտնել հայ ցաւի հանդէպ իրենց անտարբերութիւնը, բայց կարելի չէ իրենցմէ պահանջել իրենց սկզբունքներուն հակասող տարբեր վերաբերում:

Հայ քաղաքական մտքի միւս բեւեռը, հայկական ցաւը իր խորքին մէջ զգացող, հայ տառապանքը մարմնաւորող մտածողութիւնն է:

Ան կ'ընդունի որ ազգութիւնը ոչ միայն պատմական փաստ մըն է, ինչպէս կրօնական դաւանանքը, այլ եւ քաղաքակրթութեան այժմու հանգրուանին մէջ, մարդկութեան զանազան հատուածներու ճակատագիրը որոշող բոլոր մեծ խնդիրները, ազգային ձգտումի եւ զգացումի վրայ հիմնուած են: Մեզի պէս փոքր եւ անոյժ ժողովուրդի մը չիյնար քաղաքակրթութեան ստադձները եւ ձգտումները փոխելու դերը, ոչ միայն տարիներու անցեալ տառապանքը ունինք մեզի հետ, այլ եւ հիմա իսկ, մեր ամենօրեայ կեանքին մէջ, ուրիշներու բռնադատութեամբ եւ ուրիշներու կամքով, հայ ըլլալու ցաւով կը տանջուինք: Ո՞րն է այն հիւանդը, ցաւերու մէջ գալարուող մարդը, որ չի խորհիր իր անմիջական տառապանքէն ազատելու մասին եւ ապագայ ծրագիրներու եւ գեղեցիկ երազներու իրականացման մէջ սփոփանք կը փնտռէ:

Այս ձեւով բնորոշուած երկու հասկացողութիւնները հասկնալի է որ աշխատանքի տարբեր ձեւեր ունենան, հակառակորդի եւ պայքարողի դիրք ունենան իրարու հանդէպ, ինչպէս ունեցած են մինչեւ հիմա:

Կարելի՞ է գտնել աշխատանքի հասարակաց գետին մը այս երկուքին միջեւ. կա՞ն հարցեր եւ աշխատանքներ որոնց շուրջ կարելի ըլլայ գործակցութիւն մը ստեղծել այս երկու ուժերուն միջեւ, գոնէ որոշ ատենի համար:

Շատ մը մտքերու մէջ հարցը դրուած է, թերեւս լուրջ քննութեան ալ առնուած: Վերջերս կարգ մը թերթերու մէջ ալ դրուեցաւ այնպիսի եղանակով մը, որ հարցին լուծում մը գտնելու մտահոգութենէն աւելի, սկիզբէն խափանելու մտայնութիւն մը ցոյց կու տար: Այս հոգեբանութեամբ եւ թերահաւատութեամբ չարժեր քննութեան իսկ առնել հարցը, որովհետեւ ստեղծուած կացութիւնը չփոխելէն զատ, կրնայ անպատեհութիւններ ալ ունենալ: Եթէ կ'ուզեն գործնական արդիւնք մը ձեռք ձգել, պէտք է նախ հաստատել բացորոշապէս թէ երկու հոսանքներու վարդապետութիւնները եւ սկզբունքի հակացողութիւնները հաշտ չեն իրարու հետ, կարելի չէ փոխադարձ զիջումներով իրարու մօտեցնել եւ յետոյ նոյնացնել երկու տեսակէտները: Երկրորդ մէկուն կողմէ միւսը քանդելու, տկարացնելու փորձ պէտք չէ ընել: Նախ որ այդ փորձերը մինչեւ հիմա չեն յաջողած եւ յետոյ կը ծառայեն իրարմէ աւելի հեռացնելու քան մօտեցնելու:

Անգամ մը խորացնելէ յետոյ այս տեսակէտները, կը կարծեմ թէ դժուար չէ որոշել այն հարցերը որոնք գործնական արժէք ունին մեր կեանքին մէջ եւ որոնց լուծման շուրջ կրնան հաւաքուիլ ամէն սկզբունքի մարդիկ: Հայաստանի վերաշինութիւնը, ներգաղթը եւ գաղութներու կազմակերպութիւնը կը գտնուին այն գործնական խնդիրներու մէջ, որոնց լաւագոյն լուծումը կը շահագրգռէ բոլոր հոսանքները եւ որոնք ատելութիւն եւ կռիւ ստեղծելու հանգամանք չունին:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԹԱՏՐՈՆ

ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋԻ ՄԱՐԴԸ
(LES DEUX MASQUES)

Մօնմարթրեան այս համակրելի սրահը շարունակելով «Մօքլանտի գիշեր»ով հաստատած աւանդութիւնը, անցեալ շաբթու մամուլին եւ հրաւիրեալներուն ներկայացուց իր նոր խաղը, որուն հեղինակն է հանրածանօթ վիպագիր Մ. Լըբլան:

Թատերական ճիւղը — շատ աւելի ահազդեցիկ եւ հիւանդագին ձեւին տակ — կը շահագործուի դրացի հանրածանօթ սրահին՝ Կռան - Կինեօլի մէջ, գրաւելով որոշ հասարակութիւն մը՝ ծարաւի բուռն յոյզերու եւ ցնցումներու:

Այստեղ, «Տէօ Մասք»ի մէջ խորհուրդը աւելի մարդկային է, եւ տիպարները աւելի հասկնալի, իրական, առանց կորսնցնելու իրենց մութ հոգիներուն առեղծուածին հրապոյրը:

«Մօքլանտ»ի մասին իր ժամանակին գրեցի այս սիւնակներուն մէջ: Երկու ամիսէն աւելի բեմական կեանքը ցոյց տուաւ որ իր յաջողութիւնը հաստատուած էր որոշ հիմերու վրայ, որոնց գլխաւորներէն է անշուշտ խումբին ներդաշնակ կազմը, որուն մէջ մեր մեծանուն հայրենակիցին՝ Գ. Մաքսուտեանի ներկայութիւնը կ'ապահովէ լուրջ եւ խղճամիտ աշխատանք մը:

Թատրոնին տնօրէնութիւնը խնդրած էր քննադատներէն եւ իր հրաւիրեալներէն, որ երեւան չհանեն իրենց ներկայացուած խաղին լուծումը, պահպանելու համար անակնկալի այն տարրերը, որոնցմով կը կազմուին այս կարգի թատերախաղերը:

Համակերպելով այդ ցանկութեան եւ չեղելով չարժանկարի մասին որդեգրած ուղղութենէս, համառօտակի կը ներկայացնեմ խաղին հանգոյցները, որոնք մէկ նախաբանի եւ երեք արարներու ընթացքին կը խճճուին, Արսէն Լիւփէնի հեղինակին յատուկ ճարտար արուեստով:

Կոմս Ժան տ'Օրսաքի (Մաքսուտեան) մեկուսացած դղեակին մէջ՝ գիշերը, կոմսուհի տ'Օրսաք (Իվոն Վօթիէ) անհամբեր եւ ջղայնոտ կը սպասէ իր ամուսնին:

Անքնութենէ կը տառապի, եւ կը զգանք որ դժբախտ է: Ամէն շշուկ կը սարսափեցնէ զայն:

Ոտնաձայներ: Այս անգամ կոմսն է որ կը վերադառնայ, թղթապանակ մը թեւին տակ:

Անոր փաղաքշական յանդիմանութիւններուն տեղի տալով, կոմսուհին կը բարձրանայ իր վերնայարկի ննջարանը, կոմսը ձգելով իր գրասեղանին առջեւ:

Տ'Օրսաք թղթապանակէն կը հանէ արժեթղթերու հաստ ծրար մը, եւ կը տեղաւորէ պարզ պահարանի մը դրան ետեւ, պատին մէջ զետեղուած դրամարկղին մէջ:

Սրահին գլխաւոր լոյսերը մարելէ յետոյ, ան կը տեղաւորուի փոքր լամբի մը քով դրուած թիկնաթոռին մէջ…

Դուռը, պատշգամին վրան բացուող ապակեպատ դրան ետին շշուկ մը…

Տ'Օրսաք միակ լոյսը կը մարէ արագօրէն, ատրճանակը ձեռքը կը կծկուի սիւնի մը ետին:

Մութին մէջ, ապակիներուն աղօտ թափանցկութեան վրան սեւ սիլուէթ մը: Դուռը կը բացուի զգուշօրէն. մարդ մը կը մտնէ զգուշաւոր, կ'առաջանայ դէպի դրամարկղը…

Ոստում մը. տ'Օրսաք անծանօթին վրայ կը նետուի. կարճ գօտեմարտ մը. մարդը կը խուսափի, դուրս կը նետուի՝ դէպի պատշգամ եւ պարտէզ. տ'Օրսաք կը հետապնդէ… պարտէզին մէջ ատրճանակի պայթիւն մը, ցաւի աղաղակ մը, եւ վարագոյրը կ'իջնէ նախաբանին վրայ:

Առաջին վարագոյրը կը բացուի նախորդ տեսարանին վրայ: Խաղը կ'անցնի արդարեւ մէկ «տէքօր»ի մէջ, ստեղծելով աւելի մտերիմ, ծանօթ եւ իրական մթնոլորտ մը՝ քան յաճախ փոփոխ տէքօրները:

Քանի մը հրաւիրեալներու հաւաքոյթի մը մէջ կը գտնուին Պէնար Տըլպիւ (Բ. Կուլվէն) եւ իր կին Քրիսթիան (Տիկ. Իվոն Կառա): Այս վերջինը անուշադիր ձգելով կոմսին զգացումները, նախասիրելի է ամուսնանալ Պէնարի հետ, որուն առեւտրական ձեռնարկները կը գտնուին շատ ձախող վիճակի մէջ:

Դղեակին պարտէզին մէջ հրավառութեան մը միջոցին՝ երբ սրահը թափուր է, եւ լոյսերը մարած, մութին մէջ կը լսուին բանալի մը խախափումները դրամարկղի փականքին վրայ…

Պահ մը յետոյ ստուեր մը կը սողայ մինչեւ պատշգամը եւ կ'անհետանայ…

Երբ անձրեւէ մը փախած հրաւիրեալները եւ կոմսը կը վերադառնան սրահ, դրամարկղը բացուած է, պարունակած կէս միլիոնի արժեթղթերը անհետացած:

Ո՞վ կրնար բանալ:

Երկու բանալի միայն կար. մէկը կոմսին, իսկ միւսը կոմսուհիին մօտ:

Հրավառութեան միջոցին կոմսուհին կը գտնուէր իր ննջասենեակը, թոյլտուութիւն ստացած ըլլալով հանգստանալ:

Տ'Օրսաք կը բարձրանայ կոմսուհիին քով, իր մէկ մտերիմին ընկերակցութեամբ:

Այս վերջինը կը վերադառնայ՝ շլացած:

Կոմսուհին սպաննուած է…

Ո՞վ սպաննեց:

Հարցաքննիչ դատաւորը հոն է. ժամ. տեղաւորուած:

Դատախազին հետ իր խորհրդածութիւնները կը շեղին երբեմն… դէպի ձկնորսութիւն — կեանքին միակ հաճոյքը— յիշեցնելով «Պաղտասար ...բօր» դատաստանական խորհուրդները ճերմակ գինին տանձով կամ խնձորով խմելու՝ զուարճալի տեսարանը:

Հանգոյցները կը խճճուին հետզհետէ, մեղադրանքի ենթարկելով, կասկածի ստուերը ձգելով բոլորին վրայ մինչեւ վերջնական խոստովանութիւնը եւ մեղապարտին անձնասպանութիւնը:

Գ. Մաքսուտեան իր ուսերուն վրայ կը տանի կեդրոնական ծանր դերը իր կատարեալ խաղով հեւիհեւ պահելով ամբողջ սրահը:

Միջնարարի մը պահուն Վիէննայի «Տէր - Թակ» թերթին փարիզեան թղթակիցը իր հիացումը կը յայտնէր ինծի մեր տաղանդաւոր հայրենակցին մասին, գնահատելով անոր մարդկային խաղը:

Զինքը հրջապատողներէն պէտք յիշել, Տիկիններ Է. Վօթիէ, Ի. Կառա, Ս. Մօնթալ, եւ Գ. Գ. Փա... որ աշխատակցած է հեղինակին, Կուլվէն, Հ. Վէռիթէ եւն.:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (18)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Այդ մակոյկին բեկորները մինչեւ այսօր կը մնան իբրեւ կենդանի վկաներ մեր յիսնօրեայ հերոսական մարտնչումին Ճէպէլ - Մուսայի արեւմտեան կողմի այն ձորին մէջ, ուրկէ ազատարար մարտանաւերուն մէջ ապաստանեցանք, եւ որուն՝ ժողովուրդը յետոյ «փրկութեան Նաւահանգիստ» անունը տուաւ: Մեր մեկնելէն յետոյ Թուրքերն այդ նաւակը ջարդ ու փշուր ըրեր էին:

Օգոստոսի վերջին մառախլապատ օրերէն մէկն էր: Իրիկուան աղջամուղջէն քիչ առաջ մարտանաւ մը տեսնուեցաւ բաւական հեռուն: Սակայն, օդը մըգապատ ըլլալով մարտանաւը չկրցաւ նշմարել մեզ: Ան յաղթականօրէն կը սուրար ծովուն կապոյտին վրայ: Խոր տխրութիւն մը համակեց բոլորիս սրտերը:

Մենք տխրօրէն նայեցանք անոր ետեւէն, որ կը շարունակէր իր ընթացքը դէպի Իսկէնտէրունի կողմը: Չորս հազարէ աւելի յուսախաբ հոգիներ սկսան արտասուել:

Այդ յուսահատական վիճակը սակայն չէր կրնար շարունակուիլ: Հարկ էր ուրիշ միջոց մը ստեղծել: Մակոյկը թէեւ պատրաստ էր, սակայն, Միջերկրականը կատաղօրէն ալեկոծած ըլլալով՝ կարելի չէր զայն ծով իջեցնել:

Պէտք էր նորէն Իսկէնտէրուն մարդ ճամբել: Իսկոյն չորս հոգի ճամբայ հանուեցան գրուած աղերսագիրը ու եւ է միջոցով մը մարտանաւի մը հասցնելու համար:

Սուէտահայը անձկութեամբ կը սպասէր բարի լուրի մը: Պահակախումբը միշտ կազմ ու պատրաստ էր ծովեզերքը:

ԺԳ.

Սուէտիոյ հերոսամարտի քառասունը հինգերորդ օրն էր, գեղեցիկ օրերէն մէկը: Նոյն օրը, սեպտ. 5, կիրակի, երբ հազիւ երեք չորս օր առաջ Իսկէնտէրուն մեկնած էին լուղորդները, հեռուն ծովուն վրայ մարտանաւ մը երեւցաւ, որ երթալով կը մօտենար: Ցնծութեան ու բերկրանքի բարձրագոյն աղաղակները սկսան թնդացնել ամբողջ Ճէպէլ - Մուսան: Բարի լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ժողովուրդին մէջ: Ամէն կողմէ բարձրաձայն կը կրկնէին. « Վափուր բիկիր, վափուր բիկիր »: Եւ այս ուրախառիթ աւետիսը իմացողը հեւ ի հեւ կը վազէր ու կը բարձրանար ծովուն նայող սարերուն վրայ:

Օդը պայծառ ու գեղեցիկ էր: Ծովն ալ խաղաղած էր ու լճակի մը հանդարտ վիճակը ստացած: Ո՞վ կամ ո՞ր գրիչը կարող էր նկարագրել այդ կենդանի մեռեալներուն ուրախութիւնը: Ծովափ գտնուող մեր պահակախումբը մարտանաւը նշմարելուն պէս՝ սկսաւ պարզել դրօշակները, Կարմիր Խաչ դրօշը եւ Դաշնակից պետութիւններուն ուղղուած անգլերէն կոչը, որ ասեղնագործուած էր դրօշակի մը վրայ: Մարտանաւը հեռուէն տեսնելով ծածանող դրօշները, հետզհետէ սկսաւ մօտենալ կարդալու համար ասեղնագործուած կոչը:

Մարտանաւը կոչը կարդալէ յետոյ՝ եկաւ խարիսխ նետեց ճիշդ այդ բլուրին դիմաց, ուր մեր պահակախումբը կը գտնուէր:

Յուսահատութեան եւ մահուան մղձաւանջը միանգամ ընդ միշտ կորսուեցաւ: Սուէտահայն այլեւս իր վերածնունդը կ'ողջունէր:

Քանի մը րոպէ յետոյ՝ մակոյկ մը բաց թողուց, որ դէպի ծովափ յառաջացաւ եւ մեր պահակները հետը առնելով ետ գնաց, զանոնք հրամանատարին ներկայացնելու համար: Պահակախումբին առաջնորդն ու թարգմանն էր Ֆրանսագէտ՝ ընկեր Խաչեր Տումանեան: Ընկերը, մեր սրտակեղէք ու անյոյս վիճակը հրամանատարին կէտ առ կէտ բացատրելէ յետոյ, խնդրած էր, որ մեզի հարկ եղած ռազմամթերքն ու ուտեստեղէնը տրուէր, որպէսզի մենք մեր սկսած կռիւը շարունակէինք մինչեւ վերջնական յաղթանակը…:

Մարտանաւին հրամանատարը անմիջապէս անթել հեռագրով եղելութիւնը եւ իրեն մատուցուած խնդրանքը կ'իմացնէ Ֆրանսական Գ. Նաւաբաժնի ընդհանուր ծովակալ - հրամանատարին, որ իր կարգին կը փոխանցէ լուրը Հանրապետութեան նախագահին ու արտաքին նախարարութեան դիւանատան: Միեւնոյն ատեն, դրահաւորին հրամանատարը խոստացած էր ութ օրէն իր վճռական պատասխանը տալ, նախագահէն ու արտաքին նախարարութենէն իր պատասխանն ստանալէ յետոյ:

Ընկեր Տումանեան ու իր խումբը մեծ պատիւներու արժանացած էին մարտանաւին մէջ: Մեր խնդիրքը տեղըն ու տեղը բացատրելէ ու լաւ մը հասկցնելէ յետոյ՝ պահակախումբը վերադարձաւ ծովեզերք, բերելով իր հետ բաւական քանակութեամբ արճիճ, հագուստեղէն, դեղօրայք, հաց, միս եւայլն: «Կիշէն»,— այս էր ազատարար մարտանաւին անունը:

«Կիշէն» մերիններէն իմացած ըլլալով, որ Գէպուսիյէ կոչուած հայ գիւղին մէջ Անատոլուի խորերէն բերուած Թուրք մուհաճիրներ տեղաւորուած էին, եւ նոյն գիւղի եկեղեցին զինուորական կեդրոն ըրած էին, անմիջապէս իր ցռուկը կը դարձնէ դէպի այն կողմ՝ ռմբակոծելու համար յիշեալ գիւղը: Քիչ յետոյ՝ թնդանօթներու ահեղագոռ որոտները սկսան արձագանգել Ճէպէլ - Մուսայի ձորերուն մէջ, ուրախութիւն պատճառելով բոլորիս: Միեւնոյն ատեն մարտանաւը սկսաւ ռմբակոծել նաեւ Գապուգլըի մէջ հաստատուած թրքական բանակի ռազմամթերանոցները, որոնց կանաչ ու կարմիր ...ները սկսան դէպի երկինք բարձրանալ: Արձակուած հարիւրաւոր ռումբերու տեղատարափին տակ հեւ ի... թշնամին սկսաւ փախչիլ սարսափահար: Սակայն փախուստը չէր օգներ: Ռումբերը մահ կը սփռէին ամէն կողմ: Ծովէն արձակուած թնդանօթի ռումբերն ու լեռնէն ալ մեր տեղացուցած գնդակները բոլորովին շուարած մատնեցին Թուրք զինուորներն ու մուհաճիրները, որոնք ինկած ակները ոտից կոխան ընելով՝ փախ... ուանհետացան բլուրներուն ետեւ: Թնդանօթները հոն ալ հանգիստ չէին տար անոնց, մինչեւ որ անոնք ...ցին ապաստանիլ խոշոր քարաժայռերու ետեւ:

Մարտանաւը իր ռմբակոծումը ...ջողութեամբ աւարտելէ յետոյ՝ ...տինքի ժամանակ վերադարձաւ ...մօտ եւ խարսխեց «փրկութեան նաւահանգիստը»:

Ե. Գ. ՊՕՒՐՍԱ...

(Շար.)

Մեր գաղութը 1935ին

ՄԻԼԱՆ.— Տարին վերջացաւ: Ինչ-պէս սովորութիւն եղած է, կը պէս սովորութիւն եղած է, կը պէս՝ հաշուի: Գոհունակութեամբ նատինք հաշուի: Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք որ 1935ին մեր գա-ղութը ունեցաւ որոշ գործունէու-թիւն, ցոյց տալով շարժումի, կեան-քի նշաններ: Միլանահայերը կրցան կազմակերպել Ապրիլեան սգատօնը, ունենալ իրենց տարեկան պարահան-դէսը, տօնել Աստուածաշունչի թարգ-մանութեան 1500ամեակը, սարքել ուրիշ հաւաքոյթներ, մասնակցիլ Հա-ուրիշ հաւաքոյթներ, մասնակցիլ Հա-մազգային հանգականութեան եւ վերջապէս իրենց օժանդակութիւնը տալ Մխիթարեան Հայրերուն, որոնք կը պատրաստուին 1936ին Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը տօնելու: Գուցէ Ազ-գային մարմինը կատարած է նաեւ ու-րիշ գործեր որ մեզի անծանօթ մնան, եթէ գաղթային ընդհ. ժողով տեղի չունենայ:

Անցողակի ըսենք որ Մխիթարեան միաբանութիւնը իրաւունքով կ'ըս-պասէ որ հայ մամուլը, հայ մշակու-թային միութիւնները, ինչպէս նաեւ միւս գաղութները, նկատի առնելով Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի կատարած կարեւոր դերը, չուտով ի-րենց ուժերը կը տրամադրեն անոնց որ արժանաւոր կերպով կ'ուզեն տօնել այս հարիւրամեակը: Ահա գեղեցիկ առիթ մը Մխիթարեան միաբանու-թեան բարեկամներուն եւ մասնաւո-րապէս նախկին սաներու, ցոյց տալու իրենց համակրութեան ու երախտա-գիտութեան անկեղծութիւնը: Կ'ու-զենք յուսալ թէ այս առիթէն պիտի օգտուին նաեւ այն նախկին սաները որ այսօր ամէն երկրի մէջ կարեւոր դիրքերու հասած են, շնորհիւ այն դաստիարակութեան որ ստացան Վե-նետիկի մէջ, եւ սակայն չատոնց մոռ-ցած են իրենց վարժարանը, գուցէ եւ իրենց հայութիւնը:

Դառնալով մեր գաղութին, պիտի նկատենք որ համեստ է իր գործու-նէութիւնը, երբ նկատի առնենք որ ազգային զանազան ձեռնարկներու համար տարեկան մօտ 40 հազար լիր կը տրամադրէ: Այս գումարը մեզի հաղորդեց վարչութեան անդամ մը: Դժուար չէ տեսնել որ կը պակսի հա-մեմատութիւնը տրամադրուած պատ-կառելի գումարին եւ կատարուած գործին միջեւ, բայց այդ պակասը կը բացատրուի եթէ յիշենք որ գաղթա-յին բոլոր գործերը բեռցուած են քա-նի մը սրտցաւ հայրենակիցներուն ուսերուն վրայ: Անոնք որ դժգոհ են, պէտք է իրենց քննադատութիւնները — եթէ ունին— բերեն տարեկան ընդ-հանուր ժողովին եւ ընդունին իրենց աշխատանքի, զոհողութեան բաժինը: Այն ատեն թերեւս կարելի ըլլայ դար-մանել պակասները եւ Ազգային մար-մինը դարձնել աւելի աշխոյժ: Զմոռ-նանք թէ վերջին ընդհ. ժողովին որ տեղի ունեցաւ 1934ին, բացի վար-չութեան անդամներէն, ժողովի հրա-ւէրին պատասխանած էին միայն 4 հոգի:

Այս անտարբերութիւնը ցոյց կու-տայ նաեւ ուսանողներու մէկ մասը: Ուսանողական միութիւնը որ անց-եալին այնքան փայլուն գործունէու-թիւն ունեցած է, վերջերս սեղանի վրայ դրած էր Միութեան լուծման հարցը: Բարեբախտաբար սրտցաւ հայրենակիցներու միջամտութեան շնորհիւ, բոլորն ալ համոզուեցան թէ Ուսանողական Միութիւնը պէտք է իր գոյութիւնը պահէ: Երիտասարդական միութիւն մը ստեղծելու առաջարկ մըն ալ եղաւ, բայց յաջողութիւն չը-գտաւ: Միութիւն մը եթէ կ'ուզէ ապ-րիլ, պէտք է ունենայ նպատակ մը, եւ անդամներ՝ այդ նպատակին ծա-ռայելու: Առաջարկը բերողները չը-պարզեցին միութեան նպատակները, իսկ անդամներու խնդրով բնաւ զբա-ղած չէին: Մենք կը մտածենք որ ե-թէ Միլանի գաղութին մէջ կան հայ-րենակիցներ, աշխատելու, գործելու որոշ զոհողութիւն յանձն առնելու պատրաստակամ, այդ հայրենակից-ները ամէն կարելիութիւն ունին մաս-նակցելու Ազգային մարմնի ու Ու-սանողական Միութեան գործունէու-թեան:

Շնորհիւ «Caur»ին ուր ունինք եր-կու ներկայացուցիչներ, այժմ մեր յարաբերութիւնները աւելի մտերմա-ցած են իտալական իշխանութեանց հետ: Զենք կասկածիր որ Միլանի հայ գաղութը յօժարակամ յանձն պի-տի առնէ ամէն զոհողութիւն, որ-պէսզի մեր գաղութը, օտար գաղութ-ներու շարքին գրաւէ իր արժանաւոր տեղը: Ոսկիի ու արծաթի հանգանա-կութեան Միլանի հայ գաղութը մաս-նակցեցաւ, նուիրելով 500 կրամ ոս-կի, եւ 3 քիլօ արծաթ: Մեր գաղու-թին մէջ ալ մեծ յաջողութիւն գտաւ Ֆ. Վերֆէլի հռչակաւոր գործը: Իտա-լական ամէն թերթ, մեծէն մինչեւ փոքրը համակրանքով յայտնուեցան թէ գործին եւ թէ Հայերու մասին: Կ'արժէր աւելի ընդարձակ խօսիլ այդ գիրքին Իտալիոյ մէջ յառաջ բերած արձագանգին մասին:

Ցիշողութեան արժանի կը գտնենք նաեւ Պէտրոս Թէրզեանի իտալերէն լեզուով գրուած վէպը «Նուիրուած իր կորսուած սիրելիներուն եւ Հայաս-տանի դժբախտ զաւակներուն» որուն նախաբանը գրած է երեսփոխան Ռո-պէրթօ Ֆարինաչչի, նախկին ընդհ. քարտուղար Փաշական կուսակցու-թեան, եւ այժմ խմբագրապետ «Րէ-ճիմէ Ֆաշիստա» թերթին:

Հաճոյքով կը յիշենք նաեւ մեր ե-րիտասարդ եւ տաղանդաւոր քիմիա-գէտ Տոքթ. Ս. Եղիկեանի, բորակա-ծինի տարրալուծման մասին գրած աշխատութիւնը, որ արժանացաւ հը-րատարակութեան, գիտական հաս-տատութեան մը կողմէ:

Նմանապէս կը յիշենք երկու երի-տասարդ ճարտարապետներ, Տոքթ. Պայեանը եւ տոքթ. Պալեանը, որոնք 1935ի ընթացքին Սարտինիոյ քիմիա-կան համաժողովին ներկայացուցին իրենց աշխատանքները զորս կատա-րած էին Միլանի բազմարուեստեան վարժարանին մէջ: Առաջինը ուսում-նասիրութիւն մը վառելանիւթերուն մասին, իսկ երկրորդը կուպրի մա-սին:

Եթէ ունինք պակասներ ու ցաւեր, ինչպէս կը տեսնէք, չեն պակսիր նա-եւ առաքինութիւնները եւ մխիթարա-կան երեւոյթներ: Դիտելով մեր գա-ղութը կրնանք այստեղ կրկնել Կալի-լէոյի պատմականխօսքերը.—«Եւ սա-կայն կը շարժի»:

Ա.Ս.

КԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ, 31 դեկտ. (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կ. Խաչը կազմակերպեց ներկայացում մը, կիրակի կէսօրէ վերջ: Կոկիկ բազմութիւն մը լեցուցած էր Սեվրի Պէշիկթաշլեան թատերասրահը: Նոյն օրը նոյն ժամուն Շավիլի մասնաճիւղը կը տօնէր «Մանուկներու Օր»ը, անկարելի եղաւ յառաջգել մէկն ու մէկը: Երկրորդ, Սէօլէօզի «Վերաշինաց»ն ալ նոյն օրը նոյն ժամուն Իսի լէ Մուլինոյի մէջ կը ներկայացնէր «Աշխարհի դատաստանը»: Սրահը լեցուն էր:

Ժամը 4ին Շրջ. Վարչութեան կողմէ Տիկ. Շ. Միսաքեան հանդէսը բանալով պարզեց Կ. Խաչի աշխատանքները այս արուարձանին մէջ եւ այլուր: «Ձեր Իսիցիներուդ պարտականութիւնն է գուգուրալ այս կանացի կազմակերպութեան վրայ»: Յետոյ սկսաւ ներկայացումը Ա. Երիցեանի «Որդեսպան մայրը», ղեկավարութեամբ Պ. Բարսեղ Հայպէշեանի: Ներկայացումը սպասուածէն աւելի յաջող էր, շնորհիւ դերակատարներու ժրաջան աշխատանքին: Դերեր ըստանձնած էին Տիկ. Ա. Կարմիրմօրուքեան (Շամար), Օր. Մ. Սինանեան (Աստղիկ), Պ. Հայպէշեան (Սահբաստ), Պ. Նկուեան (Ասուր), Պ. Սարգիս (Շահաղ), Պ. Գարաւէ (Մաբաթ), ընկ. Գ. Պալապանեան (Նատիր), ընկ. Միսաք (Միրզա), Օր. Գույումճեան (Ջահար), Տիկ. Մ. Պօյաճեան (Բերի եւ Վարեկ), փոքրիկն Շ. Սինանեան (Շահան): Միջնարարներուն արտասանեցին Օր. Գույումճեան, Օր. Օսմանճեան եւ փոքրիկն Շահինեան: Երգեցին Օր. Ֆ. Գուրուեան եւ գայլիկներու խմբապետուհի Օր. Հայկուհի: Ներկայացումէն յետոյ տեղի ունեցաւ «Աբարատի պարերգը» որ արժանացաւ ջերմ ծափերու:

Ներկայացման պահուն մանուկները յաճախ բեմին առջեւ կը հաւաքուէին եւ արգելք կը հանդիսանային: Ծնողներէ կը խնդրուի աւելի ուշադրութիւն ընծայել:

Լրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս գերազանցապէս օգտակար կազմակերպութեան գործունէութիւնը պատկերացնող թղթակցութիւններն ու յայտարարութիւնները յաճախ կը հրմշտկեն «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ:

Ամէն անգամ երբ աչք կը նետենք «Ձայներ գաւառէն»ի վրայ, հրճուանքով կը կարդանք հայ կնոջ գործունէութեան դրուագները, մանաւանդ երբ նկատի առնենք միջավայրը, տնտեսական տագնապը, օտարականներու հանդէպ եղած խստութիւնները, ինչպէս եւ ներքին ազատ պայքարները:

Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը՝ օժանդակութեամբ արուարձաններու ճիւղերուն, դեկտ. 28ին շաբաթ երեկոյ գործնապէս հաստատեց իր շուրջ ստեղծուած ժողովրդական համակրութիւնն ու սէրը, Քօլէզէի ընդարձակ սրահը լեցնելով ընտրեալ բազմութեամբ:

Շաբաթներ առաջ հակառակ տօնական օրերու ընտանեկան զբաղումներուն, յարափոփոխ ու անախորժ օդին, անդամուհիները խումբ խումբ շրջած էին քաղաքի հայաշատ վայրերը, եւ ապա արուարձանները, բացատրելով գաղութին կարիքները, պարզելով Կ. Խաչերու օգտակարութիւնները եւ ցրուելով տոմսեր, ապահովելու համար նորաբաց դարմանատան տեւականացումը:

Շաբաթ երեկոյեան ժամը 6—7ին, անձրեւը կը տեղար անընդհատ ու սրտերը մռայլ էին ոչ միայն խաչուհիներուն, այլ բոլոր բարեսէր ու ազգասէր հայրենակիցներու: Հանդէսին ժամերը կը մօտենան, օժանդակ ու կարգադրիչ յանձնախումբի անդամները ժպտերես կը դիմաւորեն եկւոր հանդիսականները, աւետելով անձրեւի դադարումը:

Հանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ ժամը 10ին, երբ արդէն աթոռները գրաւուած էին ամբողջութեամբ: Տիկ. Քիպրիթճեան, Կ. Խաչի այս անխոնջ վեթերանը երկու խօսքով կատարեց բացումը.

— «Այսօր ես դրուատիքը պիտի չընեմ Կ. Խաչին եւ ոչ ալ գեղեցիկ բառերով գովքը պիտի հիւսեմ անոր գործունէութեան: Ի՞նչ օգուտ ունին գեղեցիկ խօսքերը, երբ գեղեցիկ գործերը չեն հաստատեր զանոնք: Բայց ահա ձեր այս պատկառելի թիւը ամէնէն զօրաւոր ապացոյցն է Կ. Խաչի վայելած համակրանքին: Շնորհիւ մեր տիկիններու եւ օրիորդներու տքնաջան աշխատանքին, դեկտ. 26-ին Տօմինիքէնի հայաշատ կեդրոնին մէջ բացուած է դարմանատունը, ուր առայժմ շաբաթը մէկ օր բժշկական ձրի խնամք եւ դեղօրայք պիտի տրուի չքաւոր հիւանդ հայրենակիցներուն: Անոր տեսչութիւնը սիրայօժար ստանձնած է Մարսիլահայութեան ծանօթ Տոքթ. Ս. Արզումեան: Մեր դարմանատունը այսօր ամսական 400 ֆրանք ծախք մը ունի, որուն հասոյթի աղբիւրը միայն դուք էք, ձեր բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեամբ»:

Գեղարուեստական բաժնի առաջին մասին հետաքրքրական էին երկու կենդանի պատկերները, առաջինը՝ քրտական կանանոցը ուր կը պարեն առեւանգուած հայ աղջիկներ քիւրտ չէյխերու կրքոտ հայեացքին տակ: Իսկ երկրորդը՝ գթութեան տեսարան մը՝ ուր թշուառ մայրեր գթութիւն կը խնդրեն բազկատարած: Պ. Ս. Զէօրէքճեան իր ճկուն ճարպիկ խաղերով եւ Mme. Andrée Arnaud դաշնակի ներդաշնակ ընկերակցութեամբ հաճելի պահեր ընծայեցին ներկաներուն: Օր. Ցակոբեանի կովկասեան պարերէն վերջ, հաճելի անակնկալ մը եղան Mlle Mireilleի ֆրանսերէն մեներգները, իրենց հնչականութեամբ եւ դէմքի եւ մանաւանդ աչքերու արտայայտութեամբ: Օր. Գէորգեանի «Ծիրանի ծառ» եւ «Փոքրիկ տղան» մեներգներէն վերջ, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան դերասանները քրքջալից զաւեշտով մը վերջ տուին գեղարուեստական բաժնին:

Եւրոպական պարերը սկսելէ առաջ տեղի ունեցաւ կիներու հագուստի մրցումը: Մօտ քսան գեղեցիկ հագուստներ հագած օրիորդներ եւ Տիկիններ համաչափ քայլերով շրջեցան նուագի ընկերակցութեամբ եւ յանձնախումբի անդամներուն մանրակրկիտ քննութեամբ մրցանակները շահեցան օրիորդներ B. Mireille, Մ. Կարմճեան, Շ. Գաբրիէլով: Եւրոպական պարերը տեւեցին մինչեւ լոյս կատարեալ կարգապահութեամբ, շնորհիւ Խաչուհիներու աչալուրջ հսկողութեան: Ժողովուրդը ակամայ բաժնուեցաւ այս յիշատակելի երեկոյթէն, իր հետ տանելով Կ. Խաչի վսեմ գաղափարը եւ լի օժանդակելու պատրաստակամութեամբ:

*** Ուրախութեամբ կը լսեմ Մարսէյլի կեդր. վարչութիւնը Սէն Ժէրոմի մէջ ալ կազմակերպած է մասնաճիւղ մը, որ իր վարչութիւնը ընտրած է հետեւեալներէ— ատենապետ՝ Տիկ. Էլիզ Վառնաճեան, ատենադպիր՝ Օր. Հայկուհի Պօյաճեան, գանձապետ՝ Տիկին Էլիզ Դաւիթեան, խորհրդականներ՝ Տիկիններ Աննա Շալճեան, Պանոսեան, Աղաւնի Զորպաճեան, Սիրարփի Մէրտինեան:

Ս. Մխիթարեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Գալէն անմիջապէս վերջ ստանձնեց բերդի հրամանատարութիւնը: Անոր ենթակայ էր գնդ. Մորէլ եւ մենք Մորէլի: Նոյն օրը Թէփէքէօյի — որ իմ շրջանիս կը պատկանէր — ամբողջ բնակչութիւնը ջարդուեցաւ, մարդ, կին, երախայ: Այդ շրջանի հսկիչ ըսպան այդ սոսկալի լուրը տուաւ ինծի եւ ես տեղեկացուցի իսկոյն Անդրանիկի, մեր առաջին տեսութեան ժամանակ: Իմ ներկայութեան հրամայեց քսան ձիաւոր ղրկել Թէփէ-Քէօյ եւ գոնէ մէկ յանցաւոր բերել իրեն: Մինչեւ այսօր այս կարգադրութեան արդիւնքի մասին բան մը չէ լսուած:

Գնդ. Թորգոմ նորէն մէջտեղ ելաւ: Միաժամանակ երեւաց հայ հրետանիի գնդ. Տոլուխանով: Իր առաջին յայտարարութիւնը այն եղաւ որ ինքը հրետանիի քննիչ է եւ հետեւաբար իմ պետս: Պատասխանեցի թէ ես զօրաբաժնի հրամանատարի մը ստորճանը ունիմ եւ պետի մը պէտք չունիմ եւ աւելցուցի որ եթէ ուրիշ կերպ կ'ուզեն կարգադրել, կը հեռանամ պաշտօնէս: Ասոր վրայ յայտարարուեցաւ թէ գնդ. Տոլուխանով բերդի հրետանիի վարչական գործերը պիտի վարէ, որով իրմէ ինծի ղրկուած հրահանգները ոչ թէ իր անունով, այլ առաջուան պէս Անդրանիկի անունով եկան: Օրին մէկը հայ տեղակալ Ճամփոլատեան որ իմ հրամանիս տակ հրետանիի խումբը կը վարէր, նոյնպէս փորձեց իմ գործերուս խառնուիլ: Երբ կը կարգադրէի թէ ամբողջ թնդանօթները լուսարձակներով եւ տինամօներով եւ փոխադրուելու էին, պատասխանեց ինծի թէ զինամթերքի փոխադրութիւն ընելու թող չպիտի տար, քանի որ Հայերը, որոնք անհրաժեշտօրէն Կարին պիտի մնային, պէտք ունէին: Այս յայտարարութենէն կ'երեւայ որ Հայերը մտադիր էին տիրանալ ամէն բարձր հրամանատարութեան եւ գործածել ռուս սպաները միայն իբր գործադրողներ: Կ'ուզէին նաեւ առանց զգացնելու օգտագործել զանոնք, հայկական անկախութիւնը հիմնելու համար: Որով-հետեւ եթէ ռուս սպաները զինուորական թէ ինչ նպատակի կը ծառայէին անոնք, մեծամասնութիւնը կը հրաժարէր եւ Հայերը կը զրկուէին սպաներէ: Հետեւեալ յայտարարութիւնը հարիւրապետ Փէլիաթի կողմէ, փոխ հրամանատար Կովկասեան 7րդ լեռնային հրետանիի, ցոյց կու տայ թէ Հայերը որքան կը վախնային հրետանիի սպաներուն հրաժարելէն: Երբ Հայերը գիտցան թէ 7րդ լեռնային հրետանիի խումբը կը պատրաստուի փետրուար 7ին Սարըղամիշ երթալ, նոյն ամսուն 5ին ձերբակալեցին հրամանատարը, եւ հակառակ բանակի հրամանատարութեան հրահանգին ճարահատ նոյն փորձը կրկնեցին երեք անգամ:

Կարինի Հայերը վերին հրամանատարութեան կը սպառնային թէ քաղաքը արիւնի մէջ կը խեղդեն եթէ թնդանօթները քաղաքէն հեռացուին: Հետեւաբար բանակի հրամանատարը հրետանիի նահանջին հրաման եւ տուաւ: Պէտք էր 7րդ թնդանօթաձիգ վաշտի հրամանատարին հետ հաղորդակցիլ: Որոշեցինք գաղտնօրէն փոխադարձաբար իրարու օգնել, եթէ Հայերը ռուս թնդանօթաձիգ սպաներու վրայ բռնի ոյժ գործադրէին եւ պաշտօնական առաջարկ ընէին հայկական ծրագրին մասնակցելու:

Մենք ունէինք իբր ոյժ, թնդանօթներ, գնդացիրներ եւ սպաներ: Լեռնային հրետանիի սպաները աշխատեցան կարելի եղածին չափ իրարու մօտ բնակիլ քաղաքին մէջ եւ բերդիններս Թրքական թաղին մէջ կարելի եղածին չափ իրարու մօտ եկանք, ուր եւ կը գտնուէր մեր գլխաւոր բանակատեղին, քաղաքին գրաւուելէն ի վեր:

Անդրանիկի գալէն ի վեր գնդ. Մորէլի շրջանակին մէջ շատ աւելցան Կարինի բնակիչներու ապստամբութեան մը երկիւղները: Գնդապետը հրամայեց կարող ռուս սպայ մը ղրկել Մէճիտիէի ամրոցը, որպէսզի ղեկավարէ ոմբակոծումը ապստամբութեան մը պարագային, որ կրնար ծագիլ պարագլուխները ձերբակալելու առթիւ: Մենք ամէնքս հրահանգ ստացանք հեռանալու Թրքական թաղէն եւ փոխադրուելու հայկական թաղը: Նկատելով որ երկու տարիէ ի վեր այդ թաղին մէջ կը բնակէինք եւ մահմէտական բնակչութեան հետ շարունակական շփումի մէջ էինք, այս առաջարկը գտանք անհասկնալի տարօրինակ:

Ռուս սպաները կը յայտարարէին միաձայնութեամբ թէ իրենք պաշտօնի գլուխ մնացած էին արժանաւոր թշնամիի մը դէմ կռուելու համար եւ երբեք կրակ չպիտի բանային կիներու եւ մանուկներու վրայ, որովհետեւ բացայայտ էր թէ Հայերը Թրքական ապստամբութեան մը պատրուակով պիտի պահանջէին կրակ բանալ Թրքական թաղին վրայ: Ինչ կը վերաբերէր Հայոց թաղը կրուելուն, անիրագործելի էր երեք պատճառներով: Փոխադրութիւնը անկարելի էր գործադրել տրուած պայմանաժամին մէջ:

(58)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷՆՆԱ Գ. ՔՐԻՍԹԻ

— Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ կնոջ մը ստուերը նշմարեցի մացառներուն ետին... ճերմակ շուք մը, կը հասկնաք... սխալած պէտք է ըլլամ... երբ անկիւնը կեցած էի, լսեցի որ Էքրոյտ իր քարտուղարին հետ կը խօսէր...

— Րէյմընտի՞ն...

— Այո, այնպէս կարծեցի, կ'երեւայ որ սխալեր եմ...

— Պ. Էքրոյտ անոր անունը տուա՞ւ...

— Ոչ...

— Ուրեմն, եթէ թոյլ կուտաք, ինչո՞ւ կարծեցիք թէ...

— Շատ բնական գտայ որ քարտուղարը ըլլար իր խօսակիցը, որովհետեւ երբ դուրս կ'ելլէի՝ Րէյմընտը ըսաւ որ քանի մը թուղթեր պիտի տանէր Էքրոյտին. բնաւ միտքէս չանցաւ թէ ուրիշ մը կրնար ըլլալ...

— Կը յիշէ՞ք ինչ իմացաք...

— Ոչ, սովորական ու անկարեւոր խօսակցութիւն մըն էր, հազիւ քանի մը բառ իմացայ... միտքս ուրիշ տեղ էր...

— Կարեւոր չէ, բայց կրնա՞ք ինծի ըսել թէ երբ դիակին գտնուելէն յետոյ աշխատանոցը մտաք, բազկաթոռներէն մէկը տեղափոխեցի՞ք...

— Ոչ, ինչո՞ւ պիտի տեղափոխէի որ...

Փուասո ուսերը թօթուեց եւ ալ պատասխան չտուաւ:

— Ուրիշ տեղեկութիւն մը կ'ուզեմ ձեզմէ, օրիորդ, ըսաւ ան աղջկան դառնալով, երբ բժիշկ Շէփըրտին հետ արծաթեղէններու սեղանը աչքէ կ'անցնենք, դաշոյնը այնտե՞ղ էր...

— Այդ հարցումը ոստիկան Րէկլըն ալ ըրաւ ինծի, պատասխանեց Ֆլորա դժգոհ շեշտով մը, անոր ըսի, ձեզի ալ ըսեմ... բացարձակապէս վստահ եմ որ դաշոյնը այնտեղ չէր. ոստիկանը կը կարծէ որ այնտեղ էր եւ Րէլֆը վերցուցեր է գիշերը... ինծի չի հաւատար եւ կը կարծէ որ դիտմամբ այդպէս կ'ըսեմ, Րէլֆը արդարացնելու համար...

— Իրաւունք չունի՞ այդպէս խորհելու, հարցուցի:

Ֆլորա ոտքը գետինը զարկաւ:

— Դո՞ւք ալ, բժիշկ, օհ, սարսափելի է...

— Ձեր ըսածը ճիշդ է, հազարապետ, ըսաւ Պելճիքացին խօսակցութեան նիւթը փոխելով, փայլուն առարկայ մը կայ աւազանին մէջ... նայինք կրնա՞մ անոր հասնիլ:

Ծունկի եկաւ. թեւը՝ մինչեւ արմուկը մերկացուց եւ զգուշութեամբ ջուրին մէջ խօթեց: Դժբախտաբար, սակայն, ցեխը պղտորեց ջուրը եւ Փուասո ստիպուեցաւ ձեռքը դուրս հանել: Ցեխ կար իր թեւին վրայ, թաշկինակս իրեն երկնցուցի, սակայն մերժեց:

Հազարապետը ժամացոյցին նայեցաւ:

— Ճաշի ժամանակ է, ըսաւ, տուն վերադառնանք...

— Պ. Փուասո, մեզի հետ պիտի ճաշէք, այնպէս չէ՞, հարցուց աղջիկը, կ'ուզեմ որ մայրիկիս ծանօթանաք. անիկա շատ կը սիրէ Րէլֆը...

— Ուրախութեամբ, օրիորդ...

— Դուք ալ, բժիշկ...

Վարանեցայ:

— Այո, դուք ալ...

Կ'ուզէի ճաշի մնալ, այնպէս որ հրաւէրը ընդունեցի առանց երկար բարակ արարողութեան:

Դէպի տուն քալեցինք՝ Ֆլորան ու հազարապետը մեր առջեւէն:

— Ինչ հրաշալի մազեր ունի, դիտել տուաւ Փուասո աղջկան կողմը ցոյց տալով ինծի. իսկական ոսկի...

Կատարեալ զոյգ մը պիտի ըլլան՝ Ֆլորան ու գեղադէմ եւ թուխ Փէյթընը, չէ՞ք կարծեր...

Աչքս՝ իրեն նայեցայ. բաճկոնին թեւին վրայ փայլող քանի մը ջուրի կաթիլներով զբաղած էր: Կատուի կը նմանէր այս մարդը — կանանչ աչքեր եւ ջղային շարժումներ ունէր:

— Պարապ տեղը աշխատեցաք, փոխ կարեկցաբար, աւազանին մէջ ի՞նչ կար արդեօք...

— Տեսնել կ'ուզէ՞ք, հարցուց Փուասո:

Զարմացայ:

— Սիրելի բարեկամս, ըսաւ յանդիմանական շեշտով մը, Էրքիւլ Փուառօն պարապ տեղը իր արդուզարդը չի խանգարեր, եթէ իր նպատակին չպիտի հասնի, ես յիմար չեմ...

— Բայց ձեր ձեռքերը պարապ էր երբ դուրս հանեցիք ջուրէն...

— Երբեմն գաղտնապահ եւ խոհեմ պէտք է ըլլալ, դուք ամէն բան կ'ըսէ՞ք ձեր հիւանդներուն, բժիշկ, չեմ կարծեր, ձեր պատուական քրոջն ալ ամէն ինչ չէք ըսեր այնպէս չէ՞... պարապ ձեռքս ցոյց տալէ առաջ, գըտածս միւս ձեռքս նետեցի. հիմա կը տեսնէք թէ ինչ էր ան...

Ձախ ձեռքը բացաւ եւ ափին մէջ տեսայ կնոջական հարսնիքի մատանի մը: Ձեռքս առի զայն:

— Կարդա մէջը, հրամայեց Փուառօ: Կարդացի արձանագրութիւնը —

Ր.-էն, ՄԱՐՏ 13

Փուառոյին նայեցայ. գրպանի հայելի մը մէջ ինքզինքը կը քննէր. մասնաւոր խնամքով մը պեխերը կարգի բերաւ, բայց ուշադրութիւն չդարձուց ինծի: Չէր ուզեր աւելի երկար խօսիլ:

ԳԼՈՒԽ 10

ՀԻՒՐԱՆՈՑԻՆ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Տիկին Էքրոյտը նախասրահին մէջ գտանք: Անոր հետ էր պզտիկ, չորցած ու խիստ արտայայտութեամբ մարդ մը, գորշ աչքեր ունէր ան եւ վրայէն յայտնի էր իր արհեստը — փաստաբան էր:

— Պ. Հէմընտը ճաշի պիտի մնայ, ըսաւ Տիկինը. ծանօ՞թ էք հազարապետ Պլընթին եւ մեր սիրելի բժիշկ Շէփըրտին որ ողբացեալին մտերիմ բարեկամն էր... յետոյ...

Տիկինը կանգ առաւ եւ շուարած նայեցաւ Փուասոյին:

— Մայրիկ, Պ. Փուասոն է, բացատրեց Ֆլորա, այս առտու խօսեցայ քեզի իր մասին.

— Այո, այո, ըսաւ Տիկին Էքրոյտ տարտամ կերպով. անշուշտ, հիմա յիշեցի... Անիկա այն պարոնն է որ Րէլֆը պիտի գտնէ...

— Այն պարոնն է որ հօրեղբայրը սպաննողը պիտի գտնէ, ճչեց աղջիկը:

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերահամակրական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ Գնդապետ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկօլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ. Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Այրի տիկին Մարիամ Արզումանեանի (Մարսէյլ) կողմէ իր տագրորդւոյն Պօղոս Արզումանեանի ամուսնութեան առթիւ տրուած ընտանեկան խնջոյքի մը պահուն, ներկաներու փափաքով նուէրներ բրին.—

Փոքրիկն Անդ. Արզումանեան 15 ֆր. Այրի Տիկ. Աղաւնի Քիւրքճեան՝ 50, Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Արզումանեան՝ 50, Եղիշէ Արզումանեան՝ 50, Այրի Տիկ. Մարիամ Արզումանեան՝ 20, Տէր եւ Տիկ. Տապանեան՝ 50, Տէր եւ Տիկ. Ճրճրեան՝ 20, Այրի Տիկ. Սաթենիկ Քէօթէնէճեան՝ 20, Տէր եւ Տիկ. Դերճանեան՝ 10, Տէր եւ Տիկ. Մեծպահեան՝ 10, Ոմն՝ 10, Ոմն՝ 10, Ոմն՝ 5, Այրի Տիկ. Սահակեան՝ 20:

Գումար՝ 340:

ՊԼԻՏԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԷՆ.— Պ. Պ. Ք. Թորոսեան 30, Պ. Արզումանեան 20, Ղ. Ալակոզեան 10, Գ. Խաչնէճեան 10, Օ. Սարաֆեան 10, Հ. Պեռիկեան 10, Տ. Սարաֆեան 10, Եղբարք Այվազեան 20, Պ. Միքայէլեան 10, Գ. Հաճիպէկեան 10, Ա. Ղազարեան 10, Օ. Թէրզեան 10: Գումար՝ 160:

ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ» 1 յունուար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք բոլոր անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅՈՎԱԿԻՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի
(Առաքելեան)

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Լօրէթի մէջ, 30 նոյեմբեր, 1935:

Սգակիրք՝ Այրի Տիկին Մարգարեան, Գ. Այանեան, Կ. Մարգարեան:

Վիէն, 31 դեկտեմբեր 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փօն տ'Օպնայի Կորիւն ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր վեթերան ընկերոջ՝ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէին եւ հանգուցեալին եղբայրներուն՝ ընկերներ Սամսոնի, Յովսէփի եւ պարագաներուն:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY
Cours Lafayette, angleRue Garibaldi.

ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան

Այս գիշեր ժամը 8.30ին

29-31, Bld. du Temple, ճաշարան Bonvalet, Métro République.

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր - Եկեղեցիի Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Ս. Ծննդեան տօնը պիտի կատարուի՝ Կիրակի 5 յունուար 1936ին, կարգադրութեամբ ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ եպիսկ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի, որ նոյն օրը պիտի պատարագէ եւ քարոզէ: Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին մասնակցութեամբ երկսեռ երգչախումբին եւ երգեհոնի: Զրորհնէքի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ բաղմաձայնով:

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՌԻԹ

Ալպանիայէն կ'ուզուի կովկասեան նուագախումբ մը չորս մը նուագահանդէսներ տալու համար: Բոլոր ծախքերը կ'ապահովուի հաստատ համաձայնագրով: Շահագրգռուողները կրնան մանրամասնութիւններ առնել «Յառաջ»ի վարչութենէն կամ ուղղակի դիմելով Dr. A. Bournazianի, Elbasan, Albanie.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի տիկին Սրբուհի Ներկարարեան կը փնտռէ իր փեսան՝ Սիմոն Շահրիկեան եւ աղջիկը՝ Մառի կամ տուառ Շահրիկեան, որոնք Ցունաստան էին 1927ին, եւ մեկնած են Ֆրանսա: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Ընկերահամակրական խնջոյք թէյասեղան

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ, հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, հերոսներու դիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատերազմական հետաքրքրաշարժ կտոր մը: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Աւանդական ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ: Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

Յր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր ուրբ Մասնաճիւղերու հետ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը կը տօնէ 12 Յունուար կիրակի Salle HERMELի մէջ

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆՆԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ մասնաճիւղին կողմէ:

Կիրակի, 5 Յունուար, ժամը 3 - 8, 150, Ռուբ տ'Օրլէանի սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. Խաչի կողմէ, անակնկալներ:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Porte d'Orléaneէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Arret Bagneux:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՊՐՈՑԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie Kr. Bicêtre, Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի

Կը ներկայացուի՝ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Մենախօսութիւն, արտասանութիւն, խմբերգ եւ գեղջկական պարեր յատուկ տարազով:

Կը մեներգէ Օր. Ա. ԱՐՈՒՍԵԱՆ, կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Մուտք այրերու 5, 4, կիներու 3 ֆրանք:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

4 յունուար ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր Cercle Militaire des Armées de Terre, de Mer et de l'Air (Place St. Augustin) սրահներուն մէջ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: երգ, պար, Buffet froid, Bar

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ (ԹԷՅՈՎ ՄԻԱՍԻՆ)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ_ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի մէջ

149bis, Avenue d'Argenteuil, Պուա Քոլոմպ

Հրապարակ հանուած են տոմսակներ, որոնց հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյս կարօտ ընտանիքներու:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԵՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻՆ

12 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին եւ իրիկունը 8էն 12 ընտանեկան խնջոյք, Տեսինի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը խօսի Մարսէյլէն հրաւիրուած Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ մէկ արար քօմէտի մը:

Մուտք 1 ֆրանք:

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԽԱՂԵՐ:

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

17, Rue Dameme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 5 JANVIER 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3004

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՅԻ ԽՕՍՔ

«ԱՐՕՐՆ ԱՍԱՑ ՏԱՏՐԱԿ ՀԱՒՔՈՒՆ...»

Մտայլ, թախծագին շունչ մը՝ «Յառաջ»ի այս օրուան երկու էջերուն վրայ, կաղանդի առթիւ, իբրեւ մտածում կամ յիշատակ:

Ու այս՝ առանց մասնաւոր ծրագրի մը: Իրարու քով եկած՝ բոլորովին ինքնաբերաբար:

Կրնա՞ր ուրիշ կերպ ըլլալ, այսքան տարի վերջը, եւ մանաւանդ ա՛յս պարագաներուն վրայ:

Կարօ՛տը երէկուան, կարօտը հայրենիքի, կարօտը ազատ եւ հարազատ օդին ու ջուրին: Եւ անզօր սլացք մը դէպի մեր լեռներն ու գետերը:

Ապահովաբար ոչ մէկ չարիք այնքան խոռված չէր այս ժողովուրդի հոգին, որքան պանդխտութիւնը:

Եւ տարուէ տարի, այդ խոռվքը յարաճուն ուժգնութեամբ կը համակէ, կը փարակէ ոչ միայն բուն ժողովուրդը — «սրբուէ-տարիա՛ռ»— այլ եւ անոր մտքի մշակները, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Ամէն տեղ ալ, վիշտը անբաժան է կարօտէն, հին կամ նոր:

Ո՛ր եւ է յիշողութիւն՝ կ՚ասղնտէ հոգիդ: Իսկ երբ հեռու ես հայրենիքէդ կամ գոնէ քու հարազատ միջավայրէդ, յիշողութիւնը կը դառնայ կատարեալ տառապանք:

Կան կարօտներ մանկունակ, կապուած գոււտ անձնական յոյզերու հետ, եւ կարօտներ մշտնջենական:

Այս վերջինն է որ կ՚աճի ու կը ծաւալի տարիներուն հետ, եւ կը դառնայ ճշմարիտ մղձաւանջ մը:

Եւ այստեղ ալ, նորէն ինքնապաշտպանութեան բնազդն է որ կը խօսի, ալեկոծելով հոգիդ, եւ անզօր կատաղութեան մը մատնելով ամբողջ էութիւնդ:

Արօրն ասաց տատրակ հաւքուն.
— «Ինչի՞ կուլաս կուց կուց արիւն,
Երթայ լըցուի բարակ առուն»:
Տատրակն ասաց արօր հաւքուն.
— «Գընաց գարուն, եկաւ աշուն,
Կըտրաւ ջըրիկ աղբիւրներուն,
Կըտրաւ խոտիկ ծաղիկներուն,
Կըտրաւ ճէնիկ կաքաւներուն,
Էնքան պիտի լամ երերուն,
Արիւն կաթէ իմ աչքերուն,—
Ես ի՞նչ անեմ իմ ձագերուն»:

Տատրակը գոնէ սփոփանքն ունի գարնան վերադարձին.

Ասաց.— «Դու մի լա էս աշուն,
Չէ՞ վաղ կուգայ բարի գարուն,
Լոյս կը բացուի վէր աշխարհուն,
Դուռ կը բացուի խեղճիկներուն,
Ես քեզ կ՚առնեմ իմ թեւքերուն,
Թըռնեմ բարձրիկ վէր ծառերուն,
Տանիմ, հանեմ վէր սարերուն . . .

Ունի՞նք մենք ալ, այդ սփոփանքը:

Թող ամէն մէկը հարցումն ուղղէ ինքն իրեն,— առանց դաւանանքի, սեռի կամ տարիքի խտրութեան...

×

Եւ սակայն, չէ՞ որ ամէն ժողովուրդ ինքն է տէրն ու տիրականը իր ճակատագրին:

Իսկ երբ այդ ժողովուրդը ամբողջ փիլիսոփայութիւն մը, այնքան պայծառ ու իրատես աշխարհահայեացք մը կազմեր է իր երգերով, ամէնէն անհնարին տառապանքներուն մէջ ալ իր բազուկին եւ երգերուն ապաւինելով,— ինչո՞ւ աւելի վհատ եւ նկուն պիտի երեւայ այսօր: Եւ ինչո՞ւ ամէն բան մռայլ պիտի երեւայ մեր աչքերուն:

Անո՞ր համար որ այսօրը միշտ փնտռել կուտայ երէկը, եւ ապահովաբար վաղը պիտի փնտռենք նաեւ այս օրերը . . .

Շատ հեռուները կրնար տանիլ մեզ, այդպիսի խորհրդածութիւն մը:

Դիմանալ, դիմանա՛լ եւ յաղթել,— ահա հիմնական դաւանանքը, անգիր իմաստութիւնը այս ժողովուրդին:

Տոկալու եւ մարտնչելու պայքար մը, նաեւ, այսօր, բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ, բայց նոյն մտահոգութեամբ.— ինքնապաշտպանութիւն: Դուք ըսէք՝ «սրբազան եսասիրութիւն», ինչպէս կը հռչակեն բախտաւորներն ու հզօրագոյնները:

Արդ, ինքնապաշտպանութիւնը կը դառնայ սնամէջ բառ մը, անբովանդակ բացագանչութիւն, երբ դուն ճակատները յանձներ ես չորս հովերուն, փոխանակ տիրաբար վարելու:

«Դիմանալ»ը այդպէս չէին հասկնար երբեք, խիկարներու ժողովրդային պայմաններու մէջ: Եւ աղօթքները, անէծքները կամ հառաչանքները չէին որ լուսաւորեցին այս ժողովուրդի հոգին, ամէնէն ահաւոր ճգնաժամերուն:

«Արօ՞ր» մը կը փնտռենք իբրեւ ազդարար, աւետելու համար գարնան վերադարձը:

Ահա երիտասարդութիւն մը՝ աչքերը բացուած ժամանակէն առաջ, կրակին մէջ, այս կամ այն դրօշին տակ: Ահա սերունդ մը հասուն՝ յեղափոխական եւ մարտական առաքինութիւններով: Եւ դեռ ուրիշ բազմաթիւ ազդակներ— գլուխն ըլլալով մանրանկար հայրենիք մը:

Թող բոլորը լծուին աշխատանքի, համաձայն իրենց հայեցողութեան եւ կարողութեան եւ «մեր ցաւ կուտանք հարաւ քամուն»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Նախագահ Րուզվէլթի կարեւոր ճառը

Պիտի արգիլուի՞ խարխուղի առեւտուր

Մ. Նահանգներու նախագահը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ յունուար 3-ին, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ: Մխեւնոյն ատեն ներկայացուեցաւ օրինագիծ մը, որ լայն իրաւասութիւններ կուտայ նախագահին, քարիւղի եւ ուրիշ նիւթերու արտածումը արգիլելու համար: Նախագահը չեշտեց իր ճառին մէջ.

— «Մենք չենք ուզեր քաջալերել պատերազմը, թոյլ տալով որ պատերազմիկները մեր երկրէն ստանան զէնք, ռազմանիւթ եւ ուրիշ նիւթեր: Մենք կը ջանանք չքաջալերել գնումը այնպիսի նիւթերու որոնք կրնան դիւրացնել թշնամութեանց շարունակութիւնը: Ես վստահ եմ թէ պիտի կրնանք իրականացնել այս բացորոշ նպատակները, շնորհիւ խորհրդարանին եւ նախագահին գործակցութեան: Մեր ընդարձակ երկրամասին 250 միլիոն բնակիչները հաւատք ունին խաղաղասիրական քաղաքականութեան վրայ եւ վճռած են գործադրել զայն: Անոնք կը յուսան թէ աշխարհի մնացեալ մասն ալ նոյն ճամբուն պիտի հետեւի: Ա՛հ, աշխարհի մնացեալ մասը .•. Ահաւասիկ գրահին խոցելի կողմը: 1933ի ամառէն ի վեր, խաղաղութիւնը եւ բարեկամեցողութիւնը քայլ մը ետ գացին: Հասած ենք կէտի մը ուր Ամերիկայի ժողովուրդը պէտք է հաշուի առնէ յարձակողական ձգտումները, սպառազինութեանց յաւելումը եւ իրերու վիճակ մը որ կրնայ ընդհանուր պատերազմի մը առիթը պայթեցնել: Շատ պատճառներ կան յոռետես ըլլալու: Այն ազգերը որ կը ձգտին ընդարձակուիլ, կը ջանան շտկել նախորդ պատերազմներէ ծնած անարդարութիւնները եւ ասպարէզ կը փնտռեն իրենց աւելուորին, բնակչութեան կամ նոյն քաղաքակրթութեան համար, անհրաժեշտ համբերութիւնը չեն ցուցներ բանաւոր եւ օրինաւոր նպատակներու հասնելու համար խաղաղ բանակցութիւններով կամ դիմելով համաշխարհային արդարութեան լաւագոյն բնազդին: Ահա թէ ինչու անոնք անհամբերութեամբ վերադարձած են սուրի օրէնքին կամ այն քմածին ըմբռնումին թէ իրենք եւ միայն իրենք ընտրուած են առաքելութիւն մը գլուխ հանելու, իսկ միւսները, մէկուկէս միլիառ մարդկային էակներ պարտաւոր են մտիկ ընել իրենց դասերը եւ հպատակիլ անոնց: 1933էն ըսի թէ աշխարհի բնակչութեան 85—90 առ հարիւրը գոհ է ներկայ հողային սահմաններէն: Այդ ճիշդ է նաեւ այսօր: Աշխարհի խաղաղութիւնը կը խանգարուի միայն երկրի ժողովուրդին 10 կամ 15 առ հարիւրին կողմէ: Ահա թէ ինչու յառաջ չգնաց զինաթափութիւնը: Սակայն եւ այնպէս Մ. Նահանգներու քաղաքականութիւնը մնաց յստակ եւ անյեղլի: Համաձայն այդ քաղաքականութեան, Մ. Նահանգները չէզոք դիրք մը բռնած են որ եւ է երկրի դէմ որ կը մասնակցի Ամերիկան ուղղակի չշահագրգռող պատերազմի մը»:

Ճառին մնացեալ մասը կը վերաբերի ներքին քաղաքականութեան:

Խորհրդարանին ներկայացուած օրինագիծը կը տրամադրէ.— 1. Նախագահը պարտաւոր է արգիլել սպառազինութեանց արտածումը պատերազմիկներու, թշնամութեանց առաջին օրէն եւ արգիլքը տարածել ուրիշ երկիրներու ալ, եթէ մասնակցին.— 2. Նախագահը իրաւունք ունի սահմանափակելու պատերազմի յատուկ արտադրութեանց արտածումը, եթէ յարմար դատէ Մ. Նահանգներու չէզոքութեան պահպանման համար.— 3. Արգիլել սեղմանաւորական գործառնութիւնները պատերազմիկ պետութեանց հետ. բայց նախագահը կրնայ իր հայեցողութեամբ արտօնել այն գործառնութիւնները որոնք զուտ առեւտրական հանգամանք ունին: Եւ դեռ ուրիշ տրամադրութիւններ որոնց բոլորին նպատակն է պահպանել Մ. Նահանգներուն չէզոքութիւնը:

Նո՞ր գաղտնի զինակցութիւն

Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ գաղտնի զինակցութիւն մը կնքուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, փոխադարձ օգնութեան համար: Այս լուրերը կը բխին Պ. Լավալի վերջին յայտարարութենէն, որ կ՚ըսէր թէ անգլիացի եւ ֆրանսացի մասնագէտներ ծրագիր մը մշակած են, ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային գործակցութեան համար: Աշխի օր ծանօթ հրապարակագիր մը կը գրէր թէ Անգլիա զօրք պիտի ղրկէ արեւելեան Ֆրանսա, եթէ այս վերջինը հարկադրուի Հռենոսի սահմանէն քաշել իր զօրքերը եւ կեդրոնացնել իտալական սահմանին վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, յօդուածագիրը կը պնդէր թէ համաձայնութիւնը վերջնական չէ, բայց սկզբունքը ընդունուած է:

Արդ, իրազեկ աղբիւրէ կը հերքեն այս լուրերը, «ծիծաղելի» կոչելով զանոնք: Այս առթիւ կը բացատրեն թէ խելքէ դուրս բան է իտալական յարձակում մը՝ Ֆրանսայի վրայ: Ճիշդ է որ խորհրդակցութիւններ կատարուած են եւ դեռ կը շարունակուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ընդհ. սպայակոյտներուն միջեւ եւ թէ զոհացուցիչ համաձայնութիւններ գոյացած են: Բայց այս խնդիրը կապ չունի գաղտնի զինակցութեան մը հետ, — կը շեշտեն նոյն իրազեկները:

Իտալիա զօրագոյն ճիգ մը պիտի փորձէ

Վերջին լուրերու համաձայն, իտալական հրամանատարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, ջախջախիչ յաղթանակ մը տանելու համար: Սակայն ընդհ. յարձակողականէ մը առաջ, անհրաժեշտ է ամրացնել թիկունքը: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ չարք մը գնդակահարութիւններ տեղի ունեցած են «յօրինակ այլոց», բազմաթիւ բնիկ զինուորներ դասալքած եւ հապճեպական բանակին ծառայութիւն մատուցած ըլլալով: Բայց կը հերքուի ռաս Կուքսայի դաւաճանութիւնը:

Գործողութիւնները դադրած են Օկատէնի ճակատին վրայ, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու:

** Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ իտալական հրամանատարութիւնը նկատի առնելով Հապբարի ճակատին ձախողումը, որոշած է Ասմարա - Ադիսապէպայի վրայ քալել ուրիշ ճամբով մը, Ճուպայի եւ Տավայի ետեւէն: Այս առաջադրութեամբ Զօր. Կրածիանի պիտի տեղափոխէ իր 18.000 իտալացի եւ 30.000 բնիկ զինուորները: Արշաւանքը պիտի ուղղուի դէպի Սիտամոյի նահանգը, որ բարեբեր շրջան մըն է եւ հռչակաւոր՝ իր սուրճով եւ ոսկիի հանքերով: Միւս կողմէ, անձրեւային եղանակը մարտին կը սկսի այս շրջանին մէջ:

■■■■■■■■

ՊՈԼՍԷՆ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՆ 160 ռուս նախկին սպաներ (Վրանգէլի բանակէն), որոնք հոն կը բնակէին 1920էն ի վեր, նանսէնեան անցագրով: Շատերը կ՚ուղեն Ֆրանսա հաստատուիլ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ որոշեց շարունակել իր նիստերը, նկատի առնելով միջազգային կացութեան լրջութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈՒՆԸ ՄՆԱՑԱԾ . . .

—•—

Տունը մնացած աղջիկներ կան, որոնք դժոխքի կը վերածեն ե՛ւ իրենց ե՛ւ ուրիշներու կեանքը: Մանաւանդ եթէ քանի մը քոյրեր են եւ մեծն ու փոքրը ամուսնացած, իսկ իրենք միւնակ մնացած:

Այդպէս նաեւ կարգ մը մարդիկ, օրկաններ կամ «կուսակցութիւններ»:

Անընդունակ՝ որ եւ է շինարար գործ կատարելու, ցամքած՝ հոգեպէս, անհանգիստ՝ ուրիշներու խանդավառութենէն եւ աշխատանքէն, անոնք առտու - իրիկուն ձիւթ կը ծամեն առօր - անօր գլխուն, այս կամ այն ձեռնարկին դէմ:

Եւ կը գտնեն մարդիկ ալ որ ծափ կը զարնեն:

Փա՞ստ: Ուզածիդ չափ: Կը յիշեմ միայն վերջին երկուքը,— մէկը միւսէն «պատկերազարդ»:

1. Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը կազմակերպէ «Հայ Ռազմիկի Օրը», Մուսա լերան քառասնամեակին առթիւ: Հրաւէր՝ բոլորին: Աջակցութեան ակնկալութիւն՝ բոլորէն:

Այդ «բոլոր»ին լրագիր - բերաններ մունջ - խուլ կը դառնան, քար լռութիւն կը պահեն, բացի «Յառաջ»էն, որ թիւ մըն ալ կը նուիրէ:

Մուսա լերան քառասնամեակը Դաշնակցական տօ՞ն է: Ոչ: Բայց հայկական պարծանք է, խորապէս նուիրական եւ վեր՝ որ եւ է նկատումէ:

Տօնը տեղի կ՚ունենայ մեծ յաջողութեամբ: Եւ ամէնէն աւելի ոտարներ են որ կ՚երեւան բեմին վրայ: Խանդավառութիւն եւ ափոփանք:

Եւ ի՞նչ,— ռամկավար օրկանին խմբագիրը չուտեր - չի խմեր, երկու օր վերջը խմբագրական մը կը թխէ,— «Հսկան եւ գաճաճները»:

Ի՞նչ ըսելու համար,— կամաւորները եւ ռազմիկները «Հսկան» շահագործեր, քաղաքականութիւն խաղացեր են...

2. Ափ մը սրտցաւ հայրենակիցներ յանձնախումբ մը կը կազմեն, նախաձեռնութեամբ Շ. Գարահիսարի Հայր. Միութեան, վայելուչ յուշարձան մը կանգնելու համար Անդրանիկի գերեզմանին վրայ, որ տարիներէ ի վեր կը մնայ անտէր:

Եւ կոչ մը կ՚ուղղուի բոլորին, մինոյն ատեն հանգանակութեան ցանկեր կը բացուին:

Եւ ահաւասիկ խժալուր աղմուկ մը, «տունը մնացած»ներու բերնով.

— Ի՛նչու Հայաստան չէք փոխադրեր . . . ինչո՞ւ յուշարձան կը շինէք փոխանակ աւանի . . . ինչո՞ւ Երեւան չէք դիմեր . . . ինչո՞ւ այսինչը անդամ չէք առներ . . .

Այս մարդիկը պատմութիւնը չե՞ն գիտեր: Չե՞ն գիտեր որ Անդրանիկը ինչու Փէր Լաշէզի ցուրտ հողին յանձնուեցաւ, փոխանակ Հայաստան փոխադրուելու: Չե՞ն գիտեր թէ հեռուին սուրն անգամ Բարեգործականին յանձնուած է, իբրեւ աւանդ:

Գիտե՛ն: Ինձմէ եւ քեզմէ աւելի բան գիտեն այս բոլորի մասին:

Եւ սակայն,— տունը մնացած աղջիկը կրնա՞յ օրը իրիկուն ընել, առանց ջուր եւ սիրտ պղտորելու, առանց իր քոյրը, նոյն իսկ մայրը բամբասելու . . .

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ հանգանակութեան համար իրենց աջակցութիւնը առաջարկած ըլլալով Փարիզի եւ շրջաններու Հ. Մ. Ը. Միութենական խումբերը, յանձնախումբին հաւանութեամբ այսօր, կիրակի, 5 յունուար հանգանակութիւն պիտի կատարեն Փարիզի հետեւեալ արուարձաններուն մէջ.— Ալֆորվիլ, Անկէն, Պուա - Քոլոմպ, Սարսէլ, Առնուվիլ, Շավիլ:

Հինգ միլիոն «պալիլա»ներու աղօթքը

Հինգ միլիոն «պալիլա»ներ — ֆաշական Իտալիոյ որբերը— մանչ եւ աղջիկ, 6էն 16 տարեկան, հետեւեալ աղօթքը պիտի արտասանեն այս տարի, ամէն ճաշէ առաջ.

— «Ամենակալ Տէր, շնորհակալութիւն քեզի որ ամէն օր հաց կուտաս եւ կ՚օգնես մեզի: Տէր, պահէ եւ պահպանէ մեր սիրեցեալ հայրենիքը եւ արեւելեան Ափրիկէի մեր զինուորները որոնք Հռոմի քաղաքակրթութեան հետ կը տարածեն Քրիստոսի Խաչին լոյսը: Պաշտպանէ Առաջնորդը եւ կարելի եղածին չափ երկար պահէ զայն Իտալիոյ համար, որ քու սիրական զաւակդ եղած է դարուց ի դարս: Ամէն»:

Չորս օր անօթի ծարաւ անապատին մէջ

Ինչպէս գրած էինք, հրաշքով մը փրկուեցաւ գրագէտ - օդանաւորդ Սէնթ - Էքզիւփէրի, իր մեքենավարին հետ: Երկու օդանաւորդները արագութեան փորձ մը կը կատարէին Փարիզէն Սայկոն (Հնդկաչին) եւ վերջին անգամ լուր տուած էին անցեալ կիրակի գիշեր, 29 դեկտ. Պէնկազիէն: Սէնթ - Էքզիւփէրի կը պատմէ թէ Եգիպտոսի արգիլեալ շրջանէն խուսափելու համար, ծովեզերքը ձգած եւ անապատի ճամբան բռնած էին դէպի Գահիրէ: «Կը յուսայինք Գահիրէ հասնիլ չորս ժամէն: Օդը այնքան ամպոտ էր որ բարձրէն կը թռչէինք: Երբ չորս ժամը լրացաւ, վար իջայ տեսնելու համար թէ Գահիրէի լոյսերը կ՚երեւա՞ն: Ոչ անթել ունէի, ոչ ալ անկիւնաչափ: Ամպերէն վար իջանք եւ տեսայ որ հովը մեզի տէր դարձած է: Մեր կարծածէն շատ աւելի կամաց կ՚երթայինք: Եւ կը կարծէինք թէ Նեղոսի հովիտին վրայ կը գտնուինք: Ամպերը այնքան ցած իջեր էին որ աւելի վար իջայ, գտնելու համար Նեղոսը: Ճիշդ այն պահուն երբ կը հարցնէի թէ չափազանց շատ մօտեցած էինք ցամաքին, օդանաւը ջախջախուեցաւ, գետին զարնուելով 250 քիլոմեթր արագութեամբ: Անապատն ինկեր էինք»:

Երկու արկածեալները մինչեւ լոյս սպասելէ յետոյ, կը տեսնեն որ ջրամբարը ոչնչացած է եւ միայն քիչ մը արեւելեան անուշ սուրճ մնացած: Առաջին օրը կ՚անցընեն դէպի հիւսիս քալելով, ի խնդիր ովասիսի մը: Երկրորդ օրը հետազօտութիւններ կը կատարեն դէպի արեւելք, բայց ելք մը չգտնելով կը վերադառնան ջախջախուած օդանաւին քով: Կը հաւաքեն անոր թեւերուն վրայ իջած ցօղը եւ կը լեցնեն կազօլինի աման մը մէջ: Երրորդ օրը կը խմեն այս հեղուկը իբրեւ ջուր եւ կը հիւանդանան: Յետոյ կ՚որոշեն դէպի հիւսիս արեւելք երթալ, որքան կը ներեն իրենց ուժերը: Եւ ճամբայ կ՚ելլեն անօթի ծարաւ: Չորրորդ օրուան առտուն վերջապէս արմաւի ծառեր եւ ուղտեր կը նշմարեն: Քիչ մըն ալ յառաջանալով, կը տեսնեն Պէտէվիներ, որոնք ջուր եւ ուտելիք ճարելով, երկու արկածեալները կ՚առաջնորդեն Վատի Նաթրում: Այս տեղէն Եւրոպացի ճարտարագէտ մը զանոնք կը տանի Գահիրէ: Երբ Օթէլ Քոնթինանթալի առջեւ կը հասնին, ծառան տեսնելով իրենց աւերակ դէմքը եւ պատառոտած վրայ - գլուխը, կը յայտարարէ չոր ու ցամաք.

— Մենք մուրացիկներ չենք ընդունիր:

Եւ գրագէտ - օդանաւորդը կը յայտնէ իր ինքնութիւնը . . .

—•—

ԳԵՏԵՐՈՒ ՅՈՐԴՈՒՄԸ կը շարունակուի անընդհատ, Փարիզէն մինչեւ գաւառ: Սէնի մակարդակը տասը սանթիմ եւս բարձրացաւ: Լուարը գետը յորդելով ողողեց Նանթը եւ ուրիշ քանի մը քաղաքներ: Կացութիւնը միշտ ծանր է հարաւային եւ միջին Ֆրանսայի մէջ: Հարիւր հազարաւոր արտավար տարածութեամբ հողեր թաղուած են ջուրերու տակ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԿԱՏՈՒԻՆ

Viens, mon beau chat, sur mon coeur amoureux,
Retiens les griffes de ta patte,
Et laisse-moi plonger dans tes beaux yeux,
Mêlés de métal et d'agate.

CH.BAUDELAIRE

Ահա կը նետեմ մարդկային քուրձերս՝ եւս աւելի ըմբռնելու համար քեզի: Հաճելի ջերմութեան մը մէջ՝ կը զգամ որ հոգեփոխութիւն մը կը կատարուի ներսս, եւ ճանաչման զգայարանքներս կ'ազատին թմբիրէն, ուր թաղած էր զիրենք մարդկային պայմանադրականութիւնը:

Կատո՛ւ, աւելի մեծ քան ոեւէ աստուած, աւելի խոր քան որ եւ է կրօնք, քեզ կը ճանչնամ այժմ, երբ մտածումս կը խափանակներէն ազատած՝ կը հոսի ու կը լեցնէ աւազանը, լուծելով արդէն խորաչափ ստորճանացոյցին ձեւերը:

Ու հիմա կը հիանա՛մ, կը հիանա՛մ արտայայտութիւններուդ գեղեցկութեանը վրայ եւ խորութեանը վրայ, նայուածքիդ արուեստին վրայ եւ իմաստին վրայ, լռութեանդ անճառելիութեանը վրայ եւ աստուածայնութեանը վրայ:

Օ՜ Պօլէր, ախտածաղիկ իմացականութիւն, որքա՜ն թանձրացած է ներշնչումդ: Աստուածաշնչական աւանդութենէ մը մոլորելով՝ կի՛ն մը տեսար կատուին մէջ եւ ուրիշ ոչինչ: Կ'ատեմ խորհրդանշանը, — մարդկային լեզուին բառերը արդէ՛ն կը հեռացնեն ճանաչողութիւնը իրականութենէն, զի՞ է խորհրդանշան:

Կատո՛ւ, անօրինակելի իմաստութիւն, այժմ գիտեմ որ դուն դարաշրջանէ դարաշրջան կը տանիս ուսումը, զոր մե՛ծ Արեւելքը հանդանակեց:

Թոյլ տուր ինծ բանալ այդ հանդանակը:

Ի՞նչ կայ աւելի գեղեցիկ ու ներշնչական, քան լռութիւնը նարինջի, արմաւի եւ անուշահոտութեանց երկիրներուն մէջ:

Վաղնջո՛ւց, չինացի թաօիստները աւանդեցին թէ ոչինչ աւելի երջանկութիւն կը պարգեւէ քան մթնշաղը, ամայութեան եւ լռութեան մէջ, որ մտածումներու մետաքսահոս անձրեւով մը կը պարփակէ էութիւնդ:

Վաղնջո՛ւց, հնդկական նիրվանան, — թող պապանձի՛ն ոգէտները, — կ'աւանդէր թէ երանութիւնը կը բխի անդորրութենէն եւ լռութենէն, ինչպէս լոյսը՝ երկինքէն:

Էր երբեմն, լռութեան ճաշակն ունէր նաեւ գեղապաշտ Ելլադան: Հելլէն արձանագործները Պոլիմնիա աստուածուհին կը ներկայացնէին իրբեւ գեղուհի մը պերճամարմին, որ ինքզինք կը ծածկէր պատմուճանի մը խորհուրդով եւ մատը կը դնէր շրթներուն, — լռութի՛ւն, լռութի՛ւն, լռութի՛ւն:

Հռովմայեցիներն ալ ուզեցին որ ունենան իրենց աստուածուհին, գեղանին Տակիտա, ներշնչումի երանութեան նոյն պատկերով:

Օրինակ մը եւս քրիստոնէութեան պարտէզէն, թէեւ աւանդութիւնը կուգայ դարձեալ Արեւելքէն, մե՛ծ Արեւելքէն, — եթէ գնոստիկեանները կը հաւատային որ միա՛յն լռութիւնը կրնայ հաղորդակցութեան մէջ դնել մեզ Աստուծոյ հետ, եթէ վանքերը եւ կուսանոցները, լեռներու վրայ եւ երկնքի մօտ, գացին լսելու Տէրոջ ձայնը լռութեան մէջ, ապահովաբար կը հետեւէին Արեւելքի ճգնակեաց վարդապետներուն, որոնք, աստուած ցօղի եւ չաղի պահուն, իրենց մարմնոյն խաղաղութեան մէջ, կ'աշխատէին ներհայեցողութեան տեսիլքները ներդաշնակել տիեզերական կշռոյթին հետ:

Եկան ռոմանթիկները, Արեւելքի խորհուրդներով գինովցած այս երիտասարդները, որոնք հրաւէր ուղղեցին՝ հեռանալ քաղաքակրթութենէն, ապրիլ վերջալոյսներուն տակ եւ աւերակներուն մէջ, որպէսզի լսէ մարդը, տխրութեամբ եւ պակուցումով համակուած՝ ճգնելով լսել բնութեան ձայնը:

Բայց ոչ ոք եկաւ քեզի, կատո՛ւ: Արեւմուտքը փորձեց ընդօրինակել արեւելեան աւանդութիւնները, սակայն ձանձրացաւ շուտով ու լքեց: Արեւմուտքը չկրցաւ հասկնալ Արեւելքի իմաստութիւնը: Այսօր ալ թերեւս ծիծաղին մարդիկ, երբ կարդան թէ Փարաոններու երկրին մէջ, Հէլիոպոլսոյ մեհեանները կատու կը բուծանէին իրբեւ աստուած: Վասնզի ոչ մէկ բարբարոս պիտի կարենայ ըմբռնել ուսումիդ: Ոչ մէկը պիտի կարենայ խփել իր աչքերը եւ տեսնել իր ներսը, խցել իր ականջները եւ լսել իր ներդաշնակութիւնը: Դո՛ւն, անվերծանելի մառեան կենդանացեալ, կատո՛ւ, դուն ժամերով ու ժամերով կը նստիս, կը խփես աչքերդ՝ ներքին երաժշտութեանդ ունկնդիր: Ի՞նչ է, արդէն, երաժշտութիւնը, եթէ ոչ լռութիւն: Չէ՞ որ ամէն ներդաշնակ ձայն կը քնացնէ եւ մայրերը երաժշտութեամբ քունի կը տանին իրենց երախաները: Մենք արթուն ենք, որովհետեւ աններդաշնակ են մեր կիրքերը, անկանոն են մեր զգայութիւնները, անրնական են մեր երազները: Եւ ահա թէ ինչո՛ւ կը տառապինք:

Հարկ է, աստուածամեծար կատո՛ւ, բացատրել նաեւ տառապանքի փիլիսոփայութիւնդ: Արեւելք կանուխէն բանաձեւած է զայն, — Զենոն եւ իր աշակերտները սորվեցուցին թէ ի՛նչպէս պէտք է ըմբռնել քարբարութեան, անտարբերութեամբ հանդուրժելու համար ցաւին: Լռութիւն նաեւ տառապանքի մէջ: Ստոյիկեան ուսումը կապ չունի քրիստոնէութեան հետ, վասնզի համակերպութեան այդ առաքեալները շուտով կ'ազդուէին չար կաղկանձիւններէն, որոնց ի լուր, գիտեմ, պիտի քնանայիր դուն: Ի՞նչ է տառապանքը, — հիւանդագին շատախօսութիւնը մեր ըզգայարանքներուն: Հաճելի՞ է քեզի համար, ո՛վ մեծափառ կատու, լսել խոստովանութիւնս թէ կ'աշխատիմ մարզել ինքզինքս տառապանքին: Աւելի քան տասը տարի առաջ, դեռ նորահաս, ախտաբանական տարր մը գտեր եմ մարդկային զանազան ըզգացումներուն մէջ, ու վերջերս մեծ եղաւ զարմանքս, երբ սքանտինաւեան փիլիսոփայի մը գործին մէջ կարդացի նոյն խորհրդածութիւնները՝ գերման իմաստասէրներու աշխատութեանց նուիրուած: Ու հիմա աւելի եւս համոզուած եմ թէ պէտք է ազատագրուիլ զգացումներու գերիշխանութենէն՝ նուազ տառապելու համար նախ, յետոյ նուիրուելու համար մըտածման աստուածային պաշտամունքին:

Ի՛նչ հարկ, հպա՛րտ կենդանի, ուսուցանելու քու բարոյական եւ ընտանեկան աւանդութիւններդ, — գիտցողը գիտէ, եւ աւելորդ է գայթակղութիւն ստեղծել, — սակայն կարելի՞ է միթէ խօսքը չընել քու ազնուական արհամարհանքիդ հանդէպ մարդոց, կենդանիներու եւ տարրերու, ինչպէս եւ պճնասիրութեանդ եւ մաքրութեանդ, այլ մանաւանդ արեւապաշտութեանդ: Կ'ըսեն թէ առոյծը չի կրնար սիրել կեանքը, բայց պէտք է տեսնե՛լ թէ ի՛նչպէս դունչդ կը բանես արեւին ճառագայթներուն, կ'ըմպես լոյսը գինովի մը պէս, երանագին շնչառութեամբ մը, — բողներ կան թէ, այդ պահուն, աստուածուհիի մը նման կը ժպտիս դուն որ սփինքսին յաւիտենական եւ անայլայլ դիմակը կը կրես:

Ո՛վ կախարդական կենդանի որ ելեկտրական բոց հագած ես եւ խաւարը փեռեկտող աչքերով ես օժտուած, որ կը մարմնացնես հեզնանքը եւ ներամձնեայ մեծվայելչութեամբ քեզ վեր կը բռնես հասարակաց կեանքէն ու ժխորէն՝ վայրկեանի մը երազին հետ առանց ուզելու փոխել մարդոց փաղաքշանքը, քեզի համար գրեցի, այս տողերը, իբրեւ քննութիւն աշակերտութեանս քու անսահման իմաստութեանդ:

Ու եթէ հարկ ըլլայ կրել խորհրդապատկեր մը աշակերտութեանս մասին, քու մարմնոյդ հեղուկ ու հոսուն որ եւ է մէկ ձեւէն աւելի՝ պիտի նախընտրէի գծել պատկերը թաթիդ, — վարդագոյն թաւիշէ ծաղիկ մը, որուն խորը փեռեկտիչ փուշ մը կայ:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ ԽՕՍՔ
ԸՆԴ ԱՐԱՐԱՏ

Այս օրերուն, այս օրերուն, այս օրերուն,

Ո՛վ Արարատ,

Ո՛վ ադամանդէ լեռ հայրենի, քու գեղահրաշ պատկերդ՝ լուսեղէն սարի մը պէս կը ցցուի մէջս, բոցավառ համանուագով:

Երկինքները փիփուրներու վերածուած կը վազեն վրայէդ, մանիշակագոյն շառայլներով:

Կրակէ մեծ սիրտ մը կը բորբոքի մէջդ եւ անպատճառ բազմագունեան եկեղեցի մըն ես դուն, հազարումէկ զանգակներով:

Քու տեսիլիդ մէջ հայարպետի նըմանող թագաւոր մը կայ որ ուղիղ կանգնած է ադամանդակուռ պատուհանին մէջ, գլխուն շուրջը հազար լուսապսակ, վրան ջրվէժներ ճառագայթի: Ան կը շնչէ երկինք: Մերթ կայծակներ կը խաղան իր շուրջը եւ ամպեր ու ամպրոպներ կը թաւալին խորհուրդներու խորխորատներուն մէջ: Թագաւոր մը որ անսասան հերոսութիւնով կանգնած է երկնքի ճամբաներուն մէջ:

Արարատ,

Ո՛վ դուն ամպերէն վեր գտնուող հայրենիք, անկործանելի հայրենիքս, ո՛վ աշտարակ համբերութեան, կամքի բերդ եւ լոյսերու ամբարանոց,

Արարատ,

Չեմ տեսած քեզ (ի՛նչ թշուառութիւն)· քու տեսիլդ սակայն ունիմ էութեանս մէջ եւ կը դիտեմ կատարդ մտածումներուս մէջ:

Դուն իմ մէջս ես, դուն իմ առջեւս, դուն իմ վրաս, իբրեւ հրաշալի կրկնէրոյթ, օտարութեան սա անծայրածիր անապատներուն մէջ:

Ծիածանի նմանող քու ձիւներուդ մէջ մայր տաճար մը կը շողշողայ եւ Աստուած մը կը բնակի այնտեղ: Աստուած մը որ խուրձ խուրձ շանթեր կը հաւաքէ եւ անոնցմով կը հիւսէ անմրցանելի սպասումի մը գորգերը:

Արարատ, քու լուսաբերդիդ մէջ կը գտնուին Հայոց ազգին բոլոր սուրբերը, բոլոր հերոսներն ու զօրականները, բոլոր հանճարներն ու մշակները:

Իսկ քու զաւակներդ ահա թափառական ի սփիւռս աշխարհի:

Քու զաւակներուդ գանութիւնները հազար անգամ յորդած, բաժակ բաժակ ու սափոր սափոր յորդած եւ լեցուցած ծովերը:

Արարա՛տ,

Աշխատանքը խլեցին մեր ձեռքէն ու մեր կերած հացը դուրս քաշեցին մեր աղիքներէն: Մեր մանուկներուն հոգին գողցան եւ սեւցուցին անոնց ըմպած կաթը: Երկաթէ դոյլերով թոյն լեցուցին մեր հոգիներուն մէջ եւ մեր նայուածքին արմենական անուշը բորբոս կապեց: Օրէնքները, կատղած շուներու նման, յարձակեցան մեր վրայ եւ մեր միսերը բզկտեցին: Անկարելի եղաւ, արեւուն տակ, իբրեւ հայ ապրիլը: «Անհնարին բան մըն է Հայ ըլլալը»:

Արարա՛տ,

Մեր կարօտը բռնկած է: Կ'ուզենք գալ ու քսուիլ հերոսական փէշերուդ եւ արծուեխումբի մը նման թեւածիլ շուրջբոլորդ:

Աշխարհի բոլոր ճամբաներէն դէպի քեզ գալ կը փափաքի Հայը:

Սակայն Հայը ճամբորդել չի կրնար ոչ հողերուն վրայէն, ոչ հողերուն տակէն, ոչ ծովերուն եւ ո՛չ օդերուն մէջէն: Այս օրերուն շատ աւելի դիւրին է լեռան մը շարժիլը քան Հայու մը ճամբորդութիւնը դէպի քեզ:

×

Ընկճուած չենք սակայն, Արարատ:

Ծածանչներ ժառանգած ենք անփչըրելի կերպարանքէդ:

Ու բազմաճակատ հերոսամարտ մըն է որ կը մղէ նժդեհ հայութիւնը: Պաշարուած հազարումէկ թշնամիներով, ու տակաւին պաշարուած ներքին վատութիւններով, անտարբերութիւններով եւ ստորին փոքրոգութիւններով, կը շարունակենք այս մեծ, այս անհնարին կռիւը, արմենական հաւատքով լեցուցած մեր հրազէնները:

Արարա՛տ,

(Այս օրերուն, այս օրերուն, այս օրերուն ...):

Քու բարձրութենէդ, քու տոկունութենէդ, քու անվեհեր թռիչքէդ մէյմէկ նշխար տուր մեզի, իբրեւ դերագոյն ընծայ ...

Եւ քալէ, Արարատ, ու շարժէ՛ ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՓԱ՛ՌՔ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Արեւելքի իւրայատուկ գեղեցկութեամբ լեցուն հին զրոյց մը կը պատմէ թէ չինական անծայրածիր կայսրութեան պետը, օր մը իր մօտ կանչելով արուեստասէր վարչապետը, կ'ըսէ անոր·

— «Փոքր տարիքէդ մեծցած հետս, ահա ճիշդ քառասուն տարի է որ հաւատարմօրէն կը ծառայես նախ ինծի՝ յետոյ ժողովուրդիդ: Աշխատանքդ կ'ուզեմ վարձատրել նիւթապէս: Քեզի համար կառուցանել պիտի տամ մայր տաճար մը, հոն սփռելով պետական ամբողջ գանձս: Կ'ուզեմ որ ան ըլլայ իր տեսակին մէջ միակը ու այս արուեստի հրաշալիքը զարմանքը շարժէ համայն աշխարհին: Կը հրամայեմ որ վաղն իսկ կանչես մեր պետութեան սահմաններուն մէջ գտնըւող յայտնի ճարտարապետները եւ սկսիս գործի: Տաճարի աւարտման՝ հոգատարութիւնը քեզի պիտի յանձնեմ: Հոդ պիտի կատարուի ինչ արարողութիւն որ քու արուեստագէտ հոգիդ կը բաղձայ, երաժշտութիւն, պար, աստուածներուն ձօնուած բանաստեղծութիւններ, վերջապէս ինչ որ արուեստի կալուածին մէջ կ'ամփոփուի, միայն մէկ աննշան բացառութեամբ· կ'ուզեմ որ այդ սրբավայրէն ներս չմտնէ կնոջ մերկութիւնը, այն օրը որ կատարուեցաւ այդ՝ կը կորսնցնես գլուխդ: Եթէ այս պզտիկ պայմանս յարգելու ուժ ունիս, սկսինք աշխատանքի»:

Վարչապետը խոնարհութեամբ մը յայտնելով իր յարգանքը, կ'ընդունի դրուած չնչին պայմանը ու կը սկսի նախնական կարգադրութիւններու:

Եօթը տարի, գիշեր ու ցերեկ, հազարաւոր բանուորներ աշխատելով կը կանգնեն արուեստի հրաշակերտը ու կը սկսին նոյնպէս կրօնական արարողութիւնները:

Կ'անցնին տարիներ եւ օր մըն ալ շատ հեռաւոր մենաստանի մը կոյսերը իջնելով քաղաք, կուգան եւ վարչապետութենէն կը խնդրեն մայր եկեղեցին՝ իրենց պարախառն կրօնական ծիսակատարութիւնները ցուցադրելու համար: Վարչապետը նախ քան արտօնութիւն տալը, կը հրաւիրէ զանոնք իր տունը, տեղեկանալու համար արարողութեանց մանրամասնութիւններուն: Կը սկսի փորձը ու հազիւ պարուհի կրօնաւորները մէջտեղ ցատկած՝ սկիզբ կ'առնէ ամենադիւրիչ, մարդկանց ներքին աշխարհը փոթորկող երաժշտութիւն մը ու այս կրկնակ արուեստի մթնոլորտին մէջ վարչապետը բոլորովին ինքնամոռաց՝ չի նշմարեր թէ իր շուրջը յածող քրմուհիները պարելով հանդերձ, աստիճանաբար կը մերկանան: «Տաճարը ձեզի մեր կայսեր ծննդեան տարեդարձին օրը», կը գոչէ վարչապետը ու կը հեռանայ:

Կը հասնի հանդիսաւոր օրը: Հաւաքուած երկրի աւագանին կը տեսնէ այն՝ ինչ որ վարչապետի տան մէջ էր պատահած: Կրօնական ծիսակատարութեան ժամանակ պարելով հանդերձ կը մերկանան կոյսերը եւ թագաւորը արտասուելով կը յիշեցնէ վարչապետին իրենց հնօրեայ պայմանը եւ կը պահանջէ անոր գլուխը:

Հրամանը արձակուած է արդէն· պիտի գլխատուի կայսեր ամէնէն սիրականը, ամէնէն հաւատարիմը, — իր մանկութեան ընկերը: Միայն թէ թագաւորը իր կոչին մէջ կ'աւելցնէ.

— «Կ'ուզեմ որ ինծի ներկայանայ դահիճ մը որ երբ իմ սրտակից ընկ[…] բոլոր գլուխը պիտի անջատէ՝ գ[…] մահը զգացնել չտայ անոր»:

Կ'անցնին ամիսներ ու ամէն վ[…] տատուք ոչ մէկ արդիւնք կուտայ: […] գտնուիր դահիճ մը որ մահը զգաց[…] չտայ: Օր մըն ալ դարձեալ հեռա[…] մենաստանէ մը կրօնապետ մը կ'[…] քաղաք եւ կը ստանձնէ վարչապե[…] գլուխը անջատել՝ առանց մահու[…] վայրկեանները ապրեցնել տալու […] նոր: Քաղաքին ամէնէն մեծ հրապ[…] րակին վրայ կը հաւաքուին հեռա[…] քրքիր ամբոխն ու պետութեան բ[…] ձրաստիճան պաշտօնէութիւնը: […] է նոյնպէս ահաւոր ցաւին տակ […] ճուած թագաւորը: Իսկ մէջտեղն […] ծնրադիր, ձեռքերը ետեւ կապու[…] վարչապետը:

Դահիճը ձեռքին մէջ կ'առնէ […] փազանց նուրբ, բարակ եւ երկ[…] սուր մը եւ կը հրամայէ որ նուագ[…] այն երաժշտութիւնը՝ որով կոյսե[…] մերկացան ու կը սկսի ինքն ալ պա[…] րել: Անմիջապէս բոլորը կը դիտեն […] ուեստագէտ դահիճին մարմնին ճ[…] կուն շարժուձեւերը: Մահապարտ[…] ալ կը նայի, աւելի ճիշդ կը յափշ[…] տակուի մահուան սեմին իրեն պա[…] գեւուած այս արուեստի գեղեցկու[…] թենէն: Դահիճը առաջին անգամ […] մօտենայ վարչապետին եւ անն[…] հպումէ մը վերջ դարձեալ կը շար[…] նակէ իր վերացեալ գնացքը: Կ'անց[…] նին ժամեր ու երկրորդ անգամ ե[…] դահիճը դարձեալ կը մօտենայ մահ[…] պարտին, այս վերջինը թախանձա[…] գին կ'ըսէ անոր.

— «Ի սէր Աստուծոյ այլ եւս […] չմնաց ծունկերուս վրայ, կտրէ […] գլուխս ազատուիմ»:

Դահիճը կը պատասխանէ.

— «Ցիմա՛ր, գլուխդ ժամեր առա[…] կտրուած է, թափ տուր մարմինդ […] պիտի իյնայ» ...

×

Գաղթաշխարհի հայութեան եւ […] րեւի վարչապետին միջեւ համեմա[…] տական ակնարկ մը, — եւ պիտի տե[…] նենք թէ ոչ մէկ տարբերութիւն: Կ[…] ցութիւնը նոյնն է: Այն օրը որ ձգա[…] մեր հայրենի տունը, մեր ինքնուրոյ[…] մթնոլորտը, ոտք դրինք այս զզուե[…] պողոտաներուն վրայ, այդ օրուըն[…] սկսաւ անզգալի անտես շեղբ մը կտ[…] րեց մեր բոլորիս գլուխները ու այ[…] սօր ճիշդ է որ կը շնչենք, կը շար[…] ժինք, կ'ապրինք, բայց եթէ թափ[…] տանք մեր մարմինը, պիտի թափի[…] մեր գլուխները: Կենդանի մեռեալներ ենք որ կ'ապրինք շնորհիւ հայ արուեստին:

Եթէ գաղթաշխարհի մէջ ձեւով մ[…] այսքան հանդէսները նիւթական ե[…] ճիգերու մախումներ են՝ միւս կող[…] շնորհիւ անոնց մեր մահը կ'երկա[…] րաձգուի ու ահա օր մը հայ երգը կ[…] փառաբանուի, մէկ ուրիշ օր հայկ[…] մանրանկարչութիւնը, հայ թատրո[…] նը, մէկ բառով՝ հայ արուեստը: Ա[…] մէն գաղութի մէջ նորաբողբոջ տա[…] ղանդներ հայ գիրը ոտքի կը պահեն[…]

Կը յիշեմ մօտաւորապէս ութ տա[…] րի առաջ էր: Կիրակի առաւօտ […] Նարդունիին հետ Ահարոնեանին ք[…] գացած էինք «Ցարդգող»ի աշխա[…] տանքներով: Ոգեւորուած, խանդա[…] վառ կերպով կ'արտայայտուէինք գ[…] ղական եւ գեղարուեստական հարցե[…] րու մասին: Ահարոնեան, իրեն յա[…] տուկ թափանցող, կէս մը քննական […]

ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ԽԱՂԵՐ

ՏԱՐԱԳԻՐԸ

Լոյսը ճեղքելու մօտ:

Աստուած այս պահուն մենծ աքաղաղը կը կանչէր: Դիմացի փողոցէն, քաղաքին խորերէն՝ ուրիշ ձայներ: Այդէն առաջ արթնցող գործաւորները մանաւանդ, փողոցներէն անցած տեղինները, երբ իրենց ձայնը կը քըսուէր մութին, քաղաքը, գիշերուան իր անուշ երազին թեթեւութիւնը կ'առնէր:

Նորէն կեանքը իր երգերով կը ըսկսէր:

Քիչ եռքը դաշտերուն մէջ:

Ցոյսով տաքուկ երազի մը պէս կը բացուէր առաւօտը:

Խաղաղութիւն:

Երկինք մը բարձր, միակտուր:

Ձայներու համերգը ամէն դի: Մանաւանդ կանանչները, յստակ, հոսող ջուրի նման կ'անձրեւէին իրենց վանկերը:

Հօ՜յ, հօ՜յ...

Շրջակայ բոլոր պարտէզներէն արեւով լեցուն այս ձայնը:

Բոլոր պարտէզները, բոլոր լեռները ու դաշտերը սիրտով թրթռուն ձայներու ձայնը կ'արձագանգէր:

Հօ՜յ, հօ՜յ:

Առտուն կանուխ դաշտերուն մէջն էր Համբիկ: Այս ձայները — չմեռնող բոլոր երազներու դաշնաւորումը իր պարտէզին բոլորտիքը պար կը բռնէին:

Պահն է: Կ'երգեն ու կը կանչեն: Գործաւորները իրենց սրտերուն ուզածը կը կանչեն: Կ'երգեն: Ու պարտէզներուն մէջ, ամէն դի, աշխատութիւնը իր երազէն կ'արթննայ:

Ամէն դի, ամէն դի, ձայնը ձայնին կը պատասխանէ:

Բոլոր այս երգերը ամէնուն համար էին:

Բայց հիմա՞կ:

Համբիկ խոշոր քաղաքի մը մէջ կորսուած մարդ մըն էր:

Քաոս մը այս քաղաքը:

Վեց ամիս առաջ իր քսան տարեկան տղուն աչքերը իր ձեռքերովը գոցած, գերեզմանատան անկիւնը, փոսի մը մէջ նետած էին, անկէ ի վեր իր կեանքին պատմութիւնը ուրիշ վիշտերով կը շարունակուէր: Ու ամիսէ մը ի վեր, լուսանկարչատան մը ցուցատախտակը շալկած, կտոր մը հացի համար, փողոցէ փողոց կը պտտէր: Ու միշտ կը կրկնէր. «Այսպէ՞ս պիտի ըլլար միթէ կեանքը»:

Հիմակ ամէն առտու, կանուխ, լոյսը ճեղքելէն առաջ վար կ'իջնէր, մինչեւ որ հասնէր լուսանկարչատուն, փողոցներուն անկիւնը կը կենար, կը նայէր բան մը խնդրածի պէս: Բաւած առենն ալ կը խօսէր ինքնիրեն, ու անանկ պատասխաններ կուտար որ, իր զայրոյթը աւելցած, բան մը մեղքնալով կարծես, կը խնդար:

Այս ծիծաղէն մարդ բան չէր հասկնար: Փոթորիկ մըն էր ան, կ'անցնէր, ու նորէն տրտմութիւնը կը բռնէր ամբողջ երեսը:

Բայց աս ի՞նչ առտու: Համբիկ ըսկսաւ քալել:

Ցիցի նման տնկուած լապտերները, խոշոր, թանձր օձերու պէս կը սուլէին: Գիշերուան լռութիւնը այս քաղաքին, անընդհատ կռիւ մը, առաւօտը յոգնած, ծանր բան մը ունէր: Որ կողմը որ կը նայէր, ուրուականներու նման ստուերները կը դանդաղէին պատերուն վրայ: Մայթերուն վրայ չուքեր կ'երկննային:

Տեղ մը չէր կրնար կենալ: Պէտք էր քալել:

Քալէ, քալէ, քալէ:

Շատ քալած ըլլալու էր այս մարդը: Հիմակ իր քալուածքը դանդաղ ու ծանր, ամէն քայլի, կարծես ոտքերը բեռ մը վերցուցած, յոգնած կ'իյնային:

Բայց կը քալէր: Ջուղերով քալուածք մը, ամէն քայլի կը դանդաղի: Կը պզտիկնան իր քայլերը: Ու տրտմութիւնը գոլորշի մը կարծես, կը ծածկէր երեսը: Ցայտնի էր որ իր վիշտը շատ խորունկէն կը բարձրանար:

Այս մարդը, իր կեանքին կապուած մտածումի մը ճամբորդը, հեռապատկերը ծածկուած խորութիւն մըն է դիմացը: Իր աչքերը անոր տարտամ խորութիւնը ունին:

Ու կը քալէ: Իրեն այնպէս կուգայ որ, ետեւէն հրոզ մը կայ, կը քալեցնէ զինքը: Սալայատակը ոտքերուն կը կպի:

Տարիներ առաջ թեթեւ էին իր ոտքերը, ճամբաները ոտքերուն տակ կը սահէին: Ամէն քայլի, սիրտը իր երազին օրօրը կը կրկնէր: Հիմակ, կարծես ցուրտը ոսկորներուն ծուծը հասած, կծկուած է: Ձեռքերը գրպանը խօթած, ուսերը երթալով կը ցցուին, ու տեղ տեղ կը կենայ, կը նայի, յետոյ կզակը կրկին կուրծքին կը կպի:

Բայց առտուան այս պահուն լոյսերը կը տժգունին, կը սկսին պաղիլ սալայատակներուն վրայ:

Համբիկ յանկարծ կանգ առաւ:

Ստուերի պէս բան մը տեսաւ իր քովը: Մարդ մըն էր: Իրարու նայեցան: Միեւնոյն լռութիւնը: Միեւնոյն ձեւերը: Տրտմութիւնը թանձր ամպերու ծանրութիւնը ունի կարծես, այս տրտմութիւնը, երեսին մորթին տակ պահած է իրենց բոլոր յուզումները:

— Ինծի պէս այս օրերուն հասած մա՞րդ մը, հարցուց Համբիկ:

Որովհետեւ, պատասխանի տեղ, շրթունքները միայն երերացին այս մարդուն, հառաչեց ու կրկնեց, — «ինծի պէս մարդ մը»:

Արցունք չկար դիմացի մարդուն աչքերուն մէջ, բայց լոյսի մը պակասը խորունկ յուզումներու գերեզմանը դարձուցեր էր երկու աչքերը:

Չի պատասխաներ: Կը նային իրարու:

Այս մարդն ալ իրեն պէս խեղճիկ, տղու մը բարութեամբ՝ բան մը ըսել կ'ուզէ, շրթունքները կ'երերան, բա[…] մը չի բարձրանար: Իրեն պէս կը […] պատէ բանի մը:

Ու տխուր էր: Որքան մօտէն նա[…] յէր, այս տխրութիւնը կը խորուն[…] նար, փոսերու մէջ դիզուած պա[…] ստուերներու ծանրութիւնը կը զգա[…] յէր:

Համբիկ գլուխը քիչ մը ծռեց:

Ա՜խ, Աստուածս, ի՛նչ կ'ըլլա[…] Այս մարդուն միայն կերպարանք[…] սրտին դող կուտար: Որքան կը նա[…] յէր, կը լեցուէր սիրտը, կը բարձ[…] րանար: Մշուշ մըն էր իրեն պլլուող: Իրեն այնպէս կուգար թէ սանկ մ[…] ռած տրտմութիւն երբեք տեսած չ[…] նէր: Ու, արդէօք «բան մը կրնա՞[…] ընել», մտածեց: Բայց սանկ մար[…] դոց լռութիւնը իրենց վշտին խո[…] րութիւնն ունի, ըսաւ, ու երբ նայե[…] ցաւ լռութեամբ, կարծես իր սրտի[…] խորութիւնը կը հաւասարէր այս լ[…] ռութեան: Իրեն համար սակէ աւել[…] տխուր չէր կրնար ըլլալ մահը: Հազի[…] այս մտածումը անցաւ մտքէն, շա[…] խորունկ, պատռտող ճիչ մը յանկար[…] խեղդուեցաւ իր ներսը:

Կարծես իր աչքերէն ստուերներ կը վազէին:

...ային մըն ալ մտերմական հայեացքը ...ընկեռելով մեր վրայ, յանկարծ ընդ-...ատեց խօսակցութիւննիս եւ ըսաւ. —«Ձեզ կարող երեւակայել թէ ինչ-...փան ուրախ եմ որ չէք զգար ձեր կա-...ւութիւնը. խանդավառութիւնը ամպ ...պատած է ձեր հոգիներուն վրայ, ...չի ...նէր որ անդրադարձ պահեր ունէն-...նաք վերլուծելու եւ զգալու ձեր աշա-...որ վիճակը»...

Այո՛, ու ասիկա միշտ եւ ամէն ...տեղ շնորհիւ արուեստին, ու մաս-...նաւորապէս հայ արուեստին: Ազգո-...վին անմար ենք, միշտ «մեր հո-...գիներուն վրայ ամպ կապած», եթէ ...խանդավառութեան մէջ մնացինք հայ բա-...նաստեղծագործ սրտին հետ: Եթէ թուլ-...ցնենք մեր կապը՝ ինկաւ արդէն վա-...ղուց կորուած մեր գլուխը:

Ամանորի առթիւ, փա՛ռք եւ պա-...տիւ հայ գեղարուեստին:

Հ. ԲԱԼՕԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ ՄԸ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Մանկութեանս կաղանդի գիշերները իրենց մոգական խաղալիկներով եւ ...եւ շատ մը կաղանդի գիշերներ իրենց անմոռանալի զգացողութիւններով այնքան խոր յիշատակ չեն թողած մէջս, որքան այն կաղանդի գիշերը զոր տօնեցինք Պոլիս, մեր տան մէջ՝ Կոմիտաս վարդապետի, Շահնուրեանի եւ հօրեղբօրս՝ նկարիչ Փանոս Թէրլէմէզեանի հետ:

Անցեալի մշուշին մէջէն, այնքա՛ն յստակ, այնքան գրաւիչ պատկեր մը կը նկարուի աչքերուս դէմ, ամէն անգամ որ կը խորհիմ այդ օրուան մասին: Փանոսը՝ Վարագայ լերան սքեմներուն պէս կը ցատկռտէ, Շահնուրեանը սենեակի դրան առակներուն վրայ ձեռքով կը թմբկահարէ պարերգներ՝ Մուշի զուռնային եւ նագարային նմանութեամբ եւ Վարդապետը ծալապատիկ նստած, աչքերը փակ՝ կ'ընկերակցի երեւակայական վին մը նուագելով, իբր աշուղ ...նագարեան:

Եւ ահա վերջին վերջ դաշնակը՝ որ ...ալեկոծի վարդապետին հրաշագործ մատներուն տակ ու իր ձայնը, այդ ...մինուշ, աննման ձայնը մեր հոգիներուն կը փաթթուի անպատմելի յուզումի ալիքներով:

— Տիրանի ծա՛ռ, բար մի տա ...

×

Այն երանելի, անհոգ օրերուն, չա-...ած երեկոները մասնաւոր հրապոյր մը ունէին ինծի համար:

Հազիւ դպրոցէն վերադարձած՝ ...վարդուկանոնի սիրահար բնաւորութեանս հակառակ՝ պայուսակս կը ...նետէի անկիւն մը եւ խոհանոցը կ'առնէի շունչս:

— Ըսէ՛ Կոլէ, ի՞նչ ունինք այս իրիկուն, համով բաներ եփա՞ծ ես. Վարդապետին սիրածները չմոռցար հարկաւ:

Կոլէն, խոհարարուհին, Վանի գիւղերէն նմոյշ մը՝ հերոսութեան ու ...կառուցուածքի՝ կամ հպարտօրէն կը ...մանար իւրաքանչիւր կաթսայի կափարիչ, իր հրաշակերտները ցոյց տալով, եւ կամ քիթին տակէն խատօրէն կը մռլտար. «Կայ ինչ որ Աստուած տուեր է» Միշտ այս էին իր պատասխանները, օրուան իր լաւ կամ գէշ տրամադրութեան համաձայն:

Բայց այդքան շուտով յուսահատողներէն չէի, խոհանոցէն չէի հեռանար, մինչեւ որ վստահ չըլլայի թէ թանապուրը եւ շոգիով եփած միսը մաս կը կազմէին կերակուրներու ցանկին:

Չէ՞ որ մեր սիրելի Վարդապետը այդ երեկոյ, ինչպէս միշտ, անոնց ի տես՝ երեխայի մը խանդավառ բացագանչութիւններով սեղան պիտի նստէր:

Ա՛խ, այդ երջանիկ օրերը:

Վարդապետը եւ Փանոսը իրար կը գերազանցէին կատակներով ու չարաճճիութեամբ: Իրարու պնակէ կերակուր գողնալ, ամէն մէկ կերակուրի վրայ երգ յօրինել եւ գիտ ինչե՛ր:

Ամբողջ տօն մըն էր, հրաշալի խնջոյք մըն էր այդ ճաշի պահը. ուտելէ աւելի՝ երգ էր, ծիծաղ էր:

Ճաշէն յետոյ, բազմոցին անկիւնը որոշ տեղն էր վարդապետին, ես ալ քովը, թեւին տակ, փոքրիկ աղջկան լուռ, կախարդուած հիացումով: Կը յիշեմ, քոյրս կը բերէ սուրճը եւ հազիւ թէ ափսէն ձեռքը վարդապետին մօտեցած՝ ահա վարդապետը կ'իյնար խորունկ սուտ քունի մէջ: Կը սկսէր խռկալ, զառանցել, երեւակայական ճանճեր քշել, բայց ինչ որ ընէինք չէր արթննար: Եւ ասիկա կը տեւէր, առանց չափազանցելու, յաճախ հինգ վայրկեան եւ աւելի: Սուրճը կը պաղէր, քոյրս կը յոգնէր, եւ վերջապէս այն պահուն որ ամէնքս ալ յուսահատած կ'ըլլայինք՝ ընդոստ կ'արթննար վարդապետը՝ որոտագին քրքիջ մը ձգելով:

Ակամայ կը փախնայի, ամէն անգամ, այդ յանկարծակի պոռթկումէն, եւ ամէն անգամ կը զգայի [illegible] մազերուս վրայ՝ զգուանքը վարդապետին ջղուտ մատներուն:

Հիմա, երբ կ'անդրադառնամ վարդապետին կարգ մը կատակներուն, կը խորհիմ թէ չափազանցուած եւ անբնական բան մը կար երբեմն անոնց մէջ: Մանաւանդ մէկը խիստ պէս յատկանշական է:

Հայրս ի զուր խնդրած էր, յաճախ, — «Վարդապետ, երախաները կրնան վախնալ եւ հիւանդանալ, մի՛ պահուըտիր»:

Ան սակայն դարձեալ երբ մեզի գար՝ գաղտնի կը մտնէր խոհանոցի փոքր դուռնէն, խոհարարուհիին կը պատուիրէր լուռ մնալ, կամաց մը կը պահուըտէր դռներուն ետեւ եւ երբ մենք բոլորս զբաղած կ'ըլլայինք լուռ աշխատանքով, յանկարծ բացագանչութիւն մը կ'արձակէր իր ուժեղ ձայնով եւ սենեակ կ'իյնար ռումբի մը պէս:

Երկվայրկեան մը սիրտերը կը տըրոփէին, բայց շուտով ընդհանուր զոհունակութեան մէջ կը մոռցուէր անախորժ տպաւորութիւնը:

Մեր անուշիկ վարդապետն էր ան. այնքան կը սիրէինք զինք որ ոեւէ թերութեան վրայ չէինք կրնար կանգ առնել:

Եւ ահա կը սկսէր դարձեալ կատակը, երգը, եւ ժամերը կ'անցնէին, կը սահէին երազներու պէս:

Երազ մըն ալ դուն ես այլ եւս հիմա, անգին վարդապետ, գոնէ հոգիդ թող գայ երբեմն այսպէս մեզի հետ՝ յիշատակներ ապրելու ...

ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ԿԱՂԱՆԴԸ

Կաղանդի ձերմակ գիշեր: Ձիւն: Քաղաքի մը փողոցին մէկ ծայրը, վարձակալ հայ գաղթականի մը գետնայարկ խրճիթը: Տնակը լոյս չունի՛: Մթին դագաղ մըն է կարծէք ան: Ներսինները՝ այր ու կին եւ երեք անչափահաս զաւակներ՝ արդէն կը քնանան: Քէ՛ն բրած են կարծէք Կաղանդ Պապային: Քաղաքին վրայ, մութը ճեղքելով, մերթ կը բարձրանան կարմիր, կապոյտ, կանանչ հրթիռներ եւ պայթելէ յետոյ կ'իյնան վար: Մերթ կը լսուին հրազէնի ռմբիւններ: Հեռաւոր փողոցներէն նուագի, երգի եւ ուրախութեան ձայներ ...

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ (Յոգնած: Կանգ առնելով: Մէջքը կը շտկէ: Յետոյ հայ գաղթականին դրան զարնելով). —Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ բարի Կաղանդ:

(Ներսէն ձայն ձուն չկայ):

ԿԱՂԱՆԴԸ (Նորէն դրան զարնելով). — Բացէ՛ք դուռը, բացէ՛ք:

ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՀԱՅՐԸ (Արթննալով աչքերը կը շփէ եւ անկողնին մէջ կըռնջը կը փսփսայ). — Տան տէրը նորէ՛ն եկաւ: Չէ՞ որ դեկտեմբերը կը վերջանայ այս գիշեր, ամսականը կը պահանջէ: Կէսօրին ըսի թէ դրամ չունիմ, բայց պարտքս է պիտի տամ, Աստուած մեծ է: Ըսի թէ անգործ եմ, աշխատելու չեն ձգեր, հպատակ չեմ, օտարական եմ: Մտիկ չըրաւ «պարպէ՛ սենեակս» ըսաւ: Սենեա՛կ: Ի՞նչչին սենեակն է աս: Ասոնք բան չեն գիտեր: Թող իմ հայրենի տունս տեսնէին, ապարա՛նք էր, ապարանք:

ԿԱՂԱՆԴԸ (Աւելի ուժգին զարնելով դրան). — Չէ՞ք լսեր, թէ ներսը մարդ չկայ: Պիտի բանա՞ք թէ ոչ:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Անկողնին մէջ նայելով). — Ո՞վ ես դուն, ի՞նչ կ'ուզես: Զգէ որ գոնէ հանգիստ քնանանք: Ի՞նչ անխղճութիւն է աս:

ԿԱՂԱՆԴԸ (Զարմացած). — Չէ՞ք ճանչնար զիս: Ձայնս ծանօթ չէ՞ ձեզի: Ի՞նչ տարօրինակ մարդիկ էք դուք: Ես Կաղանդ Պապան եմ:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ. — Կաղանդ Պապա՞ն, հա՞: Շատոնց է մոռցած ենք քեզ ու քու ձայնդ: Է՛, ի՞նչ կ'ուզես հիմա:

ԿԱՂԱՆԴԸ. — Բան չեմ ուզեր, կ'այցելեմ ամէն տուն: Ես բոլորինն եմ: Ժպիտ ու երգ կը բերեմ, նուէրներ կը բաշխեմ, սեղաններ կը ճոխացնեմ եւ կը լուսազարդեմ: Բացէ՛ք դուռը:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Վստահ ըլլալէ վերջ թէ տանտէրը չէ եկողը, դրան կը մօտենայ եւ առանց բանալու ետեւէն կը խօսի). — Կաղանդ Պապա, բարի եկար ի հարկէ, բայց մենք տեղ չունինք այս խրճիթին մէջ, անկողիններ փռած ենք, հինգ հոգի ենք, կանգնելու համար իսկ տեղ չկայ:

ԿԱՂԱՆԴԸ. — (Քիչ մը խորհելէ յետոյ) դուք հա՞յ էք:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ. — (Անմիջապէս) Այո՛, հայ ենք:

ԿԱՂԱՆԴԸ. — Ինչո՞ւ այսքան կանուխ էք պառկեր, հիւա՞նդ էք:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Հառաչելով). — Ի՞նչ պիտի ընէինք, սենեակը պաղ է, հինգ քիլօ փայտ վառեցինք հատաւ: Աւելի լաւ է, խորհեցանք, անկողին փռենք պառկինք ու տաքնանք, լոյս ալ չվառենք ու քնանանք, քնանա՛նք ու մոռնանք: Մոռնանք այն բոլորը, որոնք կային, բայց այսօր չկան, եւ որոնք եթէ արթուն մնանք, կրնան այս գիշեր գալ ու խռովել մեր պանդուխտ հոգիները:

ԿԱՂԱՆԴԸ (կարեկցաբար). — Կ'ուզեմ ներս գալ, բացէք դուռը:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (վճռական). — Ըսի, կարծեմ, որ տեղ չունիմ, ո՞ւր պիտի նստեցնեմ քեզ: Հրամցնելիք բան մը չունիմ, ես աղքատ եմ, ես քեզի վշտացած ալ եմ:

ԿԱՂԱՆԴԸ (սրտաբեկ). — Բայց տարիներ առաջ անհամբեր իմ գալուստս կը սպասէիր, դուռդ լայն կը բանայիր, զիս չէիր ուզեր ձգել, ի՜նչ շուտ ես մոռցեր:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ. — Ո՞վ է մոռցեր, Կաղանդ Պապա ... քիչ առաջ իմ անբախտ զաւակներս, առանց ճէթի խաշած լուբիա կերան ու պառկեցան: Աչքերս արցունքով լեցան: Հայր եղիր ու դիմացի՛ր: Երբ պզտիկս, Պերճուհին, կը պատմէր վարի շուկան տեսածները, դրացիին տօնածառը չքեղօրէն զարդարած եւ մոմավառ, սիրտս կ'արիւնէր:

ԿԱՂԱՆԴԸ (գթալով գաղթականին վրայ). — Բայց ես քեզի վնաս մը տուած չեմ, քեզի բանիկ մը չեմ ըրած, ինչո՞ւ ես վշտացեր ինծի:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Քիչ խորհելէ յետոյ). — Հը՛, ամէն տարի որ եկեր ես՝ հոգ մը, ցաւ մը բերեր ես քեզի հետ: Փոխանակ բան մը տալու, կարծեմ, բան մըն ալ առեր ես ինձմէ ու տարեր անվերադարձ:

ԿԱՂԱՆԴԸ (վրդովուած եւ յուզումնալից, դողդոջուն ձայնով). — Ի՞նչ եմ առեր քեզմէ, ըսէ՛ տեսնեմ, ի՞նչ եմ առեր քեզմէ, ես միայն կը բաշխեմ, նուէրներ կուտամ, բայց չե՛մ ստանար, չե՛մ առներ, դուն ի՞նչ ունիս որ առնեմ քեզմէ, հէ՞, ըսէ տեսնեմ:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (մեղմ ու քաղցր). — Մի վրդովուիր, հանդարտէ՛, չեմ կրնար ըսել թէ ինչե՛ր ես առած ինձմէ, անունը տալը դժուար է հիմա, բայց անվիճելի է որ շատ ու շատ բաներ առած տարած ես, իսկ փոխարէն գրեթէ ոչինչ տուած, եթէ չհաշուեմ գլխուս սպիտակ մազերս, որոնք տարուէ տարի կը շատցնես: Ահա՛ տուածդ: Ահա տուածդ:

ԿԱՂԱՆԴԸ (բարեացակամութեամբ) — Դուռդ բա՛ց, ներս գամ: Կ'ուզեմ քեզի հետ խօսիլ, դուռդ բաց:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (անդրդուելի). — Գընա՛, Կաղանդ Պապա, գնա անոնց, որ քեզի կը սպասեն, գնա՛ անոնց, որոնց համար երթդ պիտի ըլլայ ցանկալի: Զարժեր իմ այս օտար խրճիթիս սիրը առնել: Տե՛ս, դուն ալ կը մսիս, ես ալ: Գնա՛:

ԿԱՂԱՆԴԸ (վիրաւորուած). — Կը վռնտե՞ս զիս:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ. — Գնա, Կաղանդ պապա: Ուրիշներուն պէս, դուն ալ կը կարծես որ արդար ես, ամէնունն ես, բոլորը անխտիր կը սիրես: Սըխալ է: Դուն ալ անկողմնակալ չես, դուն ալ աչառու ես...

ԿԱՂԱՆԴԸ (Դարձեալ խռոված). — Սխալը դուն ես: Ես կուգամ ամէնուն համար, բոլորին համար: Ի՞նչ ընեմ երբ քեզի պէսներ զիս կը մերժեն, չեն ընդունիր, դուռը երեսիս կը փակեն: Ցանցառը ես չեմ, մեղաւորը ես չեմ: Ես կուգամ ամէնուն համար, բոլորին համար:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (հեգնական ժպիտով). — Ճիշդ է, կուգաս ամէնուն համար, բայց ամէնուն ալ հաւասար աչքով չես նայիր: Մէկուն կը ժպտիս, միւսին՝ ոչ: Մէկը կ'ուրախացնես, միւսը՝ կը լացնես: Մէկուն ճոխ սեղան կուտաս, միւսին հացիւ չոր հաց: Մէկուն ապարանք, միւսին՝ վարձու խրճիթ ...:

ԿԱՂԱՆԴԸ. — Դուն զիս կեանքին հետ կը շփոթես, խեղճ մարդ, ես Կաղանդ պապան եմ:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ. — Դուն տարուան ակիզբն ես: Քեզմով կը սկսի կեանքն ու տարին, ինչպէս մէկ վայրկեանով՝ ժամը: Առանց յունուար 1ին, չի գար յունուար 2ը:

Այդ միջոցին, դուրսէն, խումբ մը երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ ուրախ երգերով եւ նուագով կը հանդիպին Կաղանդ պապային, եւ մտած անոր թեւերը ծիծաղելով ու կատակելով կը տանին իրենց հետ:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻՆ ԿԻՆԸ (սիրով). — Մսեցար, ա՛յ մարդ, մսեցար: Վաղը եթէ հիւանդանաս, ո՞ւր կ'երթայ մեր վիճակը: Եկուր, տեղդ պառկէ: Քեզի քանի անգամ ըսի որ վրադ բան մը առնես:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻՆ ԱՂՋԻԿԸ (որ բաւական ժամանակէ ի վեր արթնցած, մըտիկ կ'ընէր տեղի ունեցող խօսակցութիւնը). —Հայրիկ Կաղանդ Պապան ինչո՞ւ չեկաւ մեզի, ինչո՞ւ գնաց, ինչո՞ւ դուռը չբացիր:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (քաղցրութեամբ). — Տեղ չունինք, աղջիկս, տեղ չունինք: Ո՞ւր պիտի նստեցնէինք եթէ գար: Գալ տարի եթէ մեծ սենեակ մը ունենանք, այն ատեն պիտի ընդունինք Կաղանդ պապան: Դէհ, դուն հիմա քնացիր, քնացիր, իմ աղուոր աղջիկս ...:

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

Հայ Երգը եւ Մասիսը

— • —

Գրեց՝ ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած). — Ի՞նչ, Հայոց երգի մասին գրե՞լ, ոչ, « Եւ բանալ զբերանս մեր, երգե՛լ եւ ասել ... », եւ այն ալ հայերէնով, որ համակ երգ է արդէն...

« Բնութեան սիրտը, կ'ըսէ Քարլայլ, ամբողջ նուագ է, միայն թէ, դուն հասնէիր անոր»: Հապա Հայոց աշխարհին բնութի՞ւնը: Ու այստեղ, այս տամուկ երկինքին տակ, իւրաքանչիւր հայ անհատ՝ երգ մըն է, կամ նուագարան մը, միայն թէ, ո՛վ Հայորդի, դուն կարենայիր դաշնաւորել անոր հոգին, անոր կարօտը, անոր թախիծը:

Մեծ ցաւ, Կոմիտասը չեմ ճանչնար, բայց, այս բանին համոզուեցայ, ճանչնալով իր աշակերտներէն տաղանդաւոր Սարգսեանը: Ինչպէս անիկա կը թրթռացնէր իր խումբին իւրաքանչիւր մասնիկը, այնքան վարպետութեամբ եւ հոգեբանօրէն, որ կարծես թէ իւրաքանչիւր երգող՝ շըրջանաւարտ մասնագէտ մըն է: Իւրաքանչիւր հայ զաւակ, երգով լեցուն սափոր մըն է, «խոնարհեցո պշըրթունս» եւ յագեցուր պապակդ:

Մահը Կոմիտասի, անպայման ներշնչման նոր աղբիւր մը հանդիսացաւ մայր-հայրենիքէն մինչեւ գաղութները՝ ինքնապաշտպանութեան աստուածային բնազդ մը արթնցնելով բոլոր հայ հոգիներուն մէջ: Ահա մարդ մը, որ մեռնելով կեանք կուտայ մահուան ճամբաներուն մէջ մոլորած մեր էն աղուոր յատկութեան՝ հայ-երգին: Իսկ մենք, քալելով իր ճամբէն, ցոյց պիտի տանք, որ ինք անմահ մըն է:

Տեղական ամենակարեւոր թերթի մը մէկ աշխատակիցը նստած էր կողքիս այս տարուան համերգին օրը: Միջնարարութիւններ տալով, ըսաւ, թէ ինք, երեք տարի է, ամէն Ծնունդին մեծ հաճոյքով կուգայ վայելելու հայ-երգը, իր հիացումի եւ գնահատութեան բարձր հաւաստիքները մատուցանելու համար յատս երգ-արքային, ինչպէս մոգերը Յիսուսին: « Եւ ամէն անգամ, ձեր երգին եւ ձեր կշռոյթին ինքնատիպ հանգամանքը տարօրինակ եւ խորհրդաւոր զգայնութիւն մը կուտայ ինծի, զոր մինչեւ հիմա չեմ կրնար բացատրել...»

Եւ, յաջորդ օրը, Մարսէյլի գլխաւոր բոլոր թերթերը գնահատական եւ տաք տողեր նուիրած էին հայ երգի եւ հայ երգահանի մասին:

Մենք ենք, միայն, որ ուշ մնացինք:

Հազիւ հինգ տարեկան է, Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը: Բայց, արդէն իսկ բոլոր բարեյոյս նշանները ցոյց տուած է, որ կը հանդիսանայ լաւագոյններէն մէկը՝ հայ երգի փողահարներուն մէջ: Ասոր վարիչը, Վ. Սարգսեան, բախտ մըն է այս գաղութին համար: Եւ գաղութը, լիովին գնահատած էր զինք, խուռներամ բազմութեամբ լեցնելով երգահանդէսին մեծ սրահը, գործազրկութեան այս եղանակին, երբ եսասիրութիւնն է, որ կը թագաւորէ գրեթէ բոլոր մարդերուն մէջ: Միեւնոյն գովեստը նաեւ երգչախումբի նոր վարչութեան եւ անդամներուն համար: Աննկուն, պատրաստ բոլոր զոհողութիւններուն, անոնք կը գլեն կ'անցնին բոլոր խոչընդոտները, որ կրնայ հայ երգի յորդումին արգելք հանդիսանալ: Այս տարուան խումբը կէս առ կէս նոր է: Բայց, ո՛վ հրաշք, արդէն սերունդ մը հասած է՝ ընդունակ իւրացնելու Հայոց երգի բոլոր նրբութիւնները: Ասիկա, վերստին պատիւ կը բերէ երգահան Սարգսեանին: Կ'ըսէր, որ ամենակարեւոր յարդարումներն անգամ մէկ օրէն միւսը կը յաջողէր մարսել տալ իր խումբին: Մխիթարական եւ յուսադրիչ է առնական ձայներու նոր հաւաքածոն:

Երգացանկը, գրեթէ ծայրէ ծայր նոր էր,— Կոմիտաս, Սարգսեան եւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

« Ասանկ մարդոց հետ շատ խօսիլը աղէկ բան չէ», ըսաւ ինքնիրեն Համբիկ, ու հազիւ երկու քայլ առած, կեցաւ:

Ո՞վ էր այս մարդը: Իրեն նայած ատեն սրտին մէջ բան մը մնացած էր: Ետին դարձաւ: Մինմինակ էր: Պատին վրայ հայելի մը միայն, առտուան համեղ լոյսերուն մէջ կը դողար:

— Հայելի մը, մրմնջեց ...

Քալած ատեն, սրտին վրայ մշուշի պէս բան մը կ'իջնէր:

×

Բարի լոյս մը ... տաւօտ է:

Սրտին վրայ լոյսի պէս պիտի տաքնար այս ձայնը:

Բարի լոյս ...

Ամբողջ մթնոլորտը այս ձայնով կը խայտար:

« — Հոգիդ սիրեմ, Աստուածիկս, բարիլոյս մը», մրմնջեց Համբիկ, սեղմեց ակռաները ու գլուխը ծռեց:

Իր վիշտը այլեւս անուն չունէր: Հիմակ երեսը աւելի մթնած, բոլոր լոյսերը չէին կրնար հասնիլ անոր խորքին:

Այս քաղաքին մէջ վրան նայող անգամ չկար:

Հիմա, կեանքին հետ մինմինակ մնացած մարդ մըն էր ինք: Տարագիր մը...

×

Կէս օր է:

Համբիկ ժամերէ ի վեր կը քալէր: Բայց քալուածքը իր աղէկ ուժը չունէր: Կռնակն ալ քիչ մը ծռու, շալկած ցուցափեղկը կը ճնշէր կարծես:

Լուսանկարչատան մը ցուցափեղկը:

Մարդու դէմքեր ու դաշտանկարներ, քանի մը տող գիրերու տակ, ամբողջ տախտակը բռնած էին:

Յոգնած էր: Ցուցափեղկը վար դրաւ, նստաւ նստարանի մը վրայ:

Գլանիկ մը ծխեց:

Նայուածքը ցուցափեղկին վրայ մնաց: Աչքերէն կ'երեւար որ բան մը տեսած հոն, չէր կրնար իր ծիծաղը մինչեւ շրթունքներուն դպցնել, բայց սրտանց, խորութեան մը մէջ բանի մը կ'ընկերանար:

Նկարներուն լուռ ու հանդարտիկ աչքերը իրեն կը նայէին: Դաշտանկարները մանաւանդ՝ բաւական եղան, իր աչքերը սկսան փայլիլ:

Տէր Աստուած, սա պզտիկ դաշտանկարը, թուղթի մը կտորը գրեթէ, աչքի մը պէս կ'ամփոփէր բոլոր լոյսերը — ի՜նչ կախարդանք,— իր սրտին բոց կուտար:

Աս ի՜նչ կրակ էր որ չէր մարեր իր ներսը, կը վառէր անդադար:

Հրաշալի կախարդանք:

Ա՜խ, ի՜նչ փափաքներ կային իր ներսը: Շատ երազած էր հայրենիքի պարտէզներուն ու դաշտերուն վրայ, ու շատ անգամ, ասանկ անուշ երազով մը սիրտը բացուած, իր բոլոր վիշտերը, մաքուր, լոյսով տաքուկ հեռանկարի մը մէջ կորսուած, կը դողար յուզումով, որովհետեւ իր սիրտը այդ հեռանկարին լայնութիւնը կ'առնէր, կը գտնէր այն օրերը, երբ հողին ծռած, կ'աշխատէր, մարդու պէս իր քրտինքը հողին կը խառնէր:

Աստուածս, ի՜նչ կար: Լոյսեր կը ցոլային սա պզտիկ դաշտանկարներուն մէջ: Ի՜նչ աղուոր էին: Իր սրտին մէջն էին արդէն այդ լոյսերուն բոլոր արեւները: Իր սիրտը այդ լոյսերուն երկինքը կը պահէր: Երբ իր պարտէզին մէջն էր, յոգնած ատեն, ծառի մը բունին կռթնած, քրտինքը իր լայնկեկ, կարմիր թաշկինակովը սրբելէն ետք, աչքերը երկինքին վրայ կը պտտցնէր: Կապոյտին հետ յանկարծ կը խոշորնային, կը բանկէին իր աչքերը: Այս պահուն բանի մը կը հետեւէր ու շրթունքները երբ կ'երերային, իր ձայնը՝ սրտին մէջ բիւրեղացած արեւուն երգն էր:

Համբիկ ձեռքը կուրծքին դնելով, խնդաց վայրկեան մը: Այս պզտիկ դաշտանկարներուն գեղեցկութիւնը հանդարտ, կը նմանէր լճակի մը, որուն խորութիւնը չես կրնար չափել, բայց կը զգաս անոր գեղեցկութեան մեծութիւնը:

Դիմացէն երգի մը ձայնը լսուեցաւ: Աւելի հեռուն, նուագի մը ձայնը կը թրթռար օդին մէջ:

Հրաշալի մեղեդի:

Իր պարտէզին չորս դիէն այս ձայները կը լսէր Համբիկ, ու այս պահերուն ինք ալ բան մը երգած ատեն, կոկորդին խորը իր ձայնը պաղուկ ջուրի պէս կը վազէր:

Աս ի՜նչ վայրկեան: Ի՜նչ կար: Հիմակ իր աչքերը սա ցուցատախտակին դաշտանկարներուն մէջ կը լողային: Կարծես անոնց խորքերէն կը հասնէին այս երգերը: Հոն լոյսերը կ'աղւորնային, կը ճառագայթէին իր աչքերուն: Այս նկարներուն երկինքը, իր սրտին երկինքը, կը բարձրանար, կը մեծնար:

Աս ի՜նչ երկինք: Աչքերու սա ի՜նչ խաղաղանք: Իր սիրտը մինչեւ հոն կը հասնէր, սա հրաշալի երկինքին: Իր սրտին մէջ կը զգար այս երկինքին մեծութիւնը, եւ մրմնջեց:

— Իմ Հայրենիքս:

Սրտէն եկող այս ձայնը, բնութեան մէկ աղաղակը, բոլոր իր սրտի ակերուն պէս ինքնաբուխ, դէմքը անուշ կարմիր մը առաւ, ու կրկնեց.

— Իմ Հայրենիքս:

Բնութեան ամէնէն խորունկ արտայայտութիւններէն մէկը այս ձայնը, Համբիկ իր հայրենիքը կը տեսնէր, կը լսէր իր հայրենիքին ձայնը: Հող իր կեանքը, ու աչքերը երազով լեցուն, Համբիկ անոր համը անգամ մըն ալ մինչեւ ոսկորներուն ծուծը զգաց:

Ո՞ր աստուածը կրնար հիւսել այս օրերուն ծիածանը:

Այսպէս է որ հոգիները կը խնդթենան, ու կը սպասեն: Բայց երազը օրերուն հետ որքան կը հիննայ, գինիին պէս աւելի կը գինովցնէ, ու աչքերուն խորը իր կամարը կը ձգէ:

Շատ բան չէր ուզեր Համբիկ: Իր հայրենիքին հողերուն մէջ ըլլար միայն, ու հոն աշխատէր մարդու պէս: Յոգնած ատենն ալ, երկինքին նայէր, երգէր մարդու պէս: Ասոր համար էր որ կանաչ տերեւ մը տեսած ատեն, սիրտը վեր կ'ելլէր: Ու չէր գիտեր ինչպէ՞ս, յուզումի պէս բան մը մինչեւ աչքերուն կը բարձրանար ամէն անգամ, ու քարերուն հետ կը խօսէր, ծառերուն հետ կը խօսէր, ծաղիկներուն ու երկինքին կը նայէր, ու իր սրտին պատմութիւնը կ'ընէր: Որովհետեւ Համբիկ այն մարդոցմէն էր, որոնք իրենց վիշտը մատանիի պէս կը պահեն, կը սպասեն, ու սուրբի մը պէս կը հսկեն իրենց երազին:

Գինով մը, նստած ատեն զարնուեցաւ ցուցատախտակին:

Խորունկ երազէ մը կը սթափէր Համբիկ: Աչքերը սրբեց:

Անցորդները ցուցատախտակին նայելու տեղ, հետաքրքրութեամբ կը նայէին իրեն, կը խնդային խենթի պէս:

Զարմանալի բան, հիմակ բոլոր ձայները իր սրտի թելերուն դպած ատեն, իր սրտին ճշմարիտ ձայնը կը լսէր Համբիկ:

Խնդաց յուսահատի մը պէս, ու կրկին ցուցատախտակը շալկեց: Բայց այս անգամ ճակատը գետնին կը քալէր:

Այս ցուցատախտակը կռնակը առնելէն ի վեր, ծանրութիւն եկած վրան, իր բեռէն աւելի կը յոգնէր:

« Այս տախտակը ամէն բանէ աւելի ծանր », կը կրկնէր ...:

Որովհետեւ ամէն բան սրտին մէջ մնացած, այս տախտակը կափարիչն էր իր գերեզմանին:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] եւ մելանով:

Սպենտիարեան։

Կոմիտասը արդէն նոյնացած է մեզի հետ։ Բայց, կ՚արժէ եւ հարկ է անդրադառնալ մասնաւորապէս Վ. Սարգսեանի գործերուն վրայ՝ աւելի յարմար եւ հանդարտ մէկ առիթով։ Իր հեղինակութիւնները՝ լարաւոր նուագախումբի համար՝ կը մատնեն որ իր մէջ ցեղէն հզօր մասնիկ մը կայ՝ զգալու, երեւակայելու եւ ստեղծագործելու։ «Վիճակ»ը անդերա-գանցելի յաջողութիւն մը ունեցաւ, քաղաքիս յայտնի ջութակահարներու ճպոտին տակ։ Նոյնքան եւ փայլուն էր «Սարօ»ն («Անուշ»էն), զոր կա-տարեալ թէքնիքով երգեց՝ Տիկ. Մօ-րընօն։ (Այս առթիւ, չենք կրնար մոռնալ այս Հայուհիին եւ իր ամուս-նոյն՝ Տօքթ. Մօրընօնի անգնահատե-լի ջանքերը՝ երաժշտական Միու-թեան զարգացման մէջ։ Հայը այսքան յարատեւ չէր կրնար ըլլալ՝ իր սե-փական փառքին համար։ Թող թոյլ տրուի մեզի հրապարակաւ ծափահա-րել իր եռանդը, իր բարեկամութիւ-նը եւ իր համակրութիւնը՝ հանդէպ մեր ցեղին եւ արժէքներուն)։

Ջութակահար Սարգիս Ջէօրէք-ճեան առանձին նուագեց Սպենդիար-եանի «Հիճազ»ը, որ պահ մը Արեւելք փոխադրեց մեզ։ Ջէօրէքճեան արդէն իր տեղը գրաւած է Մարսէյլի յայտ-նի ջութակահարներուն մէջ։

Աւելորդ է յիշել յայտագիրը, երբ Արազ այնքան գեղեցիկ կերպով ներ-կայացուցած էր զայն՝ համերգին նախօրեակին։ Շնորհակալութիւն ի-րեն որ հոգ մը վերցուց իմ վրայէս, որուն համար ես ուշացած էի։ Եւ իր «Օրը Օրին»ը անհշմար անցած չէր Մարսէյլցիներուս կողմէ։ Հոս էին Զօմունեաց հարստութեան բոլոր ներ-կայացուցիչները։

Պէտք է յիշենք նաեւ Օր. Մ. Սի-մօնեանի մեներգը, զգացումով եւ քաղցրութեամբ թաթաւուն։ Իրեն կը մաղթենք քիչ մը համարձակութիւն ... բեմին վրայ։

Դաշնակին կ՚ընկերակցէր Տիկին Սիւզան Անտրէ, դաշնակի թագուհին, որուն մասին յաճախ գրած եմ, երբ կը կոչուէր՝ Օր. Արնօ։ Իր համակ-րութիւնը եւ իր սէրը մեր երգերուն հանդէպ՝ մեզ երախտագէտ կը ձգեն իրեն։

Համերգը տեղի ունեցաւ՝ Ծնունդի կէսօրէն ետք, Մարսէյլի ամէնէն շը-քեղ սրահին մէջ՝ Փալէ տէ Ֆօնկրէ։ Կային բազմաթիւ Ֆրանսացիներ եւ ուրիշ մտաւորականներ։ Առաջին ան-գամ ըլլալով ներկայ էր նաեւ Խաչա-տուրեան Եպիսկոպոս։ Սրահ խումբը կը բաղկանար՝ 60 հոգիէ։

Ուր էր թէ, տարուան մէջ մէկէ ա-ւելի անգամներ առիթը տրուէր մե-զի՝ ապրելու հայ երգին արեւն ու մշուշը։

Կոմիտա՛ս, Կոմիտա՛ս, ինչ թանկա-գին ժառանգութիւն տուիր մեզի, եւ դուն փլար քու փառքին միջօրէին չհասած։ Ուժ տուր, որ քու բարձր-ուղէշ հասակդ եւ հանճարով ծանր գլուխդ քալեն՝ մեր նոր ստեղծագոր-ծողներու երեւակայութեան մէջէն։ Բեղմով միայն հպարտ ենք եւ մեր ճակատը բարձր այս ապերախտ եւ օ-տար ափերուն վրայ։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՋՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ. ԿԱ-ՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ մասնաճիւղին կողմէ։

Կիրակի, 5 Յունուար, ժամը 3-8, 150, Ռուբ տ՚Օրլէանի սրահին մէջ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. Խաչի կողմէ, անակնկալներ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ՊԷԼՎԻԼԻ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ վիճակա-խաղէն շահած է 178 թիւը, անթելի գործիք մը։ Դիմել՝ 34, Rue Bisson, Վարպետեանի։

17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՏՐԹՆԵԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 7 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3005

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՐԱԽՃԱՆՔՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Խ. Հայաստանի 15ամեակին առթիւ, արտակարգ խրախճանքներ կատարուեցան Երեւանի մէջ:

Մոսկուան ալ ուզած էր մասնակցիլ տօնակատարութեանց, նոյ. 29ին Երեւան ղրկելով Կեդր. Գործ. Կոմիտէին (խորհրդարան) նախագահը, Կալինին, որ Թիֆլիսի մէջ դիմաւորուեցաւ Աղասի Խանջեանի եւ Հայաստանի վարիչներուն կողմէ:

Երեւանի մէջ, ժուժկալ ճառ մը խօսեցաւ Կալինին, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Ցարմար չէ այստեղ խօսիլ հայ ժողովուրդի անցեալի մասին: Տխուր եղած է այդ անցեալը: Մենք պէտք է այժմ ապագային նայինք»:

Ի՜նչ գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն վարիչի մը համար, բաղդատելով այնքան գրգռիչ ճառախօսութեանց հետ:

Մոսկուայի ներկայացուցիչը շարունակելով իր ճառը եւ մանրելով ընկերվարութեան զանազան գիտելիքները, գիտել կուտար.

— «Ապրիլը աւելի ուրախալի դարձաւ, որովհետեւ մարդիկ դարձան աւելի ապահովուած: Ի հարկէ ասիկա դեռ կատարեալ ապահովութիւն չէ: Բաւական է որ անցնիք Հայաստանի մէջէն, տեսնելու համար այդ. չկան լաւ ճամբաներ եւ տուներ, թէեւ աւելի լաւ երեւոյթ ունին քան ասկէ տասը տարի առաջ, երբ ես այստեղ էի, բայց եւ այնպէս գոհացում չեն տար ազգաբնակչութեան յարանուն պահանջներուն: Խ. Հայաստանի ճարտարարուեստի, գիւղատնտեսութեան եւ մշակոյթի անդադար աճումը ստեղծեց խոր վստահութիւն վաղուան հանդէպ:

«... Դեռ շատ բան կայ ընելիք, ընկերներ, որպէսզի մեր կեանքը դառնայ աւելի ապահով եւ աւելի գեղեցիկ: Գալիք օրերու համար, ընկերներ»:

Այժմ ուրիշ բարենշան տեղեկութիւն մը,— Դեկտ. 30ին Մոսկուա հասած եւ Կրեմլինի պալատին մէջ ընդունուած է Հայկական պատուիրակութիւն մը, առաջնորդութեամբ Խանջեանի եւ Գուլոյեանի:

Այս առթիւ ալ հանդիսաւոր ճառեր՝ թէ պատուիրակութեան անդամներուն եւ թէ խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Ստալին իր ուրախութիւնը կը յայտնէ որ «հայ աշխատաւորութեան կենցաղային պայմանները յառաջնուն բարօրութեան մէջ են»: Մոլոթով հարցումներ կ'ուղղէ Հայաստանի ծնունդներու համեմատութեան մասին եւ կը ստանայ պերճախօս պատասխան մը — «ռեկորտային», (ամենամեծ չափանիշը): Այս առթիւ ճառ մըն ալ կը խօսի, քանի մը հայերէն նախադասութիւններ հոլովելով:

Կարելի՞ է խօսիլ խորհրդային իշխանութեան բարիքներու մասին, առանց յիշելու «Դաշնակ»ները: Եւ Խ. Միութեան վարչապետը կը յիշեցնէ աւանդական բանաձեւը,— Հայ աշխատաւորութիւնը կռուեցաւ ցարական ճնշումէն ազատագրուելու համար, «իսկ այդ պայքարին մէջ քաղքենի - ազգայնամոլ Դաշնակները կատարեցին դաւաճանի սոսր դերը» ...

Այսքանը իմանալով, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կրնան խօսած ըլլալ Հայաստանի ներկայացուցիչները, մասնաւորապէս Խանջեան եւ Գուլոյեան:

Բայց ոչինչ: Մեզի համար էականը Մոսկուայի եւ Երեւանի փոխադարձ ճանաչումն է, ըլլայ իսկ տօնի մը, ծիսակատարութեան մը առթիւ:

Արդ, Երեւանի ներկայացուցիչները ունեցա՞ն բաւական արթնամտութիւն, օգտագործելու համար այս պատեհութիւնները:

Բուն արարողական ձեւակերպութիւններէն յետոյ, անոնք պարտք սեպեցի՞ն նուազագոյն ծրագիր մը ներկայացնել, անմիջական պահանջներ լրացնելու համար: Մանաւանդ որ, Կալինին ինք չէ վարանած դիտել տալ, Երեւանի Գործ. Կոմիտէի (խորհրդարան) բացառիկ նիստին մէջ.

— *«Իհարկէ այս դեռ կատարեալ նիւթական ապահովութիւն չէ: Բաւական է որ անցնիք Հայաստանի մէջէն, տեսնելու համար այդ: Չկան լաւ ճամբաներ ու տուներ ...»:*

Այսքանը, միայն այսքանը պիտի կրնար նիւթ ճարել ամբողջ ծրագրի մը, իբրեւ անմիջական պահանջ:

Ահա տարիներէ ի վեր կը լսենք թէ ներգաղթի գլխաւոր արգելքը բնակարանի տագնապն է:

«Հայաստանասէր»ներն ալ կը խոստովանին որ եթէ նիւթական միջոցներ չպակսին, կարելի է 200–250,000 հոգի տեղաւորել Հայաստանի նոյն իսկ այսօրուան սահմաններուն մէջ, վերաշինելով բազմաթիւ քարուքանդ գիւղեր եւ բնակելի դարձնելով ամայի տարածութիւններ:

Արդ, Երեւանը ունի՞ հիմնական քաղաքականութիւն, գէթ այս ճամբուն վրայ: Եթէ երէկ չունէր, ունի՞ այսօր, 15 տարուան փորձառութենէն յետոյ:

Այս հարցումը ուղղելու իրաւունք ունի ամբողջ Արտասահմանը, իբրեւ մէկ բերան, տարիներու թարթափումներէն յետոյ:

Վերջերս լրագիր մը կը հաղորդէր թէ Երեւան բացառիկ վարկ մը, 50 միլիոն ռուբլի պահանջած է կամ պիտի պահանջէ Խ. Միութեան ընդհանուր ելմտացոյցէն, բնակարաններու շինութեան համար:

Ի՜նչ համեստ պահանջ: Եւ ինչո՜ւ այսքան ուշ մնացած:

Հիմա որ խրախճանքները վերջացած են, հաւատա՞նք թէ Երեւանը քիչ մը աւելի ուժ առած է, իր տարրական իրաւունքներուն գոնէ մէկ մասը արժեցնելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԹ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ՊԻՏԻ ԴԱՏՈՒԻՆ

Աթաթիւրքի մահափորձին առթիւ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ ընդհ. դատախազը վերջացուցած է իր տեղեկագիրը, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձի մասին, որ երեւան հանուած էր անցեալ օգոստոսին, բայց հանրութեան հաղորդուեցաւ հոկտեմբերին: Ձերբակալուած 16 ամբաստանեալներէն ութին դէմ որ եւ է փաստ գտնուած չըլլալով, պիտի դատուին միայն մնացեալ ութը, որոնց գլխաւորն է Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ: Դատավարութիւնը պիտի կատարուի մօտերս, Էնկիւրի եղեռնադատ ատեանին առջեւ:

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Ո՞վ պիտի կախէ հաշտութեան զանգը

Քանի մը օրէ ի վեր, զարմանազան հրատարակութիւններ կ'ըլլան իտալական մամուլին մէջ: «Ռեճիմէ Ֆաշիստա», որ կուսակցութեան դեթադրոյն խորհուրդին ձախ թեւը կը ներկայացնէ, խմբագրականով մը կը քննէ հաշտութեան խնդիրը եւ անմիջապէս դիտել կուտայ թէ Անգլիոյ կողմէ որ եւ է առաջարկ՝ պիտի ունենայ հակիտալական հանդամանք: Հետեւաբար, «հաշտութեան ուղղակի առաջարկ մը կրնայ ըլլալ միայն Նէկիւսին կամ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ»: Այս առթիւ կ'առաջարկէ որ Ազգաժողովը անդրադառնայ իր սխալին եւ խոստովանի թէ Իտալիա «ոչ թէ նախայարձակ եղաւ, այլ ինքզինքը պաշտպանեց Եթովպիոյ յարձակումներուն դէմ»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս յօդուածը կը նկատեն բարենշան, մեղմացած տեսնելով իտալական մամուլի լեզուն:

Միւս կողմէ Պ. Կայտա, «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա»ի խմբագրապետը, որ Մուսոլինիի հարազատ արտայայտիչը կը համարուի, կը գրէ «Վոչէ տ'Իթալիա» թերթին մէջ.

— *«Ժընեւի օդը անշնչելի կը դառնայ Իտալիոյ համար: Իտալիա Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մնաց որպէսզի չաւելցնէ Եւրոպայի խաղաղութեան սպառնացող բարդութիւնները: Մեր դիմադրութիւնն ալ սահման մը ունի: Ամէն բան դէպի այդ սահմանը կը մղէ Իտալիան, որ ենթարկուած է երեք տեսակ յարձակումներու,— Եթովպիա, անգլիական աշխարհակալութիւն եւ Ազգերու Դաշնակցութիւն: Ահագին աղմուկ բարձրացաւ շուէտական Կ. Խաչի ռմբակոծութեան առթիւ, անճիշդ լուրերու հիման վրայ, բայց քաղաքակիրթ երկիրները անտարբեր մնացին իտալացի գերիներու գլխատման լուրին առջեւ: Իտալիա չի կրնար մոռնալ այս բոլորը »:*

Յօդուածին ոգին այն է թէ Մուսոլինիի համբերութիւնը կը սպառի եւ թէ ի վերջոյ անխուսափելի պիտի դառնայ Իտալոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Զինուորական գործողութեանց ընթացքը

Վերջին լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ կայսրը հրաժարած է դէպի հիւսիս յառաջանալու ծրագրէն եւ կը խորհի այցելել հարաւային ճակատը, խրախուսելու համար իր զինուորները: Իտալական բանակը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէ այդ ճակատին վրայ (Տօլօ), հիւսիսի մէջ առայժմ ամուր պահելով Մաքալէի գիծը:

Իտալական զեկոյցի մը համաձայն, պատերազմի սկիզբէն ի վեր բանակին կորուստն է եղած 390 սպայ եւ զինուոր եւ 24 հոգի ալ անհետացած:

**** Իտալական օդանաւերը եգիպտական Կ. Խաչի հիւանդանոց մըն ալ ռմբակոծած են, շուէտականէն վերջը: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Եգիպտոսի մէջ եւ կառավարութիւնը անմիջապէս բողոքագիր մը ուղղեց: Միեւնոյն ատեն հակիտալական ցոյցեր կատարուեցան Գահիրէի մօտ, Ֆայումի մէջ: Անձի կորուստ չկայ: Իշխան Էօմէր Թուսուն եւ Ղպտիներու պատրիարքը, որոնք հովանաւորներն են Եգիպտոսի Կ. Խաչի կազմակերպութեան, բողոքագիր մը ուղղեցին Ազգերու Դաշնակցութեան:*

**** Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել հաբէշական գիւղերը, հիւսիսէն թէ հարաւէն: Հրամանատարութիւնը գաղտնի կը պահէ իր բուն ծրագիրները:*

**** Շուէտական Կ. Խաչի երկու վիրաւոր բժիշկներէն մէկը մեռաւ, իր ստացած վէրքերուն հետեւանքով:*

**** Հաբէշական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով, խնդրեց քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել ռազմաճակատ, ստուգելու համար Իտալիոյ դէմ եղած ամբաստանութիւնները:*

Գետերու յորդում եւ ողողում ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ծանր վնասներով

Անընդհատ անձրեւները, գետերու յորդումը եւ ողողումները ճշմարիտ աղէտի մը հանդամանքը առած են ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Միլիոնաւոր արտավար տարածութեամբ հողեր թաղուած են ջուրերուն տակ, իսկ շատ մը քաղաքներ պաշարուած: Սէնը անընդհատ կը բարձրանայ եւ արդէն վտանգի կէտին հասած է տեղ տեղ: Շաբաթ օր խղուեցան Փարիզի եւ Պոռտոյի հաղորդակցութիւնները, երկաթուղին ջուրերու տակ թաղուած ըլլալով մասնաւորապէս Փուաթիէի մէջ: Փոխադրութիւնները ինքնաշարժով կատարուեցան, մինչեւ ճամբաներու նորոգումը: Փարիզի եւ Նանթի հաղորդակցութիւններն ալ խզուեցան, Լուառ գետին ջուրերը խուժած ըլլալով մինչեւ քարափները եւ երկաթուղին: Նոյն Նանթ քաղաքը լուրջ վտանգի մը ենթարկուած է ողողումներէն, որոնց նմանը չէր տեսնուած 1860էն ի վեր: Եթէ այսպէս շարունակուի, Նանթի ամբողջ կեդրոնական մասը պիտի թողուի ջուրերուն տակ: Արդէն իսկ փակուած է Ռըտօնի կայքի գործարանը: Գերեզմանատունն ալ ողողուած ըլլալով, կարելի չէ մեռել թաղել:

Ավինեօն քաղաքին մեծ մասը ողողուած է եւ ժողովուրդը անհամբեր օգնութեան կը սպասէ: Ընկերվարական քաղաքապետը կը պատմէ թէ Ավինեօն այսպիսի աղէտի հանդիպած չէր 1840ի եւ 1856ի ողողումներէն ի վեր: Երկու անգամ, նոյեմբեր 8էն 20 եւ դեկտեմբեր 24էն մինչեւ այսօր, Ռօն գետը երկու անգամ յորդեցաւ, հասնելով 7 մեթր 32ի եւ 6,39ի, սովորական մակարդակէն վեր: Արդէն իսկ 100 միլիոն ֆրանքի վնաս մը կրած է քաղաքը (25 միլիոն առեւտրական, 35 միլիոն անշարժ կալուածներ, 10 միլիոն հողագործութիւնը եւն.): Կառավարութիւնը 50 միլիոնի վարկ մը բացած է, օգնութեան հասնելու համար արկածեալներուն եւ պետական հաստատութեանց: (Բարեգործականին միտքէն ալ անցա՞ւ բացառիկ վարկ մը բա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

Լեւոն Էսաճանեան յանկարծամահ ...

Աթէնքի «*Նոր Օր*»ն է որ կը հաղորդէ գոյժը (31 դեկտ.):

Ուրեմն ոչ եւս է «Փարաւոն Սէմ Անտոն», Նշան Պէշիկթաշլեանի համանուն երգիծավէպին հերոսը, այնքան ինքնատիպ եւ անրացատրելի:

Պէշիկթաշլեան քիչ մը չափազանց խտացնելով գոյները, անգութ ծաղրանկարով մը Էսաճանեանը դարձուցած էր անճանաչելի:

Բայց, ան ինքզինքը շուտ ճանչցաւ այդ երգիծավէպին մէջ: Ու մինչ ուրիշ մը առ նուազն... մենամարտի պիտի հրաւիրէր հեղինակը, այս տէրվիշը երկար նամակի մը մէջ իր գնահատութիւնը յայտնելով, իբրեւ գրլխաւոր թերութիւն, ուշադրութեան կը յանձնէր միայն... քանի մը պատմական ճշդումներ (վայրի եւ թուականի):

Հակառակ իր զարտուղի հակումներուն, միշտ բարեմիտ էր, նոյնիսկ մանկամիտ: Ու նաեւ տաղանդաւոր:

Թերեւս չափազանց կարդացած ըլլալն էր որ խախտած էր իր հաւասարակշռութիւնը, յաճախ յիշեցնելով Եղիա Տէմիրճիպաշեանը եւ անոր աներսախտան խրատը.

— Շատ մի՛ կարդար, տղաս, ինծի պէս կ'ըլլաս...

Ինքնատիպ արժէք մըն էր նաեւ մտածումներով եւ գրչով: Ամէնէն հակասական կամ այլանդակ արտադրութեանց մէջ ալ, դուն կը զգայիր բոյրը մշակուած, ընտիր, գիտուն լեզուի մը եւ իմտութեան: (Զէ՞ք սարսափիր տեսնելով որ այս տարրական ճիգն ալ պատմութեան կ'անցնի, հետզհետէ, մեր ամենագէ՛տ «ուսումնական»ներուն կողմէ...):

Առաջին անգամ զինքը մօտէն ճանչցայ 1910ին, «Ազատամարտ»ի շրջանին, երբ սազերգութիւններ կը բերէր շաբաթաթերթին համար:

Քրթմնջիւններ պակաս չէին այդ առթիւ: Եւ սակայն,— ահա կարդացէք հատուած մը՝ 8 - 10 տունէ.—

Հովվա՛ր, հովվա՛ր գացին, փոսը չափեցին,
Թարմաթարմ ծառն ու մեռել չափեցին:
Հովվա՛ր, հովվա՛ր գացին, պատանք չափեցին,
Մահուան դերձակին զայն իմացուցին
Հովվա՛ր, հովվա՛ր գացին, քարը կշռեցին,
Ծանրութիւնն Աստծոյ ձիտէն կախեցին:

Եւ սա միւսը, տարբեր շարքէ մը.—

Ասե՛ղ տամ, թել տամ, թաշկինակ հիւսէ,
Անունս մազիդ թելովն հո՛ն հիւսէ:
Ասե՛ղ տամ, սրտիս չափը տամ՝ հիւսէ,
Արցունքէդ մարգրիտ հանէ վրան հիւսէ:

×

Ունի բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ, գրական քննադատութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ ցիր ու ցան զանազան թերթերու մէջ եւ եթէ չեմ սխալիր՝ քանի մը փոքր հրատարակութիւններ ալ:

Վերջին արտագաղթէն ի վեր Յունաստան ինկած ըլլալով, հոն կը գրէր ու կը տպէր, ամէնէն շատ՝ «*Նոր Օր*»ի մէջ, թէեւ յաճախ կը նետուէր ցանկապատէ ցանկապատ, միշտ իրեւ հետեւանք իր բնաւորութեան եւ անտանելի կացութեան մը:

Գո՞րծը,— վարժապետ, ցմրուր քամած սեւ թշուառութեան մը լեղին: 1932ին, արդէն յիսունանց, աւերակ մը դարձած էր Աթէնքի մէջ, պնակ մը տաք ապուրի կարօտէն:

«*Նոր Օր*»էն կ'իմանամ թէ այս տարի պաշտօն չէ գտեր: «Պատահած է որ անօթի մնացած է քանի մը օր եւ Գոքինիայէն մինչեւ Աթէնք ոտքով ճամբորդած» (կէս ժամ՝ ինքնաշարժով):

Եւ սակայն կը շարունակէր գրել: Վերջին գրութիւնը նուիրուած էր Ռ. Որբերեանի: Անշուշտ ձեռագիրներու կոյտ մը ձգած է իր ետին, որոնց տէր պէտք է կանգնիլ:

Դեռ քանինե՛ր այսպէս...

ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան, մեր վաստակաւոր աշխատակիցը (Եռան եւ Տարալ) եւ Ֆր. Վերֆէլի «Մուսա Լերան» ներհուն թարգմանիչը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր երիտասարդ զաւակը, ՎԱՀԷ, որ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը: Վերջերս վիճակը ծանրացած ըլլալով, լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր երեք շաբաթէ ի վեր: (Այդ պատճառով ալ դժբախտ հայրը հարկադրուեցաւ ընդհատել «Ի պէտս պարզացելոցը»:

Ողբացեալ երիտասարդը ստացած էր միջնակարգ կրթութիւն եւ ունէր ամէն ընդունակութիւն զարգանալու, բայց ջլատիչ ախտ մը անկողին գամեց ամէնէն թարմ տարիքին մէջ:

Մեր խորին վշտակցութիւնը՝ Տէր եւ Տիկին Եր. Տէր Անդրէասեանի եւ պարագաներուն:

**** Ուրիշ գոյժ մը՝ Մարսէյլէն: Պ. Իվ Քարլիէ, որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Լիւսիէն Ռըպաթէի այլեւս պատմական միջադէպով, կորսնցուցած է իր միամօր զաւակը, 11 տարեկան: Այս պատանին ալ անկողին գամուած էր ամիսներէ ի վեր, եւ ահա կը հալի մոմի մը պէս, հակառակ բոլոր խնամքներուն: Մեր ցաւակցութիւնները:*

Ինքնութեան թուղթերու նորոգում

Այսօր կը վերջանայ ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանաժամը (A. եւ B.): Անոնք որոնց մականունները կը սկսին C. D. եւ E. տառերով եւ որոնց պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին, պէտք է ներկայանան յունուար 9էն 11 (այս օրն ալ մէջն ըլլալով), Փարիզի բնակիչները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու բնակիչները՝ 7, Rue de Jouy: Գրասենեակները բաց են ժամը 8էն 14.45: Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայմանաժամուն, կը կորսնցնեն իրենց իրաւունքը:

Հայաստանի վարիչները Մոսկուայի մէջ

Երեւանէն կը հաղորդեն թէ Խ. Հայաստանի 15ամեակին առթիւ, դեկտ. 30ին Կրեմլինի պալատին մէջ ընդունուած է հայկական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Աղասի Խանջեանի եւ Գուլոյեանի (վարչապետ) եւ մասնակցութեամբ Հայաստանի գործարաններու եւ կոլխոզներու նախագահներուն մասնաւորական ներկայացուցիչներուն: Այս առթիւ պատուիրակութիւնը Ստալինի յանձնած է տեղեկագիր մը, ստորագրուած 150,000 «հարուածային կոլխոզնիկ»ներու կողմէ: Կարգով խօսք առած են Ստալին, Մոլոթով, Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահ Մարտինեան, գրագէտ Ստ. Զօրեան, վաստակաւոր դերասան Աւետ Աւետեան եւն.: Բանաստեղծ Նայիրի Զարեան կարդացած է ձօն մը՝ ուղղուած Ստալինի: Այս առթիւ շքանշաններ բաժնուած են Երեւանի վարիչներուն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ 1926ի *սահմանադրութիւնը վերահաստատուեցաւ յունուար 4ին, նախաձեռնութեամբ մարդպան կոմս տը Մարթէլի: Բայց վերահաստատումը ամբողջական չէ տակաւին: Նախագահին ընտրութիւնը պիտի կատարուի երեսփ. ժողովին կողմէ, փոխանակ նշանակուելու մարդպանին հայեցողութեամբ: Ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունուար 20ին: Նախագահին պաշտօնավարութեան շրջանն է երեք տարի:*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԵՐՈՒ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Ամուսնութիւնը որոշ օրէնքներու վրայ հաստատուած չէ Եթովպիոյ մէջ: Երբ երկու սեռերը արբունքի կը հասնին, սեռային կեանքը կը սկսի:

Երկու սեռերուն ալ արբունքը կամխահաս է կլիմային եւ գրգռիչ սննդառութեան, հասարակաց բնակութեան եւ ընկերային համարձակ կեանքին հետեւանքով:

Հապէշներու մօտ հայր ու մայր կը մղեն աղջիկը սեռային կեանք մը վարելու, երբ արբունքի մօտ է կամ հասած: Առաջին վայելքէն յետոյ արբունքի հասած աղջիկը մատչելի է այլ եւս իր կամքով կամ դիւրամատչելի վճարումներով:

Հապէշուհիին մօտ զգաստութիւն կամ ամօթխածութիւն չկայ: Ամօթ է ընդհակառակն եւ ծիծաղելի՝ առանց կնոջ կամ այր մարդու գիշեր մը անցընել:

Սոմալի ցեղին մօտ զգաստութիւնը պահանջուած յատկութիւն մըն է: Ինչպէս երախան կը թլփատեն, այնպէս ալ աղջկան խզախողին չրթունքները կը կարեն այդ գործողութեան վարժ կիներ, որոնք ամուսնութեան իրիկունը մասնաւոր արարողութեամբ պիտի քակեն կարը:

Այս ցեղերուն մէջ անհետացած է ամուսնութեան նախնական ձեւը, առեւանգումը: Տեղ տեղ կը տիրէ մոգական հրապուրումը: Կայ հաւանութեամբ փախցնելու սովորութիւնը: Սակայն ամէնէն աւելի կը գործադրուի աղջկան ծնողքին հետ համաձայնութեան ձեւը: Կը նշանակէ թէ կ'ընդունին հայրական հեղինակութիւնը:

Հաւանութեամբ փախցնելէ յետոյ տուգանք մը վճարելու սովորութիւնը փոխուած է ամուսնանալէ առաջ վճարելու սովորութեան, յաճախ կենդանիներով: Կենդանիներ նուէր տալու սովորութիւնը կար նաեւ Հելլէններուն քով. աղջիկները կը կոչուէին ալփեզիպէ, այսինքն եզ հայթայթող, եզաբեր:

Գնումով ամուսնութիւնը կը բացատրէ նշանտուք, բազմակնութիւն եւ օժիտ: Հելլէնները նշանտուք եւ պայմանագրութիւն բառերուն համար մէկ բառ կը գործածէին, որովհետեւ նշանտուքը համաձայնութիւն մըն էր ընտանիքներու մէջ: Վճարումը կատարուելէ ետք ամուսնացողին կը մընար նշանածը տուն տանիլ: Միայն թէ Հելլէններու մէջ կրօնային էր ամուսնութիւնը, Եթովպացիներուն քով կատարուածը, խլամ թէքրիստոնեայ՝ կրօնային տր եւ է հանդամանք չունի: Երկու սեռերու յարաբերութիւնները կենսաբանական են եւ բիւրաքանչիւր ցեղախումբի մէջ կը տարբերի կենակցութեան տեւողութիւնը:

Հապէշները ամուսնութեան երեք ձեւ ունին.—

1.— ԱԶԱՏ ԿԵՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Այր ու կին առժամապէս կը միանան եւ իրենց ուզած ատենը կը բաժնուին: Այրը կը բացակայի տունէն, կինը գլուխը կ'օծէ իւղով՝ հասկցնելու համար մէկը միւսին թէ բաժնուիլ կ'ուզէ: Կենակցութիւնը կը տեւէ մէկ ամիսէն մինչեւ տարիներ:

2.— ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ.— Գիւղին մէջ շումին առջեւ, քաղաքին մէջ կառավարչատան պաշտօնէային մօտ, կ'արձանագրուի միութիւնը: Այր ու կին մեկնելով իրենց բթմատները կը կոխեն թուղթին տակ, կը յայտարարեն իրենց ստացուածքը եւ կը մեկնին:

Ամուսնալուծման պարագային կը ներկայանան պաշտօնատուն՝ եւ կը յայտարարեն թէ կը բաժնուին: Այսպէս կը միանան ու կը բաժնուին «Պա Հայլէ Սելասիէ» (յանուն կայսեր) բացատրութիւնը կրկնելով:

Բաժնուած ատեն անդրանիկ մանչը մօրը, անդրանիկ աղջիկը հօրը կը մնայ, միւս զաւակներուն համար վիճակ կը ձգեն: Զաւակներուն մէջ օրինաւոր եւ ընկեցիկ չկայ:

Կին մը որքան ամուսին փոխէ այնքան արժէք կը ստանայ եւ այնքան իրաւունք պարծենալու: Կը պատմուի թէ նոյն իսկ աղնուական դասակարգի ուղղորէներ (տիկին) նախամեծար կը համարէին ամուսին փոխել՝ աւելի յարգ ստանալու համար: Զաուիթօ կայսրուհին, որ իբրեւ ջերմեռանդ հաւատացեալ հոգին աւանդեց օրհնեալ ջուրի մէջ, բազմաթիւ ամուսիններ փոխած էր:

3.— ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ. — Երբ տարիներ կենակցելէ կամ քաղաքային միութեամբ ապրելէ յետոյ զաւակներ ունեցած են եւ էրիկ-կնիկ փոխելու մտադրութիւն չունին՝ կը դիմեն քահանային, որպէսզի օրհնէ տարիներու միութիւնը: Այնուհետեւ բաժանումը անկարելի է, անհաւատարմութիւնը դատապարտելի: Այժմ աղնուական դասակարգի պատկանող անձեր կը միանան կրօնական օրհնութեամբ:

Եթէ անհատ մը ամուսնացած կին մը հրապուրէ եւ ամուսնէն յանցանքի վրայ բռնուի՝ տուգանք մը կը վճարէ իր դիրքին համեմատ եւ կ'ազատի դատարան երթալէ:

Իւրաքանչիւր ցեղախումբ ունի սեփական սովորութիւնը նշանուելու եւ ամուսնանալու:

Կալլաներու մօտ աղջիկը կը պատկեցնեն երեք օր գրեթէ մերկ վիճակի մէջ եւ շուրջն անուշահոտ խոտեր կը ծխեն, մինչեւ որ նշանածը գայ:

Ամուսնութեան թեկնածուն կը ներկայանայ աղջկան ծնողքին՝ աջ ձեռքին առած խոտի փունջ մը, ձախը՝ կովու քակոր եւ կ'ըսէ.— «Երանի թէ սա երբեք չմտնէ տունդ, իսկ սա իկա երբեք դուրս չելլէ դունէդ՝ եթէ խոստումս չպահեմ»: Կը խոստանայ ուտելիք եւ ըմպելիք տալ կնկան՝ որքան ատեն որ ապրի ան:

Կալլաներն ալ բազմակին են: Առաջին կինը կը հայթայթէ միւսները: Կինն ամուսնոյն կատարուհին է: Երբ ամուսինը մէկուն հաւնած է, կինը կ'երթայ աղջկան դուռը, կը նստի սեմին վրայ եւ կը գովաբանէ ամուսինը: Եթէ աղջիկը հաւնի՝ հետը կը տանի տուն եւ հացկերոյթ կուտայ ընկերուհիին ծնողքին: Ամուսինն ու նոր կնիկը տուն թողլով՝ կ'երթայ ընկերուհիին ծնողքին տունը՝ զաւակներն ալ հետը տանելով: Հոն կը մընան 7 օր եւ յետոյ ծնողքին հետ կը վերադառնայ ամուսնոյն քով՝ նեղկայ ըլլալու համար առը տուած հացկերոյթին: Սեղանին կը ծառայէ նոր հարսը: Այնուհետեւ միասին կ'ապրին: Նոյն արարողութիւնը կը կրկնուի, երբ ամուսինը երրորդի մըն ալ ախորժակ ունենայ:

Կալլաներու մօտ, ինչպէս դեղին ժողովուրդներու, առաջին կինը նախապատիւ կը համարուի, մինչդեռ Սոմալիներու մօտ սեռային քմայքին համեմատ կիներէն մէկը աւելի յարգ կը ստանայ:

Երբ Կալլա մը մեռնի, ստացուածքը կը մնայ անդրանիկ զաւակին: Եթէ հօրը մահէն առաջ չափահաս ըլլայ տղան՝ հայրը 2 կամ 3 կով կուտայ եւ կը ճամբէ զայն: Անդրանիկին ժառանգութեան պարագային, եղբայրը պարտաւոր է քոյրերուն նուէր տալու ամուսնութեան պարագային: Երբ մեծ եղբայրը կը մեռնի, պզտիկը այրիին հետ կ'ամուսնանայ, բայց ծնած զաւակները կնոջ առաջին ամուսնին զաւակները կը սեպուին:

Կալլաներու մօտ ալ ամուսնական հաւատարմութիւն գոյութիւն չունի: Կինն ալ դիւրահաղորդ է եւ իրաւունք ունի պարբերաբար սիրահար մը հիւրընկալելու: Սիրահարը տուն կը մտնէ նիզակը դրան մօտ դնելով: Երբ ամուսինը գայ եւ նիզակը տեսնէ՝ ներս չի մտներ, մինչեւ որ սիրահարը չմեկնի:

Սոմալի երիտասարդը ամուսնանալու համար նուէրներ կը տանի աղջկան ծնողքին, ընդհանրապէս ոչխար կամ ծխախոտ կամ երկուքն ալ: Ցետոյ կը բանակցին իրարու հետ վճարման մասին: Թեկնածուն պարտաւոր է 12էն 20 ուղտ յանձնելու: Ամուսնութենէն առաջ երիտասարդը կը կըտածեն, միեւնոյն ատեն գլխունվրայ սուրեր կը շարժեն: Խնջոյքէ մը յետոյ՝ թափօր կը կազմեն եւ աղջկան տունը կ'երթան, դրան առջեւ տափակ քարի մը վրայ ոչխար մը կը խեղդեն: Հրաւիրեալները քարին վրայ կը կոխեն եւ մաղթանքներ կ'ընեն երիտասարդին, որ տուն մտնելով կը մօրակէ նշանածը՝ հասկցնելու համար թէ ինքն է այլ եւս իր տէրը: Այնուհետեւ կինը կ'աշխատի անասունի մը նման:

Տանքալի ցեղին մէջ ամուսնութեան թեկնածուն պէտք է թշնամի ցեղէ մը անհատներ սպաննէ եւ անոնց առնանդամներով թեւերը զարդարած՝ ներկայանայ հարսնցուին ծնողքին: Արարողութիւնը պարզ է. թեկնածուն հոն կը մնայ, երկունը կրակ կը վառեն խրճիթին առջեւ, երիտասարդեւ երիտասարդուհի կը պարեն կրակին շուրջ՝ մէկուն թեւերը զարդարուած, միւսին ականջներէն, քթին ծակերէն եւ շրթներէն օղեր կախուած:

Արարողութենէն յետոյ ծանօթներու մեկնելուն սպասելու պէտք չկայ, հնազանդելու համար բնութեան հրամանին:

ՀԵԹՈՒՄ

ԾԻԾԱՂ

— Մայրիկ, տես դրացի օրիորդը ի՞նչ նուէր բերաւ ինծի:
— Գոնէ շնորհակալ եղա՞ր եւ համբուրեցի՞ր:
— Ոչ, իմ տեղս հայրիկս դրկեց եւ համբուրեց զայն:

×

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

— Տիկին, պատուհանէն վար աման մը աղտոտ ջուր կը թափէի, բարեբախտաբար պարոնին վրայ եղաւ, օտարի չեկաւ որ բողոքի տեղի տայի:

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱ՛ՅՐՆ Է ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

ԽՄԲ.— Խոստացեր էինք տալ փրոֆ. Շարլ Տիլի բանախօսութիւնը, խօսուած «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան առթիւ: Ճարտարապետ Կրօն Զաղբխան մեզի ղրկած ըլլալով իր սղագրութիւնը տակաւին նոր, կը հրատարակենք այսօր.—

Այս պահուս ինքզինքս քիչ մը շփոթած կը զգամ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան հանդէսին բանախօսութիւն մը ստանձնելով, նիւթը թէեւ գիտական, բայց բաւական ալ դժուարին:

Ներեցէք ուրեմն, որ սիրայօժար կատարեմ այս բանախօսութիւնը, նուիրուած մասնաւորաբար հայկ. ճարտարապետութեան:

Ապահովաբար հայ ճարտարապետութիւնը Հայաստանի ամենամեծ փառքերէն մին է, այնպէս որ ձեր հայրենասիրութեան ալ արժանավայել պարծանք մը սահմանած կ'ըլլամ: Հայաստան դեռ շատ մը հին յիշատակարաններ (եկեղեցի) կը պահէ իր ծոցին մէջ, որոնց ամենահինները, սկսելով Ե. դարէն մինչեւ ԺԳ. դարու շրջաններուն կը պատկանին:

Այս յիշատակարանները իրենց շինութեանց թուականները կը կրեն ու մասամբ անվթար մնացած են: Ոմանք վերանորոգուելով փոփոխութեանց ենթարկուած, տակաւին բաւական երեւոյթ մը կը պահեն, ինչպէս նաեւ յատակագիծի ամբողջական ներդաշնակութիւն մը:

Դիտողներու վրայ ներգործած տպաւորութիւններն այն իրողութիւնը երեւան կը բերեն, որ Հայաստան մեծ տեղ մը կը գրաւէ ճարտարապետութեան մէջ, իր երկու յատկանշական նկարագիրներով, — ինքնատպութիւն եւ բազմակերպութիւն:

Ո՞րն է ստուգիւ հայկ. ճարտարապետութեան գրաւած տեղը:

Անկէ 20 տարիներ առաջ ծանօթ ճարտարապետ Եօզէֆ Ստրզիկովսկի, հայկ. ճարտարապետութեան վրայ չափազանց հետաքրքրական գիրք մը հրատարակեց 2 հատոր, որուն մէջ Հայաստանի հրաշակերտ յիշատակարաններուն մասին խիստ շահեկան հետազօտութիւններ կ'ընէր: Եւ այդպէսով ան հայկ. ճարտարապետութիւնը քրիստոնէական ճարտարապետութեանց մայրը կը նկատէր:

Ուստի այդ կողմէ Հայաստանը խոր երախտագիտութիւն կը պարտի Ստրզիկովսկիի, որ բոլորէն աւելի լաւ կը ճանչնայ քրիստոնէական արուեստը: Այս արուեստը, հայկ. ճարտարապետութիւնը, ոչ միայն ինքնատեղծ ոճ մը ունի, այլ նաեւ ծագում տուած է ամբողջ աշխարհի մէջ քրիստոնէական արուեստին:

Ըստ Ստրզիկովսկիի, Այա-Սոֆի, Ս. Վիտալ (St. Vidal) եւ նոյնիսկ Հռոմի Ս. Պետրոս, Շամպոռի դղեակը, Միլանոյի Սան-Սատիրօ եւ Վէնետիկի եկեղեցիները, շինուած են ոչ թէ բիւզանդական-ռոմանական ոճով, այլ զուտ հայկական ոճով, ինչպէս ցոյց կուտան գմբէթները: Եւ դարձեալ Ախէնի (Գերմանիա) մայր եկեղեցւոյ կաթողիկէն, Օրլէանի մօտ գտնուող Ժէրմինեի աէ-Պրէի եկեղեցին, որ շինուած է 806ին: Իսկ Իտալիոյ ամենափայլուն քաղաքներէն, Ռաւեննայի «Մեծն Թէոդորոսի գերեզմանը» անունով ծանօթ եկեղեցիին ճարտարապետը, Դանիէլ, Հայ մըն էր:

Ստրզիկովսկիի տեսակէտներուն աւելի արտայայտութեանց հակառակորդ մը չեմ, այդ ուղղութեամբ ալ՝ ոչ մէկ ատեն զլացած ապացուցանելու հայկ. ճարտարապետութեան կարեւորութիւնը:

Որոշ կողմերով հայկ. յիշատակարանները բաւական հետաքրքրական են, ինչ որ կը բացատրէ անոնց ունեցած հսկայական ազդեցութիւնը շատ մը երկիրներու մէջ:

Իր աշխարհագրական դիրքով իսկ, Հայաստան կարեւոր դեր մը խաղալու կոչուած էր քրիստոնէական արուեստին մէջ: Որովհետեւ վաղուց բոլոր դրացի երկիրներու հետ շփման մէջ մտած էր: Այսպէսով է որ Հայաստան ընդօրինակեց Միջագետքի եւ Իրանի արուեստներէն գմբէթի շինութիւնը: Սակայն հայ վարպետները կրցան գմբէթը ձեւակերպելով իրենց օգտակար բաժինը հանել հանճարեղ ինքնատպութեամբ մը:

Այս պայմաններու տակ, Հայաստան Դ. եւ Ե. դարերուն իր հօյակապ մասնակցութիւնը բերաւ ի նպաստ քրիստոնէական արուեստին կազմութեան, ինչպէս նաեւ Սուրիան:

Էջզրումի եկեղեցիները, կը նմանին կեդրոնական Սուրիոյ եկեղեցիներուն: Օրինակ բաղդատեցէք Բալյ-Լուչէի եւ Թարմանէնի եկեղեցիները, Տեկորի մայր եկեղեցիին հետ, 654ին շինուած: Այս բոլորին եռանկիւնաձեւ ճակատները հայկական եկեղեցիներուն կը նմանին: Բայց սա տարբերութեամբ թէ սուրիական եկեղեցիները յունականներէն ներշնչուած են, մինչդեռ հայկականները համակ ինքնատիպ ոճ մը ունին:

Անվիճելի պարագան այն է որ, Զ. դարու վերջը եւ Է. դարու սկիզբը արտակարգ եւ բոլորովին նոր շրջան մը վերակաւ Հայաստանի մէջ: Տարածել յառաջ բերուած գեղարուեստի ուսուցումը օտար երկիրներու եւ Հայաստանի մէջ:

Հայկ. յիշատակարանները ճշգրտութեամբ իրենց շինութեանց թուականները կը կրեն ու յաճախ ի յայտ կը բերեն թէ հայ եւ թէ օտար ժամանակից նշանաւոր անձնաւորութեանց անունները:

Անիի եկեղեցիներու գմբէթները սուր եւ կոնաձեւ կատարներով կը վերջանան, իսկ յատակագիծերը մերթ խաչաձեւ: Իսկ գմբէթները 8 որմնախորշերու վրայ յենած, կեդրոնական կողակով (abside) եւ երկու քովերն ալ կողակիկներով:

Ստոյգ պարագան այն է որ, հայկ. եկեղեցիները արտակարգ տպաւորութիւն մը կը ձգեն իրենց արտաքին եւ թէ ներքին կառուցուածքով, երեւոյթ մը ազդեցիկ ու միանգամայն կենդանի:

Այստեղ փրոֆէսօրը իր ըսածները աւելի գործնական ձեւով ապացուցանելու համար, մոգական լապտերի միջոցաւ ներկայացուց հայկ. ճարտարապետութեան գլուխ-գործոցները:

Էջմիածնի կաթողիկէն.— Հոչակաւոր Է. դարէն առաջին, հակառակ կատարուած նորոգութիւններուն, տակաւին կը պահէ ճարտարապետական ընդհանուր գիծերուն մէջ իր վեհա[...]թիւնը:

Վաղարշապատ.— Էջմիածնի մ[...] կը գտնուի: Ցատակագիծը հետաք[...] բական եւ ինքնատիպ է իր չորս ո[...] նախորշերով, կառուցուած է 618[...] Միեւնոյն վայրը կը գտնուի Ս. Գա[...] եանէի վանքը, Էջմիածնի հարաւ[...] յին կողմը, շինուած 630ին, սակ[...] իր խաչաձեւ յատակագիծը [...] ինքնատիպ է: Այս յատակագիծը [...] ւելի վերջը գործածուած է բիւզա[...] դական արուեստին մէջ:

Զուարթնոց եկեղեցին.— Համբ[...] ւաւոր Է. դարու կէսէն սկսեալ, [...] ռուցուած է Ներսէս կաթողիկոսի օ[...] 640էն 660 թուականներուն: Խմբ[...] րանի մը մէջ գմբէթը չորս սիւնա[...] թերու վրայ զետեղուած է: Այս յ[...] տակարանը աւելի շահեկան է, ք[...] որ զայն զարդարող շնորհալի քան[...] դակները նախընտրելի են:

Հիմնադիրը, հիացող մը յուն[...] կան արուեստին, եկեղեցին շինե[...] համար մասնաւոր յոյն արուեստ[...] գէտներ բերել տուած էր:

Այդ շրջանին, յարաբերական շ[...] փումներ կային Բիւզանդիոնի եւ [...] յաստանի միջեւ: Ապացոյցը այն [...] որ եկեղեցիին մէջ քանդակուած [...] ձանագրութիւններուն ցանկը [...] պարունակէ նաեւ Բիւզանդիոնի պ[...] յատականներուն անունները:

Արուեստականօրէն, յարակից կա[...] պեր կան այս զարդարանքներուն մէ[...]

Ցետոյ առաքեալներու քանդակ[...] ուած քանի մը օրինակներ նմանա[...] կ'ապացուցանեն Բիւզանդիոնի ազդ[...] ցութիւնը:

Էջմիածնի կաթողիկէն զատ, Մ[...] տարան ալ նշանաւոր է, բայց դժ[...] բախտաբար այս եկեղեցին աւեր[...] վերածուած է: Այսուհանդերձ ներ[...] կողմէն տակաւին կը նշմարուի իր [...] հաշուք մեծութիւնը:

Այս հոյակապ արուեստը իր ազ[...] դեցութիւնը գործեց Ժ. դարէն մի[...] չեւ ԺԱ. դարերը:

Պատճառը այն է որ այդ շրջան[...] Հայերը Կ. Պոլսոյ վարչական կազմ[...] մէջ բարձր դիրքեր գրաւած էին, [...] մենալու զօրքերը Հայերն էին, [...] մանապէս հայ մեծ պալատականն[...] օրէնսդէտներ, նոյն իսկ ճարտարա[...] պետներ կային:

Եւ երբ 989ին երկրաշարժը Պոլս[...] Այա-Սոֆիայի կաթողիկէն մասամ[...] կործանեց, հայ ճարտարապետներ [...] խատեցան զայն նորոգել, ինչպէս [...] Տրդատ անունով Հայ մը:

Հոս անցողակի յիշենք պատմիչ[...] վկայութիւնը, որ Այա-Սոֆիայ[...] նորոգման մասին կ'ըսէ.— «Սոֆիա[...] յի որ կաթողիկէն է հերձեալ պա[...] տառմամբ վիրաւոր ի վայր: Վա[...] որոյ բազում ջան եղեւ ար[...] ճարտարապետացն Ցունաց եւ վեր[...] տին նորոգել: Այլ անդ դիպեալ [...] տարապետն Հայոց Տրդատ քար[...] գործի՝ տայ զօրինակ շինուածոյ[...] իմաստուն հանճարով պատրաստ[...] գկաղապարս կազմածոյն եւ սկսեալ[...] ւորեալ շինեաց որ եւ գեղեցկագոյն[...] նեցաւ պայծառ քան զառաջինն»:

Հայերը իրենց ազդեցութիւնը [...] Պոլսոյ շուրջ տարածելով չբաւա[...] միայն, այլ եւ բիւզանդական աշխ[...] հը շրջագծելով իրենց ազդեցութի[...] նը սփռեցին ի մասնաւորի Վրաստ[...] եւ Ռուսիա: Բոլոր ասոնք կազմեցին [...] հզօր ազդակներ, եւ յառաջ եկան [...] համար յիշատակարաններ, որոնք [...] բոլչեւ երկիրներու մէջ մինչեւ [...]

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (19)

ՄՈՒՇՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Երբ նորէն չոգեմակոյկ մը բաց թողուց ծովափ մեզի մօտ գալու համար, յանկարծ Զանազըրի կողմէն՝ Թուրք զինուորները սաստիկ կրակ մը բացին անոր վրայ: Մարտանաւը վայրկենապէս սկսաւ ռմբակոծել Զանազըրի պահականոցն ու պատնէշները:

Սուէտիոյ միւտիւրը՝ Խալիտ, երբ կը լսէ լերան կողմը արձակուած թնդանօթի ռումբերուն որոտագին ձայնը, նապաստակի երկչոտութեամբ փախչող զինուորներուն ու մուհաճիրներուն յորդոր կարդալով կ'ըսէ.

— «Գաւուրներս, ի՞նչ է այս ձեր խրախճանքը, երբեք մի վախնաք, մեր հաւատարիմ դաշնակից՝ Գերմանիոյ մարտանաւերէն մէկն է, որ կը ռմբակոծէ կեաւուրներու բանակատեղին: Մարտանաւը քիչ առաջ ձեզ այդ անհաւատներէն կարծելով էր որ սխալմամբ ռմբակոծեց: Զէ՞ք լսեր թնդանօթներուն ձայնը»....

Թշուառականը չէ՞ր տեսներ, որ այդ ռումբերը իր ազգակիցներէն շատերը գետին կը փռէին այդ պահուն:

Մեր մարտիկներն աջակցելով մարտանաւին՝ հանդիպակաց բլուրներէն կրակ բացին թշնամիներուն վրայ: Ցամաք դուրս եկած ֆրանսական զինուորները նոյնպէս անդադար կրակ տեղային թշնամիի դիրքերուն վրայ:

Մակոյկը հեռացաւ դէպի մարտանաւը: Թշնամին շատոնց լռած էր արդէն: Ժողովուրդին ուրախութիւնն ու ցնծութիւնը անբացատրելի էր: Փրկութիւնը այլեւս իրականութիւն էր դարձած, ոչ մէկ տարակոյս այս մասին:

Թշնամին մեզ յաղթելու իր բոլոր ճիգերուն մէջ այլեւս յուսախաբ եղած էր: Ան շատ լաւ հասկցաւ, որ մեզ պաշարելէն այլեւս ոչ մէկ դրական օգուտ պիտի կրնար քաղել, քանի որ տասը մարտանաւերու հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու բարեբախտութիւնը ունեցած էինք: Մանաւանդ Թուրքերը շատ կը վախնային, որ ֆրանսական զօրքերը, առաջնորդութեամբ մեր մարտիկներուն, լեռնէն ու Սուէտիոյ բաց դաշտէն յարձակում մը գործելով՝ դժուարացնէին թրքական միւս ռազմաճակատներու արդէն դժուարին գործը:

Այս հաշուով էր որ Սեպտեմբեր 7ին յարձակեցան մեր վրայ մեր ապստամբութիւնը խեղդելու, բայց, սոսկալի կերպով ջարդուեցան: Արեւածագէն յետոյ թշնամին օգտուելով թանձր մառախուղէն՝ քանի մը հարիւր զօրքով հասաւ Շէխ-Օրտուի մեր առաջնաւոր դիրքերը: Մերինները անմիջապէս կրակ բացին յարձակողներուն վրայ, որոնք պատասխանեցին: Երկուստեք սկսաւ տաք կռիւ մը: Թշնամին բոլորովին դուրս տեղը կը վառնէր իր ռազմամթերքը: Այս պղտիկ ճակատամարտն ալ տեւեց գրեթէ տասը ժամ: Թշնամին ռազմաբեմին վրայ թողուց տասնեակ մը մեռեալներ, եւ նոյնքան ալ վիրաւորներ տարաւ իր հետ, երբ սկսաւ տեղի տալ մեր մահացու գնդակներուն: Մեզմէ ոչ մէկին քիթն իսկ չարիւնեցաւ: Այդ կռիւը յաջողութեամբ գլուխ հանողները միայն քանի մը տասնեակ հոգի էին:

Ցաջորդ օր, «Կիւշէն» մեկնեցաւ «փրկութեան նաւահանգիստէ»ն, միւս օր վերադառնալու խոստումով:

Եկաւ ան ժամանակին: Նորէն ցնծութիւն, նորէն ծափ ու ծիծաղ, նորէն խանդավառութիւն: Իր ժամանումէն քանի մը րոպէ յետոյ, հեռուն, ծովուն վրայ, մարտանաւ մը եւս երեւցաւ, որուն արագաստ ընթացքը ուղղուած էր դէպի «փրկութեան նաւահանգիստը»: Եկող մեծ զրահաւորին մէջ կը գտնուէր ֆրանս. Գ. նաւաբաժնի ծովակալ-հրամանատարը:

Մակոյկները նորէն սկսան իրենց մրջնային աշխատանքը: Երկու մարտանաւերուն միջեւ փոխանակուեցան հարկ եղած հրահանգները: Քանի մը անգամ չոգեմակոյկները մարտանաւերուն միջեւ երթեւեկելէն յետոյ, նորէն դէպի ծովափ ուղղուեցաւ անոնցմէ մին, որուն սպան հետեւեալը յայտարարեց.

— Շուտափոյթ կատարեցէք ձեր ժողովուրդին մարդահամարը, եւ մինչեւ վաղը կէսօրին՝ ներկայացուցէք հրամանատարին:

Հրամանը կատարուեցաւ անմիջապէս:

ԺԵ.

Սեպտեմբեր 9ին, լուսածագէն քիչ մը յետոյ, երկու ֆէլլահ պատանիներ ճերմակ դրօշ մը պարզած՝ կը մօտենային դէպի մեր առաջին պահակախումբը: Ասոնք երեք գրութիւն ունէին, զորս յանձնեցին տասնապետին, որ իր կարգին զինուորի մը հետ ղրկեց զանոնք Տամլաճըգի վարչական ժողովի դիւանին:

Գրութիւններէն առաջինն ու երկրորդը կուգային Բենիամին Գայըգճեան անունով վատահամբաւ հայ սուտ բժիշկէ մը, որ կը յանձնարարէր մեզի շուտով յանձնուիլ Թուրք կառավարութեան: Այս այն Բենիամինն էր, որ շատ աշխատած էր, որ ժողովուրդը տարագրութեան ճամբան առնէր, սակայն չէր յաջողած, շնորհիւ յեղափոխական գիտակից երիտասարդութեան թափած ջանքերուն:

Իսկ երրորդ գրութիւնը գրուած էր հազարապետ Րիֆաթի կողմէ: Թշնամին զգալով, որ մեզի յաղթելու անզօր էր, սկսած էր դաւեր նիւթել: Բայց, երբ համոզուեցաւ, որ զինուորական ուժով պիտի չկրնար մեր ապստամբութիւնը ճնշել, սկսաւ կեղծ ու պատիր խոստումներ շռայլել մեզի:

Ստորեւ կը ներկայացնեմ սուտ բժիշկ Բենիամինի Թուրքերէն նամակներուն պատճէններն ու անոնց թարգմանութիւնները: Առաջին նամակը

(ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով զանց կ'առնենք թուրքերէն բնագիրները).—

« Տէր Աբրահամ Հայր Տէր Գա[...] լուստեան եւ Վարդան Հայր Վարդ[...] բեանեան.—

«Շատ բարեւներէ յետոյ, ձեզի կ' տեղեկացնեմ թէ՝ Համա գացող գա[...] թականներէն ապահով եւ հանգիստ լուր եկաւ: Ինչո՞ւ այսպէս անսպա[...] սելի շարժումներ կ'ընէք: Օսմանեան կառավարութիւնը ներողամիտ է: Գաղթականութենէ վերջ ներումի հնարաւորութիւն կայ, սա նեղ օրե[...] անցնելէն ետք՝ նորէն ձեր ուզա[ծ] վայրը կրնաք վերադառնալ: Զի այդ ընթացքը ձեր բոլորին կորստեան պատճառ կ'ըլլայ, որոշ բան [...]

Ց. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

սօր կանգուն կը մնան։

Աղթամար. — Նոյնպէս անուանի, Ժ. դարու սկիզբը շինուած։ Մարմաշէն նոյնքան նշանաւոր, իր գմբէթը տերեւաձեւ, այս ալ միեւնոյն դարուն (Ժ. դար) կը պատկանի։

Խէլաթ վրացական եկեղեցին իր ամբողջական բովանդակութեամբ հրաշալիք մըն է։

Անի.—Կը պահէ տակաւին շատ գեղեցիկ կերպարանք մը եւ յատակագիծը էջմիածնի կաթողիկէն կը յիշեցնէ։

Անիի Ս. Լուսաւորիչ կաթողիկէն յօրինուած 1001 թուականին, եկեղեցիի յատակագիծ մը կը ներկայացնէ։ Հոս անցողակի ըսենք թէ Անիի կաթողիկէն գոթական ոճի նախապատկեր է Հայոց մէջ, ոճ մը որուն շատ աւելի վերջը Եւրոպան ծանօթացաւ։

Այս արուեստի հնկայական շարժումը մինչեւ ԺԳ. դարու կէսը տեւեց, որովհետեւ մոնկոլեան աւերիչ արշաւանքին միանալով քանի մը սարսռազդեցիկ երկրաշարժներ, աւերակի վերածեցին կարգ մը եկեղեցիներ։

Անիի եկեղեցիները բոլորն ալ Զ. եւ Է. դարերու յիշատակարանները կը յիշեցնեն, նմանապէս Թիֆլիզօվալա, Վրաստանի եկեղեցին, որ հայկ. աւանդութիւններ ունի եւ բոլորովին հայկ. ճարտարապետութեամբ մը օժտուած է։

Որո՞նք են ուրեմն հայկ. ճարտարապետութեան յատկանշական դրոշմները։ Հայ յիշատակարանները բոլորովին կը տարբերին հին յիշատակարաններէն։

Հայաստանի վերոյիշեալ բոլոր եկեղեցիները քարաշէն են, այս պատճառաւ ալ անոնք ռոման եկեղեցիներուն կը նմանին։

Հայկ. ճարտարապետութիւնը գմբէթը կը գործածէ կոնաձեւ եւ սուր կատարով, պէտք է ըսել սակայն թէ կոնաձեւ տանիքի գործածութիւնը եզական առանձնայատկութիւն մը չէ։

Ամէնէն յատկանշականը արտաքին եւ ներքին զարդարանքներն են. ինչպէս նաեւ շէնքին ճակատին ձեւը, որ հրապուրիչ ներդաշնակութիւն մը ունի։

Նմանապէս, պատուհաններ կան որ ուշադրութիւն կը գրաւեն իրենց նեղութեամբ, ներսը չափաւոր լոյս մը սփռելու դիտումով շինուած, ինչ որ խորհրդաւոր ազդեցութիւն մը կը ձգէ հաւատացեալին հոգիին վրայ։

Աղթամար.— Գլխաւորաբար այս եկեղեցին ամէնէն պատկերազարդն է, զարդարուած շնորհալի եւ նշանակալից քանդակագործութիւններով, որոնք կը ներկայացնեն զանազան անասուններու, անձնաւորութիւններու եւ հիմնադիրին պատկերները։

Շէնքին դուրսի կողմը ապշեցուցիչ է զարդերու գեղեցկութեամբ եւ քանդակներու հրաշակերտ նրբութեամբ, իսկ ներսի կողմը՝ իր զմայլելի պարզութեամբ։ Եւ մենք այսօր կը սքանչանանք երբ կը տեսնենք թէ այդ թուականներուն իսկ հայ հանճարեղ ճարտարապետները այսքան բարձր գեղարուեստի մը կատարին կարողացեր են հասնիլ։

Այս եկեղեցիներուն ներսի կողմը յատկապէս մութ ձգուած է, որպէսզի խորհրդաւոր ազդեցութիւն մը գործէ բարեպաշտ հաւատացեալներուն վրայ։

Իրենց զանգուածով, գրաւիչ գիծերով եւ տպաւորիչ մթութեամբ հայկ. եկեղեցիները տիրաբար կ'իշխեն դիտողին վրայ։

Այս Ժ. դարէն ԺԱ. դարու հայ արուեստը բացարձակապէս ազգային է, որուն Բիւզանդիոնը շատ մը բաներ կը պարտի, նոյն իսկ Արեւելքը։

Ձեր նկարիչը՝ Արշակ Ֆէթվաճեան, 20 տարի անդադար նկարեց հայ արուեստի եւ ճարտարապետութեան պճնազարդ օրինակները, քաղելով հին աւերակներէն։ Իր հրաշալի ջրաներկերը գնահատութեան արժանի են։

Պոլսոյ Այա - Սոֆիան.— Ըստ Սարչիկովսկիի, այս կաթողիկէն հայկ. ճարտարապետութիւն մը ունի։

Անժխտելի ապացոյցը այն է որ Հայերը քաղաքականապէս հզօր ազդեցութիւն մը ունեցան Կ. Պոլսոյ վրայ։ Եւ այս պատճառաւ ալ Կ. Պոլսոյ կայսրը Անին շինող ճարտարապետը, Տրդատ, հրաւիրեց Այա - Սոֆիայի կաթողիկէն վերաշինելու համար։

Անտարակոյս այս պարագան մեզ կը մղէ եզրակացուցիչ հետեւողութեան մը, այսուհանդերձ բաւական դժուարին է սահմանել հայ արուեստին ինքնատպութեան սահմանը։

Վիէննայի Ս. Սոփիան, ռուսական եկեղեցին շինողը միթէ Հայ մը չէ՞ր։

Մինչեւ Ցոմաստանի մէջ իսկ հելլենական ազդեցութեան քով կը նշմարուին հայ եկեղեցիին ինքնատիպեւ ներդաշնակ գիծերը։

Նմանապէս ռոման եւ հայ եկեղեցիներու միջեւ, ակնյայտնի համանմանութիւն մը գոյութիւն ունի։

Վաստակաւոր բանախօսը վերջացնելով ըսաւ.— Այս յիշատակարանները Հայաստանի ամենաչքեղ զարդարանքներն են, որոնք միեւնոյն ատեն կը կազմեն հիմնական կենսունակութիւնը եւ փառքը հինաւուրց Հայաստանի։

Թէեւ Շարլ Տիլ, երբեմն երեւրակացութիւններու մէջ շատ համակարծիք չէր Սարչիկովսկիի տեսակէտներուն, բայց երբ այս վերջինին երկու հատոր գլուխ - գործոց աշխատութեան 888 էջերը թղթատելով, 828 պատկերները մանրակրկիտ դիտենք, ինչպէս նաեւ մէջ բերած համոզիչ փաստերը, այն ժամանակ առանց վարանումի Սարչիկովսկիի համակարծիք կ'ըլլանք։

Ցաւալի պարագան այն է որ Հայաստանի ներքնահողը դեռ շատ պեղումներու չէ ենթարկուած եւ ոչ ալ պէտք եղածին չափ ուսումնասիրուած, հակառակ այն իրողութեան որ ամենահին երկիրն է որ քրիստոնէութիւնը ընդունած է։

Ցուսանք որ ժամանակի ընթացքին Հայաստանի հնագոյն գանձերը լոյս տեսնելով իրենց արժանի տեղը գրաւեն պատմութեան մէջ, շնորհիւ Սարչիկովսկիներու, Մառերու, Թորամանեաններու, Շարլ Տիլերու հետազօտութեանց։

ԿՐՕՆ Ե. ՋԱԼԸԳԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Ընկերոջմէս զատուեցայ։
— Ի՞նչ պատճառով։
— Ընկերս յաճախորդները կը կողոպտէր։
— Կը հասկնամ, դուք այդ բանին համար ընկերոջ պէտք չունիք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Մարսէյլէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը.—

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի լիազօր ներկայացուցիչ Գեր. Տ. Գարեգին արք. Յովսէփեան իր Հոկտ. 18 Թ. եւ 122 համար պաշտօնագրով առաջարկած էր մեզ «Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայութեան հոգեւոր գործերի կառավարութեան ժամանակաւոր պաշտօնը առաջնորդական իրաւունքներով, գործակցութեամբ ժամանակաւոր Կեդր. Վարչութեան»։

Ընդունած ըլլալով ժամանակաւոր այս պաշտօնը՝ նոյ. 14ին եկայ Մարսէյլ։ Մեր առաջին գործն եղաւ մէկ կողմէ ուսումնասիրել կացութիւնը, եւ միւս կողմէ կազմել ժամանակաւոր Կեդր. Վարչութիւնը, «ներկայ մարմնի եօթը անդամներու վրայ աւելցնելով եւս եօթը նոր անդամներ» համաձայնութեամբ Ն. Սրբազնութեան, ինչպէս կը տրամադրէր վերոյիշեալ պաշտօնագիրը։

Այս կերպով կազմուած Կեդր. Վարչութեան պաշտօնը պիտի ըլլար մեր նախագահութեամբ վարել «եկեղեցական - ազգային գործերը, մինչեւ հնարաւորութիւն լինի՝ վիճակային կամ թեմական կազմակերպութիւն ստեղծել իրաւական հողի վրայ, հաստատելով բարձրագոյն իշխանութեան կողմից, որպէս ուրոյն առաջնորդութիւն Հարաւ. Ֆրանսայի հայութեան»։

Արդ, ուրախ ենք յայտարարելու որ յանձնարարուած կազմը լրացած է՝ եօթը պատուական ազգայիններու յաւելումով նախորդ մարմնի վրայ՝ բաղկացած նոյնքան պատուական ազգայիններէ ։

Նախորդ մարմնի անդամներն են. — Պ. Պ. Պ. Հիւսեան, Ց. Պապիկեան, Կ. Ճանիկեան, Տօքթ. Ս. Մելքոնեան, Հ. Զաթիկեան, Գ. Պաղտասարեան, Տօքթ. Ց. Սիվրիհիսարլեան ։

Նոր նշանակուածներն են.— Պ. Պ. Ս. Աթթարեան, Գ. Ասատուրեան, Կ. Գօճապաշեան, Ս. Խօքսիգեան, Վ. Թորամանեան, Մ. Պօղոսեան, Մ. Զրբաշեան։

Ամբողջացած եւ մէկ միութիւն կազմած այս մարմինը, Մարսիլիոյ եւ շրջակայքի հայութեան ժամանակաւոր կեդր. վարչութիւնը, ունեցաւ իր առաջին լիակատար նիստը դեկտեմբեր 23ի երեկոյին, համերաշխութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան ու յարգանքի յուսադրիչ մթնոլորտի մը մէջ։

Վստահ ենք թէ սոյն ժամանակաւոր կեդր. վարչութիւնը, ըստ ամենայնի գիտակ իր պատասխանատու պաշտօնին պահանջած պարտականութեանց, պիտի ջանայ՝ նոյն կատարեալ համերաշխութեամբ, ներդաշնակ գործակցութեամբ եւ ամէն կողմնակի նկատումներէ վեր նուիրումով՝ արժեցնել եւ արդիւնաւորել մեր ալ ծառայութեան հաստատ տրամադրութիւնը, միշտ համաձայն մեր ազգային եկեղեցւոյ կրօնաշունչ բարձր ոգիին եւ մեր բազմակարօտ ժողովուրդի իրական պահանջներուն։

Այս առիթով կ'ակնկալենք մեզ քաջալեր ունենալ կարգապահական եւ օրինապահական գիտակից ոգին՝ զոր պարտաւոր է ցոյց տալ Հայ. եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր զաւակ անխտիր, որպէսզի նորոգ լարուած վարչական մեքենային բնականոն գործունէութիւնը չխանգարուի, եւ տարուած աշխատանքները յանգին հետապնդուած ազգօգուտ նպատակին։

Հայրական ջերմ սիրով ողջունելով Մարսիլիոյ եւ շրջակայքի ամբողջ հայութիւնը, եւ Նոր տարւոյ ու Ս. Ծննդի առիթով մաղթելով ի սրտէ նոր սիրտ եւ վերածնած հոգի, հայցելով միանգամայն աստուածային օրհնութիւն անոր բարօրութեան համար։

Մնամ աղօթարար
ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. Մարսիլիոյ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հակառակ դեկտեմբերի վերջին շաբաթներու խճողման, հասարակութիւնը գնահատելի ճիգով մը տուած էր ընծայել իր աջակցութիւնը Դպրոցասէրի նուագահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ օր, Կավոյի մեծ սրահին մէջ։

Հանդէսը միջազգային դիմագիծ առած էր, շնորհիւ բազմաթիւ Ֆրանսացիներու, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին յայտնի վիպագիր Ժան տ'Ակռէվ եւ իր գործերուն հրատարակիչը՝ իրենց ընտանիքով, Պ. Կասթուէ՝ հայ երաժշտութեան համակիրը, յայտնի փաստաբան Պ. Պընուա Մթէյն ընտանիքով, օտար մամուլի ներկայացուցիչներ եւն.։

Գեղարուեստական մանրակրկիտ հոգածութեամբ կազմուած յայտագիրը լիովին գոհացուց մանաւանդ օտարները, որոնք մասնաւորապէս գնահատեցին Օր. Պիւլպիւլեանի ձայնին քնքշութիւնը, Աղազարեանի ջութակին հմայիչ երաժշտութիւնը, եւ Ալէմշահի երգահանի եւ ղեկավարի կարողութիւնները։

Օր. Պիւլպիւլեանի տաք ու ճկուն ձայնը գեղեցկօրէն թարգմանեց Պէլլինիի Սօմնամպուլայի դժուարին եւելէջները եւ Ալէմշահի «Իմ երգը» կըտորին մասնայատուկ ու տարբեր ըղձայնութիւնները, նուրբ ու գիտակից արուեստով մը։ Եւ ստիպուեցաւ հասարակութեան պահանջներուն տեղի տալ՝ կրկնել։

Ալէմշահի ղեկավարութեամբ «Կիլիկիա» երգչախումբը երգեց մեր մեծ վարդապետին ութ գործերը, որոնք ինքնամփոփ հաճոյքով մը ունկնդրուեցան, մեծ կորուստի մը կսկիծը թարմացնելով մեր հոգիներուն մէջ։

Մասնաւորապէս գնահատուեցան Խումարը, Լոռեցիներու գութաներգը, Գարուն ա՛ն եւայլն, որոնց հայրենի ներդաշնակութիւնները իրենց հարազատ դիմագիծը պահեցին՝ ուշադիր եւ կարող ղեկավարութեան մը տակ։

Նուագահանդէսը կատարելապէս եւրոպական եւ դասական դիմագիծ մը առաւ մեր մեծ ջութակահար Աղազարեանին երեւումով։ Երիտասարդ արուեստագէտը իր յայտագիրը կազմած էր մեծ հոգածութեամբ, ընտրելով եօթը ազգերու պատկանող հեղինակներու ամէնէն յատկանշական եւ դժուարին գործերը, տարբեր նկարագիրներով եւ գեղեցկութիւններով։

Իր երաժշտութիւնը ձայներու երփներանգ հրավառութիւն մը եղաւ ։ Աղազարեան իր վերջին կտորը յատկացուցած էր աշխարհահռչակ վարպետին նշանաւոր «Պոհէմական եղանակներ»ուն՝ որուն կատարումը — օտարներուն կարծիքով — Աղազարեանի խաղը կը նոյնացնէ մեծ վարպետի խաղին։

Արդարեւ հայ արուեստագէտը ունկնդրած պահուս՝ կը կարծէի լսել ջութակի մեծ քրմապետին մէկ ուրիշ աշխարհահռչակ Թարգմանին՝ Քրայսլէրի անստգիւտ եղնոբեցուցիչ խաղը։

Հասարակութիւնը՝ հայ եւ օտար՝ խլացուցիչ ծափերով գնահատեցին մեր մեծ հայրենակիցը, ստիպելով կրկնել։

Դպրոցասէրին նուիրուած նուագահանդէսը պատուաբեր եղաւ՝ բառին լայն առումով՝ թէ ազգօգուտ վաղեմի հաստատութեան եւ թէ մասնակցող հայ արուեստագէտներուն ։

ՀՐ. ԱԼԵՍՆԱՔ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ռուս սպաներու մահմետական թաղէն քաշուիլը անշուշտ նոր արինահեղութիւն մը առաջ պիտի բերէր իսկոյն։ Երրորդ, ռուս սպաներու համար բաւական համարձակութիւն պիտի նշանակէր երթալ մտնել Հայոց մէջ, երբ նկատի ունենայինք ատենէ մը ի վեր Հայերու հետ գոյութիւն ունեցող քիչ վստահելի յարաբերութիւնները։

Լեռնային հրետանիի վաշտին սպաները որոնք բերդապահներու շարքին չէին պատկաներ, նոյնպէս մերժեցին այս առաջարկը։ Վերջապէս Հայերը սկսան, ուրիշ միջոց չգտնելով իրենց աղտոտ գործերը կարգադրելու, ձերբակալել քանի մը կարծեցեալ խռովարարներ։ Նկատի ունենալով որ գնդ. Մորէլի քաղաքը ամբարկօծելու առաջարկը շատ յատկանշական էր, անհրաժեշտ համարեցայ իմ հրամանիս տակ գտնուող բոլոր սպաները ժողովի հրաւիրել։ Երեք օրուան մէջ երկու անգամ հաւաքուեցանք։ Առաջին հանդիպումին ներկայ էին Կարինի թնդանօթաձիգ սպաները, ինչպէս քանի մը օր առաջ եկած երկու անգլիացի սպաներ, գնդ. Մորէլը, Զինքէվիչը, Տոլուխանովը, Թորգոմը Անդրանիկը եւ Տօքթ. Զավրիէվը։

Նպատակը զոր մենք կը հետապնդէինք անգլիացի սպաները հրաւիրելով, կը ձգտէր երեւան հանել ռուս սպաներու եւ հայկական հրամանատարութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնները։ Անոնք ալ պէտք էր գիտնային թէ ռուս սպաները որքան քիչ ուժ ունէին հայկական խժդժութիւնները արգիլելու համար եւ վերադարձին իրենց տեսածները ապացուցանէին չօշափելի տուեալներով։ Քանի որ իմ ղեկավարութեանս տակ ոչ մէկ հեռագրի կամ հեռախօսի հաղորդակցութիւն ունէի, համոզուած էի որ թէ իմ կողմէ քաշուած հեռագիրները երբեք չէին հասած իրենց տեղը, այս հանդիպումին առիթը օգտագործեցի մանրամասնօրէն նկարագրելով իմ տեսածներս հայկական խժդժութիւններու մասին եւ ապահով աղբիւրէ լսածներս նոյկայի գործերու մասին։ Ունկնդիրներուս պատմեցի հայկական խումբերուն անկարգապահութիւնը եւ յիշեցի օրինակներ զորս նոյն ինքն Զօր. Օտիշելիցէն բերնէն լսած էի եւ վերջացուցի հետեւեալ խօսքերով. — «Մենք ռուս սպաներս որ Կարին մնացած ենք ոչ թէ մեր համազգեստը ի սպաս դընելու եւ Հայերու գարշելի խժդժութիւնները ծածկելու, այլ միմիայն մեր պետերուն հնազանդելու եւ Ռուսիան պաշտպանելու համար։ Եթէ մեր Կարին բնակութեան միջոցին հայկական սարսափները կանգ չառնեն, ամբողջ ռուս սպաները պիտի ընդեն քաղաքէն հեռանալու եւ պաշտօնէ ազատ ձգուելու վրայ»։ Ինձմէ ետք քանի մը սպաներ խօսեցան եւ զօրաւոր վկայութիւններով հաստատեցին իմ ըսածներս։

Անդրանիկ, իր պատասխանին մէջ կը շեշտէր թէ Հայերը յաւէտ շնորհակալ պիտի ըլլային Ռուսիոյ եւ կ'ըսէր թէ Հայերը Մեծն Ռուսիոյ բնակչութեան բաղկացուցիչ մէկ տարրը կը կազմէին եւ ուրիշ նպատակ չունէին, բայց եթէ ծառայել Ռուսիոյ շահերուն։ Ինչ կը վերաբերի այսպէս կոչուած Հայերու կողմէ գործուած ջարդերուն, ատոնք արդիւնք են Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ գոյութիւն ունեցող թշնամութեան։ Եւ կ'աւելցնէր թէ Կարինի իր առաքելութեան նպատակն է արգիլել գլխաւորաբար այդպիսի ոճիրներ եւ եթէ չյաջողի Հայերը խելքի բերել, ինքը առաջինը պիտի ըլլայ քաղաքէն հեռացող։ Ժողովին խորհրդակցութիւնները Թարգմանի միջոցով կը կատարուէին։ Այն հարցումին թէ ինչ դիրք պիտի բռնէ այն սպաներուն հանդէպ որոնք կ'ուզեն հեռանալ քաղաքէն, նպատակայարմար կը գտնէր որ ամէն անոնք որ իրենց քաջութեան վրայ շատ չեն վստահիր, հեռանային քաղաքէն եւ ինք կարելի եղած չափով պիտի նպաստէ անոնց մեկնելուն։ Գնդ. Զինկէվիչ բոլոր ներկաներուն առջեւ յայտարարեց. «Միայն այն համոզումով թէ ռուս սպաներու Կարին մնալը Ռուսիոյ բարօրութեան պիտի ծառայէ, պատրաստ եմ մնալու»։ Ի վերջոյ սպաները որոշեցին տասը օր եւս սպասել եւ իրենց դիրքը ճշդել համաձայն պատահելիք դէպքերուն, որոնք պիտի գային հաստատել կամ ժխտել Անդրանիկի խոստումները։

Ժողովը տեղի ունեցած էր 20 կամ 21 փետրուարին։ Քիչ ժամանակ յետոյ գնդ. Տոլուխանով ինծի եւ ուրիշ քանի մը ռուս սպաներու զարմանք յայտնեց թէ ռուս սպաները Հայերու հետ կը վարուէին արհամարհանքով, նոյն իսկ զզուանքով ։ Յաջորդ օրը Անդրանիկ մեծ յայտարարութիւններ փակցնել տուաւ պատերուն վրայ Թուրքերէն, ըսելով թէ ով որ Հայ թէ մահմետական որ եւ է մէկը սպաննէ՝ պիտի ձերբակալուի եւ նոյն ձեւով պիտի պատժուի։ Յետոյ, թէ Թուրքերը անվախ իրենց գործին կրնան վերսկսիլ եւ եթէ ոք եւ է դաշտային աշխատանքի համար տարուած մահմետական իր գործէն չվերադառնայ, ինք պատասխանատու պիտի բռնէ հսկող խումբի ամբողջ ջոկատը։ Երբ յաջորդ օրը հայ հարիւրապետ Ջանփոլատեանի ընկերակցութեամբ ձիով կ'անցնէի քաղաքին փողոցներէն, տեսանք շատ մարդիկ որոնք յայտարարութիւնները կը կարդային։ Ջանփոլատեան կը վստահեցնէր զանոնք Թուրքերէն լեզուով որ, եթէ մահմետական բնակչութիւնը ապստամբութեան չձեռնարկէ, Հայերէն վախնալու բան մը չկայ։

(59)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակութիւ՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ոհ, սիրելի աղջիկս, խնդրեմ... ջիղերս տակնուվրայ եղած են այս առտու. աղէկ չեմ զգար... սարսափելի բան պատահեցաւ... ինծի այնպէս կը թուի թէ արկածի մը զոհ գնաց... տարօրինակ գործիքներու հետ խաղալ շատ կը սիրէր... արդեօք ձեռքէ՞ն սահեցաւ, ի՞նչ եղաւ...

Լռութեամբ բայց քաղաքավարօրէն մտիկ ըրինք այդ տեսութիւնը։ Փուարօ փաստաբանին հետ ցած ձայնով խօսքի բռնուած էր։ Միասին պատուհանին քով գացին, մօտեցայ իրենց բայց վարանում մը ունեցայ։

— Թերեւս անկրթութիւն է ըրածս, հարցուցի...

— Երբեք, պատասխանեց Պելճիքացին սրտանց. դուք եւ ես, Պ. բժիշկ այս խնդիրը միասին պիտի քննենք. առանց ձեզի մէջէն չպիտի կրնամ ելլել... Քանի մը տեղեկութիւններ կ'ուզէի Պ. Հէմընտէն...

— Լսածին համաձայն Րէլֆ Փէյթընի կողմէ կը գործէք, հարցուց փաստաբանը։

Փուարօ գլուխը թօթուեց։

— Ոչ, յանուն արդարութեան, օրիորդ Էքրօյտը ուզեց որ քննեմ իր հօրեղբօր մահուան գաղտնիքը ...

— Ճիտակը ըսելով չեմ կարծեր որ Րէլֆը որ եւ է կապ ունենայ այս ոճիրին հետ, շարունակեց փաստաբանը, թէեւ կարգ մը պարագաներ իրեն աննպաստ են. դրամական նեղութիւն ունենալու խնդիրը ...

— Իրա՞ւ դրամական նեղութիւն ունէր, ընդմիջեց Փուարօ ։

— Միշտ, ջուրի պէս դրամ կը վատնէր եւ շարունակ խորթ հօրը դիմելու ստիպուած էր...

— Վերջերս ալ դիմե՞ց, օրինակ սա վերջին տարուան ընթացքին...

— Ձեմ գիտեր, Պ. Էքրօյտը ինծի բան մը ըսած չէր...

— Հասկցայ, Պ. Հէմընտ, կարծեմ դուք ծանօթ էք կտակին պարունակութեան...

— Ի հարկէ, եւ ճիշդ այդ գործին համար է որ հոս եկած եմ այսօր...

— Ուրեմն նկատելով որ ես օրիորդին հրահանգով խնդրին քննութեան ձեռնարկած եմ, կրնայի՞ք ինծի ըսել թէ ինչ տրամադրութիւններ կան այդ կտակին մէջ...

— Շատ պարզ են. զանց առնելով օրինական բացատրութիւններն ու կարգ մը նուիրատուութիւններ...

— Այսի՞նքն, ընդմիջեց Պելճիքացին։ Փաստաբանը ապշեցաւ։

— Հազար ոսկի տանտիրուհի օրիորդ Րասըլին, յիսուն ոսկի խոհարարուհի Էմմա Քուփըրին, հինգ հարիւր ոսկի քարտուղար Պ. Ճէֆրի Րէյմընտին... յետոյ քանի մը հիւանդանոցներու ...

— Բարեգործական նպատակներու համար եղած նուէրները զիս չեն հետաքրքրեր, ընդմիջեց դարձեալ Փուարօ։

— Լաւ. տասը հազար ոսկիի արժողութեամբ կարգ մը բաժնեթուղթերու եկամուտը կը ստանայ Տիկին Սէսիլ Էքրօյտ իր ողջութեան... Օրիորդ Ֆլօրա Էքրօյտ անմիջապէս կը ստանայ քսան հազար ոսկի... Մնացեալը, այս կալուածն ու «Էքրօյտ եւ Որդի» հաստատութեան արժեթուղթերն ալ մէջն ըլլալու պայմանաւ, կը ժառանգէ իր որդեգիրը՝ Րէլֆ Փէյթըն...

— Պ. Էքրօյտը շատ հարուստ մէկն է եղեր...

— Շատ հարուստ, Րէլֆ Փէյթընը հիմա չափէն աւելի մեծ հարստութեան մը տէր պիտի դառնայ...

Լռութիւն տիրեց. փաստաբանն ու Պելճիքացին իրարու երես նայեցան ։

— Պ. Հէմընտ, կանչեց Տիկին Էքրօյտին ընկճուած ձայնը՝ վառարանին քովէն։

Փաստաբանը հեռացաւ։ Փուարօ թեւէս բռնելով պատուհանին ճիշդ առջեւը տարաւ զիս։

— Նայեցէք ինչ աղուոր են սա ծաղիկները, ըսաւ բարձրաձայն, հրաշալի ...

Զգացի որ թեւս կը սեղմէր։

— Կ'ուզէ՞ք ինծի օգնել, հարցուց այս անգամ խեղդուած ձայնով. կ'ուզէ՞ք մասնակցիլ իմ քննութիւններուս ...

— Այո, ի հարկէ, այո, կ'ուզեմ օգնել ձեզի, շատ տափակ ու միօրինակ կեանք մը ունիմ, բնաւ արտասովոր բաներ չեն պատահիր ինծի...

— Լաւ, ուրեմն պաշտօնակից պիտի ըլլանք հիմա. կարծեմ քանի մը վայրկեանէն հազարապետը մեր քովը պիտի գայ, շատ ալ չախորժիր Տիկին մայրիկին ընկերակցութենէն ... հիմա ինծի նայեցէք, քանի մը բաներ կան զորս իմանալ կ'ուզեմ, բայց երբեք չպիտի հասկցնենք թէ այդ տեսակ փափաք մը ունիմ... կը հասկընա՞ք, այնպէս որ դուք էք որ հարցումներ պիտի ընէք հիմա...

— Ի՞նչ հարցում ...

— Կ'ուզեմ որ Տիկին Ֆէրըրսին անունը մէջտեղ նետէք...

— Լաւ ...

— Բնական շեշտով մը խօսեցէք, հարցուցէք իրեն թէ երբ Պ. Ֆէրըրսը մեռաւ՝ ինք այս գիւ՞ղն էր... Միտքս հասկցա՞ք... պատասխան տուած ատենը իր երեսը դիտեցէք, բայց բան մը չզգացնէք իրեն, կ'ըլլա՞յ...

Այլեւս ժամանակ չմնաց մեր խօսակցութիւնը երկարելու, որովհետեւ վայրկեան մը վերջը, Փուարոյի ըսածին պէս, հազարապետը ձգեց միւսները եւ մեր քովը եկաւ։

— Եկէք պարտէզը ելլենք, ըսի։

Հազարապետը ընդունեց հրաւէրս. Փուարօ մեր ետեւը մնաց։

— Ինչ դէպքեր կը պատահին մէկ օրէն միւսը, դիտել տուի, անցեալ Ջորեքշաբթի, կը յիշեմ այստեղ էի. Էքրօյտին հետ վեր վար պտտեցանք, շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ էր ան... հիմա, երեք օր յետոյ խեղճը ոչ եւս է, Տիկին Ֆէրըրսն ալ մեռեր է... կը ճանչնայի՞ք զինքը, այնպէս չէ՞ ...

Հազարապետը գլխու շարժումով մը հասկցուց թէ ծանօթ էր անոր։

— Ձեր այս անգամուան այցելութեան՝ հանդիպեցա՞ք իրեն...

— Էքրօյտին հետ գացինք զինքը տեսնելու... կարծեմ անցեալ երեքշաբթի օրն էր... հետաքրքրաշարժ կին մըն էր, բայց վրան տարօրինակ բան մը կար... մտածկոտ եւ մխուր։

Իր աչքերուն մէջ նայեցայ. բացառիկ արտայայտութիւն մը չկար անոնց մէջ։

(Շար.)

նալ, մեղմացնելու համար հայ աշխատաւոր ընտանիքներու թշուառութիւնը...):

Լիոնի շրջանին մէջ, թէ Ռոն եւ թէ Սոն գետերը իրենց ափերէն դուրս ելած ըլլալով, ողողած են քարափները եւ բազմաթիւ փողոցներ: Վանտէի շրջանին մէջ տասը գիւղախումբեր պաշարուած են եւ տեղ տեղ հաղորդակցութենէ կտրուած: Մէն գետը խուրաքանչիւր ժամը անգամ մը մէկ մատնաչափ բարձրանալով, հասած է 1910ի վտանգաւոր մակարդակին: Անժէի մէջ գլխաւոր քարափը ողողուած է, թատրոնը կղզիի մը վերածուած, իսկ երկաթուղիի կայարանը փակուած:

Ցորդած են նաեւ ուրիշ բազմաթիւ գետեր եւ գետակներ, — Կառօն, Վիլէն, Օրն, Շառանթ, Տորտոնը: Փարիզ - Միլան ճեպընթացին վայրաշարժը գիծէն ելաւ Մոտանայի կայարանին մօտ, փապուղիի մը առջեւ, խոշոր ժայռ մը տեղէն խախտած եւ ճամբուն վրայ ինկած ըլլալով:

Միեւնոյն ատեն սարսափելի փոթորիկ մը կը տիրէ Ատլանտեանի ափերուն վրայ: Եթէ անձրեւները չդադրին, Սէնի յորդումն ալ աղէտի մը պիտի վերածուի: Երէկ հասած էր 4,15 մեթրի, վտանգի սահմանը անցնելով 15 սանթիմեթր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՏ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՒ Ուաշինկթընի Իրանեան դեսպանը, որ պիտի մեկնի մարտ 20ին: Դեսպանը, Ճաֆար խան ձէլալ, իր ինքնաշարժը կանոնական չափէն աւելի արագ քշելով, ձերբակալուած էր Մէրիլէնտի նահանգին մէջ: Ոստիկանները բաւական դիմադրութեան հանդիպելէ վերջ, ձեռնակապ անցուցին դեսպանին և բանտարկեցին: Ինքնութիւնը հաստատելէ յետոյ դեսպանը ազատ արձակուեցաւ եւ արտաքին նախարարութիւնն ալ ցաւ յայտնեց, բայց միեւնոյն ատեն հասկցուց թէ դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը իրաւունք չի տար խուսափելու երկրին օրէնքներէն:

ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՆ պուլկարական երկու կազմակերպութիւններ, «Ազգ. լեգէոն»ը (փաշական), որ 80.000 անդամ ունի եւ հիմնուած էր Հիթլէրի վարդապետութեան վրայ, եւ «Ռոտնա Զաշխիթա»: Առաջինը կը ձգտէր ամուր պանդուածի մը վերածել սլաւական երկիրները եւ զինակցութիւն մը կնքել Գերմանիոյ հետ:

ԽԵՆԴ ՄԸ ՕԴԱՆԱՒՈՎ կը փոխադրուէր Քանատայի մէկ քաղաքէն միւսը, դատապարտեալի մը հետ, երբ կատղելով կապերը կտրեց, բռնաշապիկը պատռեց եւ խոյացաւ օդաչուին վրայ: Այս վերջինը յուսահատական պայքարի մը բռնուեցաւ եւ քիչ մնաց պիտի սպաննուէր, բայց դատապարտեալը օգնութեան հասած ըլլալով, կարելի եղաւ զսպել եւ նորէն կապել խենդը:

ԶՈՐՍ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ժառանգութիւն ձգած է Լեհ մը, Աւստրալիոյ մէջ: Այս առասպելական հարստութիւնը պիտի բաժնուի 44 ժառանգորդներու միջեւ: Ամէնէն բաժինը, երկու միլիառ ֆրանք, պիտի տրուի հանգուցեալին քրոջը աղջիկը, քանանեայ գեղուհի մը:

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Մանուէլսկի աչքէ ինկած ըլլալով, կ'ըսուի թէ յաջորդ պիտի նշանակուի պուլկար ծանօթ համայնավարը՝ Տիմիթրով, որ իր քաջութեամբ փայլեցաւ Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատին առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Զորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի (յունուար 9), երեկոյեան ժամը 8ին, «Դրօշակի» տան մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր Անդրէասեան եւ զաւակները դառն կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրեցեալ զաւակին եւ եղբօր՝

ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի

որ կարճատեւ հիւանդութենէ վերջ մեռաւ 28 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, 7 յունուար, երեքշաբթի առաւօտ Օփիթալ էտուար էրիոյի մատուռին մէջ, ուրկէ պիտի փոխադրուի Կիյեօթիէռի գերեզմանատունը:

Լիոն, 5 յունուար 1936

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Շահլամեանէ ի յիշատակ իրենց վաղամեռիկ որդւոյն, 300 ֆրանք, իսկ Պօղ. Օտտոյի ենթամասնաճիւղին 200 ֆրանք, տեղւոյն դպրոցին մէջ երկու սան պահելու համար:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ց. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ, Օրիորդներ Յակոբեանի, Գէորգեանի, Mireille Berardի եւ Պ. Պ. Արիստակէսեանի, Սամուէլեանի եւ Վ. Քէշիշեանի, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Միութեանս երեկոյթի գեղարուեստական բաժինին: Շնորհակալութիւն նաեւ կարգադիր յանձնախումբի անդամներէն Օր. Նէմէնեանի, Պ. Պ. Բիւզանդ Գուլթնուեանի, Ա. Պետիկեանի, Ե. Գուլթնուեանի, Տիրատուրեանի, Ն. Դարբինեանի, Միրիճանեանի ու Սրմաքէշեանի: Որոնք ամէն ջանք թափեցին հանդէսի կարգապահութեան համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Անիէռ Պուա Քոլոնպի «Արամ» ենթակոմիտէն, իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Լեւոն Թադէոսեանի (Պապաշա) մահուան առթիւ՝ իր պարագաներուն:

ՊՈՆՏԻԱԲՆԱԿ Պ. Մկրտիչ Մելքոնեանի բնակարանին մէջ Կաղանդի առթիւ աճուրդ մը կատարուելով, գոյացած է 75 ֆրանք, ի նպաստ Ց. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒԹԸ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը կը սարքէ

Կիրակի, 12 Յունուար ժամը 3ին

Salle HERMELի մէջ

Rue Hermel, Métro J. Joffrin եւ Simplon

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Մանուկներուն կը բաժնուին նախընթրիկ եւ սիրուն խաղալիկներ

ՄՈՒՏՔԸ (միայն մեծերուն) **2 ֆրանք**

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ց. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ

Երգ, արտասանութիւն, պար եւայլն դպրոցի փոքրիկներու կողմէ:

Պտղաբաշխութիւն երախաներու:

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրերու համար ձրի:

ԽՆՋՈՅՔ

ՏԷՍԻՆԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՖՈՆՏԻՆ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՖՈՆՏԻՆ

12 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին,

Հ. Յ. Դ. Տան ներքնայարկը

Երեկոյթ-պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

13, Rue d'Issy, Billancourt

Կը ներկայացուի՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ «ՆԱՄՈՒՍԸ»

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

12 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Պիւրօ Թապայի սրահին մէջ, Place de la Gare, Անոնսիլի լէ Կոնէս:

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. կապոյտ խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը 8 յունվ. չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ծանօթ վիրաբոյժ Տօքթէօր Լ. Բէնտիրեան, գիս երկու հեղ (29 հոկտ. 4 դեկտ. 1935), լուրջ գործողութեան ենթարկելուն եւ վերին աստիճանի անշահախնդրութեամբ ու մարդասիրական խղճամիտ հոգածութեամբ դարմանումի գործին հետեւելուն համար, հրապարակաւ շնորհակալութիւնս եւ երախտագիտութիւնս կը յայտնեմ իրեն:

Շնորհակալութիւնս նաեւ, բոլոր այն բարեկամներուս եւ հայրենակիցներուս որոնք անձամբ եւ նամակներով հետուէն ու մօտէն վիճակովս հետաքրքրուեցան:

Գ. ԹՈՒՐԻԿԵԱՆ

Նիս, 2 յունուար, 1936

×

«Սիփան» եւ «Կոմիտաս» երգչախումբի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Ս. Թէրզեանի, որ երգչախումբի անդամուհիներուն նուիրած էր գեղեցիկ վզնոցներ, վերջին համերգներուն առթիւ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 8 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3006

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՂԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ…

Տարեգլուխի խորհրդածութեանց առթիւ, կարելի չէ անտես – ընել նաեւ այն միութիւններն ու կազմակերպութիւնները որոնք դեր կը կատարեն արտասահմանի մէջ, համաձայն իրենց կարողու – թեանց եւ միջավայրի պահանջներուն:

Ինչպէս Հայրենակցականները, այս կարգի Միութիւններն ալ համրանք չունին, ամէնէն համեստ գաղութներուն մէջ իսկ: Կը ծնին ու կը մեռնին, կամ եթէ կը շարունակեն գործել, ընդ – հանրապէս եղածն է որ կը պահեն:

Միայն Ֆրանսան եւ մասնաւորապէս Փարիզն ու Մարսէյլը յիշելով, գիտենք թէ ի՛նչքան տժգոյն է պատկերը, տասը տարի վերջը:

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը տնտեսական է:

Երազի մը պէս անցան չէն տարիները, եւ այսօր ամէնէն բախտաւորն ալ կը դողայ համատարած անտառութեան առջեւ: Իսկ ապրուստի հոգը կատարեալ մղձաւանջ մը դարձեր է մաս – նաւորապէս աշխատաւոր բազմութեանց համար, որոնք ամէնէն եռանդուն եւ տեւական ազդակներն են հանրային գործունէու – թեան:

Կարելի չէ բաղդատել այսօրը երէկուան հետ ո՛չ բարոյա – կան ո՛չ տնտեսական տեսակէտով:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, այդ կացութեան հետեւանքով, ամէնէն առաջ փետրաթափ վիճակի մը վերածուեցան ժամուն դրան հետ կապուած հաստատութիւնները:

Տարիներ առաջ, մէկ պարահանդէսի եկամուտը, 150–200,000 ֆրանք, ամբողջ տարին հոգէ կ'ազատէր Տիկնանց կ. Խաչը կամ Աղքատախնամը: Իսկ այսօր անոնք ալ իրենց առագաստները հո– վին տուած, օգնութիւն կը խնդրեն աղերսագին կոչերով: Եւ եթէ որ եւ է երեկոյթ կամ ցերեկոյթ սարքեն, իբրեւ հասոյթ կը ստա– նան այնպիսի գումարներ որոնք ոչ իսկ մէկ ամիս պիտի բաւէին: Մանաւանդ որ, այսօր տասնապատկուած են կարօտութիւնները:

Բայց ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար միայն տնտեսական պատճառներով բացատրել այս ողբերգութիւնը:

Տնտեսական տագնապը՝ թշուառութեան մէկ մասն է միայն: Միւսը եւ ամէնէն հիմնականը՝ հոգեկանն է, որ դժբախտաբար կը ծաւալի տարուէ տարի:

Այսպէս, եթէ հանրօգուտ աշխատանքներու եւ կազմակեր – պութեանց համար տասը տարի առաջ տրամադրելի ունէինք 20–25 առ հարիւր, այսօր այդ համեմատութիւնը իջած է տասը առ հա– րիւրի:

Արդ, անոնք որ իրենց պատեանին մէջ քաշուած են — անհա – մար բազմութիւն մը — դժուար թէ կարենան արդարանալ տնտե– սական չքմեղանքներով:

Անոնք ընդհանրապէս վերէն կը նային այսպիսի հոգերու վրայ, եւ իրենց համար շինած են շրջանակ մը, ուրկէ անդին բան չերեւար իրենց աչքին:

Եւ իբրեւ հետեւանք, միշտ ալ կրակի գծին վրայ կը մնան միեւնոյն տարրերը: Յաճախ մէկէ աւելի ճակատներու վրայ:

Քաղաքական դաւանանքի պատրուակն ալ չի կրնար չքմեղա– ցնել անտարբերները:

Կան բազմաթիւ ճակատներ, ուր գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ այդպիսի պատրուակ: Օրինակ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Եւ սակայն, եթէ աչքի առջեւ բերէք այդ Միութեան իրական պատկերը Ֆրանսայի մէջ, անդամակցութեամբ եւ նիւթական գործունէութեամբ,— արդար զայրոյթ մը պիտի կոտրէ ձեր թե– ւերը:

Տնտեսապէս շատ աւելի ծանր է պոլկարահայ գաղութին վիճակը: Եւ սակայն, այնտեղ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները կը մօ– տենան հազարի, 30–35,000 ժողովուրդի մէջ:

Ֆրանսան ունի՞ ատոր կէսը, իր 60–70,000 ժողովուրդով …

Եւ երբ ժողովուրդ մը մարզական գործունէութեան այս ծո – վուն մէջ իսկ չի վարակուիր բարի նախանձէ մը, չի խանդավառ– ուիր իր իսկ արժէքներով, ի՞նչպէս կրնաք հաւատալ թէ կը մտա– ծէ վաղուան համար:

Այսպէս նաեւ ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք պատն ի վեր կը քաշքշուին, խորթ զաւակներու պէս:

Անշուշտ ամէն տեղ ալ կենդանի գործն է որ որ բազմութիւն– ներ կը քաշէ իր ետեւէն: Բայց ամէնէն կենդանի գործն ալ կրնայ թուլնալ կամ կաղալ, երբ մարդիկ իրենց պարտականութիւնը կը սահմանափակեն միայն ծափ զարնելով, հանդիսաւոր առիթնե – րու մէջ:

Մասնաւորապէս երիտասարդութեան համար քրէական յանցանք է անհոգութիւնը՝ այսպիսի ճակատներու վրայ:

Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ, ամբողջ Ֆրանսայի լայնքին ու երկայնքին հազարաւորներ անհաշիւ կը ծախսեն սրճարաններու կամ պարասրահներու մէջ, իրենց առողջութեան գնով: Աշխարհ կը փլի՞, եթէ ամիսը 2–5 ֆրանք ալ տրամադրեն մարզական շարժ– ման զօրացման,— իրենց իսկ սերունդին փրկութեան համար:

Մենք Հ. Մ. Ը. Մ.ը յիշեցինք իբրեւ օրինակ: Նոյն պատկե – րին վրայ կրնաք դատել միւսներն ալ:

Մինչեւ որ մենք չունենանք զօրաւոր եւ ծաւալուն ցանց մը՝ հանրօգուտ կազմակերպութեանց, եւ հարիւրներու փոխարէն հա– զարաւորներ չհամախմբուին մէկուն եւ միւսին շուրջը, պարզա – պէս պարտանք է մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը:

Քաղաքական կուսակցութիւնները՝ իրենց կարգին: Բայց ճակատը շատ լայն է եւ պահանջները ծանրակշիռ, այնպէս որ իւ– րաքանչիւր ազդակ իր տեղն ունի:

Եթէ բոլորն ալ կ'ընդունին այս տարրական ճշմարտութիւնը, ի՞նչով կ'արդարանայ սա համատարած հեղգութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Բանակով, նաւատորմով եւ օդատորմիղով

Ատլանտեանի փոխանակ տորմիղը դէպի Միջերկրական

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ վերջնապէս մշակ – ուած է զինուորական, ծովային եւ օդանաւային գործակցութիւն մը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, ի նա– խատեսութիւն իտալական յարձակ – ման մը: Այս առթիւ Փարիզ եկած անգլիացի մասնագէտներուն վերջինն ալ վերադարձաւ Լոնտոն: Երկու կա– ռավարութիւններն ալ բացորոշապէս կը յայտարարեն թէ գործակցութեան ծրագիրը կապ չունի մարտական զի– նակցութեան մը հետ, այլ տրամաբա– նական հետեւանքն է փոխադարձ ա– ջակցութեան, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդ – ուածին 3րդ հատուածին:

Ինչպէս կը յիշուի, այդ հատուա – ծին տրամադրութեամբ, երբ որ եւ է պետութիւն յարձակման ենթարկուի Ազգաժողովին որոշումները գոր – ծադրած ատեն, իրաւունք ունի զին – ուորական աջակցութիւն սպասելու միւս անդամ պետութիւններէն: Հա – մաձայն Անգլեւֆրանսական գործակ– ցութեան ծրագրին, որուն մշակումը վեց շաբաթ տեւեց, Ֆրանսա եւ Անգ– լիա պատրաստ են որ եւ է պատա – հականութեան հանդէպ, եթէ Իտա – լիա յարձակում գործէ Միջերկրա – կանի մէջ՝ անգլիական տորմիղին դէմ, կամ Ֆրանսայի դէմ, Ալպեանց սահմանէն: Իրագեկներ կը հաւաստեն թէ ծրագիրը կը տրամադրէ անմի – ջապէս շարժման մէջ դնել երկու եր– կիրներուն բանակները, նաւատոր – միղները եւ օդանաւային ուժերը: Այդ պարագային Անգլիա իրաւունք ունի օգտագործելու Ֆրանսական բա– նակատեղիները, օդանաւային եւ նա– ւային կայանները եւ նաւարանները: Միւս կողմէ Անգլիա բաժին մը պիտի ստանձնէ Ֆրանսական ծովեզերքնե – րու եւ ճարտարագործական կեդրոն – ներու պաշտպանութեան մէջ, եւ ի հարկին իր մեքենաշարժ ուժը պիտի տրամադրէ Ֆրանսայի հարաւային ա– րեւելեան սահմաններու ամրութիւն – ները պաշտպանելու համար: Ֆրան – սայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ փոխադարձ աջակցութեան այս ծրագիրը կը համարին պարզ ձեւա – կերպութիւն մը, իբրեւ տրամաբա – նական հետեւանք անցեալ օգոստոսին Անգլիոյ տրուած ապահովութեան:

Մինչ այս մինչ այն, պատրաս – տութիւնները շոգեպինդ յառաջ կը տարուին Պրեսթի մէջ, որպէսզի Ատ – լանտեանի երկրորդ նաւարաժինը ափ– րիկեան ջուրերը գտնուի յունուար 15ին,— մօտաւորապէս այն թուա – կանին երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, վերստին քննելու համար իտալեւեթովպական խնդի – րը:

Իտալական մամուլը նախագահ Րուզվէլթի դէմ

Մ. Նահանգներու նախագահը ա – նուղղակի ալաքներ արձակած էր Ի – տալիոյ դէմ, իր վերջին ճառին մէջ: Իտալական մամուլը երկու օր լռու – թիւն պահելէ եւ ճառին կարգ մը մա– սերը յապաւելէ յետոյ, այժմ բերանը բացած է եւ խստօրէն կը քննադատէ Պ. Րուզվէլթը: Բոլորն ալ կ'ուզեն հասկցնել թէ Մ. Նահանգներու նա – խագահը իրաւունք չունի խառնուե – լու ուրիշ ժողովուրդներու ներքին գործերուն: Կը կարծուի թէ թերթերը մասնաւոր հրահանգներ ստացած են վերին իշխանութենէն, ամբողջու – թեամբ հրատարակելով նախագահին խօսքերը: Բոլոր կարեւոր օրկանները միաբերան գիտել կուտան թէ Ամերի– կա միշտ հետեւած է Մընրոյի վար – դապետութեան, մինչ նախագահ Րուզվէլթ ինքն իրեն իրաւունք կու – տայ դատապարտել կարգ մը եւրո – պական երկիրներու միահեծան իշ – խանութիւնները: «Նախագահ Րուզ – վէլթ ի՞նչպէս կը համարձակի իբրեւ դիկտատոր ամբաստանել ուրիշները, երբ ինք միահեծան իրաւասութիւն – ներ ստանձնեց քմահաճօրէն, վարե – լու համար Ամերիկայի աշխատանքը, դրամը եւ ելեւմուտքը»: «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», Մուսոլինիի բերանը, աւելի ուժգին լեզու մը գործածելով, գիտել կուտայ թէ Ամերիկայի պէս հարուստ երկրի մը համար դիւրին է խրատներ տալ Իտալիոյ պէս աղքատ երկրի մը, որպէսզի համբերութեամբ սպասէ արդարութեան … «Նախա – գահ Րուզվէլթ, որ կը յաւակնի ապա– տութեան առաքեալ մը ըլլալ, ուրիշ ազգերու իրաւունք չի տար իրենց ու– զած վարչաձեւը հաստատելու: Եթէ ընդլայնէ չէզոքութեան օրէնքը, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը մի – ջամտած պիտի ըլլայ պայքարին, յա– րած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ենթարկուած անգլիական քաղաքա – կանութեան: Նախագահ Րուզվէլթ Եւրոպայի գործերուն խառնուելու փորձ մը կատարելով, կրնայ նախըն– թաց մը ստեղծել, որպէսզի Եւրոպա եւ ուրիշ ցամաքամասեր ալ միջամը– տեն Ամերիկայի գործերուն: Մեր պատասխանը բացորոշ է,— մենք չենք հանդուրժեր որ չփոթեն միահեծան իշխանապետութիւնը եւ փաշականու– թիւնը: Տասներեք տարիէ ի վեր փաշա– կանութիւնը հանդարտ մնաց զինուո– րական գրաւման եւ վերազինման փո– թորիկին մէջ: Բայց ի՞նչ իրաւունքով ժողովրդապետութիւնը միշտ կը մեր– ժէ մեր նախընտրած վարչաձեւը հաս– տատելու իրաւունքը: Ոչ ոք կրնայ միջամտել մեր գործերուն»:

Թերթին կարծիքով, Իտալիա քանի տարի սպասեց արդարութիւն գտնելու համար, եւ իբրեւ վարձք ստացաւ սահմաններու փակումը իր գաղթա – կաններուն առջեւ: «Քարիւղի ար – տածման արգելքը կամ ծայրագոյն սահմանափակումը չպիտի վնասէ Ի– տալիոյ գործողութեանց, բայց կը – նայ նոր բարդութիւններ յառաջ բե – րել աշխարհի մէջ: Իտալիա կրնայ քարիւղ ճարել ազգային եւ միջազգա– յին միջոցներով»:

ԳԵՏԵՐՈՒ ՅՈՐԴՈՒՄԸ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Սէնի յորդու– մը երկուշաբթի օր անցաւ վտանգի սահմանը, ողողումներ պատճառելով շատ մը կէտերու վրայ: Ջեռնհաս իշ– խանութիւնը միշտ լաւատես է, ըն – դելով թէ ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած է, նոյնիսկ ամէնէն ցած թաղամասերուն մէջ եւ մասնաւորա – պէս կոյուղիներու դէմ: Շոգենաւա – յին երթեւեկը ընդհատուեցաւ առժա– մապէս: Կարգ մը արուարձաններու մէջ հարկ եղաւ պարպել վտանգուած բնակարանները:

Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է գաւառի մէջ: Լուարի յորդումը հա – սած է 8 մեթր 80ի: Շաբաթ օրէն ի վեր բազմաթիւ բանուորներ գիշեր ցերեկ կ'աշխատին, պարպելու հա – մար Նանթի վտանգուած հաստատու– թիւնները: Քաղաքին կեդրոնական մասը ողողուած է եւ բազմաթիւ փո– ղոցներ անանցանելի դարձած են:

Նոյն վիճակը Ռօնի հովիտին մէջ, թէեւ վերջին լուրերու համաձայն ջուրերը սկսած են իջնել: Տրոմի նա– հանգին մէջ քանի մը հարիւր հազար խորանարդ հող, ժայռ եւ քար իջե – ցան: Ավինեոնի շրջանին մէջ, Ռօնը նորէն բարձրացաւ, խուճապի մատ – նելով ժողովուրդը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԵԹԷ ԿԱՐԵԼԻ Է … »

— o —

Դէզ մը «ճշդումներ» եւ լուսաբա – նութիւններ՝ սեղանին վրայ: Բոլորն ալ ուղղուած՝ Փարիզի հնչակեան օր– կանին դէմ: Եւ բոլորն ալ հայրենակ– ցական :

— « Կը խնդրուի անկիւն մը շնոր – հել, եթէ կարելի է»:

Բայց, ինչո՞ւ «Յառաջ»ը պիտի քա– ւէ ուրիշներուն մեղքը:

Ով որ տպած է սուտն ու կեղծիքը, պարտաւոր է հրատարակել նաեւ պա– տասխանը: Մամուլի օրէնքին տար – րական պահանջն է այս, ամէն երկ – րի, նոյնիսկ Թուրքիոյ մէջ:

Եթէ թերթեր կան որ կը քաջալե – րեն սուտն ու խեղաթիւրումը, օգուտ ունի՞ քու ճշդումդ, մանաւանդ երբ զրպարտութիւնները կ'երեւան կեղծ անունի տակ:

Եւ յետոյ կան մարդիկ որ մարմաջ ունին իրենց զառանցանքներով զբաղեցնելու դիմացինը:

Յաճախ կարդալ - գրել ալ չեն գի – տեր այդ ողորմելիները, բայց կրնան գտնել «արզուհալճի» մը, իրենց միտ– քէն չանցածն անգամ գրել տալու եւ ստորագրելու համար:

Այս մտածումներն ունեցանք, միեւ– նոյն ժամուն կարդալով չորս «ճըշ – դումներ», իրարու ետեւէ:

Եւ քանի որ «Յառաջ»ի բարեհա – ճութեան դիմած են, չորսն ալ կ'ամ – փոփենք «ազգասիրաբար », առանց հաւատալու արդիւնքին . —

1. Փարիզէն կ. Նիկողոսեան կը պատասխանէ ոմն «Մանճըլըքճի»ի, որ ափեղցփեղ բաներ գրեր է եղեր հն – չակեան թերթին 164 թիւին մէջ: Այս առթիւ երեք լուսաբանութիւններ ան– ցած գացած բաներու մասին եւ շա – րաց մը … փաղաքշական ածականներ:

2. Տէսինէն Ս. Գրիգորեան պա – տասխանելով նոյն թերթի 284 թիւին մէջ Սեբաստիոյ «Այգ» միութեան հանդէսին «առթիւ եղած հրատարա – կութեան մը, կը թուէ շարք մը փաս– տեր եւ կ'աղաղակէ.— եթէ հայրե – նիքը սիրողները ձեզի պէս մարդիկ են, ափսո՜ս ազգին ալ, հայրենիքին ալ :

3. Լա Վիսթէն Միհ. Նանարեան ա– կանջը կը քաշէ «քունէն նոր արթն – ցած» հայրենակցի մը, Մ. Վահան – եան, որ «իրովարտակ է կարդացեր» Զարսանճաքի երիտասարդութեան (միշտ նոյն թերթին մէջ) : «Մենք քա– նի որ ունինք մեր Զ. Հ. Միութիւնը, չենք ուզեր որ խօզաբցիներու վերա– շինացը մեզի օրինակ դառնայ, այլ մեր փափաքն է որ անոնք մեր Միու– թենէն օրինակ առնեն եւ քալեն մեր ետեւէն: Մանաւանդ ձեզի պէս քանի մը հայրենակիցները որոնք գիշեր ցե– րեկ սրճարաններէն դուրս չեն գար»:

4. Մոնթարժիէն Ա. Պալեան պա – տասխանելով Դուրայի հայրե – նակիցներուն ուղղուած կոչի մը (նոյն թերթին մէջ, թիւ 280), կը յիշեցնէ թէ «Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէ 1926էն ի վեր, հարազատ գետ– նի վրայ, թէ օգնութեան հասած է Պէյրութի, Թուրքիոյ եւ Յունաստա– նի հայրենակիցներուն, երկ - երկու անգամ, ինչպէս եւ Ֆրանսայի երկու տասնեակ կարօտ հայրենակիցներուն: Ամէն հիւանդ իրաւունք ունի ամսա – կան 100 ֆրանք գանձելու մինչեւ վեց ամիս: Սկսած ենք 26 անդամով եւ այժմ ունինք 32 անդամ»:

Այսքանը պիտի գոհացնէ՞ չորս նա– մակագիրները:

Ամէն պարագայի մէջ, վատահ ենք որ ընթերցող հասարակութիւնը շատ գոհ պիտի մնայ, բանավէճ մը պակաս լսելով եւ լուր մը աւելի կարդալով:

Անշուշտ գոհ պիտի մնան իրենք՝ զանազան Հայր. Միութեանց անդամ– ներն ալ, որովհետեւ խօսքէ խօսք, պատասխանէ պատասխան, ճշդումէ ճշդում՝ վէճը կրնայ ճապաղիլ եւ … փողոց իջնել:

ՎՐԻՊԱԿ.— Ն. Պէշիկթաշլեանի կիրակի օրուան յօդուածին խորագիրը պէտք է ըլլայ խօսք ԱՌ Արարատ, եւ ոչ թէ ԸՆԴ Արարատ, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ:

Նախագահ Րուզվէլթի մեծ պարտութիւնը

Մեծ եւ ծանրակշիռ պարտութիւն մը կրեց նախագահ Րուզվէլթ, իր տնտեսական քաղաքականութեան մէջ: Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը 6ի դէմ 9 ձայնով հակա – սահմանադրական հռչակեց նախա – գահին երկրագործական վերակազ – մութեան ծրագիրը, ինչ որ կը խախ– տէ իր հեղինակութիւնը՝ նաեւ տըն– տեսական ընդհ. վերակազմութեան ձեռնարկին մէջ: Ամերիկեան թերթե – րը կը շեշտեն թէ բացառիկ դէպք մըն է այս, քաղաքացիական պատերազ – մէն ի վեր: Այս վճիռին հետեւանքով, կառավարութիւնը պարտաւոր է 600 միլիոն տոլար ճարել, վճարելու հա – մար այն վարկը զոր ստացաւ ի գոր – ծադրութիւն երկրագործական վերա– կազմութեան ծրագրին: Միեւնոյն ա– տեն 200 միլիոն տոլար պիտի կորսն – ցնէ, իբրեւ տուրք:

Գերագոյն Ատեանին որոշումը մեծ խրախնդում պատճառեց ամբողջ Ա– մերիկայի մէջ, վեր ի վայր շրջելով երկրին տնտեսական կեանքը: Խոր – հրդարանը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ, նոր օրէնքներ քուէարկելու համար: Անոնք որ սկիզբէն հակառակ էին նախագահ Րուզվէլթի տնտեսա – կան վերակազմութեան քաղաքակա – նութեան, չեն ծածկեր իրենց գոհու– նակութիւնը:

Զանազան լուրեր պատերազմի դաշտէն

Իտալական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սոմալիի ճակատին վրայ, յառաջապահները գրաւեցին հաբէշական բանակատեղի մը:

*** Հաբէշական աղբիւրէ կը հա – ղորդեն թէ կառավարութիւնը որոշած է անճանաչելի դարձնել կ. Խաչի հի– ւանդանոցները եւ բժշկական կայան – ները, զանոնք ծածկելով հողի գոյն վրաններու տակ:

Գահիրէի մէջ նոր ցոյցեր կատար – ուեցան Իտալիոյ դէմ, եգիպտական կ. Խաչի հիւանդանոցին վրայ կա – տարուած յարձակման առթիւ: Կ'ըս– ուի թէ վիրաւորներէն երկուքը մե – ռած են: Շուէտական կ. Խաչի ռմբ– կոծութեան վիրաւորներէն քանի հո – գի եւս մեռած ըլլալով, մեռեալնե – րու թիւը կը հասնի 50ի:

*** 1935ի ընթացքին Իտալիա արե– ւելեան Ափրիկէ ղրկած է 61,000 բան– ուորներ, որոնց 11,338ը հայրենիք վե– րադարձած են:

*** Հեղեղանման անձրեւներ կը տե– ղան Տէսիէի եւ հիւսիսային ճակատին միջեւ, ինչ որ անսովոր է այս եղա – նակին: Անձրեւները կը սրբեն կ'աւրեն բոլոր ճամբաները, դժուարացնելով իտալական բանակին գործողութիւն – ները: Բուն անձրեւաբեր եղանակը փետրուարին է, այն ալ թեթեւ: Թե– թեւ անձրեւ մը կը տեղայ նաեւ Սո– մալիի ճակատին վրայ, ինչ որ կը – նայ տեւել մինչեւ յունիս, երբ կը սկսի բուն անձրեւաբեր եղանակը, տեւելով մինչեւ Սեպտեմբեր:

*** Ծնունդի առթիւ Հաբէշները ծոմ պահելով, խարոյկներ վառեցին եւ կրօնական պատմութիւններ պատ – մեցին, իրար ոգեւորելու համար:

*** Իտալական օդանաւերը թռու – ցիկներ կը ձգեն հաբէշական դիրքե– րուն վրայ, վարկաբեկելով կայսրը եւ ապստամբութեան հրաւիրելով ժո– ղովուրդը:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱՆ 1935ԻՆ

Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքական պատմութիւնը կարեւոր դէպքեր արձանագրեց անցնող տարուան ընթացքին :

Յունուարի վերջերը Ազգային կառավարութիւնը հրատարակեց Հնդկաստանի նոր սահմանադրութիւնը զոր խորհրդարանը երկար վիճաբանութիւններէ ետք քուէարկեց օգոստոսին : Օրինագծին զօրաւոր ընդդիմութիւն ցոյց տուին պահպանողական կուսակցութեան կարգ մը ղեկավարները — ի մէջ այլոց նախկին ելմտական նախարարը՝ Ուինսթըն Չըրչիլ — բացատրելով թէ Մաքտօնըլտի դահլիճին կողմէ Հնդկաստանի գոյնզգոյն ժողովուրդներուն շռայլուած վարչական լայն իրաւասութիւնները կրնային վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ ապագային : Կառավարութիւնը կրցաւ, սակայն, փարատել տիրող մտահոգութիւնը եւ օրինագծին քուէարկումէն յետոյ, ընդդիմադիրները նահանջեցին :

Թագաւորին յոբելեանէն ետք, յունիսին, Րէմզի Մաքտօնըլտ՝ կէս-ընկերվարական, կէս-պահպանողական վարչապետը հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն զոր կը վարէր 1929էն ասդին : Իրեն յաջորդեց պահպանողականներու ղեկավարը՝ Սթէնլի Պոլտուին որ արդէն իսկ գերակշիռ ձայն ունէր դահլիճին մէջ, որովհետեւ ազգային կառավարութիւնը որ ստեղծուեցաւ 1931ի տնտեսական տագնապէն յետոյ, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ պահպանողական վարչաձեւ մը :

Պոլտուին անմիջապէս կարգ մը առժամեայ փոփոխութիւններ մտցուց դահլիճին կազմին մէջ : Ամէնէն ուշագրաւ անկումը կրեց Սըր Ճոն Սայմըն, որ արտաքին նախարարութիւնը յանձնեց Սըր Սէմիւըլ Հօրին եւ տեղափոխուեցաւ ներքին պաշտօնատունը : Միւս կողմէ պաշտօնի բարձրացում ունեցաւ Մաքտօնըլտի որդին՝ Մէլքըմ, նշանակուելով գաղթային նախարար :

Խորհրդարանի ամառուան արձակուրդէն կը կարծուէր թէ ընտրութիւնները պիտի կատարուէին 1936ի յունուարին : Սակայն օգոստոս ամսուն եւ անկէ յետոյ մեծ դէպքեր պատահեցան որոնք փութացուցին ընտրութեանց թուականը : Օգոստոս 27ին դահլիճը նիստ գումարեց՝ իտալեւհապէշական վէճին մէջ իր դիրքը որոշելու համար եւ պաշտօնապէս յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի յարգէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը եւ իր յանձնառութիւնները : Իսկ սեպտեմբերի 11ին արտաքին նախարարը, Սըր Ս. Հօր, այդ հաստատումը անգամ մը եւս կրկնեց Ժընեւի մէջ, բացատրելով թէ Անգլիա բացարձակօրէն հաւատարիմ պիտի մնայ միջազգային ծանօթ ուխտին : Քաղաքական այս ուղեգծին համաձայն գտնուեցան ոչ միայն գաղթավայրերու կառավարութիւնները, այլ մանաւանդ Անգլիոյ Արհեստակցական Միութիւններու համաժողովը եւ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը, որոնք ջերմօրէն պաշտպանեցին պատժական տնօրինութեանց բանաձեւը :

Հակառակեցան միայն կուսակցութեան ղեկավարը, Ճորճ Լէնզպըրի եւ Լորտերու ժողովին ընկերվարական խմբակցութեան վարիչը՝ լորտ Փօնսօնպի, ինչպէս նաեւ Սթէֆըրտ Քրիփս՝ Աշխատաւորականներու ամէնէն ականաւոր դէմքերէն մէկը :

Ընդդիմադիրներու այս քաղաքականութիւնը քաջալերութիւն ներշնչեց վարչապետ Պոլտուինի, որ ընտրութեանց ձեռնարկելու որոշում տուաւ, քանի որ բացառիկ պատեհութիւն ստեղծուած էր յաղթանակ մը ապահովելու եւ Ազգային կառավարութեան գոյութիւնը երկարաձգելու համար : Օրուան վարիչները միեւնոյն ատեն շարժման մէջ դրին երկրին ամէնէն տիրական ուժերը — արքեպիսկոպոս, վարդապետ, մտաւորական, մամուլ եւայլն — Ազգերու Դաշնակցութիւնը փառաբանելու եւ հանրային կարծիքը Իտալիոյ դէմ լարելու համար : Գաղտնիք չէ, սակայն, որ կառավարութիւնը Միջազգային Հիմնարկութեան դատը պաշտպանելով եւ պատժական տնօրինութեանց անհրաժեշտութեան վրայ ծանրանալով, կը հետապնդէր շատ աւելի կենսական ծրագիր մը — Անգլիոյ ապառազինումը : Եւ ահա հոկտեմբեր 25ին Արքայական հրամանագիր մը լուծեց խորհրդարանը, որ արձակուրդներէն յետոյ գումարուած էր, օրինական թուականէն շաբաթ մը առաջ :

Կառավարութիւնը իր ընտրական ծրագրին մէջ կը խոստանար — 1. Վարել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին համապատասխան ու հաւատարիմ քաղաքականութիւն մը, 2. զօրացնել եւ արդիացնել ծովային, ցամաքային եւ օդային պաշտպանութեան միջոցները : 3. Դարմանել կարգ մը աղքատ շրջաններու բնակարանային տագնապը, 4. կրճատել ու կազմակերպել հանքերու չահագործման համար հողատէրերուն տրուած վարձքը : 5. Բարելաւել երկրագործական շրջաններու տնտեսական պայմանները : 6. Նոր օրէնք մը մշակել, որպէսզի պատանիները դպրոցը աւարտեն 15 տարեկանին, փոխանակ 14ին :

Իսկ աշխատաւորականները կը խոստանային իրագործել իրենց ընկերվարական ծրագիրները — ազգայնացում արդիւնաբերական հաստատութեանց, փոխադրական միջոցներու եւ դրամատուներու : Միեւնոյն ատեն անոնք բուռն կերպով կը քննադատէին ազգային կառավարութեան նախընթաց գործունէութիւնը :

Այդ պայմաններուն մէջ էր որ նոյեմբեր 14ին կատարուեցան խորհրդարանական ընտրութիւնները, որոնց արդիւնքը աճաւասիկ .—

	1935ին	1931ին
Պահպանողականներ	387	458
Ազատ. Ազգային (Սայմընի խմբակց.)	33	37
Ազգ. Աշխատ. (Մաքտօ-նըլտի խմբակց.)	8	13
Ազգայնականներ - անկախ	3	3
	431	511

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐ

Աշխատաւորականներ	154	57
Ազատ. (Հ. Սէմիւըլի խմբակց.)	17	30
Լոյտ Ճօրճի խմբակց.	4	4
Անկախ Աշխատ.	4	3
Համայնավար	1	—
Անկախներ	4	10
	615	615

Ընտրութեանց մէջ չարաչար պարտութիւն կրեցին նախկին վարչապետ՝ Մաքտօնըլտ, ինչպէս նաեւ իր որդին, թէեւ երկուքն ալ թեկնածու նշանակուած էին ամէնէն զօրաւոր խմբակցութեան՝ Ազգային կառավարութեան հաշւոյն :

Տարին չլրացած քաղաքական խոշոր փոթորիկ մը պայթեցաւ Անգլիոյ մէջ, վտանգելով պահպանողական դահլիճին դիրքը :

Արտաքին նախարարը, Սըր Ս. Հօր, Զուիցերիա պիտի երթար օդափոխութեան համար : Ճամբուն վրայ Փարիզ հանդիպեցաւ եւ վարչապետ Լավալի հետ տեսակցելով՝ դեկտեմբեր 8ին ստորագրեց համաձայնագիր մը, որուն մէջ նշանակուած էին հաշտութեան այն պայմանները զորս ի բաւարար պետութիւնները — Անգլիա եւ Ֆրանսա — փորձի համար պիտի առաջարկէին Իտալիոյ, Հապէշիստանի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան : Համաձայնագրին բովանդակութիւնը գաղտնաբար բրիտանական կառավարութեան հաղորդուեցաւ նոյն իրիկունը. եւ սակայն Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը «հրաշիւք խմն» լուր ըստացան անոր մասին : Եւ ահա խոշոր իրարանցում մը :

Լավալ եւ Սըր Ս. Հօր Հապէշիստանի հողերուն գրեթէ կէսը Մուսոլինիի կը նուիրէին իբրեւ կաշառք,— աւելի որոշ խօսելով 150,000 քառակուսի մղոն տարածութիւն մը, որ գրեթէ հաւասար է Ալպանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Տանըմարքայի եւ Աւստրիոյ համագումար տարածութեան :

Պոլտուինի դահլիճը նիստ գումարեց դեկտեմբեր 9ին եւ 10ին եւ վաւերացուց արտաքին նախարարին կարգադրութիւնը, թերեւս ակամայ : Նոյնիսկ վարչապետն ու Էնթընի Իտըն — Ազգերու Դաշնակցութեան նախարարը — ջերմօրէն պաշտպանեցին զայն խորհրդարանին մէջ :

Սակայն եւ այնպէս, ընդդիմադիր մամուլը բուռն կերպով քննադատեց Փարիզի համաձայնութիւնը, որ բացարձակօրէն կը հակառակէր միջազգային հիմնարկութեան սկզբունքներուն : Նախայարձակ պետութիւնը, որ դեռ երկու ամիս առաջ պաշտօնապէս «յանցաւոր» հռչակուած էր, ոչ միայն կը խուսափէր ահաւոր պատիժէ մը — զինուորական պաշարում — այլ եւ վարձատրութիւն կը ստանար, իսկ տկար, յետամնաց եւ ինքնապաշտպանութեան նիւթական միջոցներէ զրկուած պետութիւն մը յուսահատօրէն կը լքուէր իր բարեկամներուն կողմէ : Եւրոպան վտանգաւոր նախընթաց մըն էր որ կը ստեղծէր :

Այսպէս բարբառեցաւ Աշխատաւորական ու Ազատական մամուլը : Դեկտեմբեր 13ին Էնթընի Իտըն հաշտութեան պայմաններուն նախագիծը կը ներկայացնէր Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, յայտնելով միաժամանակ թէ այդ վաւերաթուղթը վերջնական չէր, ոչ ալ անփոփոխելի :

Ամբողջ շաբաթ մը հանրային կարծիքը այն աստիճան յարուած էր Անգլիոյ մէջ որ, կառավարութիւնը քաղաքական ներքին տագնապ մը չստեղծելու մտահոգութեամբ, պաշտօնէն հրաժարեցուց արտաքին նախարարը (դեկտ. 18) իբրեւ քաւութեան նոխազ, ու վարչապետը խոստովանեցաւ թէ «դատողութեան սխալ մը գործած էր» (դեկտ. 19) :

Այդպէսով Փարիզի համաձայնագիրը «յանկարծամահ եղաւ» : Միջանկեալ յիշենք որ Աւրո Ապէպա մերժեց զայն, իսկ Մուսոլինին ժամանակ չունեցաւ կարծիք յայտնելու անոր մասին :

Խորհրդարանի վիճաբանութիւններուն ընթացքին էր որ պարզուեցաւ թէ իտալեւհապէշական հարցին մէջ արտաքին նախարարն ու դահլիճին միւս անդամները համերաշխ քաղաքականութիւն մը չէին հետապնդեր եւ Սըր Ս. Հօր չարաչար գործածած էր իր լիազօրութիւնը : Թէեւ, ինչպէս թերթերն ալ բացատրեցին յետոյ, Պոլտուինի կառավարութիւնն ալ բոլորովին անմեղ չէր այդ սայթաքումին մէջ, քանի որ արտաքին նախարարութեան հապէշական բաժնին մասնագէտը շաբաթներէ ի վեր բանակցութիւն կը վարէր իր Ֆրանսացի պաշտօնակցին հետ, Փարիզի մէջ եւ դեկտեմբեր 8ին կիրակի օրը չէր որ հաշտութեան պայմանները յանկարծ խմբագրուեցան : Անոնց ընդհանուր հանգամանքը ծանօթ էր վարչապետին :

Այսպէս կամ այնպէս, կառավարութիւնը որոշած է այժմ որ պատասխանատու նախարարները կարելի եղածին չափ Լոնտոնէն չհեռանան եւ օտար մայրաքաղաքներու մէջ բանակցութիւնները վարեն դեսպաններ, ինչպէս կ'ըլլար պատերազմէն առաջ :

Դեկտեմբեր 22ին Արտաքին նախարարութիւնը յանձնուեցաւ Էնթընի Իտընին որ 38 տարեկան երիտասարդ մըն էր :

Միջազգային քաղաքականութեան մասին յաջորդով :

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԶՏԻԿ ՏՂՈՒՆ ՄԵԾ ԵՐԱԶԸ

Աշակերտ մը ունիմ, ինը տարեկան, որ ինծմէ կ'առնէ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան դասեր : Այս վերջին դասը Կ. Յ. Բասմաճեանի քարտէսներով, պատմական եւ ներկայ Հայաստան :

Աշակերտս, շատ անգամ, սիրով ու սարսուռով, իր գիրքն ու քարտէսները կը պահէ բարձին տակ : Եւ քունը կը փախցնէ եւ կամ կը խռովէ պատերազմական երազներով : Կ'արշաւեն Հայաստանի վրայ խայտառակ թշնամիները : Պայքարի դաշտ մըն է հայրենիքը : Ահա Աստուածանցինները որոնք կը խուժեն հարաւէն, ահա Մարերը եւ Պարսիկները արեւելքէն, ահա հիւսիսի բարբարոսները եւ Հռովմայեցիները որոնք կուգան արեւմուտքէն : Հայկական բանակը դուլ ու դադար չունի : Կռիւ է, յարատեւ կռիւ մը անկախ պահելու համար հայրենի հողը : Բայց կռիւ մանաւանդ Թուրքերուն դէմ :

Աշակերտս չի կրնար հաշտուիլ որ մօտաւորապէս 300,000 քառ. քիլոմեթր Հայաստանէն այսօր մեր ձեռքը մնայ միմիայն 30,000 քառ. քիլոմեթր հողամաս մը, Սեւանի լիճին շրջակայքէն :

Իր անհաշտութիւնը աւելի կը շեշտուի երբ պատմական մեր հայրենիքին քարտէսին վրայ փոքրիկ մատիտով կ'որոշէ սահմանները ներկայ Հայաստանին : Այս գործողութեան ժամանակ իր մատիտը մինչեւ բացէն կը քալէ՝ գրաւելով սահմանակից հողեր՝ ինչպէս Լոռին, Կարսը, Արտահանը, Նախիջեւանը եւ Ղարաբաղը :

Երբ դիտողութիւն կ'ընեմ որ ճիշդ չէ իր սահմանագծումը եւ կրնայ ընդհանուր պատերազմ ծագիլ եթէ իմացուի՝ ան կաս կարմիր կտրած, կ'ըսէ յուզումով.

— Ի՞նչու այսչափ պզտիկ ըլլայ մեր Հայաստանը...

Անիկա գիտէ որ Եփրատը, Տիգրիսը, Արարատը մաս չեն կազմեր ներկայ Հայաստանին :

Անիկա գիտէ թէ Վանայ լիճը նոյնպէս մերը չէ հիմակ...

Անիկա գիտէ դիւրութիւնով որ Կարսը, Կարինը, Վանը, Մուշը, Պիթլիսը, Երզնկան, Սեբաստիան, Խարբերդը, Տիգրանակերտը Թուրքին կը պատկանին...

Անիկա գիտէ որ ամբողջ Կիլիկիան իր Տաւրոս լեռով, իր Սիհուն ու Ճիհուն գետերով, իր Սիս, Ատանա, Զէյթուն, Մարաշ, Այնթապ, Տարսոն, Աղեքսանտրէթ, Մերսին, Սելեւկիա քաղաքներով այլեւս Հայաստան չեն...

Անիկա գիտէ տակաւին որ Սփան, Նեմրութ, Գրգուռ, Վարագ, Թոնտուրէք, Բարթողեան, Բիւրակնեան, Մաղկանց եւ Պարխարեան լեռները նոյնպէս մաս չեն կազմեր ներկայ Հայաստանին :

Ու այս բոլորին հետ, ան կամայ ակամայ, կրցած է հաշտուիլ :

Կէտ մը կայ սակայն ուր ան մնացած է անհաշտ ու երբեք պիտի չկրնայ համակերպիլ, անիկա ԱՐԱՐԱՏն է :

— Գոնէ Արարատը անպատճառ պէտք էր Հայաստանի մէջ ըլլար ...

Ու կը հառաչէ ... 2

Անոր հանդիսատը խռոված է, երեւակայութիւնը գրգռուած եւ քունը փախած :

Արարատը, այդ վեհատեսիլ լեռը, գեղեցկագոյնը աշխարհի բոլոր լեռներուն, որ Արարատեան դաշտին մէջէն կ'սլանայ գեղաձեւ գիծով կը սպառնայ դէպի երկինք, հասնելով մինչեւ 5125 մեթր բարձրութեան, այո՛, այդ հայ լեռը կը պատկանի չըլլալիք Թուրքերուն ...

Ու տակաւին փոքր Մասիսն ալ Թուրքերունն է ...

Մեծն ալ, պզտիկն ալ ... Երկու աստուածային բուրգեր, հայր եւ որդի լեռներ, իրարմէ 800 մեթր հեռաւորութեամբ եւ 2700 մեթր խոր կիրճով, դուրս կը մնան Հայաստանի ներկայ սահմաններէն .. Անիկա պարզապէս անհանդուրժելի կը գտնէ իմ փոքրիկ աշակերտս ...

Ու իր պզտիկ սրտին մէջ մեծ վրէժ մը կը բոցավառի, անշէջ հուրի մը նման :

Սրտմտութեան վայրկեաններուն՝ ան ոչ մէկ հայհոյութիւն կը գործածէ... Ասոր կամ անոր համար ան ունի մէկ... այն մէկ նախադասութիւնը...

— Թուրքի նման գող է ու աւազակ ...

— Թուրքի նման աղտոտ ...

— Թուրքի պէս չատակեր ..

— Թուրքի պէս բարբարոս ...

— Թուրքի անկրթութիւն ունի...

— Թուրքի լեզու կը խօսի ...

— Թուրքի պէս Թուրք ...

Ամէն գէշ բան Թրքական է ու ամէն գէշ մարդ Թուրք է :

Ու կը հիւսուին իր մէջ հայրենասիրական երազներ : Իր երեւակայութեան ամպաշխարհին մէջ կը կազմէ բանակներ, քաջ ու լաւ սպառազինուած զինուորներով եւ անդադար... կռիւի կը բռնուի Թուրքերուն հետ, կը հրամայէ, կ'առաջանայ, կը գրաւէ քաղաքներ, կ'ընդարձակէ Հայաստանի սահմանները ... Ու վերջապէս կ'իյնայ պաղ իրականութեան ապառաժներուն վրայ :

Անցեալները կանգնած ներկայ Հայաստանի քարտէսին առջեւ, յուզումով կ'ըսէ մայրիկին.

— Մամա, սա պզտիկ մասը է Հայաստանի տայի՞ն՝ այն ատեն մեր կ'ըլլար Արարատը, սա պզտիկ մասը որ միայն ...

Ու մայրը կը պատասխանէ .

— Տղաս, վաղը միւս օր եթէ մեծնաս՝ դրամ կը շահիս ու Թուրքերէն կը գնես Արարատը ...

Աշակերտս յանկարծ կը ցցէ իր... ...ակը ըմբոստօրէն ու կը յայտարարէ...

— Եթէ դրամ շահիմ՝ փոխանակ Թուրքերուն տալու դրամը՝ թնդանօթներ կը գնեմ ու կռիւով կ'առնեմ Արարատը :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼ[ԵԱՆ]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅ[Է]

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՃԻԳԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Օդային թղթատարով)

ՍԱՆ ՓԱՎԼՕ (Պրազիլիա), 25 դ[եկ]տեմբեր.— Այս տարի մեր ամավեր[ջի] դպրոցական հանդէսները անց[ան] յաջող եւ մասնաւոր շուքով : Դեկ[տ.] 8ին եւ 15ին տեղի ունեցան Սան Փա[վ]լոյի Դուրեան ազգային երկսեռ վ[ար]ժարանի հանդէսները : Այս դպրոց[ը] գոյութիւն ունի 1930էն ի վեր : Ա[յս] տարի աշակերտներու ընդհանո[ւր] թիւն է 240, ունի մանկապարտէ[զ,] նախապատրաստական բաժին եւ [...] դասարաններ : Տեղական օրէնքի հա[մա]ձայն, դպրոցը կը պահէ երկու հ[այ] եւ 5 Պրազիլիացի ուսուցիչ-ուսու[ցչու]հիներ : Տեսուչն է ծանօթ երա[ժշ]տագէտ Սաքօ Յակոբեան : Հոգաբ[արձու]թեան եւ գաղութի թափած ջ[ան]քերու շնորհիւ, դպրոցի ուսման գ[ործը,] ինչպէս եւ նիւթական ու բար[ոյ]ական վիճակը բաւական մխիթար[ա]կան են :

Ամավերջի հանդէսը տեղի ունեց[աւ] ընդարձակ սրահի մը մէջ, որ զար[դա]րուած էր հայկական եւ պրազ[իլ]իական դրօշներով ու ծաղիկներ[ով.] Նշանակուած ժամանակէն շատ ա[ռաջ] ծնողներն ու հանդիսականները ա[մ]բողջն լեցուած էին սրահը : Շատ[եր] մնացին ոտքի վրայ :

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայ[րենիք]...

ԽԶԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐԷՆ (20)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

«Հրամանատար պէյին՝ ձեզի իր նամակին մէջ գրածին պէս՝ ստոյգ է երկու հազարէ աւելի, երբեք խօսք չհասկցող եւ մեծի ու պզտիկի չխնայող վայրենի Արաբներ, Հաճի-Հապիպլի եւ Եօղուն-Օլուգի կողմէն ձեզի պաշարած են, եւ երկու վաշտ զինուորներ ալ անոնց հետ են : Եթէ անմիջապէս չյանձնուիք, խնայել պիտի ոչնչանաք : Վստահ եմ, որովհետեւ եկող Արաբները ես աչքովս տեսայ : Պատւոյս վրայ ձեզի երդում կ'ընեմ, որ այս գրածս ճշմարտութիւն է :

Եղբայրնե՛ր, ալ ձեր ուշիմութեան եւ խղճին կը թողում ամէն բան :

ՊԵՆԻԱՄԻՆ (բժիշկ)

27, Օգոստ. 1331

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԱՄԱԿԸ

«Եթէ երկու ժամէն պատասխան մը չտաք, ձեր զաւակներուն եւ կիներուն մեղքը խօսք հասկցող մեծերուն վիզը թող ըլլայ : Երկու ժամ միջոց կայ : Ամա՛ն, անմիջապէս յանձնուեցէք եւ ազատուեցէք, բարեկամներս :

Այս նամակը անմիջապէս յանձնեցէք Տէր Աբրահամին կամ Տէր Վարդանին եւ կամ խելացի մարդու մը :

Ամա՛ն, կը խնդրեմ երբեք մի ուշացնէք

27 Օգոստ. 1331

ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

«Պիթիասի, Վագըֆի, Եօղուն Օլուգի, Հաճի-Հապիպլիի, Խտըրպէյի ծերերու ժողովին.—

Յօդ. 1.— Կը յանձնարարեմ ծերերու եւ պատանիներու, էրիկ, կին եւ անմեղ մանուկներուն արիւնը չմնել եւ զանոնք յանձնել :

Յօդ. 2.— Յանձնուողները պէտք է որ ճերմակ դրօշակներ բռնած՝ զինուորներուն գտնուած վայրը գան :

Յօդ. 3.— Էրիկ մարդիկներէն եւ երիտասարդներէն, անոնք որ կը փափաքին, իրենց զէնքով իսկ կրնան յանձնուիլ :

Յօդ. 4.— Յանձնուողները ոչ մէկ կերպով պիտի վնասուին :

Յօդ. 5.— Հակառակ պարագային՝ թափուելիք արիւնին պատասխանատուն դուք էք : Թէ բարոյական եւ թէ նիւթական պատասխանատուութիւնը ձեզի պիտի վերագրուի :

131րդ վաշտի հրամանատար

Հազարապետ՝ Րիֆաթ

27 Օգոստ. 1331

Մերիններս այս նամակներուն շուրջ քիչ մը խորհրդակցելէ յետոյ, նամակագիր էֆէնտիներուն սա պատասխանը տուին.

«Հազարապետ Րիֆաթին եւ բժ. Բենիամինին, Լէվշիյէ

Ստացանք ձեր երեք նամակներն ալ եւ պարունակութեանց տեղեկացանք : Ձեր առաջարկած պայմանները ընդունելու համար հարկ է, որ երկարատեւ խորհրդակցութիւններ տեղի ունենան, որպէսզի բոլոր այնմ վերջնական որոշում մը տրուի : Որովհետեւ այդ այնպիսի հարց մըն է, որ խոր մտածումներու եւ ժողովուրդի ընդհանուրին կամքը առնելու կը կարօտի : Հետեւաբար 24 ժամ վերջ միայն կրնանք վերջնական պատասխան մը տալ ձեզի : Ուրիշ միջոց եւ ելք չկայ : Այժմ այսչափը միայն կրնանք ըսել :

Ստորագր.— Ճէպէլ-Մուսայի ապստամբներ

Այս նամակը գրուած էր պարզապէս Թուրք կառավարութեան եւ իր զինուորականներուն քթին խնդալու համար, որովհետեւ այլ եւս բնաջնջումի զարհուրելի հեռանկարը միանգամ ընդմիշտ հեռացած էր ու փրկութեան ճամբան բաց էր ...

ԺԶ.

Քանի մը օրէ ի վեր Գնչուներու թմբուկները կը լռէին Սուէտիոյ դաշտին մէջ գտնուող Լէվշիյէ ըսուած գիւղաքաղաքին մէջ : Հեռաւոր անապատներէ եկող անվարժ Արաբները հաւաքուած էին հոն յարձակելու համար Ճէպէլ-Մուսայի ապստամբներուն վրայ : Մանաւանդ հայ կոյսերու տիրանալու մոլուցքը բերած էր զիրենք հոդ, բայց փոխան ատոր՝ իրենց կրծքին ստացան վրիժառու գնդակը : Թմբուկները կը հնչէին անդուլ, ու չորս կողմէն կը հաւաքուէին վատոգի խուժանները : Թուրք նենգամիտ կառավարութիւնը մեզի յաղթելու իր վերջին յոյսը դրած էր այդ անվարժներուն վրայ, որոնց վայրի բնազդին ապաւինելով՝ կը կարծէր որ պիտի կրնար ընկճել մեզ : Բայց անօգուտ ...

Մեր կողմէ պատասխան տրուելէ գրեթէ կէս ժամ վերջը նոյն օրը, ուրբաթ, Շէյխ-Օրտուի կողմէն Արաբները սկսան իրենց վայրի արշաւը : Անոնց կ'ընկերակցէին քանի մը վաշտ զինուորներ : Մենք աւելի ամբացուցինք հակառակ ուղղութեան վրայ գտնուող դիրքերը՝ զինուորական ուժերու մեծագոյն մասը հոն կեդրոնացնելով, որովհետեւ յատակօրէն կրցած էինք ըմբռնել թէ՝ եղածը խաբերայութիւն էր : Այս վերջին դաւն ալ վիժեցաւ եւ Սուէտացին նորէն ապառաժի պէս ցցուեցաւ թշնամիին դէմ :

Պատերազմը ուժեղ թափով սկսաւ մերիններուն եւ վայրենի Արաբներուն միջեւ : Բախումը ուժգնօրէն տեղի ունեցաւ :

Արաբները «Ալլա՜հ, Ալլա՜հ» կանչելով յառաջացան դէպի մեր դիրքերը : Մեր հրացաններուն կրակը մահացու էր : Դիրքերուն մօտեցողները անմիջապէս թաւալգլոր կ'իյնային : Թըշնամին վայրենի գոռում-գոչումներով սկսաւ օդը թնդացնել կրկնելով յանկերգը. «Ալլահ, Ալլահ, եա Մուհամմէտ» : Վայրենիները, սակայն, դեռ բոլորովին յուսահատութեան մատնուած չէին : Անոնք կը կրկնէին իրենց յարձակումները «եա՛ Մուհամմէտ, եա Նեպինա» (ո՜վ Մուհամմէտ, ո՜վ մեր մարգարէն) կանչելով :

«Ճիհատի» հաւատարիմ զինուորները աչնան դեղնած տերեւներու պէս կը թափէին հայ գնդակներէն, բայց եւ այնպէս, վայրենիները նորէն յառաջ կը նետուէին կատաղօրէն : Ու վերջին յարձակումի ընթացքին՝ զարաւոր հրացաններու որոտումը խառնուեցաւ նաեւ մեր յաղթանակի երգերուն զօռ արձագանգները : Յետոյ վայրենի Արաբներուն պարտութեան աղաղակները հազարապետ հրացաններու որոտին հետ սկսան ժխորային ներդաշնակութիւն մը կազմել :

Թշնամիներուն դիակները թաւալգլոր կ'իյնային Ճէպէլ-Մուսայի բարձրունքերուն կողերուն վրայ : Մեր մարտիկները դիակներուն վրայ կոխկռտելով կը յառաջանային ու կը հալածէին թշնամին կոնակէն :

Յ. Գ. ՓՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

Նիք»ով եւ Պրազիլիոյ ազգային երգով, զոր երգեց դպրոցի նորակազմ երկսեռ երգչախումբը Սաքօ Յակոբեանի ղեկավարութեամբ: Հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս եւ բուռն ու խանդավառ ծափահարութիւններով:

Յայտագիրը կազմուած էր ճոխ ու բազմակողմանի, ինչպէս եւ ամբողջ հանդէսի ծրագիրը: Մանկապարտէզի փոքրիկներէն սկսած մինչեւ վերջին դասարանի աշակերտ-աշակերտուհիները կոկիկ ու կայտառ, հագած էին ճերմակ ու կապոյտ համազգեստ՝ եւ գեղարուեստական մասը կատարեցին կատարեալ յաջողութեամբ: Յաջող էին թէ արտասանութիւնները, թէ երգերն ու պարերը հայկական տարազներով: Լաւ բեմադրուեցաւ «Ծնունդը» կենդանի պատկերը՝ իր մանրամասնութիւններով եւ մելանոյշ ողջոյնի մեղեդիներով դաշնակի ընկերակցութեամբ: Բուռն ծափերով ընդունուեցան ծաղկազարդ ու ճերմակազգեստ փոքրիկ պարուհիներու տեսարանները, եւ Սաքօ Յակոբեանի հեղինակած «Մարաշցիներու քայլերգը», որ աղջիկներն ու տղաները կատարեցին մարզանքի հետ միասին:

Բացի զուտ աշակերտական մասէն գաղութի «Գուսան» երգչախումբը առանձին յաջողութեամբ երգեց, «Հայկ ու Վարդանին մոռնա՞նք», «Սարերի վրով գնաց», «Էրւում եմ», «Գնա, գնա» երգերը: Ղեկավար Սաքօ Յակոբեանը շատ խնամք տարած էր երգչախմբի պատրաստութեան վրայ եւ արդիւնքը իրապէս փայլուն եղաւ: Երգերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին ունկնդիրներու վրայ եւ գնահատուեցան անվերջ ծափերով:

Շատ յաջող անցաւ եւ «Դասընկերուհին» ու «Վճռական ճակատամարտը» աշակերտական թատերգութիւններու խաղը:

Իբրեւ վերջաբան, Հոգաբարձութեան եւ տնօրէնի ցանկութեամբ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւն. դպրոցի յառաջադէմ աշակերտները ստացան մրցանակներ եւ բոլոր աշակերտներուն չոր պտուղ բաժնուեցաւ իբրեւ կաղանդի նուէր:

Առհասարակ երախտագիտութեան արժանի է Դուրեան վարժարանի Հոգաբարձութիւնը, որ ջանք չի խնայեր իրեն վստահուած հաստատութիւնը բարձրացնելու համար: Շնորհակալութիւն պէտք է յայտնել դպրոցի ուսուցչական կազմին, բայց մանաւանդ Օր. Էֆրոնէ Գալէմքեարեանին, որու անդուլ աշխատանքին շնորհիւ հանդէսը անցաւ փայլուն: Եւ, ի հարկէ, առաջին ու վերջին հերթին գոհունակութեամբ պէտք է արձանագրել տնօրէն Սաքօ Յակոբեանի թափած ջանքերն ու ձեռք բերած յաջողութիւնները, որոնք շնորհաւորանքի արժանացան Հոգաբարձութեան կողմէ: Այս դժուարին պայմաններու մէջ, հայ կրթական ու դաստիարակչական գործը, ինչպէս եւ հայ արուեստի զարգացումը, շնորհիւ Սաքօ Յակոբեանի աշխատանքի, զգալի քայլերով առաջ կ'երթան Փավլոյի մէջ:

Հոգաբարձութիւնը, իբրեւ դոյզն գնահատանքի արտայայտութիւն կատարուած անձնուէր աշխատանքի համար, սեղանի գեղեցիկ ժամացոյցներ նուիրեց Օր. Գալէմքեարեանին եւ Սաքօ Յակոբեանին: Կ'ուզենք հաւատալ թէ գաղութի հայրենակիցներն ալ պիտի գիտնան բարձր գնահատել իրենց կրթական մշակներու գործունէութիւնը:

** Յաջորդ շաբաթ ալ տեղի ունեցաւ հայաշատ Մատաղոր գիւղի Խըրիմեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Այս գիւղը կը գտնուի Սան-Փավլոյէն 13 քիլոմեթր հեռու. ունի ընդարձակ մատուռ-դպրոց մը, 60ի չափ երկսեռ աշակերտներով: Դպրոցը հինգ ամիս է որ գոյութիւն ունի: Ուսուցիչն է ժրաջան ու բանիմաց երիտասարդ մը՝ Տիգրան Աւագեան, որ գեղեցիկ կերպով կազմակերպած էր հանդէսը:

Հանդէսը բացուեցաւ Դուրեան վարժարանի տնօրէն Սաքօ Յակոբեանի նախագահութեամբ: Աշակերտ-աշակերտուհիները, մաքուր համազգեստներով շարուած էին բեմին վրայ: Նախագահը իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց ծնողներուն, Հոգաբարձութեան եւ ուսուցչին՝ գովաբանելով ու քաջալերելով ազգային կրթութեան եւ մշակոյթի օգտակարութիւնը եւ նոր սերունդի ազգային դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը: Այնուհետեւ եղան արտասանութիւններ եւ երգուեցան ազգային եւ հայրենասիրական երգեր աշակերտներու կողմէ, որոնք բոլորն ալ արժանացան խանդավառ ծափերու: Փոքրիկները աշխոյժով ու յաջողութեամբ բեմադրեցին մանկական թատերախաղ մը:

Հանդէսի ծրագրի լրանալէն վերջը, խօսք տրուեցաւ Սան Փավլոյէն եկած Օննիկ Թարաքչեանին, որ գործի յառաջդիմութեան կոչ ուղղեց եւ հրաւէր կարդաց բարոյապէս եւ նիւթապէս աջակցելու դպրոցին: Խոշոր նուիրատուութիւն մը գանձելէ յետոյ, տեղի ունեցաւ գեղեցիկ զարդարուած տօնածառի կարմիր խնձորներու եւ տոպրակներով չոր պտուղներու բաշխումը աշակերտներուն, ինչպէս նաեւ հանդիսականներու հիւրասիրութիւնը: Հանդէսը փակուեցաւ գոհ ու զուարթ տրամադրութեան տակ:

** Շուտով տեղի պիտի ունենայ եւ Սէնթ Աննի Սահակ-Մեսրոպեան ազգային վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Այս դպրոցը բացուած է Մարաշցիներու ջանքերով եւ ունի մօտ 50 երկսեռ աշակերտ: Ուսուցիչն է Յ. Չիլեան:

Առհասարակ մխիթարական է եւ քաջալերութեան արժանի Պրազիլիոյ մեր փոքրիկ, բայց կենսունակ գաղութին՝ երեւան բերած եռանդը իր նոր սերունդին կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործի զարգացման համար:

Մ. ԱՄԱՋՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

Ներկայ ուսումնական տարուընէ սկսեալ Երեւանի բժշկ. վարժարանը ունի 5 դասարան: Նոր դասարաններու յաւելումով, հարկ տեսնուեցաւ կազմակերպել ներքին եւ վիրաբուժական հիւանդութեանց դարմանարանական ամպիոններ հիւանդանոցներու մէջ: Ասկէ զատ, ուսանողութեան գործնական աշխատանքներուն համար բացուեցաւ վիրաբուժական գործողութեանց յատուկ բաժին մը, ինչպէս նաեւ ախտաբանական ընախօսութեան եւ ընդհանուր կենսաբանութեան նոր բաժիններ:

Նկատելով որ բժշկական վարժարանի ներկայ շէնքը չի գոհացներ աճող պահանջները, այս տարի, տեսական ամպիոններու յատկացուած բաժնին վրայ պիտի հիմնուի յարկ մը եւս, ուր պիտի տեղաւորուին գործարանական, անգործարանական տարրաբանութեան, ինչպէս եւ բնագիտութեան աշխատանոցները:

Շինութեանց իբրեւ նախահաշիւ, Անդրկովկասի կառավարութիւնը վաւերացուցած է բացուած վարկը, 2 միլիոն ռուբլի: Յառաջիկայ շինարարական եղանակին պիտի ծախսուի 500,000ը: Շէնքին մէկ մասը պէտք է պատրաստ ըլլայ ուսումնական նոր տարուան սկիզբը:

ԱՆՈՒՆԴ. ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

«Խ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (17 դեկտ.) —

Մօտ մէկ ամիս առաջ գործավարներու խորհուրդը, Շահումեանի նախագահութեան տակ, քննեց Երեւանի ուս. Թաղամասի բարեկարգութեան, բարձր. վարժարաններու եւ ուս. բնակարաններու առողջապահական վիճակը եւ որոշ հրահանգներ տուաւ՝ բարելաւելու համար կացութիւնը:

Նախ քաղաքապետութեան հրահանգ տուաւ մէկ ամսուան մէջ բարեկարգել ուս. Թաղամասին փողոցներն ու մայթերը, մաքրել ցեխն ու փոշին, իսկ այս տարուան առաջին եռամսեակին՝ կոպրապատել փողոցները: Մինչեւ հիմա ոչինչ է կատարուած:

Պատկան մարմիններուն հրահանգ տրուած էր հայթայթել շինութեան անհրաժեշտ նիւթերը, որպէսզի ջուրի եւ լուսաւորութեան նոր կայաններ հիմնուին Թաղամասին մէջ: Այս հրահանգն ալ անտես առնուած է:

Այսուհանդերձ ուս. Թաղամասին մէջ հիմնուած է ելեկտրական լուսաւորութեան ենթակայան մը: Միւս կողմէ առողջապահական գործավարութիւնը կ'աշխատի ուս. Թաղամասին մէջ հիմնել համայնաբուժական դարմանատուն մը եւ դեղարան մը: Բոլոր բարձր. վարժարաններուն եւ պետական համալսարանին համար նշանակուած են բժիշկներ: Եւ բոլոր հիւանդանոցներուն մէջ հիւանդ ուսանողներուն համար զետեղուած են մասնաւոր մահճակալներ:

Ներքին առեւտուրի գործավարութեան եւս հրահանգ տրուած էր ուս. Թաղամասին մէջ հաստատել ուսանողական խանութներ, որպէսզի ուսանողներուն կարելի ըլլայ հայթայթել կօշիկ, հագուստեղէն, ճերմակեղէն, սաւան եւն.: Եւ մինչեւ հիմա ոչինչ է կատարուած:

ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ, վերջերս, Երեւանի Զբօսարշաւներու ընկերութեան պատասխանատուութեամբ վերելք մը փորձուեցաւ Արագածի վրայ եւ այդ վերելքի պահուն երկու հոգի մեռան ցրտահար, իսկ ութ հոգի ծանրապէս հիւանդացան:

Գործավարներու խորհուրդը քննելով արկածին պատճառները, պատասխանատու գտաւ Զբօսարշաւներու Ընկերութեան ղեկավարութիւնը, որ ոչ միայն արշաւին համար անհրաժեշտ նախապատրաստութիւնները չէ կատարած, այլ եւ բժշկական քննութեան չէ ենթարկած արշաւին մասնակցողները, ոչ ալ տաք հագուստ, ուտեստ եւ անհրաժեշտ գործիքներն է հայթայթած:

Ուստի գործավարներու խորհուրդը պաշտօնէն կը հեռացնէ եւ դատի կը յանձնէ Զբօսարշաւներու Ընկերութեան փոխ-նախագահ Դ. Սարոյեանը, արշաւներու կազմակերպիչ գրասենեակի տնօրէն Վ. Արիստակէսեանը: Հրահանգ տրուած է դատական գործավար Թորոսեանի անմիջապէս կազմակերպել հրապարակային դատավարութիւն: Հրահանգ տրուած է առողջապահական գործավար Ղեւոնդեանի ամէն խնամք չխնայել արշաւին ընթացքին հիւանդացածներուն: Որոշուեցաւ 3000ական ռուբլի միանուագ նպաստ տալ երկու մեռնողներու ընտանիքներուն, իսկ 500ական ռուբլի՝ հիւանդներու ընտանիքներուն, թոշակ յատկացնել մեռածներուն ընտանիքներուն:

ՕՐ. ԱԼԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Ամասիացի)
եւ
ԱՀԱՐՈՆ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ (Ամասիացի)
Ամուսնացած
Մարսէյլ, 5 յունուար 1936

ԱՔՍՈՐԷՆ ՎԵՐՋ ԲԱՆՏ ՅԱՆՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

(«Խ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (16 դեկտ.) —

Ախտայի շրջանի Ֆանտան գիւղի բնակիչներէն Միխայիլ Խոլոպովի համար բաւական չեղաւ 4 տարուան աքսորը: Աքսորէն վերադարձաւ գիւղ եւ սկսաւ պայքարիլ վարչաձեւին դէմ կրօնական քօղի տակ: Նպատակ ունենալով քայքայել հաւաքական գիւղատնտեսութեան տեղական կազմակերպութիւնը, իր շուրջը կը հաւաքէ գիւղին յետադէմ տարրերը եւ կը սկսի աղօթել, «տեսիլք»ներ պատմել, պահքեր եւ կրօնական ծէսեր հրահանգել, զանոնք հեռացնելով գիւղատնտեսութենէն: Խոլոպովի գլխաւոր աջակիցն էր Սերգէյ Կոզլեւ:

Գերագոյն դատարանը, Ռ. Յարութիւնեանի նախագահութեան տակ, հրապարակային դատավարութեան մը մէջ ցոյց կուտայ մեղադրեալներուն թշնամութիւնը վարչաձեւին դէմ եւ 10 տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ Խոլոպովը, 5 տարի բանտարկութեան Կոզլեւը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 3 յունուար.— Ի գիտութիւն գաղութին կը ծանուցանենք թէ Տր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի կողմէ բացուած դպրոց-մանկապարտէզը կը շարունակուի 1935 դեկտ.էն սկսեալ, 50ի չափ աշակերտներով:

Նկատելով որ ցարդ միայն մանչերը կը յաճախեն Տէսինի Կ. Խաչը, կը յայտարարենք թէ 1936ի յունվ.էն սկսեալ դպրոցը բաց է նաեւ աղջիկներուն համար: Դասերը կ'աւանդուին երկուշաբթի, երեքշաբթի եւ ուրբաթ երեկոյեան ժամը 6.30էն 9: Իսկ հինգշաբթի օրերը կէսօրէ ետք ժամը 2էն 6:

Քաջալերուած մէկ ամսուան արդիւնաւոր փորձէն, Կ. Խաչը կը հրաւիրէ ծնողքները մեր մանկապարտէզը ղրկել մանուկները, որպէսզի ծանօթանան մայրենի բարբառին, իբրեւ լաւագոյն միջոցը այլասերումէ փրկելու համար նոր սերունդը:

Վարչութիւն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Պատասխանը այն էր թէ Մահմետականները երկու տարիէ ի վեր որ եւ է յանցանք գործած չեն եւ երբեք նպատակ չունին ասկէ վերջն ալ այդ տեսակ ձեռնարկ մը կատարելու: Կը խնդրէին միայն որ Մահմետականները որոնք անզէն եւ առանց որ եւ է պաշտպանողական միջոցի մնացած են, չպաննուին անմեղօրէն: Խնդրեցի Հարխուրպետէն ըսել այդ մարդոց թէ ես ռուս հրետանիի հրամանատարն եմ եւ կը յայտարարեմ թէ ես եւ իմ ռուս ընկերներս Մահմետական բնակչութեան համակիր ենք ու մինչեւ հիմակուան պէս պիտի շարունակենք խեղճերուն պաշտպան կանգնիլ: Ներկայ Թուրքերէն քանի մը հոգի, մանաւանդ անոնց երկուքը կամ երեքը հաստատեցին իմ խօսքերս եւ ըսին թէ ես փետրուար 7ի ջարդին ատեն իրենց կեանքը ազատեցի: Ձանփոլատեան որ մեզի կը միջնորդէր անդամ էր հայկական կոմիտէին:

Երկրորդ ժողովին միայն ռուս սպաներ ներկայ էին: Ներս առնուած միակ օտարը Տօքթ. Զավրիէվն էր: Հետեւեալ կէտերը խօսակցութեան նիւթ եղան.— Պէտք էր Կարինի թնդանօթաձիգ զօրագունդի դիրքը ճշդել— հայկակա՞ն է, ինչպէս Հայերը կ'երեւակայէին, թէ ռուսական զօրագունդ մըն է: Սպաներէն ոչ մէկը կամեցաւ ծառայութեան մտնել Հայերուն մօտ: Ոչ ոք այս իմաստով պայմանագրութիւն ընդունած էր: Եթէ զօրագունդը ռուսական նկատուէր, կը պնդէինք ռուսական թոշակ ստանալ, իսկ եթէ հայկական նկատուէր կը խնդրէինք արտօնուիլ քաղաքէն հեռանալու, որպէսզի ծառայէինք ռուսական բանակին մէջ: Պաշտօնական վիճակն էր միայն որ պատճառ եղաւ կովկասեան ճակատէն ուրիշ ճակատի մը վրայ կռուելու համար մեկնիլ ուզող սպաներուն ճամբորդութիւնը արգիլելու: Միւս կողմէ, եթէ ճիշդ ըլլան զրոյցները թէ Անդրկովկասը պիտի անջատուի Ռուսիայէն, պէտք է որ անպայման արտօնութիւն տրուի սպաներուն մեկնելու, որպէսզի իբրեւ օտար չմնանք այս երկրին մէջ:

Երկար վիճաբանութենէ յետոյ, համոզուեցանք թէ ըստ ստացուած շրջաբերականին, իւրաքանչիւր սպայ իրաւունք ունէր ռուսական զօրաբանակի մը մէջ փոխադրուելու կամ ինքզինքը տրամադրելու պատերազմական նախարարութեան: Որով, յայտարարեցի թէ պատրաստ եմ այս ուղղութեամբ գրուած աղերսագիրները պատկան իշխանութեան յղել:

Ժողովի ընթացքին իբրեւ նշանակելի օրինակ տրուեցաւ տեղակալ Եէրմոլովի տեսածները 7րդ կովկասեան լեռնային հրետանիի վաշտէն: Անիկա խնդրած էր ազատ ձգուիլ նոր հայկական վաշտէն, որուն մէջ դրած էինք զինք: Գնդ. Մորէլ թէեւ սկիզբները փորձած էր դիտաւորութենէն ետ կենալու խորհուրդ տալ, բայց յետոյ նկատելով Եէրմոլովի հաստատ որոշումը, խնդրագրին վրայ աւելցուցած էր թէ խնդրոյ առարկայ զինուորականը իր պարտականութեան անկարող է եւ ատոր համար կը տրամադրուի ճակատի ընդհանուր սպայակոյտին եւ հրաման կը ստանայ 24 ժամուան մէջ Կարինէն հեռանալու: Այս կերպով կարող զինուորականի մը պատւոյն վրայ յարձակում կը գործուէր միայն այն պատճառով, որ հայկական շահերուն չէր ուզեր ծառայել եւ անգաղտնապահութիւն գործած էր հրապարակաւ, ըսելով թէ գնդ. Մորէլ Հայերուն կողմը կը բռնէ: Տօքթ. Զավրիէվ կրկնեց բառ առ բառ այն խօսքերը զոր Անդրանիկէն լսած էինք: Ան կ'ըսէր թէ մեր Կարին մնալը մինչեւ հաշտութիւն, Ռուսիոյ շահերուն կը ծառայէ. այն զինուորականները որոնք քաղաքակիրթ ազգի մը կը ծառայէին, իրաւունք չունէին այսպէս մտածողութիւն մը ունենալու. օրինակ՝ Թող Հայերն ու Թուրքերը իրենց հաշիւը իրարու մէջ կարգադրեն, թող իրարու վիզ կտրեն: Մենք Ռուսերս ի՞նչ պէտք ունինք անոնց գործերուն խառնուելու: Սատանան տանի: Իր ճառին վերջաւորութեան, որ փափաքուած տպաւորութիւնը չըձգեց, Տօքթ. Զավրիէվ յայտնեց որ եթէ մենք մարդկութեան ծառայել կը բաղձանք, մեր պարտականութիւնն է Կարին մնալ, որպէսզի արգիլենք Թուրքերու ջարդուիլը:

Անդրանիկի խոստումները չիրականացան: Մահմետական բնակչութիւնը արդէն բնաւ հաւատք չէր ընծայած անոնց: Խանութները գոց մնացին եւ ահ ու սարսափը կը շարունակուէր: Մահմետական թաղերուն մէջ մարդ չէր երեւար: Միայն քաղաքապետարանին մօտ գտնուող խանութները իրենց պատուհանները կը բանային եւ օրուան մէջ քանի մը Մահմետականներ կը հաւաքուէին:

Ոչ մէկ Հայ պատժուեցաւ: Երեւոյթները փրկելու համար թէ Հայերը անմեղ են, իրենք հարց կ'ուղղէին նենգամտօրէն թէ արդեօք Անդրանիկին խոստումին համար անմեղներ պատժուելո՞ւ են: Բայց երբ ռուս սպաները կը պատասխանէին թէ իրենք իսկ շատ մը հայ ոճրագործներ են բռնած եւ իշխանութեան յանձնած, լռութեամբ կ'անցնէին այս դիտողութեան վրայէն: Մարդասպանութիւնները կը շարունակուէին, միայն քիչ մը գաղտնի կը մնային, հեռու գտնուած գիւղերու մէջ, ոչ թէ ռուս սպաներու աչքին առջեւ:

(60) (Շար.)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Պ. Աշոտ Պատմագրեան, երաժիշտ, եւ տիկինը Ռօզ, երգչուհի, Իրանի մէջ յաջող երգահանդէսներ տալէ վերջ, Նոյեմբերին Պէյրութ հասան եւ քաղաքին Ուէսթ-Հօլ սրահին մէջ տուին արուեստի երեկոյ մը:

Պէյրութի Le Jour թերթը խանդավառ յօդուած մը նուիրած է արուեստագէտ զոյգին: Ծայրէ ծայր լեցուած սրահին մէջ, Տիկին Ռօզ Պատմագրեան կ'երգէ Մոցարթէն, Հէնտէլէն, Վէպերէն, Շարփանթիէէն, յետոյ հայ ժողովրդական երգեր Կոմիտասէն: Պէյրութի Ֆրանսերէն թերթը կը գրէ թէ առաջին անգամ է որ քաղաքին երաժշտասէր հասարակութիւնը կը լսէ Տիկին Պատմագրեանի նման արժէքաւոր երգչուհիի մը ձայնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ուրիշ անգամ ալ հանդիպա՞ծ էիք իրեն, հարցուցի:

— Նախորդ այցելութեանս... Դեռ նոր այս գիւղը հաստատուելու եկած էին ինքն ու ամուսինը...

Կեցաւ վայրկեան մը, յետոյ շարունակեց:

— Տարօրինակ բան, այս անգամ շատ փոխուած գտայ զինքը...

— Ի՞նչպէս...

— Տասը տարի աւելի ծեր կ'երեւար...

— Ա՞յստեղ էիք երբ ամուսինը մեռաւ, հարցուցի դարձեալ, աշխատելով միեւնոյն ատեն որ հարցումներս կարելի եղածին չափ պատահական հանգամանք ունենային:

— Ո՛չ. իմացածիս համաձայն, աղէկ ձեռքէն ազատեր է կինը...

— Էշլի Ֆերըրը երբեք տիպար ամուսին մը չէր, ըսի զգուշութեամբ:

— Խայտառակ մարդուն մէկն է եղեր, կարծեմ...

— Ո՛չ, բայց մարդ մըն էր որուն համար իր հարստութիւնը չարիք մը եղաւ...

— Դրա՛մ... աշխարհի բոլոր դժբախտութիւնները անոր առատութեան կամ պակասին հետեւանք են..

— Ո՞ր մէկը՝ ձեր պարագային...

— Պէտքերս գոհացնելու չափ դրամ ունեցած եմ միշտ, բախտաւորներէն մէկն եմ...

— Լաւ...

— Դրամի մէջ չեմ լողար այժմ... անցեալ տարի ժառանգութիւն մը ստացայ բայց յիմարի պէս շահախնդրական գործի մը մէջ նետուեցայ եւ...

Մեղքցայ զինքը եւ պատմեցի իմ գլխիս անցածները:

Ճաշի զանգակը հնչեց եւ ամէնս մէկ սեղանատուն մտանք: Փուարօ մէկ կողմ քաշեց զիս:

— Ի՞նչ եղաւ...

— Նորութիւն չկայ... վստահ եմ:

— Վրդովիչ բա՞ն մը...

— Տարի մը առաջ ժառանգութիւն ստացեր է, ինչո՞ւ չէ... կ'երդնում որ այս մարդը կասկածի ենթակայ չի կրնար ըլլալ...

— Ի հարկէ, ի հարկէ, ըսաւ Փուարօ, մի յուզուիք...

Սեղան նստանք: Անհաւատալի կը թուէր ինծի որ քառորդ ժամ անցած չէր տակաւին, երբ վերջին անգամ այդ սեղանին առջեւ նստած էի:

Ճաշէն ետքը Տիկին Էքրոյտ մէկ կողմ տարաւ զիս ու միասին բազմոցին վրայ տեղաւորուեցանք:

— Շիտակը ըսելով վիրաւորուած եմ քիչ մը, ըսաւ ցած ձայնով. Թաշկինակը զոր ձեռքին մէջ կը կրէր արցունք սրբելու թաշկինակ չէր ամէն պարագայի: Այո՛, վիրաւորուած եմ որ Ռօճըր վստահութիւն չունի եղեր իմ վրաս... այդ քսան հազար ոսկին պէտք է ինծի ձգէր ո՛չ թէ Ֆլօրային... մայր մը կրնայ իր աղջկան շահերը պաշտպանել... ես ատոր կ'ըսեմ վստահութեան պակաս...

— Մի՛ մոռնաք, Տիկին, որ Ֆլօրան Էքրոյտին եղբօրը աղջիկն էր, ազգական էին՝ միեւնոյն արիւնէն... տարբեր բան կ'ըլլար եթէ դուք փոխանակ իր հարսը ըլլալու, իր քոյրը ըլլայիք...

— Ողբացեալ Սէսիլին այրին ըլլալով իմ զգացումներս ալ նկատի պէտք է առնուէին, ըսաւ Տիկինը՝ Թաշկինակը աչքերուն տանելով... բայց Ռօճըր տարօրինակ բաներ ունէր դրամական խնդիրներու մէջ... կծծի չըսեմ... շատ դժուար կացութեան մէջ էինք Ֆլօրան ու ես... ծախսելու դրամ ալ չէր տար աղջկանս... գնումները կը վճարէր դժկամակութեամբ եւ գանգատով... իսկական էրիկ մարդ... ըսելիքս մոռցայ... սեփական փէնի մըն ալ չունէինք... Ֆլօրան շատ դժգոհ էր, չափազանց դժգոհ, թէեւ կը սիրէր հօրեղբայրը... շատ տարօրինակ էր ինչպէս ըսի... երբեք նոր սրբիչներ չէր առներ եւ հինները գործածել կուտար մեզի... եւ հիմա երբ հազար հազար ոսկի ձգեր է այդ կնկանը, հազա՛ր ոսկի...

— Ո՞ր կնկանը...

— Օրիորդ Ռասըլ կոչուած արարածին... տարօրինակ կնիկ մըն է, միշտ ըսած եմ... բայց Ռօճըր չէր ուզեր որ անոր դէմ բան մը խօսէինք... կ'ըսէր թէ զօրաւոր նկարագրի տէր կին մըն է ան եւ հիացում եւ յարգանք ունի անոր հանդէպ... միշտ կը խօսէր անոր ուղղամտութեան, անկախութեան եւ բարոյական արժանիքներուն մասին... կասկածելի բան մը կայ այդ կնիկին վրայ... իր կարելին ըրաւ Ռօճըրին հետ ամուսնանալու համար, բայց ես շուտով կեցուցի զինքը... կ'ուզէր զիս, բնականաբար... աղէկ գիտեմ անոր ինչ ըլլալը...

Կը խորհէի թէ ինչ ձեւով պիտի վերջ տայի այդ պերճախօսութեան եւ իր քովէն հեռանայի: Փաստաբանը լաւագոյն առիթը ընծայեց երբ մեզի մօտեցաւ «մնաք բարով» ըսելու: Ոտքի ելայ:

— Դատական քննութիւնը ո՞ւր պիտի կատարուի, հարցուցի. այստե՞ղ թէ Երեք Վարազներու պանդոկը...

Տիկինը ապշած ինծի նայեցաւ:

— Դատական քննութի՞ւն, բայց պէտք չկայ...

Փաստաբանը թեթեւ մը հազաց եւ «այս պայմաններուն մէջ անխուսափելի է» ըսաւ, կարուկ կերպով:

— Բժիշկ Շէփըրտը կը կարգադրէ պէտք եղածը...

— Բաներ կարգադրելու կարողութիւնս սահման մը ունի, պատասխանեցի չորութեամբ:

— Եթէ մահը արկածի հետեւանք էր...

— Սպաննուած է, Տիկին Էքրոյտ, ըսի կոպտօրէն:

Տիկինը յուզուեցաւ:

— Արկածի տեսակէտը շատ ջուր կը վերցնէ...

Տիկին Էքրոյտ ընկճուած՝ ինծի նայեցաւ: Անհաճոյ դէպքերու հաւանականութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէր իրեն:

— Եթէ դատական քննութիւն կատարուի, ինծի՞ ալ հարցումներ պիտի ուղղեն...

— Չեմ գիտեր, կարծեմ պարոն Րէյմընտ այդ հոգը ձեզի չի ձգեր. անիկա ծանօթ է պարագաներուն եւ կրնայ հաստատել դիակին ինքնութիւնը...

Փաստաբանը համակարծիք էր ինծի:

— Վախնալու բան մը չկայ Տիկին, ըսաւ. պիտի ջանանք որ անհաճոյ բաներ չպատահին... դրամ ունի՞ք հիմա... կանխիկ դրամ ըսել կ'ուզեմ, եթէ չունիք պէտք եղած կարգադրութիւնները ընեմ եւ ձեզի քիչ մը դրամ բերեմ...

(Շար.)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նոր ելմտացոյցը հինգ միլիառ տոլարի (75 միլիառ ֆրանք) ծախք մը կը ցուցնէ, առանց հաշուելու գործազուրկներու նպաստը: Ազգ. պաշտպանութեան յատկացուած է մէկ միլիառ տոլար (15 միլիառ ֆրանք): Միեւնոյնատեն 58 միլիոն տոլարի ծախք մը կը նախատեսուի, 884 օդանաւ շինելու համար (507ը՝ բանակին, 377ը նաւատորմին):

ՕՓԵՐԱՆ ՋՈՐՍ ԱՄԻՍ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ, զանազան նորոգութեանց համար: Թուականը չէ որոշուած տակաւին:

ՔՍԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿՈՒՀԻ ՄԸ ԱՄԼԱՑՈՒԱԾ է Սան-Ֆրանչիսկոյի մէջ, մօրը յանձնարարութեամբ: Աղջիկը, որ 10 միլիոն տոլարի ժառանգութիւն ունի, դատ բացաւ մօրը դէմ, 500,000 տոլար հատուցում պահանջելով: Հօրը կտակին համաձայն, աղջիկը եթէ ամուսնանար եւ զաւակներ ունենար, անոնք բաժին մը պիտի առնային հարստութենէն, իսկ եթէ անզաւակ մեռնէր, ժառանգութիւնը պիտի մնար մօրը: Այս վերջինը երկու բժիշկներ կանչած եւ իրբեւ տկարամիտ ցուցնելով աղջիկը, ամլացման գործողութիւն կատարել տուած էր:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ մեղսակից մը ձերբակալուեցաւ Աւստրիոյ մէջ: Այս մարդը, Մարճան Պայէր, 30 տարեկան, գինովցած ըլլալով, ճաշարանի մը մէջ կը պարծենար թէ ինք օգնեց թագաւորին սպանութեան, բայց չկրցաւ մասնակցիլ, որովհետեւ Եուկոսլաւիոյ ոստիկանութիւնը զինքը ձերբակալած էր ուրիշ պատճառով եւ 15 տարի բանտարկութեան դատապարտած: Սակայն եւ այնպէս կրցած էր Աւստրիա փախչիլ:— Այս պատմութիւնը պատմելէ յետոյ, մարդը թոյն լեցուց գաւաթին մէջ, բայց բժիշկները կրցան փրկել: Այժմ բանտարկուած է:

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ համար նախապատրաստութիւններ կը տեսնուին այժմէն: Հաւանական է որ ընտրութիւնները կատարուին ապրիլ 19ին եւ 26ին, կամ ապրիլ 26ին եւ մայիս 3ին:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ մը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, մինչեւ 1936 դեկտ. 31 երկարաձգելով 1934 յունուար 11ի համաձայնութիւնը:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԷՆ վերջ, Ապահովութեան Տեսչութեան (Ջեկա) եւ սահմանապահ ոստիկանութեան անդամներն ալ մասնաւոր համազգեստ մը եւ նշանակներ պիտի ունենան, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշեց հատուցում պահանջել Ազգերու Դաշնակցութենէն, մեծ կորուստներ կրած ըլլալով, իբրեւ հետեւանք Իտալիոյ դէմ գործադրուած պատժական տնօրինութեանց:

Հ. Յ. Դ.

Գաղութ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի (յունուար 9), երեկոյեան ժամը 8ին, «Դրօշակի» տան մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պորտոյի կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր վեթերան ընկերոջ ԼԵՒՈՆ ԹԱԹԷՈՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկ. Մուրատեան, Տէր եւ տիկ. Մկրտիչեան եւ զաւակունք, Տէր եւ տիկ. Ճարաճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք նամակով, ծաղկեպսակով եւ կամ անձամբ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, անհբորդւոյն եւ սանին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

վաղաժամ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 31 դեկտ. 935 փարիզ:

ԳՏՆՈՒԱԾ

Յառաջի 3003 թիւով Այրի Տիկ. Սրբուհի Ներկարարեան կը փնտռէր իր փեսան եւ աղջիկը:

Իրենց հասցէն՝ Chahrigian Simon, 333, Chemin de la Madrague Ville, Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Ֆրնուզցի Արթին (Ալթըփարմագ) եւ Վարդուհի Պարսամեան: 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները: Կը խնդրուի վերապրող Ֆրնուզցիներէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով: Ողջ եւ ստոյգ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ եւ վեցամսեայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր: Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Իմացնել Տիկին Լուսիա Մոմճեանի, Ruc d'Italie, 48, La Tour da Pın, (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս ընիկ Թօգաթցի՝ Լեւոն Գարընճեան, մօր անուն՝ Վերոն, հօր անուն՝ Կարապետ, եղբօր անուն՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքատ: 1915ի տարագրութեան տեսնուած է Ֆրունճըլար Մալաթիոյ շրջան): Ստոյգ եւ ողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ, վեցամսեայ Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր: Իմացնել Արաքսի Եազմաճեանի, Marchand Pantoufles, Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France).

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն:

17, Rue Dameame, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԷՆ.— Հետեւեալ նուէրները եղած են Մանուկներու Օրուան առթիւ.—

Ա. Զաքարեան, Մ. Նաճարեան 20ական ֆրանք, Պ. Մանուկեան, Ա. Պարոնեան, Յ. Մկրեան, Մ. Կարապետեան, Պ. Փլթոյեան, Տիկին Ա. Թորիկեան, Գ. Սիմոնեան, Ն. Խաչիկեան, Խ. Պետրոսեան, Յ. Զարգարեան, Տիկին Ո. Պետրոսեան, Մ. Գալայճեան, Ս. Լօքմիզեան 10ական, Տիկին Ա. Գալայճեան, Լ. Քէչիչեան, Ա. Ասլանեան, Տիկին Մագինաճեան, Օր. Մ. Մուրատեան, Պ. Այանեան, Տիկին Խուկոյեան, Փրանսացի վարժուհին, Տիկին Զաքարեան, Լ. Տոլմաճեան, Դ. Երեմեան, Ս. Հայրապետեան, Վ. Աւոյեան, Լ. Մուրատեան, Տիկին Ա. Խաչիկեան 5ական, Կ. Թումայեան 4, Տիկին Տէր Ղազարեան, Տիկին Զլպաքեան, Օր. Պ. Մաքինաճեան, Խ. Պետրոսեան 2ական, Օր. Ժըմըլիէվ, Քէչիչեան, Լ. Տուտում մէկական ֆրանք, ընդհ. գումար 260 ֆրանք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը կը բանայ դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12 տարեկանէն վեր եղող չափահասներու համար:

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր, Պ. Պ. Ա. Արծրունիի եւ Վ. Համբարձումեանի կողմէ:

Դասընթացքները կը սկսին յունուար 16ին, հինգշաբթի օրերը ժամը 9.30—12, Միւթիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ:

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétagne, եւ կամ հեռաձայնել Montmartre 13-09:

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՌԻԹ

Ալպանիայէն կ'ուզուի կովկասեան նուագախումբ մը շարք մը նուագահանդէսներ տալու համար: Բոլոր ծախքերը կ'ապահովուի հաստատ համաձայնագրով: Շահագրգռուողները կրնան մանրամասնութիւններ առնել «Յառաջ»ի վարչութենէն կամ ուղղակի դիմելով Dr. A. Bournazianի, Elbasan, Albanie.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 9 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3007

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՌԱՆՑ ԴԱՒԱՆԱՆՔԻ,,

Անցեալ օր, երկու ճակատի բաժնելով գաղութները, մէկ մասը նկատեր էինք «թիկունք»,— անոնք որ հեռու կը մնան կրակի գիծէն:

Թոյլ տուէք բանալ այս հարցին մէկ ուրիշ երեսը: Այլապէս ծանրակշիռ երեւոյթ մը, որ սերտ կապ ունի գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարին հետ:

Ուրեմն, կան գաղութներ որոնք 15 տարիէ ի վեր կը ապրին, կը մրկին կրակի գծին վրայ, թէ իրենց եւ թէ ուրիշներու բարիքին համար: Իսկ միւսները հեռու մնալով բուն տարագիր բազմութիւններէն, հետեւաբար եւ կրակէն, օրերը տարիներու կը վերածեն երանաւէտ ծուլութեամբ:

Այս ողբերգութիւնը ուրիշ եղանակով մը կը կրկնուի բոլոր գաղութներուն մէջ:

Ամէն տեղ ալ, ունինք բազմութիւններ, որ կը գործեն կրակին մէջ կամ անոր չուրջը, եւ ուրիշներ որոնք խուսափելով կը խուսափին կրակէն, կամ կը գոհանան «թիկունք»ի անփառունակ դերքով:

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ զանգուած մը՝ քիչ–չատ հասուն եւ ընդունակ երիտասարդներու:

Նոյն իսկ զեղչելով անոնք որ անելի մատնուած են նիւթական կամ հոգեկան պատճառներով, անդին կը մնայ անհամար բազմութիւն մը,— միշտ հեռու կրակէն:

Արդարեւ, անոնց չուքը միայն կը տեսնես մեր հանրային կեանքի ալեկոծութեան մէջ: Եւ քանի կ'անցնին տարիները, այդ չուքն ալ կարծես կը դառնայ աւելի խուսափուկ:

Ու յաճախ կը հարցնես դուն քեզի,— Զուրի՞նք որ եւ է ճակատ, ուր համախմբուէին եւ գործէին այս տղաքը, իրենց ընդունակութիւնները ու ճիգերը տրամադրելով այս ժողովուրդի բարիքին: Մանաւանդ որ, չափազանց բազմակողմանի են օրուան պահանջները, եւ ապարէզ չի պակսիր որ եւ է նախընտրութեան համար:

Պայման չէ որ ամէնքն ալ անդամագրուին այս կամ այն կուսակցութեան, կամ աչքերը գոց իջնեն ասպարէզ:

Քաղաքական կուսակցութիւնը ճակատին մէկ մասն է միայն: Մնացեա՞լը: Ո՞վ պիտի մտածէ այդ մասին, եթէ ամէն մէկը իր պատեանին մէջ քաշուի, իբրեւ «տիլէթանթ», առանց որ եւ է դաւանանքի կամ յանձնառութեան:

Գաղտնիք չէ որ տրամադրելի ուժերը աւելի չուտ կը մաշին այս ափերուն վրայ:

Ցեռոյ, նետուած ըլլալով ցամաքէ ցամաք, բոլորովին տարբեր միջավայրերու մէջ, մեր դիմացը կը գտնենք վիճակներ, պահանջներ, որոնք նախատեսուած չէին: Սովորական պայմանները անգամ նոր ընդունակութիւններ եւ բանուկ ձեռքեր կը պահանջեն: Եւ ամէն օր դիրքեր կը պարպուին:

Ի՞նչպէս պիտի լրացնենք այս պահանջները, առանց ապահովելու նոր տարրերու ծառայութիւնը:

Եւ երբ նորն ու ընդունակը կամ աւելի ձեռնհասը կը խուսափին, իրենց արժանիքէն «վար» գտնելով հանրային գործունէութիւնը, ինչո՞ւ կը զարմանանք որ ոչ մթնոլորտ կը փոխուի, ոչ հոգեբանութիւն, ոչ ալ մարդ:

Ինչո՞ւ, այս կամ այն գաղութին մէջ, նոյն սերունդէն ափ մը երիտասարդներ իրենց երակները պիտի քամեն, կապուելով հանրային ծառայութեան մը, իսկ ուրիշներ իրենք զիրենք պիտի համարին վերի արտի ցորեն…

Կրնայի՞ք այս ողբերգութեան մանրանկարն իսկ ցուցնել որ եւ է բախտակից ժողովուրդի մէջ: Մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ:

Տարիներ եւ տարիներ միեւնոյն մարդիկը՝ ազգային կեանքի նոյն դիրքերուն վրայ, Փարիզէն մինչեւ Սուրիա եւ աւելի հեռուները: Ապա ուրեմն միեւնոյն տրտունջներն ու դատնութիւնները:

Բարեհաճեցէք բաժնել մեղքերը, որպէսզի պարզուի կացութիւնը:

Այդ մեղքերուն մէկ մասն է որ կը մատնանշենք այսօր, յիշեցնելով պարտականութիւններ որոնք ի զուր հոգածու եւ եռանդուն ձեռքերու կը սպասեն:

Մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, կրնա՞ք առանց դառնութեան դիտել այս կսկծալի պատկերը,— երիտասարդ բազմութիւններ, ամբողջ սերունդ մը «առանց դաւանանքի»: Միշտ հեռու կրակէն, միշտ հանդիսատես կամ դիտող կամ «տիլէթանթ»:

Ի վերջոյ ո՞ւր բարիքին համար՝ այս անփառունակ դիրքը, մատը մոխիր չթաթխելու այս անդիր աւանդութիւնը, որ կը տեւէ ու կը տեւէ:

Եթէ սա վերջին 10–15 տարիներու ընթացքին հասունցած սերունդն ալ չպիտի չահագրգռուի, չպիտի մտատանջուի հայրենիքով եւ արմատախիլ բազմութեանց ճակատագրով, եթէ տաքնութիւն պիտի սեպէ միայն «աէյիր» ընել, կարծիք յայտնել եւ խուսափիլ պատասխանատուութիւններէ, բնական չէ՞ որ բարբարոս թուրքն իսկ պիտի չարժի, պիտի նորոգուի, իսկ մենք պիտի դառնանք նոյն կախարդական չրջանակին մէջ, հետզհետէ աւելի ժդոյն եւ ուժասպառ:

Եթէ մինչեւ այսօր ձախողեցաւ գաղութներու կազմակերպութեան ծրագիրը, եւ քիչ մը ամէն տեղ եղխկոպոսներ ու վարդապետներ կամ «ազգային ջոջեր» են որ կը փայլին հանրային գործունէութեան պատնէչներուն վրայ, մէկ պատճառն ալ փնտռեցէք այս տրտասուելի դասալքութեան մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՆՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒ ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ՂՐԿԷ

300,000 Հապէշներ կազմ եւ պատրաստ

Յունուար 7ին օդանաւով Ասմարա հասաւ Իտալիոյ օդանաւային նախարարը, Զօր. Վալլէ, միայն մէկ դադար առնելով Լիբիոյ մէջ: Զօրավարը չարունակեց իր թռիչքը դէպի իտալական Սոմալի: Եթէ ճամբորդութիւնը ամբողջովին յաջողի, կը նշանակէ թէ Հռոմ պիտի փրնայ Իտալական Սոմալի ղրկել ամբաձիդ օդանաւեր, կազմ եւ պատրաստ:

Միեւնոյն օրը Նափոլիէն ճամբայ ելաւ Ալպեան հետեւակազօրքի ամբողջ զօրաբաժին մը: Շարաթներէ ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան զինուոր ճամբայ կը հանուի մէկ անգամէն: Եւ առաջին անգամ է որ փոխադրութեան կը յատկացուին երկու խոշոր եւ արդիական չոգենաւեր: Շուտով երկրորդ զօրաբաժին մը եւս պիտի ղրկուի, նոյն բանակէն: Այս զօրաբաժնին գունդերը, որոնք կը բաղկանան հետեւակազօրքէ եւ ծանր հրետանիի յատուկ զինուորներէ, արդէն պատրաստ են նաւ նստելու: Ալպեան զօրաբաժնին առաքումով, արեւելեան Ափրիկէ ղրկուած զօրաբաժիններուն թիւը կը բարձրանայ վեցի, իւրաքանչիւրը բաղկացած 20 — 30,000 զինուորէ: Ուրիշ երկու զօրաբաժիններ ալ կը գտնուին Լիբիա:

Այս առաջնակարգ զինուորներուն առաքումը կը նշանակէ թէ Իտալիա կ'ուզէ ընդարձակել եւ խստացնել իր գործողութիւնները Եթովպիոյ մէջ: Միւս կողմէ, քանի կը յառաջանայ բանակը, այնքան անհրաժեշտ կը դառնայ նոր ուժերու առաքումը, կարենալ պահելու համար գրաւեալ հողամասերը:

*** Ատոխ Ալէպայէն կը հեռագրեն թէ հապէշական հրամանատարութիւնը 300,000 զինուոր կը համախմբէ հիւսիսային ճակատին վրայ, Թիկրէի մէջ, եւ մղելու համար իտալական յարձակումը Մաքալէի արեւելեան, հիւսիսային եւ հարաւային կողմէն: Իտալացիները մեծ խոչընդոտներու կը հանդիպին տեղատարափ անձրեւներուն հետեւանքով: Հապէշները գիտեն որ հազարաւոր զինուորներ պիտի զոհեն, իտալական բանակի արդիական սպառազինութեանց դէմ: Բայց եւ այնպէս համոզուած են թէ այդ բոլորը պարապ չպիտի անցնին, եւ իրենք իրենց անսպառ ուժերով պիտի կրնան ջախջախել իտալական բանակին գլխաւոր մասը եւ վհատեցնել մնացեալը: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հապէշները պիտի կռուին անգթօրէն, չափազանց գայրացած ըլլալով օդանաւային արշաւներէն եւ թունաւոր կազերու արձակումէն: Անոնք ուխտած են արեան վրէժ լուծել Իտալացիներէն: Օտար ճամբորդ մը կ'ըսէ.— «Աստուած ողորմի Իտալացիներուն, եթէ Հապէշները կառչին եւ գործեն անձամբ: Հապէշները համոզուած ըլլալով թէ իրենց դատը արդար է եւ թէ Աստուած կ'օգնէ իրենց, պիտի կռուին վայրենօրէն, կրօնական մոլեռանդութեամբ, ունենալով միայն մէկ մտածում,— ոչնչացնել թշնամին»:

Տեղատարափ անձրեւները աւելի դժուարութիւններ կը պատճառեն Իտալացիներուն: Անհամար կառքեր խրած են տղմուտներու եւ լեռներու մէջ: Նոր ճամբաներն ալ աւրուած են եւ չարաթներու կը կարօտի նորոգումը:

Նոր դէպքեր Եգիպտոսի մէջ

Ուսանողները նորէն դասադուլ հռչակեցին Գահիրէի մէջ, հականգլիական ցոյցեր կատարելով, իբրեւ հետեւանք Եգիպտացիի մը սպանութեան: Զանազան ձեւով կը պատմեն այս դէպքը: Անգլիական զեկոյցի մը համաձայն, անգլիացի սպայ մը ըսկած էր հետապնդել աւելածու մը, որ կը խառնէր իր ինքնաշարժը: Ցանկարծ թշնամի ամբոխ մը կը պաշարէ սպան, որ ատրճանակը կը քաշէ վախցնելու համար, բայց գնդակ մը խուսափելով ծանրապէս կը վիրաւորէ աւելածուն: Ուրիշ պատմութեան մը համաձայն, սպան գինով էր: Ամէն պարագայի մէջ, Եգիպտոսի ուսանողները օգտագործեցին առիթը, անգամ մը եւս պոռթկալու համար բրիտանական աշխարհակալութեան դէմ: Գահիրէի ուսանողները փորձեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել վարչապետին, բողոքելու համար, բայց Նէսիմ փաշա մերժեց ընդունիլ պատուիրակները: Այն ատեն գրաւոր պահանջեցին անմիջական եւ ամբողջական քննութիւն մը բանալ: Միւս կողմէ հականգլիական թռուցիկներ ցրուեցին օտար չրջանակներու մէջ: Վիրաւորական միջազգային համագումարը վերջացած ըլլալով, անոր անդամներուն ալ թռուցիկներ բաժնել կ'ուզէին, բայց ոստիկանութիւնը միջամտելով ցրուեց ուսանողները:

*** Ազգայնական մեծ կուսակցութեան, «Վաֆտ»ի անդամները որոչեցին մարտական կազմակերպութիւն մը ստեղծել Փաչական հիմերով: Կուսակցութեան երիտասարդ անդամները զինուորական կրթութիւն պիտի ստանան, ուխտելով ծառայել հայրենիքի դատին: Նոր կազմակերպութեան համազգեստը պիտի ըլլայ կապոյտ չապիկ մը եւ գորշ տափատ մը, իսկ խորհրդանշանը՝ ձեռք մը որ կը բռնէ կեանքի բանալին (հին Եգիպտոսի խորհրդանշանը), հետեւեալ նշանաբանով.— «Հնազանդութիւն եւ պայքար»:

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՊԻՏԻ ՀԱՒԱՔԵՆ
100,000 Հրեաներ տեղաւորելու համար

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը, կը գրէ թէ նախկին նախարար Սըր Հ. Սէմիւէլ եւ ուրիչ երկու երեւելիներ Նիւ Եորք պիտի երթան յունուար 15ին, նոր ծրագրի մը համաձայն բովանդակ աշխարհի Հրեաները համախմբելու եւ Գերմանիայէն հեռանալու դատապարտուած Հրեաները տեղաւորելու համար: Ամէն ջանք պիտի թափուի 10 միլիոն անգլ. ոսկի եւ նոյն իսկ աւելին հանգանակելու համար: Կ'ըսուի թէ վերջերս պատուիրակ մը գացած է Լոնտոն, յանուն գերմանական կառավարութեան բանակցելու համար Անգլիոյ հրէական կազմակերպութեանց հետ, 100,000 Հրեաներու տեղափոխման մասին: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական կառավարութիւնը պիտի արտօնէ որ այս 100,000 Հրեաները միասին տանին իրենց հարստութիւնը, բայց գերմանական ապրանք փոխադրելով, ոչ թէ դրամ: Նախատեսուած 10 միլիոն անգլ. ոսկին պիտի յատկացուի տեղափոխման եւ տեղաւորման ծախքերուն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր դահլիճը արձակուած պաշտօնեաները (հանրապետական) վերահաստատելու որոշում տուած ըլլալով, նախկին վարչապետներ Ցալտարիս եւ Զօր. Քոնտիլիս բողոքեցին Թագաւորին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

… ՈՒՐ ԿԸ ՑԻՇՈՒԻ ԺԻԺԻՆ

Ֆրանսացի մը վերջերս զարմանք կը յայտնէր դիտելով մեր երգահանդէսներուն չարքը Փարիզի մէջ: Այդ զարմանքը պիտի կրկնապատկուէր անշուշտ՝ եթէ իմանար որ մեր երգահանդէսները իրար կը հրմշտկեն ոչ միայն Սէնի ափերուն վրայ, այլեւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մինչեւ հեռաւոր գաղութները, Եգիպտոս, Սուրիա, Յունաստան, Պալքանները, նոյն իսկ մինչեւ Ալպանիա:

— Երեւի չատ կը սիրէք ուրախութիւնը, զուարճութիւնը, կ'ըսէր Ֆրանսացին:

Եւ վոլթէրի թոռը մեզ կը նմանցնէր Իտալացիներուն, որոնք չատ կը սիրեն երգել, ցայգերգել, ցատկռտել:

Պատասխանեցի որ ազգակցութեան խնդիր չէ՝ եթէ կը նմանինք Իտալացիներուն եւ կը յորդինք անոնց նման: Մենք ազգակից ենք աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն,— չէ՞ որ կ'ըսուի թէ Ստալինի մայրը հայ կին մըն էր, Բիւզանդիոնի կայսրերը Հայեր էին, Պուլկարիոյ մեծ ցարերէն մին Հայ էր, եւայլն, եւայլն: Մենք ազգակից ենք թէ ուրախ ժողովուրդներուն հետ, եւ թէ մելամաղձոտ ժողովուրդներուն հետ: Սակայն եթէ կը սիրենք երգել ու զուարճանալ, պատճառը այն է որ կ'ուզենք եթէ ոչ երգելով մեռնիլ, գէթ երգելով առողջանալ: Արդարեւ բժիշկները կ'ըսեն որ ուրախ եղէք, երգեցէք, պարեցէք, որպէսզի առողջ մնաք: Հիպոկրատի աշակերտները կը պնդեն թէ անդարմանելի կարծուած հիւանդութիւններն անգամ կը բուժուին երգով ու զուարճութեամբ:

Ահա թէ ինչո՛ւ հայ ժողովուրդը կը սիրէ երգն ու հանդէսը,— ի՛նչ ցաւեր կան մեր ներսը, ի՛նչ հիւանդութիւններ դարաւոր: Կը վախնամ, սակայն, որ անելի եւ անմասելի մեր հիւանդութիւնները երգով դարմանելու ժամանակ՝ մոռնանք էական ցաւեր եւ պահանջներ:

Օրինակ բերենք ժիժին, որ չատ երգեց, ամբողջ ամառը նուագեց, բայց ձմեռն ալ մնաց անօթի:

ԱՐԱՋ

Քաղաքական աճարեկումները արգիլելու համար

Յունուար 7ին Ժընեւի մէջ ժողով գումարեց այն յանձնախումբը որ կազմուած էր Աղեքսանդր Թագաւորին սպանութենէն յետոյ, 1934 դեկտ. 10ին, ծրագիր մը կազմելու եւ քաղաքական ահաբեկումները զսպելու համար: Իր առաջին տեղեկագրին մէջ, յանձնախումբը կարգ մը միջոցներ կ'առաջարկէր: Ներկայ նստաշրջանին մէջ յատկապէս պիտի քննէ Ֆրանսական կառավարութեան մէկ ծրագիրը, որ կը թելադրէ միջազգային ատեան մը կազմել, որուն պիտի յանձնուին ամբաստանեալները, փոխանակ պատկանեալ երկրին մէջ դատուելու կամ պահանջող պետութեան յանձնելու դանոնք: Այս առթիւ միջազգային պայմանագրութիւն մը պիտի խմբագրուի:

Ֆրանսայի՞ թէ Գերմանիոյ հետ

Նախագահ Րուզվէլթի ճառին առթիւ, իտալական թերթերը նորէն կը յուզեն պետութեանց նոր համախմբումի մը խնդիրը: Բոլորն ալ կը հաւկցնեն թէ Իտալիոյ չահը կը պահանջէ լեզու գտնել Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հետ, իրենց ջանքերը համակարգելու, հողի անբաւականութեան եւ նոր չահաստաններու խնդիրը լուծելու համար: Թերթ մը դիտել կու տայ որ եթէ Իտալիա, Գերմանիա եւ Ճափոն աւելի լայն ըլլային եւ Մ. Նահանգները նուազ ընդարձակ, Հռոմ, Պերլին եւ Թոքիօ եւս չատ լաւ պիտի ապրէին աշխարհի մնացեալ մասին հետ: Կարճ խօսքով, իտալական մամուլը արդար կը գտնէ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի ծաւալման պահանջը եւ հետեւաբար երկուքը բախտակից Իտալիոյ:

Այս տեսակէտները պարզելով հանդերձ, իտալական մամուլը չի մոռնար Ֆրանսան եւ անոր հետ հաստատուած բարեկամութիւնը: Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան առթիւ, որուն առաջին տարին լրացաւ յունուար 7ին, մամուլը կը բացատրէ թէ «ֆրանքօ-իտալական բարեկամութեան վրայ կարելի է հիմնել Եւրոպայի խաղաղ գործակցութեան հիմերը»: Այս ալ հետեւանք է Անգլիոյ բռնած անողոք դիրքին:

Գետերու յորդումը եւ հետեւանքները

Գետերու յորդումը ամէնէն վտանգաւոր կէտերուն հասնելէ վերջ, մեղմանալ սկսաւ: Սէնը կայուն վիճակ ունի: Ռօնի չրջանին մէջ ալ կացութիւնը բարւոքած է, բայց Ավինեօն միշտ սպառնալիքի տակ է: Իսկ ամէնէն ահաւոր կացութիւնը կը ներկայացնէ Լուարի յորդումը: Նանթ քաղաքին կէսը ողողուած է եւ ժողովուրդը խուճապի մատնուած: Եթէ Տիվաթի թումբը չդիմանայ, աննկարագրելի աղէտ մը պիտի պատահի, ինչպէս եղաւ 1910ին: Այս թումբը աւելի քան 15 քիլոմեթրի վրայ կը պաշտպանէ չէն գիւղեր: Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած ըլլալով հանդերձ, եօթ գիւղերու բնակիչները պարպեցին իրենց բնակարանները, միասին տանելով անասունները: Բուն քաղաքին մէջ բազմաթիւ ճաշարաններ, սրճարաններ, գործարաններ եւ խանութներ փակուած են: Քաղաքը աւազի վրայ չինուած ըլլալով, ջրամոյն տարածութիւնը չատ աւելի ընդարձակ է: Օրերով Լուառ գետին կատաղութեան դիմադրելէ վերջ, Մոնժանի տակաւ կամուրջը խորտակուեցաւ երեքչաբթի օր: Բարեբախտաբար անցորդ չկար այդ միջոցին: Վարաթի չրջանին մէջ տուները ողողուած են մինչեւ տանիքները: Նանթ տանող բոլոր ճամբաները ողողուած են եւ տեղ-տեղ չոգեկառքի հաղորդակցութիւններն ալ կտրուած:

Ավինեօնի մէջ տեղատարափ անձրեւներու եւ ողողումներուն հետեւանքով փճացած են բազմաթիւ պտղատու ծառեր, այգիներ, արմտիք եւայլն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 14րդ չարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յունուար 20ին, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ԵՕԹ ԱՆԳԼ. ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ, որոնք Աղեքսանդրիա կը գտնուէին, յունական ջուրերը հասնելով, խարիսխ նետեցին Պիրէոսի առջեւ:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Պուէնոս Այրէսի մէջ (Արժանթին), գործադուլի մը հետեւանքով: Բանուորները պահ մը գրաւեցին չոգեկառքի կայարանը: Ոստիկանները արտասովոր ուժեր կը գործածէին: Ընդհարումներու ընթացքին 12 հոգի սպաննուեցան: Վիրաւորներուն թիւը չատ աւելի մեծ է:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը չարունակեն գրաւել Չինաստանի զանազան մասերը: Ճափոնական դրօշը կը ծածանի Ջահարի վրայ, իսկ զինուորներ գրաւած են Թիէնցինի նաւահանգիստը:

(Շար.ը կարդալ Գ. Էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՄՕՍԿՈՒԱ ՉՕԳՆԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Մինչեւ հիմա տակաւին կան երանելի մարդիկ (եւ անոնց մէջ Ռամկավար խմբագիրները առաջին տեղը կը բռնեն), որոնք կը խորհին թէ՝ եթէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարիչ մարմինը իր ամբողջ յոյսը չդնէր Եւրոպայի վրայ եւ նախօրօք համաձայնութեան մը գար Խորհրդային կառավարութեան հետ, այն ատեն կարելի պիտի ըլլար Թուրքերու յափշտակումէն ազատել ոչ միայն Կարսի, Արտահանի եւ Սուրմալուի շրջանները, այլ թերեւս նաեւ Թրքահայաստանի որոշ մասերը:

Սակայն, այսպէս խորհիլ կրնան միայն անոնք, որ բացարձակապէս անտեղեակ են պատմական իրադարձութիւններուն ու այդ մասին եղած փաստերուն եւ նեղութիւն իսկ չեն կրած ծանօթանալու գէթ վերջին քանի մը տարուան ընթացքին Թրքական ու բոլշեւիկեան մամուլի մէջ հրատարակուած վաւերական վկայութիւններուն:

Սխալ է միանգամայն, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը փորձ չէ բրած նախօրօք համաձայնութիւն կայացնելու բոլշեւիկներու կամ Խորհրդային կառավարութեան հետ: Դեռ 1918ին սկիզբը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բոլշեւիկներու ու սոցիալիստ-յեղափոխականներու հետ միասին նոյնիսկ հաստատեց Խորհրդային իշխանութիւն մը Բագուի շրջանի մէջ, Թուրքերու հետ ունեցած արիւնալի եւ յաղթական կռիւներէ յետոյ: Նոյն ատեն Մոսկուայի մէջ Դաշնակցական պատուիրակութիւն մը Լ. Նազարեանի եւ Ա. Ջամալեանի մասնակցութեամբ փորձ բրաւ համաձայնութեան գալու Խորհրդային կառավարութեան հետ Հայաստանին օգնութիւն հասցնելու մասին: Աւելի քանի մը ամիս վերջը Կովկասէն Մոսկուա գնացին Դաշնակցական ուրիշ պատուիրակութիւններ, մէկը Բագուէն, իսկ միւսը Թիֆլիսէն, որոնք բժ. Յ. Զաւրեանի գլխաւորութեամբ՝ յամառ ջանքեր թափեցին, երկար բանակցութիւններ վարեցին՝ գործակցութեան գետին մը մշակելու համար Խորհրդային կառավարութեան հետ:

Սակայն, այդ բոլոր ջանքերն ու փորձերը ի վերջոյ ապարդիւն անցան, որովհետեւ Դաշնակցականներու հետ միաժամանակ Թուրքերն ալ տենդագին ճիգեր կ'ընէին բարեկամանալու Խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ անոնք մեզմէ շատ աւելի հիմեր ունէին յաջողելու: Թուրքերը չէին կրնար չյաջողիլ, որովհետեւ, որքան ալ տկարացած ըլլային այդ ժամանակ, այսուհանդերձ անհամեմատ աւելի զօրաւոր էին Հայերէ եւ անոնց բարեկամութիւնը ոչ միայն ռազմական, այլ մանաւանդ քաղաքական տեսակէտով հարիւրապատիկ աւելի ձեռնտու էր բոլշեւիկներուն համար, քան Հայերունը:

Այս հիմնական փաստէն զատ կայ նաեւ ուրիշ պատմական կարեւոր փաստ մը, որ անկարելի դարձուց Հայաստանի Հանրապետական իշխանութեան կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Խորհրդային կառավարութեան համաձայնութիւնը, եւ այդ՝ Բրեստ-Լիտովսկի մէջ կնքուած հաշտութեան դաշինքն էր, որ ոչ միայն կը Թաղէր Թրքահայ դատը, այլ եւ Հայաստանէն կ'անջատէր Կարսի ամբողջ նահանգը: Այնպէս որ երբ Թուրքերը կը պնդէին Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի պայմաններուն վրայ, անոնց բարեկամ դարձած բոլշեւիկները Մոսկուայի մէջ չէին կրնար հակառակիլ, քանի որ իրենք իսկ ստորագրած էին այդ պայմանները:

Վերջապէս, պէտք չէ մոռնալ երրորդ պատմական փաստ մը, որ միշտ վճռապէս արգելք հանդիսացաւ ո եւէ համաձայնութեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայացնող Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Խորհրդային կառավարութեան միջեւ, եւ այդ՝ հայանուն բոլշեւիկներն էին իրենց նախանձոտ ազգադաւ ընթացքով: Ամէն անգամ, որ Մոսկուայի մէջ Հայաստանի իշխանութիւնը ներկայացնող Դաշնակցականները փորձ կ'ընէին գործնական համաձայնութեան մը գալու Խորհրդային կառավարութեան հետ եւ վերջինս ալ նպաստաւոր տրամադրութիւն ցոյց կուտար այդ ուղղութեամբ, անմիջապէս մէջտեղ կուգային հայանուն բոլշեւիկները, որոնք՝ անձնական եւ խմբակցական կոյր ատելութենէ ու նախանձէ մղուած՝ իբր անգլիական գործակալներ կը ներկայացնէին Դաշնակցականները, կը պղտորէին իրենց ռուս, հրեայ կամ վրացի ընկերներու մտքերը եւ կը ձախողեցնէին համաձայնութեան մեր փորձերը, իսկ երբեմն ալ նոյնիսկ կը յաջողէին բանտ նստեցնել Դաշնակցական բանագնացները, ինչպէս որ վարուեցան, օրինակ, բժ. Յ. Զաւրեանի եւ Լ. Նազարեանի հետ:

Եթէ ի նկատի ունենանք այս բոլոր պարագաները, երբեք չպիտի զարմանանք, որ չարաչար ձախողեցաւ նաեւ Լեւոն Շանթի առաքելութիւնը Մոսկուայի մէջ:

Եւ ի՞նչպէս կրնար ըլլալ ուրիշ կերպ, երբ Հայաստան ամէն կողմէ թշնամիներով շրջապատուած տկար երկիր մըն էր, մինչդեռ Թուրքերը թէ ռազմական եւ թէ քաղաքական անհամեմատ աւելի զօրաւոր դաշնակից մը կը ներկայացնէին Խորհրդային կառավարութեան համար: Եթէ Մոսկուա Հայաստանի կողմը բռնէր, պիտի կորսնցնէր Թուրքերու բարեկամութիւնը, որ իրեն համար շատ աւելի արժէքաւոր էր եւ է քան Հայերունը: Բնական է, որ Խորհրդային կառավարութիւնը, հակառակ իր գաղափարներուն իսկ նախընտրեց խուսափիլ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ ո եւ է համաձայնութիւն գոյացնելէ եւ գերադասեց դառնալ Հայաստանի երդուեալ թշնամին եղող Թուրքերու բարեկամն ու զինակիցը:

Պարզ է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչ ալ ընէր կամ երբ ալ փորձէր, չէր կրնար եւ չպիտի կրնար արգելք ըլլալ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի զինակցութեան: Իսկ անգամ մը որ այդ զինակցութիւնը իրողութիւն էր, Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի ուժերը անխուսափելիօրէն պիտի վերջ տային Հայոց ազգային անկախութեան, իրարու մէջ պիտի բաժնէին անոր հողերը եւ պիտի բաժնէին մօտաւորապէս այնպէս, ինչպէս որ նախօրօք համաձայնած էին արդէն Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագրով:

(Խմբագրական՝ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»)

ԼԻՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1935ԻՆ

Տարի մըն ալ սահեցաւ տարտամ եւ տխուր յիշատակներով: Այս առթիւ մեր գաղութին պատկերը կ'ուզեմ ներկայացնել:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1934ի շրջանին բոլոր աշխատասէր, խոհեմ, եւ վերջապէս իրենց գործին մէջ մասնագէտ եղած շատ մը հայրենակիցներ իրենց օրապահիկը կը ճարէին, դէշ-աղէկ: Հարիւրէն տասնի օրէնքը պատճառ դարձաւ որ շատեր զրկուին իրենց աշխատանքէն եւ մատնուին թշուառութեան: Ճակատագրական այս օրերուն որո՞ւ կրնան դիմել եւ աղերսել: Բնաւ միտքէս չպիտի ելլեն ծերունիի մը խօսքերը:

— Տղաս, 1895ին քեզի պէս երիտասարդ էի, տուն-տեղ, կալուած, հարստութիւն ամէն ինչ ունէինք: Թրքական կոտորածը եկաւ լափեց ամէն ինչ, մնացինք աղքատ, սակայն մեր աղքատութիւնը երկար չտեւեց, որովհետեւ աշխատասէր ժողովուրդ մը աղքատ չի մնար, քանի մը տարիէն մեր դիրքը շտկեցինք: 1914ի չարաբաստիկ Թուականին նախկին հարստութեան կրկինը ունէինք: Մեծ աղէտին հարստութեանս հետ կորսնցուցի նաեւ ընտանիքիս կէսը, դարձայ թափառական: Կեանքս փրկելու համար Թրքական գիւղի մը մէջ բնակայ իբրեւ Թուրք մինչեւ 1919ը ընտանիքիս ապրուստը ապահովել, վերջը կոկիկ գումար մըն ալ խնայած էի, 1920ին Սուրիա անցայ, աւելի լաւ կ'ըլլանք ըսելով 1926ին վերջերը եկանք Ֆրանսա: Գէշ աղէկ գործ մը գտնելով օրապահիկս կը ճարէի, հիմա օտար ըլլալուս համար անգործ եմ, այս երկրին աքսորը ոչ աքսորի կը նմանի եւ ոչ Թալանի, գործ կը գտնես չեն ուզեր տալ, եթէ կ'աշխատիս, օտար ես ըսելով գործէ կը հանեն: Այս ծերութեանս շրջանին ի՞նչ պիտի ըլլամ, շուարեր մնացեր եմ...

— Չե՞ս ուզեր Հայաստան երթալ:

Ծերունին առանց պատասխանելու՝ գլուխը շարժելով հեռացաւ քովէս...

Այս պատկերին վրայ կրնաք դատել շատ մը ընտանիքներու կացութիւնը: Անորոշ վիճակ, գործէ զրկուողները գործ գտնելու յոյս չունին, իսկ աշխատողներէն շատերը կարծես փուշի վրայ են նստեր, ու չեն գիտեր թէ ի՞նչ անակնկալ կը սպասէ իրենց յառաջիկայ տարեշրջանին... Անասունները իսկ իրենց պաշտպան ընկերութիւններն ունին, իսկ մե՞նք ...

ԱԶԳԱՅԻՆ. — Ազգ. Միութիւնը Փէրտահճեան եպիսկոպոսի կողմէ ընտրուած վարչութիւնն է, բաղկացած ինը հոգիէ: Բոլորն ալ չէզոք եւ իրենց պաշտօնին գիտակից: Ազգ. Միութեան եկամուտի աղբիւրներն են ամուսնութիւն, նշանտուք ու թաղում: Ուրիշ եկամուտ չունին: Տագնապի այս օրերուն ի՞նչպէս պիտի կրնայ խօսք հասկցնել հարիւրաւոր չքաւորներու: Ս. Փափազեանի շրջանին եկեղեցին ունէր բաւական եկամուտ, նուէրներն անպակաս էին. եւ տնտեսական տագնապը չկար: Հակառակորդ ամէնուն, Փափազեան Ազգ. Միութեան կնիքին հետ ներկայ վարչութեան կը յանձնէր նաեւ բաւական պարտք: Նոյն իսկ 300ի մօտ մուրհակ մը ժամանակին վճարուած չըլլալով ներկայ վարչութիւնը ստիպուած է եռապատիկ տոկոսով վճարելու: Ազգ. Միութիւնը բոլոր պարտքերը վճարելէ վերջ, ներկայիս տեղական դրամատան մը մէջ ունի 12 հազար Ֆրանքի գումար մը: Փարիզի Հնչակեան թերթին «Հմուտ» թղթակիցը որ խելքին փչածը կը գրէ, այս գումարը 11.000ի իջեցնելով զարմանալի պատմութիւններ հիւսած էր: Լուսաբանութեան համար դիմեցի Ազգային Միութեան, վարչութիւնը բացարձակապէս հերքեց եղած վերագրումները:

Նանսէնեան տուրքէն Ազգ. Միութեան զրկուած է 4700 Ֆր.: Այս դրամը չքաւոր աղքատներուն բաժնելու համար, որոշ թաղերու մէջ նշանակուած են անձեր, իրենց հացէնելով, ինչպէս եւ տրուած է ազգ. վարչութեան հացէն:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Այս ճակատին վրայ չափազանց անճարակ հանդիսացած է Լիոնը: Եղած ծաղկոցները բաւարար ըլլալէ շատ հեռու են: Յիշենք բոլորն ալ:

Ռուայէ փողոցին մէջ, 30—35 աշակերտներ ունի Բարեգործականի դպրոցը: Ունին վարժուհի մը որ պաշտօնին արժանի տիկին մըն է: Դպրոցը բաժնուած է չորս դասարաններու: Կ'աւանդեն քերականութիւն, «Գանձարան» եւ «Թանգարան»:

— Հայոց պատմութիւն կը սորվեցնէ՞ք աշակերտներուն, հարցուցի վարժուհիին:

— Հարկաւ, պատասխանեց: Եթէ Հայոց պատմութիւնը չպիտի սորվին Թող ըսաւ հայերէն չսորվին, ամենակարեւորը Հայոց պատմութիւնն է:

Բարեգործականի երկրորդ դպրոցը կը գտնուի Պրօնի մէջ: Սրահին վարձքը կ'աւտան տեղացիները, իսկ ուսուցչին համար 120 Ֆրանքի խեղճ ու կրակ ամսական մը յատկացուած է: Աշակերտներուն Թիւն է 40—45, որ կրնայ մինչեւ 60ի բարձրանալ եթէ ծնողքները իրենց զաւակներուն ուսման համար երկու Ֆրանքի գումարը չզլանան: Ամսական երկու Ֆրանք չունինք ըսելով խեղճ փոքրիկները մայրենի դաստիարակութենէն կը զրկեն: Այս դպրոցին մէջ ալ կ'աւանդեն փոքրիկներուն համար քերականութիւն, «Թանգարան», «Գանձարան»: Ուսուցիչը ինծի հաւաստեց թէ մօտ ատենէն ազգ. պատմութեան դասեր ալ պիտի տրուին:

Երրորդ դպրոցը կը գտնուի Ռօպէռ փողոցին մէջ: Նախապէս դպրոցը կը կառավարուէր Հայ արիներուն կողմէ, բայց յետոյ յանձնուեցաւ «Համազգային»ին: Դասարանը կը գտնուի Ֆրանսական դպրոցի մը մէջ: Կառավարութիւնը պայման դրած է.— «Ա.— Ուսուցչէն զատ ուրիշ մէկը իրաւունք չունի դպրոցէն ներս մտնելու: Բ.— ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻՆ. Գ.— Ձեր ազգ. պատմութեան միջոցով պէտք է Փրանսացի ժողովուրդին հանդէպ համակրանք ստեղծէք աշակերտներուն մէջ»: Աշակերտներու Թիւը կը մօտենայ 40ի: Հոս ալ սովորական դասերու հետ միատեղ կը դասաւանդուի Հայոց պատմութիւնը:

4. Չորրորդ դպրոցը կը գտնուի Պէկին փողոցին մէջ: Անցեալ տարի կը կառավարուէր Բարեգործականի կողմէ, այս տարի նպաստը դադրած ըլլալով, դպրոցը դատապարտուած էր փակուելու, եթէ Համազգայինը գործի չլծուէր: Այժմ այս դպրոցն ալ կը գտնուի Համազգայինի ձեռքին տակ: Շաբաթական երկու պահ դասաւանդութիւն կ'ըլլայ: Համազգայինի դպրոցներու դասաւանդութիւնները կը կատարուին ընկ. Թագ. Այվազեանի կողմէ, որ սիրով կապուած է այս աշխատանքին:

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Որքան քաղաքի անուն, նոյնքան ալ Հայր. Միութիւն: Հապա Վերաշինացնե՞րը, ուզածիդ չափ համբէ: Երբեմն «միացեալ ճակատ»ի ժամանակ չորս հոգի գտնողը կազմեց Վերաշինաց մը: Իբրեւ առաջին գործ պատրաստած են պաշտօնական Թուղթ ու կնիք: Թուղթըն ու ու կնիքը պատրաստելէ վերջ Հայաստանի մէջ տուն կամ գիւղ շինելը կը մնայ երկրորդական: Հետեւանքը,— իրար ճիղուորել: Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը չէզոք գետնի վրայ մնալով եւ առանց Վերաշինաց անունը առնելու այսօր Հայաստանի մէջ շինած է մօտ 200 տուներ, գործարաններ, ճամբաներ ու աղբիւրներ եւն.: Բոլոր անոնք որ կը խորհին թէ Վերաշինաց բառը Միութիւն բառին գլխուն աւելցնելով գործ մը տեսած կ'ըլլան, չարաչար կը սխալին: Բայց, խեւը խրատն ի՞նչ ընէ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ. — Այս Միութիւնը 1935ին նշանակալի գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ: Ինչպէս ըսի, արդէն երկու դպրոցի հոգը ստանձնած է, իր շուրջն ստեղծելով լայն համակրանք: Անդամներու Թիւը զգալապէս աւելցած է եւ մենք վստահ ենք որ մօտերս կրկին պիտի ստուարանայ: Կեդր. Վարչութիւնը զրկած է օրացոյցներ, որոնցմէ հազիւ քանի մը հատ մնացած է: Բոլորն ալ շուտով սպառեցան:

ՑՐ. Կ. ԽԱՉԸ.— Իր պաշտահանդէսով եւ «Մանուկներու Օր»ով որոշ գործունէութիւն ցոյց տուաւ: Կ. Խաչի վարչութիւնը այցելելով հիւանդանոցները, հիւանդներուն ուտելիք եւն. բաժնած է: «Մանուկներու Օր»ը որուն մանրամասնութիւնները տուած էր «Յառաջ», կարեւոր յաջողութիւն մը եղաւ: Կ. Խաչի հանդէսին իրեն նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ օգտակար հանդիսացած է Պ. Ճ. Պահատուրեան: Կ. Խաչը գործունէութեան լայն ասպարէզ ունի եւ եթէ անդամներու թիւը ստուարանայ, ինչո՞ւ համար բարի նախանձէ տարուելով Մարսէյլի մասնաճիւղին նման զարմանատուն մըն ալ հոս չբանայ:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ. — Նիւթականի տեսակէտով հարուստ, գործունէութեան տեսակէտով աղքատ: Անցեալ տարուան երեքի փոխարէն այս տարի ունի միայն երկու դպրոց: Ուրիշ ոչինչ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ.— Քանի մը տիկիններու շնորհիւ մասնաճիւղ մը կազմըւեցաւ 1931ին եւ կը տեւէ մինչեւ այսօր: Ամէն տարի որոշ աշխատանքներով հաւաքուած դրամը կը ղ Փարիզ: Այս տարի ալ ունեցաւ պա բահանդէս մը եւ կոկիկ հասոյթ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ.— Հայ արիները կա մալուծուած վիճակի մը մէջ կ'ապ րին: Շուտով կարելի է կազմակեր պել եւ 40—50 գայլուկներ հաւաքե եթէ քանի մը անձնուէր մարդիկ ինքնաբերաբար ստանձնեն հոգը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը սեղմուած իր շրջա կին մէջ, միայն պարահանդէսնե առթիւ ինքզինքը կը ծանօթացնէ: րենց կատարած մրցումները մի իրենք կ'իմանան: Հ. Մ. Ը. Մ. կրնայ քանի մը անգամ աւելի ա դամներ հաւաքել, եթէ քիչ մը աշ տանքի լծուին:

ՀՕԿ.— Կատարեալ բաբելոն: Հ կին մէջ կարելի է գտնել Հնչակեա ներու մէկ մասը, համայնավարնե հակադաշնակցականները, Դաշնա ցութենէն վտարուած բոլոր տա րերը: Հակադաշնակցականի դե մէջ թէեւ խնամի, բայց իրարու խորապէս պառակտուած: Շա երկուքի բաժնուած, մէկ մասը « րելք», միւսը «Զօրավէս», երկ մէկ իրար կը բամբասեն իբրեւ «Հ յաստանասէր» կամ «հակահայաստա նեան»: Պառակտումէն վերջ դա ձեալ ներքին խլրտումը չդադրե Դրամական խնդիրներէն վերջ շա զզուանքով ձգեցին հեռացան:

Ներկայիս երկուքի բաժնուած եանները իրարու դէմ այն աստի լարուած են որ, սկսան իրարու դէմներ խանգարել ու իրարու բան խօսներ բեմերէն վար առնել:

ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎ ՆԵՐ.— Առաջինները բաժնուա երկու մասի, մէկ մասը Հակա Հօկերու կողմը, իսկ միւս մ կ'ուզէ մնալ հին Հնչակեան: Ամեր կայի հնչակեաններու եռյթը (մի ցում համայնավարներու հետ) յ սախտութեան մատնեց մանաւ անոնք որոնք իրենց ազգ. դատին տակար ըլլալու համոզումով արձ նագրուած էին շարքերուն մէջ:

Գալով ռամկավարներուն, անոն կայ իրենք չկան: Քանի մը անհ ռամկավարներ կան, բայց կուսակ ցութիւն գոյութիւն չունի:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Լի նի խառնարանին մէջ երբ նկատի նենք յայտնի եւ անյայտ խմբակներ կողմէ Դաշնակցութեան դէմ մղուա պայքարը, չենք կրնար չշնորհաւոր մեր դաշնակցական տղոց եռանդը պաղարիւն կեցուածքը: Դաշնակցու թիւնը երբեք չմտածեց իջնել իր հա կառակորդներու աստիճանին եւ ա կանջ կախել փողոցային պոռչտուք ներուն: Հոս ալ, ինչպէս մի 1935ին Հ. Յ. Դաշնակցութի կազմակերպեց Մայիս 28 Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսնե րը, դաշտահանդէսներ, դասախօ թիւններ եւն.: Ծոխացած է նա գրադարանը եւ նուէրներ միշտ ա պակաս են: Դաշնակցութեան հա մակիրներէն շատեր իրենց զաւակ ներուն ազգային դաստիարակութ տալու համար կը փափաքին որ Մ կոմիտէն յանձն առնէ վերակազմել Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը: Կը մտ ծենք որ այս ցանկութիւնը մօտ ա տենէն իրականանայ:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Եթէ Ռամկավար խմբագիրները չեն ուզեր հաւատալ մեր բանծնելուն, Թող գէթ նեղութիւն կրեն կարդալու Քէմալ փաշայի, Գարա-Պէքիր փաշայի եւ ականաւոր ուրիշ Թուրքերու վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին հրատարակած նամակներն ու վկայութիւնները այն մասին, թէ ինչպէ՞ս Թուրքերն ու բոլշեւիկները համաձայնեցան իրարու հետ եւ ի՞նչպէս յարձակում գործեցին Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ Թանաքի եւ մելանով:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (21)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ան չնչասպառ վար փախչէր: Վայրենի Արաբները մեր դրոհին առջեւէն իրենք զիրենք սարերէն վար կը նետէին:

Այս պատերազմը շատ սուղի նստաւ թշնամիին: Ան քանի մը տասնեակ սատկածներ ու քանի մը տասնեակ վիրաւորներ տարաւ իր հետ, իբրեւ նուէր վայրենի Արաբներու չէյխերուն:

Ինչպէս նախորդ կռիւներուն՝ այս կռուի ընթացքին ալ յիշատակութեան արժանի քաջագործութիւններ ցոյց տուին Մարտիրոս Հայպէշեան, Մարտիրոս Ճանըրդեան, Յովհաննէս Լուրջեան, Պետրոս Տըմլաքեան եւ Եսայի Եաղուպեան: Առաջինը իր դիրքէն Արաբի մը համար 85 փամփուշտ պարպելով կրցաւ սպաննել զայն: Յետոյ, շարունակելով իր կռիւը քանի մը հոգի եւս իրարու վրայ գետին փռեց: Երրորդը նոյն դիրքէն սպաննեց չորս հոգի իրարու վրայ: Երրորդը քանի մը Թուրք անդի աշխարհ ղրկելէ յետոյ՝ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, եւ յետոյ մեռաւ մարտանաւին մէջ: Չորրորդը լաւ կռուեցաւ: Հինգերորդն ալ անյողդողդ ճակատեցաւ:

Այդ օրը մեզմէ սպաննուեցան Յարէթ Վանայեան եւ Պետրոս Հալաճեան:

Բոլոր կռիւներու ընթացքին՝ սխրալի քաջագործութեան գեղեցիկ օրինակներ ցոյց տուին Սրդաեան եղբայրները, Կարապետ, Եսայի, Փանոս եւ Միսաք: Ինչպէս նաեւ անոնց հայրն ու մայրը: Պետրոս Սրդաեան, միականի մարդ մը, քանի մը Թուրք սպաննելէ յետոյ մէկուն ականջները կտրելով հում-հում կերաւ: Յակոբ Պուրսալեանն ալ բոլոր կռիւներու ընթացքին՝ կռուելու մեծ ընդունակութիւն ի յայտ բերաւ:

Մէկ խօսքով՝ պէտք է ըսել, որ բոլոր զէնք վերցնողները, 15—65 տարեկան, առիւծաբար մարտնչեցան, իրենց ցեղային պատիւը բարձր պահելու համար: Իգական սեռն ալ շատ կարեւոր բաժին ունեցաւ բոլոր ճակատամարտներուն մէջ:

Պատի՛ւ հայ կնոջ:

ԺԵ.

«Կիւշէն» վերադարձաւ, որուն կ'ընկերակցէր «Տէյլէք» զրահաւորը: «Կիւշէն» հասնելուն պէս՝ տեղեկացաւ նախորդ օրուան մեր ճակատամարտին: Զրահաւորներուն հրամանատարները յայտարարեցին.

— «Եկէք, դուք ձեր պարտականութիւնը լիուլի կատարեցիք, յաղթելով թշնամիին: Այսօր կարգը մերն է»:

Եւ քիչ յետոյ երկու մարտանաւերը իրարու ետեւէ ուղղուեցան դէպի Սուէտիոյ դաշտին կողմը: Ժամը 9ին ատենները երկուքը միաժամանակ սկսան ռմբակոծել Թրքական զօրանոցը, կառավարական եւ քաղաքապետական շէնքերը եւ ուրիշ շատ մը զինուորական դիրքեր: Յետոյ սկսան սաստկօրէն ռմբակոծել Թրքական Գապագլը գիւղը, որ Թուրք ուժերու համախմբման կեդրոնն էր: Լաց ու աղաղակ սկսաւ ծայր տալ ռումբերէն հրդեհուած բնակարաններէն: Թուրք աղջիկներն ու կիները սկսան բոկոտն ու հերարձակ փախչիլ, ռումբերու սփռած աւերէն սարսափահար:

Մէկ կողմէն մարտանաւերը կը ռմբակոծէին, միւս կողմէն ալ մենք՝ վերէն կուտայինք դնդակը աջ ու ձախ փախչող զինուորներուն ու խուժանին:

Գրեթէ մոխիրի վերածուեցան ռմբակոծուած բոլոր վայրերը: Մեզ Թուրքերէն զանազանելու համար տըւած էին կապոյտ եւ ճերմակ դրօշներ: Թշնամին մեծ կորուստներ ունեցաւ: Մեր տղաքը մինչեւ իրիկուն հետապնդեցին փախչող զինուորներն ու խուժանը: Գապագլըի Թուրք բնակչութիւնը չորս հինգ օր յետոյ միայն կարողացաւ վերադառնալ իր բնակավայրը:

ԺԶ.

Յաջորդ օրը իրիկնամուտին՝ «Կիւշէն»ի ծովակալ Տարթիժ տը Ֆուրնիէ վերջնական ու անփոփոխ որոշումը հաղորդեց մեզի թէ պէտք էր թողուլ մեր հայրենի լեռն ու Փորթ-Սայիտ փոխադրուիլ, թէ անհնար էր Ֆրանսական զօրք ցամաք հանել ու հարկ եղած ռազմամթերքն ու պաշարը տրամադրել մեզի՝ կռիւը շարունակելու համար:

Մեր բոլորիս փափաքն էր մնալ հայրենի լերան կատարներուն վրայ ու շարունակել դիւցազնամարտը, մասամբ սատարելու համար դաշնակից ուժերու Սուէտիոյ բաց դաշտէն ցամաք ելլելուն: Այս ուղղութեամբ եղած սրտագին աղաչանքներն ի զուր անցան: Տրուած որոշումը անփոփոխ էր: Ուրեմն, կամայ ակամայ պէտք էր հնազանդիլ: Ուրիշ ճար չկար:

Մեր պաշտելի Ճէպէլ-Մուսան իր բախտին ձգելու ժամը հասած էր: Շատերուն սիրտերը տխրութիւնով համակուեցան, երբ ժողովուրդը սկսաւ գունդագունդ դիմել դէպի ծովափ, անկէ ապատարար մարտանաւերը ապաստանելու համար:

Շաբաթ օր արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս անօրինակ տեսարան մը պարզուեցաւ Ճէպէլ-Մուսայի արեւմտեան կողերուն վրայ: Ամէն ոք տքալով, հեւալով իր գոյքերն ու ուտեստեղէնը ծովեզր կը փոխադրէր, այն յոյսով որ պիտի կարենար հետը տանիլ զանոնք:

Ժողովուրդը ծովափ իջած էր տանելով իր հետ բոլոր տեսակի անասուններն ալ: Ամէն բան կազմ ու պատրաստ էր: Յաջորդ առաւօտ, կիրակի, ձեռնարկուեցաւ պարպումի եւ փոխադրութեան գործին: Սակայն, մեր քաջարի պահակները դեռ իրենց պարտականութեան գլուխը կանգնած կը մնային հեռաւոր պահակէտրուն վրայ, որպէսզի թշնամին չկարենար արգելք հանդիսանալ պարպումի գործին: Անոնք ի հարկին, իրենց կարիճ կուրծքերը պի նէշ պիտի ընէին, այս վերջին տրաման ալ յաջողութեամբ խաղալու համար, ինչպէս ըրեր էին բոլոր ճակատամարտներուն մէջ:

Երկու զրահաւորներն արդէն խարխած էին «փրկութեան նաւահանգիստ»ին դիմաց: Քիչ յետոյ եկա երեք ուրիշ մարտանաւեր եւս: Փոխադրութիւնը սկսած էր: Ծովը ա հեզօրէն կատաղի էր: Լեռնամեծ լիքները գոռալով կը յառաջանային դէպի ծովափ, կարծես դժուարացնելու համար մեր փոխադրութիւնը:

Սակայն ժողովուրդը արհամարհելով բնութիւնն ալ՝ նետուեցաւ լաստերուն վրայ ու խումբ առ խումբ դիմեց դէպի մարտանաւերը: Ֆրանսայի ազնուական զաւակները լծուեցան փրկարար աշխատանքին: Հակառակ ծովուն կատաղութեան՝ փոխադրութիւնը կանոնաւոր կերպով տեղի կ'ունենար, թէեւ դժուարութեամբ:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—•—

ՊԷՅՐՈՒԹ, 25 դեկտ.— Շաբաթներէ ի վեր Պէյրութի բոլոր հայարնակ րէ ի վեր Պէյրութի բոլոր հայաբնակ թաղերուն մէջ եռուզեռ մը կար: Անհամբերութիւն մը, որ մղած էր զանոնք մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնելու հայ մեծ երաժշտագէտին յիշատակը յարգելու համար:

Ժամանակէն առաջ ամբողջ սրահը լեցուած էր: Եւ դեռ ժողովուրդը կուգար ալիք ալիք, գրաւելու համար միջանցքներն ու պատերուն տակերը: «Մեմօրիըլ Հօլ»ը չբաւեց: Բազմութիւնը կանգ առնելով դրան առջեւ ուշադրութիւնը դարձուց ներսէն եկող ձայներուն: Նախագահը, Եղիշէ արք. Կարոյեան, վարդապետին յիշատակը յարգելու համար հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան ոտքի կենալ: Յետոյ մեծ Հայուն արժանիքը բացատրելով աւելցուց.

— Կոմիտաս վարդապետ, 1915էն առաջ եղած է ազգի ամէնէն փայլուն աստղերէն մին: Իր մարուցած ծառայութիւնը ազգին, անուրանալի է: Գիտնանք արժեցնել զայն:

Յետոյ վարագոյրը բացուեցաւ: Բեմին վրայ կը տեսնուէր վարդապետին աշակերտներէն Պ. Կանաչեանի 60 հոգինոց երկսեռ խումբը, որ երգեց շատ յաջող Կոմիտասի երգերէն «Ով մեծասքանչ»ը, «Սարերի վրով»ը քառաձայն, «Էս գիշեր»ը վեցաձայն: Եւ «Քէլէ քէլէ»ն, զոր նոյնպէս յաջող մեներգեց Տիկ. Մ. Աղապապեան: Այս երգերէն վերջ, հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսը Պ. Փօլ Տէր Պօղոսեան, որ Կոմիտաս վարդապետի կեանքէն քանի մը դրուագներ յիշեց.

— Կոմիտաս վարդապետ ամէն բանէ առաջ սուրբ է: Բանաստեղծի աչք թեան է, սիրտն է, հոգին է: Ինչպէս որ օտարն ունի իր երաժիշտը, մենք ալ ունինք մեր Շօփէնը: Ինչպէս որ Վիքթոր Հիւկօ պատմեց Թշուառներ ցաւը, որ ամէն ինչ է Ֆրանսացիին համար, Հայն ալ իր Կոմիտասով կը պարծենայ: Պահենք մեր անունը, երգը, գեղարուեստը:

Այս բանախօսութենէն վերջ, երաժշտագէտ Կանաչեան դարձեալ բեմին վրայ է իր խմբով: Այս անգամ «Կալի երգը», «Անձրեւն եկաւ»ը եւ «Փափուրի» երգերն են որ կը բարձրանան օդին մէջ:

Ահա Պ. Ն. Աղբալեանն է որ իր պատկառելի հասակը կը ցուցնէ ժողովուրդին:

— Առաջին անգամ Կարս - Մուրզան էր որ ծանօթացաւ Կոմիտաս վարդապետին էջմիածնի մէջ: Այդ օրերուն ժողովրդական երգ չկար: Եւ Կ. Մուրզան մեծ հետաքրքրութեամբ ծաղկեցնել տուաւ զայն Հայոց մէջ: Երկրորդն էր Մ. Եկմալեանը, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի երաժշտութեան ուսուցիչ, որ Գէորգեան ճեմարանի ուսուցիչ դառնալէ յետոյ ձայնագրեց Պատարագը: Ադկէ վերջն էր, որ կուգար այդ մեծ Հայը՝ Կոմիտաս: Կոմիտաս վարդապետ ուզեց ստեղծել հայ երգը: Եւ արդէն իր գործերը ցոյց կուտային վարդապետին արժանիքը, որ ոչ միայն զարմացուց Հայերը, այլ նաեւ Եւրոպացիները: Կոմիտասն էր որ դրաւ հայ երաժշտութեան հիմը: Եւ այսօր, անոր վրայ է որ կը կառուցուի Հայոց ըստեղծագործութեան մեծ շէնքը: Արուեստի մէջ առանձնայատկութիւնն է որ արժէք ունի: Ահա թէ ինչո՞ւ Կոմիտաս դարձաւ արժէքաւոր, վասն զի իր գործը նմանը չունեցաւ: Նոյնն է մեզի համար այն, ինչ որ է սքանչելի ճարտարապետը՝ Թորամանեան: Յովհ. Թումանեանը նոյնպէս, որ թափանցեց խորապէս ստեղծագործական գաղտնիքներուն: Նոր սերունդին կը մնայ շարունակել գործը եւ չսպառել որ եւ է գէշ ունակութենէ: Շէնքը որուն հիմը դրուած է, կառուցանել աւելի լաւ, եւ յարգել Կոմիտասի նմաններուն յիշատակը մինչեւ յաւիտեան»:

Այս գեղեցիկ բանախօսութենէն վերջ, զոր ժողովուրդը չունչն իրեն քաշած մէկ մարդու պէս մտիկ կ'ընէր, Օր. Շաքէ Գարագաշեան դաշնակին առջեւն է արդէն եւ կը նուագէ «Անար»ի, «Մարալ»ի եւ «Շուշիկ»ի եղանակներէն:

Ուղերձ մը կարդացուեցաւ Պ. Կանաչեանի կողմէ: Մեներգեց Պ. Մ. Նազարեան «Հայաստան»ը: «Գութաներգ»ն ու «Քաղհան»ը մեծ հետաքրքրութեամբ լսուեցան:

Ժողովուրդը որ երեք ժամէ ի վեր յուզուած կը լսէր երգն ու խօսքը մեծ արուեստագէտին, հիմա ալ վերջին բանախօսը Պ. Գասպար Իփէկեան, որ սկսաւ մերթ յուզել մերթ խրախուսել եւ մերթ ալ խնդացնել հանդիսականները, պատմելով դրուագներ վարդապետին կեանքէն:

— 1906ին Վանի մէջ սով կար: Լուրը հասաւ Ժընեւի Ուս. Միութեան: Իբրեւ դասախօս հրաւիրուեցան Կոմիտաս վարդապետն ու Ա. Զօպանեանը: Հանդէսը կազմակերպուեցաւ: Հրաւիրուած էին օտար արուեստագէտներ ու բարձր անձնաւորութիւններ: Մեր մեծ երաժշտագէտը հանդէսին այնպիսի փայլ մը տուաւ որ ամբողջ սրահը զարմանքի մատնեց: Մեծահարուստ Զուիցերիացի մը չկարողանալով զսպել իր հիացմունքը հայ երաժշտագէտին հանդէպ, յաջորդ օրն իսկ տեղական մամուլին կը յայտարարէր.— «Ես պիտի ուզէի որ այս հանճարը ճանչնալու պատիւն ունենար Զուիցերիացի ժողովուրդը»: Եւ քիչ մը վերջ լուր կը ղրկէր կազմակերպիչ յանձնախումբին թէ «պատրաստ եմ հանդէսին ամբողջ ծախքը հոգալ»: Ահա թէ ինչո՞ւ Հային հետ օտարն ալ այսօր կ'ողբայ կորուստը այս հանճարին: Պիտի ուզէի որ Կոմիտասի աշակերտները ամէն առեն ունենան անոր ցասկոտ դէմքը իրենց աչքին առջեւ, որպէսզի կարենան արժեցնել իր գործը: Մաղթենք որ գործը ուռճանայ, զարգանայ, ծաւալի բոլոր սրտերուն մէջ: Թող Կոմիտասի հոգին ներշնչէ մեզ այդ նպատակին համար»:

Կարգը եկած էր Տիկ. Բ. Կանաչեանի որ երգեց «Կռունկ»ը: Երգն ու եղանակը նետի մը պէս կը գամուէին յուզուած սրտերու մէջ: Բոլորին աչքերն ալ թաց էին: Վերջի պահուն Պ. Կանաչեան դարձեալ բեմին վրայ է: «Սոնա եար»ի գեղեցիկ եղանակը ծուխի մը պէս կը բարձրանար ու կը ծաւալէր սրահին մէջ, դանէն դուրս: Ծափահարութիւնը որ արգիլուած էր յանկարծ պոռթկաց: Տեղատարափ: «Կրկնել» կը պոռան: Ծափեր:

Ժողովուրդը կրկնուած եղանակին ալիքներուն հետ, յուզուած բայց հրպարտ, դէպի դուրս հոսիլ սկսաւ:

ՊԱՐՄԱՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 յունուար.— Յուն. 2ին Սէն Փիէրի գերեզմանոցին մէջ մօտ 40 Թղեցիներ եւ ծանօթներ կը հեռուէին 34 տարեկան հայրենակցի մը, Գ. Ոէյիսեանի դագաղին: Հիւծախտի զոհ մը եւս, ողբացեալ երիտասարդը 1915ի որբերէն էր: Հալէպէն եկած Մարսէյլ, 1924ին անդամակցեցաւ Թղիի Հայր. Միութեան, որուն ամէնէն եռանդուն անդամներէն էր եւ ամէն տեսակ աշխատանքներ կը տանէր: Իսկ իր գանկին կընունքին առթիւ ուրախութեան հրաւիրած էր բոլոր հայրենակիցները, որ փոխան նուէրի հանգանակութիւն մը կատարեցին Հայր. Միութեան: Վերջերս տարուելով «Վերաշինաց»ի հովերէն, Գարեգին մոլորած էր եւ իր նախկին սիրելիները թշնամի կ'երեւային իր աչքին: Սակայն գերեզմանատան մէջ իր նոր բարեկամներուն ներկայացուցիչը ոչինչ խօսեցաւ դէպի հայրենիք վերադարձի մասին:

Ողբացեալ հայրենակիցը իր ետին կը ձգէ երկու որբեր եւ այրին: Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Գարեգին:

Վարչութիւն Հ. Միութեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՋԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, (Ցապաղած).— Կաղանդի առթիւ Ջէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան թէյասեղանը տեղի ունեցաւ դեկտ. 29ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ:

Բեմին ձախ կողմը զարդարուած էր տօնածառով: Բազմաթիւ հայրենակիցներ ժամանակէն առաջ գրաւած էին աթոռները, իրենց փոքրիկներով միասին: Ոտքի վրայ կենալու իսկ տեղ մնացած չըլլալով շատ մը հայրենակիցներ ետ դարձան:

Հանդէսին նախագահը բացումը կատարելէ յետոյ վարագոյրը բացուեցաւ: Բեմին վրայ շարուած էին խումբ մը զոյլոցականներ սպիտակ համազգեստներ հագած, մանաւանդ բարեպէս պատրաստուած Կ. Խաչի ուսուցչուհի Տիկ. Արմենուհի Խաչիկեանի կողմէ: Խումբին մէջտեղը Կաղանդ - Պապան բեռնաւորուած խաղալիկներով ու պտուղներով: Տղաքը սկսան երգել եւ պարել մինչեւ որ ստացան իրենց նուէրները եւ խաղալիկները Կաղանդ Պապայէն: Իսկ ուրիշ փարդ մը զոյլոցականներու նուագախումբը մեծ ղուարճութիւն պատճառեց: Մանուկներու արտասանութիւններէն վերջ, Պ. Պօղոս Ազուրեան քանի մը երգիծական զըւարճութիւններով ներկաները խնդացուց, իսկ Տիկ. Ֆիլօր պարով մը եւ փոքրիկն Վարուժան Ուզունեան երգպարով ջերմապէս գնահատուեցան: Դերասան Պ. Յ. Ուզունեան իր սիրողներու խումբով «Արշին մալ ալան»ի Ա. վարագոյրը ներկայացուց: Թէեւ որոշուած էր «Բաբելոն»ը ներկայացնել, բայց դերակատարներէն մէկ երկուքը եկած չըլլալով, փոխուեցաւ: Գնահատելի է Պ. Ուզունեան որ յանպատրաստից ստանձնելով ներկայացումը, հանդիսականները գոհ թողուց: Գովելի է նաեւ նուագախումբին բերած աջակցութիւնը, ղեկավարութեամբ Պ. Միհրան Անմահեանի եւ մասնակցութեամբ Պ. Պ. Ուկան Գաղանճեանի եւ Միսաքի, որոնք ամբողջ հանդէսի տեւողութեան հայկական երգեր նուագելով ընտանեկան զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Սրահը կը թնդար փոքրիկներու զըւարթ աղաղակներով, իսկ երէցները փափաք յայտնեցին, որ միութիւնը յաճախ ընտանեկան հանդէսներ սարքէ:

Ներկայ մը

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սանուց Միութեան հերթական դասախօսութիւնները վերսկսած ըլլալով, առաջին առթիւ Պ. Յ. Արըճեան (Աշխարհի ծագումը եւ զարգացումը մինչեւ մեր շրջանը): Երկրորդ դասախօսութիւն կատարեց ընկ. Հ. Ուզունեան (Մեր նորագոյն պատմութեան սկզբնական շրջանները, Վերածնունդը Ռուսահայոց եւ Թրքահայոց մէջ):

Վիչապ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱԿՈՒՄԲ

Հայոց պատմութեան դասախօսութիւնները որ սկսած էին 1935 դեկտ. 12ին, Պ. Ս. Վրացեանի դասախօսութեամբ (ընդհանուր ակնարկ Հայոց պատմութեան վրայ), պիտի շարունակուին յունուար 9էն սկսեալ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի կողմէ, որ սիրով յանձն առած է շարք մը դասախօսութեանց ընթացքին ներկայացնել նախաքրիստոնէական պատմութիւնը: Փափաքելով որ կարելի եղածին չափ շատ փարիզահայ երիտասարդներ օգտուին այս դասախօսութիւններէն, կը հրաւիրենք մեր յունուար 9ի դասախօսութեան,— Հայ ազգի ծագումը— Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան:

Պատմութեան դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան 15 օրը անգամ մը: Դասախօսութեանց օրը եւ վայրը իւրաքանչիւր անգամ պիտի յայտարարուին փարիզահայ օրաթերթերուն մէջ: (Տես Դ. էջ, յուշատետր):

Հ. Ե. Ա.

ՔԱԼԱՄԱԹԱՅԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՊԵՐԼԻՆ, 31 դեկտ.— Սիրելի «Յառաջ», ձեր թերթի միջոցով գիտենք ծանր վիճակը Քալամաթայի (Յունաստան) հայ դպրոցին:

Փոքրիկ օգնութիւն մը հասցնելու համար, չքաւոր աշակերտութեան, մենք եւս հրաժարեցանք Նոր տարուան առթիւ ընելիք ծախսերից եւ փոխադրեցինք ձեզ 60 Ֆր. խնդրում ենք յատկացնել այդ նպատակին:

Միաժամանակ խնդրում ենք յայտնել մեր եղբայրական ջերմ ցանկութիւնները:

Կեցցէ՛ հայ ցեղը:

Արամ եւ Գուրգէն
Տէր Մինասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի հայ անգործներու կոմիտէին կողմէ եղած կոչի մը պատասխանելով քանի կազմակերպութիւններու եւ Միութիւններու ներկայացուցիչները ներկայ եղան 14 դեկտ.ին գումարուած ժողովի մը, ուր լուրջ կերպով վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ Մարսէյլի հայութեան չափազանց տխուր կացութիւնը:

Նկատելով որ այդ ժողովին կը բացակայէին շատ մը կազմակերպութիւններ, ընտրուեցաւ առժամեայ յանձնախումբ մը որ պարտականութիւն ստանձնէ կրկին անգամ կոչ ուղղել բոլորին անխտիր:

Ուրեմն առժամեայ յանձնախումբը սրտագին կոչ կ'ուղղէ բոլոր Մարսէյլի եւ շրջանի ազգ. մարմիններուն, քաղաքական կուսակցութեանց եւ զանազան Միութիւններուն, որպէսզի բարի ըլլան իրենց ներկայացուցիչները ղրկել յառաջիկայ յունուար 12ին գումարուելիք ժողովին, ժամը ուղիղ 3.30ին, 66 Պուլվար տը լա Փէ, Պար տը Ֆրանսի սրահին մէջ:

Առժամեայ Յանձ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Կարինի մօտի Թուրք գիւղերու բընակիչները կը կորսուէին եւ բան մը չէր իմացուեր անոնց ճակատագրի մասին:

Քաղաքին մէջ ձերբակալութիւնները մեծ համեմատութիւններ առին, հաւանական ապստամբութեան մը պատրուակին տակ: Իմ հեղինական հարցումիս թէ ի՞նչ պիտի ըլլան ձերբակալուածները, թէ արդեօք ամէնքն ալ մորթուելու վտանգին ենթակա՞յ են, զնդ. Մօրէլ պատասխանեց որ ձերբակալուածներէն մաս մը ապահով Թիֆլիզ պիտի տարուին, մաս մըն ալ իբրեւ պատանդ Կարինի մէջ պիտի պահուին: Փողոցներուն մէջ հայկական հրոսախումբեր, որոնք դասալիքներէ բաղկացած էին, կը սպաննէին անցորդները, մասամբ վախնալով մասամբ ալ անոնց ինչքին տիրանալու համար: Ամէն պարագայի վերջաւորութիւնը գողութիւն էր: Անդրանիկի գալէն առաջ վաշտերը կը մերժէին ճակատ երթալ: Ժամանումէն վերջ թէեւ կը հնազանդէին հրամանին, բայց միայն ամենավատ կերպով փախչելու համար: Անդրանիկ ձիու վրայ հեծած կը փորձէր սուրի եւ ռունգքի հարուածներով ամփոփ պահել զանոնք:

Ռուսական հրետանիի ամբողջ Հայերուն փափաքն էր Անդրանիկը ունենալ իբրեւ հրամանատար: Կ'երեւի չէին կրնար ըմբռնել թէ բերդի թընդանօթները գործածելու համար վարժ թնդանօթաձիգներ եւ բաւական թիւով հետեւակազօրք պէտք ունէին: Մնաց որ իրենց յետին միտքը կարելի էր դիւրաւ գուշակել: Այսինքն նահանջի պահուն թնդանօթներու պաշտպանութեան տակ փախչիլ: Յետագայ դէպքերը հաստատեցին այս:

Տրապիզոնի հաշտութեան խորհրդակցութիւնները յետաձգուեցան: Կարինի ընդհ. սպայակոյտէն իմացանք որ փետրուար 17ին համար նըշանակուած խորհրդակցութիւնները 20ին կամ 25ին յետաձգուած էին: Քանի որ իմ սպայակոյտս քաղաքին երկու հակադիր ծայրերը կը գտնուէր եւ իրար կապող հեռախօսի թելերը մնասուած էին, ստիպուած էր օրը երկու անգամ այդ ճամբան կտրելու:

Ըստ զնդ. Մօրէլի եւ իր սպայակոյտին տուած տեղեկութեանց զոր իմացայ պարտաւորիչ այցելութեան մը առթիւ, Կարինի շրջակայքը կանոնաւոր օսմանեան խումբեր չկային, կուխ կը մղուէր քրտական հրոսակներու եւ գիւղացիներու դէմ, որոնց մէջ կը գտնուէին 1916ի Թրքական բանակէն փախստական զինուորներ: Կ'ենթադրուէր թէ այս հրոսախումբերը քանի մը օսմանեան սպաներու կողմէ կազմուած էին որոնք այս շրջանները եկած էին մահմետական բընակչութիւնը պաշտպանելու համար: Այս խումբերը ունէին միայն Երզնկայի մէջ: Անոնք կրնային Երզնկա - Օլթի - Եէնի ճամբէն եւ կամ միւս կողմէն Փալանթէօքէնէն եւ Կարսէն յառաջանալ: Զնդ. Մօրէլ չէր գիտեր ինչ պատճառով ենթադրեց թէ յարձակումը Օլթիի կողմէն պիտի սկսի: Լրտեսութիւնը կը կատարուէր Հայերու կողմէ ամենաթերի կերպով: Անոնք կը գրաւէին գիւղերը բարբարոսաբար ոճիրներով եւ մարդ սպաննելով գիւղերուն մէջ կամ տաւար յափշտակելով, որոնց կը հանդիպէին իրենց ճամբուն վրայ: Իրենց տուած լուրերը ծայրէ ծայր սուտ էին: Երբ ըսէին թէ պահակախումբը 2000 հոգինոց թշնամի խումբէ մը յարձակում կրած է, կարելի էր ապահով ըլլալ թէ իրականին մէջ յարձակողները ոչ աւելի քան երկու հարիւր էին: Ջէին ամչնար խոստովանելու թէ 3 — 400 հոգինոց յարձակումի առջեւէն փախած էին միայն մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր տալով: Օրին մէկը հայ սպան մը հեռախօսով լուր կուտար թէ իր խումբը 400 թշնամիներէ յարձակում կրած է, ճշդուեցաւ թէ դիմացի գիւղէն երկու անզէն մարդիկ դուրս ելած եւ շուտով իրենց տունը վերադարձած էին: Հայերու Երզնկան պարպելէն մինչեւ Կարինի Թուրքերուն կողմէ վերագրաւումը հայ հետախուզող խումբը մէկ անգամ միայն կրցաւ Թուրք ձիաւոր մը բռնել, հաւանաբար սա ալ ոտքը սատկած էր կամ այնպիսի վիճակի մը մէջ էր որ արգելք եղած էր ճամբան շարունակելու:

Սպաներու մեր երկրորդ ժողովէն վերջ, քանի մը սպաներ խնդրած էին ուրիշ պաշտօնի փոխադրուիլ: Երբ այս խնդրագիրները զնդ. Մօրէլի ներկայացուցի շատ նեղուեցաւ եւ յայտարարեց թէ կը մերժէ արտօնութիւն տալ ըստ պատերազմական ատեանի որոշումներուն: Երբ նկատեցի թէ թնդանօթները ռուս սպաներուն ձեռքը կը գտնուին դեռ, եւ սանք կրնան այս տեսակ անիրաւ խառնութիւններուն հրետանիի կրակով պատասխանել: Թէ մանաւանդ իրենց ագերադիրը բոլորովին օրինական է եւ չի կրնար իբր դասալքութիւն համարուիլ եւ պէտք էր ընթացք տալ, պատասխանեց թէ՝ եթէ սպաները պնդեն, անոնց վկայագիրներ կուտայ ճիշդ հարիւրապետ Եէրմոլովինին պէս, վկայագիր որոնցմով իրենց անունը կ'արատաւորուէր: Գնդապետ Մօրէլի պատասխանեցի թէ, ինչպէս գնդապետ Տոլուխանով Թիֆլիսի եւ Պաթումի մէջ ճիշդ յայտարարեր է, ակամայ իրենց պաշտօնին վրայ մընացող սպաներէն լաւ բան կարելի չէ սպասել:

(61)

(Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Այդ մասին անհոգ եղէք, ընդմիջեց քարտուղարը. Պ. Էքրոյտ հարիւր ոսկինոց չէք մը գանձեց երէկ...

— Հարի՞ւր ոսկի...

— Այո՛; Թոշակներու եւ այլ ծախքերու համար... այդ գումարը եղածին պէս մնացած է...

— Ո՞ւր է, գրասեղանի՞ն մէջ...

— Ո՛չ, անիկա սովորաբար դրամը նոջասենեակը կը պահէր, աւելի ճիշդ ըսելով, օձիքներու տուփին մէջ կը դնէր... տարօրինակ կը թուի, այնպէս չէ՞...

— Մեկնելէս առաջ պէտք է ստուգենք որ դրամը խնկապէս այնտե՞ղ է, ըսաւ փաստաբանը.

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց քարտուղարը. վեր երթանք... մոռցա՛յ, սակայն, դուռը կղպուած է...

Քանի մը վայրկեան վերջը ոստիկան Րէկլըն որ տանտիրուհիին սենեակը գացած էրկարդ մը յաւելուածական հարցումներ ընելու համար, մեր խումբին միացաւ՝ միասին բերելով բանալին: Բացաւ նախասրահին դուռը. ամէն մէկ նրբանցքը մտանք եւ կարճ սանդուղէ մը բարձրանալով գացինք Էքրոյտի ննջարանը, որուն դուռը երեսի վրայ բաց էր: Վարագոյրները քաշուած էին եւ սենեակը մութ էր: Ոստիկանը բացաւ վարագոյրները, իսկ քարտուղարը մօտեցաւ ճերմակեղէններու դարակին:

— Այդպէս ուրեմն, չկղպուած դարակի մը մէջ կը պահէր իր դրամը, գիտել տուաւ Րէկլըն:

— Պ. Էքրոյտ բացարձակ վստահութիւն ունէր իր ծառաներուն պարկեշտութեան վրայ, ըսաւ քարտուղարը գրգռուած շեշտով:

— Այո՛, այո՛, յարեց ոստիկանը: Րէյմընտ բացաւ դարակը, դուրս քաշեց օձիքներու տուփը, որուն մէջէն հանեց կաշիէ թղթապանակ մը:

— Ահաւասիկ, ըսաւ տրցակ մը թղթադրամ երկնցնելով փաստաբանին. ճիշդ ու ճիշդ հարիւր հատ, վստահ եմ. Պ. Էքրոյտ իմ առջեւս տուփին մէջ դրաւ զանոնք երբ ընթրիքի համար կը հագուէր. մարդ չէ դպած անոնց...

Փաստաբանը ձեռքը առաւ տրցակը եւ սկսաւ համրել. յանկարծ վեր նայեցաւ:

— Հարի՞ւր ոսկի ըսիք. միայն վաթսուն կայ այստեղ...

— Անկարելի է, գոչեց քարտուղարը առաջ նետուելով. դրամները խլեց Հէմմընտին ձեռքէն ու համրեց բարձրաձայն:

Փաստաբանին ըսածը ճիշդ էր. միայն վաթսուն ոսկի կար տրցակին մէջ:

—Բայց, չեմ հասկնար, ըսաւ քարտուղարը շփոթած:

— Դուք տեսա՞ք որ Պ. Էքրոյտ իր ձեռքովը տուփին մէջ դրաւ այս դրամները, հարցուց Փուարօ. վստա՞հ էք որ դրամին մէկ մասը չվճարեց...

— Վստահ եմ. նոյն իսկ ինծի ըսաւ— հարիւր ոսկին գրպանս պտտցնել չեմ ուզեր, շատ տեղ կը գրաւէ...

— Ուրեմն խնդիրը շատ պարզ է, եղրակացուց Պելճիքացին —կամ քառասուն ոսկին տեղ մը վճարեր է եւ կամ գողցուեր է...

— Անանկ ըլլալու է, ըսաւ ոստիկան Րէկլըն եւ Տիկին Էքրոյտին դառնալով հարցուց — Ծառաներէն ո՞ր մէկը այստեղ եկած կրնար ըլլալ երէկ իրիկուն...

— Կարծեմ անկողինը շտկողը հիւրանոցին սպասուհին էր...

— Ո՞վ է ան, ի՞նչ գիտէք իր մասին...

— Երկար ատեն չէ որ այստեղ է. բարի, գիւղացի աղջիկ մըն է...

— Կարծեմ այս խնդիրը քննելու ենք... եթէ Պ. Էքրոյտը ինք անձամբ վճարեց այդ քառասուն ոսկին, այդ վճարումը ոճիրին հետ առնչութիւն մը ունի... միւս ծառաները վստահելի՞ են...

— Այո՛, կարծեմ...

— Ուրիշ անգամ տունէն բան պակսա՞ծ է...

— Ո՛չ...

— Մեկնող եւայլն կա՞յ...

— Հիւրանոցի սպասուհին պիտի մեկնի...

— Ե՞րբ...

—Կարծեմ երէկ էր որ ըսաւ թէ պիտի մեկնէր...

— Ձե՞զի ըսաւ...

— Ո՛չ, ես ծառաներով չեմ զբաղիր. անիկա Օրիորդ Րասըլին գործն է...

Ոստիկանը սկսաւ խորունկ մտածել քանի մը վայրկեան. յետոյ գլուխը թօթուելով ըսաւ.

— Անգամ մը Օր. Րասըլը տեսնեմ, յետոյ նաեւ սա սպասուհին...

Փուարօն ու ես ոստիկանին հետ տանտիրուհիին սենեակը գացինք: Օրիորդ Րասըլ իր սովորական պաղարիւնով ընդունեց մեզ:

Էլսի Տէյլ, Ֆըռնլի կը գտնուէր 5 ամիսէ ի վեր. բարի, պարտաճանաչ ու պատուաւոր աղջիկ մըն էր. լաւ վկայագիրներ ունէր. իրեն չպատկանած բան մը վերցնելու սովորութիւն ունեցող աղջիկ մը չէր երբեք:

Հապա հիւրանոցի սպասուհի՞ն:

Ան ալ պատուական աղջիկ մըն էր. հանդարտ, խելօք եւ աշխատասէր:

— Լա՛ւ, ի՞նչու պիտի մեկնի եղեր, հարցուց ոստիկանը:

— Ցանցաւորը ես չեմ, ըսաւ տանտիրուհին շրթունքները պրկելով. կարծեմ Պ. Էքրոյտը երէկ իրիկուն դիտողութիւն մը ըրեր է: Աշխատանոցս մաքրողը ան է. կ'երեւայ գրասեղանին վրայ դրուած թուղթերը իրար խառներ է... Պ. Էքրոյտ շատ բարկացեր է... այնպէս որ աղջիկը ըսաւ թէ այլ եւս հոս չուզեր մնալ... գոնէ իմ գիտցածս այս է... եթէ կ'ուզէք կրնաք զինքը տեսնել...

Ոստիկանը հաւանութիւն յայտնեց: Ճաշի ժամանակ նշմարեր էի այդ աղջիկը. բարձրահասակ էր, գորշ աչքեր եւ շագանակագոյն մազեր ունէր: Տանտիրուհիին հրաւէրին վրայ ներս մտաւ ան եւ ուղիղ կանգնած նայուածքը մեզի նետեց:

— Ըսիք ա Փօրնը դո՞ւն ես, հարցուց ոստիկանը:

— Այո՛, պարոն...

— Իմացայ որ պիտի մեկնիս եղեր...

— Այո՛, պարոն...

— Ինչո՞ւ...

— Պ. Էքրոյտին թուղթերը խառնեցի. շատ բարկացաւ. ես ալ ըսի որ եթէ չուզեր կը մեկնիմ... «Գնա՛, կարելի եղածին չափ շուտ», ըսաւ:

— Երէկ իրիկուն Պ. Էքրոյտին ննջարանը գացի՞ր...

— Ո՛չ, պարոն, անիկա Էլսիին գործն է... տանը այդ կողմը չգացի բնա՛ւ...

(Շար.)

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ արտաքին գործերու խորհրդական նշանակեց Ամերիկացի իրաւագէտ մը, Ճօն Սփէնսէր, 30 տարեկան, որ իր ուսումը աւարտած է Փարիզի մէջ:

ԽԻՍՏ ԳԱՂՏՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՄԲ կը շարունակուի Պուլկարիոյ վերջին դաւադրութեան դատը, որուն գլխաւոր ամբաստանեալն է զնդ. Տամիան Վելչեւ, նախկին նախարար: Խնդիրը կապ ունի նաեւ Եուկոսլավիոյ հետ, քանի որ դաւադիր սպաները Պուլկարիա մտեր էին սահմանակից պետութեան պաշտօնեաներու աջակցութեամբ: Ամբաստանեալները բոլորն ալ (25 հոգի) առաջնակարգ սպաներ կամ նախկին նախարարներ են: Վերջին լուրերու համաձայն, չօշափելի փաստեր չեն գտնուած:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի (յունուար 9), երեկոյեան ժամը 8ին, «Դրօշակի» տան մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. Վրացեան:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ տեղական ուժերու

12 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սէրքլը կաթոլիկ սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

Տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ, ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. ՀԱՅ ՔՆԱՐ, Ընդարձակ Երգարան (20 ֆրանք): 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք): 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք): 4. ՀԱՅ – ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք): 5. ԱՆՁՐԵՒ, Ճամատեղ (15 ֆրանք: 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք): 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք): 8. ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք: 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք):

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արձակ էջերը» — 2.— Հրանդի «Գեղի նամակներ» — 3.— Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարհը» — 4.— Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջերը» — 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր» — 6.— Գ. Զօհրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ծանօթ դէմքեր» — 7.— Տ. Չէօկիւրեանի «Վանքը» — 8.— Օհան Կարօի հատորը — 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Ծապլվարը»:

(Իւրաքանչիւր հատորին գինն է 20 ֆրանք):

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Վալանթին, վէպ (20 ֆր.) — 2. Շրջիկ Մատոննան (15 ֆր.) — 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Ե. Պարոնեանի (10 ֆր.) — 4. Փնջիկ Երգարան, (10 ֆր.) — 5. Զրուցատրութիւն ֆրանս. — հայ (15 ֆր.) — 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Ե. Պալքեանի (10 ֆր.) — 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 ֆր.) — 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 ֆր.) — 9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 ֆր.):

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվազեանի (7.50 ֆր.) — 2. Գծից դուրս, նոյն հեղինակէն (5 ֆր.) — 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 ֆր.) — 4. Կաթուշկը, Ա. Ահարոնեանի (5 ֆր.) — 5. Մայիս 28 (5 ֆր.) — 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի (5 ֆր.) — 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 ֆր.) — 8. Հայաստանի քարտէսը, Ե. Պալքեանի (5 ֆր.) — 9. Սայաթ Նովա (6 ֆր.) — 10. Մշակոյթի Օրը (10 ֆր.):

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տպ. Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1935, Գին 4 զուիցր. ֆրանք:

GRAMMAIRE DE LA LANGUE ARMÉNIENNE MODERNE

(Dialecte Occidental)

2e et 3e années

Par FREDERIC FEYDIT

(Diplômé de l'Ecole Nationale des Langues Orientales):

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Գ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

Տր. Կ. Խաչի Տրչ. Վարչութիւնը

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒԹԸ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը կը սօնէ

Կիրակի, 12 Յունուար ժամը 3ին

Salle HERMELի մէջ

Rue Hermel, Métro J. Joffrin եւ Simplon

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Մանուկներուն կը բաժնուին Նախընթրիք եւ սիրուն խաղալիկներ

ՄՈՒՏՔԸ (միայն մեծերուն) **2 ֆրանք**

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

12 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Պիւրօ Թապայի սրահին մէջ, Place de la Gare, Առնուիլ լէ Կոնէս:

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Երեկոյթ-պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

13, Rue d'Issy, Billancourt

Կը ներկայացուի՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ «ՆԱՄՈՒՍԸ»

կը մասնակցին տիկիններ՝ ԳԱՅԵԱՆէ եւ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՊՊ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Գ. Գ. ԲԱՐԻԼՈՅՍԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ եւլն.:

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական ու կովկասեան պարեր

կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ օր. ՎԵՐՈՆԻԿ ՉԱՏԻԿԵԱՆ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

Հաղորդակց. միջոց.— փորթ տը վէրսայլէն առնել 23 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Point du Jour.

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴԸՆԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ:

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն:

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կեդրոն թաղի մէջ, լուսաւոր փոշխակարի խանութ մը, 4 մեթր քառակուսի տարածութեամբ եւ ետեւը ունի սենեակ մը: Տարեկան վարձք՝ 1800 ֆր., չարժ միասին, եւ պատրաստ յաճախորդներով: Կան նաեւ յարակից երկու խանութներ՝ յարմար դերձակի եւ ուրիշ գործերու: Դիմել՝ տեղւոյն վրայ, 8 Rue d'Italie, Paris (13), մեթրօ՝ Tolbiac:

Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Ռիւ տէ Տօմինիքէն թիւ 20, առաջին յարկ

Տնօրէնութեամբ Փրոֆ. Տօքթ. Ա. ԱՐՁՈՒԵԱՆի

Ամէն հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3 — 5

Բոլորովին աղքատ եւ վկայուած հայրենակիցներու համար ձրի բժշկական լաւագոյն խնամք ու դեղ:

Առանց տատամսումի դիմեցէք Թ. Կ. Խաչի Մարսէյլի դարմանատունը

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի եօթնեղբայրեան եւ Լանսէյի Միութեան խումբերու ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Ակումբի հաւաքոյթը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 20.45ին. Ecole des Langues Orientales salle No 5, 2, rue de Lille, մեթրօ St. Germain des Prés: կը դասախօսէ Հայր Սահակ Տէր Մովսէսեան, նիւթ՝ Հայոց Պատմութիւն:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

Cours Lafayette, angleRue Garibaldi.

17, Rue Dareme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԹԵՐԹՕՐԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 10 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3008

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿԷՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻԾԸ 1935ԻՆ

Յարատեւօրէն շարունակելով միաձոյլ եւ միատարր Թուրքիան ամբողջելու քաղաքականութիւնը, եւ անոր հետ՝ արխացման մարզանքները, քամալականութիւնը 1935ին գլուխ հանեց շարք մը ծրագիրներ եւս:

Այս գործերը տարեկան տեսութեան մը սահմանէն դուրս չելլելով, մենք պիտի յիշենք միայն քանի մը յատկանշական պարագաներ:

1935 Մայիս 27ի օրէնքով, ուրբաթի տեղ հաստատուեցաւ կիրակին, իբրեւ դադարի օր: Արգիլման փորձ մը, որուն հիմնական պատճառները թէ տնտեսական են եւ թէ ընկերային:

Շատոնց յղացուած էր այս ծրագիրը, եւ միայն գործադրութիւնն էր որ կը յետաձգուէր:

Կառավարութեան բուն միտքն էր աւելի մօտեցնել զանազան տարրեր, իրենց սովորութիւններով եւ աւանդութիւններով եւ ձուլել համակեցութիւնը: Այնպէս որ, օրէնքին քուէարկութենէն առաջ, ոչ-Թուրքերուն ալ պարտադրուած էր ուրբաթի արձակուրդը: Եւ, տարիներէ ի վեր, քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց ամէնէն հանդիսաւոր արարողութիւնները կը կատարուէին ուրբաթ օրերը: Օրէնքը ջնջեց ամէն խտրութիւն եւ հիմա արթուած միեւնոյն օրը կը դադրին աշխատանքները (շաբաթ կէս օրէն մինչեւ երկուշաբթի):

1935 Յունիս 12ին, սկսաւ անխնայ գործադրութիւնը կրօնական տարազներու արգելքին, որ հռչակուած էր վեց ամիս առաջ:

Մէկ ազդանշանի վրայ, աներեւացան բոլոր սքեմներն ու «ճիւպպէ»ները, վեղարներն ու փաթթոցները եւ ուրիշ ինչ որ տարբերութեան նշան որ կրնար յատկանշել կրօնաւորի հանգամանքը:

Բացառութիւն համարուեցան, միայն, իւրաքանչիւր դաւանանքի կրօնապետները: Այս առթիւ մասնաւորապէս իրարանցում մատնուեցան Յոյները, եւ Աթէնքի կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ իր դիտողութիւնները ներկայացնել «բարեկամ» երկրին: Բայց կարճ տեւեց վէճը: Յունաստան համակերպեցաւ իրեն Վենիզէլոսի յանձնարարութեամբ, եւ Պոլսոյ յոյն կղերը մկրատին յանձնեց իր այեծուփ մազերը, հիմնովին փոխելով տարազն ալ:

Հայերու մասին խօսք չէր կրնար ըլլալ: Այն առթիւն որ, քանի մը տէրտէրներ եւ վարդապետներ առաջին օրինակը տուին արքեպիսկոպոսի մը հետ, օրէնքին գործադրութենէն օրեր առաջ, արժանանալով Թուրք մամուլին գնահատութեան...

Այս երկու օրէնքներուն վրայ բարդելով մականուններու օրէնքը (1935 Յունուար 2) եւ տիտղոսներու ջնջումը (1934 Նոյ. 26) եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ, քամալական իշխանութիւնը վճռական քայլ մը առած եղաւ ոչ միայն դէպի արդիացում, այլեւ դէպի Թրքացում եւ ձուլում:

Այդ օրէնքներէն շատ առաջ, սանձուած էր մթնոլորտը:

Թուրք վարիչներն ու գրիչները, եւ անոնց առջեւ ինկած ոչ-Թուրք խրատիչներ եւ գործակալներ նոր սերմեր կը ցանէին փոքրամասնութեանց գլխուն վերեւ, նոյն իսկ ազգութեանց անունները մոռացութեան տալու համար:

Եւ այսօր ունինք, արդէն, զանազան լպրծուն բանաձեւեր,— «Քրիստոնեայ Թուրք», «Թուրք Հայ», «Թիւրք Կրէկորիէն» եւն.: Այդ բանաձեւերուն ետին ալ՝ զարմանազան կազմակերպութիւններ, միշտ նախաձեռնութեամբ ոչ-Թուրք երեւելիներու կամ ուսումնականներու: (Բանկալթիի խարոյկն ալ դրոյ-բրոցներու կը պարտինք)...

Ձուլման այս քաղաքականութիւնը անգամ մը եւս շեշտուեցաւ մարդահամարի ընթացքին (1935 Հոկտ. 20), երբ ոչ-Թուրքերը արձանագրուեցան ոչ թէ ըստ ազգութեան, այլ ըստ կրօնական դաւանանքի (Թիւրք Կրէկորիէն, փրոթէսթան, կաթոլիկ):

Միեւնոյն ատեն՝ կանոնագիր, հրահանգ եւ օրէնք օրէնքի վրայ, ոչ-Թուրք հաստատութեանց ներքին ինքնավարութեան վերջին հետքերը ոչնչացնելու, մասնաւորապէս անոնց շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնները յափշտակելու համար:

Բանկալթիի գերեզմանատան եւ Սանասարեան խանի աւարները ոչ առաջինն են, ոչ ալ վերջինը: Անշարժը գրաւելէ յետոյ, այժմ ձեռնարկած են շարժուն պատառներ եւս կորզելու, 170–180–000 ոսկի հատուցում պահանջելով Բանկալթիի գերեզմանատան դատին համար: Ղալաթիոյ ժամուն աւարն ալ՝ աղ ու պղպեղ, նախաձեռնութեամբ հայանուն սրիկայի մը:

Ծամբան շատ երկար չէ, մնացեալ հարստութեանց մասնակարարութիւնը «պետականացնելու» համար, համաձայն արդիացման եւ աշխարհականացման թրքական բանաձեւին:

Արդէն պատրաստ է «վագըֆ»ներու օրէնքը, այնքան առաձգական տրամադրութիւններով:

Համաթրքական նոյն սուր գիծը, նաեւ գաղթականներու տեղաւորման եւ Անատոլուի մէջ մնացած ոչ-Թուրքերու ձուլման համար:

Վկայ՝ Տերսիմի մասին հաստատուած բացառիկ օրէնքը:

Անունն անգամ փոխելով (Թունճ էլի) եւ զինուորական հրամանատար մը նշանակելով իբրեւ լիազօր, արտակարգ իրաւասութեամբ, քամալական իշխանութիւնը կ'ուզէ վերջնապէս ոչնչացնել Քիւրտերու այդ արծուեբոյնը:

Այստեղ ալ՝ նոյն սրտառուչ բանաձեւը,— բարենորոգո՛ւմ: Եւ նորութիւն մը,—«Տերսիմի բնակչութիւնը, 60–70,000 հոգի, ծագումով Թուրք տարրին պատկանող զանգուած մըն է», ինչպէս կը յայտարարէր ներքին գործավարը:

Ոչ մէկ արգելք, շատ աւելի յառաջ երթալու, բոլոր ճակատներուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

92 ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ ԺԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ԱՌՋԵՒ

Անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան ցոյց մը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան պատկառելի ցոյց մը պիտի կատարուի յունուար 15 — 20ին, Միջերկրականի մէջ, Ճիպրալթարի մօտ, մասնակցութեամբ երկու երկիրներու տորմիղներուն: Այս ցոյցին պիտի մասնակցին Անգլիոյ — եւ աշխարհի — երկու ամենահզօր զրահաւորները, «Նէլսըն» եւ «Րօտնի», ժամանակէն առաջ ճամբայ ելլելով «գարնանային պտոյտի համար»: Փարիզի թերթերն ալ կը հաստատեն թէ միեւնոյն ատեն եւ միեւնոյն վայրին մէջ ռազմափորձեր պիտի կատարեն Ֆրանսայի առաջին եւ երկրորդ նաւարաժինները, որ կը բաղկանան 92 մարտանաւերէ, մեծ թէ փոքր: Առաջին նաւարաժինը պիտի գտնուի Փրովանսի եւ Քորսիքայի բացերը, երկրորդը՝ Քազապլանքայի բացերը: Ցոյցին նշանակութիւնը մեղմացնելու համար, Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա «բոլորովին ինքնաբերաբար եւ իրեն յատուկ պատճառներով» կը շարժի, եւ ոչ թէ իբրեւ հետեւանք անգլօ-ֆրանսական վերջին համաձայնութեան: Միեւնոյն ատեն Անգլիոյ ծովապետութիւնը կը ծանուցանէ թէ կարգ մը մարտանաւեր, որոնք Միջերկրականի կամ Ճիպրալթար կը գտնուէին, Անգլիա պիտի վերադառնան յառաջիկայ երկուշաբթի օր: Մինչդեռ գաղտնիք չէ որ Անգլիոյ ներքին նաւատորմն ալ անցեալ սեպտեմբերին Միջերկրական ղրկուեցաւ նոյն պատճառաբանութեամբ,— «հերթական պտոյտ»: Մարտանաւերուն հետ կը գտնուէին բազմաթիւ օդանաւեր, արդիական զրահիւ։

Այս նաւային ցոյցը պիտի զուգադիպի Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովին, որ պիտի քննէ նոր պատիժներու խնդիրը: Կը վախցուի որ Մուսոլինի ծայրայեղութեան դիմէ, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ յառաջ երթան: «Թիւրիմացութիւնները» հարթելու համար, տեղեկութիւն հաղորդած է Մուսոլինիի թէ այս նաւային գործակցութիւնը որ եւ է թշնամական հանգամանք չունի:

Ճիպրալթար ղրկուած անգլիական նաւարաժինը շատ աւելի զօրաւոր է եւ արդիական, քան այն որ անգլիական ջուրերը պիտի վերադառնայ:

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵ՞Ն ՀԱՐՍԸԸ

Ուրիշ յուրեր պատերազմի ճակատէն

Հռոմէն կը հաղորդեն թէ իտալական հրամանատարութիւնը այժմ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Սոմալիի ճակատին վրայ (հարաւ): Ուժգին յարձակողականի մը կը պատրաստուի այս օրերուն, աջակցութեամբ հզօր օդանաւերու: Յարձակման գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ գրաւել Հարրարը: Եթէ Զօր. Կրածիանի յաջողի իտալական դրօշը պարզել այդ քաղաքին վրայ, Իտալիա թէ զինուորական եւ թէ քաղաքական յաղթանակ մը շահած պիտի ըլլայ, տիրապետելով Ճիպութիի եւ Ատտիս-Ապէպայի ճամբաներուն:

Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Ալպեան զօրաբաժնին ժամանումով, իտալական յարձակողականը պիտի վերսկսի նաեւ հիւսիսէն: Այս զօրաբաժինը կրակի գծին վրայ պիտի գտնուի մինչեւ ամսեգլուխ: Ալպեան զինուորները մասնաւորապէս մարզուած ըլլալով լեռնային կռիւներու համար, պիտի յաջողցուին բռնայնին կարեւոր դիրքերու գրաւման եւ պաշտպանութեան: Ճամբաները հարթուելէ յետոյ, ընդհանուր յարձակողականը պիտի սկսի մասնակցութեամբ 200 — 250,000 զինուորներու եւ բազմաթիւ օդանաւերու: Ցետոյ Իտալացիները պիտի մնան պաշտպանողականի վրայ, մինչեւ անձրեւներու դադարումը (հոկտեմբեր), եթէ պատերազմը վերջացած չըլլայ:

*** Հապէշական աղբիւրէ պաշտօնապէս կը հաղորդեն թէ Թամպիէնի ամբողջ շրջանը (Մաքալէի արեւմտեան կողմը) գրաւուած է հապէշ զինուորներու կողմէ: Տէսիէ Հասան եօթ իտալացի գերի ստացեր: Փահաժա-ռանդը այցելելով ուսելիք եւ համբաւ բաժնեց: Նշանակալից է այս երեւոյթը, որովհետեւ Մենելիքի օրերէն մնացած սովորութեան մը համաձայն, գերիներ բռնող զօրավարը զանոնք իր քով կը պահէր եւ զանազան աշխատանքներու կը գործածէր:

*** Անձրեւները կը շարունակուին ռազմաճակատին վրայ աւերելով ճամբաները եւ դժուարացնելով զինուորական շարժումները: Հիւսիսային ճակատէն հասած ճամբորդներ կը պատմեն թէ կարգ մը վայրեր բոլորովին անանցանելի դարձած են: Գետերն ալ յորդած են: Եթէ անձրեւները այսպէս շարունակուին, անկարելի պիտի ըլլայ զինուորական գործողութիւններ կատարել հիւսիսային շրջանին մէջ:

*** Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն թռուցիկներ ցրուել, ապստամբութեան հրաւիրելով Եթովպիոյ ժողովուրդը: Ահաւասիկ նմոյշ մը.— «Ատտիս-Ապէպայի կառավարութիւնը չի կրնար կառավարել ամբողջ Եթովպիան: Դուք մինչեւ հիմա կրեցիք այդ կառավարութեան լուծը. բայց երբեք որ եւ է օգուտ չունեցաք: Թօթափեցէք այդ գերութեան լուծը եւ խաղաղութեամբ պիտի ապրիք մեզի հետ»:

*** Կօճամի նահանգին մէջ ապստամբութիւն մը ծագած, բայց զսպուած է, համաձայն նահանգապետին տեղեկութեանց:

*** Իտալական բանակը հայրենիքին նուիրած է 300 քիլօկրամ ոսկի եւ 2300 քիլ. արծաթ, մասնակցելով վերջին հանգանակութեան:

Թուրքիա, Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան

Յունուար 7ին Էնկիւրի հասաւ Աֆղանիստանի արտաքին նախարարը եւ ընդունուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ: Կէս օրէն վերջը նախարարը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, յետոյ ճաշեց արտաքին գործավար Թ. Արասի հետ: Այս առթիւ խօսած բաժակաճառերուն մէջ, երկու նախարարները շեշտեցին թէ անհրաժեշտ է բանակցութիւններ կատարել եւ արեւելեան դաշինք մը կնքել Թուրքիոյ, Աֆղանիստանի, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ:

Թուրք մամուլը, որ սկիզբէն ի վեր կը շոյէ Աֆղանիստանը, ջերմապէս կը ջատագովէ չորս երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՋՈՒՐԻ ԽՆԴԻՐԸ, որ առկախ կը մնար Պիղատոսի օրերէն ի վեր, լուծուեցաւ շնորհիւ անգլիացի ճարտարագէտներու յամառ աշխատանքին: Յունուար 7էն ի վեր ջուր կը հոսի մասնաւորապէս շինուած ջրհորներու մէջ, Ռաս-էլ-Ային գետէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԻՍԹԷՄԷՅՈՒԶ »

Անցեալ տարի գարնան, արուարձանի մը մէջ, երեկոյթի մը առթիւ, տիկին մը կ'ուզէ երգել: Կ'առաջարկեն որ երգէ:

Անդիէն՝ խումբ մը երիտասարդներ (դժբախտաբար)․

—Ի՞նչ ըսիք, չե՛նք ուզեր: Մենք հոս պարելու համար եկած ենք եւ ոչ թէ երգ լսելու:

Եւ, կը հրամայեն տիրաբար․

— Լա միւզի՛ք, լա միւզի՛ք...

Բնականաբար երկու կողմն ալ կը բորբոքին, անհամ խօսքեր կը փոխանակուին, եւ վերջապէս կարելի կ'ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել:

Թէ՛ երգը կ'երգուի եւ թէ պարը կը շարունակուի:

Երկու շաբաթ առաջ, նոյն տեսարանը, Աղֆառախնամի երեկոյթին առթիւ:

Ջանազան խաղերէ եւ պարերէ յետոյ, դադարի մը պահուն, կը ծանուցանեն թէ արտասանութիւն մը պիտի կատարուի:

Եւ նորէն երիտասարդ ձայն մը կամ ձայներ․

— Չե՛նք ուզեր․ մենք պարելու համար եկած ենք:

Ինչո՞ւ չէ, «ես պարելով կ'ուզեմ մեռնիլ ...»

Առեւտրական կը փորձէ համոզել, բայց յետոյ ճարահատ կը սպառնայ դուրս հանել խանգարողը:

Բանաստեղծ մը փափկակի՛րտ, վարպետ-պատուիրակ Բարեգործականի, կը յուզուի, կը բարեխօսէ եւ կարծեմ անլի խօսքեր ալ կ'արտասանէ:

Ամէն պարագայի մէջ, անհոռնի բառ մը կը պայթի սրահին մէջ,— «թուղթակայի՛»:

Որո՞ւ հասցէին,— ներկայ չէի որ պէտքի կարենամ պատասխանել:

Միայն լսեցի որ ատենապետը իր այցետոմսը կը ներկայացնէ վարիչ պատուիրակին, յետոյ ուրիշներ կը միջամտեն, «շամփանեա»ն ալ առատ կը հոսի, համբոյրներ կը փոխանակուին եւ միջադէպը կը հարթուի:

Այսքանը՝ միջանկեալ:

Ուրեմն ունինք երիտասարդներ — պարամոլ կամ փառամոլ — որոնք ոչ իսկ հինգ վայրկեան կը հանդուրժեն որ ընդհատուի իրենց «ռումպա»ն կամ «վալս»ը, լսելու համար երգ մը, եղանակ մը, արտասանութիւն մը, վերջապէս երկու խօսք՝ հայերէն.

— Չե՛նք ուզեր․ մենք պարելու համար եկած ենք:

Այդ բացագանչութիւնը չի՞ յիշեցներ թրքական հոչակաւոր «իսթէմէյուզ»ը:

Բայց միայն երիտասարդնե՞րը:

Ի՛նչ տարէցներ, նոյն իսկ ալեհատ մօրուքներ ունինք որոնք մինչեւ այսօր ալ չեն ուզեր ոչ եռագոյն տեսնել, ոչ ալ «Մեր հայրենիք» լսել:

Ճիշդ այս օրերս, «խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» Բարեգործականի եւ ռամկավարներու շրջանակին մէջ․

— Եղբայր, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ եռագոյն կը պարզեն Մուսա Լեռան քառամեակի տօնակատարութեան առթիւ, ամէնէն վերջն ալ «Մեր հայրենիք»ը հնչեցնելով:

— Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները եռագոյն կը գործածեն:

— Ինչո՞ւ առաջուընէ չլսեցինք եւ մեր Մալումեանը չղրկեցինք, ան եռագոյն չի ճանչնար: Մե՛ղք մեր եռեք հազարին...

Կրնա՞ք պարզել հոգեբանութիւնը այս երկու սերունդներուն, մէկը՝ 20 – 30 տարեկան, միւսը՝ «լի ամօք», երկուքն ալ համերաշխ՝ նոյն կանչով.

— Իսթէմէյո՛ւզ...

Վ.Ա.Հ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ
(ՅԱՌԱՋի միջոցաւ)

Փարիզէն՝ Կիրասոնցի	20
Յունուար 4ի գումարը	1673
Ընդհ. գումար՝	1693

Ֆրանկօ-ռուս առեւտուր

Գրած էինք թէ առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, լրացնելով նախորդ պայմանագիրը: Նոր համաձայնութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ 1936 դեկտ. 31: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա 800,000,000 ֆրանքի վարկ մը պիտի բանայ, երկու անգամով, 300 միլիոն եւ 500 միլիոն, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնը կարենայ վճարել ֆրանսական ապրանքներուն գինը: Լուրը դեռ պաշտօնական չէ, բայց արդէն բողոքներ կը տեղան:

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ երկու երկիրներուն միջեւ կատարուած առեւտուրը նպաստաւոր չէ եղած Ֆրանսայի համար: 1935ի առաջին 11 ամիսներու ընթացքին Ֆրանսա արտածեր է 154,500,000 ֆրանքի ապրանք, ինչ որ 51 միլիոն 500,000 ֆրանքի յաւելում մը կը ցուցնէ 1934ի նոյն շրջանին վրայ: Իսկ ներածումներու գումարն եղած է 327 միլիոն 700,000 ֆրանք, այսինքն 91 միլիոն 500,000 ֆրանք պակաս՝ բաղդատելով 1934ի հետ:

Եգիպտոսի խնդիրը եւ Անգլիա

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը հարցարան մը ուղղեց Եգիպտոսի մարզպանին, լուսաբանութիւններ խնդրելով կարգ մը կէտերու մասին, անգլօ-եգիպտական դաշնագրի մը բանակցութեանց համար: Նոր նախարարը, Պ. Իտըն, տակաւին չէ խորհրդակցած դահլիճին հետ, եւ կ'ուզէ մարզպանին կարծիքը առնել, Եգիպտոսի ներկայ կառավարութեան դիրքի եւ յառաջիկայ ընտրութեանց հաւանական ելքի մասին:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՉԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ անօգուտ են, կ'ազդարարէ անգլիացի գիտնական մը, Սըր Կ. Հօփքինս: Իր կարծիքով, Թունաւոր կազերը կրնան մինաել մորթին, սովորական հագուստներու մէջէն: Հետեւաբար, բացի կազերէ դիմակներէն, անհրաժեշտ է առնուազն 30 միլիոն անթափանց ըդգեստներ չինել, Անգլիոյ ժողովուրդը պաշտպանելու համար, իսկ այդ կը պահանջէ ահռելի գումար մը: Ուրեմն ամէնէն աղէկ միջոցն է արգիլել օդանաւային պատերազմը:

ԼՈՒՍՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԽԱՒԱՐՈՒՄ ՄԸ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, իրիկուան ժամը 5 — 6ին, բայց օդը ամպոտ եւ անձրեւոտ ըլլալով, կարելի չեղաւ տեսնել Փարիզի մէջ: Խաւարումը տեսնուած է Պալէմի (Զուիցերիա), Պոլսոյ եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներու մէջ:

ԵՐԿՈՒ ԱՅԾԵՐ, որոնք երեւի կարդացած են Եր. Օտեանի «Մայրիկ»ը, կերան հողագործի մը խնայած դրամները եւ... ինքնաշարժի վարիչի արտօնագիրը, Թուրի շրջանին մէջ: Հողագործը իր բաճկոնը կը փնտռէր եւ վերջապէս գտաւ ախոռին մէջ: Բայց դրամները եւ արտօնագիրը թռած էին: Կասկածելով երկու այծերէն, մորթել տուաւ զանոնք եւ մէկուն ստամոքսին մէջ գտաւ միայն արտօնագիրը, իսկ միւսը կտոր կտոր ծամած եւ կլլած էր հարիւր ֆրանքնոց թղթադրամները, այն ատենէն որ թիւերն անգամ անհետացած էին:

ՀԱՈՒՓԹՄԱՆ, որ ելեկտրական աթոռին պիտի յանձնուի յունուար 17-

(Շար.ը կարգալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Պատմութենէն գիտենք որ ընտանիքի մտապատկերը կը տարբերի երկու ծայրերու միջեւ. կամ քաղաքական արժէքով թաթաւուն է կամ սեռային կապով միայն միացած: Կամ հռոմէական իմաստով իրաւական յարաբերութիւններու դրութիւն մըն է կամ քրիստոնէական ըմբռնումով նուիրական կապ մը: Ընտանիքը երբեմն ուղղուած է դէպի անհատը, երբեմն ալ դէպի ընկերութիւնը: Տեղ մը հիմնուած է նախնեաց պաշտամունքին վրայ, տեղ մը՝ ինքնապաշտպանութեան վրայ:

Հապէշներու մօտ կենսատնտեսական պաշտօն մը կատարել, ընդդէմ մը գոհացում տալ է միայն սեռային միութիւնը: Ընտանիք չկայ բառին որ եւ է իմաստով:

Հռոմայեցիներուն մօտ քաղաքացիական ազգականութիւն կար նոյն արիւնէն սերած անձերու մէջ (agnation) եւ որուն հակառակն էր արենակցական կապը (cognation):

Հապէշներու մէջ ազգականական կապ չկայ, ազգականութիւնը խառնուած է այլազան տարրերու հետ, արեան կապը կը հակասէ ժառանգականութեան, բազմակնութիւնը կը տարբաղադրէ ազգականութիւնը: Ոչ պետութիւնը կարգապահութեան տակ դրած է, ոչ ալ եկեղեցին հակակշիռի տակ առած է ամուսնութիւնը:

Սեռային այս անկարգապահութեան զոհն է կինը: Տունը ամուր հիմ չունի, կինն ալ ընկերային որոշ դիմագիծէ զուրկ է: Արեւելքի մէջ կինը ստրուկ մըն էր, Յունաստանի մէջ մարդուն համեստ օգնականն էր, Հռոմի մէջ, հանրային ու ընտանեկան կեանքի մէջ, որոշ տեղ մը ունէր որոշ դեր մը կը կատարէր, որոշ դիրք մը ստացած էր: Հապէշուհին ոչ դիրք, ոչ ալ ընկերային դեր ունի: Ամուսնալուծումը կը ջնջէ մօր մը արժանաւորութիւնը, որովհետեւ ոչ կրօնական ահը, ոչ ալ մարդկային պատասխանատուութեան զգացումը կը ղեկավարեն սեռային կեանքը:

Ամուսնութիւնը պարտաւորիչ էր Սպարտայի մէջ պետութեան շահուն համար: Հապէշը պետական ընկերային շահու գիտակցութիւնը չունի: Կոմփիւկիոս պարտականութիւն մը սեպէ բազմածնութիւնը, նախնիքներու պաշտամունքը յաւերժացնելու համար: Հապէշներու մօտ նախնիք չկայ, հայր չկայ, մայր չկայ բարոյական իմաստով:

Հռոմի ընտանիքը ծագումով տնտեսական հաստատութիւն մըն էր. յետոյ բոլոր ազգականները միացնող բարոյական հաստատութիւն մը դարձաւ: Հապէշ ընտանիքը որ եւ է հոլովոյթ չէ ունեցած:

Ընտանիքին բարոյական պաշտօնն է մանուկներու դաստիարակութիւնը: Հոս կը ծնին համակրութեան եւ հաւատարմութեան զգացումները, հոն կը կազմուի բարոյական գիտակցութիւնը, գործի մը վաւերացումը կամ այպանումը: Հոդ է որ տղան կը կազմուի ընկերապէս: Անհրաժեշտ է հեղինակութիւն եւ կարգապահութիւն: Այս ամէնէն հեռու է եթովպական ընտանիքը, հետեւաբար հեռու է դաստիարակութեան պաշտօնը կատարելէ: Կնոջ ամուսինը յաճախ երախային հայրը չէ եւ չի կրնար հայրաբար վարուիլ տան մէջ: Մերձաւոր արենակցութիւնը կը ճշդուի մօր կողմէ միայն: Սովորական յիշոց մըն է եթապահ (Հայրիկդ ո՞վ է) բառը՝ ուղղուած հակառակորդ անհատի մը: Ըսել կ'ուզէ թէ հակառակորդը չի կրնար ճանչնալ հարազատ հայրը:

Բո՛ւքերու անկարգապահութենէն անկարելի է որոշել ընտանեկան որ եւ է ձեւ: Չկայ կարգապահութիւն, որովհետեւ չկայ օրէնք այր ու կնոջ յարաբերութիւններուն միջամտող, ազատութիւնը սահմանափակող, բռնադատ սանձող: Չկայ ձեւ, որովհետեւ միութիւններու տեւականութիւն չկայ, ամուսնական նուիրական կապ չկայ:

Հնդկաստանի մէջ ընտանիքի բազմազան ձեւեր կան: Լատաքի ցեղախումբին մէջ կիները բազմայր են. ամուսնացողին եղբայրները հաւասարապէս ամուսին են իրենց եղբօր կնոջ: Հնդիկ Նաիր ցեղախումբին մէջ մայրական ընտանիքներ կան, կինն է որ կ'ընտրէ ամուսինը եւ իր տունը կը տանի: Իսլամ Սոմալին բազմակին է օրինապէս, ինչպէս քրիստոնեան միակին է օրէնքի առջեւ:

Եթովպացին ընդհանրապէս եւ Հապէշը մասնաւորաբար, ոչ բազմայր են, ոչ ալ բազմակին նոյն ժամանակին եւ նոյն տան մէջ, միակին եւ միայր են կարճ տեւողութեամբ, իսկ ժամանակի ընթացքին բազմայր եւ բազմակին:

Գոյութիւն չունի նահապետական ընտանիքը, ուր նոյն անձէն սերած անհատներ կը հաւաքուին նոյն տանիքին տակ եւ միացած են նոյն հեղինակութեան տակ բարոյական կապով մը: Չկայ մայրական ընտանիք, ուր մօր հեղինակութիւնը գերազանց է իրմէ ծնած սերունդին վրայ եւ ամուսնին վրայ:

Ապահովաբար նոյն սովորոյթները կը կրկնուին դարերէ ի վեր: Եկեղեցի եւ վարիչ փնտռած չեն սովորոյթներու բանաւոր պատճառը, պետութեան եւ ընկերութեան պաշտպանութեան համար զսպել վնասակար բռնազդները, ուժ տալ լաւագոյն սովորոյթներուն եւ հսկել անհատին արտաքին ու ներքին կենցաղին:

Քրիստոնէութեան սկզբնական դարերուն կինը խոտելի արարած մըն էր: Որոգինէս «անօգուտ եւ վտանգաւոր արարած մը» կը կոչէր, իսկ Տերտուղիանոս կը հրահանգէր իրեն.

— «Դուն սուգի մէջ մնալու եւ ծործերով ծածկուելու ես, աչքերդ ալ միշտ արտասուալից ըլլալու են, որովհետեւ դուն մարդկային սեռին անկման պատճառեղար»:

Տակաւին Զ. դարուն եկեղեցական ժողով մը կը վիճէր թէ կինը հոգի ունի՞ թէ ոչ: Հակառակ տեսական արհամարհանքին, կինը փնտռուած արարած մըն էր կղերէն: Հռոմի ժողովը (1059) որոշ սահմանի մը մէջ կը թոյլատրէր կուսակրօններու սեռային յարաբերութիւնները: Կղերը հարճեր ունէր, որովհետեւ Մայանսի ժողովը (888) կ'արգիլէր քահանաներու մօտաւոր յարաբերութիւնները: Լեւոն Թ. Նիկողոս Բ. եւ Աղեքսանդր Բ. խիստ օրէնքներ դրին եւ վերջապէս Գրիգոր Է. Պապը յաջողեցաւ հաստատելու կուսակրօնութիւնը (1074):

Հապէշ կղերը արհամարհած չէ կինը, գիւղացիական եւ աշխարհիկ տարրերուն նման ապրած է չուառ կեանք մը եւ պահ մը անդրադարձած չէ իր եկեղեցական հանգամանքին վրայ: Հոս ալ չկայ ոչ մէկ կանոն, ոչ մէկ կարգապահութիւն: Ամուսնացած ըլլալու է ձեռնադրուելէ առաջ, բայց կրնայ դիւրութեամբ ձգել սեթը մը: Կուսակրօնութիւնը, որ պարտադիր է վանականին համար, բառ մըն է միայն: Ամէնուն համար պսակ ու ընտանիք անուանական են: Եկեղեցականին ու աշխարհիկին համար չկայ կեանքի գործունէութեան ո եւ է բարոյական հիմ:

ՀԵԹՈՒՄ

ԹՈԼՍԹՈՅ ԻԲՐ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ

Կամ իբր դաստիարակ, եթէ կ'ախորժիք բառէն:

Բայց ինք ժխտեց, նետեց դաստիարակութիւնը, իր մանկավարժական գրադումներուն երկրորդ շրջանին:

Ինչո՞ւ այդ խստութիւնը: Ինչո՞ւ այդ պահանջկոտութիւնը:

Ըստ Թոլսթոյի, ինչպէս Ռուսոյի, որուն հիացող մըն է առաջինը, տղան անմեղ է: Իսկ մարդը մխրճուած կեանքի տիղմին մէջ՝ տղայ կը դաստիարակէ:

Այսինքն, զայն իր պատկերին փոխակերպելու կը ձգնի:

Անոր սրտին վրայ ազդելու կը յոգնի՝ տոփելով որ ան, տղան, իւրացնէ կարգ մը բարոյական սովորոյթներ:

Դաստիարակութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ծնողքի մը կամ դաստիարակի մը ազդեցութիւնը տղուն վրայ:

Արդ, ծնողք կամ դաստիարակ, տէր մոլութիւններու եւ թերութիւններու, ինչպէ՞ս կը յաւակնին առաքինութիւն ներշնչել տղուն, երբ իրենք առաքինի չեն: Կենդանի օրինակն է դեռակատարը:

Դաստիարակութեան հիմը, ուրեմն, կեղծիքն է, սուտն է, խաբէութիւնն է:

Դաստիարակութիւնը բռնազբօսիկ կրթութիւնն է: Իսկ բռնադատութիւնը ապօրինի է, եթէ ոչ դժբախտ արդիւնքի մայր:

Մինչդեռ մշակոյթը ազատութիւնն իսկ է:

Ազատութիւնը Թոլսթոյի դպրոցին էական պայմանն է:

Աշակերտը որ կ'ուզէր զարգանալ, ինքզինքը մշակել, պէտք դիմէ ծանօթութեանց բոլոր տարրերուն որոնց համար հետաքրքրութիւն, ներքին մղում կը զգայ:

Իսկ որ եւ է ծանօթութիւն արդէն դաստիարակչական ազդեցութիւնը հետը կը բերէ:

Քանի որ, ազատութիւնն է էական պայմանը Թոլսթոյի դպրոցին, աշակերտը ուրեմն հոն պիտի գայ երբ որ ուզէ: Եւ անկէ պիտի մեկնի երբ որ ուզէ: Պայմանաւ սակայն, որ պատմուածքին հետաքրքրական հանգամանքը գինքը չատ ալ մութերուն չըձգէ: Որովհետեւ, խրճիթը հոն, դէմը, ծիներուն տակ թաղուած է:

Ու աշակերտը դպրոց պիտի գայ առանց բեռի: Եւ պիտի նստի ուր որ կը փափաքի, որ դասարանը որ իր կարողութիւններուն եւ հետաքրքրութիւններուն պատշաճ կը գտնէ:

Թոլսթոյի դպրոցին մէջ, դասարանները տարիք չեն ճանչնար:

Ու տարէց մարդու մը հարցումները պիտի չկարմրցնեն աշակերտը:

Եւ պարբերաբար քննութիւնները պիտի չտանջեն զայն:

Միջնադարեան այդ մնացորդները վնասակար են, արգելք են ուսուցման:

Աշակերտները պիտի հաստատեն կարգապահութիւնը, իրենց կամքով, իրենց հաճութեամբ:

Թոլսթոյ դէմ է գերմանական ձեւապաշտ մանկավարժութեան: Եւ կը խորշի անկէ փոխ առնուած մեթոտներէն:

Ի՞նչ պէտք է ուսուցանել: Եւ ի՞նչպէս ուսուցանել: Այս երկու հարցերուն պրպտումին, քննութեան եւ փորձարկութեան յատկացուց իր կեանքին լաւագոյն մասը:

Ու եթէ Ռուսօ, մանկավարժական մարզին մէջ, տեսաբան մը մնաց, Թոլսթոյ աւելին եղաւ: Երկար տարիներու փորձառութիւն մը կերտեց ան:

Պատմութեան ուսուցումը, տարիներ յետոյ, պիտի վտարէր դպրոցէն: Որովհետեւ, պիտի դիտէր որ այդ նիւթը վրէժխնդրութիւն, ատելութիւն կը սնուցանէր տղուն մէջ:

Որովհետեւ, պատմութիւնը պատերազմներու նկարագրութիւնն էր: Մինչդեռ մեծ մարդոց, իսկական քաղաքակրթութեան պատմութիւնը անտեսուած:

Ու պիտի ջնջէր նաեւ աշխարհագրութեան ուսուցումը, որուն գրքունակ հանգամանքը խստօրէն կը քննադատէր: Այլ եւս, հաղորդակցութեան միջոցները բաւական են այդ ծանօթութեան համար:

Ազգագրութիւնը հիմնական տեղ կը գրաւէ իր ծրագրին մէջ: Ցեղոյ՝ կրօնք, բարոյախօսութիւնը, ձեռական աշխատանքը, երգը, բնագիտութիւնը եւ բնապատմութիւնը:

Ըստ Թոլսթոյի, իր կոչումին տէր է այն ուսուցիչը, որ ամբողջ ժամուան մը ընթացքին, վայրկեան մը իսկ չի ձանձրանար:

Իտէալ ուսուցիչ է այն, որ կը սիրէ թէ իր գործը, թէ իր աշակերտները:

Իսկ եթէ ուսուցիչը կ'ուզէ գիտութեամբ կրթել աշակերտը, պէտք է որ սիրէ այդ գիտութիւնը եւ զայն լաւ գիտնայ: Որովհետեւ, այդ պարագային միայն, աշակերտը պիտի սիրէ զինքը եւ գիտութիւնը: Ու կրթուի:

Թոլսթոյ երկար տարիներ ընթերցարաններու պատրաստութեան տքնեցաւ: Անոնց ինքնատպութիւնը հանրութեան, ուսուցիչներուն ու աշակերտութեան արժանացաւ: Իր կենդանութեան, այդ գիրքերուն թիւը միլիոնի մը հասեր է:

Ունի բազմաթիւ հէքեաթներ եւ պատմուածքներ, պատրաստուած յատկապէս ուսուցման համար: Հաճելի: Ցաւոտ: Հետաքրքրական: Դիւրամատչելի: Եւ մարսելի:

Հէքեաթներով բնագիտութիւն, քիմիաբանութիւն, կրօն, բարոյագիտութիւն ուսուցանել: Օ՜, որքան կը սիրեն աշակերտները ուսուցման այդ եղանակը:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

ԵՕԹԸ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ԵԽՍ

1919ի սկիզբները՝ Պոլսէն Հայաստան կ'անցնէր, Նիւ Եորք, Լոնկ Այլընտ Ֆէրմինկտէյլի երկրագործական գործնական վարժարանի տնօրէն՝ Տոքթ. Ճօնսըն: Կ'երթար Հայաստան, Մերձ. Արեւելքի Նպաստամատոյցի կողմէ նուիրուած ինքնաշարժ արօրներով (թրէքթըր) նոր երկրագործութեան հիմը դնելու համար մեր անզուգական երկրին մէջ:

Ծոցենուին մէջ կ'ունենանք տեսակցութիւն մը իրեն հետ: Կը խնդրեմ իրմէ հինգ որբ ուսանողներ ընդունիլ իր վարժարանին մէջ եւ զանոնք ամերիկեան գործնական գիտութեամբ մարզելէ ետքը դարձնել Հայաստան: Սիրով կ'ընդունի առաջարկս:

Կ'ընտրէի 5 հոգի, հինգն ալ անտեղեակ անգլ. լեզուին: «Մէյմը մեզ մտցուր Ամերիկա եւ վարժարան, անկէ ետքը տես», կ'ըսէին մեզի: Կը տրնտնայինք: Անոնք կ'աւելցնէին,— «Լոյսի ծարաւը ունեցող ջիւան արեւածաղիկներ ենք: Ստորեցէք մեզի, որպէսզի կարենանք անյագօրէն լոյս ըմպել արեւին ոսկեայ բաժակէն: Հաց չենք ուզեր, լոյս կ'ուզենք: Մենք բրդուճ մը հացը՝ անապատներու մէջ անգամ գտանք»:

Տեղի կուտանք: Կը ղրկենք հինգ հոգին: Աղուոր չափ մը կ'առնենք վարժարանէն: Որպի՜սի յանդգնութիւն էր, ուսանող ղրկել Ամերիկա, գիտնալով հանդերձ որ անգլերէն չեն գիտեր: Կը համբերենք: Տղաք մեղուի պէս կ'աշխատին գիշեր ցերեկ: Մէկ տարին բաւական կ'ըլլայ քիչ-չատ անգլերէն սորվելու: Մանաւանդ որ, տասը իրիկուն իրենց ականջներին կը լեցնէր անգլիերէնով: Կ'արձանագրուին դասարան: Արդէն առաջիններու շարքին մէջն են: Դասախօսները գիրենք կը մատնանշեն ամերիկացի ուսանողներուն:

— Ամօթ ձեզի, որ լեզուին անտեղեակ հայ ուսանողներ, առաջնութեան պատիւը խլեցին ձեր ձեռքէն: Երէկուան համբերը այսօր ճռուողուն ծիծառներ դարձան:

Երկու տարի յետոյ անբաւական գտան այս վարժարանը իրենց համար եւ փոխադրուեցան Նիւ Եորքի Քորնէլ համալսարանը: Ողբացեալ Պատրիկ Կիւլպէնկեան, հիացած այս հայորդիներուն ոլացքին վրայ, մեզմէ խնդրեց իրեն ձգել այդ տղաքը: Սիրով ընդունեցինք:

Թուենք.—

1.— Մուշեղ Ամատունի՝ Հաճընի որբանոցին նախկին տնօրէնին զաւակը: Գիւղատնտես:

2.— Խորէն Կիւլպէնկեան՝ գիւղատնտես:

3.— Վրոյր Ղազարեան՝ անասնաբոյժ:

4.— Բարսեղ Կիմիւշեան՝ գիւղատնտես:

5.— Վարդգէս Տաքէսեան՝ հաւաբոյծ:

Բոլորն ալ Քորնէլ համալսարանէն: Այժմ կը պաշտօնավարեն Հայաստանի մէջ:

Հայաստան կը պաշտօնավարեն նաեւ մեր հետեւեալ երկու սաները.—

6.— Արիս Ղազարեան՝ Երեւանցի: Փայլուն շրջանաւարտ Այօվայի (Մ. Ն.) երկրագործական պետական գոլէճէն:

7.— Յովհաննէս Փիլիկեան՝ գիւ… տնտես եւ շրջանաւարտ Նիւ Ե… երկրագործական պետական վար… րանէն:

Հայ գիւղատնտեսականը՝ իր … մաթիւ սաներէն հազիւ վերի … հոգին կրցած է Հայաստան մտ… երբ տակաւին դուռները վերջին… րներու նման ամրափակ չէին:

Բոլոր տղաքը պատուոյ խօսք … ւած են մեզի գրաւոր թէ՝ երբ … տեն իրենց ուսումնքը, անմիջ… պիտի վերադառնան Հայաստան, … ուիրուելու համար երկրին շին… րական աշխատանքներուն: Եօթ… գիի միայն վիճակեցաւ պահել ի… խօսքը: Մնացեալները դժբախտ… որովհետեւ, պարագաներու բե… մով, խոստմնազանց եղան:

Եւ այսօր, ինչպէս Հայ Գիւղ… տեսականի, նոյնպէս Բարեգոր… կանի սաները կը թափառին տա… խարհի մէջ:

Որովհետեւ, ըսենք ճշմարտու… նը բարձրաղաղակ, թէ խորհրդ… իշխանութիւնը կը վախնայ Եւր… յի եւ Ամերիկայի մէջ կրթուած… տասարդութենէն:

Բայց կը տուժէ Հայաշխարհը… րաշար:

Կը տուժեն նաեւ թափառական… եալ հայորդիները:

Արմէնիա եւ Արմէնիներ:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱ…

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրական Մրցանա…

Գրած էինք թէ Հայաստանի … ռավարութիւնը գրական մրցում … րացաւ վերջերս, վարձատրելու … մար լաւագոյն արձակ կամ չափ… ծոյ ստեղծագործութիւնները: Ժիւ… րին անդամներն էին կրթ. գործ. Եղիազարեան, Լ. Արիսեան, Յ. … գոսեան, Դ. Սիմոնեան, Եղ. Զաք… եան, Ն. Դարաղեան, Հ. Մկրտ… եան: Ժիւրին ստացաւ բազմաթ… գործեր, որոնք ղրկուած էին Մո… ուայէն, Թիֆլիզէն, Լէնինականէ… Երեւանէն եւ այլ վայրերէ: Մեծ … տաքրքրութիւն արթնցած էր գր… կան շրջանակներու մէջ: Ժիւրին… նութեան տակ 47 ձեռագիրներ (… բանաստեղծութիւն, վիպակ, պա… մուածք): Ահա քննութեան արդիւ… քը.—

Առաջին մրցանակի արժանի գ… չկայ:

Երկրորդ մրցանակին կ'արժանա… Դ. Դէմիրճեանի Ընկերներ պա… մուածքը:

Երրորդ մրցանակին կ'արժանա… երկու չափածոյ գրութիւններ՝ Յ… հաննէս Շիրազի Արեւի երկիրը … Հովհաննէս Պօղոսեանի Մայրակա…

Յովհ. Շիրազի տաղանդը յաւ… պէս ժիւրիին ուշադրութիւնը գրա… ըլլալով, մրցանակէն զատ յարմ… նկատուած է դիմել կառավարութե… Շիրվանզադէի սան անուանելու … մար զայն, որպէսզի կարենայ բա… րագոյն վարժարան մը յաճախե… զարգացնել իր ուժերը:

Երրորդ մրցանակի կ'արժանանա… նոյնպէս, երկու արձակ գրութիւն… Լ. Թարգիւլի Հսկաների շարժ… (վէպ), Սմբատ Տէր Գրիգորեա… Ցխնամեայ կռիւը (վէպ):

Ասկէ զատ յանձնարարուած է …

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (22)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ֆրանսայի նաւաղները իրենց հոգիի բարձրութիւնը երեւան բերին, ծերերը, պառաւները, մանուկներն ու կիները հանդստութեամբ մարտանաւերը հասցնելով:

Երկուշաբթի էր: Երէկուան կատղած ծովը մեղմացեր էր: Անյաղթ ու լայնածաւալ Միջերկրականը այդ օրը՝ լճակի մը խաղաղ վիճակը ստացած էր: Ճէպէլ-Մուսան կամաց կամաց ամայացաւ, զրկուելով իր դարաւոր ու հազարաւոր զաւակներէն: Կարծես Ճէպէլ-Մուսան արտասուալից աչքերով կը դիտէր իր հարազատ մարտիկներուն բաժանումը: Այս, մեր հայրենի նուիրական լեռը, իրաւունք ունէր տխրելու՝ ի տես մեր հեռացումին, որովհետեւ բոլոր յարձակումներու ընթացքին՝ իր հայրական կուրծքը պատնէշ ընելով ու իր վիթխարի բազուկները տարածելով՝ պաշտպանած էր մեզ ստոյգ մահէ:

Եւ մենք թաց աչքերով բաժնուեցանք մեր սիրասուն սարերէն:

Մեր վերջին հրաժեշտը տուինք պատուոյ դաշտին վրայ քաջաբար նահատակուած եւ Ճէպէլ-Մուսայի սրտին վրայ պառկող մեր տանջուած անմահներուն, որոնք ինկած էին ի խնդիր մեր ազատութեան: Փա՜ռք իրենց յիշատակին:

Հինգ մարտանաւերը հսկայ լեռներու պէս տատանեցան ծովուն վրայ: Կատարուեցաւ փրկութեան հրաշքը:

Ծերերու, կիներու եւ մանուկներու փոխադրութեան գործը աւարտած էր: Որպէսզի փոխադրութիւնը շուտափոյթ կատարուէր արգիլուեցաւ հանդերձեղէն եւ տնական պիտոյքներ միասին տանիլ:

Կարգը եկած էր, հեռաւոր պատնէշներէն նոր հասնող մարտիկներու փոխադրութեան: Անոնք նաւ մտնելէ առաջ մոխիրի վերածեցին հանդերձեղէնները, անասունները ու անկողինները: Իսկ պղնձեղէնները խոշոր կացիններով կտրատեցին, որպէսզի թշնամին չկարենար օգտուիլ անոնցմէ: Յետոյ մասնաւորաբար խնդրուեցաւ հրամանատարէն, որ ծովափի բլուրներու կողերուն վրայ գտնուող ջրերները, ձիերը, էշերը, կովերը, եզները, հազարաւոր այծերն ու ոչխարները գնդացիրի բռնուին: Խնդրանքը կատարուեցաւ, բլուրներու կողերէն գարմար անհամար անասուններ փճացան, որպէսզի Թուրքին ձեռքը չիյնան:

Ողջակիզումի յետին դրուագն էր այդ՝ Յաղթանակի Աստուծուն նուիրուած:

Այս բոլորն ալ լցուելով մակոյկներուն մէջ՝ յառաջացանք դէպի մարտանաւերը, մեր վերջին մնաս բարովն ըսելով մեր սիրական սարերուն ու հայրենի լերան:

Քիչ յետոյ ծովափը բոլորովին ամայացաւ: Քաշուեցան լաստերն ու մակոյկները: Կէսօրէ յետոյ, ժամը 3ին, մարտանաւերը սկսան յաղթականօրէն սուրալ Միջերկրականի անհուն կապոյտին վրայ՝ դէպի եգիպտական ջուրերը: Մարտանաւերուն վրայ երգ ու պար: 24 ժամ վերջ, հասանք Փորթ-Սայիտ: Անկէ ալ տեղափոխուեցանք Լապորէթ կոչուած աւազուտը, ուր արդէն անգլիական կառավարութիւնը հիմնած էր մեզի համար վրանաքաղաք մը, օժտելով զայն ամէն յարմարութիւններով:

Այսպէս վերջացան Ճէպէլ-Մուսայի ինքնապաշտպանութեան փառայեղ կռիւները:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Զէնք գործածողներուն ամբողջական թիւը 800 էր: Ասոնցմէ հազիւ 600 հոգին կրցան պատերազմներու մասնակցիլ, որովհետեւ հարկ եղած զէնքը կը պակսէր:

Մեր գործածած զէնքերը հետեւեալներն էին.—

133 հատ յունական «կրա» հրացան, վեց «զօնտաղլը մավզէր» եւ 450 պարզ հրացաններ: Կրա հրացաններէն ամէն մէկը 70—80 փամփուշտ ունէր: Եթէ կանոնաւոր զէնքեր ունենայինք, կարելի էր երեւակայել թէ ի՛նչ հրաշքներ կը գործէինք Ճէպէլ-Մուսայի սարալանջերուն վրայ:

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Առաքել Պըլէչեան, Գէորգ Գըրըճեան, Մանուկ Գըլըճեան, Մարկոս Սընապեան, Պետրոս Տօտագլեան, Գրիգոր Խօտիկեան, Խաչեր Տէր Մովսէսեան, Եսայի Եաղուպեան, Մարտիրոս Հապէշեան, Մարտիրոս Ճանըզեան, Միհրան Աղամեան, Միհրան Գաղանճեան, Մովսէս Եարըմազեան, Պետրոս Աբրահամեան, Պետրոս Գալուստեան, Պետրոս Աղամեան, Սեդրաք Պուրսալեան, Սերոբ Կապէշեան, Տիգրան Աբրահամեան, Յակոբ Պօյաճեան, Յարութիւն Խօտիկեան, Փանոս, Կարապետ, Եսայի Սըզաեաններ, Թովմաս Այնթապլեան, Յակոբ Փէնէնեան, Թովմաս Գարնէչեան, Իսկէնտէր Շարըլեան, Յովհաննէս Աբրահամեան, Պետրոս Տըմլաքեան, Սարգիս Առաճեան, Պետրոս Սըգաեան եւ Սերոբ Գապաղեան:

ՆԱՀԱՏԱԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Յակոբ Գարակէօզեան (Ըլլէօն), Յովհաննէս Լուրջեան, Գրիգոր Նըրուրեան, Պաղտասար Մարտիկեան, Վանէս Գօճանեան, Փօլոս Անտէկեան, Պետրոս Փէնէնեան, Ճապրա Խայօեան, Գրիգոր Ճըպուրեան, Սարգիս Շանապեան, Աբրահամ Սեւուկեան, Պետրոս Համամճեան, Սամուէլ Պօյաճեան, Սամուէլ Մարգարեան, Յարէթ Վանեան, Յակոբ Հավարեան, Պարսամ Խօչեան, եւ Միս… Պայրամեան:

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Մովսէս Աղամեան, Թովմաս Գ…նէչեան, Եռուֆ Քէօշէեան, Պօ… Ճըլըղեան, Յակոբ Դաւիթեան, …չեր Պլութեան եւ Աւետիս Մասմ…եան:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵ…

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

Դատարանի մէջ.

— Պարոն, անունդ ի՞նչ է:

— Քանի որ երդում ըրի ճիտակ …սելու, իմ իսկական անունս Պաղտ…սար է, բայց անախորժ գտնել… Մովսէսի փոխած եմ:

— Քանի՞ տարեկան ես:

— Թէեւ զիս 25 տարեկան գիտ…, բայց իսկապէս 35 տարեկան եմ:

— Արհեստդ ի՞նչ է:

— Գրաշար ճանչցուած եմ, բա… միայն անոնց սպասարկութիւնը կ'ը… եւ վերակուրները կը պատրաս…:

— Լաւ, այս դատին մասին ի՞նչ գ…ես:

— Ոչ մէկ բան գիտեմ:

տական Հրատարակչականին տպագրել հետեւեալ գործերը.—

Տորք Դադեանի Օրսիդիանը (վի-պակ):

Արշակ Շահնազարեանի Անցած ցաւերից (պոէմա):

Մաթեւոս Դարբինեանի Իգիթը (վի-պակ):

Ահարոն Խուդավէրտեանի Արգինեի ճակատամարտը (վիպակ):

Բաբգէն Շահումեանի Պղինձ եւ մարդիկը (պատմուածք):

Մկրտիչ Չէյթունի՝ Մարիոնէտների կռիւը (վիպակ):

Գրական այս մրցումը երեւան հանեց նաեւ բազմաթիւ շնորհալի երիտասարդ գրողներ, թէեւ իրենց ներկայացուցած գործերը արժանի չհամարուեցան մրցանակի:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

—•—

Կոմունիստ երիտասարդութեան Երեւանի քաղաքային կոմիտէն ձեռնարկեց մանկական երկաթուղիի մը շինութեան: Շինութիւնը յանձնուած է ճարտարապետ Գոգունցի: Մանկական երկաթուղին պիտի ձգուի արհեստական ձգախէժի գործարանին մօտ, դէպի Զանգի գետը տարածուած երեք քիլոմեթր հողամասին վրայ: Երկաթուղին առաջին կայարանը պիտի հիմնուի Ղամարլուի խճուղիին վրայ, երկրորդը՝ ձգախէժի գործարանին բանուորական աւանին մօտ, յետոյ երկաթուղին պիտի անցնի բաւական երկար տարածութեան մը վրայ Զանգիի ձորին եզերքէն: Ձորին եզերքը պիտի հիմնուի երկաթուղիի վերջին կայարանը, որուն դիմաց, դէպի Զանգի գետը փռուած բլրակի լանջին վրայ, պիտի առեղծուի հանգստեան պարտէզ մը, իսկ աւելի վարը, գետափը, լողարաններ:

Արդէն սկսուած են երկրաչափական աշխատանքները: Այս ամսու վերջ պատրաստ կ'ըլլայ երկաթուղիին շինութեան նախագիծը, Թիֆլիզի մանկական երկաթուղիին վրայ ձեւուած:

Կը յուսացուի որ Սեպտեմբերին պատրաստ ըլլայ երկաթուղին, երբ մանուկները պիտի կարենան ճամբորդել իրենց յատուկ վակոններով:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Տօնածառ

—•—

ՔԱՇԱՆ.— «Ցառաջդիմասիրաց» Միութիւնը կը կազմակերպէ տարին քանի մը հանդէսներ յօգուտ իր դպրոցին, որ կարենայ հաւասարակշռել տարեկան պիւտճէն: Հայկական ծը-նունդի նախընթաց օրը իր սովորական ցածլիկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մանուկներու տօնածառով զարդարուած իր հանդէսը, պէսպիսութեամբ ճոխացած:

Աւանդական կաղանդի ծառը լոյսով ու նագանքով՝ հարսնուկի նման պճնուած կը փայլէր մանուկներու ակնարկներէն չփացած: Այս առթիւ սիրով կը սեպենք շնորհակալութիւն յայտնել Պ. Գէորգ Մանդակունեանի, իր բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան համար: Սկիզբէն ի վեր ան է դպրոցի տօնածառին կնքահայրը եւ միշտ լայն չափով կը քաջալերէ «Ցառաջդիմասիրաց»ի բոլոր հանդէսները: Վարչութիւնը պատւոյ անդամ է արժանագրած զայն իր տոմարին մէջ:

Օրուան նախագահ Պ. Ս. Գարակէօզեան հանդէսը բացաւ գոհունակութեամբ շեշտելով շրջանին մէջ տիրող համերաշխութիւնը եւ դպրոցին շուրջ համախմբուած ուժերու ներդաշնակութիւնը: Ցետոյ բեմը յանձնեց մանուկներուն: Պճլտուն աչուկներով Արմէններ ու Արմենուշներ մէկը միւսէն աւելի լաւ արտասանելու ջանքով սկսան պանծացնել մեր լեզուն ու կաղանդ պապան: Հրճուանք կար ամէնուն դէմքին վրայ ի լուր մայրենի բարբառին: Ո՛րքան քաղցր կը հնչէր մեր ականջին տարագիր լեզուն օտարութեան սա մութ օրերուն: Փոքրիկներու արտասանութեան ջերմութենէն սրահին խանդավառութիւնը տեսնելով, նախագահը խօսքը տուաւ ուսուցչին, Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի, որ բոցեղէն խօսքերով յիշեց թէ ինչպէս սարսափի օրերուն «Մուսա լերան» օրհասական մարտնչումներու կրակին մէջ, այս արի ժողովուրդին մանուկները գնդակներու սուլոցին տակ, հայ տառերը սորվելու փորձը կը կատարէին: Եւ նմանցնելով այսօրուան կացութիւնը լռիկ հերոսամարտի մը՝ օգնութեան կանչեց ծնողներն ու բոլորը անխտիր մեր լեզուն արժանաւորապէս փոխանցելու նոր սերունդին:

«Ով մեծասքանչ»ով սկսած եւ «Ցառաջ նահատակ»ով վերջացող տոհմիկ երգերու շարքը հաճոյքով եւ ոգեւորութեամբ ունկնդրուեցաւ: Ս. Ցովհաննէսեան հայ երգը հայ մանուկին հոգիին մէջ ներարկելու գեղեցիկ աշխատանքը կատարած էր: «Կ'ուզե՛նք, կ'ուզենք»ներով ժողովուրդը կը պահանջէր որ հիւրերէն Շաւարշ Միսաքեանը քանի մը խօսք ըսէ: Եւ «Ցառաջ»ի խմբագիրը հարկադրուեցաւ տեղի տալ, շեշտելով արթուն եւ խանդավառ աշխատանքի անհրաժեշտութիւնը՝ բոլոր ճակատներուն վրայ: «Մենք մեր ձեռքերով բերած պիտի ըլլանք ճակատագրական անէծքը, եթէ չի՛ջի այս մանուկներուն աչքերուն հայկական կրակը»:

Կրկնակ խանդավառութեամբ ծափերը չդադրած սկսան հայկական պարերը տոհմիկ տարազով: Աշակերտուհիները պարիկներու նման կը դառնային շուրջպարը հեռացնելով ներկայ հասարակութիւնը:

Այսպէս վերացած մթնոլորտի մը մէջ լուսափայլ տօնածառէն կը քակուէր միրգերու շարանը ու կը բաժնուէր փոքրիկներուն, Կ. Խաչի անդամուհիներուն կողմէ: Հայկական ճրագալոյցի երեկոն արժանաւոր կերպով փակելած ըլլալու ուրախ տրամադրութեամբ կը պարպուէր սրահը, մինչ շատեր «Շնորհաւոր ծընունդ եւ Ցայտնութիւնը մեր տան մէջ կ'ուզենք» կ'աղաղակէին:

Կ. Նիկողոսեան

ՄԵՐ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

—•—

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Ցունուար 4ին տեղի ունեցաւ Թաղիս դպրոցական երեկոյթը, որ կազմակերպուած էր Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Դպրոցասէրի մանկապարտէզի վարչութեան եւ դպրոցին օժանդակ Տիկ. Միութեան կողմէ, Ցովհաննէսեանի սրահին մէջ:

Ստուար բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ գրաւած էր ամբողջ աթոռները եւ դպրոցին 80 աշակերտները եռուղեւի մէջ էին: Աշակերտական խումբը երգեց «Ով մեծասքանչ»ը, զոյգ վարչութեան կողմէ բացումը կատարեց Պ. Գաճվէճեան եւ բացատրեց հանդէսին նպատակը, ծնողներու պարտականութիւնը այս նուիրական գործին մէջ եւ մատաղ սերունդի դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը:

Երկրորդ խօսողն էր Համազգայինի կեդր. Վարչութեան կողմէ Պ. Վաչեան, որ գնահատեց կատարուած աշխատանքը: «Համազգայինը պատրաստ է նորէն օգնելու, որովհետեւ մեր նպատակն է օգնել բոլոր թաղերու մանկապարտէզներուն անխտիր»:

Աւելի քան 70 աշակերտներ, մանչ եւ աղջիկ երգեցին, արտասանեցին, մենախօսեցին եւ տրամախօսեցին: Բոլորն ալ յաջող էին: Երկու վարժուհիները, Օր. Եղիսաբեթ եւ Օր. Աննիկ ջանք չէին խնայած ոտանաւորները եւ խմբերգները սորվեցնելու համար: Երգուեցան հինգ խմբերգներ, հինգ տրամախօսութիւններ (Հայրիկին խնձորները, Այրի կինը, Փնթի Սամուէլը, Ընտանեկան կրթութիւնը եւ Կաղանդը կուգայ): Կաղանդ Պապան բեմին վրայ ուտելիքներ բաժնեց բոլորին անխտիր: Վարժուհիներու ղեկավարութեամբ դպրոցի ութ փոքրիկները պարեցին չորս տեսակ գեղջկական պարեր իրենց յատուկ տարազով: Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր Օր. Ա. Արուսեան մեներգով եւ ստեպուեցաւ կրկնել: Օժանդակ Տիկ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Տիկ. Եւ. Քէօլէեան դպրոցի յառաջդիմութեան մասին եւ կոչ րրաւ տիկիններուն որպէսզի սրտով փարին կրթական գործին:

Ամէնէն վերջը հաւ մը եւ շիշ մը շամփանիա աճուրդի դրուեցան: Աճուրդը բարձրացաւ 280 ֆր.ի եւ շահեցաւ Պ. Քէպապճեան եւ ընկերները 10 ֆր. եւս վճարելով: Արդէն կէս գիշեր էր երբ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ «Եփրատ» նուագախումբի: Զոյգերը կը դառնային երբ յանկարծ մեներգներու շարք մը ծայր տուաւ: Կարգով երգեցին Օր. Ա. Արուսեան, Պ. Պ. Փափոյեան եւ Գառնիկեան, ,իւրաքանչիւրը չորս կտոր:

Երեկոյթը վերջացաւ առաւօտ ժամը 6ին, «Մեր հայրենիք»ով:

Ներկայ մը

ԿԱՂԱՆԴԸ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ.— «Արարատ» Միութիւնը, որ կազմուած է 4 տարի առաջ, նպատակ ունենալով գաղութիս մէջ վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը, հպարտ է իր մանկապարտէզով:

Վերջերս վարչական նոր ընտրութիւն կատարուելով իբրեւ օժանդակ մարմին ընտրուեցաւ Տիկ. Մշ. Միութիւն մը: Եւ անմիջապէս կազմակերպուեցաւ Կաղանդի տօնը: Ամէն տարի Ֆր. Հ. Կ. Խաչը իր բաժինը ունի,— տօնածառը եւ պտուղները: Իսկ նորակազմ Մշ. Տիկ. Միութիւնը անմիջապէս հանգանակութեան ելաւ, գնելու համար խաղալիկներ: Բոլորը մասնակցեցան: Հանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 4ին, շաբաթ երեկոյ Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրահը, որ ձրի տրամադրուած էր: Կիներու զոյգ կազմակերպութիւնները ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան: Երկու հարիւրէ աւելի հայրենակիցներ եկած էին լսելու իրենց պզտիկները, որոնք արտասանեցին, պարեցին, երգեցին եւ փոքրիկ ներկայացում մըն ալ կատարեցին: Բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, հակառակ տեղի անյարմարութեան: Ամէն բան պատրաստուած էր մէկ շաբթուան ընթացքին: Գովելի է ուսուցչուհի Տիկ. Ն. Կէօնճեան որ ջերմապէս փարած է իր պաշտօնին եւ ամէն զոհողութիւն կ'ընէ, բան մը աւելի սորվեցնելու համար: Գնահատելի աշխատանք տարած էին տիկիններ Գալայճեան, Զաքարեան, Փառանձեմ Եսայեան, Եկէնեան, Քիւրքճեան, Խաթաղեան, իսկ Ֆր. Հ. Կ. Խաչէն՝ տիկ. Ճիհանեան, տիկ. Մարտիրոսեան, Նազաչեան, Օր. Ներ Բաղումեան եւ Գոհար Պալեան: Տիկ. Գալայճեան կարդաց գրաւոր յորդոր մը ուղղուած մայրերուն. «Մայրեր եւ քոյրեր, միութիւնը զօրութիւն է. պէտք է միանանք որպէսզի կարենանք իրականացնել մեր ուսերուն վրայ դրուած այն ծանր պարտականութիւնը որ մեզ փոխանցուած է մեր նախնիքներէն. Հայ մնանք եւ հայեցի կրթութիւն տանք մեր զաւակներուն: Միութիւն եւ կրկին միութիւն»: Պ. Խուպոյեան երգեց «Հայաստան»ը եւ ֆրանս. երգ մը: Նոյնպէս Օր. Փափազեան երգեց քանի մը հայկական երգեր: Տիկ. Փառանձեմ կարդաց գեկոյց մը նորակազմ վարչութեան կողմէ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆր. Հ. Կ. Խաչին, ինչպէս եւ «Արարատ» Միութեան, որ բարի եղած է ընդ առաջ երթալու Տիկ. Միութեան կազմութեան: Ցետոյ խօսք առաւ Արարատ Միութեան վարչութեան, որուն կողմէ խօսեցաւ Պ. Ճիհանեան, գնահատելով հայ կիներու եւ մանաւանդ մայրերու դերը հանրային կեանքին մէջ.—«Ցաջողութիւն եւ յարատեւութիւն, մայրեր ու քոյրեր, անխաթար պահելու համար հայկական մշակոյթը»: Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Կէտիկեան.— «Հայրենակիցներ, երբ մենք օր մը Հայաստան երթանք, մեզի չպիտի հարցնեն թէ որքան դրամ բերած ենք, այլ պիտի հարցնեն — Հայերէն կարդալ գրել գիտէ՞ք: Պէտք է ուրեմն մենք մեր պարտականութիւնը կատարենք սորվեցնելով հայ լեզուն մեր զաւակներուն»:

Վիճակախաղէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը ի նպաստ դպրոցին: Հանդէսը վերջացաւ կէս գիշերին, իսկ ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ:

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ

—•—

ՏԷՍԻՆ, 5 յունուար.— Ձեր թղթակիցը Թոգատցիներու կոխին մէջ մեր անունն ալ յիշած ըլլալով (3 յունուար), ստորագրեալներս կը յայտնենք թէ կոխին չենք մասնակցած: Մարտիրոս Գաբիկեան.—Իմ տունը չէ խուզարկուած ոստիկանութեան կողմէ: Տ. Փօլատեան.— Ես Հօկ չեմ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բացորոշ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ասոր վրայ պատասխանեց ինծի թէ այդ պատճառով ալ Կարինի համար 60 անգլիացի սպաներ ուզած է եւ հաւանութիւն առացած է: Այս առթիւ իմացայ ուրիշ դէպք մը, ասոր կամ լեհ զինուոր մը որ Կարինի կայանապետի պաշտօնը կը վարէր, չէր ուզած ծառայութիւնը շարունակել: Հրահանգներու աւելի արագ գործադրութեան պատրուակին տակ սպաներուն հրաման րրի կարելի եղածին չափ իրարու մօտ բնակիլ, որպէսզի ի հարկին իրարու օգնէինք եւ այնպէս ալ կատարուեցաւ:

Հարիւրապետ Նէյմոլով փետրուար 25ին մեկնած էր: Անոր պարտականութիւն դրած էի Սարը Ղամըշ կանգ առնել եւ լուր տալ սպայակոյտի զօրավարներուն Վիշինսկի եւ Գերասիմովի, ինչպէս հրեաանիի հրամանատարին մեր անտանելի կացութեան մասին Հայերուն մէջ եւ խնդրել անոնցմէ կարելի եղածին չափ շուտ աղատել մեզ այս անել վիճակէն:

Փետր. 24ին, տեսայ Թուրք օդանաւ մը որ հետախուզական թռիչք մը կ'ընէր եւ հետեւցուցի թէ թշնամին Երզնկայի մօտ էր կամ նոյն իսկ Մամախաթուն կը գտնուէր: Գնդ. Մորէլ նոյն օրը կ'իմացնէր ինծի թէ Թրքական առաջարկ մը առացած է Կարինը պարպելու համար: Թրքական գրաւումէն վերջ միայն իմացայ հրամանատար Քեազիմ պէյէն թէ այս յիշուած առաջարկը պարզ թղթի կտոր մը չէր, այլ պաշտօնական գրութիւն մը իր իսկ ստորագրութեամբ: Մինչդեռ Գնդ. Մորէլ գիս սխալ համոզումի դնել կ'ուզէր, այնպէս մը ցոյց տալով թէ պաշտօնական, հրամանատարէն ստորագրուած այդ պահանջը պարզ ուլթիմաթ մըն էր: Բերդի ընդհանուր սպայակոյտը փետր. 24—25ին կը յայտարարէր թէ վտանգ չկայ: Թրքական խումբ մըն է միայն որ նըկատուած է Թէքէ - Տէրէսիի շրջանը, որուն աւելի յառաջանալը արգիլուած է արդէն դէմը ղրկուած ջոկատի մը միջոցով: Ըսուեցաւ նոյնպէս թէ Կարինէն ղրկուած զօրամաս մը թշնամին Իլիճայէն քանի մը մղոն անդին մղած է: Մինչ այդ իմացանք թէ Թէքէ Տէրէսիի հայկական ջոկատը յարձակում կրած էր եւ անոնք որ կըցած էին փախչիլ, հովի արագութեամբ փախած էին Կարին, նաեւ Իլիճայի ամբողջովին բնաջինջ ջոկատը փախած էր նոյն ուղղութեամբ:

Գնդ. Մորէլին բերանացի հրաման առացած էի կրակ բանալու յարձակողներուն վրայ. թէեւ չէի նկատեր ուղղութիւն մը որուն վրայ կրակ բանալու էի: Խարբերդի ճամբուն վրայ կ'երեւային միայն փախչող հայ զինուորներ եւ Տրապիզոնի ճամբուն վրայ հայկական ջոկատներ, որոնք կանոնաւոր շարքերով, կարծես թէ ստրանփորձ կը կատարէին, դէպի Կարին կը քաշուէին: Կէսօրէն եաք կը լսուէր նաեւ թէ թշնամի զօրամաս մը կեցած է Կեօզ գիւղի մօտերը: Ես 1500 հոգի կը հաշուէի զանոնք: Թրքական խումբերու երեւոյթը չունէին, այլ կանոնաւոր զօրագունդի մը:

Անդրանիկ կը փորձէր փախստականները ժողվել եւ դրկել թշնամիին դէմ, բայց երկչոտները առաջին անգամ որ թշնամիին հետ շփում ունենային կը փախչէին: Միւս կողմէ հրետանին կը շարունակէր կրակել մինչեւ կէս գիշեր: Այն ատենէն որ Քիւրտերու յարձակողականը սկսած էր եւ որոշուեցաւ զիմադրել, ռուս սպաները այլ եւս չխօսեցան մեկնելու մասին եւ իրենց ինկած պարտականութեան բաժինը կը կատարէին:

Զէի յաջողիր յարձակողականի մըղել հայ հետեւակազօրքը, որ իմ Պէօյիւք Քիրէմիթլիի մարտկոցներուս կը հսկէր: Ընդհակառակն կը ձգէին մարտկոցները եւ շարունակ կը նահանջէին դէպի Խարբերդի դուռը: Հայերը որոնք Թէքէ Տէրէսիէն փախած էին, այդ վիճակին մէջ իսկ կը գողնային հօտեր, կը սպաննէին անզէն մարդիկ, կը չէզոքացնէին իրենց ճամբուն վրայ հանդիպած գիւղացիներ: Ռուս սպայակոյտին համար անսպասելի բան մըն էր Թրքական յառաջխաղացումը Կարինի վրայ: Կարի հրաման մը տրուած չէր: Եթէ նոյն իսկ տրուած էր, ես լուր չունէի: Իմ պարտականութիւնս շատ պարզ էր. հրետանիի տակ առնել թշնամին, արգիլելու համար անոր քաղաքի բերդապատին անցնիլը: Ասկէ զատ առաջաւոր դիրքերուն մէջ կը գտնուէին հետեւակազօրք եւ լեռնային հրետանի, որոնք իմ հրամանատարութեանս տակ չէին:

Նոյն օրը քաղաքի հայկական ոստիկանութիւնը մինչեւ իրիկուն դրադեցաւ ձերբակալելու ամբողջ մահմետական այրերը, առանց խնայելու ծերերուն եւ հիւանդներուն: Երբ կը հարցուէր պատճառը, կը պատասխանէին թէ երկաթուղիի ձիւնը մաքրելու համար մարդ կը հաւաքեն: Իրիկուան իմացայ թէ հայ ուսանող մը իր խումբով փորձած էր իմ տունս մտնել, թէեւ անունս դրան վրայ գրուած էր, երբ թէ խուզարկութեան համար: Բայց կինս հակառակած ըլլալով այս կամայականութեան՝ չէր կրցած ներս մտնել եւ միասին տանիլ տանտէրս, որ ծեր Թուրք մըն էր, եւ քանի մը քիւրտ ծառաները: Ասոր փոխարէն կուշտ ու կուռ հայհոյած էր: Ուսանողը ըսած էր թէ խուզարկութիւնները տեղի կ'ունենային Անդրանիկի հրամանով, հետեւաբար հարկադրականութեան դուռ մը բանալ տուի մեր բնակած մասերուն միջեւ, ծերուկը ներս առնելու եւ պահելու համար մեր մօտ, եթէ երկրորդ անգամ դային զայն տանելու:

Վերջին ժամանակները ամէն անգամ որ Անդրանիկ եւ իր սպայակոյտին այցելէի, հետս կը տանէի Հարիւրապետ Եուրքեվիչը, վարիչը զինուորական շարժումներու բաժնին, վկայ մը ունենալու համար այդ մարդոց հետ ունեցած յարաբերութիւններուս մասին: Իրիկուն մը ընկերացաւ ինծի սպաներու ժողովին: Երբ ներս մըտանք, ժողովը սկսած էր:

(62)

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակութիւն՝ ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ինծի նայէ աղջիկս, Պ. Էքրոյին սենեակէն կարեւոր գումար մը անյայտացեր է ...

Աղջիկը կարմրեցաւ:

— Ես լուր չունիմ. եթէ կը կարծէք որ ես վերցուցի այս դրամը եւ ատոր համար էր որ Պ. Էքրոյը զիս ճամբու դրաւ, շատ կը սխալիք ...

— Քեզ չեմ ամբաստաներ, աղջիկս, մի՛ յուզուիր ...

— Կրնաք իմ գոյքերուս մէջ փնտռել, ըսաւ աղջիկը արհամարհանքով. [illegible] մըն ալ չպիտի գտնէք ...

Այս անգամ Փուասոն էր որ մէջ մտաւ:

— Երէկ կէս օրէն եաքն էր որ Պ. Էքրոյը ճամբու դրաւ քեզ կամ դուն ճամբայ դրիր զինքը, այնպէս չէ՞:

— Այո՛...

— Ձեր տեսակցութիւնը ո՞րքան տեւեց:

— Տեսակցութի՞ւնը ...

— Այո՛, ձեր տեսակցութիւնը աշխատանոցին մէջ...

— Չեմ գիտեր...

— Քսան վայրկեա՞ն, կէս ժա՞մ ...

— Թերեւս ...

— Ո՞չ աւելի ...

— Ամէնէն շատը կէս ժամ ...

— Շնորհակալ եմ օրիորդ ...

Հետաքրքրուած՝ իրեն նայեցայ. սեղանին վրայի առարկաներով զբաղած էր. փայլ մը կար իր աչքերուն խորը:

— Լա՛ւ, գնա՛, ըսաւ ոստիկանը սպասուհիին:

Ըրսուլա Պօրն մեկնեցաւ:

— Որքան ժամանակէ ի վեր այստեղ է, հարցուց Րէկլըն՝ տանտիրուհիին. իր բերած վկայագրին օրինակը ունի՞ք այստեղ ...

Օրիորդ Րասըլ պատասխան չտուաւ եւ սեղանի մը դարակը քաշելով դուրս հանեց նամակներու տրցակ մը, որուն մէջէն զատեց վկայագիրը եւ ոստիկանին տուաւ:

— Օ՛հ, Տիկին Րիչարդ Ֆոլիոթի քովն է եղեր առաջ, հացցէն՝ Մարպի կրէյնճ, Մարպի ... Ո՞վ է այս կինը...

— Գաւառացի, բարի ընտանիք մըն է ...

— Շատ լաւ, ըսաւ ոստիկանը վկայագիրը վերադարձնելով. հիմա սա Էլսի Տէյլը կանչեցէք տեսնեմ ...

Էլսի Տէյլ յաղթանդամ, խարտեաշ աղջիկ մըն էր, հաճելի բայց տխմար արտայայտութեամբ: Հանդարտօրէն պատասխանեց մեր հարցումներուն եւ ցաւ յայտնեց կորսուած դրամին համար:

— Ցանցանք մը չունի կարծեմ, դիտել տուաւ ոստիկանը՝ Էլսիի մեկնումէն յետոյ. հապա՞ Փարքըրը ...

Օրիորդ Րասըլ դարձեալ շրթունքները պրկեց եւ պատասխան չտուաւ:

— Ինծի անանկ կուգայ որ այդ մարդը գործին մէջ մաս ունի, շարունակեց Րէկլըն. խնդիրը այն է որ չեմ գիտեր թէ ինչ առիթ ունեցաւ ան ... Ընթրիքէն անմիջապէս յետոյ իր պարտականութիւններով զբաղած էր իսկ իրիկուան իր շարժումներուն համար ալ լաւագոյն արդարացումները ունի ... այդ մասին ապահով եմ քանի որ մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւեցայ իրեն ... շատ լա՛ւ, շնորհակալ ենք, օրիորդ Րասըլ. խնդիրը եղածին պէս կը ձգենք առայժմ ... շատ հաւանական է որ Պ. Էքրոյտ ինքը տեղ մը վճարած ըլլայ այդ դրամը ...

Տանտիրուհին հրաժեշտ առաւ: Փուասոյին հետ տունէն մեկնեցանք:

— Սպասուհիին խառնած թուղթերը ի՞նչ թուղթեր էին արդեօք որ Էքրոյտ այդ աստիճան զայրացեր է. հանելուկը այդ կէտէն պէտք է լուծուի կարծեմ ...

— Քարտուղարը ըսաւ որ կարեւոր թուղթեր չկային գրասեղանին վրայ, բացատրեց Փուասօ:

— Այո՛, բայց ...

— Ձեզի զարմանք կը պատճառէ որ Էքրոյտ չնչին բանի մը համար այդքան կատղեր է, այնպէս չէ՞ ...

— Այո՛...

— Բայց չնչին բա՞ն մըն էր արդեօք..

— Ի հարկէ չենք գիտեր թէ ինչ կարգի թուղթեր էին. քարտուղարը ըսաւ որ ...

— Զգեցէք քարտուղարը, աղջկան մասին ի՞նչ է ձեր կարծիքը ...

— Ո՞ր աղջկան, հիւրանոցի սպասուհի՞ն ...

— Այո՛, Ըրսուլա Պօրնին մասին...

— Բարի աղջիկ մը կ'երեւար, բսի վարանումով:

Փուասօ կրկնեց իմ խօսքս, սակայն երբ ես կը շեշտէի նախադասութեանս առաջին բառը, անիկա կը շեշտէր չորրորդը:

— Բարի աղջիկ մը կ'երեւար, այո՛ ... Վայրկեան մը լռութենէ յետոյ, Փուասօ գրպանէն թուղթ մը հանեց եւ ինծի երկնցուց:

— Նայեցէ՛ք, ձեզի բան մը ցոյց պիտի տամ ...

Ոստիկան Րէկլըին պատրաստած ցանկն էր զոր աչքէ անցուցեր էինք առտուն: Ըրսուլա Պօրն անունին դիմացը Փէնճիքցի բարեկամս մատիտով խաչ մը նշանակած էր:

— Կարելի է դուք չնշմարեցիք այն [illegible] պաշտօն, [illegible] կայն միայն [illegible] ման պարտ[illegible]

— Ձեք [illegible]

— Բժիշ[illegible] հիմ. Ըրսխ[illegible]

պաննած ըլլալ, բայց կը խոստովանիմ որ պատճառ մը, շարժառիթ մը չեմ տեսներ ... դուք կը տեսնէ՞ք ...

Խստութեամբ ինծի նայեցաւ: Այնքան խիստ էր ակնարկը որ անհանգստութիւն մը զգացի:

— Դուք կը տեսնէ՞ք, կրկնեց նորէն:

— Ո՛չ մէկ շարժառիթ ...

Ցետոյ յօնքերը պատելով ինքնիրեն ըսաւ.

— Քանի որ սպաննալիքով դրամ պահանջողը էրիկմարդ մըն էր, այս աղջիկը չէր կրնար ըլլալ, ուրեմն ...

Հազացի:

— Եթէ խնդիրը առոր մնայ ...

— Ի՞նչ, ի՞նչպէս ...

— Ոչի՛նչ, ոչինչ ...միայն թէ բսել կ'ուզէի որ Տիկին Ֆէրրըս իր նամակին մէջ կը յիշէր անձ մը, բայց չէր ճշդեր այդ անձին այր կամ կին ըլլալը ... Էքրոյտն ու ես փաստօրէն ենթադրեցինք թէ անիկա Էրիկմարդ [illegible]

(Շար.)

ճն, իբրեւ առեւանգիչը գնդ. Լենսպէրկի զաւկին, նահանգապետէն արտօնութիւն խնդրեց Ներումներու Ատեանին ներկայանալու եւ «բոլոր հարցումներուն պատասխանելու»: Հաւանական չէ որ ընդունուի այս խնդրանքը, բայց Նիւ Ճըրսիի նահանգապետը կ'ուզէ նկատի առնել զայն, ամբողջ ողբերգութիւնը լուսաբանելու համար: Եթէ մահապարտը նոր յայտնութիւններ ընէ, հաւանական է որ գլուխը փրկէ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հաստատուած նոր խստութիւնները մեծ դժգոհութիւն պատճառած են եւ շատեր կը հեռանան Խ. Միութենէն: Ինչպէս գրած էինք, նոր կանոնագրի մը համաձայն, բոլոր օտարահպատակները պարտաւոր են լուր տալ, հասցէ կամ բնակավայր փոխած կամ ճամբորդած ատեն եւ.: Օտար առեւտրականներն ալ կաշկանդումներու ենթարկուած են, մանաւորապէս Մոսկուայի մէջ: Միւս կողմէ օտար դրամի փոխարէն րուբլի (3 ֆրանք) ստանալու պայմանն ալ օտարներու գործին չի գար: Մոսկուայէն հեռացան քանի մը Ամերիկացիներ, իսկ դեսպանատունը խնայողութիւններ կը կատարէ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ 15ամեակը տօնուեցաւ Խ. Միութեան մէջ: Արդարեւ, 15 տարի առաջ էր որ Լէնին անձամբ մէջտեղ դրաւ ամբողջ երկիրը ելեկտրական ուժով օժտելու ծրագիրը: Սկզբնական ծրագիրը կը տրամադրէր շինել 30 ելեկտրակայաններու ցանց մը, որ գործադրուեցաւ 1928ին: Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ այժմ եռապատկուած է ցանցը:

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՄԱՆ մը վրէժը լուծելու համար, աւստրիացի առեւտրական մը, Էտկար Փիլլեր, 48 տարեկան, իր երկու զաւակները սենեակ մը տարաւ, անկողին դրաւ, կազին կտուցը բացաւ եւ երեքը մէկ մեռան շնչահեղձ: Զաւակներէն մէկը հինգ տարեկան մանչ մըն էր, միւսը՝ աղջիկ մը, չորս տարեկան:

ԳԵՏԵՐՈՒ ՅՈՐԴՈՒՄԸ դադրած է առայժմ: Աէնն ալ սկսած է իջնել: Բայց կացութիւնը ծանր է տակաւին գաւառական շատ մը քաղաքներու մէջ, անձրեւները դադրած չըլլալով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԿՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը 11 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. ՄՈՎՍԷՍի բնակարանը:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը 11 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. ՀԱՅ ՔՆԱՐ, Ընդարձակ Երգարան (20 ֆրանք): 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք): 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք): 4. ՀԱՅ – ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք): 5. ԱՆՁՐԵՒ, Ժամաստեղ (15 ֆրանք: 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք): 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք): 8. ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք: 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք):

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արձակ էջերը» .— 2.— Հրանդի «Գեղի նամակներ» .— 3.— Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարհը» .— 4.— Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջերը» .— 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր» .— 6.— Գ. Զօհրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ծանօթ դէմքեր» .— 7.— Տ. Չէօկիւրեանի «Վանքը» .— 8.— Օհան Կարօի հատորը .— 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Ծապլվարը» :

(Իւրաքանչիւր հատորին գինն է 20 ֆրանք):

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Վալանթին, վէպ (20 ֆր.) .— 2. Ծրջիկ Մասոնեան (15 ֆր.) .— 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Յ. Պարոնեանի (10 ֆր.) .— 4. Փնջիկ Երգարան, (10 ֆր.) .— 5. Զրուցատրութիւն ֆրանս.— հայ (15 ֆր.) .— 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Յ. Պապէսեանի (10 ֆր.) .— 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 ֆր.) .— 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 ֆր.) .—9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 ֆր.):

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվազեանի (7.50 ֆր.) .— 2. Գծից դուրս, նոյն հեղինակէն (5 ֆր.) .— 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 ֆր.) .— 4. Կաթուշկը, Ա. Ահարոնեանի (5 ֆր.) .— 5. Մայիս 28 (5 ֆր.) .— 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի (5 ֆր.) .— 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 ֆր.) .— 8. Հայաստանի քարտէսը, Յ. Պապէսեանի (5 ֆր.) .— 9. Սայաթ Նովա (6 ֆր.) .— 10. Մշակոյթի Օրը (10 ֆր.):

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բալուի Հայրենակց. Միութիւնը (Մարսէյլ) իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Ա. Փոլոշեանի, իր տիկնոջ՝ Տ. ՓՈԼՈՇԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Զ. Ո. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Եր. Տէր Անդրէասեանի եւ պարագաներուն Պ. ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՄԻՀՐԱՆ ԱՒԻՔԵԱՆի մահուան առթիւ իր բոլոր պարագաներուն:

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հրատարակուեցաւ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

1936 — ԺԷ. Տարի

Գին 5 ֆրանք

Դիմել երկասիրողին, 1, Pl. Gare des Vallées, Bois Colombes, Seine, (France):

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը 12 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ անխտիր ներկայ ըլլալ: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱԼՈՒԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 12 յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 6 rue des Petites Maries, Bar Ararasի սրահին մէջ: Կը խնդրուի Պօմօնի Մասնաճիւղէն ղրկել իրենց ներկայացուցիչը:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտոփ եւ Լա Բրօթի ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերուհիները 12 յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ազգային վարժարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Ցիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յ. Տինքճեան կը ծանուցանեն թէ այսկիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3.50ին Thiais Parisien գերեզմանատան մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Մնուշ Տիքինճեանի (Տիգրանակերտցի) մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Կիրասօնցի մը (փարիզ) կը նուիրէ՝ Համազգային կեդր. վարչութեան 20 ֆրանք, Գալրօցասէր Տիկնանց ընկերութեան 20 ֆր.: Ստանալ ընկալագրով «Յառաջ»ի վարչութենէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Թրքունգցի Արթին (Ալթըփարմագ) եւ Վարդուհի Պարսամեան: 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները: Կը խնդրուի վերապրող Թրքունգցիներէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով: Ով եւ ստոյգ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկտարեկան Յառաջ եւ վեցամսեայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր: Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Իմացնել Տիկին Լուսիա Մանճեանի, Rue d'Italie, 48, La Tour da Pin, (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Թօզաթցի՝ Լեւոն Գարընեան, անուն՝ Վերոն, հօր անուն՝ Կարապետ, եղբօր անուն՝ Հաճի Մեհրան, ծնած 1905ին Թօքատ: 1915ի տարագրութեան տեսնուած է Թրունկըլ' Մալաթիոյ շրջան): Ստոյգ եւ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ, վեցամսեայ Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր: Իմացնել Արաքսի Եազմաճեանի Marchand Pantoufles, R. d'Italie. La Tour du Pin, Isère. (France).

Կը խնդրուի Արտասահմանի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել, որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 11 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3009

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ «ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ»

Կոչ մը եւս, Մարսէյլէն,— «յանուն Վասպուրականի Վերաշինաց երկսեռ Միութեան», որ ընդհ. ժողով պիտի գումարէ այսօր, 11 յունուար:

Ուրեմն, «Վասպուրական մեր աշխարհ»ն ալ երկուքի բաժնուած: (Ունին, արդէն, Հայրենակցական մը, Մարսէյլի մէջ):

Ինչո՞ւ այս նոր Միութիւնը: Թող իրենք բացատրեն.

— «Սիրելի հայրենակիցներ, Արեւմտեան Եւրոպայի այս մղձաւանջային եւ մանաւանդ տնտեսական տագնապի ամենաուր նախօրեակին, գաղտնիք չէ եւ մանաւանդ՝ աւելորդ է յիշեցնել ընդհանրապէս Հայերիս եւ մասնաւորապէս մեր հայրենակիցների ողորմելի վիճակը, տնտեսական ամէն տեսակ բարդութիւնների հետ միասին: Գաղտնիք չէ մանաւանդ, որ այսօր միայն Մարսէյլի մէջ, մեր հայրենակիցներէն տասնեակ ընտանիքներ, չքաւորութեան դաժան ճիրանների մէջ, աղքատութեան ամենավերջի ծայրին հասած՝ գթութեան եւ փրկութեան են կարօտ: Փաստեր կ'ուզէ՞ք, մտէք քանի մը անգործ ընտանիքների յարկի տակ, եւ պիտի տեսնէք, որ վերեւ յիշածներից աւելի վատթարագոյն է անոնց վիճակը: Ամէն չարիքէն յետոյ, որպէս արհաւիրք, ձեր առաջ կը պատկերանան աւելի տաժանելին՝ հիւանդութիւն ... եւ այսպէս անվերջ թշուառութիւն եւ թշուառութիւն ...

Ինչպէս ծանօթ է շատերին, նախապէս առաջարկութիւններ եղած էին Մարսէյլի մէջ ունեցած Վասպուրականի Միութեան Ընդհ. ժողովին, վերակազմել Միութիւնը, եւ որպէս Վերաշինաց եւ Խ. Հայաստանի բարեկամ, ներկայանալ համապատասխան մարմիններին, առ այն՝ որպէսզի հնարաւորութիւն ունենան մեր հայրենակիցները եւս ներգաղթին մաս կազմեն. եւ այդպիսով փրկութեան եզր մը գտնել: Բայց միշտ ապարդիւն»:

Այս հիման վրայ, խումբ մը երիտասարդներ ձեռնարկեր են կազմելու «Վերաշինաց»ը, «առանց կուսակցական որ եւ է խտրութեան եւ միշտ փոխօգնութեան նպատակով տոգորուած»:

Ու կը հրաւիրեն «բոլոր մարդկային հոգի եւ զգացմունք ունեցող Վասպուրականցիները» համախմբուիլ նոր կազմակերպութեան շուրջը, հետեւեալ առաջադրութեամբ.— «Առայժմ մասնակի, իսկ ապագային զանգուածային ներգաղթով եւ վերաշինութեամբ զարկ տալ Խ. Հայաստանի մէջ կատարուող շինարարութեան, որ պիտի լինի իբրեւ վերջին հանգրուան, մեր ցան ու ցրիւ եղած եւ տառապած ժողովուրդին»:

Ինչպէս կը տեսնէք, բաւական համեստ է ծրագիրը,— ճիշդ այն ինչ որ նախատեսուած է բոլոր Հայր. Միութեանց կողմէ:

Առ հասարակ բոլոր «Վերաշինաց»ները իբրեւ հիմնական ծրագիր կ'որոշեն նոր աւան շինել: Եւ ծագած պառակտումներուն գլխաւոր մէկ պատճառն ալ այդ է:

Մարսէյլի նոր Միութիւնը չունի «նոր Վասպուրական»ի ծրագիր, գոնէ դատելով այս կոչէն: Կը նշանակէ թէ կշռած է իր ուժերը: Ուրեմն պիտի գոհանայ աջակցելով հայրենիքի վերաշինութեան եւ ընծայելով բարեկամական հաւաստիքներ:

Հիմա որ ծանօթացանք նոր Միութեան եւ անոր առաջադրութեանց, անշուշտ պիտի հարցնէք,— Իսկ բուն Հայր. Միութի՞ւնը. ան հակառա՞կ է այս առաջադրութեանց:

Հարցումը կրնաք ուղղել բոլոր Հայր. Միութեանց, «Հառաջ» կամ «Վերաշինաց»: Եւ միեւնոյն ատեն պրպտել իւրաքանչիւրին ծրագիր – կանոնագիրն ու գործունէութիւնը:

Շատ քիչ են հիմնական տարբերութիւնները: Առ հասարակ բոլորին ալ մտահոգութիւնը մէկ է,— ի՞նչպէս կանգուն պահել իւրաքանչիւր նահանգի մնացորդները, եւ փրկել տարագրութեան չարիքներէն:

Բուն տարբերութիւնը — վերջերս ներարկուած պատուաստ մը— «քաղաքագիտական» է:

Ամէն Միութեան մէջ ալ կը գտնուին բարեմիտ կամ կարճամիտ մարդիկ, որոնք բաներ մը լսած, բայց լաւ չեն հասկցած: Եւ կամ, խորապէս զատնուած՝ իրենց Հայր. Միութեան պատկանելութենէն, կը կարծեն թէ կարելի է բարիք ստանալ անուն փոխելով, փոխանակ փոխելու եւ աշխուժացնելու գործունէութեան մեթոտները:

Ի՞նչ խօսք որ այսպիսի վիճակներու մէջ, առիթէն կ'օգտուին պղտոր մարդիկ, որոմ ցանելու եւ ճեղքեր բանալու համար:

Օրինակ՝ Տարօն – Տուրուբերանի խնդիրը:

Բոլորդ ալ քիչ – շատ գաղափար ունիք Հայր. Միութեանց, բայց մանաւանդ Տարօնի մնացորդներու մասին:

Ինչ որ ողջ մնացած է Մամիկոնեանց աշխարհէն, կը գտնուի Հայաստան, բնելով ամբողջ շրջան մը (Արագած): Մնացեալ մեծամասնութիւնը ցրուած է ի սփիւռս աշխարհի, եւ մանաւանդ Սուրիա:

Բաւ կ'ուզենք թէ Տարօնցիները մեծ համրանք մը չեն կազմեր Ֆրանսայի մէջ, եւ ընդհանրապէս բանուորներ են: Ուրեմն չունեւոր:

Արդ, այս Միութիւնը իր պատգ. ժողովը գումարեց վերջերս: Անոր եւեւէն՝ ուրիշ մը, նախաձեռնութեամբ ափ մը դժգոհներու (8 դեկտ. 1935):

Ի՞նչ ընելու համար,— նոր Տարօն շինելու: Ի՞նչ միջոցներով: Տուրք հաստատելով,— 10,000 ֆրանք՝ Մարսէյլէն, 8000 Փարիզէն, 6000 Տէսինէն, 4000 Լիոնէն, 2000 Վիէնէն: Գումար՝ 30,000 ֆրանք:

Ողբերգութի՞ւն թէ զաւեշտ: Կը խօսինք դեռ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը օգնութիւն կը սպասէ

Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասու օրկանը յունուար 9ին որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Մ. Նահանգները, նիւթական աջակցութիւն խնդրելու համար: Առ նուազն մէկ միլիոն փախստականներ անելի մը մատնած են Ազգաժողովը, իրենց իրաւական վիճակին անորոշութեամբ եւ նիւթական թշուառութեամբ: Պատուիրակութիւնը ճամբայ պիտի ելլէ յունուար 15ին: Այս առթիւ հրատարակուեցաւ տեղեկագիր մը, որ կ'ըսէ թէ աւելի քան մէկ միլիոն բռնադատեալ կամ կամաւոր տարագիրներ ցրուած են ի սփիւռս աշխարհի: Մինչեւ որ կարելի ըլլայ նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել այս հալածականներուն վիճակը բարւոքելու համար, անհրաժեշտ կը համարուի Նանսէնեան գրասենեակը շարունակել մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը: Այդ ժողովն է որ պիտի որոշէ տեւական ձեւի մը վերածել ամժամեայ կարգադրութիւնը, կամ բոլորովին նոր ծրագիր մը առաջարկել:

Համաձայն հրատարակուած տեղեկագրին, փախստականներու ներկայ թիւն է.— Ռուսեր՝ 700—800,00, Հայեր՝ 240,000, Գերմաններ՝ 80—100 հազար, Ասորիներ՝ 7000, Սարցիներ՝ 3–4000, Թուրքեր՝ 150 (ծանօթ սեւ ցանկը):

Նանսէնեան գրասենեակը 1927էն 1934 իր եկամուտներէն ծախսած է 2,685,000 զուիցերիական ֆրանք: Հիմա որ գերման փախստականներն ալ աւելցած են միւսներուն վրայ, եկամուտները չեն բաւեր ծախքերուն: Մանաւանդ որ, հիթլէրական իշխանութիւնը աւելի խստացուցած է հակահրէական օրէնքները եւ առնուազն 100,000 Հրեաներ եւս պիտի հեռանան Գերմանիայէն: Այս առթիւ տեղեկագիրը կը թելադրէ որ զանազան երկիրներ աւելի արդար բաժին մը ստանձնեն, այս փախստականներուն հոգատարութեան համար:

Նշանակուած պատուիրակութիւնը պիտի ջանայ Մ. Նահանգներու պաշտօնական եւ կէս - պաշտօնական կազմակերպութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել մասնաւորապէս Հրեայ փախստականներու կացութեան մասին: Ինչպէս գրած էինք, ուրիշ պատուիրակութիւն մըն ալ Անգլիայէն ճամբայ ելած է, տասը միլիոն անգլ. ոսկի հաւաքելու համար, ի նպաստ 100,000 Հրեաներու փոխադրութեան եւ տեղաւորման: Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկագիրը տեղաւորման յարմար վայր մը կը նկատէ Հարաւ. Ամերիկան, եւ այս առթիւ մտահոգութիւն յայտնէ գրոց - բրոց տարագիրներու մասին, որոնց մէջ կը գտնուին ականաւոր հեղինակներ, գիտնականներ եւ արուեստագէտներ, ինչպէս եւ ուսանողներ: Եւ կ'եզրակացնէ.— « Եթէ ասոնք լքուին, կրնան վտանգել քաղաքակրթութեան էական շահերը »:

Իտալացիներու դատնութիւնը Անգլօ-ֆրանսական նաւային ցոյցին առթիւ

Իտալական մամուլը չի ծածկեր իր դառնութիւնը՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տորմիղներուն համախմբման առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հրատարակած էինք երէկ: Այս առթիւ տրուած պաշտօնական բացատրութիւնները դիւանագիտական կը համարուին: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ Ֆրանսայի բարեմտութեան հաւատացողներ կան, Անգլիոյ հանդէպ միշտ ալ վերապահում կը տիրէ: Թերթերը քիչ մը «զարմանալի» կը գտնեն երկու տորմիղներուն «հերթական պըտոյտներու զուգադիպութիւնը», ճիշդ այն օրերուն երբ պիտի գումարուին Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբերը, իտալեւհապէշական խնդիրը քննելու համար: « Լավօրօ Ֆաշիստա » կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ քանի մը շաբաթ եւս չյետաձգուեցան Ֆրանսայի նաւային մարզանքները: « Թրիպունա » եւս ընդունելով հանդերձ Ֆրանսայի ծովային նախարարութեան հերքումը, դիտել կուտայ.— « Իտալիոյ հանրային կարծիքը չի կրնար գիւրաւ մոռնալ թէ անցեալ օգոստոսին, երբ անգլիական տորմիղը կը համախմբուէր Միջերկրականի մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը քանիցս ապահովութիւններ տուաւ, համոզելու համար թէ այդ համախմբումը ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ ռազմափորձեր կատարել»:

Կառավարութիւնը նկատելով որ անհամութիւններ կրնան ծագիլ այս բանավէճերէն, հանդարտեցուցիչ յայտարարութիւններ հրատարակեց արտաքին նախարարութեան միջոցաւ:

**** Հռոմի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն կը գտնուի, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ: Կը կարծուի թէ Պ. Իտըն կարգ մը հրահանգներ տուած է դեսպանին, անոր վերադարձին առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ 7 — 8 օրէն, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն առաջ: Տակաւին յայտնի չէ Անգլիոյ բռնելիք դիրքը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական կառավարութիւնը չուզեր նախաձեռնութիւն ստանձնել, նոր պատիժներու տնօրինութեան առթիւ:*

Զանազան լուրեր պատերազմի դաշտէն

Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ իտալական բանակը ընդհ. յարձակողականի մը ձեռնարկած է, Տոլոյի շրջանին մէջ (Հարաւային ճակատ): Իտալական հրամանատարութիւնը լռութիւն կը պահէ:

Դարձեալ հապէշական աղբիւրէ պաշտօնապէս կը հաղորդեն թէ Գալլի շրջանին մէջ պարտուած է իտալական ջոկատ մը, բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ ձգելով:

**** Ղպտիներու պատրիարքը, որ Եգիպտոս կը նստի, բողոքագիր մը ուղղեց հապէշական եկեղեցիներու կործանման առթիւ, պատճէնը ղրկելով Ազգերու Դաշնակցութեան:*

**** Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ իտալական Թիգրէի շրջանին մէջ ըմբոստացած է ալպեան զինուորներու գունդ մը, մերժելով ռազմաճակատ երթալ: Տրուած լուրին համաձայն, երկու զինուորներ սպաննուած են իրենց սպաներուն կողմէ եւ 500 հոգի շղթակապ առաջնորդուած են խիստ հսկողութեամբ: Սակայն զինուորները նորէն ըմբոստացած են, վարկաբեկիչ կանչեր արձակելով պատերազմին եւ Մուսոլինիի դէմ եւ պատռելով անոր պատկերները: Հինգ հարիւր զինուորներէն մեկնելու հրամանին համակերպած են միայն 18 հոգի:*

Իտալական կառավարութիւնը վճռապէս կը հերքէ այս լուրերը, «խայտառակ սուտեր» կոչելով զանոնք: Այս հերքումը ձայնասփիւռով ալ տարածուեցաւ, քանի մը անգամ եւ 17 լեզուներով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ »

Երրորդ տարին է որ Ֆր. Կ. Խաչը կը կազմակերպէ «Մանուկներու Օրը»: Աւելի նոյն՝ մէկ տարիէն միւսը:

Բուն Կեդր. վարչութեան ձեռնարկէն առաջ, «Օր»ը տօնուեցաւ զանազան վայրերու մէջ, Կ. Խաչի դրօշին տակ,— Լիոն, Վիէն եւն.: Նաեւ նախաձեռնութեամբ տեղական միութեանց (Քաշան, Առնուվիլ, Մարսէյլի արուարձաններուն մէջ եւն.):

Վաղը, կիրակի, Փարիզի օրն է, նախաձեռնութեամբ Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ ուր մասնաճիւղերու:

Չէ՞ք հրնուիր տեսնելով արագ ծաւալումը այս գեղեցիկ նորութեան, կեդրոններէն մինչեւ ամէնէն խոնարհ գիւղերն ու արուարձանները:

Անշուշտ կրկնապատիկ աւելի տպաւորիչ պիտի ըլլար ձեռնարկը, եթէ կատարուէր ամէն տարի միեւնոյն շաբթուն: Օրինակ՝ դեկտեմբերի վերջին կամ յունուարի առաջին շաբաթը: Եւ մօտաւորապէս նոյն ծրագրով:

Բայց,— մի՛ մոռնաք որ «դրսեցի» ենք եւ ամէն բան մեր կամքէն կախուած չէ:

Կը բաւէ որ չպակսի նախանձախնդրութիւնը, եւ հետզհետէ ոչ միայն շարժումը կը ծաւալի, այլեւ կը լրացուին պակասները:

Կ'ուզէի կաւատալ թէ, գոնէ այս ճակատին վրայ... «Վերաշինաց»ներ չեն բուսնիր, ի սէր Մանուկ - Արքային:

×

Ուրեմն, վաղը, կիրակի, Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը պիտի կազմակերպէ իր «Բուրատտան Մանկանց»ը: Ամբողջ ժամեր, Հայկակներն ու Հայկուհիները են որ պիտի փայլին բեմին վրայ եւ անոնց վրայ նայելով, մենք ալ պիտի ուզենք մանկանալ, պահ մը:

— Ո՞րքան խաղալիկներ գնած էք, հարցուցի վարչութեան մէկ անդամին:

— Առաջին տարին 250 հատ գներ էինք, չբաւեց: Անցեալ տարի գրեթէ կրկնապատկեցինք: Այս անգամ գնած եւ թուղթէ տոպրակներու մէջ տեղաւորած ենք հինգ հարիւր խաղալիկներ: Պիտի բաժնենք նաեւ ուտելիք:

— Իսկ այդ բոլորին ծա՞խքը:

— Կ. Խաչը ինք ստանձնած է: Կը տեսնէք արդէն, իբրեւ մուտք պիտի գանձուի միայն երկու ֆրանք, այն ալ չափահասներէն: Շա՞տ է տարին մէկ անգամ խնդացնել քանի մը հարիւր մանուկներ, մանչ թէ աղջիկ: Եւ մանաւանդ ստեղծել հայկական մթնոլորտ: Գիտէք որ հարիւրաւորներ, մինչեւ անգամ քոյր - եղբայր ֆրանսերէն կը խօսին իրարու հետ, եւ հետզհետէ կը խորթանան... Երանի՜ թէ միջոցներ ունենայինք հարիւրներու փոխարէն հազարներ փրկելու:

Այդ միջոցնե՜րը: Ամէն տեղ եւ ամէն ճակատի վրայ:

Կ. Խաչի անդամուհիները ոչ կտակի կը սպասեն, ոչ ալ «ազգային բարեբար»ներու: Անոնց ամբողջ դրամագլուխը կը կազմեն հաւատքն ու աշխատանքը եւ բոլորին մատչելի աղբիւր մը,— անդամավճար: Կաթիլնե՜ր:

Ջեր ձեռքն է առուակներու վերածել կաթիլները:

ՎԱՀԷ

Նաւային խորհրդաժողովը ձախողեցաւ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նաւային խորհրդաժողովը հոգեվարք է, եւ անելէն ազատելու միակ միջոցը կը համարուի յետաձգել զայն: Ճափոն պնդելով հաւասարութեան սկզբունքին վրայ, չուզեր մասնակցիլ, որով ժողովին արժէքը մեծապէս կը նուազի: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կ'ուզեն միայն իրենց վերապահել գերակշռութիւնը (5 — 5): Ճափոնի ծրագիրը մէկդի դրուած ըլլալով, խորհրդաժողովը վերջերս կը քննէր անգլեւամերիկեան ծրագիրը, բայց այս անգամ ալ Ֆրանսա եւ Իտալիա առարկութիւններ ըրին, այնպէս որ ժողովը անելի մատնուեցաւ:

Աւելորդ է յիշեցնել թէ իւրաքանչիւր պետութիւն կը շարունակէ իր սպառազինութիւնները, « պարապ վախի խաղալիկ » համարելով ժողովները:

Համարաբական դաշնակցութի՞ւն

Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ թերթերը նորէն կ'արծարծեն համարաբական Դաշնակցութեան խնդիրը, զոր յղացած էր հանգուցեալ գնդապետ Լօրընս, իր «Իմաստութեան եօթը սիւները» գրքին մէջ: Այս միջոցին դիւանագիտական տենդագին գործունէութիւն մը տիրէ կարգ մը արեւելեան երկիրներու մէջ: Կ'ըսուի թէ շարժման գլուխը կը գտնուին Թուրքիա եւ Իրան: Լուրի մը համաձայն, Իրանի շահը Պաղտատ պիտի այցելէ մօտերս, ոչ - յարձակման դաշինք մը կնքելու եւ սահմանավէճը կարգադրելու համար: Եթէ համաձայնութիւն գոյանայ, պիտի միանան Հիճազը, Աֆղանիստանը, Եէմէնը եւ Անդրյորդանանը:

Իրաւագիտական համալսարանը փակուեցաւ

Անցեալ նոյեմբերին իրաւագիտական համալսարանի ուսանողները բուռն ցոյց մը կատարեցին դասախօս Փրոֆ. Ժէզի դէմ, որ Եթովպիոյ իրաւագէտ խորհրդականի պաշտօնը վարած էր Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: Այս պատճառով ընդհատուեցաւ փրոֆէսէօրին դասընթացքը: Հինգշաբթի առտու պիտի վերսկսէր դասախօսութիւնը եւ վարժարանին վերատեսուչը ամէն զգուշութիւն ձեռք առնելով դէպի Գ. տարուան ամփիթատրոնը առաջնորդեց փրոֆէսէօրը: Բայց Պ. Ժէզ հազիւ երեւցած, ուսանողները թշնամական աղաղակներ արձակեցին եւ մարդը հարկադրուեցաւ ձգել հեռնալ: Վերատեսուչը ի զուր յորդոր կը կարդար: Ցուցարարները, թիւով 300 հոգի, խուժեցին դէպի հանդերձարանը, կարծելով թէ Պ. Ժէզ հոն պատսպարուած է: Դուռը գոց ըլլալով, խորտակեցին ապակիներէն մէկը: Վերատեսուչը նորէն միջամտեց եւ կարգի հրաւիրեց ուսանողները, սպառնալով ոստիկանութեան դիմել: Ուսանողները հեռացան համալսարանէն: Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, վերատեսուչը խնդրեց կրթական նախարարէն փակել համալսարանը, ցնոր տնօրինութիւն: Այդպէս ալ եղաւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ 5էն 4 առհարկուի իջեցուց զեղչի սակը: Դեռ երկու շաբաթ առաջ էր որ 6էն 5ի իջեցուց:

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ, Հնդիկ փիլիսոփայ - յեղափոխականը, ծանրապէս հիւանդ է, արեան ճնշումը աւելցած ըլլալով: Բժիշկները արգիլած են որ եւ է ֆիզիքական կամ մտաւոր ճիգ: Կինը կը հսկէ սնարին մօտ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵ - ՐՈՒՆ ԹԻՒԸ 522,000 հոգի աւելցած է դեկտեմբերի ընթացքին: Այժմ ընդհ. թիւն է 2,507,000: (1935 դեկտ. 31): 1934 դեկտ. 31ին 2,604,000 էր, իսկ 1932ին՝ հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն մէկ ամիս առաջ՝ 5,770,000: Կարգ մը սննդեղէններու նուազումը անտանելի չափերու հասած է: Հաւկիթի վաճառումը սահմանափակուած է միայն հիւանդնե -

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԱՏԱՐԱՆ.— ԴԱՏԱՍՏԱՆ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Եթովպիոյ մէջ կը տիրէ մովսիսական «ակն ընդ ական»ի օրէնքը։ Դատական, վարչական, զինուորական, օրէնսդիր իշխանութիւնները միացած ըլլալով՝ պատիժը կը տնօրինուի դատաւոր-կառավարիչ զինուորին կողմէ, որ գիւղին մէջ շում, գաւառին մէջ տէճազմաճ կը կոչուի։

Շատ խնդիրները կը քննուին վարչական առեւաններու համաձայն, թէեւ գրաւոր օրէնքներու ամբողջութիւն մըն ալ կայ, որուն փեթ-անակաստ (Թրգմ. Guidi 1898) անունը կուտան եւ որ վերցուած է հին կտակարանէն եւ Յուստինիանոսի օրինագիրքէն։

Մայրաքաղաքին մէջ իսկ գոյութիւն ունին ժողովրդական դատարաններ, որոնք վճիռ կուտան պատահական դէպքերու համար եւ կը կազմուին անցորդներէ։

Ժողովրդական դատարանները կը տեսնուին ամէն փողոցի անկիւն եւ շուկային գլխաւոր կեդրոնները։ Կռուարարները կը պարզեն վէճին մանրամասնութիւնները։ Պատահական դատաւորներ իրենց բերանները կը գոցեն մէկ ձեռքով եւ մտիկ կ'ընեն։ Մէկը չարժումներով կը պաշտպանէ իրաւունքը։

— Կ'երդնում որ ես իրաւունք ունիմ, ան անիրաւ է, եւ ասոր համար երկու հաւ կուտամ։

Միւսը կը պատասխանէ.

— Սուտ է ըսածները, ես իրաւունք ունիմ ես մէկ ոչխար կուտամ։

Դատավարութիւնը կը դառնայ նուէրներու քանակին շուրջ։ Թատերական տեսարանը կը փակուի, երբ պատահական դատաւորները խորհրդակցելէ ետք՝ իրենց վճիռը կ'արձակեն «յանուն կայսեր»։ Վճիռը կը գործադրուի առանց դանդաղի։ Բնիոնի մը համար կռուած էին եւ ահա հաւ մը եւ ոչխար մը տուգանք տալով իրենց օձիքը կ'ազատեն, յաջորդ օրը նոյն վէճը կրկնելու համար։

Ամէն մարդ կրնայ իր դատը անձամբ պաշտպանել կամ փոխանորդի մը յանձնել, որմէ վկայաթուղթ չի պահանջուիր։

Ո եւ է անհատ կրնայ դիմել արքային դատաստանին։ Սողոմոնի նման Նէկուսը հրապարակաւ կը դատէ ներկայացուած խնդիրները։ Անհատը կը ներկայանայ ինքնաբերաբար եւ ձեռքը վեր առնելով «աբի՛թ, աբի՛թ» (արդարութիւն) կը պոռայ։ Արքան կը հրամայէ քննել խնդիրը եւ ներկայանալ որոշեալ օրը։ Նոյնը կը կրկնուի գաւառներու մէջ, կառավարիչ-դատաւորներուն մօտ։ Դատարանին առջեւ ամէն մարդ հաւասարապէս իրաւունք ունի սեփական դատը պաշտպանելու։

Եթովպիոյ մէջ գոյութիւն ունին ֆափիթ-ֆիլասիոնները, կան հիւպատոսական եւ խառն դատարաններ մայրաքաղաքին մէջ։

Ֆրանսայի հետ կնքուած Քլօզիլ-քովքըի դաշնագրով (1908, յօդ. 7) օտարահպատակները կը դատուին պատկան հիւպատոսարանին առջեւ։ Եթէ օտար մը դատ ունի Հապէշի մը հետ՝ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ խառն դատարանի առջեւ, որուն նախագահն է Հապէշ մը եւ անդամ՝ օտարին պատկանած պետութեան հիւպատոսը կամ իր պատուիրակը։ Եթէ դատ բացողը Հապէշ է, եթովպական օրէնքով կը դատուի, իսկ եթէ օտար՝ պատկանած պետութեան օրէնքով։ Դատավարութիւնը կը տեւէ ամիսներ եւ բազմածախս է։ Վճիռի պարագային՝ գործադրութիւն չկայ։

Օտարներէն շատեր ձանձրացած են դատավարութիւններու տեւողութենէն եւ լքած նոյն իսկ իրենց իրաւունքները։ Նոյնպէս օտարներ տարիներով բնակարանի եւ խանութի վարձ վճարած չեն տէրերուն, որոնք փոխանակ հիւպատոսարան ներկայանալու, գոհացած են վարձակալներու մեկնումով։

Հետաքրքրական է նաեւ դատապարտութիւնը։

Պարտական ու պարտապահանջ միասին կը շղթայուին, մինչեւ որ համաձայնին իրարու հետ։ Ժամանակին պահանջատէրը իրեն կը կապէր պարտականը, որպէսզի չփախի։ Այժմ սովորութեան վրայ հիմնուած օրէնքի համաձայն՝ կը շղթայուին երկուքն ալ։

Մարդասպանին անձը կը պատկանի սպաննուածին մերձաւոր ազգականին, որ իրաւունք ունի նոյն ձեւով սպաննելու մարդասպանը կամ շղթայի պարներու գալ, մինչեւ որ մուրացկանութեամբ վճարէ արեան գինը։

Քանի մը տարի առաջ Հապէշ մը ծառէն վար կ'իյնայ եւ տակը գտնուող Հապէշ մը կը ջախջախէ։ Մեռելին մերձաւոր ազգականը պարտաւոր է նոյն ծառին վրայ ելլելու, նոյն տեղէն ջախջախողին վրայ իյնալու եւ նոյն ձեւով զայն մեռցնելու։ Բայց մեռեալին ազգականը կը հրաժարի վտանգաւոր փորձէն եւ միւսը կը փրկուի։

Քրէական յանցանք է գերիի մը ըմբոստութիւնը, մահափորձ կատարելը։ Հին ատեն ըմբոստ գերին կը խաչէին, աւելի վերջերը աչքերը կը հանէին եւ կը քարկոծէին։ Շատ տեղեր կը կտրեն ոտքն ու ձեռքը կամ կը սպաննեն։

Կոճամ գաւառին մէջ ոտքի մը վրայ մահափորձ կատարողը մեղրամոմով թաթխուած շղարշի մէջ կը փաթթեն եւ կը վառեն ջահի մը նման։

Ամուսինը սպաննող կինը ողջ ողջ կը թաղեն մինչեւ վիզը։ Մարդասպանուհին արեւին տակ ճանճերու մէջ ծծկուած կը մեռնի անօթութենէն եւ ահաւոր տանջանքներով։

Երբ գերի մը փախչի եւ մէկու քով ապաստանի՝ վերադարձնելու է տիրոջ։ Գերին պահողը պարտաւոր է փրկագին վճարելու կամ ինք գերի ըլլալու է Ֆաթա Նակասթի համեմատ։

Սպանութիւնը ոճիր մը չէ, եթէ ենթական ստրուկ ցեղէ է։ Կենդանիներ սպաննել եւ առնանդամներով զարդարուիլը մեծ պատիւ է տակաւին երկրին ներսերը։ Տիտղոսները կը տրուին սպանութեան թիւի համեմատ, 3 փիղ, 2 առիւծ եւ 4 առնանդամ։

Գողութիւնը սովորական է, բայց կը հետապնդուի գողը պարագային համեմատ։ Երբ փարեւոր անձի մը տունը գող մտած է, ոստիկաններ կը շրջապատեն թաղը, տուներէն դուրս կը հանեն թաղեցիները եւ կը սպասցնեն, մինչեւ որ գողը ցոյց տան։ Եթէ չխոստովանին՝ կը մերկացնեն եւ մեղրով կ'օծեն, որպէսզի մեղուներու եւ ճանճերու խայթոցներով տանջուին ու խոստովանին։

Երբ յանցաւոր մը եկեղեցի ապաստանի, քահանային պաշտպանութեան տակ կը գտնուի։ Ժամանակին ապաստանողը կը փրկուէր, այժմ ոստիկանութեան կը յանձնուի։

Մինչեւ ներկայ կայսեր գահաժառանգ հռչակուիլը մայրաքաղաքին մէջ գործադրուած է գող ու մարդասպան գտնելու հետեւեալ միջոցը։ Կառավարիչը կը հարբեցնէ մասնաւորապէս ընտրուած պատանի մը մասնաւոր դեղով մը եւ ազատ կը թողու։ Պատանին որ տունը որ մտնէ՝ հոն է գողը կամ մարդասպանը։ Ենթակայ պատանին եթէ ջուր տեսնէ մէջը կը նետուի եւ յանկարծ կը սթափի։ Ոստիկան ընկերացող փապանեան (ոստիկան) կը հսկէ ենթակային վրայ, իսկ եթէ ջուր մտնէ ու սթափի՝ ուրիշ պատանի մը փնտռելու է։

Այս միջոցը, որ զեղծումներու պատճառ եղած էր անցեալին մէջ եւ ճերմակներու ալ պատահած՝ բողոքներու տեղի տուած է, եւ ջնջուած՝ գահաժառանգին կողմէ։

Ոճրագործ ու գող կը դատապարտուին բանտարկութեան եւ երբեմն ալ անդամահատութեան։

Բանտերը վատառողջ տեղեր են, ուր բանտարկեալները զոյգ զոյգ շղթայուած կը բնակին։ Շղթայուած զոյգը միասին կը ճաշէ, կը քնանայ եւ բնական պէտքերը կը հոգայ։

Անդամահատութիւնը կը գործադրուէր մայրաքաղաքին մէջ մինչեւ 1923, իսկ գաւառները կը գործադրուի մինչեւ այսօր։ Լուդովիկոս ԺԵ.ի դեսպան Տը Լանէյ, հարիւրամեակ մը առաջ Եթովպիա այցելող ֆրանսացի Լը Ֆէպվր եւ վերջերս դէպի ներսերը ճամբորդող Եւրոպացիներ նոյն կերպով կը նկարագրեն անդամահատութիւնը։

Եթէ ձեռքը պիտի կտրուի, ենթական հրապարակ կը տանին։ Ոստիկան մը մէկ ձեռքը կը բռնէ, դահիճը մասնաւոր դաշոյնով մը դաստակէն կը կտրէ։ Գործողութիւնը վայրկեան մը իսկ չի տեւեր։ Ենթական զգայազիրկ կը մնայ, մինչ ազգականները տաք իւղի մէջ կը մխեն կտրուած թեւը արիւնահոսումը դադրեցնելու համար։ Ժամանակ մը վերջ ենթական կը սթափի եւ փրցուած ձեռքը միւս ձեռքին մէջ՝ կը մեկնի հրապարակէն։ Կտրուած ձեռքը կը չորցուի եւ կը պահուի, որպէսզի մահուան պարագային միասին թաղուի այն հաւատքով որ յարութեան ատեն ենթական ամբողջ մարմնով յարութիւն առնէ։

Եթէ ենթական ազգական չունի՝ զգայազրկումը մահուան կը փոխուի արիւնահոսումին պատճառով։

Աւելի ծանր յանցանքի մը համար ձեռքին հետ կը կտրեն նաեւ ոտքը։ Արիւնահոսումը դադրեցնելու համար կը գործածեն նաեւ բուսական դեղեր եւ կը կապեն վիրաւոր անդամը։ Ժամանակ մը յետոյ ենթական սթափելով՝ կը շալկէ ոտքն ու ձեռքը եւ կը դիմէ եկեղեցի, որպէսզի փառք տայ Աստուծոյ։ Վիրաւոր անդամները շուտով կը սպիանան։ Այնուհետեւ դժբախտ էակները մուրացկանութեամբ կը քաշքշեն իրենց հաշմանդամ վիճակը։

Հապէշները դատարան եւ գրաւոր օրէնք ունին, բայց հիմնուած են բարքերու վրայ, որովհետեւ չկայ օրէնսդիր մարմին կամ ձեռնհաս անհատ՝ օրէնքներ խմբագրելու համար եւ ձեռնհաս ու արդարադատ դատաւոր՝ զանոնք գործադրելու կարող։ Օրէնսդիրը օրէնքի կարգ պիտի անցրնէ ընկերութեան համար օգտակար սովորութիւններ, պիտի արգիլէ վնասակարները։ Օրէնքներու միջոցով նոյն իշխանութեան տակ պիտի միանան զանազան ժողովուրդներ ու սովորութիւններու նոյնութեամբ պիտի կազմեն ժողովուրդ մը։ Այս երկու պայմաններն ալ գոյութիւն չունին Եթովպիոյ մէջ, ինչպէս տակաւին բաժնուած չեն դատական, գործադիր, զինուորական իշխանութիւնները եւ կ'ապրին հետեւաբար վարչական եւ դատական նախնական կեանք մը։

ՀԵԹՈՒՄ

ԵՐԿՈՒ ՑԷՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ - ԱԼԺԵՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ

Քանի մը շաբաթ առաջ ներկայացուցած էի Մարոքի հայ գաղութին վիճակը, ամփոփելով այցելու հովիւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեանի տեղեկագրէն։ Այսօր պիտի խօսիմ Ալժերիոյ եւ Թունուզի գաղութներուն մասին, հետեւողութեամբ նոյն աղբիւրին։

Ալժերիոյ հայութեան կեդրոնը կարելի է համարել Ալժէ-Պլիտա, ուր համախումբ կ'ապրին 37 ընտանիքներ, իրարմէ 49 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Տեղական պայմաններն ու հեռաւորութիւնը նկատի առնելով, երեք առանձին Միութիւններ (մեր հասկցած ձեւով թաղականութիւններ) կազմուեցան, բարոյապէս կապուելով Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմին, ճանչնալով եւ յարգելով անոր հեղինակութիւնը։

Այսպէս Ալժէի մէջ կ'ապրին 14 ընտանիքներ, որոնց շատերը սեփական գործ ունին։ Կան երկու աղիքի գործարաններ, երկու ապահովագրական պաշտօնեաներ, երկու դերձակ, չորս լուսանկարիչ, մէկ առեւտրական եւ մէկ ալ P.L.M.ի պաշտօնեայ։

Ալժէի Միութեան վարչական կազմը.— Պ. Ցարէթ Տէրտէրեան՝ ատենապետ, Լ. Մուրատեան՝ ատենադպիր, Ղազար Գրիգորեան՝ գանձապահ։

Հանգանակութեան մասնակցեցան հետեւեալները.— Պ. Պ. Վ. Կիւլպէնկեան 100, Ցարէթ Տէրտէրեան 100, Ղազար Գրիգորեան 100, Գասպարեան եղբայրներ 50, Վահան Աղաճանեան 50, Լ. Մուրատեան 50, Կարապետ Յովհաննէսեան 20, Գրիգոր Մարգարեան 20, ընդհ. գումար՝ 490 ֆրանք։

ՊԼԻՏԱ.— Գաղութը կը բաղկանայ 23 ընտանիքներէ, որոնց գրեթէ բոլորը առեւտրական գործեր ունին։ Այսպէս առեւտրական մեծ տուն մը ունի Պ. Քերովբէ Թորոսեան, որուն գոհողութիւնը ազգային գործերուն հանդէպ, ամէն գնահատանքէ վեր է։ Կան հինգ ոսկերիչներ, երկու ճաշարանատէրեր, մէկ սափրիչ եւ երեք հին հագուստի առեւտրականներ։

Քաղաքիս ընտանիքներէ բաղկացած ընդհ. ժողովէ մը վերջ, ընտրուեցան Պլիտայի Միութեան վարչական անդամները.— Պ. Պ. Քերովբէ Թորոսեան՝ ատենապետ, Գէորգ Ղազնէճեան՝ փոխ ատենապետ, Պօղոս Արզումանեան՝ քարտուղար, Օննիկ Սարաֆեան՝ փոխ քարտուղար, Ղեւոնդ Ալակէօզեան՝ գանձապահ։

Հանգանակութեան մասնակցեցան Պ. Պ. Քերովբէ Թորոսեան 400, Գէորգ Ղազնէճեան 20, Նազարէթ Պետիկեան 50, Գրիգոր Հաճիպէյեան 50, Օննիկ Սարաֆեան 50, Ոմն 25, Ոմն 50, Գազանճեան եղբայրներ 200, Սարգիս Մուրատեան 20, Այվազեան եղբայրներ 100, Պերճ Միքայէլեան 20, Պօղոս Արզումանեան 100, Ղեւոնդ Ալակէօզեան 50, Տիգրան Սարաֆեան 10, Արմենակ Ղազարեան 10, Գաբրիէլ Թորոսեան (Աֆրովիլէն) 75, ընդհ. գումար՝ 1330 ֆրանք։

ՊՈՐՃ-ՊՈՒ-ԱՐԱՐԻՃ.— Կան 8 ընտանիքներ։ Բոլորն ալ սեփական գործեր ունին։ Կան վեց առեւտրական տուներ, երկու հին հագուստի առեւտրականներ եւ փատտարան մը։ Չմոռնանք յիշել թէ Պ. Պ. Աճէմեան եւ Գոհարեան իրապէս գնահատելի ծառայութիւններ կ'ընեն ազգային գործերուն մէջ։

Քոնսթանթին, Ֆիլիփվիլ, Պօն, Սուք-Ահրաս, Սէթիֆ, այս հինգ քաղաքներուն մէջ ցրուած հայութեան միաձայն հաւանութեամբ մարմին մը ընտրուեցաւ կեդրոն ունենալով Պորճ-Սէթիֆ։ Վարչական կազմը կը բաղկանայ.— Պ. Պ. Ներսէս Գալուստեան ատենապետ, Վահրամ Գրիգորեան՝ քարտուղար, Մինաս Հայրապետեան՝ գանձապահ, Լեւոն Էլպիզեան եւ Աբրիս Գոհարեան խորհրդականներ։

Հանգանակութեան մասնակցեցան հետեւեալները.—

Պորճ-Պու-Արարիճէն՝ Աճէմեան եղբայրներ 550, Գոհարեան-Գրիգորեան 550, Շիշմանեան եւ որդիք՝ 250, Սարգիս Ղազարոսեան՝ 200, Սարգիս Օհանեան 200, Յակոբ Միւթէվէլեան 100, Ոմն 10, ընդհ. գումար՝ 1860 ֆրանք։

Քոնսթանթինէն՝ Պ. Պ. Տօնիկեան 100, Եղիա Խաչատուրեան 100, Սուրէն Էլպիզեան 300, Վահէ Ղազարեան 200, Սողոմոն Մելքոնեան 300, ընդհ. գումար՝ 730 ֆրանք։

Ֆիլիպվիլէն՝ երեք ընտանիքներէ հանգանակուած է 1000 ֆրանք, Պ. Ահարոն Միքայէլեանի ձեռամբ։ Ընկալագրին թիւն է 1825։

Պօնէն՝ չորս ընտանիքներ հանգանակուած է 200 ֆրանք, որուն ընկալագրի թիւն է 1826, կը գտնուի Պ. Գարեգին Հրբշեանի քով։

Սուք-Ահրասէն՝ հինգ ընտանիքներէ հանգանակուած է 530 ֆրանք։ Այսպէս, Պ. Պ. Մկրտիչ Էքսէրճեան 100, Հերմոն Թաչճեան 30, Յարութիւն Խաչատուրեան 250, Մանուէլ Էքսէրճեան 150։

Սէթիֆէն մասնակցեցան հանգանակութեան Պ. Պ. Հայրապետեան եւ որդի 600, Ներսէս Գալուստեան 550, Լեւոն Էլպիզեան 450, Եղիա Առաքելեան 150, Հայր Աբրահամ 10, Յովհ. Գալէնճեան (Սէնթ Առնօէն) 200, ընդհ. գումար 1960 ֆր.։

Չմոռնանք յիշել նաեւ Տիկ. Վարդուհի Հայրապետեանը որուն առաջարկին վրայ շիշ մը շանփանիա աճուրդի դրուելով Պորճ-Պու-Արարիճին մէջ գոյացաւ 435 ֆր., իսկ Սէթիֆի մէջ ալ նոյն յարգելի տիկնոջ
առաջարկով 300 ֆր. Ֆր. Կապո
Խաչին։ Սոյն 750 ֆրանքը համապ
տասխան ընկալագրով յանձնուա
ատ որ անկ է։

Սակայն մոռցանք յիշել վերոյիշե
քաղաքներու եւ ուրիշներու մէջ բ
նակող մեր հայրենակիցներուն թ
ու զբաղումը։

Այսպէս Սիտի-Պէլապէս կան
կու ընտանիքներ, մէկը առեւտրակ
միւսը ոսկերիչ։

Օրլէանվիլ կայ մէկ ընտանիք։
կը առեւտրական է. երկու ալ ամ
լուսանկարիչներ։

Աֆրովիլ երեք ընտանիք կայ։
կը առեւտրական, մէկ ածխավա
եւ մէկ կօշկակար։

Սէթիֆ չորս առեւտրական տո
ներ, մէկ նկարիչ։ Գնահատելի են
Պ. Հայրապետեան եւ Գալուստե
կան վեց ընտանիքներ։

Սէնթ Առնօ, մէկ առեւտրակ
տուն։

Քոնսթանթին կան երեք առեւտ
կան տուներ եւ մէկ նկարիչ։ Կա
ընտանիքներ։

Ֆիլիպվիլ կան երեք ընտանիքնե
որոնց մէկը առեւտրական տուն ու
իսկ ուրիշ մը նկարչութեամբ
զբաղի։ Հոս ալ Պ. Միքայէլեան գ
հատելի հետաքրքրութեամբ կը
տեւի ազգային գործերուն։

Պօն՝ երկու առեւտրական տու
եւ մէկ աղիքի գործարան։

Սուք-Ահրաս՝ կան հինգ առ
տրական տուներ։

ԹՈՒՆՈՒԶ

Թունուզ քաղաքին մէջ կան 17
տանիքներ, որոնցմէ շատերը ու
սեփական գործեր։ Այսպէս, մէկ
բեւեռեան կահկարասիներու վաճա
տուն, երեք ատամնաբոյժ, երեք
կարիչներ, մէկ դերձակ, երեք առ
տրական տուներ, մէկ ճաշարան
մէկ բժիշկ։

17 ընտանիքներէ բաղկացած ըն
հանուր ժողովէ մը, վարչակ
մարմնի անդամ ընտրուեցան.— Պ.
Զարեհ Տօնապետեան ատենապե
Վարդան Եղիշէեան ատենադպի
Խաչիկ Մինասեան գանձապահ։

Կատարուեցաւ նաեւ հանգանակ
թիւն մը, որուն մասնակցեցան գրե
բոլորն ալ անխտիր։ Հանգանակու
գումարը իրենք անձամբ պիտի ղր
առաջնորդարան։ Ինչպէս Մարոքի
Ալժերիան, Թունուզի գաղութն ալ
բարոյապէս կապուած է Հարաւայ
Ֆրանսայի Թեմին։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.— Մ
րոքի, Ալժերիոյ եւ Թունուզի գա
ղութներուն նիւթական վիճակը գո
հացուցիչ է։ Իսկ ազգային տեսակէ
տով, հակառակ այն իրողութեան
հեռու են եւ կտրուած ազգ. հաւա
քական կեանքէ եւ հոծ զանգուածնե
րէ, կը մնան բաւագոյն Հայեր։

Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Թունուզ
148 ընտանիք հայութեան բարոյակ
կորովը բարձր է։ Ազգային եւ կրօ
կան կեանքը իրենց ամենաջեր
գուրգուրանքին առարկայ է։ Բո
երեք տարեկանէն վեր երկսեռ մա
նուկները մինչեւ 15—17 տարեկան
կը յաճախեն տեղական ֆրանսակ
վարժարանները։ Այսուամենայ
քանի մը ընտանիքներէ զատ, մ
բոլորն ալ տան մէջ, խիստ հսկող
թեամբ երախաներուն հայերէն
սորվեցնեն։ Մէկ խօսքով նահապետ
կան կեանքն է որ կ'ապրին։

Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Թունու
գաղութներուն փոխ-յարաբերու

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ներկայ էին՝ Անդրանիկ, Տոքթ. Զավրիեւ, գնդ. Զինկէվիչ, Տոլուխանով եւ ուրիշներ։ Ներս մտած ատենս Զինկէվիչ սկսաւ կարդալ հետեւեալ հեռագիրը որ ստացուած էր վերին հրամանատար Զօր. Օդիշելիզէէն.— «Օսմանեան ուժերու հրամանատար Վէհիպ փաշայէն ստացայ ստորեւ հեռագիր մը, ըստ որու իր խումբերը հրաման ունին գրաւելու Կարինը։ Խորտակեցէք բերդին թնդանօթները եւ նահանջեցէք բանակին հետ։ ՕԴԻՇԻԼԻՁԷ»։

Այս քիչ մը ուշ հասած հրամանը ժամանակ չձգեց մեզի թնդանօթները խորտակելու։ Անդրանիկ իր բարկութիւնը լռելի արտայայտելէ վերջ յայտնեց թէ որոշած է երկու օր եւս պահել Կարինը, որպէսզի կարելի ըլլայ գործադրել թնդանօթներու խորտակումը եւ յետոյ միայն պարպել բերդը։ Երբ Տոքթ. Զավրիէվի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէի թէ բան մը չի կատարուիր հրդեհները մարելու համար եւ թէ Մահմետականներ, հիւանդներն ու ծերերն ալ մէջը ըլլալով, կը ձերբակալուին եւ կը ղրկուին անծանօթ ուղղութեամբ, պատասխանեց թէ այդ անկարգութիւնները բառնալու հրահանգներ տրուած են արդէն. բայց այս գեղեցիկ խոստումը չգործադրուեցաւ, ինչպէս ամէն առաջուանները։ Խորհրդակցելէ ետք թէ ինչ կերպ պիտի գործադրուի Անդրանիկի որոշումը, բաժնուեցանք։ Ինչ կը վերաբերի երկու օր եւս Կարինը մեր ձեռքին մէջ պահելու հարցին, նկատելով բանակի թիւը եւ առաջաւոր դիրքերու ուժը, քաղաքը կրնար դեռ քառասուներկու օր դիմանալ ոչ միայն Քիւրտերուն, այլ եւ կանոնաւոր բանակի մը դէմ։

Քանի որ օսմանեան հրամանատարութիւնը զինադադարի խորհրդակցութեանց ատեն պաշտօնապէս յայտարարած էր թէ չէր կրնար զսպել Քիւրտերը, մեր պարտականութիւնն էր ամէն անհրաժեշտ միջոց ձեռք առնել անոնցմէ գալիք հաւանական յարձակումի մը դէմ։

Երբ գլխաւոր բանակատեղիս վերադարձայ, պէտք եղած հրահանգները տուի խորտակելու համար այն թնդանօթները որոնք ամէն պարագայի մէջ երկու օրէն կարելի էր անգործածելի դարձնել։ Սպաներէս տեղեկացայ թէ հետեւակազօրքը օգտուելով մութէն կը լքէ խրամները եւ կը փախչի։ Այս նորութիւնը իմացուցի գնդ. Մորէլի որ կ'ապահովցնէր զիս թէ ոչ մէկ վտանգ կայ այդ կողմէն, քանի որ նոր ուժեր ղրկուած են։ Տուն վերադարձայ եւ ժամը մէկի ատենները պառկեցայ։

Մէկէն երեք, հոս-հոն զէնքի ձայներ կը լսուէին քաղաքին մէջ եւ հսուկ կարելի էր զանազանել Հայերու ձայներ, կացինի հարուածներ, որոնք դուռները կը խորտակէին եւ յուսահատ ճիչեր, խեղճ, դժբախտ Մահմետականներու որոնք յարձակում կրած էին։ Երկու մտածումներ կը նեղէին զիս. մէկը՝ որ մեր պատիւը վտանգի տակ էր, որովհետեւ անոնք որ ականատես չէին եղած Հայերու (ազատութեա՜ն համար կռուող) գձուձ վայրագութեան՝ կրնային ենթադրել թէ այդ ամարդի կոպտութիւնները ռուս զինուորականներու գիտակցութեամբ կը կատարուէին, հետեւաբար մեզ ալ պիտի մեղադրէին այդ վայրենիներուն պէս։ Երկրորդը՝ թէ կրնար ըլլալ որ անհասկացողութիւն մը առաջ գար յարձակողներուն մէջ, քանի որ ռուս բարձրագոյն հրամանատարութեան առաջադրութեանց համապատասխան չէր կռիւի բռնուիլ Թուրք կանոնաւոր ուժերուն հետ։ Այս երկու կէտերու մասին տուի հետեւեալ որոշումը.— Իսկոյն երթալ գնդ. Մորէլի մօտ առաջարկելու համար անոր՝ առաջին՝ արգիլել Հայերը որ խժդժութիւններ չընեն, ապա թէ ոչ թնդանօթները անոնց վրայ ուղղել եւ ըմբոստները պատժել մեր հրահանգներուն հպատակելու։ Երկրորդ՝ Թրքական բանակներուն պատգամաւոր ղրկել իսկոյն, եւ լուր տալ թէ քաղաքը երկու օրէն պիտի յանձնուի առանց արիւնհեղութեան։ Միւս կողմէ սակայն, առանց Հայերու մասնակցութեան, կազմել ջոկատներ անկարգութիւնները զէնքով զսպելու համար եւ արգիլելու Հայերը Թուրք սպաննելէ։

Երբ առտու կանուխ հարիւրապետ Եուլկէվիչի հետ գացի գնդ. Մորէլի մօտ, ճամբան հանդիպեցայ զինամթերանոցին առջեւ հայ ենթասպայ Բագրատունեանի, որուն հսկողութեան յանձնուած էր այդ մթերանոցը։ Անիկա կ'ըսէր ինծի թէ կ'ուզէր նահանջի հրամանին պատճառով օդը հանել մթերանոցը, բայց կը սպասէր իմ հրահանգիս։ Ես զարմացայ այս լուրէն, որովհետեւ գնդ. Տոլուխանովի հրամանին տակ կը գտնուէր եւ ոչ մէկ հրահանգ տրուած էր զինամթերանոցը փճացնելու։ Բացատրեցի անոր թէ այս տեսակ պայթումէ մը կրնային ռուս զինուորականները ինչպէս նաեւ քաղաքացիները վիրաւորուիլ եւ վերջապէս համոզեցի որ չգործադրէ իր առաջադրութիւնը. այսպէս փրկեցի զինապահեստը։

Երբ գնդ. Մորէլի պաշտօնատեղին մօտեցայ, տեսայ որ ամէնքը կը փախչէին։ Ամերիկեան հիւպատոսին տունը որ ճիշդ դէմը կը գտնուէր, բոցերու մէջ էր։

Գնդ. Մորէլ եւ գնդ. Թորգոմ ձի հեծած եւ փախուստի պատրաստ էին. իրենց իրերը բեռցուած էին ինքնաշարժի մը եւ մէկ քանի կառքի վը-
րայ։ Առտուան ժամը 7 էր։ Տեղեկ
թիւն ուզեցի կացութեան մասին։ Ը
ուեցաւ ինծի թէ նահանջի հրամա
նը առտուան ժամը 5ին տրուած
եւ կը զարմանային որ ես դեռ
ստացած չըլլամ։ Այս բանը կը կա
ծէի արդէն։ Հայերը յաջողած
փախչիլ ռուս սպաներու եւ հրետա
նիի պաշտպանութեան տակ։ Մ
ռուս սպաները իրենց ձեռքով թն
նօթները կը բանեցնէին եւ խուժ
ներու յարձակումը ետ կը մղէ
Հայերը ամբողջական ազատութ
ունեցած էին Մահմետականնե
ջարդելու եւ կծիկը դնելու։ Եթէ
եկած չըլլայի, ոչ մէկ ռուս զինուո
րական լուր պիտի ունենար նահան
ջի հրամանէն։ Պահ մը խորհեցա
Մէճիտիէի ամրոցը երթալ եւ ա
քա՞ջ Հայերուն հրաժեշտի ողջո
մը տալ շրափնէլի հարուածնե
րով։ Հայերուն որոնք գնդակնե
պաշտպանող վերարկուներ հագա
Կարսի ճամբէն ազատօրէն կը փախ
չէին։ Բայց միտքս եկաւ որ անոն
մէջ կրնային գտնուիլ թերեւս մ
կամ երկու անմեղներ, որով առաջ
դրութիւնս չգործադրեցի։

(63)

ԲԱՆՔ ՀԵՏԵՒԱՆՔԻ

ԱՆԱՏ ԵՒ ԱՆԱԽՈ

Ն. ՊԵՏՐՈՍ

ՅԱՒԱՆԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՍԹԸՆ.— Դաշնակցական Կոմիտէն վշտակցութեան ցաւակցութիւնն կը յայտնէ ընկեր ՊԱՐԱԶԱՆԻ մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէ եւ «Հայրենիք»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 6 Յունուար.—

Պատմաբեր

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐԲԵՐԴԷՆ

ԽԱՐԲԵՐԴ (Մանչըսթըր) 18 դեկտ.

ՊԵՄԱՆՏՏԻ

ՏՕՐՈՆԹՕ

ԼՈՆՏՈՆ, 8 Յունուար.—

Ա. ՀԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՍՈՒՍԱՆՆԱ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՐՓԻ, հայ բանաստեղծի պարբերաթերթը. Գ. տարի թիւ 12 (դեկտեմբեր)։ Խմբագիր Ծատուր։ A. Barseghian P.O.Box, 77, Allston, Mass. (U.S.A.)։

ԿԱՐՕՏ ՍԱՐԱՈՆԱԿԱՆ, գրեց Մուշեղ Սարկաւագեան։ Հրատ. «Նոր Հայաստան»։

ՍՐՈՒՍԱՆԱԿ, Ամսաթերթ, Ա. տարի թիւ 3 եւ 4։ K. Haladjian B. P. 444 Sofia (Bulgarie)։ Տարեկան բաժանորդագին 30 ֆրանք (20 լեւ)։

ՕՏԱՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ.—

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵԽՍ...

1925ին

ՆՈՒԷՐ

Տիկին մը կոտանան ասպետական պաշտպանութեան դրամօգնութիւն մեզ։

ՄԱՇՏԻՔՆԵՐՆԵՐԸ ԽՈՐԾԱՑԱՆ ԵՒ ԱՀՊԱՆԻ, ԳՈՐԳՈՆ ՆԵՐՍՆԸ ՕՂՈՆԸ, ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՔԱՀԵՐԱ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄ ՀԱՅԿԱՆ ՎԷՐԵՐԻ ԽՆԴՐԸ

ԳՐԱՌՈՒՈՒԹ ԳՐԴՐՈՒԹ 1500 անոր

ՊԱՐԻՍ, 21 դեկտ. (Յուսաբեր).— «Հայրենիքի» ...

Նոյն

ԽՐԻՍՏՈՍԵԱՆ ՅՈՒՐԻՆ

ԿԸ ՒԸՆԵՐՈՒԻ յ... ... ԲՆՈՒԹԻՒՆ ...

Արամ

Հ. Պ.

ՍՈՆԱԿ

ԵՐԳ-ՄԵՐ ԱՊԱ

Հարց ... (ԱԼԻԴԻՐԻԿ)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանս. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակութեան ԼԷՕՊՈԼ ԹՐՈՒՏԻ

ԳԼՈՒԽ 11

ՓՈՒԱՐՈՅԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար.)

րուն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ չարունակելով իր հաշտարար քաղաքականութիւնը, յանձնարարեց վերահաստատել 5000 պետական պաշտօնեաներ, որոնք արձակուած էին նախորդ կառավարութեանց կողմէ: Այս առթիւ թագաւորին դէմ դարձած է Զօր. Քոնտիլիս:

300 ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ չորս օրէ ի վեր փակուած են Պելկրատի մօտակայ հանքի մը մէջ, բողոքելով խումբ մը ընկերներու արձակման դէմ:

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ ՍՊԱՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ պէտք է վարեն այսուհետեւ, համաձայն կիներու Աշխատանքի Միութեան: Արգիլուած է գործածել օծանելիք, զարդարուն զգեստներ եւ արդուզարդ: Պէտք է պատկին կարծր անկողիններու վրայ եւ մոռնան ճոխ համադամները եւ հեշտ կեանքի մը սովորութիւնները:

ԶՕՐ. ՆՈՊԻԼԷ, իտալացի օդանաւորդը որ հիւսիսային բեւեռի արշաւանքէն յետոյ կամաւոր աքսորի դատապարտած էր ինքզինքը եւ Ռուսաստան կ'ապրէր չորս տարիէ ի վեր, որոշեց Իտալիա վերադառնալ եւ ծառայել իբրեւ մասնագէտ օդանաւորդ:

ԺԱՄԸ 410 ՔԻԼՈՄԵԹՐ արագութեամբ օդանաւ մը շինուեցաւ Պերլինի մէջ: Պիտի կրնայ տանիլ 10 ուղեւոր, իրենց բեռներով:

ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾԷ ՄԵՌԱՒ Ճոն Կիլպըրթ, շարժանկարի հռչակաւոր արուեստագէտը, որ անբաժան ընկերն էր Կրէթա Կարպոյի եւ Մարլէնէ Տիթրիխի եւ ամուսնացած չորս անգամ: 38 տարեկան էր:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ կը վերաբացուի եբեքշաբթի օր: Վերջին նստաշրջանն է այս: Բոլոր հոսանքները այժմէն կը պատրաստուին նոր ընտրութեանց համար: Շատ բան կախում ունի արմատականներու ընդհ. ժողովէն, որ պիտի գումարուի յունուար 19ին:

ՔՍԱՆ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ փոխառութիւն մը կը փնտռէ խորհրդային իշխանութիւնը, Լոնտոնի հրապարակին վրայ: Այս առթիւ անգլ. կառավարութիւնը պիտի փորձէ լուծել նախապատերազմական պարտքերու խնդիրը:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ իջաւ Սիպերիոյ մէջ, սահմանէն 35 քիլոմեթր հեռու: Օդանաւորդներէն մէկը փորձեց առեւանգել ռուս գիւղացի մը, բայց վիրաւորուեցաւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Աբգուլթեան խումբի ժողովը 11 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. ՄՈՎՍԷՍԻ բնակարանը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը 11 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Թափի Վէրի սինէմային մէջ

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ ՆԵՐԿԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Համազգայինի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ վաստակաւոր գրագէտ հրապարակագիր եւ ուսուցիչ Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր Անդրէասեանի, զաւակներուն եւ պարագաներուն իրենց սիրելի որդւոյն՝ ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Արմենակ Աւետեան եւ զաւակունք, Այրի տիկին Սօֆի Սելօեան եւ զաւակը՝ Հրանտ Սելօեան՝ շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակաւ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին տարաբախտ

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱՔՍԻ ԱՒԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Լիոն, 8 յունուար 1936

×

Լիոնի Համազգայինի Մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր անդամներէն Գ. Ներսէս Մոմճեանի, որ Լիոնի նորահաստատ հայերէնի դասընթացքին հետեւող աշակերտներուն բաշխուելու համար, նուիրած է քառասուն հատ ընդօրինակութեան եւ ուղղագրութեան տետրակներ եւ 40 հատ ալ մատիտ:

կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ անխտիր ներկայ ըլլալ: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱԼՈՒԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 12 յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 6 rue des Petites Maries, Bar Ararasի սրահին մէջ: Կը խնդրուի Պօմօնի Մասնաճիւղէն ղրկել իրենց ներկայացուցիչը:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի եւ Լա Քրօթի ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերուհիները 12 յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ազգային վարժարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերան Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.
10 Յունուարէն — Յունուար 16
երեկոյները ժամը 8.30ին
իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:
Laureil et Hardy
dans «Les Chevaliers de la Flamme»
Marion Davies
dans «Peg. de mon cœur»
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը 12 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն:

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէր-մանեանի նորատիպ շէնք հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծնունդի հիապուրիչ պատմութիւններ: Գին 15 ֆրանք:

Դիմել տպագրիչին՝ Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒԹԸ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը կը սարքէ

Վաղը կիրակի, 12 Յունուար ժամը 3ին

Salle HERMELի մէջ

42 Rue Hermel, Métro J. Joffrin եւ Simplon

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Մանուկներուն կը բաժնուին նախընթրիք եւ սիրուն խաղալիկներ

ՄՈՒՏՔԸ (միայն մեծերուն) 2 ֆրանք

Ընկերահաւաքական խնջոյք

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

17 rue Levoisierի (քաշան) սրահին մէջ

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՅԱՆԿ, ԵՐԳԱՅԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ:

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

12 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Պիւրօ Թապայի սրահին մէջ, Place de la Gare, Առնուվիլ լէ Կոնէս:

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱԶԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Երեկոյթ-պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

13, Rue d'Issy, Billancourt

Կը ներկայացուի՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ «ՆԱՄՈՒՍ»Ը

Կը մասնակցին տիկիններ՝ ԳԱՅԵԱՆԷ եւ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՊՊ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Դ. Գ. ԲԱՐԻԼՈՅՍԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, Վ. ԱԼԹՈՒՆՆԵԱՆ եւլն.:

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական ու կովկասեան պարեր

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ օր. ՎԵՐՈՆԻԿ ԶԱՏԻԿԵԱՆ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

Հաղորդակց. միջոց.— փորթ տը Վէրսայլէն առնել 23 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Point du Jour.

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Մ. Ը. Միութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 26ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ԼԻՈՆ, Զ. Փիլ.— 140:
ՏՕՄ ՏԸ ՄԷՆԻԼ, Ե. Թ.— 70:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Կար.— 35:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յ. Ք.— 100:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 130:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 40:
ԼԻՈՆ, Գ. Զ.— 50:
ՍԷՆ ՔԼՕՏ, Ռում.— 30:
ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱ, Իշխ. Ա.— 35:
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Թ. Բալ.— 70:
ՎԻԷՆ, Տօլ.— 100:
ԺԻՒՎԻՒԶԻ սիւր ՕՐԺ, Սթամ.—105:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մ. Կ.— 70:
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Ն. Շ.— 120:
ՍԷՆԹ ՀԻԼԷՐ, Պետ.— 35:
ՊՈՒՐԿ, Ա. Զ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (16), Օմ.— 35:
ՊԵՐ ԼԱ ՊԱՍԿ, Գ. Վ.— 70:
ԼԷ ՄԷ, Խան.— 140:
ՆԻՍ, Նահ.— 140:
ՄԻՐԱՆՏ, Սար.— 100:
ՌԸՆԱԺ, Վ. Խաչ.— 70:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն.— 140:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օնպ.— 140:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 745:
ԼԻՈՆ, Մոմ.— 140:
ՖՐԷԺԻՒՍ, Ս. Փիրլ.— 33.75:
ՓՐԷՕԼԻ, Մ. Յ.— 35:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Տէր Մ.— 70:
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Սէնթ Ալպան, Ս. Պ.— 140:
ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ.— 120: Կարգադրեցինք:
ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25:
ՔԱՆ, Տիկ. Ա. Վ.— 70:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 270:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ.— 140:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Պետր.— 140:
ԻՍԻ, Ֆարշ.— 35:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 35:
ՄԷՕՏՕՆ, Մ. Գալ.— 35:
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յ. Զ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ժամկ.— 140:
ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօն.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շալ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Եալ.— 140:
ԼԻՈՆ, Շ. Խաչ.— 80:
ԼԻՈՆ, Լ. Պ. 140:
ԹԱՐԱՐ, Յով.— 70:
ՊԼԻՏԱ, Թոր.— 305: Կարգադրեցինք:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Թ.— 140:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Պ. Ե.— 140:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Փ.— 70:
ՔԱՆ, Վ. Գ.— 35:
ԹՈՒԼՈՆ, Խ. Եղ.— 90:
ՓԻԼԷՌՖԷՕ, Վարդ.— 50:
ՐՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Պիլ.— 140:
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 156.20:
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պջաք.— 35:
ԼԱՆՍԷՅ, Ա. Շահ.— 70:
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.— 35:
ԼԱ ՄԱՄՊՐԵԼ, Ե. Մ.— 35:
ՆԻՍ, Գաֆ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գութ.— 340:
ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Մ.— 100:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Աւ. Եղբ.— 70:
ՕԶ, Ա. Պ.— 61: Կարգադրեցինք:
ՏԷՍԻՆ, Յով. Պօյ.— 140:
ՔԵՐՄԱՆ, Յ. Ե.— 1 անգլ.:
ՇԱՎԱՆՈԶ, Խ. Մ.— 171:
ԹՈՒՐ, Մ. Ի.— 35:
ԱՆԿԷՆ, Մ. Հ.— 25:
ՍԷՆ ՓԻԷՌ, Եօր.— 70:
ՊՈՆՏԻ, Մեղ.— 70:
ՆԻՍ, Թուր.— 100:
ԱՓԹ, Քեհ.— 35:
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Զօլ.— 100:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՍԿՍԱՆՔ ՂՐԿԵԼ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1էն

ԼԱՆՍԷՅ, Յ. Շ.
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Ա. Խ.
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ե. Գույ.
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Պ. Ե.
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Փ.
ԿԱԼԱՅ, Ա. Ո.
ՔՐԱՅՈՎԱ, Գ. Հ.
ՄԷՕՏՈՆ, Մ. Գ.
ՀՌՈՄ, Ս. Տ. Ա.

17. Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան կերդր. Հանգանակիչ յանձնախումբս «Յառաջ»ի միջոցաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի սքաուտներուն եւ իրենց պետին՝ Պ. Վազգէն Անդրէասեանի, որ ինքնաբուխ ցանկութեամբ մը նախաձեռնարկը եղան Անդրանիկի յուշարձանին ի նպաստ հանգանակութեան մը, Փարիզի արուարձաններուն մէջ, յանձնախումբին յանձնելով հետեւեալ գումարները.—

Անկէն - լէ Պէն 260 ֆրանք, Ալֆորվիլ 333.50, Շավիլ 79, Առնուվիլ - լէ Կոնէս 239, Սարսէլ 135, Անիէռ - Պուա Քոլոմպ 76, գումար 1122.50, նախորդ գումար՝ 8908.05, ընդհ. գումար՝ 10,030.55 ֆրանք:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՍՐԹՆԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 12 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3010

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԼՈՒՐՋ

Հրաշք մը պիտի ըլլար, եթէ բոլոր նահանգներու հայրենակիցները կազմակերպուէին իբրեւ ամուր ցանց մը, հոգ չէ թէ կէսը կոչուէր Հայրենակցական, միւս կէսն ալ՝ «Վերաշինաց»:

Ունի՞նք այդ մխիթարութիւնը: Ոչ:

Ամէն Միութեան մէջ ալ, ընդհանրապէս փոքրամասնութիւն մըն է որ կ'անդամագրուի: Մնացեալը կարելի է կոչել «բոլոր–տիքեան», ինչպէս քաղաքական կուսակցութեանց պարագային: Ե՛ւ կան ե՛ւ չկան: Լաւագոյն պարագային, կ'երեւան միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ:

Այնպէս որ, երբ ճեղք մը կը բացուի — երբեմն երկու — արդէն կազմուած Միութեան համրանքն է որ կը կոտրակուի: Հետեւաբար եւ կը նուազին երկուքին ալ բարոյական արժէքը եւ նիւթական կարողութիւնը:

Այս է իրական կացութիւնը գրեթէ բոլոր Հայր. Միութեանց, Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա:

Չենք ժխտեր, տակաւին կան Միութիւններ, որոնք չեն վարակուած օրուան համաճարակէն,— «վերաշինա՛ց»: Բայց սահմանափակ է անոնց թիւը:

Ուրեմն, քաշքշուք եւ ուժերու վատնում՝ երկու կողմէն ալ: Եւ թունաւոր մթնոլորտ մը, որ ամէնէն առաջ՝ Հայրենակցական կապերը կը քակէ, փոխանակ պատ մը աւելի հիւսելու, յանուն վերաշինութեան:

Երէկ յիշեր էինք Տարօնի «վերաշինական»ներուն հաշիւը, նոր Տարօնի կառուցման համար:

Տուրք նշանակելով Փարիզի, Մարսէյլի, Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի իրենց կուսակիցներուն վրայ, անոնք 30,000 ֆրանքի գումար մը պիտի ճարեն եւ յատկացնեն նոր աւանին շինութեան:

Իրենք, Մշեցիները կը հաւատա՞ն թէ կարելի է այդ գումարին կէսն իսկ ճարել, ներկայ պայմաններուն մէջ, եւ առանց հաշուելու ծախքերը:

Մանաւանդ որ, աւելի բազմաթիւ են բուն Հայր. Միութեան կուսակիցները, իսկ մեծ մաս մըն ալ կը մնայ միշտ անտարբեր, կամ կծկուած «բարեացակամ չէզոքութեան» պատեանին մէջ:

Անշուշտ «վերաշինական»ը օգնութիւն կը սպասէ նաեւ տարբեր շրջաններէ, մասնաւորապէս Մ. Նահանգներու Տարօնցիներէն: Ուրեմն, պիտի աշխատի այդ շրջաններուն մէջ ալ կորիզներ կազմել եւ ճեղքեր բանալ:

Արդ, մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մ. Նահանգներու «Տարօն – Տուրուբերան»ը — ամէնէն զօրաւորն ու օրինաւորը — հազիւ վեց հազար տոլար ունի սնտուկը, եւ եթէ ամբողջովին տրամադրէ զայն, ոչ թէ աւան կամ գիւղ, այլ շատ – շատ վեց տուն կրնայ շինուիլ (մէկ բնակարանը հաշուելով առ նուազն հազար տոլար):

Տակաւին ուրիշ խնդիր թէ, երբ Տարօն – Տուրուբերանի մնացորդները տարիներէ ի վեր համախումբ տեղաւորուած են մասնաւորապէս Արագածի շրջանին մէջ, այլ եւս ի՞նչ նոր աւան է որ պիտի շինուի:

Ցաւկալէս ծանրացանք այս կէտին վրայ, իբրեւ իրագիտական դաս: Նոյն օրինակին վրայ կրնաք չափել շատ մը «Վերաշինաց»ներ,— մեծամասնութիւնը:

Հայրենակցականները պէտք չէ՞ զբաղին վերաշինութեամբ:

Ընդհակառակն: Եւ անոնք որ հակավերաշինական տրամադրութիւններ կը վերագրեն միւս Հայր. Միութեանց, միեւնոյն ատեն զզուելի բանսարկութիւններ ուղղելով Դաշնակցութեան եւ անոր մամուլին դէմ, պարզապէս «կեավուր»ի եւ «իսլամ»ի պատմութիւններ է որ կը հօլովեն: Անոնք ի զուր արիւն կը պղտորեն, ամէնէն առաջ իրենց տունը քանդելով:

Հարցը այս է,— Հայր. Միութիւնները պիտի ձգտին անվթար պահել իրենց անկախութիւնը, զգուշանալ քաղաքական մարզանքներէ, բազմապատկել իրենց ուժը, ու գործել ե՛ւ հայրենիքին ե՛ւ Արտասահմանի համար:

Անոնք մէկ ծայրէն միւսը չպիտի երթան, կա՛մ բոլորովին «վերաշինաց» խաղալով, եւ կամ հասարակ Աղքատախնամի վերածուելով:

Անոնք պիտի համախմբեն իրենց ուժերը, ոչ միայն գիւղէ գիւղ, աւանէ աւան, եւ քաղաքէ քաղաք, այլ եւ նահանգէ նահանգ, վերածուելով շրջանային Միութեանց պատկառելի ցանցի մը: Եւ սերտ կապ մը պիտի հաստատուի Միութենէ Միութիւն, որպէսզի կարելի ըլլայ խնկապէս գրական, շօշափելի ծառայութիւններ մատուցանել ե՛ւ հայրենիքի ե՛ւ տարագիր բազմութեանց:

Այդ պարագային է որ, կը դիւրանայ, նաեւ, վերաշինութեան աշխատանքը:

Շատերը որ «վերաշինաց» կը հօլովեն իրենց 15–20 անդամներով եւ 5–10,000 ֆրանքներով, տարրական գաղափար անգամ չունին ոչ թէ աւանի մը, այլ հասարակ բնակարանի մը կառուցման պայմաններու մասին:

Անոնք չեն գիտեր որ, Հայաստան միայն քար ու հող ունի, շինութեանց համար, եւ ստիպուած է դուրսէն — Խ. Միութենէն — գնել միւս նիւթերը, փայտէն մինչեւ գամը:

Անոնք չեն գիտեր թէ խորհրդային իշխանութիւնը շինանիւթերը նախընտրաբար կը յատկացնէ «պլանային» գործունէութեան, փշրանքներ սահմանելով միւս շինութեանց:

Ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգի մեր հայրենասիրական եւ քաղաքական գիտակցութիւնը, եթէ առտու կանուխ արթնցողը «վերաշինաց» մը թխէ, ափ մը արբանեակներով, իբրեւ բարի վարուց վկայական եւ մոդական բանալի ...դռնբացէքի:

Քիչ մը աւելի լուրջ, եւ աւելի պատասխանատու: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԿԱՍԿԱԾԻ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԷՆ

Նոր վարկ՝ սպառազինութեանց յաւելման համար

Ցունուար 10ին բացուեցաւ Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէին (խորհրդարան) նստաշրջանը, որ պիտի տեւէ վեց օր: Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Մոլոթով, գործավարներու խորհուրդին նախագահը, պարզելով ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը: Միջազգային կացութեան առթիւ, նախագահը յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը թունդ խաղաղասիրական յարաբերութիւններ կը մշակէ բոլոր երկիրներու հետ, բայց քննադատեց Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Իտալիոյ ընթացքը, ազդարարելով թէ ով որ յարձակողական քաղաքականութիւն մը կը վարէ, պիտի ուտէ իր գլուխը: Բացատրեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակել Գերմանիոյ հետ, բայց վարչապետ Հիթլէր իր գրքին մէջ գրած է թէ վճռած են նոր հողեր գրաւել, տարածուելով դէպի արեւելք: Ինք այս պարագան յիշեցուցած էր անցեալ տարուան ժողովին մէջ, բայց Գերմանիա չպատասխանեց, ուրեմն կը հետեւի թէ անխախտ կը մնայ իր այդ քաղաքականութիւնը: «Գերմանիա սպառազէն բանակատեղի մըն է Եւրոպայի սրտին վրայ, հետեւաբար կը վտանգէ ամբողջ ցամաքային Եւրոպայի խաղաղութիւնը»:

Ճափոնի մասին Մոլոթով ըսաւ թէ ծախելով արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին, Խորհրդային Միութիւնը իր խաղաղասիրութիւնը կ'ապացուցանէր, բայց Ճափոն մերժեց ստորագրել ոչ - յարձակման դաշինք մը, ընդունիլ սահմանային յանձնաժողովի մը առաջարկը եւ շարունակ կը բռնաբարէ Խ. Միութեան եւ Մանչուրիոյ սահմանագիծը: Այս առթիւ յայտարարեց թէ գերմանեւճափոնական զինակցութեան մը լուրերը «անսպասելի» չեն, քանի որ երկու երկիրներն ալ հրաժարած են Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ հաւասարապէս յարձակողական նպատակներ ունին: Այս առթիւ հեգնութեամբ յիշեց նաեւ Ուրուկուէյի յարաբերութեանց խզումը:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Մոլոթով պահանջեց աւելցնել զինուորական ելմտացոյցը, նոր սպառազինութեանց համար:

Ներքին քաղաքականութեան մասին, Մոլոթով բարգաւաճ տարի մը նախատեսեց, ինչ որ յառաջ պիտի բերէ բարելաւում կենցաղի:

Մասնակի կռիւներ բոլոր ճակատներուն վրայ

Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են Տոլոյի մօտ (հարաւային ճակատ), ծանր կորուստներ պատճառելով երկու կողմերուն ալ: Կ'ըսուի թէ Իտալացիները յառաջ խաղացած են քանի մը քիլոմեթր եւ Ռաս Տէսթա օգնական ուժ պահանջած է: Սպաննուած են 200 բնիկ զինուորներ, իրենց Իտալացի սպաներով:

Քորալլէի ճակատամարտի մասին հասած մանրամասնութիւններ կ'ըսեն թէ կռիւը կատաղի հանգամանք ունէր, բայց Հապէշները յաջողեցան յաղթել, գրաւելով վեց հրասայլ, 9 գնդացիր եւ անթել հեռագրի գործիք մը:

Թիկրէի ճակատին վրայ, Իտալացիները ետ մղած են հապէշական զօրամաս մը, ծանր կորուստներ պատճառելով:

*** Հակառակ իտալական հերքումներուն, հապէշական աղբիւրէ կը պնդեն թէ եգիպտական Կ. Խաչի երկրորդ հիւանդանոց մը եւս կրակի բռնուած է Իտալացիներու կողմէ:

Հռոմէն կը հերքեն այն լուրը թէ սպարապետը օգնական ուժ պահանջած է:

Անգլիա եւ Եգիպտոս կը բանակցին

ԾՈՎԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ՄԸ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԱՌՋԵՒ

Եգիպտոսի բրիտանական մարզպանը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները ազգային ճակատի վարիչներուն հետ, երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին: Մարզպանը յայտնած է թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է դաշնագիր մը կնքելու 1930ի ծրագրին հիման վրայ: Այս առթիւ կը քննուին հետեւեալ խնդիրները,— Ներկայ պարագաներուն մէջ բաւակա՞ն է Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութեան յատկացուած 8000 զինուորը, ինչպէս կը նախատեսուէր այդ ծրագրով: Յարձակման մը պարագային, այդ 8000 զինուորները միանալով եգիպտական բանակին, բաւակա՞ն են պաշտպանելու արեւմտեան սահմանները: Կը քննուի նաեւ օդանաւային պաշտպանութեան խնդիրը, քանի որ Եգիպտոս բաւարար ուժ չունի այդ ճակատին վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, անգլեւեգիպտական զինակցութեան մը խնդիրն է որ կ'ուսումնասիրուի:

*** Բրիտանական նախորդ մարզպանը Եգիպտոս եւ Կիպրոս գացած ըլլալով, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ ներկայ մարզպանին հետ, օրուան կացութեան մասին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի այս տեսակցութեան: Երկու մարզպանները մանրամասնօրէն քննեցին անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց խնդիրը:

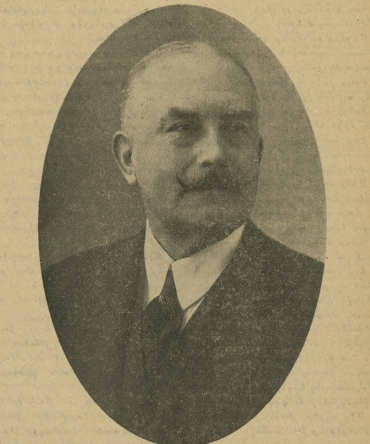
*** Ցունուար 10ին, առտուն կանուխ, շատ կարեւոր ռազմափորձ մը կատարուեցաւ Աղեքսանդրիոյ առջեւ: Ենթադրելով թէ նաւահանգիստը յարձակման ենթարկուած է ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն, եւրոպական հզօր պետութեան մը կողմէ, պաշտպանութեան փորձ մը կատարուեցաւ: Մինչ մարտանաւերը ծովուն բացերը կ'երթային, Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստն ու քաղաքը թաղուած էին խոր մթութեան մէջ: Առաջին գործողութիւնը կատարուեցաւ սուզանաւերու կողմէ, որոնք խորասուզուելով փորձեցին ներս մտնել, թորփիլը բանելու համար խարսխած մարտանաւերը: Ճակատամարտ մը մղուեցաւ Աղեքսանդրիան պաշտպանող թորփիլահալածներուն եւ «թշնամի» թորփիլանաւերուն միջեւ: Տեղի ունեցաւ նաեւ օդային յարձակում մը, որուն մասնակցեցան 50 օդանաւեր:

Մարտական միութեանց լուծման օրէնքը

Այսօր, կիրակի, 12 յունուար, պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ մարտական միութեանց եւ զէնքերու վերաբերեալ օրէնքները, որոնց մանրամասնութիւնները ծանօթ են ընթերցողներուն: Օրէնքը գործադրելի է անմիջապէս:

Նախարարական խորհուրդը կը գումարուի երեքշաբթի օր, քննելու համար բազմաթիւ խնդիրներ, ներքին թէ արտաքին: Հաւանական է որ երեսփոխանական ընտրութեանց թուականն ալ որոշուի այս առթիւ: Խորհրդարանը կը վերաբացուի այս շաբթու:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ
LE COMMANDANT BENOIST D'AZY
որուն «Արեւելեան Լեգէոնի պատմութիւնը» պիտի հրատարակենք Գշ. օր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՇԱՀԻՔ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղը տեղի պիտի ունենայ ամսուն 20ին: Անկէ առաջ՝ սորվինք շիտակ գրել թիւերը, որպէսզի... միլիոնները գլորին այս անգամ ալ անբախտներուս կողմը:

Թիւերն ալ հոգի ունին, եւ երբ սխալ կ'անուանենք զանոնք՝ քէն կ'ընեն, չեն գար մեզի: Այո՛, երբ սխալ կ'անուանէք թիւերը, քէն կ'ընէ նաեւ ... այս թերթին սրբագրիչը:

Ի՞նչպէս գրել ուրեմն թիւերը: Ընդհանրապէս սխալ կը գրուին սա թիւերը,— 7, 8, 9, 10:

Հայերէնի մէջ ԵՕԹ անունով թիւ չկայ, պէտք է գրել ԵՕԹԸ, վերջին Ը տառը յօդ չէ, մաս կը կազմէ բուն բառին, աշխարհաբարացած ձեւն է Ն տառին: Կարգ մը թիւեր ունին այդ Ը տառը, իբրեւ հետք գրաբարեան Ն տառին: Այդ Ը տառը բարդութեան կամ ածանցումի ժամանակ կը փոխուի դարձեալ Ն տառին: Այդ գործողութիւնը լաւագոյն միջոցն է հասկնալու թէ ո՞ր թիւը իբրեւ պոչ ունի Ը տառը: Օրինակ,— եօթնապատիկ կ'ըսենք եւ ոչ թէ՛ եօթապատիկ, ուրեմն պէտք է գրել ԵՕԹԸ (միշտ Ը տառով) իբրեւ համազօր ԵՕԹՆ գրաբարեան ձեւին, որ կը գործածուի նաեւ աշխարհաբարի մէջ՝ երբ այդ թիւին կը յաջորդէ ձայնաւորով բսկսող բառ մը,— ԵՕԹՆ ԱՆԳԱՄ:

Հիմա գրենք 8 թիւը տառերով,— ութ եւ ոչ թէ ութը: Այս թիւը Ը չունի իր ծայրը, որովհետեւ չենք ըսեր ութնօրէք, այլ կ'ըսենք ութօրէք, կամ ութսուն եւ ոչ թէ ութնասուն: Ընդհակառակն 9 եւ 10 թիւերը կը վերջանան Ը տառով, կը գրենք ԻՆԸ եւ ՏԱՍԸ, որովհետեւ կ'ըսենք ԻՆՆ ԱՆԳԱՄ եւ ոչ թէ ԻՆ ԱՆԳԱՄ, ԻՆՆՍՈՒՆ եւ ոչ թէ ԻՆՍՈՒՆ, կ'ըսենք ՏԱՍՆԱՊԱՏԻԿ եւ ոչ թէ ՏԱՍՊԱՏԻԿ կամ ՏԱՍԱՊԱՏԻԿ:

Ուրեմն գրեցէք ԵՕԹԸ, ԻՆԸ, ՏԱՍԸ միշտ Ը տառով, ՈՒԹ՝ երբեք Ը տառով: Միւս թիւերն ալ չունին Ը տառը, թէեւ հետաքրքրական էր խօսիլ անոնց ածանցումի ձեւերուն մասին ալ:

Ճիշդ գրեցէք թիւերը, եւ հաւատացէք վիճակախաղը կը շահիք... :

ԱՐԱԶ

Տարագիրներու հաստատութեան խնդիրը

11 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշած է պատուիրակութիւն մը ղրկել Ամերիկա, օժանդակութիւն խնդրելու համար ի նպաստ մէկ միլիոն անճար փախստականներու: Այս առթիւ հրատարակուած տեղեկագրէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Նանսէնեան գրասենեակը 1927—1934 գաղթականներու համար ծախսած է 2,683,549 զուիցերիական ֆր.: Անկէ զատ Ֆրանսայի երկրագործական վարկի սնտուկը Նանսէնեան գրասենեակին երաշխաւորութեամբ ռուս փախստականներու փոխ տուած է 348,000 ֆր. ֆրանք:

Հայ գաղթականներու Սուրիոյ մէջ տեղաւորման համար ֆրանսական կառավարութիւնը յատկացուցած է 11 միլիոն ֆր. ֆրանք (1927—1934): Նոյն կառավարութիւնը Սարի գաղթականներուն յատկացուցած է 9 միլիոն ֆրանք:

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթը եղած է, 1935ի առաջին 9 ամիսներուն մէջ, 285,261 զուից. ֆրանք: (Այս գումարին 4/5ը Ռուսերուն կը պատկանի, 1/5ը՝ Հայերուն):

Տեղեկագիրը կը յիշէ թէ իւրաքանչիւր պետութիւն բացառիկ ծախքեր ալ ըրած է, հիւրընկալներու համար փախստականները: Այս մասին գաղափար մը տալու համար, իբրեւ օրինակ կը ներկայացնէ 1926էն եղած հաշիւներ, որոնց համաձայն տասը պետութիւններ համագումար 20 միլիոն ոսկի ֆրանք ծախսած են, փախստականներու ներկայութեան հետեւանքով:

Այս առթիւ կարելի՞ էր իմանալ թէ այդ նոյն կառավարութիւնները ի՞նչ շահած են տարագիրներու աշխատանքին, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական գործունէութեան եւ տուրքերու շնորհիւ...

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ավինեոնէն կը գրեն մեզի յունուար 9 թուականով.— Վերջին ողողումներուն հետեւանքով մետաքսի գործարանը փակուեցաւ: Մեր տունը ջուրերուն մէջ մնաց: Այստեղի Հայերը բաւական վնաս կրեցին: Փողոցները ջուրերու տակ թաղուած ըլլալով, մէկ թաղէն միւսը նաւակով կ'անցնէինք:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԸՆԹԱՆ

Պոլսահայերս …

Մենք ի՞նչ Հայեր էինք որ …

Երեւակայութեամբ Հայեր:

Եկեղեցի կ'երթայինք: Հայերէն կը խօսէինք:

Մնացեալը Թուրք չըլլալու Հերո-սական որոշում մը:

Առաջին անգամ գիտակցութեան մը եկանք 1895ի յեղափոխական շարժման ատեն: Հեռուն նոր բան մը պիտի կրնար կատարուիլ, որ պիտի գար մեզ ալ նոր աշխարհ մը տանիլ …

Հայաստա՛ն …

Կար ուրեմն այդպիսի տեղ մը: Ի՞նչ տարտամ երազ …

Մեծերը բաներ մը կը փսփսային իրարու, մարտական երգեր մը կը մրմռային ցած, շատ ցած …

Բայց շուտով, ջարդերուն հետ, մեր գլխուն իջաւ վախը:

Լռեցինք, մոռցանք, փախանք ուրիշ երկիրներ …

Երբ քանի մը տարի վերջը վերադարձանք, նոյն գեղեցիկ Պոլիսն էր, Ապտիւլ Համիտի սեւութեամբ:

Մենք ալ մէջը դարձեալ երեւակայական Հայեր:

Հայաստանի գաղափարը յետոյ տղու երազներուն հետ կորսուեցաւ:

Մենք մեծցանք ցաւագին անորոշութեան մը մէջ …:

Երբ սահմանադրութիւն եղաւ, Պոլիսը ողողուեցաւ նոր տեսակի Հայերով: Կրակոտ, խոհուն, եւ խորհրդաւոր մարդիկ, Թուխ մորթերով, սեւ-սեւ մօրուքներով, որոնք եկեղեցիներուն բեմերէն սկսան ժողովուրդը հրաւիրել դէպի Հայաստան, բարձրագոռ ձայներով եւ Թեւարձակ: Մարտաշունչ երգերը կը Թնդացնէին եկեղեցիները եւ փողոցները …

Մեր աչքերը խոշոր խոշոր բացինք եւ ուզեցինք Թեւ առնել:

Հայաստա՛ն: Ֆա՞ղցր էր: Բայց ո՞ւր էր, ի՞նչպէս էր: Անուն մը: Բաղձանք մը: Բայց ի՞նչ էր անոր զգացողութիւնը, անոր համը …

Ամբողջ նոր գրականութիւն մը ողողեց հրապարակը եւ միտքերը: Մեզի անծանօԹ, այդքան տարիներ մեզմէ հեռու ապրուած, գրուած եւ կարդացուած:

Դարձեալ երեւակայութիւն — մեզի համար: Դարձեալ միտքերու եւ զգայարանքներու տեղափոխում դէպի հեռաւոր երկիր մը, որուն համը անծանօԹ էր մեզի:

Այսպէս, ատեն մը, Պոլսահայերս եւ Հայաստանը քալեցինք գիրկ գիրկի առանց իրար զգալու …

1913ին, ընդհատում մը կատարելով Եւրոպայի երաժշտական ուսանողութենէն, եկաւ Պոլիս:

Կոմիտաս վարդապետին անունը սահմանադրութեան բերած ընդհանուր բարիքներէն մէկ էր, մանաւանդ հրմայքով մը կը բարախէր ու կը Թրթռար բովանդակ Պոլսոյ վրայ:

Կիրակի մը կոմիտասեան համերգ կար Բերայի Փրթի Շանի Թատրոնը: Մտայ ներս: Լեցուն էր: Եսեւը աԹոռի մը վրայ համեստով նստայ:

Արդէն բեմը լեցուցած էին խումբերին ոսկեկարգեան հայ աղջիկները, եւ եւեւը շարուած էին հայ տղաքը: Վարդապետը առաջին անգամ կը տեսնէի կոմակէն, կանգնած փոքր բեմին վրայ, խումբին առջեւ, մարմինը բարակ սեւ վերարկուին տակ, սեւ գրտակը գլխուն:

Անոր Թեւերը շարժեցան սլացիկ եւ հրամայական: Ու հրաշալի ձայն մը բարձրացաւ: Ձայնը ամբողջ հայ խումբին: Ամբողջովին նոր ձայն մը ինծի համար: Կազմուած բոլորովին նոր հնչականութեամբ մը եւ բոլորովին նոր կշռոյԹ մը եւ զգացողութիւն մը արտայայտող:

Ձայնը կը դառնար զգայարանքներուս, կը բանար նոր աշխարհ մը սիրտիս մէջ:

Այդ օրը, առաջին անգամ գիտակցեցայ որ հայ հարազատ երգին ձեւին տակ, շօշափելի գրեԹէ տեսանելի բան մը գիս ուղղակի հաղորդակցութեան մէջ կը դնէր անծանօԹ Հայաստանին հետ:

Այդ օրը ես դարձայ նոր Հայ մը, նոր հպարտութեամբ մը եւ անգին հարստութեամբ մը վերանորոգուած..

Երբ առաջին երգերէն յետոյ վարդապետը ժողովուրդին դարձաւ, ես տեսայ անոր յուզումէն աւերեալ դէմքը, կարմրագոյն ժայռի կտորի մը վրայ կարծես զօրաւոր ու հաստատ քանդակուած …

Ջինքը ճանչցայ նոյն օրը Թատրոնին եւին, դէպի բեմը տանող նեղ ցից սանդուղին վրայ, սեղմուած եւ լող իջնող ոգեւորուած երիտասարդութեան մը մէջէն:

Անիկա ինծի Թուեցաւ շատ ներկայ իր ձեռքի տաք սեղմումով, բայց կարծես քիչ մը անիրական, եւ աչքերու խոլ արտայայտութեամբ մը, արդէն շատ հեռաւոր …

Անիկա, կորսուած անորոշ Հայերուս, եկաւ հայ երգին Թեւերուն վըրայ շօշափել տալու հեռաւոր Հայաստանը, իր բարախուն զգացողութեամբ …:

Եւ յետոյ լռեց … Ամփոփուեցաւ ինքն իր մէջ, մարդերէն փախաւ, մարդերը ատեց: Հայեացքը հեռուն, ապահովաբար եւ շատ ներս, իր խորքին մէջ:

Եւ մոռմոլորութեան ձեւին տակ, Թերեւս անիկա հասաւ բարձրագոյն իմաստութեան:

Ու յետոյ հեռացաւ …

Պահե՛նք անոր ընծայած Հայաստանը:

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐԴԸ ԳՆՈՒՄ Է ՑՈՐԵՆՆ Է ՄՆՈՒՄ

Նստած էի ես մի օր մեր կամին,
Քեռիս ցորենն էր էրնում մեր կալում,
Սարից փչում էր աշունքւայ քամին,
Քամին ճչում էր ու յարդը տանում:
— Քեռի՛, ասացի, այդ ի՞նչ ես ա-
նում,
Դու ամբողջ յարդը տուեցիր քամուն:
— Բան չկայ, բալի՛կ, ասաց ինձ քեռիս,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում:
Ամէն բանում էլ էդպէս է, բալի՛կ,
Ինչ որ էրնում ենք, տալիս ենք քամուն,
Մեզ էլ էրնում է աշխարհի քամին,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում:
Մենք ողջ աշխարհը էրնում ենք խիմի,
Յարդն ու ցորենը տալիս ենք քամուն,
Ու ես յիշում եմ քեռուս խօսքերը,—
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում:
Ես էլ նստել եմ երգերիս կամին,
Յարդն ու ցորենը տալիս եմ քամուն,
Ինչ որ չի մնայ, կը տանի քամին,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում …

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Ահա դարձեալ նոյն խելացնոր ու անվերջանալի արշաւը հրահրուն, նոյն անհանգիստ տենչերը մաշեցնող՝ կապոյտ երազներու, որ կախարդի մը պէս բորբոքուն հոգիս իրենց ափերուն մէջ պինդ բռնած՝ կը տանին աննիւԹական աշխարհներ, կը զգուեն զայն ջերմ եւ Թովիչ խօսքերով ու ես անկարող կը զգամ ինքզինքս՝ ձերբազատելու զայն անոնց խօլական յաճախանքներէն, ո՛վ դուն իմ կապոյտ երազ, իմ զգուելի խռէալ:

Տենչ մըն ես դուն, բոցավառ ու ծաւալուն կարօտ մը, անսպառ ու անզսպելի ջլվիժում մի լոյսի, արեւ մը բոցարծարծ, երկինք մը կապոյտուն՝ անծիր սահմաններով: Ծովերու պէս խորունկ ակնարկով՝ աստղերու հանգունակ ժպտուն կը շողշողաս հոգիս վերեւ:

Ահա կը հեռանամ նորէն Թափիչի նման քնքուշ ու ԹրԹռուն հոգիիդ լուսապայծառ պատկերը կրծքիս սեղմած մեղմօրէն՝ փայփայելով, որ չըլլայ Թէ ճմռԹկուի:

Ո՞ր աստղին տակ եմ ծներ, ո՞ր երկնի տակ տարտամ, իմ անուշիկ երազ: Ո՞ւր է վերջաւորութիւնը այս անհանգիստ, ափէ ափ անցնող, ճամբաներ մաշեցնող, հանգրուանէ հանգրուան սլացող արշաւին: Ծամբորդութիւն, անվերջ ու անկայուն: Տարագնաց Թռչուններու բոյներո՞ւն մօտ մանկութիւնս օրօրած բլլալուս համար է այս Թափառայածումը, Թէ անոնց ճակատագիրը գի՞ս ալ է վարակեր: Արդեօք իրենց անէ՞ծքն է որ կ'ընձիւղէ մէջս, զոր, զույգ, Թափեցին վրաս՝ երբ դեռ մանուկ, անմեղ հետաքրքրութեամբ ու անխոհաբինելի հաճոյքով քար կը նետէի իրենց ու ձագերը կ'ուզէի բռնել, լոկ զուարճանալու գոհունակութիւնն ունենալու համար: Կը նախանձէի իրենց որ Թեւեր ունին, կրնան սաւառնիլ ազատօրէն կապոյտ եԹերի անհունութեան մէջ: Այսօր այդ տարագնացներէն ալ աւելի երկիրներ կը կտրեմ կ'անցնիմ ես: Սակայն, միշտ փարած սա հողին, երկրի վրայ, Թեւակոտոր:

Դեռ լաւ կը յիշեմ եռանկինաձեւ շարուած բարձրէն սլացող կռունկներու անցքը դէպի հարաւ՝ մելամուսաց համերգով մը, գլուխս վրայէն: Հեռացրի Թելերուն վրայ շարան շարան եկած ճռուողուն ծիծառներու տարմը սիրուն:

Երբեք պիտի չկրնամ մոռնալ սա պատկերը: 1917ի աշնան երեկոյ մըն էր: Այդ տարի մեր գիւղացի Թուրքի մը մօտ կը ծառայէի: (Տարագրութեան միջոցին՝ մինչեւ 1920, ես ալ դոնէ զուռ շրջեցայ՝ զատարկապորտի մը պէս, ոտաբոպիկ, Թիկունքիս պատառոտած քուրջի կտոր մը, ոջլոտ ու կեղտերու մէջ խեղդուած, պատառ մը սեւ չոր հացի կարօտ, կեանքիս անապահովութեան սեւ մղձաւանջին մը պէս ճնշող վախը սրտիս՝ ամէն մէկ քայլիս):

Գիւղին արօտավայրին վրայ էր կալը, ուր կ'աշխատէի օրն ի բուն (փայէն արտ երԹալ, արտէն կալ) դեղին արեւի մը տակ: Կը ոքնէի կարօտախանձ, զրկուած՝ ընտանեկան ջերմ քաղցրութիւններէն, որը ու անտէր տղու մը պէս, առանց յոգնութեան գիտակցութեան ու անդադար: Գիւղերները կը ննջէի արտի դէզերուն տակ, կամ կալի յայտնի Թեղին մէջ Թաղուած՝ կաԹնածոր լուսնկային շողերուն տակ Թէ խաւար գիշերներով: Եւ կամ, սայլով արտ կ'երԹայի որաները կալ բերելու համար:

Թուրք աղաս խենդ եզ մը ունէր, որ կամէն արձակուելուն պէս գլուխը կ'առնէր կ'երԹար՝ ամայի տեղ մը ազատօրէն ճարակելու համար: Արեւամուտէն վերջ, այդ երեկոյ նորէն փնտռելու եւայ զայն որ մօտակայ դեւակին ափը գացած էր:

Օ՜, ի՛նչ տեսնեմ: Արագիլնե՛ր, արագիլնե՛ր, ջուրին ամբողջ երկայնքին: Երկրին բոլոր արագիլները եւ րամներով հոդ էին հաւաքուած կարծես, այդ երեկոյ: Խորհրդաւոր մԹնոլորտի մը մէջ անձայն խորհուրդի նստած բլլային:

Ուրախութենէս գինով՝ կանդ առի: Նստայ քովիս ծառին տակ: Ի՛նչ հեշտագին էր այդ բացառիկ երեկոն եւ սակայն, ի՛նչ Թախծոտ: Արագիլներու Թագաւորութիւն մըն էր փռուած առջեւս: Աչքերս կը լեցուէին ժպիտով, հոգիս կը խայտար ցնծութենէն: Կարծես իմս բլլային անոնք բոլորը: Մինչ մարմինս ներս Թափանցող ցուրտ հով մը իր սարսռացնող փո՛ւփո՛ւներով ծառին ճիւղերը կը ճաԹռտացնէր: Դաշտին կանանչութիւնը մեռած էր ու խոտերը դեղնորակ՝ իրենց վերջին հոգեվարքը կը հեւային: Աշուն էր: Մեր քարուքանդ ու ամայացած հայրենիքին վրայ, որ լեռներէն վար կ'իջնէր յամրօրէն ու մշուշի մը պէս կը տարածուէր դաշտին վրայ:

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ քիչ վերջը կամաց մը ոտքի ելայ ու ձեռքիս գաւազանը նետեցի մօտս գտնուող արագիլներու խումբի մը վրայ: Պիտի ըսես հիմա, «ի՛նչ չար ու անգուԹ լաճ մըն ես եղած»: Ոչ, չարամտութեամբ չէ որ նետեցի գաւազանս, հաւատա՛ ինձ: ԵԹէ յաջողէի խոկ սպաննել իրենցմէ հատ մը, ուրախութենէս պիտի նստէի լայի: Այլ կ'ուզէի հասնիլ այդ անհասանելի Թռչուններուն: Բռնել, շոյել ափերուս մէջ, համբուրել եւ նորէն ազատ ձգել: Դուցէ կարենայի իրենցմէ Թռչելու գաղտնիքը սորվիլ: (Այսօր ալ դեռ այդ անհասին եռանդէն վազող մանուկ հոգիս իմ մէջ):

Յաջորդ օրը այլ եւս ոչ մէկ արագիլ չտեսայ դաշտին վրայ: Գաղթած էին հեռաւոր աշխարհ,— օր առաջ բնազդը զիրենք խորհուրդի էր հրաւիրած: Եղանակը ժամացոյցի ճշգրտութեամբ կը փանոնաւորէ եւ կը կառավարէ իրենց բնազդը, որ կը հնազանդի ներծոր գեղձերու արտադրած մանաւոր հիւԹին, կ'ըսեն, ինչ որ զիրենք կը մղէ չուելու տաք երկիրներ: Ի՛նչ վճռականութիւն ու հաստատ օրէնք:

Մինչ ես կ'իյնամ աջ ու ձախ, հովին առջեւ խաղալիկ տերեւին պէս, առանց կարենալ որոշ բոյն մը Թռչելու: Ու չունիմ հանգիստ: Պահեր կ'ըլլան երբ կ'ըսեմ ինքնիրենս. — «Ա՛յ տղայ, ա՛լ բաւական է այս ամուլ ու անիմաստ Թափառայածումը մեր սա ափ մը կեանքի տեւողութեան մէջ: Դուն չէ՞ որ սահմանուած ես կտրելու զատարկապորտի ու Թափառաշրջիկի մրցանիշը: Ի վերջոյ, ո՞ւր պիտի յանգիս: Ձճաշակեցի՞ր համը այս բիւրաւոր վայրերուն: Նետէ՛ մէկդի սա ճամբորդի ցուպդ եւ ինքնամփոփուէ ու որոճա՛ այլ եւս տեսածներդ: Քաշուէ խաղաղ յարկի մը տակ, ըլլայ այդ չքեղ ապարանք Թէ խոնարհ հիւղակ՝ համեստ պարտէզով մը (ինչ հոգ որակը), քովն ալ քիչ մը հող, բայց՝ ըլլան քու սեփականութիւնդ: Հայրենի հող ու հայրենի երկինք, իր ջուրովն ու օդով, ուր կարենաս ճակատաբաց ու հպարտ գոհունակութեամբ կատողի կերպովաշխատանքի լծուիլ կամ ման գալ առանց տէրվիշի նման օտար հողերու վրայ ներբաններդ մաշեցնելու ու օբերդ ընդունայն մսխելու՝ մեղքի մը նման չալկած ուսերուդ վրայ ծանրօրէն ճնշող սա ապարդիւն Թափառայածումներուն տուայտանքները: Մախաղդ միշտ դատարկ: Հող մը, ուր զգաս Թէ մարդիկ քեզ օտարոտի ու խոժոռ աչքով չեն նայիր եւ որ հարազատ է քեզի, չաղախուած՝ քու պապերուդ արդար քրտինքով ու արիւնով եւ իբրեւ այդպիսին, առհաւական ու Թանկագին ժառանգ, որուն վրայ պէտք է գուրգուրանք, պէտք է արգասաւորենք, բարգաւաճեցնենք ու զարգացնենք զայն: Տես, Թռչունն անգամ բոյն մը ունի:

Սակայն, յաջորդ առտու ճակատագիրը կրկին կը նետէ զիս ուրիշ կողմ: Ու ամէն անգամ նոր ցաւ մը կը համակէ հոգիս ու ջիղերս: Ի՛նչքան տակուն ու կարճնեղ է եղեր սա մարմինը մեր: Մինչ արդէն Թունաւորումը իր մէջ յամրաբար զետին կը շահի: Քանի-քանի սարեր ոտքի տակ չեմ առեր: Ի՛նչ հովիտներէ ու լեռներէ չեմ անցեր՝ անհասանելի ու հրատոչոր կարօտի մը օր մը տիրանալու հեռանկարին յոյսովն օրօրուն:

×

Օ՜, կարօտներ ճառագայԹներու նման հոգիներէ ներս Թափանցող, անդուլ յաճախանքով, օ՜, երազներ, քաղցր ու ոսկեղինիկ երազներ: Մեր հոգին կարօտն ունի ձեր չիԹը ծծելու, ծծուն Թուղթի նման: Երկնի պէս անհաս, եԹերի պէս անշօշափելի, ինչո՞ւ խոյս կուտաք մեր կարողութիւններէն: Զմրան խարուսիկ ու մսկոտ արեւի մը քծինքովը կը յուսադրէք երբեմն ժպտիլ: Կը մզէք պսպղուն իտէալներու ձեռնարկին, բայց յետոյ, կը քօղարկուիք Թանձր ու գորշ ամպերու եւին: Երազնե՛ր, ձեզի համար քանի - քանի անգամ երազներ չհիւսեցի: Կուրծքիս տակ պինդ սեղմած պատցուցի հետս ամէն տեղ: Լոգցուցի զիրենք լուսնկային ողխահոսումներուն տակ, մկրտեցի նորադարդ բնուԹեան մէջ մայիսի ադուոր առաւօտով մը՝ մարմանդներու դեղորոյս Թաւիշին վրայ: Ու յետոյ … ու յետոյ միշտ ալ այսպէս պարապ, սա մանկունակ սիրտս ԹրԹռուն ու հոգիս անխոնջ, մնացին ծարաւ եւ գլխահակ կը հետեւին ձեր աղօտ հետքերուն, ծառայի պէս:

Եւ այսօր ահա նոյն արշաւը կարծես, չեմ գիտեր ի խնդիր ի՛նչ երազներու: Քաղաքներ չէ որ կ'անցնիմ, այլ անծանօԹ երկինքներ, կապարագոյն ու լայնածաւալ ծովեր: Կ'ըսես, նոր ուժ ու եռանդ ամբարելու, կարօտը աւելի սրելու եւ զարգացնելու, յետոյ ճախրելու համար դէպի այն սրբազան հեռանկարը, երազի կապոյտ Թեւերով եւ քու գլխուդ շափիւղայ կապոյտ գնելու, այդ երազուած ու հրաշագործ հողին վրայ:

(Բառերու ձորձէն ե՞րբ պիտի ազատին այս գրիչները):

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Պրիմակներ

— Բարեբախտաբար, Թշնամի[…] չեն հասկնար իրենց ինծի ըրա[…] ւութիւնը, եԹէ ոչ իսկոյն պիտի[…] խէին իրենց վերաբերմունքը:

— Մի պարծենար Թէ անկեղ[…] րեկամն ես զօրաւորին, տեղ[…] րութեամբ կը բռնէ չողոքորԹը:

— Ամէն զինուոր կը հաւատայ[…] Թշնամին է որ պիտի իյնայ:

— Մեծ բնակարան ունեցող[…] կարծէ Թէ ինքը բնակարանէն[…] մեծ է:

— Ամուլ կին մը խրատներ կը[…] տար 12 զաւակ ունեցող կնոջ մը[…] ւակ ունենալու արուեստի մասին[…]

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱ[…]

ԽԹՄԱՆ ԻՐԻԿՈՒՆ

Սեւ երկինք եւ լալկան օդ ամ[…] օրը:

Իրիկուն է, մԹներ է արդէն: տուները մեծ մասամբ մինակ[…] դեռ, կը սպասեն որ տէրերը դառ[…] եկեղեցիներէն և տօնական տաք[…] մը բերեն, լոյս մը բերեն խորան[…] վառ ճրագներէն, եւ քիչ մըն ալ[…] խունկի, լոյս մը ծնունդի, յոյս[…] յաղԹանակի, նորէն գօտեպնդ[…] համար օտարութեան հոգեմաշ[…] շումներուն եւ ամենօրեայ ջ[…] պայքարին դէմ:

Իրիկուն է, Հայուն ծնունդի[…] կունը: Մեծ խորհուրդի մը ներշն[…] մը կը սաւառնի ղուրսը, օդին[…] անտեսանելի եւ ներսը, հոգին[…] խորքը, խորհուրդ մը գեղեցիկ ա[…] ղուԹիւններու, մանկութեան[…] օրերու, հայրենի տունը սիրելի[…] քերով, եկեղեցին իր խունկով, մե[…] գիներով ու փայփլուն ճրագներով[…] հոգեմայլ երգերով: Եւ ամէն[…] տօնական շունչով պայծառաց[…] ազնուացած դէմքեր, եւ անոյշ[…] ղուԹիւն մը հոգիներուն մէջ:

Կաղանդը մանուկներու տօնն է[…] նը զուարճուԹիւններու, խինդի[…] ծիծաղի: Ծնունդը հոգիներու[…] է, Հայուն հոգիին:

«Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի[…] կ'երգեն եկեղեցիներուն մէջ, երկ[…] քըն ալ իր փառքովը գեղեցիկ ներդ[…] նակուԹիւն մը կը կազմէ սքանչելի[…] քին, եւ տունը մնացող մը այս գ[…] ղեցիկ լուսապայծառութեան ի տես[…] բան մը կը կազմէ սրտին մէջ հա[…] բուխ մեղեդիներով:

Նոյն պահուն Օտարոն կը սկսի[…] րունկ երաժշտութիւն մը, եկեղեց[…] կան արարողութիւն մը հունգարեր[…] խմբերգ մը կ'երգէ դաշնակի, ջութ[…] եւ Թաւջութակի ընկերակցութեամբ[…] գեղեցիկ երաժշտութիւն մը կը լ[…] մԹնոլորտը, եւ որուն կը յաջորդ[…] քարոզ մը, կուռ ու բարձ ձայնով[…] բառերը հատիկ հատիկ կը հնչեն[…] տակօրէն, բայց անծանօԹ լեզու մը[…] քիչ յետոյ նոյնը գերմաներէն[…] նայի երգ ու երաժշտութիւն, եկե[…] ցական արարողութիւններ. փառ[…] կրօնքին, բայց զոնէ լեզուն մատչե[…]

«Ոչ ոք պէտք չէ առանձին մն[…] այս օրերուն: Սիրոյ, եղբայրու[…] Թեան, ներողամտութեան եւ[…]

ԻՐԱՆԻ ՄԻՐՏԸ

ՎԻՇՏԸ

ԵԹէ վիշտը կարենար կրակին նման ծուխ արտաբերել, աշխարհը պիտի Թաղուէր յաւիտենական մԹութեան մէջ:

ԵՐԲ ԱՅԼ ԵԽՍ

Երբ այլ եւս պիտի չըլլամ,— ու մեռա՛ծ պիտի ըլլան շրԹներս, մեռած պիտի ըլլան կոպերս, խոկ մարմինս՝ ցուրտ ու առանց ցանկութեան, պարպուած պիտի ըլլայ քու հոգիէդ, եկո՛ւր, կանգնէ մարմնիս քով՝ որ քեզ կը սիրէր, ու բոլորովին մեղմութեամբ շշնջէ անոր.

— «Իմ անտեսումս սպաննեց քեզ, բայց սիրտս յաւիտենապէս պիտի ողբայ քեզ»:

ՎԱՐԴԵՐԸ

Մարդիկ երկրի վրայ չեն ճանչնար աւելի Թանկագին բան մը, քան վարդերը: Անոնք հեշտագին բուրումն են երկինքին, որ կը ծաղկի երկրին վրայ:

Ըսէ՛ ինծ, դուն որ վարդեր կը ծախես, ինչո՞ւ կը վաճառես զանոնք: Դրա՞մ շահելու համար:

Բայց քու վարդերուդ դրամներովը ի՞նչ կրնաս գնել, որ նոյնքան արժէքաւոր ըլլայ, որքան վարդերը:

ԵՐԿԵԱԿ

Կը ցանկայի ծածկուիլ քերԹուածներուս մէջ, որպէսզի համբուրեմ քու շրԹունքներդ, ամէն անգամ որ երգես դուն զանոնք:

ՀԱՐԹՈՒՆԻ ՍԻՐՈՒՀԻՍ

Հարցուցի սիրուհիիս.

— Ինչո՞ւ այդքան կը գեղեցկացնես դուն քեզ:

— Որպէսզի հաճիմ ես ինծի: Վասն զի, կան պահեր երբ առանձին ենք, ես, հայելին, աչքն ու գեղեցկութիւնը: Ու կան պահեր, երբ ես զիս կը զգամ միաժամանակ Ե՛ւ սէր, Ե՛ւ սիրահար, եւ սիրուհի:

ԴՐԱԽՏԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

Դրախտի հրեշտակներէն ամէն օր կը խնդրեմ զիս միացնել քեզի, ո՛վ իմ սէրս:

Բայց, այն օրը երբ դուն ինծ հետ պիտի ըլլաս, ես պիտի հրաժարիմ հրեշտակներու ճակատագրէն:

Դրախտի պարտէզները շատ ամայի պիտի Թուէին ինծի, եԹէ սիրտս կանչուած ըլլար հոն՝ առանց քեզ:

Ո՞Վ ԿՐՆԱՅ ՀԱՒԱՏԱԼ

Ո՞վ կրնայ հաւատալ Թէ, իր ամենագեղեցիկ ստեղծագործութիւնն կատարելէ վերջ, ստեղծողը կրնայ մտածել զայն փճացնելու մասին …

Ո՞վ կրնայ ինծ ըսել Թէ ի՛նչ սիրով են ստեղծուած բոլոր այս գեղանուրբ ձեռքերը, քնքո՜յշ դէմքերը եւ գեղեցիկ կուրծքերը:

Ու ո՞վ կրնայ ինծ ըսել Թէ ինչ ատելութիւն է որ կը փճացնէ այդ ձեռքերը, դէմքերը եւ կուրծքերը:

ԸԼԼԱԼԸ ԱՌԱՋ

Քու աշխարհ գալէդ ու իմ աշխարհ գալէս առաջ, որքան արշալոյսներ եւ վերջալոյսներ են փոխուած:

Իրապէս երկինքը կը դառնայ երկրին շուրջ:

Ու դուն երբ ոտքերովդ կը կոխես փուշերուն, հպանցիր ԹեԹեւութեամբ,— ո՞վ գիտէ, հոն, այդ փուշին, Թերեւս բիրն է երիտասարդ գեղուհիի մը:

ԵՐԿԵԱԿ

Ո՛վ իմ գեղեցիկս, դուն գեղեցիկ ես լուսնին նման:

Ու իմ աչքերս տեսան հրաշքը,— լուսնին էջքը երկիր ու մերձենալը ինծ՝ կնոջ նման զարդարուած:

ԵԹէ ճշմարտապէս կը սիրես, ա-զատէ քեզ քեզմէ, մոռցիր այդ, եւ անհետացիր քու սիրոյդ առարկային մէջ:

Այն մտածումը Թէ տարբերութիւն կայ ձեր երկուքին միջեւ, արդէն խոկ անհաւատարմութիւն մըն է սիրոյ:

×

ԵԹէ Շիրազցի այս գեղանի ԱլԹայուհին սրտիս հաւատութիւնը ուզէր, պիտի ցանկայի իրեն առաջարկել Սամարղանտն ու Պուխարան՝ իր սեւ գեղեցկութեան փշրանքի՛ն փոխարէն:

Ո՛վ մատռուակ, բեր գինին ու լեցուր, որ խմեմ … լեցո՛ւր շուտ:

Մարգարէին դրախտին մէջ ի զուր պիտի փնտռես Ռուքնէն աւելի վճիտ գետ, եւ Կուլէէշթի ու Մուսալլայի պարտէզներէն աւելի բուրումնաւէտ պարտէզ:

Աւա՜ղ, նման ԱլԹայիներուն, որոնք բիրտ ու պատերազմիկ, կը մտնեն տօնակատարութեան սրահէ մը ներս, կ'աւերեն զայն եւ կը կործանեն ամէն ինչ, այնպէս եւ այս գեղեցկութեան մարգարիտները, քաղցր աչքերով այս աղջիկները, այս հրաշագեղ կախարդուհիները՝ երբ մուտք գործեցին իմ կեանքէս ներս, յափշտակեցին հանգիստս եւ աւերեցին սիրտս:

ԻՄ ՍԻՐՏՍ

Իմ սրտիս մէջ, ուր կը ճառագայԹէ քու գեղեցիկ դիմագիծդ, կայ կաԹիլ մը տաք արիւն,— ու այդ կաԹիլ մը արեան մէջ կան հազարաւոր գնդիկներ, որոնց ամէն մէկը լեցուն է ցանկութեամբ մը: Եւ որովհետեւ անոնց ամէն մէկուն մէջ կը ցոլանայ քու գեղեցկութիւնդ, ես փակեցի իմ սրտիս դուռը, որպէսզի ոչ մէկ ուրիշ կին կարենայ գալ ու հոն նայիլ իր դէմքը:

Այնքան ատեն որ քու հրաշա[…] դիմագիծդ ճառագայԹէ իմ մէջ, պիտի հրճուիմ, ու իմ սիրտս պի[…] ժպտի իբրեւ արեգակնային երկի[…]

ԴՈՒՆ ՔՈՎՍ ՋԵՍ

Գիտեմ, աշխարհի մէջ մէկէ ա[…] լի են գեղեցիկ կիները: Բայց ի՞նչ[…] ժէք ունի ատիկա: Անոնց կը նայի[…] առանց տեսնելու զիրենք, եւ եԹէ[…] քերս յառին անոնց դէմքերուն վր[…] սիրտս անտեղիտալի կը դառնայ[…] դի:

Ամէն գիշեր, բարեկամներս զիս[…] հրաւիրեն իրենց հաւաքոյԹներու[…] Անոնք կը խնդան, կ'ըմպեն ու[…] նուագեն: Բայց, անոնց ուրախ ը[…] կերակցութեան մէջ եւս ես կը մն[…] առանձին ու տխուր: Կեցած մեկուս[…] ես կ'ունկնդրեմ քու յիշատակդ, […] կ'երգէ սրտիս մէջ …

ԵՐԿԵԱԿ

Իր դիմագիծը ցոլացաւ կաԹիլ բոսորագոյն գինիի մէջ:

Ու կարծես ցնցուեցա՛ւ հոգիս ա[…] եան կաԹիլի մը վրայ:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱ[…]

Հանճնութեան խօսքն ու չունչը, երգն ու երաժշտութիւնը ձորէ ձոր, հովտէ հովիտ, լեռնէ լեռ, ծովէ ծով եւ տնակէ տնակ արձագանգելով՝ իրենց աստուածային գեղեցկութիւնը պիտի տանին հոգիներու մէջ, եւ երկրին մէջ բոլորը, բոլորը միացած պիտի զգան իրարու:

Ոչ ոք առանձին չպիտի մնայ»:

Եւ հայրենիքի փառքը կ'երգեն, նուիրագործելով պաշտումի այդ կուռքը:

Փարիզի մէկ արուարձանին գաղաթը թառած, բոլորովին օտար, եւ աղօթքներ եւ քարոզներ հունգարերէն, գերմաներէն:

Երա՞զ է արդեօք ...

Մեզի ի՞նչ արուեստի եւ գեղարուեստի այս բոլոր կատարելութիւնները, չքեղութիւնները, մեծութիւնները ազգերու եւ մշակոյթներու եւ իրենց կրօնքները:

Ո՞ւր է մերինը, մե՛ր տունը:

«Տո՛ւն, քաղցր տուն»:

Որչափ ալ Թափառինք հաճոյքներու եւ պալատներու մէջ՝ չկայ մեր հօրենական տան նման տեղ մը, որքան ալ համեստ ըլլայ ան:

Այնտեղ կարծես երկնային հմայք մը կ'օրհնէ մեզ միշտ, բան մը զոր որ եւ է տեղ չենք գտներ երբեք, եթէ համայն աշխարհն ալ որոնենք:

Մեր տունէն հեռու, զուր են բոլոր չքեղութիւններն ու շլացումները:

Ո՜հ, կրկին տո՛ւր ինձ յարդածածուկ իմ տնակս, եւ զուարթ երգող Թռչունները որոնք կուգային իմ կանչիս:

Տուր այս բոլորը, եւ մանաւանդ հոգեկան խաղաղութիւնը որ ամէն բանէ աւելի Թանկագին է:

Տո՛ւն, տո՛ւն, քաղցր տուն:

Չկայ տեղ մը իմ տան նման:

Կա՞յ Անգլիացի մը որ չգիտնայ եւ երգէ այս երգը: Եւ իր հայրենիքին մէջ կ'երգէ ան:

Հապա մե՞նք, որ անտուն անտէր կը Թափառինք ամէն տեղ, բացի մեր հարազատ բոյնէն:

Լուսինը կը ժպտի վերէն: Ան հաւասարապէս կը լուսաւորէ ամէնքը, պալատն ալ, խրճիթն ալ, ու բարձրէն կը տեսնէ, կը դիտէ երջանիկն ու Թշուառը: Բայց կը ժպտի՞, կը ցաւի՞ արդեօ՞ք ի տես բաժան բաժան հարազատներու, մայրը զաւակէն, հայրը ընտանիքէն, քոյրը եղբօրմէն եւ աղջիկն իր նշանածէն յաջորդող զարհուրելի պատկերներու:

Կը քամէ՞ երբ անհուն կարօտը գերեզման կ'իջեցնէ պաշտելի հայրեր ու մայրեր, որոնք յաճախ սփոփանքն չունին գէթ մէկ երկրի մէջ հանգչելու:

Հապա՞ անոնք որ գերեզման ալ չունեցան, ուր չոփ մը իյնար եւ տարուն ալ ցօղիկ մը, արցունք մը երկնքէն, եւ երգ մը անցնող Թռչուններէն:

Ծնունդի՜ իրիկուն, լուսնին հետ մրդինակ, մինչ բախտաւորները իրենց սեփական երկրին մէջ կ'երգեն, կ'աղօթեն, կը խնդան, կը պարեն, եւ կը վախնան որպէսզի չըլլայ թէ իրենցմէ մէկը մինակ զգայ ինքզինքը:

Իսկ մեր հարազատ հայրենիքը դուները չի բանար իր զաւակներուն, որոնք օտարութեան մէջ կը ծիւրին, կը մաշին, մինչ բոլորն ալ եւ դեռ աւելին կրնար ընդունիլ իր բազուկներուն մէջ:

×

Դրան զանգակը կը հնչէ ուժգին:

Փոթորիկի մը աշխոյժով երկու նորահաս երիտասարդներ ներս կը մտնեն քրտնաթոր, հայու սեւ, փայլուն աչքերով:

— «Անդրանիկին համար, անոր յուշարձանին համար, ինչ որ կ'ուզէք այն տուէք»:

Հրա՜շք:

Փարատեցաւ մռայլը պանդուխտին: Զգացան իրերահալած մութ խորհուրդները յիշատակներու, կարօտներու եւ որբ զգացումներու:

Քանի դեռ նոր սերունդին, նոյնիսկ մէկ փոքր մասին մէջ՝ վառ է զգացումը հայրենասիրութեան, եւ անայլայլ է անոր նուիրուած հերոսներու հանդէպ յարգանքը՝ կարելի է տանիլ բոլոր ցաւերն ու զառն անատուգութիւնները:

Այս տղաքը երաշխիքն են ազատութեան պայքարին եւ վաղուան յաղթանակին:

Հայ սերունդը անպարտ հայրենիք հասցնելու գերագոյն յաղթանակին:

Ձմրան այս մութ եւ խոնաւ օդին, այս սգաւոր ու քնոտ երկինքով, երկու հայ տղաք, Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիներ, առտուն կանուխէն, անխոնջ եւ անվհատ ման են եկեր տունէ տուն այս եւ յարակից արուարձաններուն մէջ, իրենց ընկերներն ալ ուրիշ վայրերու մէջ, Անդրանիկի յուշարձանին համար նուէր հաւաքելու, եւ քրտինքը պսակ է հիւսեր անոնց ճակտին, իրենց կատարած դերին հպարտ գիտակցութեամբ:

Ամբողջ չաբթուան մը սեւ աշխատանքէն յետոյ, միակ հանգստի օրը՝ կիրակին նուիրել գաղափարի մը, գեղեցիկ նպատակի մը՝ արի ժողովուրդի մը արի զաւակներուն է միայն արժանի այս մեծութիւնը:

Ապրի՛ք հայ տղաք:

Լսեցէ՛ք, հայ աղջիկներ, այսպէս են ճշմարիտ հայ տղաքը: Անոնք ճրագներն են խաւարին, հսկեցէք որ միշտ վառ մնան այդ ճրագները:

Ու պաշտելի դէմքեր, հայրեր ու մայրեր, ողջ թէ մեռած, նորէն ժպտեցան այս իրիկուն, հպարտ ուրախութեամբ զօրացած եւ անշէջ կայծ մը իրենց աչքերուն մէջ: Հպա՛րտ իրենց հասցուցած սերունդով, իրե՜նց զաւակներով:

Եւ «Մանուկներու Օր»ը եւ պատանեկան-աշակերտական եւ ուրիշ Միութիւններ այսպէս տղաք ու աղջիկներ պիտի պատրաստեն, քաջարի եւ ազգանուէր:

... Ի՜նչ գեղեցիկ էր հայկական Ծնունդը այս իրիկուն, Խի գագաթին վրայ, հայ տան մէջ, նո՛յն իսկ օտարութեան մէջ:

ԱՆԱՀԻՏ

Երբ սիրուհին կը դառնայ կին, կը նմանի գինիին որ կը դառնայ քացախ:

ՊԱՅՐՆ

Ամուսնանա՞լ կ'ուզես, խփէ՛ աչքերդ եւ բա՛ց ականջներդ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱԾ

Արդա՞ր ըլլանք կիներուն հանդէպ, — անոնք ընդհանրապէս չար են իրենց ամուսիններուն համար միայն:

ՃՈՆ ՇՈՒԼՑ

Ամուսնութիւնը քաղաքական է ըստ չահու, կրօնական է ըստ հոգւոյ, կենդանական է ըստ մարմնական ցանկութեան:

ՏԸ ՊՈՆԱԼ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԱՂԱՆԴԸ ԲԱԼՈՒԻ ՄԷՋ

Բալուի նուիրուած ազգագրական ստուար հատորի մը մէջ, որուն մասին խօսած ենք այստեղ, հեղինակը Յար. քահ. Սարգիսեան այսպէս կը նկարագրէ Բալուի կաղանդը.—

Կաղանդը կը սկսի իրիկուընէ բազմատեսակ միրգերու, պտուղներու եւ անապակ գինիի կերուխումով:

Ձեռք պագնելու եւ նուիրատուութեան ընտանեկան հին, բարի սովորութիւնները կը կատարուին այդ իրիկունը: Մինչեւ լոյս տունին անդամները մեծ մասամբ, բացի երախաներէն, չեն քնանար, այդ օրուան պատրաստութիւնները արդէն օրեր առաջ տեսնուած են. եօթը տեսակ կերակուրներ եփած են, որոնք են.

Ա.— Պլղուր (ձաւար), աղընցուած ու ծեծուած եւ խիւսի վերածուած չուշմայ, քիչ մը ծեծուած մանր կարմիր պղպեղ, բաւական չատկեկ ջարդուած սոխ իրարու հետ խառնելով կը լեցնեն զանոնք մինչեւ կէսը կամ քիչ մը աւելի ջուրով լեցուն պտուկի մէջ, որուն կափարիչը վրան դնելով անոր բոլորտիքը կը ծեփեն խմորով ու կը դնեն Թոնիրին մէջ որ եփի,— ասոր կ'ըսեն խորու:

Բ.— Պլղուրով եւ անոր երեք անգամն աւելի սիսեռով, գրեթէ Թոփիկի յարեւման գնդիկ կը շինեն:

Գ.— Ծիրանէ, սալորէ, չամիչէ եւ տուպէ խոշափ կ'եփեն:

Դ.— Անուշապուր, որուն նիւթերն են ծեծուած ցորեն, որ մաքրուած է իր Թեփերէն ընկոյզ, նուշ, չամիչ, մեղր կամ ռուպ, երբեմն գազպէն ալ կը դնեն երբ ունենան:

Ե.— Փերփեր-ապուր, ասոր ալ նիւթերը կը բաղկանան չորցուած փերփերէ, ծեծուած ցորենէ, կարմիր լոպիկէ (լուբիայի տեսակ մը), աղցուած ոսպէ, չոր, բայց քիչ պղպեղէ, սոխէ, չուշմայի իւղէ:

Զ.— Պահոց հերիսայ, սա կը բաղկանայ ծեծուած ցորենէ, ոսպէ, սիսեռէ, չորցուած կանկարէ, յետոյ բոված չոր բանջարէ եւ չուշմայի իւղէ (շիրիկ):

Է.— Շուշմայի հաց, ասիկա զուտ ցորենի ալիւրի չաղուած խմոր մըն է, զոր կը բանան խիստ բարակ ու կը տապկեն չուշմայի իւղին մէջ ու յետոյ անոնց ամէն մէկուն երկու երեսներուն վրայ կը լեցնեն կամ կը քսեն ռուպով կամ մեղրով չուշմային խիւսին հետ խառնուրդը, եւ կը չարեն զանոնք իրարու վրայ, որպէսզի կակուղ մնան եւ թէ աւելի անուշնան իբար ծծելով,— պէտք է գիտնալ թէ այս բոլոր կերակուրները պահոց կերակուրներ են:

Եփած են նաեւ իրենց արջառներուն համար կաղանդի հացեր՝ կենդանիներուն կճղակներուն եւ տնական եւ երկրագործական ուրիշ գործիքներուն նմանող բազմազան ձեւերով:

Մութը կոխելուն պէս՝ զօտեկախը կը սկսի տափարակ տանիքին կլորակ կամ քառակուսի երդիքներէն վար: Այդ երկայն գօտիին ծայրը կցուած է բաւական մեծկակ տոպրակ մը, տանտիկինը առանց զոյգն սրտնեղութեան սիրով կը լեցնէ կախուած տոպրակներուն մէջ ընկոյզ, նուշ, չամիչ, պաստեղ, ռոճիկ (քաղցրեղէնով պատրաստուած չարոց նուշի, ընկոյզի, եւն.) չատ եփուած ու Թանձրացած ռուպի պատառներ (լոխումի պէս), որուն քէսմէ կ'ըսեն, եւն. այսպէս չարունակ մէկը միւսին ետեւէն կախուած տոպրակները կը ճամբէ գոհունակ սրտով եւ կատակներով, մինչեւ անոնց վերջանալը, գրեթէ մինչեւ կէս-գիշեր: Անկէ ետքը, ամէն մարդ իր տունը կը քաշուի: Նոյն ատեն տան մեծը, իր տղաքը առնելով, արջառներուն համար եփուած հացերն ալ մաղի մը մէջ լեցնելով կ'երթայ աղբիւրը: Այդ զանազան ձեւերով եփուած հացերուն մէջ կան նաեւ խոփի նման հացեր, եթէ տանտէրը հողագործ է՝ կկոցներ, եթէ ոստայնանկ է տանտիկնոջ մաքի մառնոցն ու մկրատն ալ չեն մոռցուիր: Հոն աղբիւրին չուրջը, կէս գիշերին, կը լեցուին գիւղացիները, որպէսզի թէ լըւացուին եւ թէ այդ հացերը Թրջեն: Երեւակայեցէք թէ Բալուի գիւղերուն մէջ յունուար ամիսը ո՛րքան ցուրտ կ'ընէ առհասարակ, մանաւանդ գիչերուան պահերուն, եւ սակայն այդ խստաշունչ եղանակին եւ արիւն սառեցնող ժամերուն, գիւղացիները նոր տարուան բարեբերութեան վրայ տոգորուն յոյսերով, ցուրտն ու սառնամանիքը արհամարհելով՝ աղբիւրին ակերուն գաղջ ջուրին (ձմեռը աղբիւրներու ակերէն հոսող ջուրը գաղջ կ'ըլլայ) տակ բոլորովին մերկ, կը պպզին ու կը լոգնան: Աղբիւրին աւազանին մէջ չեն մտներ լոգնալու համար, զայն կը նկատեն իբրեւ անցնող տարուան ջուր, այլ անպատճառ այդ լոգանքը կ'ընեն կէս գիշերին ու հացերն ալ կը Թրջեն նոյն պահուն միայն ակերուն ջուրովը իբրեւ նոր տարուան ջուր:

Եթէ պատահի որ ընտանիքի մը մէկ անդամը տարեդող (միամեայ ջերմ) ունենայ, կը սպասեն մինչեւ կաղանդի գիշեր: Զայն տանելով իրենց հետ աղբիւրը՝ կը լոգցնեն գաղջ ջուրով, երեք անգամ խեղճ հիւանդը ակերուն մէջ կը մտնէ կ'ելլէ մէկ երկու վայրկեանէն, կրկնելով երկու-երեք անգամ.— «Առ քեզի փող, կարէ իմ դող»: Յետոյ հիւանդը կը հանեն Թթենիի մը վրայ եւ կ'ըսեն հիւանդին.— «Ծօ՛ Ասօ, ի՞նչ կ'ընես բածառին վրայ»: — «Թո՛ւթ կ'ուտեմ, Թո՛ւթ» կը պատասխանէ: — «Հիմակ ըլ Թո՛ւթ» կ'ըսեն իրեն:—«Հիմակ ըլ դո՛ղ» կը պատասխանէ: Զարմանալի է, այս նախապաշարումներով չատ անգամ տարեդող ունեցողները ճամբու դրած են զիրենք կրծող այդ սարսափելի հիւանդութիւնը, անգամ մըն ալ չրանուելու պայմանով: Թութի ծառը ի՞նչ զօրութիւնով, կամ այդ գիշերուան սաստիկ ցուրտին ազդեցութիւնը ի՞նչպէս կը բուժէն հինցած ջերմը, այս մասին որ եւ է բացատրութիւն տալը իմ կարողութենէս վեր ըլլալով՝ մասնագէտներուն կը Թողում: Վերջապէս աղբիւրէն տուն կը դառնան ամէնքն ալ, տանը մեծը նոր տարուան ջուրով Թրջուած ու մաղին մէջ իրարու վրայ դիզուած հացերը առնելով կը տանի զանոնք ախոռը՝ իրաքանչիւր տաւարի վերաբերող կճղակաձեւ հացերը անոնց կերցնելու, իբրեւ կաղանդչէք, ինքն ալ իր խոփը (խոփաձեւ հացը) կ'ուտէ, կամ կկոցը, կամ ուրագն ու սղոցը, տանտիկինն արդէն անոնցմէ առաջ ճաշակած է իր մառնոցն ու մկրատը:

Առաւօտուն Նոր Տարին կը սկսի, եօթը տեսակ կերակուրները, զորս նախապէս պատրաստած են, կարգով կը չարեն երկայնկեկ սեղանին վրայ, չնորհաւորութեան եկող հիւրերը կը մեծարուին կաղանդի կերակուրներուն մասնակից ընելով: Սեղանը այսպէս զարդարուած ու դրուած կը մնայ մինչեւ յաջորդ առաւօտ, առատ եւ անապակ գինին ալ կը խմեն գրգռուած ախորժակով, աղուոր պատրաստուած Թոփիկին չնորհիւ՝ գինիին ազդեցութիւնը հետզհետէ զգալի դառնալով կը խզեն լռութիւնը, ու կը սկսին Նոր Տարուան յարմար երգեր ու խաղեր երգել.—

Բարի եկար Նոր Տարի,
Տուր միզի ցորեն գարի,
Լէ, լէ, լէ, ա՜խ լէ, լէ, լէ ...
Մեր փեթակն ալիր կ'ուզէ,
Տանտիկինը եղ կ'ուզէ,
Մեր օճախը փայտ կ'ուզէ,
Լէ, է, լէ, ա՜խ լէ, լէ, լէ...
Էզուն, պաղչին պտուղ տուր,
Մեր աղջկին փեսայ տուր,
Մեր տղային հարս մը տուր,
Լէ, լէ, լէ, ա՜խ լէ, լէ, լէ, ...
Հիւընդութին բող չըլլի,
Քէսատութին բող չըլլի,
Հէյրա՜ն Նոր Տարի ...

Եւ այս անմեղ խրախճանութիւնը կ'ըլլայ առհասարակ ամէն տանի մէջ, տղաքն ալ յարմար խաղերով իրենց հասակակիցներուն հետօրուան հանդիսաւորութեան փայլը կ'աւելցնէին:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ժ. Կ. Քարթըրէ նախ հարցարանով մը ժամանակակից մտաւորականներու կարծիքը քաղելէ վերջ, երկար պրպտումներով ծաղկաքաղ մը կատարած է նաեւ հնագոյն քաղաքակրթութեանց մէջէն, մասնաւորաբար հելլենական, չինական, հնդկական, հռոմէական, միջնադարեան, վերածնունդի գրականութենէն՝ ճշդելու համար ամուսնութեան գաղափարին բարեշրջման ձեւերը:

Այդ ծաղկաքաղէն կը զատենք հետեւեալ միտքերը.—

Ինծի հանդիպեցան երեք մեծ նեղութիւններ, որոնց դէմ կռուեցայ,— քերականութիւն, աղքատութիւն եւ կին: Առաջինին յաղթեցի ուսանելով, երկրորդին՝ աղքատանալով, երրորդին կապուած կը մնամ տակաւին՝ ամուսնութենէն վերջն ալ:

ՍՈԿՐԱՏ

Երիտասարդները, որ ամուսնութեան կը պատրաստուին, կը նմանին այն ձուկերուն, որոնք կը խաղան ուռկանին առջեւ,— իրար կը հրմշտկեն ուռկանին մէջ մտնելու համար, մինչ ուռկանին մէջ ինկած դժբախտները զուր ջանքեր կը Թափեն դուրս ելլելու:

ՍՈԿՐԱՏ

Օ՛ կիներ, աւելի լաւ է ձեզ առաջնորդել գերեզման քան Թէ եկեղեցւոյ խորանին առջեւ:

ՓԻԼԷՄՈՆ

Որքան ուշ ամուսնանաս, այնքան ուշ կը տեսնես դժբախտութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱԾ

Ով որ կ'ամուսնանայ դրամի համար, ինչո՞վ կը զանազանուի պոռնիկէն: Մէկը վարձու, միւսը ծախու:

ՏԻԿ. ՏԸԼԻԼ

Ամուսնութիւնը իրական միակ դերութիւնն է, զոր օրէնքը կը ճանչնայ:

ՃՈՆ ՍԹՈՒԱՐԹ ՄԻԼ

Ամուսնութիւնը տխմարութիւն մըն է որ կը գործուի երկու հոգիով, յետոյ կը դառնայ Թիարան մը երեք հոգիով եւ աւելիով:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

Այրը եւ կինը կը կազմեն մարդկային էակը ամբողջովին եւ կատարելապէս՝ երբ կը միանան,— մէկ սեռը կ'ամբողջացնէ միւսը:

ՔԱՆԹ

Ամուսնութիւնը պայմանագրութիւն մըն է, որ կը կնքուի ինչպէս բնութեան հետ, նոյնպէս եւ այրերու եւ կիներու միջեւ:

Ժ.Ժ. ՌՈՒՍՕ

Եթէ կարելի ըլլար սիրոյ երջանկութիւնը չարունակել ամուսնութեան մէջ ալ, դրախտ մը կ'ունենայինք երկրի մը վրայ:

Ժ.Ժ. ՌՈՒՍՕ

Սէրն աւելի հաճելի է քան ամուսնութիւնը, որովհետեւ վէպերը աւելի հաճելի են քան պատմութիւնը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՄԱՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ հնէաբանութեան ֆրանսական պատուիրակութեան անդամներէն Էտմոն Սօսէ վերջերս հրատարակեց ստուար հատոր մը Թրքական գրականութեան մասին,— Արդի թուրք արձակագիրները (Ա. հատոր):

Այդ հատորէն կը քաղենք Ճէնապ Շէհապէտտինի հետեւեալ մտածումները (Թիրեաքի սէօզլէրի).—

1.— Ով որ կը մեղքնայ իր զաւնուկը, խորոված չի կրնար ուտել:

2.— Շատ քիչեր տեսայ որ սիրէին բարութ,— որովհետեւ ուղիղ է:

3.— Ձեռքը կը յոգնի ամէն բանէ, նոյն իսկ ծափահարելէն:

4.— Ամէնէն արդիւնաւէտ աղօթութիւնը ճակտի քրտինքն է:

5.— Ամբոխը կը սիրէ ոչ թէ ինչ որ լաւ կը հասկնայ, այլ ինչ որ լաւ կը լսէ,— ուստի պէտք է պոռալ իրեն:

6.— Մի՛ մտածեր «ի՞նչ ընել»ու մասին, բան մըն ալ մի՛ ըներ, մտածէ՛:

7.— Երբ կ'ըսէ՝ «գիտեմ», երիտասարդ է: Երբ կ'ըսէ «կրնայ ըլլալ», ծեր է:

8.— Կեանքը պարագաներու վաշտ մըն է, որուն հրամանատարն է դիպուածը:

9.— Անոնք որ կը վախնան իրենց գլուխը բախելէ երկինքին, սովորաբար գաճաճներ են:

10.— Ամբոխը նման է երախայի մը, որ միշտ ադմուկ կը սիրէ,— կ'ուզէ ադմկալից դրօշանքներ, ադմկալից սուգեր, նոյն իսկ ադմկարար կառավարութիւն:

11.— Ինչ որ դժուար է՝ հերոսի պէս մեռնիլը չէ, այլ հերոսի պէս ապրիլն է:

12.— Երբ պզտիկ էի, վարագոյրին ետեւը խաղցող Գարակէօզը կենդանի էակ մը կը կարծէի,— հիմա կենդանի էակները կը նմանցնեմ Գարակէօզներու:

13.— Կեանքի ի՜նչ գեղեցիկ դաս մը կուտայ հոսուն ջուրը,— փրփրալից կ'անցնի փոքրիկ խոչընդոտներու վրայէն, իսկ լուռ մնջիկ կ'անցնէ մեծ խոչընդոտներու եզերքէն:

14.— Կ'ըսեն Թէ կինն ու այրը իրար կ'ամբողջացնեն: Սակայն յաճախ մէկըն է որ կը պզտիկցնէ միւսը:

15.— Օձն ու Թռչունը կրնան հասնիլ բարձրակարկառ լեռներու գագաթը, սակայն մին կը հասնի սողալով, միւսը՝ Թեւի մէկ Թափահարումով:

ԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՎԵՑ ԱՆԳԱՄ ԱՒԵԼԻ

—?—

Ն. Միութեան Գործ. Կոմիտէին նախագահը՝ Կալինին յայտարարեր է Երեւանի մէջ.

— Որպէսզի մարդիկ երջանիկ ըլլան, պէտք է հետեւիլ ստախանովեան շարժման: Եւ որպէսզի երջանիկ ըլլայ Հայաստանի ժողովուրդը, պէտք է վեց անգամ աւելի լաւ հագուի, վեց անգամ աւելի հարուստ ըլլայ, վեց անգամ աւելի քաղաքակիրթ, Երեւանը վեց անգամ աւելի բարեչէն, կոլխոզականներու տուները՝ վեց անգամ աւելի լաւ ըլլան:

Ուրեմն սկսինք քննել այս ... վեց-ազարեան:

Ասկից առաջ սովորութիւն էր ըսել եւ է բանի համար.

— Եօթն անգամ գեղեցիկ, եօթն անգամ զզուելի, եօթն անգամ սուրբ, եօթն անգամ աւելի յառաջ ...

Երեւի եօթը թիւը «պուրժուական» ստուած է եւ հիմա նորութիւն է ել.

— Վեց անգամ ճշմարիտ է, վեց անգամ սուտ է, վեց անգամ աւելի ճշմարտութիւն, վեց անգամ աւելի ստախօսութիւն ...

«Վեց անգամ աւելի լաւ հագուիլ» խօսքէն չատեր կրնան հետեւցնել որ վեց անգամ պակաս հագուած է Հայաստանի ժողովուրդը:

«Վեց անգամ աւելի լաւ հագուիլ»ը քիչ մը անըմբռնելի կը գտնեմ: Մարդըս կը հագուի իր միսին վրայէն փըլանէլ մը, անոր վրայէն չապիկ մը, յետոյ բաճկոն մը, բաճկոնակ մը, վերարկու մը (եղաւ հինգ), փափախն ալ եթէ հաչուենք կ'ըլլայ վեց: Կալինինի հաչիւէն դուրս կուգայ որ հայ ժողովուրդը մերկ է ներկայիս, կամ հագած է անդրավարտիկ մը:

«Վեց անգամ աւելի հարուստ»:

Ուրեմն Հայաստանի ժողովուրդը ձեռքը բերանը կարենայ տանելու համար իր գրպանին եւ անոր պարունակութեան չափ դեռ վեց գրպաններ պէտք է ունենայ: Հարիւր րուբլի ունեցողը վեց անգամ աւելի հարիւր րուբլի պէտք է ունենայ: Հինգ արծաթ ունեցողը հարկ է երեսուն արծաթ ունենայ, երեսունմէկի արժաթը Թոյլատրելի չէ:

«Վեց անգամ աւելի քաղաքակիրթ»:

Սարսափելի է այս, ուրեմն Հայաստանի ժողովուրդը վեց անգամ պակաս քաղաքակիրթ է: Քաղաքակրթութեան եւ վայրենութեան սատիճանաչափ մը գոյութիւն չունի՝ սակայն ամէն պարագայի մէջ վեց անգամ պակաս քաղաքակիրթ վիճակ մը հայ ազգը կը մօտեցնէ հապէշ կամ Հօթէնթօթ ժողովուրդին:

«Երեւանը վեց անգամ աւելի բարեչէն»:

Ասիկա բաւական հասկնալի է:

Երեւանը իր ունեցած փողոցներուն վեց անգամը աւելի պէտք է ունենայ, իր ունեցած տուներուն վեց անգամը աւելի, իր ունեցած ճեմիչներուն վեց անգամը աւելի: Իր ունեցած ճաշարաններուն, հացավաճառներուն, անուշավաճառներուն, խմորավաճառներուն, հանդերձավաճառներուն վեց անգամը աւելի:

«Կոլխոզականներուն տուները պէտք է ըլլան վեց անգամ աւելի լաւ»:

Այսինքն վեց ճառագայթներ աւելի պէտք է մտնեն տուներէն ներս, վեց ագրի ամաններ աւելի պէտք է ելլեն տունէն դուրս, վեց սենեակ աւելի պէտք է աւելնան տունին վրայ եւ վեց հոգի աւելի պէտք է պակսին տունէն:

Վերջապէս ամէն բանի մէջ վեց անգամ աւելի:

Գալով ստախանովեան չարժման, այդ ալ կը նշանակէ աւելի չատ աշխատիլ աւելի լաւ ապրելու համար: Գործաւորը պէտք է աւելի արտադրէ, աւելի վարձատրուելու համար: Աւելի քրտինք Թափէ, աւելի լաւ ուտելու խմելու, հագուելու, բնակելու քաղաքակրթուելու համար:

Եթէ չարաթը վեց խմբագրական գրող մը գտնուի, ուրեմն վեց անգամ աւելի խմբագրական պէտք է գրէ:

Պրոլետ բանաստեղծը վեց անգամ աւելի պէտք է երգէ:

Գրաշարը վեց անգամ աւելի չարէ:

Ընթերցողը վեց անգամ աւելի կարդայ:

Դերասանները պէտք է վեց անգամ աւելի խաղան:

Լարախաղացները պէտք է վեց անգամ աւելի չուանի վրայ ելլեն:

Ծառախօսները պէտք է վեց անգամ աւելի բանախօսեն:

Վեց անգամ աւելի Լէնինի եւ Ստալինի նկարները տպեն, գծեն, նկարեն:

Վեց անգամ աւելի պէտք է ծափել, լալ կամ պոռալ (երբ որ պէտք է) վեց անգամ աւելի քալել, նստել, զարնել, պարել, կրել, տանիլ, երթալ կամ գալ, վեց անգամ աւելի համբերել, սպասել, սիրել ու չնչել:

Վեց անգամ աւելի չարժում:

Խանջեանը պէտք է վեց անգամ աւելի ճառ խօսի ու վեց անգամ աւելի հակի դէպի ձախ: Երզնկեանը պէտք է վեց անգամ աւելի դէպի աճ թեքուի ու վեց անգամ աւելի անկում ունենայ:

Զարենցը պէտք է վեց հատ «Նայիրեան հեզաճկուն» աղջիկ եւս սիրէ եւ վեց անգամ վեց էջնոց նոր պօէմներ գրէ:

Ջանանը տասը տարին անգամ մը Թատերախաղ մը գրեց. հիմակ պարտաւոր է տասը տարուան մէջ վեց Թատերախաղ գրէ:

Վերջապէս պէտք է չաբաթը վեց օր աւելի աշխատիլ:

Ես մինչեւ հիմա կը կարծէի թէ «Հարուածային» աշխատաւորները զոնէ կատարելապէս կ'աշխատին:

Բանէն դուրս կուգայ որ հարուածային հայ ժողովուրդն ալ երջանիկ ապրելու համար պէտք է ըլլայ վեց անգամ աւելի հարուածային: Այսինքըն պարզապէս ... վեցհարուածեան:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՅՍ ԿԵԱՆՔՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ...

—•—

Տէ՛ր, դեռ մինչեւ ե՞րբ յապաղիս,
Դեռ մինչեւ ե՞րբ քեզ աղօթեմ,
Ծընրադիր, հիւղակիս մէջն իմ թա-
փո՜ւր,
Չե՞ս տեսներ իմ շրթներս վաղո՜ւց
պապակե՜ր:

Իսկ եթէ կաս ու պատրանք մը չես,
Եթէ լոկ խաբուսիկ ծաղրանք մը չես,
Դեռ մինչեւ ե՞րբ յամառիս:
Հերի՛ք հեգնես, հերի՛ք լամ ես:

Հեռացո՛ւր այս բաժակդ, Տէ՛ր,
Գթա՛ ծաղիկ-դալար կեանքիս,
Լոյս տուր որ ապրիմ դեռ, ո՛վ Տէր,
Ես շա՛տ լացի, դառն է հոգիս:

Վարդի փոխան փուշ քաղեցի,
Սէ՛ր խնդրեցի՝ դուն վիշտ տուիր,
Սէրս վէրքով դուն խոցեցիր,
Տէ՛ր, այս կեանքն ինչո՞ւ տուիր ...

ԳԵՂԱՄ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱՑԻ ԴԱՄԱԼԻՖՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ բանակատեղի մը պիտի շինուի Պոնթայի մէջ (Եուկոսլավիա)։ Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր այդ երկիրը ապաստանած իտալացի դասալիքներուն թիւն է իրր 2000, որոնք արգելափակուած են զանազան վայրերու մէջ։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ մը պիտի շինուի Եգիպտոսի մէջ, Լիբիոյ սահմանին վրայ, 150 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Եգիպտական կառավարութիւնը 94,000 ոսկի յատկացուցած է այս շինութեան, իսկ անգլիականն ալ՝ 20,000 ոսկի։

ԹԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒ, սինէմաներու եւն. տնօրէնները ժողով մը գումարելով, բողոքեցին կարգ մը տուրքերու դէմ եւ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել։ Թուականը որոշուած չէ տակաւին։

ԱՀՌԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ ուրիշ քանի մը երկիրներու մէջ, աննկարագրելի աւեր սերմանելով եւ 68 հոգիի մահուան պատճառ դառնալով։ Անգլիոյ մէջ մեռան 21 հոգի, մեծամասնաբար խեղդուելով կամ արմատախիլ ծառերու տակ մնալով։ Լոնտոն - Փարիզ օդանաւային հաղորդակցութիւնը դադրեցաւ։ Ֆրանսայի մէջ, մասնաւորապէս Պրըթանիի կողմը հեղեղաման անձրեւներ տեղացին։ Ֆինլանտայի ծոցին մէջ խորհրդային «Տօնէց» նաւը ընկղմեցաւ իր 39 նաւաստիներով։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ հրամանագրով մը ջնջեց ոչ - աշխատաւոր կամ խրաւազուրկ քաղաքացիներու զաւակներուն դէմ հաստատուած խտրութիւնները, բարձրագոյն վարժարաններու յաճախելու մասին։ Տարրական դպրոցներ պիտի բացուին այս կարգի տղոց համար, առանց նըկատի առնելու ծնողքներուն իրաւական վիճակը։ Վերջին վիճակագրութեանց համաձայն, 797,000 ճարտարագործական բանուորներ աւարտած են արհեստագիտական վարժարանները։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ պետութեանց ներկայացուցիչները քանի մը օրէն ժողով պիտի գումարեն Պելկրատի մէջ, մասնաւորապէս քննելու համար տնտեսական խնդիրներ։ Հարցը ուղղակի կապ ունի Թուրքիոյ հետ, որ սահմանափակած է ներածումները, բաժնեցուցակի դրութեամբ։

ՆԱԽԱՑԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ յետաձգման առթիւ, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ի հարկին Ի. Միութիւնը եւ Գերմանիան ալ պիտի հրաւիրուին, եթէ ճափոն վերջնապէս քաշուի։

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐ ՄԸ, Փիէռ Բուսէլ, 64 տարեկան, առջի օր սպաննեց կինը, 53 տարեկան, խեղդեց զինք եւ յետոյ բաղնիք մտնելով անձնասպան եղաւ ատրճանակով մը։ Նախընթաց օրը հրդեհ մը մոխիր դարձուցած էր իր գործարանը։ Այրը դաժան բնաւորութիւն ունէր եւ քանի մը անգամ փախցուցած էր կինը։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Սվերտլովսկի (Ռուսաստան) մուշտակի թրըսթին դեր - տնօրէնը եւ հաշուակալը, որոնք 1,255,000 րուբլի խլրացուցած էին երկու տարուան մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, CoursLafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։

կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ՝

կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ կուչք, կեփին խումբերու. Թալատիյէի եւ Բօշթայի ընկերները այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 14 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3011

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ...

Սեղանի վրայ դիզուած են դէզ մը զեկոյցներ՝ Բարեգործականի Կեդր. Դիւանէն:

Դատելով անոնց բովանդակութենէն, Բարեգործականը «աշխուժացեր է» եւ կ'ուզէ գործել շատ լայն ճակատի մը վրայ, Հայրենաշինութենէն մինչեւ մարզականը, կրթականէն մինչեւ մարզականը:

Նպաստընկալ մամուլին ձգելով անոնց ամբողջական հրատարակութիւնը, փորձենք երեւան հանել գլխաւոր գիծերը: Եւ, ամէն բանէ առաջ, տիրող հոգեբանութիւնը:

Իսկապէս բան մը փոխուա՞ծ է, այդ հոգեբանութեան մէջ:

Ոչ եւ ոչ: Մեզի հաղորդուած շռայլաբան զեկոյցները կը հաստատեն թէ՝ աւելի քան երբեք նոյն ամբողջական եւ ազնուապետական ոգին է որ կը վարէ Միութիւնը: Եւ մարդիկ ի զուր կը փորձեն սրտառուչ բառերու հիւսուածքի մը մէջ պարտկել կոչկոռ կապած վէրքեր:

Ամէն մեղադրանքի պատասխան մը կը ճարէ Կեդր. Վարչութիւնը: Եթէ շատ նեղը մնայ, կը հարցնէ,— ի՞նչ տուած էք որ մինչ կը պահանջէք: Եւ կամ,— Բարեգործականի անդամները միայն իրաւունք ունին խառնուելու անոր բարի կամ չար գործերուն:

Արդ, իրողութիւն է որ վերջերս լեզու ելան, նաեւ, անդամները, բարեկամներն ու նպաստընկալները: Քարերն անգամ աղաղակեցին, գրի առնելով խօսքեր ու մեղադրանքներ, որոնք միայն դաշնակցական մամուլին մէջ կ'երեւային, մինչեւ 1935:

Այսպէս, «Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, շարք մը խմբագրականներ տալէ, Բարեգործականի ընդհ. ժողովին առթիւ: Այդ բոլորը հռչակուեցան «բարեմիտ» եւ «բարեացակամ» քննադատութիւններ:

Թոյլ տուէք կրկին արտատպել քանի մը հատուածներ, այդ «բարեմիտ» խօսքերէն, բաղդատելու համար ուրիշ արտայայտութեանց հետ․

— «Պիտի ուզէինք գիտնալ թէ իրապէս քանի՞ հոգի ներկայ եղած է այս ընդհ. ժողովին: «Ներկայ եւ փոխանորդաբար ներկայացուած անդամներու թիւը 91 է», կ'ըսուի: Կը վախնանք — ո՛չ, գրեթէ վստահ ենք — որ այս 91ին ոչ թէ կէսը կամ քառորդը, այլ հազիւ մէկ տասներորդը միայն հաւաքուած է Լօզան··· Այսպէս լսած ենք՝ թէ եղած են բոլոր վերջին տարիները եւ անշուշտ եղած է նաեւ այս տարի»: (*Արեւ*, 2 հոկտ. 1935):

Դեռ աւելի ծանր մեղադրանք մը․

— «Եւ հոս է, արդէն, Բարեգործականի մեքենային ամէնէն տկար ու թերի մասը: Անոր Ընդհ. ժողովը ոչինչ է ու Կեդր. Վարչ. ժողովը, որ ինքնըստինքն է, իր կազմն ալ, իր բրածն ու չըրածն ալ, միշտ վաւերացնել կուտայ Ընդհ. ժողովին, որուն 8–10 ներկաներուն մեծամասնութիւնը դարձեալ Կեդր. Վարչ. ժողովի անդամներէն կը բաղկանայ: Այս վիճակն է որ պէտք է փոխուի արմատապէս, չենք ըսեր աւելի վստահելի, այլ աւելի ժողովրդական դարձնելու համար Միութիւնը»:

Կարծես ազդանշան մը տրուած ըլլար, անդիէն ուրիշ ռամկավար օրկան մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը կը տրտնջար․

— «Կեդրոնի անդամներուն քմահաճ որոշումով Կեդր. Վարչութեան մէջ առնուած «ոչ բարեկամ» անձեր այդ ժողովին մէջ կը վաւերացուին զիրենք ընտրողներէն, որոնք Միութեան անդամներուն եւ պատգամաւորներուն բացակայութեան, անոնց ալ ձայնը ներկայացնելով, մասնաւոր խմբակցութիւն մը կը կազմեն եւ իրենց ուզածը կ'ընեն»:

Չենք ուզեր քրքրել այս «ինքնաքննադատութեան» կամ սթափման ներքին շարժառիթները: Կը բաւէ մատնանշել նոր երեւոյթը,— Բարեգործականի բարեկամներն ալ, եւ ամէնէն առաջ ռամկավարները խորապէս դժգոհ են Միութեան թ՛է ժողովներէն թ՛է գործունէութեան եղանակներէն:

Կեդր. Դիւանը զեկոյց մըն ալ այս մասին խմբագրած է, լուսաբանելու համար խնդիրը:

Կարգը կուգայ այդ մասին ալ խօսելու: (Ինչո՞ւ պէտք չէ խօսին, նաեւ, ռամկավարները, քանի որ ամէնէն առաջ իրենց ուղղուած են այդ բացատրութիւնները):

Մենք պիտի սկսինք բոլորովին տարբեր կէտէ մը,— ամենավերջին զեկոյցէն (6 յունուար), ապացուցանելու համար թէ իրապէս ոչինչ փոխուած է: Ոչ հոգեբանութիւնը, ոչ ալ ուղղութիւնը:

Հարցը կը վերաբերի Բարեգործականի կրթական ծրագրին, որ յայտարարուեցաւ 1933 յուլիս 3ին, եւ որուն յաջորդեց լուսաբանութիւն մը եւս, նոյն տարուան հոկտ. 24ին:

Երբ դեռ նոր էր սկսած այդ երկդիմի ծրագրին գործադրութիւնը, բազմաթիւ քննադատութիւններ տեղացին, մինչեւ իսկ խլրտումներ ծագեցան կարգ մը գաղութներու մէջ (Յունաստան, Սուրիա եւն.), եւ բարեմիտ մարդիկ հաւատացին թէ Միութիւնը պիտի անդրադառնայ եւ պիտի կանխէ նոր չարիքներ:

Արդ, 1936 Յունուար 6ի զեկոյցը կը փարատէ բոլոր պատրանքները, աւելորդ անգամ մը եւս հաստատելով թէ՝ մեր դիմացն ունինք ինքնահաւան եւ ամբարտաւան «օլիկարշի» մը, որ ոչ բան կ'ուզէ սորվիլ, ոչ ալ մոռնալ իր գիտցածը:

Ուրիշ խօսքով, երեւան կուգայ որ, աւելի քան երկու տարուան փորձառութիւնն իսկ խրատ չէ եղած, Բարեգործականի վարիչներուն համար:

Արդարեւ, Կեդր. Վարչութիւնը «ուրա՛խ» է իր ձեռք բերած արդիւնքէն: Կ'իմանանք վաղը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԵԴՐ. ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Զեկուցումներ Հայաստանի եւ միւս հանրապետութեանց մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, յունուար 10ին բացուեցաւ Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին (խորհրդարան) նստաշրջանը: Վարչապետ Պ. Մոլոթոֆի զեկուցումէն վերջ (ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւն), շաբաթ օր լսուեցան երկար զեկուցումներ՝ անտեսական ծրագրի մասին: Այս առթիւ խօսք առին Ուկրայնայի, Ուզպէքիստանի, Տաճկաստանի, Խազախստանի, Հայաստանի, Վոլկայի գերմանական շրջանի վարչապետները: Բոլորն ալ մանրամասնօրէն պարզեցին իրենց հանրապետութեանց կամ շրջաններուն մէջ կատարուած նուաճումները եւ իրենց անվերապահ հաւանութիւնը յայտնեցին կեդրոնի քաղաքականութեան մասին: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ բոլորն ալ հաւաստեցին որ Խ. Միութեան ժողովուրդները պատրաստ են ամէն պարագայի մէջ իրենց բոլոր ուժերը ի սպաս դնելու հայրենիքին ծառայութեան:

Խ. Միութիւնը եւ Ճափոնը պիտի կռուի՞ն

Փէքինէն կը հեռագրեն թէ այս տարուան ընթացքին պատերազմը անխուսափելի է Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ միջադէպերու որոնք յաճախադէպ են Մանչուրիոյ սահմանագլուխին վրայ եւ որոնց պատասխանատուութիւնը փոխադարձաբար իրարու վրայ կը նետեն երկու կառավարութիւնները: Ընդհարումը անխուսափելի կը համարուի մանաւանդ անոր համար Ճափոն երաշխաւորն է Մանչուրիոյ զինուորական պաշտպանութեան: Քաղաքական շրջանակներու մէջ ալ անկարելի չեն սեպեր ընդհարումը:

Ուրիշ վտանգներ, Եւրոպայի մէջ

Միւս կողմէ, կացութիւնը վտանգաւոր կը համարուի նաեւ Եւրոպայի մէջ: Թերթերը մտահոգութիւն կը յայտնեն Ազգերու Դաշնակցութեան յունուար 20ի նիստին առթիւ, որ պիտի քննէ քարիւղի արտածման արգելքի խնդիրը: Կը հաւաստեն թէ նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ ծանրակշիռ կը համարուի այդպիսի տնօրինութիւն մը եւ թէ դահլիճին մեծամասնութիւնը վտանգաւոր կը գտնէ զայն: Դահլիճը նիստ պիտի գումարէ չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի, քննելու համար այս խնդիրը: Այս ժողովին մէջ արտաքին նախարար Իտըն մանրամասն զեկուցում մը պիտի հաղորդէ միջազգային կացութեան մասին եւ դահլիճին հաւանութեան պիտի ենթարկէ իր խօսելիք ճառը: Այդ առթիւ նախարարը պիտի պարզէ Մեծն Բրիտանիոյ բռնելիք դիրքը՝ քարիւղի եւ ուրիշ կենսական նիւթերու արգելման մասին: Պ. Իտըն պիտի բացատրէ թէ պատրաստ է փորձել բոլոր միջոցները, խաղաղութեամբ լուծելու համար իտալեւհապէշական խնդիրը, առանց գրգռիչ քայլեր առնելու: Ուրիշ խօսքով, Մեծն Բրիտանիա չպիտի առանձնէ որ եւ է նախաձեռնութիւն:

Իբրեւ ախտանշան, յիշենք թէ տեղական թերթ մը, «Մաթէն» երէկ բաց նամակ մը ուղղած էր Անգլիոյ թագաւորին, խնդրելով լրջօրէն նկատի առնել կացութեան ծանրութիւնը եւ «խնայել միլիոնաւոր մարդոց կեանքը»: Թերթին կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա խախտած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, Միջերկրական ղրկելով իր ներքին նաւատորմը, Իտալիոյ վրայ ճնշելու համար, քանի որ ուխտին 10րդ յօդուածը կը տրամադրէ նախապէս խորհրդակցիլ, եւ կ'արգիլէ որ եւ է անհատական նախաձեռնութիւն:

Ուրիշ ծանրակշիռ խնդիր մը եւս․ — մէկ տարուան լռութենէ մը յետոյ, Պերլինի եւ Փարիզի թերթերը նորէն կ'արծարծեն Հռենոսի ապազինեալ շրջանի խնդիրը: Գերմանական թերթերը կը քննադատեն անգլեւֆրանսական զինեալ գործակցութեան ծրագիրը, որ մշակուած է ի նախատեսութիւն իտալական յարձակման մը: Անոնց կարծիքով, այդ համաձայնութիւնը կը հակասէ Լոքառնոյի դաշնագրին եւ հետեւաբար Գերմանիա իրաւունք ունի վերազինելու ապազինեալ շրջանը: Իսկ Փարիզի թերթերը դիտել կուտան թէ անգլեւֆրանսական գործակցութիւնը կապ ունի միայն իտալեւհապէշական հարցին հետ, եւ եթէ Գերմանիա ուզէ առիթէն օգտուիլ եւ վերազինել Հռենոսի շրջանը, այն ատեն հակառակ չարժած պիտի ըլլայ թէ Լոքառնոյի դաշինքին եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան: Այն ատեն Անգլիա, Պելժիա եւ Իտալիա պիտի հարկադրուին օգնութեան հասնիլ Ֆրանսայի, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները պիտի հրաւիրուին միջոցներ ձեռք առնել Գերմանիոյ դէմ: Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ [illegible] չեն նկատեր Հռենոսի խնդիրը, բայց արտաքին նախարարութիւնը նոյնքան ուշադրութեամբ կը հետեւի թէ՝ այս հարցին եւ թէ հապէշական տագնապին: Հաւանական է որ թէ Ֆրանսա եւ թէ Անգլիա բացատրական գիր մը ուղղեն Գերմանիոյ, իրենց գործակցութեան մասին:

Իտալիա հարցումներ կ'ուղղէ Թուրքիոյ

Էնկիւրիի իտալական դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղեց Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան, հարցնելով թէ Միջերկրականի մէջ գործակցութիւն խոստանալով Անգլիոյ, հակառակ չըլլա՞ր 1928ի Թուրքեւիտալական դաշնագրին: «Թայմզ» կ'իմանայ թէ Թուրքիա այս ծանուցագրին պիտի պատասխանէ, պալքանեան պետութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ: Թուրքիոյ կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին յանձնառութիւնները երկրորդական գետնի վրայ կը դնեն 1928ի դաշնագրին տրամադրութիւնները:

*** Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ մօտերս ոչ - յարձակման դաշնագիր մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ: Դաշինքը արդէն նշանագրուած է Ժընեւի մէջ: Չորս պետութեանց արտաքին նախարարները մօտերս պիտի հաւաքուին, հաւանաբար Պաղտատի մէջ, վերջնական ստորագրութեան համար: Այս առթիւ ըսենք թէ Թուրքիա քանի մը տարիէ ի վեր յարատեւօրէն կ'աշխատի այս տեսակ դաշնագրի մը համար, միանգամ ընդմիշտ կարգադրելով սահմանային եւ ուրիշ առկախ հարցեր՝ չորս պետութեանց միջեւ: Մերձեցման գլխաւոր ազդակը կրօնական է, բայց անոր յաջողութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցած է Թուրքիոյ արդիացման շարժումը: Դաշինքին շնորհիւ, չորս պետութիւնները պիտի կրնան համերաշխ ընթանալ արտաքին քաղաքականութեան մէջ եւ ուժ տալ տնտեսական յարաբերութեանց, մանաւանդ որ Թուրքիա նոր երկաթուղի մը պիտի շինէ դէպի Իրանի սահմանագլուխը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԵԼԻ՞ ԷՐ ԻՄԱՆԱԼ ···

1. Երկու անգամ է որ, մամուլին կը հաղորդուի Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հայկական բաժնին բաշխման ցուցակը (Ա. եւ Բ. եռամսեայ):

Նպաստընկալներուն մէջ կը գտնուին շարք մը Միութիւններ եւ մարմիններ, աւելի կամ պակաս արժանիքներով: (Այս հարցը կարելի է քննել առանձին):

Իսկ Զ. Ո. Միութի՞ւնը: Ինչո՞ւ անոր ալ բաժին չէ հանուած:

Թիւրիմացութեա՞մբ թէ մասնաւոր նկատումներով:

Որքան կրցայ ստուգել, Զ. Ո. Միութեան վարչութիւնն ալ դիմում կատարած է ժամանակին, սակայն ձգձգեր են: Ինչ որ կը նշանակէ «քաղաքավարի» մերժում:

Կարելի՞ էր իմանալ պատճառները:

Զ. Ո. Միութեան վարիչները խոնարհաբար դառնացած, զանազան վերապրումներ կ'ընեն:

Կարելի՞ էր իմանալ բաշխիչ յանձնախումբին բացատրութիւնը, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց»:

Անշուշտ անոնք չեն կրնար ըսել թէ Զ. Ո. Մ.ը կարօտեալներ չունի: Ուրե՞մն···

2. Անցեալ օր իրազեկ մը կը պատմէր թէ Միացեալ Յանձնաժողովը նիստ չէ գումարած երկու ամիսէ ի վեր:

Այն աստիճան որ, նոյն իսկ իրեն ուղղուած նամակներու պատասխան չի տրուիր:

Ինչո՞ւ: Յանձնաժողովը վերջացա՞ծ կը նկատէ իր պաշտօնը: Այլեւս որ եւ է խնդիր չունի՞ օրակարգին վրայ:

Այն ատեն, ինչո՞ւ չի ներկայացներ իր հրաժարականը, ընդհանուր ժողով մը հրաւիրելով կամ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով:

3. Թերթերը գրեցին թէ Ավինեօնի վերջին երկու ողողումներէն (1935 նոյեմբեր եւ **1936** յունուար) տուժած են նաեւ հայ աշխատաւորները:

Դեռ առջի օր նամակագիր մը կը հաղորդէր «Յառաջ»ի.

— «Մետաքսի գործարանը փակուած է երկու ամիսէ ի վեր: Այստեղի Հայերը բաւական վնաս կրեցին: Փողոցները ջուրերու տակ թաղուած ըլլալով, մէկ թաղէն միւսը նաւակով կ'անցնինք»:

Այս առթիւ լսեցի թէ Հայ Գաղթ. Գրասենեակին վարիչը, Ա. Խատիսեան, դիմում կատարած է Վօքլիւզի նահանգապետին, անոր ուշադրութեան յանձնելով հայ արկածեալներուն վիճակը:

Եւ նահանգապետը պատասխանած է թէ կառավարութիւնը կարելի օգնութիւնը պիտի ընծայէ, առանց ազգի խտրութեան:

Բոլորդ ալ իմացաք թէ պետութիւնը 50 միլիոն ֆրանք տրամադրած է, իբրեւ առաջին նպաստ:

Իսկ լսեցի՞ք որ օգնութիւն մըն ալ հայկական աղբիւրէ հոսած ըլլար: Օրինակ՝ Բարեգործականէն:

Տրամադրելի գումա՞ր կը պակսի:

Բայց, ուրկէ՞ ճարեցին 3000 ֆրանքը, իբրեւ թէ փութպօլի խումբ մը Երեւան ղրկելու, իրականին մէջ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը պառակտելու համար···

Կարելի՞ էր իմանալ այս հարցումներուն պատասխանները, ··· «յանուն ազգային համերաշխութեան»:

ՎԱՀԷ

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— *Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կը սկսին* F. G. *եւ* H. *տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է* 1935 *դեկտ.* 31*ին* (*Սէնի նահանգ*), *պէտք է նորոգման համար դիմեն յունուար* 14*ին*, 15*ին եւ* 16*ին*, *առտուան ժամը* 8*էն* 14.45, *Փարիզի բնակիչները*՝ 391, Rue de Vaugirard, *իսկ արուարձաններու բնակիչները*՝ 7, Rue de Jouy: *Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայմանաժամուն, կը կորսնցնեն իրենց իրաւունքը:*

Զանազան լուրեր պատերազմի դաշտէն

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նոր եւ աւելի լուրջ փորձ մը կը կատարուի, Հաշտութիւն գոյացնելու համար:

*** Իտալական հրամանատարութիւնը վերջին գործողութիւններէն խրատուելով, որոշեց ուժ տալ թնդանօթային գործունէութեան: Հաստատուած է որ լեռնային թնդանօթները դիւրաւ կրնան լեցուիլ եւ պարպուիլ արագոտն ջորիներու եւ ուղտերու կռնակէն, խուճապի մատնելով Հապէշները:

*** Հեղեղանման անձրեւները կը շարունակուին Եթովպիոյ լեռներուն մէջ, մեծապէս դժուարացնելով զինուորական գործողութիւնները: Ամբողջ կարաւաններ խրած են տղմուտ ջուրերու մէջ:

*** Իտալական օդանաւեր սարսափելի կրակ մը բանալով, ետ մղեցին հապէշական ջոկատ մը, Մաքալէի շրջանին մէջ:

Հապէշները մինչեւ հիմա 24 հրասայլեր գրաւած ըլլալով, կը վերակազմեն իրենց ունեցածներուն հետ, պատկառելի ուժ մը կազմելու համար:

*** Եթովպիոյ կայսրը հրամայեց զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, օդանաւային յարձակում մը նախատեսելով մայրաքաղաքին վրայ, յունուար 20 — 22ին: Այդ օրերը աստուածայայտնութեան տօն ըլլալով, հաւատարիմ Հապէշներ մայրաքաղաք կը թափին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ երախային առեւանգիչը, Հաուփթման, ելեկտրական աթոռին պիտի յանձնուի ուրբաթ օր, Ներումներու Ատեանը մերժած ըլլալով փոխել պատիժը: Ամէն յոյս կորսուած է այլ եւս, թէեւ հաւատացողներ կան թէ Նիւ Ճըրսիի նահանգապետը կրնայ նոր յետաձգում առնել, ձերբակալելու համար փրկանքի միջնորդը, Տոքթ. Քէնտըն, որ Հարաւ. Ամերիկա փախած է:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՀՐԵԱՅ ԲԱԲՈՒՆԱՊԵՏԸ յարձակման ենթարկուեցաւ յունուար 11ին, երբ սինակոկ կ'երթար եւ վիրաւորուեցաւ թեթեւապէս: Յարձակողը մտագար ուսանող մըն է, Եօնէսքօ, ր անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Թերթերը կը գրեն թէ երկու ընկերներ ալ ունէր որոնք փախած են:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը նոր հրահանգներ ղրկեց Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովի պատուիրակութեան, որպէսզի շարունակեն մասնակցիլ: Ճափոն չուզեր ստանձնել ժողովին ձախողման պատասխանատուութիւնը:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու որոնք կը շարունակուին օրերէ ի վեր: Հողային փլուզումներ տեղի ունեցած են Սավուայի եւ Հօթ Սավուայի մէջ: Գետերը նորէն յորդեցան, մէջն ըլլալով Սէնը: Ծանր արկածներու լուրեր կը հասնին շատ մը շրջաններէ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ըմբոստացան կառավարութեան դէմ: Կիրակի օր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ կարդացուեցաւ յայտարարութիւն մը, որ կը յայտնէ թէ դաւանական եկեղեցին Աստուծմէ ստացած ըլլալով իր առաքելութիւնը, չի կրնար ճանչնալ պետութեան հաստատած եկեղեցապետութիւնը:

40 ՄԻԼԻՈՆ ՇԱՀ ունեցած է Սիէզի

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՅՈՅՍԵՐԸ

ԽՄԲ.— Յունուար 4ին, խնճոյք մը սարքուած էր Մարսէյլի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» եւ «Իշխան» կոմիտէներու: Այս առթիւ հետեւեալ ճառը խօսած է ընկեր Ս. Վրացեան.—

Այս երեկոն ինծ կը յիշեցնէ ուրիշ երեկոյ մը: Ամանորի առթիւ հաւաքուած էինք հին տարին ճամբու դնելու եւ նոր տարին ողջունելու համար :

1918ի նոր տարուան երեկոյեան Երեւան էինք: Հոս կան ընկերներ եւ ուրիշներ, որոնք նոյնպէս Երեւան կը գտնուէին այդ օրերուն:

Հայաստանի անկախութեան առաջին նոր տարին կը թեւակոխէինք, որ մեզի համար սուգի երեկոյ էր, ո՛րովհետեւ Հայաստանը թէեւ անկախ, բայց գրեթէ աւերակ վիճակի մէջ կը գտնուէր:

Թուրքն էր անցած մեր երկրի մէկ խոշոր մասին վրայէն:

Հազարաւոր գաղթականներով լեցուած էին քաղաքներն ու գիւղերը:

Ամէնուրեք անօթութիւն ու յուսահատութիւն կար:

Եւ այդ պայմաններու մէջ հաւաքուած էինք հին տարին ճամբու դնելու :

Սարսափելի տարին էր որ կը նետէինք յաւիտենականութեան գիրկը, տարի մը՝ որուն նմանը Հայաստանն ու Հայ ժողովուրդը չէին տեսած :

Անդունդի ծայրին կը գտնուէր Հայ ժողովուրդը եւ հրաշք պէտք էր որ Հայը փրկուէր եւ իր ազգային անկախ գոյութիւնը պահպանուէր :

Այդ գիշեր Քաջազնունիի հետ այցելեցինք մեր որբերուն, որոնց թիւը հազարներու կը հասնէր: Բոլորը 10—15 եւ աւելի տարեկան Հայորդիներ, բոլորը հագած մեր այն ժամանակի ջուլհականոցներու մէջ պատրաստուած գործ հագուստները, գրեթէ կմախացած, զարհուրելի տեսքով, հաւաքուած էին: Խօսք կարելի չէ գտնել նկարագրելու համար այդ պատկերը: Կարելի չէր զիմանալ եւ ջղային լաց մը բռնեց Քաջազնունին :

Կը յիշեմ նոյնպէս 1920ի նախօրեակի նոր տարին: Մոգական գաւազանի մը զօրութեամբ փոխուած էր պատկերը: Ցնծութեամբ եւ անօրինակ ոգեւորութեամբ տօնեցինք նոր տարին: Կմախքներ չկային, համեմատաբար աւելի կշտացած, մղձաւանջէն ազատուած, բարեկարգութեան շրջանը ոտք կոխած էին բոլորը:

Կային դժուարութիւններ ի հարկէ, բայց 1918ի հետ համեմատելով ,1920 Թուականը այլ եւս ցնծութեան եւ ոգեւորութեան շրջան էր:

Երբ այդ պատկերը կը պարզուի , ընաւ չեմ վհատիր, ի տես այն վիճակին, որուն մէջ կը գտնուինք այսօր:

Ծանր է մեր վիճակը, տարագիր ենք ու հայրենազուրկ, երերուն ու տագնապի ենթակայ, բայց կան որոշ կացութիւններ, հեռանկարներ, որոնք իրաւունք չեն տար մեզ յուսահատելու եւ կամ համակուելու այն զգացումներով զորս ունէինք 1918ին:

Պէտք չէ մոռնալ պատմական մեծ երեւոյթը,— Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծումը: Զարհուրանքի տարիներէն ետք , մեր ժողովուրդը իր տոկունութեամբ, կամքով, դիմադրական ոգիով, ստեղծագործ կարողութիւններովցոյց տուաւ թէ պատ ինքնուրոյն ապրելու իրաւունք ունեցող ազգերէն մէկն է: Եւրոպական ո եւ է ժողովուրդ եթէ մեր տեղը ըլլար, ի՞նչ կը մնար:

Հայ ժողովուրդը տոկաց ու մնաց եւ ունեցաւ իր պետութիւնը:

Վարչաձեւերը ժամանակաւոր երեւոյթներ են, իշխանութիւնները անցողական :

Վարչաձեւը կ'երթայ, կը մնայ ժողովուրդը, Հայաստանը: Հայաստանի գոյութիւնը ինքնին իրողութիւն մըն է: Եթէ ոչինչ ալ չըլլար, այդ մէկը բաւական էր որ մենք ցնծութեամբ տօնէինք այս նոր տարին:

Ծանր է տնտեսական, քաղաքական վիճակը մեր երկրի, բայց ինչ համեմատութիւն կրնայ ըլլալ 1918ի հետ:

Գիտեմ որ ձեռքերը կապուած են մեր երկրի ժողովուրդին: Ճնշարարական բնազդը կապանքներու մէջ է, որ չի կրնար արտայայտուիլ ամբողջական կերպով:

Բայց մեր պատմութեան մէջ վերջին դարերու ընթացքին, գոյութիւն չէ ունեցած պարագայ մը, որ մեր հայրենիքը հարիւրին 95 համեմատութեամբ Հայերով լեցուած ըլլայ:

Մէկ միլիոն Հայ Հայաստանի մէջ, կէս միլիոն Հայաստանը շրջապատող հայութիւնը, իր ոգիով, մշակոյթով եւ աւանդութիւններով կապուած Հայաստանին: Ձեզի ծանօթ են Ախալքալաքի, Լոռիի, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի պարագաները: Անոնք Հայաստանի ոյժն են: Մէկուկէս միլիոն հայութեան Հայաստանի մէջ եւ անոր շուրջ ըլլալու պարագան նոյնքան ուրախալի է եւ կենսական:

Մենք լացով, մեծամեծ ճիգերով եւ անօրինակ զոհողութիւններով հիմք դրինք, կեանքի կոչեցինք պետութիւնը: Ոչ մէկ ոյժ կրցաւ քանդել հիմքերը այն շէնքին, որ կառուցուեցաւ 1918ին, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումով:

Ինչ վարչաձեւ ալ գալու ըլլար, չէր կրնար քանդել այդ պետութիւնը :

Ինչով կ'ուզեն, թող մեղադրեն Դաշնակցութիւնը, բայց չեն կրնար ուրանալ որ Դաշնակցութիւնը ստեղծեց այդ միապաղաղ հայութեամբ լի Հայաստանը :

Երբ երկիր մը հաստատուն վիճակ ունի ազգային տեսակէտով, ոչ մէկ ոյժ չի կրնար քանդել զայն, եթէ այդ ոյժը անհամեմատ մեծ ոյժ չէ եւ յատկապէս երկիրը քանդելու նպատակով չէ եկած:

Մեր հայեացքը պէտք է ուղղուի դէպի Հայաստան: Ես պիտի բաժակ առաջարկէի Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդի կենացը, եթէ այս սեղանի վրայ գինի ըլլէր: (Բուռն ծափեր եւ ցնծութեան ձայներ):

Երկրորդ փաստը գաղութներու հայութիւնն է: Արտասահմանի մէջ 7—800,000 հայութիւն ունինք, որ «գաղթահայութիւն» կը կոչուի, բայց գաղթահայութիւն չէ, այլ արտասահմանեան Հայաստան, որովհետեւ մենք մէկ մասնիկն ենք Հայաստանին, մեր կամքով, մեր հոգիով ու ձգտումներով :

Պանդուխտի պէս չենք եկած, այլ քաղաքական դէպքերու բերումով: Ամերիկա, Պրազիլիա, Իրաք եւ ամէնուրեք, մեր ժողովուրդը հոգիով Հայաստանի մէջ է: Ամէնուրեք մենք Վասպուրական ենք, Տարօն ենք, Կարին ենք:

Քանի որ հոգիով Հայաստանի մէջ ենք եւ անոր հետ ենք՝ մենք կը մնանք Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի համար կենդանի ոյժ, ազգային տեսակէտով: Մենք կը պահենք նաեւ մեր քաղաքական ոյժը ապագայի վերաբերմամբ :

Նստած ենք այստեղ, մեր միտքը, մեր դրամը, մեր բազուկը կապուած է այն երկրին, որ մեր յոյսերու, մեր քաղաքական ձգտումներու խարիսխը կը հանդիսանայ: Եթէ հոն, Հայաստանի համար ճիգեր կ'ըլլան, մենք ալ հոս Հայաստանի միւս մասին դատը կը հետապնդենք:

Մեր երկրի այն մասը, որ Թուրքի թաթին տակն է, մեր հայրենիքի անբաժան մէկ մասը կը կազմէ, որ բռնագրաւուած է:

Բռնագրաւումները յաւիտենական չեն: Կուգայ օր մը, երբ արտասահմանի հայութիւնը իր գոյութիւնը կը զգացնէ, իր հայրենիքի երկու մասերու միացման համար:

Ոտք կը կոխենք 1936 տարեշրջանը, պէտք է հաշիւ տանք, կա՞ն հնարաւորութիւններ, հեռանկարներ, որոնք իրաւունք տան նոր տարուան նայելու աւելի մեծ եւ նոր յոյսով:

Քաղաքականութեան մէջ գուշակութիւններ ընել կարելի չէ: Խրատուած պէտք է ըլլանք: Զկայ իմաստուն մարդ մը, որ կարենայ նախատեսել գալիքը: Բոլոր դէպքերը տեղի ունեցան սպասուածին հակառակ: Ոչ ոք նախատեսած էր ըլլալիքը: Ատեն մը Լէնինը կը յայտնէր թէ՝ իրենց օրերը վերջացած են: Մինչ հիմա ալ Մոսկուայի մէջ նստած են եւ համաշխարհային յեղափոխութիւնը կը պատրաստեն բոլշեւիկները:

Միւս շարժումը նախատեսուած չէր, դէպքերը դասաւորուեցան այնպէս, որ Թուրքերը կը թմբկահարեն թէ նախատեսած էր Մուսթաֆա Քամալը:

Բայց այժմ պարզ է, որ Քամալը նախատեսած չէր ինչ որ տեղի ունեցաւ եւ դեռ չենք գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլայ:

Քաղաքական մարդիկ բաներ մը կը նախատեսեն եւ բան մըն կը գործեն:

Մենք ալ հարկադրուած ենք ենթադրութիւններ ընելու:

Աշխարհը շատ խառնուած է, պետութեանց յարաբերութիւնները խախտուած են, երկրագունդը կանգնած է նոր եւ խոշոր դէպքերու նախօրեակին: Համաշխարհային նոր հրդեհը կրնայ ծագիլ եւ բոլորովին փոխել ազգերու, պետութիւններու ներկայ գոյավիճակը:

Կասկածէ դուրս է ,որ աշխարհը երկու բանակներու բաժնուած է: Երկուքին բախումը կրնայ խոշոր անդրադարձում ունենալ նաեւ մեր ճակատագրի վրայ:

Սարայեւոյի պարագան ծանօթ է բոլորիդ: Կայծ մը բռնկեցաւ հրդեհ: Եթովպական հրդեհը որ վառեցաւ ուրիշ նպատակով եւ բոլորովին ուրիշ բան պատահեցաւ: Իտալիան պատրաստուած էր Թուրքիոյ համար, յարձակեցաւ Եթովպիոյ վրայ, առանց գիտնալու որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Անգլիան եւ ուրիշներ պիտի ծառանային իր դէմ:

Ճափոնը յարձակեցաւ Չինաստանի վրայ եւ Մանչուրիոյ պետութիւնը ստեղծեց: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատուիրակութիւն մը նշանակեց ,բանաձեւ քուէարկեց ու տեղը նստաւ:

Թերեւս Մուսոլինին կը սպասէր որ նման բանաձեւ մը կը պատրաստուի եւ Իտալիան կը մարսէ Հաբէշիստանը:

Հակառակը պատահեցաւ:

Բոլորը կը խօսին արդարութեան ազգերու ինքնորոշման մասին, մինչդեռ ուրիշ է պատճառը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը շարժման մէջ դրուեցաւ փրկելու համար անգլ. կայսրութեան շահերը եւ ուր որ անոր շահերը կան, անգլիական նաւերը կը բարձրանան լեռներ ի վեր:

Կացութիւնը այնպէս է, որ ամէն մէկը կ'աշխատի իր շահերը պաշտպանել: Կը պատրաստուին նոր ոյժեր, բոլորովին ուրիշ բեմերու վրայ դուրս գալու համար:

Այս համառօտ տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ բռունցքներ կը պատրաստուին եւ բախումները անխուսափելի են:

Նոր տարին յղի է քաղաքական անցքերով:

Ամէն Հայ պարտաւոր է մտածելու եւ պատրաստ ըլլալու,կատարել կարենալու համար այն մեծ դերը, որ վիճակուած է մեզի:

Ամէնէն աւելի պատրաստ ըլլալու է այն ոյժը, որ Դաշնակցութեան մէջ է եւ անոր շուրջ: Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի դիմադրական թափն է, անոր ոյժը, անոր չափանիշը :

Ուրիշներու կողմէ եղած աղմուկը քաղաքական արժէք չէ: Հայ ժողովուրդի կամքը տկարացնելուն միայն կը ծառայէ :

Դաշնակցութիւնը Հայոց ազգային քաղաքական ձգտումներուն գործիքն է: Դաշնակցականը պէտք է ըլլայ գիտակից եւ մոլեռանդ այն հաւատքին, որ պիտի իրականացնէ մեր մեծ երազը: Ամէն հարց լուծուած չէ: Այլապէս 800,000 ժողովուրդ արտասահմանի մէջ չէր մնար ու չէր տառապէր, չէր օտարանար:

Քանի Հայաստանը չէ ունեցած այն վիճակը որ կարենայ իր մէջ պահել բովանդակ հայութիւնը, Դաշնակցութիւնը կը մնայ, կը գործէ: Հայաստանը մեր բոլորիս գուրգուրանքի առարկան է: Կրնանք քննադատել թերիները, բայց Հայաստանը մեր մտքի, մեր սրտի մէջ է:

1936ին կրնան տեղի ունենալ այնպիսի դէպքեր, որ «քնացած ,չգործող» Դաշնակցութիւնը հրապարակ գայ եւ ընէ այն գործը զոր մենք բոլորս կը փափաքինք, կ'երազենք: Պատրաստ պէտք է ըլլանք կարելին եւ անկարելին փորձելու, որպէսզի կարենանք պատմութեան կողմէ Դաշնակցութեան ուսերուն դրուած պարտականութիւնը կատարել: Որպէսզի վաղ կամ ուշ մենք մեր բաժակները վերցնենք Արարատի շուքին տակ հաւաքուած հայ ժողովուրդի կենացը:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Հասարակաց ենթադրութեան հակառակ, ամուսնութիւնը անպայման հետեւութիւնը չէ սիրոյ:

ՆԱՓՈԼԷՈՆ

Ամուսնութիւնը կը նմանի թատերական զարդարանքներու, — որքան հեռու նստիս, այնքան գեղեցիկ կ'երեւայ:

ՏԷՖՈԹՕ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

ԻՍԿ ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՔԸ...

Անցեալները «Հայրենիք» օրաթերթը «Նոր սերունդը եւ մասնագիտութիւնները» վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գանգատէր թէ հայ երիտասարդներէն շատեր կ'ընտրեն իրաւագիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն, հնագիտութիւն, մանկավարժութիւն, լրագրական արուեստ, գրականութիւն եւ բժշկութիւն, որոնցմէ գերարտադրութիւն կայ մեր մէջ, մատուցումը աւելի շատ է քան պահանջը եւ ազգային տագնապներու պարագային ալ այդ մասնագիտութիւնները ստեղծողական հանգամանք չունին, իսկ կ'անտեսեն քիմիագիտութիւնը, մեքենագիտութիւնը, մանրէաբանութիւնը, հանքագիտութիւնը, օդանաւորդութիւնը, ելեկտրագիտութիւնը, ճարտարարուեստի եւ ճարտարապետութեան հետ կապ ունեցող զանազան ճիւղերը, ինչպէս նաեւ դիւանագիտական ասպարէզը, որոնցմով թէ անձնական տեսակէտով շատ աւելի պիտի յաջողէին եւ թէ իրենց ազգին համար ալ ի հարկին աւելի մեծ ծառայութիւն պիտի կրնային մատուցանել: Եւ կը թելադրէր որ հայ երիտասարդները սկսէին հետեւիլ թէ՛ իրենց եւ թէ ազգին համար աւելի օգտակար մասնագիտութեանց: Ու վերջապէս պատկան մարմիններու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնէր այս կենսական խնդիրը:

Գոհունակ սրտով կ'ըսենք թէ Հայ Գիւղատնտեսականը սկիզբէն ի վեր մասնաւոր ուշադրութեամբ նկատի առած է այս խնդիրը եւ հասցուցած է հոյլ մը երիտասարդ մասնագէտներ:

Կը յայտարարենք: Ունինք ամէն տեսակի մասնագէտներ: Հմուտ մասնագէտներ: Բայց չունինք ասպարէզ: Զունինք հայրենիք: Այս բաժնին մէջ հետզհետէ պիտի խօսինք անոնց մասին:

Ահա ձեզի ելեկտրագէտ - ճարտարագէտ մը: Պ. Մանուկ Շահինեան: Փայլուն շրջանաւարտ Մ. Նահանգներու Ֆլորիտայի համալսարանէն: Ինչպէս Պ. Զարեհ Փիրէնեանի, նոյնպէս Պ. Մանուկ Շահինեանի համար, համալսարանի նախագահը խանդավառուած կը գոչէր.—«Դուք՝ Հայ ուսանողներդ բոլորդ ալ այսպէս յառաջադէմ գերազանց ուսանողնե՞ր էք»: Եւ Շահինեանին չքեղ վկայականին դովքը հիւսելով կը գրէր մեզի.— «Մեր համալսարանին վիճակագրական նիշերը կ'ապացուցանեն թէ՝ համալսարանին մէջ յառաջադէմ աշակերտները, կեանքի ասպարէզին մէջ ալ յառաջադէմ կ'ըլլան: Պ. Շահինեանին վերապահուած է փայլուն ապագայ մը»:

Պ. Մ. Շահինեան՝ համալսարանէն առաջնութեամբ և զանազանշքանշաններով շրջանաւարտ ըլլալէ ետքը, հասաւ Եգիպտոս, ներկայացաւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան մեքենաշինական եւ ելեկտրական ճիւղին ընդհ. տնօրէն Տոքթ. Ատտիլ Ալիզ Ահմէտ պէյի եւ անոր ներկայացուց իր վկայականներն ու յանձնարարականները: Այս վերջինը երբ քննեց զանոնք, յայտարարեց սքանչացումով.— «Սքանչելի նիշեր ունիս որոնք ինծի մեծ հաճոյք պատճառած են. հաճոյք մըն է ինծի համար քեզ ունենալ իմ պաշտօնատանս մէջ» :

Եւ Շահինեան՝ բացառաբար պա տօնի կոչուեցաւ Եգիպտոսի հան գուտ շինութեանց նախարարութ մէջ, հակառակ անոր որ պետա պաշտօնեայ ըլլալու առաջին պայ նը՝ եգիպտական հպատակութ էր, ինչ որ չունէր Շահինեան:

Ապրիք, պաշտելի Արմենակա ներ, ապրեցէք եւ ապրեցուցէք մեծանուն ազգը:

×

Մեծ պատերազմէն առաջ բելժ կան Քոնկօն արագօրէն կը յառաջ մէ: Հանքերով հարուստ, երկր գործական բերքերով՝ ճոխ եւ ջառներով լիառատ: Քոնկօն առա մի հանքերով շատ հարուստ ըլլա այս տեսակէտով աշխարհի էն բա տաւոր երկու վայրերէն մին է:

Հոն է ինկեր հայ ան նարոյժ մը՝ Պ. Յովհաննէս Մահ եան, իբրեւ պետական անասնաբ Հայաստանի ամրափակ դուռնե առջեւ, շեղեր է Հայորդին ճամ Շեղեցուցեր են: Եւ անիկա հի գլուխը կախ եւ սիրտը կտրած նասուններու հիւանդութեանց կը պայքարի հեռաւոր Ափրիկէի մութ անկիւնին մէջ: Վերջերս 30 արջառներ պատուաստած է ածխ տի դէմ: Կը պայքարի նաեւ բազմազան հիւանդութիւններու դէ

Յովհաննէս Մահտեսեան, իբրե Գիւղատնտեսականի սան, աւար է Ֆրանսայի Վալայրի երկրագ ծական եւ այգեբանական վարժա նը եւ Մամիրոլի Կաթնատնտեսա բարձրագոյն վարժարանը: Եւ իբ Բարեգործականի սան՝ աւարտ Պրիւքսէլի անասնաբուժական վ ժարանը: Հեղինակած է «Յուշ Յոյզեր» վերնագրով բանաստեղծ կան հատոր մը: Կ'աշխատակցի « առաջ»ի: Մօտերս իբր «Խրիմեան գատնտեսական մատենաշար»ի կը հրատարակէինք իր «Կաթը» նագրով արժէքաւոր մէկ գիրքը:

Ահա մասնագէտ Հայորդի մըն որ կրնար իր հայրենիքին ծառա արդիւնաւոր կերպով, եթէ այդ թը տրուէր իրեն:

Ողբերգական է մեր Հայաշխար կեանքը: Բոլոր Հայերուս կեանք Ներսիններուն ալ, դուրսիններու ալ:

Որքա՞ն իրաւունք ունէինք, երբ մի դառն կսկիծով մը, «Խրիմե Գիւղատնտեսական Մատենաշա վեցերորդ գրքին մէջ, իբրեւ յառ ջաբան, ի մէջ այլոց, կը գրէինք տեւեալ տողերը.

— « Որքան իրաւունք ունէր Մ Հայաստան ողբալու իր «սիրելի զա ւակունք »ը, որոնք «կը թափառին տար աշխարհ »: Ահա Հայեր, որ Հիւսիսային Ափրիկէէն մինչեւ Հար ւային Ափրիկէ, Եգիպտոսէն մինչ Բարեյուսոյ Գլուխ ,հայ տաղանդի աշխատանքին չքեղ արտայայտու թիւններով հաւատարմաբար կը ծառ տայեն օտարին, մինչդեռ անդին, յութեան պաշտելի մայրը իր հար զատ զաւակներուն ախը քաշելով դերը կը փետտէ ... » :

« Հայրենիք ունինք, հայրենիք չ նինք: Մարդ ունինք, մարդու կը տառապինք: Լինե՞լ թէ չլինել լինել թէ՛ չլինել: Հայկական առե ծուած: Ողբերգութիւն մը, Խորե ցիի մը խորունկ ողբասացութեամ ալ անհասելի ... » :

Թափառական էինք անցեալին մէ Թափառական դարձուցին ներկայ ալ: Սկսելով՝ Երեւանէն:

ՍԵՊՈՒՀ ԱՍԵՓԱՆԵ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

ԽՄԲ.— Դեկտ. 21ին, Մուսա լեռան հերոսամարտի քսանեամեակի առթիւ, զոր կազմակերպած էր Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ հրամանատար Պրնուա տ'Ազի:

Հրամանատարը մեզի յանձնած ըլլալով այդ ճառին բնագիրը, կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, իբրեւ լրացուցիչ նիւթ Սուէտիոյ ազատագրութեան պատմութեան.—

Ֆրանսա, շնորհիւ իր ասպետական աւանդութիւններուն, մեծ համակրանք կը վայելէր Արեւելքի մէջ: Երբ ընդհ. պատերազմը ծագեցաւ, այդ համակրանքը արտայայտուեցաւ ոչ թէ ճառերով ու գրականութեամբ, այլ կամաւոր զոհողութիւններով, զոր ցոյց տուին աւելի քան 40.000 Արեւելքցիներ7 զինուորագրուելով մեր դրօշին տակ:

Այդ Արեւելքցիներուն մէջ գտնուէին այն բախտաւորները, որոնք յետագային կոչուեցան համարյոս եւ որոնց, հակառակ Ուիլսընեան յայտերուն, մաս կը կազմէին Հայերն ալ, այնքան տառապած:

Հայկական ջարդերը, Թուրքիոյ մէջ, անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, օսմ. կայսրութեան մէկ աւանդութիւնը դարձած էին, որոնք կը կրկնուէին պարբերաբար, եւ որոնց պատճառները երբեմն դժուար է ճշդել, աւելի դժուար անշուշտ զանոնք արդարացնելը: Այսպէս, երբ կայսերական գանձը անձկութեան կը մատնուէր եւ բանակին թոշակները վճարել անկարելի կը դառնար, խելօք կառավարութիւնը առիթ մը կը համարէր այդ՝ արտօնելու համար Հայոց ջարդը, որպէսզի ասկէր կարենար, երբեմն իր իսկ նախաձեռնութեամբ, երբեմն ալ իշխանութեան պաշտպանութեամբ, կողոպտել դրամը եւ ինչքերը, առեւանգել Հայոց աղջիկները:

Այժմ հասկնալի է թէ ինչո՛ւ երբ Թուրքիա ընդհ. պատերազմին մասնակցեցաւ, Հայերը խանդավառութիւն ցոյց չտուին այդպիսի հայրենիքի մը պաշտպանութեան համար: Կը թուէր թէ ծագած է անարգ լուծէն ազատագրող առաւօտը, հետեւաբար ողջմութիւնը կը պահանջէր հետեւիլ առաջին: Այսպէս Հայերը ծառայեցին Ռուսիոյ ընդդէմ Թուրքիոյ, մասնաւորաբար Կովկասի մէջ 1915ի յունուարին, երբ Ռուսերը ջախջախեցին թրքական Գ. Զօրաբանակը, որուն կը հրամայէր Էնվէր փաշա:

Եւ ահա կը սկսին հալածանքները, որոնք ահաւոր չափերու հասան: Զըխնայեցին նոյն իսկ այն Հայերուն, որոնք զինուորագրուած էին հաւատարմութեամբ: Ամէն Հայ, օսմ. կայսրութեան ո՛ր անկիւնն ալ գտնուէր, կը պատժուէր քանի մը Հայերու անհաւատարմութեան պատճառով:

Այսքան սարսափներու առջեւ, ինքնին հասկնալի կը դառնայ վրէժխնդրութեան այն մակընթացութիւնը, որ կը բարձրանար՝ երբ բախտը կը ժպտէր Թուրքիոյ թշնամիներուն կամ երբ ուժը ձեռք կը փոխէր: 1918ին, Կիլիկիոյ մէջ, երբ մենք կ'աշխատէինք գրաւել բնակչութեան համակրանքը, առանց խտրութիւն դնելու ցեղի կամ կրօնքի, պաշտօնի կոչելով Մահմետականն ու Հայը, սխալ հասկցան մեզ շատեր: Սակայն ինչ որ ներելի էր կատարել պատերազմի ժամանակ՝ ջախջախելու համար թրքական բանակը, աններելի էր՝ երբ, պատերազմը վերջացած ,հարկ էր Ֆրանսական դրօշին միացնել բոլոր ցեղային ու կրօնական խմբակցութիւնները, այն երկրամասին մէջ, որուն հողատարութիւնը մեզի կը տրուէր Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ:

Երբ Թուրքիա պատերազմի մտաւ, անմիջապէս եւ աւելի վերջը, ամէն կողմ Թուրքերը սկսան ջարդել կամ աքսորել Հայերը, գրաւելով անոնց ստացուածքներն ու առեւանգելով աղջիկները: Այսպէս եւ Աղեքսանդրիոյ ծոցին հարաւը, 1915ին, Թուրք պաշտօնեաները, արտօնուած կողոպտելու եւ կոտորելու, յարձակեցան Հայերուն վրայ, որոնք, հողագործութեան նուիրուած, իրենց լեռներուն սահմանը անցած չէին երբեք: Բայց այս լեռնցիները համախմբուեցան, զինուեցան ինչպէս որ կրնային ,եւ քաջաբար դիմադրեցին աւելի քան ամիս մը, մինչեւ որ ֆրանսական նաւատորմը, լուր առնելով անցուդարձէն, հասաւ օգնութեան: 1915 Սեպտեմբերին սկիզբը սպառած էր այլեւս իրենց ռազմամթերքը, այնպէս որ խորհեցան դաշնակից նաւատորմին ուշադրութիւնը գրաւել՝ լերան գըլուխէն շարժելով կարմիր խաչով ճերմակ հսկայ դրօշ մը: Կիչէն եւ Տըսէքս յածանաւերը նաւակներ ղըրկեցին ծովեզերքը, մինչ անոնց դէմը կուգար, լողալով, հայ պատգամաւոր մը, որ պարզեց ամբողջ կացութիւնը:

Անթելով տեղեկութիւն տրուեցաւ Սուրիոյ նաւաբաժնի հրամանատարին, որ 6 սեպտեմբերին անձամբ եկաւ Սուէտիոյ դիմացը: Իրեն ներկայացուեցաւ Պետրոս Տըմլաքեան, Ճէպէլ - Մուսայի 5 հազար Հայերուն պատգամաւորը: Այս եռանդուն Հայը, որ յետոյ ինկաւ ռազմաճակատին վրայ, աշխոյժ մարտիկ մըն էր բոցավառ աչքերով: Սահուն կերպով ֆրանսերէն կը խօսէր: Անիկա ծովակալէն խնդրեց փոխադրել անոնք որ ի վիճակի չէին կռուելու, իսկ իրենց տալ վառօդ, գնդակ եւ ուտելիք, որով պիտի կրնային վեց ամիս զբաղեցնել Թուրքերը:

Դժուար կացութեան մը մատնուած էր ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէ, որովհետեւ ճիշդ այդ օրերուն հրաման ստացեր էր պաշարել թրքա ծովեզերքը, մինչեւ կարելի Մուսա տաղ ապաստանած ժողովու դը Ֆրանս. հողի վրայ տանիլ առա քանի մը օր պաշարման շղթայէն ռացնելու իր ռազմանաւերուն կարեւոր մասը: Ընդունիլ Մուսատաղցիներուն խնդրանքը, կը նշանա կէր վերցնել պաշարումը: Դիմացն Կիպրոսը, սակայն անգլիացի կառա վարիչը մերժեց ընդունիլ զանոնք Այն ատեն ծովակալը դիմեց եգիպտ կան իշխանութեան, որ յարմար նկ տեց նախ Լոնտոնի հաւանութիւ առնել: Կարծես կացութիւնը աւե եւս դժուարացնելու համար, դիպ ուածը բերաւ որ Փարիզէն հեռագ մը հասնի ծովակալին՝ հրամայե «Ժան տ'Արք» յածանաւով երթ Մոնտրոս, Տարտանէլլի բերանը, փ խադրելու համար ծովակալ Նիքո որ հիւանդ էր:

(1)

(Շար.)

Շահը մինակը հարիւր ամուսնութիւն է կնքած :

ՎՈԼԹԷՐ

ՏՈՒՐՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

—•—

Տուրքերու յայտարարութեան թըւականները կը մօտենան: Այս առթիւ կարգ մը անհրաժեշտ գիտելիքներ:

1.— ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ (փաթանթ).— 1880 յուլիս 15ի օրէնքին 17րդ յօդուածին համաձայն «փաթանթ»ի տուրքէ զերծ են հետեւեալ արհեստաւորները (արթիզան).

Ա) Այն գործաւորները որ իրենց տունը կամ անհատներու մօտ կ'աշխատին առանց ընկեր - արհեստաւորի (ֆօմփանեօն) կամ աշկերտի, ըլլայ աշխատին աֆասօն, ըլլայ աշխատին իրենց հաշւոյն՝ իրենց սեփական նամանիքերով, խանութ կամ վաճառատեղ ունենան կամ ոչ:

Բ) Այն գործաւորները որ իրենց սենեակը կ'աշխատին՝ 16 տարեկանէն վար աշկերտով մը:

2. ՇԱՀԱՏՈՒՐՔ.— Արհեստաւորներն ու «փասօնիէ»ները 1934 յուլիսի 12ի հրովարտակ - օրէնքին համաձայն ենթակայ էին առեւտրական եւ ճարտարարուեստական շահերու վրայ դրըուած տուրքին: Արդէն իսկ նուազագոյն շահով մը աշխատող այս գործաւորները բողոք բարձրացուցին եւ Երեսփոխանութիւնը ջնջեց այս հարստահարութիւնը (1935 մարտ 26ի նիստ, պաշտօնաթերթ մարտ 27): Հետեւաբար արհեստաւորները եւ փասօնիէները, բառ առաջնոյն ենթակայ են թոշակներու եւ աշխատավարձերու վրայ եղած տուրքին միայն:

Ուրեմն շահատուրքին ենթակայ չեն իրենց տունը աշխատող գործաւորները, ըլլայ ձեռքով, ըլլայ մօթէօրի օժանդակութեամբ, աշխատանքի գործիքները իրենց սեփականը ըլլան կամ ոչ, եւ եթէ կ'աշխատին միայն օգնող իրենց կնոջ, հօր, մօր, զաւակներուն, թոռներուն հետ միայն. եւ կրնան գործածել մէկ ընկեր - արհեստաւոր եւ 18 տարեկանէն վար աշկերտ որ պէտք է ունենայ աշկերտութեան կանոնաւոր պայմանագիր:

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ.— Աշխատանոց ունեցող փասօնիէ գործաւորին համար ընկեր - արհեստաւոր չեն կրնար համարուիլ այն գործաւորները, որ, առաւելն երեք հոգի են, եւ կ'աշխատին այդ աշխատանոցին մէջ այն պայմանով որ անոնցմէ իւրաքանչիւրը ամբողջովին եւ առանձին կը կատարէ իր գործին փասօնը, մասնակցելով վարձքին եւ նախանիւթերու եւ մինչեւ ... ծախուց իր բաժինը վճարելով:

Հարկատուին զաւակներուն մէջ խտրութիւն չի դրուիր ըլլան անոնք ամուրի, ամուսնացեալ, այրի կամ ամուսնալուծեալ:

Արհեստաւորի մը կնոջը նախորդ ամուսնութենէն ունեցած զաւակն ալ հարազատ զաւակի մը տեղը կ'անցնի:

3. ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԵԱՆՑ ՏՈՒՐՔ (Շիֆրը տ'աֆէր).— Արհեստաւորական կարգէն օգտուելու համար արհեստաւորներու օժանդակութիւնները նոյնն են ինչ որ նշանակեցինք շահատուրքի բաժնին մէջ:

Ֆասօնիէ - գործաւորը որ կ'աշխատի վերոյիշեալ պայմաններու մէջ՝ ենթարկուելով թոշակներու եւ աշխատավարձքի տուրքին, զերծ է գործառնութեանց տուրքէն: Այս պարտականութենէն կ'օգտուի նաեւ այն արհեստաւորը որ միայն իր աշխատանքին արդիւնքը կը ծախէ:

Բայց գործառնութեանց տուրք կը պահանջուի այն ապրանքին վրայէն որ կը գնուի եւ անփոփոխ կը ծախուի (պաշտօնաթերթ՝ 25-8-1935):

Միօրինակ տուրք (taxe unique) -- Այս տուրքը կը պահանջուի բոլոր արհեստաւորներէն ինչ որ ալ ըլլայ անոնց դիրքը շահատուրքի օրէնքին Ա. յօդուածին հանդէպ (Նոթ՝ թիւ 7781, 7—12—1934):

4. ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Սխալ է խորհիլ թէ արհեստաւոր ըլլալը զերծ կը կացուցանէ զայն շահատուրքի մասին իր պարտաւորութիւններէն: Անոնք մասնաւորաբար ենթակայ են վաճառականի մը պէս իրենց յայտարարութիւնն ընելու, որով պէտք է կանոնաւոր եւ ամբողջական տոմարակալութիւն մը պահեն:

Վաճառականի մը եւ արհեստաւորի տարբերութիւնն այն է որ տուրքը փոխանակ շահատուրքի հիման վրայ հաշուելու, կը հաշուեն թոշակի ու աշխատավարձքի տուրքին հիման վրայ, եւ ընտանեկան բեռներու (շարժ) համար աւելի մեծ զեղչ մը կ'ընեն:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ընկերակցաբար աշխատող 2 գործաւոր արհեստաւորներու յատուկ տուրքի դրութենէն կրնան օգտուիլ եթէ աշխատցնեն անոնցմէ միայն մէկին ընտանիքը (հայր, մայր, զաւակ ու թոռ) եւ 18 տարեկանէն վար օրինապէս պայմանաւորեալ աշկերտ մը:

Այն որ իրենց տուներուն մէջ աշխատող գործաւորական բազմաթիւ ընտանիքներու գործ կու տայ, արհեստաւորի հանգամանք չի կրնար ունենալ, որով ենթակայ է գործառնութեանց տուրքին:

Ծաղարարը (փաթիսիէ) արհեստաւոր չէ:

Լուսանկարիչը քանի որ առեւտրական կազմած մը ունի, արհեստաւոր չէ:

Երբ արհեստաւոր մը առանձին աշխատոց մը կը կատարէ եւ նմանօրինակ առեւտուրի յատկացուած վաճառատան մը մէջ ալ կը ցուցադրէ իր շինած ապրանքները, գործառնութեանց տուրք չի կրնար պահանջուիլ իրմէ, երբ իր շինած այդ ապրանքները ծախուին:

Արհեստաւոր մը երբ կ'աշխատի արհեստաւորական տուրքի դրութենէն օգտուելու պայմաններուն մէջ, իր այս առաւելութիւնը չի կորսնցներ եթէ երբեք որեւէ առեւտուրով մըն ալ զբաղի:

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ.— 1935 օգոստ. 8ի հրովարտակ - օրէնքին համաձայն օտար արհեստաւորները պարտաւոր են սահմանեալ պայմանաժամին մէջ դիմել Փարիզի եւ Սէնի նահանգին՝ իրենց թաղամասի ոստիկանատունը եւ ուրիշ գաւառներու մէջ թաղապետութեանց, ի ձեռին ունենալով իրենց այժմու ինքնութեան թուղթերը եւ դրոշմաւոր թուղթի վրայ խնդրագիր մը՝ արհեստաւորի քարթ պահանջող:

Դիմողները պէտք է լեցնեն հարցարան մը որուն պատճէնը հրատարակեց «Յառաջ», եւ հայթայթեն անհրաժեշտ փաստաթուղթերը, մանաւանդ ուղղակի տուրքի վերջին հաղորդագրութիւնը: Այս հարցարանները կարելի է ստանալ նաեւ Ֆրանսական Արհեստ. Ընդհ. Համադաշնակցութենէն, 30, Rue des Vinaigriers, Paris (10):

Խնդրարկուները մասնաւոր զեկոյց մը պիտի ստանան իբր պատասխան իրենց դիմումին թէ ընդունուա՞ծ է կամ ոչ, եւ թէ ե՞րբ պէտք է երթան փնտռել իրենց նոր ինքնութեան թուղթը:

ՓԱՐՄԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր խնջոյքը

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յունուար 4ին Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի նախաձեռնութեամբ Պրասըրի Շաւիթ-ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեր խնջոյքը: Ժամանակէն առաջ գրաւուած էին բոլոր աթոռները եւ սրահի մէջ այլ եւս նոր աթոռներ տեղաւորելու համար տեղ չէր մնացեր:

Սրահի ճակտին տեղաւորուած էր Հ. Յ. Դ. զինանշանը, անոր քով՝ յաւուր պատշաճի վերտառութեամբ ցուցանակ մը եւ աւանդական կաղանդի ծառը: Ջերմ ծափերով ընդունուեցաւ օրուան հիւրը՝ ընկ. Ս. Վրացեան: Ընկ. Ա. Քէօսէեան կազմակերպիչ յանձնախումբի կողմէ երեկոյթը բացուած յայտարարելով, հրաւիրեց ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանը սեղանապետութիւնն ստանձնելու: Ընկերոջ խօսքէն ետք, հետզհետէ սեղանները լեցուեցան ուտելիքներով եւ ըմպելիքներով ու զանազան սեղաններէ հասան սեղանակիցներուն շնորհն ու յատկութիւնները յայտնող տոմսակները:

Խնջոյքը այլ եւս սեփականութիւնն էր բոլորին: Խմբերգները կը թնդացնէին սրահը: «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Դարձեալ փայլեց», «Լուսին չկար», «Հայաստան» ու շարք մը ազգային, յեղափոխական երգեր, համեմուած հայ գեղջկական, աշուղական երգերով, աւելցուցին ոգեւորութիւնը:

Բազմաթիւ երիտասարդներ եւ մաս մըն ալ մազերով ճերմակ, բայց հոգիով ու սրտով երիտասարդներ իրար կը լրացնէին, կրկնապատկելով խանդավառութիւնը: Մաղթանքի խօսքեր ըսին Պ. Ղ. Վէմեան եւ ընկերներ Յովհ. Պանտիկեան, Ն. Կակոսեան, Պ. Արզումանեան եւ ուրիշներ: Սայաթ - Նովայէն երգեցին ընկերուհիներ Ն. Քիպրիթճեան եւ Զաթիկեան:

Հոգիով Դաշնակցական ու միշտ մեր կողքին գտնուող շատ մը երիտասարդներ (թող ներեն որ կարելի չեղաւ իրենց անունները մի առ մի թըւել) իրենց շնորհալի արտասանութիւններով, երգերով, զուեշտական պատկերներու ներկայացումով զըւարթացուցին բոլորը:

Մեր երիտասարդ ընկերները, որոնք ամէն ջանք ի գործ դրած էին խնջոյքին յաջողութեան համար, կատարելապէս յաջողած էին:

Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որուն ճառին ամփոփումը կ'ուղարկեմ ներփակ (տես Բ. էջ):

Ապա շարժանկարով ցուցադրուեցան Դաշնակցութեան հիմնադիրներու (Քրիստափոր, Զաւարեան, Ռոստոմ), Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի, Սերոբներու, Իշխանի, Արամի եւ ուրիշ շարք մը անմահ հայ յեղափոխականներու նկարներն ու խմբանկարները, ինչպէս նաեւ Թրքական բարբարոսութիւնները յիշեցնող նկարները ինչպէս եւ ընկ. Մ. Վարանդեանի թաղումը: (Պատրաստուած Սինէ Արփի կողմէ):

Յետոյ նորէն երգեր, արտասանութիւններ, մաղթանքներ ու հայկական պարեր, որոնք տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր: Հայրենաբաղձ մեր սեղանակիցները ցրուեցան, ոգեւորուած ու գօտեպնդուած:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

—•—

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ).— Յունուար 1ին տեղի ունեցաւ Քամփանեը Ֆրէզի «Արարատ» մանկապարտէզին հանդէսը, նախաձեռնութեամբ դպրոցի Հոգաբարձութեան, Ս. Կարապետ մատրան մէջ:

Ժամը 2էն առաջ հարիւրեակ մը բազմութիւն փութացած էր հանդիսասրահը, հակառակ տեղատարափ անձրեւին: Նոյնքան եւ աւելի փոքրիկներ խճողուած էին սրահին մէջ, ուրախ զուարթ: Նախագահ Սահակ Քհյ. Փափազեան բացաւ հանդէսը եւ բացատրելով անոր նպատակը, մաղթանքներ ըրաւ: Պզտիկներ արտասանեցին ու երգեցին: Ո՞ր մէկուն անունը արձանագրել ... Կը բաւէ ըսել որ բոլորն ալ իրենց դերերը եւ արտասանութիւնները լաւ գոց ըրած էին: Փոքրիկ զուեշտ մը արժանացաւ ջերմ գնահատութեան: Ուսուցչուհի տիկ. Ալիս Գմպլեան ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Հոգաբարձութիւնը տօնածառ մը սարքած էր, որ աճուրդի դրուեցաւ եւ շահեցաւ Պ. Գրիգոր Միճէքեան, կրկին նուիրելով դպրոցին: Աճուրդը շարունակուեցաւ եւ տօնածառը այս անգամ շահեցաւ Պ. Մ. Քիւփէլեան: Տօնածառէն գոյացած հասոյթը գոհացուցիչ էր: Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ մը, որուն ծախքը ստանձնած էին Հոգաբարձութեան անդամները նուիրելով աքաղաղ մը, զոյգ մը կօշիկ, նապաստակ, եւն.: Շահեցան հետեւեալ թիւերը.— Մէկ զոյգ կօշիկ թիւ 344, աքաղաղ մը 287, նապաստակ մը 183, շիշ մը շամփանիա 138, զոյգ մը աղաւնի 206, շիշ մը անուշահոտ 426, զոյգ մը կնոջ գուլպայ 203: Շահող թիւերը մինչեւ ամսոյս 25ը պէտք է ներկայանան, այլապէս առարկաները կը դառնան դպրոցին սեփականութիւնը:

Բազմութեան մէջ Վանեցի հայրենակիցները աչքի կը զարնէին մեծամասնութեամբ: Երանի թէ ուրիշներ ալ օրինակ առնէին: Հանդէսը փակուելէ առաջ պզտիկները կաղանդպապայէն նուէրներ ստացան,— մէկ մէկ տոպրակ շաքարեղէն, մատիտ եւ տետրակ մը: Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Հմայեակ Գասպարեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ՀԱՍԿԵՐ, մանկական - պատանեկան կիսամսեայ պատկերազարդ հանդէս. Թիւ 5 եւ 6: Հրատ. Mme. Sarvarian, Jardin d'Enfants, Téhéran (Iran). Տարեկան բաժնեգին 70 Ֆր.:

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հատավաճառի, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար):

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

Կաթող. Նուիրակը Եգիպտոս կ'երթայ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 22 յունուար (Յառաջ).— Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արքեպս. երէկ վերադարձաւ Սուրիայէն եւ քանի մը օրէն կը մեկնի Եգիպտոս, Յունաստանի ճամբով դառնալու համար Ֆրանսա:

Պատահական հանդիպումով մը հարցուցի իր տպաւորութիւնները Լիբանանի ու Սուրիոյ հայ ժողովուրդի մասին: Պատասխանեց թէ եկեղեցական իշխանութիւնները կը ջանան իրենց կարելին ընել գործակցութեամբ աշխարհական մարմիններու: «Տեղ տեղ խեղճ կ'ապրի ժողովուրդը: Ամէն տեղ սիրալիր ընդունելութիւն գտայ»: Երեւի Նուիրակը նիւթական ակնկալութիւն չունէր ոչ Պաղեստինէն, ոչ ալ Լիբանան - Սուրիայէն, քանի որ երկուքն ալ էջմիածնի թեմեր չեն:

Այս առթիւ ըսեմ որ Անթիլիասի եպիսկոպոսական ժողովը պարզապէս ձեւակերպութիւն մը եղած է, առանց որ եւ է գործնական ձեռնարկի:

Կ'իմանամ թէ Նուիրակը Եգիպտոսի մէջ լուրջ ձեռնարկներ պիտի կատարէ հանգանակութեան համար: Իսկ Ամերիկա երթալը կը մնայ անորոշ:

CAHIERS DROUOTէն յետոյ, իբրեւ գրական - գեղարուեստական երկամսեայ, եւ որ կը թեւակոխէ արդէն իր երրորդ տարին, «Շանթ» հրատարակչութիւնը եւ գրատունը, խմբագրութեամբ եւ տնօրէնութեամբ Մերուժան Պարսամեանի, սկսած է լոյս ընծայել LES NOUVELLES DE L'EXPOSITION անունով պատկերազարդ հանդէսը: Արդէն լոյս տեսած են առաջին երեք թիւերը, ճոխ եւ գեղատիպ, առայժմ իբրեւ ամսաթերթ, եւ 1937 յունուարէն սկսեալ իբրեւ շաբաթաթերթ: Բոլոր անոնք որ 1937ի միջազգային ցուցահանդէսին համար մանրամասն լուրերու եւ ծանօթութիւններու պէտք ունին, կրնան դիմել այս թերթին, իր տեսակին մէջ միակը ըլլալով, որուն բաժնեգինն է մինչեւ ցուցահանդէսի վերջը, 60 ֆրանք:

Դիմել.— LES NOUVELLES DE L'EXPOSITION, 30. Rue Drouot, Paris (9):

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—•—

Ծանօթ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իրանեան որմանկարներու ցուցահանդէսը պիտի բացուի յունուար 17ին, Պերլինի պետական թանգարանի իսլամական գեղարուեստի բաժնին մէջ: Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ յունուար - փետրուար ամիսներուն:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում

ԼԻՈՆ, 8 յունուար.— Կը յայտարարենք որ 1935ի Խորհ. Հայաստանի տարեդարձի տօնակատարութեան առթիւ, Արաբկիրցիներու անունով բեմէն խօսք առնողը արտայայտուած է ոչ թէ Միութեանս անունով, այլ խումբ մը Արաբկիրցիներու կողմէ, որոնք միեւնոյն ատեն անդամ են Միութեանս:

Մասնաճիւղ Արաբկիրի Միութեան

ԾԻԾԱՂ

Պարոնը իր նշանածին.

— Կը հաճի՞ք պտոյտի երթալ միասին:

— Այո, բայց մայրիկս ալ միասին:

— Առանց ձեր մօրը մեր պտոյտը աւելի հաճելի չըլլա՞ր:

— Ոչ, պարոն, մայրիկս շատ կը սիրեմ:

— Ուրեմն ձեր սէրը երկուքի կը բաժնէք:

— Պարոն, մայրիկէս աւելցածը ձեզի կը վերապահեմ:

— Զգա՞ք թէ պակաս ուրիշով լրացնելու պիտի ստիպուիմ, քանի որ շատ քիչ բան կը մնայ ինծի:

— Հասկցայ, պարոն, ձեր հաշիւը գործիս չեկաւ, կրնաք առանձին պըտըտիլ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՕՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ուրեմն Հայ ազնի՛ւ աշխարհակալներուն խորամանկութեան եւ երկչոտութեան հետեւանքով չէր որ թնդանօթները խորտակել անկարելի եւ... Երբ իմ բանակատեղիս վերադարձայ, քովընտի փողոցէ մը լսեցի ղիողորմ ճիչեր եւ զէնքի սոսկալի պոռթկումներ: Փողոցի մը անկիւնը անուելով չէի կրնար տեսնել պատահածը, բայց ձիէնին վրայ արիւնի հետքեր ցոյց կուտային, այդտեղ կռիւ մը տեղի ունեցած էր: Կառքէն վար ջայ, ոտքով շարունակելու համար ճամբաս: Բայց Հայ ոստիկանապետին ձիով զալը տեսնելով կրնայի եւ եւակայել սարսռազդեցիկ տեսարանը որ տեղի ունեցած էր:

Բանակատեղիս հասած, հրաման ըրի մարտկոցներուն հետեւակազօրքին հետ նահանջի փողը հնչեցնել եւ կառքեր պատրաստել Հրետանիի սպաներուն համար: Ինծի լուր տուին թէ թընդանօթի յառաջապահ հեծեալները գիւղերը փախած էին: Մինչեւ ակումբները գինուած Հայ զաւալիքները լըծկան ձիերը առած էին կառքերէն եւ երկուական հոգի հեծած ձիերուն վըրայ փախուստ տուած էին: Իմ ախոռապանս զինաթափած ըլլալուն, ձիերը չէին կրցած տանիլ: Բայց զէնքի հարուածով մը վիրաւորուած էին ձիերէս մէկը: Ցիսուն կառքերէն միայն երեքը մնացած էին զորս մէկ քանի սպաներ գործածեցին իրենց համար: Քիչ յետոյ իմացանք որ Թուրք բանակը քաղաք մտած էր եւ կը ճչուէր վերջապէս թէ անկանոն խրար բերուած Քիւրտերէ չէր բաղկանար ան, այլ կանոնաւոր խումբերէ: Քաջ Հայ հետեւակազօրքը գիշերէն օգտուած էր որպէսզի հոգի արագութեամբ Կարինէն Կարս ճամբէն փախչի: Իրական փոթորիկ մը չէր կրնար այսքան քիչ ատենի մէջ, այսքան հիմնապէս մաքրել Կարինը Հայկական զարչանքէն:

Ոչ խրամներուն մէջ, ոչ ալ քաղաքին մէջ գտնուեցան վիրաւոր Հայեր: Ասիկա ալ ապացոյց մըն է թէ որքան համարձակութեամբ եւ քաջութեամբ պաշտպանեցին անոնք Կարինը: Միակ գիրերը ռուս սպաներն էին: Հայերը կրնային ուրեմն պարծենալ հակառակ կողմէն թէ մասնակցած էին քաղաքին պաշտպանութեան:

Թուրքերու քաղաքը գրաւելը խմանալէ յետոյ իմ կցորդիս հետ հրամանատարութեան դիմեցի, յայտնելու համար մեր ներկայութիւնը:

Փողոցէն անցած ատեն հանդիպած Թուրքերը ամենայուզիչ կերպով իրենց շնորհակալիքը կը յայտնէին ինծի, իրենց կեանքը ազատած ըլլալուս համար: Այս երախտագիտութիւնը յայտնօրէն տարածուեցաւ ամբողջ ռուս զինուորականներուն վրայ, որովհետեւ եթէ ռուս զինուորականները չըլլային թրքական զօրքերը ոչ մէկ Թուրք պիտի գտնէին իրենց վերադարձած ատեն:

Ռուս գրագէտ Պետրոնիոս Հայերուն մասին կ'ըսէ.— «Հայերը թէեւ մարդ են, բայց իրենց տունին մէջ չորս ոտքով կը քալեն»: Ռուս բանաստեղծ Լերմոնտով իր գովքը կ'երգէ հետեւեալ խօսքով.— «Դուն գերի ես, դուն վատ ես, որովհետեւ Հայ ես»:

Կարին, 29 ապրիլ 1918

Առժամեայ հրամանատար Կարինի եւ Տէվէ - Պոյնուի ամրութիւններուն, հրամանատար Կարինի բերդի Բ. բնդանօթաձիգ զօրագունդին գնդապետ տեղակալ Թվէրտօխլէպով

×

Արդ, յարգելի ընթերցողներ, ի՞նչ կարծիք ունիք Հայերու մարդկութեան մասին:

Ոչ, ոչ, անիրաւօրէն մի դատէք երկու ժողովուրդները: Մեղքը անոնցը չէր, այլ մոսկովեան քաղաքականութեան էր, որ զանոնք իրարու դէմ լարեց: Մոսկովն էր որ միակ փափաքը ունէր Թուրքը փճացնելու եւ հազարաւոր տարիներու հին ազգային համբաւը խորտակելէ ետք տիրանալ ժառանգին: Մոսկովը, որուն հաճոյք կը պատճառէր արիւնի մէջ լողալ, կը մղէր Հայը Թուրքին դէմ: Ասիկա այն հետեւանքը կ'ունենար որ Թուրքը անխախտ համոզումը կազմեց թէ «պէտք է Հայը սպաննէ՝ եթէ կ'ուզէ ապահով ըլլալ իր կեանքին մասին»: Մինչդեռ Հայը կ'ըսէր.— «Որպէսզի վերականգնամանայ եւ մեծամասնութիւն կազմէ, պէտք է Թուրքը սպաննէ»: Այսպէս պատրաստուեցան այն եղերական դէպքերը որոնց վկան եղանք մենք: Մէկ կողմէ մեռան 600.000 Հայեր, միւս կողմէ մէկուկէս միլիոն Թուրք եւ Քիւրտ: Եւ հիմա ռուսական քաղաքականութիւնն է որ նման իր հայրենասիրական եւ գծուծ գործակիցներուն Մորկընթոյի տեսակէն, զուրկ ամէն ամօթէ, ամբողջ մեղքը կը ձգէ Թուրքին վրայ, զոր կ'ուզէ ոչնչացնել եւ կը լեցնէ ամբողջ աշխարհի մամուլը իր աղաղակներով:

Մանուէլթամ կ'ըսէ թէ բացի Վանէն, Հայերը ոչ մէկ տեղ զոյգն փորձ իսկ ըրած են ապստամբութեան: Ըսի արդէն թէ ոչ մէկ կատարեալ տեղեկութիւն ունիմ դէպքերէն, որոնք տեղի ունեցած են արեւելեան Անատոլուի նահանգներուն մէջ, մեր կովկասեան բանակին կռնակը: Ասոր փոխարէն ամբողջովին տեղեակ եմ իմ իրենց կացութեան իմ բանակիս շրջանակին մէջ: Դէպքերը որոնք տեղի ունեցան 1915ի կէսերուն Զէյթունի եւ Ուրֆայի մէջ, ուրիշ բան չէին բայց եթէ իսկական զինեալ ապստամբութիւններ Հայերու: Մուսա պապայի ապստամբութիւնը նոյնպէս մէկ մասն է այս կազմակերպուած յեղափոխութեան: Իմ կարծիքով բացարձակ իրողութիւն մըն է որ այն պահուն երբ Տարտանէլի պատերազմը իր գագաթնակէտին հասած էր, ֆրանսական եւ անգլիական բանակներու արեւելեան Միջերկրականի հրամանատարներէն հրաման տրուած էր Հայերուն ապստամբիլ: Այնպէս հաշուած էին կ'երեւի որ հայկական ապստամբութիւն մը պիտի սկսէր Ռասէլ Խանզիրէն, Ալեքսանտրէթի ծոցին մէջ, Տէօրթ - Եօլ, Մուսա Պապա, Հալէպ, Այնթապ, Ուրֆա եւ Զէյթուն տարածուէր: Ասիկա պիտի նըշանակէր գործողութիւն մը Սուրիան կտրելու Փոքր Ասիայէն: Հայերը, որոնք այս տեղուանքը երկար ատենէ ի վեր պատրաստութիւններ տեսած էին, ազդանշանի կը սպասէին սկսելու համար:

Մասնակցող պետութիւններու պաշտօնատարները պիտի կրնա՞ն ըսել թէ իմ պարզաբանութիւններս ճշմարտութեան չեն համապատասխաներ:

(64)

Ջրանցքին ընկերութիւնը, 1935ի ըն - թացքին, շնորհիւ խտալեւհապէշական պատերազմին։ Ընդհ. հասոյթը եղած է 887.720.000 ֆրանք։

ՕՓԵՐԱՆ չորս ամիս պիտի փակ - ուի, զանազան նորոգումներու հա - մար։ Այս առթիւ պիտի հաստատ - ուին երկու զօրաւոր վերելակներ (ասանսէօռ), իւրաքանչիւրը՝ 25 հո-գի փոխադրելու կարողութեամբ։ Պիտի կրկնապատկուի նաեւ ելեկ - տրական լոյսը (2400 լոյս)։ Օփերան բացուած է 1875ին։

ՀԱԶԱՐԱՊԵՏ ՀՕՐՆԻ, հռչակաւոր Լօրընսի աջ բազուկը, որ յանդուգն արշաւներ կազմակերպած էր Թուր - քերու դէմ, մեծ պատերազմի ընթաց-քին, մասնաւորապէս խանգարելով անոնց հաղորդակցութիւնները, մե - ռաւ յունուար 12ին։ 47 տարեկան էր։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Պել - կրատ երթալով, խորհրդակցութիւն մը կատարեց ինամակալ իշխանին հետ, պատժական անօրինութեանց մասին։

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ բարեկամութեան ընկերութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկեց Պերլին։ Այս առթիւ ջերմ շնորհաւորութիւններ ուղղուեցան հիթլէրական կառավարութեան, «ո - րուն վճռականութիւնը Եւրոպան փր-կեց բոլշեւիկեան վտանգէն. վտանգ մը որ առայժմ անհետացած կը թուի, բայց կրնայ վերածնիլ օր մը»։ Ֆը - րանսայի դէմ ալ խօսքեր արտասան - ուեցան։

ՍԱՐԻ ՎԵՐԱԳՐԱՒՄԱՆ տարելիցին առթիւ, մեծ հանդէսներ սարքուած են Գերմանիոյ մէջ։ Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Հիթլէր, Սարլուի քա-ղաքին անունը վերածելով «Հիթլէր-շթատ»ի։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ վերջին տեղե-կագրին համաձայն, յունուար 4ի չար-թուան նպաստընկալ գործազուրկնե - րու թիւն էր 439.782, այսինքն 11.123 աւելի, բաղդատելով նախընթաց շաբթուան հետ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ ռազ-մափորձ մը պիտի կատարեն յունա - կան ջուրերուն մէջ։ Կ'ըսուի թէ Յու-նաստանի թագաւորը հաւանած է որ կղզիներէն մէկը տրամադրուի Անգ - լիոյ, իբրեւ նաւակայան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օտար թղթակիցները պիտի հեռանան եւ Ռիկա պիտի հաս-տատուին, կ'ըսէ հեռագիր մը, իբրեւ հետեւանք «Տորգսին»ի ջնջման եւ դրամական նոր քաղաքականութեան։ Թղթակիցները անտանելի կը գտնեն գիներու սղութիւնը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պը-տուղեան Լափաճքացի (Տարտանիլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամա-նակ Տէր-Զօրի մէջ։ Իրենց հօրն ա-նունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ։ Թո-րոս երկու թեւերուն վրայ Մահ-տեսիի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛ւր ըլ-լալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թեր-թերէն արտատպել։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

Դաւառ

Տէյինի կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. Վ. Ր. Ա. ՅԵԱՆ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle Lucienի մէջ, **13, Rue d'Issy,** Պիյեանքուռ (*Մէթրօ*՝ Marcel Sembat)

Կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ԴՐՕՇԱՆի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

ՏՈՄՍԵՐ՝ 7, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Կէս գիշերէն վերջ հայկական պարեր Տարօնի տարազով, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաղով։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Յառաջ»ի միջոցով տեղեկացանք որ Պոնտիաբնակ Պ. Մկ. Մեզպուրեա-նի բնակարանի մէջ կաղանդի առ-թիւ աճուրդէ մը գոյացած գու-մարը 75 ֆր. կը նուիրուի Ալփոռ-վիլի մասնաճիւղին։ Մեծ էր մեր ու-րախութիւնը, որ հեռաւոր հայրենա-կիցներ օժանդակութեան ձեռք կը մեկնեն մեզ, կատարելու համար նոր սերունդի հայեցի դաստիարակու-թեան սրբազան գործը։

Մեր խորին շնորհակալութիւննե-րը Պ. Մեզպուրեանի եւ բոլոր ա-նոնց, որ մասնակցած են աճուրդին։

Վարչութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալփոռվիլէն Միքայէլ Պետրոսեան, Վահան Թորոսեան, Բ. Փափազեան իրենց խորին վշտակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Ճան-կէօզեանի եւ պարագաներուն Վ.ԱՀԷ Տէր ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի դառնաղէտ մահ-ուան առթիւ։

×

Ս. Լուի Հ. Յ. Դ. Ալինանի ենթա-կոմիտէն իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Խորէն Գպիրեանի եւ պարագաներուն, իր կնոջ՝ ԱԶՆԻՒ ԳՋԻՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առ-թիւ, որ [illegible]

×

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտ-նեմ Տէր եւ Տիկ. եւ զաւակունք Տէր Անդրէասեաններուն, իրենց Վ.ԱՀԷի սիրեցեալ զաւկին եւ եղբօր դառնա-կսկիծ մահուան առթիւ, որ շիջեցաւ ծաղիկ հասակին մէջ։

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Սուրմեանի եւ Մաքուր-եան ընտանիքի՝ երուն իրենց սիրելի [illegible], որդւոյն եւ քեռայրին ՆՈՒԻԱՐ ՍՈՒՐՄԱԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՊՕՋԱՔՃԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

Համազգայինի ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր մաս-նաճիւղերէ եւ անհատներէ որ այսուհե-տեւ իրենց թղթակցութիւնները ուղ-ղեն հետեւեալ հասցէով միայն՝

V. Yarjanian, P. R. «Hamazkain», 44, Rue Lafayette, Paris (9).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. **Հեղինակութիւն՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԷՍԻ**

— Ձեզաւ, ուրիշ գուշակութիւն մը ըրէ…

Փորձեցի քանի մը անգամ եւ յիշե-ցի քրոջս լուր տանող - բերողներուն անունները։ Եւ սակայն չկրցայ գու - շակել թէ ով էր այցելուն։ Վերջա - պէս քոյրս բարեհաճեցաւ խօսիլ։

— Պ. Փուատօն եկաւ… առոր ի՞նչ ըսիր…

Մտքէս շատ մը բաներ ըսի, բայց քրոջս չյայտնեցի զանոնք։

— Ինչո՞ւ եկեր է, հարցուցի։

— Զիս տեսնելու, ըսաւ որ եղբօրս ծանօթ ըլլալով համարձակեր է այցե-լութիւն տալ անոր պատուական քրո - ջը… քու պատուական քրոջդ ըսել ու-զեց… չուարեցայ, բայց ի հարկէ հաս-կցայ…

— Ի՞նչ խօսեցաւ…

— Իր մասին տեղեկութիւններ տը - ւաւ եւ իր վարած քննութիւններուն մասին խօսեցաւ… կը յիշե՞ս Մաւրի-տանիոյ Պօղոս իշխանը որ վերջերս պարուհիի մը հետ ամուսնացաւ…

— Այո…

— Ես թերթին մէջ կարդացեր էի արդէն որ այդ պարուհին իրականին մէջ ցարին աղջիկներէն մէկն է եղեր եւ բոլշեւիկներուն ձեռքէն փախեր է … ինչ որ է… իշխանն ու պարուհին սխալմամբ մարդասպանութեամբ մը, ամբաստանուած էին… Հանելուկը Փուատօն լուծեր է եւ իշխանը չափէն աւելի երախտապարտ մնացեր է…

— Հաւկիթի մեծութիւնով զմրուխտ մըն ալ նուէր տուե՞ր է իրեն, հար - ցուցի հեգնանքով։

— Ատիկա չըսաւ… ինչո՞ւ …

— Կարեւորութիւն չունի, ընդհան-րապէս այանկ նուէրներ կուտան, առնուազն ոսկեկանական վէպերու մէջ… վարպետ գաղտնի ոստիկանը իր արքայական յաճախորդներէն յա - կինթ, մարգարիտ եւ զմրուխտ նուէր կը ստանայ…

— Շատ հետաքրքրական է այս տե-սակ պատմութիւնները բուն տեղէն լսել…

Բնականաբար, ներքնապէս հիացայ երքիւլ Փուատոյին վրան որ այդքան գրաւիչ պատմութիւն մը ընտրեր էր տունը մնացած ու պզտիկ գիւղի մը մէջ բնակող քրոջս երեւակայութիւնը գրգռելու համար։

— Փուատօն ըսա՞ւ թէ պարուհին մեծ դքսուհի մըն էր, հարցուցի։

— Ըսաւ որ իրաւունք չունէր արդ. մասին կարծիք յայտնելու…

— Եւ կ'երեւայ որ այդ խօսակցու - թենէն յետոյ քու բերանդ ալ թուլ - ցաւ…

— Կոշտ մի ըլլար Ճէյմս… չեմ գիտեր թէ ուրկէ կը սորվիս այդ տը-գեղ բացատրութիւնները…

— Հաւանաբար հիւանդներէս … գժբախտաբար իշխաններու եւ ուս գաղթականներու բժիշկ չեմ …

Քարօլայն ակնոցը վեր հրեց եւ ին-ծի նայեցաւ։

— Հակառակ կոմէդ արթնցեր ես այսօր նորէն… հիւանդ ես… այս գիշեր ղեղահատ մը կ'առնես…

— Տանը մէջ բնաւ բժիշկի չեմ նմա-նիր. քոյրս է որ դեղագիր կը պատ-րաստէ թէ իրեն եւ թէ ինծի համար։

— Պարապ խօսքեր մի ըներ, ըսի բարկանալով. աճիրին մասին խօսե-ցա՞ք…

— Բնականաբար, Ճէյմս, գիւղին մէջ ուրիշ խօսելիք նիւթ չկայ… կարգ մը կէտեր լուսաբանեցի … Պ. Փուատօն շատ գոհ մնաց եւ ըսաւ որ գաղտնի ոստիկանի մը բնածին յատ - կութիւնը ունիմ եւ շատ աղէկ կը հասկնամ մարդոց հոգեբանութիւնը։

Քարօլայն սեր կերած կատուի մը պէս կը հպարտանար։

— Գործչադոյն բջիջներուն եւ անոնց պաշտօնին մասին խօսեցաւ եւ յայտ-նեց թէ իր ուղեղին բջիջները առաջ - նակարգ են…

— Տարակոյս չկայ որ այդպէս ը - սած է, յարեցի ջղայնացած, համես-տութիւն ըսուած բանը չունի …

— Չեմ ուզեր որ այդպէս խօսիս … Պ. Փուատօ ըսաւ որ Րէլֆը կարելի եղածին չափ շուտ մէջտեղ պէտք է ելլէ եւ հաշիւ տայ իր շարժումներուն մասին. անոր բացակայութիւնը շատ գէշ տպաւորութիւն պիտի առեղծէ ե-ղեր դատական քննութիւններուն ըն - թացքին…

— Դո՞ւն ինչ ըսիր…

— Ես ալ համակարծիք գտնուեցայ իրեն եւ բացատրեցի թէ ինչեր կը խօսէին գիւղին մէջ այն գործին մա - սին …

— Քարօլայն, անտառին մէջ լսած խօսակցութեանդ մասին ալ բաներ մը ըսի՞ր Փուատոյին…

— Այո, ըսի…

Ոտքի ելայ եւ սկսայ վեր վար քա - լել։

— Յոյս ունիմ թէ ըրածէդ լուր ու-նիս. խեղդկապ անցընել պիտի տաս Րէլֆի վզին…

— Բնաւ երբեք… արդէն զարմա - ցայ որ դուն չես ըսեր իրեն…

— Անշուշտ չըսի… ես կը սիրեմ այդ տղան…

— Ես ալ կը սիրեմ, ատոր համար է ահաւասիկ որ ըրածդ պարապ խօսք է… ոճրագործը Րէլֆը չէ, հետեւա-բար ճշմարտութիւնը չի կրնար վնաս բերել անոր եւ մենք մեր ձեռքէն ե - կածը ըրելու ենք Պ. Փուատոյին օգ - տակար ըլլալու համար … Րէլֆը աղ-ջկան մը հետ դուրս ելած էր այդ ի-րիկունը, ուրեմն հիանալի արդարա-ցում մը ունի …

— Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ երեւան չելլէր…

— Որպէսզի աղջկան գլխուն փորձանք մը չբերէ… բայց եթէ Փուատօն աղջիկը գտնէ եւ ստիպէ որ ըսէ, այն ատեն Րէլֆին վրայ կասկած չի մնար այլեւս…

— Մտքիդ մէջ հէքեաթ մը հնարեր ես… քեզի հազար անգամ ըսած եմ որ խենթ ու խելառ պատմութիւններ չկարդաս…

Նորէն բազկաթոռիս մէջ նստեցայ։

— Փուատօ ուրիշ հարցում ըրա՞ւ։

— Այն ատուան հիւանդներուն մասին հարցուց։

— Հիւանդներո՞ւս …

— Այո, քանի՞ հոգի բուժարանիդ եկան եւ ո՞վքեր էին…

— Եւ դուն ալ կրցա՞ր պատասխանել …

Քոյրս խնկապէս տարօրինակ կին է։

— Ինչո՞ւ չէ, հարցուց յաղթական. շեշտով մը. այս պատուհանէն բուժարանդ տանող ճամբան աղուոր մը կ'երեւայ… ես լաւ յիշողութիւն ունիմ Ճէյմս, քեզմէ աւելի լաւ կը յիշեմ…

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

(ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ՝)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 15 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3012

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՔԻՉ ՄԸ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ «ԲԱՐԵՅԱՋՈՂ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ»

Յունուար 6ի զեկոյցին մէջ, Բարեգործականի Կեդր. վարչութիւնը «բարեյաջող» կը գտնէ կրթական ճակատին վրայ ձեռք բերուած արդիւնքները, « որոնք բստ ամենայնի քաջալերական են »:

Զեկոյցը չի ծածկեր բացասական հակազդեցութիւններն ալ.

— «Եթէ ստուգիւ մեր կրկին ծրագիրները (մէկը՝ երիտասարդական) գաղութներու մէջ առ հասարակ ողջունուեցան խանդավառութեամբ եւ գտան լայն համակրանք, ցաւալի է սակայն արձանագրել որ գտնուեցան դժգոհներ ալ, մասնաւորապէս անոնք որ Միութեան նպաստաւորած եւ հովանաւորած վարժարաններուն մէջ բստ առաջնոյն պիտի չկարենային ազատ ասպարէզ գտնել եւ սանձարձակօրէն գործել»:

Այս առթիւ, « զարմացմամբ » կ'արձանագրէ թէ դժգոհներուն մէջ գտնուեր են « նոյն իսկ հոգաբարձութիւններ, բարեբախտաբար սակաւաթիւ »:

Ի՞նչ է եղած անոնց մեղքը.

— «Անոնք չկրցան լրիւ ըմբռնել եւ գնահատել մեր կրթական ծրագրին գլխաւոր պայմանը, այսինքն Միութեան գործակցութեան եւ հսկողութեան տրամաբանական իրաւունքը, պահանջելով որ մեր կրթական վարկերը տրամադրենք առանց պայմանի, այսինքն պիտանէի կազմութեան եւ ուսուցիչներու ընտրութեան մէջ դեր չունենալով »:

Դեռ աւելի ծանր մեղադրանք մը, նոյն ինքնագոհ եւ ինքնավստահ կեցուածքով.

— « Եթէ սակայն դժբախտաբար անձնական կամ հատուածական տեսակէտները տեղ տեղ աւելի տիրական չըլլային, եւ երբեմն ալ ազգային իշխանութեանց կողմէ գէշ հասկցուած արժանապատուութեան մը հարցը չյարուցուէր, որոշ ազդեցութիւններու տակ, գոնէ այս վերջինները ի շահ տոհմային առողջ դաստիարակութեան, իրենք իսկ խնդրամատոյց պիտի ըլլային, անվերապահօրէն համոզում գոյացնելով որ Հ.Բ.Ը. Միութեան դրական գործակցութիւնը իր անվիճելի օգուտները կ'ունենայ ոչ միայն նիւթապէս, այլ եւ բարոյապէս»:

Հատուած մը եւս, իբրեւ լրացուցիչ.

— «Սակայն եւ այնպէս, պահանջը այնքան մեծ էր որ, բնականաբար նախապատուութիւնը տուինք անոնց որ բստ ամենայնի արժանաւորագոյն էին եւ Միութեան կրթական ծրագրին տնտեսութիւնները ըմբռնելու չափ անկողմնակալ եւ գործնական ոգի ունեցան: Եւ ընդհանրապէս նպաստընկալ վարժարաններու արիչները, մանաւանդ փոքր եւ չքաւոր համայնքներու մէջ, այնքան համեստ են եւ գիտակից ալ իրենց անբաւականութեան, որ մինչեւ իսկ չեն դադրիր խնդրելէ որ իրենց վարժարանին հոգն ու դեկը բոլորովին Միութիւնս ստանձնէ: Փաստերը են պակսիր հաստատելու թէ բազմաթիւ վարժարաններ պիտի փակուէին, եթէ Միութեան օժանդակութիւնը ապահովելու յառակատեսութիւնը չունենային»:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս շղթայաչար նախադասութիւնները:

1. Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը վճռած է գլուխ հանել իր կրթական ծրագրին գործադրութիւնը, առանց նկատի առնելու որ եւ է ընդդիմութիւն: Անտեսելով ե՛ւ ազգ. սահմանադրութիւն, ե՛ւ տեղական իշխանութեանց իրաւասութիւնները, յաճախ իր իսկ մասնաժողովներուն դիտողութիւնները:

Բանաձեւը, շատ կարճ է եւ կտրուկ,— Ո՛վ որ կը համակերպի՝ կ'օգտուի նիւթապէս եւ բարոյապէս: Իսկ ընդդիմացողը կը պատժէ, ոչ միայն զրկուելով նպաստէ, այլ եւ իր դիմացը գտնելով նոր դպրոց մը,— յանուն Բարեգործականի:

2. Բարեգործականը չի գոհանար ասպարէզ կարդալով միայն իր նիւթական կարողութեամբ, այլ եւ կը սոնքայ իր բարոյական հեղինակութեամբ եւ իրեն կը վերագրէ նոր մենաշնորհ մը — «տոհմային առողջ դաստիարակութիւն»:

3. Օգտուելով բազմաթիւ աղքատիկ դպրոցներու թշուառութենէն, Բարեգործականը իր լուծին կ'ենթարկէ զանազան համայնքներ, կը սարկացնէ եւ կ'անբարոյացնէ զանոնք եւ կը ստեղծէ նոր դասակարգ մը հլու — հպատակներու եւ փարիսեցիներու:

Կը զրպարտե՞նք: — Բարեհաճեցէք աչքի առջեւ բերել միայն Յունաստանի եւ Լիբանանի ու Սուրիոյ մէջ ստեղծուած կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք նոյն այս քաղաքականութեան:

Կրթական ծրագրին գործադրութեան առթիւ, առաջին բողոքողներն եղան Բարեգործականի Սելանիկի մասնաճիւղին անդամները — ջոջեր եւ հաւատարիմներ— ներկայացնելով շարք մը առնաւոր դիտողութիւններ:

Կեդր. Վարչութիւնը փոխանակ նկատի առնելու զանոնք, վտարեց, լուծեց, ազգ. վարժարանն ալ զրկեց տարեկան նպաստէն, եւ առանձին դպրոց մը բացաւ, «բուհճի»ներու կեդրոնին մէջ:

Ո՞րն վրէժը լուծելու համար, — հարցուցէք իրենց:

Շարունակելով իր յամառութիւնը, ան երկու «կրթական քննիչներ» նշանակեց լիաթոշակ, Մակեդոնիոյ եւ Հին Յունաստանի համար, որպէսզի տիրաբար գործադրեն ծրագիրը, այսինքն խոտացնեն պառակտումն ու կազմալուծումը:

Եւ այսօր Աթէնքի մէջ ունինք զոյգ – զոյգ դպրոցներ՝ դէմ դիմաց, մէկ մասը՝ նպաստընկալ, ամբողջովին ենթակայ՝ Բարեգործականի, միւս մասը՝ ժողովրդական, որոնք իրենց խղճմտանքը կը տապկուին:

Նոյն պատկերը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ:

Այս տողերը գրած ատեն, աչքի առջեւ ունինք Հալէպի Քաղաք. Ժողովին զեկոյցը, 1935 դեկտ. 10 թուակիր: Միայն անոր հրատարակութիւնը բաւական էր լուսաբանելու «բարեյաջող» արդիւնքներուն պատկերը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ ԷՆԿԻԻՐԻԻ ՄԷՋ

Յունուար 10ին Էնկիւրիի եղեռնադատ Ատեանին մէջ սկսաւ դատավարութիւնը Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին: Ինչպէս կը յիշուի, գլխաւոր ամբաստանեալն է Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ,— Անկախութեան Ատեանի երբեմն Ալիներէն մէկը, որ բստ սովորութեան լացեր է դատավարութեան ընթացքին: Մանրամասնութիւնները կարդալ Գ. էջ:

Հաշտութեան խօսքեր եւ անգլ. «ռազմափորձը»

Նորէն զրոյցներ կը շրջին հաշտութեան ծրագրի մը մասին: Իտալական կառավարութիւնը կը հերքէ իրեն եղած վերագրումները, պնդելով թէ ոչ մէկ առաջարկ ստացած է:

Այս առթիւ, իտալական թերթերը բուռն լեզու կը գործածեն: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հերքուի այն լուրը թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը, որ կարճ կայեց իր արձակուրդը, հաշտութեան նոր առաջարկներ պիտի ներկայացնէ Մուսոլինիի: Արտաքին նախարարութեան օրկանը կը յայտարարէ.— « Իտալիա հաշտութեան մասին չի խորհիր, այլ միայն պատերազմի եւ պատժական տնօրինութեանց դիմադրութեան մասին: Եթովպիոյ մէջ տիրող երեւութական եւ կարճատեւ զինադուլը ոչ Եւրոպայի կացութեան հետեւանքն է, ոչ ալ Եթովպիոյ անյաղթելի դիմադրութեան: Ան արդիւնքն է մեր ազատ կամքին եւ զինուորական հաշիւներու: Իտալիա չուզեր աճապարել: Իր դիրքը հետզհետէ կը զօրանայ Եւրոպայի եւ Ափրիկէի մէջ»:

Թերթը այս առթիւ երեւան կը հանէ Իտալիոյ դէմ սարքուած ռազմախաղերը, չորս գլուխներու բաժնելով զանոնք.— 1. Անգլիական եւ ֆրանսական տորմիղներու համախմբումը Միջերկրականի մէջ.— 2. Եթովպական կարծեցեալ յաղթանակներու եւ իտալական պարտութեանց լուրերու բազմապատկութիւնը.— 3. Սուտ լուրերու տարածումը Իտալիոյ ներքին կացութեան մասին.— 4. Փափուքներ՝ աջէն ձախէն համոզելու համար թէ Իտալիա նուաստօրէն պէտք ունի հաշտութեան »:

Ուրիշ թերթեր ալ ընդունելով հանդերձ Լոնտոնի եւ Փարիզի պաշտօնական բացատրութիւնները՝ մարտանաւերու տեղափոխման մասին, լուսաբանութեան կարօտ պարագայ մը կը նկատեն անգլիական եւ ֆրանսական տորմիղներու համախմբման «բացաւիկ զուգադիպութիւնը»: Այս առթիւ կրկին հերքելով բոլոր աննպաստ լուրերը, կը շեշտեն թէ «Իտալիոյ խոհուն եւ միաձայն դիմադրութիւնը անվթար կը մնայ, տնտեսական պաշարման 57րդ օրը, ինչպէս առաջին օրը »:

Կը հերքուի նաեւ այն լուրը թէ Իտալիա հաշտութիւն կը փնտռէ բարեացակամ կառավարութեան մը միջոցաւ: « Անոնք որ կ'ուզեն ուժասպառ Իտալիա մը տեսնել, իրենց դիմացը կը գտնեն նոր Իտալիա մը, աւելի հպարտ, աւելի արթուն, աւելի վճռակամ եւ աւելի վստահ իր ճակատագրին՝ թէ Եւրոպայի եւ թէ աշխարհի մէջ » :

Մաքալէն պաշարուա՞ծ է

Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Իտալացիներուն կացութիւնը շատ ծանր է Մաքալէի մէջ: Զրոյցի մը համաձայն, իտալական գլխաւոր ուժը հեռացած է այդ քաղաքէն, անոր ռազմական դիրքերը պաշարուած ըլլալով: Հապէշները նոր յարձակողական մը կը պատրաստեն Թիկրէի ճակատին վրայ: Հարիւրաւոր պաշարարարձ ջորիներ ճամբայ ելած են մայրաքաղաքէն, դէպի Տէսիէի ճակատը: Հապէշները անընդհատ զինուոր կ'արձանագրեն:

Իտալական օդանաւերը կատաղի կրակի մը բռնեցին Թշնամին, Մաքալէի արեւմտեան կողմը, քանի քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Իտալական լուրերու համաձայն, Հապէշները կը փորձեն պաշարել Մաքալէն եւ անոր բերդապահ զօրքը անջատել գլխաւոր բանակէն: Իտալական հրամանատարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է այս վտանգին դէմ :

**** Յունուար 13 թուակիր հեռագիր մը կը հաստատէ թէ 14 ժամ անընդհատ անձրեւ տեղաց Թիկրէի ճակատին վրայ: Անձրեւներու եղանակը այս թուականէն կը սկսի, Մասուայի շրջանին մէջ: Ընդարձակ տարածութիւններ ճախճախուտքներու վերածուած են: Ամպերը այնքան ցած են որ անկարելի է օդանաւային թռիչքներ կատարել լեռնային շրջանի մը մէջ: Բեռնակառքերը կը խրին ճախճախուտքներու մէջ եւ միայն ջորիները կրնան պաշար եւ ռազմամթերք փոխադրել:*

Անակնկալ զգուշութիւններ Ադիս-Աբէպայի մէջ

Եթովպիոյ կայսրը վտանգի ազդանշանը տուած ըլլալով, Ադիս - Աբէպայի քաղաքապետութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, օդանաւային յարձակումներու դէմ: Բոլոր անոնք որ պարտէզներով շրջապատուած տուներ ունին, պարտաւոր են ստորերկրեայ պատսպարան մը շինել, երկու մեթր խորութեամբ եւ 75 սանթիմեթր լայնութեամբ: Այս պատսպարանները պէտք է գտնուին քարաշէն տուներէ առնուազն 15 մեթր հեռու: Անոնք որ պարտէզ չունին, պէտք է պատսպարան մը փորեն ճամբուն եզերքը: Իսկ հրդեհի դէմ պաշտպանուելու համար խրաքանչիւր տանտէր պէտք է պատրաստ ունենայ տասը պարկ աւազ: Մասնագէտներ դրուած են բնակիչներու տրամադրութեան տակ, խորհուրդներ տալու եւ պատսպարանի յատակագիծներ շինելու համար: Օդային յարձակման ատեն, ամէն մարդ պէտք է ամենամօտ պատսպարանը երթայ: Անոնք որ շատ հեռու կը գտնուին, պէտք է պառկին փոսերու կամ գետակներու հովիտներուն մէջ: Այս հրահանգները ժողովուրդին հաղորդուած են մասնաւոր յայտարարութիւններով :

**** Եգիպտական պատուիրակութիւն մը գնաց Եթովպիա, հիւանդանոցներու վիճակը քննելու համար :*

Անգլիական տորմիղին «պտոյտները»

Անգլիական ծովապետութիւնը կը ծանուցանէ թէ ներքին նաւատորմը ձեռնարկած է «գարնանային պտոյտի մը »: Երկուշաբթի օր, 20 յունուար, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան 18րդ յանձնախումբը, անգլիական 22 առաջնակարգ մարտանաւեր խարիսխ պիտի նետեն Ատլանտեանի սպանիական ափերուն դիմաց, Արօզայի ծոցին մէջ, մէկ օր հեռու՝ Ճիպրալթարէն, ուր պիտի երթան ի վերջոյ: Այստեղ նաւատորմին պիտի միանան ուրիշ երկու մարտանաւեր, որով Մեծն Բրիտանիա 24 առաջնակարգ մարտանաւ պիտի ունենայ, անմիջապէս տրամադրելի, միանալու համար Միջերկրականի տորմիղին: Ներքին տորմիղը Արօզայի ծոցը պիտի հասնի ուրբաթ օր եւ հոն պիտի մնայ մինչեւ յունուար 22: Յետոյ պիտի անցնի Ճիպրալթար, մնալով յունուար 24էն մինչեւ փետրուար 3:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷ՞Հ ՎԵՐԻ ՏԱՆ ՊԱՏԻ ԾԵՓԸ ՓԼԱՒ

« *Փօփիւլէր* »ի խմբագիրներէն մին, Տիւմուլէն, իբրեւ յառաջաբան իր մէկ յօդուածին, կը գրէ.

— « Թերութիւն մը ունիմ, անշամար չեն անցնիր յօդուածները զորս կը ստորագրեմ: Այդ յօդուածները բան մը ունին որ որոշ յուզում մը կը ստեղծէ, որոշ ուժ մը կուտայ գաղափարներուն կամ զգացումներուն, որոնք կարծես առիթի կամ քաջալերութեան կը սպասեն՝ արտայայտուելու համար: Եւ եթէ ուզուի ինծի շնորհել օրագրողի համեստ վկայական մը, կարծեմ հարկ պիտի ըլլայ զիս դասել այն օրագրողներուն մէջ, որոնց գրիչը այնքան ճկուն չէ որ իրենց կարելի ըլլար չէզոք մնալ, կամ որոնք չեն գիտեր յարմարիլ գրելու այն արուեստին որ գրիչ կը շարժէ , բայց բան մըն ալ չըսեր»:

Կը խորհիմ որ այս տողերը ճիշդ են նաեւ ՅԱՌԱՋի համար:

Եթէ ամէնէն արդար դիտողութիւնըն իսկ արձանագրէ այս թերթը, քաղաքին հեռաւոր մէկ թաղին մէջ տունի մը պատէն սափ մը հող կը թափի անպայման: Այդ սափ մը հողը որ եւ է դիտողութեա՞ն կը սպասէր, — ո՛չ: Վերի փողոցին մէջ խմբագիրներ ունինք, որ տարիներէ ի վեր *տաւլու* կը զարնեն, գլուխ կը տանին հին օրերու եղանակներով, եւ սակայն հողի կտոր մը անգամ չի փրթիր չիյնար... Բարեգործականին պատէն կամ Հօկի ծեփուած տախտակէն:

Երբ ՅԱՌԱՋ դաս կուտայ մեր դիմացի թերթերուն թէ ի՛նչպէս լուր կը քաղեն Հայաստանի թերթերէն, զատելով առնելով այժմէականն ու պատմութեան տրուելիք նիւթերը, նետելով ըէքլամն ու պոռոտ արտայայտութիւնները, տանձուկէսին մէկը վրդովուած կը կանգնի եւ հակառութիւն կը փնտռէ:

Ա՛յ տանձուկէս, թէ Հայաստան ի՛նչպէս էր երէկ, ի՛նչպէս է հիմա՝ քեզմէ լաւ գիտենք: Կը հրճուինք, կ'ուրախանանք կատարուած շինութիւններով, բայց երբեք ամէն շինութիւն կապելով Մոսկուայի հրամանին: Վասնզի գիտենք թէ բնազդով շինարար է հայ ժողովուրդը: Մենք ալ գիտենք թէ տուներ ու թատրոններ կը շինուին այնտեղ,— նոյնիսկ պիտի ուզէինք որ քիչ մը քիչ թատրոն եւ օփերա շինուէր եւ աւելի ժողովուրդ փոխադրուէր Հայաստան, — բայց շինութեան փառաբանութեամբ՝ չենք ուզեր փառաբանել մոսկովեան աշխարհակալութիւնը: Հասկցա՞ր տարբերութիւնը:

Եթէ չհասկցար,— բացատրեմ:

Հայաստանի մէջ տուն կը շինուի, թատրոն կը շինուի, ջրանցք կը շինուի, բայց արտասահմանի Հօկերուն մէջ ոչ մէկուն խելքը կը շտկուի: Միշտ ծուռ է կամ աւերակ ախոռի մը պէս կը մնայ բաց... Մոսկովին ձիերուն առջեւ:

Եթէ չհասկցար, հարցուր Տոքթ. Գալնեանին:

... Գիտեմ որ տեղ մը պատէն քիչ մը հող փլաւ նորէն:

ԱՐԱԶ

ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԱՆՑՈՒՑ

Մարսէյլէն մեր թղթակիցը կը գրէ.— *Յունուար 11ին, շաբաթ օր ժամը 12.30ին, երբ ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան եւ ուրիշ ընկերներ փողոց մը կ'անցնէին, բեռնատար կառք մը, եւ շարժած ժամանակ, մայթին վրայ ելաւ, եւ ընկերը պատին դամեց: Հարեւան հացագործը առաջ նետուելով ինքնաշարժին եւ պատին մէջէն քաշեց հանեց ընկեր Ազգինը: Ուշակորոյս վիճակը քիչ մը անցնելէ վերջ, ընկերը փոխադրեցինք Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը, ուր բժշկական քննութիւն մը կատարուելով երեւան եկաւ որ, ընկ. Ազգին ճմլումներ ունեցած է, եւ կը կարծուի թէ կողին մէկ ոսկորն ալ ճաթած է: Քանի մը օր հիւանդանոց պիտի մնայ: Վիճակը շատ լաւ է:*

**** Երկուշաբթի օր անգլիական 7 թորփիլահալածներ ռազմափորձ կատարեցին Սելանիկի ծոցին մէջ: Գործողութեանց ներկայ էին շատ մը յոյն սպաներ, յատուկ հրաւէրով:*

**** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ օդային կայան մը պիտի հաստատուի Կիպրոսի մէջ: Կառավարութիւնը կայան մը գնած է Լառնաքայի մէջ, իսկ ցամաք իջնելու դիրքեր կ'ուսումնասիրուին Նիկոսիոյ, Ֆամակուսթայի, Լիմասոլի եւ Քիրէնիոյ մէջ:*

Խորհրդարանին վերաբացումը

Երէկ, երեքշաբթի, վերաբացուեցաւ խորհրդարանը, տօնական արձակուրդներէն յետոյ: Լավալի դահլիճը կ'ուզէ ամրապնդել իր դիրքը, իսկ երեսփոխանները ամէն բանէ առաջ կը մտածեն յառաջիկայ ընտրութեանց մասին, որ պիտի կատարուին ապրիլի վերջին կամ մայիսի առաջին շաբթուն: Ուրիշ ամէն բան երկրորդական կը համարուի:

Խորհրդարանին վերաբացումէն առաջ, դահլիճը նիստ գումարեց, նշանակելու համար ընտրութեանց թուականը: Ներկայ օրէնքով, ընտրութիւնները պէտք է կատարուին 60 օրուան ընթացքին, սկսելով նստաշրջանի լրացումէն (31 մայիս), իսկ նոր երեսփ. ժողովը պէտք է գումարուի յունիս 1ին: Արդ, ներկայ եւրոպական կացութիւնը թոյլ չի տար այդքան սպասել նոր խորհրդարանի մը համար: Ուստի կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ փութացնել ընտրութեանց թուականը, նոյնիսկ նշանակելով մարտ 22ին՝ առաջին քուէարկութեան համար, եւ յաջորդ կիրակի՝ համեմատականի համար: Արդ պարագային նոր երեսփ. ժողովը կրնայ գումարուիլ ապրիլ 21ին: Այս ձեռնարկին համար անհրաժեշտ է երկու նոր օրէնքներ քուէարկել, փոխելով ընտրութեանց եւ նոր ժողովի գումարման կանոնական թուականները:

Երեսփ. ժողովին այս շաբթուան ամէնէն կարեւոր գործը պիտի կազմեն շարք մը հարցապնդումներ՝ ընդհանուր եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ Լավալ վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ, որպէսզի կարենայ Ժընեւ երթալ երկուշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին առթիւ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱՒԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ յետաձգուեցաւ անորոշ ժամանակով, իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ եւ Ճափոնի պատուիրակութեանց միջեւ կատարուած երկար խորհրդակցութեան մը: Կը յուսացուի միջին ճամբայ մը գտնել այս յետաձգումով:

ՍԱՐԻ ԿՑՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ, փառաշուք հանդիսութիւններ կատարուեցան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Բոլոր տուները դրօշազարդուած էին եւ բազմաթիւ թափօրներ կազմուեցան: Սարլուի քաղաքը կոչուեցաւ Զաարլոթէրն, Հիթլէր մերժած ըլլալով «Հիթլէրշթատ»ը: Այս առթիւ բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան: Կառավարութեան ներկայացուցիչը շեշտեց թէ իրենք չեն ուզեր որ եւ է նեղութիւն պատճառել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, «բայց պէտք չէ որ ուրիշներն ալ նեղեն մեզ թնդանօթներով եւ հրասայլերով»:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅԸ

(ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱՆԾԱՆՕԹ ՑԵՂ ՄԸ)

Մեր «Մատենաշար»ի հրատարակութեամբ շուտով լոյս պիտի տեսնէ Իպն Խալլիքանի մէկ ատուար գործը՝ «Վաֆաաթ ալ Աաեան», զոր թարգմանեց (բացառաբար մեզ չահագրգռող կտորները առնելով), ճոխացուց սեփական ծանօթութիւններով եւ նախապէս իբր թերթօն զետեղեց «Յուսաբեր»ի մէջ թերթիս արաբագէտ աշխատակիցը՝ Պ. Գէորգ Մըսըրլեան: նախապէս իբր թերթօն զետեղեց «Յուսաբեր»ի հինգ յաջորդական թիւերով (դեկտ. 17—դեկտ. 21), տուինք ուշագրաւ բանախօսութիւն մը, զոր նոյն անձը՝ Պ. Մըսըրլեան՝ կարդաց հոս, «Նուպարեան» սրահի մէջ, «Համազգային»ի նախաձեռնութեամբ: Մեր աշխատակիցը, որ գրեթէ միակ խուզարկու գրիչն է Եգիպտոսի մատենագրական գանձերուն մէջ, կը վկայէ, որ անբաւ հարստութիւններ — զուտ պատմագիտական եւ գրական— կուտակուած կը մնան եգիպտական այլեւայլ հաստատութեանց մէջ: Աւելի քան ճշմարտութիւն է, որ ապագայ պատմաբաններն ու բանասէրները, պրպտելով այդ հարստութիւնները, մեր ցեղի հետքերը պիտի գտնեն այս երկրի բազմադարեան անցեալի ամբողջ տարածքին: Մէկ հատիկ գործի մը բարեխիղճ ուսումնասիրութիւնը — մեր խօսքը «Վաֆաաթ ալ Աաեան»ի մասին է— արդէն քանի մը նոր եւ ուշագրաւ գիծեր աւելցուց հին ու ծանօթ դէմքերու կենսագրականին, եւ տուաւ անունները քանի մը նոր դէմքերու, որոնք անծանօթ մնացած էին ցարդ:

Դիւրաւ մարսելի չէ Իպն Խալլիքանի գործը, որ չոր ու զուտ մատենագիտական աշխատանք մըն է. այդպէս չէ Պ. Մըսըրլեանի բանախօսութիւնը, ուր ամփոփուած են տուեքները մատենագիտական ուսումնասիրութեանց,— արաբ, օտար եւ Հայ: Անհնար է առանց խոր յուզումի եւ առանց հպարտանքի արդար զգացումի կարդալ այդ բանախօսութիւնը եւ անցնիլ: Մեր թուականէն աւելի քան 15 դար առաջ եւ անկէ շուրջ 19 դար աղէն, այս քանի մը հազարամեայ պատմութեան ընթացքին, նախահայն ու Հայը ստէպ - ստէպ փայլած, ստեղծագործ ու փառքեր դիզած են այս երկրի հորիզոններու տակ: Գիտական անաչառ պրպտումները մեզ իրաւունք կուտան կամ ուղղակիօրէն եւ կամ խնամեալ կապերով տէր կանգնելու կարգ մը մեծահռչակ դէմքերու, որոնք Եգիպտոսի իրական փառքը կը կազմեն: Թալլ էլ Ամարնայի պեղումները եւ զանազան սքարապէներ ու արձանագրութիւններ կը վկայեն, թէ Նախահայաստանի արքայազն իշխանուհիներէն Մուտեմուեա հարս գրկուած է Թութմէս Դ.ի եւ դարձած եգիպտական արքունիքին Մեծ Տիկինը: Այս նոյն իշխանուհին մայրը եղած է Եգիպտոսի «Հոյակապ Թագաւոր»ին՝ Ամենոֆիս Գ.ի, որ 65 տարի իշխանութիւն վարած եւ շինարարական հսկայ ձեռնարկներ կատարած է իր երկրին մէջ: Եգիպտոսի այս ամենամեծ փարաւոնին՝ Ամենոֆիս Գ.ի կինը եղած է նոյն Նախահայաստանի թագաւորներէն Սաթուրնայի դուստրը՝ Գիլուխեպան, որուն գահակալութիւնը փարաւոնին կողմէ յատուկ սքարապէով կ'աւետուի ժողովուրդին: Նյն թագաւորին հարս կուգայ Նախահայաստանի թագաւորնեւրէն Տուշրաթայի դուստրը՝ Թաթուխեպան, որ տակաւին Ամենոֆիսին չհասած՝ այս վերջինը կը հիւանդանայ ու կը մեռնի, հակառակ որ զինք բուժելու համար նոյն Նախահայաստանէն Եգիպտոս կը ճամբուի (առանց, սակայն, մահամերձին հասնիլ կարենալու) տեղերքի մեծ աստուածուհին՝ Նինուէի Իշտարը: Թաթուխեպային կը տիրանայ Ամենոֆիս Գ.ի որդին՝ Ամենոֆիս Դ., որ յատուկ սքարապէով նախահայազգի թագուհին կը հռչակէ «Մեծ ժառանգուհի, իշխանուհի բոլոր կիներու եւ տիրուհի հարաւի եւ հիւսիսի»: Եգիպտոսի այս նշանաւոր թագուհին է, որ պատմութեան մէջ մեզ ծանօթ է Նեֆերթիթի անունով եւ որու կրաքարէ թանկարժէք կիսանդրին կը գտնուի Գերմանիա. (որքան մենք գիտենք, դաշնակիցները զայն Վերսայլի դաշնագրով փորձեցին ետ առնել, բայց ի զուր):

«Դեռ Քրիստոսէ 15 դար առաջ, —իր բանախօսութեան մէջ կ'եզրակացնէ Պ. Մըսըրլեան,— ոչ թէ Հայը, գէթ նախահայը կամ հայ ժողովուրդը կերտող տարրերէն Միթանի կոչուած ցեղը բարեկամական յարաբերութիւն մշակած է Եգիպտոսի հետ: Ան տուած է Եգիպտոսին երեք մեծ թագուհիներ, որոնք նախահայու արիւնը խառնած են այս երկիրը կառավարող վեհապետներու մեծ գերդաստանին: Նախահայու աստուածուհիներէն մէկն է զարձեալ, որ Եգիպտոս բերուած է երկրին մեծ փարաւոնը ազատելու համար մահուան ճիրաններէն: Նախահայու հանճարն է նոյնպէս, որ, ըստ երեւոյթին, արուեստի եւ այլազան գիտութեանց լոյսը տարածեր է Նեղոսի ափերուն վրայ: Դեռ չենք խօսիր Եփրատի շրջաններէն բերուած այն ատմիկ եւ քաջարի գաղթականներուն մասին, որոնք Հիքսոսներու իշխանութիւնը պաշտպանեցին այս երկրին մէջ դարեր անընդհատ, եւ ոչ ալ խօսք կ'ընենք այն նախահայ վաճառականներուն, որոնք հնադարեան Հայաստանի վաճառքները կը բերէին հոս ոսկիով փոխանակելու համար»:

Այս քանի մը թէեւ ժլատ, այլ սակայն թանկարժէք տեղեկութիւնները կը վերաբերին պատմաշրջանի մը, որ կ'երկարի մեր թուականէն 15 դար դէպի ետ: Յաջորդ դարերու մասին, մինչեւ հիճրէթի 358 (Ք. 969) թուականը, մենք գրեթէ տուեալներ չունինք, այդ դարաշրջանները գիտութեան լոյսին տակ ուսումնասիրուած չըլլալով:

Հիճրէթի 3րդ դարու վախճանին այս երկրի հորիզոններուն վրայ կը փայլի քաջարի դէմք մը՝ Ռուսթէմ պին Պէհրամ (Ռոստոմ որդի Վահրամի) անձ մը թոռը՝ Մէյմուն անունով (որուն պապը՝ Վահրամ, ըստ երեւոյթին, Օսման խալիֆայի ազատագրած հայ գերիներէն է), որ Թահերթի մէջ անկախ թագաւորութիւն կը հիմնէ եւ ինքզինքը խալիֆա կը հռչակէ: Հայ մըն էր, ըստ երեւոյթին, նաեւ հռչակաւոր զօրավար Ճուհար, որ Մոիզ խալիֆայի զօրքերը յաղթականօրէն կ'առաջնորդէ դէպի Եգիպտոս, հիճրէթի 358 (Ք. 969) թուականին: Այս նոյն Ճուհարն էր, որ հիմը դրաւ Գահիրէի քաղաքին եւ ապա հիմնադրեց Ազհարի մեծ մզկիթը, տեղէն իսլամ աշխարհի մեծագոյն համալսարանը, որ կանգուն կը մնայ մինչեւ այսօր: Դար մը վերջ, հիճրէթի 459ին, Մուսթանսըրի խալիփայութեան շրջանին, արտակարգ հռչակով կը փայլի այս երկրին մէջ հանրածանօթ հայազգի Պետր էլ Ճամալի, Աքքէի կամ Սուրի կառավարիչը, որ 22 տարի իր երկաթեայ բազուկներուն մէջ պահելով այս երկրին ճակատագիրը, կը մեռնի 1095ին, շինարարական հսկայ ձեռնարկներ կատարելով, որոնց հետքերը կը մնան մինչեւ այսօր: Իր որդին, Աֆտալ, եգիպտական զօրքերու գլուխն անցած կը գրաւէ Երուսաղէմը, իր ձեռքին մէջ պահելով Եգիպտոսի բովանդակ վարչական իշխանութիւնը: Դաւադրաբար սպաննուելով (1121ին), Աֆտալ անհուն եւ անհամար հարստութիւններ կը ձգէ, որոնք մինչեւ այսօր ապշանք կը պատճառեն մատենագիրներուն: Աֆտալի մահէն յետոյ իր երէց որդին՝ Ապու Ալի Ահմէտ (որ բանտէն նոր ազատուած էր), կը գրաւէ պետական պալատը, զինք վեհապետ կը հռչակէ, տարի մը կը գահակալէ (նաեւ իր անունով դրամ կը կոխէ) եւ 1131ին զոհ կ'երթայ դաւադրութեան: Անուններու այս փայլուն շարքին մէջ ամէնէն հոյակապը սակայն Ղարպիէի հայ կուսակալն է՝ Պեհրամ էլ Էրմէնի (Հայ ոչ միայն ծագումով, այլեւ կրօնքով), որ Հաֆըզ խալիֆայի օրով Եգիպտոսի վեզիրութիւնը կը վարէ, Հայերու թիւը (Հայաստանէն բերած Հայերով) կը հասցնէ 30,000ի, Գուսի նահանգապետութիւնը կը յանձնէ իր եղբօրը՝ Վասակի, միաժամանակ իր ձեռքին տակ ունենալով հայկական յատուկ զօրամաս մը, իբրեւ անձնապահ գունդ: Այս քաջարի Հայը, մեծապանծ գործեր կատարելով, կը մեռնի հիճրէթի 535ին եւ կը թաղուի Տէյր էլ Խանտագի՝ Խրամատի վանքին մէջ: Նուազ հոյակապ դէմք չէ Մինիայի կառավարիչ հայազգի Թալայի պին Րուզիքի, որ երկիրը Ջաֆիր խալիֆայի սպանիչ արիւնատենչ Ապպասի ձեռքէն ազատելու համար՝ կ'արժանանայ մեծագոյն պատուին, — խալիֆայի կիներուն եւ քոյրերուն մազերէն հիւսած հրաւէրին... Այս զարմանալի հայ վէզիրը, որ միաժամանակ նաեւ նրբին բանաստեղծ մըն էր, երկիրը կ'ազատէ Ապպասի ձեռքէն եւ 7 տարի Եգիպտոսի ճակատագիրը վարելով՝ զոհ կ'երթայ դաւադրութեան, հիճրէթի 556ին: Իր շինարար ճիգը յաւերժացնող փառքերէն է Ֆաթիմեան շրջանի հրաշակերտը՝ Պապ Միւթեվէլլի մօտերը կառուցուած էլ Մելիք էս Սալեհ մզկիթը: Վէզիրութեան պաշտօնին Իպն Րուզիքի կը յաջորդէ իր որդին՝ Ադիլ, որ տարի մը պաշտօնավարելով՝ դաւադրաբար կը սպաննուի:

Այս շրջանի իր համառօտ ուրուագիծը փակելով, Պ. Մըսըրլեան կը գրէ.— «Մենք կենսագրական ուրուագիծը տուինք Ֆաթիմեան շրջանի 7 նշանաւոր Հայորդիներուն, որոնք անկեղծութեամբ ծառայեցին այս երկրին եւ յաճախ իրենց երախտագիտութիւնը արտայայտեցին կեանքի զոհաբերումով: Անոնք փառքը եւ մեծութիւնը փնտռեցին հաւատարմութեան եւ պարտաճանաչութեան մէջ: Եթէ անոնց չվիճակուեցաւ ծառայել Հայաստանի մէջ եւ Հայաստանի համար՝ գոնէ օտար երկինքի տակ Հայուն անունը պանծացուցին եւ անոր պատիւը բարձր պահեցին»:

Անվախ գրչով կը յայտարարենք, թէ ինչ գրեցինք՝ մէկ համեստ բեկորն է այն փառքի, զոր մեր ցեղը կերտեց այս երկրին մէջ:

Ու մէկ էջը միայն այն միւս փառքերու, որ դարեր շարունակ ու դարերէ ի վեր նոյն Հայը կը փռէ աշխարհէ աշխարհ:

Ո՛վ գիտէ, ո՛վ պրպտեց անցեալը Ասիոյ այս հնագոյն ու ազնուական ցեղի.

— «Հայութեան մասին առհասարակ շատ քիչ բան ենք իմանում»,— կ'ըսէ Կ. Զարեանի «Երկիրներ եւ Աստուածներ» գործին մէջ Հրեան իր հայ խօսակցին:

— «Մեղադրելի չէ, հայութեան մեծ մասը այնքան է իմանում, ինչքան դուք»,— վրայ կը բերէ Հայը, նրբին գրագէտի բերնով:

Ճի՛շդ ու արդա՛ր, բառով եւ տառով:

Չենք գիտեր ու չենք խորհիր գիտնալու մասին:

Գէթ այս շրջանին, երբ ցեղը տարագիր է իր մէկ երրորդով, գաղութ առ գաղութ փորձ մը ընէինք փոշիներու տակէն հանելու փառապանծ անունները Ճամալիներու, Պեհրամներու եւ Րուզիքներու, որոնք աշխարհի գրեթէ բոլոր հորիզոններու տակ հետք մը ձգեցին այս ցեղի հանճարէն:

Հոգեպէս պիտի յեղափոխուէր մեր ժողովուրդը, վերածնէր եւ ամրանար իր հաւատքին եւ տենչերուն մէջ, եթէ երբեք կարելի ըլլար օր մը Հայը ճանաչցնել Հայուն:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՈՒՆՆԵՐ

— Ե —

Բարեկամ մը գաւառէն կը գրէ ինծի.

— «Մանչ զաւակ մը ունեցայ: Կը փափաքինք ազուոր անուն մը տալ իրեն: Անուն մը որ ըլլայ «արմենական» եւ ազգային զգացումը միշտ բարձր պահէ իր մէջ: Ես կը հաւատամ անուններու թաքուն զօրութեան, ինչպէս նաեւ կը հաւատամ ճաշակիդ ու քեզի կը յանձնեմ ընտրութիւնը: Սանկ ներշնչող անուն մը կամ քանի մը անուններ առաջարկէ ինծի»:

Այս առթիւ իմ տեսակէտս անուններու մասին:

Մեր անունները ես կը բաժնեմ երեք խումբի.

— Արմենական անուններ,
— Կրօնական անուններ,
— Եւրոպական անուններ:

Պէտք է հրաժարիլ եւրոպական անուններէ ինչպէս են՝ Էտկար, Ալպէռ, Հանրի, Րօպէր, Լուիզ, Էլիզ, Լիսի, Էօժէնի, Մելանիա, Ռօզ, Սիւզան, Գաբրիէլ, Էմմա եւն.:

Պէտք է հրաժարելով հրաժարիլ նաեւ կրօնական անուններէն, որոնք ընդհանրապէս առնուած են հին ու նոր կտակարաններէն:

Այս անունները բոլորս կը հոտին, հին ու հրէական խանութի մաշած զգեստներ են: Օրինակ՝ Աբրահամ, Իսահակ, Յակոբ, Բենիամին, Մովսէս, Ահարոն, Սամուէլ, Սամսոն, Սիմոն, Յովսէփ, Դաւիթ, Սողոմոն, Դանիէլ, Եսայի, Մատթէոս, Մկրտիչ, Բառնաբաս, Յովհաննէս, Մարկոս, Թադէոս, Փիլիպոս, Յարութիւն, Ղուկաս, Պօղոս, Պետրոս, Եղիա, Աբիսողոմ, Բարթողիմէոս, Կոռնելիոս, Ղունկիանոս, Կղեմէս, Ամբակում, Գրաբոս, Երանոս:

Այս անունները բացարձակապէս պէտք է դէն շպրտել այլ եւս: Անոնք կատակերգական տարազներ հագած են շատոնց ի վեր կամ իմաստէ պարպուած ու ապուշի արտայայտութիւն են ստացած:

Կը մնան ուրեմն հայկական անունները: Անոնց մէջ ալ պէտք է ընտրութիւն կատարել:

Անուն մը գեղեցիկ է եւ յարմար գործածութեան՝ եթէ կը բաղկանայ երկու վանկէ: Աւելի կը գեղեցկանայ եւ աւելի դիւրաւ գործածելի կը դառնայ երկու վանկէ կազմուած անունը՝ եթէ երկրորդ վանկը վերջանայ ձայնաւոր գիրով:

Օրինակ՝ Շաքէ, Վահէ, Վաչէ, Սեդա, Սօնա, Արայ եւն.:

Պէտք է ըսել որ շատ չունինք այս կարգի անուններ: Մեր իմաստուն ժողովուրդը սակայն բոլոր անունները, նոյնիսկ երկու վանկերովները, երկու վանկի վերածելէն զատ, անոնց վերջաւորութեան դրած է «օ» գիրը:

Այսպէս, Կարօ, Պէպօ, Պետօ, Բենօ, Խնկօ, Մրտօ, Խէչօ, Աւօ, Արօ, Սերգօ, Մարկօ, Յարօ, Սարօ, Ամօ եւ Համօ:

Ուրեմն նախընտրելի են արմենական անունները որոնք երկու վանկով են: Մեր յիշածներէն զատ՝ հետեւեալներն ալ արժանի են գործածուելու, ըստ ճաշակի:

— Արմէն, Արսէն, Արամ, Արշամ, Արշակ, Աշոտ, Նուայր, Ժիրայր, Հրայր, Վահան, Վահրամ, Ներսեհ, Շահան, Շաւարշ, Շահնուր, Յուսիկ, Հրաչ, Տիրան, Տիգրան, Տրդատ, Պարոյր, Թորգոմ, Հրանդ, Երուանդ, Արտաշ, Վարդան, Գեղամ, Գիսակ, Զաւէն, Վարդ, Թաթուլ, Մեսրոպ, Վռամ, Վրոյր, Նուպար, Ռուբէն, Օշին, Առնակ, Սուրէն, Վազգէն, Գուրգէն:

Անշուշտ այս անուններուն մէջ ալ կան այնպիսիներ, որոնք զուտ հայկական չեն եւ սակայն եթէ խոր պրպտենք դժուար պիտի ըլլայ, որ եւ է ազգի համար, գտնել սեփական դըտանուններ:

Անհատապէս կարգ մը անուններ ալ իգական սեռի համար.

— Ծաղիկ, Շուշան, Շուշիկ, Սիրան, Լուսավարդ, Արաքսի, Արփիկ, Անուշ, Աստղիկ, Յասմիկ, Զուարթ, Նարկիզ, Վարդուշ, Զապէլ, Նուարդ, Քնար եւն.:

Գրեթէ ամէն շրջան կ'ունենայ իր անունները: Օրինակ՝ ընդհ. պատերազմէն վերջ, հաւաքուած արմենորդիներուն տուին, Հայկ, Ազատ, Վրէժ եւայլն անունները:

Ժամանակ է որ թօթափենք եւրոպական եւ մանաւանդ եբրայական անունները ու մեր զաւակներուն տանք արմենական անուններ:

Եւ որքան ալ տարօրինակ թուի, ես ալ բարեկամիս հետ կը հաւատամ անուններու ներքին ուժին: Ամէն անունի մէջ ոգիներ կ'ապրին:

Կարելի՞ բան է որ Գրաբոս անուն մէկը խելքը գլուխը մարդ ըլլայ:

Կարելի՞ բան է որ Աբրահամ ա[…] ուրիշ մը արդիական տիպար մ[…]լայ:

Բարնաբասները, Ղունկիանոս[…] Կոռնելիոսները ընդհանրապէս տապալուած են միջին դարու […] ապրելու:

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր զա[…] շատ ճամբորդէ կամ շատ մեծ սակառն մը շահի՝ անունը դրէք Վ[…]հան:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼ[…]

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

LA KERMESSE HÉROÏQ[…]

Քանի մը տարիէ ի վեր սովոր[…]թիւն դարձած է տարուան ընթ[…] լոյս տեսած ժապաւէնները մրցե[…] ենթարկել քուէարկելով «մեծ մր[…]նակ»ը:

1935ին ներկայացուած ժապա[…]ներուն ամէնէն արժանաւորը զա[…]ուած է Ժաք Ֆէտէրի բեմադրած […]րոսական տօնավաճառ»ը:

Marignanի չքեղ սրահը իր տպա[…]րիչ շրջանակը փոխ տուած էր՝ […]տէրի ուշագրաւ ստեղծագործ[…]թեան, որ արդարեւ կը պարու[…] ճշմարիտ յաջողութեան մը […] տարրերը:

Նկատի ունենալով պատմական […]թը, մանաւանդ մթնոլորտը, […]ցացը, բարքերը եւ սովորութիւ[…]րը, Ֆէտէր ստիպուած էր մանր[…]կիտ ուսումնասիրութիւններ կա[…]րել գրադարաններուն եւ թանգա[…]ներուն մէջ, դիտել ու ներշնչ[…] ընդօրինակել ժամանակակից […]րիչներու գործերը, որոնք թան[…]գին առաջնորդներ եղած են իր […]ւարին աշխատանքին համար:

Kermesseը փլաման հողամասին սովորական դարձած տօնավա[…] էր:

Պոմ փոքր քաղաքին մէջ տօնա[…]ճառին նախընթաց օրերու եռու[…]կայ:

1616 տարին է:

Սպանիական գերիշխանութիւ[…] տարածուի փլաման երկիրներուն […]րայ, ահուսարսափ պատճառելով […]բեմիտ, զուարթ, հաճոյասէր ու […]տասէր բնակչութեան:

Պոմի քաղաքապետարանին մէջ […] զաքապետ եւ անասնավաճառ՝ […]պուս տը Վիթ իր շուրջը բոլորած […] խորհուրդի անդամները: Անշարժ մնան, որովհետեւ երիտասարդ նկ[…]րիչ Պռէնկէլ հսկայ կտաւի մը վ[…] անոնց դէմքերը յաւերժացնելու […]խատանքին լծուած է:

Ուշացող մը կայ սակայն. մսա[…]ճառը եւ քաղաքապետին առ[…] քարտուղարը, որ ամուսնանալու տադրութիւն ունի նաեւ քաղաքա[…]տին աղջկան՝ Սիսքային հետ: Եւ […]կայն Սիսքայի հոգեկան աշխար[…] լեցուած է նկարիչ Պրէնկէլի սիրով:

Քաղաքապետին կինը համակր[…]քով կը նայի երիտասարդ զոյգին […]րայ, եւ կը քաջալերէ, իր ամուս[…]նին վրայ ունեցած տպաւորիչ հեղ[…]նակութեամբ:

Եւ սակայն այս վերջինը կը խ[…]տանայ իր աղջկան ձեռքը իր քա[…]տուղարին, անասնավաճառի եւ մ[…]սավաճառի չուսայիկ սակարկութ[…] մը զուարճալի խօսակցութեան ընթացքին:

Պոմի զուարթ մթնոլորտը կը մ[…]

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

Այն ատեն, ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէ, Լոնտոնէն եւ Փարիզէն որ եւ է հրահանգ չեկած՝ կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելու համար իշխանութիւնները, հրամայեց Մուսատաղի վրայ ապաստանած ժողովուրդը փոխադրել Փորթ Սայիտ: Դէպքերուն արագ յաջողութիւնը ցոյց տալու տալու համար, հարկ կը տեսնեմ յիշեցնել որ ծովակալը Պետրոս Տըմըլաքեանի հետ յարաբերութեան մտաւ 6 Սեպտեմբերին, իսկ «Ժան տ'Արք»ով Մուտրոս գնաց 12 սեպտեմբերին: Փորթ Սայիտէն մեկնելէ առաջ, հրաման տուաւ իր փոխանորդին, ծովակալ Տարիէօյին, տրամադրելի բոլոր նաւերով փոխադրութիւնը աւարտել մինչեւ 13 սեպտեմբեր:

Բաղդատեցէք այս որոշումը այն անհամ ճառերուն հետ, որոնք կը խօսուէին հայկական թշուառութեան մասին, — ի՜նչ հակապատկեր: Ճառ կամ յօդուած աւելի անհամ կը թուին, երբ գործի ժամուն, երախաները եւ կիները վտանգի մատնուած պահուն, նոյն զգայավարութիւնը կ'ուշացնէ փրկութեան գործը: Ծովուն ալեկոծութեան պատճառով, լեռ ապաստանածները նաւ փոխադրելու գործը կարելի դարձաւ շնորհիւ ազատարար լաստերու, որոնք կը գործածուէին սուզանաւերու յարձակման դէպքէն ի վեր: Գաղափար մը կազմելու համար այն վտանգին մասին, որ կը սպառնար ազատարարներուն, բաւական է յիշել թէ թշնամի սուզանաւ մը ընկղմեց 8 սեպտեմբերին «Էնտիէն» օժանդակ - յածանաւը, որ խարիսխ նետած էր Հռոդոսի առջեւ:

Յածանաւերու թնդանօթները, հայ մարտիկներու տուած տեղեկութեանց վրայ, ուղղուեցան թրքական դիրքերուն՝ խուճապ պատճառելով Թուրքերուն մէջ: Մինչ, միւս կողմէ, 800 Հայեր, զինուած, քաջ Եսայի Եաղուպեանի հրամանատարութեամբ, երեք օր շարունակ, կը պաշտպանէին իրենց ժողովուրդին փոխադրութիւնը: Ու ժողովուրդը, բացի հայրենի սիրական հողէն, զոր անշուշտ չէին կրնար տանիլ իրենց հետ, կը բնաջնջէր ամէն բան որ կրնար Թուրքերուն ձեռքն իյնալ:

Փորթ Սայիտի մէջ, Հայերը տեղաւորուեցան գաղթակայանի մը մէջ որ կը գտնուէր Ջրանցքին եզերքը, Սուէզի ընկերութեան ջուրի թորիչ գործարանին դէմ:

Որոշուեցաւ զինուորական կրթութիւն տալ երիտասարդութեան: 15 դեկտեմբերին, Սուրիոյ նաւարաժնի հրամանատար ծովակալ Մորօ հրահանգ տուաւ Սուէզի Ջրանցքին պաշտպանութեան յատկացուած զրահաւորին՝ Ժորէկիպէրրիի հրամանատարին, արձանագրել կամաւորներ գաղթականներուն մէջէն եւ անոնց տալ զինուորական կրթութիւն: Զին. մարզանքներուն շնորհիւ, կը փափաքուէր կազմել ջոկատներ, զորս Սուրիոյ նաւարաժինը պիտի ուզէր օգտագործել ի հարկին: Շուտով փայլուն արդիւնք մը ունեցան մարզանքները, որովհետեւ հայ երիտասարդութիւնը նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտար զինուորական կրթութեան մէջ: Թարգման տեղակալ Թէքեան, Փրանսահպատակ Հայ մը, բարոյական առաջնակարգ դեր մը խաղաց այդ գործին մէջ: Երեք ամիսէն, նշանառութեան մարզանքը բացառիկ արդիւնք մը ցոյց տուաւ:

Այս ջոկատները ունէին միայն մէկ փափաք,— քալել թշնամիին վրայ որքան կարելի էր շուտ: Սակայն Սուրիոյ նաւարաժնին կողմէ իրենց օգտագործումը կը ներկայացնէր լուրջ անպատեհութիւն մը,— այս ջոկատները Թուրքերու դէմ ճակատ ղրկելու պարագային, անպայման Թուրքերը փոխ - վրէժի պիտի դիմէին իրենց թշնամութիւնը ցոյց տալով այն հարիւր հազարաւոր Հայերուն, որոնք տարագրուած եւ բերուած էին մինչեւ Սուրիա եւ Միջագետք: Հետեւաբար շատ տրամաբանական էր ընդդիմութիւնը, զոր ցոյց տուաւ Աղեքսանդրիոյ հայ եպիսկոպոսը, հակառակ այս կրակոտ եւ ռազմատենչ երիտասարդութեան փափաքին՝ երթալ վերագրաւել հայրենի հողը:

Անգլիացիները օգտուեցան այն յուսախաբութենէն, որուն մատնուեցաւ Սուրիոյ նաւարաժինը: Այսպէս աշխատեցան կամաւոր արձանագրել Հայերը, իբրեւ ջորեպան, զինուորական այն արշաւախումբին որ պիտի իջնէր Սելանիկ: Կացութիւնը սիրտ կ'արինէր,— Փրանսական ծովային հրամանատարութիւնը մարզեց, հասցուց Հայերը, որոնք պատրաստ էին ամէն զոհողութիւն ընելու յօգուտ Փրանսական դրօշին, եւ ահա կը ստիպուէր զանոնք յանձնել Անգլիացիներուն: Սակայն Ժորէկիպէրրիի համեստ մարզիչները, հետեւելով նախապէս իրենց տրուած հրահանգներուն, այնպէս լաւ շահած էին իրենց սաներուն վստահութիւնը, որ փոխադարձ սէր մը ստեղծուած էր իրենց միջեւ, եւ Անգլիացիները մէկ կամաւոր իսկ չկրցան արձանագրել Սելանիկի համար, որքան ալ մեծ խոստումներ ըրին, կամ նոյն իսկ ջոկատներու պետերը տարապարհակ աշխատանքի ղրկեցին վերին Եգիպտոսի մէջ:

Գաղթակայանի երիտասարդութիւնը, որ տոգորուած էր բարձր իտէալով մը, 11 սեպտեմբեր 1916ին աղերսագիր մը ղրկեց այն անձնաւորութեան, որուն համակրանքը հայկական դատին ծանօթ էր իրենց: Այդ անձնաւորութիւնն էր Տընի Քոշէն, որ այդ ժամանակները նախարարն էր պաշարման: Այդ դիմումը ունէր նաեւ ուրիշ պատճառ մը, զոր աւելորդ չեմ համարիր ներկայացնել հոս, անոնց համար որոնք չեն ճանչնար […]րեւելքը, ուրիշ պատճառ մը որ Մ[…]սա Տաղցիներուն կ'արգիլէր ընդու[…] որ եւ է յանձնառութիւն Անգլիացի[…]րուն հետ:

Հին աւանդութիւններ, որոնք […]հասնին մինչեւ Խաչակրաց արշա[…]քը եւ Լուսինեաններու օրերը, ի[…]պէս նաեւ Արեւելքի Փրանսական […]րոցներուն գործունէութիւնը, Թու[…]քիոյ մէջ հաստատուած փրանսա[…]կան քաղաքականութիւնը Փրանսան ներկայացնէին իբրեւ պաշտպանը […] խալ ժողովուրդներուն, այլ մանաւանդ Քրիստոնեաներուն:

Ընդհ. պատերազմով վերջ կը գ[…]նէր այդ դարաւոր պաշտպանութ[…] եղանակը, որ մէկ երեսն էր քափ[…]ուլասիոններուն: Քափիթիւլասի[…]ներ անունով կ'ակնարկուին այն […]շինքներուն, զորս սուլթանները […]տամութեամբ կնքած էին մեծ […]թեանց հետ, պաշտպանելու […]մար հպատակ կամ օտար ժողո[…]վուրդներու իրաւունքները Թուրք[…] մէջ:

(2)

(Շար.)

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Երեսփոխան Ալի Սայիպ կուգայ...

Յունուար 9ին Էնկիւրիի Եղեռնադատ ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) դէմ սարքուած մահափորձին, Ատեանին կանուխէն մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր դատական պաշտօնատունը: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր եւ միայն հրաւիրագրով անձերը կ'ընդունէր:

Պոլսոյ Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, դատավարութեան մասին.—

Ժամը 13ին, արդէն իսկ սաեղ ձգելիք տեղ չկար սրահին մէջ: Ժամը 14ին ներս մտաւ դատական մարմինը, — նախագահ՝ Թալաթ, անդամները՝ Հայրուլլահ եւ Ճէմալ: Ընդհ. դատախազի աթոռը կը գրաւէր Անգարայի ընդհ. դատախազ ՊահաՍ. րըդան:

Նախագահը լուրթիւն յանձնարարեց ունկնդիրներուն: «Աղմուկ չեմ ուզեր», ըսաւ: Յետոյ բարապանը ներքինքին մէջ պոռաց.—«Եահեա եւ ընկերները»: Ոստիկան - ժընտարմներու ընկերակցութեամբ բերուեցան ամբաստանեալները: Նախ ներս մտաւ Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ եւ գլուխով բարեւեց դատական մարմինը: Յետոյ կարգով ներս մտան Իսլէյիր, Շէմսէտտին, Իտրիս, Արիֆ, Ահմէտ օղլու Շապան եւ Եահ-

Իտրիս 1294ի ծնունդ է, Իսլահիէցի, 15 տարիէ ի վեր Մարաշ կ'ապրի, երկրագործ է, 8 զաւակի տէր:

Շապան 314ի ծնունդ է, Կէօքսիւի Մէհմէտլի գիւղէն: Ամուսնացած է, երկու զաւակ ունի: Ահմէտ օղլու Իսմայիլ ըսաւ թէ Մէհմէտ պէյ գիւղէն է, երկրագործ եւ կապ չունի մահափորձին հետ:

Կարգը եկած է Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպի. ոտքի կանգնած է եւ դեփդեղին է: Ըսաւ թէ 303ի ծնունդ է, Քէրքիւքցի է, ամուսնացած է, 4 զաւակ ունի, աւելէ առաջ չէ դատապարտուած:

Հարցաքննութիւնը աւարտելէ յետոյ, Նախագահը հարցուց Ալի Սայիպի.

— Ձեր իրաւունքն է պաշտպանաժամ ուզել: Կ'ուզէ՞ք:

Անոր փոխանորդը՝ փաստաբան Համիտ Շէվքէթ ըսաւ թէ ընդհակառակն կ'ուզէն որ փութացուի դատավարութիւնը: Նոյն պատասխանը տուին միւս ամբաստանեալները:

Նախագահ.— Դուք կ'ամբաստանուիք թէ գինեալ կազմակերպութիւն մը բրած էք, հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքը մահափորձի ենթարկելու համար: Հիմա պիտի կարդացուին նախնական քննութեան

...

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հաստավաճառի, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱՁԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար):

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խնչոյք

ՓԻՒԺԻ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, (Յառաջ) ...

...

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

...

Նկարիչ Պուէնկէլ (Պէռնար Լանք -

...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Քանի որ պատերազմը վերջացած է, ասպետական չարժում մը պիտի նկատէի, եթէ խոստովանուէր ճըշմարտութիւնը հասարակաց կարծիքին առջեւ:

Եթէ Մանտէլշթամ դարձեալ կը պնդէ թէ այդ դէպքերը ուրիշ բան յոյց չեն տար, բայց եթէ դիմադրութեան փորձ մը ...

նայ մխիթարել, այն է որ իրաւ երեք միլիոն զոհեր տուաւ համաշխարհային պատերազմին, բայց իրականութիւն է որ մեր ժառանգական թշնամին՝ ցարիզմը յաղթահարուած եւ խորտակուած է:

Պետութիւններու կարգին, զոր դէպքերը առեղծեցին Կովկասի մէջ, ...

...

Խօ

ՎԻՐՔ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ Վարշաւայի մէջ, իբրեւ հեղինակ եւ մեղսակից Ներքին Նախարար Փիէրացքիի սպանութեան, որ տեղի ունեցաւ 1934 յունիս 15ին: Ուրիշ երկու հոգի դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան, իսկ միւսները, որոնց մէջ կը գտնուէին երկու մանկամարդ աղջիկներ, 8 — 15 տարի բանտարկութեան: Բոլորն ալ Ուկրայնացիներ են: Համաձայն ընդհ. Ներման օրէնքին, որ հռչակուեցաւ տօնական օրերու առթիւ, երեք մահապարտներուն պատիժը պիտի վերածուի մշտնջենական բանտարկութեան:

5300 ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ պիտի մասնակցին Պերլինի ողիմպիական խաղերուն (11րդ), ինչ որ եռապատիկն է Լօս Անճէլէսի ողիմպիականին մասնակցողներուն:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ մասնաւորապէս արեւելեան եւ հարաւային գաւառներու մէջ: Սէնն ալ նորէն վտանգի կէտին հասաւ երկուշաբթի օր (չորս մեթր՝ Թուռնէլի կամուրջին տակ): Բազմաթիւ թաղեր ողողուած են Լիոնի, Սեվռի եւ Ալզասի մէջ:

ՌՈՒՍ ՆԱԽԿԻՆ ՍՊԱՅ ՄԸ, Կուզլիաքով, որ սպաննած էր երկու ագարակապան եղբայրներ եւ անոնց սպասաւորը, Քօթ տ'Օռի մէկ գիւղին մէջ եւ կը փնտռուէր տասը օրէ իվեր, ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ: Ոճիրը գործելէ յետոյ, մայրաքաղաք եկած էր եւ կը զուարճանար զբօսարաններու եւ պարասրահներու մէջ: Գողցած 3525 ֆրանքէն քովը մնացած էր միայն 117 ֆրանք: Ձերբակալութեան ատեն դիմադրեց, բայց երբ ոստիկանատուն տարին, առանց հարցաքննութեան պատմեց թէ ինչպէս սպաննած էր երեք զոհերը:

ՄԱՅՐ ՄԸ ԵՒ ՈՒԹ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ՈՂՋ ՈՂՋ ՎԱՌԵՑԱՆ Թայտրըլիի մէջ (Անգլիա), հրդեհի մը հետեւանքով: Միայն հայրը կրցաւ ազատիլ, պատուհանէն դուրս նետուելով: Տղաքներէն հինգը պառկած էին հայրիկին եւ մայրիկին սենեակը, իսկ երեքը՝ յարակից սենեակ մը: Բոցերը ամէն դուռ փակած ըլլալով, իբրեւ փրկութեան ելք կը մնար միայն պատուհանը: Ուստի կ'որոշեն որ նախ հայրը վար ցատկէ, եւ մայրը մէկ-մէկ վար նետէ ութ զաւակները: Հայրը կը ցատկէ հինգ մեթր բարձրութենէ մը, առանց վնաս կրելու, բայց երբ մայրը կը պատրաստուէր նետելու առաջին տղան, կը մարի եւ գետին կ'իյնայ: Տղաքը սարսափահար իր վրայ կը թափին սթափեցնելու համար, եւ ոչ մէկը միտքէն կ'անցընէ պատուհանէն վար նետուիլ: Հայրը դուշակելով աղէտը, ելք մը կը գտնէ բոցերուն մէջէն, մինչեւ ննջարանին դուռը, բայց չի կրնար բանալ: Յուսահատ, նորէն վար կ'իջնէ բոցերուն մէջէն եւ կը մարի, դուրս ելած ատեն: Իսկ մայրը եւ ութ զաւակները չնչահեղձ կը մեռնին, բոցերուն ճարակ ըլլալէ առաջ: Այր եւ կին 39 — 37 տարեկան էին, իսկ իրենց զաւակները՝ 13 ամիսէն 13 տարեկան:

ՄԱՀԱՑՈՒ ՎԷՐՔԵՐ ստացաւ բժիշկ մը, Թօլման, Արժանթինցի երիտասարդի մը կողմէ, որ զինքը պատասխանատու կը համարէր իր եղբօրը մահուան:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏ Րըտեարտ Քիփլինկ, որուն ծննդեան եօթանասնամեակը տօնուեցաւ վերջերս, յանկարծ հիւանդացած ըլլալով, վիրաբուժական ծանր գործողութեան մը ենթարկուեցաւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՑՐՈՒԻԶՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին երկուշաբթի առտու, երկու ժամուան համար, բողոքելով յաւելուածական աշխատանքի դէմ:

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ կին մը, Ժոռժէթ Պրինթօ, որ տարիածու մը ճամբած ըլլալով, երկու տարիէ ի վեր յամրաբար կը թունաւորէր իր ամուսինը, «վէրոնալ» հրամցնելով անըղդալի քանակութեամբ: Իր քոյրը եղբան հանեց զայն: Մարդուն վիճակը ծանր է:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Պապաշա) յիշատակին
2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, Փարիզ:

Երեկոյթ-պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
Rue Carnotի (Շավիլի Սէն Լազար կայարանին կողմը) սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ընկ. Թօրոսեան:
Նուագ եւ պար — Աժան պիւֆէ
Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Salle Lucienի մէջ, 13, Rue d'Issy, Պիյեանքուռ (Մէթրօ՝ Marcel Sembat)

Կը ներկայացուի Ս Ա Ս Ո Ւ Ն Ս. Երէցեանի

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ԴՐՕՇՈՒՆԻԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու
ՏՈՄՍԵՐ՝ 7, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ
Կէս գիշերէն վերջ հայկական պարեր Տարօնի տարազով, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ընտիր ճազով: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ԱՐԱՄ ԽՈՋԱՅԵԱՆ
Magasin Espéranto, Lalézar

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն
Լիոն, 25 յունուար, շաբաթ երեկոյ Յրդ. թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴԻՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀՈՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ:

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Է

Կեդրոն թաղի մէջ, լուսաւոր փօշկակարի խանութ մը, 4 մեթր քառակուսի տարածութեամբ եւ ետեւը ունի սենեակ մը: Տարեկան վարձք՝ 1800 ֆր., չարժ միասին, եւ պատրաստ յաճախորդներով: Կան նաեւ յարակից երկու խանութներ՝ յարմար դերձակի եւ ուրիշ գործերու: Դիմել՝ տեղւոյն վրայ, 8 Rue d'Italie, Paris (13), մէթրօ՝ Tolbiac:

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱՃԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրոֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները գոհացուցիչ պայմաններով:
Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱՃԱՐԱՊԵՏԵԱՆի, 56, Rue Lafayette, Paris.

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄՊ»

8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — Լ Ի Ո Ն

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժահամ կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱՔԷՕՅԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անբաւ կարագով: ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՑԻ Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԵԱՆԻ
PRIX FIXE եւ A LA CARTE

Ընտանեկան, հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մասնաւոր գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ: ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).
PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն տեսակի կանացի հագուստեղէններու, ՌՈԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻՒՓ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄԲԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԵՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայրենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահոված է:

Ամէն յաճախորդ, երբ ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գիներով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

Մի՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել
Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ
(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869
29, Rue MATHIS — Métro CRIMÉE
Tél. NORD 56-97 — Ch. AJ., AV., CP., 52, 50/71

Կը գտնուին ամէն քաղաքի մատանի, գրպանի, թեւի, շղթաներ, պատի եւ զարդարիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնական սպասներ, 100էն 10էն մինչեւ 20 իրական գեղչ եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ:
Խղճամիտ նորոգութիւն ժամացոյցներու: Չափաւոր գիներով նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխութիւն գոհարեղէններու:
Կը գնենք ըլաթին, ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր:
Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:
Կիրակի օրերը եւս բաց է վաճառատունը:

ՄՕՆՄԱՐԹՐԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ - ՍՐՃԱՐԱՆ (ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ)
10, Rue Saulnier, ՄԷԹՐՕ **Cadet**ի ԴԻՄԱՑ

Խնամուած եւ թարմ ճաշեր սովորական գիներով: Ճաշերը կը պատրաստէ Տէր եւ Տիկին՝ ՂԵՒՈՆԴ ԶԱՓԱՐԵԱՆ:

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ
Raki DARIDZA

Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ
ՐԱՔԸ ՏԱՐԸՃԱՆ

Դիմեցէք **RURIK**
46, rue Fontenay
MONTROUGE (Seine).
Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41

Այս կտրօնով՝ 25 լիտր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիտր նուէր:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն՝ Ռոստոմի «Անդրանիկ», Քրիստափորի «Յառաջ» խումբերու եւ շրջանի ընկերներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պրտուզեան Լափսէքցի (Տարտանէլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

Համազգայինի ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր մասնաճիւղերէն եւ անհատներէ որ այսուհետեւ իրենց թղթակցութիւնները ուղղեն հետեւեալ հասցէով միայն՝

V. Yarjanian, P. R. «Hamazkaïn», 44, Rue Lafayette, Paris (9).

Խիստ շահաւոր

Ստիպուած ըլլալով մեկնիլ եղբօրս մօտ (Արժանթին), ծախու է կօշկակարի խանութս, դիւրամատչելի պայմաններով: Ունիմ կօշիկի նորոգութեան եւ չափու վրայ ապսպրանք տուող պատրաստ յաճախորդներ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել 11 rue Rodier, Փարիզ (9).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameseme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — **Հեղինակութի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ**

Եւ Քարօլայն մատներուն վրայ համրեց հիւանդները:

— Տիկին Պէնէթը եւ ագարակէն եկող տղան... Տօլի Կրայսը որուն մատը ասեղ մը մտեր էր... նաւուն վրայ աշխատող Ամերիկացին... այս եղաւ չորս... յետոյ Ճօրճ Էվրնար եւ...

Սպասեց վայրկեան մը:

— Ցետո՞յ...

— Օրիորդ Րասըլը, աւելցուց՝ իր յաղթանակին գագաթնակէտին հասած:

Ցետոյ աթոռին մէջ երկնցաւ ու իմաստալից ու հարցաքննող աչքերով ինծի նայեցաւ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ըսի, ինչո՞ւ համար օրիորդ Րասըլը ինծի չպիտի գայ եղեր իր հիւանդ ծունկը ցոյց տալու...

— Հիւանդ ծունկը... վրաս գրէ... ոչ աւելի հիւանդ քան իմս կամ քուկդ... անոր միտքը բան հասկնալ էր...

— Ի՞նչ բան...

Քարօլայն խոստովանեցաւ թէ չէր գիտեր:

— Բայց հաւատա որ Պ. Փուարօն ալ հասկնալ կ'ուզէր առտու... անըմբռնելի բան մը կայ այդ կնոջ վրայ եւ Փուարօն գիտէ...

— Տիկին Էքրոյտին ըսած խօսքն է, երէկ ըսաւ ինծի թէ տարօրինակ հով մը կար անոր վրայ...

— Օհ, Տիկին Էքրոյտը... բան մըն ալ ան...

— Այսի՞նքն...

Քարօլայն չըացատրեց իր միտքը, գլուխը թօթուեց քանի մը անգամ, ձեռագործը հաւաքեց եւ վեր գնաց ընթրիքի հագուստը հագնելու համար:

Սպասեցի եւ կրակարանին բոցերուն նայելով, խորհեցայ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր քոյրս: Փուարօն խելապէս օրիորդ Րասըլի մասին տեղեկութիւն առնելո՞ւ եկած էր թէ ընդհակառակն քոյրս իր ուզածին պէս կը մեկնէր անոր այցելութիւնը:

Օրիորդ Րասըլի այդ առտուան այցելութեան մէջ որ եւ է կասկածելի բան չկար: Միայն թէ...

Ցիշեցի անոր խօսակցութիւնը թունաւոր դեղերու մասին... բայց, ինչ կրնայ ըլլալ... Էքրոյտը թունաւորուած չէր... սակայն եւ այնպէս, քիչ մը տարօրինակ էր այդ խօսակցութիւնը...

— Ճէյմս, ընթրիքին ուշ պիտի մընաս, պոռաց յանկարծ քոյրս թթու ձայնով մը:

Քիչ մը ածուխ դրի կրակարանին մէջ եւ վեր բարձրացայ:

Գոնէ տունէն ներս խաղաղութիւն թող տիրէր:

ԳԼՈՒԽ 12

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Դատական քննութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի օր:

Պէտք չեմ զգար մանրամասնութիւնները յիշելու, առիկա պիտի նըշանակէր կրկնել ինչ որ պատմած եմ մինչեւ հիմա: Ոստիկանութեան հետ համախորհուրդ՝ շատ քիչ բան յայտնեցինք այնտեղ: Ես բացատրեցի Էքրոյտի մահուան պատճառն ու հաւանական ժամը: Հարցաքննիչ դատաւորը ուշադրութիւն հրաւիրեց Րէլֆ Փէյթընի բացակայութեան վրայ, թէեւ շատ չծանրացաւ այդ կէտին շուրջ:

Ցետոյ, ես ու Փուարօն տեսնուեցանք ոստիկան Րէկլընի հետ որ շատ մտածկոտ էր:

— Գէշ գործ, պարոն Փուարօ ըսաւ. կ'ուզեմ անկողմնակալ ու արդար քննութիւն մը կատարել... տեղացի եմ ես ալ եւ յաճախ հանդիպած եմ Փէյթընին՝ Քրէնչէսթըրի մէջ... չեմ ուզեր որ յանցաւորը ան եղած ըլլայ, բայց իր պարագան ծանր կ'երեւայ՝ որ կողմէն ալ նայիք... եթէ անմեղ է ինչո՞ւ երեւան չելլեր... փաստեր կան իր դէմը, սակայն այդ փաստերը կրնան թերեւս չքանալ... ինչո՞ւ բացատրութիւն չի տար...

Ոստիկանին լեզուին տակ ուրիշ բաներ ալ կային որոնց տեղեկացայ յետոյ: Րէլֆի նկարագրութիւնը հեռագրուած էր բոլոր նաւահանգիստներուն եւ երկաթուղիի կայարաններուն, ոստիկանութիւնը անոր եռեւէն ինկած էր: Հսկողութեան տակ առնուած էին իր սենեակն ու այն ամէն տուները ուր ընդհանրապէս կ'այցելէր: Դժուար թէ ազատէր այդ «պաշարումէն»: Ոչ պայուսակ ունէր հետը, ոչ ալ դրամ:

— Մարդ չէ տեսեր զայն կայարանը այդ գիշերը, շարունակեց Րէկլըն, հանրածանօթ է այստեղ եւ բնականաբար աննշմար չէր կրնար անցնիլ... Լիվըրփուլէն ալ լուր չկայ...

— Կը կարծէ՞ք որ Լիվըրփուլ գնաց, հարցուց Պելճիքացին:

— Շատ կարելի է... Լիվըրփուլի շոգեկառքին մեկնումէն երեք վայրկեան առաջ եղած է հեռաձայնը կայարանէն... ասիկա կարեւոր կէտ մըն է...

— Կրնայ ըլլալ որ դիտումնաւոր է՝ ոստիկանութիւնը շուարեցնելու համար... հեռաձայնի պարագան հաւանաբար ատով բացատրուի...

— Այդ ալ միտք մըն է, ըսաւ ոստիկանը՝ հետաքրքրուած, դուք իրօք կը հաւատա՞ք որ այդպէս է:

— Չեմ գիտեր, բարեկամս, պատասխանեց Փուարօ, բայց կրնամ սաչափը ըսել որ եթէ հասկնանք թէ ինչու համար եղած է հեռաձայնն այն ատեն ոճիրին հանելուկն ալ պիտի լուծուի...

— Առաջ ալ այդ տեսակ միտք յայտնեցիք, կը յիշեմ, ըսի հետաքրքրութեամբ:

— Եւ հիմա ալ կը կրկնեմ...

— Բնաւ իրարու հետ կապ չունին գիտել տուի:

— Ես ատանկ բան մը չեմ կրնար ըսել, յարեց Րէկլըն, թէեւ կ'ընդունիմ որ Պ. Փուարօն քիչ մը շատ կարեւորութիւն կուտար այդ խնդրին... աւելի լաւ հետքեր ունինք մենք... օրինակ դաշոյնին մատի հետքերը...

Փուարօ յանկարծ հասկցուց իր տար ծագումը, այնպէս կ'ընէ միշտ երբ բարկացած է:

— Պ. Ոստիկան, զգուշացէք գոց ինչպէս ըսեմ... գոց... ճամբան է... ըսաւ Փուարօ:

Ոստիկանը չհասկցաւ. ես անմիջապէս ըմբռնեցի անոր միտքը:

— Անել ճամբանե՞ր ըսել կ'ուզէք...

— Այո, այո, անել ճամբաներ, որոնք ոչ մէկ տեղ չեն առաջնորդեր, մատի հետքերն ալ այդպէս են...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 16 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3013

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

...ՈՐԴԱՏԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՀԱԻԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Քարացած հոգեբանութիւն մը միշտ «անձնական» կամ «հատուածական» տեսակէտներ կը վերագրէ, ամէն անգամ որ Բարեգործականը ընդդիմութեան կը հանդիպի, իր ծրագիրներուն գործադրութեան առեն:

Այդպէս, նաեւ, կրթական ծրագրին առթիւ:

Յունուար 6ի զեկոյցը կը խոստովանի թէ «գտնուեցան նոյն ...ակ հոգաբարձութիւններ», որոնք «չկրցան գնահատել մեր կրթական ծրագրին գլխաւոր պայմանը, պահանջ դնելով որ մեր կրթական վարկերը տրամադրենք առանց պայմանի»:

Բարեգործականի կրթական ծրագիրը, որուն բացասական ...կէտերը մատնանշած ենք դեռ 1933ին, հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, Միութեան կ'ընծայէ ոչ միայն հոգաբարձութեան, այլ եւ Ուսումն. Խորհուրդի դեր մը: Բուն չարիքին աղբիւրն ալ այդ է:

Այս յաւակնութիւնը արդարացնելու համար, Միութիւնը ...կայութեան կը կանչէ երբեմնի Միացեալ Ընկերութիւնը, մոռնալով որ եթէ իրենք պատմութիւնը լաւ չեն սորված, ուրիշներ կրնան յիշեցնել:

Այսպէս է որ վճռած են ուղղակի սատանձնել նպաստըն...ող դպրոցներու «դաստիարակչական հոգը, որոշ ծրագրով»: Ինչ ...որ կը նշանակէ դրամի ուժով սորկացնել ազգ. իշխանութիւններ, եւ հասցնել սերունդ մը՝ ամբողջովին խմորուած Բարեգործականի «տեսութիւններով»:

Մի՛ հարցնէք թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան «անխտրական» ոգին եւ հիմնական ծրագիրը թոյլ կուտա՞ն այդպիսի շեղում: Կամ թէ Բարեգործականը իր մասոր եւ բարոյական ո՞ր առաքինութիւններով կրնար արդարացնել այդպիսի յաւակնութիւն մը:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, ծրագրին գործադրութեան երկամեայ փորձը բաւական է, իբրեւ պատասխան չատ մը հարցումներու:

Ինչպէս առաջ, նոյնպէս եւ մանաւանդ կրթական ծրագրին գործադրութենէն ի վեր, Բարեգործականը իր դրօշին տակ համախմբելով զանազան բացասական տարրեր, կը կատարէ ծրագրեալ հաւատաքննութիւն մը, ամէն տեղ եւ ամէն բանի մէջ:

Ան գլխու վրայ տեղ ունի նոյն իսկ «Թալլաքեար վարժապետ»ներու համար, կը բաւէ որ հաւատարմութեան երդում կատարեն, բարեւի կենան եւ տառապէս գործադրեն Սքուէր Ալբոնիէն արձակուած հրամաններ:

Միայն Մելքոնեան հաստատութեան պատմութիւնը կրնար պատկերազարդ յիշատակարան մը կազմել:

«Մաքրագործո՞ւմ»: Այո: Միշտ այն իմաստով որ մէջտեղ մնան միայն «բարեյոյս» տարրեր: Մնացեալը երկրորդական է:

Երէկ յիշեր էինք Հալէպի Քաղաք. Ժողովին պաշտօնական զեկոյցը, որ մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ երկու տարուան բանակցութիւնները, միջին ելք մը գտնելու եւ համերաշխութեամբ գործելու համար:

Փոխանակուած նամակներէն երեւան կուգայ որ, հակառակ բոլոր զեկուցումներուն, Բարեգործականի վարիչները, քննիչներն ու գործակալները յամառօրէն կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ, եւ բանակցութիւնները կը յանգին անելի մը:

Օրինակ մը միայն, չատերու մէջէն.

— «Կացութիւնը շարունակեց մնալ այսպէս առկախ, մինչեւ 1934–935 դպրոցական վերամուտը, երբ Միութեան կրթական քննիչը հակառակ Եգիպտոսի շրջանակային Յանձնաժողովի 28 դեկտեմբեր 1933ի գրութեան իմաստին, կրկին ձեռք կ'առնէր Ազգի բարեկամութիւնը եւ կը ջանար Միութեան ուղղակի հակակշռին ենթարկել տեղւոյն ազգային վարժարանը, իր կողմէ առաջարկուած հետեւեալ պայմաններով.—

«Ա.— Ազգի Սահակեան դպրոցի պիտճէն պիտի ըլլայ 850 սուրիական ոսկի ենթադրաբար:

Բ.— Այս գումարին 500 սուրիականը հայթայթելու համար թաղականութիւնը յանձնառու պիտի ըլլայ:

Գ.— Այս կերպով դպրոցի մնացեալ բոլոր ծախքը պիտի հոգայ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը:

Դ.— Դպրոցին կրթական գործը հինք, Միութիւնը պիտի վարէ, կրթական տեսչին հսկողութեան ներքեւ, եւ Հ. Բ. Ը. Միութենէն կազմուած Յանձնաժողովի մը միջոցաւ»:

Ինչպէս դիւրութեամբ կը տեսնուի, 850 սուրիական ոսկի պիտճէ ունեցող այս վարժարանին միմիայն 350 սուրիական տալու գնով Միութիւնը կը ձգտէր այս դպրոցը առնել ուղղակի իր հովանաւորութեան ու հակակշռին տակ ու զայն վարել իր քմահաճով, եւ իրմէ կազմուած Յանձնաժողովով մը, առանց նկատի ունենալու ազգային իրաւասու մարմիններու սահմանադրական իրաւունքները»:

Հալէպի Քաղաք. Ժողովի զեկոյցէն քաղուած այս պարագան՝ մէկ երեսն է միայն ամբողջ ողբերգութեան: Երբ իմանաք միւս մանրամասնութիւններն ալ, ձեր առջեւ պիտի պարզուի պատկեր մը, որ ընդվզեցուցիչ է խորապէս, եւ ամէնէն առաջ վարկաբեկիչ՝ իրեն, Բարեգործականին համար:

Եւ այն ատեն պիտի համոզուիք որ, եթէ կան «անձնական» եւ «հատուածական» կիրքեր որոնք տուն կը քանդեն, անոնց ամէնէն հաստ աղբիւրը կը գտնուի Հ. Բ. Ը. Միութեան գլխաւոր կեդրոնին մէջ:

Արդարեւ, Միութեան գլուխը դարձեր է «կամարիլլա» մը, որ բարեգործական ընկերութեան մը կոչումը չփոթելով ինքնակոչ իշխանութեան մը յաւակնութեանց հետ, ճեղքեր կը բանայ եւ որոմ կը ցանէ իրեն վստահուած դրամներուն ուժով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ԱՆԳԼ. ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Փարիզի մէջ շրջած զրոյցներու համաձայն, Ֆրանսայի ելմտական նախարարութիւնը կը ջանայ մեծ փոխառութիւն մը կնքել Անգլիոյ մէջ, գոհացնելու համար իր անմիջական պէտքերը: Կ'ըսուի թէ գումարը պիտի ըլլայ 4,000,000,000 ֆրանք, 3ուկէս առ հարիւր տոկոսով եւ կարճ պայմանաժամով:

Պաշտօնական աղբիւրներ չեն հաստատեր այս զրոյցները, ոչ ալ կը հերքեն: Բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ լուրը ճիշդ է եւ թէ այս վարկին փոխարէն Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձն պիտի առնէ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Ֆրանսա ձեռնարկներ կատարած է փոխառութեան համար, բայց չէ հետապնդած, երբ Անգլիացիները քաղաքական պայմաններ առաջարկած են:

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԱՆՈՐՈՇ

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդարանին վերջին նստաշրջանը վերաբացուեցաւ երեքշաբթի օր: Այս առթիւ դիւանի ընտրութիւն կատարուելով, իբրեւ նախագահ վերընտրուեցաւ Պ. Պուիսոն: Իսկ փոխ-նախագահներէն մէկն եղաւ Պ. Պրաք, ընկերվարական:

Երեսփ. ժողովի գումարումէն առաջ, դահլիճը ժողով գումարած էր եւ բոլորն ալ կը կարծէին թէ վերջնապէս պիտի որոշէ նոր ընտրութեանց թուականը: Պաշտօնական զեկոյցը որ եւ է տեղեկութիւն չի հաղորդեր այդ մասին: Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ վերջնապէս թաղուած է ընտրութեանց թուականը փութացնելու ծրագիրը:

Առ այժմ ամէնէն կարեւոր խնդիրը դահլիճին կացութիւնն է: Երեքշաբթի օրուան նիստին առթիւ, արմատականները ժողով գումարելով, որոշեցին հարցապնդում ուղղել կառավարութեան: Եւ որովհետեւ այդ կուսակցութեան երեսփոխաններուն 5/6ը հակառակ է Լավալի դահլիճին, այս վերջինը կրնայ իյնալ, եթէ տառապէս գործադրուի կուսակցական կարգապահութիւնը: Մանաւանդ որ, ընկերվարականներն ու համայնավարներն ալ բացէ ի բաց հրաժարում կը պահանջեն:

Արմատականները իրենց վերջնական որոշումը պիտի տան այսօր, հինգշաբթի: Այնպէս որ, չատ փափուկ է դահլիճին դիրքը: Եթէ որոշուի գործադրել կուսակցական կարգապահութիւնը, ծրագրուած հարցապնդումէն առաջ պիտի ստիպուին հրաժարիլ վեց արմատական նախարարները, քանի որ տրուելիք որոշումը դատապարտութիւնը պիտի ըլլայ իրենց վարած քաղաքականութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, բացարձակ միաձայնութիւն չի տիրեր արմատական կուսակցութեան մէջ, դահլիճը տապալելու համար, նոր ընտրութիւններէն առաջ: Մեծամասնութիւնը նախընտրելի կը գտնէ ձախ դահլիճ մը, վարելու համար ընտրութիւնները, իսկ աղդեցիկ փոքրամասնութիւն մը կը վախնայ որ ելմտական կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ, եթէ ձախ դահլիճ մը կազմուի այս միջոցին:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տորմիղներուն «գարնանային պտոյտները»

Դէպի Ատլանտեանի սպանիական ափերը ուղղուեցան 14 անգլիական եւ 40 Ֆրանսական մարտանաւեր, «գարնանային պտոյտներ»ու համար, ինչպէս կ'ըսեն Փարիզի եւ Լոնտոնի պաշտօնական զեկոյցները: Այս պտոյտները պիտի շարունակուին մինչեւ փետրուարի վերջը, համաձայն երկու ծովակալութեանց կողմէ մը չակուած քարտէսի մը, որ կը ցուցնէ հանդիպելիք նաւահանգիստները, ինչպէս եւ մեկնումի եւ ժամանումի թուականները: Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները կը շարունակեն պնդել թէ որ եւ է կապ չկայ իրենց մարտանաւերուն եւ անգլիական տորմիղին պտոյտներու զուգադիպութեան միջեւ: Անգլիական ծովակալութիւնն ալ կը յայտարարէ թէ ներքին տորմիղին պտոյտներու ծրագիրը տարբերութիւն չունի նախընթաց տարիներէն եւ միակ տարբերութիւնը մասնակցող մարտանաւերուն սակաւութիւնն է, քանի որ չատ մը մարտանաւեր ուրիշ տեղ գացած են (Միջերկրական): «Պտոյտի ելած» անգլիական տորմիղը կը բաղկանայ երկու առաջնակարգ դրահաւորներէ, երեք յածանաւերէ եւ 9 թորփիլանաւերէ:

Ամբողջ պտոյտներու ընթացքին, բոլոր մարտանաւերը պիտի գտնուին Ճիպրալթարի մօտ, քանի մը ժամէն մինչեւ երկու օր հեռաւորութեամբ:

Իտալական յարձակողականը վերսկսա՞ւ

Ուրիշ լուրեր պատերազմի դաշտէն

Վերջին լուրերու համաձայն, որոնք կը հաստատուին իտալական հրամանատարութեան զեկոյցներով, Իտալացիները կրկնապատկած են իրենց գործունէութիւնը թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատին վրայ: Հաբէշական աղբիւրէ եւս կը հաստատեն թէ սաստկացած է օդանաւային գործունէութիւնը, ինչ որ նախանշանը կը համարուի նոր յարձակողականի մը: Իտալական օդանաւ մը թռած է Նէկիւսին բանակավայրին վրայ, Տէսիէի մէջ:

Եթովպիոյ Արունային (Հայրապետ) ուղղուած հեռագրի մը մէջ, արքայից արքան կը յայտարարէ.— «Ռազմաճակատ ղրկած եմ բոլոր զինուորներս: Ես ալ պիտի մեկնիմ Թիմքէթի տօնէն վերջը (20 յունուար):

Ատտիս-Աբէպայէն կը հեռագրեն թէ Հաբէշ զինուորները անակնկալ յարձակում մը կատարելով Աքսումի մօտ, գրաւեցին 12 հեծանիւներ, յարակից գնդացիրներով:

Դարձեալ հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Իտալացիները կրակի տուած են Սոքոթա գիւղը, ռումբ տեղացնելով եւ յետոյ քշուելով: Տասը բնիկներ մեռած են արձակուած կազերէն:

*** Դեռ նոր երեւան կը հանուի թէ Մուսոլինիի տղաքներէն Վիթթորիօ մազապուրծ ազատած է մահէն, երբ հակօդային թնդանօթի մը ռումբը պայթեցաւ իր սաւառնակին մէջ: Սաւառնակը վնասուած, բայց Մուսոլինիի որդի անվնաս մնացած է:

*** Իտալական աղբիւրէ կը հերքեն այն լուրերը թէ Մաքալէն պաշարուած է: Կը հերքեն նաեւ հաբէշական նոր յաջողութեան մը լուրերը:

*** Ճուէտական կառավարութիւնը պաշտօնապէս եւ ուժգնօրէն բողոքեց իտալական կառավարութեան, կ. Խա-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Առտուն կանուխ նամակ մը՝ գրասեղանիս վրայ.

— «Երէկ՝ «Յառաջ» օրաթերթին բաժանորդագրուելու առիթով, ձեր խմբագրատունը այցելութեանս պահուն, ցոյց տրուեցաւ «Հայ Քնար» անուն երգարան մը, որուն առաջին էջին վրայ նշմարեցի. «Հիմնը - Հայ Հանրապետութեան» վերնագիրը կըրող «Մեր հայրենիք թշուառ անտէր»ը:

Մեծ եղաւ զարմանքս եւ անհաւատալի, չկրնալով զգացումներուս հետ հաշտեցնել նմանօրինակ քայլերգ մը, երկրի եւ ժողովուրդի տէր հանրապետութեան մը համար, որ կամեցած եւ սիրայօժար ընդունած է իր իշխանութեան ներքեւ գտնուող հայրենիքն ու քաղաքացիները կոչել «թշուառ եւ անտէր», մանաւանդ օտար հեղինակութեամբ: Իբրեւ Հայ մը՝ ինծ համար ցաւալի եւ տխրակալ պետութեան մը համար վիրաւորիչ է, իրար ուրանալ եւ իրարմէ հրաժարիլ:

Ուրեմն թոյլ տուէք հարցնել թէ՝ երբ Հայաստանի մէջ պաշտօնապէս հանրապետական իշխանութիւն կար, Հայ բանակներ վերոյիշեալ քայլերգը կ'երգէի՞ն եւ ինչո՞ւ, Հայ հողին վրայ եւ հայ ժողովուրդին ներկայութեան, կուրի թէ խաղաղութեան ատեն, բարեկամ թէ թշնամիներու առջեւ:

Լուսաբանութեան կը կարօտիմ եւ հաւատացէք որ իրական վիշտէ մըղուած կը դիմեմ ձեզի, քանի որ դուք խիստ լաւատեղեակ եւ նոյնիսկ գըլխաւոր օրկան մը, ձեր պաշտօնի դերը կը պարտադրէ ճշդել այս թիւրիմացութիւնը, ուրիշ ո եւ է մէկէն աւելի»:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.—

1. «Մեր հայրենիք»ը «օտար հեղինակութիւն» չէ, այլ ինքնուրոյն արտադրութիւնը Մ. Նալբանդեանցի: Անոր վաւերականութեան կրնայ վըկայել նոյնիսկ ... Ս. Զօպանեան: Տարիներով յուզուած է այս խնդիրը եւ վերջնապէս լուսաբանուած:

2. Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին կ'երգուէր անոր մէկ փոփոխակը, զոր կատարած էր ծանօթ ուսուցչապետ մը, ախոռի շրջանին, եւ որ կը սկսէր այսպէս.—

Մեր հայրենիք ազատ, անկախ,
Մեր թշնամին ոտնակոխ,
Հայ քաջ զօրքը սուր ու զէնքով,
Լուծեց մեր վրէժ, քէն ու ոխ

Մեր հայրենիք շղթաներով
Այսքան տարի կապկապած,
Այժ արանց սուրը արիւնով
Ազատ կ'ապրի բարգաւաճ:

Միեւնոյն ատեն կ'երգուէր Զէյթունի քայլերգը.— «Զէյթունցի ենք, քաջեր ունինք»:

3. Ճիշդ է որ, այժմ կ'երգուի բըսկզբնական բնագիրը, եւ շատերու վըրայ տխուր սպաւորութիւն կը գործէ, իր լալկան եղանակով եւ «Թշուառ, անտէր»ով: Իսկ մեր փոքրոգի հակառակորդներն ալ չարամտօրէն կը շահագործեն այս պարագան:

Արդ, տարագիր ժողովուրդը երբ կը շարունակէ երգել զայն, նկատի ունի ոչ թէ ներկայ Հայաստանը (Կովկասեան), այլ Թրքահայաստանը: Եւ իբրեւ այդ երգը կը համապատասխանէ ներկայ կացութեան եւ իր հոգեբանութեան, հոգ չէ թէ ես ու դուն չախորժինք:

Այս առթիւ, որպէսզի ամէն թիւրիմացութիւն հարթուի եւ «Հայաստանասէր»ներու հոգին ալ խաղաղի, ես պիտի առաջարկէի փոխել միայն մէկ բառ, երկրորդ տունին «մեր»ը վերածելով «թուրք»ի: Այսպէս.—

Մեր հայրենիք, թշուառ, անտէր,
ԹՈՒՐՔ թշնամեաց ոտնակոխ ...

Իսկ եթէ այս ալ բաւական չէ, այն ատեն կ'առաջարկեմ դիմել ... Ազգերու Դաշնակցութեան Հինգերու կամ 18երու յանձնախումբին:

ՎԱՀԷ

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կը սկսին I, J, K, եւ L, տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին (Սէնի նահանգ), նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 17ին, 18ին եւ 20ին (19ը կիրակի է եւ դադար), առտուան ժամը 8էն 14,45, Փարիզի մէջ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, արուարձաններու բնակիչները՝ 7, Rue de Jouy: Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայմանաժամուն, կը կորսնցնեն նորոգման իրաւունքը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ուսանողներէն 2000 «հայրենասէրներ» վերջնագիր մը ուղղեցին, պահանջելով հրաժարացնել փրոֆ. Ժէզը, որ իրաւագէտ խորհրդականն է եթովպական կառավարութեան: Հակառակ պարագային կը սպառնան ընդհ. դասադուլ հռչակել: Այս ուսանողները կ'ըսեն թէ փրոֆ. Ժէզի վարած քաղաքականութիւնը պատերազմի պիտի առաջնորդէ Ֆրանսան: Համալսարանը փակուած կը մնայ, կրթական նախարարութեան հրամանով:

ՄՐՏԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ համաճարակ մը ծագած է Պելոպոնէսի Վարթոլեմիօ գիւղին մէջ (Յունաստան): Քսան հոգի մեռած են արդէն: Մասնագէտներ կը քննեն խնդիրը:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳՈՐԾԻՆ դատավարութիւնը դրեթէ վերջացած ըլլալով, երկու նիշարաններ պատրաստուեցան, երդուեալներուն, որոնք 18 հոգի են: (12 երդուեալ, 6 փոխանորդ):

ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱԽԱՑԻՆ խորհրդաժողովը պիտի շարունակուի, հակառակ Ճափոնի հրաժարման: Անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի Խ. Միութիւնն ու Գերմանիան եւս հրաւիրել եւ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 14 միլիառ ռուբլիի բարձրացուց զինուորական վարկերը, 1936ի համար: 1935ին 6 միլիառ 600 միլիոն ռբլ. քուէարկուած, բայց իրականին մէջ 8 միլիառ 78 միլոն ծախսուած էր: Ընդհ. ելմտացոյցին գումարն է 78 միլիառ 500 միլիոն ռուբլի: Այս տեղեկութիւնները հաղորդելով Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին, ելմտական գործավարը յայտարարեց թէ «ռուբլին աշխարհի ամէնէն ամուր դրամն է»...

200 ԿԻՆԵՐ աղդ մը կարդացած ըլլալով, խռնուեր էին Վալլրամի մէկ գրասենեակին առջեւ, պաշտօն գտնելու համար: Ինքնաշարժ մը գետին տապալեց կիներէն մէկը: Միւսները կատղելով պաշարեցին ինքնաշարժը, իսկ վարիչն ալ իր կարգին քշեց կառքը եւ վիրաւորեց ինը կիներ: Զերբակալուած ատեն, վարիչը խածաւ ոստիկաններէն մէկուն աջ ձեռքը:

ԱՓԻՈՆԻ ԾԽԱՐԱՆ մը երեւան հանուեցաւ Նանթի մէջ: Ձերբակալուեցան երկու երիտասարդ կիներ եւ երկու յաճախորդներ: Մեղսակից մըն ալ բռնուեցաւ Մարսէյլի մէջ: Ուրիշներ ալ կը փնտռուին:

ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ Էմիլ Ամար դրամատունը, որ կը գտնուի Սակարանի հրապարակին վրայ եւ որ ընդարձակ գործառնութիւններ ունէր արեւելեան երկիրներու հետ:

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը 12 հետապօտիչ սաւառնակներ ապսպրեց Անգլիա: Երեքը պիտի յանձնուին մարտ 31ին, եւ այնուհետեւ երեքական հատ՝ իւրաքանչիւր ամիս:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1935ԻՆ

Ա.— ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Քաղաքական դէպքերու տարի մըն ալ անցաւ անստուգութեան մէջ:

Շարք մը պետական ականաւոր գործիչներ արդէն չկան մեզ կը տեսնէին անցնող տարին: Հաւանական փոթորիկի մը մղձաւանջը կը տանջէր ամէնքը: Բոլոր պետութիւնները յայտնի ու գաղտնի պատրաստութիւններ կը տեսնէին, կը սպառազինուէին եւ պատերազմական բազմագլուխ պիւտճէներ կը քուէարկէին:

Զինաթափութեան հարցը կատարելագործութեան վերածուած կը ննջէր Ժընեւի փոշիներուն տակ եւ ոչ ոք կը մտածէր այլեւս անոր մասին:

Եթէ նոյնիսկ մասամբ իրականանային պետական գործիչներու այդ չարագուշակ նախատեսութիւնները, անտարակոյս տիեզերքը պիտի վերածուէր դժոխքի մը:

Բարեբախտաբար, դէպքերն ստացան յուսադրիչ կերպարանք մը եւ չարդարացուցին այդ մտավախութիւնները:

Ճիշդ է, որ օրերն ու շաբաթները ծանր մտահոգութիւններ ու յուսախաբութիւններ կը բերէին, ճիշդ է, որ քաղաքական մթնոլորտը խիստ ռազմական ու անկայուն էր, եւ ճիշդ է որ միջազգային անցուդարձերը աղետաւոր դասաւորութիւն մը կը ստանային շարունակ, սակայն եւ ճիշդ է, որ պետութիւնները բոլորովին ազատ ձեռքեր չունէին փոթորիկ ցանելու եւ մարդկութիւնը առաջնորդելու դէպի նորանոր սպանդանոցներ:

Որո՞նք էին այս լաւատեսութեան հիմերը եւ այն ազդակները, որոնք ճակատագրական դեր կը խաղային կանխելու համատարած չարիքը: Ըստ իս, երեք հիմնական ազդակներ,—միջազգային համագործակցութիւն, հանրային կարծիք եւ տնտեսական տագնապ — սանձահարիչ դեր կատարեցին ռազմական եւ աշխարհակալ տենչերու վերաբերմամբ:

Այսօր, ազգերն ու պետութիւնները գերազանցապէս կապուած են իրարու միջազգային համագործակցութեամբ: Հին գաղտնի դիւանագիտութեան սադրալից ականները արմատապէս յեղաշրջման են ենթարկուած: Եթէ առաջ պետութեան մը արտաքին քաղաքականութեան հորիզոնը կը տարածուէր երկրէ երկիր եւ ազգէ ազգ, այսօր, այդ քաղաքականութիւնը հարկադրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին հետ պատշաճեցման եւ ներդաշնակման ձեւեր գտնել եւ քալել մեծ ու փոքր պետութեանց այդ խորհրդարանին հետ: Ճիշդ է որ քաղաքական այդ բարձրագոյն ատեանը — Ազգաժողովը — տակաւին բարոյական կուռ ու անժխտելի հեղինակութիւն մը դարձած չէ եւ մեծ մասամբ հզօրներու շահերուն կը ծառայէ, սակայն պետութեանց հաւասարակշռութիւնն ու ընդհանրական շահերու ըմբռնումը հո՛ն է որ կը ներդաշնակուին եւ հոն է որ կը կերտուին:

Պետական մարդը, այժմ, կը հաստատնայ բացառապէս միջազգային բարդ ու բազմակնճիռ հարցերու ծոցին մէջ: Պետութեան մը արտաքին քաղաքականութեան վարիչը պարտաւոր է ոչ միայն ազգային, այլ եւ միջազգային բազմապիսի հարցերուն խորունկ ծանօթութիւններ ունենալ:

Յետպատերազմեան աշխարհավարութիւնը, գրեթէ, իր ստուերին տակ է առած ազգային քաղաքականութեան գծով եկած պահանջները: Հաւաքական ապահովութեան եւ խաղաղութեան պահպանման գաղափարը կլանած է մեկուսի տենչերը:

Եւ այս՝ անշուշտ, դրական ու բանական պատուարներէն մէկն է համաշխարհային տարողութեամբ որ եւ է հրդեհի ու փորձութեան:

Նուազ դեր չի կատարեր նաեւ հանրային կարծիքը:

Այժմ փոխուած են նախապատերազմեան կոյր ու կրաւորական ըմբռնումները, չափերն ու կշիռները, նոյն իսկ մարդիկ առհասարակ, իրենց հոգեբանութեամբ, իրենց մտածողութեամբ եւ գաղափարական հակումներով:

Հանրային կարծիքը կը հասուննայ այսօր, դէպքերուն հետ եւ դէպքերուն մէջ, քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան հսկայական թռիչքներու միջոցաւ: Ձայնասփիւռ, մամուլ, հաղորդակցութեան բազմապիսի միջոցներ եւ թէքնիք նուաճումներ, հանրային կարծիքը կը պահեն շարունակ բորբոքուն վիճակի մէջ:

Անտարակոյս գաղափարական աժան պարխաններու տակ պատսպարուած մարդիկ չեն պակսիր, հանրային կարծիքին տալու գունաւոր ու ցաւագին ձեւեր: Սակայն, առ հասարակ, հանրային կարծիքը, ներկայ պայմաններուն մէջ, դժուարին ու արիւնաներկ զոհողութեանց ընդունակ չէ: Այլ եւս, ան չի քալեր ամէն կառքի ետեւէ: Եւ որքան հանրային կարծիքը շօշափելի եւ թանձրացած արտայայտութիւն ստանայ, այնքան շանթարգելի դեր կը խաղայ ազգային եւ քաղաքական կեանքի մէջ, տորբելով անարդար սայթաքումները:

Հոս աւելորդ է խօսիլ մենատիրական երկիրներու հանրային կարծիքի մասին: Հանրային ազատ ու անկեղծ կարծիք հոն չի կրնար գոյութիւն ունենալ, որովհետեւ հանրային կարծիքը այն տունկերէն է որ կը սիրէ ազատ երկիր եւ ժողովրդապետական կարգեր: Մենատիրական երկիրներու մէջ, մէկ կարծիք գոյութիւն ունի,— մենատէրի կարծիքը: Մէկ կամք գոյութիւն ունի,— մենատէրի կամքը:

Արդ, հանրային կարծիքը, իր ներկայ կերպարանքով, նոր եւ հզօր ազդակ մըն է որ կրնայ միջազգային կեանքին մէջ յանձնառութիւններ ստանձնել եւ փոխել իրերու ընթացքը:

Միջազգային հաւասարակշռութեան եւ գերագոյն ցնցումներու հզօր արգելքներէն մէկն է նաեւ տնտեսական տագնապը, որ կարմիր վէրքի մը պէս բացուած է բոլոր պետութեանց կուրծքին վրայ:

Ողբալի է պատկերը Ամերիկայէն մինչեւ Եւրոպա եւ այլուր:

Ո՞վ գիտէ, գուցէ այսօրուան նպաստընկալ «պոչ»երն ու թշուառութեան վաշտերը ապագայ ներքին փոթորիկներու ճարճատող վառարանները դառնան:

Անգործութեան զոհերը կը հեւան անզօր գալարումներու մէջ, տնտեսական խարխուլ իրաւակարգի մը տակ:

Ի՞նչ է պատկերը: Դիմենք թիւերուն, տագնապի ծաւալն ու ողբերգութիւնը ցուցադրելու համար:

Կը քաղենք մեր փաստերը Ժընեւի Աշխատանքի Գրասենեակի 1935 դեկտեմբերի ամփոփումներէն, որ թէպէտ լրիւ չեն, սակայն կրնան ընդհ. գաղափար մը տալ:

	1934	1935
Մ. Նահանգներ	11.000.000	9.000.000
Անգլիա	2.120.785	1.947.964
Ֆրանսա	416.805	453.838
Պելճիքա	173.368	130.981
Զուիցերիա	57.440	72.430
Քանատա	26.291	22.610
Չիլի	23.214	8.288
Սպանիա	629.730	780.242
Ճափոն	367.950	349.880
Չեխոսլովակիա	668.937	679.900
Ընդհ. գումար՝	15.483.520	13.446.143

Տակաւին կը պակսին ստոյգ տեղեկութիւններ Պուլկարիոյ, Ցունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի, Լիթուանիոյ, Հոլանտայի, Տանըմարքայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մասին, ուր տագնապը աւելի կամ նուազ չափով մեծ աւերներ կը գործէ եւ բազմաթիւ մարդիկ կը դնէ օգնութեան սնտուկներուն առջեւ: Ըստ Ժազ Տիպուանի, անգործներու թիւը կը հասնի 30—35 միլիոն հսկայական բազմութեան մը: Որ ըսել է Ֆրանսայի նման պետութեան մը ազգաբնակութիւնը, տեւական օժանդակութեան կարօտ:

Այս մէկ իրողութիւնն իսկ բաւական է որ համաշխարհային տնտեսութեան հիմերը արմատապէս խախտին: Ատկէ զատ՝ Աշխ. Գրասենեակը կը հաղորդէ նաեւ որ, մէկ տարուան մէջ մարդկային սպառողական կարողութիւնը նուազած է 1.800 միլիառ Ֆրանքի համեմատութեամբ:

Ոչ տնտեսագէտները եւ ոչ ալ քաղաքագէտները, հնարաւորութիւն չունին սահմանափակելու այս համատարած չարիքը, որ կը սնանի պետական եւ հանրային գթութեամբ:

Տագնապը այնքան խորունկ ճեղքեր է բացած, որ գրականութիւնն իսկ ազդուած է թշուառութեան ձայներէն: Վերջերս Ֆրանսայի մէջ քանի մը հեղինակներ՝ Տանիէլ Ռօփս, Ժօրժ Տամէն եւ ուրիշներ կը խոստովանին թէ թշուառութիւնը թէպէտ գրականութեան նիւթ չի կրնար դառնալ, բայց անտարբեր ալ չեն կրնար մնալ: Եւ ահա կը ճգնին բնորոշել, թէ ի՞նչ թշուառութիւնն ու թշուառը: Աղքատը այն է, կ'ըսէ Տանիէլ Ռօփս, որ ունի հազիւ անհրաժեշտը, նոյն իսկ աւելի քիչ քան անհրաժեշտը: Այսինքն մարդեր, որ կ'ապրին չապրելու պէս: Եւ կ'եզրակացնէ համբաւաւոր Շ. Փէկիի խօսքերով.— «Թշուառութիւնը այն է տնտեսութեան մէջ, ինչ որ դժոխքը աստուածաբանութեան մէջ»:

Իսկ տնտեսագէտներու գործերն ու տեսութիւնները թիւ ու համրանք չունին:

Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ ո՛րքան խոր է կատարեալ վէրքը: Եւ մի՞թէ քաղաքական մարդը կարող է չազդուիլ եւ անտեսել այս հսկայական վէրքը···

Կարո՞ղ է եւ հնարաւորութիւն ունի՞ սանձարձակօրէն մտածելու պատերազմական արիւնոտ ծրագիրներու մասին: Անշուշտ չի կրնար, եւ ատոր համար ստիպուած է հիւսել, յանուն խաղաղութեան, բազմապիսի դաշինքներ ու համաձայնութիւններ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՅՈՎԱԿԻՄ Գ. ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Ճնշումը պայթում առաջ կը բերէ: Բացարձակ ճշմարտութիւն մըն է ասիկա: Եւ ամէն մարդի մէջ:

Սուլթան Համիտ վարժուած էր իր առջեւ տեսնել հլու եւ սարկամիտ պատրիարքներ: Լորձնաշուրթն փառամոլութիւն հիւսող ղեկավարներ: Ջըրըլլահին (Աստուծոյ շուքը, որով կ'որակէին Սուլթան Համիտը) առջեւ երկրպագողներ:

Հոգեւոյս Իզմիրլեան պատրիարք յայտնութիւն մը եղաւ արիւնարբու ճիւաղին համար: Իր ըմբոստ նկարագրին առջեւ Համիտին քունը խանգարուեցաւ: Եւ ազգը «երկաթեայ պատրիարք» պատուանունով պատուեց կորովի պատրիարքը:

Մեր յոյն հայրենակիցներն ալ Պոլսոյ մէջ ունեցան իրենց երկաթեայ պատրիարքը:

Սուլթան Համիտի շրջանին, Պոլսոյ տիեզերական պատրիարք՝ Յովակիմ Գ. եզական դէմք մըն էր: Զարքաչ եւ կորովի:

Օրթոտոքս եկեղեցիին զանազան բաժանումներուն մէջ (ռուս, ռումէն, սերպ, Մոնթէնէկրօ) խոր տարակարծութիւններ կային: Սուլթան Համիտ ուզեց օգտագործել այս առիթը եւ ջնջել Պատրիարքարանի առանձնաշնորհները: Յովակիմ Գ. կը յամառէր: Դժբախտաբար Պոլսոյ յոյն բարձր դասակարգը եւ պետական աւազանին կը մղէին պատրիարքը տեղի տալ Սուլթանին կամքին առջեւ: Պատրիարքը ոչ ոքի կ'անսար եւ հերոսական պայքար մը կը մղէր բոլորին դէմ: Իրեն յանձնուած սրբազան աւանդը չէր ուզեր եւ ոչ մէկ գնով խաթարել ու աղարտել: Եկաւ վայրկեան մը, Երլտըզի եւ Ֆէնէրի յարաբերութիւնները անխզելի պահել կարելի չեղաւ: Բայց Պատրիարքը չյուսահատեցաւ եւ զինքը բնորոշող պաղարիւնով դիմաւորեց այս խզումը: Սակայն որոշեց ցոյց տալ իր եղջիւրներէն: Սուլթան Համիտէն խնդրեց ունկնդրութիւն մը, զոր ստացաւ շատ դժուարութեամբ: Վազեց Երլտըզ՝ ձեռքը բռնած կանեփի հաստ չուան մը: Արձանի մը պէս անկուեցաւ գազանին առջեւ եւ առիւծի մը պէս մռնչեց.

— «Տէր արքայ, երբեք տեղի պիտի չտամ» եւ, չուանը Սուլթանին ոտքերուն առջեւ նետելով աւելցուց, «կախեցէք զիս»: «Ի՞նչ հոգ, եթէ Պատրիարքարանի ուրիշ մէկ դուռն ալ պիտի գոցուէր, պիտի մնայ շարունակ երրորդ դուռը եւ եթէ պէտք ըլլար, ուրիշ դուռներ պիտի շինուէին»:

Պատրիարքը՝ իր այս վերջին խօսքերով կ'ակնարկէր Գրիգոր Ե. Պատրիարքին, որ հելլենական անկախութեան մեծ յեղափոխութեան ատեն, անցեալ դարու սկիզբը, Սուլթանին հրամանով, կախուած էր Ֆէնէրի պատրիարքարանին առջեւ: Ի յիշատակ եւ ի յարգանս նահատակ պատրիարքին, այն դուռը ուր կախուեցաւ պատրիարքը կը մնայ փակ եւ հոն կանթեղ մը կը պլպլայ գիշեր ցերեկ շարունակ, պատրիարքին հոգիին հաղորդակից ընելով իր յաջորդները:

Սուլթան Համիտ ցնցուեցաւ: Այդպիսի յանդուգն ձեռնարկ մը սարսեց զինքը: Եւ վագրի մը պէս գոռաց:

— Կորսուէ ասկէ, հեռու աչքերէս եէզի'տ (սատանայ):

Փրկուած էին Պատրիարքարանի առանձնաշնորհները:

Թող օրհնեալ ըլլայ յիշատակը Իզմիրլեան եւ Յովակիմ պատրիարքներու:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1935ԻՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1935ը Մարսէյլի հայ գաղութին համար եղաւ չափազանց դառն տարի մը: Այսքան մռայլ շրջան չէին տեսած աշխատաւոր բազմութիւնները, պանդխտութեան տասը - տասնըհինգ տարիներուն ընթացքին:

Եւ բնական է, այս տնտեսական ողբերգութեան մէջ, մեծագոյն հարուածը ստացողը եղաւ խոնարհ տարրը, այն որուն ներկան ու ապագան կախում ունին տաժանակիր աշխատանքէ մը: Հարուստը միշտ հարուստ է, որքան ալ ազդուած ըլլայ տնտեսական տագնապէն:

Համաշխարհային տնտեսական տագնապին պակաս թողածը լրացուց օրէնքին խստութիւնը:

Այսպէս աշխատաւոր բազմութեանց առաջին ողբերգութիւնը շարունակուեցաւ նպաստներու դադարումով: Օրէնքին մէկ հարուածով հազարաւոր մարդիկ փողոց թափեցան: Եւ այս առթիւ հրապարակ ելան խմբակներ, միթինկներ կազմեցին, պատգամաւորութիւններ սկսան երթալ - գալ, յօդուածներ գրուեցան, եւ ի վերջոյ այս ալ [illegible] ըլլալով, նոյն աշխատաւոր բազմութիւնները մնացին իրենց սեւ բախտին: Եւ այսօր տարի մը վերջ այս ողբերգութենէն, այս հէք Հայորդիները կրնաք տեսնել քաղաքի կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ, շաբաթը քանի մը անգամներ, մռայլ ու թախծոտ դիմագծով, «պոչ» կազմած դառնուկի հեզութեամբ: Հեզութիւն մը որ դատապարտութիւնն իսկ է գլխագիր ազգին փրկիչներուն:

Տասը առ հարիւրի օրէնքին անխնայ գործադրութեամբ, գործարաններէն ու աշխատանոցներէն դուրս թափեցին, իրենց ծաղիկ կեանքը նոյն այդ գործարաններուն մէջ մաշեցուցած Հայորդիները: Եւ ասոնք ալ միանալով նպաստազուրկ բանուորներուն, բազմութեանց, լրացուցին ողբերգութիւնը:

Այս առթիւ ըսենք նաեւ թէ, օտար արհեստաւորներն ալ զերծ չմնացին օրէնքին խստութենէն: Կօշկակարներու խնդիրը մէջտեղն է ահաւասիկ: Մինչեւ նոր տարի արտօնութիւն տրուած էին, իսկ հիմա սկսան նոր սակարկութեանց:

Ոսկորի գաղթակայանը կամ Ռուսերու քէմփը քանդուելով մէջտեղ մնացին բազմաթիւ թշուառներ:

Տեղ մը երբ ենթական գէշ աղէկ կ'աշխատէր, զոհուեցաւ կամ հարիւրին տասնի օրէնքին եւ կամ ինքնութեան թուղթերու մերժումէն: Իսկ արհեստաւորներու մասնաւոր ինքնութեան թուղթերուն, ով գիտէ, ինչ անակնկալներ վերապահուած է:

Ամբողջացնելու համար աշխատաւոր բազմութեանց ողբերգութիւնը աւելորդ չեմ նկատեր յիշատակել նաեւ շատերու աքսորման խնդիրը: Անոնք դողահար կամ ման կուգան հոս ու հոն, եւ կամ բանտին մէջ կը քաշեն իրենց Հայ ըլլալու մեղքը:

Տնտեսական եւ ընկերային այս տագնապներէն ու ճնշումներէն մեծապէս ազդուեցան բոլոր ազգային ձեռնարկներն ու կազմակերպութիւնները:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Ազգային ճակատին վրայ անցնող տարուան ընթացքին զգալի տարբերութիւններ երեւան եկան: Ազգային - վարչական մեքենան սկսաւ քիչ մը աշխուժութիւն ցուցնել: Կաթող. պատուիրակի ներկայութեան գաղութին զանազան հակամարտ տարրերու միջեւ լեղի արտայայտութիւններ տեղի ունեցան: Սակայն, հիմա ամէն ինչ մեղմացած կ'երեւի: Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան, ինչպէս ինքն իսկ գրաւորապէս յայտարարեց, եօթը նոր անդամներ աւելցնելով Ազգ. Կեդր. Վարչութեան վրայ՝ օգնեց կիրքերու մեղմացման: Վարչութիւնը կառավարական շրջանակներու հանդէպ եղաւ ճկուն, մանաւանդ նպաստազուրկ բանուորներու արդար դատին առթիւ:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Ահա խօսելի կէտ մըն ալ Մարսէյլի գաղութին համար: Պատասխանատուներ չէ որ պիտի փնտռեմ. այդ ուրիշ առթիւ: Գործունէութեան նախկին թափը շատ կորսուած է, իբրեւ հետեւանք համատարած տագնապին: Ազգ. Վարչութիւնն ալ ժամանակ չունեցաւ պէտք եղած ուշադրութիւնը հրաւիրելու:

Կենդանի փաստ մը,— Սէն Լուի դպրոցը որ գրեթէ 250 աշակերտ ունէր, այսօր 50—60ի մէջ կը տարուբերի. պատճա՞ռ ··· ուսուցչի կիրքը: Գրեթէ բոլոր մեր դպրոցները առաւել կամ նուազ չափով տուժած են: Տնտեսական տագնապը եւ չքաւորութիւնը, այո, իրենց տեղը ունին այս բոլորին մէջ: Սակայն կայ ու կը մնայ նորին վեհափառութիւն կիրքը:

Սէն Մարկրիթ, Պուլվար Օտտօ, Սէն Լուի, Սէնթ Անթուան, Սէն Ժէրօմ բոլորն ալ իրենց աշակերտներուն կէսն իսկ չունին, եւ կամ զգալապէս պակսած են:

Ահա ձեզ մեր քթին տակ՝ Պոմօնի դպրոցը: Ի՞նչ էր անցեալ տարի եւ ի՞նչ է հիմա: Ժամանակն է այլ եւս որ բոլոր գործօն տարրերը որոնք կարգին Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, առաջնորդը, թաղականութիւնները խղճմտօրէն խորհին դարման տանել այս կազմալուծման:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Միութեանց մասին երբ խօսք կ'ըլլայ, անկարելի է մեզի գուրգուրանքով չյիշել Ֆր. Կ. Խաչի անունը: Անոր շուրջ հաւաքուած են մեր մեղուաջան քոյրերը, արցունք մը աւելի սրբելու, վէրք մը աւելի սպիացնելու համար:

Կ. Խաչին անունին տակ, մեր քոյրերն ու մայրերը մեծապէս գնահատելի աշխատանք կը կատարեն: Իրենց գործունէութիւնը անցնող տարուան ընթացքին, ծափահարելի է մէկէ աւելի տեսակէտներով:

Յիշենք նաեւ Համազգայինը, եզակի իր առաջադրութիւններով: Սակայն արդար ըլլալու համար ըսենք թէ 1935ին կազմակերպական տեսակէտով անցնող տարիներու աշխուժութիւնը չունեցաւ: Համազգայինի ամէնէն կարեւոր գործն էր այս տա-

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

Այսպէս Ֆրանսա քրիստոնեաներու դատին մէջ պաշտպանի դեր էր ստանձնած, ինչպէս Սպանիա՝ Հրեաներուն համար, զորս վտարած էր Ֆիլիփ Բ.:

Ասկէ զատ Անգլիոյ գործակալները կը շարունակէին խաղաղութեան շրջանի իրենց քաղաքականութիւնը, աշխատելով, ազդեցութեան հարցերու մէջ,— առաջնութիւն տալ Անգլիոյ, գրաւելու համար այն երկրամասերը, որոնք Եգիպտոսը կը միացնեն Հնդկաստանի: Ահա թէ ինչու 1917 մարտ ամսուն, անգլիացի հրամանատարը կը մերժէր դաշնակից որ եւ է ուժի օժանդակութիւն՝ գրաւելու ատեն Պաղեստինը:

Փարիզ տեղեակ էր այս կացութեան: Փոխ - գնդապետ Պրէմոն, այն շրջանին երբ Հիճազի պատուիրակութեան կ'ընկերանար, որուն կը հետեւէր նաեւ Հիւս. Ափրիկէի երեւելի ուխտաւորներու խումբ մը, Փորթ - Սայիտէն անցած ատեն, իբրեւ հետեւանք Տրնի Բոշէնի ղրկուած խնդրագրին, պատերազմական նախարարութեան հրահանգով քննեց խնդիրը տեղւոյն վրայ: Եւ 1916 նոյեմբերին կազմուեցաւ Արեւելեան Լեգէոնը:

Իր առաջին կորիզը կազմուեցաւ մօտ 500 հայ կամաւորներէ, Մուսա - Տաղի մեր սաներէն: Հետզհետէ տեսանք որ անոնց միացան ուրիշ նոր կամաւորներ, որոնք բոլորն ալ Հայ չէին, կային նաեւ Սուրիացիներ, ինչպէս եւ մարդիկ որ զանազան ազգութեանց կը պատկանէին: Այս ձեւով կ'իրականանար գաղափարը, զոր յղացած էր Ժօրէկիպէրրի հրամանատարը.— Ֆրանսական դրօշին տակ համախմբել Արեւելքի մէջ ծնած այն կամաւորները, որոնք պատրաստակամութիւն ցոյց կուտան ծառայելու Ֆրանսայի՝ այնքան ատեն որ կը տեւէ ընդհ. պատերազմը, այն յոյսով թէ պիտի երթան գրաւել իրենց օջախը, դաշտը եւ տիրանալ ազատութեան, ի վերջոյ ստանալով անկախութիւն (nationalité effective):

Ահա այս տարազին է որ Արեւելեան Լեգէոնը հասաւ 18 ամիս վերջ 5.662 կամաւորներով:

Լեգէոնը ստեղծուեցաւ 1916 նոյեմբեր 15ին: Նոյն տարուան նոյեմբեր 26ին եւ 7966—9—11 թուակիր պաշտօնագիր մը այսպէս կը սահմանէր լեգէոնականը.—

« Զինուորական օգնական ուժ, կամաւոր առնուած օսմանեան կայսրութեան հպատակներէն »:

Այս սահմանումը այն առաւելութիւնն ունէր, որ անուն չէր տար օսմանեան կայսրութեան այս կամ այն ցեղային տարրին, որով տեսակ մը երաշխիք էր թրքական վրէժխնդրութեանց դէմ:

Ռոմիէօ, նախկին հրամանատար յունական լեգէոնին, ստանձնեց հրամանատարութիւնը:

Արեւելեան Լեգէոնը անշարժութեան մէջ մնաց մինչեւ յուլիս 1918, մասամբ այն պատճառով որ տեղի չտրուի թրքական վրէժխնդրութեան:

Պատմութիւնը պակաս պիտի ըլլար, եթէ չյիշատակէինք «Ժօրէկիպէրրի»ի մարզիչները: Անոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին սիրցնելով Ֆրանսան: Ցոյց տալու համար թէ անոնք ինչ սրտով կատարեցին իրենց առաքելութիւնը, պիտի յիշեմ համակրական լութիւնը, զոր պահեցին բա-

պայէն մինչեւ յետին նաւակը, երբ Անգլիացիները 1916 օգոստոսին ուզեցին զինաթափ ընել կամաւորները:

Ֆոն Քրէս Ֆոն Քրէսէնշթայն բանակած էր Ջրանցքէն 40 քիլոմեթր հեռու: Անգլիացիները լուր հանեցին թէ հայկական գաղթակայանէն լսած են որ Հայերը պիտի միանային գերման յաղթական գնդապետին՝ երբ յաջողէր գրաւել Փորթ Սայիտը:

Անխղճութեամբ հրապարակ նետուած այս նախատինքը ծանօթ չէր Հայերուն: Բայց, աւա՜ղ, երբ անոնք 11սեպտ.1916ին իրենց խնդրագիրը կը ղրկէին Տրնի Բոշէնի, Եգիպտոսի ֆրանսական ամբողջ իշխանութիւններէն լռուած էին այլ եւս:

Երբ 1916 նոյեմբերին Հայերը զինուեցան պատերազմական նախարարութեան հրամանին տակ, ինչպէս ըսի քիչ առաջ, իրենց առջեւ կը բացուէր կարելիութիւն մը զինուորագրուելու այն ճակատամարտներուն համար, որոնց կը սպասէին անհամբեր: Այսպէս Արեւելեան Լեգէոնը կը ստիպուէր մարզել զօրախումբ մը, որ հետզհետէ կը կրկնապատկուէր թիւով:

Հակառակ Սայքս - Փիքոյի համաձայնութեան, Անգլիացիները տհաճութեամբ կը դիտէին Ֆրանսայի մասնակցութիւնը օսմ. կայսրութեան բաշխումին մէջ, մասնաւորաբար այն երկրամասին մէջ, որ Եգիպտոսը կը միացնէ Իրանեան ծոցին: Ուստի չուզելով է որ օգտագործեցին Ֆրանսայի փոքրիկ նպաստը Ասիոյ ռազմաճակատին վրայ:

Այժմ հասկնալի է ինչու անգլիացի զինուորականները, որոնք պաշտօն ունէին, պատերազմէն վերջ, բաշխուած գօտիները սահմանագծելու, ցաւով մեզի թողուցին իրենց ջանքերուն արդար պտուղը՝ այն երկրամասերը, որոնք այժմ կը գտնուին մեր հոգատարութեան տակ: Ֆրանսական քանի մը ջոկատներ, որոնք մաս չէին կազմեր Արեւելեան Լեգէոնին, դերգնդապետ Փիփափիի հրամանատարութեան տակ, առաջին անգամ օգտագործուեցան 1917ի ամրան: Անոնք յանձնարարուեցան պաշտպանելու այն երկաթուղին, որ անապատին մէջէն կ'երկարէր դէպի Կազա: Ֆրանսական ուրիշ ջոկատներ, իտալացի զինուորներու հետ, նշանակուած էին Ս. Գերեզմանի պաշտպանութեան համար, թէեւ Ջօր. Ալէնպի Երուսաղէմ մըտաւ 9 դեկտ. 1917ին:

ՀՐ. ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱՃԻ

(3) (Շար.)

ՎՐԻՊԱԿ.. Նախորդ երկու թիւերուն մէջ, «Աղեքսանդրիա»ն պիտի ըլլայ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ:

ԾԻԾԱՂ

ԵՐԿՈՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— Պարոն, այս օրիորդը իբր կի՞ն կ'ընդունի՞ս:

— (Ամչնալով).— Ոչ չեմ ըսեր:

— Ձեզաւ, «այո» պիտի ըսես:

— Ես ալ գիտէի որ մեր քաղաքապետը խելացի մարդ է, քանի որ «ոչ» չեմ ըսեր, «այո» չի՞ նշանակեր:

×

ՏԻԿԻՆԸ ՍՊԱՍՈՒՀԻԻՆ

— Կոտրելու ձայն մը առի, ի՞նչ կոտրեցիր:

— Տիկին, պնակ մը ձեռքէս ինկաւ, բարեբախտաբար երկու կտոր եղաւ:

— Ատոր բարեբախտութիւնը ո՞ւր է:

— Հոն էր եթէ քառասուն կտոր ըլլար, ժողվելն ալ բաւական դժուար պիտի ըլլար:

րի Սալ Փրաթի մէջ Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500ամեակի տօնակատարութիւնը:

Ուրիշ Միութիւններ զանց կ'առնեմ նկատելով որ անոնք հանդիսաւոր օրերուն միայն հրապարակ կուգան, իրենց գոյութիւնը զգացնելու համար:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ. — Մարսէյլը Հայր. Միութեանց կեդրոնն է գրեթէ: Մէկը կը ծնի, միւսը կը մեռնի: Գիւղ մը, կամ գիւղակ մը, որոնք քաղաքի մը հայրենակիցներ կը համրեն, ունին իրենց հայրենակցականը եւ կամ անխուսափելի ... Վերաշինացը:

Հակառակ այն հանգամանքին, որ իրենց թիւը պատկառելի է (70), եւ եթէ ուզեն հրաշքներ կրնան գործել այս թշուառութեան ծովին մէջ, մարդիկ քաղաքականութիւն կը խաղան, սրտեր կը պղտորեն ու առողջ տրամադրութիւններ կը խամրեն:

Այո, ոչ ոք հակառակ չի կրնար ըլլալ վերաշինութեան: Սակայն երբ վերաշինացի դիմակին տակ պղտոր խաղեր կը սարքուին քանի մը մարդոց կիրքերուն յագուրդ տալու համար, առնուազն ոճիր է լռել:

Հայրենակիցներ եւ ընկեր Վերաշինացներ, քիչ մը լրջութիւն. սահմանէն այս կողմն ալ դիտեցէք, մթնոլորտը անօթի է եւ մերկ:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մանուկներու տօնը

ՇԱՎԻԼ (Ցապաղած). — Ի՛նչ կաղանդներ է անցուցեր Հայը, յիշատակելի նոր տարիները իր երկրին, իր գիւղերուն, նահապետական տուներուն եւ աւանդական օճախներուն ու թոնիրներուն շուրջ, որոնց բոլորը, բոլորը տուած, ցրուած հովին, ջուրին եւ սուրին, այժմ կը մխիթարուի գէթ իր նորէն ծլած, ծաղկած սրտահատորներուն, ի տես, անոնց մանկունակ ժպիտներովը սրտապնդուած:

Այդ երախաներու տօնն էր որ սարքեցին Շավիլի Կ. Խաչին «Համազգային»ի մասնաճիւղերը հաւաքաբար հաճելի ժամանց մը տալով իրենց ծնողաց եւ ամէն անոնց որ կը հետաքրքրուին հայ դպրոցով եւ նոր սերունդի դաստիարակութեամբ:

Օրը անոնցն էր, ուրեմն, ազատ էին իրենց ուզածն ընելու, պոռալու, կանչելու: Վարժուհին, հսկող ո՞վ մտիկ կ'ընէր, մանաւանդ ի տես խաղալիկներուն որ դիզուած էին կաղանդի ծառին շուրջ:

Անոնց ամէն մէկուն աչքին մէջ կը կարդաք հայութեան ապագան, յոյսը, լոյսը, երազը որ կը փթթի ու կը հասուննայ:

Ի՛նչ հրճուանքով լսեցինք անոնց փոքրիկ երգերն ու խնդումերես արտասանութիւնները թոթով, մէկը միւսէն թովիչ, — «Թուփ եմ, կանանչ եմ — կ'երթամ հայութեան իրր նոր Արմէն»: Ուրիշ մը՝ «Այր, բեն, գիմ — պիտի սիրեմ լեզուս իմ — որ հայ մնամ, Հայ ապրիմ», երրորդ մը. «Երեք համբոյր ունիմ տալիք, առաջինը՝ իմ ծնողքիս, երկրորդը՝ Կ. Խաչին, երրորդն ալ «Համազգային»ին: Եւ այսպէս շարունակ: Բայց ո՞ր մէկը յիշել ու թուել յիսնեակ մը տղոց բաժններէն: Այդ օրը մայրենի լեզուն այնքան անուշ չէր հնչած որքան իրենց փոքրիկ բերաններէն: Եւ տակաւին ինչ դերեր ունէին անոնք ծպտուած իբրեւ փոքրիկ դերասաններ, ծիծաղ եւ խնդուք պատճառելով ամենուն:

Այս առթիւ գնահատելի են վարժուհին՝ Տիկ. Քրմոյեանի աշխատութիւնն ու ջանքերը:

Միւս կողմէ ըմբռնելու ենք թէ որքան դժուար եւ փշոտ է հայ վարժուհիի կամ վարժապետի դերը այս խորթ պողոտաներուն վրայ, ուր մէկ օրէն միւսը ձուլումը կը սպառնայ իր դաժան դէմքով: Որքան ճիգ պէտք է ուրեմն շաբաթը կէս կամ մէկ օրուան մէջ կարենալ Հայ պահելու մեր մանուկները: Պատասխանատու պիտի մնան նաեւ ծնողքները, եթէ մօտէն չհսկեն ու ուշադիր չըլլան իրենց զաւակներուն կրթութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան սուրբ գործին:

Արթուն գտնուինք, քանի ուշ չէ դիմագրաւելու մեծ վտանգը:

ՄԷՆ - ՍԷ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը

Երէկ հաղորդած էինք Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առաջին դատավարութեան մէկ մասը: Ահաւասիկ մնացեալը. —

Որոշմնագրին ընթերցումէն յետոյ, նախագահը սկսաւ հարցաքննել ամբաստանեալները: Եահեա ըսաւ. — Գարամէզար գիւղէն Նաուխէ անուն աղջկան մը հետ ամուսնանալու համար, պէտք էր դրամ ունենալ: Այդ նպատակով Հալէպ գացի եւ հոն 125 ղրշ. առնելով Իսա անուն մէկէ մը, անցայ Դամասկոս, երկու ազգականներուս մօտ: Իմ յուսացած օգնութիւնը չգտնելով, Դամասկոսէն մեկնեցայ Ամման եւ հոն մտայ Մանօլ անուն Պուլկարի մը քով, շնորհիւ քաղաքապետական պաշտօնեաներէն Մահմուտի որ Իզզէթի ազգականն է:

Երբ 6 ամիսներ հանգանակեցի ինծի համար, անմիջապէս Դամասկոս վերադարձայ, որպէսզի այդ գումարը Թրքականի վերածեմ եւ գիւղս վերադառնամ: Բայց քաղաքապետները գողցան դրամս եւ ստիպուեցայ վերադառնալ Ամման: Մէկ օր հոն մնալէ յետոյ, անցայ Հայֆա եւ Տավիտ անուն Հրեայի մը մօտ աշխատեցայ վեց ամիս:

Անկէ անցայ Հայֆա եւ 15 օր մնացի: Հոն զիս կանչեց Համատան անուն անձ մը զոր տեսած էի Ամմանի մէջ, նարտ խաղացած ատեն: Ինծի ըսաւ. — Թուրքի զաւակ, ի՞նչ կայ չկայ: Թուրքիայէն ի՞նչ լուր, սաւառնակները շա՞տ են, զօրքը շա՞տ է:

Պատասխանեցի թէ ամէն օր կը տեսնեմ 6—7 սաւառնակի թռիչքը եւ թէ շատ է զօրքը: Ասկէ զատ որ եւ է խօսակցութիւն չունեցանք: Ի վերջոյ հասկցայ որ այդ անձը Չէրքէզ Էթէմն է եղեր, եւ քովի ծերունին՝ եղբայրը Րէշիտ:

Ցուլիսի կէսին սահմանը անցայ, երկիրս վերադառնալու համար: Նշանածս ուրիշի մը հետ ամուսնացած ըլլալով, 8 ոսկի ամսականով պարտէզի պահապան եղայ: Գաւիրլիէն ընկերոջ մը հետ Անտիոքին գացած ժամանակ, 32 ղրշ.ով շիշ մը օղի առինք, որովհետեւ գիշերները ցուրտ կ'ընէր: Շիշը կիսովին պարպեցինք:

Շարունակելով իր յայտարարութիւնը, Եահեա ըսաւ. — Իզզէթ տուն եկաւ եւ միասին ճաշեցինք: Իզզէթը մուխթարին գացած եւ յանձնարարած է քննութիւն կատարել իմ մասիս, քանի որ Սուրիայէն եկած էի: Ոստիկան զինուորներու հրամանատարն ալ ձերբակալեց զիս: Առտուն ճամբայ ելանք եւ Այթըն Օվա հասանք: Ոստիկան - զինուոր Հայդը ըսաւ ինծի. — «Քեզի պիտի պատժեն՝ Սուրիա գացած ըլլալուդ համար. բայց հրամանատարը մէկ պայմանով պիտի ազատէ քեզ»:

Ներկայացայ ոստիկան - զինուորներու հրամանատարին: Կ'ուզէր որ զրպարտութիւն ընեմ միւսներուն դէմ: Զիս նետեցին գետնայարկը եւ փալախայով ծեծեցին: Ցետոյ ծառի մը կապեցին զիս եւ ամորձիքներս սեղմեցին: Մարեցայ: Անկէ յետոյ ինչ որ ուզեցին ըսի:

Չէրքէզ Էթէմը տեսա՞ր, հարցուցին: — Ոչ, պատասխանեցի: Երբ նորէն սկսան ամորձիքներս սեղմել, ըսի թէ տեսայ:

Ցաջորդ օրը հաշտարար դատաւորին ներկայացայ: — Ըրած յայտարարութիւնդ ճի՞շդ է, հարցուց: «Ոչ» պիտի պատասխանէի, երբ յանկարծ ետեւս կանգնած տեսայ ոստիկան - զինուորներու հրամանատարը: Վախէս «այո» ըսի:

Անկէ Մարաշ գացի: Ոստիկանատան մէջ կրկին հարցաքննեցին: Լաւ վարուեցան հետս եւ փորս կշտացուցին: Այն ատեն ըսի թէ առաջին յայտարարութիւնս անհիմն է: Առտուն, յետոյ Անգարա տարին զիս: Հոն ալ կրկնեցի թէ առաջին յայտարարութիւնս անհիմն է, եւ երբ պնդեցի՝ սկսան չարչարել զիս: Չորս օր չորս գիշեր անօթի մնացի:

Խելքս գլուխս թռաւ, երբ ըսին ինծի. — «Դուն եկած ես մահափորձ կատարելու Աթաթիւրքին եւ Իսմէթ փաշայի դէմ»: Ես հովիւ մըն եմ, ի՞նչպէս կրնամ միտքէ անցընել այս տեսակ բաներ: Բայց բանի այսպէս ըսել տուին: Ցետոյ սուրճ եւ ջուր տուին ինծի: Ստիպուած՝ ըսի թէ «չորս հոգի սպաննելու եկած էինք»:

Խորխս ապայի անունը ըսել տուին ինծի: Ցետոյ հարցուցին թէ աւելի մեծ մարդ կա՞յ գործին մէջ: Վախէս տուի նահիէ միւտիւրին անունը, խորհելով որ այս ձեւով հանգիստ կը թողուն զիս: Բայց սակայն ալ բաւական չգտան եւ հարցուցին. — Ճանըմ, գործին մէջ երեսփոխան ես. ալ պիտի ըլլայ: Այն ատեն միտքս եկաւ Ալի Սայիպը, որուն անունը լսած էի Մարաշի մէջ: Դժբաղդաբար անոր անունը տուի, որովհետեւ խորհեցայ — մարդ չպիտի հաւատայ եւ թերեւս ազատիմ:

Բայց օր մը հարցուցին թէ Քեազըմ փաշա եւ Ջիա պէյն ալ կա՞ն գործին մէջ: Դարձեալ մեծ մարդու մը մասին ալ հարցուցին:

Նախագահ. — Ո՞վ է այդ Քեազըմ փաշան:

— Ձեր գիտեր, ըսաւ Եահեա, աւելցնելով որ երբ շարունակ փոխէր իր յայտարարութիւնը, հարցաքննիչ դատաւորը հարցուցած է թէ «դուն վիպասա՞ն ես»: — Այս կացութեան մատնուողը ամէն բան կրնայ ըլլալ, պատասխաներ է: Ցետոյ կրկնեց թէ չի ճանչնար Ալի Սայիպը եւ միւս ընկերները:

Նախագահ. — Շատ աղէկ, այս մարդիկը քեզի հետ չէի՞ն:

— Ոչ, ոստիկան զինուորներու հրամանատարն էր որ ըսել տուաւ անոնց անունները:

— Թող չըսէիր:

— Չկրցայ դիմանալ չարչարանքին:

Եահեայի հարցաքննութիւնը մէկ ժամէ աւելի տեւեց: Ցետոյ ընդհ. դատախազը խօսք առնելով ըսաւ.

«Ֆրանսական կառավարութիւնը Սուրիոյ մէջ քննութիւն կատարած եւ արդիւնքը արտաքին գործավարութեան միջոցաւ ղրկած է մեզի: Պիտի ներկայացնեմ դատարանին: Տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ Չէրքէզ Եահեա տեսակցած է չէրքէզ Րաղըպի հետ եւ նոյն օրը միասին անցած են սահմանը: Ցետոյ Եահեա խոստովանած է որ օղիի շիշը պահած է ծերպի մը մէջ: Կը խնդրեմ որ ատենադրութիւնը արձանագրէք»:

Ցետոյ հարցաքննուեցաւ Իզզէթ որ ըսաւ թէ ինք չարչարանքներու ենթարկուած է եւ թէ ապահովութեան տնօրէնն է որ իրեն ըսել տուած է Ալի Սայիպի ուղղուած հարցումը. — «Քանի որ երեսփոխան ես, ինչո՞ւ խառնուեցար այս գործին»: Ցետոյ ըսին թէ ի՞նչ պատասխան տուիր: Եւ իր բերանը դրին «տամայի քարի պէս» բացատրութիւնը: Աւելցուց թէ իր ամբողջ պատմութիւնը անհիմն է եւ միայն ճնշումի տակ ըսած է:

Այս միջոցին Ալի Սայիպի փաստաբան Համտի Շէվքէթ ըսաւ. — «Գործին մէջ Ալի Սայիպը կա՞յ», Իզզէթին հարցուցած է պաշտօնեայ մը: Ո՞վ է այդ պաշտօնեան: Ցետոյ քանի մը անգամ հարցուցած են. «Ալի Սայիպն ալ բաւական չէ այս գործին համար»:

Նախագահը հարցուց թէ որո՞նք էին այդ հարցումները ընողները: Իզզէթ ըսաւ թէ իր գտնուած վայրին ոստիկանապետը Համտի անուն կարճահասակ մարդ մըն էր:

Նախագահ. — Ոստիկանապետին անունը չես գիտեր:

— Ձեր գիտեր: Եթէ զինքը տեսնեմ՝ կը ճանչնամ: Գիրուկ մարդ մը ...

Ալի Սայիպի փաստաբանը շեշտած ըլլալով որ ամբաստանեալները իրականութիւնը յայտնած են երբ իրենց դէմ տեսած են դատաւորները, ընդհ. դատախազը հարկ տեսաւ ճշդելու որ ինք անձամբ գտնուած է առաջին հարցաքննութեան ժամանակ եւ բոլոր ամբաստանեալներուն մէկիկ մէկիկ ըսած է որ դիմացինը դատաւոր է:

«Ընդհ. դատախազութիւնը չարչարանքի գործիք չէ: Ես չեմ կրնար ամբաստանեալը ճնշել եւ ըսել անոր. — «Ալի Սայիպ լալով աղաչեց Աթաթիւրքին, ամէն բան խոստովանեցաւ եւ յայտնեց թէ խաբուած է Չէրքէզ Էթէմէն: Այլ եւս դուն պարապ տեղը մի ծածկեր»:

Ամբաստանեալ Իզզէթ ըսաւ. «Ասանք քեզմէ լսեցի ես»:

Իզզէթի եղբայրը Արիֆ յայտնեց թէ ինք 1929ին անցագրով Աման գացած եւ հոն ճանչցած է Չէրքէզ Էթէմը եւ եղբայրը, բայց որ եւ է խօսակցութիւն չէ ունեցած քաղաքականութեան մասին: Ցետոյ յայտնեց որ նախապէս իր բոլոր ըսածները ճնշումի տակ յայտնած է:

Հապա՞ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ ըսածներդ: Երբ այս դիտողութիւնը եղաւ, ամբաստանեալը ըսաւ թէ հոն ալ իր ետին տեսաւ քօմիսէր Օսմանը եւ վախցաւ:

Նախկին միւտիւր Շէմսէտտին յայտնեց թէ ընաւ դեր չունի խնդրին մէջ, սուտով կապուած է վարչաձեւին եւ թէ Աթաթիւրքին վրայ երկարել ուզող թեւը ինքնին պիտի փրթի:

Ըսաւ թէ ոստիկանութեան Ա. ճիւղէն ստացած էր ծածկագիր հեռագիր մը ուր կ'ըսուէր թէ չորս հոգի Թուրքիա պիտի անցնին եւ Չէրքէզ Իզզէթի տունը պիտի իջեւանին:

Ցետոյ Խորխս հարցաքննուեցաւ: Նախագահը ըսաւ. — Եահեա ըսած է թէ դուն դաւադիրներուն (սուֆգատտի) հրահանգ պիտի տաս եղեր:

Խորխս. — 67 տարեկան ծերունի մըն եմ: Մինչեւ այս տարիքս՝ ոչ Եահեան ճանչցած եմ, ոչ ալ Էթէմը: Ոչ ծեծ, ոչ ալ հայհոյանք կերայ: Միայն կը խնդային: Սուֆգատ: Սուն սու (ջուր) է, կ'ըսէր, բայց սա գատը ի՞նչ պիտի ըլլայ... (Սուֆգատտ արաբերէն բառը կազմուած է սու (գէշ) եւ գատ (դիտաւորութիւն) բառերէն:

Ամէնքն ալ սկսան խնդալ. նախագահը լռութիւն յանձնարարեց:

« ԵՍ ՁԼԱՄ, ՈՒ՞Վ ԼԱՑ... »

Ցետոյ հարցաքննուեցաւ Ալի Սայիպ որ ըսաւ թէ ամբաստանեալներէն միայն Իզզէթը կը ճանչնայ, զայն ալ չէր տեսած չորսուկէս տարիէ ի վեր: Հարցաքննիչ դատաւորը իր որոշմնագրին մէջ երկու ձեւով կը մեկնէ լալս: 17 տարիէ ի վեր, հաւատարիմ զինուորի մը նման չեմ բաժնուած Աթաթիւրքէն: Արդ, երբ անունս կը խառնուի մահափորձի գործին, ես չլամ ո՞վ լայ»:

Ցետոյ իբրեւ վկայ կանչուեցաւ Անգարայի ոստիկանութեան տնօրէն Սայիտ: Վկայութենէն առաջ, սակայն ընդհ. դատախազը խօսք առնելով ըսաւ.

— Ալի Սայիպ, ասկէ առաջ ըսած էր. — «Եահեա երկու երեք օրէն ետ պիտի առնէ իր խօսքը. կը հաւատամ ասոր»: Իրապէս, աստուածային հրաշքի մը պէս, Եահեա երկու երեք օրէն ետ առաւ իր խօսքը: Ոստիկանատան տնօրէնը կը բացատրէ թէ ի՞նչպէս Եահեա տուած է Ալի Սայիպի անունը եւ ի՞նչպէս իր (տնօրէնին) լեզուն բռնուեր է, երբ իմացեր է եղած յայտարարութիւնը:

Ասոր վրայ ոստիկանական տնօրէնը խօսք առնելով ըսաւ. — Քննութեանց վերջին օրերն էին: Պահ մը երեսս նայելէ յետոյ, Եահեա ըսաւ. — «Վերջին խօսք մը ունիմ»: Ցետոյ վարանեցաւ: Երբ պնդեցի, ըսաւ. — «Այս գործին վարիչը Ալի Սայիպն է. անոր ագարակին մէջ մարզանք պիտի ընէինք, բոլոր հրահանգները ինքը պիտի տար»:

Ես գիտեմ թէ Ալի պէյ որքա՛ն մօտիկ է Աթաթիւրքին եւ արժանացած է անոր բարիքներուն: Կասկածեցանք եւ կրկին հարցուցինք: Կրկնեց իր խօսքը: «Սուտ կը խօսիս» ըսինք: Նորէն պնդեց:

Վկան յայտնեց թէ ամբաստանեալը նոյն խօսքը կրկնեց կուսակալին, ներքին գործավարին եւ ապահովութեան ընդհ. տնօրէնին առջեւ:

Ալի Սայիպ ըսաւ թէ «այս մարդը (ոստիկ. տնօրէնը) բուն իսկ ծեծողներուն եւ հայհոյողներուն գլխաւորն է: Ամէն բան կ'երեւակայէի, բայց չէի կրնար երեւակայել որ ընդհանուր դատախազութեան աթոռը գրաւող երիտասարդ մը կը խեղաթիւրէ բառերս»:

Ընդհ. դատախազը յայտնեց թէ ապահովութեան տեսչութենէն գործակալ մը նամակ մը գրած է իրեն: Եթէ դատարանը պէտք տեսնէ, տեսչութիւնը պիտի ստիպուի զրկուիլ այդ պաշտօնեայէն եւ անոր անունը յայտնել, որպէսզի գայ ու վկայէ:

գարեանը, որոնց շնորհակալութիւն յայտնեցաւ բոլորի կողմէ: Ցաջողապէս արտասանեց Օր. Սխալեան: Փոքրիկներ Լ. Մովսէսեան եւ Մ. Փաշանեան առանձին փայլ տուին հանդէսին: Ցետոյ ներկայացուեցաւ Հ. Ս. Երեմեանի «Երկու ծայրայեղներ»ը, մասնակցութեամբ պատանիներ Շ. Ցարութիւնեանի, Ռուբէն եւ Ցոլակ Տէր Ցարութիւնեաններու եւ Արա Մովսէսեանի՝ անվերջ ծիծաղ յառաջ բերելով: Հայ տիկինները սիրայօժար հայկական անուշ էին պատրաստած: Բոլոր ներկաները հիւրասիրուեցան հայկական տաք մթնոլորտի մէջ:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ... ԲԱՆՏԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 յունուար (Ցառաջ). — Առանց անդրադառնալու Մարսէյլի մէջ տիրող առօրեայ թշուառութեան, պիտի աշխատիմ նկարագրել, հայ բանտարկեալ - աքսորեալներու ողբերգութիւնը:

Ա. — Ներքին պատիժ. — Ձմեռուան այս անողոք եղանակին, բանտարկեալ ըլլալ կը նշանակէ ճաշակել կեանքի բոլոր դառնութիւնները:

Թէեւ բանտային վարչութիւնը համահաւասար իրաւունքներ կուտայ օտար աքսորեալին, տեղացիին նման, բայց մեր հայրենակիցները կարօտը կը քաշեն գաւաթ մը տաք սուրճի, կտոր մը օճառի, նամակի թուղթի, ճերմակեղէնի, չեմ խօսիր ծխախոտի մասին, որ բանտարկեալի մը մխիթարութիւնը կը կազմէ:

Բ. — Արտաքին պատիժ. — Վտարում երկրէն, ինչ որ աւելի սոսկում կ'ազդէ հայ տարագիրին: Մէկ ամիս, երկու ամիս բանտային պատիժը ժամանակաւոր է, բայց վտարումը կը զարհուրեցնէ, քանի որ Հայը չունի երթալիք տեղ: Դատապարտուած է երթալ ու գալ բանտէ բանտ, տարիներով:

Մարսէյլի եւ Էքսի բանտային տոմարներու մէջ լեցուն են «եան»ները եւ «օֆ»երը:

Ասոնք Ժընեւին սաներն են, Ազգաժողովի նկուղին մէջ ծնած:

Հայ աքսորեալներուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն, ընդհանրապէս, նախկին չափահաս որբերը, ամուրիները, երիտասարդները, որոնց անհաշտ յանցանքներով եւ անդարմանելի վիճակով ոչ ոք կը հետաքրքրուի: Առաջնորդարանի կողմէ, Մեսրոպ քահանան է միայն, որ պարբերական այցելութիւններով, կրօնական յորդոր ու խրատներով կը զօրացնէ հայ բանտարկեալին բարոյական կորովը: Բայց նիւթակա՞նը:

Բարեբախտութիւն է, — ի՜նչ հեգնանք, — որ վերջերս դատարանները քիչ մը աւելի բարեացակամ են Հայերու հանդէպ:

Ասկէ առաջ քանիցս իբրեւ վտարեալ դատարանի կողմէ դատուած եմ եւ ճաշակած բանտային բոլոր դրկանքները, ականջովս լսած եմ դատաւորի եւ դատախազի սովորական յանդիմանութիւնները, առանց ազգի խտրութեան:

— Ինչո՞ւ համար չէք մեկնիր Ֆրանսայէն: Մենք չենք կրնար պահել ձեզ մեր երկրին մէջ:

Մինչդեռ դեկտեմբերի սկիզբէն ի վեր որոշ փոփոխութիւն մը կը նշմարեմ: Մասնաւորաբար տարագիրներուն հանդէպ:

Դեկտ. 4ին Մարսէյլի դատարանին

ՕՐ. ՎԱՌՎԱՌԷ ՍԷԹԵԱՆ
եւ
ՄԻՆԱՍ ՍԷՑԷՖՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ, 14 յունուար 1936

մէջ ականջովս լսեցի ընդհանուր դատախազին յայտարարութիւնը:

— Մենք չենք կրնար մեր երկրի մէջ պահել եւ սնուցանել տարիներով օտար դատապարտեալ մը, բացի ռուս եւ հայ քաղաքական տարագիրներէ, որոնք երկիր չունին:

Աքսորական

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ցունուար 11 շաբաթ գիշեր Պիյանքուրի Լիւսիէնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մանճըլըքցիներու Հայր. Միութեան երեկոյթ - պարահանդէսը: Սրահը լեցուած էր ժամանակէն առաջ: Միութեան նախագահ Պ. Կ. Նիկողոսեան բացաւ հանդէսը, եւ անմիջապէս յետոյ սկսաւ ներկայացումը մը Շիրվանզադէի «Նամուս»ին: Դերասանները շատ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ եւ հետաքրքրութիւնը մինչեւ վերջ վառ պահեցին: Տիկիններ Գայիանէ եւ Աղնաւուրեան, Պ. Պ. Աղնաւուրեան, Գ. Բարիլոյեան, Ն. Պչտիկեան, Վ. Ալթունեան կանոնաւորապէս տարին դժուարին դերեր, հակառակ բեմին խեղճութեան եւ զարդարանքներու պակասին եւ վերջացուցին ներկաներու ծափերուն մէջ:

Հանդէսին ամէնէն յատկանշական երեւոյթը կը կազմէր այս գիւղի միութեան համագործակցութեան եղանակը: Բոլոր հայրենակցականները սկսած են միասին, բայց ժամանակի ընթացքին տեղի ունեցած են զանազան բաժանումներ եւ անոնց ծոցին մէջ պարզուած են վերի եւ վարի թաղի ջլատիչ պայքարի բացասական երեւոյթներ, իսկ Սեբաստիոյ շրջանի անցեալի այս տոհմիկ գիւղի զաւակը կառչած է ամուր իր ծննդավայրի աւանդութիւններուն, եւ իրարու մէջ սեղմուած մտերմիկ յարաբերութիւնները զարձացած են զայն միատարր եւ միակամ:

Անակնկալ մըն էր փոքրիկն Վաղինակ Աղնաւուրեանի երեւումը բեմին վրայ: Մարինեանի թատրոնէն — ուր կը կատարէ դերեր — նոր վերադարձած էր եւ սկսաւ իր խաղացանկէն արտասանել «Փանթէզի»ներ համով հոտով: Վերջը իր քոյրիկին հետ պարեց հայկական, կովկասեան պարեր՝ որոնք արժանացան խանդավառ ծափերու: Օր. Վերոնիկ Զատիկեան մասնաւոր տարազով երկու պարեր պարեց, որոնց կ'ընկերակցէր Պ. Գաբրիէլին իր թառով:

Հայկական եւ եւրոպական պարերը շարունակուեցան մինչեւ առաւօտ: Իւրաքանչիւր խմբակ կը պարզէր զուարճութեան զանազան արտայայտութիւններ: Պիտի փափաքէինք որ Մանճըլըքի Հայր. Միութիւնը միշտ կանգնած մնայ համերաշխութեան գետնի վրայ, եթէ կ'ուզէ դառնալ աւելի կենսունակ հաւաքականութիւն եւ կատարէ դրական աշխատանք:

Թղթակից

Ց. Գ. — Հանդէսի ընթացքին կատարուեցաւ վիճակախաղ մը. շահող թիւերն են 4, 72, 298, 309, 306, 320, 412, 471, 478, 481, 560, 599:

Դիմել Կ. Նիկողոսեանի 19, Rue Ampère, Cachan:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 10 յունուար. — Դեկտ. 6-ին Լանտվէհր Քազինոյի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայ օրիորդներու կազմակերպած հանդէսը, ներկայութեամբ գաղութիս ստուար մասին:

Օրիորդները ջանք չէին խնայած այդ երեկոյթին յաջողութեան համար: Օր. Գէօնջեան նուագեց դաշնակի վրայ, Օր. Նազարեան եւ Օր. Աբեղեան երգեցին եւ պարեցին, արժանանալով ջերմ ծափերու:

** Նոյն շէնքին մէջ յունուար 4ին Պերլինի Գաղթ. Միութիւնը սարքած էր Ծննդեան հանդէս մը մանկական բաժնով, որ արդէն աւանդութեան կարգ է անցած եւ որուն կը փութան ներկայ ըլլալ բոլոր անդամները, տեսնելու թէ ինչպէս օտարութեան մէջ մեծցող մեր տղաքները չեն մոռնար իրենց մայրենի լեզուն եւ մաքրահնչուն հայերէնով կ'երգեն եւ կ'արտասանեն: Փոքրերը հաւաքելու եւ վարժեցնելու դժուարին գործը ստանձներ էին հոգեւոր հովիւ Ծահլամեան Ծ. վարդապետ եւ ժրաջան Օր. Նա-

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Ցառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հատավաճառի, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար):

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

չի հիւանդանոցին ռմբակոծութեան դէմ ։

*** Իտալական թերթերը բացորոշապէս կը հասկցնեն թէ կառավարութիւնը այլեւս բան չսպասեր Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ պիտի շարունակէ պատերազմը, գլուխ հանելու համար իր ծրագիրները։ Միւս կողմէ կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը չուզեր որ եւ է նախաձեռնութիւն ստանձնել, Ազգերու Դաշնակցութեան յունուար 20ի ժողովին առթիւ, իրականացնելու համար քարիւղի եւ ուրիշ կենսական նիւթերու արգելքը։ Երէկ դահլիճը նիստ պիտի գումարէր, վերջնապէս ճշդելու համար իր դիրքը յայսհարցին առթիւ։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Պ. Իտըն երկուշաբթի օր Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի առաջարկէ ընդունիլ կամ մերժել քարիւղի արտածման արգելքը, փոխանակ ուժգնօրէն պաշտպանելու այդ ծրագիրը։ Անգլիա ձանձրացած կ'երեւայ ամէն բանի մէջ նախաձեռնութիւն ըստանձնելու դերէն, աւելի չգրգռելու համար Իտալիոյ թշնամութիւնը։ Կուսակից ըլլալով հանդերձ հաւաքական ապահովութեան ծրագրին, Անգլիա պիտի ձգէ որ ուրիշ պետութիւն մը նախաձեռնութիւն ստանձնէ եւ ինք ալ պիտի կատարէ իր բաժինը։

Ճափոն կը շարունակէ «թէթեւցնել» Չինաստանը

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնը նոր ձեռնարկ մը պիտի կատարէ, երկու նահանգներ եւս կցելու համար հիւսիսային Չինաստանի ինքնավար շրջանին։ Երկու նահանգներ, Հօփէյ եւ Չահար, ինքնավարութիւն հռչակած են արդէն։ Այժմ կ'ըսուի թէ այս քանի մը օրերու ընթացքին Ճափոն գործօն քայլեր պիտի առնէ, գլուխ հանելու համար իր սկզբնական ծրագիրը,— անջատել հինգ նահանգներ, որոնք ունին համագումար 100 միլիոն բնակիչ (Հօփէյ, Չահար, Շանսի, Շանթունկ եւ Սուիյան)։ Անշուշտ խընամակալն ալ ինք պիտի ըլլայ։ Այս առաջադրութեամբ, ոչ միայն ծրագիրներ կը մշակուին, այլ եւ մանչուզինուորներ յառաջանալ սկսած են ։

Զինացի ուսանողները կը շարունակեն ցոյցեր կատարել զանազան կեդրոններու մէջ, բողոքելով Ճափոնի ոտնձգութեանց դէմ։ Քանթոնի օտար բնակիչներուն պատուիրուեցաւ եւրոպական թաղամասէն դուրս չելլել իրիկուան ժամը 8էն վերջ։

Հրապարակային հանդէս

Ֆ. կ. Խաչի Տեսինի Մասնաճիւղի կողմէ

ի նպաստ իր դպրոց-մանկապարտէզին

19 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. տան մէջ։

Կը խօսի Մարսէյլէն հրաւիրուած Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.

կը ներկայացուի «ՔԱՐՔԵՐՈՒՆ ԿՈՒԻԸ» (զաւեշտ)

ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ ընտանեկան խնճոյք Հ. Յ. Դ. տան ներքնայարկը։ Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Քիպրիթճեան։

ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

«Վ Ւ Մ»

Լոյս տեսաւ ԺԲ. թիւը։

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ։

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 փրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Է

Կեդրոն թաղի մէջ, լուսաւոր փոշկակարի խանութ մը, 4 մեթր քառակուսի տարածութեամբ եւ ետեւը ունի սենեակ մը։ Տարեկան վարձք՝ 1800 ֆր., չարժ միասին, եւ պատրաստ յաճախորդներով։ Կան նաեւ յարակից երկու խանութներ՝ յարմար դերձակի եւ ուրիշ գործերու։ Դիմել՝ տեղւոյն վրայ, 8 Rue d'Italie, Paris (13), մէթրօ՝ Tolbiac:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Ֆ. կ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ջթանոզի Հայր. Միութեան, որ թոյլ տուաւ իր սարքած պարահանդէսին մէջ քօքարտ ծախելու, որմէ գոյացաւ 114 ֆր. 25:

Շնորհակալութիւններ նաեւ Սեօլէօզի Հայր. Միութեան Արեւելք թատերախումբին, որ թատերական հագուստներ տրամադրեց միութեանս։ Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Պ. Պ. Հալէչեանի, Հայկազեանի, Եկաւեանի, Գարաեանի, Պալապանեանի եւ Սինանեանի եւ բոլոր անդամուհիներուն, որոնք սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր ներկայացման։

X

Մարսէյլ, 13 յունուար.— Քօնսէփսիօն հիւանդանոցի 21 հայ հիւանդներս կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնը Հ. կ. Խաչի Մասնաճիւղին, որ կաղանդի առթիւ 315 ֆրանք բաշխեց Տիկ. Ջապէլ Պետիկեանի ձեռամբ։ Սէն Լու կրան փէնի Հ. կ. Խաչի ենթամասնաճիւղն ալ Տիկ. Դաւիթեանի եւ Սարգիսեանի միջոցաւ 100 ֆր., իսկ Պուլվար Օտտոյի Հ. կ. Խաչի ենթամասնաճիւղը Տիկ. Սիրունեանի եւ Սարգեանի միջոցաւ 100 ֆր. ղրկած էին։ Աղքատախնամը ու Որբախնամն ալ Տիկին Աթանասեանի եւ Պ.Պ. Սելեանի եւ Կէօնճեանի միջոցաւ բերաւ իր օգնութիւնը, 325 ֆրանք։

Նոյնպէս «Հայ Սիրտ»ի խմբագիր Պ. Եղիշէ Թորոսեանէ ստացանք 120 ֆրանք։

Խորին շնորհակալութիւն բոլորին։

Ի դիմաց հիւանդներու

ԼԵՒՈՆ Ա. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պըտուղեան Լափաքցի (Տարտանկլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ։ Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ։ Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz. 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

— • —

Համազգայինի ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր մարմիններէ եւ անհատներէ որ այսուհետեւ իրենց թղթակցութիւնները ուղղեն հետեւեալ հասցէով միայն՝

V. Yarjanian, P. R. «Hamazkaïn», 44,Rue Lafayette, Paris (9).

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, փարիզ:

Երեկոյթ-պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Rue Carnotի (Շավիլի Սէն Լազար կայարանին կողմը) սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ընկ. Թորոսեան:

Նուագ եւ պար — *Աժան պիւֆէ*

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle Lucienի մէջ, **13, Rue d'Issy,** Պիյեանքուր (*Մէթրօ*՝ Marcel Sembat)

Կը ներկայացուի Ս Ա Ս Ո Ւ Ն (Ս. Երէցեանի)

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ԴՐՕՇՈՒՆԻԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

ՏՈՄՍԵՐ՝ **7, 5** եւ **3** ՖՐԱՆՔ

Կէս գիշերէն վերջ հայկական պարեր Տարօնի տարազով, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ընտիր ճազով։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ ։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 64ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

այսօր հինգշաբթի ժամը 20.45*ին* Ecole des Langues Orientales*ի մէջ*

2, Rue de Lille, Métro: St. Germain des Près

կը խօսին՝ Հ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ կեանքի եւ բանաստեղծութեանց մասին:

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ եւ ԼԱ ՔՐՈՏԻ մասնաճիւղին կողմէ

19 յունուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

230 Շըմէն տը լա Մատրակ, Պառ Վէնսանի մէջ

դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ մասնակցութեամբ դերասանուհի ՍԻՐՈՒՆԻ

կը ներկայացնէ «ԱՆՈՒՇ»ը

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ, 13, Rue Pierre Curie, kr. Bicêtre

մէթրօ փորթ տ'իթալի

կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

ղեկավարութեամբ դերասան ՈՍԶՈՒՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին

Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

Լիոն, 25 յունուար, շաբաթ երեկոյ 3րդ թաղապետարանի սրահին մէջ

ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

Պ. ԱՐԱՄ ԽՈՋԱՅԵԱՆ

Magasin Espéranto, Lalézar

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette — **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԱՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷի մօտ

ՄԷԹՐՕ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ. *շիշ քէպապ, լիւլէ քէպապ, տօլմա* եւլն., ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վօտկա եւ զանազան խմիչներ։ Տրամադրելի սրահ հացկերոյթի, նշանտուքի եւ հարսնիքի։ Պայմանագրուիլ նախօրօք։

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու* եւ *տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, Charlebourg 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը, մեծաքանակի գինով եւ չսպառածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colombes, (Seine).

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**

ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հալ Շոփէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ձկնավաճառի, 1 մսագործ քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գորգի, հրուշակեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի *եւ մէկ* վիճակահանութեան *տոմսեր ծախելու խանութներ։ Անմիջապէս օգտուիլ առիթէն։*

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. **Sarian**ի, **9, Rue Lekain. Paris.**

Խիստ շահաւոր

Ստիպուած ըլլալով մեկնիլ եղբօրս մօտ (Արժանթին), ծախու է կօշկակարի խանութս, դիւրամատչելի պայմաններով։ Ունիմ կօշիկի նորոգութեան եւ չափու վրայ ապսպրանք տուող պատրաստ յաճախորդներ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել 11 rue Rodier, *Փարիզ* (9).

50 մէթր հեռու ԻՍԻի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր. տարժ. շօֆաժ միասին։

Աժան գինով երկու խանութներ։ դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Շրջանի *Յառաջի* ցրուիչ

Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *թորումով*, բնական *անիսոնի* խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղի

Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — **Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ**

— Չեմ հասկնար թէ ինչու այդպէս կ'ըսէք, գիտել տուաւ ոստիկանը. հետքերը կե՞ղծ են... կարդացած եմ որ տանկ բաներ կը պատահին, թէեւ ես այդ մասին փորձառութիւն չունիմ... կեղծ կամ իրական, հետքերը տեղ մը պիտի առաջնորդեն մեզ ։

Փուարօ ուսերը թօթվեց՝ թեւերը օդին մէջ բարձրացնելով ։

Յետոյ ոստիկանը մեզի ցոյց տուաւ մատի հետքերուն մեծղիր լուսանկարները եւ գիտական բացատրութիւններով նկարագրեց զանոնք։

— Իմ խօսքս մտիկ ըրէք, պնդեց ան երբ տեսաւ թէ Փուարօ լուսանկարներով հետաքրքրուիլ չէր ուզեր. պէտք է ընդունիք որ այս հետքերը կը պատկանին մէկու մը որ տունն էր այդ գիշերը ...

— Անշուշտ, ըսաւ Փուարօ։

— Շատ բարի ուրեմն. ես անեցիներուն մատի հետքերը առած եմ, ամէնունն ալ, պառաւէն մինչեւ խոհանոցին ծառան... Չեմ կարծեր որ Տիկին Էքրօյտ պիտի սիրէր « պառաւ » մականուանումը ։

— Ամէնունն ալ, կրկնեց Բէկլըն ։

— Մինչեւ անգամ իմս, ըսի չորութեամբ։

— Լաւ, ոչ մէկ հետք կը համապատասխանէ դաշոյնին վրայ երեւցող հետքերուն... բայց կը մնան երկու հոգի — մէկը Րէլֆ Փէյթընը, միւսն ալ այն անանօթը որուն մասին բժիշկը խօսեցաւ... երբ այդ երկուքն ալ գտնենք...

— Ժամանակ վատներ էք, ընդմիջեց Փուարօ ։

— Չհասկցայ, պարոն...

— Ըսի՛ք թէ ամէնուն մատի հետքերը առեր էք... բացարձակօրէն ճշմարի՞տ է ձեր ըսածը...

— Անշուշտ ...

— Մարդ չմոռցա՞ք ...

— Մարդ չմոռցանք ...

— Ողջ կամ... մեռա՞ծ...

Ոստիկանը ապշած մնաց վայրկեան մը. յետոյ հարցուց.

— Ըսել կ'ուզէք...

— Մեռնողը ըսել կ'ուզեմ, Պ. ոստիկան...

Բէկլըն նորէն չհասկցաւ թէ Պելճիքացին ինչ ըսել կ'ուզէր։

— Ես կ'ըսեմ որ դաշոյնին դաստակին վրայի հետքերը Պ. Էքրօյտի մատներուն հետքերն են... շատ դիւրին է ստուգել... դիակը մէջտեղն է դեռ...

— Բայց ի՞նչու... ի՞նչ իմաստ կայ ... վստահ եմ որ անձնասպանութեան չէք վերադրեր, Պ. Փուարօ...

— Ոչ, ոչ, իմ տեսակէտս հետեւեալն է — ոճրագործը ձեռնոց ունէր եւ կամ ուրիշ որ եւ է բան մը կապած էր ձեռքին... հարուածը իջեցնելէ յետոյ զոհին ձեռքը վերցուցած եւ դաշոյնին դաստակին վրայ սեղմած է..

— Ինչո՞ւ...

— Որպէսզի հանելուկը կատարեալ ըլլայ...

— Լաւ, ես այդ գործին կը նայիմ.. ե՞րբ այդ տեսակ բան մը ձեր միտքէն անցաւ ...

— Երբ դուք բարի եղաք ինծի ցոյց տալու դաշոյնը եւ ուշադրութիւն հրաւիրեցիք մատի հետքերուն վրայ ... մորթի գիծերէն շատ բան չեմ հասկնար, կը խոստովանիմ, բայց որքան որ նշմարեցի, այդ հետքերուն դիրքը քիչ մը տարօրինակ թուեցաւ ինծի... ես այդ ձեւով չէր որ պիտի բռնէի դաստակը... բնականաբար ալ ձեռքը ուսին վրայէն ետեւ տանելու պարագային, դժուար պիտի ըլլար բացարձակօրէն ուղիղ դիրքով դաստակին վրայ դնել զայն...

Ոստիկանը բերանաբաց՝ Պելճիքացին նայեցաւ, այս վերջինը բոլորովին անտարբեր արտայայտութիւն մը ունէր։

— Շատ աղէկ, ըսաւ Բէկլըն, գէշ միտք մը չէ... ես կը նայիմ, բայց յուսախաբ չըլլաք եթէ արդիւնք մը չստանամ...

Ոստիկանին մեկնումէն յետոյ Փուարօ ինծի մօտեցաւ։

— Ուրիշ անգամ աւելի զգոյշ պիտի ըլլամ, որպէսզի չվիրաւորեմ իր արժանապատուութիւնը, ըսաւ. առանձին ենք հիմա... ի՞նչ կ'ըսէք, բարեկամս, ընտանեկան ժողով մը գումարե՞նք ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 17 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3014

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Երկու տարի առաջ, առիթով մը «Դիմակաւոր կոմիտէ» կոչեր էինք Բարեգործականի կեդրոնը:

Բարեմիտ մարդիկ վրդովում յայտնեցին, իբրեւ թէ սրբապղծութիւն մը կատարած ըլլայինք:

Սովորութիւն չունենալով բառեր արձակել օդին մէջ, առանց հիմնաւորման եւ փաստի, կ'ուզէինք որ հակառակն ապացուցանէին, բարեկամ թէ թշնամի: Եւ գործքով, ոչ թէ չռայլարան հաստատումներով, որոնց դասական վարպետն է Բարեգործականի վարիչ-պատուիրակը: (Եթէ կեդր. Վարչութեան անդամները նոյնքան հայերէն գիտնային, ապահովաբար պիտի կարմրէին, բաղդատելով խօսքն ու գործը):

Արդ, ի՞նչ կ'ապացուցանեն այն փաստերը որ կը կրկնուին անընդհատ, եւ որոնց վերջին ամփոփումը կը ներկայացնէ Հալէպի Քաղաք. Ժողովին պաշտօնական զեկոյցը:

Կրթական ծրագրի գործադրութեան առթիւ, ամբողջ բանակցութեանց ընթացքին, Հալէպի ազգ. վարչութիւնը իր դլխուն վերեւ, իր ետեւէն կը տեսնէ սեւ շուք մը,— Բարեգործականի քննիչը, «Տիար» Միքայէլ Նաթանեան, որ աջ ու ձախ հրամաններ կ'արձակէ, իբրեւ թէ գերագոյն իշխանութեան մը կամ կուսակցութեան մը լիազօր ներկայացուցիչն ըլլար:

Կը պատահի որ նոյն իսկ Բարեգործականի տեղական մասնաժողովը լեզու կը գտնէ ազգ. իշխանութեան հետ, բայց ահա խորհրդաւոր ուժ մը կը փակէ ճամբան, «դեկրէտ»ներ արձակելով: (Ինչպէս Յունաստանի մէջ, Սելանիկ եւ Աթէնք եւ այլուր):

Հետեւա՞նքը,— Թոյլ տուէք նորէն դիմել Հալէպի Քաղաք. Ժողովի զեկոյցին (10 դեկտ. 1935):

Երկու տարուան քաշքշուքներէն վերջ, Քաղաք. Ժողովը 1935 Սեպտ. 10ին Բարեգործականի Հալէպի մասնաժողովին ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները.—

Ա.— Միութեան որդեգրած կրթական նոր ծրագրի գործադրութիւնը, Հալէպի ենթակայ կարգ մը շրջաններու մէջ ստեղծած է հակադիր նախատներ: Անմիաբանութիւնը, նիւթական եւ բարոյական ուժերու վատնումը տիրական երեւոյթ են ստացած կարգ մը վայրերու մէջ:

Բ.— Մութացկան հոգեբանութիւն մը վարակած է շրջաններու մեր ժողովուրդը եւ անոնց անմիջական ղեկավարները: Թեմիս կրթական հաստատութիւնները սակարկութեան նիւթ դարձած են, եւ ով որ դրամ շատ կուտայ, անոր կ'ենթարկուին դպրոցները, վասնզի այսօր, քիչ մը ամէն տեղ, հայ ծնողք չունին այլ մտահոգութիւն, եթէ ոչ իրենց զաւակներու ձրի կրթութիւնը ապահովել սա կամ նա ձեւով:

Գ.— Շրջաններու մէջ գտնուեցան ու մինչեւ այսօր ալ կան հոգաբարձութիւններ, որոնք խաբէութեամբ ու չարաշահութեամբ նպաստաւորուեցան կամ փորձեցին նպաստաւորուիլ երկու աղբիւրներէ միանգամայն, թէ Ազգ. Առաջնորդարանէն եւ թէ Հայ Բարեգործական Միութենէն բնդունելով կրթական նպաստներ: Մէկը միւսին տուածէն լուր չունէր. եւ դպրոցի հոգաբարձութիւններ օգտուելով այս կացութենէն մղուեցան կեղծիքի ու խաբէութեան:

Դ.— Ներկայ վիճակի շարունակութիւնը կրնայ խախտել Ազգ. Առաջնորդարանի եւ անոր վարչութեան հեղինակութիւնն ու վարկին բարոյական հիմունքները: Մտավախութիւնը ունինք նաեւ որ այս կացութեան շարունակումը, անխուսափելիօրէն պիտի յառաջ բերէ ազգային կեանքի կազմակերպութեան քայքայումը: Այդ արդէն նախատագրական կրնայ ըլլալ այս ժողովուրդին համար»:

Եւ կը խնդրէ որ, Բարեգործականը «կեդրոնի եւ շրջաններու մէջ կրթական նպաստի իր յատկացումները կատարէ միմիայն ազգ. Առաջնորդարանի միջոցաւ»:

Այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ «հակակրութիւններու եւ նախասիրութիւններու զոհ պէտք չէ դարձնել բարոյական ընդհանուր սկզբունքները, թէ հիմնականը եւ էականը հայ բազմակարօտ ժողովուրդին եւ անոր զաւակներուն բարոյականութեան պահպանումն ու անոր բարձրագոյն շահերուն պաշտպանութիւնը պէտք է ըլլայ»:

Արդի՞ւնքը,— «Կը ցաւինք որ անկէ ի վեր երեք ամիսներ անցած ըլլալուն հակառակ, մեր այս վերջին փորձն ալ անզօր մը մնացած է փոխելու Միութեան որդեգրած ուղեգիծը»:

Այս բոլորը «հաստուածական», մինչեւ իսկ «անձնական» (իրենց բառերով) քաղաքականութենէ մը չէ՞ն բխիր: Անոնք չէ՞ն մատներ կուսակցական — դաւադրական գործունէութիւն մը, քողարկուած՝ մանուածապատ և սրտառուչ բառերու հիւսքի մը մէջ:

Ոչ մէկ տարակոյս, որ անոնց վերջնական արդիւնքը պիտի ըլլայ փորել ազգ. իշխանութեանց հիմերը, դրամի ուժով մենաշնորհի վերածել նոր սերունդին դաստիարակութիւնը եւ ստեղծել նոր աւատապետութիւն մը:

Միայն կրթական չարաբաստիկ ծրագիրը չէ որ կը մատնէ այս ախտանշանները:

Բարեգործականի կեդրոնը մշակած է նաեւ ուրիշ ծրագիրներ, համագրաւելու համար բոլոր տրամադրելի ճակատները, երիտասարդականէն մինչեւ մարզականը:

Այդ կէտերու մասին խօսելէ առաջ, թոյլ տուէք հարցնել,— Այս արտակարգ եւ «աշխուժացեալ» գործունէութիւնը ինչո՞վ կը տարբերի, օրինակ, Հօկի քաղաքականութենէն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1,300,000 զինուոր, 14 միլիառ ռուբլի վարկ եւ ուրիշ պատրաստութիւններ

Այլեւս չէն ճանաչեր հաւաքական ապահովութեան

Երէկ հաղորդած էինք թէ Խ. Միութեան զինուորական գործավարութիւնը 14 միլիառ ռուբլի վարկ սահմանած է ազգային պաշտպանութեան համար, մինչդեռ 1935ին քուէարկուած էր միայն 6 միլիառ 600 միլիոն, իսկ ծախսուած՝ 8 միլիառ 78 միլիոն:

Նոր մանրամասնութիւններ կը հաստատեն թէ շատ աւելի կարեւոր հանգամանք ունին զինուորական պատրաստութիւնները: Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին առջեւ խօսած ճառին մէջ, կարմիր մարաջախտներէն Թուխաչեւսկի, զինուորական փոխ-գործավարը, երեւան հանեց շարք մը ձեռնարկներ եւ ծրագիրներ որոնք ցարդ անծանօթ կը մնային: Համաձայն իր յայտարարութեանց,—

1.— Խ. Միութիւնը սուզանաւեր եւ մարտանաւեր կը շինէ չողեպինդ արագութեամբ:

2.— Կ'աւելցնէ հրասայլերու (թանք) խումբերը եւ կազային պատերազմի յատուկ վաշտերը:

3.— Արդէն իսկ հաստատուած են 13 զինուորական ակադեմիաներ, ուր կը յաճախեն 16,000 ուսանողներ: Այս հաստատութեանց ծառայութեան շրջանը վերջերս չորս տարիէն բարձրացած է հինգ տարուան:

4.— Պահեստի բանակը հաւասար է նախապատերազմեան շրջանի ուժին, որ կը հասնէր տասը միլիոն զինուորի:

Այս յայտնութիւններէն վերջն էր որ մարաջախտը ժողովէն պահանջեց վաւերացնել աւելի քան 14 միլիառ ռուբլիի վարկը: Իր պահանջը արդարացնելու համար, Թուխաչեւսկի յիշեց Ճափոնի եւ Գերմանիոյ արագ բազմապատկումը եւ այդ երկու երկիրներուն յարձակողական միտումները Խ. Միութեան դէմ: Կարմիր Մարաջախտը, որ հաւանաբար խորհրդային բանակին սպարապետ պիտի նշանակուի պատերազմի պարագային, հաւաստեց թէ բանակը պատրաստ է ամէն պատահականութեան հանդէպ: Մինչ առաջ կարմիր բանակին 74 առ հարիւրը տարուան միայն քանի մը ամիսը կ'անցրնէր զօրանոցներու մէջ եւ մնացեալ ժամանակը տան մէջ, այժմ 77 առ հարիւրը մշտապէս զէնքի տակ է: Անոնց բարոյական կորովը ամրապնդելու եւ ֆիզիքական վայելքներ ապահովելու համար, այս տարի 57 առ հարիւր պիտի աւելցնեն զինուորներուն եւ սպաներուն ռոճիկը:

Հիթլէր վերջերս ճառի մը մէջ կը յայտարարէր թէ Խ. Միութիւնը Գերմանիայէն վախնալու պատճառ չունի, որովհետեւ երկու երկիրները սահմանակից չեն: Թուխաչեւսկի յիշելով այս յայտարարութիւնը, դիտել տուաւ թէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա սահմանակից էին 1914ին, եւ սակայն Գերմանիա Պելժիա արշաւեց, համաձայն իր սպարակոյտին սիրական ռազմավարութեան: «Եթէ Գերմանիա կ'ուզէ մեզի հասնիլ, կրնայ փորձել»:

Դառնալով Ճափոնի, կարմիր մարաջախտը յայտարարեց թէ ան ալ փառատենչ պետութիւն մըն է: Այս առթիւ յիշեց թէ ճափոնցի սպայ մը վերջերս կը յանձնարարէր իր զինուորներուն՝ «վարժուիլ սիպերիական կերակուրներու»: Ճափոն անցեալ տարի լրացուց 12,000 քիլոմեթր երկայնութեամբ երկաթուղի, Մանչուրիոյ մէջ: «Այս գիծը իր ընդարձակութեամբ եւ ուղղութեամբ կը ցուցնէ Ճափոնի դիտումները»:

Իսկ զեկուցման ընթացքին, Թուխաչեւսկի յայտնեց թէ կարմիր բանակին թիւն է այժմ 1,300,000, մինչ անցեալ տարի 940,000 էր: Հագած՝ կարմիր մարաջախտի համազգեստը եւ կուրծքը զարդարուն՝ շքանշաններով, Թուխաչեւսկի կը խօսէր երիտասարդ եւ կորովի զօրականի մը խանդավառութեամբ: Իր ճառին կէսը յատկացուած էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի զինուորական պատրաստութեանց պատկերացման:

Ժողովը ջերմապէս ծափահարեց այս ճառը, հասկցնելով թէ պատրաստ է վաւերացնելու պահանջուած վարկերը:

Ինչո՞ւ այս խուճապը

Խորհրդային մամուլին հրատարակութիւններէն կը պարզուի որ, Ռուսաստան հարկադրուած է իր դլխուն ճարը նայիլ, իր ուժերուն ապաւինիլ, քանի որ կասկածելի կ'երեւայ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին վաւերացումը: Մոսկուա ամիսներէ ի վեր անհամբերութեամբ կը սպասէ դաշնագրին վաւերացման, բայց Ֆրանսայի հանրային կարծիքը երկու մասի բաժնուած է, եւ Լավալի կառավարութիւնը մինչեւ այսօր յարմար չդատեց Խորհրդարանին ներկայացնել զայն: Մինչ այս մինչ այն, խորհրդային իշխանութիւնը կը նկատէ որ Գերմանիա եւ Ճափոն շատ աւելի արագ կը շարժին, քան հաւաքական ապահովութեան ուժերը, ուրեմն Խ. Միութիւնը չի կրնար իր պաշտպանութիւնը հիմնել միջազգային դաշինքներու վրայ:

«Ժուռնալ տը Մոսքու», ֆրանսերէն շաբաթաթերթը, որ արտաքին գործավարութեան բերանը կը համարուի, դիտել կուտայ իր վերջին խմբագրականով.— «Իրերու այս վիճակին մէջ, զարմանալի չէ որ հետզհետէ կ'աճի այն համոզումը թէ Խ. Միութիւնը իր խաղաղութեան եւ ապահովութեան պայքարին համար չի կրնար հաւատք ունենալ որ եւ է բանի վրայ, բացի իր սեփական ուժէն: Խ. Միութիւնը պատճառ չունի ծածկելու իր արտաքին քաղաքականութիւնը, ոչ ալ իր ինքնապաշտպանութեան զօրացման ծրագիրները: Ահա թէ ինչո՛ւ Մոլոթով յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել զինուորական վարկերը: Միջազգային կացութիւնը կը ցուցնէ թէ լուրջ պատճառներ կան ուշադրութեամբ հետեւելու Խ. Միութեան պաշտպանութեան: Ահաւասիկ Ճափոնի անվերջ յարձակումները, Գերմանիոյ յարձակողական ծրագիրները եւ այն յարաճուն հաւանականութիւնը թէ Իտալիան ալ պիտի միանայ ռազմատենչ պետութեանց բանակին: Միւս կողմէ, ահա մէջտեղն են վարանումներըկարգ մը մեծ պետութեանց, որոնք նախապէս կուսակից կը համարուէին հաւաքական ապահովութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ահաւասիկ բացէ ի բաց կը պահանջեն որ Ֆրանսա մերժէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը, կը սպառնան դրժել Լոքառնոյի դաշինքը եւ վերադինել Հռենոսի շրջանը: Այս բոլորը «պլէֆ» են, բայց եւ այնպէս այս քաղաքականութիւնը յաջողութիւն կ'ըղձայ: Արեւմտեան Եւրոպան, պառակտուած ներքին հակամարտութիւններով, եւ դէպքերու բերումով դէպի պատերազմի անդունդը մղուած, ողբալի տեսարան մը

(Շար. 2րդ կողմը Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԻՄԻ՞ ԷԼ ԱՐՄԵՆԱՇԿԱ...»

Տ'Արքուրի սրճարանին մէջ, զոր կարելի է կոչել Ակադեմիա Տարագիր Հայոց, վերջերս կը քննէինք ժողովուրդներու նկարագիրը: Բանաստեղծ Ահարոն, դերասանապետ Շահխաթունի, երկու Յառաջականներ, քանի մը Յարդգողականներ (աւա՜ղ փառացս անցաւորի), կարգով խօսեցան Ռուսերուն բարոյական եւ հոգեկան արժէքներուն մասին: Անմիջապէս տեսնուեցաւ, որ Արեւմտահայերը կը գերագնահատեն Ռուսերը: Այդ գերագնահատութեան մէջ հե՞տք մը կար արդեօք ԺԹ. դարու հայ ժողովուրդին աւանդութենէն, որ մեզի կը թելադրէր « օրհնել Ռուսին ոտքը », եւ « խաչապաշտ » բառով մը կը պատուէր հիւսիսի այս դրացին, որ մեր պատմութեան մէջ կը մտնէր Արիստակէս Լաստիվերտցիի յիշատակութեամբ: Այդ գերագնահատութեան մէջ փա՞ստ մը կը նշմարուէր արդեօք մեր այն պարզամտութենէն, որ Հայոց ճակատագիրը կը կապէր մեծ պետութիւններու Ոփիլքնեան կամ Նախաոփիլքնեան որսորդական բռնազդներուն: Չեմ գիտեր: Գիտեմ միայն որ դառն յուսախաբութիւններ կան մէջս «ազնիւ» եւ «քաղաքակիրթուած» ազգերու հանդէպ: Հետեւաբար «սիրտս պաղշտկեցնելով» մտիկ ըրի, երբ Շահխաթունի դողացող բարկութեամբ մը յարձակեցաւ Ռուսերուն վրայ եւ ըսաւ.

— Դուք, Արեւմտահայերդ, մի՛ խօսիք Ռուսերուն մասին, դուք չէք ճանչնար Ռուսերը:

Եւ արդարզայրոյթով մը պոռթկաց իր ցաւը Ռուսերուն դէմ, որոնք «Արմեաշկա»ներու հանդէպ իրենց արհամարհանքը ամբողջ քաղաքակրթութեան մըն են վերածած՝ Լոպանովներուն եւ հայ-թաթարական կռիւներու հրահրիչներուն բերնով, մինչեւ անգամ Թոլսթոյի լռութեամբ ի լուր հայկական ողբերգութեան:

Արդարեւ, առէք սա Թոլսթոյն, հաբիւր տոկոսով Ռուս մը: Շահխաթունիի նման, Հ. Մ. Պոտուրեան եւս զայրոյթով կ'արտայայտուի եւ Բազմավէպի (նոյ. 1910) իր մէկ յօդուածը կ'արտատպէ Հայ Մամուլի մէջ (22 Դեկտ. 1935), նշդելով պարագայ մը: Ոչ մէկ ազգ պանծացուցած է Թոլսթոյն այնքան որքան մենք՝ Հայերս: Մահուան ժամանակ, ո՛չ մէկ եկեղեցի հոգեհանգիստ կարդաց, մինչ այն Փեթերպուրկի հայ եկեղեցին էր, որ պատարագ մատոյց «վասն հոգւոյ խաղաղութեան»: Թոլսթոյն շա՞տ կը սիրէր Հայերը: Կարդացէք Հ. Պոտուրեանի հետեւեալ տողերը.

— «Մեծանուն Գրիգոր Զունչեան Ռուսաստանէն յսեց Թրքահայաստանի իր հայրենակիցներուն «հաց»ի պաղատանքը եւ «Եղբայրական օգնութիւն» հաւաքածոյին հրատարակութեան ձեռնարկեց: Ժամանակակից յայտնի գրողները նպաստեցին այդ գործին իրենց մտքի նուէրով, բայց Թոլսթոյ մնաց անտարբեր:

«Մեծ մարդասպանը Ապտիւլ Համիտ, 25 տարի շարունակ, հայ արիւնով ողողեց Հայաստանը: Ծերունին Կլատսթոն, Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, խօսեցաւ ի պաշտպանութիւն մեր անտէր ազգին, իսկ Թոլսթոյն իր լոժոռ աչքերը չուզեց դարձնել դէպի Երկիրը:

«Երբ Կարմիր Սուլթանը հայ արիւնով կը զինովնար, անդին Կալիցին, Կովկասի մէջ, հայ եկեղեցւոյ ստացուածքները կը գրաւէր: Ձայն մը պէտք էր որ ամբարիշտ Կալիցինը սարսափեցնէր: Միմիայն Թոլսթոյին ձայնը կրնար բարձրանալ, եւ սակայն «մարդասիրութեան ախոյեանը» աչքերն ու ականջները գոցեց հէք ազգի մը բշուառութեան դիմաց:

«Հայ եւ թուրք - թաթարական ընդհարումը յանկարծ արիւնոտեց Կովկասը, երկու ազգեր դէմ առ դէմ զինուոր ջարդեցին: Թոլսթոյ որ հաւատացած էր թէ ինքն է 20րդ դարու փրկիչը, իր ծերութեան մէջ հրճուեցաւ կարծես երկու ազգերու բնաջընջումին դիմաց եւ չըսաւ — խաղաղութի՛ւն ձեզ:

«Թոլսթոյն ծայրայեղ ազգայնամոլ մըն էր, կ'ըսեն: Ան չէր ուզեր որ Մեծն Ռուսիոյ մէջ միւս ազգերը զարգանային, եւ այդ պատճառաւ իսկ դէպի լոյս վազող հայ ազգը առուած էր մեծ մատենագիրէն»:

Բաւական է այլեւս՝ յանգելու համար եզրակացութեան մը: Թող մեզ « Արմեաշկա » կոչէ Ստալինի կրունկը լզող «մեծ» ժողովուրդը,— հոգ չէ: Բայց մենք ալ գիտնանք չափել ազգերը մեր կանգունով: Եւ հաւատանք թէ չկան «ազնիւ» կամ «քաղաքակիրթուած» ազգեր, այլ կան իրենց շահուն համար փոքր ժողովուրդները զոհող մեծ պետութիւններ: Երբ ըմբռնեցինք այս նշմարտութիւնը, կը նըշանակէ թէ վերջացած է 19րդ դարը եւ սկսած 20րդ դարը:

ԱՐԱՋ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ գործին դատավարութեան վերջին օրը, ծանօթ փաստաբան Մօրօ Ժիաֆէրի ջերմապէս պաշտպանեց Տիկին Արլէթ Սթավիցքին եւ պահանջեց ազատ արձակել, պնդելով թէ երբեք պատասխանատու չէ իր ամուսնին գործառնութեանց, քանի որ լուր չունէր եւ չէր կրնար ունենալ: Երէկ, հինգշաբթի, խորհրդակցութեան սենեակը քաշուեցան երդուեալները, պատասխանելու համար 1956 հարցումներու: Բոլորին համար ալ անկողիններ շտկուած են եւ կերակուրը դուրսէն կը տարուի: (Օրական 50 ֆրանք կը ստանան): Կը կարծուի թէ ամբաստանեալներէն շատ քիչերը բանտ պիտի վերադառնան: Ամենածանր յանցաւորները բանտ նստած են արդէն երկու տարի: Բայց հաւանական է որ մեծագոյն տուգանքներ նշանակուին:— Չորեքշաբթի օր, օգնական դատաւորներէն մէկը յանկարծ քաշուեցաւ, իր տարիքի սահմանը լրացած ըլլալով:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ պիտի նստի գերմանացի Հաուփթման, օդանաւորդ Լինտպէրկի տղուն առեւանգիչը, այսօր, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 8ին, եթէ անանկնկալ մը չպատահի: Նահանգապետը իրաւունք ունի երեք անգամ յետաձգելու մահապատիժը, իւրաքանչիւր անգամին եռեսուն օր, բայց յոյս չկայ որ օգտուի այդ իրաւունքէն: Ըստ աւանդութեան մահապարտը այս իրիկուն 30 քայլ պիտի առնէ դէպի ելեկտրական աթոռը: Դահիճն է Րօպըրթ Իլերթ, որ աւելի քան 300 մահապատիժներ գործադրած է: Ելեկտրական հոսանքին ուժն է 2000 վոլթ: Պատիժին գործադրութիւնը չարժանկարի պիտի վերածուի:

ՃԱՓՈՆ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովէն, որ սակայն պիտի շարունակուի: Ճափոնի հրաժարումով, կը թաղուին Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի դաշնագիրները, որ կը սահմանէին իւրաքանչիւր պետութեան նաւային ուժերու համեմատութիւնը: Կասկած չկայ թէ նոր զինարշաւ մը (նաւարշա՞ւ) պիտի սկսի, առաջնորդութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ, որ միշտ կը դանդաղի իր նաւատորմին... անբաւականութենէն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՋՐՕԴԱՆԱՒԸ, «Լիէօթընան - տը Վէսօ Փարի», որ նախապէս աւարկած մը անցուցած էր, չորեքշաբթի օր ընկղմեցաւ Ֆլորիտայի ծոցին մէջ (Մ. Նահանգներ), փոթորիկի մը հետեւանքով եւ ահռելի մեծ խորութեամբ: Բարեբախտաբար մարդ չկար մէջը, արկածի պահուն:

60000 ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐ ստորերկրեան երկաթուղիներուն մէջ (Մեթրօ) փակուած մնացին չորեքշաբթի գիշեր, երբ հրդեհ մը փճացուց Նիւ Եորքի ելեկտրական ուժի գործարանը: Քաղաքն ալ կէս առ կէս մութին մէջ մնաց:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲԱՐՔԵՐՆ ՈՒ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Եթովպիոյ բազմաթիւ ցեղերը այլազան բարքեր ունին, որոնք դարերէ ի վեր հոլովոյթ կրած չեն։ Թուենք գլխաւոր ցեղերուն քանի մը բարքերը։

Հապէշներու կենցաղը շատ պարզ է։ Այր թէ կին բոկոտն են եւ գլխաբաց, շատ քիչերը, ընդհանրապէս մեծաւորներ եւ տիկիններ, կօշիկ ու գլխարկ կը հագնին։ Զգեստը պարեգօտ մըն է, զարդարուն՝ համաձայն հագնողին աստիճանին։ Ամհարա լեզուով կը կոչուի շէմմա, Թիկրէցիները կ'ըսեն ֆուէրի։

Մանուկներուն գլուխը կ'ածիլեն, չուրջը մազէ պսակ մը թողլով միայն։ Կին թէ տղայ իրենց գլուխները կ'օծեն իւղով։ Կիները կը զարդարուին օղերով, ապարանջաններով եւ կը կտածեն իրենց կռնակներն ու վիզերը։

Քահանաները սքեմ կը կրեն, ունին գլխարկ՝ ծածկուած ճերմակ փաթթոցով եւ երկաթէ խաչով գաւազաններ։

Գաւառի բուն պատրաստուած տախտակէ չերտեր իրարու կը կապեն չուաններով եւ բոլորաձեւ բնակարան կը շինեն, որուն վրայ կըծածկեն յարդով։ Բնակարանը պէտք չունի դամի, կղպանք չունի, սանդուղ չունի, որովհետեւ յարկ չունի։ Բովանդակ Եթովպիոյ մէջ ինչպէս քաղաք չկայ, այնպէս ալ եռայարկ բնակարան չկայ, հազիւ մէկ քանի հարիւր երկյարկ տուներ կան ճերմակներու բնակութեան համար։ Այս տուներն ալ չինուած են տախտակներով, հողուաղէպօրէն քարաշէն են, ծածկուած են զինկով։ Կտաւէ ատաստաղով բազմաթիւ տուներ եւ խանութներ միացած են իրարու։ Երբ մէկ կողմը հրդեհ ծագի, ծայրի խանութն ու տունը անմիջապէս կը բռնկին, դեռ մէջտեղի տուն ու խանութին պատերը չմարած։ Սենեակի մը մէջ հանուած անպատեհ աղմուկ մը կը լսուի քանի մը տուն անդին բնակողէն։

Հապէշը պգեստները կը լուար շաբաթ օրերը։ Ուրիշ աշխատանք կատարել մեղք է։ Հապէշուհին չօղներ ամուսնոյն լուացքին։ Կնոջ մը համար յանցանք է արօր վարելը։ Այր մարդու մը համար հաց եփելը ծանր մեղք է։

«Մասքալ»ին ամէն կողմ կը սարքուին հացկերոյթներ։ Մեծ սեղանի մը չուրջ կը բոլորուին կոչնականները։ Սեղանին վրայ կը պառկեցնեն ոտքերը ամրօրէն կապուած ողջ կով մը կամ եզ մը։ Կը կտրեն մէկ կողմէն եւ քանի մը կաթիլ արիւն կը թափեն Մովսէսի օրէնքին համաձայն։ Ցետոյ իւրաքանչիւրը սուր դանակով կը կտրէ մորթը, ձեռքով զգուշութեամբ կը քերթէ եւ առանց երակներուն եւ ոսկորներուն դպչելու՝ կը կտրէ միսը, կը համեմէ եւ կ'ուտէ։ Կենդանիին պոռչտուքը սեղանի հրաւէր է։ Իւրաքանչիւր յետոյ կը խմեն թալլան (գարիով պատրաստուած ըմպելի մը) եւ կամ թէճը (մեղրօղին)։

Հին ատեն մեռեալները կը չորցնէին եւ դաճով կը ծածկէին։ Այժմ կը թաղեն մերձաւոր եկեղեցիներուն մօտ։ Թաղումին կ'ընկերանան եղկամայրեր, որոնք միօրինակ լալկան բացագանչումներ կը հանեն, իրենց մազերը կը փետտեն, կուրծքերը կը բանան ու կը ճանկռտեն։ Մեռեալին դիրքին համեմատ կուլան 24 ժամէն օրերով։

Թաղման իրիկունը մեռեալին մօտաւոր ազգականները կ'ընթրեն հանգուցեալին տունը։ 40 օր յետոյ հանգուցեալին հոգւոյն համար պատարագ կը մատուցանէ խոստովանահայր քահանան եւ հոգեճաշ — թէսքար— կը տրուի բարեկամներուն, որոնք կ'ուտեն, կ'ըմպեն եւ հանգուցեալին փառքը կ'երգեն։

Մեռեալին տունը ճաշելու սովորութիւնը Հնդիկներն ալ ունին, ճաշը, որ սրատխ կը կոչեն, տաք եւ լռութեամբ կը ճաշեն։

Հարուստները մահուընէ առաջ եկեղեցիին կտակած կ'ըլլան արժէքաւոր առարկաներ կամ տուներ ու հողեր, որպէսզի մահուընէ յետոյ քահանայ մը օրհնէ իր յիշատակը, աղօթէ իրեն համար եւ այսպէս թողութիւն ստանայ մեղքերուն համար։ Ուրիշներ եկեղեցիներ շինած եւ կալուածներ նուիրած են նոյն նպատակին համար։

Հապէշներու հարսնիքը կը տեւէ օրեր։ Բարեկամներ կ'ուտեն ու կ'ըմպեն փողով ու թմբուկով ու կը պարեն մէկ գծի վրայ թեւ թեւի տուած։ Իրենց դիմացը չարք մը կը կազմեն բարեկամուհիները։ Երկու չարքերը հետզհետէ կը յառաջանան, իրարու կը բախին զանազան ձեւերով եւ կը հեռանան։ Նոյն չարժումները կը կրկնեն ժամերով եւ կը ձայնակցին հարսնեւորներուն հաւասնեաւն երգերուն։ Նոյն պահուն հարսը մեկուսացած է բնակարանին մէկ անկիւնը, որ յաճախ կը գտնուի կտաւէ վարագոյրի մը ետին, իսկ փեսան պարերէ պարեր կը թռչի սպրը եւ կը դիմէ հարսին մենարանը, փեսայորդին էութին Աստղիկը փառաբանելու։

Քարայոնեերու մէջ երբ տղայ մը 7 անձրեւ տեսած է— 7 տարեկան է— գլխուն վրայ ցեխէ գտակ մը կը դնեն։ Երբ չորնայ եւ տղան ալ աճի՝ հետզհետէ նոր խաւ մը կ'աւելցնեն, մինչեւ որ մարդ մը կամ զաղան մը սպաննէ եւ առնականդամը կամ մորթը տանի պատկանած խումբին։

Երբ ներքին կռիւներ տեղի կ'ունենան կամ պատերազմ կ'ըլլայ՝ Հապէշն ու քանի մը ցեղեր իրենց հետ կը տանին կիներնին կամ «պատերազմի կին»եր, որոնք առտնին գործերով կը զբաղին բացի էրիկ մարդու զգեստ լուալէն։

Պատերազմի ատեն իրիկունը պետերը կը նստին վրաններու առջեւ։ Իւրաքանչիւրին զինուորներէն կը ներկայանան անոնք որ թշնամիներ սպաննած են։ Իւրաքանչիւրը ուսին վրայ կը կրէ զէնքը՝ բռնած աջ ձեռքով եւ ձախ բազուկին վրայ դրհերուն ատնանդամները տակաւին արիւնոտ։ Առաջին եկողը կը չարժէ նիզակը դէպի տէրը՝ երբ թէ վրան յարձակէր եւ կատաղաբար կը կրկնէ սա բառերը.

— Ե՛ս այս ինչն եմ, որդին այս ինչին, ես քու հօրդ կեանքը ազատած եմ, ո՞ւր պիտի ըլլայիր դուն, եթէ ես կռուած չըլլայի հօրդ հետ եւ հօրդ համար։ Դուն դիս չես քաջալերեր, զգեստ չես տար, դուն արժանի չես ինծի նման զինուորի մը։

Ցետոյ տէրոջ առջեւ կը նետէ թշնամիին ենթադրական գործարանը։ Երբ արարողութիւնը կ'աւարտի, իւրաքանչիւրը նոյն կարգով կուգայ եւ նետած գործարանները կը վերցնէ եւ տունը կը տանի։

Կալլաները ճամբորդութեան ատեն հանդիպողին աջի կոտոր մը կը հրամցնեն լզելու համար։ Մերժելը յանցանք է, թշնամութիւն՝ հրամցնողին դէմ։

Երբ Կալլա մը այցելէ իր պետին՝ սեմին վրայ գաւազանի հարուածներու կ'ենթարկուի, որպէսզի պետին իշխանութիւնը հասկնայ։ Այնուհետեւ ներս կը մտցուի։

Երբ Հապէշներու ենթակայ չէին Կալլաները՝ եօթը ցեղախումբեր ունէին։ Ցեղապետները կ'ընտրէին թագաւորը, որ 40 տարեկանէն վար ըլլալու չէր։ Եթէ պզտիկ ըլլար, պակսած տարիներուն չափ թշնամիներ սպաննելու էր։ Ընտրութիւնը կը կատարուէր սրբազան ծառի մը տակ, թագաւորանիստ գիւղակին մէջ։ Եօթը ցեղապետները կ'ընտրեն 4 հոգի, յետոյ 7րդ պետը 4էն մէկը կ'ընտրէ եւ գլխուն կը դնէ ծառին ճիւղերէն պատրաստուած պսակ մը եւ կը յանձնէ ճիւղէն կտրուած գաւազան մը։ Թագաւորը կը կրէր պիւֆօ անունը։ Առաջին գործը կ'ըլլար յայտարարել յառաջիկային կատարելիք սպանութիւններն ու կողոպուտները։

Կալլաներու փահանները եղան կաչէ էին եւ սրածայր նիզակներ ունէին։ Իրենց մարմինները կը չփեն իւղով, գլուխները կը ծածկեն աղիքներու հիւսկէններով։

Սուրճը կը բոհրեն, կը փոշիացնեն եւ հալած իւղի մէջ լեցնելով՝ գունդեր կը շինեն։ Այս գունդերը ճամբու պաշար են։

Վաճէլէքթայի սովորութիւնը, որուն համեմատ ցեղէ մը սպաննուած անձի մը վրէժը պիտի լուծուի ցեղին կողմէ սպաննողին ցեղին մէկ անդամը սպաննելով, գոյութիւն ունի Եթովպիոյ զանազան ցեղերուն մէջ։ Այս տխուր սովորութիւնը դարերէ ի վեր գոյութիւն ունեցած է տարբեր ցեղերու մէջ ալ, Ապրիկականի ափերուն վրայ թէ Միջերկրականի եզերքները։ Երրայական աւանդութեան համեմատ ոճիրը կը պատժուէր Աստուծմէ (Կայէնի պատիժը)։ Ուրիշ տեղեր ընկերութիւնը կը սահմանէր պատժելու իրաւունքը։ Դարեր պէտք եղաւ մինչեւ որ պետութիւնը ջնջէր ցեղային վրէժխնդրութիւնը՝ սահմանելով մէկուն եւ միւսին դերը։

Զատուածներուն ցուլեր զոհաբերելու քաղդէական սովորութիւնը տակաւին կենդանի է Եթովպիոյ, ինչպէս նաեւ Սուտանի մէջ։ Կը կարծուի թէ Բաղդէայէն անցած է Փոքր Ասիա եւ անկէ տարածուած մինչեւ Եթովպիա։ Բրոնզեդարու քերթողը կը նկարագրէ կատարուած արարողութիւնները։

Հռոմէական կայսրութեան ատեն կը հաւատային թէ ցուլ զոհելն արիւնը կը վանէր զոհողին չար ոգիները, նոր կենդանութիւն մը պարգեւելով անոր։

Նոյն հաւատքը կը տիրէ ամհարա ցեղին մէջ։ Կը հաւատան չար ոգիներու, տեղական բառով Ցար կոչուած։ Չար ոգիներու պետը կը կոչեն Սէյ-փոն զէնըը, որ հաւատացեալին հաւատքին համեմատ կը մարմնանայ ցուլին մէջ։

Զոհաբերումի արարողութիւնը կը կատարուի հետեւեալ կերպով.— Հաւատացեալները կ'ընեն զանազան չարժումներ եօթը օրերու ընթացքին։ Ցետոյ կը զոհեն ճերմակ ճակատով, պոչին ու ոտքերուն վրայ ճերմակ աստղեր ունեցող ցուլ մը։ Զոհաբերողը կենդանին կը պառկեցնէ աջ կողմին վրայ, մինչեւ ներկաները կ'երգեն միօրինակ.— «Տես իր արիւնը, տես իր արիւնը»։ Հազիւ զգետնած՝ խոչափողին ուղղութեամբ կը դաչունահարեն։ Ներկաները խունկ կը ծխեն, մինչեւ վհկուհին կը խմէ ցուլին կոկորդէն հոսող արիւնը եւ կը ճաչակէ կենդանիին 12 տեղերէն վերցուած հում միսը։ Այդ տեղերը կը համապատասխանեն 12 չար ոգիներու։ Այնուհետեւ կը սպաննեն կենդանին, կը հանեն սրտածանին, որով կը ծածկուի վհկուհին ամբողջ եօթը օրեր եւ կը խօսի յանուն չար ոգիներու պետին։

Դարերէ ի վեր նոյնը մնացած են բարքերը, որովհետեւ լեռներու մէջ մեկուսացած ապրեր է զինուորն ու որսորդը, գիւղերու մէջ առանձնացած՝ խաչնարածն ու հողագործը։ Քաղաքաբնակները սկսած են չփման մէջ մտնել ճերմակներու հետ եւ բարքերու փոփոխութիւններ ունենալ։ Երեւոյթը նոյնն է ամէն տեղ, կղզիացումը անշարժութիւն է, հաղորդակցութիւնն ու չփումը՝ հոլովոյթ։ Քրիստոսէ տարիներ առաջ Սեւ Լեռցիները կ'ապրէին Տակիտոսի դարուն ապրող Գերմաններու կեանքը։ Բարքերու հոլովոյթը տարիներու պէտք ունի եւ երբեմն դարերու։

ՀԵԹՈՒՄ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿՈՊՏՈՒԹԻՒՆ

Անգլիասաքսոն մարզական չարժումը, այնքան երախտաւորը ինքնաին Եւրոպայի, պատերազմէն վերջ յայտնապէս ուժգին թափ առած է, ինչ որ շատ բնական է։ Համաշխարհային պատերազմն ընկճած է հոգիները։ Ազգերը կը ձգտին նոր եռանդ ներչնչել երիտասարդութեան, որպէսզի կարենան դիմագրաւել վաղուան անստուգութեան։ Դեռ չեմ խօսիր քաղաքական յաւակնութիւններու մասին։ Այդ հարցը, ինչպէս կ'երեւի խորագիրէն, առաջադրած նիւթէս դուրս է։

Մարզական պայքարը շատ մը քննադատութիւններու տեղի տուած է։ Անչուշտ մրցումի հարցը իր դժուարութիւնը։ Յոհեմագործը օտար բնատուրներ, սաստիկ գայթակղած մրցման կոպտութիւններէն, անխնայ կը պարսաւեն անոր հեղինակները։ Ցաճախ՝ այս կամ այն մարզիկին արկածը ձոխ նիւթ կը հայթայթէ անոնց յետ-ճաչու զրոյցներուն։ Սովորական երեւոյթ է ատամներու բեկումը, ծնօտի խախտումն ու վնասուածքը հարուածը, որ կրնայ նոյնիսկ ենթակային կեանքը փորձանքի ենթարկել...։

Արդարեւ, անպայման յաղթելու անզուսպ ձգտումը, միշտ ծայրայեղութիւններու կ'առաջնորդէ հակագիր խումբերը, վայրագութիւնը իր գենիթին կը հասնի մանաւանդ ախոյեանական մրցումներու ընթացքին։ Մոլեռանդ ամբոխին «դալմաղալը» իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ։ Պատգարակներն եւ օգնութեան կայանները չարաչուք տպաւորութիւն մը կը թողուն բնականաբար։ Մարզարանը պատերազմական դաշտի կը վերածուի։ Դիւրին է դուշակել հետեւանքը։ Զարմանալի չէ ուրեմն որ սփոռի դէմ չարժում ստեղծուած է։

Մարզանքի սիրահարներն իրենց կարգին ունին արդարացուցիչ պատճառներ։ Անոնք դիտել կուտան, օրինակ, թէ զինուոր խաղացող մանչուկ մը յխուն անգամ աւելի անվը նաս է, քան թէ խոռվարար տղեկ մը, որ կը նախընտրէ ճամբորդական գիրքերը, եւ որ սակայն սովորաբար կը կամթէ աղճնակները, անոնց մազերը կը քաշէ, կ'ապտակէ իր եղբայրը, կոփահար կը տիրապետէ ընկերներուն վրայ։ Կամ թէ անոնք ֆութպոլի եւ «րկպի»ի զոհերուն քանակը շատ չնչին կը գտնեն, համեմատած միւս սփորներուն (օթօ, լեռնարշաւ, ձիարչաւ եւայլն)։

Միւս կողմէ, անոնց համար պարծանքի առիթ մըն է վեր առնել այն երեւոյթը երիտասարդութեան միջեւ, որ կը փրկուի կանխահաս մահէն։ Եւ որ աւելին՝ մաքուր օդին պարգեւած առողջութիւնը, նոյն իսկ ուրիշ բարիքներ, որոնք ամբողջ սիրահար կը դարձնեն մարզանքին։

Մրցման տպաւորութիւնը անչուշտ չի սահմանափակուիր մարզադաշտին մէջ։ Փողոցը, հանրակառքին եւ շոգեկառքին մէջ, ամենուրեք վէրքյապէս, զուարթ կանչեր եւ վիճաբանութիւններ արձագանգ կը գտնեն։ Մարզական խանդավառութեան առջեւ կը լռեն ապրուստի հնհնուքներ, գործի վէճեր եւ քաղաքական տարակարծութիւններ։

Ֆրանսացի քրոնիկագիր մը, Պ. Ժօրժ Դիմուժ, նպաստաւորուած ջինջ օդէն եւ մարզական չարժումէն, իր կարգին այդ յիշարժան չարժման ներբողը կը հիւսէ.

— Այս երեւոյթը, կը գրէ ան յափշտակութեամբ, բնական է բոլորին։ Իւրաքանչիւր մարդ, ինքն իր մէջ կարծես կը կրէ երկրորդ անձ մը, օժտուած տեսակ մը չնորհքի յատկութեամբ։ Ան սաւառնող ուած է տեսիլքին մը, երեւակայական փոքրիկ հրեշտակ մը, որ իր մոգական զաւազանին միջոցաւ կ'ողողէ կեանքն ու տիեզերքը, կը պայծառացնէ կացութիւնները, դայն թովչատու եւ հանդուրժելի կը դարձնէ, ու քաջութիւնը վերջին աստիճանին կը վերաբարձրացնէ, բայց այն խաղաղաւէտ յուսալով ու թեթեւութեամբ եւ ժպտուն չարքաջութեամբ, որոնք մարդուն ամէնէն մեծ ուժը կը կազմեն»։

Մարզական քրոնիկագիրը աւելի առաջ կ'երթայ։ Ան նոյն իսկ կը կարծէ թէ այդ պահուն մանրամասնութիւն մը կրնայ անխիղճ գնորդէ մը պարտքը գանձել, փեսայ մը յարգանքը սպառնող իր զոքանչին հանդէպ, դաժան ամուսինի մը սիրտը ողոքել։ Կան կիներ, որ այս տրամադրութեանն աւելորդ օգուտը կը քաղեն, մինչ ուրիչներ կը զիջանին...

Րըկպիի սկզբնական չրջանին՝ Ժ. Ժօլինն խոստովանէր կը դատապարտէ անոր կատաղի հետեւորդներէն մին, որ անփութօրէն կը պատասխանէ.

— Որքան ատեն որ արիւն չես թափեր, բան մը չէ։

Մի՞թէ այս պատասխանը չի բնորոշեր որոշ դասակարգի մը ըմբռնումը, որ սփորի յարաբերական կոպտութիւնը բնական երեւոյթ մը կը նկատէ։ Այս մտայնութիւնը անտարակոյս խորհրդածութեան անոպատ նիւթ կը մատակարարէ։

Ֆրանսացի քրոնիկագիրը չափազանց յոռետես է։ Ան կը վախնայ թէ այս տեսակ մտածողութիւն մը կրնայ արձագանգ գտնել մարզարանէն դուրս, նորօրինակ զաղափարականութիւն մը ստեղծէ ամբոխին մէջ։ Կարող դատաստանի մը ձգտումը հասարակ ձեւով, բառին բնկոյն իմաստով։ Բարդուած ծայրայեղ սփորին — որուն վատ անդրադարձումը ալ ներեւ է ուսման եւ զարգացման վրայ— ան վերջապէս կրնայ բարբարոսութեան առաջնորդել։

Ինչ որ բնեն, սակայն, վեհերոտ անհատներ, դալարագարդ մարզարանները ընդմիշտ պիտի յափշտակեն ժողովրդական լայն զանգուածները, որոնք պիտի երթան արբունքին արբենալ ի տես կենսունակ անձնուրաց երիտասարդութեան ոգորումներուն, որոնց յաղթական խումբերը բախտաւոր խումբն արժանի կ'ընեն հանդիսացնէ բաժակի փառքին, ինչպէս Հեթանոս մարդիկն աստուածներուն տաճարին...

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՓՈՔՐԻԿ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ

Շարժանկարի աշխարհին մէջ, մեծ դերասաններու կարգին, կարելի է անտեսել նոյնպէս անչափահասները, որոնք օժտուած բնական դերասանութեամբ մը բոլոր ձիրքերով, իրենց զգայուն խաղարկութեամբ, երբեմն կը գերազանցեն աշխարհահռչակ դերասաններն իսկ։

Շարժանկարի համար եղած ժամանակն էր որ մէջտեղ կուգար անչափահաս դերասան մը Ջարլի Չէփլինի մէկ աչկերտը, որ հետզհետէ զարգացնելով իր այդ արուեստը, կը դառնար նշանաւոր ճէքի Քուկընը։

Հիմա սակայն զանազան այդպիսի փոքրիկ դերասաններ կարելի է յիշել չէ խօսուն չարժանկարի աշխարհէն։ Շիրլի Թէմփըլ որ վերջերս երեւան եկաւ, կարելի է դասել առաջնակարգ դերասանուհիներու կարգին։ Հազիւ եօթը տարեկան այս աղջնակ կը սինեմայի մայրաքաղաքին՝ Հոլիվուտի նշանաւոր աստղը դարձաւ։ Իսկ ճէքի Քուկընն ալ յաջորդեց, նոյն քան անչափահաս տղեկ մը ճէքի Քուփըր։

Ֆրանսայի մէջ ալ, Ռոպէր Լինէն էր որ իր «Փոալ տը Քարօթ»ով դարձաւ անուանի տղեկ մը չարժանկարի աշխարհին մէջ։

Ասոնց կարգին կարելի է ուրիշ զանազան անուններ ալ տալ։ Արդէն ամէն տղայ որ կը խաղայ չարժանկարի մէջ, իր բնական եւ զգայուն խաղարկութեամբ կրնայ դերասան մը կոչուիլ։ Ասոնց մէջ չկայ այն արուեստական խաղարկութիւնը զոր շատ անգամ կը տեսնենք նշանաւոր դերասաններու քովն իսկ։

Ամէն տղայ ունի իր ինքնուրոյն խաղարկութիւնը։ Կ'արժէ այստեղ խօսիլ գերմանական չարժանկարի մը մասին «Մեծերու նման» վերնագրով։ Այս ժապաւէնին մէջ բոլոր ալ անչափահաս տղաք էին դերակատարները, եւ ի՜նչ զգացում, ինչ խաղարկութիւն։ Դիտող մը կ'ապրի այդ բոլոր վայրկեանները, երբեմն մտաբերելով մանկութիւնը, երբեմն

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

Այս Թուականէն քիչ մը վերջ, աչխատեցան ծովէն եւ ցամաքէն կատարել հաղորդակցութիւն մը ստեղծել, եւ ռազմաճակատը անփոփոխ մնաց ամբողջ ամրան եղանակին։

Այնպէս որ Արեւելեան Լեգէոնը չարժման մէջ մտաւ այն ատեն միայն, երբ Զօր. Ալէնպի որոշեց վերջնապէս ջախջախել թշնամի բանակը, որուն կը հրամայէր, կարճ ժամանակէ մը ի վեր, Տարտանէլի յաղթականը, Զօր. Լիման Ֆոն Զանտէրս։1918 սեպտեմբերի սկիզբն էր։ Թուրք եւ գերման բանակի հրամանատարութիւնը ամրացուցած էր այն գիծը, որ կը սկսէր ծովէն, Եաֆայէն 20 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, ու կը վերջանար Ցորդանան գետին վրայ, Մեռեալ Ծովէն 15—20 քիլոմեթր դէպի հիւսիս։

Ինչպէս ըսի, Անգլիացիները կրցած էին օգտագործել իրենց ժամանակը եւ լաւ ընտրած յարձակման վայրկեանը։ Անոնք կարեցին անցան Սինայի անապատը, որ կը կոչուի նաեւ էլթիհ, այնքան ժամանակի մէջ, որ անհրաժեշտ էր դետեղելու համար անուշ ջուրի խողովակներ եւ երկաթուղիի գիծ մը։ Անապատէն անդին եւս, Անգլիացիները շինած էին երկաթուղի, ճամբաներ, — վերջապէս ամէն պատրաստութիւն լրացած էր այդ եւս։

Լիման Ֆոն Զանտէրս սխալ տեղեկութիւններ առած էր իր Թուրք սպայակոյտէն։ Կը կարծէր թէ անգլիական յարձակումը պիտի կատարուի իր ձախ թեւէն, մինչդեռ Ալէնպի յառաջ կը խաղար աջ թեւին վրայ իր ուժերուն երեք քառորդով, որոնց մէջ երեւնեակ մը Հեծելազօրքի գունդեր։

Ֆրանսական զօրամասը կը կազմէր առանցքը ձախ թեւին, որ կապուած էր չարժուն թեւին առանցքին։ Այս չարժուն թեւը յառաջ կը խաղար բարձունքներու վրայէն, իր դէմն ունենալով թշնամի զօրամասեր, մեծ մասամբ գերմանական, որոնց կը հրամայէր գնդապետ Ֆոն Օփփէն։

Ֆրանսական զօրախումբին մաս կը կազմէր Արեւելեան Լեգէոնը 6000 հոգիով, որոնց կը հրամայէր դէր-գնդապետ Ռոմիէօ, ինչպէս նաեւ չարժուն գունդ մը, որուն կը հրամայէր դէր-գնդապետ Ռէնեէ։ Ամբողջը զօրացուած էր գնդացիրի գումարտակով մը, 37 մմ. թնդանօթի դասակով մը, հեծելազօրքի չարժուն գունդով մը, որ կը բաղկանար Աֆրիկէի սփահիներէ եւ որսորդներէ, 65 մմ. լեռնային մարտկոցով մը, 75 մմ. երկու մարտկոցով, ինչպէս նաեւ զինապահեստի բաժիններով եւ փոխադրութեան յատուկ ինքնաշարժներով։

Ֆրանսական այս զօրամասին դերին մասին շատեր բան չեն գիտեր Ֆրանսայի մէջ, թէեւ յաճախ արժանացած ըլլայ Զօր. Ալէնպիի չնորհաւորութիւններուն։

Որքան ալ քիչ երեւի իր թիւը 440,000 անգլիական վարձկան զինուորներուն մէջ, այսուհանդերձ ճշմարիտ է որ կարեւոր դեր մը խաղաց ֆրանսական այդ զօրախումբը Պաղեստինի ճակատին վրայ։ Իր հեծելազօրքը մասնակցեցաւ պաչտպան գործին, յետոյ այն անհաւասարելի հետապնդումին, որ կը կարծեմ թէ հեծելազօրքի ամենամեծ գործողութիւնը կը մնայ ընդհ. պատերազմին մէջ բոլոր ճակատներուն վրայ։ Իր գլխաւոր ուժը դըրուած ըլլալով գերման զօրախումբին դիմաց, կը գրաւէր այն բարձունքները, որ կը գտնուին ծովեզերքէն 35 քիլոմեթր հեռու։ Իբրեւ լեռնցի մարտիկներ, աւազի տափրակներու եւս կամ խրամներու մէջ, կրակի առաջին գիծերուն վրայ՝ Արեւելեան Լեգէոնի Հայերը կը գրաւէին Ֆրանսական զօրախումբի գլխաւոր ուժերուն յառաջացեալ խրամները, Արարայի բարձունքին վրայ, Ռաֆէթի մօտ։ Սարսափելի ռմբակոծութիւն մը տեղի ունեցաւ մեր դիրքերուն վրայ, սակայն Հայերը ցոյց տուին իրենց ստոյիկեան նկարագիրը եւ յամառութիւնը առանց դոյզն ընկրկումի։ Այսպէս էր որ արժանացան բրիտանական ընդհ. հրամանատարին զինուորական զեկոյցի դեղեցիկ մէկ արձանագրութեան.

— «Հպարտ եմ որ հրամանատարութեանս տակ ունեցայ հայկական զօրագունդ մը։ Անոնք կռուեցան քաջարար եւ մեծ բաժին մը ունեցան յաղթանակին մէջ» (12 Հոկտ. 1918)։

Սակայն ի՞նչ էր տեղի ունեցած 18 սեպտեմբերէն մինչեւ այդ Թուականը։

Ինչպէս վերը յիշեցինք, կարճատեւ նախապատրաստութենէ մը վերջ, Զօր. Ալէնպի յառաջ նետած էր 30—32 հեծեալ գունդեր, որ արչաւեցին 14 քիլոմեթր լայն դաշտի մը մէջէն, ծովուն եզերքէն մինչեւ ստորոտը լեռներուն, որոնց վրայ ամրացած էր ֆրանսական զօրամասին առանցքը։ Հեծելազօրաց գունդին այս պաչարողական չարժումը կը համապատասխանէր 70 քիլոմեթրի վրայ սկզբնական յառաջխաղացութեան, որ իրեն նպատակ ունէր գրաւել Հայֆան՝ ուր կը գտնուէր գերմանական սպայակոյտի կեդրոնը, Նազարէթը, Աֆուլէն, Ճէնիան ու Մէսուտիէն, — վերջին այս չորս վայրերը կը համապատասխանէին Սամարիոյ լեռներուն անցքի կէտերուն։ 20 սեպտ.ին գրաւուած էին Նազարէթը, Աֆուլէն, Ճէնիան։ Ֆոն Օփփէն իր աջ թեւը փոխադրած էր Մասուտիէ։ 21 սեպ.ին Թրքական ձախ թեւը կը մնար տակաւին հոն ուր կը գտնուէր ընդհ. յարձակողականին սկիզբը, այսինքն Ցորդանանի վրայ, այսուհանդերձ պարպուած էր Նապլուսը։ Թրքական գիծերը թիկնակի յառաջ կ'երկարէին Մէսուտիէի արեւմտեան կողմը։ 21 սեպտ.էն սկսեալ, անգլիական հեծելազօրքը, յառաջանալով Նազարէթէն եւ Աֆուլէն անդին, դարձաւ ինջաւ դէպի հարաւ Ցորդանանի երկու եզերքներն ի վար, այսպէս պաչարելով Թրքական բանակը։ Միւս կողմէ, անգլիական օդային տորմիղը, 30 անգամ աւելի զօրաւոր քան թշնամի օդային ուժը, կը խափանէր Նահանջի բոլոր ճամբաները։

Նազարէթէն խուճապահար փախուստ տալէ վերջ, Լիման Ֆոն Զանտէրս 21 սեպտ.ին հասաւ Տէրաա ուրկէ հրաման տուաւ ընդհանուր նահանջի։

Անգլիական աջ թեւին վրայ՝ հրաման տրուած էր ընդհատել հետեւակազօրաց որ եւ է յարձակում, միայն հետեւիլ նահանջի գիծին մինչեւ Ամման, ինչ որ տեղի ունեցաւ 22—25 սեպտեմբեր։

ՀՐ. ՊԸՆՈՒՍ Տ'ԱՋԻ

(4) (Շար.)

ալ յուզուելով այդ տեսարաններէն:

Կը յիշեմ այս ժապաւէնի ցուցադրութեան ժամանակ, այն յուզումը որ զգացին ներկաները, բոլորին ալ՝ քիթը թրջեցան չկրնալով իրենց զիրենք զսպել այդ մանուկներուն բնական խաղարկութեան: Կ'արժէ նոյնպէս քանի մը բառով ամփոփել նիւթը:

Դասարանի մը մէջ, ուսուցիչը կը դասաւանդէ, աշակերտները ուշի ուշով մտիկ կ'ընեն, սակայն ճերմակ թուղթի կտոր մը քանի մը տղաք ձեռքէ ձեռք կ'անցընեն: Ի՞նչ է արդեօք այդ թուղթի պարունակութիւնը զոր կարդալէ յետոյ, խորհրդաւոր կերպով մը, կուտան յաջորդին, մինչ դասատուն կը շարունակէ.

— «Եւ ազգերը ունին իրենց հայրենիքը, այդ հայրենիքի համար երբեմն կը զոհուին հերոսաբար եւ փառք ու պատիւ անոր որ կը մեռնի իր սիրած հողին համար»:

Միջօրէի զանգը կը հնչէ, սակայն դասատուն դեռ հոն է կանգնած, հարց կուտայ.— «Ի՞նչ էր այդ թուղթի մէջ գրուածը».— «Այսօր կէսօրէ յետոյ ընտրութիւն»:

Ի՞նչ ընտրութիւն էր արդեօք, ի՞նչ կը նշանակէին այդ քանի մը բառերը: Աշակերտները գլխահակ եւ լուռ կեցած են, համարձակութիւն չունին պատասխանելու:

— «Պետի ընտրութիւն է, ճակատաբաց կը յայտարարէ, տասնըմէկ տարեկան տղեկ մը, մեզմէ աւելի մեծ տղաք մեր խաղավայրերը գալով, կ'ուզեն իրենց սեփականութիւնը դարձնել եւ մենք ալ պիտի ընտրենք մեր պետը, պիտի կռուինք պաշտպանելու համար այդ վայրերը, չէ՞ որ դուք ալ ըսիք «փառք ու պատիւ է իր սիրած հողի համար մեռնիլը»:

Ուսուցիչը ընկրկած այդ փոքրիկի խօսքերէն, պատասխան մը չգտնելով, «ուրիշ բան է սուրիկս» կը մրմնջէ հազիւ լսելի ձայնով մը եւ կը հեռանայ դասարանէն:

Ընտրուած է պետը, որ հրամաններ կ'արձակէ, բոլորն ալ աստիճանաւոր սպաներ են, բացի այդ փոքրիկ տղէն որ բանակի միակ պարզ զինուորն է, որ պարտականութիւն ունի նոյնպէս պահպանելու իրենց դրօշակը:

Իրենց հակառակորդ խումբը սակայն, օր մը այդ դրօշակը գողցած ըլլալով, փոքրիկները կ'որոշեն զինքերանց անոնց հաւաքատեղին երթալ, բերել դրօշը՝ իրենց պատիւը:

Նէմչէն, այդ երկչոտ ու նիհար կազմ տղեկը գիշերանց, հանրային պարտէզէն ներս սպրդելով, կը գողնայ իրենց դրօշը եւ կը սկսի փախուստ տալ: Ետեւէն սկսած են արդէն հալածել: Թէեւ մութ է, սակայն հեռուէն կը նշմարուի, կը վազէ, պէտք է տեղ մը պահուըտիլ ու ակնթարթի մը մէջ կը նետուի ջուրով լեցուն աւազանէ մը ներս:

Ցուրտ է օդը, կը սկսի դողալ, սակայն պէտք է որ համբերէ, ի՞նչ փոյթ թէ քովէն կը լսուի գորտերուն կռկռոցը ու կը զգայ ջուրին պաղութիւնը:

Հետեւեալ օրը հիւանդ է արդէն, անկողնին մէջ պառկած կը դառանցէ: Խեղճ հայրն ու մայրը սնարին վերեւ կանգնած ուշի ուշով կը դիտեն իրենց միակ տղուն դեղնած դէմքը:

Աչքերը կը բանայ կամաց կամաց, կը նայի չուրջըլորը, կը փորձէ անկողնէն ելլել, սակայն անօգուտ, ինքը պառկած անկողնին մէջ, մինչ դուրսը ժամը երեքին կռիւ յայտարարուած է, երկու հակառակորդ խումբեր իրար պիտի բախին: Ցաւ մ'ար առիթ մը չէ՞ արդեօք պատուաւոր ստանալու:

Դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ պետը, ձեռքին մէջ ծրար մը բռնած, կը մօտենայ Նէմչէն, որուն դէմքին վրայ սկսած են ժպիտի նշոյլներ երեւալ, կրկին կը փորձէ ոտքի կանգնիլ, բարեւել իր պետին, սակայն ուժասպառ կը գամուի անկողնին մէջ:

Պետը իր հետ բերած ծրարը բանալով կը յանձնէ հիւանդին.

— Նկատելով որ չպիտի կրնաս այսօր ներկայ ըլլալ մեր ընդհարումին, յարմար դատեցինք քեզ նուիրել այս գնդապետի գլխարկը:

Ու փոխանակ պատերազմի դաշտին մէջ ստանալու այդ պատիւը, Նէմչէն կ'ընդունէր հիւանդ վիճակի մէջ, անկողնի մէջ պառկած: Գլխարկը դրած իր գլուխը կը հրճուէր, մոռցած էր այլ եւս իր հիւանդութիւնը: Ժամանակին կռուի դաշտը ներկայ ըլլալու համար, պետը արդէն մեկնած էր: Մայրը գացած էր կաթ բերելու, մինչ հայրը քովի սենեակին մէջ յաճախորդի հագուստ մը կը նորոգէր: Իսկ պատէն կախուած ժամացոյցն ալ ժամը երեքը կը

գարնէր, ճիշդ կռուի ժամը: Պատերազմը յայտարարուած է, կը կռուին, պիտի յաղթե՞ն արդեօք, հիմա ի՞նչ պիտի ըսեն սակայն իր ընկերները, կռուէ փախչող մը, վախկոտ մը, չէ, ընաւ չպիտի թոյլատրէր իրեն վերագրել այդ վախկոտութիւնը: Եւ յանկարծակի դուրս ցատկելով անկողնէն, հագուստ մը բան քաշելով, կամաց կամաց ուղղուեցաւ դուռը: Հայրը զբաղած էր, չպիտի նկատէր եւ գաղտագողի դուռը բանալով սկսաւ վազել դէպի կռուի դաշտը:

Կը վազէ աչքերը սեւեռած հեռուն: Ճամբէն անցորդներն իսկ չեն նկատեր, կամուրջի մը վրայ ահա, աւելի կ'արագացնէ իր քայլերը, քիչ մը անդին եւ պիտի տեսնէ իր ընկերները: Ահա իր աչքին առջեւն են իր պետն ու հակառակորդը, որուն ձեռքին մէջ կ'երեւայ իրենց դրօշը, մինչ անդին կը լսուին կռուողներուն բացագանչութիւնները:

Ակնթարթի մը մէջ կը խոյանայ դէպի հակառակորդը, դրօշը ձեռքին մէջ առած, կը գլտորի գետին: Կը սկսի կռիւը եւ երկուքը միասին հողերուն մէջ կը կռուին, ձեռքը բռնած դրօշը կը սկսի մէջքին փաթթուիլ, կը թուլնան ձեռքերը եւ անշարժ կը մնայ գետին փռուած:

Հասած է մայրը, կը մօտենայ իր զաւկին, սակայն մարմինը սկսած է պաղիլ արդէն: Կը գրկէ, կը համբուրէ, կը շարժէ, սակայն անօգուտ: Եւ գրկած իր միակ որդին, արտասուալից աչքերով կը հեռանայ այդ վայրէն, մինչ կռուող երկու հակառակորդ բանակները, բարեւի կեցած են այդ անշարժ մարմնին առջեւ:

Զինադադար ...

Ճիշդ յար եւ նման պատերազմին, սակայն փոխանակ կանոնաւոր չափահաս բանակներ կռուելու, կը տեսնենք անչափահասներ որ կը կռուին իրենց սիրած հողին համար: Դերակատար տղաքը բոլորն ալ բնական խաղարկութիւն ունին եւ կարելի չէ չյուզուիլ այդ զգայուն պատկերներէն, որոնք կը յիշեցնեն ընդհանուր պատերազմը:

Խ. Միութեան մէջ ալ հիմա սկսած են այդ տեսակ ժապաւէններ պատրաստել, անշուշտ տարբեր գետնի վրայ եւ տարբեր իմաստով:

Ասոնցմէ կարելի է թուել ռուսական խօսուն նոր ֆիլմ մը «Ծակած կօշիկները», որոնց մասին գրած եմ արդէն:

Երբեմն կառավարութեան կողմէ արգիլուած, երբեմն ալ ֆրանսական ընկերութիւններ չգնելուն պատճառաւ, այդ շարժանկարները դժնդակ կը ներկայացնեն կազմակերպութեանց եւ Միութեանց կողմէ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Երկրորդ նիստ.- Ցաջորդ նիստը դռնփակ

ԱՆԳԱՐԱ, 11 յունուար.— Մահափորձի ամբաստանեալներուն երկրորդ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ այս առաւօտ, ժամը 10ին, եւ երեք ժամ տեւեց: Հազիւ դուռները բացուած, սրահը մէկ ակնթարթի մէջ լեցուած էր ժամը 9ին: Բազմաթիւ անձեր ալ վերադարձան, չկարենալով տեղ գտնել:

Կարդացուեցաւ Ընդհ. Ապահովութեան գործակալներէն Շէվքէթ Օղուզի մէկ տեղեկագիրը: Գործակալը կ'ըսէ թէ օր մը երբ նստած էր «Իսթանպուլ» ծաղարանը, կը տեսնէ որ Ալի Սայիպ կ'անցնի: Անմիջապէս դուրս կ'ելլէ: Ալի Սայիպ իր թեւը կ'անցնի եւ միասին կ'առաջանան դէպի Սաման Փազարը. ճամբան Ալի Սայիպ կ'ըսէ.

— Լսեցի՞ր ինծի դէմ եղած անպատիւ գործը:

«Ալի Սայիպ, կը շարունակէ գործակալը, ուզեց որ կացութիւնը հասկնամ ոստիկանութեան Ա. ճիւղի պաշտօնակիցներէս եւ իրեն պարզեմ: Քաղաքապետարանին առջեւը եկանք: Ալի Սայիպ բաժնուեցաւ, ըսելով որ պիտի այցելէ կուսակալ Թանռըվէրդիի: Ես ալ անկիւնի պահակավայրէն հեռաձայնեցի կուսակալին թէ կ'ուզեմ տեսակցիլ իրեն հետ: Եւ քիչ մը յետոյ կուսակալին յայտնեցի ինչ որ Ալի Սայիպ հաղորդած էր ինծի»:

Գործակալը իր տեղեկագրին մէջ կը յայտնէ թէ Ալի Սայիպ ըսած է որ ամբաստանեալներէն Իզզէթը կը ճանչնայ եւ նոյն իսկ ապաստած է զայն անկախութեան առեանին մէջ, երբ Իզզէթ դատարանի յանձնուած էին, յանցանք մը վերագրելով անոր:

Տեղեկագրին ընթերցումէն յետոյ, Ալի Սայիպի փաստաբանը հարցուց.— Ընդհ. դատախազը կրնա՞յ յայտնել այս գործակալին ինքնութիւնը:— Պիտի յայտնենք, ըսաւ ընդհ. դատախազ Պահա Արըքան:

Նախագահը յետոյ հրամայեց կարդալ երկրորդ տեղեկագիր մը, որ կը կրէր «երկրորդ աստիճանի գաղտնի քօմիսէր» ստորագրութիւնը եւ 131 թիւը: Տեղեկագրին հեղինակը այսպէս կ'ամփոփէ կացութիւնը.—

Պաշտօն ունէի հետապնդելու Ալի Սայիպը: Եթէ տեղ մը մտնէր, արգիլք պիտի հանդիսանայի, ըսելով.— «Ներքին գործավարը զրկեց զիս, Աթաթիւրքը կ'ուզէ քեզ»...

Առտուան ժամը 7էն մինչեւ 24 հետապնդեցի զայն: Շարժումները ազատ էին եւ միշտ առրճանակ կը կրէր: Չէրքէզ Մուսայի հետ քալած ժամանակ, Զօլաք Ազիզին հանդիպեցաւ եւ 10 վայրկեան խօսակցեցաւ անոր հետ: Իրիկուան կողմը «Ճում-հիւրիէթ» պանդոկին մէջ ճաշեց Զօլաք Ազիզի հետ եւ երկու ժամ խօսակցեցաւ: Ցայտնապէս կ'երեւէր որ Ալի Սայիպ շատ մտերիմ է Զօլաք Ազիզին եւ այս վերջինը դեր մը կը կատարէ գործին մէջ:

Զօլաք Ազիզ իրեն այն հանգամանքը կուտար թէ կը ծառայէ ընդհ. ապահովութեան եւ ոստիկանական տնօրէնութեանց մօտ: Երկերես մէկն է եւ լուր կուտայ երկու կողմին ալ: Կարգ մը անձերու համար կիներու միջնորդութիւն կ'ընէ: Ա. ճիւղը մտած եղած ժամանակ, սերտ շփում կը պահէ գաղտնի ոստիկան Հալիմ Պապայի հետ: Թէեւ այս վերջինը ոստիկանական տնօրէնին սիրելին է, բայց հարկ տեսայ քննել անոր կացութիւնը:

Ցետոյ կարդացուեցաւ թիւ 133 տեղեկագիրը որ կնքուած էր պաշտօնական կնիքով եւ ի մէջ այլոց կ'ըսէր.— «Օդնական Պէհճէթի եւ քօմիսէր Օսմանի հետ 16 հոկտ. 1935ին Մարաշ գացինք Անգարայէն: Ատանայի մէջ, Պէհճէթի հետ վար իջանք շոգեկառքէն: Ալի Սայիպը տեսայ եւ բարեւեցի:— Ինչո՞ւ եկար հարցուց. չըլլա՞յ թէ տեղեկատուութիւն մը կայ:— Մարաշ պիտի երթամ, ապրանքի լաւ նմոյշ մը գնելու համար: Ըսաւ թէ ասոր համար Ուրֆա երթալու է եւ թէ նախկին երեսփոխան Ասլանի միջոցաւ կրնամ լաւ ձի մը գնել»:

ԱԼԻ ՍԱՅԻՊ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Տեղեկագրերու ընթերցումէն յետոյ, Ալի Սայիպ պատասխանեց.«Սիրելի նախագահ, Ուրֆայի երեսփոխան Պէհճէթ նամակ մը գրեց ինծի, յայտնելով որ Ուրֆայի երեսփոխանները իրենց ընտրական շրջանակը պիտի երթան եւ յանձնարարեց որ Ատանայի մէջ գտնենք իրար: Սեպտ. 9ին Ատանա եկաւ եւ միասին Ուրֆա գացինք: Սեպտ. 13ին կամ 14ին լսեցինք որ Քիմպլէտէր՝ Իզզէթի տան մէջ ձերբակալուած է հարաւէն եկող կասկածելի մը: Սեպտ. 14ին վերադարձանք Ուրֆայէն: Ընկերներս Իսթանպուլ գացին, ես ալ Ատանայի կայարանը մնացի: Ճիշդ այդ միջոցին տեսայ երրորդ տեղեկագրին հեղինակը՝ Շէվքի Երըմաղ: 22 տարուան բարեկամս է. գիտէի որ ոստիկանութեան մէջ կը ծառայէ: Քիմպլէտէրի դէպքը լսած ըլլալով, հարցուցի իրեն.— Ո՞ւր կ'երթաս, բա՞ն մը կայ:

Անգարա գալէս յետոյ, օր մը նորէն հանդիպեցայ Շէվքիին: Ընկերս էր եւ բնականաբար յայտնեցի ցաւս: Երեսփոխան ընկերներս ալ կը հարցնէին շարունակ. Օրինակ՝ Տէնիզլիի երեսփոխան Մազհար Միւֆիտ ըսաւ օր մը.

— Եախու, սրճարաններու մէջ կ'ըսեն թէ դաւադիրներէն երկուքը տունիդ մէջ ձերբակալուած են:

Թեւէն բռնելով տարի Ներքին գործավար Շիւքրի Գայային եւ ըսի.— Նայեցէ՛ք, ի՞նչ կ'ըսեն: «Սխալ է, հերքէ՛» պատասխանեց գործավարը:

Շէվքիին ալ սա ըսի.— «Ընկերս ես, ոստիկանութենէն ստուգէ այս զրոյցներուն էութիւնը»: Եթէ մասնակցութիւն մը ունեցած ըլլայի, այսպէ՞ս կը շարժէի միթէ: Ատանայի ազարակս խուզարկուեցաւ սեպտ. 18ին: Ես ալ հոկտ. 18ին ձերբակալուեցայ: Ցանցաւոր մարդը Անգարա՞ կուգայ. չէ՞ր կրնար սահմանէն մէկ ժամ հեռու եղող ճամբէն անյայտանալ:

Իզզէթի եւ Իտրիսի մասին խօսեցան: Իզզէթը երբեք անկախութեան առեան չէ եկած, կրնաք քննել թղթածրարները: Գալով Իտրիսի, ընաւ չեմ ճանչնար: Եթէ հաստատուի որ կը ճանչնամ, եղած բոլոր ամբաստանութիւնները կ'ընդունիմ:

Ինչ կը վերաբերի Զօլաք Ազիզի, Անգարայի մէջ տեսակցեցայ անոր հետ: Խվզաֆի ափարթըմաններու տնօրէնն է: Կը կարծէի թէ ոստիկանութեան մէջ ալ կը ծառայէ: Օր մը «Ճումհիւրիէթ» պանդոկը գացինք: Պատճառը յայտնի է թէ ճեղի, թէ ընդհ. դատախազին, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ յայտնած էնք պատճառը: Բայց կը հարցնեմ.— «Ճումհիւրիէթ» պանդոկը ազգային սահմաններէն դուրս կասկածելի վա՞յր մըն է միթէ: Անգարայի ոստիկանութիւնը զիս հետապնդեր է. բայց այդ տեղեկագրերը կը ցուցնեն թէ ոստիկանները, զիս հետապնդելէ աւելի, իրարու դէմ «ժուռնալ» դրած են:

Նախագահին հրամանով կարդացուեցաւ ոստիկանութեան առջեւ Ալի Սայիպի ըրած առաջին յայտարարութիւնը, ուր այսպէս կը բացատրէր «Ճումհիւրիէթ» պանդոկը երթալուն պատճառը.

— Զօլաք Ազիզ ըսած էր թէ հոն կարելի էր ապահովել Ֆիքրիէ անունով կին մը: Այդ օրը հոն իրար գտնելու համար խօսք առած էինք կնոջմէն: Այս Ֆիքրիէն այն Ֆիքրիէն չէ որ լաւ ձայն ունի եւ կ'երգէ Քաղաքապետական պարտէզին մէջ: Բաւական ատեն սպասեցինք: Բայց կինը չեկաւ:

ԿՆՈՋ ՄԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդհ. դատախազին առաջարկով կարդացուեցաւ Սաատչէտէրին յայտարարութիւնը, առնուած Սկիւտարի հարցաքննիչին կողմէ: «Միւհիւտարի տունը Ալի Սայիպի վարձուած էր երեք ամսուան համար եւ փոխարէն 100 ոսկի առած: Ինք անդամէ բաղկացեալ ընտանիքը միասին էր: Քանի մը օր յետոյ, իր աղջկան՝ Փէրիհանի հետ Պրուսա գնաց: Վերադարձին, ըսաւ թէ Ատանա պիտի երթայ, իր բամպակները քաղել տալու համար: Արդէն մեզի ներկայացուած է իբրեւ բամպակի վաճառական եւ երեսփոխանութեան մասին չէր խօսած: Աւելի վերջը, տունի միջնորդ Մկրտիչէն իմացայ որ երեսփոխան էր:

Ատանա 15—20 օր մնալէ յետոյ վերադարձաւ եւ 20 օր մնաց: Ցետոյ մեծ տղուն՝ Տէմիրի հետ Ատանա գնաց եւ ալ չեկաւ: Հեռագրով կանչեց ընտանիքը:

Տունը շատ մարդ կ'երթար կուգար: Ի մէջ այլոց այցելեցին Հարիւրապետ Նայիլ եւ նախկին երեսփոխան ու ներկայիս ընկերութեանց մօտ քօմիսէր Իպրահիմ:

Ընդհ. դատախազը ըսաւ.— Շէվքէթ Օղուզին երկու տեղեկագրերը եւ «երկրորդ քօմիսէր» ստորագրութեամբ տեղեկագիր մը կարդացուեցան: Մենք կարեւորութիւն կուտանք այդ գիրերուն. երկրորդ տեղեկագիրը կը պատկանի Մուսթաֆա անուն քօմիսէրի մը: Կ'առաջարկեմ որ անոնք եւ Զօլաք Ազիզ կանչուին իբրեւ վկայ: Կը կարծեմ թէ Անգարա կը գտնուին:

Ալի Սայիպի փաստաբան Համիտ Շէվքէթ առարկեց այս պահանջին դէմ.— «Իբրեւ այս հայրենիքին մէկ զաւակը, մենք ալ կ'ուզենք որ այս դատը լուսաբանուի եւ ասոր համար ի հարկին Հնդկաստանէն եւ Չինաստանէն վկայ եւ փաստ բերուի: Սակայն փափաքն է ամէն Թուրքի որ իր երակներուն մէջ Թուրքի արիւն կը կրէ: Միայն թէ օրէնքը թոյլատու չէ այդ մարդիկը իբրեւ վկայ կանչելու, որովհետեւ հոս օրէնքի տաճար մըն է եւ ապօրինի պահանջ մը չի կրնար գոհացուիլ: Թող բացատրեն օրինական եւ դատական պատճառները եւ ես ալ ձայնակցիմ իրենց: Առանց պատճառի վկայ չի կանչուիր»:

Ընդհ. դատախազը ըսաւ թէ, համաձայն օրէնքի 337րդ յօդուածին, միշտ կրնայ վկայ ցոյց տրուիլ:

Փաստաբանը դիտել տուաւ թէ կարդացուած օրինական հատուածը բաւական չէ հերքելու իր պնդումը: Ընդհ. դատախազը թող ըսէ թէ ի՞նչ պիտի հարցնէ այդ վկաներուն: Ցետոյ, եթէ կարեւոր կը գտնէ այդ վկաներուն ըսելիքները, ինչո՞ւ չարձանագրեց իր ամբաստանագրին մէջ: Եթէ այս ընթացքը շարունակէ, հետեւանքը ծանր կ'ըլլայ, որովհետեւ ընդհ. դատախազը կրնայ Ամերիկայէն, Լոնտոնէն եւ այլ վայրերէ ահագին ցանկ մը ներկայացնել: Կ'առարկեն թէ հիմակուընէ չեն կրնար ըսել թէ այդ վկաները ի՞նչ պիտի յայտնեն: Ինչո՞ւ չյայտնեն հիմակուընէ, արդարադատութենէն գաղտնի որ եւ է բան չկայ:

Դատական մարմինը յետոյ խորհրդակցութեան քաշուեցաւ եւ 20—25 վայրկեան յետոյ հաղորդեց իր որոշումը, որով պէտք չի տեսներ իբրեւ վկայ լսելու ոստիկանական այդ գործակալները: Դատարանի ընթացքին, ամբաստանեալներէն Եահեա մարեցաւ եւ հարկ եղաւ դուրս հանել զայն եւ ջուր սրսկել երեսին:

Ընդհ. դատախազը ըսաւ.—Անցեալ նիստին ներկայացուցի ոստիկանութեան գործակալ Իզզէթի երկու տեղեկագրերը: Դատարանը որոշած էր իբրեւ վկայ լսել զայն: Հոս չգտնուելուն պատճառաւ, երկու երեք օրէն միայն պիտի կարենայ ներկայանալ:

Գործակալ Իզզէթին անունը տրուած ատենս, ըսած էի թուրք հանրապետութիւնը գործակալ մը կրնայ զոհել, բայց չի կրնար զոհել արդարութիւնը: Իզզէթի տեղեկագիրը եթէ կարդացուի, կառավարութեան կարեւոր եւ գաղտնի կազմակերպութիւնը երեւան պիտի գայ եւ հարկ պիտի ըլլայ զոհել բազմաթիւ գործակալներ, որոնց անունը յիշուած է տեղեկագրին մէջ. հետեւաբար կ'առաջարկեմ որ նիստը դռնփակ ըլլայ եւ այնպէս կարդացուի տեղեկագիրը եւ լսուի Իզզէթը:

Ալի Սայիպի փաստաբան Համիտ Շէվքէթ առարկեց այս առաջարկին մէջ: Ամօթալի բաներէ զատ, որ եւ է գործ չի կրնար դռնփակ նիստի մէջ քննուիլ: Մնաց որ այս դատը ազգային դատ մըն է եւ պէտք է տեսնուի բոլորին աչքին առջեւ: Ութ հոգի միացած են, ռումբով եւ զէնքով դաւելու համար երկրին աչքի լոյսին դէմ: Ամբողջ խղճովս կ'ըսեմ որ մենք ալ կ'ուզենք այս դատին խորացումը: Միայն թէ ստիպուած ենք հետեւիլ օրինական ճամբուն:

Նախագահ.— Ընդհ. դատախազը ճշդեց թէ այդ տեղեկագրին մէջ կան դատին բացումէն յետոյ ձեռք բերուած տեղեկութիւններ:

Փաստաբան.—Այն ատեն ես կ'առնեմ այս մասին ըսածներս եւ միայն կը պնդեմ թէ կարելի չէ դռնփակ ընել նիստը:

Ընդհ. դատախազ.— Բացատրեցինք թէ ինչո՞ւ դռնփակ ընելու է նիստը: Տեղեկագրին ամբողջութիւնը երեւան հանել՝ կը նշանակէ արմատէն ջնջել թուրքիոյ գաղտնի կազմակերպութիւնը: Հանրային կարծիքը պիտի իմանայ միայն այն բաները զորս պէտք է իմանայ:

Ցետոյ դատարանը խորհրդակցեցաւ եւ որոշեց ընդունիլ ընդհ. դատախազին պահանջը: Գալ դատավարութիւնը դռնփակ պիտի ըլլայ եւ պիտի լսուի գործակալ Իզզէթը:

Լոնտոնի բաժանորդներուն

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակներու չսպասել, հին բաժնեգինները լրացնելու եւ նորերը փութացնելու համար (ՏԱՐԵԿԱՆ 250 ՖՐԱՆՔ, ԿԱՄ ՈՉ ԹԷ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ, ԻՆՉՊԷՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԷՆՔ 1931 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ):

Եւրոպայէն բաժանորդներուն

Պետական օրէնքը կ'արտօնէ ամիսը հարիւր ֆրանք արտածել: Կարելի չէ՞ր օգտուիլ այս պատեհութենէն եւ փակել դիզուած հաշիւներ ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած).— Նոր տարին անցաւ ցաւով ու սեւով բոլորիս համար անխտիր եւ մասնաւորապէս մանուկներու համար, որոնք անհամբեր կը սպասէին կաղանդ պապային: Անձրեւ մը տեղատարափ ողողած էր ամբողջ Մարսէյլն ու արուարձանները:

— Մամա՛, կաղանդ պապան ինչո՞ւ չեկաւ այսօր:

— Երբ անձրեւը դադրի, անպայման պիտի գայ եւ սիրուն նուէրներ պիտի բերէ:

— Օթօ չունի՞, խաղալիկները թող մէջը լեցնէ, ինք ալ նստի գայ:

— Ոչ զաւակս, ան շատ ծեր է եւ կառքի մէջ չի կրնար նստիլ, գլուխը կը դառնայ:

Սէն - Ժէրոմի մօտ գորգի գործարանի մէջ բնակող չքաւոր ընտանիքի հինգ պզտիկները իրենց հօր շուրջը բոլորուած.—

— Հայրիկ երէկ գիշեր կաղանդ պապան եկեր դրացի տղաքներու նուէրներ է բաժներ, ինչո՞ւ մեզի չեկաւ:

— Մեր կաղանդ պապան մեռած է, զաւակներս, ան հարուստներուն պապան էր:

— Ես ալ անոր ձեռքը չեմ համբուրեր սակէ վերջ:

Դրացիներէս բարեկեցիկ ընտանիքի մը պզտիկ աղջիկը, որ երեք չորս ամիսէ ի վեր հայկական վարժարանը լքելով սկսած էր ֆրանսականը յաճախել, կը խնդրէ մայրիկէն.

— Մայրիկ ես այս տարի հայկական կաղանդ պապան չեմ ուզեր, ֆրանսականը կ'ուզեմ, իմ նուէրներս անոր ապսպրեցէք ...

Ըստ հայկական տօնացոյցի Ծնունդը պէտք էր կատարուէր յունուար 6ին, սակայն Դարբեղին եպիսկ. Խաչատրեան «հարկը օրէնքը կը լուծէ»ի բնաբանին հետեւելով արտօնած էր կիրակի օր կատարել: Ի՛նչ բանաւոր կարգադրութիւն:

Առիթէն օգտուելով Սէն Ժէրոմի նորընտիր թաղականութիւնը մասնաւոր մանկապարտէզի սրահին մէջ կը սարքէ կաղանդի ծառահանդէսը, կիրակի կէսօրէ վերջ:

Աշակերտներու ծնողներէն զատ հետաքրքիր երկսեռ բազմութիւն մը լեցուցեր էր սրահը: Բացումը կատարեց թաղականութեան ատենապետ Պ. Յ. Բարազամեան, որ տեղեկութիւններ հաղորդելով իրենց առաջդրութեանց մասին, յայտնեց թէ թաղականութիւնը վերակազմած է Կրթ. Տիկնանց Միութեան վարչութիւնը: Տասնըմէկ տիկիններ պիտի դիմեն ժողովուրդին, դպրոցին օժանդակելու համար: «Բացի այս միութեան տիկիններէն, ուրիշ որ եւ է միութիւն կամ մարմին երբ ձեզի դիմէ, պէտք է մերժէք, ինչ նպատակի համար ալ ըլլայ: Սէն Ժէրոմցին պէտք է աշխատի իր եկեղեցիին եւ դպրոցին համար»:

(Այս տողերը կ'արձանագրեմ առանց խորհրդածութեան: Գիւղին մէջ գոյութիւն ունին Սիվրիհիսարի Հայր. եւ Երիտասարդաց Միութիւնները, Համազգայինի կէս կազմալոյծ մասնաճիւղ մը, լսարանական Միութիւն մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» խումբը, Հօկի «Թատրօ» մասնաճիւղը եւ վերջերս կազմուած ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը):

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, գունաւոր լոյսերով ու զանազան խաղալիկներով զարդարուած Կաղանդի մեծ ծառի կուշտին ճերմակ համազգեստներով յիսունի մօտ մանուկներու տեսքը ամբողջ յայտագիրը արժեց արդէն:

Առաջին մասին քանի մը խմբերգներէն եւ պզտիկ արտասանութիւններէն վերջ, յատկանշական էին ֆրանսերէն մեներգները եւ Ա. Գառնէկի «Իմ հայրենի երկրին պէս» խմբերգը՝ եղանակաւորուած վարժուհիին կողմէն: «Լոզումներ»ը եւ «Ձեռնոց»ը երկու զուարթ եւ հաճելի տրամախօսութիւններէն վերջ, սկսաւ շուէտական մարզանքը: Հանդիսականները ոգեւորութեամբ դիտեցին այս դիւրաշարժ եւ ճկուն պզտիկներուն մարզանքները: Երկրորդ մասի առաջին պատկերն էր «Ցիսուսի Ծնունդը»: Ո՞րը թուել: Ահա պատկերաւոր շուրջպար մը.— «Ծաղիկներու կեանքը», մեխակ, շուշան, կակաչ, սիրուն պզտիկ դերասաններ կը պարեն ու կ'երգեն՝ կանչելով թիթեռնիկները:

Նախքան կաղանդ պապայի ժամանումը, ահաւասիկ ներկայացում մը եւս «Ազգային վիճակախաղին պարգեւը»: Պզտիկ դերասաններուն յատակ առոգանութեան հետ բնական շարժուձեւերը անվերջ ծափեր խլեցին ներկաներէն.—

Բամ, բամ, բամ, ականջ դրէք թէ
Ով կուգայ,
Բամ, բամ, բամ, մեկդի գացէք
Տուէք ճամբայ,
Հայր Բարսեղն է որ կուգայ
Երկար մօրուք ձիւնոտ վերարկուն,
Նուէրներով կռնակը լեցուն,
Հօ, հօ, հօ, բամ, բամ, բամ:

Այսպէս կաղանդ պապան չաքար ու խաղալիկ կը բաժնէր պզտիկներուն, մինչ թաղականութիւնը իր նուէրը կը ստանար աճուրդէն մօտ հինգ հարիւր ֆրանք:

Ցայտագրի երգերուն եւ պարերուն մեծ մասին հեղինակը ինքն էր՝ վարժուհին՝ Օր. Ռեբեկա Գարակէօզեան: Փափաքելի է որ իր հեղինակութիւնները երբեմն լոյս տեսնէին «Ցառաջ»ի մանկապարտէզի բաժնին մէջ, մանաւանդ «Ազգ. վիճակախաղի պարգեւը»:

Մ. Նուրհան

կը ներկայացնէ, որովհետեւ խաղաղութեան բարեկամներու եւ կէս-բարեկամներու բանակին մէջ անորոշութիւն եւ նոյն իսկ աՀուղող կը տիրէ, մինչ անդին յարատեւօրէն կ'աճի ռազմատենչ պետութեանց լրբութիւնը »:

Մոսկուայի Փրանս. օրկանը այս առթիւ կը ծանրանայ նաեւ գերման-եւճափոնական դաշինքի զինակցութեան վրայ, որ նոյնքան ծանրակշիռ երեւոյթ մըն է:

Կարեւոր շարժումներ ռազմաճակատին վրայ

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ Զոր. Կրածիանիի բանակը (Սոմալի) Հաբէշական զօրաւոր յարձակում մը ետ մղելէ յետոյ, վերսկսաւ յարձակողականը: Հաբէշ հրամանատարը, ռաս Տէսթա, որ ատենէ մը ի վեր կը նեղէր իտալական բանակը, Տոլոյի շրջանին մէջ, այժմ Հարկադրուած է նահանջել եւ կը հետապնդուի Իտալացիներուն կողմէ: Ճակատամարտը կը շարունակուի ամբողջ Հարաւային ճակատին վրայ: Պաշտօնական զեկոյցները կ'ըսեն թէ Իտալացիներու կորուստները մեծ չեն: Զինուորական շրջանակներու մէջ անտեղի կը գտնեն իտալական բանակին յառաջխաղացման դանդաղութեան դէմ ուղղուած քննադատութիւնները, քանի որ Հրամանատարութիւնը Հարկադրուած է ամրացնել դիրքերը, իւրաքանչիւր նոր արշաւանքի առեն: Իտալական բանակին երկու գլխաւոր խարխինները, Մասուա՝ Հիւսիսէն եւ Մոկատէշ՝ Հարաւէն, քանի մը Հարիւր քիլոմեթր հեռու են ռազմաճակատէն: Ցետոյ պէտք չէ անտեսել երկրին բնական դժուարութիւնները: Ամէնէն ծանրակշիռ խնդիրը ճամբաներու չինութիւնն է, որ ժամանակի կը կարօտի:

*** Հաբէշական աղբիւրէ կը Հաղորդեն թէ ռաս Սէյումի բանակին զինուորները 65 Իտալացիներ սպաննած են Թիկրէի ճակատին վրայ, յունուար 2ին, իսկ իրենք միայն վեց մեռեալ ունեցած են:

Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել Թշնամի դիրքերը:

Հարրար մնացած Հաբէշական վերջին զօրքն ալ, 1000 Հոգի, Հեռացած ըլլալով, քաղաքը պիտի յանձնուի միայն վիրաւորներ ընդունելու:

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին առթիւ

Երկուշաբթի օր կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, քննելու Համար իտալեւՀաբէշական տագնապին ընթացքը: Հաւանական չի Համարուիր որ անմիջապէս քննութեան ենթարկուի քարիւղի արգելքի խնդիրը: Խորհուրդը Հարցին ամբողջութիւնը միայն պիտի քննէ, իսկ միւս խնդիրները յանձնուած են 13եւ-րու եւ 18երու յանձնախումբերուն (պատժական տնօրինութիւններ): Այս առթիւ կը Հաստատուի թէ ոչ միայն Մեծն Բրիտանիա չուզեր նախաձեռնութիւն ստանձնել, այլեւ բանաւոր չի Համարուիր վերջնական քայլեր առնել, մինչեւ որ Մ. Նահանգները չճշդեն իրենց դիրքը:

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ լսեց Պ. Իտընի զեկուցումը՝ ընդհանուր կացութեան մասին: Ժընեւի մէջ արտաքին նախարարը պիտի աշխատի ապահովել բոլոր պետութեանց աջակցութիւնը, որ եւ է նոր պատժասահմանուած առեն:

ԴԻՊԻ ՊԱՂՏԱՏ ճամբայ ելաւ արաբական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Իպնը Սէուտ Թագաւորին անձնական քարտուղարին, Հէյխ Եուսուֆի: Բանակցութիւնները կը շարունակուին Համարաբական դաշնակցութիւն մը կազմելու Համար: Բանակցութեանց կը մասնակցի Ճիտտէի անգլիական դեսպանը: Կը կարծուի թէ ծրագրուած զինակցութեան պիտի միանայ նաեւ Եմէն:

17 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ օդանաւային արկածի մը Հետեւանքով, Նիւ Եորք-Լօս Անճէլէս ճամբուն վրայ: Զոհերէն երեքը կիներ են, մէկը՝ տղեկ մը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

ամսագրի ԺԲ. թիւը (1935 Սեպտեմբեր Դեկտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դէպքերը հայ-պարսկական սահմանի վրայ, *Սամսոն*.— Պարսկաստանի յեղափոխութիւնը եւ Եփրեմ խանը, *Յ. Ջաւարեան*.— Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) *Շ. Նարդունի*.— Ալեքսանդրա Ջէլ Պունի հրամանագիրը, *Փ. Փ. Փանաիթեսքու*.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը (*Բ.*) *Վահան Փափազեան*.— Արհաւիրքի Օրեր, *Վ. Մինախորեան*.— Հին Թուղթեր, *նիւթեր Շիրվանզատէի մասին*.— Անցեալք, *Կոմիտաս Վարդապետ, բժ. Յ. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Խնկոյեան, Յ. Խանզատեան, Տոքթ. Յ. Երկանեան*.— Կեանք եւ Մշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին.— Դէորգ Դ. Կաթողիկոս եւ իր ժամանակը, *Վ. Մանկունի Եպիսկոպոս*

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, Համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի Համար 25 ֆր.:

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1.— *ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ*, Ա. Հատոր, 466 էջ. գին 35 ֆր. Բ. Հատորը լոյս կը տեսնէ շուտով:

2.— *ԿԱՅԾԵՐ*, Րաֆֆի, Պէյրութ, 2 Հատորը մէկ *50* ֆրանք:

3.— *ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ*, Րաֆֆի, Աթէնք *1935 688* էջ, *40* ֆրանք:

4.— *ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ*, Տիկ. Հայաստան Գէորգեան, *15* ֆր.:

Վ ճ ա ր ո ւ մ ն ե ր ը կ ա ն խ ի կ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱԶԻ Լիոնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի, «Զարդարեան գրադարանին մէջ, *181*, Քուր Լաֆայէթ, ժամը 3ին: Պատուաւորիչ ներկայութիւն:

Ֆ Կ. ԽԱԶԻ Փարիզի Մասնաճիւղին ժողովը վաղը շաբաթ, ժամը 3,*30*ին Միւթիւալիթէի ծանօթ սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը յունուար *19*ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը *2,30*ին, Հայ Ակումբին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ Կեդր. Վարչութեան անդամներէն մին:

Ֆ Հ. Կ. ԽԱԶԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուան ժամը *8*ին իր դպրոցին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Ն. ԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԺԵԹ, *Մարտ*.— 152.30:
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, *Հ. Նազ*.— 140:
ՌՕԱՆ ՄԱԹԷԼ, *Քէօշ*.— 70:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, *Գուրծ*.— 160:
ԹՈՒՌ, *Խ. Մ*.— 35:
ՎՕՔԼԻՒՋ, *Ս. Մ*.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Մալ*.— 100:
ՍԷՆ ԼՈՒ, *Ս. Ս*.— 217.45:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, *Մ. Մ*.— 125:
ՍԵՎՐԱՆ, *Հ. Խոյ. Քհնյ*.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Գուրծ*.— 708:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, *Խաչ*.— 30:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, *Ղազ*.— 30:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Պ. Պ*.— 140:
ՆԻՍ, *Իշխ. Ա*.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Տ. Ս*.— 140:
ՄՕՆԻՍԹՐՕԼ, *Մ. Ա*.— 140:
ՔՈԼՈՆՊ, *Տիկ. Աչ*.— 70:
ԼԻՈՆ, *Մ. Տէր Պ*.— 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսած օրկել յունուար 1էն

ՋՈՒԼՖԱ, *Ա. Խ*.:
ԱԼՍԹԸՆ, *Ս. Մ. Վ*.:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, *Յ. Մ*.:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, *Ղ. Գ*.:
ՔԵՐՄԱՆ, *Յ. Եար*.:
ԻՍԻ, *Ս. Ե. յունուար 8էն*:
ԹՈՒՐ, *Մ. Ի.— Յունուար 9էն*:
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, *Մ. Ա.— Յունուար 10էն*:
ՄԷՕՏՕՆ, *Ռէյ.— Յունուար 11էն*:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 16

Տպարանը կաղանդի եւ տօներու առթիւ ծանրաբեռնուած ըլլալով, ՀԱՅ-ԲՈՅԺի Յունուարի թիւը (16) լոյս կը տեսնէ 20 Յունուարին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Բժիշկին կաղանդչէքը (Տոքթ. Ա. Աշճեան).— *Նարինջ կերէք* (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— *Պայքար հիւծախտին դէմ* (Տոքթ. Կ. Կէօվճեան).— *Ցղութեան տեւողութիւնը* (Տոքթ. Լ. Գրիգորեան).— *Սզդ. բժշկութիւն* (Փ. Ջանասար եւ Վ. Մելքոնեան).— *Կաթին առողջապահութիւնը* (Տոքթ. Յ. Մաճտէսեան).— *Ինչպէս մեծցնել երախաները* (Տոքթ. Ա. Տէր Սէն-Վէնսան).— *Մեր փեսացուն Հարբուխ ունէր* (Տոքթ. Պ. Հաճօլեան).— *Գրախօսական, Հարցարան, Գիտելիքներ:*

ՀԱՅ ԲՈՅԺի յառաջիկայ թիւերէն մէկը պիտի նուիրուի Հայաստանի,— ամբողջ յօդուածները Հայաստանի բժիշկներուն կողմէ գրուած:

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք *արտասահման:*

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — **Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ**

Կէս ժամ վերջը, Փուառոյի նկարագրած «ընտանեկան ժողովը» գումարուեցան: Սեղանին շուրջը հաւաքուած էինք վեց Հոգի — Տիկին Էքրոյտը, Ֆլօրան, Հազարապետ Պլընթը, քարտուղար Րէյմընտը, պետ Պլընթը քարտուղար Րէյմընտը, Փուառօն ու ես: Պէլճիքացին սեղանին գլուխը նստած էր՝ ատենապետի պէս, ծառաները այնտեղ չէին:

— Պարոններ, Տիկիններ, սկսաւ Փուառօ ոտքի ելլելով եւ խոնարհութիւն ընելով. այստեղ հրաւիրած եմ կարեւոր գործի մը Համար... նախ եւ առաջ խնդրանք մը ունիմ ձեզի, օրիորդ...

— Ինծի՞, Հարցուց Ֆլօրա:

— Օրիորդ, դուք Րէլֆ Փէյթընին հետ նշանուած էք. եթէ կայ մէկը որ ծանօթ է անոր գաղտնիքներուն, այդ մէկը դուք էք... ջերմօրէն կը խնդրեմ որ եթէ գիտէք անոր ուր ըլլալը, խնդրէ, Հայր Փուառօն որ շատ բաներ գիտէ եւ մեծ փորձառութիւն ունի... ձեզ թակարդը ձգել չեմ ուզեր, օրիորդ... չէ՞ք վստահիր ինծի, չէ՞ք ուզեր ինծի ըսել թէ ուր է ան...

Աղջիկը ոտքի բարձրացաւ:

— Պ. Փուառօ, ըսաւ վճիտ ձայնով մը, կ'երդնում, կ'երդնում որ չեմ գիտեր... տեսած չեմ զինքը եւ իրմէ լուր ստացած չեմ ոչ ոճիրին օրը, ոչ ալ անկէ ի վեր...

Դարձեալ նստաւ: Փուառօ լռութեամբ աղջկան նայեցաւ, քանի մը վայրկեան յետոյ ձեռքը ուժգին սեղանին զարնելով ըսաւ.

— Լաւ, առիկա մնացաւ, Հիմա, դուք որ նստած էք այս սեղանին բոլորտիքը... Տիկին Էքրոյտ... Հազարապետ Պլընթ... բժիշկ Շէփըրտ... Պ. Րէյմընտ... դուք որ բարեկամներն ու մտերիմներն էք Րէլֆին... գիտէ՞ք թէ ուր է ան... խօսեցէք...

Երկար լռութիւն տիրեց. Փուառօ իւրաքանչիւրին աչքերուն մէջ նայեցաւ:

— Կը խնդրեմ, ըսաւ ցած ձայնով, խօսեցէք...

Նորէն լուռ էինք. յետոյ Տիկինն էր որ սկսաւ խօսիլ:

— Շիտակը ըսելով Րէլֆի բացակայութիւնը շատ տարօրինակ է, շատ... ինչու մէջտեղ չելլէ, կարծես թէ գաղտնիք մը կայ... Ֆլօրա, աղջիկս, շատ գոհ եմ որ նշանտուքին լուրը պաշտօնապէս չյայտարարեցինք...

— Մայրիկ, սաստեց Ֆլօրա բարկացած:

— Նախախնամութիւն, շարունակեց Տիկին Էքրոյտ, կը Հաւատամ Նախախնամութեան որ ձեւ կուտայ մեր կեանքին, ինչպէս կ'ըսէ Շէյքսփիր:

— Զըլլա՞յ թէ Հաստ սրունքներուն պատասխանատուն ալ Ամենակալը կը նկատէք, Տիկին, Հարցուց քարտուղարը իր սովորական խնդուքով:

Կարծեմ Րէյմընտ կ'աշխատէր փարատել լարուած մթնոլորտը, սակայն Տիկին Էքրոյտ յանդիմանական նայուածք մը նետեց անոր եւ թաշկինակը աչքերուն տանելով, շարունակեց.

— Ֆլօրան սարսափելի Համբաւէ մը եւ անհաճոյ դէպքերէ ազատեցաւ... մտքէս անգամ չեմ անցըներ թէ Րէլֆը որ եւ է յանցանք ունի խեղճ Րօճըրին մահուան մէջ... չեմ կարծեր... ես ամէն մարդու վրայ վստահութիւն ունիմ... երախայութենէս ի վեր միշտ այդպէս եղած եմ... ուրիշին մասին գէշ չեմ խորհիր... սակայն ի Հարկէ պէտք չէ մոռնանք որ Րէլֆը պզտիկ եղած ատենը շատ մը օդային յարձակումներ տեսած է.. կ'ըսեն թէ անոնց ազդեցութիւնը ուշ երեւան կուգայ... պատասխանատու չեն եղեր իրենց ըրածին - թողածին:

— Մայրիկ, պոռաց աղջիկը նորէն. դուն կը կարծես որ Րէլֆն է յանցաւորը...

— Միտքերնիդ պարզեցէք, Տիկին, մէջ ինկաւ Հազարապետը:

— Ես ալ չեմ գիտեր շիտակը, ըսաւ Տիկին Էքրոյտ լալով. շատ յուզիչ բան է... Հարստութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ Րէլֆը յանցաւոր ըլլայ...

Քարտուղարը բուռն շարժումով մը աթոռը սեղանէն ետ տարաւ: Հազարապետը Հանդարտ էր ինչպէս միշտ եւ մտածկոտ՝ Տիկինը կը դիտէր:

— Թնդանօթներու սարսափին ազդեցութեան տակ կ'երեւայ, ըսաւ Տիկին Էքրոյտ յամառութեամբ ... Րօճըրտ շատ քիչ դրամ կուտար անոր՝ բարեմտօրէն անշուշտ. կը տեսնեմ որ ամէնքդ ալ ինծի դէմ էք, բայց շատ զարմանալի կը գտնեմ որ Րէլֆ երեւան չելլէր... ուրախ եմ որ աղջըկանս նշանտուքը պաշտօնապէս չյայտարարուեցաւ...

— Վաղը պիտի յայտարարուի, ըսաւ Ֆլօրա:

— Ֆլօրա, պոռաց մայրը ապշած:

— Աղէ «Մօրնինկ Փօսթ»ին կամ «Թայմզ»ին ուղարկեցէք, խնդրեց Ֆլօրա քարտուղարին:

— Եթէ կը կարծէք որ ճիշդ է ձեր ըրածը, կը ղրկեմ, օրիորդ:

Ֆլօրա խօսքը Հազարապետին ուղղեց:

— Կը Հասկնաք, այնպէս չէ՞, ուրիշ ի՞նչ կրնամ ընել... Րէլֆին կողքին պէտք է մնամ... չէ՞ք կարծեր որ այդպէս ընելու պարտաւոր եմ...

Հազարապետը սպասեց քիչ մը ու յետոյ յանկարծ գլուխով Հաստատական պատասխան տուաւ:

Տիկինը դարձեալ բողոքեց, Ֆլօրա չազդուեցաւ երբեք:

— Կը գնահատեմ ձեր ցոյց տուած պատճառաբանութիւնները, սակայն չէ՞ք կարծեր որ կ'աճապարէք... սպասեցէք մէկ, երկու օր... ըսաւ քարտուղարը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ SAMEDI 18 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3015 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԼՈՐՆ ԱԼ ՎԱԽՈՎ ԿԸ ՇՆՉԵՆ

Առաջին անգամը չէ որ Մոսկուայի վարիչները չոնդալից ճառեր կ'արտասանեն, ապացուցանելու համար թէ իրենք խաղաղութեան դատը կը պաշտպանեն, բայց միւսները, աշխարհակալները, ռազմատենչ տրամադրութիւններ կը սնուցանեն։ Ապա ուրեմն, իրենք ալ հարկադրուած են հետեւիլ աշխարհի օրէնքին եւ բազմապատկել իրենց սպառազինութիւնները։

Բայց, թերեւս առաջին անգամ է որ այնքան խոր մտահոգութեամբ կ'արտայայտուին նոյն այդ վարիչները։

Փաստ՝ կարմիր բանակի պատրաստութեանց մասին եղած յայտարարութիւնները, Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի համագումարին առջեւ։

Երէկ հաղորդած էինք այդ պաշտօնական յայտարարութեանց գլխաւոր կէտերը։

Կ'արժէ անգամ մըն ալ ամփոփել զանոնք, իբրեւ ժամանակի նշան։

Համագումարին (խորհրդարան) բացման առթիւ, ամէնէն առաջ «վարչապետ» Մոլոթովն էր որ ուշադրութեան յանձնեց կացութեան վտանգները։

Այս առթիւ, ան չվարանեցաւ մատնանշումներ ալ կատարել, յատկապէս յիշելով երկու պետութիւններ, Գերմանիա եւ Ճափոն, որոնց աշխարհակալութիւնը չեշտակի ուղղուած է Խ. Միութեան սահմաններուն դէմ։

Յաջորդ նիստերուն մէջ, աւելի գունաւորուեցաւ պատկերը, երբ խօսք առաւ մարաջախտ Թուխաչեւսկի, Խ. Միութեան զինուորական փոխ - գործավարը։

Ծանրանալով գերմանական վտանգին վրայ, կարմիր մարաջախտը շեշտեց.

— «Գերմանիոյ զինուորական ճիգը ահարկու է բոլոր ճակատներուն վրայ,— օդանաւ, հրետանի, մեքենաշարժ կազմակերպութիւն, զինարուեստ, նաւատորմիղ եւն.։ Նիւրընպէրկի եւ Պիւքընպէրկի ժողովրդական տեսակի համախմբումները զօրաշարժի ճշմարիտ մարզանքներ են։ Գերմանիա կը պատրաստուի շատ աւելի արբընթաց արագութեամբ քան կը նախատեսուէր»։

Նոյն վրդովիչ պատկերը՝ Ճափոնի մասին, շատ աւելի խտացեալ գոյներով։

Թուխաչեւսկի այս վտանգները մատնանշած ատեն, «համեստ» կը գտնէ իր պահանջած վարկերը, բաղդատելով ուրիշ պետութեանց զինուորական ելմտացոյցներուն հետ։

Երէկ իմացաք պահանջուած վարկին գումարը, աւելի քան 14 միլիառ ռուբլի, ընդհ. ելմտացոյցի 78 միլիառ 500 միլիոն ըր. գումարին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ մօտաւորապէս մէկ հինգերորդը։

Միեւնոյն ատեն կարդացինք նաեւ, թէ 1935ին քուէարկուած էր 6 միլիառ 600 միլիոն ռուբլի, բայց իրականին մէջ ծախսուած՝ 8 միլիառ 78 միլիոն։

Ուրեմն, մէկ տարիէն միւսը գրեթէ կրկնապատկուած է զինուորական ելմտացոյցը։

Մնաց որ, ամէն երկրի մէջ ալ, քուէարկուած վարկերը միշտ նախատեսումներ են, եւ գործադրութեան ընթացքին յաճախ աւելին կը ծախսուի։

Շատ աւելի պերճախօս է նախատեսուած վտանգին աշխարհագրական պատկերը։

Կարմիր մարաջախտը իր զեկուցման մէջ կը շեշտէր թէ՝ «արեւմտեան եւ արեւելեան սահմաններուն վրայ ստեղծուած կացութիւնը հարկադրած է ամենալուրջ վերքննութեան ենթարկել իրենց պաշտպանութեան միջոցները»։

— «Անհրաժեշտ է պատրաստ գտնուիլ, պաշտպանելու համար միաժամանակ, անկախօրէն եւ կատարելապէս, երկու ճակատներ որոնք իրարմէ հեռու են 10,000 քիլոմեթր։ Միեւնոյն ատեն, անհրաժեշտ է մեծապէս զօրացնել մեր յարատեւօրէն կռուելու կարողութիւնը, ինչպէս եւ յետագային զարգացնել մեր սպառազէն ուժը։ Մինչեւ 1935 մենք ունէինք 74 առ հարիւր երկբապահ զօրաբաժիններ եւ միայն 26 առ հարիւր կանոնաւոր զօրաբաժիններ։ Բանակին մարտական ուժը բազմապատկելու եւ անոր զօրաշարժի կարողութիւնը աւելցնելու համար, ի նախատեսութիւն անակնկալ յարձակման մը, մենք վերակազմեցինք բանակին դասաւորումները, համաձայն Սթալինի նախաձեռնութեան, նշրիակ սկզբունքով մը,— 76 առ հարիւր կանոնաւոր զօրաբաժին եւ միայն 23 առ հարիւր երկրապահ զօրաբաժին»։

Անհրաժեշտ չէ զինուորական մասնագէտ ըլլալ, հասկնալու համար այս հիմնական փոփոխութեան արժէքը։ Կը նշանակէ թէ կարմիր բանակին 77 առ հարիւրը զէնքի տակ է մշտապէս, մինչ առաջ 74 առ հարիւրը քանի մը ամիս միայն կը մնար զօրանոցներու մէջ։

Այս կարգադրութեանց շնորհիւ է որ, 1936ին կարմիր բանակը կ'ունենայ 1,300,000 զինուոր, կազմ եւ պատրաստ, փոխան 940,000ի, եւ առանց հաշուելու պահեստի ուժերը, որոնց թիւը տասը միլիոն կը հաշուեն։

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ անծայրածիր Ռուսաստանը անսպառ շտեմարան մըն է զինուորցուներու։ Մանաւանդ որ, խորհրդային իշխանութիւնը այլապէս մարզած է զանոնք, 15 տարիներու ընթացքին։

Ուրեմն, Խ. Միութիւնը լրջօրէն մտահոգ՝ արեւելքէն եւ արեւմուտքէն սպառնացող վտանգներուն, կ'ուզէ անկարելին փորձել, իր գլուխը փրկելու համար։

Միւսներն ալ նոյն վառօդն է որ կը շնչեն նոյնքան կարօտով, առանց դղրդացին ճառեր խօսելու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՎԱԼԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՆՈՐԷՆ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

Պ. Էռիօ կը հրաժարի նախարարի պաշտօնէն

Տագնապը պիտի վերսկսի Ազգաժողովի նիստէն վերջ

Հակառակ տիրող յոռետեսութեան, Լավալի դահլիճը նորէն փրկուեցաւ հինգշաբթի օր, 251ի դէմ 315 ձայնով, շնորհիւ արմատականներու պառակտումին։ Արհամարհելի չէ 64 ձայնի այս մեծամասնութիւնը, երբ նկատի առնենք որ վերջին անգամ դահլիճը հազիւ 20 ձայն շահած էր։

Արմատական երեսփոխանները առտուն ժողով գումարելով, որոշեր էին անվստահութիւն յայտնել դահլիճին, անոր թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան առթիւ։ Յետոյ քննեցին կուսակցութեան կարգապահութիւնը տառապէս գործադրելու առաջարկը, բայց մերժուեցաւ 40ի դէմ 41 ձայնով։ Ուրեմն արմատական երեսփոխանները ազատ էին քուէարկելու ըստ իրենց հայեցողութեան։ Պ. Լավալ որոշած էր վստահութեան խնդիր յարուցանել, եթէ պահանջէին անմիջապէս քննել ընդհանուր քաղաքականութեան մասին եղած հարցապնդումները։ Այս առթիւ էր որ, 40ի չափ արմատական երեսփոխաններ բաժնուեցան խմբակցութենէն, եւ դահլիճը վստահութիւն շահեցաւ։ Ուրիշ խօսքով, յետաձգուեցաւ ընդհ. քաղաքականութեան վիճաբանութիւնը եւ ժողովը զբաղեցաւ երկրագործական քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներով։

Ուրեմն, Պ. Լավալ պիտի կրնայ Ժընեւ երթալ այսօր, իբրեւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան երկուշաբթի օրուան ժողովին։ Բայց եւ այնպէս իրազեկներ վարդագոյն չեն տեսներ դահլիճին դիրքը, քանի որ ընդհանուր քաղաքականութեան խնդիրը նորէն պիտի յուզուի, իր վերադարձէն վերջ։

Մինչ այս մինչ այն, ուրիշ անակնկալ մը ծագեցաւ։ Երեսփ. ժողովի նիստէն վերջ, Պ. Էռիօ իր մօտ կանչելով վեց արմատական նախարարները, յայտնեց թէ պիտի հրաժարի նախարարութենէ եւ միեւնոյն ատեն խնդրեց որ իրենք պահեն իրենց պաշտօնները։ Ելմտական նախարար Ռէնիէ, ներքին նախարար Փականոն եւ առեւտրական նախարար Ժոռժ Պոնէ անմիջապէս պատասխանեցին թէ չպիտի հրաժարին։ Այս անակնկալը աւելի կը մթագնէ կացութիւնը, քանի որ, եթէ նոյնիսկ արմատական նախարարները մնան, Լավալի դահլիճը չի կրնար դիմանալ առանց Էռիոյի մասնակցութեան։ Ան էր որ, արմատական կուսակցութեան հետ ծագած վէճերու առթիւ, միշտ օգնութեան հասաւ Լավալի, միջին ճամբայ մը գտնելով։

Պ. Էռիօ որոշած է քաշուիլ հետեւեալ երկու պատճառաբանութիւններով.— 1. Կ'ուզէ ազատ ըլլալ, վարելու համար կուսակցութիւնը իբրեւ նախագահ։ Ճիշդ ինչպէս որ մէկ ամիս առաջ հրաժարեցաւ այդ նախագահութենէն, որպէսզի կարենայ աջակցիլ դահլիճին,— 2. իր կուսակցութիւնը կրկին եւ կրկին պնդած ըլլալով, Էռիօ կ'ուզէ վերստանձնել նախագահութիւնը, յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։ Իր կուսակիցները կը հաւատան թէ այդ պարագային պիտի կրնան փայլուն յաջողութիւններ շահիլ, ինչպէս 1924ին եւ 1932ին։

Ուրեմն, հրաժարելով նախարարութենէ, Պ. Էռիօ ապահոված կ'ըլլայ իր վերընտրութիւնը, իբրեւ նախագահ, կուսակցութեան համագումարին մէջ որ պիտի բացուի կիրակի օր։ Միեւնոյն ատեն չուզեր իր հրաժարումով ձգել դահլիճը, քանի որ շատ խառնակ է միջազգային կացութիւնը։

Ամէն պարագայի մէջ, դահլիճը փրկուած է առ այժմ, եւ անոր վերջնական ճակատագիրը պիտի ճշդուի յառաջիկայ շաբթու։

Երեսփ. ժողովի նիստին մէջ, Պ. Լէօն Պլում շատ աշխատեցաւ արմատականները իր ետեւէն քաշելու եւ դահլիճը ձգելու համար։ Պ. Լավալ հեգնութեամբ դիտել տուաւ.— «Պ. Պլում ամէն հանգամանք ունի խօսելու յանուն արմատական կուսակցութեան։ Ինքն էր որ տապալեց բոլոր արմատական կառավարութիւնները։ Եւ առոր շնորհիւ է որ ես վարչապետ եմ այսօր»։

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, վարչապետը յայտարարեց թէ Ժընեւէն վերադարձին խորհրդարանին քննութեան պիտի ենթարկէ ֆրանքօ-խորհրդային փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը, որ չէ վաւերացուած տակաւին։

Իտալական յառաջխաղացութիւնը

հարաւային ճակատին վրայ

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Զօր. Կրածիանիի բանակը յաջողած է 70 — 100 քիլոմեթր յառաջանալ Օկատէնի ճակատին վրայ։ Ռազմագիտական տեսակէտով, մեծ արժէք ունի այս յառաջխաղացութիւնը, որ ուղղուած է դէպի Եթովպիոյ մայրաքաղաքը։ Առ այժմ ուղղակի վտանգ չսպառնար մայրաքաղաքին։ Իտալացի հրամանատարին նպատակն է նահանջի շարժում մը կատարել տալ Ռաս Տէսթայի, եւ բանալ Հարարի ճամբան։ Եթէ Հապէշ հրամանատարը արագ չշարժի, կրնայ պաշարուիլ։

*** Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ Իտալացիները անխնայ ռմբակոծելով կէս առ կէս քանդած են Ուալտիա քաղաքը, որ ունի 10,000 բնակիչ։ Այս առթիւ ոչնչացած են հապէշական Կ. Խաչի շրջուն երեք հիւանդանոցներ, որոնց ղեկավարն էր Անգլիացի մը։ Իտալացիները հրձիգ ռումբեր եւ ծանր թորփիլներ ձգած են Կ. Խաչի վրաններուն վրայ, առանց նկատի առնելու անոնց նշանակները։ Քաղաքին կէսը մոխիր դարձած է։ 14 հոգի սպաննուած եւ 35 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են։ Հապէշական կառավարութիւնը բողոքեց բաց քաղաքի մը այս ռմբակոծութեան դէմ։

*** Զրոյցի մը համաձայն, մարաջախտ Պատոյլիօ, իտալական բանակին սպարապետը, ետ պիտի կանչուի առողջական պատճառներով։ Հռոմէն կը հերքեն այս լուրը։

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ գործին առթիւ դատուած 20 ամբաստանեալներու վճիռները տրուեցան երէկ, երդուեալներուն կողմէ։

ԲԸՏԵԱՐԴ ՔԻՓԼԻՆԿ, Անգլիոյ կայսերապաշտ բանաստեղծը, որ բժշկական գործողութեան մը ենթարկուած էր վերջերս, իր վերջին վայրկեանները կ'ապրէր երէկ։

ՊԵՐԼԻՆԻ ֆրանսական դեսպանը արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, ցաւ յայտնեց գերմանական մամուլին հակաֆրանս. պայքարին դէմ, որ հետ սաստկանայ օրէ օր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՂԸ ԳՈՂԷՆ ԳՈՂԱՑԱՒ
ԿՈՄԿՈՒՍ ՏԵՍԱՒ ԶԱՐՄԱՑԱՒ

Չեմ գիտեր ի՛նչ վիճակի մէջ են ֆրանսահայ Հօկի կեդր. վարչութեան եւ անոր դէմ պայքարի ելած Հօկեաններուն ներկայ յարաբերութիւնները։

Շատ բաներ պատահեցան վերջին ամիսներու ընթացքին։ Թռուցիկներ ալ հրատարակուեցան։ Յետոյ վտարումներ եւ զանազան պատիժներ։

Մինչեւ այսօր ալ սուր բանավէճեր, կռիւներ կը ծագին զանազան մասնաճիւղերու ժողովներուն ատեն։ Կան խումբեր որ կը մերժեն յանձնել իրենց նարած անդամավճարները, չվստահելով կեդր. վարչութեան։

Անոնց համար այդ վարչութիւնը «հինգնակոչ» է եւ «ապօրինի», գործի գլուխ անցած՝ «խարդախ միջոցներով, կեղծիքներով եւ շանթաժով»։

Հիմա լսեցէք ուրիշ ձայն մը, հեռաւոր, շատ հեռաւոր երկրէ մը,— Ուրուկուէյ (Հարաւ. Ամերիկա)։

Ինչպէս կ'իմանամ Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»էն, այդ երկրի մայրաքաղաքին, Մոնթէվիտէոյի մէջ կը հրատարակուէր կարմրուկ օրկան մը, «Շիրակ»։

Արդ, այս թերթը 1935 նոյեմբեր 8ին զոհ գացեր է ... առեւանգութեան մը։

Այնտեղ ալ Հօկը երկուքի բաժնուած ըլլալով, մէկ խմբակին մարդիկը թռցուցեր են թերթին տպագրական տառերը (ինչպէս եղած էր Աթէնքի մէջ, քանի մը տարի առաջ, եւ եթէ չեմ սխալիր՝ քանի մը անգամ)։

Եւ ահա թռուցիկ թռուցիկի ետեւէն։ Անշուշտ միշտ «գաղտնի»։

Թռուցիկներէն մէկը, որ տպուած է 1935 նոյեմբեր 16ին, «Դաւաճանութիւն» վերնագրով, կը յայտարարէ.

— «Անուշաւան Չիլեան, այս է գողին, դաւաճանին, «Շիրակ»ը փախցնող աւազակին անունը»։

Թռուցիկը ստորագրած են «Շիրակ»ի կեդր. վարչութիւնը, խմբագրութիւնը եւ վարիչ - քարտուղարը, Ա. Գրաճեան։

Միւս կողմը կրնա՞ր լռել։

Եւ ահա թռուցիկ մըն ալ «ընդդիմէն», ստորագրուած՝ Մ. Օշին,— նախկին հաշուակալ եւ հայրենակիցը վարիչ - քարտուղարին։

Կ'արտագրեմ նոյնութեամբ, պահելով իր ստորագծումներն ալ.

— «Ես սեւին սեւ ըսած եմ եւ կարմիրին կարմիր, իսկ Ա. Գրաճեան, Պ. եւ Ա. Էֆէեաններուն ալ խեղկատակ գեղծարարներ, գահէրկ ստախօսներ եւ կոյրերու մէջ միականի գավառժոներ (աչիրէթապետ), անհերքելի փաստեր, բայց չունիմ իշխանութիւն հրացանի բռնելու համար գողերը, դրամ՝ բանալու համար ուղղիչ տուն — դպրոցներ, ժամանակ եւ խառնուածք՝ ռռնալու համար դայլերու հետ, ԻՄ ԿՈՂՄԷ ՈՉ ՄԷԿ ԲԱՌ ՀՕԿԻ ԳԼԽ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԴԷՄ, ոչ մէկ հաշիւ ու կապ այլ կուսակցութեանց հետ։ Հօկի իւղը չան տիկի մէջ լեցուած է, գլխ. վարչութեան եւ մասսային գործն է մաքրել զայն... հիմակ այսչափ, աւելին մամուլով. կեցցէ՛ Հօկը եւ Խ. Հայրենիքը»։

Շարժանկարը խօսուն ըլլալով, զանց կ'առնեմ որ եւ է խորհրդածութիւն։

ՎԱՀԷ

Իտալագիտական վարժարանի ուսանողներու դասադուլը

Փարիզի իտալագիտական վարժարանին ուսանողները դասադուլ հռչակեցին երէկ, երկու օրուան համար, պահանջելով հրաժարեցնել փրոֆ. Ժէզը, որ Եթովպիոյ իրաւագէտ խորհրդականը եղած էր Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ։ Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը տեղի տուած չըլլալով այս պահանջին, առժամապէս փակած է համալսարանը։ Այս առթիւ կատարուած բոլոր բանակցութիւնները ջուրը ինկան, մանաւանդ որ բողոքողները ազգայնականներ են, իսկ ձախակողմեան ուսանողները նոյնքան ուժգնութեամբ կը պաշտպանեն ուսուցչապետը։

Բողոքողները կը յայտարարեն թէ դասադուլը պատժառելի ցոյց մը պիտի ըլլայ, քանի որ ուսանողներուն 95 առ հարիւրը իրենց հետ է եւ միւսները չպիտի համարձակին չափուիլ իրենց հետ։

Ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած է բոլոր համալսարանները, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին։ Ներս չեն կրնար մտնել ոչ ուսանողները, ոչ ալ ուսուցիչները։

Բացի փրոֆ. Ժէզի պաշտօնանկութենէն, ուսանողները կը պահանջեն նաեւ ջնջել համալսարանական տուրքերը։

Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, խռովութիւններ ծագեցան Ս. Միշէլի փողոցներուն մէջ։ Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան, իսկ ուրիշներ ձերբակալուեցան։ Կացութիւնը աւելի լուրջ է այսօր։

Չորս աւազակութիւն միեւնոյն օրուան մէջ

Աւազակութեան չորս կարեւոր դէպքեր պատահեցան հինգշաբթի, օրը ցերեկով, մայրաքաղաքին մէջ։

Ցերեկուան ժամը 12ին հինգ երիտասարդներ կոխելով «Քոնթուար էնտիւսթրիէլ է Քոմէրսիալ» դրամատան Պուլվառ Սէն Ժէրմէնի մասնաճիւղը, ատրճանակները ուղղեցին պաշտօնեաներու գլխուն եւ բացարձակ լռութիւն պատուիրեցին։ Յետոյ ոտքերէն եւ թեւերէն իրար կապեցին դեր - տնօրէնը, գանձապահուհին, երկու պաշտօնեաներ եւ ծառայ մը, եւ անարգել հաւաքեցին 263.000 ֆրանք, իրարու մէջ բաժնելով։ Պաշտօնեաները ահուսարսափի մատնուած, ձայն - ծպտուն չհանեցին, մինչ երկու ոստիկաններ կը պտտէին դուրսը, չորս մեթր հեռաւորութեամբ...

Միեւնոյն օրը չորս երիտասարդներ, 16էն 20 տարեկան, փորձեցին կողոպտել ճարտարապետ մը, Թուռնօ, Պլոմէ փողոցին մէջ։ Խումբին ղեկավարն էր ճարտարապետին քարտուղարը, 17 տարեկան պատանի մը, որ սովորաբար կը գանձէ եռամսեայ վարձքերը։ Ճարտարապետը առտուն գրասենեակ եկած ատեն, երիտասարդ մը խոյացաւ վրան եւ զարկաւ բիրով մը, վիրաւորելով ուսէն։ Ետեւէն եկան ուրիշ երեք երիտասարդներ։ Ճարտարապետը առանց պաղարիւնը կորսնցնելու բացաւ դարակը եւ ատրճանակ մը քաշելով, ըսպառնաց պայթեցնել։ Չորսը փախան լեղապատառ եւ ձերբակալուեցան քիչ յետոյ։ Ատրճանակը պարապ էր...

** Վէնսէնի մէջ, երկու չարագործներ յարձակելով տանտէրի մը վրայ, որ նոր գանձած էր եռամսեայ վարձքերը, յափշտակեցին պայուսակի մը մէջ դրուած 25.000 ֆրանքը եւ քշեցին ինքնաշարժը։

Լըվալուայի մէջ, երկու անծանօթներ ատրճանակը ուղղելով առեւտրականի մը վրայ, պարպել տուին անտուկը եւ փախան։ Ականատեսներ հետապնդեցին եւ մէկը վիրաւորուեցաւ արձակուած գնդակներէն։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու չարագործները։ Այս բոլորը մէկ օրուան մէջ, եւ հաշուելով միայն գլխաւորները...

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔ. ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 1935ԻՆ

Անստոյգ էր քաղաքական կացութիւնը, երբ Եւրոպան դիմաւորեց 1935 տարին:

Օրակարգի առաջին խնդիրն էր Սարի հանրաքուէն: Վերսայլի դաշնագիրը՝ 1919ին տասնըհինգ տարուան համար Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալութեան կը յանձնէր այդ հարուստ հողամասը: Այդ պայմանաժամէն ետք տեղացի ժողովուրդը՝ ինքը պիտի ընտրէր դրօշը որուն տակ կ՚ուզէր ապրիլ: Հանրաքուէն կատարուեցաւ յունուարին եւ արդիւնքը եղաւ ջախջախիչ յաղթանակ մը Հիթլէրի համար: Նահանգը բացարձակօրէն Գերմանիոյ կը վերադառնէր մարտ 1ին:

Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէն Պերլինի վարիչներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն էր Աւստրիան զոր Նացիները կը նկատեն իրենց հայրենիքին անբաժան ու թիւրիմացութեամբ անջատուած մէկ հողամասը: Արդ՝ փետրուար 3ին Անգլիա եւ Ֆրանսա Եւրոպայի խաղաղութիւնը կազմակերպելու եւ պետութեանց բռնապառագինումը սանձելու նպատակով համաձայնութիւն մը կը կնքէին Լոնտոնի մէջ եւ յանձն կ՚առնէին պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը որ, ինչպէս յայտնի է, գլխաւոր երաշխիքներէն մէկն էր համեւրոպական երկրորդ պատերազմի մը վտանգը անհետացնելու համար: Այդ համաձայնութիւնը մասամբ յաւելուածն էր Հռոմի դաշնագրին զոր Լավալ եւ Մուսոլինի կնքած էին յունուարի սկիզբը: Ցոյց կար որ այդ երկու վաւերաթուղթերուն պիտի յաջորդէին տարբեր կարգադրութիւններ, որոնց ընդհանուր նկարագիրը պիտի ըլլար բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծել եւ հաւասար մակարդակի վրայ դնել երկուստ յաղթականներն ու պարտեալները: Այս իմաստով փորձեր կատարուեցան Գերմանիան Ժընեւ վերադարձնելու, օդային ուժերու մասին նոր դաշնագիր մը կնքելու եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ փոխադարձ օգնութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած համաձայնութիւն մը ստեղծելու համար:

Ծրագիրը թուղթի վրայ մնաց, որովհետեւ Գերմանիա յանկարծ ըսկաւ հետապնդել բոլոր քաղաքականութիւն մը զոր կը փորձէր արդարացնել կարգ մը պատճառաբանութիւններով — Ֆրանսայի եւ Խորհրդային Ռուսաստանի միջեւ կնքուած դաշնագիրը համապատասխան չէր իր քաղաքական շահերուն, Պերլին երբեք չպիտի ստորագրէր Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ պատրաստուած եւ անուղղակի պարտադրուած դաշինք մը եւ չպիտի հաշտուէր այն մտայնութեան հետ թէ Գերմանիան երկրորդական աստիճանի պետութիւն մըն էր: Շատ աւելի կարեւոր էր այն գանգատը թէ Գերմանիա զինուելու հաւասար իրաւունք ստացած չէր տակաւին, հակառակ 1932ի դեկտեմբերին տրուած յանձնառութեան:

Փետրուարի վերջերը բրիտանական կառավարութիւնը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը շեշտէր թէ Եւրոպայի քաղաքական մտահոգութեանց ամէնէն կարեւոր շարժառիթը Գերմանիոյ սպառազինումն էր: Այս ամբաստանութիւնը բնականաբար մեծ յուզում յառաջ բերաւ Պերլինի պետական շրջանակներուն մէջ: Մարտ 5ին Արտաքին նախարարը՝ Սըր Ճոն Սայմըն յետաձգեց իր այցելութիւնը զոր խոստացած էր «Առաջնորդ»ին, իսկ մարտ 16ին Հիթլէր դղրդալից յայտնութիւն մը կ՚ընէր — Գերմանիան պիտի ունենար 12 զօրաբանակ ու 36 զօրաբաժին եւ զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ պիտի ըլլար: Այդ թուականէն ճիշդ տասնըհինգ օր առաջ, Գերմանիա իրականացուցած էր օդային տորմիղի մը ծրագիրը: Եւ մարտ 25ին առաջնորդը անձամբ կը բացատրէր Անգլիոյ արտաքին նախարարին թէ «մենք հիմա աւելի զօրաւոր ենք օդին մէջ քան դուք»: Այս ձեւով Գերմանիա մէկ կողմէն կը կանխէր այն զիջումները զորս Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւանաբար պիտի կատարէին խորհրդաժողովի մը պարագային, միւս կողմէ կը հասկցնէր թէ համաձայն չէ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ փոխադարձ օգնութեան սկզբունքով դաշնագիր մը կնքելու առաջարկին: Հիթլէր անգլիացի բանագնացներուն — Ճոն Սայմընին եւ Էնթընի Իտընին — կը ներկայացնէր նաւազօրային ծրագիր մը — 550.000նոց բանակ մը, հաւասարութեան իրաւունք՝ գաղթավայրերու եւ հոգատարութեանց բաշխումին մէջ եւ նաւատորմ մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ ծովային ուժին հարիւրին 35 համեմատութիւնով:

Ապրիլ 11ին դաշնակից երեք մեծ պետութիւնները — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա — «միացեալ ճակատ մը» կը ստեղծէին Սթրէզայի մէջ, համեւրոպական քաղաքականութիւն մը վարելու համար Գերմանիոյ հանդէպ: Այդ խորհրդաժողովին օրակարգի նիւթ դարձան Աւստրիոյ կամ, ընդհանրապէս Արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան խնդիրը, ինչպէս նաեւ օդային յարձակումներու դէմ փոխադարձ օգնութեան նոր դաշնագիր մը կնքելու առաջարկը: Դանուբեան խորհրդաժողով մը պիտի գումարուէր, իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի քննէր օրինազանց պետութեան մը դէմ առնուելիք պատժական միջոցներու խնդիրը:

Նոյն ատեն էր որ Ժընեւի հիմնարկութիւնը հրապարակաւ դատապարտեց Գերմանիան, որ ահաւասիկ կը բռնաբարէր Վերսայլի դաշնագիրը: Պերլինի վարիչները այդ դատապարտութեան առջեւ ալ չնահանջեցին: Ընդհակառակն ապրիլ 25ին Հիթլէր յայտարարեց թէ 12 հատ 250 թոննոց սուզանաւ ապսպրած էր: Վեց ամիս վերջը՝ հոկտ. 15ին Գերմանիա ծով իջեցուց 21 սուզանաւեր: Զինուորական նոր օրէնքին յաջորդող այս դէպքը անակնկալ մը չէր իսկապէս, քանի որ Հիթլէրի կառավարութիւնը իրարանցումը կանխելու նպատակով նաւային համաձայնութիւն մը կնքած էր Անգլիոյ հետ, Յունիս 18ին:

Ուշագրաւ է այն երեւոյթը որ Մեծն Բրիտանիա, հակառակ իր կրկնակի փորձերուն, չկրցաւ Գերմանիան մտցնել համեւրոպական ընդհանուր համաձայնութեան մը մէջ: Հետեւանքը եղաւ Ֆրանսայի եւ Խորհրդային Միութեան մերձեցումը: Մայիս 2ին Մոսկուա եւ Փարիզ կը ստորագրէին փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը, որ կ՚ըսեն թէ պաշտպանողական հանգամանք ունի, ոչ թէ յարձակողական եւ չի հակասեր Լօքառնոյի համաձայնութեան, ուղղուած չէ ոչ մէկ պետութեան դէմ եւ գործադրելի է շատ աւելի արագօրէն քան Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը: Մայիսի վերջերը Ռուսաստան նմանօրինակ դաշնագիր մը եւս կը կնքէր Չեխոսլովաքիոյ հետ:

Ինչպէս ըսինք, ապարդիւն մնացին Գերմանիոյ անհաշտ ընթացքը մեղմացնելու նպատակով անգլիական կառավարութեան թափած ջանքերը եւ մայիս 21ին «Առաջնորդ»ը անգամ մը եւս շեշտեց թէ չի կրնար գործակցիլ Խորհրդային Միութեան հետ: Միեւնոյն ատեն բացատրեց որ իրեն կը վերապահէ գործելու բացարձակ ազատութիւն մը եւ յանձն կ՚առնէ յարգել դաշնագիրներով ճշդուած սահմանները: Հիթլէր իր ճառին մէջ կ՚առաջարկէր Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը անջատել Վերսայլի դաշնագրէն, այլապէս չէր կրնար անդամակցիլ այդ հիմնարկութեան: Ոչ մէկ շօշափելի բանաձեւ չներկայացուց ան միջին կամ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան մասին:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ ներքին կացութեան, միջազգային հորիզոնին վրայ ձեռք բերուած յաջողութիւնները բնականաբար բարձրացուցին Հիթլէրի եւ իր վարչաձեւին հեղինակութիւնը: 1935ին երկրին վերափոխումը մեծ թափով յառաջ տարուեցաւ: Հրեաներու հալածանքը խստացաւ հետզհետէ: Սեպտ. 11ին Նիւրէմպէրկի կուսակցական համաժողովին մէջ Հիթլէր յայտարարեց թէ Հրեան իրաւունք չունի գերման քաղաքացի ըլլալու, պետական պաշտօն ստանալու կամ արիական ծագումով անձի մը հետ ամուսնանալու: Քանի մը շաբաթ վերջը ուրիշ օրէնք մը կ՚արգիլէր հրեայ մանուկներուն՝ գերմանական վարժարան յաճախել: Նիւրէմպէրկի մէջ էր որ նացիներու «կեռ խաչ»ը ազգային դրօշ հռչակուեցաւ: Նոյեմբեր 8ին Պողպատէ Սաղաւարտներու կազմակերպութիւնը լուծուեցաւ: Աւելի հետաքրքրական է այն օրէնքը որուն համաձայն Գերմանիոյ բոլոր վարժարաններուն մէջ, ամէն շաբաթ օր աշակերտները քաղաքական դաս պիտի առնեն, ինչպէս կ՚ըլլայ Իտալիոյ մէջ: Կաթոլիկ եկեղեցիին դէմ բացուած հալածանքը չմեղմացաւ երբեք, հակառակ կարգ մը միջամտութեանց:

Տնտեսական տագնապը կարեւոր մտահոգութիւն մըն էր անցեալ տարուան ընթացքին: Ելմտացոյցը երկու միլիոն մարքի բաց մը ունէր փետրուարին: Արդիւնաբերութեան մէջ ամէնէն աւելի «գրաւած են» այն ճիւղերը որոնք ռազմանիւթ ու զինուորական պիտոյքներ կը հայթայթեն պետութեան: Գերմանիա տակաւին աւելի քան երկու միլիոն անգործ ունի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎՐԱՅ

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Յառաջ) — Ընկ. Գասպար Իփէքեան, տասնըչորս ամիսներ քաղաքէս բացակայելէ ետք, Պէյրութ վերադարձաւ դեկտեմբերին: Այս առթիւ, դասախօսութիւն մը սարքուած էր վերջերս, Հայ Ճեմարանին մէջ, որ ծայրէ ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ: Նախագահ ընկ. Նիկոլ Աղբալեան երեկոյթին բացումը կատարելով, շեշտեց թէ տարրական անհրաժեշտութիւն է հետաքրքրութիւն ստեղծել գաղութէ գաղութ, եւ բեմ հրաւիրեց բանախօսը: Ստորեւ կ՚ամփոփեմ ընկեր Իփէքեանի բանախօսութեան գլխաւոր մասերը.—

Ամերիկան երկիր մըն է Եւրոպայի մեծութեամբ, ընդհանրապէս հարթ, ունի ամէն տեսակ կլիմայ եւ ասոր համեմատ արտադրութիւնն ալ բազմազան է: 125 — 130 միլիոն ժողովուրդ, Եւրոպայի չորս անգամը նուազ, բնական հարստութիւններով հարուստ, ամէնէն ամէն մետաղէն մինչեւ արծաթն ու ոսկին ունի: Հսկայ տարածութիւն մը գետերով, անտառներով ծածկուած եւ ինչ որ կարեւոր է, այդ երկիրը միաձոյլ է, մէկ պետութիւն է:

Ամերիկայի մէջ սպառումը շատ է, ժողովուրդին քով խնայելու գաղափարը չկայ: Այնտեղ հինը չեն նորոգեր, կը նետեն, կը դնեն քաղաքին կամ գիւղին մէկ անկիւնը, մինչեւ որ հրեայ առեւտրական մը գայ ու գնէ: Կեանքը ճոխ է, անոր համար որ այնտեղ դրամը ծակերուն մէջ չեն պահեր, այլ շրջագայութեան կը դնեն: Այդ լայնանիստ երկրին մէջ կ՚ապրին Ամերիկացիներ: Ահա հոս հարց կը ծագի թէ ո՞վ է Ամերիկացին: Կասկած չկայ որ ժողովուրդին հիմը կը կազմեն Անգլօսաքսոնները, որոնք իրենց զարգացումով, կարճ ժամանակի մը մէջ, թողած են իրենց կենցաղին ազդեցութիւնը վերջին գաղթողներուն վրայ: Այնտեղ անհատական ազատութիւնը իրաւական է եւ իրական: Հոն ապրող ու ծնող իրենը կը նկատէ երկիրը, փաստ, հոն օտար բառը գոյութիւն չունի: Ազգային խտրականութիւն չկայ, եւ չկայ նաեւ պատերազմի գաղափար:

Այս օրերուս Ամերիկայի մէջ նոր շարժում մը կայ, որուն գլուխն են կանգնած շատ մը յայտնի դասախօսներ, քաղաքագէտներ եւ մտաւորականներ, գլխաւորութեամբ ծանօթ ընկերվարական Մարքովիչին: Այդ նոր շարժումը նպատակ ունի Ամերիկայի մէջ ապրող բոլոր տեսակի ազգերու զաւակներուն սորվեցնել իրենց ազգին պատմութիւնը, մշակոյթը, որովհետեւ կը խորհին անոնք, այդպէսով կ՚ունենան աւելի գիտակից քաղաքացիներ:

Նախ քան անցնիլը իմ նիւթին հայկական բաժնին, կ՚ուզէի քիչ մըն ալ խօսիլ Ամերիկայի բարքերու մասին: Այնտեղ կը տեսնենք 18—25 տարեկան աղջիկներ որոնք ծովու լողանքի հագուստի պարզութեամբ ու կարճութեամբ հագուած, կռնակները բաց, միայն կրծկալով մը կը քալեն բազմահազար ամբոխին մէջէն: Երիտասարդ զոյգեր, թեւթեւի, ուրախ, զուարթ կ՚անցնին: Նիւ Եորքի փողոցներուն այդ խայտաբղէտ բազմութեան մէջ չէք տեսներ խենէշ նայուածք մը ուղղուած կնոջ մը, որովհետեւ անոնք իրարու սրտի եւ էգի աչքով չեն նայիր, այլ մարդու, իբրեւ համահաւասար իրաւունք ունեցողներ: Եւ այս, անշուշտ երկրի կրթութեան արդիւնքն է: Դպրոցին մէջ միասին կը մեծնան, միասին բեմ կուգան իրենց նախընտրած ասպարէզներուն մէջ: Իրաւ է որ Ամերիկայի մէջ ամուսնալուծումներու մասին շատ կը լսէք, բայց եթէ վիճակագրութեան նայինք, անոնց թիւը Եւրոպայի մէջ աւելի շատ է: Մինչ հոն գործաւոր դասակարգը մաքուր է, Եւրոպայի մէջ աշխատող աղջիկները խառն կեանք մը կ՚ապրին: Հոն կայ ընտանեկան կեանք ու սրբութիւն: Ամերիկացին նախ անհատապաշտ է ու ապա համայնապաշտ: Միամիտ է ու պարզամիտ. դիւրաւ կրնաս սիրտը գրաւել եւ հոս է ահա Արեւելքցիներուն յաջողութեան գաղտնիքը: Բայց անգամ մը որ խաբուի, ալ կը դադրի յարաբերելէ մոռնալով նաեւ իր բարեկամները, դրացիները:

Ամերիկայի մէջ մարդը լքուած չէ, մարդը արժէք է, որով պէտք է կրթուի, ծախսէ, որպէսզի երկիրը բարգաւաճի, ինքզինքը գտնէ: Արդարեւ տնտեսական տագնապը հետզհետէ կը թեթեւնայ այնտեղ:

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ա. Շրջան.— Ամերիկահայ գաղութը դիւրութեամբ կարելի է երկու մասի կամ շրջանի բաժնել: Առաջինը կը սկսի 1880 թուականներուն, շեշտուած արտագաղթով 1894—96—97ի սարսափի օրերուն: Այն ատեններուն տղամարդիկ միայն կը գաղթէին, ստեղծելով հայ ամուրիներու մեծ թիւ մը: Անոնց նպատակն էր դրամ շահիլ եւ տուն դրկել կամ միասին առած վերադառնալ: Այդ օրերուն իսկ, այդ պանդուխտներուն աչքերը յառած կը մնային մայր հայրենիքին: «Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»: Այդ սերունդը իր հետ տարած է հայրենիքի պատումն, հայրենասիրութեան, յեղափոխութեան խէժը, որով սկսեր է կազմակերպուիլ: Անոր համար նուիրուած է, այս, շատ խնայած է շատ տալու համար:

Պանդուխտ տղաքը միասին ապրելով, բացեր են սրճարան ակումբներ, որոնք կը ցուցնեն այսօր իսկ, Խարբերդի, Մուշի, Վանի, Կարինի սրճարանները, իրենց բոլոր երեւոյթներով եւ հայրենի երկրի մտերմութիւններով: Հոն խօսուեցան են հայրենասիրութեան ոգին, այն ոգին զոր տեսանք կամաւորական շարժման ընթացքին: Անոնք, այլ եւ այլ գաւառի այդ մեր տղաքը սքանչելի ոգեւորութով մը, մէկդի նետած իրենց առեւտրական տեսակները, դրամատուներու թուղթերը, եկան կռուելու եւ մեռնելու Հայաստանի համար:

Հայրենասիրութեան գաղափարը վառ պահուած է նաեւ ներքին կուսակցական կեանքով, սկզբնական շրջանին Հնչակեաններուն կողմէ, որովհետեւ այդ սերունդը ընդհանրապէս եկած ըլլալով Փոքր Հայքի շրջանէն, արդէն տեսած էր եւ ունեցած քիչ թէ շատ յեղափոխական կեանք: Իրերու այդ վիճակին մէջ, 1892—93ի ատեններուն հոն մուտք կը գործէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ իր ուժին գագաթնակէտին հասաւ երբ հոն գնաց մեր պաշտելիներէն ընկ. Վռամեան: Ինքը Վռամեան երբեմն կ՚ենթարկուէր յարձակումներու, կը ծեծուէր ժողովներու մէջ, վրան գլուխը պատռած դուրս կուգայ: Այս դէպքերուն հետ զուգահեռ ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը աւելի եւս կը սրի դէպի Դաշնակցութիւնը, որ կը զօրանայ մինչ Հնչակեանութիւնը կը պառակտի, Վերակազմեալներով, աջերով ու ձախերով եւ ծնունդ կուտայ Ռամկավարութեան: Եթէ կայ կազմակերպութիւն մը որ քալած է եւ կը քալէ միակամ, կողք կողքի հայ ժողովուրդին եւ անոր խաւերուն հետ եւ այդպէս շահած է անոր վստահութիւնը, այդ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է:

Բ. Շրջան.— Այս շրջանը կը սկսի մեծ պատերազմէն ետք, 1917—22 տարիներուն, երբ նոր գաղթականութիւն մըն է որ կը խուժէ, մեծ զանգուածով եւ բոլորովին տարբեր մտայնութեամբ: Հոն կ՚երթայ ոչ թէ դրամ շահելու, այլ ապրելու, ամուսնանալու. չի մոռնար հետը տանիլ նաեւ աղջիկ, կին: Հայը այլ եւս պանդուխտ չէ, այլ քաղաքացի: Իրեն համար նոր մթնոլորտ ստեղծուած է, պահանջները փոխած են իր կենցաղը, տուն, ընտանիք, զաւակ ունի եւ այս ամէնը կուտան իրեն հանգստութիւն մը որ մեր միջին դասը հազիւ թէ ունենայ:

Նոր շրջանի Հայը երբ իր շունչը կ՚առնէ Ամերիկա, կը գտնէ լաւ ընդունելութիւն իր ազգականներ[ու] կողմէ, որոնք արդէն իրենց միջավայ[րի]ն վարժուած են — առատաձեռն[ու]թիւն,— կ՚ապրին այնպէս ինչպ[էս] տեղացին:

Ընտանիքէն դուրս, փոխուած նաեւ իրենց ընկերային կեանքը, հ[այ]կական գետնի վրայ: Նախապէս չ[ա]տ ունէին մասուռ մը, տէրտէր [կ]ամ վարդապետ մը: Մանաւանդ 1922էն վեր հոն կը հասնի վարդա[պ]ետներու շարանը ու կը սկսի բա[ժա]նումը ... Այս եկեղեցին իմս է, [ա]նիկա քուկդ է ... Ահա թեմերու բա[ժա]նում, անջատ հոգաբարձութիւններ, ազգային մարմիններ եւ այլ [խ]անութիւններ: Ասիկա սակայն ներ[ք]ին ճակատն է: Արտաքինը ա[...] պատկերացուցք է: Ցրուած հա[յու]թիւն, իւրաքանչիւր Հայ այլազան [...]զուներու հաւաքածոյ, ուրեմն քա[ղա]քականութեան լաւագոյն միջոց այդ մանաւանդ բոլշեւիկներուն հա[...]մար: Եւ այս ընդդէմ Դաշնակցութեան, պառակտելու կազմակերպութիւնը ներսէն: Վերջին տարիները [...] ուժեղ դարձաւ եաղուրի պայ[...]քարը: Մեր հակառակորդին [...] ահա հոս է, որովհետեւ խորհրդ[...] նը ուրիշ որ եւ է երկրէ աւելի Ա[մե]րիկայի մէջ է որ դրօշ է: Դուք [...] տեսներ խորան մը առանց դրօշի: [...] ամէն տեղ է տունէն մինչեւ եկեղեց[...] Եւ Հայը, տեսնելով իր դրացին[...] շապաշտութիւնը, ինքն ալ սորված[...] յարգել, պաշտել զայն: Այս էր պա[...] ճառը որ դրօշի պայքարը Ամերիկա[...] յի մէջ յառաջ բերաւ մերձեցում, [...] նաւանդ երիտասարդութեան խա[...] րուն մէջ: Իրերու այս վիճակին [...] է որ կը պատահի եղերական դէպ[...] — պատարագի միջոցին կը սպա[...] նուի Դուրեանը ...

Եւ այս ամէնուն պատճառը վերագրուի Դաշնակցութեան: Ծ[...] նոթ էք մնացեալ իրողութեանց,—[...] կառ ճակատի դէմ, փողոցային կռ[...] ներ, նոյնիսկ առեւտրական պոյքո[...] Ուրեմն Ամերիկայի մէջ արդէն պ[...] յութիւն ունեցող տնտեսական տագ[...] նապին վրայ աւելցուցէք նաեւ հայ[...] կական տագնապը: Այս պայքար[...] հետեւանքները շատ աւելի ծանր պ[...] ալ ըլլային եթէ երբեք խորութ[...] դրուէր նաեւ բանուորներուն մէջ[...] Հայկական տագնապին նիւթական [...] նասը միայն շուկային մէջ կը հա[...] ուի աւելի քան մէկ միլիոն տոլար[...] Երեւակայեցէք եթէ այդ գումա[...] յատկացուէր կրթական եւ ուրիշ [...] գային ձեռնարկներու ի՛նչ արդիւ[...] ներ կարելի չէր ձեռք բերել: Ինչ [...] վերաբերի բարոյական մասին, պէ[...] է ըսել որ, այս պայքարէն զուրս [...] կաւ թէ ո՛ր Հայը փճացած չէ եւ [...] հակառակն կ՚ապրի յեղափոխակա[...] կեանքի շունչով, գիտէ ընկերա[...] տալ, զոհուիլ: Ուրախալի է ըսել [...] այս պայքարը հետզհետէ իր բա[...] ձունքէն կ՚իջնէ: Զինական պարբ[...] որ մեր հակառակորդը չինէր էր, [...] կսեր է քակուիլ, որովհետեւ այդ [...] րիայի չաղախը ցեխ էր (ծափեր): Միացումը յառաջ կը տանի Դա[...] նակցութիւնը, որովհետեւ անոր ն[...] պատակը չէ քանդել, այլ կորուս[...] փրկել մեր նոր սերունդը: Վերջա[...] պէս Ամերիկայի ընկերային մթ[...] լորտին մէջ կարելի չէր որ երկար [...] ւէր այսպիսի բաժանում մը: Մանա[...] ւանդ որ խոշոր գաղութ մըն է, [...] նի իր հոգերը, եկեղեցիները, դ[...] րոցները:

Քանի մը խօսք ալ նկարագրի մ[...] սին: Ամերիկահայը մեր հայ գիւ[...] ցին է, առողջ, համեստ, ոչ նիւթ[...] պաշտ, այլ տոգորուած հայրենա[...] րական ոգիով: Ընտանիքի լաւ հ[...] է, հայ կինն ալ լաւ մայր: Փա՞[...] — իւրաքանչիւր տուն նուազ[...] երեք, չորս զաւակ ունի եւ չեմ ա[...] յիշել մինչեւ ութ ունեցողները: [...] մէնէն բացասական երեւոյթը հին[...] նորի օտարացումն է: Հինը եւ [...] րը սրտով անբաժան, լեզուով հեռ[...] իրար չեն հասկնար եւ այս անհա[...] կացողութիւնը նորին մէջ արթնցո[...] ցեր է խիստ հետաքրքրութիւն [...] դէպի իր անցեալը: Ասոր գոհացու[...] տալու համար իրենց ծնողը պէտք [...] ղած լեզուական նաեւ գիտական պա[...] րաստութիւնը չունին: Բայց եւ ա[...] պէս պէտք է գիտնանք որ, այնտ[...] հայ տղան, հայ աղջիկը, եթէ ա[...] տաքնապէս Ամերիկացի է, ներքն[...] պէս մաքուր Հայ է: Պէտք եղած [...] խառանքը նոր եւ զօրաւոր թափ[...] յառաջ կը տարուի, վերցնելու [...] եւ նորի պայքարն ալ, զանոնք ձո[...] լու, իրար խառնելով գործնական [...] ջոցներով:

**Այս առթիւ ըսեմ որ ընկեր Իփէ[...] եան Ճեմարանին համար բերած «միքրօ» մը, նուիրուած՝ բանա[...] տեղծ Ս. Թափառականի կողմէ:

ՇԱՀՐՈՋ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

Զօր. Ալէնպի այս ձեւով կը սպասէր որ Հիճազի ճամբուն թրքական պահակազօրքը գայ իյնալ իր ցանցին մէջ 28 Սեպտեմբերին:

Լիման Ֆոն Զանտէրս կը նահանջէր հանդրուան առ հանդրուան, խոյս տալով այն անհաւատալի արշաւին առջեւէն, զոր կը կատարէր անգլիական հեծելազօրաց 5րդ զօրաբաժինը, որ 800 քիլոմեթր ճամբայ կտրեց կարճ ժամանակի մը մէջ, այսպէս կորսնցնելով իր ձիերուն մէկ քառորդը: Այդ ժամանակամիջոցին՝ Զօր. Ալէնպի գերի առած էր 75,000 թուրք զինուոր եւ գրաւած 360 թնդանօթ:

Լիման Ֆոն Զանտէրս 25 հոկտեմբերին հասաւ Հալէպ: Իր բանակը կը համարուէր այլեւս բոլորովին բնաջնջուած: Մուսթաֆա Քէմալ, իր տեղակալը, զայն պիտի վերակազմէր ետքէն, Կիլիկիոյ մէջ, 30,000 հոգիով, երբ վրայ հասաւ Մունտրոսի զինադադարը, հոկտեմբերի վերջերը (1918):

Այս դէպքերուն զուգընթաց, իրարու ետեւէ, Միջերկրականի բոլոր նաւահանգիստները գրաւուեցան եւ հնդկական 7րդ զօրաբաժինը Պէյրութ մտաւ 8 հոկտեմբերին, իսկ ֆրանսական զինուորները Պէյրութ փոխադրուեցան ծովու ճամբով, Հայֆայէն:

Մուսա լերան մեր սիրելի հայ կամաւորները, որոնք մտած էին ֆրանսական զօրամասին մէջ, 37 ամսուան աքսորէ մը վերջ, կը հասնէին իրենց հայրենի օջախը: Անոնցմէ շատերը իրենց արիւնով կամ իրենց կեանքով գնեցին իրենց ամէնէն սիրելի երազներուն այդ իրականացումը:

Ինչպէս մեր փոխ - մարզպանը, հարիւրապետ Քուլոնը, կը հեռագրէր Փարիզ, «Հայկական Լեգէոնը ապացոյց տուաւ թէ կրնայ ամենայն ստոյգութեամբ անդրդուելի մնալ ամէնէն մահասփիւռ կրակին տակ անգամ»: Դեր - գնդապետ Ռոմիէօ, 20 սեպտեմբերին, երբ տեղի կ՚ունենար Արարայի հայ նահատակներուն թաղումը, այսպէս կը վերջացնէր իր ճառը.—

«Այս հողին վրայ, ուր երէկ ամենափոքր շարժումն իսկ մահուամբ կը դիմաւորուէր, հպարտ մխիթարութիւն մը կը զգանք, այսօր, թաղելով հայ հերոսները, որոնք բոլորն ալ ինկան առաջին գծի վրայ, իրենց ճակատը թշնամիին դէմ, օրինակ դառնալով ուրիշներուն: Բոլորն ալ արժանի են պատերազմական խաչի, բոլորն ալ սուրբերն են Արեւելեան Լեգէոնին: Քնացէք ձեր փառքին մէջ, դուք որ բացիք ճամբան՝ արդարութեան եւ իրաւունքի առջեւ, որոնք վտարուած էին այս շրջաններէն, դարեր ի վեր: Մենք պիտի գիտնանք արժանի ըլլալ ձեզի, որպէսզի ձեր հատուցումը ըլլայ կատարեալ եւ տեւական: Այդ մասին երդում կ՚ընեմ ձեր գերեզմանին վրայ»:

ՀՐ. ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ

ԽՄԲ.— Հրամանատար Պընուա տ'Ազիի այս ճառէն վերջ, որ պատմութիւնն է ինչպէս Արեւելեան լեգէոնին՝ նոյնպէս Մուսա Լերան դիւցազներգութեան, ստորեւ կուտանք նամակը ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէի, որ գրած է Մուսա Լերան դիւցազնական կռիւի տարեդարձին առթիւ, տօնակատար Հայ Մարտիկներու եւ Ռազմիկներու Միութեան նախագահին.—

5 դեկտ. 1935

Պարոն նախագահ,

Չափազանց զգածուած եմ այն հրաւէրէն, զոր հաճեր էիք ինծի ուղղել՝ ներկայ ըլլալու համար 21 Դեկտեմբերի զին. ձեր հանդէսին: Դժբախտաբար առողջական վիճակս չի ներեր, այս եղանակին, Փարիզ գալու, որուն համար շատ կը ցաւիմ:

Եթէ կարենայի գալ, շատ ուրախ պիտի ըլլայի ձեզի հետ վերյիշելով 1915ի եղերական օրերը և ոգեկոչելով յիշատակը այն արի մարտիկներուն, որոնք քաջաբար պաշտպանեցին Մուսա Լեռը:

Պատի՛ւ այն քաջերուն, որոնք թիկ առ թիկ պաշտպանեցին իրենց հայրենի օջախները, զորս լքեցին այն ատեն միայն՝ երբ ամէն դիմադրութիւն անկարելի էր այլեւս: Իմ ծերացած սրտիս խորէն կը հրճուիմ՝ խորհելով որ կրցայ իրենց օժանդակել Արեւելքի մեր նաւատորմով:

Կը խնդրեմ որ, պարոն նախագահ, ձեր Միութեան անդամներուն հաղորդէք իմ խոր ցաւս՝ չկարենալ գալուս առթիւ եւ ընդունիք իմ յարգալիր ըղձումներուս հաւաստիքը:

Դեր-ծովակալ ՏԱՐԹԻԺ ՏԻՒ ՖՈՒՐՆԷ

(Վերջ)

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կարելի չէր առանց խանդաղատանքի դիտել անցեալ կիրակի օր, հաբիբաւոր բազմութիւնը մանուկներու, ճռուողուն ու թեւաբախ, որոնք եկեր հաւաքուեր էին Ֆր. Կ. Խաչի շուքին տակ, քաղաքին թէ արուարձաններէն: Ուրախ հրմշտուքով մը իւրաքանչիւրը իր տեղը կ'ուզէր գրաւել բեմին առջեւ, անհամբեր տեսնելու Շարլին կամ Շիրլին, նախընթրիքէն կամ խաղալիկէն առաջ:

Լեցուն էր Սալ Հերմէսը ծայրէ ծայր: Շատեր ոտքի վրայ մնացին: Տրջ. վարչութեան անդամուհիները կէս գոհ, կէս մտահոգ կը փսփսան իրարու.— «Այս ալ փոքր եկաւ, յաջորդ տարի աւելի մեծը վարձելու է, հազար հոգիի բաւելու չափ»: Եռուզեռը դադրած, տղաքը տեղաւորուած օգնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի արիներուն, կը սկսի չարաճճիները, մանուկներու յատուկ: Նախ պատմական տեղերու եւ շէնքերու ցուցադրութիւն (Առյր) ու յետոյ զուարճութիւն մը, որ ուրախ բացագանչութիւններ եւ ծափեր կը խլէ բոլորէն, կարծեմ մեծերէն ալ:

Դադարին կը բաժնուի նախընթրիքը, իւրաքանչիւրին մասնաւոր տոպրակներու մէջ դրուած:

Երկրորդ բաժինը տղոցն է: Բոլորը հաւաքուած են իրենց ուսուցչուհին կամ առաջնորդին շուրջ: Ահա Շավիլի մանկապարտէզը որ կը պահուի Համազգայինի մասնաճիւղին եւ Ֆր. Կ. Խաչի ջանքերով: Կոկիկ ու հաճելի բաժին մըն բերեր, արտասանութիւն, երգ, փոքրիկ ներկայացում «Ես իշխան եմ» եւն.: Տիկին Օփ. Քրմօեան կրցեր է կարճ ժամանակի ընթացքին գոհացուցիչ աշխատանք մը կատարել թէ Գողթան մանկապարտէզի (Փլաս տէ Ֆէթ) եւ թէ Շավիլի սանիկներուն համար:

Ալֆորվիլը արդէն նոր չէ: Երեք օթօքարեր քիչ կուգան փոխադրելու իրենց մանուկներու խումբը, չէ՞ որ միայն Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցը 80է աւելի երախաներ ունի, հապա սաներո՞ւ խումբը: «Օ՛հ, եթէ բոլորը կարենայինք բերել», կ'ըսէ իրենց անխոնջ ատենապետուհին՝ Տիկ. Խ. Պետրոսեան, դուք պէտք է դուրս եկլէիք»: Տիկ. Ա. Խաչիկեան, իրենց ուսուցչուհին, ուրախ է տեսնելով իր սանուհիներու խաղերը, երգերը, պարերը, ծաղիկներ թէ գեղջկուհիներ, պարիկներ թէ կաղանդ պապաներ, որոնք խանդավառութիւն կը ստեղծեն սրահին մէջ ու ծափեր կը խլեն: Աջ-ձախ անունը կը հարցնեմ այն երեք տարեկան պարուհիին, որ միշտ մէկ թիզ հասակովը, պզտիկ պուպրիկի մը մեծութեամբ ու անոր պէս կապոյտի մէջ թաթխուած այնքան շնորհալի: Ճկուն, գիտէ պարել կովկասեան պարեր, չարաճճի նայուածքով մը իր խաղընկերոջ ասպարէզ կարդալով:

Յաջորդը Քաշանն էր, հոն ալ Ֆ. Կ. Խաչը ունի խումբ մը սան-սանուհիներ, որոնք իրենց հայկական տարազներով ու պարերով, խառնուտիկ զարդարանքն էին բեմին: Առանձին քանի մը երգ, յետոյ արտասանութիւններ, ինչպէս եւ պար՝ իբրեւ ճերմակ եւ թեւաւոր թիթեռնիկներ:

Իսկին էր կարգը, հոն ալ դասընթացք ունի Ֆ. Կ. Խաչը: Ահա խումբ մը տղաքներ կը գրաւեն բեմը, երգ, արտասանութիւն, զոյգ-պար իրար կը հրմշտկեն: Չէ՞ որ ժամը 6.30 է արդէն եւ պէտք է սրահը յանձնել:

Ներկայ երախաներն ալ որոնք մասնաճիւղերու հետ կապ չունին, կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին, արտասանութիւններ մանկական, արտասանութիւններ հայրենաշունչ ու մարտական,— կատուն, շունը, մուկը, գառնուկը բոլորն ալ ասպարէզ կը կանչուին աւելի կամ նուազ համարձակութեամբ: Մէկը կը մոռնայ ծայրէն կը սկսի, միւսը կուլայ, կը դրկեն վար կ'առնեն բեմէն: Որո՞ն հոգ սակայն, հանդէսը իրենցն է. իրենք են հանդիսականն ալ դերակատարն ալ: Մեծերը ինքնակոչ հիւրեր են, մանուկներու թագաւորութեան մէջ:

Հինգ հարիւր կտոր սիրուն խաղալիկներ առանձին առանձին տոպրակներու մէջ պահուած: Դրան առջեւ անհամբեր կը սպասեն դուրս ելլող մանուկներուն:

Կարճ ու երկար, մանր ու խոշոր թաթիկներ կ'երկարին օդին մէջ, կ'առնեն իրենց բաժինը: Ի՞նչպէս տեսնել մէջի եղածը սակայն, պէտք է ազատիլ այդ բազմութենէն: Դուրսն ալ ահա հանդէս մը սուլիչներով, թմբուկներով, փողերով համեմուած: Լայն շունչ մը կազմակերպողներուն համար, մինչեւ միւս յունուար, երբ բոլոր այդ փոքրիկ արքաները նորը պատմելով պիտի մոռնան իրենց այս օրուան վայելքը, քիչ մը աւելի լաւ հայերէնով, քիչ մը աւելի չեշտուած հայկական շունչով: Եւ այս շնորհիւ Ֆր. Կ. Խաչի թափած ճիգերուն:

Հանդէսին բացումն ու փակումը կատարեց Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, ոգեւորիչ բանախօսութեամբ մը:

Թղթակից

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, Գահիրէ հասաւ յունուար 4ին, Զագազիկէն, ուր գիշերած էր նախորդ օրը: Յատուկ պատուիրակութիւն մը, Առաջնորդ. փոխանորդ Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեանի նախագահութեամբ, ընդառաջ գացած էր մինչեւ Քանթարա եւ ընկերացած անոր դէպի Զագազիկ եւ Գահիրէ: Մինչեւ Պէնհա ընդառաջ գացած էին նաեւ «Արարատ» եւ «Արշալոյս» մարզական միութեանց վարչութեանց ներկայացուցիչները եւ ողջունած Էջմիածնայ Նուիրակը, որ սիրալիր ընդունելութիւն ըրած ու քաջալերական խօսքեր ըսած է անոնց:

Կէսօրէ ետք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի բակը լեցուած էր ժողովրդական բազմութեամբ մը՝ Նուիրակը ընդունելու համար: Ներկայ էին ազգ. իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, հոգաբարձութեանց, դպրոցներու, մամուլի եւ հանրային այլ հաստատութեանց ներկայացուցիչները եւ հայ բողոքական հասարակութեան ներկայացուցիչը:

Առաջ. փոխանորդ Մամբրէ եպիսկ. բարի գալստեան ուղերձ մը կարդաց, ուրախութիւն յայտնելով Մայր Աթոռոյ ներկայացուցչին ժամանման համար եւ հաւատարմութիւն՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռին:

Նուիրակ սրբազանը իր տեղէն պատասխանելով այս ուղերձին, շնորհակալութիւն յայտնեց եղած ջերմ ընդունելութեան համար եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջոյնները հաղորդելով, հայրենասիրական ճառ մը խօսեցաւ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 14 յունուար (Յառաջ).— Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին, յունուար 12ին կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, ներկայացուեցաւ Բ. Այվազեանի «Սասունը այրւում է», հինգ արար դիւցազներգութիւնը, մեր սիրող ուժերով, Վիէնի «Սէրքլը կաթոլիկ» սրահին մէջ, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան:

Մեր կոմիտէի երկու ամսուան անդուլ ջանքերը յաջողութեամբ պսակուեցան թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Հակառակ անոր որ միեւնոյն օրը մեր ներկայացումը խաչաձեւած էին երկու ուրիշ ձեռնարկներով: (Ռամկավարները բանախօսութիւն սարքած էին, իսկ հնչակ-համայնավարներն ալ գնդակի մրցում կազմակերպած, հրաւիրելով Վալանսի իրենց «հարուածային» աղբարիկները):

«Սասունը այրւում է» առնուած է 1894—96ի Սասունի դէպքերէն: Խաղին ամփոփումն անգամ երկար սիւնակ մը պիտի գրաւէր «Յառաջ»էն: Ուստի ճարահատ զանց կ'առնեմ, մանաւանդ արդէն համառօտագրուած է ուրիշ անգամ:

Դերակատարները,— Ա. Մաղաքեան (Կարօ — գիւղապետին զաւակը՝ ուսուցիչ, որ Փէտայի դարձաւ), տիրական եւ ամենակարեւոր դերն առած էր, որուն յաջողութեան համար իր առաւելագոյն ուժը ի գործ դրաւ ամբողջ խաղի ընթացքին: Կարգ մը անյարմար բառեր, ու տեղ տեղ իր խօսքերուն չափ երկարելը, դժուարութիւն ցոյց կուտային: (Սրբագրութիւն մը շատ կարեւոր է այս թատերգութեան վրայ): Օր. Խ. Բալոյեան (Քրիստինէ — վարժուհի եւ Կարոյի սիրահար) շատ լաւ էր իր մաքուր արտասանութեամբ: Միայն քիչ մը ամչկոտ էր, ինչպէս մեր նայիրեան աղջիկները հինաւուրց, բայց դարձեալ գովելի է, երբ նկատի ունենանք, որ առաջին անգամն էր բեմադրութեան մը մէջ դեր կը ստանձնէ: Զ. Խուկոյեան, (գիւղապետ՝ Սրգօ-Կարոյի հայրը) Սասունցի շինականի մը տիպարն ունէր, բայց ձայնը տկար ըլլալով, երբեմն սրահի կէսէն անդին չէր հասներ: Տիկ. Ա. Մաղաքեան (ռէս Սրգոյի կինը, եւ քիւրտ Հիւսէյին պէկի աղջիկը՝ Լէյլի): Յաջող էր Լէյլիի դերին մէջ, իսկական Քրտուհի մը, բայց անյարմար էր իրեն ռէս Սրգոյի կնոջ Խանումի դերը: Օր. Փ. Թէքրեան (Էզօ — Կարոյի քոյրը) անթերի կատարեց իր դերը, (այս ալ առաջին անգամն էր որ կը ստանձնէր նման դեր մը), բայց իր բնական ծիծաղկոտ դէմքը պահեց, մինչ պէտք էր վրէժխնդրութեամբ համակուած ըլլար: Դ. Երամեան (Հիւսէյին պէկ), իսկապէս քիւրտ պէկի մը տեսքն առած էր, բայց ուրիշ առթիւ աւելի յաջող եղած էր նման դերերու մէջ: Խ. Արախչեան, (քիւրտ չէյխ) կատարեալ չէյխի մը տիպարն էր ձեւն ու լեզուն, բայց յարմար հագուստ չէր գտնուած, երկրորդ՝ ձայնը տկար էր ...

Արձանագրելով իւրաքանչիւրի մասին մեր կարծիքը, անշուշտ չենք մեղադրեր որ եւ է մէկը, նկատի ունենալով որ չունինք ղեկավար մը պէտք եղածը սորվեցնելու համար: Մնացած քանի մը ոչ կարեւոր դերերը ստանձնած էին ուրիշ քանի մը ընկերներ: Ընդհանուր առմամբ, եւ նկատի ունենալով մեր ուժերը, խաղը անցաւ յաջող եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ ժամը 6ին:

Մասնաւորապէս շնորհակալութիւն կոմիտէի կողմէ, Թէքրեանի եւ Բալոյեան ընտանիքներուն, որոնք սիրով տրամադրեցին Փայլիկն ու Խանումը մեր ձեռնարկին:

** Փասկալի (Խարբէզէն) «Սահակ-Մեսրոպ» կրթական Միութեան դպրոցին տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 5ին կիրակի օր, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ, միեւնոյն սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան բոլոր երախաները, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն: Ներկայացուեցաւ «Կաղանդ պապան» (Արփին) եւ «Խէչոյի թուղը» շատ յաջող:

Վարչութիւնը պատրաստած էր տօնածառ եւ փոքրիկներուն ալ բաժնեց ուտելիք: Այստեղ ալ եղան նուէրներ դպրոցին համար եւ գոյացաւ 500 ֆ.:

** 3—4 օր առաջ, յանկարծ իր դուռները գոցեց Ֆրոնէ հիւսուածեղէնի (կերպաս) գործարանը անգործ թողլով աւելի քան 300 բանուոր-բանուորուհիներ, որոնցմէ 23 հոգին Հայեր են: Այս փակումը կատարուած է տարեվերջի հաշուեքննութեան վրայ բայց տակաւին որոշ չենք գիտեր դրդումը: Տեղական թերթերը յայտնեցին այս փակումը, եւ կ'ըսեն թէ տեւական չէ, բայց չեն յայտներ ո՞րքան ժամանակ գոց պիտի մնայ:

** Կ. Խաչի դպրոցին նուիրատուութեան ցանկին մէջ մոռցուած էր Խաչիկ Պետրոսեանի (սափրիչ) 20 ֆր.ը, զոր նուիրեց նոյն օրը երկրորդ անգամ::

Պալ-Աղբիւր

Հ. Յ. Դ. ԽՆՋՈՅՔԸ

ՌՕՄԱՆ, 13 յունուար (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբը յունուար 12ին խնջոյք մը սարքած էր հայկական Ծնունդի առթիւ, ընկերվարականներու սրահը: Ընկ. Ա. Պօյաճեան պատշաճ քանի մը խօսքէ վերջ հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մշակ բանուոր»ով, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ: Յետոյ ներկաներու փափաքին համաձայն ընկ. Ս. Պիլալեան եւ Գ. Տօնապետեան սեղանապետ ընտրուեցան: Ընդհանուր խրախճանքին մէջ իրարու յաջորդեցին բաժակաճառերը: Բաժակներ պարպուեցան Հայ Ժողովուրդի ազատագրման, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրագործման եւն.ի համար: Կարգով խօսեցան ընկերներ եւ հայրենակիցներ: Ամէնուն արտայայտութիւնը կարելի է խտացնել երկու խօսքի մէջ— Ազատութիւն եւ ազատ ու անկախ Հայաստան: Խօսողներուն յաջորդեցին արտասանողներ եւ երգողներ, տիկիններ, օրիորդներ եւ հայրենակիցներ, որոնք յաջորդաբար երգեցին մեր անմահ վարդապետին գեղջուկ երգերը: Օրուան սեղանապետը հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել անհետացող վարդապետին յիշատակը: Զամի Փութպոլիստները Սէն Տօնայի դէմ ախոյենական մրցումէ մը վերջ, հակառակ իրենց պարտութեան Վալանսի քոյր կազմակերպութեան անդամներուն հետ ուրախ տրամադրութիւն մը բերին սրահէն ներս, յեղափոխական երգերով: Երկու սեղանապետները բացին նուիրատուութեան ցանկ մը եւ քանի մը վայրկեանէն գոյացաւ 300 ֆր. գումար մը: Հանդիսականները ուշ ատեն բաժնուեցան ջերմ տպաւորութեամբ:

Գրիստամ

ՅԱՆՈՒՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆ, 15 յունուար.— Յառաջիկայ շաբաթ իրիկուն, 25 յունուար, Լիոնի Գ. Թաղ. սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդային երգահանդէս մը, նուիրուած Կոմիտաս վարդապետի յիշատակին եւ գործերուն: Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի վարդապետին անտիպ գործերու հրատարակութեան ֆոնտին:

Երգահանդէսը կազմակերպուած է Լիոնի գեղարուեստասէր խմբակի մը կողմէ, առանց դաւանանքի խտրութեան եւ շատ իրաւամբ: Կոմիտաս ինքն ու իր ստեղծագործութիւնները վեր են բոլոր նկատումներէն եւ կը պատկանին ամբողջ հայութեան:

Պիտի ըլլան մեներգ, խմբերգ, նուագ եւ տոհմիկ պարեր: Կը մասնակցին Տիկ. Ա. Խաչատրեան, Օր. Ծ. Տէր Պետրոսեան, Պ. Պ. Գօլամեան, Տէյիրմէնճեան, Զանտրեան, Մելքոնեան եւ Օր. Օրէն:

Ուրեմն Լիոնի գաղութին կը մնայ հոծ բազմութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը թէ գեղարուեստական հաճոյք մը վայելելու եւ թէ իրապէս յարգած ըլլալու համար վարդապետին յիշատակը, որուն անունով կը հպարտանանք այս օտար ափերուն վրայ անգամ:

Յունուար 25ին դէպի հանդիսասրահ, յանուն պարտականութեան:

Ա. Հ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ԶՕԳՐԱՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

ՎԻԷՆ.— Եօզկատի Զօգրատան գիւղի Հայր. Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէ երկու տարիէ ի վեր: Ի մի համախմբուած մօտաւորապէս քանի հայրենակիցներ Վիէնի մէջ, միշտ պատրաստ ենք ձեռք կարկառելու ամէն օգնութեան կարօտ հայրենակցի: Սոյն կոչով կուզանք Ֆրանսայի անկիւնները նետուած մեր բեկորներու ուշադրութեան յանձնել մեր միութեան օգտաշատ նպատակը եւ անոր պահանջը, նկատի ունենալով մեր հայրենակիցներու բացարձակ աշխատաւորի հանգամանքը պաշտպանել:

Միութիւնս, որ հիմնուած է մեր կարօտ եւ դժբախտ հայրենակիցներու օգնութեան եւ ազգապահպանման նուիրական գործին օժանդակելու մտադրութեամբ, այսօր, երկու տարուան կարճ շրջանէ մը վերջ, գանձը ունի մօտ 3000 ֆրանք: Մեր վերջին խնջոյք հանդէսին մէջ Պ. Հովիւեանի ոգեւորիչ բանախօսութենէն յետոյ մեր հայրենակիցները նոր տարուան առթիւ կամաւոր նուէրներ ըրին, բաղձալով որ այդ գումարէն որոշ մաս մը պահ դրուի, յատկացնելու համար յառաջիկային Հայաստանի մէջ մեր անունով կատարուելիք հաստատութեան մը: Ամանորի տօնածառը ամերիկեան աճուրդի դրուելով կնքահայրութեամբ հայրենակից Օզումուշեանի, շահեցաւ Պ. Տ. Կոչեան:

Ահա ցանկը այն հայրենակիցներուն որոնք հայրենասիրական գիտակցութիւնով մասնակցեցան նուիրատուութեան,— Պ. Կ. Գասպարեան եւ Բ. Թորոսեան 150ական, Մ. Կէօչէրեան, Պ. Օզումուշեան, Ռ. Էմմեան, Յ. Պապայեան, Ս. Թորոսեան 100ական, Յ. Զաթալեան 60, Պ. Յովսէփեան, Յ. Փափազեան, Կ. Զաթալեան, Մ. Գասէֆէթեան 50ական, տիկին Զատիկեան, Ա. Մինասեան, Հ. Թորոսեան, Ա. Մանուկեան, Վ. Հովիւեան, Տիկին Թորոսեան եւ Գ. Արսլանեան 10ական ֆրանք:

Ամփոփ կերպով ներկայացնելով մեր ճիգը, ձեզ բոլորդ կը հրաւիրենք, ուր որ ալ ըլլաք, համախմբուիլ Միութեանս շուրջ, հաւաքաբար ի կատար ածելու համար մեր նուիրական իտէալը:

Վարչութիւն

ԿՈՉ ԿԻՒՐԼԷՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հայրենակիցներ, Բիւթանիոյ շրջանի Հայր. Միութիւններու օրինակին հետեւելով, կուզանք հրաւիրել ձեզ Կիւրլէցիներու Հայր. Միութիւն մը կազմելու, որուն պէտքը նոյնպէս մեզի համար ալ կենսական նշանակութիւն ունի:

Այս նպատակով նախաձեռնարկ առժամեայ մարմինս կոչ կ'ընէ բոլոր Կիւրլէցիներուն ու կը հրաւիրէ հայրենակիցները ներկայ ըլլալ յառաջիկայ կիրակի (19 յունուար) կէսօրէ ետքը ժամը 2ուկէսին, հայրենակից Վրթանէս Բիւզանդեանի սրճարանը, 16, Rue Elysée - Réclus, Քրէմլէն Պիսէթր, Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

Առժամեայ մարմին

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ...

ԱՆՑԵԱԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊԱԳԱՅ

(Ուսանելի երկու դասով ...)

ՆԱԽԱԲԱՆ.— Նկատելով որ Հայ մնալու համար, ազգ. պատմութեան պէտք կայ, եւ ազգային պատմութիւն սորվելու համար ալ ժամանակի եւ մանաւանդ գրքի դրամի պէտք կայ, ու նկատելով որ Հայերը այս երկուքէն զրկուած են, ուրեմն սիրելի ազգիս ծառայութիւն մատուցանելու համար հրապարակ կը դնեմ այս երկը:

ՆԱԽԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Հայ եւ օտար պատմագէտներ վէճի մէջ ըլլալով այս շրջանի մասին զանց կ'ընենք զայն: Ամէն պարագայի մէջ նախահայր Ադամը իսկական Հայ էր քանի որ խաբուեցաւ խնձորով մը...

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Նախակիլիկեան անցքերը կը կրճատենք, նկատելով որ կիլիկեան իշխանութիւնները հարազատ յաջորդներն էին նախկին Հայերու եւ շարունակողը անոնց «առաքինութիւն»ներուն: Ուրեմն,

Յամի Տեառն 1320.— Ավինեոնի Սեղբեստրոս Ե. Պապը «Ս. Գերեզմանի խաչ» պատուանշանը ղրկեց Լեւոն Զ. թագաւորին Հայոց: Թագաւորն Հայոց, մինչեւ Կիպրոս ընդառաջ գնաց այդ պատուանշանը բերող պատգամաւորութեան, որուն պաշտօնն էր միեւնոյն ատեն Հայերու զինուորական աջակցութիւնը ապահովել Հրէաստանի, Ս. Երուսաղէմ քաղաքին ազատագրման համար:

Հայերը չմերժեցին այս ծառայութիւնը եւ եկան մէջտեղ: Զարկին զարկուան, ինկան քաջ-քաջ: Լեւոն Զ. ի վարձատրութիւն այս զոհողութեան, Նիկիկիան վրայ տալով՝ չահեցաւ Փարիզի մէջ երկու մեթր հող, հանգչելու համար անոր տակ: Իր տապանաքարը Ս. Դընիի ժամին մէջ կը հանգչի այսօր, հիացում պատճառելով բոլորին: Աստուած հոգին լուսաւորէ ...

Նոր շրջան. Թիֆլիս 1825.— Ներսէս Աշտարակեցի, Հայոց կրօնքի կաթողիկոսը խաչ ի ձեռին, ձիու վրայ նստած կ'առաջնորդէ հազարաւոր հայ կամաւորներ, օգնութեան հասնելու Ռուսաց Մեծաց Անթիմոս Գ. կայսեր, որ Պարսիկներու ձեռքէն կ'ազատագրէ Հայաստանը ի սէր Հայոց քաջ ազգին ... Ի վարձատրութիւն այս ծառայութեան, Հայերը շնորհակալութեան հրովարտակ մը կը շահին յիշեալ մեծանձն ցարէն ...

Կ. Պոլիս 1895.— Անգլիոյ, Ռուսիոյ, Կուաթեմալայի դեսպանատուներու քարտուղարներուն օգնականները, երէկ այցելեցին Հայոց պատրիարքին ցաւակցութիւն յայտնելու ջարդուած Հայերու համար: Մեկնելու պահուն Ռուսիոյ ներկայացուցիչը նշանակալից ձեւով մը ձեռքը սեղմեց պատրիարք հօր, եւ դեռ արդիւնքին կը սպասուի...

Կ. Պոլիս 1913.— Ֆրանսական դեսպան Մ. Կրէկուար, ներկայ ըլլալով հայկական ներկայացման մը կը գնահատէ Հայերու մշակոյթը՝ եւ կը մաղթէ որ իրականանան իրենց յոյսերը...

Փարիզ 1916.— Հայ կամաւորներու ներկայացուցիչը կ'այցելէ Պ. Պօղոս Նուպարին եւ երկար տեսակցութիւն մը կ'ունենայ անոր հետ: Այս տեսակցութենէն վերջ Պ. Նուպար այցելութիւն մը կուտայ արտաքին նախարարութեան պաշտօնեաներէն Պ. Լուիժանի: Յիշեալը մեծ գովեստով կը խօսի հայ լեգէոնականներու եւ հայ ազգի անձնուիրութեան մասին, ի նպաստ դաշնակիցներու դատին:

Այս առթիւ կը յայտնէ որ, ի վարձատրութիւն այս ծառայութեան եւ զոհողութիւններուն, «փոքր դաշնակից» տիտղոսը տրուած է Հայերու...

Երեւան 1920.— Ռուսաստանի Հայերը մեծ պատրաստութիւն կը տեսնեն օգնութեան հասնելու Լէնին Ա. ցարին, որ մտադրած է օգնութեան հասնելու Թուրք «մեծ ազգին»՝ ազատագրելու համար նախկին ցարերու Թուրքերու ձեռքէն անիրաւ կերպով խլած հողերը:

Այս ժառանգութեան շնորհիւ կ'ազատին անկախ երկիր կառավարելու մտահոգութենէն եւ եռագոյն դրօշէ որ սուղի կը նստէր տնտեսական տեսակէտով եւ կ'ունենան խնայողական միագոյն դրօշ մը, նոյնպէս եւ կ'ազատին կարգ մը աւելորդ հայ գիրերէ եւ տուն փեսայ կ'երթան Մեծն Ռուսաստանի ...

Փարիզ 1925.— Պ. Պ. Խատիսեան եւ Բաշալեան Լօզան կը մեկնին, Հայերու կողմէ մասնակցելու Ազգերու Ժողովին, գոնէ լուսնի մէջ օջախ մը յատկացնել տալու Հայոց:

Ժընեւի կայարանին մէջ կը դիմաւորուին փաստէօր Միթի կողմէ, որ Հայոց լաւագոյն բարեկամն է: Յարգելի փաստէօրը մէյմէկ Ս. Գիրք կը նուիրէ իրենց եւ կը թելադրէ չյուսահատիլ եւ ապաւինիլ Քրիստոսի ...

Նորագոյն շրջան, Երեւան 1930.— Բանուորապետ Ստալին Ա. Մոսկուայէն Երեւան, հայ լեզուով կը բարեւէ Հայաստանի ժողովուրդը հեռախօսով ...

Երեւանէն ծափերով եւ հուռաներով կ'ընդունուի այս բոցավառ ողջոյնը եւ ջահադնացութիւն տեղի կ'ունենայ ամբողջ գիշերը ...

Ներկայ շրջան, Փարիզ 1935.— Հայոց «մեծ դաշնակիցներ»ը իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելու համար այս տառապած ազգին՝ կը մտածեն Եւրոպա փոխադրել Հայերը, խնամելու եւ մօտէն հսկելու համար անոնց վրայ՝ որպէսզի Թուրքերը չկարենան վնասել եւ միեւնոյն ատեն ջարդելու օտար տարր չգտնելով ստիպուին իրար ջարդել:

Հոն, Եւրոպայի մէջ, այս «փոքրիկ դաշնակից»ներուն ամէն ազատութիւն կը տրուի մտնել մտնել գործարաններու եւ մութ հանքերու մէջ, իրենց կրօնքն ու առաքինութիւնը զարգացնելու ...

Այսքան բարեացակամութիւնն ալ քիչ գտնելով, այս «մեծ դաշնակից»ները, կ'արգիլեն անոնց երկրէ երկիր ճամբորդելը, նոյն իսկ հայրը զաւկէն, մայրը աղջիկէն հեռացնելու պայմանով, որպէսզի երթեւեկի պատճառով նիւթապէս եւ ֆիզիքապէս չտուժեն ...

Ասով ալ չբաւականանալով, եղած տեղերուն մէջ հանգստեան կը կոչեն զանոնք, եւ որովհետեւ հայ ժողովուրդը հանգիստ ըսած բանը չի գիտեր, օրէնքով կ'արգիլուի աշխատիլը: Նոյն իսկ կարգ մը տեղեր, հայ գործաւորներու յատկացուած նպաստը կը ջնջեն պարզապէս անոնց արժանապատուութիւնը չվիրաւորելու եւ զանոնք ծուլութեան չվարժեցնելու համար ...

Իսկ ջարդարար Թուրքին ալ լաւագոյն պատիժը կը տրուի, Ժընեւ Ազգերու Ժողովին յատկացուած «արդարութեան» պալատը բերելով զինք եւ աթոռի մը մէջ բանտարկելով ...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

Նորէն ազատեցաւ նկերական աքոռէն

Գերման ատաղձագործ Հաուփթ - ման, որ մահուան դատապարտուած է իբրեւ առեւանգիչը օդանաւորդ Լինտպէրկի երախային եւ որ ելեկ - տրական աթոռին պիտի յանձնուէր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, նորէն մէկ ամիս շահեցաւ։ Նիւ Ճըրսիի կա - ռավարիչը, Հօֆման, օգտուելով իր սահմանադրական իրաւունքէն, մէկ ամիս յետաձգեց մահավճիռին գոր - ծադրութիւնը։ Ըստ օրէնի իրաւունք ունի երեք անգամ յետաձգելու, իւ - րաքանչիւր անգամին 30 օր։ Իրակա- նին մէջ այս յետաձգումը կրնայ տե - ւել երեք ամիս, քանի որ անհրա - ժեշտ է նորէն հաստատել մահավճի - ռը եւ նշանակել թուականը։ Ցետա - ձգման այս ձեռնարկին մէջ, կառա - վարիչին միացաւ իր ոխերիմ թշնա - մին, ընդհ. դատախազ Վիլէնց, ըն - դունելով թէ կրնան ապօրինութիւն - ներ պատահած ըլլալ։ Կ'ըսուի թէ գրի մասնագէտ մը գաղտնի նամակով մը հաստատած է որ Լինտպէրկի ուղ- ղուած սպառնագիրը Հաուփթմանի ձեռագիրը չէ։ Կառավարիչը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել։

Հրապարակային հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Տեսինի Մասնաճիւղի կողմէ
ի նպաստ իր դպրոց-մանկապարտէզին
19 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Ց. Դ. տան մէջ։
կը խօսի Մարսէյլէն հրաւիրուած Տիկ. Ն. ԲԻՊԲԻԹՃԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.
կը ներկայացուի «ԲԱՐԲԵՐՈՒՆ ԿՈՒԻԸ» (զաւեշտ)
ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք
Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ ընտանեկան խնճոյք Հ. Յ. Դ. տան ներքնայարկը։ Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Բիպրիթճեան։
ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

Երեկոյթ-պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
Rue Carnotի (Շավիլի Սէն Լազար կայարանին կողմը) սրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ընկ. Թորոսեան։
Նուագ եւ պար — Աժան պիւֆէ
Մուտք՝ 5 ֆրանք

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

Հ. Յ. Դ. Փոն տ'Օմնայի կորիւն ենթակոմիտէի կողմէ
19 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին գրադարանի սրահը
կը հրաւիրուին Սէն Փիէռի Վրէժ խումբի ընկերները եւ համա- կիրները ներկայ ըլլալու։
Նուագ եւ անակնկալներ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Salle Lucienի մէջ, 13, Rue d'Issy, Պիյեանքուր (Մէթրօ՝ Marcel Sembat)

Կը ներկայացուի Ս Ա Ս Ո Ւ Ն (Ս. Երէցեանի)

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ԴՐՕՇՈՒՆԻԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու
ՏՈՄՍԵՐ՝ 7, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ
Կէս գիշերէն վերջ հայկական պարեր Տարօնի տարազով, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ընտիր ճազով։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ եւ ԼԱ ՔՐՈՏԻ մասնաճիւղին կողմէ
19 յունուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին
230 Շըմէն տը լա Մատրակ, Պաո Վէնսանի մէջ
դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ մասնակցութեամբ դերասանուհի ՍԻՐՈՒՇԻ
կը ներկայացնէ «ԱՆՈՒՇ»ը
Մուտք՝ 4 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ, 13, Rue Pierre Curie, Kr. Bicêtre
Մէթրօ փորթ տ'իթալի
կը ներկայացուի՝
ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին
Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք

«Վ Է Մ»

ամսագրի ԺԲ. Թիւը (1935 Սեպտեմբեր Դեկտ.) հետեւեալ բովան- դակութեամբ.—

Դէպքերը հայ-պարսկական սահմանի վրայ, Սամսոն.— Պարսկաստա- նի յեղափոխութիւնը եւ Մելքոն խանը, Յ. Զաւարեան.— Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) Շ. Նարդունի.— Ալեքսանդրա Չէլ Պոնի հրամանագիրը, Փ. Փ. Փանաբթեսքու.— Համաշխարհային պատե- րազմը եւ Տարօնի աշխարհը (Բ.) Վահան Փափազեան.— Արհաւիրքի Օրեր, Վ. Մինախորեան.— Հին Թուղթեր, նիւթեր Շիրվանզատէի մասին.— Անց- եալք, Կոմիտաս Վարդապետ, Բժ. Յ. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Խնկոյեան, Ց. Խանզատեան, Տոքթ. Յ. Նրկանեան.— կեանք եւ Մշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին.— Գէորգ Դ. կա- թողիկոս եւ իր ժամանակը, Վ. Մանկունի Եպիսկոպոս։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ. Մ. Մ. Ստացանք տետրակը։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թղթակից.— Պիտի հրա- տարակուի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, պատարագէն վերջ, փրոֆ. Կ. ԱԴՈՆՑի կողակցին մահ- ուան տարելիցին առթիւ, հոգեհան- գիստ պիտի կատարուի փարիզի Հա- յոց եկեղեցիին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորէն Գզիրեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկ. Տիրուհի Հայրապետեան եւ զաւակունք եւ իրենց պարագա- ները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամա- կով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցու- թիւն յայտնեցին իրենց սիրելի տիկ- նոջ եւ աղջկան, տարաբախտ Տիկ. ԱԶՆԻՒ ԳԶԻՐԵԱՆի դառնաղէտ մահ- ուան առթիւ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ փարիզի Մասնաճիւ- ղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այսօր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3.50ին Մութիւա- լիթէի շէնքին մէջ։ կարեւոր օրա- կարգ։։

ՄԱՐՍԷՅԼի եւ Շրջանի հայ սափ- րիչները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ երկու- շաբթի, 20 յունուարին առաւօտեան ժամը 9.30ին Պար կլուպի մէջ, 37 Պուլվար Տիւկոմէի, Արհեստակցական Միութիւն մը կազմելու համար։

Ֆ. Կ. ԽԱՉի Լիոնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, «Զար- դարեան գրադարանին մէջ, 181, Քուր Լաֆայէթ, ժամը 3ին։ Պարտա- ւորիչ ներկայութիւն։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Ալֆորվիլի մաս- նաճիւղի ընդհ. ժողովը յունուար 19ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ կեդր. Վարչութեան անդամներէն մին։

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Մարսէյլի վասպուրականի Հայր. Միութիւնը Նոր տարւոյ առթիւ սարքեր է ընտանեկան հաւաքոյթ մը։

Այսօր շաբաթ, 18 յունուար, երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ մինչեւ ա- ռաւօտեան ժամը 6, place Jean Jaurès, Bar de la Terasseի սրահին մէջ (Ա յա փլէն)։

ՅԱՅՏԱԳԻՐ — Ա. Բացման խօսք՝ Պ. Զ. Շարոյեան.— Բ Նուագ.— Գ. Բա- նախօսութիւն՝ Պ. Յ. Շալճեան.— Դ. Նուագ.— Ե Արտասանութիւն.— Զ. Պիտի խօսի՝ Պ. Ռ. Յովնանեան.— Է. Անակնկալ մը ՊՊ. փիլիսեանի եւ Համ- բարձումի կողմէ։

Հայկական եւ Եւրոպական պարերը պիտի տեւեն մինչեւ լոյս։ Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը իր հետ բերելու ազատ է։ Տեղ- ւոյն վրայ խմիչքներ, դիւրամատչելի գիներով։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1.— ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՕՐԵՐԸ. Ա. Հատոր, 466 էջ. գին 35 ֆր. Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ շուտով։
2.— ԿԱՅԾԵՐ, Րաֆֆի, Պէյրութ, 2 հատոր մէկ 50 ֆրանք։
3.— ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի, Աթէնք 1935 688 էջ. 40 ֆրանք։
4.— ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկ. Հայաստան Գէորգեան, 15 ֆր.։

Վ ճ ա ր ո ւ մ ն ե ր ը կ ա ն խ ի կ՝
ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ. ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)
Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton. 88-65.

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը կը բանայ դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12 տարեկանէն վեր եղող չափահասներու համար։

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր,

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան, հինգշաբթի օրերը ժամը առաւօտեան 9.30—12, Մութիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ։

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétagne, եւ կամ հեռաձայնել Montmartre 13-09:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութեան՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Վաղը, պնդեց աղջիկը, այսպէս չենք կրնար շարունակել, մայրիկ… ինչ ալ ըլլամ, բարեկամներուս ան - հաւատարիմ չեմ կրնար ըլլալ …

— Դուք, Պ. Փուարօ, բան մը չէ՞ք ուզեր ըսել, հարցուց Տիկինը արտաս- ուալից։

— Ըսելիք չմնաց, մէջ ինկաւ հա - զարապետը. Ֆլօրային բրածը շատ ճիշդ է… ես ալ անոր հետ եմ, ինչ որ ալ պատահի…

— Շատ շնորհակալ եմ, հազարա- պետ, ըսաւ աղջիկը՝ ձեռքը անոր եր- կնցնելով։

— Թոյլ տուէք որ շնորհաւորեմ ձեր քաջութիւնն ու հաւատարմու - թիւնը, օրիորդ, ըսաւ Փուարօ, սխալ մի հասկնաք բայց կը խնդրեմ, հան- դիսաւորապէս կը խնդրեմ որ նշան - տուքին յայտարարութիւնը յետաձը - գէք առնուազն երկու օր եւս …

Ֆլօրա վարանեցաւ։

— Կը խնդրեմ թէ Րէլֆի եւ թէ ձեր շահուն համար, օրիորդ … տխրեցաւ … չհասկցաք թերեւս թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ … վստահ եղէք … կատակ չէ ըրածս … գործը ինծի յանձնեցիք … եւ չպիտի ուզէի դժուարութիւն - ներ ստեղծել …

Ֆլօրա քանի մը վայրկեան սպասեց։

— Ձեր սիրեր ձեր ըրածը, բայց պիտի ընեմ ինչ որ կ'ըսէք…

— Եւ հիմա, պարոններ եւ Տիկին - ներ, վերսկսաւ Փուարօ, շարունա - կեմ … լաւ իմացէք որ ճշմարտութիւ- նը երեւան պիտի հանեմ … ճշմար - տութիւնը որքան ալ տգեղ ըլլայ, հե- տաքրքրական ու գեղեցիկ է զայն փն- տռողին համար … ծերացած եմ եւ ուժերս առաջուան պէս չեն (Պելճի - քային սպասեց որ ներկաները հեր - քէին այդ խոստովանութիւնը), հա - ւանաբար ասիկա իմ վերջին գործս պիտի ըլլայ … բայց երբեք Փուարօն ձախորդութիւնով չի վերջացներ իր ասպարէզը … պարոններ եւ տիկին - ներ, կը կրկնեմ դարձեալ, պիտի ի - մանամ ճշմարտութիւնը, հակառակ ձեր ամէնուն …

Իր վերջին բառերը արտասանեց կարծես իբրեւ մարտահրաւէր։ Ընկր- կում մը ունեցանք բացի քարտուղար Րէյմընտէն որ իր սովորական զուար- թութեամբ, ըսաւ.

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք «հակառակ ձեր ամէնուն» ըսելով…

— Ինչ որ ըսի, պարոն. ձեզմէ իւ - րաքանչիւրը բան մը ծածկէ ինծմէ։

Ձեռքը վեր բարձրացուց, տեսնելով որ բողոքներ կը փսփսային։

— Այո, այո, ես ըսածս գիտեմ … կրնայ ըլլալ որ այդ բանը անկարեւոր եւ չնչին ըլլայ ու գործին հետ կապ ալ չունենայ … բայց եւ այնպէս, իմ ըսածս է … ամէն մէկդ բան մը գաղտնի կը պահէք … ճի՞շդ եմ, ի - րաւունք ունի՞մ …

Իր ակնարկը սպառնական ու դա- տապարտիչ, սեղանին շրջանը բրաւ։ Մեր աչքերը վար կախեցինք, այո, ես ալ։

— Պատասխանս ստացայ, ըսաւ Փուարօ հետաքրքրական խնդուքով մը։

Ոտքի բարձրացաւ։

— Կոչ կ'ընեմ ձեզի … ըսէք ինծի ճշմարտութիւնը, ամբողջ ճշմարտու- թիւնը …

Լռութիւն տիրեց։

— Չէ՞ք ուզեր խօսիլ …

Նորէն խնդաց։

— Ափսոս, ըսաւ եւ դուրս գնաց։

ԳԼՈՒԽ 13
ՍԱԳԻ ՓԵՏՈՒՐԸ

Այդ իրիկունը ընթրիքէն յետոյ Փուարօյի տունը գացի՝ իր խնդրան - քով։ Քոյրս դժգոհ կ'երեւար. կար - ծեմ միասին գալ կ'ուզէր։

Պելճիքացին հիւրասիրաբար ըն - դունեց զիս։ Շիշ մը իրլանտական ուիսքի դրաւ սեղանին վրայ — սի - րած բանս չէ — ինչպէս նաեւ քիչ մը ջուր եւ գաւաթ մը։ Ինք շոքոլա կը խմէր. վերջը իմացայ որ այդ իր ա- մէնէն սիրելի ըմպելիքն է եղեր։

Քրոջս որպիսութիւնը հարցուց եւ յայտնեց թէ շատ հետաքրքրական կին մը կը նկատէր զայն։

— Կարծեմ Քարօլայնին գլուխը լե- ցուցեր էք, ըսի չոր շեշտով մը, ի՞նչ եղաւ կիրակի կէսօրէն յետոյ…

Խնդաց։

— Մասնագէտները գործածել կը սիրեմ, ըսաւ, անտարբերութեամբ եւ առանց բացատրելու իր միտքը։

— Եւ ահագին բամբասանք ստեղ- ծեցիք գիւղին մէջ, սուտ, իրաւ…

— Միեւնոյն ատեն թանկագին տե- ղեկութիւններ ստացանք, աւելցուց Փուարօ։

— Այսի՞նքն…

— Ինչո՞ւ ճշմարտութիւնը գաղտնի պահուեցաւ ինծմէ… սանիկ պըղ - տիկ գիւղի մը մէջ Րէլֆ Փէյթընի ը - րածը — չըրածը չուտով երեւան պի- տի ելլէր… եթէ ձեր քոյրը տեսած չըլլար զայն անտառին մէջ, ուրիշ մը պիտի տեսնէր…

— Կրնայ ըլլալ… ինչո՞ւ իմ հի - ւանդներովս կը հետաքրքրուիք…

— Հետաքրքրուած եմ միայն մէկ հիւանդով, միայն մէկ …

— Ամէնէն վերջը եկողով, այնպէս չէ՞ …

— Օրիորդ Րասըլը ուսումնասիրու- թեան արժանի անձ մըն է…

— Համաձա՞յն էք քրոջս եւ Տիկին Էքրոյտին հետ որ օրիորդը կասկածելի մէկը կ'երեւայ…

— Ինչպէ՞ս… կասկածելի՞ …

Բացատրեցի թէ ինչ ըսել կ'ուզէի

— Իրա՞ւ այդպէս կը խորհին…

— Քոյրս չհասկցա՞ւ ձեզի, երէկ

— Կարելի է …

— Որ եւ է պատճառ չունին այդ պէս խորհելու …

— Կիները սքանչելի են, ըսաւ Փուարօ խօսքը ընդհանրացնելով կեցած տեղերնին լուրեր կը հնարեն եւ հրաշքով ճիշդ են… հազարումէկ մանրամասնութիւն կը տեսնեն անոնք եւ բոլորովին անգիտակցաբար այդ պզտիկ բաները իրարու քով կը բերեն, իրարու վրայ կը բարդեն եւ արդիւնքը կը կոչեն նախազգացում։ Ես շատ վարպետ եմ հոգեբանութեան մէջ, գիտեմ…

Փուարօն ինքն իրեն կարեւորութիւն տալու ձեւով կուրծքը ուռեցուց այնքան ծիծաղելի էր որ քիչ մնաց պիտի խնդայի։ Յետոյ շոքոլայի բաժակը չըթունքին տարաւ ու պեխերը սրբեց զգուշութեամբ։

— Շատ պիտի ուզէի իմանալ թէ դուք ինչ կը խորհիք այս ամբողջ գործին մասին, հարցուցի վերջապէս։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 19 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3016

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՐ ՎՐԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Առանց դաւանանքի» խմբագրականին առթիւ (9 յունուար), զատ տրտունջներ կը յայտնէ գաւառական կեդրոնէ մը, սրտցաւ հայրենակից մը:

Դաշնակցական չէ նամակագիրը, բայց կրնայ համարուիլ «բոլորտիքեան»:

Ի՞նչ կը պատմէ: Փորձենք ամփոփել.

— Ինծի պէս շատեր կան որոնք սրտանց նուիրուած են այս կամ այն հանրօգուտ գործին: Գնահատելով ձեր կուսակցութեան դերը, յաճախ դիմումներ կը կատարենք, բերանացի կամ գրաւոր, գործակցութիւն առաջարկելով կամ աջակցութիւն խնդրելով: Երբեմն կը հեգնեն, երբեմն ալ խոստումներ կուտան, բայց երբ կարգը գործի կուգայ, կը ձգձգեն կամ կը խուսափին: Կը պատահի, նաեւ, որ խաչաձեւեն. մինչդեռ մենք հեռուէն – մօտէն հետեւած ըլլալով Դաշնակցութեան տեսակէտներուն եւ գործունէութեան, գիտենք որ մեր դրած պահանջները ուղղակի կը խօսին ձեր սրտին, կը համապատասխանեն ձեր քաղաքականութեան կամ կը լրացնեն զայն: Բարեհաճեցէք բաղդատել «առանց դաւանանքի» բազմութեան գոնէ մէկ մասին ջանադրութիւնը, ձեր դաւանակիցներուն բռնած դիրքին հետ:

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութիւններ յիշել, մատը վէրքին վրայ դնելու համար: Ուղղակի կապուած ըլլալով առօրեայ կեանքին հետ, մենք ալ յաճախ կը հանդիպինք մատնանշուած բացասական երեւոյթներուն, այստեղ եւ ամէն տեղ:

Եւ Դաշնակցութեան ոգին իսկ, որ ամէն բանէ առաջ յեղափոխական է եւ քննական, կը պարտադրէ չանտեսել զանոնք:

Ի՞նչ կը կորսնցնենք, պարբերաբար անդրադառնալով նաեւ մեր վրիպումներուն, այս կամ այն ճակատին վրայ:

Պայման չէ պատմական շրջանի մը բոլորման սպասել, ինքնաքննադատութեան համար, երբ գիտենք թէ վրիպումներ կամ թերութիւններ կան որ կրնան դարմանուիլ անմիջապէս, նոյնիսկ մեր բարիքին համար:

Ի վերջոյ ճշմարտութիւն չէ՞ որ քիչ մը շատ կը զբաղինք ուրիշներով, անոնց գործերով ու մեղքերով, ինչպէս նաեւ պատմութեան անցած դէպքերով:

Օրուան կեանքը այնպիսի երեւոյթներ կը ներկայացնէ, որոնք լուրջ քննութեան կը կարօտին:

Միայն աւանդութեան ուժը բաւական չէ, անոնց լուծման համար: Իսկ տարագրութեան յարափոփոխ թաւալումները ամէն բանէ առաջ սրատեսութիւն եւ աշխոյժ, մեթոտիկ աշխատանք եւ լայն հորիզոն կը պահանջեն:

×

Կանգ առնելով «բոլորտիքեան» հայրենակցին տրտունջներուն վրայ, խոստովանինք թէ բոլորովին անհիմն չեն անոր մատնանշած երեւոյթները, այս կամ այն գործի առթիւ:

Կարելի էր ընդհանրացնել զանոնք, առանց կապուելու մեր գաղութին կամ որ եւ է քաղաքի:

Այսպէս, յաճախ կը պատահի որ համակիր կամ չէզոք բազմութիւններ բնազդաբար հաւատ կ'ընծայեն, վարկեր կը բանան մեզի, բայց մենք ի դերեւ կը հանենք անոնց ակնկալութիւնները, անուշադրութեամբ, ծուլութեամբ կամ թիւրիմացութեամբ:

Մեղաւորը կրնայ դաշնակցական այս կամ այն կազմը, նոյնիսկ անհատն ըլլալ, բայց յուսախաբութիւնը կ'անդրադառնայ ամբողջ կուսակցութեան վրայ: Դուրսի մարդը պարտաւոր չէ ամէն մանրամասնութիւն գիտնալու:

Ուրիշ պարագաներու մէջ, կը պատահի որ յաջողութիւն մը, յաղթանակ մը, դիրք մը շահինք, բայց կը վրիպինք զայն իր տրամաբանական վախճանին հասցնելու, անոր հետ կապուած յոյսերն արդարացնելու:

Ու վերջապէս, հարեւանցի, մակերեսային սովորամոլութեամբ կը հետեւինք զանազան շարժումներու, օրինակ՝ ընկերային – աշխատաւորական ճակատին, որ խարիսխն է Դաշնակցութեան հիմնական աշխարհահայեացքին:

Ուժերու պակա՞ս: Կրնայ ըլլալ:

Ցրուած ըլլալով անծայրածիր տարածութեանց վրայ, յաճախ յօժարութիւնը բաւական չէ, մեր արդար յաւակնութիւններն արժեցնելու համար:

Այդպիսի պարագաներու մէջ, ոչ ոք իրաւունք ունի հրաշք պահանջելու: Երբ անկարող ենք մեր ուզածն ընելու, պիտի ջանանք մեր կրցածը կատարել: Բայց կատարել, ոչ թէ հաւաստիքներ տալ եւ կէս ճամբան մնալ:

Դաշնակցութիւնը ունի հիմնական առաքինութիւն մը,— կատարել տրուած խօսքը, եւ նուիրուիլ սրտանց, այս կամ այն հանրօգուտ գործին:

Հանրային կեանքի մէջ, հակադաշնակցական գիծ է «ամաթէօր»ի դիրքը:

Եւ պէտք է մերժելով մերժել «արուեստը արուեստին համար»ը, ինչպէս եւ «էսօր էգուց»ը, երբ նոյն թերութեանց համար աշխարհի կրակն ու ջուրը կը թափենք ուրիշներու գլխուն:

Եթէ հիները, յոգնած են կամ անսրբագրելի, ինչո՞վ կրնային չքմեղանալ նորերը, այստեղ եւ ամէն տեղ:

Տարրական պահանջ է որ նորը բան մը աւելցնէ իր ստացած ժառանգութեան վրայ եւ ջանայ սրբագրել ակներեւ թերութիւնները, միշտ իբրեւ ուղեցոյց ունենալով Դաշնակցութեան հիմնական դաւանանքն ու առաքինութիւնները, առանց բարեմիտ ճիգը չփոթելու զանազան կասկածելի մարդանքներու հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ Կ'ԱՒԵՏԵՆ

6000 Հապէշներ սպաննուած եւ խուճապահար նահանջ

Իտալական հրամանատարութիւնը կը հեռագրէ թէ Կանալէ գետին վրայ (Սոմալի) մղուած ճակատամարտը վերջացաւ ռաս Տէսթայի բանակին ջախջախիչ պարտութեամբ: Իտալացիները 6000 Հապէշներու դիակները համրած են ռազմադաշտին վրայ: Միեւնոյն ատեն բազմաթիւ գերիներ բռնած են, ինչպէս եւ մեծաքանակ հրացան, գնդացիր եւ քանի մը թնդանօթներ գրաւած: Իտալական կորուստները աննշան կը համարուին: Հապէշական բանակը խուճապահար կը նահանջէ դէպի հիւսիս: Կ'ըսուի թէ իտալական զրահապատ ինքնաշարժները յառաջ գացած են մինչեւ 200 քիլոմեթր, հաշուելով իրենց խարիսխէն: Մանրամասնութիւններ կը պակսին: Բայց որոշ է որ ճակատամարտը շատ կատաղի եղած է, եւ թէ Հապէշները նախ ուժգին պաշտպանութիւն մը փորձելէ յետոյ, հարկադրուեր են նահանջել ամբողջ ճակատին վրայ, տեսնելով որ մեծ յարձակողականի մը առջեւ կը գտնուին: Հապէշներու կորուստները մեծապէս աւելցած են նահանջի պահուն, իբրեւ հետեւանք օդանաւային ռմբակոծութեան:

Իտալական բանակը յառաջ կը խաղար երեք անջատ զօրամասերով: Կեդրոնը կազմուած էր կանոնաւոր զինուորներէ եւ սեւ շապիկաւորներէ, իսկ թեւերը՝ գլխաւորաբար բնիկ եւ անկանոն զինուորներէ: Հապէշական դիմադրութիւնը խորտակուեցաւ բուռն ճակատամարտէ մը վերջը: Իտալացիները օգտուեցան իրենց առաջին յաջողութիւններէն, հետապնդելով թշնամին մինչեւ վերջնական խորտակում:

Յաղթանակին լուրը մեծ ուրախութիւն պատճառեց Իտալիոյ մէջ: Այս յաջողութեամբ հարաւային բանակը գրաւած կ'ըլլայ ռազմագիտական զօրաւոր դիրքեր, աւելի յառաջանալու համար դէպի ներս: Հռոմի մէջ այնքան լաւատես են որ, կը կարծեն թէ Եթովպիոյ կայսրը զինադադար պիտի խնդրէ, այս ջախջախիչ յաղթանակէն յետոյ: Կանալէ Տօրիայի ճակատամարտը — ինչպէս կը կոչեն — լիովին կը համապատասխանէ Զօր. Կրածիանիի մշակած յատակագծին: Շահուած յաղթանակին շնորհիւ, Իտալացիները կտրած կ'ըլլան եթովպական բանակին պարենաւորման գիծը, Կարմիր ծովու կողմէն: Միւս կողմէ ճամբան բացուած կ'ըլլայ դէպի Հարրար:

** Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նոր նստաշրջանին առթիւ, որ կը բացուի երկուշաբթի օր, իտալական կառավարութիւնը պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ Ժընեւ, նախագահութեամբ պարոն Ալոյզիի: (Նախորդ նստաշրջանին չէր ղրկած):

Այս առթիւ, իտալական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղած է բողոքագիր մը, զանազան բարբարոսութիւններ վերագրելով Հապէշներու: Այսպէս, կը յիշէ թէ դեկտեմբեր 24ին իտալացի օդանաւորդ մը վար ինկած ըլլալով, սարսափելի տանջանքներու ենթարկուած եւ գլխատուած է: Յետոյ, կ'ըսէ թէ Հապէշները կտրած են տեղակալի մը ծննդական գործարանները և ձեռքերը դեկտեմբեր 28ին: Նոյն օրը տասնապետի մը եւ երկու զինուորներու ծննդական գործարանները կտրուած են ողջ վիճակի մէջ: Մաքալէի շրջանին մէջ 44 իտալական դիակներու 25ին առնական գործարանները կտրուած էին: Ծանուցագրին կցուած են լուսանկարներ եւ երդումով վաւերացուած վկայութիւններ:

*** Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը ունկնդրութեան ընդունելով շուէտական դեսպանը, վճռապէս մերժեց Կ. Խաչի հիւանդանոցի ռմբակոծման առթիւ եղած վերագրումները: Յաւ յայտնելով հանդերձ, խորհրդականը յայտարարեց թէ ռմբակոծութիւնը կատարուած է զինուորական նպատակներով եւ թէ պատերազմի ատեն այսպիսի փորձանքներ միշտ կրնան պատահիլ:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ Կ'ԱՆՈՒՇԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԵԹԷ ՀՌԵՆՈՍԸ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԻ, ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԷ

Լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ, անգլօ-ֆրանսական զինեալ գործակցութեան եւ Գերմանիոյ բռնած դիրքին առթիւ: Պերլինի ֆրանսական դեսպանէն վերջը, անգլիական դեսպանն ալ արտաքին գործերու պաշտօնատունը գնաց, հաւաստիքներ տալու համար անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան մասին: Տրուած լուսաբանութիւնները բաւական թեթեւցուցին մթնոլորտը եւ գերմանական մամուլը այժմ աւելի մեղմ լեզու կը գործածէ, բայց եւ այնպէս չեն փարատած Գերմանիոյ կասկածները, մանաւանդ հիմա որ ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է խորհրդարանին վաւերացման ենթարկել ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը:

Ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ համարած էր լուսաբանութիւններ հաղորդել, որովհետեւ գերմանական թերթերը գրած էին թէ Հիթլէր կրնայ օգտուիլ անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան ծրագրէն, Լոքառնոյի դաշինքը դրժելու եւ Հռենոսի ապազինեալ շրջանը վերազինելու համար: Պատասխանելով այս առթիւ յայտնուած մտահոգութեան, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը հասկցուց ֆրանսական դեսպանին թէ Գերմանիա հաւատարիմ պիտի մնայ Լոքառնոյի դաշինքին, որչափ հաւատարիմ կը մնան միւս պետութիւնները: Այս պատասխանը գոհացում չէ տուած Ֆրանսայի:

Դատելով Փարիզի մամուլին արտայայտութիւններէն, Ֆրանսա հասկցուցած է թէ զինեալ գործողութեան պիտի դիմէ, եթէ Գերմանիա նորէն խախտէ հաշտութեան դաշնագիրը, վերազինելով Հռենոսի շրջանը:

Լոնտոնէն պաշտօնապէս եւ վճռապէս կը հերքեն այն լուրերը թէ գերմանական դեսպանը հաւաստիքներ տուած է անգլիական կառավարութեան, Հռենոսի շրջանը չվերազինելու մասին:

———

ՌԸՏԵԱՐՏ ՔԻՓԼԻՆԿ, բրիտանական կայսրութեան մեծատաղանդ բանաստեղծը, մեռաւ ուրբաթ գիշեր, 12 ժամուան հոգեվարքէ մը վերջը: Եօթանասուն տարեկան էր, ծնած ըլլալով Պոմպէյի մէջ, 1865ին: Իր առաջին գործը գրած ատեն 21 տարեկան էր եւ իբրեւ հեղինակի վարձք ստացաւ 185 տոլար, բայց յետոյ շահեցաւ 100.000: Իր համբաւը չինեց հայրենասիրական քերթուած մը, «Գեղօն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի»: Բեղնաւոր գրիչ ունէր եւ անընդհատ կ'արտադրէր 1887էն ի վեր: Բոլոր լեզուներով թարգմանուած են իր «Եղէգնուտի պատմութիւնները», «Քիմ»ը (վէպ), «Մարող լոյսը», «Պատմութիւն Անգլիոյ ի պէտս մանկանց» եւն.: 1907ին ստացաւ Նոպէլի գրականութեան մրցանակը: Յառաջիկային կը ներկայացնենք իր կեանքն ու գործը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

…ՄԻՋՆՈՐԴԻ ԵՒ ՊՈԶԻ ՄԱՍԻՆ

Վէմի ժթ. հատորին մէջ հրատարակուած է հետեւեալ մանրավէպը, զոր Շիրվանզադէ ինքն իր բերնով կը պատմէ.—

« Շամախուց հեռանալուցս 15 տարի անցած՝ մի օր Թիֆլիսի փողոցներից մէկում, հանդիպում եմ հայրենակիցներիցս մէկին, որ մօրս բարեկամն է եղել:

— Բարով, ա տղայ,— դառնում է ինձ հայրենակիցս Շամախու բարբառով, դու Մինասի տղան չե՞ս:

— Հրամմեմս, Մինասի տղան եմ, պատասխանում եմ ես նոյն բարբառով:

— Հի՞նչ ես անում խտեղ, հի՞նչ բանի ես:

— Գրում եմ:

— Միրզա՞ ես, ո՞ր դաֆթարխանում:

— Միրզա չեմ, գրող եմ:

Հայրենակիցս նայում է երեսիս, ժպտում հեգնաբար եւ ասպ.

— Մարդ կայ որ դերձակ է, մարդ կայ որ կօշկակար է կամ նալբանդ, փափախչի: Քո սանահաթի անունն ի՞նչ է:

Կամենալով հայրենակցիս շփոթեցնել, պատասխանում եմ.

— Վիպասան եմ:

— Վիպասանը հի՞նչ ա անում:

— Վիպասանը աղջկան սիրահարեցնում է տղայի վրայ, տղային աղջըկայ վրայ, յետոյ նրանց նշանում է, պսակում: Չեն հաւանում միմեանց, բաժանում է նրանց: Ուրիշի հետ պըսակում եւ այլն եւայլն:

— Եավա՛շ, եավա՛շ, կանգնիր, ընդհատում է հայրենակիցս, հասկացայ, մոցիքուլ ես, չարանգիզի, միջնորդ: Վա՜յ քո հօր տունը չքանդուի, տղայ, էլ գործ չը կա՞ր որ գնացիր չարանգիզի դարձար: Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ մեզանից ··· »:

Շիրվանզադէ շատ կը սիրէր պատմել այս մանրավէպը: Արդեօք շա՞տ հաճելի էր իրեն ըլլալ «մոցիքուլ» կամ « չարանգիզի »,— չեմ գիտեր: Ճիշդ է որ այդ չեղաւ իր գործը գրականութեան թէ կեանքի մէջ: Սակայն երբ իր բարոյական կեանքի պատկերը կ'աշխատինք բերել մեր աչքերուն առջեւ, կը տեսնենք որ *Պատուի համար* հեղինակը ուրի՛շ ուրի՛շ բաներու համար օր մը հարուստին ձեռքերը կը լիզէր, օր մը Մորգանի խնամիներուն փէշը կը համբուրէր, յաճախ կը շուարէր ու չէր գիտեր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան աղո՞ւնը աղայ թէ համայնավարներուն կորկոտն առնէ: Վերջ ի վերջոյ *լաքէն* դարձաւ Երեւանի կոմունիստներուն: Այսպիսի զիկզակներ շատ նշմարուեցան պատերազմէն վեր, ամէն ազգի մտաւորականներու մէջ: Սակայն Շիրվանզադէի պարագան քիչ մը տարբեր է բոլորէն,— տես թէ ինչո՛ւ, հակառակ հայ գրողի մը ծիծաղելի առարկութիւններուն, *Ցուսարեր* կը գրէր թէ չի կրնար ներել:

Ըսէ՛ք, կարելի՞ էր ներել մէկու մը որ եթէ միջնորդ չեղաւ՝ զանազան դէմքերու եւ դէպքերու համար տրամադրելի ··· աղտոտ պոչ մը դարձաւ:

ԱՐԱԶ

«Ժամանակը պիտի գայ որ մենք ալ գաղթավայրեր պահանջենք»

Կուսակցական ցոյցի մը առթիւ ճառ մը խօսելով, Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, յայտարարեց թէ Գերմանիա պատեհ ժամուն կը սպասէ, իր շահերը պաշտպանելու համար: « Պիտի գայ ժամանակը երբ մենք ալ գաղթավայրեր պիտի պահանջենք: Մենք պէտք ունինք գաղթավայրերու եւ մեր պահանջները կը համապատասխանեն աշխարհի շահերուն :

Խօսելով Խ. Միութեան մասին, նախարարը բացագանչեց.— Ո՛վ որ կը դաշնակցի բոլշեւիկներուն հետ, պիտի յօշոտուի համայնավարութեան կողմէ: Ես չեմ ուզեր վիճիլ ուրիշ պետութեանց վարչաձեւերու մասին: Երբեք այնքան շատ պատերազմ չծագեցաւ որքան ժողովրդապետական վարչաձեւերու ատեն: Ամերիկան ժողովրդապետական էր երբ որ պատերազմի մտաւ »:

Տոքթ. Կէօպէլս շօշափեց նաեւ հրէական հարցը, եւ ակնարկելով ամերիկեան մամուլի մեղադրանքներուն, ըսաւ.— « Աւելի լաւ կ'ըլլայ որ Ամերիկացիները հոգեն որպէսզի իրենց աւազակները մանուկներ չառեւանգեն եւ երկրէն չփախցնեն ազգային հերոս մը: Գերմանիա այդքան վար իջած չէ»:

Ու վերջապէս, խօսելով պարենաւորման դժուարութեանց վրայ, Նախարարը շեշտեց.--- «Մենք կարագի պէտք չունինք մեր երկիրը պաշտպանելու համար, այլ բանակի մը»:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

20 ամբաստանեալներէն 9ը դատապարտուեցան

Ուրբաթ օր վերջացաւ Սթավիցքիի խարդախութեանց դատավարութիւնը, որ կը շարունակուէր երկուքուկէս ամիսէ ի վեր: Ատեանին երդուեալները իրենց վճիռը հաղորդեցին 24 ժամուան խորհրդակցութենէ մը վերջ պատասխանելով 1956 հարցումներուն: Յետոյ տեղի ունեցաւ ատեանին վերջին նիստը: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր: Թէեւ Ալեքսանդր Սթավիցքի մեռած է, բայց ըստ օրինի ան ալ ամբաստանեալ կը համարուէր եւ դատապարտուեցաւ իբրեւ խարդախ: Ահաւասիկ տրուած վճիռները.—

1.— Կասթօն Պոնոռ, երեսփոխան Փարիզի, դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ «գողցուած ապրանքներ ստացող»: Վճռին գործադրութիւնը յետաձգուած է:

2.— Նախկին Զօր. Պառտի տը Ֆուրթու դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերագիրներու:

3.— Անրի Հայօթ դատապարտուեցաւ 7 տարի խցարգելութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ գողցուած ապրանք ընդունող:

4.— Ժոզէֆ Կառա, Պայոնի երեսփոխան-քաղաքապետը, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ մեղսակից գրաւի դրուած ապրանքներու խարդախութեան եւ իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու:

5.— Անրի Քոհէն, Պայոնի քաղաքապետական դրամատան աւանդներու գնահատիչը, դատապարտուեցաւ հինգ տարի խցարգելութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ գողցուած ապրանքներ ընդունող:

6.— Ռաուլ Տէպրօս, Օրլէանի քաղաքապետական դրամատան (գրաւատան) նախկին տնօրէնը, դատապարտուեցաւ հինգ տարի խցարգելութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու եւ իբրեւ գողցուած ապրանքներ ընդունող:

7.— Ժոռժ Հաթօ դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու:

8.— Փօլ Կէպէն, նախկին տնօրէն ապահովագրական ընկերութեանց, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան, իբրեւ մեղսակից կեղծարարութեանց եւ խարդախութեանց:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Ա՛ՅՆ ԵՐԵՔ ՔՈՅՐԵՐՈՒՆ

Որոնց հաճոյալուր ձայնը դեռ կը ճռուողէ, կարծես:

Որոնց ջերմիկ շունչը դեռ կը պարուրէ քեզ, կարծես:

Որոնց անխարդախ հայերէնը, ճշդրտութեան ալ նախանձախնդիր, պիտի ուզէի յաճախ լսել:

Ու անոնց ազգասիրութի՜ւնը: Բաբախուն, խանդավառ եւ անկեղծ:

Եւ մանաւանդ ա՛յդ: Այն իրիկուն, մինչեւ կէս գիշեր:

Մերթ միաձայն, ու մերթ ալ առանձին-առանձին եւ հերթով, անոնք, այդ մանկամարդ երեք քոյրերը, ոգեւորիչ եւ սփոփարար դաս մը եղան հայրենասիրական:

Կիրթ եւ զուսպ, բայց յախուռն եւ յարձակողական եղաւ անոնց վիճաբանութիւնը:

— Գերեզմանատա՜ն մէջ, Մուսա լեռը եւ Վերֆէլը կրակի՛ կուտան: Թուրք են Պոլսոյ Հայերը:

Ու ազգայնական ոսկերիչը, ակն-թարթ մը իսկ չսպասեց, լսելու համար հակադրեցութիւնը իր չարաճճի մեղադրանքին:

— Ա՜հ, ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, պարոն: Կը բողոքենք: Կը բողոքենք:

Ռումբի մը նման պայթեցան, սենեակին մէջ, երեք քոյրերը եռաձայն:

— Պոլսոյ, Թուրքիոյ Հայերը աւելի Հայ են, քան թէ դուք Փարիզի Հայերդ:

— Մեծ մասամբ այլասերած: Ու շատերն ալ այդ ճամբուն վրայ: Կորսուա՜ծ երիտասարդութիւն:

— Ֆրանսայի հայ երիտասարդը տեղացի աղջիկ կ՚առնէ:

— Ու հայ աղջիկը Ֆրանսացիի հետ կ՚ամուսնանայ:

— Մայրենի լեզուով արտայայտուիլը ամօթ կը համարին:

— Եւ աղճատուած է անոնց հայերէնը: Ու կը քաշուին հայերէն թերթ կարդալ մէթրօներուն մէջ:

— Թուրքիոյ հայ երիտասարդը Թուրք աղջիկը կնութեան չառներ: Իսկ հայ աղջի՞կը: Օ՛, ան պիտի երբեք Թուրքին չերթայ:

— Բոլոր ճիգերը ապարդիւն: Մենք Հայ կը մեծնանք, այսօր, Պոլսոյ մէջ:

— Օր մը պատմութեան դասի ելած էի: «Թիւրքլէր գազանտըր» ըսեր էի: Եւ Թուրք դասատուն զարմացած՝ «Քըզըմ, Թիւրքլէր քազանտըր տէմէ, պիզ գազանըզ տըլ»:

— Փոքրիկ այս պատկերը բաւական է:

— Օ՛, այո, այո: Հայ են եւ անկեղծ Հայ, Թուրքիոյ Հայերը: Հարկ տեսաւ միջամտելու, Պ. Նշան: Աքսորի մէջ, շատ մը Հայեր իրենց գլխուն մոլլայի փաթթոց ունէին եւ մզկիթ կ՚երթային…

— Եւ սակայն, օրիորդներ, չափազանցութիւն կայ ձեր վերագրումներուն մէջ:

— Ֆրանսայի հայ երիտասարդները չինած են իրենց փորձառութիւնը: Պարահանդէսները յաճախելու, տեղացիներու հետ բարեկամանալու, եւ անոնց հետ ամուսնանալու սկզբնական թռիչքը կասած է:

— Ու երիտասարդութիւնը կարծուածին չափ ալ այլասերած չէ: Ապացո՞յց մը: Անցեալները, հայ միջնակէթի հանդիսասրահը մեծ մասամբ երիտասարդներով լեցուած էր: Ու ուշադրութեան արժանի երեւոյթ մըն է այս:

— Այո՛, երիտասարդութիւնը իր անցեալին դարձած է: Հպարտ է անով: Եւ աւելի եւս հպարտ, երբ օտար գիտունը անոր ականջին ի վար կը պոռայ թէ «հայկ. ճարտարապետութիւնը մայրն է ուրիշ ճարտարապետութեանց»:

— Մի՛ ըսէք, սակայն թէ Թուրք են Պոլսոյ Հայերը:

— Մենք, այսօր, այնքան չենք վախնար Ֆրանսայի հայ երիտասարդին համար, որքան հայ երիտասարդուհիին: Անոնցմէ շատեր խաթարուած՝ ոչ միայն արտաքին նշաններով, այլ մանաւանդ մտայնութեամբ, յղացումով, արտայայտութեամբ եւ ճաշակով:

— Ոչինչ հայկական անոնց վրայ եւ անոնց հոգիէն ներս: Տեղացիներուն անըմբռնելի տարրը կապկեցին անոնք: Անոնց յոռի կողմերը:

— Եւ ինչո՞ւ, չենք գիտեր, նուազ կը զայրանանք եւ նուազ նողկանք կը զգանք, երբ այդ է որ Թրքաբարոյութենէն կ՚ախորժի:

Իսկ երբ հայ աղջիկը, հայ հարսը, հայ կինը անխառն հաճոյքով եւ անմեկնելի ապրումներով կը վայելեն Թրքական «տեւք»երը, հոս, Ֆրանսայի մէջ, անանուն զգացումով մը, անչափելի հակակրանքով կը համակուինք անոնց հանդէպ:

— Թող չփորձեն մեզ տարհամոզել թէ արուեստը ազգ, հայրենիք չի ճանչնար: Ոչ, Թուրքին համար, մենք բացառութիւն մը պէտք է ընենք: Այդպէս կը թելադրէ մեզի, մեր կուսակ-կուսակ աւանդութիւնը: Մեր վրէժխնդրութիւնն արդարացի:

— Պ. Նշա՛ն, լաւ ատենին Ամերիկա կը մեկնինք: Աշխատեցէք որ, ի գին ամէն դժուարութեան, «Մուսա Լեռ» շարժանկարի վերածուի:

Բաղձանքը՝ դարձեալ ազգայնական ոսկերիչին:

— Ա՛, ոչ, Պ. Նշան: Թող չվերածեն, թող չվերածեն: Մերժենները, Պոլսոյ Հայերը: Թուրքիոյ Հայերը…

Աղերսեցին երեք քոյրերը միաձայն:

— Ո՜վ երեք քոյրեր հայկական, եթէ բնական եւ ինքնաբուխ է ձեր այդ մտավախութիւնը, երբեք՝ ամէն պարագայի, տրամաբանական:

Եթէ կան հայրենակիցներ որ մեզ պատասխանատու կը բռնեն մեր կոտորածներուն եւ աքսորին, մի կարծէք թէ անոնք կ՚անգիտանան իրողութիւնը: Գիտակից եւ դիտաւորեալ խեղաթիւրում մըն է անոնց ըրածը, պարզապէս:

Մենք իբր Հայ չենք ճանչնար այդ վճռաւուածները:

Մեր աքսորը երկար տարիներու երկունքին ծնունդն է: Քաղաքական խորունկ մտահոգութեան մը աշխատանքն է հայութեան բնաջնջումը:

Իրագործումին առիթն էր որ կ՚ուզանար: Լիակատա՜ր իրագործումին:

Մեծ պատերազմի քաոսը լաւագոյն առիթը հանդիսացաւ եւ կառավարական հրաման մը միայն հերիք էր սրբել հայութիւնը:

Պատճառնե՞րը: Մէկ պատճառ միայն: Հայ տարրը անկախութիւն կ՚ուզէր: Ազատութիւն կ՚ուզէր:

Ու կը փճացուէր ամբողջ ժողովուրդ մը, արհեստաւոր եւ հողագործ:

Եւ այսօր, տակաւին, մենք, աւազներու կրակին հասած, մեր ազատութիւնը կ՚ուզենք: Ատոր համար կ՚ապրինք:

Մենք չունինք մեռնելու, վերնալու, անհետանալու համակերպութիւնը:

Պարտութեան ամօթը մեր կողերը կը կրծէ:

Ու մենք վերջալոյս չունինք մեր աչքերուն խորը:

Մեր յիշողութիւնը անընդհատ կը քալէ մեր մեռելներուն վրայէն:

Պողպատ ենք մենք: Թող ծեծեն անգութ դարբինները մեզ, որքան որ կ՚ուզեն, ուր որ կ՚ուզեն:

Աւազակներուն հանդէպ՝ մեր ատելութիւնը Թուրի մը նման մխուած է մեր սրտերուն:

Ուրիշ կերպ անկարելի է: Եւ մենք չենք քաշուիր զայն յայտարարելու:

Բանիմաց, զգուշաւոր եւ դիւանագէտ հայրենակիցները թող մեզ մեղադրեն, մեր այդ խենդութեան եւ յանդգնութեան համար:

Անկումը պիտի սկսի մեզի համար, այն օրը, երբ դադրինք հայհոյելէ մեր թշնամիներուն: Թող չըսեն մեզի թէ՝ հայհոյանքը չսպաններ:

Ու թող չփորձեն քարոզել մեզի թէ պէտք է մոռնալ, պէտք է ներել:

Եւ թող մեզ չօրօրեն համամարդկային մեծ ընտանիքին երգովը:

Մենք չենք դադրիր հաւատալէ թէ ուժն է իրաւունքին ամէնէն ապահով երաշխիքը:

Թող ուրիշ ազգեր կոյր կոյրի եղբայրաբար ապրին համաշխարհային «քաղաքակրթութեան» ծոցը:

Թող ուրիշներ իրար ողջագուրեն, ձեռք ձեռքի յաւիտենական հաւատարմութեան թող երդնուն իրարու:

Թող փառաբանեն իրաւունքին, արդարութեան եւ տրամաբանութեան դահակալութիւնը:

Թող «անկշիռ» պոռան ուժին եւ կիրքին:

Մենք գիտենք որ արդի բովանդակ կեանքը անհոգ եւ անյատակ գայթակղութիւն մըն է:

Ու անոր հեղինակները՝ մէկ մէկ հերոս վատութեան:

Մինչ ատելութիւնը մեր աչքերը կը վառէ:

Քոռնէյի Քամիլը մէկ նշանաւոր մը համար բովանդակ Հռոմը իր անէծքներու տեղատարափին ենթարկեց:

Ի՞նչպէս լռենք մենք: Եւ ինչո՞ւ լռենք: Կրնա՞նք լռել:

Ազգի մը կեանքին առաջին պայմանը ազատութիւնն է:

Իսկ այդ ազատութիւնը մեր իրաւունքն է: Արժանի ենք մենք անոր: Կը մերժեն զայն:

Եւ սակայն, չենք հրաժարիր անկէ: Պիտի չհրաժարինք անկէ:

Հրաժարումը մեր մահը պիտի ըլլար: Մեր տրամաբանական վախճանը մեր ազատութեան կատարն է:

Պիտի հասնինք հոն: Պէտք է որ հասնինք:

Մէկդի ամէն իղձ, ամէն խուճալ ցնորք համարելու նորաձեւութիւնը:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

— Դ —

Հակեր էի անդրուն ու երկարատեւ գիշերներ: Այսերէս հատիկ-հատիկ վար գլորուող շողշողուն մարգարիտներով հէքիաթային երազներ էի հիւսեր մինչեւ այգին ճեղքուիլը: Մանեակներ կապեր քեզի համար, զոր ոզդեր, միջուներ էի մին միւսին յաջորդող ծովուն փրփրալից ալիքներուն պէս, տաք ու փափկուն հեծկլտուքներով:

Օ՛ յայգալուսեան երկար ու հիւծող սպասումներէ վերջ, արշալոյսի վեհապարգեւ ծնունդին հետ, մեկնումի դառնութիւնը ահաւոր:

Տրամաթաթաւ դառնութեամբ կը մտաբերեմ այն վայրկեանները, որ փաժփռուշի հանգոյն կը սլանային անդարձ ու անդարմանելի, երբ քնքուշ ձեռքերդ ձեռքերուս մէջ, լուռ ու անխօս մանուկի նման աչքերս յառած աչքերուդ բոցին՝ կարծես կը թութիկի հայցելով, հրաժեշտի բաբախում կը թոթովէի —

Տաճարին մէջ ծնրադիր կին քուրմին պէս՝ երկիւղած,
Այսօր եկեր եմ ահա վերջին աղօթքս հեծծելու ·
Ափերուս մէջ պինդ սեղմած, իբրեւ ընտիր իմ ճոխսազ,
Հոգիս բերեր քեզ ընծայ՝ ոտքերուդ տակ փռելու:
Մօտալուտ իր մեկնումին, խոցուած կռունկին նըման
Կ՚ոգեվարի յուսաբեկ՝ թեւի անխոնջ թախումով ·
Կը ճըչայ ե՛ւ սուր կանչով՝ միաձուլ, ահաւոր,
Ու ջութակի պէս լացող կ՚երգէ տրտում խաղերով:
Ջութակ մ՚այ եւ սա սիրտս, մատօրրուդ տակ հեկեկուն,
Կը ձօնեմ զայն քեզ ահա հեկեկանքովն իր խորունկ…
Ու չմեկնած թո՛ղ որ ան բոցավառի այս իրկուն
Եւ գիրկ գըրկի մէջ այսպէս ծըխա՛նք, հատնի՛նք որպէս խունկ:

Առաջին անգամ ըլլալով այդ ատեն միայն զգացի թէ ժամերը այդքան շուտ խոյս կրնան տալ: Կը փութայի որ պահը չլրացած աղուոր խօսք մը ըսեմ քեզի: Խօսք մը՝ հուրէ թառերով որ զգուէր քու ազնիւ ու վառվռուն հոգիդ: Խօսք մը՝ որ արժանի ըլլար քեզի, քու աստուածային հոգիիդ: Մինչդեռ պահը կը տարաժամէր: Ու քանի կը գիտակցէի այդ դառն իրականութեան, որ վրաս կը ճնշէր մութ գիշերի մը պէս, այնքան անոր կը զգայի ինքզինքս: Համրացեր էի: Չէի կրնար անգամ թոթովել: Անզօրութենէս կը կատղէի: Կ՚արգահատէի վրաս որ այդքան դանդաղամիտ կրնամ ըլլալ եղեր: Մինչ՝ ջիղերս պիրկ հասած իրենց գերագրգռութեան անդամալուծող սահմանին, կը դառնադէնէին սրտիս բաբախումը, քէշ վերջը, փոխնիփոխ, քառատրակ կրծքիս դուրս նետելու համար զայն: Ու չէի կրնար երկու բառ իրարու զուգորդել, հակառակ անոր որ շարժանկարի արագընթաց պատկերներուն նման իրարու յաջորդող եւ մին միւսը հալածող թեթեւներու պէս ուղեղիս մէջ թեւեր կ՚առնէին կայծոր տենչեր: Սա անխոնջ ալիքներուն պէս որ կը շրջապատեն նաւը, մին միւսին կը բախէին, երթալ՝ քիչ անդին, բայց, փշրուելու համար, դեռ ափ չհասած:

Անհուր է ժամերու սպասման գիտակցութիւնը: Անհուր եւ անկարողութիւնը: Մինչդեռ, ես պիտի ցանկայի որ այդ նոյն պահը յաւիտենանար բացառաբար, կամ յոգնէի ու անդամալուծուէի մնար: Զգենուր անհուն տեւողութիւն մը:

Անկարո՜ղ էի, անկարող: Ու կատաղութենէս խելայարած ու ջղուտ, այրող մարմինդ աւելի ու աւելի ուժգին կը սեղմէի հեւացող կրծքիս: Թեւերովս կը շղթայէի քեզ՝ կամենալով որ ալ բնաւ չբաժնուիս ու այդպէս իրենց վերջին կաթիլ արիւնը ցամքեցնեն:

Թռչուն մըն էիր կարծես, հէքեաթի աղուոր թռչուն, զոր մանուկի հրճուանքով ու միամիտ անմեղութեամբ ափերուս մէջ առած կը փայփայէի, կը սիրէի, կ՚ողողէի գգուալից համբոյրներով:

Ունեցե՞ր ես մանուկի բերկրանքի այդ անփոխարինելի պահը, որուն համահաւասար ոչինչ այնքան սիրելի է:

Սարսռացնող զգայնութեամբ, տրխուր բայց թափանցող ձայնով՝ Պէթ-

ՊՐԻՍՄԱԿՆԵՐ

— Մեծ մարդու զաւակը կ՚անգիտանայ որ ինքը իր հօր աւելորդին ծնէր:

×

— Կ՚ուզե՞ս արժեցնել քու գաղափարներդ, — բայց դեռ նոր կը սկսիս արժէքդ ցուցնել:

×

— Այս որքա՜ն մեծխօսիկ քննադատ այս ցուցահանդէսին. բայց մէկ կը ձեռք կ՚առնէ իրեն առաջարկուած վրձինը:

×

— Մեղուն կը կարծէ թէ ինքն իրմամար կ՚աշխատի — ինչպէս ես ու դուն.

×

— Սա ծառը մօրքն անգամ չան ցուց, թէ իր շուքին տակ պատսպարուողը իրեն համար է հոն եկեր:

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Հովէն երգին նման խանդավառ եւ լուխայութեամբ, աչքերուդ հուրը քերուս մէջ թափելով կը զգայի մարմինդ կ՚այրէր ու ձեռքերդ մատները կը պրկուէին:

— «Աղուոր ու անհաւատալի երազ մը կը յօրինեմ, ըսիր, կը կերտեմ պալատ մը՝ լուսեղէն, հէքեաթի պալատին նման անսահման ու ամրակուռ, որուն շուրջը տարածուող ծաղկապարտէզին մէջ տիրուհիի հանդէս՝ ստուերը կը զգուէ գոյնզգոյն ծաղիկներ, կապուտաչուի մանիշակներ: Չըլլայ թէ աղաւաղես: Սպասէ այսպէս աչքերուս հրահանգին շրթներուս շարժումներուն լուռ հնազանդ, թեւերդ փաթթած բոլոր վառ կրծքիս վանդակին: առանց ձեռքեր շարժում մը ընելու: Կ՚ուզեմ որ յաւիտենանայ այս երազը: Փոր… տուր հոգիդ անխօս խօսքերուն անձայն ունկնդրէ՛: Այլապէս, քանի տարկուած պիտի մնամ երազիս աղուոր պալատին մէջ մինակս: Օ՛, ոչ՝ ինծի եւ սպասէ՛ քովս»:

Խօսքդ մարեցաւ ճեղքուած զանգակի մը թախծոտ ղօղանջին խուլ կողկողանքին պէս: Ձայնդ աղաչաւոր եւ բեկբեկուն, նուաղուն ու հեւքոտ ցաւագին շեշտով տրտունջի մը նման կը խրեց սրտիս:

Իւղի բերծ մը նման տարածուած եւ քրքռաքրքի պէս բլիքներուն խորքը թափանցող քաղցր վիշտ մը համակէր ամբողջ էութիւնս, … յետոյ փոթորիկի աղջեւ գետին տապալող ծառի մը ճաթռտուքով ար մատախիւ ընելու համար զայն: Հոգիս կը բռնկէր կրակի վրայ դրուած որթատունկի թաց ոստերուն ճաթռտելով ու կը բոցավառէր:

Ա՜հ, այդ ձայնը վիրաւոր ու աղէկտուր:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

(ՅՈՒՇԵՐ)

Ընդհ. պատերազմէն առաջ էր, Պոլսոյ «Ազատամարտ»ի ակումբը նստած էի երբ քովս մօտեցաւ մէկը ու ինքզինքը ներկայացուց.

— Ես Լեւոն Խսաճանեանն եմ: Անշուշտ կարդացած ես զիս, քանի որ բանաստեղծութիւնը սիրող մը եւ արտասանող մըն ես: Քանի մը շաբաթ առաջ, երեկոյ մը, այս սրահին մէջ, հանդէսի մը պատրաստութեան փորձերը կ՚ընէիր: Սիամանթոյի «Մահուան Տեսիլ»ը արտասանեցիր: Ես ետեւը, կիսամութին մէջ քեզի մտիկ ըրի: Զգայուն ես ու քնարական ձայն ունիս: Ձեւերդ ու սլացիկ հասակդ ալ տպաւորութեան կը նպաստէին: Քեզի ունկնդրելէ վերջ դուրս ելայ: Մէջս նոր փափաք մը արթնցաւ: Քենէ արտասանուիլ: Նոր բանաստեղծութիւն մը գրեցի, յատկապէս քեզի համար, «Թագաւորական սիրերգութիւն» վերնագիրով: Վստահ եմ որ պիտի հիանաս ու լաւագոյն ձեւով մը պիտի արտասանես: Ռամազանի գիշերները Շահզատէ Պաշըի մէջ մինչեւ լոյս թափառելով ներշնչուեցայ: Ահաւասիկ քերթուածը, անշուշտ առաջին առիթով կ՚արտասանես:

Ու սկսաւ ընթերցումը քերթուածին:

Ես տղայ մըն էի այն ժամանակ, բարակ երազի նման տղայ մը: Հիմակ է որ իրականութիւն եղած եմ: Բանաստեղծութիւն գրող մըն էի որով կանուխէն կը ճանչնայի մեր քերթողները: Կարծիքս, շիտակը, շատ նըպաստաւոր չէր Խսաճանեանի համար, հակառակ անոր որ Խսաճանեանի «անժառանգ» մը չըլլալը որոշ էր: Իր քերթուածներուն մէջ աւելի ու պակաս բաներ կային: Չափի մարդը չէր. չափազանցութեան ալ չէր: Տարօրինակ անհաւասարութիւն մը, առնչութեան չգոյութիւն մը կը տեսնէի իր տողերուն մէջ: Կը յիշեմ, անգամ մը, «առնչութիւն» անուն քերթուած մը գրած էր, որուն մէջ միակ պակաս բանը առնչութիւնն էր: Երբեմն տողեր ունէր որոնք գրուած էին աղուոր տող մը քշելու համար, գեղեցիկ պատկեր մը կամ յաջող գիւտ մը իր ստորագրութեան վրայ՝ բերելու համար լոյսին: Իր ունեցած խառնուածքը յաճախ խառն էր ու չարչարանք:

Անշուշտ լաւ ընդունելութիւն մը ըրի իրեն: Ինչպէս ըսի ես տղայ մըն էի ու ան ծանօթ «դեռատի» բանաստեղծ մը որ ինծմէ կը խնդրէր տեսակ մը ծառայութիւն:— «Դեռատի» բառը իր լուսանկարին տակ փակցուցած էր Թէոդիկ, զայրացնելով պուէտը —: Երկրորդ՝ իր բանաստեղծութիւնը հաւնած էի: Փոքրիկ դիտողութիւն մը ըրի որ ընդունեց անմիջապէս: «Թագաւորական սիրերգութիւն»ը եղաւ «Արքայական սիրերգութիւն»: Այդ քերթուածը տպուեցաւ Դ. Վարուժանի եւ Սիրունիի «Նաւասարդ» տարեգիրքին մէջ:

Քանի մը անգամ արտասանեցի այդ քերթուածը, զանազան հաւաքոյթներու մէջ: Խսաճանեան գոհ էր ու գրեթէ երջանիկ արտասանուելուն համար: Բարեկամներ եղած էինք: Ա. Իսահակեանի «Աբու լալա Մահարի»ին մասին յօդուած մը գրեց «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ, խօսելով նաեւ իմ մասիս իբրեւ այդ կտորը արտասանող: Աւ. Իսահակեանին եւ Դանիէլ Վարուժանին մասին մասնաւոր հիացում ունէր: Իսահակեանին կը հաւնէր իբրեւ իրական «արեւելեան բանաստեղծ» ու Վարուժանին համար կ՚ըսէր.— վարպետներուն վարպետը: Ինքն էր անշուշտ «վարպետ»ներէն մէկը: Ունէր տարօրինակ ինքնագովութիւններ, յաւակնութիւններ: Երբեք սակայն, հակակրելի չէր իր մեծամտութիւններուն մէջ: Յաճախ ինք իր բանծներուն վրայ կը խնդար, մերթ քիթին տակէն փայլատակող ժպիտով, մերթ ալ քառորդ քրքիջով մը: Իր քերթուածները գովելու տարօրինակ ձեւեր ունէր: Անգամ մը իր մէկ բանաստեղծութեան համար կ՚ըսէր.

— Արշակ Չօպանեան Փարիզի մէջ կարդալով X քերթուածս ըսեր է. — մե՜ղք է այս բանաստեղծութիւնը կարդալ առանց գինի խմելու:

Ու Չօպանեան, շիշ մը պոռտոյի գինի անոյշ ընելով ըմբոշխներ է այդ քերթուածը:

Եւ Խսաճանեան կը հարցնէր դիմացը եղողին.

— Կարդացի՞ր X քերթուածս:

— Այո՛, կարդացի. հիանալի էր:

— Գինի խմեցի՞ր կարդացած ատենդ:

— Գինի՞… ո՛չ:

— Ըսե՞ս որ դուն բանաստեղծութիւն համտեսող մը չես: Արշակ Չօպանեան մէկ շիշ Պօռտօ խմեր է քերթուածս կարդալով:

— Եւ ատոր համար ուրա՞խ ես…

— Ու դուն կը զարմանա՞ս ուրախ ըլլալուս: Մինչեւ հիմակ Օմար Խայեամ կարդացողներն էին որ գինի կը խմէին: Արշակ Չօպանեանի պէս մեծանուն հեղինակ մը իմ քերթուածս կարդալով գինի կը խմէ: Ասիկա յաւելեալ կը նշանակէ թէ ես Խայեամի թոռն եմ, տաղանդով:

— Արշակ Չօպանեան քու քերթուածդ պարզապէս ապուխտի տեղ է դրեր:

Խսաճանեան չմոռցաւ այս հարուածը:

Իրիկուն մը, երբ բարեկամներով, նստած էր Մարմարայի եզերքը՝ կախեալ պարտէզի նմանող Բաղոսի քրմատան մը մէջ՝ անդիէն արբած ազգային մը կը ձայնէ.

— Պարոն Լեւոն, աս իրիկուն օղին կոկորդէս վար չերթար կոր: Բանաստեղծութիւն մը ըսէ որ սա աղէկի օղիս խմեմ:

— Բարեկամ, դուն բանաստեղծութիւնը գինովի մէզէ՞ կարծեցիր:

Այսպիսով, Արշակ Չօպանեանի Փարիզի մէջ խմած գինին Պոլսոյ մէջ փոխուեցաւ… քացախի:

Խսաճանեան նոր հնարքներու դիմեց իր քերթուածները փառաբանելու համար.

— Բժիշկ բարեկամ մը ունիմ, որուն կինը յղի է: Գիտէ՞ք թէ տօքթէօրը ինչ միջոցի դիմած է ծիրանի զաւակ մը ունենալու համար: Քերթուածներուս հաւաքածոն կնոջը տըւած է որ օրական եօթն անգամ կարդայ:

Իր դէմը եղողին զովեստ կը սպասէր: Հակառակ պարագային ինք կը լրացնէր պակասը: Բոլոր զինքը գովողները կը գնահատէր, անոնց փակցնելով տաղանդ մը:

— Մարտիրոսը տաղանդաւոր գրական քննադատ մը կրնայ ըլլալ…

— Մարկոսը տաղանդաւոր երաժիշտ ըլլալով, շատ կը գնահատէ քերթուածներուս կրկնակ ներդաշնակութիւնը:

— Ցաւութիւնը մեր միակ փիլիսոփան է: Ան իմ X քերթուածս անուանեց փիլիսոփայական քարով շինուած աշտարակ:

Յաճախ ալ կ՚ըսէր.

— Իմ քերթուածներս երաժշտութենէն աւելի ներդաշնակ են. անանկ որ երգուելու համար եղանակի պէտք չունին… Մինչդեռ մեր բանաստեղծներէն շատերուն քերթուածները կը տառապին ներդաշնակութեան պակասէ…

Օր մը, Երուանդ Գօլանճեանին հանդիպելով կ՚ըսէ.

— Դուն ալ տաղանդ ունիս, սակայն քերթուածներուդ մէջ բացակայ է ներդաշնակութիւնը եւ կշռոյթը: Չեն սահիր տողերդ, ծամուելիք, ուտելիք պատառ չեն անոնք, խիստ կարծր են: Դաշնակութեան նշոյլը չկայ: Քիչ մը միզիֆ դիր տողերուդ մէջ:

Գօլանճեան դառ. դիս ու պատմեց Խսաճանեանի խօսքերը, աւելցնելով.

— Դուն ներդաշնակութիւն կը գտնես բանաստեղծութիւններուս մէջ, իսկ ան ներդաշնակութեան հետքը չի գտներ: Ո՞րն է ճշմարիտը:

— Սիրելի Գօլանճեան, քու քերթուածներուդ մէջ երաժշտութիւն կայ, սակայն գերմանական է այդ երաժշտութիւնը. իսկ Խսաճանեան արեւելեան երաժշտութենէն — «ինծի սազ» — միայն կը հասկնայ…

Գօլանճեան կ՚երթայ կը գտնէ Խսաճանեանը, պոռալով անոր երեսին վեր.

— Անցեալ օր կ՚ըսէիր թէ իմ բանաստեղծութիւններուս մէջ ներդաշնակութիւն չկայ: Բարեկամս, իմ տողերուս երաժշտութիւնը գերմանական է, գերմանակա՜ն, կը հասկնա՞ս: Դուն Հաֆըզներու, տէրվիշներու խանէնտէներու երաժշտութենէն միայն կը հասկնաս: Լեռնակուսակ մը գիտութիւն ունիս գերմանական երաժշտութեան մասին: Իմ քերթուածներուս մէջ գերմանական երաժշտութեան վարպետներն են որ կ՚երգեն, Պախ, Մոցարտ, Վակնէր, Պէթհովէն…

Խսաճանեան այս հարուածին տակ քանի մը օր վիրաւոր մնալէն վերջ, յայտարարեց.

— Հայ բանաստեղծութեան մէջ պէտք է հայ երաժշտութիւն գտնուի: Իմ քերթուածներուս մէջ մեր գեղջկական, տոհմիկ եղանակները կան մինչդեռ ուրիշներու գործերուն մէջ գերմանական, իտալական կամ ռուսական երաժշտութեան ընդօրինակութիւնները: Պէտք է ըլլալ ինքնատիպ ցեղագրոշմ եւ քալել անկոխ գետիններէ, յօրինելով կոյս տաղեր: Այս բոլորէն զատ քերթուածներուս մէջ դրած եմ հայկական գոյն՝ … կարմիր, հայկական ճարտարապետութիւն՝ վեղար եւ կաթողիկէ … հայկական ոսկերչութիւն, տասնըու… թը այցը ոսկիով: Մենք Հայ ենք, …

X

Քո անունը ոչ ոքի մօտ չեմ շշնջում.
Երբ բարեկամներս արտասանում են գովքդ հիւսելու համար,
Ես սրտնեղած, լուռ, ձեւացնում եմ ինձ խուլ:
Մինչդեռ, երբ մենակ եմ, միշտ քեզ եմ կանչում,
Ու աշխարհի հազար ու մի ներդաշնակութեան վրայ ձեռներս թափ եմ տալիս:

Չեմ լալիս այն ժամանակ միայն՝ երբ քեզ եմ յիշում,
Տաճար եմ գնում ամէն առաւօտ դեռ լոյսը չբացուած,
Եւ աղօթում եմ միայն իմ փրկութեան համար.
Որպէսզի լիակատար ազատութիւնս քեզ նուիրեմ:
Քո անունը ոչ ոքի մօտ ես չեմ շշնջում:

Մեր տունը ձեր տնէն երկու դուռ է բաժանում.
Գիշերները ինձ թւում է թէ մենք միասին ենք երազում.
Ես չեմ կարող գալ ու գողնալ քո երազները —
Օրէնքը պաշտպանում է քեզ ու ինձ է պատժում:
Եթէ սիրտդ թռչուն լինի, թռնի —
Օրէնքն իմ թեւերս է փշուր անում:
Ձիւնը անցել է,
Ու ճամբու վրայ պայծառ հետքերը յաղթական փայլում են.
Ինչպէ՞ս անեմ, որ համբոյրս հետք թողնի
Ու շրթներդ սաւան արար աշխարհին —
Յաղթական՝ նա՛ էլ անցաւ:
Քո անունը ոչ ոքի մօտ ես չեմ շշնջում:

Այսօր խաւարումն է արեւի —
Ես ու դու կանգնել ենք դէմ դիմաց.
Զրկեցի մարդկութիւնը քո լոյսէն, ո՛վ սիրելիս:
Նախապաշարեալ մարդկութիւնը թող պատերազմի —
Ես գտայ իմ խաղաղութիւնը քո առջեւ:
Եթէ աչերս արեւ լինէին, ինչպէ՞ս պիտի տեսնէի քեզ:

Քո մէջով տեսնում եմ մեր համայնքը նախ,
Յետոյ՝ տիեզերքը համայն դարերի,
Եւ ամենավերջը տեսնում եմ քեզ,
Ու գտնում եմ որ դարերի որոնած իտէալը,
Եւ իմաստունների կորցրած գեղեցիկը
Դո՛ւ ես նաեւ գալիք դարերի համար —
Եթէ աչերս արեւ լինէին, ի՛նչպէս պիտի տեսնէի քեզ:

Այդքա՛ն մօտիկ քեզ, ու սեղմել եմ կրծքիս կենսատու ճառագայթները քո, —
Թո՛ղ հարեւանի տղան սեղմի սրտին վրայ
Սեւ սաթէ վարսերն իր սիրածի:
Օրհնեա՛լ լինի սեղմումը նրա, վարսերը նրա,
Թո՛ղ համեն նրանք նիրվանային,
Ես հեթանոս, դեռ չեմ հասել քեզ, ո՛վ սիրուհիս:
Եթէ աչերս արեւ լինէին, ինչպէ՞ս պիտի տեսնէի քեզ:

Դու չկայիր:
Պարտէզի դրան առջեւ պատահեցի հողաթափներիդ, —
Բարե՛ւ ասացի, մինչեւ գետին խոնարհելով:
Մենակ էի ու մրսում,
Ուզեցի գրկել, սեղմել, տաքացնել,
Մենակ էին ու քեզ էին սպասում:
Ուզեցի մի խուրձ շող պոկել արեւէն նրանց մենակութիւնը ջերմացնելու համար,
Ու ձեռներս հասան միայն մթագնած ամպերին:
Ուզեցի պատռել ամպերէն մի պատառ,
Որպէսզի թեթեւօրէն պատանքէի տխրութիւնը նրանց,
Բայց ձեռներս հասան միմիայն աւեհեր ճակատիս
Եւ ես ծածկեցի դողդոջ մարմինները նրանց՝ իմ ծերութեամբը հնամաշ:
Ու երբ լսեցի հէքեաթը նրանց՝
Հոգուս ցամաքած աղբիւրէն մի կաթիլ արցունք հոսեցաւ:
Դու չկայիր ...
Ու հողաթափներս մրսում էին,
Տաճարի պէս մրսում էին:

ՏՈՔԹ. Ց. ՆԻԼԻԿՆԵՑԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՀՈՎԱ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՏԵՂԾԵՑ ԽԱՓՇԻԿՆԵՐԸ

Խափշիկներու երկրին մէջ, հէքեաթ մը կ'աւանդէ թէ այն օրերուն՝ երբ Եհովա ստեղծեց նախամարդը, որ կը կոչուի Ադամ, Սատանան եւս ուզեց ստեղծել մարդ մը իբրեւ ապացոյց իր կարողութիւններուն: Թէեւ վտարուած էր երկինքէն եւ, թեւաւոր հրեշտակի մը պէս, երկրի վրայ նետուած, այսուհանդերձ կը պահէր իր հպարտութիւնը եւ կը յաւակնէր տակաւին թէ այնքան զօրաւոր է որքան Եհովա:

Եւ ստեղծեց նախամարդ մըն ալ ինք, — կամ թէ գաճէ, յայտնի չէ: Սակայն երբ վերջին անգամ կեռ ճկոյթով իր ձեռքը դպաւ նախամարդուն, սեւցա՜ւ մարդը բոլորովին: Սատանան ուզեց ճերմկցնել զայն, ինչպէս էր նախամարդը զոր ստեղծեց Եհովա: Եւ տարաւ զայն լուանալու՝ Յորդանան գետին մէջ: Բայց երբ մօտեցաւ գետին, ջուրերը քաշուեցան: Չյուսահատեցաւ Սատանան, — սպասեց որ ջուրերը վերադառնան, եւ իր սեւ մարդը դրաւ թաց աւազին վրայ: Քիչ վերջ, երբ կը վերցնէր սեւ մարդը, տեսաւ որ ճերմկեր էին միայն ու միայն ոտքերուն ներբանը եւ ձեռքերուն ափը, հոն ուր թաց աւազը կրցեր էր թրջել իր խոնաւութեամբ: Կատղեցաւ Սատանան, բարկացաւ իր սեւ մարդուն դէմ: Վերստին զայն դրաւ աւազներուն վրայ, եւ հրամայեց որ գետինը երկննայ: Հրամանը տուաւ, իբրեւ նշան իր գայթրոյթին, բռունցքով մը զոր դրոշմեց սեւ մարդուն քթին-բերնին: Տափկցաւ խեղճ մարդուն քիթը: Ցաւին ազդեցութեան տակ կենդանութիւն ստանալով բողոքեց խափշիկը, քիչ մը մարդավայել վերաբերմունք պահանջեց եւ դիտել տուաւ որ ինք երբեք յանցաւոր չէ, որովհետեւ ինք չէր որ իր կամքովը երկարած էր աւազին վրայ: Ի լուր այս արդար դիտողութեան, Սատանան անուշցաւ եւ սկսաւ շոյել խեղճ խափշիկին քիթը, — բայց ի զո՜ւր: Յետոյ դգուանքով շոյեց խափշիկին գլուխը: Սատանային ձեռքին տաքութենէն գուռ գուռ եղան խափշիկին մազերը, այդ օրերէն ի վեր, խափշիկ ցեղերու գլխու մազերը նման են կենդանիներու բուրդին:

Կաթոլիկները, երեւի խորացնելով այս հէքեաթը եւ մեկնելով խափշիկ ցեղերու արտաքին կազմախօսութենէն, — սեւ մորթ, կարճ մազերու մացառ, կոտրած քիթ, — կ'ըսէին թէ խափշիկները Սատանային որդիներն են, այս պատճառով անաստուածներու կարգը դասեցին զանոնք, անոնց նման գերութեան մէջ պահեցին դարերէ ի վեր, եւ մինչեւ հիմա:

ՄԱՐՔ ԹՈՒԷՅՆ

Անցեալ Նոյեմբերին տօնուեցաւ ամերիկացի երգիծաբան Մարք Թուէյնի ծննդեան հարիւրամեակը:

Մարք Թուէյն, բուն անունով Սէմիւէլ Լէնկհորն Քլիմընս; ծնած է 30 Նոյեմբեր 1835ին Ֆլորիտայի մէջ: 12 տարեկան էր դեռ, երբ կորսնցուց իր հայրը: Աշխոյժ տղայ մըն էր եւ աշխատասէր: Զանազան գործերու մէջ մտաւ, ժամանակ մը գրաշար, ժամանակ մըն ալ նաւավար, յետոյ ոսկեխոյզ, լրագրող, տպագրիչ, միաժամանակ բեղուն երգիծաբան:

Միսուրիի ջուրերուն վրայ նաւավար էր, երբ օր մը հանդիպեցաւ խափշիկի մը, որ իր նաւէն չուան կը նետէր եւ գետին խորաչափութիւնը կը կատարէր: Խափշիկը չուան կը քաշէր եւ խրախուսիչ գրկաչափ կը նշանակէր պոռալով. — Մարք ուան (մէկ գրկաչափ), մարք թուէյն (երկու գրկաչափ), եւն.: Ապագայ երգիծաբանին այնքան հաճելի երեւցաւ այդ արտասանութիւնը, որ յանկարծ որոշեց իբրեւ կեղծանուն գործածել Մարք Թուէյն: Սակայն այս կեղծանունն ընտրելով, երգիծաբանը անունի խաղ մըն ալ կը կատարէր: Իր ինքնակենսագրութեան մէջ, Մարք Թուէյն կը պատմէ. «Երկուորեակ (Թուէյն) ծնանք, Մարք եւ Ուիլեըմ, եւ երկու եղբայրներս իրարու այնքան կը նմանէինք որքան ջուրի երկու կաթիլներ կը նմանին իրարու: Երբ դայեակը մեզ դուրս հանեց տաշտէն, առաջին լողանքին մէջ խեղդուեր մեռեր էր մեր երկուքէն մէկը: Դայեակը չկրցաւ ճշդել թէ ո՞վ էր որ կ'ապրէր: Ուրիշ խօսքով ես Մա՞րքն եմ թէ Ուիլեըմը, չեմ գիտեր: Այս է արդէն կեանքիս ամբողջ ողբերգութիւնը»:

Տաղանդաւոր երգիծաբանը երկար ժամանակ կեանքի պայքարի հոգերովը տարուած՝ երբեք չմտածեց գրականութեան մասին: Լրագրութիւն կ'ընէր, երբ յանկարծ իր մէջ կոչում զգաց երգիծաբանութեան: Իր առաջին գործը, Քալավերասի նշանաւոր ցատկան գորտը, արագ համբաւ մը շինեց իրեն, (1867): Այնուհետեւ տուաւ Անմեղները ճամբորդութեան մէջ (1869), որ երգիծանք մըն է ընդդէմ Եւրոպայի, Կոպտօրէն (1872), որ գրեթէ իր ինքնակենսագրութիւնն է, ինչպէս նաեւ Թոմ Սոյըրի արկածները, Հըքլըպէրրի Ֆինի արկածները, Քընէքթիքըթի եանքին Արթըր թագաւորին պալատին մէջ, Խորհրդաւոր օտարականը եւ մանուկներու համար՝ Իշխանը եւ աղքատը:

Մարք Թուէյն պարծանքն է Ամերիկացիներուն: Իր գործերը կը վայելեն նոյն համակրանքը զոր ճանչցաւ փառքի օրերուն, այժմ իսկ՝ երբ քսանըհինգ տարիներ են անցած իր մահուընէն վերջ (1910):

Իրապաշտ ոչ միայն արուեստով, այլ եւ լեզուով, որ գրականութեան կը տանի ռամկական անտաշ ոճը՝ քաղելով Միացեալ-Նահանգներու Ծայր-Արեւմուտքի բարբառէն: Նախնական եւ անմշակ տարրերու իր պաշտամունքին մէջ՝ Թուէյն, իբրեւ տիպար pince-sans-rire, խորհմաստ հեգնանքի զօրաւոր ալիքով մը, որ կը փրթի հոգւոյն ծովէն, կը զարնէ արդի քաղաքակրթութեան յաւակնութիւններուն, ըլլայ հին աշխարհը, ըլլայ նոր աշխարհի վրայ: Արդարեւ, եթէ Թուէյն կը ճանչցուի իբրեւ հակառակորդ մը Եւրոպայի եւ պաշտպան ամերիկեան քաղաքակրթութեան, միւս կողմէ կը յայտնուի իբրեւ խստադատ բերան մը, որ անողոքաբար «կը լուայ» ամերիկեան բարքերը:

Մարք Թուէյն ժամանակ մըն ալ իր ուժերը նուիրեց հրատարակչութեան, — ուզեց օգտակար ըլլալ գրողներուն լոյս ընծայելով անոնց ստեղծագործութիւնները: Սակայն գործի մարդ չէր եւ շուտով սնանկացաւ: Այս պարագան իսկ բաւական է ցոյց տալու թէ այս անողոք երգիծաբանը ո՛րքան ըղձալուն էր՝ արուեստակիցներու օգնութեան հասնելու իր ճիգին մէջ: Եւ խորհիլ որ շատեր, Մարք Թուէյնի կծու ակնարկներէն եւ սուր խայթոցներէն դատելով, կարծրասիրտ մարդ մը կը համարէին զայն: Արդարեւ, խօսակցութեան մէջ անգամ Թուէյն ցոյց կուտար իր բառերուն լեղին: Մասնաւորաբար կը սիրէր սրաբանութիւնները (boutade): Իր բժիշկը, օր մը, վախ կուտայ իրեն թէ ծխելով ծխելով կը կարճեցնէ կեանքը, (չափազանց շատ կը ծխէր), նոյն իսկ յանկարծամահ կրնայ գետին փռել զինք: Մնաց որ, կ'աւելցնէ բժիշկը, ծխելը հաճոյք մը չէ այլ եւս քեզի համար, այլ միայն մոլութիւն մը, — «Այո՛, կը պատասխանէ Մարք Թուէյն, մոլութիւն մը որ կարգի կանոնի մտած է, — օրինակ, երբ կ'ուտեմ չեմ ծխեր»:

Իր տաղանդին վրայ հիացողներէն մին, որ դէմքով շատ կը նմանէր Մարք Թուէյնի, օր մը երգիծաբանին կը ղրկէ իր լուսանկարը, աւելցնելով տակը. — «Ի՞նչ կ'ըսէք այս արտակարգ նմանութեան մասին»: Մարք Թուէյն կը պատասխանէ. — «Արդարեւ արտակարգ է նմանութիւնը: Ձեր լուսանկարը այնքան ինծի կը նմանի, որքան կը նմանիմ ես ինծի: Ահա թէ ինչու շրջանակ մը անցուցի ձեր լուսանկարին եւ կախեցի լողարանիս պատէն, հայելիին տեղ, որպէսզի ամէն առտու ածիլեմ ինքզինքս՝ վրան նայելով»...

Հեգնելու, կծելու այս վարժութիւնը ի վերջոյ կիրք մը դարձաւ իր մէջ, եւ բարքերը քննադատելու իր առաքելութիւնը, կեանքին վերջին օրերուն, իր մէջ ստեղծեց յոռետեսութիւն եւ մարդատեցութիւն: Կեանքի այդ շրջանին, հոգեկան յեղաշրջման այդ օրերուն էր որ գրեց Խորհրդաւոր օտարականը վիպակը, — սակայն աւարտելէ վերջ երբ կարդաց, տեսաւ որ շատ խիստ է, ուստի կտակ ըրաւ զայն լոյս ընծայել իր մահէն վերջ:

Իր գործերէն հայերէնի թարգմանուած են բաւական թիւով կտորներ: Վերջերս Ցուսաբեր իբրեւ թերթօն կը հրատարակէ Թոմ Սոյըրի արկածները:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ԵՐԹԱՑ

Ծանօթ ջութակահար Գ. Ժորժ Սինանեան, Ա. մրցանակ Փարիզի երաժշտանոցէն, ամսոյս վերջը Ամերիկա պիտի մեկնի՝ Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ հայաշատ կեդրոններու մէջ նուագահանդէսներ տալու համար:

Գ. Սինանեան քանի մը ամիս պիտի մնայ Ամերիկայի մէջ ու յետոյ Փարիզ պիտի վերադառնայ:

Ամերիկայի մեր հայրենակիցները այսպէսով առիթը պիտի ունենան գնահատելու արուեստագէտի իր տաղանդը:

Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇ

Յիշում եմ ձորից ես այս երեկոյ
Խրամատները, ձորերը մթին
Ու կատակում են տագնապները գոռ
Սրտիս գագաթին:

Եւ բանակները յաղթ ու ասպազէն
Սլանում էին այնպէս անվրդով,
Ինչպէս յոյզերիս թեւաբաց բազէն
Հոգուս երկնքով:

Եւ մառախլապատ լեռները հեռու՝
Իրենց գլխներին շղարշն ամպերի՝
Ասես լինէին սեւազգեստ ուրու,
Մթում գիշերի:

Ձմրան գիշերը ցոլում էր խաղաղ,
Փախչում էր մութը դաշտերից անծայր,
Երկնքում լուսին մի լուսաշաղաղ
Լոյսերով պայծառ:

Եւ երգում էինք սիրով միալար,
Անտառն էր վայում բուի կոհինչով,
Եւ քայլում էինք անխոնջ ու յամառ
Մթութեան միջով:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԵՐՈՒԺԱՆ

ԱՌԱՒՕՏ

Փշրուեց բարձր սարի վրայ
Բորբ արեւի ոսկէ թասը,
Հորիզոնը կարմիր քուրայ,
Կարծես շողշող, վառ ալմաս է:

Ժպտուն, թովիչ եւ ծիծաղկոտ
Ոսկէ թասից թափեց գինի ...
Մանկիկ, ոնց այս առաւօտ
Թող քո սիրտն էլ մաքուր լինի:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՏՈՒՆԻ

ԾԻԱԾԱՆ

Գարնան անձրեւը մաղում է անուշ,
Սիրելի անձրեւ, ինչո՞ւ եկար ուշ, —
Ժպտում են իրար ծաղիկ ու կանաչ,
Բոյսերը իրար շրջում են կամաց:

Անձրեւից յետոյ խոնաւ օդի մէջ
Կապուեց կամարը նաշխուն երանգով,
Ինչքան էլ կ'ուզես՝ դու քայլիր անվերջ,
Կարո՞ղ ես անցնել դու նրա տակով:

ՊԱՐՈՅՐ ՋՈԹԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Աղջի՛կս, լաւ առիթ է, եկուր ընդունէ այս երիտասարդին խնդրանքը:

— Ոչ, մայրիկ, ուսումս պիտի շարունակեմ:

— Ի՞նչ օգուտ, գիտնալու ես որ այրերը շատ ուսեալ կիներէն չեն ախորժիր:

— Ներեցէք, մայրիկ, ամէն այր հայրիկիս պէս չի մտածեր:

Լուսոնի բաժանորդներուն

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակներու չսպասել, հին բաժնեգինները լրացնելու եւ նորերը փութացնելու համար (ՏԱՐԵԿԱՆ 250 ՖՐԱՆՔ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ, ԻՆՉՊԷՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԷՆՔ 1931 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ):

ռով արեւելքցի: Փօլանճեան եւ նըմանները Եւրոպացիներու կապիկներն են:

Խաչճանեան կէս կատակ, կէս լուրջ կը փառաբանէր արեւելքը: Կը սիրէր ծովամոյն ըլլալ Բիկ Վէտայի, խայեամական, հաֆըզեան քառեակներուն ու հայկական հագներգութիւններուն մէջ: Եւրոպականներէն կը սիրէր Հիւկօն, Լըքօնթ տը Լիլը, Վէրլէնը, Պոտլէրը, Էմիլ Վերհարնը:

Մեր գրողներէն կը սիրէր Յարութիւն Մըրմըեանը, իսկ Եղիա Տէմիրճիպաշեանին հանդէպ ունէր մասնաւոր տկարութիւն մը:

X

Մեր ծանօթութենէն քիչ վերջ, ես մեկնած էի Իզմիր, Աղեքսանդրիա, Գահիրէ:

Լսելով որ Իզմիրի մէջ արտասանած եմ իր քերթուածները՝ Խաչճանեան աւելի ջերմօրէն կապուած էր ինծի՝ զիս անուանելով. — տաղանդաւոր անիծեալ արուեստագէտ: Պոլիս դարձիս մակդիր մըն ալ տուաւ ինծի, — հոգեզաւակ:

Ու քանի մը օր վերջ նոր բանաստեղծութիւն մը բերաւ, ոչ թէ հրատարակութեան, այլ արտասանելու խնդրանքով: Քերթուածն էր. —

«Կին մը ծնաւ զիս, կին մը պիտի մեռցնէ»ն.
Հոռվմի քաջերն օր մը ծնած կնոջմէ,
Իրկուն մ'ահա մեռան գրկին մէջ կնոջ,
Մահն է գրուած թէպէտ ինծի Տիրոջմէ,
Կին մը միայն պիտի մեռցնէ զիս դողդոջ...»:

Ասիկա առաջին տունն էր: Այս տունին համար դիտողութիւն մը ըրի: Ասիկա իր վերջին «դողդոջ»բանն էր: «Կնոջ» յանգ բերած էր «դողդոջ»ը: Բանաստեղծը դողաց «դողդոջ»ին դպելու համար:

Իր այդ կտորն ալ քանի մը անգամ արտասանեցի:

Վրայ հասաւ ընդհ. պատերազմը: Այդ ահաւոր վերիվայրումներուն ընթացքին շատ չպատահեցանք իրարու. մանաւանդ վերջին տարիները երբ ինք ալ, ես ալ կը բացակայէինք Պոլսէն:

Խաչճանեան քիչ մը ուշ թէեւ, սակայն աքսորուած էր Փոքր Ասիա, յետոյ դէպի Սեւ ծովու եզերքները: Զինադադարին վերադարձած էր իբրեւ «վերապրող»: Այս բառով շատ կը պարծենար: Ոսկեճամուկ վերարկու մըն էր իրեն համար «վերապրող» բառը:

Մեր մէջ մնացած չէր բարեկամութեան նախկին թափը: Ես կեանքի ուրիշ գիծերու վրայ էի, ան ուրիշ: Անկէց զատ, ան լսած էր կարգ մը գրոյցներ: Օր մը ըսաւ.

— Կ'ըսեն թէ պատմութիւններ կը պատմես իմ մասին: Երգիծական վէպեր կը շինես: Օր մը կ'ուզէի ներկայ ըլլալ ու լսել: Կ'ըսեն թէ շատ կը ծիծաղին քու պատմածներովդ:

— Կը վշտանա՞ս, Լեւոն:

— Ինչու վշտանամ, քանի որ գիտեմ անխոցելի ըլլալս: Թրքական կառավարութիւնը չկրցաւ զիս վերացնել, ո՞ւր մնաց քեզի պէս խնդացող մը: Ընդհակառակն դուն կը նպաստես համբաւիս:

X

Խաչճանեան ուսուցիչ էր. սակայն տարին տասներկու ամիս կը թափառէր անգործ: Պաշտօն մը ձեռք կը ձգէր ու քանի մը ամիս վերջ պաշտօնը զինքը ձեռքէ կը ձգէր: Քիչ անգամ պատահած է որ Խաչճանեան յաջողի մէկ երկու տարի մնալ պաշտօնի մը վրայ: Պատճա՞ռը: Տարօրինակութիւններ կ'ընէր ու դժգոհութիւններ կը սկսէին ծայր առնել իր մասին:

Զինադադարէն վերջը մտած էր Եէտի Գուլէի հիւանդանոցի քովընտի որբանոցը ուր կը բժշկուէին ու կը դաստիարակուէին գոնջ, թրախոմա եւ լուսնոտութիւն ունեցող որբերը: Որբանոցը խնամատարութեան պատկանելուն՝ Խաչճանեանի մասին աննպաստ տեղեկութիւններ կը հասնէին կեդրոն՝ ընդհ. տնօրէնութեան: Պաշտօնէ զրկած էին զինքը, ամբաստանելով իբրեւ ալքոլիք, թոյլ, որով հեղինակութիւն պահելու անընդունակ ուսուցիչ: Կը պատմէին թէ Խաչճանեան լէպլէպի, թուզ, չամիչ, կաղին եւ ընկոյզ կը բաժնէ որբ աշակերտներուն, գիտականօրէն բացատրելով այդ չոր միրգերուն բարձրացուցիչ եւ սնդացուցիչ յատկութիւնները: Խաչճանեան երկար շրջան մը մնացած էր անպաշտօն: Կը թափառէր որբանոցէ որբանոց ոչ թէ ի խնդիր պաշտօնի, այլ ի խնդիր ճաշակումի: Ուր որ երթար հիւր կը մնար: Կը մեծարէր ու կը մեծարուէր:

Այդ շրջանին ես խնամատարութեան մէջ քարտուղար էի: Երբեմն կուգային մօտս ու կ'ըսէին.

— Քովինդ վարն է, Երրորդութեան եկեղեցիին շրջափակին մէջ կը շրջի կէս օխա հաց ուտելով:

Եւ իրապէս, օր մը աչքովս տեսայ որ Խաչճանեան ահագին կտոր մը հաց դրած էր թերթի մը մէջ ու կը շրջէր պատառ պատառ ուտելով:

Մօտեցայ իրեն ու ըսի կամաց մը.

— Լեւոն, ի՞նչ կ'ընես ... Ամօթ չէ՞ որ հրապարակով ցամաք հաց կ'ուտես:

— Թող հայ ազգը ամչնայ որ իր բանաստեղծը ցամաք հաց կ'ուտէ ...

— Այս ազգը ատանկ բաներէ ամչնալու երես չունի: Մե՛ղք որ մինչեւ հիմա չես ճանչցեր ազգը: Ինչո՞ւ գործի մը ետեւէ չես ըլլար:

— Հազար անգամ փորձեցի պաշտօն մը ունենալ՝ խնամատարական որբանոցներու մէջ. սակայն տօսիէս արգելք հանդիսացաւ: Հիմակ տնօրէնը փոխուած է, յոյս կրնամ ունենալ ուսուցչական պաշտօն մը ապահովելու, եթէ այդ անիծեալ տօսիէս չըլլար: Կարգ մը նամակներ կան իմ մասիս, եթէ բարի ըլլաս զանոնք թուղթերուս մէջէն անյայտացնել, մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլաս ինծի:

Անկարելի էր մերժել զինքը: Հակառակ անոր որ պաշտօնիս դէմ կը գործէի, աններելի ձեւով մը, սակայն բոլորովին քարսիրտ ըլլալու էր մարդ՝ Խաչճանեանի այդ խնդրանքը մերժելու համար:

Կատարեցի իր ուզածը եւ անմիջապէս: Եւ որպէսզի վստահ ըլլայ ինք թէ ըրած եմ իր ուզածը՝ այդ աննպաստ նամակները ուղղակի իրեն յանձնեցի. եւ մեծ հաճոյքով մը պատառ պատառ ըրաւ, առանց նոյն իսկ անգամ մը կարդալու: Օր մը վերջ ներկայացաւ տնօրէնութեան ու քիչ մնաց որ յաջողէր պաշտօն մը ձեռք անցընել, երբ մէկը խանգարեց գործը:

Իզմիրի անկումէն յետոյ, օր մը պատահեցայ իրեն Ղալաթիոյ մէջ: Սարսափի, անձկութեան օրեր էին: Ամէն մարդ կը փախչէր: Ըսի իրեն.

— Ի՞նչ մտադիր ես ընել:

— Չեմ գիտեր, շուարած եմ ...

— Անմիջապէս ուսուցիչ արձանագրուէ եւ որբերուն հետ Յունաստան մեկնէ ...

— Նորէն խնամատարութեան հետ պիտի ըլլայ գործս, որով դարձեալ պիտի մերժուիմ ...

— Ո՛չ, ոչ: Խնամատարականներէն զատ ուրիշ որբանոցներ ալ պիտի փոխադրուին Յունաստան: Անպատճառ կրնաս պաշտօն մը ճարել:

— Բայց ի՞նչ պիտի ընեմ հոն ...

— Ի՞նչ չես կրնար ընել. պիտի ուսուցանես, ատկէ զատ Ողիմպոսի մօտը պիտի ըլլաս ու նոր տաղեր երգես ...

Քանի մը ամիս վերջ ես Քորֆու էի ու ինք Լութրաքի: Բաւական թղթակցեցանք իրարու հետ:

Ղալաթիոյ մեր հանդիպումը եղաւ մեր վերջին տեսակցութիւնը:

Ատեն մը վերջ լուր առի թէ կրկին անգործ է: Յետոյ թէ գործի է: Դարձեալ անգործ: Նորէն գործի ու այս անգամ ուսումնապետ: Անկէ վերջն ալ, աւա՜ղ, անգամ մըն ալ, եւ վերջնապէս անգործ:

Ու Խաչճանեան մնացեր է բոլորովին անգործ ու անօթի: Այնքան թշուառ որ ստիպուած է եղեր ոտքով, ամէն օր, քանի մը ժամ քալել մինչեւ Աթէնք երթալու համար, փողոցներու եւ աւազներու մէջ:

Ճի՞շդ չէ՞ որ կեանքը սատանային ձեռքով հիւսուած չուան մըն է եւ լարախաղացներն են որ վեր կը բարձրանան:

Խաչճանեան պզտիկ միջավայրի մը մէջ անգամ, չկրցաւ դիրք մը ապահովել իրեն, որովհետեւ լարախաղացի ճարպիկութենէ զուրկ էր: Ան հին դարերէն մնացած տրուպատուր մըն էր, ազնիւ, միամիտ, վերացած իր երգով: Ինծի ուղղած իր վերջին նամակին մէջ կ'ըսէր, այնքան պատկերալից բացատրութեամբ մը. «Գրականութիւնը ձիու գողութիւն է դարձեր»:

** «Յառաջ»ի Վահէն տեղեկացուց թէ Խաչճանեանի մասին գրած երգիծականովս անդութ գտնուած եմ բանաստեղծին հանդէպ: Ճիշդ է այս դիտողութիւնը, թէեւ ոչ մէկ չարութիւն կար ներսս, երբ կը խտացնէի գոյները: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել թէ ես շրջանի մը մտայնութեան մէկ տիպարը տալ փորձած եմ, Խաչճանեանի անձը իբրեւ հերոս ծառայեցնելով ինծի:

Ու թող, հիմակ, իր վեհանձն ու տառապած հոգին — որ երբեք չվշտացաւ ինծմէ. ընդհակառակն գովեստներու մեծ տարափ մը թափեց վրաս — անգամ մը եւս ներողամիտ գտնուի ինծի հանդէպ:

Հողը թեթեւ ըլլայ ու յիշատակդ ծանր:

— Վա՜խ, Խաչճանեան, մեր տէրվիշ բանաստեղծը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

9.— Օքթավ Թիսիէ, Պայոնի քաղաքապետական դրամատան տնօրէնը, եօթը տարի տաժանակիր աշխատանքի եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու եւ իբրեւ գողցուած ապրանք ստացող։

Բացի այս վերջինէն, դատարանը նկատի առաւ մեղմացուցիչ պարագաներ՝ միւս ամբաստանեալներուն համար։

Իսկ ազատ արձակուեցան Տիկին Արլէթ Սթավիսքի, «Լա Վոլոնթէ» թերթին խմբագիրը՝ Տիւպառի, ծանօթ ազգայնական լրագրող Բամիյ էմառ, հրապարակագիր Փօլ Լէվի, Սթավիսքիի գործակալներէն Ռոմանելլօ, փաստաբաններ Կիպու-Ռիպօ եւ Կօլիէ եւայլն, ընդամէնը 11 հոգի։

Դատապարտեալներէն անոնք որ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած չէին, անմիջապէս հանուեցան բանտէն, ուր ոմանք մնացած էին մինչեւ երկու տարի։ Տիկին Սթավիսքի լացաւ, երբ իր պաշտպան փաստաբանը, հռչակաւոր Մօրօ Ժիաֆէրին հաղորդեց անպարտութեան լուրը, բայց չուտով գտաւ ինքզինքը։ Իսկ միւս անպարտները փղձկելով համբուրուեցան իրենց փաստաբաններուն հետ։

Ողբալի էր դատապարտեալներուն վիճակը։ Կառու բացագանչեց.— «Ես կեղծարա՞ր, ի՜նչ խայտառակութիւն»։ Նախկին զօրավար Պառտի, որ Պուլկարիոյ մէջ ալ անցեալ մը ունեցած է, աղաղակեց.— «խե՛ղճ կինս»։ Փօլ Կէպէն հառաչեց յուսահատօրէն. «Ինծի ուրիշ բան չի մնար բայց եթէ անձնասպան ըլլալ»։ Ռոմանելլօ, որուն հարցաքննութիւնը զուարճալի տեսարաններ պարգած էր, սկսաւ կըտորներ արտասանել... Շէյքսփիրէն, երբ իմացաւ որ անպարտ է։

Տիկին Սթավիսքի յայտարարեց թէ խելքը գլուխը պիտի ժողվէ եւ գործ պիտի փնտռէ, ինքզինքը մոռացութեան տալով եւ ի հարկին արտասահման քաշուելով։ Այս առթիւ պատմեց թէ ամէն օր զարմանազան առաջարկներ կ՚ընդունի։ Օրինակ, առաջարկեր են կաբելայի մը վարիչի պաշտօնը։ «Իմ մելամաղձիկ դէմքս տասը վայրկեանէն պիտի փախցնէ յաճախորդները» ...։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ԷՌԻՕ վերջնապէս որոշեց քաշուիլ ոչ միայն դահլիճէն, այլ եւ արմատական կուսակցութեան նախագահութեան թեկնածութենէն։ Հաւանական չէ որ մնան միւս վեց նախարարները։ Կուսակցութեան երեսփոխաններուն մեծամասնութիւնը բոլորին ալ հրաժարումը պահանջած է։ Ուրեմն դահլիճը կը գտնուի նոր եւ աւելի սուր տագնապի մը առջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն անմիջապէս վերջը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, բժիշկները անարին վերեւ կը հսկեն գիշեր ցերեկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ վիճակին բարւոքման համար, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ ներքին նախարարին, նախագահութեամբ Պ. Փօլ Փէւէնի։ Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուէր Տիկ. Մակտըլէն Փազ, յանուն Օտար Տարագիրներու պաշտպանութեան կոմիտէին։ (Ընթերցողները կը յիշեն իր վերջին սրտցաւ գրութիւնը, թարգմանուած «Յառաջ»ի մէջ)։

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ դասադուլին առթիւ, ծանր խռովութիւններ պատահեցան ուրբաթ օր եւ երէկ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։ Վիրաւորներն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն։ Գաւառական համալսարաններու ուսանողներուն մէկ մասն ալ միացաւ դասադուլին, իբրեւ համերաշխութեան ցոյց։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24էն ի վեր կորսուած համարուելէ վերջ, ողջ առողջ գտնուեցան երկու ամերիկացի խուզարկուներ, հարաւային բեւեռի սառոյցներուն վրայ։ (16.000 քիլոմեթր հեռու)։

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՌԸ խօսեցաւ Անգլիոյ արտաքին գործերու նոր նախարարը, Պ. Իտըն, շատ զգոյշ եւ ջերմապէս պաշտպանելով հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը, «պայմանաւ որ միւս պետութիւններն ալ համախոհ հուրդ գործեն»։

Հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
15 փետր. շաբաթ երեկոյ, 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ
կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Երեկոյթ-պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ... ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
Rue Carnotի (Շավիլի Սէն Լազար կայարանին կողմը) սրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ընկ. Թորոսեան։
Նուագ եւ պար — Աժան պիւֆէ
Մուտք՝ 5 ֆրանք

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Վրացի բանաստեղծ Վաժա Փշավելայի մահուան 20րդ տարեդարձին առթիւ, այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Musée Socialի մէջ, 5 rue Las Cases (Մեթրօ Solferino), տեղի կ՚ունենայ գրական երեկոյ։

Կը խօսին՝ Կվազավա եւ Պերիձէ։

Խիստ շահաւոր

Ստիպուած ըլլալով մեկնիլ եղբօրս մօտ (Արժանթին), ծախու է կօշկակարի խանութս, դիւրամատչելի պայմաններով։ Ունիմ կօշիկի նորոգութեան եւ չափու վրայ ապսպրանք տուող պատրաստ յաճախորդներ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել 11 rue Rodier, Փարիզ (9).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Կ. Խաչի Պաննէօ քաղաքի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Սահակ Յովհաննէսեանի, որ Մանուկներու Օրուան առթիւ կազմակերպած էր Մասնաճիւղիս գեղարուեստական բաժինը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

Ֆրանսական Ազգ. Վիճակահանութենէն բախտաւորուած հայրենակիցներէ յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Պ. Պ. Վ. Մ.ի կողմէ 400 ֆր., Յ. Տ.ի կողմէ 200 ֆր., Յ. Գ.ի կողմէ 100 ֆր., Մ. Մ.ի կողմէ 100 ֆր., փոխան ծաղկեպսակի՝ Պ. Ե. Օզանեանի կողմէ զանազաններէ հաւաքուած 55 ֆր., Պ. Բ. Տէօվլէթեանի կողմէ զանազաններէ հաւաքուած 30 ֆր., Պ. Ա. Տէօվլէթեանի կողմէ զանազաններէ հաւաքուած 150 ֆր., Պ. Ն. Զօրագեանի կողմէ Բլիննեանցուրի շրջանէն հաւաքուած 150 ֆր., Հ. Մ. Ը. Մ.ի սքաուտներու համախմբումի պնակէն մնացեալ հասոյթ 43,50

Դումար	1228,50
Նախորդ գումար	10030,55
Ընդհ. գումար	11,259,05

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԳԻՐ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI
21 JANVIER
1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3017

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱԼԵԿՈԾ ՖՐԱՆՍԱՆ

Օրուան դէպքերը անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ հասունցած են Լավալի դահլիճին օրերը։

Վկայ՝ արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէին որոշումը, որով ետ կը կանչուին եօթը արմատական նախարարները, եւ բացարձակ անվստահութիւն կը յայտնուի դահլիճին, թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան առթիւ։

Սովորական երեւոյթ մը, չէ, նաեւ, Պ. Էռիոյի հրաժարումը, թէ նախարարութենէ եւ թէ կուսակցութեան նախագահութենէն։

Վարպետ ռազմավար եւ մանուկէ միջին ճամբաներու, Լիոնի քաղաքապետը, որ մինչեւ հիմա յաջողած էր գործակցութիւն մը հաստատել կառավարութեան եւ իր կուսակցութեան միջեւ, այլ եւս յուսահատած կ'երեւայ։ Իր վերջին փորձն եղաւ յետաձգել տագնապը, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին։

Այդ ռազմավարութեան շնորհիւ էր որ չգործադրուեցաւ կուսակցական կարգապահութեան կանոնը, գրեթէ ազատ ձգուեցան 159 արմատական երեսփոխանները, եւ դահլիճը փրկուեցաւ 64 ձայնի մեծամասնութեամբ (16 յունուար)։

Այժմ հրաշք մը միայն կրնայ փրկել դահլիճը։

Անշուշտ այս կացութեան գլխաւոր շարժառիթներէն մէկն ալ նոր ընտրութեանց խնդիրն է։

Ընտրութեանց թուականը որոշուած չէ տակաւին, բայց Փարիզի պատերը արդէն զարդարուած են շողշողուն յայտարարութիւններով, պատկերազարդ կոչերով ու կանչերով։

Դուք այնտեղ կը կարդաք աւետաբեր հաւատամքները երկու գլխաւոր հոսանքներուն, աջ եւ ձախ, ինչպէս եւ փոխադարձ մեղադրանքներ։

Պատկերազարդ յայտարարութեան մը մէջ, «Ժողովրդական ճակատ»ը կը ներկայացնեն իբրեւ վարձկանը Մոսկուայի։ Ճակատին ղեկավարները կը խօսին ու կը գործեն համաձայն Մոսկուայի հրահանգներուն, իրենց ոտքերուն եւ ձեռքերուն կապուած շուաններով։

Անդին, ուրիշ յայտարարութիւններ բոլոր չարիքներուն պատասխանատու կը հռչակեն ազգայնական ճակատը, իր Հրեղէն Խաչերով, Երիտասարդ Հայրենասէրներով, ֆաշական գործունէութեամբ եւ մարտական կազմակերպութիւններով։

Մէկ խօսքով, ընդհանուր զօրաշարժ եւ մարտակոչ։

Արքայականներն անգամ լարած են իրենց ուժերը, եւ ոչ միայն թռուցիկներ կը ցրուեն, այլ եւ գրքոյկներ եւ յաւելուածներ կը հրատարակեն, աւետաբեր ազդանշանով մը,— «Ահաւասիկ Թագաւորը»։ Այս առթիւ լուսանկարները՝ գահաժառանգին եւ արքունիքին ...

«Ժողովրդական ճակատ»ը (ձախ) արդէն իսկ վճռած է դահլիճին ճակատագիրը։ Մասնաւորապէս «Փօփիւլէր»ն ու «Իւմանիթէ»ն օրերէ ի վեր մէկ ազդանշան կը հնչեցնեն, չորս կամ վեց սիւնակի վրայ,— «Դուրս, ճամբեցէք, վռնտեցէք Լավալը»։

Կրակին վրայ իւղ լեցուց արմատականներուն խորհրդաժողովը, նոր նախագահին ընտրութեամբ եւ այս առթիւ խօսուած ճառերով։

Եթէ Պ. Էռիօ երկդիմի խօսքեր արտասանեց, շատ աւելի բացորոշ արտայայտուեցաւ Պ. Տալատիէ, կուսակցութեան նոր նախագահը, զոր աջերը կը կոչեն «մարդասպան», «հրացան արձակող», ակնարկելով 1934 փետր. 6ի դէպքերուն։

Պ. Տալատիէ չծածկեց իր համակրանքը, «Ժողովրդական ճակատ»ի քաղաքականութեան մասին.

— «Ընտրական պայքարին մէջ, ժողովրդական ճակատին իւրաքանչիւր կուսակցութիւնը կռիւի պիտի երթայ իր դրօշով։ Այդ պիտի ըլլայ միացեալ գրոհը փաշականութեան դէմ։ Ա՛հ, եթէ ստեղծուած չըլլար ժողովրդական ճակատը յուլիսի արեւուն տակ, այսօր ո՞ւր պիտի մնար հանրապետութիւնը։ Մենք դէպի կռիւ պիտի երթանք միացեալ ուժերով, յանուն ազատութեան եւ խաղաղութեան»։

Դատելով ժողովներու մէջ եղած յայտարարութիւններէն եւ թերթերու հրատարակութիւններէն, արմատականներն ալ չեն հաւատար Պ. Լավալի անկեղծութեան, թէեւ օրէնքի կարգ անցան մարտական կամ խռովարար խմբակցութեանց լուծման պահանջները։

Իրենց քուէարկած բանաձեւն ալ այդ կ'ապացուցանէ։

Իսկ ընկերվարական եւ համայնավար հոսանքները ամէնէն ծանր մեղադրանքները կ'ուղղեն վարչապետին։

Համայնավար պաշտօնաթերթը մասնաւորապէս շեշտելով ֆաշական վտանգը, դիտել կու տայ թէ՝ մարտական խմբակցութեանց լուծման պաշտօնական հրամանագրէն վերջն ալ, գնդ. տը լա Ռօք եւ միւսները կը սպառնան 200,000 հոգի թափել փողոց, նախարարական տագնապի մը պահուն։

Թերեւս չափազանցութիւն չէ ըսել թէ՝ իր վերջին տարիներու քրոնիկ տագնապներուն ամէնէն ծանր շրջանը կ'ապրի հանրապետական Ֆրանսան։

Եւ տագնապը միայն ներքին չէ, այլ եւ արտաքին։ Ու միայն քաղաքական չէ, այլ եւ եւ նիւթական։

Կատարեալ քաոսի մը տպաւորութիւնը կը գործեն այս առթիւ եղած մեղադրանքները, աջէն թէ ձախէն։

Ի՛նչ խօսք որ այս ընդհանուր այլեկոծութիւնը ծանրապէս կ'ազդէ Ֆրանսայի տնտեսական կեանքին վրայ, խորացնելով անվստահութիւնը, ներսէն թէ դուրսէն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

Դահլիճը պիտի հրաժարի Լավալի վերադարձէն վերջ

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Արմատական կուսակցութեան համագումարը, որուն կը մասնակցին 1800 պատուիրակներ, ինչպէս եւ ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ, ծանրակշիռ որոշումներ տուաւ կիրակի օր։ Գլխաւոր բանաձեւը անվստահութիւն յայտնելով Լավալի դահլիճին, թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան, կը վաւերացնէ արմատական նախարարներուն հրաժարումը եւ կը հրամայէ 159 արմատական երեսփոխաններուն հաւաքաբար դէմ քուէարկել, երեսփ. ժողովի յառաջիկայ նիստին մէջ։ Հաւանական է որ այս քուէարկութեան պէտք չմնայ, որովհետեւ Պ. Լավալ որոշած է դահլիճին հաւաքական հրաժարականը ներկայացնել, Ժընեւէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի։

Համագումարը փոթորկալից նիստ մը ունեցաւ, իբրեւ հետեւանք ներքին հակամարտութեանց։ Պ. Էռիօ վճռապէս մերժած ըլլալով իր թեկնածութիւնը, կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տալատիէ, նախկին վարչապետը, որուն օրով պատահեցան 1934 փետրուար 6ի դէպքերը։ Ուրեմն, կուսակցութիւնը յառաջիկայ ընտրական պայքարին պիտի մասնակցի առաջնորդութեամբ ձախակողմեան ղեկավարի մը։ Արդէն առենէ մը ի վեր կուսակցութեան արմատական թեւը կը վարէ Պ. Տալատիէ, որ ջերմ կուսակից է «Ժողովրդական Ճակատ»ին (արմատականներ, ընկերվարականներ եւ համայնավարներ)։ Այս ճակատը կ'ուզէ միասնաբար կռուիլ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ, «հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար ֆաշական եւ արքայական յարձակումներու դէմ»։ Ուրիշ կարեւոր տարբերութիւն մըն ալ այն է որ, Պ. Տալատիէ կուսակից է ֆրանքեւգերման մերձեցման — ինչպէս Պ. Լավալ — մինչդեռ Պ. Էռիօ ամէնէն աւելի յարած է ֆրանքեւխորհրդային զինակցութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին։

*** Ինչպէս ըսինք, փոթորկալից տեսարաններ պարզուեցան ժողովին մէջ, որ տեւեց չորս ժամ։ Նիստը հազիւ բացուած, ժողովականներուն մէկ մասը ծափահարեց Էռիօն, իսկ մեծամասնութիւնը՝ Տալատիէն։ Այս վերջինը խօսելով ձայնարձակին առջեւ, յայտարարեց թէ բոլորին բաղձանքն է կուսակցութեան նախագահ վերընտրել Պ. Էռիօն։ Եւ առաջարկեց քուէարկութիւնը կատարել ձեռամբարձ կամ գաղտնի։ Պ. Էռիօ վճռապէս մերժեց դնել իր թեկնածութիւնը, եւ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տալատիէ։ Եւ ահա զարհուրելի ժխոր մը։ Երեք պատուիրակներ միաժամանակ խօսիլ ուզեցին, իրենց տեսակէտները պարզելու համար։ Սրահին խորը նստած պատուիրակները կը պոռային թէ քուէարկութիւնը անկանոն է։ Տալատիէ առաջարկեց չեղեալ համարել քուէարկութիւնը, վերջ տալ ռազմախաղերուն եւ նոր ընտրութիւն կատարել։ Ժխորը սաստկացաւ։ Այլեւս չէր լսուեր նախագահին խօսքը, եւ ձայնարձակն անգամ լռութեան դատապարտուած էր։ Օգտուելով կարճատեւ խաղաղութենէ մը, Տալատիէ առաջարկեց նախագահին ընտրութիւնը կատարել յոտնկայս (թեր) եւ նստած (դէմ)։ Եւ նախագահ ընտրուեցաւ Տալատիէ, գրեթէ միաձայնութեամբ։ (Դէմ քուէարկեցին միայն հինգ հոգի)։ Յետոյ պատուակալ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Էռիօ եւ սկսան բուն օրակարգի հարցերուն վիճաբանութիւնները։ Այս առթիւ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

«Արմատական կուսակցութեան նախագահներուն եւ ընդհ. քարտուղարներուն խորհրդաժողովը,— 1. Գոհունակութեամբ կ'ընդունի արմատական նախարարներուն հրաժարման լուրը. 2. Իր խորունկ խանդաղատանքըեւ վստահութիւնը կ'ընծայէ նախագահ Էռիոյի եւ ցաւ կը յայտնէ անոր հրաժարման համար.— 3. Անխախտ կը պահէ արմատական միասնականութիւնը՝ Վակրամի համագումարին կողմէ յայտնուած վարդապետութեան առթիւ.— 4. Վստահութիւն կը յայտնէ խորհրդարանի արմատական - ընկերվարական անդամներուն, համաձայն կուսակցութեան ծրագրին եւ կանոնագրին»։

Գործադիր կոմիտէն վստահութիւն յայտնելով Էռիոյի եւ Տալատիէի, կը ձաղկէ «նախագահ Էռիոյի դէմ մղուած անարգ պայքարները», կը յայտարարէ թէ «վարչապետին գաղափարներն ու մեթոտները բացարձակապէս կը հակասեն Վակրամի համագումարին մէջ մշակուած վարդապետութեան, մասնաւորապէս արտաքին քաղաքականութեան, ներքին խաղաղութեան պահպանման, խռովարար խմբակցութեանց զինաթափութեան մասին եւ թէ աշխատանքի իրաւունքները կը զոհեն դրամի առանձնաշնորհներուն»։ Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, կը պահանջէ որ խորհրդարանին արմատական անդամները գործեն եւ քուէարկեն միասնաբար եւ կարգապահութեամբ։

Միայն երկու հոգի հակառակեցան այս բանաձեւին։

**Աւելորդ է բացատրել թէ նախարարական տագնապը բացուած է արդէն, մեծ մտահոգութիւն պատճառելով մասնաւորապէս դրամատիրական շրջանակներու, քանի որ Տալատիէ ղեկավարութեան տակ, աւելի ձախակողմեան քաղաքականութիւն մը պիտի վարէ արմատական կուսակցութիւնը։

Ա. Դ. Խորհուրդին ժողովը բացուեցաւ

Բազմաթիւ փուշոտ խնդիրներ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին նստաշրջանը (90րդ)։ Օրակարգին վրայ կը գտնուին բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ։ Միեւնոյն ատեն ժողովի ընթացքին վրայ կրնան ազդել Անգլիոյ Թագաւորին ծանր հիւանդութիւնը եւ Ֆրանսայի նախարարական տագնապը։ Այս շաբթու պիտի գումարուի նաեւ 18երու յանձնախումբը, քննելու համար քարիւղի արգելքի խնդիրը։ Հաւանական է որ հարցին քննութիւնը յետաձգուի, որպէսզի մասնագէտներ կարենան ուսումնասիրել անոր քաղաքական հետեւանքները։

Նստաշրջանէն պիտի օգտուին զանազան երկիրներու արտաքին նախարարները, քննելու համար միջազգային կացութիւնը։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ ԵՒՍ

Շաբաթ օր պատմեր էի թէ Մոնթէվիտէօյի (Ուրուկուէյ) Հօկը երկու ճակատի բաժնուած ըլլալով, մէկուն կուսակիցները թռուցեր են իրենց շաբաթաթերթին, «Շիրակ»ի տպարանը տարեր։

Այս առթիւ՝ թռուցիկներ զոյգ զոյգ, փոխադարձ մեծարանքներով.

— «Դաւաճան, գող, աւազակ»։

— «Խեղկատակ գեղծարարներ, գռեհիկ ստահօսներ, ուզիմ անհերքելի փաստեր, բայց չունիմ իշխանութիւն հրացանի բռնելու գողերը ...

Կը թուի թէ «հարուածային» գործունէութեան մաս կը կազմէ տպարանի տուներ թռցնելու այս «վարքագիծը»։

Ահա դէպք մըն ալ մեր աշխարհէն, — Լիոնի մէջ։

Անմիջապէս ըսեմ որ աղբիւրը վաւերական է,— բուն իսկ ներսէն։ Եւ յայտարարուած՝ հրապարակաւ։

Ինչպէս գիտէք, Հօկի Ֆրանսայի կազմակերպութեան մէջ ծագած պառակտումին գլխաւոր բոյնը Լիոնն է, Մարսէյլի հետ։

Լիոնի դժգոհներն էին որ վերջերս խանգարեցին խ. Հայաստանի 15ամեակին տօնակատարութիւնը։

Դարձեալ անոնց անունով էր որ 1935 նոյեմբերին հրատարակուեցաւ թռուցիկ մը, «Քէյլէկէօղութիւնները կը շարունակուին», ուղղուած՝ «ինքնակոչ» եւ «ապօրինի» կեդր. վարչութեան դէմ։

Արդ, Փարիզի կարմրուկ շաբաթաթերթը, «Զանգու», իր յունուար 17ի թիւին մէջ կը հրատարակէ պաշտօնական յայտարարութիւն մը, ուղղուած՝ «Լիոնահայ աշխատաւորութեան», յանուն Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան Լիոնի շրջանային վարչութեան»։ (Հայկական հատուած)։

Ահա թէ ինչեր կ'իմանամ այդ յայտարարութենէն.—

1.— «Մեր կուսակցութիւնը իր աշխատանքներու ընթացքին հանդիպեցաւ կարգ մը հայ տարրերու ներսէն սարքած մեքենայութիւններուն եւ խոչընդոտներուն, որոնք ամենաբիրտ կերպով խախտած ըլլալով մեր կուսակցութեան երկաթեայ տիսիփլինը, դուրս շպրտուեցան անոր շարքերէն»։

2.— «Դաւաճաններու այդ խմբակը, որ իր կողքին ունի ամէն տեսակ տարրեր, նոյն իսկ լրտեսներ եւ անիշխանական նկարագրի տէր մարդիկ, այժմ ալ դուրսէն կը տանի այն պայքարը, որ չյաջողեցաւ ներսէն տանիլ»։

3.— «Այս տարրերը ոչ մի միջոցի առջեւ կանգ կ'առնեն իրենց պառակտիչ աշխատանքին մէջ։ Անոնք մինչեւ հիմա բան գործ բրած էին ժողովներ խանգարել, կռիւներ սարքել, Հայաստանի խորհրդայնացման տօնակատարութեան նման նուիրական հանդէսներ խանգարելու փորձեր կատարել, երեւակայական մասսայի անունով պառակտիչ եւ կեղծ թռուցիկներ հանել»։

4.— «Այժմ ալ կ'ուզեն թերթ հանել եւ ատոր համար կանգ չեն առներ նոյնիսկ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ առջեւ։ Անցեալ շաբաթ, այդ դաւաճանները կ'երթան կուսակցութեան կեդրոնը եւ պատասխանատու ընկերներու բացակայութենէն օգտուելով, կը վերցնեն հայերէն տպագրական տառերն ու գործիքները եւ կը հեռանան»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, յայտարարութիւնը կոչ կ'ուղղէ «Լիոնահայ աշխատաւորութեան՝ գալ խտացնել Սթալինեաններու կուսակցութեան շարքերը» եւ կ'ազդարարէ.

— «Ոչ մի սու եւ ոչ մի ընթերցող անոնց թերթին»։

Կը մնայ որ Կոմկուսը մէկ - մէկ տողաշար մեքենայ նուիրէ իր հաւատարիմներուն, որպէսզի «դաւաճանները» չկարենան առեւանգել տպարանի տառերը։

Իսկ եթէ տողաշար բանուո՞րը փախցնեն ...

ՎԱՀԷ

ԴԵՐ ԾՈՎԱԿԱԼ
ՏԱՐԹԻԺ ՏԻՒ ՖՈՒՌՆԷ

որ ազատեց Սուէտիոյ հայ ժողովուրդը, 1915 օգոստ.— սեպտեմբերի դէպքերուն ատեն, ինչպէս կարդացիք Սուէտիոյ պատմութեան եւ հրամանատար Պրնուա տ'Ազիի ճառին մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԱՆՅՈՅՍ

«ԱՍՏՈՒԱԾ ՊԱՀԷ ԹԱԳԱՒՈՐԸ» Կ'ԵՐԳԵՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Մէկ օրէն միւսը աւելի ծանրացաւ Անգլիոյ Ճորճ Թագաւորին առողջական վիճակը։ Ոչ միայն բժիշկներ, այլ եւ նախարարներ, Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսը եւ արքունիքին անդամները դիշեր ցերեկ կը հսկեն Թագաւորին անկողին վրայ։ Արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, խնամակալ խորհուրդ մը նշանակելու համար, որուն պիտի անդամակցին Ուէյլզի իշխանը (գահաժառանգ), Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսը, դատական նախարարը եւն.։ Առաջին անգամ «պետական խորհուրդ» մը կազմուեցաւ 1925ին, երբ Թագաւորն ու Թագուհին պտոյտ մը կատարեցին Միջերկրականի մէջ, ծանր հիւանդութենէ մը վերջ, իսկ երկրորդ անգամ 1928ին, երբ Թագաւորը հրաշքով ազատեցաւ մահէն։ Այդ օրէն ի վեր խախտած էր իր առողջութիւնը եւ այս անգամ դժուար թէ ազատի, քանի որ սրտի հիւանդութիւն ալ ունի եւ 75 տարեկան է։ Շաբաթ եւ կիրակի շատ ծանր էր վիճակը, եւ շարունակ թթուածին կը ներարկեն։ Չորեքշաբթի օրէն ի վեր ութ գլան թթուածին փոխադրուած է Սէնտրինկէմի դղեակը, ուր կը գտնուի հիւանդը։ Օտար թղթակիցներուն բացարձակապէս արգիլուած է պալատ մտնել։ Հանդիսաւոր աղօթքներ կը կատարուին բոլոր եկեղեցիներուն մէջ եւ ամէն կողմ «Աստուած պահէ Թագաւորը» կը մրմնջեն։ «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական պաշտօնաթերթը, դիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ,— «Թագաւորը թշնամի չունի։ Նոյն իսկ անոնք որ թունդ հանրապետական են եւ ամենախոր առելութիւն սերմանած, դոյզն թշնամութիւն չեն սնուցաներ իրեն հանդէպ։ Ոչ մէկ միապետ կրցած է այնքան խանդաղատանք ներշնչել իր ժողովուրդին եւ այնքան մտերմօրէն ապրիլ անոր հետ»։

Արագ ապաքինման առաջին հեռագիրներն ուղղեցին Հիթլէր, Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ Ճափոնի կայսրը։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1935ԻՆ

Բ.— ՈՒԽՏԵՐ ՈՒ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ

Արդի դիւանագիտութեան սովորական զէնքերն են դաշինքներն ու ուխտերը, համաձայնութիւններն ու խորհրդաժողովները, հանդիպումներն ու տեսակցութիւնները, որոնք ա՛յնքան շատ են որ դժուար է մի առ մի թուել։

Ի՞նչ բանի կը ծառին ատոնք։ Պատասխանը՝ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ պարզ է,— սեփական եւ հաւաքական ապահովութեան եւ միջազգային խաղաղութեան պահպանման։

Այժմ, ըստ կարեւորութեան եւ ժամանակի, թուենք այն կարեւոր դաշինքներն ու համաձայնութիւնները, որոնք կը բխին այս հիմնական մտահոգութիւններէն եւ Ազգաժողովի յառաջադրութիւններէն։

Անցնող տարուան սեմին, ուշադրաւ երեւոյթ մըն էր Պ. Լավալի ճամբորդութիւնը դէպի Հռոմ։

Երկու նպատակ կը հետապնդէր այդ ճամբորդութիւնը։

Նախ վերականգնել երկու լատին քոյր ցեղերու բարեկամական փոխադարձ յարաբերութիւնները եւ կարգադրել 1919էն ի վեր առկախ մնացած խնդիրները, եւ երկրորդ՝ ապահովել Մուսոլինիի մասնակցութիւնը Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան գործին։

Մտածողութեամբ յոռետես, սակայն կամեցողութեամբ լաւատեսներ գտնուեցան, որ քաջալերեցին Լավալի այդ քաղաքականութիւնը։ Իտալեւֆրանս. յարաբերութիւններու համար նոր թուական կը տեսնէին։

Սակայն յետագայ ամիսներու ընթացքին այդ համաձայնութիւնն ենթարկուեցաւ ուժգին ցնցումներու քաղաքական դէպքերու բերումով եւ Ֆրանսան հարկադրուեցաւ ընտրութիւն կատարել Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ։

Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց ներկայացուցիչները, փետր. 3ին, Լոնտոնի մէջ, կը հրատարակէին հաւաքական յայտարարութիւն մը եւ կը հրաւիրէին Գերմանիան որ վերադառնայ իր տեղը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ ստորագրէ արեւելեան եւ դանուբեան դաշինքները։ Միաժամանակ կ'առաջարկէին որ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելճիքայի հետ, օդային ամէն տեսակ յարձակումներու դէմ փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւն մը կնքուի։ Փոխարէն, Գերմանիոյ կը խոստանային փոխել Վերսայլի դաշնագրի նախատեսած զինուորական պայմանները, եւ ապահովութեան սահմաններուն մէջ, հաստատել իրաւունքներու հաւասարութիւն։

Գերմանիան այս հիմնական առաջարկներուն խուսափողական պատասխաններ տուաւ եւ առաջարկեց սահմանել օդային Լոքարնօ մը, մէկ կողմէն իր օդանաւային ուժերու հակակշռել ծաւալումը օրինականացնելու եւ միւս կողմէն Անգլիան հանդստացնելու համար։

Բայց աւելի քան մտահոգ էր Խ. Միութիւնը։ Հիթլէրական Գերմանիոյ շարժումները ամէնէն աւելի իրեն երկիւղ կը ներշնչէին։ Եւ փետր. 20ին, առանձին յուշագրով մը կը յայտնէր թէ Լոնտոնի համաձայնութեան պայմանները (փետր. 3) մէկ եւ անբաժան ամբողջութիւն մը կը կազմեն եւ կարելի չէ զանոնք իրարմէ զատել։ Եւ շարունակութեան մէջ, Խ. Միութիւնը աւելի յստակօրէն կը պարզէր իր տեսակէտները եւ կ'առաջարկէր «փոխադարձ ապահովութեան շրջանային դաշինքներ կնքել յատկապէս այն պետութեանց հետ, որոնք անկեղծօրէն կապուած են միջազգային խաղաղութեան ամրապնդման գործին»։

Այսպիսով կը հակադրուէին երկու տեսակէտներ,— Հիթլէրական Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան։ Գերմանիան ամէն կերպ կը հաւատացնէր եւ կ'ուզէր համաձայնութեան եզր մը գտնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, կաշկանդումներէ ազատ մնալու եւ իր զինուորական նուաճումները անարգել տարածելու դէպի արեւելեան Եւրոպա։ Իսկ Խ. Ռուսաստանը կը ջանար փոխադարձ օգնութեան սիստեմով արեւելեան եւ արեւմտեան Եւրոպայի պետութիւններէն ապահովութիւն ստանալ եւ կանխել չափով մը գերմանական վտանգը։

Շրջանային դաշինքներու գաղափարը ստուգանարար սկսաւ աւելի հող գտնել քան հիթլէրական ցանկութիւնները։ Նոյն իսկ Իտալիան բարեացակամ տրամադրութիւններ կը յայտնէր եւ կը խոստանար իր մասնակցութիւնը։

Ապրիլ 15ին, Սթրէզայի համաձայնութենէն անմիջապէս յետոյ, Անգլիան, Ֆրանսան եւ Իտալիան կը նորոգէին Լոնտոնի համաձայնութեան հիմնական սկզբունքները եւ կը ջատագովէին, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի սահմաններուն մէջ, խաղաղութեան հաւաքական պահպանման գաղափարը։ Եւ վճռապէս դէմ կ'արտայայտուէին բոլոր այն միանակի դաշնագրերուն, որոնց նպատակն է փոխել Եւրոպայի դիւրաբեկ խաղաղութիւնը։

Հարցի այս ձեւի բանաձեւումը որոշապէս ուղղուած էր Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի դէմ, որոնք կը մերժէին յարիլ արեւելեան դաշնագրին։ Սըր Ճօն Սայմընի եւ Է. Իտընի ճամբորդութիւնը Պերլին (24—26 մարտ), եւ Իտընի ճամբորդութիւնը Վարշաւա (3 ապրիլ), չկրցան որ եւ է դրական եզրակացութեան մը յանգիլ։

Սակայն այդ ձախողութիւնը չկրցաւ կասեցնել շրջանային փոխադարձ օգնութեան դաշինքներու ընթացքը։

Մարտի սկիզբները հիւսիս-արեւելեան փոքր պետութիւնները,— Լիթուանիա, Եստոնիա եւ Լեթոնիա — կը յայտնէին Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան թէ իրենց ընդհանրական շահերը կը հարկադրեն զիրենք փոխադարձ օգնութեան դաշինք կնքել։

Իտընի ճամբորդութիւնը դէպի Մոսկուա (28—31 մարտ) եւ դէպի Փրակա (4 ապրիլ), մասնաւոր զարկ մը տուաւ շրջանային դաշինքներուն։ Այլ եւս որոշ էր թէ Մեծն Բրիտանիան կ'որդեգրէր ապահովութեան այդ նորագոյն սիստեմը եւ դէմ չէր նմանօրինակ դաշինքներուն։

Ֆրանսան, անմիջապէս, ուզեց օգտուիլ այդ պարագայէն եւ մայիս 2ին, Փարիզի մէջ, ստորագրեց ֆրանսեւխորհրդային դաշինքը։ Իսկ Չեխոսլովաքիան՝ նման դաշինք մը ստորագրեց Խորհ. Ռուսաստանի հետ, մայիս 16ին։

Ճիշդ այդ օրերուն Լավալի ճամբորդութիւնը դէպի Մոսկուա (13—15 մայիս), մեծապէս կը նպաստէր երկու պետութեանց սերտ մերձեցման։ Կամ աւելի ճիշդ, կը ստեղծէր փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտ մը։ Մանաւանդ որ «մեծ» Ստալինը հաւաստիքներ էր տուած եւ վաւերացուցած «Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան քաղաքականութիւնը, որ կ'ընթանայ իր ապահովութեան գաղափարին զուգահեռ»։ Մինչ Ֆրանսայի համայնավարները բուռն քննադատութեան կ'ենթարկէին ...

Սակայն, հակառակ բոլոր այս մեծավայելուչ հանդիպումներուն, տակաւին մինչեւ այսօր ֆրանսեւխորհրդային այդ դաշինքը չէ վաւերացուած խորհրդարանին կողմէ։ Դեռ աւելին, — Դեկտ. 28ի Պ. Լավալի ճառը չօշափած էր նաեւ այդ խնդիրը եւ զգացուած թէ տակաւին հերթը ատոր չէ հասած ... Իսկ աջակողմեան մամուլը, ամիսներ շարունակ բուռն պայքար կը մղէր ատոր դէմ եւ գիտել կուտար թէ Խ. Ռուսաստանը ուզէ իսկ, գործնապէս հնարաւորութիւն չունի օգնութեան հասնելու Ֆրանսային, որքան ատեն լեհական պարիսպները ցցուած են իր ճամբուն վրայ։

Արդարեւ, Խ. Միութիւնը ինքն ալ լաւ կ'ըմբռնէ իրերու այս կացութիւնը եւ զարմանալի չէ որ ճարահատ կը դիմէ սպառազինման։ Գործադիր Կոմիտէի մէջ պետական գործիչներու արտասանած ճառերը, յայտնի ապացոյցներ են այդ մտավախութեան։

Արդ, ոչ շրջանային փոխադարձ օգնութեան դաշնագրերը, ոչ արեւելեան եւ դանուբեան ուխտերը ի զօրու են հարթելու այն բոլոր կնճիռները, որ կը տարածուին միջազգային խաղաղութեան ճամբուն վրայ։ Ընդհակառակն, բազմատեսակ դաշնագրերու այդ թղթադէզերը կը մատնեն քաղաքական մտքի խուճապն ու անզօրութիւնը։

Երեւոյթները ցոյց կուտան, որ ամէն դաշնագիր իր ետեւ դաւադիր ձեռք մը ունի։ Եթէ Իտալիան դրեթէ կազմալուծման դատապարտեց դանուբեան ուխտը, Գերմանիան նոյնը կ'ընէ արեւելեան ուխտին հանդէպ։

Համեմատաբար աւելորդ կացութեան մէջ կը գտնուին Փոքր եւ Պալքանեան Համաձայնութիւնները, որոնց մասին յաջորդիւ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔԷՆ ԴՈՒՐՍ

«ԱԴՐՊԷՋԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԾԱԳՈՒՄԸ»

Անցեալ տարուան օգոստոսին, «Կովկաս» ամսագիրէն առնելով, թարգմանաբար «Յառաջ»ի մէջ ներկայացուցինք ադրբէջանցի Ռուստամբէյլի Շէֆիի պատասխանը՝ մեր մէկ յօդուածին առթիւ։ Այդ պատասխանին մէջ Ռուստամբէյլի Շէֆին Ադրբէջանի խորհրդայնացման պատասխանատուն կը նկատէր Հայաստանի կառավարութիւնը, որ իբր թէ գաղտնի համաձայնութեան գալով խորհրդային իշխանութեան հետ, դիւրացուցած է վերջինիս մուտքը Ադրբէջան։

Մեր կարծիքն այն է եղած, թէ Ադրբէջանի խորհրդայնացման բուն յանցաւորները այդ երկրի պետական ղեկավարներն են եղած, որոնք համաձայն Թուրքիոյ թելադրանքներուն, յօժարակամ անձնատուր եղան բոլշեւիկներուն։ Մեր այդ կարծիքն աւելի կը հիմնաւորուի, երբ ստուգանարար կը ծանօթանանք Ադրբէջանի 1918-20 պետական կեանքին։ Այս տեսակէտէն շատ հետաքրքրական է Ադրբէջանի կառավարութեան անդամներէն (անկուսակցական) մէկուն մը յօդուածը, որ տպագրուած է «Կավկազ»ի վերջին դեկտեմբեր թիւին մէջ։ Յօդուածը ստորագրուած է «Ա. Ա. Ա.» սկզբնատառերով։ Կը թարգմանեմ ամբողջովին։

×

1918 նոյեմբեր 21ին, Բագու, «Մեթրոպոլ» հիւրանոցին մէջ տեղի կ'ունենար Ադրբէջանի կառավարական խորհուրդի նիստը՝ հանգուցեալ Ֆաթալի խան Խոյսկիի նախագահութեամբ... Կառավարական կազմը արտակարգ նիստի էր հրաւիրուած, որովհետեւ այդ օրերը Իրանէն կը սպասուէր անգլիական զօրաբանակ մը՝ զօրաւոր Թոմսընի գլխաւորութեամբ եւ անհրաժեշտ էր միջոցներ ձեռք առնել ադրբէջանեան պետական խախուտ նաւը դէպքերու վտանգաւոր ջրապտոյտէն ազատելու համար։

Թէեւ 12 նախարարներէն ներկայ էին միայն եօթը հոգի, բայց եւ այնպէս կ'որոշուի Ադրբէջանի խորհրդարանի անդամներու շուտափոյթ ընտրութիւն կատարել եւ բացումը կը նշանակուի դեկտեմբեր 7ին։ Խորհրդարանը պէտք է ունենար 120 հոգինոց կազմ՝ մէկ պատգամաւոր 25,000 բնակչութեան հաշուով եւ հեռագրով պիտի հաղորդուէր շրջանները որ ընտրութեան անցնին։

Նկատի առնելով որ կառավարութեան անդամներէն ոմանք կը բացակայէին Բագուէն, կ'որոշուի երկու օր վերջը հրաւիրել կառավարական խորհուրդի նոր նիստ՝ վերջնապէս հաստատելու համար պետական կարեւոր այս խնդիրը։

Տողերս գրողին Բժ. Ռաֆիեւի հետ միասին կը յանձնարարուի քարտէսի վրայ մօտաւորապէս գծել ընտրական շրջանները եւ յաջորդ նիստին զեկուցում ներկայացնել։ Աշխատանքը կատարուեցաւ եւ յաջորդ նիստէն երկու ժամ առաջ թէ նախորդ ժողովին մասնակցող եւ թէ հեռագրով կապուած կառավարութեան անդամները հնարաւորութիւն ունեցան ծանօթանալու մեր զեկուցման։ Կարծիքներու փոխանակութենէն յայտնի եղաւ, որ մեր առաջարկած ծրագիրը կը վայելէ բոլորի հաւանութիւնը։

Ճիշդ ժողովը սկսելու ատեն, խորհրդաւոր ձեւով դուրս կանչուեցաւ հանգուցեալ Նասիբ բէկ Ուսուպբէկովը, որ շուտով վերադարձաւ եւ մօտենալով ժողովը բացող Խան Խոյսկիին բաներ մը փսփսաց անոր ականջին։ Խան Խոյսկի յայտնեց, թէ իբրեւ հիւրեր եւ առանց ձայնի իրաւունքի կ'ուզեն նիստին ներկայ գտնուիլ Ահմէտ բէկ Աղա Օղլուն եւ Ռասուլ զատէն (երկուքն ալ կառավարութեան անդամներ չէին)...

Այդ լուրը որոշ շփոթութիւն առաջ բերաւ եւ արդէն ոմանք կ'ուզէին բողոքել, երբ դուռը բացուեցաւ եւ ներս մտան Ահմէտ բէկը եւ Ռասուլ զատէն։ Ստեղծուեցաւ բաւական անյարմար կացութիւն եւ շփոթութիւնն ընդհանուր էր... Միայն շփոթած չէին իրենք «հիւրերը»...

Այսպէս թէ այնպէս, Խան Խոյսկին բացատրեց ներկաներուն արտակարգ ժողովի հրաւիրելու շարժառիթները եւ կարդաց նախորդ նիստին արձանագրութիւնը։ Դեռ նախագահը իր ճառը չէր վերջացուցած, երբ խօսք ուզեց Ռասուլ զատէն եւ իրեն յատուկ շնական (սնիք) ոճով սկսաւ ապացուցանել, թէ մինչեւ դեկտեմբեր 7 շատ քիչ ժամանակ է մնացած եւ դժուար է խորհրդարանի պատգամաւորներ ընտրել։ Այս «յառաջաբանէն» վերջ, Ռասուլ զատէն, բանալով փակագիծերը, ցոյց տուաւ իր ինքնագլուխ միջամտութեան բուն նպատակը, այն որ ընտրուելիք պատգամաւորները կարելի է փոխարինել այն «ներկայացուցիչներով», որոնք անցած են համաձայն կուսակցական ցանկերու, ռուսական Սահմանադիր Ժողովին մասնակցելու համար։ Ատոնց մեծագոյն մասը կը գտնուի Բագու եւ այդ ձեւով կը կազմուի ապագայ խորհրդարանի կորիզը եւ «խորացնելով» ցանկերը եւ նորերը հրաւիրելով «սկզբնական թիւերու համեմատական չափով», հնարաւոր է լրացնել խորհրդարանի անդամներու պահանջուած 120 թիւը։

Որպէսզի իր առաջարկած «ժողովրդավար» ծրագրի ձգած տպաւորութիւնը քիչ մը մեղմացնէ, Ռասուլ զատէն սկսաւ համաշխարհային ընկերվարութեան յաջողութիւններու մասին խօսիլ, յիշատակեց Քէլմանսոյի անունը, իբրեւ այդ գաղափարներու դրօշակիր եւայլն։

Եւ այդ ամէնը կ'ըսէր մէկը, որ նոր էր վերադարձած Պոլիսէն։

Ոչ առանձին հաճոյքով, Ռասուլ զատէի տեսակէտը պաշտպանեց նաեւ Ահմէտ բէկ Աղա Օղլուն, զոր, երեւի իր անձնական յաջողութեան վրայ հաւատք չունենալով, հրաւիրած էր «հոտորը»։

Ի հարկէ, Ռասուլ զատէի ամբոխավար ելոյթին շարք մը նախարարներու կողմէ տրուեցաւ հարկ եղած պատասխանը։ Անոնք հանգամանօրէն բացատրեցին թէ նախորդ ընտրութիւններուն չէ մասնակցած Ադրբէջանի բնակչութեան 80 առ հարիւրը, թէ Ադրբէջանն այն ատեն այնքան էր կլանուած արտաքին թշնամիներու դէմ մղուած պայքարով, որ Սահմանադիր Ժողովով զբաղելու միջոց չունէր, թէ ընտրութեանց չէին մասնակցած Զաքաթալի, Նուխիի, Արէշի, Գէօքչայի, Լէնկորանի, Շամախիի շրջանները եւ Ղարաբաղի մեծ մասը, թէ, վերջապէս, Ադրբէջանը իր երկու նահանգներով ու մէկ շրջանով այնքան մեծ չէ, որ երկու շաբթուան ընթացքին հնարաւոր չըլլայ ընտրութիւններ կատարել եւայլն։

Սակայն, այդ ուժեղ փաստերը չհամոզեցին Ռասուլ Զատէն, որ ունէր իր ուրոյն ծրագիրը եւ որ, դժբախտաբար, նախապէս ապահոված էր կառավարութեան անդամներու ոմանց պաշտպանութիւնը... Այդ պարագան, Ահմէտ բէկի միջամտութիւնը եւ վարագոյրի ետեւ կատարուած աշխատանքները թուլցուցին նախարարներէն ոմանց կամքը եւ քուէարկութեան ատեն ձայները բաժնուեցան հետեւեալ ձեւով.— Մասնակցող 9 նախարարներէն հանգուցեալ զօրավար Մէհմանտարովը մնաց ձեռնպահ, չորս հոգի դէմ քուէարկեցին, իսկ չորս հոգի ալ՝ մէջն ըլլալով նախագահ Խան Խոյսկին, համամիտ գտնուեցան Ռասուլ զատէին։ Այսպիսով, ձայներու հաւասար բաշխումով, սակայն նախագահ Խան Խոյսկիի ձայնի առաւելութեամբ, Ադրբէջանն ունեցաւ իր «խորհրդարանը»։ Ռասուլ զատէի խորհրդարանը, որ ճառաբանելով յանուն միջազգային ժողովրդապետութեան, առաջին ծանր հարուածը հասցուց Ադրբէջանի ժողովրդավար կարգերուն։

Որպէսզի ինքնակոչ խորհրդարանը իրաւազօր չդառնայ, ընդդիմադիր նախարարներու պնդումին վրայ որոշուեցաւ օրինական ընտրութիւններ կատարել մէկ տարի վերջ։

Իսկ մինչ այդ, մենք ստացանք մեր առաջին խորհրդարանը, ուր շնորհիւ Ռասուլ զատէի եւ իր համախոհներու կիրարկած ձեւերուն, ներս մտան բոլորովին պատահական եւ երկրի կենցաղին անծանօթ մարդիկ, որոնք ապրած ըլլալով երկրէն դուրս, կորսնցուցած էին իրենց ազգային դիմագիծը եւ իւրացուցած էին Ադրբէջանին խորթ ու անհարազատ տեսակէտներ։

Խօսի՞նք դեռ այն մասին, որ Ռասուլ Զատէի խորհրդարանը Ադրբէջանին տուաւ այնպիսի «գործիչներ» ու «հայրենասէրներ», ինչպիսիք են Կարաեւը, Սանիեւը, Ղասըմբէկովը, Ադամալի օղլին, Մելիք-Եգանովը եւայլն, որոնք ցերեկը խորհրդարանին մէջ ամէն կերպ խոչընդոտ կը հանդիսանային կառավարութեան գործունէութեան, իսկ երեկոները քաղաքապետարանին մէջ համայնավար ժողովներ կը գումարէին եւ Մոսկուայի գործակալներու հետ միասին Ադրբէջանը խորհրդայնացնելու հարցը կը քննէին, զոր եւ յաջողեցուցին Ադրբէջանի իսկական կառավարութիւն չունենալուն պատճառով։

Այդ ձեւով նախապատրաստուեցաւ 1920 ապրիլ 27ի ողբերգութիւնը, երբ ադրբէջանեան ժողովրդի թշնամին ներխուժեց Բագուի փողոցներուն մէջ։ Եւ յարգելի «պատգամաւորները» իրենց կաշին փրկելով, լքեցին ժողովուրդը՝ առանց դիմադրութեան փորձ կատարելու։

Մեզ քաջ յայտնի է պատմական այդ խայտառակ դէպքը, որ սեւ բիծ մըն է այդ վայ-քաղաքագէտներու խղճին վրայ...

Հետաքրքրական է նշել, որ ադրբէջանեան պետութեան անկումէն 2-3 ամիս առաջ, Ռասուլ զատէն եւ իր համախոհները լսել անգամ չէին ուզեր խոստացուած խորհրդարանական ընտրութիւններու մասին։

Եւ գիտէք ինչո՞ւ։

Որովհետեւ երկրի բոլոր մասերուն մէջ վարչական պաշտօնները դեռ ամբողջովին Ռասուլ զատէի «կուսակցութեան» մարդոց ձեռքը չէր անցած...

×

Իբրեւ յօդուածին ծանօթութիւն, «Կավկազ»ի խմբագրութիւնը ի մէջ այլոց կը գրէ.—

«Քանի մը տասնեակ ձրիակերներ ու դատարկապորտներ ամէն գնով ուզեցին իրենց կաշին փրկել եւ թշնամիի հետ ամէնէն ստոր վաճառքի եկան»...

Այս գնահատանքին վրայ աւելցնելիք բան մը չունինք։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի։

Անձրեւը հեղեղանման վար կը հոսի, մինչ ես, հովանոցի մը պաշտպանութեան ապաւինած կը սպասեմ հանրակառքին որ կ'ուշանայ։

Հիւանդանոց պիտի այցելեմ։ Երիտասարդ մը, արդիական սերունդի ներկայացուցիչ մը, անկողին է գամուած։

Պիտի հարցնէք թէ ի՞նչ հիւանդութեամբ։ Սակայն կարելի բա՞ն է որ այս անորոշ ճամբաներու վրայ, ընդհանրապէս երիտասարդութեան մեծ մասը, բացի վարձու բարձին նուէրէն ուրիշ հիւանդութիւն ունենայ։

Այս տղա ալ վարձու բարձին նուէրն էր ստացած, փոխան քանի մը ֆրանքի։ Եւ ինչպիսի՛ նուէր, ինչպիսի ահաւոր ախտ, որ ոչ վերջ ունի եւ ոչ ալ արմատական դարման։

Պարսպապատ շէնքի մը առջեւն եմ։ Հիւանդանոցն է։

Ներս կը մտնեմ։ Քիչ մը ապշահար, քիչ մը յուզուած, չորս կողմս կը դիտեմ, հարցնելու համար մէկու մը թէ ո՞ւր է վեներական հիւանդութեանց յարկաբաժինը։

Գթութեան քոյր մը ահա ձեզ։ Արջեւ կ'իյնայ ու կ'առաջնորդէ։

Վերջապէս խոշոր սրահ մը ահա աչքերուդ առջեւ։ Պառկած են շարքով, քով քովի, մեծ թէ պզտիկ, տասնըհինգ տարեկան լակոտէ մը մինչեւ վաթսուն տարեկան վաւաշոտ։

Այդ յարկին մէջ բոլորն ալ հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն ազատ արտայայտուելու եւ քաղաքավարական կամ կենցաղագիտական սովորութիւններէն խուսափելու։

— Տիտօն, ... հր''... լռութիւն քիչ մը։

— Լռէ՛, լռէ՛ կրան փէր։

— Քեզի եմ, փըթի ֆօլօն, լռութիւն. արդէն բեռը չալկած ես, փոխանակ խելօքնալու, տակաւին ...

— Ի՞նչ կ'ըսես, մօն փօվրը կրան փէր, ի՛նչ բեռ, ի՛նչ խելօքնալ։ Այս ցուրտ ձմրան, հարբուխի եմ բռնուեր։ Կ'անցնի։

Խե՜ղճ լակոտ, տակաւին աղուամազ անգամ չէ թափած մեղրամոմ դարձած դիմագիծէդ, եւ տակաւին լրբութեամբ կը պոռաս։

— «Հարբո՛ւխ, հարբո՛ւխ» ...

Այցելութեան ժամն է։ Ծանօթ անծանօթ կը մտնեն ու կ'ելլեն։

Երիտասարդ մայրեր, իրենց դեռատի զաւակներուն սնարին քով կը փսփսան անկայունի սրտնեղութեամբ, եւ ժամանակ առ ժամանակ գուրգուրանքով։

Է՜հ, զաւակ է վերջապէս որ խաբուած է նենգ Եւային։

Եւ պատահաբար միտքս կուգան երգի մը սա բառերը.

Աշխարհի սկիզբից, էսպէս էր կնիկը
Ամէն դրան մի բանալի կը գտնի
կը
Օձի շուռիկով, խաբն է սատանան
Խեղճ Ադամը խնձորով խաբեց
կնիկը

Եւ սակայն, դժբախտ իրակա թիւն մը մեզի համար, չէ վարձու բարձերուն յաճախորդն մեծ մասը, որոնք չակած են բեռը, հայ երիտասարդներ են։

Եւ տակաւին ցեղի ազնուացմ բունդներու փոխանցման, եր սերդական կազմակերպութեան ուն կը խօսինք։

Տոքթ. Շ. Նարդունին «Հայ. ժ»ի մէջ մեր «Ցեղային թեան» մասին գրած ժամանակ, դէր ուրիշ դարմաններուն կա մարմնակրթութեամբ չափել ա բառը։

Իսկ «Յառաջ»ը ... տարիներ բեց ու գրեց եւ տակաւին կը

Սակայն, ահա ձեզ ցեղի ազ ցում, պատուաստում, եւ եր սերդական առաքինութիւն։

Երիտասարդութիւնը կը հա մաշի։ Արիւն կը թքնէ։ Ընդօր լով դուրսի բոլոր յոռի կողմերը, իսկ մարդասէրներն ու մարդ այսօր բախտախաղի առջեւէն դակի մրցումի կ'երթան, եւ ալ ... վարձու բարձերուն։

Այս ալ, այսինքն վարձու ձերն ալ, միթէ «մարդանք» չ եւ ինչպիսի՜ մարդանք։

Սակայն ձեզի պատմեմ ուրի ուրիշ բան մը, տեսնելու համար նահապետական սրբութեամբ հայ ընտանեկան յարկը, ի՛նչպէս պականի յանուն վարձու բար վայրկենական կիրքին։

Հիւանդանոցին մէջ, այն տակ տասնըհինգամեայ այդ լ ներուն քով կը պառկէր նաեւ Հայ մը։ Մօտ 35—40 տարեկա մուսնացած եւ երեք զաւակ տէր։ Այս ալ հարբուխ ունի, բորդ դարու «հարբուխ» ...

Հիւանդներէն մէկը ինծի կ'ը երբ հիւանդանոց կը մտնէ, կը բէ հիւանդապահուհիներէն, որ կինը քովը գայ, ըսէ թէ անցած ժամանակ կ'իյնայ եւ մնասուի։ Որպէսզի իմանալով բան, կինը չըլլայ թէ ըննա դժբախտութեան մը պատճառ նայ։

Եւ կը խնդրէ որ երկար վէր մը տան ոտքը կապելու համար, պէտզի երբ կինը գայ՝ ցուցնէ բապէս ոտքն է ցաւը։

Ժամանակ մը այսպէս կը խաբել ե՛ւ կինը եւ իր պարագա։ Սակայն, վերջ ի վերջոյ երեւ գայ ահաւոր իրականութիւնը։

Կռիւ, ծեծ, վիճաբանութիւն, տանք, հայհոյանք ու կշտամբ վե՞րջը ... ամուսնալուծման բան։

Ժամը երեքն է։

Գթութեան քոյր մը, սպիտա զուսաններու մէջ, իր սլացիկ կը ցել։

Մեկնումի ժամն է։ Սրահը կը պարպուիլ։ Եւ հիմա նոյն պա նոլորտը եւ նոյն բնակիչները։

Բակին մէջ, ելքի դրան մօտ, բաններուն վրայ բազմած են ղան հիւանդներ որոնք արեւի կ'առնեն։ Կին մը ահա ձեզ, որ պիտի ըլլայ ...

Սակայն ո՞վ է սա մռայլ դէմ երիտասարդը, որ կանգնած է տարբեր փիլիսոփայի մը անհ թեամբ եւ կը դիտէ աս ու ան։

Ընկերակից մը կ'ըսէ թէ Հա թոքախտաւոր։

Ցաւագին ողբերգութիւնը ար դոց տակաւին կ'արձագանգէ մէջ։ Եւ ես խոր յուզումով, թով կը փախչիմ.

Թշուա՛ռ երիտասարդութիւն

ՀՐԱՉ

ԾԻԾԱՂ

Ռումանիոյ թագաւորը սովոր ունի ամէն հանդէսներու, դա ռանդ տղան միասին տանելու։

Օր մը գահաժառանգին ձի դէսի մը մէջ, միշտ հօրը ձիէն լի կ'ըմբոստանար, հակառակ գ լուն.

Հայրը.— Տղաս, ձիդ չես զսպել։

— Այո, բայց անկարելի կ կեցնել։ Հայրիկ, ձիս անգամ գ ձեզմէ առաջ ես թագաւորած

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիր թղթակիցներէ իրենց գրութի գրել թուղթին մէկ երեսին վր ընթեռնելի եւ [illegible]։

ԾԻԾԱՂ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Յունուար 11ի իրիկունը Ալֆորվիլի Տր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը տօնեց «Մանուկներու Օր»ը, Հայ Ակումբի մէջ։

Ինչպէս ամէն հանդէսներուն, այդ օրն ալ Ալֆորվիլի ժողովուրդը եւ մանաւանդ ծնողները լեցուցած էին սրահը ուր պիտի տեսնէին ու լսէին իրենց սրտահատորներու հայերէն արտասանութիւնները, երգերը եւ թատերախաղերը։

Երբ հանդէսը բացուած յայտարարուեցաւ ու բեմին վարագոյրը բացուեցաւ, կարգով շարուած տեսանք ամբողջ դպրոցականները, կոկիկ հագուած։ Անոնց թիւը արդէն 100ը կ'անցնէր։ Վարժուհին երեւցաւ եւ տղաքը սկսան երգել։ Առաջին խմբերգէն վերջ եղան արտասանութիւններ Օր. Ալթունեանի կողմէ «Նոր Անին», որ շատ յաջող էր, նոյնպէս Օր. Սերոբեանի արտասանութիւնը։ Յետոյ երգուեցան երկու խմբերգներ ու եղան արտասանութիւններ Վարդգէս Պետրոսեանէ, Թադէոս Դաբբինեանէ եւ Քրիստ. Նէտլեանէ նոյնպէս շատ յաջող, մանաւանդ եօթը փոքրիկներու կողմէ եղած արտասանութիւնը՝ «Ամէնէն ուժովը», որ ժողովուրդը խնդացուց։

Առաջին բաժինը վերջացաւ նուագարաններու երգով։ Զուիթակահարներու կուրծքերը զարդարուած էին ձերմակ ժապաւէններով, որոնց վրայ ուսուցչուհին գրած էր հետեւեալ վերտառութիւնը՝ ոսկեզօծ գրերով.— «Մանուկ մը կրթել ազգ մը կրթել ըսել է»։

Փոքրիկ դադարէ մը վերջ սկսաւ Բ. բաժինը Տիկ. Էլլէն Բիւզանդի ճառով։ Տիկինը իր սահուն ոճով բացատրեց այդ օրուան նշանակութիւնը եւ յայտնեց ծնողներուն թէ «այս բոլոր հաճոյքը զոր դուք կը վայելէք ձեր զաւակներու երգերն ու արտասանութիւնները լսելով, կը պարտիք հայ լեզուին, հայ դպրոցին։ Կ. Խաչի մասնաճիւղը աշա քանի տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոցը հազար ու մէկ զոհողութիւններով։Ծնողներն ալ օգնելու պարտականութիւնը ունին, կանոնաւորապէս վճարելով անոնց ամսականները որ շատ աննշան գումար մըն է»։

Տիկին Է. Բիւզանդ յետոյ ողջոյնի խօսքեր ուղղեց Շրջ. Վարչութեան կողմէ որուն անդամուհիներէն ըլլալով իրեն էին յանձնած մասնակցելու պարտականութիւնը։ Այս առթիւ ըր-նորհակալութիւն յայտնեց դպրոցիւ-ուսուցչուհի Տիկ. Խաչիկեանի, որ ջանք չէր խնայած կոկիկ հանդէս մը պատրաստելու համար։ Նոյնպէս շնորհակալութիւն յայտնեց նախկին ուսուցիչ Պ. Սիմոնեանին որ «Կողով մը երախ» փիէսը պատրաստած էր։

Բանախօսութենէն վերջ փոքրիկները պարեցին ու երգեցին Կաղանդի պարը, յետոյ ծաղիկներու եւ պարտիզպանուհիներուն երգախառն պարը, որոնք շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն մը թողուցին։

Ապա մեծերու կողմէ ներկայացուեցաւ «Որբուհին» որ անցաւ շատ յաջող, մանաւանդ ինքը որբուհին, որուն երգած երգերը իր ձայնին քաղցրութեամբ կը յուզէին բոլորը։ Բ. ներկայացումն էր «Կողով մը երախ»ը որ նոյնպէս յաջող անցաւ։ Երրորդ «Բանտարկուած պարիկը» երեք որբորդներու կողմէ որ զուարճացուց ժողովուրդը։

Տր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը չոր միրգեր բաժնեց բոլոր մանուկներուն, մանաւոր տուփակներու մէջ։ Այդ բոլոր աշխատանքները տարած էին վարչութեան անդամուհիները։ Եւ իրենց առենապետուհին՝ Տիկ. Պետրոսեան։ Ապրի՜ն Ալֆորվիլի Տր. Կ. Խաչը եւ իր ժրաջան անդամուհիները։

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Փրոֆ. Բեդելեան կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ (18 դեկտ.) հետեւեալ խորագրին տակ.— «Ուսանողութիւնը պէտք է կուլտուրականութեան օրինակ տայ».—

Քաղաքակրթութեան ներքին էութիւնը յարգանքն է դէպի մարդը։ Իսկ մեր մէ՞ջ։ Բաւական է իրիկուան օրինակ յիշել համալսարանի փողոցին անկիւնը, հանրակառքի կայարանի պատկերը։ Խումբ մը սպասողներ «Վերին կոլոյ» հանրակառքը։ Ուսանողները եւ ուսանողուհիները կը թափին հանրակառքին վրայ՝ իրար հրելով եւ աղաղակելով։ Իսկ առաջուց սպասողները շատ անգամ կը մնան հոն ուր էին՝ չկարենալով հանրակառքին ներս մտնել։ Ես, հակառակ այդ հրմշտուքին, օր մը յաջողեցայ հանրակառքէն ներս մտնել եւ ըսել ուսանողներէն մէկուն թէ իրենց վարքն ու բարքը, կառքէն ներս մտնելու ժամանակ, թոյլատրելի չէ։ Ինծի պատասխանեցին.— «Կեանքը պայքար է»։ Շատ անգամ երիտասարդները կը գրաւեն մօր եւ երախային տեղը, առանց ուզելու տեղ տալ անոնց։ Օր մը կոյր տեղ ունեցաւ հանրակառքին մէջ այդ վարմունքը ցոյց տուող երիտասարդի մը դէմ, զոր բռնի հանեցին իր գրաւած տեղէն։

Մեր բարձրագոյն դպրոցներուն մէջ ուսանողներէն ոմանց համար սովորական բան է իրարու հայհոյելը, իրարու վրայ զոռալը, իրարու հետ բարկութեամբ խօսիլը, իրարու հանդէպ արհամարհանք ցոյց տալը, եւն.։ Ուսանողները խելօք կեցած չունին նաեւ դասախօսութեանց ժամանակ կամ աշխատանոցներու մէջ, ուր աղմուկը կը տիրէ բոլորովին։ Իսկ թէ ի՛նչեր կ'ընեն, ի՛նչ անասելի աղմուկ կը հանեն դասամիջոցին, պէտք չկայ ըսելու։ Այս անասելի վարքը ուսանողութեան մէջ աւելի շատ աչքի կը զարնէ այն դասարաններուն մէջ որոնք բաժնուած են գլխաւոր շէնքերէն։ Ուսանողները զանազան մտած ժամանակ իրար կը հրեն գոռում - գոչումով։ Քաշուելու ոչ մէկ տրամադրութիւն, եթէ ներս մտած է դասախօսը եւ կանգնած ամպիոնին վրայ։ Ժխորը, աղմուկը, կանչը, խօսակցութիւնը, երթալ-գալը կը շարունակուին, կարծես ներս մտած չըլլար դասախօսը։ Ինծի ծանօթ բարձրագոյն դպրոցներէն մըքանիչը չահած է Անասնաբուժական Համալսարանը։ Սակայն միւս բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ ալ կացութիւնը տարբեր չէ։ Փրոֆէսէօրը եկած կանգնած է իր տեղը։ Պէտք է սկսի իր դասաւանդութիւնը, սակայն ահա ուսանող մը յառաջ կ'երկարէ ոտքերը, եւս կը տարածէ ձեռքերը եւ որչափ ուժ ունի՝ կը յօրանջէ ... Երբ այդ մասին փրոֆէսէօրը իր զարմանքը կը յայտնէ ուսանողին, փոխանակ ներողութիւն խնդրելու, կը պատասխանէ ուսանողը.— «Մարդանքի պահուն մեզի կը թելադրեն այսպէս յօրանջել մերթ ընդ մերթ»։ Սովորական երեւոյթ է փրոֆէսէօրներուն համար տեսնել, դասարան մտած ժամանակ, որ ուսանող մը լրագիրը բացեր կը կարդայ, չի ծալլեր, չի վերջացներ ընթերցումը, հո՞գն է թէ դասախօսը եկած է եւ դասաւանդութիւնը սկսած։ Դասամիջոցներուն՝ շատեր կ'երգեն։ Բայց երբ «երգ» կ'ըսեմ, չկարծէք թէ կանոնաւոր երգի մասին է խօսքը, ուսանողը կը պոռայ ինչքան ձայն որ ունի, օրինակ տուն մը Ռիկոլեթթոյէն, թէեւ միշտ սխալ, եւ անտանելի եղանակով։

Երբեմն ուսանողը միասին կը բերէ մանտոլին մը եւ կը նուագէ դպրոցին մէջ։ Փրոֆ.ը բարկացած, դիտողութիւն կ'ընէ, իսկ դասարանաւորը կ'ըսէ.— «Ի՞նչ է պատահեր, հօ՛, երկար չի տեւեր»։ Երբ պատահի որ դասախօս մը բացակայ է, ուսանողները առանց նկատի առնելու թէ քովի դասարանին մէջ սկսած է դասաւանդութիւնը, կը սկսին «լեզգինկա» պարել, ծափ զարնել, պոռալ - գոռալ։ Մինչեւ որ քովի դասարանէն փրոֆէսէօրը գայ եւ ըսէ.— Ի՞նչ կ'ընէք, կարելի՞ բան է որ առտուան ժամը 10ին, աշխատանքի ժամանակ, պետական հաստատութեան մէջ արտօնուած ըլլայ ցատկել, պարել, պոռալ, ծափ զարնել»։

Համալսարանի պարտէզին մէջ աքասիայի ծաղիկները իրաւունք չունին բացուելու,— ուսանողները կը փրցնեն, ճիւղերով միասին, ու գետին կը նետեն։ Բակերու, պարտէզներու մէջ ծիրանը չի հասնիր, ուսանողները ծառ կ'ելլեն, կը փրցնեն խակ ու կանանչ պտուղները։ Համալսարանի բակին մէջ ուսանողները եւ ուսանողուհիները շարունակ քար կը նետեն ծառերուն, կը թողնեն իրենց սիրած «ցոկոլը», բայց յաճախ քարը կը հանդիպի համալսարանի պատուհաններուն եւ ապակիները կը փշրուին կը թափին։ Ուս. ժողովներու եւ խորհրդակցութիւններու մէջ սովորութիւն ունին ուշ գալու կէս ժամ մէկ ժամ, դեռ աւելի։ Թէ ի՛նչքան ժամանակ կը կորսուի սպասողներուն համար եւ երկրի աշխատանքի ուժի տեսակէտով, աւելորդ է հաշուել։ Եւ զարմանալի է որ բոլոր ուշացողները, անոնք որ ժողովի կուգան կէս ժամ վերջ, կամ ժողովը աւարտելու ժամանակ, ձեւի համար է, որպէսզի կարծուի թէ շատ զբաղած են, փնտռուած մարդիկ են, բնաւ չեն կրնար հասնիլ իրենց գործերուն։

«Քաջ Նազար»

Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է եւ խոր գնահատութեան արժանացած Հայաստանի երիտասարդ երաժիշտներէն Ցարօ Ստեփանեանի օփերան, «Քաջ Նազար»ը։ Այս գործին մասին պիտի խօսինք «Միտք եւ Արուեստ»ի բաժնին մէջ։ Այսօր կուտանք բեմադիր Մ. Թաւրիզեանի կարծիքը.—

Ցարօ Ստեփանեանի «Քաջ Նազար» օփերան, ձեր կարծիքով, շատ արժէքաւոր լումայ մըն է եւրոպական երաժշտական գրականութեան մէջ։Իսկ հայկական օփերայի զարգացման մէջ «Քաջ Նազար» կը հանդիսանայ այնքան արտասովոր, այնքան ինքնատիպ ու թարմ գործ մը, եւ այնքան կը հակասէ «աւանդական» օփերայի ծանօթ տեսութեան, որ ապահովաբար նոր, չափազանց խիզախ քայլ մըն է դէպի յառաջ, իր ձեւերով, արտայայտութեան միջոցներով եւ բովանդակութեամբ։

«Քաջ Նազար»ը կը պատկանի այն օփերաներուն կարգին, որոնք նոյն իսկ վարժ ականջի համար մէկ անգամէն չեն պարզեր իրենց բոլոր հարստութիւնները։ Ուշի ուշով ունկնդրելէ վերջ, ես նորանոր գեղահնչուն էջեր կը գտնեմ այս օփերային մէջ։

Օփերային ամենաուշագրաւ թիւերէն մէկը պէտք է համարել առաջին գործողութեան բաւական թանձր նուագակցութիւնը (instrumentation), որ զգալի վնաս կը հասցնէ ձայնական եւ արտասանական արտայայտութեանց։

Եթէ մէկ կողմ ձգենք այդ փոքրիկ թերութիւնները, որոնք դիւրին է սրբագրել, հեղինակին երաժշտական-թատերագրական մտածողութիւնը, իմ կարծիքով, կատարելապէս ճիշդ է եւ կ'երաշխաւորէ անոր ապագայ աճումը։

Օր. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
եւ
ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ամուսնացած
Լիոն, 12 յունուար 1936

«ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

Revue de Moscou (Թիւ 6) կը հրատարակէ յօդուած մը, Բ. Վրոնսկիի ստորագրութեամբ, որ եթէ նորութիւն մը չի բերեր մեզի, այսուհանդերձ կ'աշխատի ծանօթացնել երկրի շինութիւնները,— յօդուածը զարդարուած է 8ոխ պատկերներով, որոնք կը ներկայացնեն Երեւանի փողոցները, լրագրավաճառները, Լէնինականի մանարանները, զանազան յուշարձաններ, Պետ. Թատրոնը, բընակարաններ, եւն.։

Այս յօդուածագիրը եւս տողորուած է այն ռուս «մեծապետական» սնափառութեամբ, որուն յանկերգն է ըսել թէ Հայաստան աւերակ էր, հայ ժողովուրդը գետնափոր տուներու մէջ կը բնակէր, գրել - կարդալ չէր գիտեր, բայց երբ Մոսկուա իր իշխանութեան տակ առաւ երկիրը, սունկի պէս բուսան գործարանները, բնակարաններ եւ հայ ժողովուրդը սկսաւ գրել - կարդալ ...

ՏԻՍԱԼ

Պարահանդէսին մէջ.
— Օրիորդ, կը հաճի՞ք յայտնել ձեր անունը։
— Այո՛, երբ ձեր մականունով կոչուիմ։

✕

Ուսուցիչը.
— Տղաս, երբ մեռնիս, ի՞նչ գործի փափաք ունիս։
— Գինեպան ըլլալու։
— Ի՞նչ պատճառով։
— Որովհետեւ հայրս չրացակայի տունէն։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՃՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 յունուար.— Տարօնի նահանգային Միութիւնը յուն ուար 12ին սարքած էր ընտանեկան խնճոյք մը, Պառ Վէնտալի մէջ։ Ժամուկէս առաջ կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը։

Ժամը 3.30ին բացումը կատարեց հայրենակից Յ. Խանոյեան։ «Դարձեալ փայլեց» խմբերգէն յետոյ նախագահը շեշտեց թէ մենք բաժնուեցանք այն պատճառաւ որ իրար չկրցանք հասկնալ, բաժնուող խմբակը կը կարծէ որ մենք հակառակ ենք ներգաղթին եւ վերաշինութեան»։ Սխալ է, մենք ալ անոնց չափ եւ անոնցմէ աւելի կը սիրենք մեր հայրենիքը։ Տարօն աւանի շինութիւնը մեր ուժերէն վեր է, սուտ է ինչ որ կը գրեն ու կը խօսին իրենց ժողովներուն մէջ։ Տարօնցի բեկորները ամբողջութեամբ բաժնուոր են եւ այսօրուան գործը կուլթուան հետեւանքով եթէ իւրաքանչիւրը կը պահէ իր ընտանիքը, մեծ հերոսութիւն է։ Մեր ծրագիրը երբեք չենք փոխած։ Անոր մէջ չէ գրուած է հայրենիքին օգնել, նմանապէս ներգաղթին։ Ուրեմն թէեւ բաժնուած, սակայն պէտք է բարի նախանձով աշխատինք օգնել մեր հայրենակիցներուն, եւ մեր հայրենիքին։ Պ. Մ. Մելքոնեանի մենքերգէն յետոյ արտասանեցին Ազնիւ եւ Ասատրիկ Հայրապետեաններ, նմանապէս փոքրիկն Գառնիկ Տէրոյեան եւ Վ. Տէմիրճեան։ Գեղամ Փօլոսեան բոլոր հայրենակիցներուն Ամանորի առթիւ մէկ մէկ նուէր բաժնեց ... իր գրաւոր բանախօսութեամբ, խնդացնելով հանդիսականները։ Օրուան բանախօսն էր Ե. գէշ Մխիթարեան, որ մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց հանդիսականները, ի յարգանս Տարօնի նահատակներու յիշատակին։ Յետոյ ընթերցեան անեղով ողջունեց Յ. Թումանեանի «Աստղաթիւն ձեզ, մեր հսկայ սարեր» խօսքը, բացատրեց թէ մեր ժողովուրդը դարերէ ի վեր հասկցած է խաղաղութեան իմաստը եւ զայն արժեւորած իր երգով,— երգը մշակին, երգը կոլտուրին, երգը յեղափոխութեան։ «Այսօր շատ աւելի խաղաղութեան պէտք կը զգայ, քանզի տարողութեամբ աշխարհի չորս հովերուն՝ ան պէտք է պահէ իր միասնականութիւնը։ Այսօր Տարօնցին ալ բաժնուած է երկու ճակատի, չբաժնուած արդէն ոչինչ էինք, ունինք ծով կարիքներ թէ սրտասանահամար եւ թէ մայր հայրենիքի բեկորներուն համար եւ երկրի վերաշինութեան համար»։ Այս առթիւ օրինակ բերաւ իրենց ընտանիքի բաժանումը եւ իր մեծ մօր անէծքը բաժանման պատճառ եղողներուն։ «Մեր պայքարը հայ ժողովրդի ապատութեան համար կուեցան, վկայ Սեպուհ, Մուրատ, Անդրանիկ որոնք եկան մեր աշխարհը եւ իրենց արիւնը խառնեցին մեր հերոսներուն արեան։ Հայրենիքը մեզի համար սրբութիւն է, ինչ դաւանանքի ալ պատկանին անոնք, բնաւ խտրութիւն չենք կրնար դնել Հայաստանի պարող Տարօնցիներուն եւ արտասահմանի Տարօնցիներուն միջեւ»։ Նոյն պահուն սրահ կը մտնէր Սմբատ Բանախօսը շարունակելով իր ճառը եւ շնորհաւորելով հիւրը, շեշտեց թէ այսօր նոյն հաւատքով կ'ապրին թէ բաժանումը խաչելութիւն է։ «Կը հաւատայի թէ ուրիշ դաւանակիցներ կը բաժնուին, բայց ոչ Տարօնցին, Վասպուրականցին կամ Սալնոյ Ձորցին։ Մեր մէջ գոյութիւն պէտք չէ ունենան հատուածական խնդիրներ, երբ խնդիրը կը դառնայ հայրենակցական գետնի վրայ»։

Յետոյ արբեներու վարչութեան խմբապետ Պ. Սէթեան չարժանկարով ցոյց տուաւ նահատակ հերոսներ, Մ. Վարանդեանի թաղումը եւ ուրիշ պատկերներ։ Ներկայացուեցաւ նաեւ «Աննէյի Թուղթը» Պ. Պ. Գ. Փօղոսեանի եւ Պ. Ծէրաթեանի կողմէ։ Ամէնէն վերջը սկսաւ կերուխումը, հայկ. պար, լօթօ։ Ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն։ Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն։

Խ. Դաւիթեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Քամպրիճ (Լիվըփուլիս) համալսարանին ուսուցիչներէն Տոքթ. Ե. Պալթրուշայթիս, որ ծանօթ է վրացական եւ հայկական ճարտարապետութեան մասին իր հրատարակած բազմաթիւ գործով եւ որ նոր աշխատութիւն մը մամուլին յանձնած է վրացական եւ հայկ. ճարտարապետութեան մասին հրապարակաւորումին, հրաւիրուած է Լոնտոն, երկու դասախօսութիւն կարդալու համար Warburg Instituteի մէջ, 3, Thames House, Millbank, London, S. W. I., նիւթ ունենալով «Հայկական ճարտարապետութիւնը եւ զոթական արուեստը»։ Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան յունուար 22ին եւ 29ին, ժամը 5.30ին։

Վստահ ենք որ Լոնտոնի մեր հայրենակիցները պիտի օգտուին այս առիթէն ծանօթանալու համար երիտասարդ գիտնականին տեսութեանց։

Տոքթ. Պալթրուշայթիս փետր. 4ին Փարիզի համալսարանին Արուեստի եւ Հնագիտութեան Կաճառին մէջ (Ամբոնի տը լ'Օպսերվաթուար մօտ) եւ 8 փետրուարի չորսին իրիկունը Հայ Մտաւորականներու Ակումբին մէջ պիտի խօսի հայկական ճարտարապետութեան եւ զոթական արուեստին յարաբերութեանց զանազան երեւոյթներուն վրայ։

ՃԱՓՈՆԻ ՆՈՐ ՀՆԱՐՔԸ.— ԱՆԿԱԽ ՄՈՆԿՈԼԻԱ

Ներքին Մոնկոլիոյ վարիչներէն իշխան Թէհ Վանկ անկախ հռչակեց այդ երկրամասը, աջակցութեամբ սահմանակից Մանչուրիոյ եւ հետեւաբար Ճափոնի։ Այս անջատումով, Ճափոն ոչ միայն կ'ընդարձակէ իր ազդեցութեան գօտին, այլեւ նոր պատուար մը կը կազմէ Խորհրդ. իշխանութեան դէմ։ (Արտաքին Մոնկոլիան կը գտնուի ռուսական տիրապետութեան տակ)։

Հաւանական է որ նոր պետութիւնը կայսրութեան վերածուի, միշտ ընդ հովանեաւ Ճափոնի։ Տարակոյս չկայ թէ այս վերջինը պիտի շարունակէ գործել, ամբողջ հիւսիսային Չինաստանը անջատելու եւ իր ազդեցութիւնը մինչեւ խորհրդային սահմանները երկարելու համար։

ՄԱՄԱՆԱԳԻՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ա՜Խ, ԵԱՎՐՈՒՍ, ՎԱԽՆԱՄ ԹԸ...

Գ. Շողակաթի եւ Յ. Ակինեանի յիշատակին

— Մայրի՛կ ...
— Ջագո՛ւկս ...

Սարսափի թունելներուն մէջ կը գտնուէինք։

Ամբողջ մարդկութիւնը վառօդի եւ արիւնի հետ կը խաղար ...

Թուչ մը հաց, պնակ մը ապուր կամ դլուխ մը սոխն ու սխտորը աւելի արժէքաւոր էին, քան մարդկային կեանք մը։

Գարիի հասկ մը փրցուելուն համար տեսնուած էր որ կանաչ արեւ մը անշնչանայ դնդակի մը սուլումով ...

✕

Իր ժրաջան ու սիրունիկ եղներու, Արապին ու Պօղոյին մսուրները լեցնելէ վերջ,— կարծես իր հայրենի տան «Սիրամ»ն ու «Տիլպէր»ն եղած ըլլային — շոյեց ու փայփայեց անոնց կռնակը համբուրեց ճակատները՝ մինչ անոնք փշփշալով կը լափէին խառնուած խոտն ու յարդը։

Կը սիրէր զանոնք անկեղծօրէն։ Ինչ փոյթ թէ անոնք Թուրքի մը կը պատկանէին։Չէ՞ որ անոնք ալ իրենց տան մէկէ աւելի «ջուխտակ» եզներուն նման կ'աշխատէին օրն ի բուն, երբեմն արօր քաշելով, երբեմն ալ կամ զարձնելով։

Յետոյ անոնք ամառ թէ ձմեռ անբաժան էին իրմէն, դաշտերը թէ ախոռին մէջ, իր անկողինն անգամ Արապին կողքին կը գտնուէր, ախոռին մէջ, փայտէ խշտեակի մը վրայ։

Արապին ու Պօղոյին պէտք եղածը հոգալէ վերջ,ուղղուեցան դէպի դուռ աղային միւս տունէն խոտ բերելու ու մանրելու, սիրունիկ եզներուն գիշերուան կեր պատրաստելու համար։

Բայց, երբ քայլերը դէպի դուռ յառաջցան, աչքերն ալ յառեցան դէպի փոքրիկ տաշտը հացին, որ կը սպասէր այդտեղ, ախոռէն քիչ մը բարձր «սաքու» կոչուած տան օճախին անկիւնը, որուն մէջ հազիւ գտնուէր քանի մը հատ գարեհաց, իր ծառայած տան 5—6 հոգինոց ընտանիքին իրիկուան ճաշին համար։

Աչքերը ինկան փոքրիկ տաշտին վրայ ակամայ, եւ ոտքերը կանգ առին դրան սեմին առջեւ։ Մէկ ձեռքը նետած էր դէպի դուռը բանալու համար, բայց աչքերը չէին հնազանդիր ձեռքին ու քայլերուն, կը նայէին փոքրիկ տաշտին, չատոնց պարպըւած սատմոքսին ճնշումին տակ, որ կը փետեկտէ սիրտը ճանկռտելով։

Այդ միջոցին ահա միտքն ինկաւ ու աչքերուն առջեւ պատկերացաւ, երբեմնի իրենց մեծ տան հսկայ փուռով եւ երկայն հասակով խմորին տաշտը, որ 25 հոգինոց ընտանիքի մը մէկ շաբթուան հացին խմորը մէկ անգամէն կը պարտկէր իր լայն փորին մէջ։ Ու բազդատութիւնն ըրաւ երեւակայութեամբ այդ գաճաճ տաշտուկը իրենց հսկային հետ ... Մտածեց երկար, խորասուզուեցաւ իր յոյզերուն մէջ, որ այնքան խոր էին ու անդարմանելի ...

Պատկերացուց աչքերուն առջեւ, նաեւ իրենց ցորենի ու ալիւրի անկուշտ փայտէ շտեմարանները ... Մայրիկին եւ հարսային (հօրեղբօր կին)խմոր շաղուելը կէս գիշերէն մինչեւ արշալոյս, քիչ առաջ բացատրած խաչոր տաշտին երկու կողքերուն ծնկլըվար։ Թեւերը մինչեւ արմուկ սոթտած, բռունցքները արագ - արագ եւ անխնայ կը մխուէին մինչեւ արմուկները ու կ'ելլէին չա՛թ -չո՛ւթ ձայներ հանելով։

Քիչ յետոյ լրացած ու գոցուած էր մանաւոր լաթերով քասխելու համար։ Առաւօտեան երբ կը բանային, խմորը բարձրացած կ'ըլլար տաշտին եզերքներէն դուրս թափելու աստիճան։

Եւ ահա մեծ մայրիկը թոնիրի կողքին մինչեւ իրիկուն։ Զարկա ու հանեց թոնրի փորէն։ Լեցուեցաւ ամբողջ տանն երեսը ցորենի երկար լաւաշ հացերով, փռուած պաղելու համար։ Յետոյ, դէզ - դէզ շարուեցան «տարծոց»ներուն վրայ։ Հատնե՜լ կար այդքան դէզերուն ...

Բայց ահա շուտով չքացան այս բոլորը աչքերուն առջեւէն։ Կարծես գլուխը պտոյտ կուտար, աչքերը գոցուելու պէս եղան կոպերուն ծանրութենէն։ Ա՜խ քաշեց սրտին խորէն, որքա՜ն անօթի էր, ստամոքսը պարապ էր բոլորովին։ Նորէն ա՜խ մը քաշեց երկար, «ախ հիմա մեր տարծոցին մէկը հոս ըլլար» ... զառանցելով։

Բայց ափսոս որ այս երազ էր եւ երեւակայութիւն միայն։ Իրականութիւնը այլ էր ու շատ դառն։ Արդեօք այդ գաճաճ տաշտուկէն մէկ հատ գարէ հացիկ մը բաժին պիտի իյնա՞ր իրեն ...

Մտածեց սաոր վրայ, եւ ինքզինքը հաւքելով դուրս նետեց մութին մէջ, եւ քայլերը տարաւ դէպի իր գործը — աղային միւս տունէն խոտ բերելու եզներուն համար։

Եղանակը աշուն էր ու նոյեմբեր ամիս։ Օդը չուտ էր մթնած ու շատ խոնաւ էր օդը։ Դանդաղ, բայց ազդու հով մը կար գիւղին վրայ, ու իջած էր փողոցներուն մէջ։

Ձեռքերը խաչաձեւ կուրծքին վրայէն, տարաւ տեղաւորեց անութներուն տակ, որոնք ճաթռտած էին ու կը սոսկային ցուրտ հովէն աղնտուելով։ Վրան հագուստ եւ ոտքերը ոտնաման կայի՞ն — չէր զգար։ Բայց ի՞նչ ընէր, ան կրնար միայն ձեռքերը պատսպարել անութներուն տակ խոթելով, մարմի մնացած մասերուն ի վիճակի չէր բան մը ընելու։

Ինքզինքը յանձնած անգութ ցուրտ հովին, ակռաները իրար զարնելով քալեց, կորեց իջաւ փոքրիկ փողոց մը ու կանգ առաւ գիւղին մէջքին, հարիւրեակէ մը աւելի տարիք ունեցող հսկայ թթենիին տակ, որ կարծես թեւերուն տակ առած էր ամբողջ գիւղը։ Մտաւ հաստաբուն թթենիին խոռոչին մէջ, վայրկեան մը հովէն պահուելու համար։ Թթենիին վերջին մնացորդը դեղնած ու արմատները սատած տերեւները հատ - հատ փրթելով, ու օդին մէջ ճօճուելով վար կ'իյնային։ Եւ կարծես անոնք ալ իր նման ցուրտէն պաշտպանուելու համար կը հաւաքուէին քովը թթենիին խոռոչին մէջ։Չէ՞ որ անոնք ալ մերկ էին ինչպէս ինք, մաած ու սեւցած էր իրենց գոյնը, ինչպէս իր մարմնին զանազան մասերը։

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Բացի խտալեւհապէշական հարցէն, խօսակցութեան նիւթ պիտի դառնայ Գերմանիոյ աշխուժացեալ գործունէութիւնը՝ քաղաքական գետնի վրայ: Պ. Լավալ եւ Լեհաստանի վարչապետը մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենան Տանցիկի եւ ուրիշ հարցերու մասին: Պ. Լիթվինով պիտի փորձէ Ա. Դ. Խորհուրդին աջակցութիւնը ապահովել, Ռուրուկուէյի հետ ծագած վէճին առթիւ: Խորհուրդին նստաշրջանը սովորաբար կը տեւէ մէկ շաբաթ. բայց հաւանական է որ փակուի վաղն իսկ, չորեքշաբթի, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի նախարարական տագնապին. մանաւանդ եթէ Անգլիոյ Թագաւորն ալ մեռնի:

ՀԱԲԷՇՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ...

Վէհիպ փաշա քանդէ՞ հրամանատար

Կիրակի ամփոփած էինք իտալական զեկոյց մը, որ ջախջախիչ յաղթանակ մը կ'աւետէր, հաբէշ մեռեալներուն թիւը հաշուելով 4–6000:

Եթովպական աղբիւրէ կը հերքեն այս լուրը, յայտարարելով թէ «երբեք չէ համապատասխաներ ճշմարտութեան եւ թէ հրապարակ հանուած է ազդելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին վրայ»: Հաբէշական զեկոյցին համաձայն, «հարաւային ճակատի զինուորները խուսափելու համար Իտալացիներու կազմակերպութիւններէն, անհրաժեշտ համարած են փոխել իրենց դիրքերը եւ աւելի ամուր վայրերու մէջ տեղաւորուիլ: Հետեւաբար Իտալացիները չեն կրնար պնդել թէ շատ մարդ սպաննած եւ բազմաթիւ գերիներ բռնած են»:

Ուրիշ աղբիւրէ ալ կը հաւաստեն թէ Եթովպիացիները հետեւելով իրենց աւանդական սովորութեան, կը պարպեն իրենց դիրքերը, Իտալացիները ներս քաշելու եւ աւելի ծանր հարուած մը տալու համար: Ամէն պարագայի մէջ, լուրջ գործողութիւններ տեղի կ'ունենան հարաւային ճակատին վրայ (Օկատէն):

Լուրի մը համաձայն Նէկիւսը որոշած է Ատիս – Ապէպա վերադառնալ: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ ռաս Տէսթա ետ կանչուած է եւ հարաւային ճակատի ընդհ. հրամանատար նշանակուած է Վէհիպ փաշա:

** Մեծ խրախճանք կը տիրէ Ատիս – Ապէպայի մէջ, ի նախատեսութիւն օդային ռմբակոծութեան մը, որ կրնայ պատահիլ այսօր, երեքշաբթի, Ատտուածայայտնութեան տօնին առթիւ: Կայս. հրամանագիր մը կը յանձնարարէ ժողովուրդին զգուշանալ համախմբումներէ: Այս պատճառով ջնջուեցան Մոգերու այցելութեան աւանդական արարողութիւնները եւ ուրիշ ծիսակատարութիւններ: Հազարաւորներ լեռները ապաստանած են:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կը սկսին M.N.O.P. եւ Q. տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31-էն (Սէնի նահանգի), նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 21էն 24 (այս օրն ալ մէջն ըլլալով), առտուան ժամը 8էն 14.45, Փարիզի մէջ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, արուարձաններու բնակիչները՝ 7, Rue Jouy: Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայմանաժամուն, կը կորսնցնեն նորոգման իրաւունքը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ վերջացած ըլլալով, բոլոր համալսարանները վերաբացուեցան երէկ, բացի իրաւագիտականէն: Փրոֆ. Ժէզ, կռուախնձորը, կը մերժէ հրաժարական տալ: Երկու օրուան դասադուլի ընթացքին ձերբակալուեցան 200 ուսանողներ, բայց յետոյ արձակուեցան: Ազգայնական ուսանողները իրենց նպատակին հասած չըլլալով, հանրագրութիւն մը ուղղեցին կրթական նախարարին եւ կը սպառնան ցոյցեր կատարել:

ԵԳԻՊՏՈՍ ՀԱՍԱՒ անգլիական նոր զօրագունդ մը, բոլոր կազմածներով: Այս առթիւ իրազեկներ 70,000 կը հաշուեն Եգիպտոսի անգլ. զինուորներուն թիւը, իսկ օդանաւերը՝ 800–900:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ կնքուած է Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, եթէ հաւատանք զանազան աղբիւրներէ հաղորդուած լուրերու: Կ'ըսուի թէ զինակցութեան միացած է նաեւ Լեհաստան:

ՀԱՐԻՒՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԿԱԽՈՒԱԾ, ուրիշ հարիւր հոգի ալ խարազանի բռնուած են Եթովպիոյ զինուորական նախարարին հրամանով, իբրեւ հետեւանք ըմբոստութեան մը: Լուրին աղբիւրը իտալական է:

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ԾԱԳԵՑԱՒ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան օտար բանուորներու հաշուակալութեան գրասենեակին մէջ, փճացնելով բազմաթիւ վաւերաթուղթեր:

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն.— «Էնֆորմասիոն» գրած էր թէ Թուրքիա ոչ թէ ուժիով, այլ ապրանքով պիտի վճարէ իր հանրային պարտքը: Միեւնոյն ատեն գրոյց տարածուած է թէ այդ հրատարակութիւնը արժեթուղթերու անկման պատճառ եղած է Փարիզի սակարանին մէջ: Մասնաւոր նպատակով հրապարակուած այս զրոյցները իրականութեան չեն համապատասխաներ: Իրաւասու շրջանակները լուր չունին արտաքին պարտքերը ապրանքով վճարելու որոշումէ մը:

ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ընտրուեցաւ Բենիամին եպիսկոպոս, Ջոնկուլտաքի առաջնորդը, որ 65 տարեկան է եւ Սինոդին երիցագոյն անդամը: Թրքական կառավարութիւնը մերժած էր ուրիշ հինգ ընտրելիներու թեկնածութիւնը:

50 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ձերբակալուեցան Սոֆիայի զանազան թաղերուն մէջ, խուզարկութեան մը հետեւանքով:

Թ. Ր. ԱՐԱՍ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Ժընեւ գացած ատեն Սոֆիայի կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ Պուլկարիոյ արտաքին նախարարին կողմէ: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու նախարարները անգամ մը եւս շեշտեցին թէ ցանկալի է զարգացնել երկու դրացի երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւնները:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ հողագործական կուսակցութեան նախագահը, Կիչեւ, ձերբակալուեցաւ շաբաթ օր, իր կուսակիցներուն նամակ մը ուղղած եւ սահմանադրութեան վերահաստատումը առաջարկած ըլլալով: Նամակը ոստիկանութեան ձեռքը անցած էր: Այս առթիւ խուզարկութիւն կատարուելով, ուրիշ թուղթեր ալ բռնուեցան: Կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, ամբաստանեալը կրնայ դատապարտուիլ մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան:

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԷՆ, այն Լեհերը, Եուկոսլաւները, Չեխերը, Աւստրիացիները, Հունգարացիները եւ Լիթուանացիները որ կ'ուզեն իրենց երկիրները վերադառնալ ֆրանսական կառավարութեան ծախքով, պէտք է դիմում կատարեն մինչեւ յունուար 27: (Վերջին պայմանաժամ): Նոյն երկիրներու այն աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթը ջնջուած է, չեն կրնար ոչ գործ ստանալ, ոչ ալ գործազրկութեան նպաստ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընտրական պայքարին առթիւ, կռիւ մը ծագեցաւ Աթէնքի մէջ, Վենիզէլոսի եւ Զօր. Քոնտիլիսի կուսակիցներուն միջեւ: Վենիզէլոսեան մը սպաննուեցաւ եւ ութ հոգի վիրաւորուեցան, հրացէն պարպուած ըլլալով:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Գահիրէի մէջ, նախաձեռնութեամբ ուսանողներու, եւ միշտ ուղղուած Անգլիոյ դէմ: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ընդհարումներու ընթացքին հրացէն պարպուեցաւ: Երկու ոստիկաններ եւ 25 ուսանողներ վիրաւորուեցան:

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ բանաստեղծ Րուտեարտ Քիփլինկ պիտի թաղուի Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին մէջ, բանաստեղծներու անկիւնը: Իր ձգած հարստութեան գումարն է 750,000 անգլ. ոսկի) աւելի քան 56 միլիոն ֆրանք):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այսօր, երեքշաբթի իրիկուան ժամը 9ին ընկեր ՏԷՐՈՅԵԱՆԻ բնակարանը:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Պապաշա) յիշատակին
2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, փարիզ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Կ. Պօղոսեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 72 տարեկան հասակին:

Մարսէյլ, 16 յունուար 1936

×

Այս առթիւ, Տիկին Պօղոսեան 100 ֆրանք կը նուիրէ Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղին, իսկ Կ. Գաբրիէլեան (փարիզ, փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր.:

Կը խնդրուի ստանալ ընկալագրով «Յառաջ»ի գործակալ Պ. Տէրիկեանցէ:

ՆՇԱՆԱԿԱՏՈՒՔ

ԱՊԱՏԱՆ, Գործ.— 125:
ԼԻՈՆ, Շիմ.— 140:
ԼԱՎԻԼՏԻԷՕ, Մ. Տ.— 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ.— 35:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ Ս. ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՍԿՍԱՆՔ ՂՐԿԵԼ

ԻՍԻ, Գ. Յար— Յունուար 11էն:
ԿԱՐՏԱՆ, Ո. Յով.— յունուար 12էն:
ԹԷՀՐԱՆ, Գ. Սար.— յունուար 15էն:
ԹԷՀՐԱՆ. Թ. Թոր.— յունուար 15էն:
ԹՈՒՐ, Խ. Մար.— յունուար 13էն:

— • —

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ ՅՀՈՐԻԶՈՆՑԻ, ՍԵԼԱՆԻԿ.— Ձենք ստացած ձեր թերթին Յունուար 4, 5, 6 եւ 8 թիւերը: (Ուրիշներ ալ չեն ստացած): Կը խնդրուի լրացնել

Ուշադրութիւն

Անդամահատ ըլլալով ստիպուած եմ ագարակս ծախել կամ վարձու տալ: Մէկ ու կէս հեքթար տարածութիւն, 700 որթատունկ, 30 պտղատու ծառեր, վարժարանի ու շոգեկառքի մօտ, ջրհոր՝ մեքենայով եւ տուն մը կազմածներով:

Դիմել Hovaguimian Osgan, Quartier Colle Vielle, Gardanne (B. du Rhône).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պըտուղեան Լափսէքցի (Տարտանէլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dancourt. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.   Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Իրաւունք կ'ուզէ՞ք իմանալ...

— Այո...

— Դուք տեսաք այն ամէնը ինչ որ ես տեսայ. մեր երկուքին ալ կարծիքը միեւնոյնը պէտք է ըլլայ, այնպէս չէ՞...

— Ձիս կը ծաղրէք... անշուշտ ես այս տեսակ խնդիրներու մէջ փորձառութիւն չունիմ...

— Կը նմանիք երախայի մը որ կ'ուզէ հասկնալ թէ վայրաշարժը ինչպէս կը բանի, խեղճ Փուառօ, կ'ուզէք հարցին մօտենալ ոչ թէ իբրեւ տանը բժիշկը, այլ գաղտնի ոստիկան մը որ ծանօթ չէ ոչ մէկուն եւ չի մտածեր ոչ ոքի մասին... ամէնքն ալ օտար են իրեն եւ հաւասարապէս կասկածի ենթակայ...

— Շատ լաւ ըսիք...

— Հետեւաբար ձեզի պզտիկ դաս մը տամ. նախ եւ առաջ պէտք է որոշ կերպով իմանալ թէ ինչ պատահեցաւ այդ իրիկունը... պէտք է միշտ յիշել որ ձեզի հետ խօսող անձը կրնայ սուտել...

Յօնքերս վեր բարձրացուցի:

— Կասկածոտ վերաբերում չէտա կը...

— Բայց անհրաժեշտ, վստահ եղէք, անհրաժեշտ... շատ բարի... հիմա սկսինք... բժիշկ Շէփըրտ տունէն կը մեկնի ժամը իննին տասը մնացած... ինչպէս գիտեմ ատիկա...

— Որովհետեւ ես ինքս ըսի...

— Բայց կրնայիք ճշմարտութիւնը բռած չըլլալ եւ կամ ձեր ժամացոյցը կրնար սխալ ըլլալ... Փարքըրն ալ ըսաւ որ դուք ժամը իննին տասը մնացած մեկնեցաք... կ'ընդունինք այդ յայտարարութիւնը եւ կ'անցնինք. ժամը իննին վանդակորմին դուրսը անծանօթի մը կը հանդիպիք — այս կէտէն կը սկսի Խորհրդաւոր Անծանօթին Պատմութիւնը. ատիկա ինչպէս գիտեմ...

— Ես ըսի...

— Այս գիշեր քիչ մը ապուշցեր էք, բարեկամս, ընդմիջեց Փուառօ անհամբեր շարժում մը ընելով, դուք գիտէք որ այդպէս եղաւ, բայց ես ի՞նչպէս գիտնամ... լաւ, ձեզի կրնամ ըսել որ խորհրդաւոր Անծանօթին պատմութիւնը ձեր երեւակայութենէն չհանեցիք, որովհետեւ այդ մարդը ձեզի հանդիպելէ քանի մը վայրկեան առաջ, Օրիորդ Կէնէթին սպասուհին կը տեսնէ եւ անոր ալ կը հարցնէ Ֆըրնլի Փարքին ճամբան... կ'ընդունինք իր ներկայութիւնը, ուրեմն, եւ երկու բան գիտենք իր մասին՝ վստահօրէն — անծանօթ է այս տեղերուն եւ ինչ ալ ըլլայ իր Ֆըրնլի այցելութեան նպատակը, մեծ գաղտնիք մը չկայ անոր շուրջը, քանի որ ճամբան կը հարցնէ երկու անգամ...

— Այո, հասկցայ...

— Լաւ, ես ուզեցի իմանալ թէ ով էր ան... երեք Վարպետներու Պանդոկը կ'երթայ բաժակ մը պարպելու համար. ծառայող աղջիկէն լսեցի թէ Ամերիկացիի պէս կը խօսի եղեր եւ զեռ նոր է եկեր Ամերիկայէն... դուք ալ նշմարեցի՞ք անոր ամերիկեան արտասանութիւնը...

— Այո, կարծեմ, ըսի. շատ թեթեւ, սակայն...

— Շատ ճիշդ. յետոյ կայ նաեւ ասիկա, կը յիշէ՞ք, պարտէզին տնակէն վերցուցի...

Փուառօ ինծի երկնցուց սագի մը փետուրը, հետաքրքրուած նայեցայ անոր. կարդացած գիրքերէս մէկը միտքս եկաւ:

— Այո, էրօյինի կոչուած թմրեցուցիչին մոլիները այս փետուրին մէջ կը պահեն զայն եւ «կը քաշեն», ըսաւ Փուառօ, այս ձեւը շատ ընդհանրացած է Ովկէանոսին անդին կողմը... ապացոյց մը եւս — եթէ պէտք կայ — որ անծանօթը Ամերիկայէն կամ Գանատայէն եկած է...

— Ի՞նչ բան ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեց այդ տնակին վրայ, հարցուցի հետաքրքրուած:

— Բարեկամս՝ ոստիկանը վստահ էր որ այդ փոքրիկ անցքը դէպի տուն բերող ամէնէն կարճ ճամբան էր. բայց տնակը տեսնելուս պէս խորհեցայ թէ այնտեղ ժամադրութիւն տըւող մէկն ալ այդ ճամբան պիտի առնէր... Հիմա, գրեթէ ստոյգ է որ անծանօթը ոչ տանը գլխաւոր դուռը եկած է, ոչ ալ ետեւի դուռը... ուրեմն տնեցիներէն մէ՞կն էր որ դուրս եկաւ անոր հետ տեսնուելու համար... եթէ այդպէս է, տնակէն յարմար վայր չկար... փնտռտուքս կատարեցի այնտեղ հետք մը երեւան հանելու յոյսով եւ գտայ այս փետուրը, ինչպէս նաեւ ճերմակ լաթի մը կտորը...

— Ճերմակ լաթի կտո՞րը... ա՞ն ինչ է...

— Կը տեսնեմ որ ձեր գործչական ըջիջները չէք գործածեր, դիտել տըւաւ Պելճիքացին. շատ բացայայտ է:

— Ինծի համար բացայայտ չէ, ըսի նիւթը փոխելով. ինչ որ է... անծանօթը տնակը կ'երթայ, մէկու մը հետ տեսնուելու համար... ո՞վ էր այդ մէկը...

— Ճիշդ է ձեր հարցումը, ըսաւ Փուառօ, կը յիշէք որ Տիկին Էքրօյտն ու իր աղջիկը Գանատայէն եկան այստեղ հաստատուելու համար...

— Ա՞յդ էր որ ըսել կ'ուզէիք այսօր, երբ կ'ամբաստանէինք զիրենք թէ իրականութիւնը կը ծածկեն...

— Թերեւս... ուրիշ կէտ մը. հիւրանոցի սպասուհիին պատմութեան մասին ի՞նչ է ձեր կարծիքը...

— Ի՞նչ պատմութիւն...

— Ճամբու դրուելու պատմութիւնը. ծառայ մը ճամբելու համար ժա՞մ պէտք է... կարեւոր թուղթերու մասին իր ըսածները հաւանական են... յետոյ, մի մոռնաք, սպասուհին ըսաւ թէ իր ննջասենեակն է ժամը 9.30էն մինչեւ 10, բայց այդ կայութիւնը հաստատող չկայ...

— Կը շփոթեցնէք զիս...

— Ինծի համար խնդիրը հետզհետէ կը պարզուի... այժմ յայտնեցէք ինծի ձեր կարծիքն ու տեսութիւնները:

Գրպանէս թուղթ մը հանեցի:

— Քանի մը թելադրութիւններ բռնած եմ այստեղ, ըսի ներողամտութիւն խնդրելու շեշտով:

— Սքանչելի, դուք ալ մեթոդ ունիք, ըսէք տեսնեմ...

Գրածներս կարդացի շուարած ձայնով մը:

— Նախ եւ առաջ, տրամաբանական թեամբ առաջնորդուելու է...

— Բարեկամս՝ Հէյսթինկսն ալ տանկ կ'ըսէր, բայց, աւաղ, այդպէս չըրաւ...

(Շար.)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 22 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3018

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԲԱՑԻ՝ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի ներքին տագնապին հետ, որ բացուած է արդէն, աննախատեսելի հետեւանքներով, այլապէս վրդովիչ ախտանշաններ կը մատնէ միջազգային կացութիւնը:

Նախարարական տագնապները քրոնիկ հիւանդութիւններ են մանաւանդ այս երկրին մէջ, ուր մարդոց դիւրաբորբոք բնաւորութիւնը աւեր կը ցանէ տարիներէ ի վեր: Անհաւասիկ Գ. Հանրապետութեան 100րդ դահլիճն է որ պիտի կազմուի, այնքան դժնդակ պայմաններու մէջ:

Անշուշտ գաղափարներու ընդհարումն է իրական շարժառիթը՝ այս բոլոր տագնապներուն: Մանաւանդ մեր օրերուն, երբ ամբողջ աշխարհ ալեկոծութեան բռնուած է:

Աւելի քան քսան տարի է անցած Մեծ Պատերազմէն ի վեր, բայց անոր եւ ռուսական յեղափոխութեան ցանած սերմերն են որ կը փոթորկեն նաեւ այս երկիրը:

Աւելի քան երբեք, գաղափարական հոսանքներու, հակամարտ ուժերու, աջի եւ ձախի պայքար մըն է որ կը վարէ բաղմութիւնները:

Ձախերու նոր ազդանշանը, «պայքար յանուն խաղաղութեան, ազատութեան եւ աշխատանքի եւ ընդդէմ ֆաշականութեան», ամբողջ երկունք մը կը ներկայացնէ: Հետեւանք՝ նորագոյն վերիվայրումներու:

Այդ գիտակցութեամբ է որ, աջերն ալ կը բազմապատկեն եւ յարատեւօրէն կը լարեն իրենց ուժերը, դէպի ետ շրջելու համար կեանքի անիւը, հետեւողութեամբ հարեւան երկիրներու (Իտալիա, Գերմանիա եւն.):

Անշուշտ ցնորք մըն է միապետութեան վերահաստատումը՝ այս երկրին մէջ: Բայց նոյնքան ստոյգ է որ աջերը ժամանակը հասունցած կը համարին, այլապէս «ազգայնացնելու», պրկելու համար պետութեան օղակները:

Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ այս երկիրը չի հանդուրժեր որ եւ է միահեծան իշխանութեան, ըլլալով վառարանը մեծ յեղափոխութեան:

Բայց պատմութիւնը յաճախ հերքած է այդ առածը, բացառիկ շրջաններու մէջ:

Այդպիսի շրջանի մը մէջ կը գտնուինք այսօր ալ: Ինչ որ մակերեսային կը թուի այսօր, կրնայ խորանալ վաղը, նոր ընտրութեանց կամ ուրիշ դէպքերու հետեւանքով:

Ցատկանշական չէ՞ որ, նոյն իսկ պատասխանատու, պաշտօնական բերաններ այլ եւս բացէ ի բաց կը խօսին «Հանրապետութեան փրկութեան» մասին, ժողովներու թէ ցոյցերու առթիւ:

Յետոյ, չմոռնանք որ, դղրդագին դէպք մը պայթեցաւ, նոր եւ խոր ճեղք մը բացուեցաւ այս երկրին մէջ, դեռ երկու տարի առաջ, 1934 փետր. 6ին, երբ ամբոխը քիչ մնաց պիտի բզքտէր Երեսփ. Ժողովը:

Դէպքը վերջացաւ բաղդատաբար թեթեւ,— քսան զոհերով: Բայց անոր հետքերը մինչեւ այսօր ալ կը ճնշեն միտքերու վրայ:

Այդ արիւնահեղութենէն վերջն էր, որ կազմուեցաւ «Ժողովրդական ճակատ»ը, «յուլիսի արեւուն տակ» (1935 յուլիս 14), ինչպէս կը բացագանչէր Տալատիէ, արմատական կուսակցութեան նոր նախագահը, իր ընտրութեան առթիւ:

Այդ միեւնոյն ժողովին մէջ, նախկին վարչապետն ալ իր կարգին չէշտեց թէ «Պանք տը Ֆրանսի քսաասուն բաժնետէրերն են այս երկրին իրական տէրերը»,— ինչպէս տարիներէ ի վեր կը յայտարարեն ընկերվարականներն ու համայնավարները:

Ճիշդ է, Պ. Տալատիէ արմատական կուսակցութեան ձախ թեւը կը ներկայացնէ: Բայց չէ՞ որ այդ նոյն թեւը յաղթեց ինչպէս ժողովրդական ճակատի կազմութեան, նոյնպէս կիրակի օրուան ժողովին մէջ, երբ որոշուեցաւ ետ կանչել արմատական նախարարները եւ բացարձակ անվստահութիւն յայտնել դահլիճին:

Այս ներքին խմորումները սերտ կապ ունին նաեւ արտաքին քաղաքականութեան հետ:

Այդ ճակատին վրայ եւս, ճշմարիտ անելի մը մատնուած է Ֆրանսան, քաշքշուելով անդնդախոր քառսի մը մէկ ափէն միւսը:

Ծամբան հեռու չէ Փարիզէն Ժընեւ, թէ աշխարհագրական եւ թէ բարոյական կամ հոգեբանական իմաստով:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ, ինչպէս առաջ, այս երկուշաբթի ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, ամէնէն աննախանձելի դիրքն ունէր այս երկիրը: Ոչ թէ իբրեւ հետեւանք նախարարական տագնապի մը, որ կրնար չպատահիլ, այլ շատ աւելի խոր եւ բարդ պատճառներով:

Ժընեւի բոլոր գումարումներուն մէջ, բուն պաշտօնական ժողովներէն ի վեր, արժէք ունին մանաւոր խօսակցութիւնները, ուր զանազան երկիրներու ներկայացուցիչները աւելի բաց կ'արտայայտուին, պարզելով իրենց մտահոգութիւնները:

Այդպէս նաեւ այս անգամ:

Ա. Դ. Խորհուրդը ունէր որոշ օրակարգ, հապէշական պատերազմէն մինչեւ Տանցիկի եւ Ուրուկուէյ – Մոսկուայի վէճը: Բայց անոնց վերեւ, ուրիշ եւ շատ աւելի ծանր ուրուականներ կը սաւառնէին,— Գերմանիոյ անընդհատ վերազինումը, գերմանեւիտալական զինակցութեան մը հաւանականութիւնները, Ճափոնի աշխարհակալութեան յարաճուն յառաջխաղացութիւնը, Խ. Միութեան արտակարգ սպառազինութիւնները, հաւաքական ապահովութեան խախտումը, Լեհաստանի երկդիմի դիրքը ...

Կարելի՞ է պնդել թէ լոյսը միշտ քառսէն կը ծնի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դահլիճը կը հրաժարի այսօր

Պ. Լավալ Ժընեւէն վերադարձած ըլլալով, դահլիճին հաւաքական հրաժարականը պիտի ներկայացնէ այսօր: Իրմէ առաջ հրաժարած պիտի ըլլան արմատական նախարարները, համաձայն կուսակցութեան որոշման: Պատերազմէն ի վեր երրորդ անգամն է որ արմատական կուսակցութիւնը դահլիճ կը տապալէ, ետ կանչելով իր նախարարները: Շատեր կը կարծեն թէ Պ. Լավալ ամուր պիտի մնայ, նոր նախարարներ հրաւիրելով, բայց անել է այդ ճամբան: Որովհետեւ դահլիճը պարտութիւն կրած չէ Երեսփ. Ժողովին մէջ, հաւանական է որ Հանրապետութեան նախագահը նորէն Պ. Լավալի յանձնէ նոր դահլիճին կազմութիւնը. բայց վարչապետը անկասկած պիտի մերժէ, քանի որ չի կրնար վստահութիւն շահիլ խորհրդարանին մէջ, երբ արմատականները դիրք բռնած են իրեն դէմ: Դժուար է նախատեսել թէ ինչ տեսակ դահլիճ պիտի կազմուի: Ամբողջովին արմատական - ընկերվարական դահլիճ մը չի կրնար մեծամասնութիւն շահիլ, մանաւանդ որ տնտեսական տագնապը պիտի սաստկանայ եւ դրամագլուխը «պիտի գաղթէ»: Այդ պարագային, արմատական կուսակցութիւնն ալ վարկաբեկուած պիտի պիտի ըլլայ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ: Իսկ «Ժողովրդական ճակատ»ի դահլիճ մը կրնայ ներքին խռովութիւններ պայթեցնել: Ազգ. Միութեան դահլիճ մըն ալ յաջողելու յոյսեր չունի:

Հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է եւ պայքարը կը սաստկանայ աջ ու ձախ հոսանքներուն միջեւ:

Թեթեւ յոյս մը կայ, որ յետաձգուի հրաժարումը, Անգլիոյ Թագաւորին մահուան առթիւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀԸ

Նոր թագաւոր՝ Էտուըրտ ութերորդ

Երկուշաբթի գիշեր ժամը 11.55ին մեռաւ Անգլիոյ Թագաւորը, Ճորճ Ե., չորս օրուան կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Անմիջապէս Թագաւոր հռչակուեցաւ իր անդրանիկ որդին, Էտուըրտ Ալպըրթ Քրիսթիըն Ճորճ Էնտրիւ Փէթրիք Տէյվիտ, իշխան Կալլէսի եւ կոմս Չէսթըրի, 41 տարեկան: Անգլիոյ առաջին ամուրի Թագաւորն է այս, Ճորճ Գ.էն ի վեր, որ գահ բարձրացաւ 1760ին եւ ամուսնացաւ մէկ տարի վերջը: Իշխանը անմիջապէս գրաւեց գահը, ըստ աւանդութեան, բայց իր թագադրութիւնը հաւանաբար կատարուի յառաջիկայ տարի: Երեսփ. Ժողովը եւ Լորտերու Ժողովը բացառիկ նիստ գումարեցին երէկ, հաւատարմութեան աւանդական երդումը կատարելու համար:

Ճորճ Ե., «շնորհիւն Աստուծոյ Թագաւոր Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իրլանտայի եւ բրիտանական անդրծովեան գաղթապետութեանց, պաշտպան հաւատոյ եւ կայսր Հնդկաստանի», 71 տարեկան էր եւ կ'իշխէր 25 տարիէ ի վեր: Մահը կը նախատեսուէր արդէն քանի մը օրէ ի վեր: Երկուշաբթի առտու, երբ հաստատուեցաւ թէ հեղհեղէ ուժերը կը սպառին, Արքունի խորհուրդը գումարուեցաւ, կազմելու համար «պետական խորհուրդ» մը (խնամակալութիւն), որուն կ'անդամակցէին Թագուհին, Թագաւորին չորս որդիները, վարչապետը, Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսը եւայլն: Խորհրդակցութիւնը կատարուեցաւ դահլիճի մը մէջ որուն դուռը բաց էր ձգուած մինչեւ հիւանդին պառկած անկողինը, որպէսզի Թագաւորը մասնակցած ըլլայ ժողովին, համաձայն դարաւոր աւանդութեան: Խորհուրդին կազմութենէն յետոյ, իր անձնական բժիշկը, լորտ Տօսըն, պաշտօնագիրը փափկութեամբ ներկայացուց հիւանդին, փետուր գրիչի մը հետ, եւ Թագաւորը իր ստորագրութիւնը դրաւ անոր տակ: Արքունի խորհուրդին միւս անդամները յարակից դրան առջեւ կեցած, լուռ ու մունջ կը սպասէին: Որով թէ Թագաւորը նախագահած եղաւ եւ թէ իրենք չխանգարեցին անոր հանգիստը ... Այսպէս, իր մահէն 12 ժամ առաջ, Թագաւորը խնամակալութեան մը յանձնած եղաւ իր պարտականութիւնները: Իրիկուան ժամը 9.35ին անթելը արդէն կը հաղորդէր թէ «Թագաւորին կեանքը դէպի վախճանը կ'երթայ խաղաղօրէն»: Այս լուրին վրայ, բոլոր թատերական ներկայացումներն ու նուագները դադրեցան, եւ ժամէ ժամ կը սպասուէր մահուան: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Լոնտոնի փողոցներուն մէջ, լուրի սպասելով Սէնտրինկէմի դղեակէն, ուր պառկած էր Թագաւորը: Ժամը 11.55ին ամէն բան վերջացած էր:

** Ճորճ Ե. Անգլիոյ 58րդ Թագաւորն էր: Ծնած՝ 1865ին, գահ բարձրացած է 1910ին, Էտուըրտ Է.ի յաջորդելով: 1877ին նաւատորմին մէջ մտաւ, իբրեւ ենթասպայ եւ 1879ին ճամբորդութիւն մը կատարեց ամբողջ երեք տարի, պտտելով հարաւային Ամերիկա, հարաւային Ափրիկէ, Աւստրալիա, Ճափոն, Եգիպտոս եւն.: Անգլիա վերադարձին յաճախեց նաւային վարժարանը եւ 1885ին տեղակալ նշանակուեցաւ: Այսպէս երկար տարիներ անցուց բրիտանական նաւատորմին մէջ: 1890ին հրամանատարն էր թնդանօթակիրի մը եւ նոր ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի ովկիանոսները: Ամուսնացաւ 1893ին, եւ ունեցաւ հինգ մանչ եւ մէկ աղջիկ զաւակներ: 1901ին նորէն աշխարհի շրջանը ըրաւ իբրեւ գահաժառանգ: Իր թագաւորութեան առաջին շրջանին երկիրը կ'անցընէր երկու սահմանադրական տագնապներ,— Լորտերու Ժողովին իրաւասութեանց կրճատումը եւ Իրլանտայի ինքնավարութիւնը: Յետոյ պայթեցաւ Մեծ պատերազմը: Զայն կանխելու համար, անձնական նամակ մը գրեց Նիքոլա ցարին, որ պատասխանեց.— «Սիրով պիտի ընդունէի ձեր առաջարկները, եթէ գերմանական դեսպանը պատերազմի յայտարարութիւնը յանձնած չըլլար այսօր իսկ»: 1928ին ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, հազիւ ազատեցաւ մահէն: 1935 մայիսին տօնուեցաւ իր գահակալութեան 25ամեակը:

ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Էտուըրտ Ը., Անգլիոյ նոր Թագաւորը, որուն հպատակները 400 միլիոն կը հաշուեն, 222 լեզուներով, հռչակ հանած է իր արկածալի բնաւորութեամբ: Երկար ճամբորդութիւններ կատարած է աշխարհի եւ բրիտանական կայսրութեան բոլոր մասերուն մէջ: Եղած է արդիական երիտասարդ մը, մոլի՝ ամէն տեսակ մարզանքներու եւ զուարճութեանց: Ճիշդ ատոր համար ալ միշտ խուսափած է ամուսնութենէ, արտակարգ տեսակէտներ ունենալով կիներու մասին: Իր սիրական հեղինակներն եղած են Քիփլինկ, բրիտանական կայսրութեան բանաստեղծը եւ Սթիվէնսըն: Շատ կը սիրէ կարդալ բժշկական խուզարկութեանց եւ նաւային պատմութեան վերաբերեալ գիրքեր: Չի սիրեր ոչ վէպ, ոչ ալ փիլիսոփայութիւն: Ծնած՝ 1894 Յունիսին, երկ-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՈՒԻ Ա՛Ռ ...

Մարոքի հայ զինուորներէն մին յուզիչ նամակ մը ղրկեր էր ինծի, նամակ մը զոր կ'ուզեմ հրատարակել այս սիւնակին մէջ, ի պէտս զարգացելոց.—

Երեք հայ զինուորներ նստեր էինք, զօրանոցին մօտ, երկար պատսպարանի մը տակ, սեղանի մը առջեւ: Քիչ անդին, նոյնպէս սեղաններու առջեւ, նստեր էին ֆրանսացի, գերմանացի եւ այլազգի զինուորներ, որոնք կը շաղակրատէին, կը ծխէին, զանազան զուարճաբանութիւններ կ'ընէին: Մենք Հայերս, աշխարհի մոռցած, թաղուեր էինք Յառաջի սիւնակներուն մէջ,— Մուսա լերան դիւցազներգութիւնը կը կարդայինք յափշտակութեամբ: Քանի՛ քանի՛ անգամ կարդացած էինք, նորէն կը կարդայինք: Կը հրճուէինք, կը հպարտանայինք, կը խանդավառուէինք հայ գիւղացիին հերոսական դիմադրութեան այդ վիպականութիւնը կարդալով: Մոռցեր էինք մեր զինուոր ընկերները, որոնք կը շաղակրատէին ու կը զուարճաբանէին: Մերթ ընդ մերթ, ետեւի սեղաններէն զինուոր մը գլուխը կը դարձնէր, մեզի կը նայէր, յետոյ յանկարծական շարժումով մը կը դառնար իր ընկերներուն: Ապահովաբար կը զգային, որ մեծ եւ լուրջ, իրական եւ յուզիչ պատմութիւն մը գրաւած էր մեր ուշադրութիւնը: Ապահովաբար խորհեցան, որ մեր վերջին տարիներու դժբախտութեանց վերյիշումը կը կատարէինք, որովհետեւ շատ յուզուած էինք: Երբ Սուէտիոյ ապստամբութեան պատմութիւնը լրացաւ, եւ ականատես պատմիչը (Յ. Գ. Պուրսալեան) սկսաւ մէկիկ մէկիկ կարդալ Մուսա լերան կողերուն վրայ հերոսաբար ինկած արի արանց Հայորդիներուն անունները, լալու աստիճան յուզուած էինք այլեւս: Յանկարծ, մեր ընկերը, Պետրոս, ինքնաբերաբար ոտքի կանգնեցաւ եւ զինուորական ձայնով գոչեց.

— Ոտքի՛, պատուի ա՛ռ:

Մեքենաբար ոտքի ցատկեցինք եւ բարեւի կեցանք: Այդ պահուն միայն նկատեցինք, որ կը գտնուէինք հասարակ պատսպարանի մը տակ, սեղաններու առջեւ, ֆրանսացի, գերմանացի զինուորներու մէջ, որոնք, ո՜վ զարմանք, մեզի հետ ոտքի կանգներ էին եւ բարեւի կեցեր:

Այս երեւոյթը մեզ աւելի յուզեց: Նստանք անխօս, յուզումէն գրեթէ ուժաթափ: Պետրոս գնաց շնորհակալութիւն յայտնելու անոնց, միաժամանակ բացատրելով թէ ի՛նչ զգացում էր, որ մեզ ոտքի կը կեցնէր: Քանի մը խօսքով նկարագրեց Սուէտիոյ հայ դիւցազնամարտը եւ վերջացուց ըսելով որ զինուորական յարգանք մը բրինք նահատակներուն յիշատակին, մոռցած Մարոքի հողը՝ մեզ կարծելով հայրենի հողին վրայ, մեր հերոսներու շիրիմներուն առջեւ:

Պատասխանեցին մեզի թէ երբ յուզումով եւ յափշտակութեամբ կը կարդայինք թերթը, ենթադրեր էին որ անպայման ազգային մեծ դէպքի մը ոգեկոչումն էր այդ կամ հերոսի մը մահը, որ մեզ կը յուզէ այդքան: Քիչ թէ շատ, գիտէին մեր պատմութիւնը, ծանօթ էին մեր ազգային դժբախտութիւններուն: Մեր անհատական կեանքին պատմութիւնն իսկ բաւական էր խօսելու ... մնացեալին մասին:

Չէ՞ որ որբեր էինք:

X

Այս նամակին ընթերցումէն վերջ, ի՞նչ ըսել այն Հայերուն, որոնք յարգանքի ոչ մէկ զգացում ունին հանդէպ այն դրօշին, որ կը խորհրդանշէ Սուէտիոյ, Շ. Գարահիսարի, Ուրֆայի, Վանի, Սասունի լեռներուն վրայ ինկած հայ հերոսները: Այլ սակայն կուգայ օրը, երբ մենք, բացատրելէ վերջ թէ Հայաստանը Հայաստան է, բայց այս դրօշն ալ դատ մը կը խորհրդանշէ, խարազանով ոտքի պիտի կեցնենք, այդ հէրիֆները, եօթը օր եօթը գիշեր ոտքի, գոչելով.

— Պատուի ա՛ռ:

ԱՐԱՉ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Քէօթահեացի հայրենակիցներու կողմէ հաւաքուած, փոխան ծաղկեպսակի	1000
Դեկտ. 28ի գումարը՝	1147
Ընդհ. գումար	2147

ԽՄԲ. — Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Թուրք լրտես մը մահուան դատապարտուած

Յունուար 20ին Պուրկազի շրջանային ատեանը վերջացուց հինգ Թուրք լրտեսներու դատավարութիւնը, մահուան դատապարտելով Իսմայիլ Ճէլալը (Ճազիլով): Միւս չորսը դատապարտուեցան երկ - երկու տարի բանտարկութեան:

Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք պուլկարական թերթերէ.—

Ամբաստանեալներն էին Մոյէթ Վէհպիեւ, Իսմայիլ Ճազիլով, Հասան Պուլատով, Պիլիւլ Նիազիեւ եւ Պեհաէտտին Ճէլիլով, բոլորն ալ Պուրկազցի, վերջին երկուքը փախստական: Լրտեսական գործին կազմակերպողն է Նէճաթի պէյ, որ 1934 Մարտ 14ին Պուրկազ ժամանեց, կապ հաստատեց վերոյիշեալներուն հետ, տեղեկութիւններ ստանալու համար եւ նոյնիսկ հեռագրի համար պայմանական ձեւեր մշակեց հետեւեալ օրինակով.

«Ծախեցէք հաւկիթները 120 - 150 լիրայի», որուն կը պատասխանէին Պուրկազէն «ծախուեցան 90-140 լիրայի»:

Այս դատավարութեան շուրջ հետաքրքրութիւնը շատ մեծ էր: Մօտ 50 վկաներ լսուեցան: Ընդհանուր դատախազ Մարինով պահանջեց դատավարութիւնը դռնփակ կատարել. պաշտպան փաստաբանները թէեւ բողոքեցին, բայց դատարանը զոհացում տուաւ այդ պահանջին: Ամէնէն առաջ հարցաքննուեցաւ Մ. Վէհպիեւ, որ յայտնեց թէ 10 տարիէ ի վեր գաղթական է Պուլկարիոյ մէջ: Դիմում կատարեց հայրենիք վերադառնալու համար: Բացակայող ամբաստանեալ Պիլյիւլ Նիազիեւ խոստացաւ անոր աջակցիլ այդ դիմումին մէջ, եթէ ինքն յանձնէր քարտէսները եւ յատակագիծերը:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 14րդ շարքին վիճակահանութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի գիշեր, 20 յունուար:

Երեք միլիոն ֆրանքի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,090,991 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—

0.904.613, 0.221.421, 0.376.530, 1.045.608, 0.786.762, 1.060.171:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.—

0.454.933, 0.109.222, 1.067.691 0.048.470, 0.804.888, 1.002.398:

3245 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:

3913 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:

6286 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք:

2931 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք:

049 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:

34 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

6 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Քաղաքական կեանքի մէջ տեսնըւած շատ մը դէպքեր հասկնալի կը դառնան ոչ թէ իրենց անմիջական եւ ուղղակի պատճառներու դիտութեամբը, այլ այն խոր եւ հիմնական ուղղութիւններով որոնք կը վարեն ժողովուրդներու կեանքը:

Մեզի հետ սերտօրէն առնչութիւն ունեցող խնդիրներէն մէկն ալ, համայնավարութեան փոքր ազգերու անկախութեան եւ ազատագրութեան մասին քարոզած տեսակէտն է: Դժուար թէ կարելի ըլլայ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել այդ տեսակէտի մասին, հետեւելով միայն համայնավար պետութեան գործնական քաղաքականութեան վերջին 18 տարիներու ընթացքին:

Այդ քաղաքականութեան մէջ շատ հակասութիւններ կարելի է տեսնել: Ինչպէ՞ս կրնանք բացատրել, օրինակ, Մոսկուայի քաղաքականութեան համակիր եւ գործօն աջակցութիւնը եւրոպական պետութիւններու գերիշխանութեան տակ հեծող ժողովուրդներու պայքարին հանդէպ եւ ընդդիմութիւնը նոյն քաղաքականութեան Թուրքիոյ բռնութեան տակ տառապող Քիւրտերու ազատագրութեան պայքարին:

Ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել խորհրդային սահմանադրութեան այն տրամադրութիւնը, որուն համաձայն ազատութիւն կը տրուի խորհրդային հանրապետութիւններու մաս կազմող որ եւ է ժողովուրդի հեռանալ այդ խորհրդային դաշնակցութենէն, միւս կողմէ այն գործնական վերաբերումը որով կ՚արգիլուի գործադրել այդ ազատութիւնը:

Լէնինեան ազգային քաղաքականութեան բարիքներէն օգտուող մեր ժողովուրդի մեծ մասին եւ այդ բարիքներէն զրկուած արտասահմանի միւս հատուածին համար, շատ կարեւոր է գիտնալ պարզ ու որոշ կերպով թէ ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ ի վերջոյ այդ քաղաքականութիւնը, ի՞նչ են անոր տեսական ու վարդապետական հիմունքները եւ ի՞նչ ձեւով կը կիրարկուին կեանքի մէջ:

Մեր ժողովուրդի քաղաքական գիտակցութեան առաջին տարրերը այս պէտք է կազմէ, որովհետեւ անկէ կը բխին միւս բոլոր խնդիրները մեր կեանքին:

Փաստ է եւ իրականութիւն որ մենք մաս կը կազմենք խորհրդային հանրապետութիւններուն: Կրնաս հաշտուիլ կամ ոչ այս փաստի հետ, բայց չես կրնար ուրանալ զայն: Հետեւաբար եւ չես կրնար ամենալուրջ ուշադրութեան առարկայ չդարձնել քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական այն հիմունքները որոնցմով կ՚առաջնորդուի այդ երկիրը:

Վերջերս գրքոյկ մը ձեռքս անցաւ, «Համայնավարութիւնը եւ ազգային ու գաղթային հարցը», որ կը պարունակէ Լէնինի, Ստալինի եւ Պուխարինի կարծիքներու ամփոփումը այս խնդրոյն շուրջ: Կ՚արժէր ամբողջապէս թարգմանել զայն ու պէտքը չըզգալ որ եւ է մեկնաբանութեան, բայց օրաթերթի մը համար հնարաւոր չըլլալով անոր հրատարակութիւնը, պիտի գոհանամ մեզի հետ առնչութիւն ունեցող տեսակէտները ճակատ մասերը միայն ներկայացնելով:

Հարստահարեալ ազգերու ազատագրութեան խնդիրը մինչեւ վերջերս սահմանափակուած էր միայն որոշ քաղաքակրթութեան աստիճանի հասած ժողովուրդներու համար, ինչպէս են Իտալացիները, Լեհերը, Հունգարները, Սերպերը եւն.: Համայնավարութիւնը հարցը ընդլայնեց եւ տարածեց «անքաղաքակիրթ» ժողովուրդներու, ասիական եւ ափրիկեան ցեղերու համար իսկ եւ անոր տուաւ միջազգային հանգամանք:

Միւս կողմէ խնդիրը մինչեւ հիմա իրաւական հանգամանք միայն ունէր եւ հիմնուած՝ ազգերու հաւասարութեան իրաւական ըմբռնման վրայ եւ կը կայանար փոքր ժողովուրդներու մշակութային ազատութեան եւ ինքնավարութեան մէջ. մինչդեռ համայնավարութիւնը խնդիրը խորացուց, ճանչցաւ հպատակ ժողովուրդներու քաղաքական բացարձակ ազատութեան իրաւունքը, գերիշխանութիւններէն բոլորովին անջատուելու եւ անկախ պետութիւնստեղծելու ազատութիւնը: Մինչեւ համայնավարութեան հրապարակ գալը ազգային խնդիրը որ եւ է կապ չունէր դրամատիրութեան եւ ընկերային յեղափոխութեան գաղափարին հետ, առանձին խնդիր մըն էր: Համայնավարութիւնը եկաւ այդ երկու հարցերու մէջ գոյութիւն ունեցող ներքին ուժեղ կապը երեւան հանելու, հաստատելու թէ առանց աշխատաւորական յեղափոխութեան անկարելի է լուծել ազգերու ազատագրութեան խնդիրը: Վերջինը մէկ մասն է միայն միւս հիմնական եւ ամբողջական խնդրին: Համայնավարութիւնը կ՚ընդունի թէ ազգերու ազատագրական շարժման մէջ, յեղափոխական հնարաւորութիւններ կան, զորս պէտք է շահագործել, տապալելու համար դրամատիրութիւնը եւ աշխարհակալութիւնը, հետեւաբար պէտք է որ աշխատաւորութիւնը գործօն կերպով եւ ուժգնօրէն ուժ տայ ճնշուած ազգերու ազատագրութեան շարժումին:

Այս հիմնական սկզբունքէն մեկնելով, պէ՞տք է հետեւցնել թէ համայնավարութիւնը որ եւ է ազգային շարժման պիտի աջակցի: Ոչ. պէտք է ոյժ տալ այն ազգային շարժումներուն միայն որոնք կը նպաստեն դրամատիրութեան տկարացման: Կարգ մը ճնշուած ազգերու ազատագրական շարժումը դէմ է աշխատաւորութեան շահերուն, հետեւաբար խօսք չի կրնար ըլլալ նպաստելու անոնց: Որեւէ ազգի մը իրաւունքներու հարցը, ինքնայատուկ, առանձին խնդիր մը չէ, այլ մէկ մասը աշխատաւորական յեղափոխութեան ընդհանուր հարցին, հետեւաբար պէտք է ստորադասուի եւ պատշաճի անոր: 1840ին Մարքս իսկ համաձայն էր լեհական եւ հունգարական ազգային շարժման, բայց դէմ էր Չեխերու եւ միւս սլաւ ժողովուրդներու ազատութեան, որովհետեւ այս վերջինները ցարական բռնապետութեան նեցուկ կը ծառայէին եւ հետեւաբար հակայեղափոխական էին: Ըստ Լէնինի, եթէ մասը դէմ է ամբողջին, պէտք է վանել զայն:

Ի՞նչպէս պէտք է որոշել թէ որ եւ է ազգային շարժում — որ կը կրկնեմ մէկ մասն է աշխատաւորական յեղափոխութեան ընդհ. հարցին — յեղափոխական հանգամանք ունի, որպէսզի կարելի ըլլայ ոյժ տալ անոր: Ազգային շարժում մը յեղափոխական ըլլալու համար պէտք չէ որ անհրաժեշտաբար, աշխատաւորական տարրերով ղեկավարուի կամ հանրապետական ծրագիր ու ռամկավար հիմունքներ ունենայ, այլ պէտք է դրամատիրութեան տկարացման հանգամանք ունենայ: Աֆղանիստանի յետադիմական էմիրի մը կամ Եգիպտոսի քաղքենի տարրերու անկախութեան շարժումները յեղափոխական են, որովհետեւ անգլիական աշխարհակալութիւնը կը տկարացնեն:

Գրքոյկին մէջ քանի մը էջեր յատկացուած են ազգութեան գաղափարի սահմանումին, որ այսպէս խօսացուած է Ստալինի կողմէ.

— «Ազգութիւնը պատմականօրէն կազմուած համախմբում մըն է մարդոց, որոնք իրարու միացած են լեզուի, հողի, տնտեսական կեանքի եւ հոգեկան տրամադրութիւններու, այսինքն մշակոյթի հասարակաց կապերով»:

Պէտք է չմոռնալ որ այս տարրերէն ոչ մէկը առանձինն բաւարար չէ ազգութիւն մը որոշելու եւ առնուազն որ եւ է մէկուն պակասը կը բաւէ որպէսզի հաւաքականութիւն մը դադրի ազգ ըլլալէ: Իսկ Լէնինի սահմանումով, ազգերու ինքնորոշման իրաւունք ըսելով պէտք է հասկնալ պայքար ամբողջական ազատագրութեան, բացարձակ անկախութեան, բռնադատ գրաւումներու եւ կցումներու, եւ որ եւ է ընկերվարական կը դադրի ընկերվարական ըլլալէ եթէ մերժէ այդ պայքարը իր բոլոր ձեւերով, մէջն ըլլալով նաեւ ապստամբութիւնը եւ պատերազմը:

Շատեր, կ՚ըսէ Լէնին, հակասութիւն մը կ՚ուզեն տեսնել այս սկզբունքին եւ ընկերվարութեան միջազգայնական եւ ազգերու միացման գաղափարին միջեւ, բայց պէտք է ըմբռնել որ առանց ժողովուրդներու ազատ ինքնորոշման իրաւունքին, կարելի չէ անոնց կամաւոր միացումը եւ ձուլումը յառաջ բերել: Իբրեւ գործնական քաղաքականութիւն մեծ ժողովուրդներու ընկերվարականներուն կը թելադրէ աւելի ոյժ տալ ազգերու անկախութեան տեսակէտին: Իսկ փոքրերուն՝ միացման սկզբունքին:

Ուրիշ շատ շահեկան մտածումներ կան գրքին մէջ, բայց այսքանը կարելի եղած հարազատութեամբ խտացնելով, կը բաւէ լուսաբանելու խորհրդային հանրապետութիւններու քաղաքականութեան շատ մը կէտերը: Մեզ շահագրգռող ամէնէն հիմնական մտածումը՝ որ առանցքը կը կազմէ նաեւ համայնավարներու գործնական քաղաքականութեան, ազգերու ազատագրութեան խնդրին ստորադասումն է միջազգային յեղափոխութեան եւ դասակարգային պայքարին: Այդ պայքարը ղեկավարողը ըլլալով այժմու խորհրդային պետութիւնը, ուրեմն կարելի է ու պէտք է հետեւցնել, թէ բոլոր այն ազգային շարժումները որոնք նպաստաւոր չեն այդ պետութեան շահերուն, արժանի չեն նկատուելու քաջալերանքի:

Արեւի պէս պայծառ չերեւի՞ր հիմա, թէ ինչո՞ւ դէմ են համայնավարները քրտական շարժման օրինակ: Կարելի է ըսել թէ այդ շարժումը կը տկարացնէ Թուրք կայսերական եւ դրամատիրական իշխանութիւնը, ինչպէս չինական, հնդկական կամ եգիպտական շարժումները կը տկարացնեն անգլիական դրամատիրութիւնը: Ի՞նչ տարբերութիւն Թուրք եւ անգլիական պետութիւններու միջեւ, չէ՞ որ երկուքն ալ կը կեղեքեն եւ կը շահագործեն իրենցմէ դուրս գտնուող ժողովուրդներ, չէ՞ որ անոնցմէ որ եւ է մէկուն քայքայումը միջազգային յեղափոխութեան համար լաւ հեռանկարներ կրնայ ստեղծել: Համայնավարութեան սկզբունքներու կիրարկումով իսկ, իր բացարձակ հասկացողութեամբ, դժուար պիտի ըլլար չքաջալերել Թուրք պետութեան դէմ ուղղուած փոքր ազգի մը ազատագրական շարժումը: Բայց ո՞վ է դատողը, ո՞վ է որոշողը որ եւ է շարժումի հանգամանքը, — խորհրդային պետութիւնը: Ուրեմն գործնական կեանքի մէջ, — ուր բացարձակը գոյութիւն չունի — վերը յիշուած բոլոր սկզբունքները կը վերածուին ուրիշ ձեւի: Գործնական չափանիշը ազատագրական պայքարի մը էութիւնը ընորոշող կը դառնայ խորհրդային հանրապետութիւնը: Յեղափոխական կը նկատուին այն շարժումները միայն որոնք Մոսկուայի քաղաքականութեան շրջագծին մէջ կը մտնեն, իսկ հակայեղափոխական՝ անկէ դուրս մնացողները:

Թերեւս ճիշդ է ու գործնական համայնավար վարդապետութեան համար մտածելու եւ գործելու այս կերպը, որովհետեւ իր սկզբունքներու կիրարկողն ու գործադրողը նկատուած պետութեան մը պահպանութիւնն ու ուժեղացումը միակ ապահովութիւնն է իր գոյութեան, բայց դիւրին չէ աննախապաշար որ եւ է մտքի ընդունիլ տալ իբրեւ գաղափարական դիրք այնպիսի վերաբերումներ, որոնք պետութեան մը ամէնէն նիւթապաշտ շահերովը միայն կը բացատրուին:

Դատել չէ մեր միտքը, այլ հասկնալ միայն:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԾԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՑԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒ

Եթէ պատերազմը կը քանդէ շատ մը բաներ՝ միւս կողմէ սակայն կը շինէ լուրեր: Եւ ի՜նչ լուրեր... Ամբողջ լրագրական ստեղծագործութիւն մը երեւան կուգայ ռազմական շարժումներու ընթացքին:

Ահա թէ ի՛նչպէս կը շինուին լուրերը:

Իտալացի հրամանատարը, օրինակի համար, կը հեռագրէ Հռոմ ու կը հարցնէ.

— Այստեղ Սոմալի, ես, հրամանատար հարաւային ճակատի, ըսէք խնդրեմ, գրաւա՞ծ եմ արդեօք Տոլոյի շրջանը թէ դեռ չեմ գրաւած: Անկից զատ, բարի եղէք հաղորդել ինծի թէ բանակս երկու հարիւր Հապէշ ոչնչացուցա՞ծ է թէ ոչ: Բանակս կը յառաջանա՞յ թէ զօրաւոր դիրքերու վրայ ամուր կանգնած է:

Անմիջապէս Հռոմէն հեռագիր մը կը հաղորդէ զօրավարին.

— Ի հարկէ Տոլոյի շրջանը գրաւած ես եւ ասիկա երկու օրէ ի վեր: Բանակդ ոչնչացուցած է ոչ թէ երկու հարիւր, այլ տասնըչորս Հապէշներ: Բանակդ դանդաղօրէն թէեւ վստահութեամբ կը յառաջանայ դէպի հիւսիս-արեւմուտք, իսկ օդային տորմիղը ռմբակոծած է Հարհուր, Պիմպօ, Քուրքուշա եւ Մահամահ գիւղաքաղաքները: Այս բոլորէն զատ Կալլա ցեղապետ մը, ռաս Ըրիվրաս իր վաթսունըեօթը ռազմիկներով միացած է քեզի ու կը կռուի կատաղօրէն, ձեր կողքը կանգնած:

Բնաւ պէտք չէ զարմանալ որ հրամանատարը Հռոմէն կ՚առնէ իր մասին տեղեկութիւններ: Զօրավարը չէ՞ որ կը գտնուի խաւարակուռ Ափրիկէի մէջ՝ որով լուր չունի, չի կրնար ունենալ իր բրածէն, քանզի իր շուրջը սեւ է ու խաւար:

Քանի մը օր վերջ երբ զօրավարը նստած է, բարձրաստիճան սպաներու հետ, ու կը քերէ գլուխը, ահա յանկարծ Հռոմէն կը հասնի կարեւոր հեռագիր մը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Զօրավար, դուն որ սա պահուս ուժեղ յարձակողականով մը կը գրաւես Հարմարա լերան հապէշական դիրքերը, ունեցած ես եօթը մեռեալ, ինը թեթեւ վիրաւոր: Մեռեալներէն վեցը եւ վիրաւորներէն եօթը Ասկարիներ են: Թշնամին սակայն ունի բազմաթիւ մեռեալներ եւ անթիւ վիրաւորներ: Թիւերու ճշդումը ձեզի կը յանձնենք, այս անգամ, ինչպէս նաեւ մանրամասնութիւնները Հարմարա լերան գրաւման:

Ու զօրավարը ոտքի ելլելով կը սկսի գործի, — խմբագրել ու հեռագրել հետեւեալ պաշտօնական ղեկոյցը.

— Այս առաւօտ, ժամը վեցին, մեր վաշտերը վճռական յարձակողականի մը ձեռնարկելով, մէկուկէս ժամուան մէջ, դիւցազնական կռիւներով յաջողեցան գրաւել Հարմարա լերան գլխաւոր դիրքերը: Իտալական դրօշը կը ծածանի Հարմարայի բարձրագոյն գագաթին վրայ: Այս լերան գրաւումը անհրաժեշտ էր, խուժելու համար դէպի Տասիս Պապամ քաղաքը: Մեր բանուորական վաշտերը, գիշեր ցերեկ աշխատելով, կը շինեն ճամբաներ: Վերջին կռիւին ընթացքին թշնամին ունեցաւ զգալի կորուստներ: Հարիւր վաթսուն մեռեալ եւ հազարի մօտ վիրաւոր: Մեր հրասայլերէն երկուքը հապէշական բանակին մէջ մտած են:

Հռոմէն նոր հեռագիր մը կ՚ըսէ լակոնական ձեւով.

— Տասիս Պապամ քաղաքը գրաւուած է: Քարյու ցեղէն երկու պետեր անձնատուր: Անուններ դուք ըսէք:

Ու պաշտօնական ղեկոյցը, առանց ժամանակ կորսնցնելու.

— Յունուար տասնըվեց: Տասիս Պապամ գրաւուած. Ռաս Օղա եւ Ռաս Խոտա, Քարայու ցեղին երկու նշանաւոր պետերը անձնատուր եղան, հաւատարմութեան երդում ընելով: Իրենց կ՚ընկերանան երեք հարիւր երկու Քարայուներ, ամէնքն ալ քաջ ու զինուած, որոնք կարգով համբուրեցին Տուչէին պատկերը:

Հիմակ անցնինք նետ ու գնդակ նետողներու միւս ճակատը:

Ռաս Տէսթան է որ կը հեռագրէ դէպի Ատտիս-Աբէպա.

— Հու հու, Հարրար հու հի, մալ... լէչ մասկալքույա, պապ պու պապա... պուր պի, մալ ու հալ, հալ ու չալ... էչ ու էչ:

Ասիկա տեսակ մը սրբազան բար... մաղթութիւն է ամհարա լեզուով: Ա... միջապէս կը սկսի տեղեկութիւն ու... զելու խնդրանքը.

— Հեռագրեցէք ինծի թէ ո՞ւր եմ, ի՞նչ կ՚ընեմ, ո՞ւր կ՚երթամ, ի՞նչ վ... ճակի մէջ եմ:

Հեռագիրը կը հասնի.

— Սոմալիի մէջ ես, կը յարձակի... կ՚երթաս դէպի իտալական դիրքերը... փառաւորուած ես:

Ռաս Տէսթա կը խմբագրէ պաշտօն... կան ղեկոյցը.

— Բուռն յարձակողականով մ... Ս. Գէորգի եւ զօրքին օգնութեամբ... գրաւեցի իտալական բոլոր դիրքերը... Զօր. Կրածիանին մնաց առանց դիր... քի: Իր Իտալիոյ մէջ ունեցած դիր... ալ կորսնցուց զօրավարը: Յաղթակ... ու փառաւոր մեր բանակը կը յառա... ջանայ դէպի Մաքարունա:

Օր մը վերջ ռաս Տէսթա կը հեռագ... Ատտիս-Աբէպա.

— Ռաս Պրաս վիրաւորուած է... Յայտնե՞լ թէ չյայտնել: Յայտնել... պարագային վէրքը իր ո՞ր կողմը ծ... նուցանել: Քիթէ՞ն վիրաւորուած է... ականջէն:

Ատտիս-Աբէպայէն կուգայ հեռ... գիրը:

— Ռաս Պրասի քիթը անգամ մը... նած չէ: Ընդհակառակն ինք ու... զօրքը գրաւած են Քիթունա քաղա... ուր կը գտնուէր Իտալացիներուն... նակատեղին:

Ռաս Տէսթա կը բարկանայ ու կ՚... մտքէն.

— Եթէ Ռաս Պրաս իր վիրաւոր... ճակով կը գրաւէ Քիթունա քաղա... ես ողջ ու առողջ վիճակովս ի՞նչ... գրաւած չըլլամ Բերանունա եւ Վիզ... նա քաղաքները:

Ու կը հեռագրէ պէտք եղածը:

Եւ այսպէս պատերազմական ղե... կոյցներուն նայելով. Ռաս Տէսթա... կռնակը գտնուող քաղաքները Իտա... լացիները գրաւած են, իսկ Զօր. Կրա... ծիանիի ետեւը գտնուող քաղաքներ... ալ Հապէշները:

Իտալական թերթերը կ՚ըսեն.

— Սուտն է որ կը տիրէ հապէշա... կան ղեկոյցներուն մէջ:

Հապէշներն ալ կը յայտարարեն.

— Սուտ են իտալական ղեկոյցնե... րը, հաւասարապէս սուտ են:

Այո՛, ամէնը սուտ բայց պատե... րազմը իրաւ է:

Եւ պատերազմը պիտի շահի ան... որ պիտի կրնայ խօսիլ վերջին սուտ... Այսինքն սուտ խօսելու ի վիճակի պ... տի ըլլայ, ունենալով դեռ կոկորդ... կզակ, լեզու եւ ակռաներ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆօնսիէի յ... ուար 15ի վիճակահանութեան մէ... հետեւեալ թիւերը շահած են մ... պարգեւները.— 1886ի արժեթուղթե... րէն 382,424, եւ 1903ի արժեթուղթե... րէն 522,029 թիւերը կը շահին 50000... կան ֆրանք, իսկ 1911էն 318,202 թի... 100,000:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ա՜Խ, ԵԱՎՐՈՒՍ, ՎԱԽՆԱՄ ԹԸ...

Աչքերը դէպի երկինք յառեց անգամ մը: Տեսաւ թթենիի ճիւղերուն ճեղքէն որ կը պլպլային աստղերը բաց երկինքին վրայ: Մտածեց զանոնք դիտելով.— արդեօք անոնք ալ չի՞ն դողար... այս ցուրտէն, չի՞ն մսիր որ դուրս ելած են: Կ՚ըսեն թէ, ամէն մարդ աստղ մը ունի, իմ աստղս ո՞րն է արդեօք ... ան ալ ինծի պէս անօթի՞ է արդեօք... Կը մսի՞:

Ծերացած թթենիին մօտիկը լայն տարածութեամբ ու ցածլիկ հասակով, եւ մէկ մասն ալ փլփլած միյարկ շէնք մը կար, որուն մէջ կը բնակէր մենաւոր այրի մը ...

Տանիքին վրայէն շատ թանձր սեւ ծուխ մը կը բարձրանար կէս քանդուած բուխերիկէն: Դուրս ելաւ թըթենիին փորէն, բերնով զօլ տալով ափերուն մէջ, մօտեցաւ կիսաւեր շէնքին: Երկու քայլ ձախ, եւ ահա ճոճըռան դուռը: Հրեց թիկունքովը կամացուկ մը, մարմինը դրան սեմին վըրայ, գլուխը դէպի ներս երկարելով կիսարաց դուռնէն, սիրտ փեռեկտող ձայնով մը կանչեց.

— Մայրի՜կ ...

— Զավա՛կս... ձայն տուաւ այրին՝ ներսէն:

Զաւկին ձայնը, կարծես, տան կիսուն հաղիւ հասած, ինքն ալ ձայն տըւած էր օճախին անկիւնէն ու ձայներն իրար բախեցան տան մէջտեղը ...

— Հոս ըմ, եավրո՛ւս, եկօ, հիմա մսեցար:

Երկրորդ անգամ կանչեց: Մինչ այդ ասիկա իր կիսամերկ ու սառած ոտքերը հասցուցած էր արդէն օճախին քով, եւ սկսած մէկիկ մէկիկ «սաճ»ին տակ խօթել հանել, անգամ մը ոտքերը, անգամ մը ձեռքերը:

Բայց ահա, մատներն սկսան՝ մարմնճիլ (աղնտիլ) կրակ տեսնելէ վերջ: Քանի մը վայրկեան աղնծուեցաւ՝ օ՜յ, օ՜յ ընելով ցաւի աղդեցութենէն, մատները բերանը խօթել-հանելով: Շուտով հանդարտեցաւ: Տաքցուց մարմնին ամէն կողմերը, եւ կուչ եկաւ օճախին միւս անկիւնն ալ ինք: Մերկ ծունկերը դրաւ գրեթէ օճախին գոգը: Արմուկին մէկն ալ իբրեւ սիւն մարմնին ու ափը ծօծրակին եւ ձեռքին մէկն ալ ծունկերուն վրայ: Իսկ աչքերն ալ «սաճ»ին նայելու պարտականութիւնն ստանձնեցին:

Այրին, որ ամբողջ ամառ աշխատած էր մանդաղ զարնելով այդ գիւղացիներուն, հազիւ կրցած էր երեք ցորեն խառնուրդ - քիչ քանակութեամբ՝ ցորեն, գարի, եւ կէկ— պարկ մը ալիւր ճարել, ձմրան պաշարին համար:

Այդ միջոցին, այրին հաց կ՚եփէր իր այդ երեք ցորէն խառնուրդ ալիւրով, կէս մաս մըն ալ չորցուած բանջար խառնելով խմորին, եւ առաջին երկու փոքրիկ հացիկները նոր դրած էր սաճին վրայ:

Կողքին դրուած էր փիրկ մը վայրի չոր խոտ,— որ ընդհանրապէս այդ երկրի վառելանիւթն էր, փայտի նըւազութեան պատճառաւ — եւ բուռ-բուռ կը տեղաւորէր սաճին տակ, որուն տաքութիւնը շատ նիհար էր եւ որբուկին սիրտը կը հատցնէր նայիլ տալէն...

Երկու հացիկները դրուած էին սաճին վրայ, իսկ երրորդի մը պատրաստութեան կը ճգնէր այրին, ստէպ ստէպ, զաւկին տժգոյն դէմքին նայելով լուռ...

Իսկ անո՞ւնը այս որբին ...

Քանի - քանի անգամներ, ծունկին վրայ տեղաւորուած ձեռքը պատրաստուեցաւ տեղէն շարժելու եւ սաճին վրայ երկնալու ... Սիրտը կը մարէր եւ կ՚ուզէր խմոր - խմոր կլլել:

Վերջապէս ազատ ձեռքը իր պաչտօնին գիտակից ... վերցուց հացիկին մէկը, որուն վրայ հազիւ կրնար մրջիւն մը քալել: Աւելի ծանր միջատ մը եթէ ըլլար ոտքերը խմորին մէջ կը թաղուէին անպայման:

— Կեր ծաղուկս, կեր, ըմը տըհա խմոր է, եաքը սիրտդ կը խօստեցնէ...

Մօրը խօսքը դեռ բերանը, անիկա երկու թուչով կուլ տուած էր, ու տաք-տաք տեղաւորած պարապ ստամոքսին մէկ անկիւնը:

Մայրը՝ երրորդը դրաւ անոր տեղը: Արդէն, ընդամէնը վեց գնդիկներ էին, որոնք երկու օրուան անոնցը պիտի ըլլային իրեն, եւ, որոնցմէ երկուքը անպայման զաւկին բաժին կը հանէր ամէն երկու օրը անգամ մը, վեց հացիկներ եփելէ վերջ: Բայց, այդ օրը տղան մտադրած էր իր բաժին երկու հացերն ալ ուտել այդ վայրկեանին: Ինչպէ՜ս համբերէր ... Եւ ահա երկրորդը վերցուց կամաց մը, այս անգամ մօրը դէմքին ձգելով աչքերը ...

— Ա՜խ, եավրուս ... հալը առտո՞ւն ... շընչաց մայրը:

Մատները թուլցան, հացը վար ինկաւ ձեռքէն օճախին գոգը, ծունկերուն առջեւ: Աչքերը մօրը դէմքին էին տակաւին, որ արդէն միշտ չքավոր ծմակի մը տեսքն ունէր տխուր, ու իր խոնաւութենէն կաթիլներ կը տեսնուէին փայլուն, հատ - հատ դանդաղօրէն վար գլտորելով: Երբ արցունքի կաթիլներ տեսաւ մօր աչքերուն մէջ, փոխեց աչքերուն տեղը, ձգելով ծունկերուն վրայ ու դիտելով անոր մերկութիւնը ...

— Վերցուր, զառս, վերցուր, առաջարկեց մայրը:

Բայց, ան այլ եւս ձեռքը տեղէն չշարժեց ու աչքերն ալ մերկ ծունկերուն յառած մնացին շարունակ:

Մայրը հա՞ց կը խնայէր իր զաւ... կին: Ոչ, բայց ի՛նչ ընէր որ պաշ... րը շատ նուազ էր, ու այդպէս չա... ժելով հազիւ թէ կրնար գարնան զ... որ՝ թութերուն ու թարմ աղցան... րուն հասնիլ...

— Ա՛խ, եավրուս, վախնամ թէ... ըս շան երկիրներուն մէջ մենք... մեռնինք անօթութենէ ...

Հազիւ արտասանած այս մէկ ն... խաղաղութիւնը, լռեց: Աչքերը... կաթկթէին արդէն շարունակ: Եւ... գիտէ, իր միտքէն ալ ինչե՛ր անց... այդ վայրկեանին, ինչպէս զաւկին կ... ժամ առաջ, երբ աղային ախոռը... գտնուէր աչքերը յառած գաճաճ տա... տուկին ...

Ալ չսպասեց մօրը այդ վիճակ... տեսնելով: Խոշոր բուռ մը խոտ ք... սաճին տակ, լոյս ըլլալու, մինչ... ճռճռան դուռը գտնելու համար:

Շատ հեռուն չէր աղային միւս տ... նը ու շուտով գիրկ մը խոտ առնել... վերադարձաւ: Ուշացած էր, ու քայ... լերը արագ - արագ կը նետէր: Եր... կ՚անցնէր ծերացած թթենիին քովէ... յանկարծ տեսաւ սիլուէթ մը որ կ... ցած էր մութին մէջ անշարժ:

— Ա՛ռ եավրուս, առ:

Մայրն էր որ այն ձեռքէն ձգած... երկրորդ հացը առած ու դուրս ել...

ՏԷՄԻՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1935ԻՆ

ՏԵՏԵՍԱԿԱՆ.— 1935 յունուար 4ին, երբ 1934ի տարեկան տեսութիւնս մաերր յանձնեցի, գաղութիս միակ մուլին գործարանը —S.L.S.A. սկսած էր բանուոր - բանուորուհիները արձակել, որոնց կարիւրին չափ Հայեր էին: Անոր հետ զուգընթաց տեղի ունեցաւ ժամերու կրճատումը:

Ահա այս վիճակի մէջ դիմաւորեց 1935ը Տէմինի գաղութը: Այսօր սակայն երբ թեւակոխած ենք արդէն 1936ը, հակառակ պատկերն է որ կը տեսնենք: Նոր տարիէն յետոյ գործարանը սկսաւ 13—15 տարեկանէ վեր աղջիկները գործի առնել եւ թերեւս սկսի նաեւ երիտասարդները կանչել: Մետաքսի արտադրութիւնը զգալապէս բարձրացած է եւ «փլաքթօր»ի մինչեւ այժմ կանգնած մեքենաները բանիլ սկսած են: Գործի ժամերը աւելցած են, իսկ օրականները թէեւ միեւնոյնն են, սակայն ժողովուրդը նորէն գոհ է իր այս վիճակէն, երբ նկատի ունի միւս գաղութներու տնտեսական ծանր տագնապները եւ ընդհանրապէս ծանր վիճակը: 100ին տասնի օրէնքը գրեթէ չգործադրուեցաւ հոս, գործի դժուարութեան պատճառաւ: 1935ին նորոգուած բոլոր ինքնութեան թուղթերը օրինաւոր եկան, բացի քանի մը հոգիէ, որոնց համար նորէն դիմումներ եղած են:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Ազգային կեդր. մարմնի մը ստեղծումը դարձեալ մնաց անիրագործելի, շնորհիւ գաղութի անհամերաշխութեան: Ժողովուրդը ձգուած է իր բախտին: Մինչդեռ քիչ մը հասկացողութիւն՝ ժողովուրդի եւ զինքը ներկայացնող զանազան հոսանքներու եւ միութիւններու միջեւ, հրաշքներ կրնար գործել այս ճակատին վրայ:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Հակառակ անոր որ 16է աւելի միութիւններ եւ կուսակցութիւններ կան Տէմինի մէջ, որոնց առաջին ու տարրական պարտականութիւնը պիտի ըլլար նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը, գրեթէ բոլորն ալ անխտիր մխրճուած են սին վէճերու մէջ, ստեղծելով պղտոր մթնոլորտ մը: Հասարակ մանկապարտէզ մը հաստատելու բոլոր ճիգերը ձախողման դատապարտուեցան: Վերջին ճիգ մը եւս փորձեց Փր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, որուն շնորհիւ Տէմինը 1935 դեկտ. 2էն սկսեալ ունի իր մանկապարտէզը, օժանդակութեամբ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան: Շէնքը սիրայօժար տրամադրած է Հ. Յ. Դ. կոմիտէն: Աշակերտներու թիւը հասած է արդէն 75—80ի եւ երթալով կ'աւելնայ: Ժամանակաւոր ուսուցիչն է ընկ. Թ. Հերոյեան, որ գուրգուրանքով փարած է իր պարտականութեան:

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Միւս գաղութներու նման հոս եւս սունկի նման բուսած են զանազան միութիւններ, որոնք սկսած են տեսակ մը չարիք դառնալ ժողովուրդի գլխին, գրեթէ բոլորն ալ իրենց իսկական նպատակներէն շեղելով: «Վերաշինաց»ի մարմաջով վարակուած են շատերը եւ երկուքի բաժնուած, բացի Վասպուրականէն եւ Տարօն - Տուրուբերանէն: Վերջինը թէեւ «վերաշինաց» մակդիրը դեռ չէ փակցուցած իր ճակտին, սակայն խլրտումներ անպակաս են եւ անոնք ալ երկու մասի բաժնուեցան վերջին համագումարէն յետոյ: Միայն Վասպուրականի միութիւնն է որ կրցած է կենալ իր սկզբունքին վրայ եւ պիտի կենայ այսուհետեւ ալ, հակառակ նիւթուած դաւերուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ ՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Կ. Խաչի մասնաճիւղը միշտ ալ իր պարտականութեան գլուխն է: Ապացոյց՝ իր բացած մանկապարտէզը, որու պակասը կը զգային ժողովրդի բոլոր խաւերն անխտիր: Իսկ Տիկնանցը որ շարունակ ենթակայ է Հօկերու եւ ռամկավարներու ազդեցութեան, իր կրիայի պատեանէն դուրս չելլեր, չուզեր աջակցիլ կրթական դետնի վրայ եւ փակած է մատուռի մը շինութեան, որուն հինգ տարիէ ի վեր կիսատ մնացած չորս պատերը կը կազմեն իր «փայլուն» գործունէութիւնը: 50 — 60 հազարի գումար մըծախսեցին, այժմ ալ չչուկներ կան հողի գրաւման մասին, քանի որ պարտական են դեռ:

ՀՕԿ.— Անդամներու մեծ մասը արձանագրուած է պարզապէս Հայաստան երթալու համար: Եւ սակայն շատերը յուսախաբ կ'ըլլան, երբ կը տեսնեն Հօկի հակազգային գործունէութիւնը եւ զանազան խլրտումները: 1200 հոգիի ներգաղթի յապաղման եւ հօկեան շարքերու մէջ ծագած վէճերու պատճառաւ հոս եւս Հօկի շարքերը չափէն աւելի նօսրացած են: Տոքթ. Գալճեանի եւ Շահվերդեանի այցելութեան առթիւ, խիստ մաքրագործում կատարուեցաւ, եւ այժմ ատյարէզը մնացած է միայն կարգ մը թրքախօսներու եւ ապազգայնացած տարրերու:

ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐ.— Հնչակեանները հոս ալ երկուքի բաժնուած են.մէկը Հօկի մէջ ձուլուած, միւսները իբրեւ հին Հնչակեան: Որակով եւ քանակով աննշան են: Ռամկավարներու գոյութիւնը կը զգացուի միայն այն ատեն երբ Հայաստանէն կամ ուրիշ գաղութներէ գործիչ մը այցելութեան գայ եւ կամ երբ «միացեալ ճակատ» կազմուի Դաշնակցութեան դէմ: Միւս օրերը պառաւներու նման քուն կը քաշեն: Քանակով 3—4 հոգին չանցնիր իրենց թիւը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հակառակ անոր որ Տէմինի մէջ բոլորհոսանքներն ու վերաշինացները «միացեալ ճակատ» կազմած են Դաշնակցութեան դէմ, մեր տղաքը լռութեամբ ու եռանդուն կը շարունակեն իրենց կուսակցական եւ ազգային աշխատանքը: Կոմիտէի կողքին կը գործէ նաեւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը, իր գրադարանով, առանց մեծամեծ եւ ուռուցիկ ոէքլամներու:

ԱԶԳ. ՏՕՆԵՐԸ.— Ազգային մեծ սըգատօնը՝ Ապրիլ 11—24ը 1935ին անցաւ անշուք: Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը՝ իրենց միութեան կողմէ տօնուեցաւ, բանախօսութեամբ (Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան): Հօկի նախաձեռնութեամբ «միացեալ ճակատ»ը տօնեց «նոյ. 29»ը, որուն հազիւ թէ 200 հոգի ներկայ էին: Հ. Յ. Դ. կոմիտէի նախաձեռնութեամբ՝ «Մայիս 28»ը եւ «Դաշնակցութեան Օր»ը տօնուեցան հոծ բազմութեամբ: Նորութիւն մը եղաւ Փր. Կ. Խաչի Պատգ. Ժողովի գումարումը Տէմինի մէջ, եւ այդ առթիւ տրուած ընտանեկան թէյասեղանը:

Երրորդ տարին էր որ Տէմինի գաղութը կ'ապրէր խաղաղօրէն, առանց կռիւներու եւ տգեղ երեւոյթներու տեղի տալու, երբ տեղի ունեցաւ Թոգատցիներու կռիւը: Ձենք խօսիր դեռ դատավարութեան առթիւ եղած նիւթական վնասի մասին:

Մաղթենք որ 1936ին Տէմինը դառնայ օրինակելի գաղութ մը, վերջ դնելով բոլոր վէճերուն եւ ստեղծելով ազգային կուռ համերաշխութիւն մը:

ՎԵՀՈՒՆԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՄԵՐԳ՝ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

—ɔ—

ՖԻԼԻՊԷ, 14 յունուար, — «Վ. Մ. — Գեղարուեստասիրաց» Միութեան նորակազմ երկսեռ երգչախումբը 12 յունուար, կիրակի, իր անդրանիկ համերգը տուաւ, չարժանկարի ընդարձակ սրահի մը մէջ, որ ամբողջովին լեցուն էր: Յայտագրին մաս կը կազմէին երգեր՝ Կոմիտասէ, Սպ. Մելիքեանէ, Յ. Աղասեանէ, Մենտելսոնէ եւ պուլկար երաժշտագէտներէ: Համերգը ընդհ. առմամբ գոհացուցիչ էր: Ղեկավար Պ. Կ. Կարապետեան ու իր երգչախումբը երեւան բերին կարգապահութիւն մը, եւ տրուին այն հաւաստիքը թէ ի գործ դրուած աշխատանքին շարունակումը կրնայ երաժշտական յաջողութիւն մը ապահովել իրենց ու մեզի:

Երգչախումբի մասնագէտ ղեկավար մը, Ռուս, որ Փեթերսպուրկի երբեմնի Երաժշտանոցն է աւարտած, համերգէն յետոյ, իմ հարցմանս պատասխանելով կ'ըսէր թէ իբրեւ առաջին ձեռնարկ՝ յուսադրիչ է. Հայկական գեղջուկ երգերը ունին առանձնայատուկ արժէք մը ու մոթիֆ եւ թէ քանի մը թերութիւններ սրբագրուելով ու ժամանակի օժանդակութեամբ երգչախումբը կրնայ յաջողութիւն ունենալ»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Կեդր. Վարչութիւնը Փարիզի իր մասնաճիւղին հետ սարքած էր ներկայացում - պարահանդէս մը, յունուար 18ին Պիանքուր, Սալ Լիւսիէնի մէջ:

Սրահը լեցուած էր հայրենասէր եւ աննախընթաց բազմութեամբ մը: Հայրենակից Խաչիկ Մկրտիչեան բանախօսութեամբ մը ներկայացուց «Սասնոյ դիւցազներգութիւնը» (Արամ Երէցեանի), եւ շեշտեց Տարօն Տուրուբերանի դերը, հայ մշակոյթի, պատմութեան եւ ազատագրական պայքարի մէջ, յիշելով շարք մը անուններ: «Հայոց ոսկեդարը կապուած է Տարօնի զաւակ Հացիկ գիւղացի Մեսրոպ Մաշտոցի հետ, պատմութիւնը՝ մեր զաւառէն Խորոնք գիւղացի Մովսէս Խորենացիի, իսկ ազատագրական պայքարը՝ Մամիկոնեան տան եւ Սասնոյ կախարդական սարերուն,— Անտոք, Մարաթուկ, Ֆրֆռաքար, Նեմրութ, Ծովասար եւայլն: Շատերդ ծանօթ էք մեր անցեալ պատմութեան եւ Տարօնի դերին: Բայց վերջին մեծ աղէտը մշուշապատեց Թօղու այսօր մեր փառապանծ Հայրենիքը: Հոս, հիմա բեմին վրայ պիտի տեսնէք դրուագ մը թէ ինչպէս մեռաւ Տարօնցին, կռուելով մինչեւ իր վերջին փամփուշտը, ինկաւ տղամարդը, յօշոտուեցաւ անմեղ մանուկը, եւ իր իսկ սուրով իր սիրտը պատռեց հայ կինը, անպատիւ կեանքէն ազատելու համար: Կեցցէ Տարօնը եւ իր հերոսներուն յիշատակը, կեցցէ Հայաստանը, կեցցէ հայ ժողովուրդը»:

Ժամը 9 ու կէսն էր երբ վարագոյրը բացուեցաւ: Պ. Դրօշունի բեմ եկաւ Մատին Առաքելոց վանքի վարդապետ Տէր Ստեփանի եւ ապա Տալւորիկցի Արուշի դերով, Օննիկ Կարապետեան Մշեցի գիւղապետ Շէրոյի եւ Պ.Պշտիկեան՝ Գոմք գիւղացի Կէնճոյի դերով: Ներկաները ջերմապէս գնահատեցին: Բաւական յաջող խաղացին նաեւ հայրենակիցներ Գէորգ Միրօեան, Խորէն Փոսթօեան եւ Արմենակ Ներսէսեան, Միսակի, Աղճանի եւ Բացեցի Դաւիթի դերերը, իսկ Արամ Մուրատեան, Առաքել Թաթուլեան եւ Մխիթար Ալէքսանեան երեք քիւրտ ցեղապետներու՝ Շիկոյի, Ճէլալիի եւ Կապտեանի աղաներու դերերը: Գնահատելի էր նաեւ Տարօնի արժանաւոր զաւակներէն Տիկ. Աղաւնի Գրիգորեան, որ բեմին ետեւ չորս անուշիկ զաւակներու խմբովը ամուսնոյն Վարդանի ձգելով, մեծ յաջողութեամբ կատարեց «Մայր Հայաստան»ի ապա Արուշի կնոջ Փէրիշանի դերը:

Տաս վայրկեան դադարէ վերջ խօսք առաւ հայրենակից Լ. Տօնիկեան, շեշտելով.— «Ան այժմ մեր փոքր հայրենիքը հնարաւորութիւն չունի մեզ իր գիրկը ընդունելու եւ մեզի վիճակուած է դեռ ժամանակ մը պանդուխտ ապրիլ, ատոր համար ալ անհրաժեշտ է խտացնել մեր ինքնապաշտպանութեան ցանցը: Մեր լաւագոյն զէնքը մեր մշակոյթն է, մեր երգը, մեր պարը, մեր լեզուն, եւ գիրը: Տնտեսական տագնապը վհատեցուցած է շատերը եւ այդ պատճառաւ հայկական հանդէսները մեծ արդիւնք չեն տար, բայց հակառակ ատոր մենք պարտինք միշտ ալ սարքել հանդէսներ, իրար տեսնելու, միխթարուելու եւ սփոփուելու համար: Այո, ահաւոր ցնցում մը խորտակեց Տարօնը, բայց վերականգնեց Արարատը, մեր այսօրուան յոյսը եւ վաղուան լոյսը: Բայց մենք պիտի ունենանք մէկ հիմնական հաւատք,— Հայ ապրելու անմահ տենչը, զոր իբրեւ կտակ ազատութեան համար մեռնող մեր սիրելիները յանձնեցին մեզի: Թուրքերը կերան մէկ միլիոն Հայերու գլուխը եւ այսօր ալ անամօթաբար կ'ուրանան: Ահա ձեզի Ֆրանց Վէրֆէլի գիրքը զոր հեղինակի նկարին հետ հրոյ ճարակ դարձուցին «սիվիլիզէ» Թուրքերը, վախէն զառամած հայ մարդոց ձեռքով: Ահա անոր հայերէն օրինակը յանուն Տարօնի Միութեան ձեզի կը յանձնեմ, որպէսզի բոլորդ կարդաք, ունենաք ձեր տան մէջ»:

Գիրքը աճուրդի դրուելով գոյացաւ 420 ֆրանքի գումար մը,պարգեւը շահեցաւ Օր. Տուրպաղ, լայնօրէն մասնակցելով աճուրդին: Շնորհաւորելի են նաեւ Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Մխիթարեան, Առաքել Թաթուլեան, Տիգրան Տիրօեան եւ ուրիշներ: Ապա մեր երիտասարդներէն Արամ, Ղազար, Մանուկ, Արմենակ եւ Առաքել թնդացուցին սրահը հայկական պարերով եւ Տարօնի տարազով:

Պարահանդէսը բացուած էր եւ հետզհետէ մէջտեղ եկան Արջ Պետրոսը, ապա Կարնեցի Փաստրմաճեան, հայրենակից Լորիս, եւ ուրիշներ, իրենց առանձին պարերով: Պ. Դաւիթ՝ Մուշեղ... լենոյի աշուղը, երգեց Գէորգ Ջավուշի երգը, իսկ հայրենակից Լեւոն Տօնիկեան՝ «Արօրն ու Տատրակը», ապա «Մոկաց Միրզէ»ն: Արտասանեցին Պ. Պ. Հայկէշեան, Միսաք, Ստեփանիկ Պօղոսեան, Տարօն Տօնիկեան եւ ուրիշներ: Հանդէսը շարունակուելով մինչեւ առտուան ժամը 6, փակուեցաւ «Եփրատ» նուագախումբի «Մեր հայրենիք»ով:

Մելիքեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—•—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յունուար).

— «Դառն է մեզի համար յաճախ խօսիլ Բարեգործականի մասին, որուն անցեալի փայլուն գործունէութեան դրուատիքն ըրած ենք այս սիւնակներուն մէջ:

Իր բոլոր թերութիւններով մէկտեղ Նուպարներու կազմակերպութիւնը որոշ օգտակարութիւն ունեցած եւ վէրքեր սպիացուցած է: Մինչեւ 1925 առանց համակիր ըլլալու Բարեգործականին, բարեացակամ դիրք բռնած էինք անոր հանդէպ, ժողովուրդի խոնարհ ու օգնութեան կարօտ խաւերուն մատուցած քիչ ծառայութիւններուն պատճառաւ:

Մեր վերաբերումը հիմնովին փոխուեցաւ այն օրէն ի վեր, երբ Պ. Վ. Մալէզեան, Բարեգործականի մեքենային գլուխն անցած, կուսակցութեան մը փրոփականտոն սկսաւ ընել: Այդ օրէն ասդին, Բարեգործականը դադրեցաւ համահայկական կազմակերպութիւն ըլլալէ եւ դարձաւ խմբակ կուսակցութեան մը եւ քանի մը տասնեակ փառամոլ ջոջերու, որոնք ուղեցին դրամով անբարոյացնել եւ ստրկացնել ժողովուրդը:

Մեր չեշտուած հակառակութիւնը Բարեգործականին դէմ կը սկսի Պ.Վ. Մալէզեանի վերջին անգամ գործի անցնելէն ասդին:

Պ. Վահան Մալէզեան անվիճելիօրէն վարչական մեծ կարողութիւններ ունի: Իր փորձառութիւնը արժէք մըն է, որմէ ժողովուրդը չի կրնար օգտուիլ իր կուսակցամոլութեան պատճառաւ:

«Կեդրոններ»ու հեղինակը, Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակ ըլլալէ առաջ, յետադէմ ու չէրիաթճի ռամկավար մըն է: Մէկը միւսին հետ ուղեկից չեն կրնար ըլլալ: Անկուսակցական եւ համազգային Բարեգործականին ղեկավարութեան յանձնումը կուսակցական գործիչի մը, անվարչագիտական մեծ սխալ մըն է:

Պ. Վ. Մալէզեան, Բարեգործականը ռամկավար կուսակցութեան կալուածը դարձուց: Գործի կոչեց ռամկավար ու ռամկավարամիտ գործիչներ: Հովանաւորեց ռամկավար թերթեր եւ նպաստաւորեց հակադաշնակցական մտաւորականներ, որոնց գրիչները օգտագործեց ի նպաստ իր պատկանած կուսակցութեան:

Աչքէ անցուցէք Բարեգործականի գործիչներուն եւ քննիչներուն ցանկը, համոզուելու համար թէ մեր ըսածը ճշմարտութիւնն իսկ է: Պ. Նաթանեան չէրիաթճի ռամկավար մըն է: Վեր. Խանդամուր, առանց ռամկավար կուսակցութեան պատկանելու ռամկավարներու շահերուն ծառայող մը եղած է: Պ. Օննիկ Թադէոսեան ռամկավարներու պնակէն կը սնանի 1921էն ի վեր: Պ. Խանիկեան հոգիով ու մտքով անարժէք թէեւ, սակայն ռամկավար կուսակցութեան սպասաւորող հնազանդ արարած մըն է: Պ.Վ. Բագրեւանդեան նմանապէս ռամկավար է, խիղճը եւ հոգին վաճառքի հանած արծաթասէր մը, որ դրպանին շահը կը գերադասէ ազգին շահերուն:

Բարեգործականի գործիչներու այս շարքին մէջ նմոյշի համար մէկ հատ Դաշնակցական կամ Հնչակեան չկայ: Անկուսակցականներուն անգամ տեղ տրուած չէ, գոնէ երեւոյթները փրկելու համար:

Այս աղաղակող ճշմարտութենէն յետոյ, սխալած չենք ըլլար, եթէ ըսենք թէ Բարեգործականը դրամատունն է ռամկավար կուսակցութեան, որ փոխանակ ազգին ծառայելու, ազգին դրամով կը գործէ ազգին դէմ:

Բարեգործականը այս վիճակին հասցնողը եղած է Պ. Վ. Մալէզեան, մեծագոյն թշնամին Բարեգործականին, որուն ժողովրդականութիւնը զէրոյի իջեցուց:

Կ'ըսուի թէ Բարեգործականի վերին ու ղեկավար մարմնոյն մէջ Պ. Կիւլպէնկեանի պէս անկուսակցական ու պարկեշտ մարդիկ կը գտնուին: Եթէ Կիւլպէնկեաններ պարկեշտ ու անկուսակցական են, բարոյական պարտականութիւն ունին Բարեգործականը հեռու պահելու կուսակցական ազդեցութիւններէ եւ վարչական սպասարկութիւնը մաքրագործել կուսակցամոլ եւ շահադէտ վարիչ պատուիրակներէ եւ գործիչներէ:

Այլապէս, Բարեգործականը պիտի կորսնցնէ այն քիչ վարկն ալ, որ ունի ժողովուրդին մօտ, իբր համազգային կազմակերպութիւն»:

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հատավաճառի, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար):

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

էր, պասելով մինչեւ զաւկին վերադարձը: Զմերժեց: Խոտը վար դրաւ, ու անմիջապէս երկու թուշով զայն եւս կուլ տուաւ, ու շարունակեց ճամբան: Ներս մտաւ այրին: Սիրտը քիչ մը հանդստացած էր հիմա, ու աչքերն ալ դադրած կաթկթելէն...

Երբ տուն հասաւ, խանթունը անմիջապէս հարցուց.

— Ինչո՞ւ ուշացար, տղաս ...Մենք ճաշեցինք, այսօր հաց ալ չկար արդէն ... Այնտեղ ապուր կայ, կեր ու գնա պառկէ:

Շերեփ մը ապապուր էր միայն: Քիչ առաջուան իր երազը զուր է եղեր, թէ այդ գաճաճ տաշտուկէն թերեւս գարէ հացիկ մըն ալ իրեն բաժին պիտի իյնար: Քանի մը գդալ դառնալով զայն եւս լափեց: Անցաւ մարագը, բերած խոտ մանրելու, քարիւղէ աղօտ լոյսին տակ: Շուտով վերջացուց ու գնաց եզներուն քով:

Հազիւ մէկ ժամ անցած էր, մսուրը լեփ լեցուն ընելէ եւ դուրս ելլելէ վերջ: Այժմ անոնք մաղած ու միայն փուշին ձգած էին: Դարձեալ լեցուց, — կերէ՛ք իմ անուշիկ եզներս, կերէ՛ք ըսելով Արապին վիզը գրկեց: Արապը ղաղրեցուց իր փռշտոցը, կարծես հասկցաւ որ բան մը պիտի ըսէր իրեն:

— Իմ անուշիկ Արապս, դուք անգամ մը ճաշեցիք մսուրը լեփ - լեցուն: Նայէ՛, փորիկդ բարձրացեր է: (Ձեռքը փորին վրայ տանելով ու շոյելով)— Եւ ահա, երկրորդ անգամ կը կերակրեմ ձեզ նորէն մսուրը լեցնելով: Բայց, ե՞ս, ես տակաւին անօթի եմ. ստամոքսս տակաւին պարա՜պ է, սիրտս կը մարմրի, իմ սիրունիկ Արապս: Ձէ՞ որ ես ալ ձեզի հետ օրն ի բուն, ձեր քաշած արօրին մաճը բռնած դարձայ անդադար, ակօս առ ակօս: Այս արդարութի՞ւն է, իմ ժրաջան Արապս, ըսէ՛, պատասխանէ ...

Արապը իր ծամելը դադրեցուցած ու գլուխը քիչ մը բարձրացնելով մըսուրէն, մտիկ տուած էր այս խօսքերուն ... Ու վերջաւորութեան լիատատ շունչ մը տուած էր լայն փնչերէն ու դարձեալ թող տուած իր փշփշոցին ձայնը, անօթի որբին բազուկները վզէն բաժնելէ վերջ: Բաժնուեցաւ Արապէն: Քիչ անդին մութին մէջ, գոմու թին, ու իր պառկած խշտեակին տակ հաւաքուած եւ վառած աղբը բանալէ վերջ բարձրացաւ իր ճէօշկը: Տաք աղբին գոլորշին կը բարձրանար խշտեակին տակէն աւելի տաքցնելով անկողինը: (Անկողի՞ն էր թէ ոջխի բոյն ... ո՛վ սարսափի թըւականներ...): Երկար արթուն մնաց ... Բայց վերջապէս քնացաւ: Այդ գիշեր երազին մէջ, իր չարաճճի ուլիկներուն հետ հայրենի լեռներուն վրայ կը գտնուէր ...

×

Ատկէ վերջ տարիներ անցած էին, երբ օր մը, հեռու մեծ քաղաքէ մը եկած մարդիկ լուր տուին այրիին թէ այժմ ամէն մարդ ազատ է իր տեղը վերադառնալու:

Մայրը շուտով լուրը հաղորդած էր զաւկին: Որոշեցին, որ այլ եւս բաւական է այդ չան երկիրներուն մէջ մընալը,անօթի կտոր մը հացին կարօտ: Ու քանի մը օր վերջ, մայր ու որդի, բռնած էին իրենց գիւղին կողմը տանող երկար ճամբան:

Մայրը կռնակը կապած էր փոքրիկ վերմակ մը, իսկ տղան ճերմակ պայուսակ մը, մէջը քանի մը կտոր չոր հացով:

Գարնան չորս երկար օրեր քալեցին անդադար, ուրախ տրամադրութեամբ: Եւ վերջին օրը երեկոյեան դէմ, երբ տակաւին արեւ կար լեռներուն վրայ, ողջունեցին իրենց աւերակ տեսքով գիւղը, որուն հինգ դժոխային տարիներ կարօտ մնացած էին: Շատուոր էին, երբ հեռացան գիւղէն ակամայ, բայց այժմ մինակ կը վերադառնային: Այրին դարձեալ. «Փա՛ռք քեզ Տէր, գոհութեանդ մեռնիմ, Տէր»ը... արտասանեց, ուրախութեան, դառնութեան ու կարօտի խառնուրդ արցունքներ թափելով:

Տխուր կ'երեւային իրենց լեռները ու սգաւոր ... չորցած ու անհետացած էին գրեթէ իրենց արցունքներն անգամ:

Հազիւ երկու տարի տեւած էր ու անոնք փիւնիկի նման յարութիւն առած էին փլատակներուն մէջէն: Ձէ՞ որ իրենց հետ կը կրէին շինական Հայու բազուկն ու հոգին: Դարձեալ ունեցան ջուխտակ մը եզներ, կով, ոչխար, եւ ինչ որ պէտք էր: Ցանեցին ու քաղեցին իրենց արգասաբեր ջրարբի արտերը: Մայրը նորէն խըմոր կը շաղէր մեծ տաշտի մը մէջ, բայց ոչ այնքան խոշոր, ինչպէս էր իրենց անցեալի մեծ - հական:

Առատ էր ամէն բան, ու մայրը շարունակ իր շրթունքներէն չէր հեռացներ իր սովորական աղօթքը, — «Փա՛ռք քեզ Տէր, գոհանամ զքեզ Տէր»...

Սոյլ ու անընդունակ Թուրքերը, չար նախանձով մը լեցուած էին իրենց դէմ... Դարձեալ իրենց անուշիկ գիւղին կարօտ մնալու հաւանականութեան մը առջեւ կը գտնուէին... Եւ ահա հազիւ երեք տարին բոլորած, հեռացան դարձեալ...:

... Ու հիմա նորէն Հայրենիքի կարօտը իրենց սրտին ,օտար ափերու վըրայ իրենց հոգին կ'աղնծուի:

Մայր ու որդի, դարձեալ «չան երկրի մը մէջ» իրենց կեանքը քարշ կուտան, շատերուն նման յոգնաբեկ ու ձանձրացած օտարութենէ:

Բայց այս անգամ շատ երկար տեւեց իրենց պանդխտութիւնը: Արդէն տասը տարին լրացաւ, ու մայրն ալ կորաքամակ տեսք առած է իր վեց տասնեակ «աղի - լեղի» զարուններուն ծանրութեան տակ, իսկ ինքն ալ,մօր ունեցած զարուններուն կէսը, ու այլ եւս զանազանելով աշխարհի չարն ու բարին ... Ու հիմա դարձեալ եւ ամէն օր, մայրը կը կրկնէ.

— «Ա՜խ եավրուս, վախնամ թը, ըս չան երկիրներուն մէջ աչքերնիս բաց մէռնինք ու անգամ մ'ալ չի տեսնինք մեր գեղը»...

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(վերջ)

բորբոքման ուսումն աւարտելէ յետոյ մտաւ պատերազմական նաւատորմին մէջ, ինչպէս իր նախորդները: Հագիւ Օքսֆորտի համալսարանը մտած, խրտչելով, ծնողքէն արտօնութիւն ստացաւ եւ Փարիզ եկաւ հինգ ամսուան համար, գրպանը լեցուն: Վերադարձին, նորէն չկամութեամբ կը հետեւէր դասերուն, եւ մեծ դժուարութեամբ անցուց քննութիւնները: Մեծ պատերազմին ընդհատեց ուսումը եւ 18 ամիս ծառայեց ֆրանսական ճակատին վրայ, իբրեւ կամաւոր: Քաղաքական դատախարակութիւն չէ ստացած եւ հաւանական չէ որ հանրային գործերու հետեւի այնքան որքան իր հայրը: Տեսած է ամբողջ երկիրներ, ճանչցած՝ բազմաթիւ ցեղեր եւ ազգեր եւ երեւելիներ, բայց մանաւանդ կիներ:

Քաղաքի ազգերը յետաձգուեցաւ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր գումարուելով իբրեւ «13երու յանձնախումբ», որոշեց թէ ժամանակը յարմար չէ նախաձեռնութիւն մը ստանձնելու եւ հաշտեցնելու Իտալիան եւ Եթովպիան: Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն էր թէ հաշտութեան որ եւ է ձեռնարկ պէտք է նախ կատարուի երկու պատերազմիկներէն մէկուն կողմէ: Այս առթիւ մերժուեցաւ Նէկիւսին առաջարկը՝ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկելու մասին: Այս մերժումը հարուած մըն է Մուսոլինիի համար ալ, քանի որ ան վերջերս կը պնդէր ընդունիլ այդ առաջարկը:

Ժողովը միեւնոյն ատեն մերժեց Եթովպիոյ կայսեր առաջարկը, դրամական աջակցութեան մասին: Գալով պատժական տնօրինութեանց, որոշուեցաւ մասնագիտական յանձնախումբի մը քննութեան յանձնել զայն, մանաւանդ նկատի առնելով որ Մ. Նահանգներու խորհրդարանը տակաւին եզրակացութեան մը չէ յանգած չէզոքութեան օրինագծի մասին:

** Ժողովի օրակարգին վրայ կը գտնուին ուրիշ երկու կարեւոր խնդիրներ,— 1. Ամբաստանութիւն մը՝ Տանցիկի գերման ծերակոյտին դէմ, որ իբրեւ թէ բռնաբարած է Ազգերու Դաշնակցութեան սահմանած վարչաձեւը, համախորհուրդ գերմանական կառավարութեան հետ.— 2. Խ. Միութեան գանգատը Ուրուկուէյի կառավարութեան դէմ, որ ճամբած է իր դեսպանը, դաւադրական ամբաստանութիւններով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՄԸ, Պետրոս Ֆէրմէճեան, յունուար 17ին դատուելով Ֆիլիպէի շրջանային դատարանին կողմէ, իբրեւ կազմակերպիչը «Ազատ մտածող պրոլետարներու միութեան», դատապարտուեցաւ երեք տարի եւ 4 ամիս բանտարկութեան, 5000 լեվա տուգանքի եւ հինգ տարի քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկման: Դատապարտեալը յայտարարեց թէ գոհ է վճիռէն եւ կ'ուզէ որ անմիջապէս գործադրուի:

ՊՈՒԼԿԱՐ ՆԱԽԿԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Կանեւ սպաննուեցաւ անծանօթներու կողմէ, Պուրկազի մէջ, երբ տուն կը վերադառնար:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ.— Բրիտանական մարզպանը Եգիպտոսի կառավարութեան յանձնեց իր պատասխանը, որով կը յայտարարէ թէ ժամանակը յարմար չէ դաշնագրի մը բանակցութիւններն սկսելու համար: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին մարտ 10ին:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԶԵԿՈՅՑԸ կը ծանուցանէ թէ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի հարաւային ճակատին վրայ եւ թէ զօրքը 230 քիլոմեթր ներս մտած ըլլալով, կը հետապնդէ թշնամին:

ՄՈՐԹԻ ԵՒ ԿՕՇԻԿԻ ԱՐԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ժողով մը գումարեցին, մասնակցութեամբ հազար պատուիրակներու, որոնք ուժգնօրէն բողոքեցին օտար հզօր տուներու մրցակցութեան դէմ եւ պահանջեցին օրէնք մը քուէարկել, պաշտպանելու համար կօշիկի ազգային ճարտարարուեստը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՐԱՆՑՔԻՆ մէջ թաւալեցաւ կառք մը, 15 մեթր խորութեամբ: Ուղեւորները, պարոն մը եւ տիկին մը, երկուքն ալ առեւտրական, խեղդուած էին, երբ օգնութեան հասաւ:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Ցունաստանի մէջ, ընտրական պայքարին առթիւ: Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, բայց անօգուտ:

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 16

Բժիշկին կաղանդչէքը (Տոքթ. Ա. Աղճեան).— Նարինջ կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Պայքար հիւծախտին դէմ (Տոքթ. Կ. Կէօվճեան).— Ցղութեան տեւողութիւնը (Տոքթ. Լ. Գրիգորեան).— Ազգ. բժշկութիւն (Փ. Սանասար եւ Վ. Մելքոնեան).— Կաթին առողջապահութիւնը (Տոքթ. Ց. Մահտէսեան).— Ի՞նչպէս մեծցնել երախաները (Տոքթ. Ա. Տը Սէն-Վէնսան).— Մեր փեսացուն հարբուխ ունէր (Տոքթ. Պ. Հաճօլեան).— Գրախօսական, Հարցարան, Գիտելիքներ:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի յառաջիկայ թիւերէն մէկը պիտի նուիրուի Հայաստանի,— ամբողջ յօդուածները Հայաստանի բժիշկներուն կողմէ գրուած:

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման:

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e):

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆՆԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

փետր. 23ին: Նկատի ունենալ այդ թուականը

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 — 8

Salle Galmantի մէջ (կայարանին դիմաց)

ընտիր ճազ-պանտ, բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու՝ 3 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի մէջ

149bis, Avenue d'Argenteuil, Պուա Քոլոմպ

կը խօսի Տիկ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Հրապարակ հանուած են տոմսակներ, որոնց հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն կարօտ ընտանիքներու:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 3րդ թաղապետարանի սրահին մէջ

կը մասնակցին՝ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՄԱՐԹ ՕԲԷՆ, Տիկ. Ա. ԽԱՉՆԱՃԵԱՆ, Պ. Պ. Կ. ԳՕԼԱՄԱՆԵԱՆ, Ե. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ, Վ. ՉԱՆՑԸԵԱՆ, Օր. Տօվ. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր:

Հասոյթը պիտի յատկացուի կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան: Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի 23 Փետրուար

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Վ.ԱԼԱՆՍԻ Համախմբերդցիական Միութեան ընդհ. ժողովը 23 յունուար, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ազգ. Մատուռին մէջ: Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, ընտրութիւն պատգամաւորի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թարոսեան-Պըտուղեան Լափուէքացի (Տարանդէ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո'ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

— Սարգիս Մայիկեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Մարաշցի Արամ Մայիկեան: կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել Սարգիս Մայիկեանի, 1 rue Joseph Martin, Vienne, Isère.

Ուշադրութիւն

Անդամահատ ըլլալով ստիպուած եմ ագարակս ծախել կամ վարձու տալ: Մէկ ու կէս հեքթար տարածութիւն, 700 որթատունկ, 30 պտղատու ծառեր, վարժարանի ու շոգ կայի մօտ, ջրհոր՝ մեքենայով եւ տուն մը կազմածներով

Դիմել Hovaguimian Osgan, Quartier Colle Vielle, Gardanne (B. du Rhône).

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը բացած է դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12—17 տարեկան տղոց համար:

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր,

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան, հինգշաբթի օրերը ժամը առաւօտեան 9.30—12, Միւթիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ:

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétagne, Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétaigne, կամ տեղւոյն վրայ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Առաջին.— Պ. Էքրոյտ մէկու մը հետ կը տեսնուի ժամը 9.30ին:

— Երկրորդ.— Այդ իրիկունը Րէլֆ Փէյթըն պատուհանէն ներս կը մտնէ (ժամը չենք գիտեր), ատիկա յայտնի է կօշիկի հետքերէն:

— Երրորդ.— Պ. Էքրոյտ գրգռուած վիճակ ունէր այդ գիշերը եւ ներս պիտի ընդունէր միայն իրեն ծանօթ մէկը:

— Չորրորդ.— Ժամը 9.30ին Պ. Էքրոյտին քով եղող անձը դրամ կը պահանջէր իրմէ, գիտենք որ Րէլֆ փորձանքի մը մէջ ինկած էր:

— Այս չորս կէտերը ցոյց կուտան որ ժամը 9.30ին էքրոյտին հետ տեսնուողը Րէլֆ Փէյթընն էր: Սակայն գիտենք նաեւ որ էքրոյտ դեռ ողջ էր ժամը տասնին քառորդ մնացած, հետեւաբար ոճրագործը Րէլֆը չէ. Րէլֆ պատուհանը բաց կը ձգէ. յետոյ մարդասպանը ներս կը մտնէ անկէ:

— Իսկ ո՞վ էր մարդասպանը, հարցուց Փուարօ:

— Ամերիկացի անծանօթը, որուն մեղսակիցն էր Փարքըրը, հաւանաբար Տիկին Ֆէրըրսէն սպառնալիքով դրամ պահանջողն ալ Փարքըրն էր, եթէ այդպէս է, բաներ մը լսած է ան դաղտնիքին երեւան ելած ըլլալուն մասին, իր մեղսակիցին լուր տուած է եւ այս վերջինն ալ ոճիրը գործած է՝ դաշոյնը ստանալով Փարքըրէն ...

— Տեսակէտ մըն է, ըսաւ Փուարօ, յայտնի է որ բջիջներ ունիք, սակայն բաներ կան որ նկատի չէք առներ...

— Այսինքն...

— Հեռաձայնը, տեղափոխուած բազկաթոռը...

— Թերեւս ոչ, արկածով տեղափոխուած կրնայ ըլլալ եւ կարելի է որ քարտուղարը կամ հազարապետը իր առաջուան տեղը տարած ըլլան զայն՝ բոլորովին անգիտակցաբար... յետոյ կայ նաեւ քառասուն ոսկիի խնդիրը...

— Էքրոյտը տուած է Րէլֆին, ըսի. առաջին մերժումէն ետքը ...

— Ուրիշ մութ կէտ մը կայ...

— Ո՞րը ...

— Ինչո՞ւ հազարապետը այնքան վստահօրէն կը կարծէր թէ ժամը 9.30ին էքրոյտին հետ խօսողը քարտուղարն էր...

— Բացատրեց թէ ինչո՞ւ...

— Իրա՞ւ, այդպէ՞ս կը խորհիք, չեմ պնդեր այդ կէտին վրայ. ըսէք, խնդրեմ, Րէլֆ Փէյթըն ի՞նչ պատճառներ ունի անյայտանալու համար...

— Ատիկա դժուար է ըսել... իբրեւ բժիշկ կրնամ բացատրել, Րէլֆ ջղագրգիռ վիճակ ունէր. եթէ յանկարծ իմացաւ որ խորթ հայրը սպաննուած էր իր տեսակցութենէն քանի մը վայրկեան յետոյ, վախցաւ եւ անյայտացաւ... այդ տեսակ բաներ պատահած են — մարդիկ բոլորովին անմեղ ըլլալով հանդերձ, յանցաւորի պէս շարժած են...

— Այո, ճիշդ է, սակայն կէտ մը կայ որ մեր ուշադրութենէն պէտք չէ վրիպի...

— Գիտեմ ինչ պիտի ըսէք — շարժառիթ, Րէլֆ Փէյթըն իր խորթ հօրը մահով խոշոր հարստութիւն մը կը ժառանգէ ...

— Ատիկա շարժառիթ թիւ մէկն է, ըսաւ Փուարօ:

— Թիւ մէ՞կ ...

— Անշուշտ, չէ՞ք տեսներ որ երեք տարբեր շարժառիթներ կը ցցուին մեր դիմացը... անպատճառ մէկը գողցաւ կապոյտ պահարանը եւ նամակը, շարժառիթ մըն է... սպառնալիքով դրամ պահանջելու պարագան... կրնայ ըլլալ որ Րէլֆն էր տիկին Ֆէրըրսէն դրամ պահանջողը... մի մոռնաք, փաստաբանին ըսածին նայելով, Րէլֆ վերջերս հօրմէն դրամ ուզած չէ... կ'երեւայ որ ուրիշ տեղէ մը դրամ կը ստանար, յետոյ, ինչպէս կ'ըսէիք, տղան խոշոր փորձանքի մը մէջ էր եւ կը վախնար որ հայրը իմանար, վերջապէս, ձեր ըսած շարժառիթն ալ...

— Աստուած իմ, ըսի ապշած, Րէլֆին վիճակը ծանր է...

— Իրա՞ւ, աչքառուի այդ կէտին շուրջ է որ համակարծիք չենք, դուք եւ ես... երեք շարժառիթ, շատ շատ է... ինծի այնպէս կը թուի թէ Րէլֆ Փէյթընը անմեղ է...

ԳԼՈՒԽ 14

ՏԻԿԻՆ ԷՔՐՕՅՏ

Այդ իրիկուան խօսակցութենէն յետոյ, խնդիրը նոր փուլի մը մէջ կը մտնէր: Կարելի է ամբողջ դէպքը բաժնել երկու մասերու՝ մէկը միւսէն բոլորովին անջատ: Առաջին մասը կ'երկարի էքրոյտի սպանութեան ուրբաթ իրիկունէն մինչեւ յաջորդ երկուշաբթի գիշերը: Պատմութիւնն է այդ այն բոլոր դէպքերուն որ ներկայացուեցան երբեւէ Փուարոյին՝ առանց փոփոխութեան: Փուարոյին հետ էի միշտ, տեսայ ինչ որ ան տեսաւ. աշխատեցայ նոր միտքը կարդալ. հիմա կը հասկնամ որ չյաջողեցայ այդ ձեռնարկիս մէջ: Իրաւ է որ Պելճիքացին ինծի ցոյց տուաւ իր գտածները — օրինակ մատանին — եւ սակայն գաղտնի պահեց այն կենսական ու տրամաբանական տպաւորութիւնը զոր կրած էր: Աւելի ուշ պիտի իմանայի որ գաղտնապահութիւնը իր յատկանիշներէն մէկն էր: Ակնարկներ ու թելադրութիւններ կ'ընէր, բայց աւելին չէր անցներ:

Ինչպէս ըսի, մինչեւ երկուշաբթի գիշեր տեղի ունեցող դէպքերուն մասին ըսածներս, Փուարօն՝ ինք կրնար ըսել: Բայց երկուշաբթիէն յետոյ, մեր ճամբաները բաժնուեցան: Փուարօ զբաղած էր իր հաշւոյն, ես կ'առնէի իր աշխատանքներուն մասին, որովհետեւ մեր գիւղին մէջ մարդ ամէն բան կ'իմանայ, սակայն ինք բնաւ առաջուց չբացուեցաւ ինծի: Ես ալ իմ զբաղումներս ունէի: Ցետադարձ ակնարկ նետելով, ուշադրութիւնս կը գրաւէ այն պարագան որ դէպքին այդ շրջանը, հատուկտոր տեղեկութիւններու շարք մըն էր: Ամէն մէկը բաժին ունէր հանելուկը լուծելու աշխատանքին մէջ եւ ամէն մէկուն գիտցածը դատը դեր մը պիտի կատարէր: Այսքանով կը վերջանար անոնց գործը: Այդ մանր-մունր տեղեկութիւնները ամբողջացնելու եւ շաղկապելու պատիւը կը պատկանէր Փուարոյին:

Պատահարներուն մէկ մասը յարաբերութիւն չունէին հարցին հետ կամ անիմաստ կը թուէին այն ատեն. օրինակ սեւ կօշիկներուն խնդիրը, որուն մասին յետոյ կը խօսիմ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 23 JANVIER 1936

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3019

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԻՒ ՄԸ ԵՒ ԱՆՈՐ «ՊԱՐՏԻ_ՊԱՀԱՆՋ»Ը

Մոսկուայի կեդր. Գործ. Կոմիտէն վերջերս Լէնինի շքանշանը բաշխեց, ուրիշ հանրապետութեանց կարգին, նաեւ Հայաստանի կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Ա. Խանջեանի եւ գործավարներու խորհուրդի նախագահ (վարչապետ) Ա. Գուլոյեանի:

Ի՞նչպիսի արժանիքներու համար,— իբրեւ վարձատրութիւն «գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան բնագաւառում ձեռք բերած նշանակալից յաջողութիւնների եւ գիւղատնտեսութեան գծով պետական պլանների գերակատարման համար»:

Այս առթիւ շողիքներ կը հոսին «Խորհ. Հայաստան»ի սիւնակներէն, ինչպէս արտասահմանի մունետիկներու բերնէն:

Խմբագրականի մը մէջ (22 դեկտ.), Երեւանի պաշտօնաթերթը այդ շնորհաբաշխութիւնը հռչակելով «չափազանց մեծ պատիւ», թէ Խ. Հայաստանի ղեկավարներուն եւ թէ ժողովուրդին համար, կը խոստովանի թէ միեւնոյն ատեն «հսկայական պարտքի եւ պարտաւորութեան» առջեւ կը գտնուին,—«բոլշեւիկեան նորանոր յաղթանակներով յետագայում եւս արդարացնել տրուած մեծ պատիւը»:

Այդ «մեծ պարտք»ն ու պարտաւորութիւնները նորէն Մոսկուան է որ կը գծէ ու կը յիշեցնէ, Սթալինի եւ Մոլոթովի բերնով: Թոյլ տուէք արտատպել նոյնութեամբ.

— «Համկ(բ)կենտկոմը եւ ԽՍՀՄի ժողկոմխորհը հաստատ համոզմունք են յայտնում, որ խորհ. Հայաստանի բոլշեւիկները ու բոլոր աշխատաւորները յետագայում եւս նոյնպիսի յամառութեամբ, ինչպէս մինչեւ այժմ, լէնինեան – ստալինեան ազգային քաղաքականութեան կենսագործման հիման վրայ կ'աշխատեն Հայաստանի խորհ. Հանրապետութեան յետագայ ամրացման ուղղութեամբ, պայքարելով յանուն ազգային խորհրդային կադրերի ստեղծման, յանուն աշխատանքի սոցիալիստական բարձր արտադրողականութեան, յանուն կոլտնտեսային ու խորհտնտեսային բարձր բերքատուութեան, յանուն խորհ. Հայաստանի բանուորների, բանուորուհիների, կոլտնտեսականների, կոլտնտեսուհիների եւ աշխատաւոր ինտելիգենցիայի ունեւոր, կուլտուրական կեանքի»:

Ինչպէս կը տեսնէք, ե՛ւ պատիւը ե՛ւ պարտքը բացորոշապէս ճշդուած են,— «նշանակալից յաջողութիւններ» գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան մէջ:

Կը նշանակէ թէ մեր անճար եւ մինուճար հայրենիքն ալ իր ուժէն վեր ճիգ մը փորձած է, պետական ծրագրով (պլան) նախատեսուած աշխատանքներէն աւելին գլուխ հանելու համար (գերակատարում):

Կեդրոնական պետութիւնը իր մասնաւոր հաշիւներն ունենալով, դժուար է ճշդել թէ փառաբանուած յաջողութիւններէն ո՛րքան օգտուեր է բուն աշխատողն ու գերակատարողը,— Խ. Հայաստանը:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել կատարուած աշխատանքին արժէքը: Որքան ալ սերը Մոսկուան քամէ, նորէն մեր երկիրն է որ կ'օգտուի, այս կամ այն ուղղութեամբ:

Անշուշտ մեր աղքատ եւ սահմանափակ երկիրը շատ աւելի պիտի օգտուէր, եթէ կարենար գիւղատնտեսութեան, արդիւնաբերութեան եւ ուրիշ վերաշինական աշխատանքներու ծրագիրները կազմել իր ազատ կամքով, համաձայն միջավայրին եւ օրուան պահանջներուն:

Բայց եւ այնպէս, մենք շնորհակալ ենք եղածին համար ալ:

Թող երկիրը ծաղկի ու չէննայ նոյն իսկ անուղղակի: Թող գործարաններ շինուին եւ մշակութիւններ կատարուին առաւելապէս Մոսկուայի հրամանով եւ անոր անմիջական պահանջներուն համաձայն:

Արդ, երբ հովանաւորն ու գործադրողը, հրամայողն ու գերակատարողը այնքան գոհ են փոխադարձաբար, եւ մէկը պատուանշան կը բաշխէ միւսին — ինչպէս արքաները՝ իրենց հաւատարիմներուն — ներելի՞ է կարգ մը հարցումներ ուղղել:

Առաջին,— Հայաստան միայն գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան (ճարտարարուեստ) զարգացմա՞ն կը կարօտի:

Միայն «կոլտնտեսային եւ խորհտնտեսային բարձր բերքատուութի՞ւն»ն է որ պիտի բարձրացնէ անոր գիւղացի եւ աշխատաւոր ժողովուրդին տնտեսական մակարդակը եւ բարօրութիւնը:

Ի վերջոյ գիտութիւնն ալ տեղ մը կը կենայ, երկիր մը տիրանալու եւ ժողովուրդ մը ինքնաբաւ դարձնելու փորձերուն մէջ:

Ֆաշական Իտալիան ահա տասը տարիէ ի վեր ժայռեր կը ճեղքէ, ճահիճներ կը չորցնէ եւ նոր քաղաքներ կը հիմնէ, տասնապատիկ աւելի կատարելագործեալ միջոցներով:

Եւ սակայն, նորէն անբաւական գտնելով եղածը, աչք տնկեց յետամնաց պետութեան մը հողերուն, եւ այսօր արիւն կը փսխէ:

Աշխարհակալութի՞ւն: Զենք վիճիր:

Բայց նոյն մե՞ղքը գործած կ'ըլլայ այս ժողովուրդը, յիշեցնելով տարրականին տարրականը,— ափ մը հող՝ բուն իսկ խորհրդային սահմաններէն, իր անվիճելի ժառանգութենէն, պարզապէս տեղաւորուելու եւ աշխատելու համար: Եւ այդ՝ նորէն «պլաններու գերակատարման համար», Մոսկուայէն նոր չքանշաններ շնորհէին թէ ոչ:

Տակաւին քանի՞ տարի, հասարակ հողագործ – բանուորի եւ «միրիպա»ի այս վիճակը:

Աչքէ անցուցէք 15 տարուան պատմութիւնը, եւ դուք չպիտի կրնաք ցուցնել մէկ հատիկ «պլան», որ ապացուցանէր թէ Երեւան տէրն է իր ճակատագրին եւ թէ Մոսկուան հաւասար աչքով կը նայի բոլորին, իբրեւ «Հայր գորովագութ»...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Ժընեւէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, Պ. Լավալ արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը, կացութեան մասին խորհրդակցելու եւ հաւաքական հրաժարական ներկայացնելու համար:

Հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս խորհրդակցութեանց ձեռնարկեց, նոր դահլիճին կազմութեան համար եւ ըստ սովորութեան դիմեց Պ. Լավալի, որ մերժեց:

Հաւանական թեկնածուներուն գլուխը կը գտնուի նախկին վարչապետ Ալպէռ Սառօ, արմատական ծերակուտականը, որ կրնայ առժամեայ դահլիճ մը կազմել, քիչ մը աւելի ձախ հակելով, գործերը վարելու համար երեսփոխանական ընտրութեանց ատեն:

Պ. Լավալ ստիպուեցաւ հրաժարիլ այն պատճառաբանութեամբ թէ իր դահլիճը հիմնուած էր կուսակցական զինադուլին վրայ, որ այլեւս վերջացած է, Էռիոյի եւ միւս արմատական նախարարներու հրաժարումով:

Դահլիճին հրաժարումը ծանր տպաւորութիւն գործեց սեղմանաւորական հրապարակին վրայ:

Կուսակցական շրջանակներու մէջ, ձախակողմեան հոսանքները կը ցնծան, իսկ աջակողմեանները փրփուր կը տեղան, միեւնոյն ատեն չէշտելով թէ Ֆրանքը նորէն վտանգուած է: Ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը կ'ազդարարեն թէ ամէն ջանք պիտի թափեն, որպէսզի «Ֆրանսան եւ Եւրոպան ազատեն Պ. Լավալի անձէն»: Ըսել կ'ուզեն թէ թոյլ չպիտի տան որ հրաժարեալ վարչապետը նոր դահլիճ մը կազմէ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Լոնտոն կ'երթայ անձնական օդանաւով

Ճորճ Ե.ի յուղարկաւորութիւնը՝ երեքշաբթի օր

Ամբողջ Մեծն Բրիտանիա սուգի մատնուած է, իր Թագաւորին մահուան առթիւ, որ ծանուցուեցաւ թնդանօթի 71 հարուածներով, համաձայն իր ապրած տարիներու թիւին: (Նոր թագաւորին գահակալութիւնն ալ հռչակուեցաւ 41 հարուածներով, նոյն հիման վրայ):

Պահպանողական թերթերը կը գրեն թէ Լոնտոնի փողոցներուն մէջ դժուար թէ գտնուի այր մը որ սեւ փողկապ, գլխարկ դրած կամ թեւին սեւին երիզ մը կապած չըլլայ, ոչ ալ կին մը առանց սեւ շղարշի, գլխարկի կամ շրջազգեստի: Բազմաթիւ երեկոյթներ, հանդէսներ եւ հանդիսաւոր ճաշեր յետաձգուեցան առնուազն մէկ շաբաթ: Խանութներու ապակեփեղկերը լեցուեցան սուգի զգեստներով եւ խորհրդանշաններով: Երէկ, չորեքշաբթի էր որ մայլ տպաւորութիւնը բարեխառնուեցաւ նոր թագաւորին հանդիսաւոր հռչակման աւանդական եւ գունագեղ արարողութիւններով:

Նոր թագաւորին առաջին հրամանն եղաւ արքունիքին մէջ սուգ յայտարարել նոր ամսուան համար,— երեք ամիս պակաս՝ Էտուըրտ Է.ի սուգէն: Ամբողջական սուգը պիտի տեւէ մինչեւ յուլիս 21, յետոյ պիտի թեթեւնայ եւ վերջանայ հոկտեմբեր 21ին: Առաջին վեց ամսուան ամբողջական սուգին ատեն, արքունական շրջանակներու կիները բոլորովին սեւ պիտի հագուին, սկսելով ձեռնոցներէն, կօշիկներէն եւ զարդարանքներէն, եւ ուրիշ գոհարեղէն չպիտի գործածեն բացի ադամանդէն: Իբրեւ չեղում նախընթաց սովորութեանց վրայ, կիներու պարտաւոր չեն անպատճառ սեւ գուլպայ հագնելու:

Նոր թագաւորը իր ապարէզն ըսկաւ օդային թռիչքով մը, Սէնտրինկէմի դղեակէն Լոնտոն, հակառակ մօրը յորդորներուն: Իրեն կ'ընկերանար կրտսեր եղբայրը, Եորքի դուքսը, որ պիտի ըլլայ նոր գահաժառանգը: Էտուըրտ Ը. անձնական օդանաւ մը ունի եւ քաջ օդանաւորդ մըն է:

Լոնտոն հասնելով, Թագաւորը գնաց Սէյնթ Ճէյմսի պալատը, իր հաւատարմութեան ուխտը կատարելու համար արքունի (պետական) խորհուրդին առջեւ, համաձայն աւանդական բանաձեւին: Ժողովին կը նախագահէր նախորդ վարչապետ Մաքտօնըլտ, որ պաշտօնապէս հաղորդեց Ճորճ թագաւորին մահը եւ Էտուըրտ Ը.ի գահակալութիւնը: Նոր թագաւորը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Ես, Էտուըրտ Ութերորդ, հանդիսաւորապէս եւ անկեղծօրէն կը յայտարարեմ եւ կը վկայեմ առաջինհա-ն պատճառաբանութեամբ... [illegible] ...ւոր թէ հաւատարիմ բողոքական մըն եմ եւ թէ՝ համաձայն ճշմարիտ իմաստին այն կանոններուն որ կ'ապահովեն իմ թագաւորութեանս գահուն բողոքական ժառանգութիւնը, պիտի պահպանեմ եւ պաշտպանեմ նոյն կանոնները, իմ բոլոր կարողութեամբ եւ համաձայն օրէնքին»:

Արարողութիւնը տեւեց մէկ ժամ: Յետոյ Թագաւորը պատգամներ ուղղեց բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին, շնորհակալութիւն յայտնելով անոնց հաւատարմութեան եւ ծառայութեանց համար:

Արքունի խորհուրդին առջեւ խօսած ճառին մէջ, Թագաւորը մասնաւորապէս շեշտեց.

— «Երբ հայրս այստեղ կը ներկայանար 26 տարի առաջ, յայտարարեց թէ իր կեանքին նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ պաշտպանել սահմանադրական կառավարութիւնը: Այս կէտին մէջ ես վճռած եմ հետեւիլ հօրս շաւղին եւ աշխատիլ, ինչպէս ըրաւ ան իր ամբողջ կեանքին մէջ, իմ բոլոր դասակարգի հպատակներուս երջանկութեան եւ բարօրութեան համար: Կ'ապաւինիմ իմ ժողովուրդներուս հաւատարմութեան եւ սիրոյն, ի սփիւռս կայսրութեան եւ անոնց խորհրդարաններուն իմաստութեան, որպէսզի աջակցին ինծի այս ծանր գործին մէջ եւ կ'աղօթեմ որ Աստուած առաջնորդէ զիս ի կատար ածելու համար զայն»:

*** Ճորճ Ե.ի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ երեքշաբթի օր: Մարմինը հինգ օր պիտի ցուցադրուի Ուէսթմինիսթըրի մեծ դահլիճին մէջ, ուր այնքան շքեղ յոբելեաններ կատարուած են: Յետոյ պիտի փոխադրուի Ուինտսորի դղեակը, ուր պիտի կատարուի թաղումը: Թագաւորին կառքը բացարձակապէս գաղտնի պիտի պահուի եւ միայն արքունիքին անդամները պիտի գիտնան:

Յուղարկաւորութեան ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը, գերմանական պատուիրակութիւն մը՝ նախագահութեամբ արտաքին նախարարին, Յունաստանի գահաժառանգը, Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանը, Նորվեկիոյ թագաւորն ու թագուհին, Շուէտի թագաւորը եւն.: Իբրեւ յարգանք, Ֆրանսայի մէջ սուգ պիտի պահուի 30 օր, Իտալիոյ մէջ՝ 15 օր, Նորվեկիոյ մէջ՝ երկու ամիս, Շուէտի եւ Տանըմարքայի մէջ՝ երեք շաբաթ, Ռումանիոյ մէջ՝ 6 շաբաթ, Յունաստան՝ չորս շաբաթ, Եգիպտոս՝ երեք օր:

*** Վարչապետ Պ. Պոլտուին երեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով ձայնար-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Բարեգործականի յունուար 18ի զեկոյցէն կը տեղեկանամ թէ՝ Միութիւնը ձեռնարկած է Մատենաշարի մը հրատարակութեան:

Մատենաշարը պիտի բաղկանայ ժողովրդական փոքր պրակներէ, որոնք «յոյժ աժանագին եւ ըստ պարագային ձրիաբար պիտի տրամադրուին միութեան անդամներուն եւ փափաքողներուն»:

Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ «ժողովուրդին մէջ տարածել գործնական գիտելիքներ, օգտակար մարդու առօրեայ կեանքին համար»: Իւրաքանչիւր պրակը՝ 32 — 48 էջ:

Զեկոյցը կը հաղորդէ նաեւ Մատենաշարի առաջին շարքին անունները.— 1. Տարրական Առողջապահութիւն անձին եւ ընտանիքին համար.— 2. Թոքախտի դէմ ինչպէս պայքարելու է. 3.— Բարեկրթութիւնը պատկերն է մարդու բարոյականին եւ նկարագրին.— 4. Գործի մէջ յաջողելու պայմանները.— 5. Տարերք քաղաքացիական կրթութեան եւ հանրային գործունէութեան.— 6. Իրաւագիտական սկզբունքներ եւ օրէնքներու իմաստն ու արժէքը.— 7. Ուղեցոյց հայ երիտասարդին համար:

Յետոյ կոչ կ'ուղղէ Բարեգործականի «մտաւորական բարեկամներուն եւ մասնագէտ հեղինակներու, որ իրենց ազնիւ աշխատակցութիւնը ընծայեն, այս ժողովրդանուէր ձեռնարկը գլուխ հանելու համար»:

Թէեւ զուրկ՝ մատնանշուած հանգամանքներէն, պարտք սեպեցի օգտուիլ առիթէն, կարգ մը թելադրութիւններ գրի առնելու համար, այս առթիւ:

Իմ համեստ կարծիքով, Բարեգործականի նոր ձեռնարկը լի ու լի կը յաջողի, երբ թեթեւ փոփոխութիւն մը կատարուի նիւթերու դասաւորման մէջ:

Այսպէս, անհրաժեշտ է յետաձգել առողջապահական գրքոյկները (թիւ 1 եւ 2), եւ անմիջապէս ձեռք առնել թիւ 3ը,— «բարեկրթութիւնը պատկերն է մարդու բարոյականին եւ նկարագրին»:

Ասոր համար ոչ յոգնելու պէտք ունին, ոչ ալ «ազնիւ աշխատակցութեան» դիմելու:

Կը բաւէ անմիջապէս ամփոփել եւ տպագրութեան յանձնել Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակին փորձառական գիտելիքները, իր անմրցելի բառարանով.— էֆէնտանս, մոն շէռ, փաշաս, պէյս, Ձեր Վսեմութեան ազնիւ եւ ազգասէր հոգին, ձեր մեծապայծառ իմացականութիւնը, ձեր անբեգականափայլ իմաստութիւնը, մեր բարեխնամ կառավարութեան այնքան հայրագորով հոգածութիւնը եւն.:

Այս պրակին անմիջապէս կրնայ յաջորդել չորրորդը,— «Գործի մէջ յաջողելու պայմանները»:

Այստեղ եւս, ոչ երկար - բարակ ծրագիր, ոչ ալ հրապարակային կոչ:

Ահա կենդանի դպրոցը,— նոյնինքն վահան Մալէզեան, իր այնքան գործնական եւ վաւերական գիտելիքներով:

Կրնայի՞ք ցուցնել մէկը, որ յաւակնէր մրցիլ անոր հետ, այս գետնին վրայ:

Փաստաբան էր, ձախողեցաւ: Անոնց փիառելու՝ մտաւ առեւտրական ասպարէզը, շնորհիւ հարուստ ազգականներու:

Եւ երբ օր մը «էֆէնտանս»ը իրեն պէտք ունեցաւ, Բարեգործականը վարելու համար, կլորիկ սակարկութիւն մը կատարեց:

— Ես ամիսը այսքան ստերլին կը ստանամ ծխախոտի գործին մէջ, դուք ի՞նչ կուտաք:

Եւ փաշան հրամայեց վճարել տարեկան 120,000 ֆրանք, անգլիականի հաշուով: Վրան ալ «ափարթըման» մը, եթէ չեն չափազանցեր չար բերաններ:

Ուրեմն երկու պրակները պատրաստ են արդէն:

ՎԱՀԷ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՃՈՐՃ Ե.
ԹԱԳԱՒՈՐ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԵՒ
ԿԱՅՍՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ.

1500ամեակը նոհէն պիտի տօնուի, մարտ 29ին

Մեզի հաղորդուած զեկոյցէ մը կը տեղեկանանք թէ յանձնաժողով մը կազմուած է նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.ի, «սարքելու համար մեծահանդէս տօնախմբում մը Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան եւ հայ մշակոյթի հիմնարկութեան», մարտ 29ին, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, նախագահութեամբ նախարար Պ. Լուի Մառէնի: Այս առթիւ պիտի ձեռնարկուի յոբելենական հատորի մը հրատարակութեան, աշխատակցութեամբ հայ եւ օտար բանասէրներու եւ գրագէտներու: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ ընդհանուր յարձակողական մը մօտալուտ է հիւսիսային շրջանին մէջ (Թիկրէ): — Կ'ըսուի թէ Տոլոյի վերջին կռիւներուն մէջ սպաննուած է ռաս Տէսթայի եղբայրը,— Եթովպական կառավարութիւնը նորէն զօրաշարժ յայտարարեց, զօրացնելու համար հարաւային ճակատը:

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆԻ ՄԵԾ ՊԱՐԳԵՒԸ շահած է 56 տարեկան հողագործ մը, Լապուէ, որ սրճարան կը բանեցնէ Մէօզի շրջանին մէջ, Վէռտէօնի մօտ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան 8րդ համագումարը բացուեցաւ Վիլէօրպանի մէջ (Լիոն), յունուար 21ին: Օրակարգին վրայ կը գտնուին հետեւեալ կարեւոր հարցերը.— Երեսփ. ընտրութիւններ, միացեալ ճակատ, կազմական միութիւն ընկերվարութեան երկու թեւերու:

ԱՂԱ ԽԱՆ, Հնդկաստանի իսլամներուն առաջնորդը, որ Ֆրանսացի աշխատաւոր աղջիկ մը առաւ իբրեւ կին, Յոբելեանի մը առթիւ իր ծանրութեան չափ ոսկի ստացաւ, իբրեւ նուէր, Պոմպէյի մէջ: Մասնաւոր կշիռ մը շինուած էր, որուն մէկ նժարին վրայ Աղա Խանը կեցաւ, միւսին վրայ շարեցին ոսկիի ձոյլերը: Յետոյ հաշուեցին որ կշռուած ոսկին 335.000 բուրի կ'արժէ (25.125 անգլ. ոսկի): Ամբողջ գումարը յատկացուեցաւ հանրօգուտ եւ մանաւորապէս մանկապաշտպան ձեռնարկներու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թուրք կնոջ մասին է, անշուշտ, մեր խօսքը: Հանրապետական Թուրքիան փոխեց եւ անոր դիմագիծը:

Թուրք կինը,- դարերու վանդակեալ գերին էր ան: Գերի էր՝ ընտանեկան կեանքին մէջ: Իրաւազուրկ՝ օրէնքին առջեւ: Անարժէք՝ իբրեւ քաղաքացի:

Օրինակ, երկու կին վկաներ մէկ այր վկայի արժէք ունէին: Ընտանեկան օրէնք մը գոյութիւն չունէր: Որ եւ է կին՝ երբ ընտանիք մը կը կազմէր, վստահ չէր թէ մինչեւ վերջ այդ տանը պիտի պատկանէր: Այրը կրնար չորս կին բերել տուն: Ասկէ՝ ընտանիքին պակասը Թուրքիոյ մէջ: Նոյն այդ ողբալի միջավայրին մէջ հասակ պիտի նետէին տղաքը, աճելով այդ մթնոլորտին մէջ: Իրականին մէջ, ընտանեկան ուժեղ կապ մը գոյութիւն չունէր: «Փօշամըշմ», — այդ բառը արտասանել բաւական էր, որպէսզի կինը լքուած ըլլար: Ընտանիքի մը փլուզումը այր մարդուն րոպէական զայրոյթէն կախուած էր: Մինչ կինը ոչ մէկ ուժ ունէր՝ ամուսնէն բաժնուելու համար:

«Քաղաքացի» կնոջ մասին խօսիլը աւելորդ է, անշուշտ: Իսկ ուսման համար որոշ սահմաններ կային իր առջեւ: «Ազատութեան» շրջանին վէճեր ծագեցան թէ համալսարանի դռները պէ՞տք բանալ աղջիկներու առջեւ: Այդ «բաց ու գոց»ի խնդիրին ալ փակուեցաւ ժխտական արդիւնքով:

Հանրապետական Թուրքիան վճռական փոփոխութեան ենթարկեց Թրքուհին: Ըսել կ'ուզենք անոր ընտանեկան ու իրաւական դիրքը փոխեց, մղում տալով նաեւ անոր զարգացման: Եւրոպական գրականութեան հատորներով նիւթ հայթայթող Թրքուհին տարիներէ ի վեր, դադրած է իրաւազուրկ, բայց դիւթիչ էակը ըլլալէ:

Ան այլ եւս ազատ ասպարէզի մարդ է,— բժիշկ, պաշտօնեայ, ուսուցչուհի, նոյն իսկ երեսփոխան կամ դատաւոր:

Հանրապետական վարչաձեւը «Թուրք կնոջ յեղափոխումը» իրագործելու սկսաւ սկիզբէն: Այսինքն՝ Թուրք կնոջ՝ հայրենակցուհիի իրաւունք տալու որոշումը հանրապետութեան առաջին տարին տրուած էր: Բայց հարկ դատուած էր «աստիճանաբար բարձրացնել» զայն: Նախ թաղապետական իրաւունք տրուեցաւ անոր: Ու յետոյ տարուէ տարի նոր իրաւունքներ: Նոյն իսկ, ինչպէս ըսինք, ան դատաւորուհի է այսօր, ինչ որ ամենաբարձր աստիճաններէն մին է:

Թուրք կնոջ «ազատագրութեան» մէջ կան, սակայն, ուշագրութեան արժանի պարագաներ: Գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ կինը ինք ձգտած է իր ազատութիւնը ապահովելու: Ստեղծած է շարժում: Պայքարած է: Իջած է փողոց, ի հարկին: Ու գրեթէ կռուով խլած է իր իրաւունքները: Ու կինը, բոլոր երկիրներուն մէջ իր «ազատագրութեան» ոչ ձեւովը, ոչ ժամանակի տեւողութեամբ եւ ոչ ալ իր արժէքներու համեմատութեամբ նմանած է Թուրք կնոջ ազատագրութեան:

Քամալականները, երբ կը խօսին Թուրք կնոջ մասին, անոր անցեալը ցոյց կու տան շատ վատթար ձեւով: Զայն կը գտնեն շղթայուած, անարգ վիճակի մէջ, բայց մանաւանդ տըգէտ:

Նոյն քամալականները այսօրուան Թուրք կնոջ կը վերագրեն արժանիքներ, որոնք խոտոր կը համեմատին անցնող ժամանակին հետ: Այդպէս կ'ըսեն ոչ թէ խօսքով, այլեւ գործով, քանի որ, ինչպէս ըսինք, բոլոր ասպարէզները բացած են անոր առջեւ, որով եւ, փաստօրէն, տուած են անոր այդ արժանիքները:

Ընդգծեցինք այդ բառը, որովհետեւ իրականին մէջ, Թուրք կինը ինք չէր որ խլեց զանոնք: Այլ, նոր վարչաձեւը, իբրեւ իր ընդհանուր քաղաքականութեան արդիւնք, հարկ դատեց Թուրք կինը քաշել ասպարէզ: Ու քաշեց: Ասիկա արդիւնք էր կարգ մը նկատումներու: Քամալապետութիւնը, դեռ առաջին օրէն, իր գլխաւոր նպատակներէն մէկն ըրաւ արմատապէս ջնջել Թուրքիոյ մասին տիրող նախապաշարումներուն համաշխարհային կարծիքը: Յեղափոխութիւնը զինուորական շարժում մը չէր միայն: Այլ եւ գաղափարական, ընկերային: Հանրապետութիւն, գլխարկ, գիր, ամուսնական օրէնք,— այս բոլորը կը ձգտէին այդ նպատակին: Կինը անտեսելի ազդակ մը չէր, անշուշտ: Հարկ էր նետել, ուրեմն, «փէրաճէ»ն: Ու քօղազերծեալ Թրքուհին, գլխարկը գլխին, հանել ամպիոն:

Ասիկա ունէր եւ ներքին շարժառիթներ: Քամալական վարչաձեւը, իր գոյութիւնը ամրացնելու, հետեւաբար եւ՝ իր ծրագիրները ներքին կեանքին մէջ իրականացնելու համար երեք տարրերու ուզեց յենուլ,— գիւղացի, երիտասարդութիւն եւ իգական սեռ: Առաջինը՝ քանակն էր: Ու զայն դարձուց «երկրին էֆէնտին»: Ձեւականօրէն անշուշտ: Այսինքն այնքան տէր, որքան է, Խ. Ռուսիոյ մէջ, բանուորը: Երիտասարդութիւնը այն տարրն էր, որու միջոցաւ ուզեց փոխել վարչական մեքենան եւ, երկրորդ, ուժեղ յենարան մը ստեղծել իրեն՝ երկրին մէջ: Ու զայն թեւաւորեց: Հրահրեց՝ ներքին թէ արտաքին ուժերուն դէմ: Իջեցուց փողոց: Մղեց պայքարի: Բանաձեւեր դրաւ շրթներուն վրայ եւ դրօշ մը ձեռքը: Ու անոր միջոցաւ, տարածուն ալիքի մը նման, ինքզինքը հարկադրեց երկրին մէկ ծայրէն միւսը:

Կինը երրորդ կռուանն էր: Մանաւանդ որ իր նախկին կեանքէն դժգոհելու լուրջ պատճառներ ունէր: Եւ, ահա, տարուէ տարի անոր դիմանկարը փոխուեցաւ, ու քօղարկեալ հանըմը տեսանք գլխարկով, յետոյ իբրեւ անդամուհի քաղաքապետութեան, աւելի վերջ՝ դատաւորի սեւ պատմուճանին ներքեւ, իսկ այսօր սայլավ (երեսփոխան):

Այս բոլոր «նուաճում»ներուն մէջ, մէկ զէնք միայն ունեցաւ Թրքուհին, — Կիներու Միութիւնը: Իսկ անոր կազմութիւնն ալ դարձեալ վերէն էր թելադրուած: Քանի մը տարուան կեանք, ժողով, բանախօսութիւն, պատուիրակութիւն՝ «պէօյիւք էօնտէր»ին մօտ, ու օր մըն ալ ... ինքզինքը լուծուած յայտարարեց:

Պատճա՞ռ.— «Որովհետեւ այլ եւս իրականացած էր իր ծրագիրը»: Այսինքն՝ Թուրք կինը տիրացած էր քաղաքացիական խոշոր իրաւունքներու: Ասիկա այնքան վրան - բաց էր որ Փէյամի Սաֆա, Թուրքերէն Թանի գրագէտ - քրոնիկագիրը, հրապարակաւ ծաղրեց: Իրականին մէջ, այդ Միութիւնն ալ արուեստական գոյութիւն մը ունեցած էր: Եւ ստեղծուած էր պարզապէս այլ երկիրներու մէջ կնոջ պայքարին բնականոն ձեւերը արուեստականութեամբ մը կապկելու համար:

Կարելի չէ ըսել, անշուշտ, թէ անոնք որ աթոռներու վրայ են բազմած այժմ, բոլորովին անկարող են: Ո՛չ: Թուրքերը ունին պատրաստուած կիներ: Բայց ասոնք, մեծ մասով, քամալապետութեան հունձքը չեն: Պոլսոյ եւ Իզմիրի մեծահարուստ տուները երկար տարիներէ ի վեր եւրոպական դաստիարակութիւն կու տան իրենց աղջիկներուն: Զինադադարին, այդպիսիները մեծ դեր կատարեցին ի նպաստ թրքական թաքուն ծրագիրներու յաջողութեան: Հանրապետական Թուրքիան կարելիութիւն մը եղաւ միայն: Այսպէս, 12 տարին շատ կարճ շրջան մըն էր սեռ մը պատրաստելու եւ քաղաքական ասպարէզ նետելու համար: Մանաւանդ որ գաւառը, ամբողջ, զուրկ էր աղջիկներու երկրորդական վարժարաններէ իսկ:

Հիմա, Թրքուհին գոց դուռ չունի իր առջեւ: Կարելիութեան այս ստեղծումը անտարակոյս որ մեծ նպաստ մըն էր՝ մտաւոր պատրաստութեամբ Թրքուհիներու թիւը աճեցնելու: Ու այդպէս ալ եղաւ:

Նուազ ուշագրաւ չէ, սակայն, եւ այն որ կինը այսօր, Թուրքիոյ մէջ, պայքարի տարր է՝ ի նպաստ երկու կողմերուն ալ: Չարշաֆի պայքարը որ կայ կառավարութեան եւ «յետադէմ տարր»ին միջեւ, իրականին մէջ «նոր»ի եւ «հին»ի կռիւն է: Դժգոհ զանգուածը, զինաթափ բայց անզիջող, արտայայտած է «չարշաֆ»ին եւ: Ու այդ է պատճառը, որ բոլոր քաղաքներու Հալք - Էվլերն ու քաղաքապետական ժողովները որոշումներ կը քուէարկէին քօղին դէմ, բայց ոչ միայն Անատոլուն, այլ Պոլիսն իսկ կը շարունակէ իր փողոցներուն մէջ ցուցադրել զայն:

Այսուհանդերձ, այս պայքարն ալ արմատապէս պիտի լուծէ Թուրքիոյ նորահաս սերունդը որ հասակ կը նետէ յեղաշրջեալ պայմաններու մէջ եւ դեռ դպրոցէն կը սկսի պարել կամ մարզադաշտ իջնել: Մանաւանդ որ, կառավարութիւնը իր գլխաւոր նպատակներէն մին է ըրած զայն: Էնկիւրին կը ձգտի նոր Թուրքիա մը կառուցանել՝ քաղաքական, ընկերային, մշակութային եւ վարչական նոր հիմքերով: Թուրք կնոջ վերապահուած է մեծ դեր մը այս դժուարին գործին մէջ: Բայց, առ այժմ Թրքուհիներ կան միայն, ոչ թէ Թուրք Կինը: Իսկ այս վերջինը նախ ինք պէտք է կառուցուի տարիներու ընթացքին՝ Պոլսէն մինչեւ Կարս: Այդ լայնատարած հողամասին մեծաթիւ տարրովն է որ կը բնորոշուի Թուրք կինը, եւ ոչ թէ Պոլսոյ, Էնկիւրիի եւ Իզմիրի «հեզաճկուն» պայաններովը ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԷՋ ՄԸ ԳԱՐԱՆԹԻՆԱՅԷՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 16 յունուար.— Չեմ գիտեր ինչո՞ւ օրերով անդադար քալող ճամբորդի մը պէս, որ այլ եւս չի կրնար կենալ ոտքերուն վրայ, ես տակաւին սիրտ կ'ընեմ երթալ ու տեսնել աներեւակայելին:

Ահա Գարանթինան, որուն պատմութիւնը շրջան կ'ընէ բերնէ բերան.

— Պիտի քանդուի, վաղը պիտի քանդեն հիւղակները ...

Ու ես բան մը կորսնցնող մէկու մը պէս տխուր, կը մտնեմ ներս արահետէ մը որ փողոց կը կոչուի: Աջ ու ձախ հիւղակներ: Մէկ կամ երկյարկանի: Պատեր թիթեղներով կարկտուած, տանիքները նոյնպէս, երբ կը նայիս, ամբողջ սիրտդ թունդ կ'ելլէ: Կ'անցնիմ արահետէ արահետ, պատկերը նոյնն է: Եւ սակայն, ակնարկներ չեն պակսիր ուշադրութիւնս գրաւելու:

— Ահա կուգայ կոր, նայեցէք, չիտակ քննիչի մը կը նմանի:

— Ա՛խ Տէր Աստուած, ո՞ւր պիտի երթանք եթէ մեզ այստեղէն վերցնեն: Շատերը նեղ ճար ընելով՝ երկու տախտակ իրարու կը զամեն, բայց ես ի՞նչ ընեմ եւ ի՞նչպէս ընեմ ...

— Պզտիկներս հաց կ'ուզեն, ի՞նչ գլուխս լամ: Աստուած տայ քննիչ չըլլայ, Յիսուս ...

Խե՛ղճ կին:

Ուրիշ մը աւելի յուզիչ:

— Մայրիկ, եթէ վաղը անձրեւ գայ, ի՞նչ պիտի ընենք: Հովին տարած թիթեղին տեղ ուրիշ մը չզարկինք,— տասը տարեկան աղջնակ մըն է խօսողը:

— Ի՞նչպէս ընեմ աղջիկս, որ մէկին հասնիմ: Դրամ չկայ, հաց չկայ, հագուստ չկայ: Կարծես թէ Աստուած անգամ մեզի հակառակ է դարձեր: Հովը ճամբեց ու այդ փտտած թիթեղը առաւ ու տարաւ:

Լսեցի՞ր ընկեր, այս աղաղակները հայ մօր, ցաւը աղջկան, դարդը՝ միւս կնկան, հոգը՝ եւ միւսին:

Հիմա ես ալ անոնց հետ պիտի կրկնեմ.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս խեղճերուն վիճակը, եթէ վաղը, այս հիւղերն անգամ զլացուին:

Այս օրերուս, ուր անձրեւը սովորական բան մըն է դարձեր Պէյրութի մէջ, վախէս քայլերս կ'արագացնեմ: Եւ արդէն սկսաւ: Ան ալ տեղատարափ: Որպէս թէ չթրջելու համար, հիւղակի մը պատին տակ կը կենամ: Յանկարծ քովս դռնակ մը կը ճռնչէ: Ցիտողը անցուկ մայր մըն է:

— Քա կնիկ, սիլի Հայ կ'ըլլաս, քիչ մը ներս առնենք թող չթրջի, մեղք է:

Այս մայրիկը, որուն աչքերուն մէջ անհատնում ցաւեր կը կարդամ, հիմա զիս ներս կը կանչէ: Կը հնազանդիմ: Ընտանիք մը կ'ապրի այդ յարկին տակ:

Փայտէ ցածկեկ մահճակալ մը, որ դրուած է այդ սենեակին կէսը, վրան երկու պզտիկներ իրարու փակած կը մնան: Քովը երիտասարդ մը, որ անոնց հայրը ըլլալ կը թուի, նոյնպէս ձեռքը ծնօտին կը մտմտայ: Անդին մայրը ոտքի վրայ անձրեւին կաթելուն կը նայի:

Բայց անձրեւը, կտրուած ձմերուկի մը ջուրին պէս կաթիլ կաթիլ ներս կը քամուի: Հովը կը կուժուըրտայ: Երկինքէն կարծես թնդանօթ կ'արձակուի: Եւ փայլակէն որքա՜ն կը վախնան այս պզտիկները: Անձրեւը կ'իջնէ: Կարծես թէ պիտի փլի հիւղակը: Երախայի մը օրրանին պէս կ'երթայ ու կուգայ:

Ծերունի մայրը, որ քիչ առաջ շրթները սեղմած կը կենար, հիմա ալ չի կրնար համբերել:

— Խուրպանդ ըլլիմ Աստուած, գոնէ քիչ մը սա պզտիկներուն երեսը նայէ, եթէ մեզմէ երես դարձուցեր ես ...

Անձրեւը կտրեցաւ: Արդեօք այս մօր աղօթքի՞ն համար: Չեմ գիտեր:

Պզտիկները շարժիլ սկսան: Երիտասարդը ծխամորճը վառեց: Մայրը օրերով քալող ճամբորդի մը պէս երկար «օֆ» մը քաշելով.

— Տղաս, ներողամիտ եղիր, աթոռ մը իսկ չհրամցուցինք:

— Հոգ չէ, մայրիկ:

— Թէեւ հարցնելը ամօթ է, բայց ըսեմ. դուն այս տեղացի չես նմանիր, ո՞րտեղէ եկեր ես:

— Փարիզէն:

—Փարիզ ալ այսպէս տուներ կա՞ն:

— Կը գտնուին:

— Ապա կ'ըսեն թէ այնտեղի տուները դրախտի կը նմանին, իսկ քաղաքը լոյսի մէջ թաղուած է, իրա՞ւ է:

— Մի հաւատար: Տարբերութիւնը շատ մեծ չէ: Կրնամ ըսել թէ, մասամբ հոս լաւ է: Հոս արեւ կայ, հոս կապոյտ երկինք կայ, պաղ պաղ ջուրեր կան, օդը լաւ է:

— Մեղա՛յ, մեղայ, հոն արեւ չըկայ:

— Տես, այս պզտիկներուն երեսը կակաչով ներկուած է, ան ալ այս յարկին ներքեւ:

— Փառք Աստուծոյ, փառք Աստուծոյ ...

Արդէն տեղատարափը կտրած էր: Փոթորիկը անհետացած էր: Երկինքը կապոյտ մելանի գոյն ունէր: Իսկ արեւը բաղնիքէն ելլող հարսի մը պէս, մազերն ուսին թափած՝ կը ժպտէր:

Դուրս ելայ հիւղակէն:

Փոթորիկն ու անձրեւը ինչե՛ր չէին գործեր այդ կէս ժամուան ընթացքին: Մէկուն հիւղակին տանիքը ամբողջութեամբ հովը առեր տարեր էր: Միւսին դուռը փրթեր ինկեր էր: Ուրիշ մը ծռեր էր, կ'ըսեն հիմա կը փլի:

Մուրճերու ձայներն իրար կը խաչաձեւէին: Կը զամեն ու կը շինեն:

Կարծեմ ձանձրացար ընկեր, չէ՞: Բայց ոչ, սիրելիս, կեցիր քիչ մըն ալ:

Յոգնած քայլերս կը բարձրացնեմ դէպի մեծ ճամբան:

Երբ հեղ մըն ալ ետեւ նայելու փորձն ըրի, տեսայ որ դպրոցական մանուկներու հսկայ թափօր մը խաղալէն ու երգելէն կը ցրուէին հիւղակներու մէջ: Մանուկնե՛ր, չարաճճի եւ առողջ, որոնց երեսէն կարծես արեւն կը կաթի:

Տախտակներով եւ փտած թիթեղներով շինուած հիւղակներու մէջ, այսպիսի մանուկներ ալ կան եղեր:

Բայց թողո՞ւնք որ հարաւէն փչող խորշակին զոհ դառնան այս վարդերը:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԱՄՐԱՑՈՒՄԸ

Պուլկարական Սլովօ թերթը կը գ
րէ.—

Պատերազմները, որոշ տեսակէտներէ, կը նմանին ծանր հիւանդութեանց,— կը գիտցուի թէ երբ կ' սկսին, բայց ոչ ոք կրնայ նախատ ըսել թէ երբ եւ ինչպէս պիտի աւ տին: Իտալեւհապէշ պատերազմը ն հաստատում մըն է: Եւ, իրապէ հակառակ անոր որ պատերազմը դ իր սկզբնաւորութեան մէջ է, առ առաջին գծի վրայ են եկած կարգ մ միջազգային խնդիրներ, զորս կ'ուզ օրակարգի դնել՝ անոնցմով շահագ գռուած ազգեր, — ըլլայ Միջերկրա կանի արեւելեան կիսուն մէջ մղու լիք վաղուան պատերազմի մասնակ ցութեան, կամ այլ պայմանով: Ա ձեւով, Եւրոպայէն դուրս մղու պատերազմը՝ հողամասի մը չոր ուր մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրա հազիւ 10 անձեր կ'ապրին, կը սպառ նայ արար աշխարհ բռնկեցնել: Այդքան բարդ, իրար յօդուած զգայուն են ներկայիս միջազգայ յարաբերութիւնները:

Շատ մը արտաքին - քաղաքակ մեծ հարցերու կարգին, մեր դրացի Թուրքիա կը ջանայ օրակարգի դն եւ Նեղուցներու խնդիրը:

Դեռ Սեւրի դաշնագրով՝ Համա ձայնութիւնը Թուրքիոյ պարտադր մասնաւոր վարչաձեւ մը Տարտան եւ Վոսփորի համար, որ աւելի վե վաւերացուեցաւ Լօզանի հաշտու թեան դաշնագրով, ըստ որուն պա րազմի թէ խաղաղութեան շրջան առեւտրական թէ պատերազմա նաւերուն անցքը ազատ է բոլոր պ տութեանց համար:

Միշտ ազատ նաւարկութիւնը ապ հովելու նպատակով եւ միեւնոյն դա նագրի ուժով՝ զինաթափուեցան Նե ղուցները, կարգ մը յունական կղզի ներ, ամբողջ Կէլիպոլուի թերակղզ ղին, Մարմարա ծովը, ինչպէս նաե 20 քիլոմեթր հողամաս մը՝ Վոսփո րի երկու եզերքները:

Դարձեալ ըստ նոյն դաշնագրին՝ զի նաթափուեցան նաեւ, 20ական քիլո մեթր լայնքով, Թուրքեւպուլկար Թուրքեւյոյն սահմաններուն երկ կողմերը՝ Եգէականէն մինչեւ Սե ծով:

Այդ հողերուն վրայ Թուրքիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան իրաւունք չունին որ եւ է զինուորական ու պահելու, ոչ ալ որ եւ է ամրացում կատարելու:

Արտօնուած է միայն որ Պուլկարներ ը ամրացնեն Հարմանլըն, իսկ Թուր քերը Լոզէնկրատ ու Ջաթալճան: Իսկ ասիկա ցոյց կու տայ որ միջոց ներ են ձեռք առնուած Նեղուցներ պահպանելու համար ցամաքէն ըլլա լիք յարձակումէ, իսկ անպաշտպան թողուած են ծովէն ըլլալիք զինուո րական ուժերու յարձակման դէմ:

Այնքան ատեն որ դաշնագիր ... պետութիւնները Անգլիա, Ֆրանսա Իտալիա իրենց վերապահած են պ տերազմի թէ խաղաղութեան ատ ազատօրէն Մարմարա եւ Սեւ ծով մ նելու իրաւունքը, պարտաւոր են մ անդամայն Նեղուցները պաշտպանե լու, եթէ անոնք յարձակման ենթար կուին: Նման վտանգ կրնայ գալ, ս կայն, միայն Խորհ. Ռուսիոյ կող մէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ(*)

Կրթական շատ քիչ հաստատութիւններ են արժանացել մեզանում իրենց հարիւրամեակը բոլորելու բախտին. այդպիսիները մատերի վրայ կարելի է թուել.— Մխիթարեանների Մուրատ - Ռափայէլեանը, Կալկաթայի եւ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը: Կարելի է յիշատակել եւ Տփխիսի Ներսիսեան դպրոցը եւն.: Այդպիսիների թւումն է Ատրպատականի թեմի Թաւրիզ քաղաքի բերդաթաղի (Ղալա) Արամեան ազգային դպրոցը, որի գոյութիւնը պաշտօնապէս պիտի հաշուել 1835 թուից, երբ նշանաւոր հայկաբան եւ արկածալից կեանք ունեցող Երեւանցի Մեսրոպ Թաղիադեանը իր երկրորդ անգամ Թաւրիզում եղած ժամանակ պաշտօնավարեց այդ դպրոցում երկու տարի եւ դասաւանդեց հայկաբանութիւն՝ 1835 եւ 1836 թիւերին: Պարզ է, որ Մեսրոպ Թաղիադեանից առաջ էլ կար եկեղեցուն կից դպրատուն, ուր պատրաստւում էին հոգեւոր կոչման նուիրուածները: Պատմական գրաւոր տեղեկութիւններից երեւում է, որ մասնաւորապէս Թաւրիզի Բերդաթաղի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին կից դպրատունը ուսուցել են տակաւին 1600ական թուականներին՝ Մոկացի Պօղոս վարդապետի եւ Առաքել Դաւրիժեցի պատմագրի օրով, իսկ յետագայում այդ դպրատանը պաշտօնավարել է եւ Ղարադաղցի յայտնի հայկաբան Պօղոս վարդապետը, որին աշակերտել են Կովկասում, Թիֆլիզում եւ Էջմիածնում, Ստեփաննոս Նազարեանը, Խաչատուր Աբովեանը եւ վերոյիշեալ Մեսրոպ Թաղիադեանը: Վերջինիս Թաւրիզից հեռանալուց յետոյ, 1837ին, փոխարինում է նրա հռչակաւոր ուսուցիչը՝ Ղարադաղցի Պօղոս վարդապետը:

Այսպէս թէ այնպէս, Բերդաթաղի դպրոցը, որ յետագայում կոչուեց Արամեան, արդէն 1835 թուից գոյութիւն ունէր իբրեւ կրթական հաստատութիւն ժամանակակից մտքով՝ յանձին Թաղիադեանի, այդ ժրաջան անձնաւորութեան, որ տակաւին 1823ին, Թաւրիզի վրայով անցել էր Հնդկաստան եւ 1830ին աւարտել էր Կալկաթայի անգլիական եպիսկոպոսական ճեմարանը, իսկ 1845ից սկսած Կալկաթայում հիմք դրեց «Ազգասէր» թերթին, երբ կրկին վերադարձաւ Հնդկաստան:

Այդքան նշանաւոր եւ դրական ձեռքով պաշտօնապէս բացուած դպրոցը իր գոյութիւնը շարունակում է այս կամ այն տիրացուի ղեկավարութեամբ, մինչեւ որ Թաւրիզ է ժամանում Սահակ եպ. Սաթունեանը: Այդ նշանաւոր հոգեւորականը 1851ին ուղարկուած էր Ներսէս Ե. Աշտարակեցի կաթողիկոսի կողմից՝ իբրեւ Ատրպատականի առաջնորդ: Նրա անխոնջ եւ եռանդուն ջանքերի շնորհիւ, Ատրպատականի առաջնորդական աթոռը, որ մինչ այդ գտնւում էր Թադէի վանքում, մի խուլ ու հեռաւոր վայրում, փոխադրւում է մարդաշատ կենտրոնը՝ Թաւրիզ. ապա Սաթունեան եպ. գոյութիւն ունեցող անշուք դպրոցը գտնելով շատ անբաւարար Թաւրիզի նման հայաշատ կենտրոնի համար, 1851ին հիմնում է Արամեան դպրոցի շէնքը, որից այժմ մնացել են ուսուցչանոցը եւ նրան կից առաջին դասարանը՝ առաջնորդարանով հանդերձ: Այդ շէնքը կառուցուել է Նասրէդդին Շահի օրով եւ յատուկ քարի վրայ արձանագրուած է թուականը՝ Շահի եւ կաթողիկոսի (Ներսէս Ե.) անուններով, իսկ քարի մէջտեղում փորագրուած է մի հզօր առիւծ, ձեռքին սուրը, իսկ գլխին ճաճանչափայլ արեգակը:

Այժմեան առաջնորդարանի եւ Արամեան դպրոցի տեղը մի ժամանակ գերեզմանատուն էր: Սաթունեան եպիսկոպոսը մաքրեց գետինը հինաւուրց այդ գերեզմաններից եւ ննջեցեալների աճիւնները Աստուածածին եկեղեցու յետեւում փորուած հորի մէջ ամփոփեց ...

Մինչեւ լուսամիտ եպիսկոպոսը դպրոցի պատերն էր կառուցանել տալիս, գիշերով յաճախ մեռելատէր խաւարամիտ մարդիկ գալիս էին քանդում ցերեկով շինածը ... Քրտնաջան եւ տոկուն եպիսկոպոսը չի յուսահատւում բնաւ. նա ինքն էլ երբեմն աշխատում էր բանուորների հետ միասին եւ 1853ին արդէն կատարելապէս պատրաստ էր դպրոցական հոյակապ շէնքը, այժմեան Առաջնորդարանը:

1851—1870 թուականների ժամանակաշրջանի վերաբերեալ գրաւոր տեղեկութիւններ չեն մնացել դժբախտաբար, սակայն 1851 թուից պատահմամբ մնացած մի գրաբար կանոնագրութիւն կայ, ուր ասուած է թէ «Վարժարանն ընծայեցաւ անուան մեծին Ներսիսի Շնորհալւոյ, վասն որոյ յանուն նորա պարտի կոչել Ներսիսեան վարժարան »:

Անշուշտ Սաթունեան եպիսկոպոսի նպատակն է եղել Ներսէս Շնորհալու անուան տակ յաւերժացնել Ներսէս Աշտարակեցու՝ «պաշտպան հայրենեաց» կաթողիկոսի անունը՝ Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի օրինակով որ հիմնուեց 1824ին եւ իր հարիւրամեակից երկու տարի առաջ ընկաւ խորհրդային կարգերի գիրկը ...

Թէ յետագայում ինչպէս է Ներսիսեան վարժարանը փոխւում Արամեանի, դա անյայտ է մնացել: Այսքանը միայն յայտնի է, որ Էջմիածնից Թաւրիզ եկած վարդապետ եւ եպիսկոպոս առաջնորդները միշտ աշխատել են պահպանել դպրոցի գոյութիւնը: Այդպէս են վարուել Սաթունեանի յաջորդ Գրիգոր վարդապետը, Յակոբ Ծ. վարդապետ Շահբազեանը, ապա Արէլ Վեհապետեան, Յովբեան, Անդրէաս եւ Մուշեղեան եպիսկոպոսները, ինչպէս եւ Բարթուղիմէոս Գէորգեանը (Ճուղուրեանը): Արէլ եպիսկոպոս Մխիթարեանը, 1862ին գալով Թաւրիզ, մեծ զարկ է տալիս գրաբարի ուսուցմանը: 1864ին նրան յաջորդում է Գէորգ արք. Վեհապետեանը, որ Թէհրան գնալով իր հաշուով, յաջողեցնում է առնել Նասրէդդին Շահից ֆէրման (հրովարտակ) պետական գանձարանից 250 թուման նպաստ ստանալու յօգուտ Արամեան դպրոցի:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1)

(*) Սոյն յօդուածը գրելիս օգտուել եմ հետեւեալ գրաւոր աղբիւրներից՝ 1. Ռուսահայ Գրականութեան պատմութիւն, պրակ Ա. Լ. Մանուկեան. 2. Համառօտ պատմութիւն Թաւրիզի Արամեան 60ամեայ դպրոցի. Ա. Տէր Վարդանեան. 3. Տարեվերջի զեկուցումներ՝ տեսուչ Միքայէլ Ստեփանեանի: Յ. Ս.

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ՄԱՍՆԱԳԷՏԻ ԽՆԴԻՐ

—•—

Խելացի էին մեր պապերը, երբ «ինկիլիզ»ը ըսելէն, գլուխ կ'երերցնէին խորհրդաւոր ձեւով մը։

Ամէն քարին տակէն, Անգլիացիի գլուխը կը տեսնէին անոնք։ Ոչինչ կը սպասէին անկէ, բացի իր անձնական շահէն։

Մի՞թէ կը սխալէին։ Կարծեմ ո՛չ։ Մենք ալ, այդ իմաստուն մարդոց թոռներս, պէտք է որ այդպէս մտածենք։

Թողունք, մեծ պատերազմի մէջտեղին սարքած խաղերը, ամբողջ փոքր ազգերը իր կառքին կապելը։ Զինադադարին մեր աչքերով տեսանք ու շօշափեցինք անոր առաքինութիւնները։

Ալպիոն Յունաստանը մղեց դէպի Անատոլու, դրաւել տուաւ ընդարձակ հողեր, վերջէն Մուսթաֆա Քէմալը դրկեց ետեւէն՝ եւ կանչելու համար Յոյները, որ հանդստանան իրենց հին հողերուն վրայ։

Ուժ տուաւ Միլլի շարժումին, ձերբակալել տուաւ Թուրք փաշաներ ու պէյեր՝ Հայերու ձեռքով, Մալթա աքսորեց զանոնք, հոն պատժելու համար։ Յետոյ տեսաւ որ այս մարդիկը պատժուելու յարմարութիւն չունին, մէկիկ մէկիկ ետ բերաւ եւ կէին աքսորեց! Անատոլու՝ Գ. Քէմալին մօտ որ աշխատցնէ զանոնք եւ Հայերու վրէժը լուծէ …

Օր մըն ալ տեսաւ որ Թուրքերը մարդ բլլալիք չունին եւ Տարտանէլի բանալիները դրպանը դնելով վշտացած կծիկը դրաւ Պոլսէն …

Ո՞ր մէկը պատմել, ո՞րը մոռնալ այս ազնիւ ժէսթերուն։

Եւ տակաւին։

Ստեղծել տուաւ Ազգերու Դաշնակցութիւն մը Ժընեւին, երբ շնորհ եկաւ նստաւ հոն, մէկիկ մէկիկ ներս բերաւ կամ բերել տուաւ մեծ ու փոքր ազգերը։ Ոմանց ընդունելուն առարկութիւններ ալ ըրաւ։

Այս կարգէն էր Եթովպիոյ ընդունուիլը Ժընեւի Ազգերու մարդարանէն ներս …

«Ձէ չեմ ուզեր, տակաւին հում ազգ է, կրթութիւն չունի, փարա չունի, նաւատորմ չունի, չունի ու չունի, յարմար չէ »…

Եւ առին ներս, Իտալիոյ բարեխօսութեամբ ու …

Ահա խտալեւհապէշ դէպքը, ու ահա մեր արդարադատ Անգլիան իրր պաշտպան այս նախնական ժողովուրդին։ Ծկո՛ւը մէջէն ելիր։

Գանք մեր ցաւին։

Բոլոր Հայերը սրտի մորմոքով կարդացին մեր «քաղաքակիրթ» Թուրքին խունկ ու մոմով ներս մտնելը Ժընեւի հաւաքարանէն։ Հազիւ թէ մեր ցաւը կը մեղմանար, ահա նոր պատիւ մըն ալ անոնց։

Իտալեւհապէշ խնդրին մէջ, Իտալիան դատելու համար կազմած Հին գերու ժողովին անդամ կ'ընտրեն Թուրքը …

Օ՛, այս գերագոյն անարգանքն էր ոչ միայն մեզի՝ Հայերուս, այլ եւ Իտալիոյ պէս մեծ ազգի մը համար։

Թուրքը դատաւոր! Կեսարի Հռոմին, Տանթէներու եւ Միքէլ Անճելօներու հայրենիքին … ըլլալիք բան չէ, աշխարհ կը փլի, կը փլի բարեկամներս։

Աս ալ մէկ խաղն էր Ալպիոնին …

Սակայն հոս, դոնէ մենք միխիթարութեան առիթ մը ունինք։

Իտալիան կ'ամբաստանէ Եթովպիացիները թէ վայրենի ժողովուրդ են, գերիներ կը պահեն, գողերուն ձեռքը ոտքը կը կտրեն, եղները ողջ ողջ կը մորթոտեն, ընտանեկան սրբութիւն չունին, փողոցներ դատ դատաստան կը սարքեն եւն. եւն.։

Ուրեմն Անգլիան մտածեց դանել դատաւոր մը որ այս յանցանքներուն մասնագիտութիւնը ունենայ …

Եւ գտաւ Թուրքը։

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունին, Թուրքին համար գողերու ձեռքեր կտրելը, եղներու մորթազերծումը, գերիներ գործածելը։ Ասոնք շատ անմեղ բաներ, նոյն իսկ առաքինութիւններ են իրեն համար։ Ան կը զարմանայ թէ ասոնք յանցանք կը նկատուին Իտալիոյ կողմէ …

Ինք շատ աւելին ըրած է եւ ոչ ոք ձայն հանած է։

Ջարդած է անմեղ մանուկներ, սրբութիւններու ծայրով ճեղքած է յղի կիներու արգանդներ, մորթազերծ ըրած է ոչ թէ եղներ ու կովեր, այլ ողջ մարդեր, եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, դրագէտներ եւն. եւն.։

Ասոնց պատմութիւնը մենէ լաւ գիտեն Ժընեւի անգլիացի եւ միւս պատուիրակները։

Եւ սակայն, Հապէշները արդարացնելու համար Իտալոյ առջեւ, պէտք էր դատաւոր մը որ, ներողամիտ ըլլար անոնց «յանցանք»ներուն համար։

Ո՞վ աւելի յարմար էր այս պաշտօնին, եթէ ոչ գործնապէս մասնագէտ Թուրքը …

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

Թուրքիա, որուն քաղաքական եւ զինուորական շահերը այսօր կը պատշաճին ամբողջովին Ռուսիոյ շահերուն, կրկին ձայն կը բարձրացնէ, վերջինին հետ, Նեղուցներու ամրացման մասին, օգտագործելով ներկայի զինուորական - քաղաքական պահը,— սուր վէճը որ գոյութիւն ունի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ՝ Միջերկրականի արեւելեան մասին մէջ։ Վերջերս Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ վաւերացուեցաւ բարեկամական դաշնագիրը նոր 10 տարիներու համար, ասիկա ցոյց կուտայ թէ երկու արեւելեան հանրապետութիւններն ալ կը ցանկան պաշտպանել, փոխադարձաբար իրարու շահեր։

Մասնաւորապէս Խորհ. Ռուսիան, որուն համար Մայր. Արեւելքը կը շարունակէ ըլլալ սպառնացող անստուգութիւն մը, տրիպուած է հաշուեյարդարի ենթարկել Եւրոպայի մէջ բոլոր մեծ ու փոքր խնդիրները եւ պահպանել իր եւրոպական սահմանները։

Անոնց մէջեւ՝ Սեւ Ծովու կողմէ ապահովութիւնը առաջնակարգ արժէք ունի։

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը անձամբ յայտարարեց, անցեալ տարուան յուլիսին՝ անգլիական Թերթին «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մասնաւոր թղթակցին թէ՝ Թուրքիա պարտաւոր է արգելք ըլլալու խաղաղութեան պատահական խանգարիչներուն՝ երբ անոնք անցնին Նեղուցներէն՝ պատերազմելու համար ուրիշ ազգերու դէմ։ «Ան (Թուրքիան) երբեք թոյլ պիտի չտայ այդ բանը»։

Առկէ երկու եւ կէս ամիս յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան Թուրքիոյ ներկայացուցիչը Րիւշտի Արաս պաշտօնապէս Ժընեւի մէջ հարց բարձրացուց Նեղուցներու ամրացման մասին, ու անկէ ի վեր, այս հարցը բեմին վրայ է։ Աւելին,— որքան կը սրուի վէճը Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ, այնքան կը յամառին Էնկիւրիի մէջ։

Պիտի յաջողի՞ն Թուրքերը։

Անվիճելի է որ Լոզանի հաշտութեան դաշնագրէն ասդին միջազգային կացութիւնը զգալապէս փոխուած է։

Երեք մեծ պետութեանց,— Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, որոնք 15 տարի առաջ ազատ նաւարկութիւն մը պարտադրեցին նոյն իսկ պատերազմի առեն,— այսօր միաձայնութիւն գոյութիւն չունի։ Նոյն իսկ՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կայ պատերազմի մը վախը։ Իսկ Ֆրանսայի եւ Խորհ. Ռուսիոյ միջեւ — որ ամէնէն աւելի շահագրգռուած է Նեղուցներու ամրացումով — գոյութիւն ունի ամրացեալ զինակցութիւն մը։ Նոյն ինքն Անգլիան, Միջերկրականի արեւելեան ջուրերուն մէջ զինական բախումի մը պարագային, պէտք պիտի ունենայ Թուրքիոյ բարեկամութեան ու նոյն իսկ զինական աջակցութեան։

Իրերու այս ընթացքով, ամէն ինչ կը խօսի ի նպաստ Թրքական տեսակէտին։ Բայց, հարցը ունի քաղաքական - ռազմագիտական մեծ նշանակութիւն եւ անոր լուծման համար՝ այնպէս ինչպէս կը ցանկայ Թուրքիան՝ պէտք պիտի ըլլայ աւելի բան մը քան ճնշումը, նոյն իսկ լուրջ բռպառնալիք մը, ինչպիսին այսօր ի գործ կը դնէ Անգլիա Իտալիոյ հանդէպ։ Եւ այդ «բան մը աւելին» կը կոչուի պատերազմ։

ԾԻԾԱՂ

Բերանը սպասուհիներէն այրած տիկինը նոր սպասուհին.— Աղջիկս, չեմ ուզեր որ գիշերները դուրս ելլես, գործէդ յետոյ չիտակ սենեակդ մանելով, դուռը կը գոցես եւ բանալին ինծի կը բերես։

Երկու հակառակորդ դրացիներու միջեւ.— Տղադ գիս քարկոծեց։

— Ձեզի հանդիպեցա՞ն քարերը։

— Ոչ։

— Ուրեմն քար նետողը տղաս չէ, ան լաւ կը ճանչնայ իր դրացիները։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՈՐԿԻՈՍ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄՕՏ

—•—

Յունուար 15ին Յունաստանի Թագաւորին ներկայացաւ հայկական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ ծանօթ փաստաբան Պ. Տամասկինոսի եւ անդամակցութեամբ Պ. Պ. Ս. Գըլըճեանի, Գ. Կասպարենցի, Է. Սարաֆեանի եւ Հ. Բամպուքեանի։ Այս առթիւ ընկեր Կասպարենց բանաստեղծական նկարագրութիւն մը հրատարակած ըլլալով «Նոր Օր»ի մէջ, կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Պալատի ընդունելութեան սրահներէն մէկուն մէջ, Թագաւորը մեզ ընդունեց ժպիտը շրթունքին, ոտքի վրայ։ Բոլորիս ձեռքերն ալ սեղմեց ազնուական հաճոյակատարութեամբ մը։ Առաջին րոպէէն իսկ վարակեց մեզ իր քաղցր, գրեթէ մանկունակ ժպիտով։

Մէթր Տամասկինոս, գրաւոր ուղերձով մը Յունաստանի Հայերուն երախտագիտական զգացումներն ու մաղթանքները յայտնեց Ն. Վեհափառութեան վերադարձին գահակալութեան առթիւ։ Նմանապէս ներկայացուց Յունահայերու հելլենահպատակութեան բուռն եւ անկեղծ փափաքը, միաժամանակ վեր հանելով հաւատքի ու զէնքի եղբայրակցութիւնը երկու համայնքին ցեղերու միջեւ։

Թագաւորը ուշադրութեամբ հետեւեցաւ այս ուղերձին։ Յետոյ, մինչ սիրալիր, հարցումներ ուղղեց Յունահայերու թիւին, դրաղումներուն եւ կեանքի պայմաններու մասին, որոնց շուրջ պատուիրակութեան անդամները տուին համապատասխան բացատրութիւններ։

Վեհապետը հետաքրքրուեցաւ նաեւ Հայաստանի ազատագրական պայքարով, մասնաւորապէս 28 Մայիսի պատմական ակտով, ինչպէս կ'երեւի անծանօթ չէին Ն. Վեհափառութեան։

Պատուիրակութիւնը, այս առթիւ, Ն. Վեհափառութեան նուիրեց Յունաստանի հին գեղարուեստը ներկայացնող ալպոմ մը, գործ՝ Պ. Խմիլ Սարաֆեանի, «Լ'Աւ ան Կրէս», զոր վեհապետը ընդունեց ակներեւ ուրախութեամբ։

Ունկնդրութիւնը տեւեց մօտ 20 վայրկեան։

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀ"ՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ

—•—

Յունուար 16ին շարունակուեցաւ մահափորձին դատավարութիւնը, երկու նիստով, մէկը՝ դռնփակ, միւսը հրապարակային։ Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Պոլսոյ թերթերէն.—

Կ'ըսուի թէ առաջին անդամ կարդացուած են ընդհ. դատախազին կողմէ ներկայացուած տեղեկագրերը։ Ընթերցումը մէկ ժամ տեւած է։ Յետոյ լսուած է Ընդհ. Ապահովութեան գործակալ Իզզէթ, որ մէկ կողմէ յայտարարութիւններ ըրած, միւս կողմէ պատասխանած է նախագահին կողմէ եղած հարցումներուն։ Անոր վկայութիւնը երկու ժամէ աւելի տեւած է։

Ժամը 18ին հրապարակային դարձաւ նիստը։ Կարդացուեցաւ ամբաստանեալներէն Արիֆի խնդրագիրը, որով կը բողոքէր Անգարայի ոստիկանական տնօրէն Սատրիի դէմ։ Այս վերջինը յունուար 9ին դատարանի առջեւ յայտարարած էր թէ ամբաստանեալներէն ոչ ոք ծեծուած եւ ճնշումի ենթարկուած է։ Արիֆ իր խնդրագրով կ'ըսէ թէ տնօրէնը ճիշդ չէ խօսած, եւ իբրեւ փաստ կը յիշէ իր եղբայրը Ալիմ, որ ազատ արձակուածներուն մէջ կը գտնուի։

Այս խնդրագրին համաձայն, Ալիմի ականջները խուլցած են։ Այս առթիւ եղած բողոքներն ալ ընդհ. դատախազ Պահա Արըքանի կողմէ անտեսուած են։ Այս կարգի պնդումները ընելէ վերջ, Արիֆ ըսաւ թէ բոլոր ամբաստանեալները ճնշումի ենթարկուած են եւ թէ այս մասին լուր ունին նաեւ բանտարկեալներն ու բանտին տնօրէնը։

Ընդհ. դատախազը պատասխանելով այս ամբաստանութիւններուն ըսաւ.

— Տրուած վկայագիրը սուտ վկայի դիրքին մէջ կը դնէ Անգարայի ապահովութեան տնօրէնը։ Երկրորդ, ստորագրողը իբրեւ թէ իր եղբօրը փոխանորդը ըլլար, կը պնդէ թէ իր եղբայրը ծեծ կերած է։ Եթէ իրականութիւն ըլլային այս բոլորը, պէտք էր բողոքարկուն դիմէր գործավարութեան։ Անձնապէս, սա ալ աւելցնեմ որ Ալիմ, ազատ արձակուելէ վերջ ոչ թէ բողոքած է, այլ եկած, երկու ձեռքերս համբուրած է, «Աստուած ձեզի երկար կեանք տայ» ըսելով։ Իսկ ապահովութեան տնօրէնին սուտ վկայութեան մասին եղած բողոքը նկատի կ'առնուի, երբ որոշ փաստեր ու ապացոյցներ ներկայացուին դատարանին։

Խօսք առաւ Ալի Սայիպի փաստաբանը.

— Փոխանորդելու ծանր ամբաստանութեան մը տակ է։ Պէտք է արագ լրացնել գործը։ Կը խնդրեմ հետեւաբար, որ տրուած խնդրագրին նկատառումը յետաձգուի։ Յետոյ, աւելցնեմ որ ան այլ յանցանք մը կը շօշափէ։

Նկատելով որ խնդրագիրը հանրային հանգամանք ունի, դատարանը որոշեց անոր օրինակը յղել ընդհ. դատախազութեան։

Դատարանը հարցուց թէ ամբաստանեալներէն ո եւ է մէկը կամ ո եւ է փաստաբան ըսելիք ունի՞։ Ալի Սայիպ ոտքի ելաւ ու ըսաւ.

— Կը խնդրեմ որ դատարանը անգամ մըն ալ կարդայ այն տեղեկագիրը որ դատարանի միջոցաւ խմբագրուած էր Իսթանպուլի տանտիրուհիին՝ Սաատէթի վկայութեան մասին։

Նախագահը ամփոփեց ու ըսաւ թէ Ալի Սայիպ իր տանտիրոջ ներկայացած է իբրեւ բուրդի վաճառական, եւ ծածկած է իր երեսփոխանի հանգամանքը։ Ամբաստանեալը ուզեց բացատրութիւն տալ, բայց նախագահը ըսաւ թէ իր ըսելիքը կրնայ վերապահել, պաշտպանողականի ընթացքին աւելցնելու համար։

Յետոյ դատարանը որոշեց դատական թղթածրարը ղրկել ընդհ. դատախազութեան, եւ դատը յետաձգեց յունուար 23ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ՁՈՀԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Երեւանի Զբօսաշրջիկ Ընկերութեան վարիչները դատի յանձնուեցան, իբրեւ պատասխանատու Արագած լերան գագաթը բարձրանալու ժամանակ ցրտահար մեռնող երեք երիտասարդներու մահուան։ Այդ մեղադրեալներն են Դերենիկ Սարոյեան, Վարդան Արիստակէսեան, Զաւէն Կորկոտեան։

Փրոֆ. Քեչէկ եւ դատական բժիշկ Շէկ - Յովսէփեան իրենց տեղեկագիրով կը վկայեն, որ Արագած լերան արշաւախումբին մասնակցողները բժշկական քննութենէ չէին անցած, երեք հոգի հիւանդ վիճակով մասնակցած են արշաւին,— Գառնիկ Մնացականեան, Զ. Մելիք - Բախտամեան եւ Միշա Կարայեան։ Արշաւախումբը չունէր անհրաժեշտ դեղօրայքը, եւն.։ Դատախազներ Բաղրամեան եւ Սերիկ Դաւթեան, ծանր պատիժներ պահանջեցին պատասխանատուներուն համար։ Պաշտպան փաստաբանները, Մ. Մուրատեան եւ Կանտ աշխատեցան նետել պատասխանատուութիւնը մեղադրեալներուն վրայէն։

Դատարանը, 24 դեկտեմբերին, կէս գիշերին, հետեւեալ վճիռը տուաւ.—

Զբօսաշրջիկ Ընկերութեան կեդր. խորհուրդի փոխ - Նախագահ Դերենիկ Սարոյեան, զբօսաշրջիկ կազմակերպիչ Վարդան Արիստակէսեան կը դատապարտուին 8 տարի բանտարկութեան հեռաւոր ճամբարներու մէջ, իսկ լեռնային զբօսաշրջիկ վարիչ Զաւէն Կորկոտեան 2 տարի պայմանաւոր բանտարկութեան (sursis), որով ազատ կ'արձակուի այս վերջինը անմիջապէս։

Վճիռը վերջնական է։

ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐ

—•—

Խմելու մաքուր ջուր ստանալու համար, Հայաստանի մէջ գործածուած միջոցներէն մին է արտէզեան ջրհորներ փորելը։ Ներկայիս արտէզեան ջրհորներ փորուած են Ղամարլուի, Հոկտեմբերեանի, Վաղարշապատի շրջաններուն մէջ, ուր բնական աղբիւրներ գրեթէ չկան, իսկ բնակչութիւնը խմելու ջուրի համար կ'օգտագործէ գետերու պղտոր ջուրը։ Այժմ այդ շրջաններու 21 գիւղերէն 12.406 աշխատաւորներ արտէզեան ջրհորներէն կը ստանան ժամական 56.000 դոյլ ջուր։

Այս տարի արտէզեան ջրհորներ պիտի փորուին Հոկտեմբերեանի շրջանի 7 գիւղերուն, Վաղարշապատի շրջանի 4 գիւղերուն, Ղամարլուի շրջանի 8 գիւղերուն մէջ։ Ջրհորներու պատրաստութեան համար պիտի ծախսուի 470.000 րուբլի։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՕՖԻԱՅԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆԸ»

Յունուար 12ին հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ Սոֆիայի «Ազգ. Տուն»ին բացումը։ Այս առթիւ «Ազատ Խօսք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (18 յունուար).

— «Պուլկար զնահատանքի ու աջակցութեան վերջին ապացոյցն է Սոֆիայի Հայոց եկեղեցիին համար նուիրուած հողամասը, որու վրայ այսօր կը կանգնի գեղեցիկ շէնք մը, «Հայ Ազգային Տուն» յաջողակ որակումով։

Դժբախտութիւն է, ի հարկէ, որ պուլկար մայրաքաղաքի հայութիւնը ցարդ արժանավայել եկեղեցի չունի։ Նախկին եկեղեցին, որ շատ տխուր պարագաներու տակ քանդուեցաւ, ներկայանալի չէր ու բնաւ չէր համապատասխաներ ո՛չ Սոֆիայի հայութեան թիւին ու արժանապատուութեան, ոչ ալ առ հասարակ հայ ժողովուրդի համբաւուած եկեղեցասիրութեան։ Պուլկար բարեացակամ կառավարութիւնը հողամաս մը նուիրեց հայ եկեղեցիի շինութեան համար, բայց «հարկը լուծեց օրէնքը»։ Հողը բաւական չէր. անհրաժեշտ էր բաւական խոշոր գումար մը, արժանավայել եկեղեցին կառուցանելու եւ կահաւորելու համար։ Ու ճիշդ այդ դրամն էր որ կը պակսէր, մեր ժողովուրդի տնտեսապէս այս չքաւոր օրերուն, ու նաեւ մեր հարուստ դասի ծանօթ ժլատութեան եւ անտարբերութեան պատճառով։

Նիւթական այս դժուարութիւնները էին առաւելապէս, որ «լուծեցին օրէնքը» եւ Սոֆիայի հայութիւնը, եկեղեցիի փոխարէն այսօր ունի իր «Ազգային Տունը»։

Բայց այսպէս ալ լաւ է եւ ողջունելի։ Կառուցուած է շէնք մը, որ իր մէջ կը պարփակէ ամէնէն առաջ ազգային վարժարանը, առողջապահիկ եւ ազատ պայմաններ տալով մեր փոքրիկներուն եւ ազատելով մանուանդ դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ հայ գաղութը վարձքի խոշոր գումարէ մը։ Նորակառոյց շէնքը նաեւ բնակելու եւ աշխատելու հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ Սոֆիայի հայ ազգային եւ հոգեւոր մարմիններուն։ Ու նաեւ ժամանակաւոր եկեղեցիի դեր ալ կը կատարէ, անհամեմատօրէն աւելի դիւրութիւններ տալով եկեղեցական ամէնօրեայ արարողութեանց։ Եւ վերջապէս նորակառոյց շէնքը օժտուած է նոր վարձու խանութներով, որոնց եկամուտները անշան պիտի չըլլան, նիւթական հոգերու տակ մշտապէս ընկճուած մեր ազգային հաստատութիւններու համար։

Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ այս «Ֆիչը» կամ «շատը», այս իրապէս լաւ գործը, գլուխ եկաւ հաւաքական գործակցութեամբ միայն ու համբաշխ մթնոլորտի մէջ։ Ուստի թող շատ չհամարուի, եթէ մեր ողջոյնը ուղղենք ամէնէն առաջ այդ հաւաքական գործակցութեան գաղափարին, որ եթէ իրագործուի միշտ ու ամէն տեղ, Հայ Ազգային Տունը վաղը աներկբայօրէն պիտի շինենք մեր պատմական հայրենիքին մէջ»։

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ՇԵՐԱՄ

—•—

Գիւղատնտես Գ. Ցարութիւնեան կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ.—

Մանչուրիոյ մէջ կաղնիին տերեւները վաղուց կ'օգտագործուին կաղնիի շերամի որդերը կերակրելու համար։ Այդ շերամը կը սնանի նաեւ ուրիշ բոյսերով։ Իր տուած թելերէն կը պատրաստուին գեղեցիկ եւ ամուր կերպասներ, որոնք կը կոչուին չեսունչի։ Կաղնիի շերամին որդերը, մինչեւ երրորդ հասակը, կը սնուցանեն սենեակի մէջ, իսկ չորրորդ հասակը հասնելէ վերջ՝ ազատ կը թողուն կաղնիի ծառերուն վրայ։ Այս եղանակը փորձով ցոյց տուած է, որ շերամի որդերը հարիւրին 30 համեմատութեամբ կը հասնին իրենց լիակատար զարգացումին եւ բոժոժ կը կապեն, մնացեալը կեր կ'ըլլայ թռչուններուն։

Նուխիի մէջ երկու տարի փորձեր կատարուեցան կաղնիի շերամ բուծանելու՝ մանչուրական եղանակով։ Երրորդ տարին (1935) փորձեր կատարուեցան աւելի մեծ չափով։ Որդերուն 50 առ հարիւր համեմատութիւնը բոժոժ կապեց, միւս մասը կեր դարձաւ օձերուն եւ թռչուններուն։

Պէտք է ենթադրել որ Հայաստանի անտառային եւ լեռնային շրջաններուն մէջ, հոն ուր օձերը քիչ են, շերամի այս որդերուն բուծանումը աւելի յաջող արդիւնք կրնայ տալ։ Հայաստանի լեռնային շրջաններու կարճ կաղնիներու անտառները շատ յարմար են տերեւոտ ճիւղեր հաւաքելու, մինչեւ առաջին երեք հասակը (կարգ մը շրջաններու մէջ կ'ըսուի «քուն») սենեակի մէջ կերակրելու համար շերամները, յետոյ արձակելու համար այդ ծառերուն վրայ, ուր բոժոժ կապելէ վերջ դիւրին է հաւաքել նաեւ բոժոժները։ Այս պայմաններուն մէջ կը յուսանք որ կաղնիի շերամը լաւ արդիւնաբերութեան աղբիւր կը դառնայ։

Կաղնիի շերամի կեր հայթայթելու համար Հայաստան ունի ընդարձակ անտառներ։ Արդարեւ Հայաստանի անտառներուն մէկ քառորդը կաղնիի ծառաստաններէ կը բաղկանայ։ Եթէ ընդունինք որ Հայաստան ունի 320 հազար հեկտար անտառ, կաղնիի ծառաստանները կը կազմեն 80,000 հեկտար։ Կարճ կաղնիները՝ 25—30 հազար հեկտար, որուն 7 — 8 հազարը Ծաղկաձորի, մնացեալը Մեղրիի, Միկոյեանի, Ալիղրէկովի, Ալափարսի մէջ։ Անշուշտ հոգ պիտի տարուի, որ չփճանայ կաղնիներու անտառը, շերամ կերակրելու ժամանակ։ Կաղնիի շերամ բուծանելու համար առաջին փորձերը պէտք է կատարել Մեղրիի, Ծաղկաձորի, Բժնիի, Արզաքենդի, Գորիսի մէջ։

ԿՐՆԱՆ ՀԱՑ ԾԱԽԵԼ

21 դեկտեմբեր թուականով, Մոսկովեան հրամանագիր մը, զոր ստորագրած են Ստալին եւ Մոլոտով, յանուն կուսակցութեան եւ կառավարութեան՝ կ'արտօնէ կարգ մը հանրապետութիւններու կարգին Հայաստանի կառավարութիւնն ալ, որ գիւղացիները ազատօրէն ծախեն իրենց ցորենը, ալիւրը, թխած հացը։ Այս արտօնութիւնը կը տրուի վարձատրելու համար Հայաստանի կառավարութիւնը, որ ժամանակին Մոսկուայի յանձնած է ցորենի սահմանուած քանակը։

Այս լուրին տակ, աւելցնենք որ ասկէ առաջ Երեւանի թերթերը կը գրէին թէ արտօնուած է հացի ազատ վաճառումը։ Ի՞նչ կ'ուզէ հասկցնել հացի ազատ վաճառումի այս նոր արտօնութիւնը։

*** «Խորհ. Հայաստան» այս առթիւ կը հրատարակէ հետեւեալ տողերը (26 դեկտեմբեր).—

Բնակչութեան թարմ եւ լաւ հաց մատակարարելու համար պատրաստուած են փոխադրութեան յատուկ նոր արկղեր, որոնք ներսէն բաժնուած են դարակներու եւ իւրաքանչիւր դարակի վրայ պիտի շարուին հացերը։ Ասկէ զատ, միեւնոյն ալիւրէն պիտի պատրաստուին 5 — 6 տեսակ հացեր։ Պիտի աւելցուին հացի տեղական տեսակները (լաւաշ, սանդակ)։ Ձեռնարկուած է շինութեան նոր փուռ - խանութներու, որոնք տեղւոյն վրայ պիտի վաճառեն իրենց պատրաստած հացը։

ԵՐԵՔ ԵՐԵԽԱՅ

Լէնինականէն կը հաղորդեն «Խորհրդային Հայաստան» թերթին թէ Ջաջուռ գիւղին մէջ Վարսենիկ Գասպարեան ծնած է երեք երախայ՝ երկուքը աղջիկ, մէկը մանչ։ Այս տարի (1935) երրորդ դէպքն է այս երեք երեխայ ծնելու, Լէնինականի շրջանին մէջ։ Քաղաքային խորհուրդը նորածիններուն համար 300 րուբլի արժէքով ճերմակեղէն նուիրեց եւ ապահովեց բժշկական տեւական ձրի խնամք։

ԾԻԾԱՂ

Հարսնիքի մը մէջ հարսը շատ կուլար։ Ծնողքը շատ յուզուած կը մտածէր թէ չէ՞ր ուզեր ամուսնանալ։ Հայրը մօտենալով.— Աղջիկս, ինչո՞ւ այդպէս կուլաս, ամուսինդ քեզ երջանիկ պիտի ընէ։

— Գիտեմ, հայրիկ, բայց կօշիկներս շատ նեղ ըլլալուն սոսկալի ցաւեր ունիմ. ատոր համար է որ կուլամ։

×

— Տիկին, սեղանին տակէն 50 ֆրանք գտայ։

— Այո, դիտմամբ ձգած էի քեզ փորձելու համար։

— Ես ալ ճիշդ այդպէս մտածեցի։

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ **ԵՐԵԽԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՕԹԵՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

ձակին առջեւ, ներքողը հիւանդ հան-գուցեալ Թագաւորին:

Լոնտոնի Թերթերը կը գրեն թէ հազարաւոր ցաւակցական հեռագիրներու մէջ աչքի կը զարնէին գահընկէց Վիլհէլմի եւ Հնդիկ յեղափոխական կանտիի հեռագիրները:

*** Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկելով Թագաւորին մօտ, դէր մը յանձնեց, որով յանուն կուսակցութեան բոլոր մարմիններուն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Ճորճ Ե.ի մահուան առթիւ եւ կը ներբողէ հանգուցեալին արժանիքները:

Ազգերու Դաշնակցութեան մեծարանքը

Անգլիոյ Թագաւորին մահը պատճառ եղաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին պատուիրակները մոռնան իրենց ներքին վէճերը եւ միաբերան մեծարանքներ ուղղեն հանգուցեալ արքային: Կարգով խօսք առին Ա. Դ. Խորհուրդին անդամ պետութեանց ներկայացուցիչները: Ֆաշական Իտալիոյ պատուիրակը պահ մը մոռցաւ թէ Մեծն Բրիտանիա ամէնէն վճռական դիրքը բռնած էր պատժական տնօրինութեանց մէջ եւ յարգանքի խօսքեր ուղղեց: Նոյնիսկ Լիթվինով չմոռցաւ մեծարանքի խօսքեր ուղղել: Այս առթիւ Թղթակից մը դիտել կու տայ թէ Լիթվինով սփկառ մը վառած էր Ա. Դ. Խորհուրդի հանդիսաւոր նիստին մէջ, ոչ թէ յարգանքի պակասէն, այլ սովորութեան բերումով, բայց ընդհ. քարտուղարը փափկութեամբ յիշեցուց թէ պատշաճութիւնը թոյլ չի տար ծխել: Ներքողականներէն վերջը, Խորհուրդը դադրեցուց նիստը, իբրեւ սուգի նշան: Օրուան ճառախօսներէն մէկն էր Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, որ Ճորճ Ե.ը ներկայացուց իբրեւ տիպար մը բարութեան, ուղղամտութեան եւ արքայական ամենաբարձր առաքինութեանց: Ֆրանսայի կողմէ խօսեցաւ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, մասնաւորապէս ծանրանալով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սերտ բարեկամութեան վրայ:

ՖԱԽՐԻ ՊԱՐՈՒՏԻ, Սուրիոյ արաբ ազգայնականներուն առաջնորդը, աքսորուեցաւ մարզպանին կարգադրութեամբ: Այսուհետեւ «այլուր պիտի փոխադրուին» անոնք որ կը սպառնան խանգարել հանրային անդորրութիւնը:

350.000 ՁՈՑԳ ԿՕՇԻԿ ծախուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, իտալական կառավարութեան: Արժէքին 25 առ հարիւրը կանխիկ վճարուած է, իսկ մնացեալը պիտի վճարուի անոնդեղէններով:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ յարաբերութիւնները փափուկ վիճակ մը ստացած են, քանի որ Մոսկուա եւս վճռական դիրք մը բռնեց պատժական տնօրինութեանց մէջ: Մինչեւ հիմա Խ. Միութիւնը ահագին քանակութեամբ քարիւղ կը ծախէր Իտալիոյ, բայց այժմ դադրած է առեւտուրը, Հռոմ ուրիշ դուռ զարկած ըլլալով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

ամսագրի ԺԲ. Թիւը (1935 Սեպտեմբեր Դեկտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դէպքերը հայ-պարսկական սահմանի վրայ, Սամսոն.— Պարսկաստանի յեղափոխութիւնը եւ մեկրոն խանը, Յ. Զաւարեան.— Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) Շ. Նարդունի.— Ալեքսանդրա Չէլ պոնի հրամանագիրը, Փ. Փ. Փանաքթեպքու.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը (Բ.) Վահան Փափազեան.— Արհաւիրքի Օրեր, Վ. Մինախորեան.— Հին Թուղթեր, նիւթեր Շիրվանզատէի մասին.— Անցեալք, Կոմիտաս Վարդապետ, բժ. Յ. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Խնկոյեան, Ց. Խանզատեան, Տոքթ. Յ. Երկանեան.— Կեանք եւ Մշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին.— Գէորգ Դ. Կաթողիկոս եւ իր ժամանակը, Վ. Մանկունի Եպիսկոպոս

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի Թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 Թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.:

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօնի Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 ավընիւ տ'իթալիի սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Համախարբերդցիական Միութեան ընդհ. ժողովը 23 յունուար, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ազգ. Մատուռին մէջ: Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետւութիւն, ընտրութիւն պատգամաւորի:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պըտուղեան Լափսէքցի (Տարտանէլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո'ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ Թերթերէն արտատպել:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ «Վաչանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զաւրդարեան» գրադարանին մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով, բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին խաժակ Ակումբի մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 26 յունուար առաւօտեան ժամը 10ին գրադարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը մասնակցին՝ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՄԱՐԹ ՕՊԷՆ, Տիկ. Ա. ԽԱՉՆԱՃԵԱՆ, Պ. Պ. Կ. ԳՕԼԱՄԱՆԵԱՆ, Ց. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ, Վ. ՉԱՆՏԸԵԱՆ, Օր. Ծով. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր:

Հասոյթը պիտի յատկացուի կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան:

Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրի երեկոյթի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

վ.ահրամ պէյ Նուպար եւ պ. Թիւյսիւզեան (Ժընեւ) 100ական ֆրանք, տիկին Էգնայեան եւ պ. Ա. Արօնեան 50ական ֆրանք, տիկին Ֆըէնկեան Ա. եւ պ. կիւմիւշկերտան Լեւոն 25ական ֆրանք, պ. Մինաս Մինասեան 20 ֆր., պ. պ. Հավլուճեան եւ Զ. Սուրեան 15ական ֆր., պ. պ. Բրօֆ. Մանուէլեան, Տոքթ. Սպարթալի, Մուրատեան, Մ. Սեդրաքեան, Պ. Յովհաննէսեան եւ Տիկ. Յովնանեան Ա. 10ական ֆրանք, Պ. Արամ 7 ֆր., Պ. Պ Ց. Փալուճեան եւ Ֆ. Շէրիտճեան 5ական ֆրանք: Գումար՝ 477 ֆրանք:

Պ. Գ. Կիւլպէնկեանէ պատուոյ տոմսի մը փոխարէն ստացուած է 300 ֆրանք:

ԲԱՔԻ ԵՐԵՒԱՆ

Կ'իմանանք թէ կարգ մը մարդիկ, առաւելապէս մրցորդներ, շահախնդրութեամբ եւ չարամտութեամբ, այն զրոյցը տարածած են թէ մեր հաստատութիւնը սնանկացած է: Հարկ կը տեսնենք տեղեկացնելու մեր յաճախորդներուն եւ բարեկամներուն թէ այդ զրոյցները ճշմարտութեան եւ իրականութեան հակառակ են եւ իրենցմէ կը խնդրենք մեզի իմացնել նման զրոյցներ տարածողներուն անունները, որպէսզի օրինական հետապնդում կատարենք: Ամէն ապսպրանքի ընթացք կը տրուի կանոնաւորաբար, ինչպէս առաջ: Etablissement Vial, 18, rue Fontaine, St. Denis (Seine):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1.— ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ, Ա. հատոր, 466 էջ. գին 35 ֆր. Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ շուտով:
2.— ԿԱՅԾԵՐ, Րաֆֆի, Պէյրութ, 2 հատորը մէկ 50 ֆրանք:
3.— ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի, Աթէնք 1935, 688 էջ, 40 ֆրանք:
4.— ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկ. Հայաստան Գէորգեան, 15 ֆր.:

Վ ճ ա ր ո ւ մ ն ե ր ը   կ ա ն խ ի կ:

ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ. ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)
Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton. 88-65.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Դէպքերը ժամանակագրական կարգով պատմելու համար, նախ սկսիմ այն հրաւէրէն զոր Տիկին Էքրօյտէն ստացայ:

Երեքշաբթի առտուն կանուխ Տիկինը ինծի կանչել տուաւ ու քանի որ հրաւէրը սովորական էր, անճապարեցի երթալ, կարծելով որ հոգեւարքի մէջ պիտի գտնէի զինքը:

Անկողինն էր ան. կացութեան համապատասխան այլքան մը պատշաճութիւն ցոյց տուած էր: Ոսկրոտ ձեռքը ինծի երկարեց: Մահճակալին քովի աթոռին վրայ նստայ:

— Ի՞նչ ունիք, Տիկին Էքրօյտ, հարցուցի բժիշկներէն սպասուող կեղծ զուարթութեամբ մը:

— Լմնցայ, ըսաւ Տիկին Էքրօյտ խեղդուկ ձայնով մը, բոլորովին լմնցայ, պատճառը խեղճ Րօճըրին կորուստն է... Կ'ըսեն թէ հետեւանքը վերջը կը զգաս... հարուածին ազդեցութիւնն է...

Մեզք որ բժիշկ մը իր արհեստին բերումով չի կրնար երբեմն իր անկեղծ կարծիքը յայտնել: Ունեցածս կուտայի «Սուտ ես» պատասխանելու համար:

Ընդհակառակն դեղ մը տուի իրեն. խմեց. մաքես անգամ չանցաւ թէ Էքրօյտի մահէն ստացած հարուածին պատճառաւ կանչեր էր զիս: Տիկին Էքրօյտ որ եւ է նիւթի մէջ, չխտակ ճամբու մը հետեւելու բացարձակօրէն անկարող է: Միշտ ծուռ ու մուռ միջոցներով կը մօտենայ հարցին: Արդեօք ինչո՞ւ համար կանչած էր զիս:

— Եւ յետոյ սա երէկուան պատահածը, ըսաւ Տիկինը:

— Ո՞ր պատահածը...

— Բժիշկ, ի՞նչ, գո՞ւք ալ մոռցաք: Այդ սարսափելի մարդը, Ֆրանսացի է, Պելճիքացի է, ինչ է... եկեր, գըլուխ կը բռնէ, մեզ պիտի վախցնէ. տակնուվրայ ըրաւ զիս... կարծես Րօճըրին մահը չէր բաւեր...

— Շատ կը ցաւիմ, Տիկին, ըսի:

— Չհասկցայ թէ ատանկ պոռալ-կանչելով ինչ ըսել կ'ուզէր... կարծեմ ես իմ պարտականութիւնս բաւական լաւ գիտեմ՝ բաներ գաղտնի պահելու մասին երազելու համար... եւ՝ ինչ օժանդակութիւն որ կրնայի տալ ոստիկանութեան, տուի...

Տիկինը կանգ առաւ.

— Այո, այնպէս է, ըսի:

Սկսեր էի կռահել թէ ինչ էր անոր ցաւը:

— Մարդ չի կրնար ըսել թէ ես իմ պարտականութեանս մէջ թերացած եմ, շարունակեց Տիկինը, վստահ եմ որ ոստիկան Րէկլընը բոլորովին գոհ է, այդ օտարականին ի՞նչ կ'ըլլայ որ եկեր աղմուկ կը հանէ... ինչ ծիծաղելի ալ երեւոյթ ունի... կատարեալ միմոս... չեմ գիտեր Ֆլօրան ինչու գործին մէջ մտցուց զայն... ինծի ալ բան մը չըսաւ, ինքնիրեն գացեր կանչեր է... Ֆլօրան ալ շատ ինքն իր գլխուն գործեր կը տեսնէ... ես աշխարհիկ կին մըն եմ եւ իր մայրը... նախ ինծմէ խորհուրդ հարցնելու էր:

Լռութեամբ Տիկինին խօսքերը մտիկ րրի:

— Կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչ կը խորհի այդ մարդը... կ'երեւակայէ որ բա՞ն մը գաղտնի կը պահեմ... բացարձակօրէն ամբաստանեց զիս երէկ...

— Կարեւորութիւն մի տաք, Տիկին, ըսի ուսերս թօթուելով, քանի որ ծածուկ բան մը չունիք, իր ակնարկները ձեզի չեն վերաբերիր:

Տիկին Էքրօյտ սովորականին պէս նիւթէն շեղեցաւ:

— Ծառաները շատ անտանելի արարածներ են... կը բամբասեն եւ կը շատախօսեն բարու հետ... յետոյ ըսի-ըսաւներ որոնք ընդհանրապէս հիմ չունին...

— Ձեր ծառանե՞րն ալ սկսան խօսիլ, հարցուցի, ի՞նչ բանի մասին...

Տիկինը չարաճճի նայուածք մը նետեց ինծի. շուարեցայ մնացի:

— Գոնէ դուք գիտնալու էիք, բըժիշկ. շարունակ Փուարոյին հետ էիք...

— Այո...

— Ուրեմն գիտէք. այդ Ըրսիւլա Բօրն կոչուած աղջիկը... ընականաբար պիտի մեկնի այս տունէն... մեծ աղմուկ հանել կ'ուզէր... քինախընդիր՝ ծառաներուն ամէնքն ալ... մէկ կը առ միւսին զարկ... բժիշկ, պէտք է դուք իմանաք թէ ինչ ըսաւ ան... չեմ ուզեր երբեք որ սխալ տպաւորութիւն ստեղծուի դուրսը... վստահ եմ որ դուք ամէն մանրամասնութիւն ոստիկանութեան չէք պատմեր... ընտանեկան խնդիրներ են երբեմն եւ բընաւ ոճիրին հետ առնչութիւն չունին. բայց քանի որ այդ աղջիկը ոխ մը ունի, կրնայ հազարումէկ բաներ հնարել...

Բաւական սրատես էի հասկնալու համար թէ Տիկին Էքրօյտի այդ պոռթկումին տակ կարեւոր մտահոգութիւն մը ծածկուած էր: Փուարօն իրաւունք ունէր իր ենթադրութիւններուն մէջ: Երէկուան ժողովին ներկայ եղած վեց հոգիներէն գոնէ մէկը, գաղտնի պահելիք բան մը ունի եղեր: Ես էի որ երեւան պիտի հանէի այդ բանը:

— Եթէ ձեր տեղն ըլլայի, Տիկին, ամէն ինչ բացէ ի բաց կը խոստովանէի, ըսի յանկարծ:

— Օհ, բժիշկ, ինչո՞ւ այդպէս մէկէն ի մէկ... կարծես թէ... ամէն բան կրնամ բացատրել...

— Ուրեմն բացատրեցէք...

Տիկինը թաշկինակը տարաւ իր արցունքոտ աչքերուն եւ ըսաւ.

— Խորհեցայ որ դուք կրնաք Փուարոյին հասկցնել, բացատրել եղածները... օտարական ըլլալուն մեր մտայնութիւնը չի կրնար ըմբռնել... դուք անգամ չէք գիտեր թէ ինչ քաշեցի... ուղղակի մարտիրոսութիւն... կեանք չէր... չեմ ուզեր մեռնողին եռեւէն խօսիլ, բայց... ամէնէն պզտիկ հաշուեցոյցն անգամ աչքի պիտի անցընէր... կարծես թէ իր եղած-չեղած հարստութիւնը քանի մը հարիւր ոսկիին մէջն էր... մինչդեռ, փաստաբանէն իմացայ դեռ երէկ — երկրին ամէնէն հարուստներէն մէկն է եղեր...

Տիկինը խօսքը ընդհատեց՝ արցունքը սրբելու համար:

— Այո, ըսի, հաշուեցոյցներուն մասին կը խօսէինք...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹՆԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 24 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3020 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՀԱՐՑՈՒՄՆ ԱԼ, ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ

Մեր առաջին հարցումէն կը բխի երկրորդը: Աւելի ճիշդ՝ երկրորդ մը, քանի որ համրանք չունին հարցումները, երբ օրակարգը Երեւանն է, իր անմիջական պարտականութիւններով եւ իրաւունքներով:

Ափ մը հողի հարցին հետ սերտօրէն կապուած է միւս հրատապ խնդիրը,— ներգաղթ:

Բանաձեւենք հարցումը,— Այս խնդիրն ալ հիմնական արժէք չունի՞ Մոսկուայի եւ Երեւանի աչքին: Գոնէ այնքան որքան «աշխատանքի սոցիալիստական բարձր արտադրողականութիւնը», կամ «կոլտնտեսային եւ խորհտնտեսային բարձր բերքատուութիւնը» եւ կամ «կադրերի ստեղծումը»:

Եթէ խորհրդային իշխանութեան տիրական մտահոգութիւնը «Հայաստանի խորհրդային հանրապետութեան յետագայ ամրացումն» է, ինչպէս կը յանձնարարեն, ատոր ամէնէն գործնական եւ հիմնական ազդակներէն մէկն ալ ներգաղթի կազմակերպումը պիտի ըլլայ:

Արդ, Մոսկուա կամ Երեւան ունի՞ն ծրագիր մը, այդ մասին ալ: Եթէ մինչեւ հիմա չունէին, ժամանակը եկած չէ՞ մշակելու զայն, անմիջապէս գործադրութեան ձեռնարկելու առաջադրութեամբ:

Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան 15 տարիներուն հինգը զեղչելով, իբրեւ նախնական շրջան, անդին կ'ունենանք տասը տարի, որ լիուլի կը բաւէր այս խնդիրը ուսումնասիրելու եւ ձեւակերպելու համար:

Թող մեր երեսին չտան նոյն տարիներու ընթացքին կատարուած փոխադրութիւնները:

Եթէ խորհրդային իշխանութիւնը ունենար հիմնական քաղաքականութիւն մը, այս ճակատին վրայ, կրկնապատիկ աւելի տարագիրներ — բանուորներ եւ գիւղացիներ — փրկուած պիտի ըլլային պանդխտութենէ:

Այդ պարագային, առաջին օգուտը նորէն իշխանութիւնը ինք վայելած պիտի ըլլար, վարկ շահելով եւ երկիր շէնցնելով:

Դեռ վերջերս, Ամերիկայէն Երեւան գացած պատուիրակութեան անդամները մասնաւոր գոհունակութեամբ կը շեշտէին թէ «դրսեցիները» ի՛նչ թանկագին ատաւելութիւններ շահեցուցած են, շնորհիւ իրենց ուշիմութեան, չարքաշութեան եւ ձեռներէցութեան:

Եւ անոնց մէջ կը գտնուէին «ուղեկիցներ», որոնք համոզուած էին թէ կարելի է 200,000 - 250,000 տարագիրներ տեղաւորել Հայաստանի նոյն իսկ այսօրուան սահմաններուն մէջ, նորոգելով քանդուած գիւղեր կամ նորեր շինելով:

Դաշնակցական մամուլը տարիներ եւ տարիներ յիշեցուց այս պարագաները, փաստերն ու քարտէսներն ալ մէջտեղ դնելով: Բայց,— «այսքան դար լացինք, ո՞վ է լողը»...

Հիմա որ քնացողներն ալ արթնցեր են, եւ կը խոստովանին ճշմարտութեանց գոնէ մէկ մասը, կը հետեւի թէ աւելի երկար չի կրնար տեւել խորհրդային իշխանութեան ինքնագոհ սովորամոլութիւնը:

Ինչո՞ւ, եւ տակաւին քանի՞ տարի, ամէն բանի մէջ յառաջապահ, իսկ այս կենսական հարցին մէջ՝ վերջապահ կամ ուղեկից:

Տարիներու պայքարէն վերջ, մեր ընդդիմախօսներն ալ հարկադրուեցան խոստովանիլ թէ ներգաղթը եւ բնակարաններու շինութիւնը պետական գործեր են, եւ չեն կրնար լուծուիլ ոչ հանգանակութեամբ, ոչ ալ Արտասահմանի ունեւորներուն բարեացակամութեամբ:

Մինչեւ հիմա կատարուած փորձն ալ ուրիշ եզրակացութեան չէր կրնար տանիլ: Ապացոյց՝ Փարիզի պատմական հանգանակութիւնը, որ յանգեցաւ 160,000 ֆրանքի, այն ալ երկու տարի թաղէ թաղ ման գալէ եւ քրտինք թափելէ վերջ:

Ուրեմն, Արտասահմանի որ եւ է հոսանք չի կրնար մեկուսանալ կամ ընդդիմանալ, երբ շեշտակի կը դրուի ներգաղթի եւ բնակարաններու շինութեան խնդիրը, թէ՛ երկրի եւ թէ տարագիր բազմութեանց բարիքին համար:

«Պլան», ամէն բանէ առաջ՝ «պլան» եւ մեթոտիկ աշխատանք, Երեւանէն Մոսկուա:

Գործունէութեան ուրիշ որ եւ է եղանակ ինքնախաբէութիւն է եւ մարզանք:

Երեւանցիները կրնա՞ն պնդել թէ պիտի յաջողէին «գերակատարումներ» ցուցնել, նոյն իսկ Մոսկուայի գնահատման արժանանալ եւ շքանշան ստանալ, եթէ գործէին առանց «պլան»ի, գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան ասպարէզին մէջ:

Արդ, ո՞րն է աւելի մարդկային եւ յեղափոխական,— բամպակի դաշտ մը աւելի մշակել, «կոլխոզ» մը կամ «սովխոզ» մը աւելի ստեղծել եւ արտակարգ,— «ստախանովեա՛ն» — մրցումներ կատարելով լենինեան շքանշաններ ստանալ, թէ տասնեակ հազարաւոր գիւղացիներ եւ բանուորներ փրկել դրամատիրական երկիրներու գիշատիչ ախորժակներէն...

Տակաւին չենք ըսեր թէ՝ այդ արմատախիլ եւ հալածական աշխատաւորները «եղբայրներ» են,— արիւնով եւ ճակատագրով:

Մեր հասկացողութեամբ, Արտասահմանի բոլոր հոսանքները հայրենասիրութեան — իրենց բառով՝ «Հայաստանասիրութեան» — ամէնէն անկեղծ ապացոյցը տուած կ'ըլլան, կենալով եւ պնդելով այս գետնին վրայ,— հիմնական եւ ծրագրեալ քաղաքականութիւն՝ ներգաղթի եւ վերաշինութեան առթիւ:

Ն.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչո՞ւ հրաժարեցաւ Պ. Լավալ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պ. Լավալ չորեքշաբթի օր նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրելով, պարզեց կացութիւնը եւ յետոյ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին: Այս վերջինը կրկին իրեն առաջարկեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, բայց Պ. Լավալ մերժեց: Հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս հրաւիրեց երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Պուիսոն, որ նմանապէս մերժեց: Այն ատեն Հանրապետութեան նախագահը յաջորդ օրուան յետաձգեց խորհրդակցութիւնները, որոնք շարունակուեցան օրն ի բուն: Կացութիւնը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ մասնաւորապէս անոր համար որ ընտրական պայքարը բացուած է արդէն, թէեւ երեսփ. ժողովին նստաշրջանը կը լրանայ մայիս 31ին: Իբրեւ ելքի միջոց կը խորհուի փութացնել ընտրութիւնները, ինչ որ այլապէս բարդ խնդիր մըն է:

Վարչապետութեան համար ամէնէն հաւանական թեկնածուները կը համարուին երկու արմատականներ, Պ. Ալպէր Սառօ եւ Պ. Ըէնիէ, ելմտական նախարարը: Այս վերջինը եւ թոշակներու նախարար Պ. Մոփուա մերժեցին հրաժարիլ միւս չորս արմատական նախարարներուն հետ, խախտելով կուսակցական կարգապահութիւնը: Թեկնածու կը համարուին նաեւ Պ. Իվօն Տէլպոս, արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան նախագահը, նախկին վարչապետներ Պ. Փօլ Պօնքուր, Ֆրլանտէն, Շօթան եւ ուրիշներ:

Հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Ես իշխանութեան չցանկացի: Անցեալ յունիսին ես այդ պաշտօնը ստանձնեցի իբրեւ պարտականութիւն մը հայրենիքին հանդէպ եւ այն գիտակցութիւնն ունիմ թէ կրցայ գլուխ հանել իմ առաքելութիւնս: Ֆրանքը, որուն պաշտպանութիւնը յանձնած էին ինծի, անվթար կը մնայ: Ելմտացոյցը մէկ հինգերորդ համեմատութեամբ թեթեւնալով, քուէարկուեցաւ: Բոլոր ասպարէզներուն մէջ ձեռք առնուած միջոցները կը սկսին իրենց պտուղները տալ եւ աչքի կը զարնեն տնտեսական եւ հողագործական գործունէութեան վերսկսման ազդանշանները: Նոյնիսկ խորհրդարանական վիճաբանութեանց ընթացքին Ֆրանսացիներու միջեւ եղած պառակտումները մեղմացան: Մենք տեսանք ազգային հաշտութեան արշալոյսին ծագումը: Վերջին ամիսներու ընթացքին, արտաքին ճակատի վրայ, մեծ դժուարութիւններ ծագեցան: Խաղաղութիւնը պահպանուեցաւ, յարգուեցան մեր պարտաւորութիւնները Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ, մեր բարեկամութիւններն ու զինակցութիւնները անվթար մնացին, մեր արտաքին քաղաքականութեան անկախութիւնը ապահովուեցաւ եւ զօրացաւ,— ահա մեր ձեռք բերած արդիւնքները: Ֆրանսա կը մնայ տէրը իր ճակատագրին: Յաջորդաբար եւ բոլոր կէտերուն մէջ, այս քաղաքականութիւնը արժանացաւ խորհրդարանին հաւանութեան: Անցեալ շաբթու ընդհանուր քաղաքականութեան վերաբերեալ վստահութեան քուէարկութեան մը առթիւ, մեծամասնութիւնը վերահաստատուեցաւ եւ աճեցաւ: Որքան ալ տաժանելի ըլլար իմ գործս, ես պիտի շարունակէի, բայց քաղաքական նոր կացութիւն մը արգելք եղաւ: Կառավարութեան մասնակցող բոլոր կուսակցութեանց սերտ միութիւնը էական պայմանն էր իմ գործունէութեանս: Այդ անհրաժեշտ գործակցութիւնը կարելի չէ այլեւս: Կուսակցութիւն մը արգիլեց այդ գործակցութիւնը իր ներկայացուցիչներուն: Քաշուելով ասպարէզէն, կը կարծեմ թէ իմ իրաւունքս է, իբրեւ վարձատրութիւն իմ թափած ճիգիս, խնդրել բոլորէն որ հանդարտութեան, պաղարիւնի եւ միութեան անհրաժեշտ օրինակը տան, ներկայ պարագաներուն մէջ»:

*** Նախարարական խորհուրդին մէջ, տագնապին ազդանշանը տուաւ Պ. Էռիօ, յայտարարելով թէ չի կրնար երաշխաւորել իր կուսակցութեան աջակցութիւնը՝ երեսփ. ժողովին մէջ: Ցետոյ արմատական նախարարներէն Էռիօ, Ժօռժ Պօնէ, (առեւտրական), Փականօն (ներքին) եւ Պէռթռան (առեւտրական նաւատորմ) ստորագրեցին իրենց հրաժարականները. երկու նախարարներ մերժեցին հրաժարիլ, իսկ անպաշտօն նախարար Պ. Լուի Մառէն մերժեց ստորագրել հաւաքական հրաժարագիրը եւ մասնաւոր նամակով մը իր հրաժարականը հաղորդեց Պ. Լավալի: Այդ նամակին մէջ, Պ. Լուի Մառէն «հակասահմանադրական հակախորհրդարանական» խաղերու վերագրելով տագնապը, «որ կրնայ շատ լուրջ դժուարութիւններ ստեղծել ելմտական եւ արտաքին շրջանակներու մէջ», կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն:

*** Կարծողներ կան թէ Պ. Լավալ կրնայ արտաքին նախարարութիւնն ստանձնել նոր դահլիճին մէջ:

Լավալի դահլիճը 10րդ կառավարութիւնն էր 1932ի ընտրութիւններէն ի վեր, եւ 99րդ՝ Գ. Հանրապետութեան: Կազմուեցաւ ազգային միութեան հիման վրայ, յատկապէս ֆրանքը պաշտպանելու եւ ծախքերու կրճատման վճռական միջոցներ ձեռք առնելու համար: Այս առթիւ աւելի քան հազար հրամանագիր-օրէնքներ հրատարակեց, ընդգրկելով պետական վարչական բոլոր ճիւղերը: Մասնաւորապէս Եթովպական պատերազմէն վերջ, ոխերիմ թշնամիներ դարձան ձախակողմեան հոսանքները, ընկերվարական թէ համայնավար, որոնք երէկ ցնծութեամբ կ'աւետէին, իրենց առաջին էջէն, վեց սիւնակի վրայ,— «Լավալ վռնտուեցաւ»: «Իւմանիթէ» (համայնավար) հրատարակած էր պատկեր մը, ուր Ֆրանսա աւելով մը դուռնէն դուրս կը նետէ վարչապետը: Տակը,— «Եւ հիմա ուշադրութիւն, որպէսզի չվերադառնայ պատուհանէն: Իսկ «Փօփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, կ'աւետէր,— «Վերջապէս Ֆրանսա օձիքը ազատեց ձեռնածուէն» (մաքինեօն):

Անշուշտ աջակողմեան թերթերն ալ կ'արտայայտուին իրենց հասկցած եղանակով:

ՏԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Դամասկոսի մէջ, իբրեւ հետեւանք ազգայնական վարիչ Պարուտիի աքսորման: Ելեկտրական հոսանքի բանուորները գործադուլ հռչակեցին եւ կրակի տուին երկու հանրակառքեր: Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, խռովութիւններ ծագեցան: Երկու հոգի սպաննուեցան, 40 ոստիկաններ եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան: Մարզպանին ներկայացուցիչը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, ազդարարեց թէ համալսարանէն պիտի վտարուին այն ուսանողները որ չեն մասնակցիր դասերուն: Հալէպի բնակիչները մասնակցած չըլլալով ցոյցերուն, ազգայնականները 144 հոգի թափեցին փողոց, բայց ոստիկանութիւնը պաշարեց եւ բոլորն ալ բանտարկեց: Դատավարութիւնը սկսաւ անմիջապէս:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ԵՐԳԻՔԷՆ ...

— Բարեհաճեցէք նոյնութեամբ հրատարակել ...

— Շատ կը խնդրեմ, անունները մի կրճատէք...

— Դերակատարներու մասին կարծիքներ յայտնած եմ, չըլլայ որ ջնջէք ...

— Ճառերը շատ կարեւոր են, մի համառօտէք ...

— Եթէ կրճատումները շարունակուին, ա՛լ չեմ գրեր ...

— Շատ խնդրեցին, ես ալ խոստացայ ...

Եւ այսպէս տարին տասներկու ամիս բազմազան հանդէսներու, երեկոյթներու, խնջոյքներու, ներկայացումներու եւ ընտանեկան հանդիպումներու առթիւ:

Քիչ անգամ կը պատահի որ նամակագիրը բարեհաճի գրել.

— Ես կրցածիս չափ նկարագրեցի, ձեզի կը թողում շտկել սխալները եւ յապաւել աւելորդ մասերը:

Ընդհակառակն, երբեմն ալ կը խնդրուի «վսեմապատիւ», նոյնիսկ ... «ամենապատիւ» խմբագիրէն.

— Ես քիչ գրեցի, դուք լրացուցէք..

Եւ խմբագիրը օրն ի բուն կը տենի, գրիչը ձեռքը, քովիկն ալ տրամադրելի՝ կարմիր - կապոյտ մատիտ մը:

Ցանցա՞ռ են այս նամակագիրները, տարեց թէ երիտասարդ:

Ընդհակառակն: Խմբագրութիւնը սրտանց շնորհակալ է բոլորին ալ:

Անոնք են, այդ համեստ աշխատաւորներն ու երիտասարդները, հարազատ արտայայտիչները օրուան կեանքին:

Առանց անոնց սրտագին աշխատակցութեան, Յառաջը պիտի կրնա՞ր ունենալ իր «Զայներ»ը, զատուէն թէ արուարձաններէն:

Եւ խմբագրութիւնը երբեք չի մոռնար որ անոնք յաճախ իրենց անձնական հոգերը կը մոռնան, պարտականութիւն մը կատարելու համար:

Միայն թէ...

Ահա տասը տարի է որ ձեռագիր կը սրբագրուի, թէ՛ շարադրութեան եւ թէ բովանդակութեան տեսակէտով,— բայց քիչերը կ'օգտուին:

Նոյն թերութիւնները, նոյն վրիպումները, աւելորդաբանութիւնները, խնդրումները, նոյնիսկ տառասխալները կը շարունակուին տարուէ տարի:

Ուրեմն չե՞ն կարդար իրենց գրածը, հրատարակութենէն վերջը ...

Իսկ ամէնէն կարեւորը,— իւրաքանչիւր թղթակից կարծես իր շրջանին, քաղաքին, գիւղին եւ արուարձանին եղբիէն, իր Միութեան (Հայրենակցական կամ կրթական եւն.) բոլորեկէն կը դիտէ աշխարհը:

Եւ ահա թուղթերը կը լեցուին իրարու ետեւէ, ո՛ր եւ է հանդէսի առթիւ,— յաճախ հինգ - վեց նամակի թուղթ՝ գիւղի մը կամ թաղի մը տեղական երեկոյթին, խնջոյքին, խօսուած բաժակաճառերուն առթիւ:

Դեռ ուրիշ անհոգութիւն մը:

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(«Յառաջ»ի միջոցաւ)

Փիւժէ սիւռ Առժանի երիտասարդներու եւ Զարշամպայի Հայր. Միութեան հանգանակութիւն	250
Փօրբիկն Յ. Պոստիկեան (Վիշիէ)	1
Գումար՝	251
Յունուար 10ի գումարը՝	1693
Ընդհ. գումար՝	1944

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փիւժէ Սիւռ Առժանի Երիտ. եւ Զարշամպայի Հայր. Միութենէն	100
Յունուար 22ի գումարը՝	2147
Ընդհ. գումար՝	2247

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳՒՈՐԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Չորեքշաբթի օր, 22 յունուար, Լոնտոնի մէջ կատարուեցաւ Էտուըրտ Ը. Թագաւորին պաշտօնական հռչակումը, համաձայն միջնադարեան աւանդութեանց, որոնց նկարագրութիւնը էջեր պիտի գրաւէր:

Ամբողջ Լոնտոնը ոտքի ելած էր, իսկ աշխարհի բոլոր մասերէն 450 միլիոն հպատակներ ձայնարձակներով կը հետեւէին արարողութեանց: Շեփորներ, թմբուկներ, միջնադարեան գոյնզգոյն տարազներ, զարմանազան ծիսակատարութիւններ կերպարանափոխած էին Լոնտոնի փողոցները: Գահակալութեան հռչակումը տեղի ունեցաւ առտուան ժամը 10ին, Սէյնթ Ճէյմսի պալատին պատշգամէն, մինչ նուագախումբերը կը թնդացնէին ազգային քայլերգը, իսկ թնդանօթներ կ'աւետէին թագաւորակայսեր գահակալութիւնը: Արարողապետը կարդաց աւանդական յայտարարութիւնը, մինչ Թագաւորը կեցած էր պատշգամին վրայ, իսկ ամբոխը մոլեգին կանչեր կ'արձակէր եւ կը ծափահարէր:

Հնադարեան սովորութեան մը համաձայն, երբ Թագաւորը Լոնտոն կը մտնէր առաջնորդութեամբ քաղաքի մարաջախտին եւ լորտ քաղաքապետին, եւ ուղեկցութեամբ անձնապահ գունդին, մետաքսէ լայն ժապաւէն մը կը փակէր ճամբան, իբրեւ խորհրդանշան — պարիսպը որ Լոնտոն քաղաքը կը բաժնէ կայսրութեան միւս մասերէն: Աւանդութիւնը թոյլ չի տար որ Թագաւորը եւ իր հետեւորդները ներս մտնեն առանց քաղաքապետին արտօնութեան:

Ուրեմն թափօրը կանգ առաւ ժապաւէն - սահմանագծին առջեւ եւ Թագաւորին մունետիկը — «Կապոյտ վերարկու» — մօտեցաւ երկու անձնապահ զինուորներու հետ, մինչ փողերը կը հնչէին: Քաղաքին մարաջախտը փակեց ճամբան, ազդարարելով.

— Ո՞վ է ան:

— Ես Թագաւորին զինակալն եմ եւ կը խնդրեմ բանալ քաղաքին դուռները, որպէսզի Թագաւոր հռչակենք Ն. Վեհափառութիւնը Էտուըրտ Ութերորդը»:

— Մօտեցէ՛ք:

Արարողապետը լորտ - քաղաքապետին քով առաջնորդեց զինակալը: Քաղաքապետը յայտարարութիւնը աչքէ անցընելէ յետոյ, հրամայեց վերցնել արգելքը եւ արարողապետը բարձրաձայն կարդաց զայն, Չէնսըրի Լէյնի ստորոտը: Ցետոյ թափօրը առաջնորդուեցաւ դէպի սակարանը, եւ կրկին (երրորդ անգամ) կարդացուեցաւ յայտարարութիւնը, մինչ բարեւի կեցած էին արհեստապետութեանց անդամները, շողշողուն համազգեստներով եւ վիզերէն շղթաներ կախած:

Արարողութիւններէն վերջ Թագաւորը առաջնորդուեցաւ Պըքինկէմի պալատը եւ ժամերով խորհրդակցեցաւ վարչապետ Պ. Պոլտուինի հետ: Երէկ, հինգշաբթի, միացաւ հսկայական թափօրի մը, Սէնտրինկէմի դղեակէն Լոնտոն փոխադրելու համար հանգուցեալ հօրը մարմինը:

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԿՈՎԿԱՍ, ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՆ ԵՒ... ՀԱՅԵՐԸ

«Կավկազ» ամսագրի վերջին թիւը, որու մասին խօսեցայ նախորդ յօդուածով, մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ դէպի Թուրքիան: Ցատկանչական է այդ տեսակէտէն Ազրբէջանցի Մէհմէտ Զատէի յօդուածը՝ «Կովկասի, Թուրքիոյ եւ Իրանի ազգագրական եւ մշակութային-պատմական կապակցութեան մասին»: Առանց աղբիւրը մատնանշելու, կը ծանուցուի, թէ յօդուածը թարգմանուած է թուրքերէնէ:

Մէհմէտ Զատէն առանց գիտական հիմնաւորումի կը յայտարարէ, թէ բուն կովկասեան ժողովուրդները բոլորն ալ կը պատկանին նոյն ցեղին, իսկ Ազրբէջանի եւ Հիւսիս. Կովկասի թուրք ցեղախումբերը Կովկասի մէջ հաստատուած են Քրիստոսի ծնունդեան թուականէն առաջ: «Այդ ժողովուրդներու, ինչպէս եւ օսմանեան Թուրքերու միջեւ անկասկած ազգակցական կապ գոյութիւն ունի»: Այդ կապը կը հաստատուի եւ այն բանով, որ Թուրքիոյ, Ազրբէջանի եւ Թուրքեստանի մէջ գոյութիւն ունեցող չարք մը վայրերը կրեն նոյն անունները:

Մեծ է եղած արաբական եւ իրանեան քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը թուրք ժողովուրդներու վրայ: Սակայն, փոխադարձաբար թուրք եւ վրաց ժողովուրդներու մշակոյթն ալ իր ազդեցութիւնն է ունեցած արաբ-իրանեան կեանքի եւ մշակոյթի վրայ: Մասնաւորապէս քաղաքական-զինուորական եւ վարչական ասպարէզին մէջ մեծ դեր են կատարած Կովկասէն Թուրքիա ապաստանած Վրացիները, Ազրբէջանցիները եւ Լեռնականները:

«Գրելով այդ ամէնը, կ'ըսէ Մէհմէտ Զատէն, ես մասնաւոր նպատակ մը կը հետապնդեմ: Կ'ուզեմ ցոյց տալ թէ մեզ, կովկասեան ժողովուրդներուս դժուար է զատել մեր պատմութիւնը մօտակայ դրացիներու Թուրքիոյ եւ Իրանի պատմութենէն: Մենք հազարաւոր կապերով կապուած ենք իրարու հետ եւ այդ երկիրներու եւ Կովկասի ճիշդ ըմբռնած առաջադրանքները կը թելադրեն կովկասեան ժողովուրդներուն եւ Թուրքիոյ եւ Իրանին քալել միասին: Մենք Կովկասցիներս սրտանց կը ցանկանք այդ երկիրներուն յաջողութիւն եւ բարգաւաճում: Որքան քաղաքականապէս ուժեղ ըլլան Իրանը եւ Թուրքիան, այնքան աւելի լաւ մեզի համար եւ մեր թիկունքը ամուր զգալով, միշտ կրնանք հարկ եղած միջոցին յենուլ անոր վրայ, որով աւելի ապահով կը դառնայ մեր անկախութիւնը:

«Կասկած չկայ, որ մեր հարաւային դրացիները մեզ վրայ չեն նայիր իբրեւ օտարներու: Ինչպիսի անցողակի քաղաքականութիւն ալ ունենան այսօր Թուրքիան եւ Իրանը, անոնք անպայման կը զգան հիւսիսէն սպառնացող յարատեւ վտանգը եւ կը տեսնեն այն օգտակարութիւնը, որ կրնայ ունենալ իրենց համար ուժեղ եւ բարեկամ Կովկասի անկախ համադաշնակցութեան ստեղծումը:

»Թուրքիոյ եւ Խորհ. Ռուսաստանի ներկայ սերտ բարեկամութիւնը պէտք չէ մեզ առանձնապէս տխրեցնէ: Այդ քաղաքականութիւնը յատուկ գոյավիճակի թելադրանքն է, որ յառաջ եկաւ ընդհանուր պատերազմի եւ ռուսական յեղափոխութեան հետեւանքով, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Սակայն թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնը օրէ օր աւելի կը խամրի: Հաստատապէս պէտք է գիտնանք, որ ժողովուրդներու բարեկամութիւնը եթէ չի յենուր աշխարհագրական եւ պատմական նախադրեալներու վրայ ու կը կրէ զուտ պատահական բնոյթ, չի կրնար յարատեւել: Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի սիրաբանութիւնը — ուր մէկը կը ջանայ միւսը խաբել — ուշ կանուխ (աւելի հաւանական է կանուխ) պիտի վերջ գտնէ:

«Բոլշեւիկները թէեւ ստիպուած են բարեկամութիւն մշակել Թուրքիոյ հետ, սակայն Նեղուցներու ծրագրէն չեն հրաժարած. ծրագիր մը, որ Պետրոս Մեծէն սկսեալ ներշնչած է ռուս աւանդական քաղաքականութիւնը: Ինչ գոյն ալ որ առնէ, Ռուսը միշտ Ռուս կը մնայ: Միամտութիւն կ'ըլլար մտածել, թէ Էնկիւրիի մէջ այդ բանը չեն տեսներ ու չեն հասկնար»...

Քաղաքական այս ուշագրաւ տեսութենէն վերջ, աւելի հետաքրքրական է յօդուածագրին վերջաբանը: Ահա թէ ինչ կը գրէ Մէհմէտ Զատէն.

— «Կովկասը հին երկիր է: Կովկասեան ժողովուրդները իրենց բնակած հողամասերու վրայ հաստատուած են հազարաւոր տարիներ առաջ: Պատմական անցեալը լեցուն է թէ բարեկամական եւ թէ թշնամական դրուագներով: Մասնաւորապէս առեն մը կրօնական խոր ներհակութիւն կար Ազրբէջանցիներու, Վրացիներու եւ Հիւս. Կովկասի լեռնականներուն միջեւ: Այդ ամէնը սակայն, անցեալին կը պատկանին եւ այլ եւս անդարձ են: Մեր ժողովուրդները շնորհիւ քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի զարգացման եւ ազգային գիտակցութեան զարթօնքի, տոգորուած են նոյն գաղափարներով եւ այլ եւս ոչինչ կրնայ անոնց անջատել: Ասկէ զատ, ընդհանուր շահը կը թելադրէ աւելի սեղմել մեր շարքերը: Եկած է ժամանակը, երբ միացած ու միացեալ ճակատով պէտք է յամառօրէն պայքարինք մեր ընդհանուր անկախութեան համար:

«Ինչ կը վերաբերի Հայերուն, պէտք է ըսել, որ անոնք մեզի (Ազրբէջանցիներուն) աւելի մօտ են եղած, քան նոյն իսկ Վրացիները, որովհետեւ անխտիր բոլոր Հայերը կը խօսէին մեր լեզուով: Մեր առօրեայ կեանքը սերտօրէն շաղկապուած էր: Մեր գիւղերու մէջ բոլոր աշուղները գրեթէ եղած են Հայեր: Մեր խոհանոցը, հագուստը, սովորոյթներն ու բարքերը նոյնն են եղած: Հազարամեակներ շարունակ մենք ապրած ենք ոչ միայն փոխադարձ յարգանքի ու վստահութեան մթնոլորտին մէջ, այլ եւ թող չափազանցութիւն չհամարուի՝ փոխադարձ սիրով: Այդպէս էր մինչեւ այն առեն, երբ դեռ ռուս նենգ քաղաքականութիւնը եղբայրական սիրտերու մէջ թոյն չէր սկրկած:

«Ի մեծ դժբախտութիւն բոլորիս, սակայն, նախ եւ առաջ ի դժբախտութիւն հայ ժողովուրդի, հայ քաղաքական մտաւորականութիւնը, գլխաւորապէս Դաշնակցութիւն կուսակցութեան առաջնորդութեամբ, անցեալ դարու կէսէն սկսեալ, ռուս աշխարհակալ քաղաքականութեան գործիք դարձաւ: Խորքին մէջ ղեկավարուելով ազգային վեհ ձգտումներով, սակայն կուրացած ռուսական սին խոստումներէ եւ անըմբռնելի հաշուի առնելու իր սեփական ժողովրդի իրական հնարաւորութիւնները եւ անխուսափելի անդրադարձումները Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի թուրք զանգուածներու վրայ — որոնց ռուսական քաղաքականութիւնը կը սպառնար ազգային բնաջնջումով — այդ կուսակցութիւնը (Հ.Յ.Դ.), մասնաւորապէս պատերազմի ընթացքին, այնպիսի թշնամական դիրք բռնեց իր անմիջական դրացիներու հանդէպ, որ գլխաւորապէս այդ իսկ պարագան պատճառ դարձաւ հայ ժողովրդի դժբախտութեանց:

Մենք կ'ուզենք հաւատալ թէ հայ ժողովուրդը անցնելով մեծապոյն փորձութիւններու բովէն, վերջ ի վերջոյ կը սթափի եւ կը կարդանայ թէ քննութեան առնել իր քաղաքագէտներու անցեալի սխալները եւ թէ կ'ըմբռնէ, որ իր ապագան անքակտելի կերպով կապուած է Կովկասի ժողովուրդներու ապագային հետ: Այդ ժողովուրդներու հետ վստահելի դրացիական յարաբերութիւններ հաստատելը իր իսկ (հայ ժողովրդի) յաջողութեան եւ բարգաւաճման բացարձակ պայման է: Մեր կողմէ սրտանց կը ցանկայինք, որ Հայերը մասնակցէին մեր միացեալ ճակատին»:

Նախ քան հարցին քննութիւնը, ամփոփենք ուրիշ յօդուած մը եւս:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍ ՄԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԴԷՄ

Եթովպական կեանքի պատմութեան լուսանցքին արժանի է որ յիշատակուի հայ հերոսի մը, Առաքել պէյի անունը:

ԺԹ. դարու ընթացքին Եգիպտոսի վարչական կեանքին մէջ տիրապետող դեր մը ունեցած են Հայերը: Իպրահիմ փաշայի վարչապետն էր Եուսուֆեան Պօղոս պէյ, Արեւելքի Տագնապին առեն: Իրեն յաջորդեց Չրաքեան Արթին պէյ, որ նոյնքան ձեռնհասութեամբ վարեց եգիպտական գործերը: Այնուհետեւ հրապարակ եկաւ Իզմիրցին՝ Նուպարեան Նուպար, որ 1842ին տակաւին քարտուղար էր Պօղոս պէյի եւ միջազգային համբաւի տիրացաւ արժանաբար՝ շնորհիւ բնածին ուշիմութեան:

Այդ շրջանին է որ կ'ապրէր Առաքել պէյ, հրամանատար եգիպտական բանակին մէջ ծառայող Սուտանցիներու գունդին: Բանակին ամէնէն յանդուգն զինուորներն էին ասոնք:

1875—76ին խտիվ Իսմայիլ կազմակերպեց արշաւանք մը Հապէշներու դէմ, որոնց դէպի Էրիթրէ ասպատակութիւնները անհանդուրժելի դարձած էին: Խտիվը անցեալի փորձառութեան խորհուրդ հարցուած չէր: Ցաղթութիւնը պատիժ մը պիտի նկատէր եւ Եգիպտոսի հեռաւոր սահմանները պիտի ապահովէր, դարերէ ի վեր ասպատակութիւններ կատարող վաչկատուն ժողովուրդին դէմ:

Անցեալին մէջ, առաջին փորձը կատարեր էր Կամբիւս: Իրանի Արքայից Արքան պատգամաւորներ ղրկեց Եթովպիոյ Արքայից Արքային որպէս զի ստանար իրանեան հպատակութիւնը: Սեւ արքան կը ժպտէր. ցոյց կուտար իր հսկայ աղեղը եւ կը հրաւիրէր պատգամաւորները զայն քակելու: Պարսիկները ի զուր կը փորձէին: «Այժմ հեռացէք իմ հողէն եւ գացէք պատմեցէք ձեր արքային եւ մի փորձէք սահմաններս բռնաբարել», կ'ըսէր արքան: Կամբիւս կը սրտմտէր եւ կը հրամայէր բանակին արշաւել յանդուգն սեւամորթին երկիրը: Հերոդոտոս կը պատմէ թէ Պարսից բանակը խրեցաւ աւազներուն մէջ եւ անհետացաւ:

Դարեր ետք Սաբա թագուհիին արժանաւոր ժառանգորդուհին, Կանտաս թագուհին կ'արշաւէր Հռոմի կայսրութեան ափրիկեան հողամասին մէջ, մինչեւ Էլէֆանթին: Հռոմէական լեգէոն մը ետ կը մղէր սեւ բանակը: Սակայն Օգոստոս կայսրը խոհեմութիւն կը սեպէր հաշտութիւն կնքել եւ սահմաններ գծել, կը գրէ Ստրաբոն:

Օգոստոսի խոհեմութիւնը չունեցաւ խտիվ Իսմայիլ: Ան յանդուգն գտնուեցաւ Կամբիւսի նման: Եգիպտական բանակը յառաջացաւ դէպի Թիկրէ եւ անակնկալօրէն պաշարուեցաւ Յովհաննէս Նէկիւսի եթովպական բանակէն: Կռիւը անհաւասար ուժերով կատաղաբար մղուեցաւ երկու բանակներու կողմէ: Քանի մը ժամ ետք եգիպտական բանակը տեղի տալով ընկրկեցաւ դէպի Էրիթրէ եւ նահանջեց յուսահատ:

Այդ պահուն երբ վհատութիւնը կը տիրէր ամէնուն, Առաքել պէյի սուտանեան վաշտը Կիւնտակուտի մօտ կատաղօրէն կը պատերազմէր: Եթովպական գունդեր օգնական ուժեր կը ստանան, մինչդեռ սուտանական վաշտը հետզհետէ կը կորսնցնէ իր ամէնէն քաջարի զինուորները: Առաքել պէյ չի յուսահատիր, չի նահանջեր, որովհետեւ այդպէս կը պահանջէ զինուորական պարտականութիւնը: «Ցեցած ժայռի մը — կը գրէ Կապրիէլ Սիմոն «Եթովպիա» գործին մէջ (տպ. 1885) — այս քաջարի զինուորականը մահ կը սփռէ ամէն կողմ: Կը սպառին հրացանին փամփուշտները: Կը վերցնէ սպաննուածի մը հրացանը եւ կը կռուի տակաւին՝ շրջապատուած քանի մը քաջերով: Ու վերջապէս կ'իյնայ ինքն ալ զոհուած Հապէշներու կողքին: Երբեք զինուորական մը իրմէ աւելի պաշտպանած չէ զինուորականի պատիւը ... Իր դիակը յարգանք կը պարտադրէ վայրի յաղթականներուն ... Իր անունը մինչեւ այսօր աւանդական կը մնայ Սուտանի մէջ»:

Խտիվը զայրացաւ եւ պարտութեան վրէժը լուծելու համար նոր բանակ մը ղրկեց, հրամանատարութեամբ Հասան զաւակին եւ ընկերակցութեամբ Զուիցերիացի գնդապետ Մինցընկեր փաշայի: Այս բանակն ալ ջախջախուեցաւ եթովպական բանակներէն:

Այնուհետեւ Իտալիա հաստատուեցաւ Էրիթրէի մէջ եւ փորձեց արշաւել Թիկրէ եւ իր բանակը կրեց Ատովայի պարտութիւնը: Սակայն իտալացի պարտեալները այդ վայրին մէջ ունեցան յիշատակարան մը, մինչդեռ Առաքել պէյի հերոսամարտին վայրը կոթող մը չունի: Իր հայրենակիցները կէս դարէ ի վեր դադրած են տիրապետող դեր մը կատարելէ այն երկրին մէջ, ուր Ֆաթիմեան շրջանին իսկ Առաքել պէյի նախորդները, հայազգի գունդերով փրկեցին ու պահպանեցին Սուլթաններու գահը, մինչ անդին իրենց ցեղակիցները կը պանծացնէին բիւզանդական կայսրութիւնը: Եգիպտոսի մէջ մզկիթներու հովանիին, Բաղէնեայի մէջ տաճարներու աւերակներուն տակ կը հանգչին հայազգի գործիչներու եւ զօրավարներու աճիւնները: Իսկ Առաքել պէյի դամբանը կը մնայ անծանօթ իր ցեղակիցներուն: Ապահովաբար վարձկան զինուոր մը չէր, ապա թէ ոչ կեանքը պիտի նախընտրէր մահէն, դրամը՝ պարտականութեան կատարումէն, եւ ուրիշներու նման պիտի նահանջէր թշնամիին առջեւէն եւ պիտի ապաստանէր լեռներու անմատչելի բարձունքներուն վրայ:

Անշուշտ հայրենասիրութիւնը չէր որ կը մղէր զինք պայքարելու մինչեւ վերջին շունչը եւ նահատակուելու ընկերներու կողքին հայրենիքը պաշտպանած ըլլալու գոհունակութեամբ: Թէեւ հպատակ Եգիպտոսի, բայց բընիկ մը չէր, Եգիպտոս իր հայրենիքը չէր, Եգիպտացիները իր արենակիցները չէին: Երբ բնիկները կը լքէին ռազմավայրը, եկուորի՞ն պիտի մնար սահմաններու պաշտպանութիւնը:

Հրամանատարութեան փառքին հասած անհատ մը կ'արհամարհէ անշուշտ սին փառքերը, երեւալու փափաքը, որ նախնական անհատներու յատուկ է եւ մանկական մտայնութիւն մը կը յատկանշէ: Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը շարժառիթներն են Առաքել պէյի գործին, այլ զինուորականի պատիւը բարձր բռնելու յստակ գիտակցութիւնը եւ պարտականութիւնը կատարելու ուժեղ համոզումը որոնք ցայտուն յատկանիշներն են ուժեղ նկարագրի մը:

Առաքել պէյ ալ ուրիշներու հետ այն մարգարէներէն է, որոնք պատիւ չեն գտած իրենց գաւառին մէջ: Որո՞ւն է յանցանքն արդեօք, մարգարէի՞ն որ գաւառին մէջ պատիւ չի գտներ, թէ գաւառին, որ իր մարգարէներուն պատիւ չի տար: Պատճառաբանելու պէտք չկայ, երբ բացայայտ իրողութիւն մը կայ՝ մարգարէին պարտաճանաչութիւնը օտարին մօտ, գաւառին թշուառութիւնը մարգարէներու հետամտութենէն զրկուած ըլլալուն համար:

ՀԵԹՈՒՄ

«ՆՈՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Երկրաչափ Նիքոլա Պասէհէս «Նոյէ Ցրայէ Փրէսէ»ի մէջ հրատարակած է հետաքրքրական յօդուած մը՝ Խ. Ռուսիոյ մէջ ծննդեան տօնակատարութեանց մասին:

Ծնունդի ծառը — կը գրէ ան — կրկին արտօնուեցաւ, Խ. Ռուսիոյ մէջ, քաղաքացիներուն: Ասիկա 1935 տարուան վերջաւորութեան դրդագին դէպքերէն մին է: Նախորդ տարիներուն բուռն պայքար կը մղուէր Ծնունդի ծառերուն դէմ: Երեք տարի առաջ եթէ որ եւ է մէկը տօներու առթիւ ծառ ունենար ձեռքը, զայն կը ձերբակալէին ու կը հարցաքննէին: Անցեալ տարի, բոլոր անոնք որ Ծնունդի օրերուն ծառ ունէին իրենց տան մէջ, կասկածելի քաղաքացիներ նկատուեցան:

Այս տարի, խորհրդային կառավարութեան պաշտօնաթերթը հրատարակեց գրութիւն մը, որով կը դատապարտէր անոնք որ քաղաքացիներն արգելք կ'ըլլան ծառեր գնելու: Ցաջորդ օրն իսկ, Ուկրայնայի մէջ հռչակաւոր համայնավար մը՝ Փոսթիշեւ հրատարակեց յօդուած մը որ կ'ուզէր որ, այս տարի բոլոր մանկական ակումբներուն մէջ, հասարակական տնտեսութեանց կամ գործարաններուն մէջ տղոց համար ծննդեան ծառեր դրուին: Անմիջապէս ժողովը հրաւիրուեցաւ Կեդր. Կոմիտէն, որոշուեցաւ կարելիութիւն ընծայել ծննդեան ծառեր պատրաստելու համար: Բնակչութիւնը սկսաւ ցուցադրումի ձեւով շուկայէն տուն տանիլ ծննդեան ծառեր: Բոլոր ճաշարաններուն, սրճարաններուն, պետական խանութներու ցուցափեղկերուն մէջ երեւցան ծննդեան ծառեր: Յեղափոխութենէն ասդին, առաջին անգամն ըլլալով՝ Նոր տարին եւս տօն հռչակուեցաւ: Գործատուներու մէջ նոր տարուան պարահանդէսներ սարքուեցան:

Երկրաչափները ամանորի իրենց պարահանդէսը սարքեցին Մոսկուայի պալատական ակումբին մէջ: Ս... խանովեանները պարահանդէս ... ին ցարական պալատին մէջ:

1917էն վերջ, առաջին անգամն ըլլալով, սովետ Ռուսիոյ մէջ Նոր տարին տօնուեցաւ պաշտօնականօրէն: Հակակրօնական պայքարը եւս ...ած է: Արգիլուած է հրապարակային վայրերու մէջ հակակրօնական քարոզչութիւն կատարել: Մոսկուայի հակակրօնական թանգարանը այժմ կոչուի կրօնքի պատմութեան թանգարան:

1936ի քաղաքական կարեւոր դէպքն է համալսարաններու մասին հրատարակուած հրամանագիրը: 18 տարիներէ ի վեր առաջին անգամն ըլլալով համալսարանները իրենց դռները բացած են Ռուսիոյ այն երիտասարդներու առջեւ եւս, որոնց հայրերը քաղաքացիական իրաւունք չունէին:

Խորհրդային իշխանութիւնները ... աշակերտներուն համար համազգեստի դրութիւնն ալ վերահաստատեցին: 1936ի նշանախօսքն է «Նոր ժողովրդապետութիւնը»: Այսինքն վերացում մը դասակարգային անհաւասարութեան: Կը ստեղծուի նոր նուիրապետութիւն մը՝ աշխատանքի եւ արդիւնաւորման համար:

1935ը մեծ փոփոխութիւններ մտցուց: Կասկած չկայ, որ 1936ը պիտի ամբողջացնէ այս երեւոյթը: Ներկայ տարին պիտի ունենայ համաշխարհային քաղաքական նշանակութիւն, որովհետեւ Խ. Ռուսիոյ մէջ այս փոփոխութեանց լրացումը աշխարհին առջեւ երկար ժամանակի համար՝ նոր Ռուսիոյ ամբողջական պատկերը պիտի պարզէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Այդ պատմական փէրմանը ցայսօր պահւում է Ատրպատականի առաջնորդական թղթերի մէջ: 1872ին Գրիգոր եպ. Ցովբեանի օրով կազմուել է դպրոցի կանոնաւոր հաշիւը. ըստ այդ հաշուի դպրոցը ունէր 25 հազար թուման կանխիկ դրամագլուխ: Մի կողմից դպրոցն Իրանի հաւատարիմ հըպատակներ պատրաստելու համար տարեկան 200 թուման (50 թումանը պակսեցրել էին) նպաստ էր ստանում պետական գանձարանից, միւս կողմից էլ ռուսերէն լեզուն աւանդելու նպատակով ստանում էր Կովկասի փոխ - արքայից՝ մեծ իշխան Միխայիլից՝ տարեկան 300 րուբլի, որ յետոյ դարձաւ տարեկան 550 րուբլի: Ռուսական նպաստը, որ յաջողուեց Գրիգոր Ցովբեան եպիսկ.ի ջանքերով, ստացւում էր կանոնաւոր կերպով մինչեւ հայատեաց իշխան Գոլիցինի օրերը ... Ռուսական նպաստը մէկ էլ վերսկսուեց 1909—10ի ուսումնական տարում եւ տեւեց մինչեւ ռուսական 1917 թուի յեղափոխութիւնը: Ցովբեան եպիսկոպոսին 1874ին յաջորդում է Անդրէաս եպիսկ. Ցովհաննիսեանը: Վերջինս իրաւամբ համարւում է Արամեան դպրոցի եւ Թաւրիզի հայութեան բարեկարգիչը. սրա օրով է դպրոցն ազատւում Նարեկ - սաղմոսեան ուսուցումից եւ դառնում արդիական դպրոց: Անդրէաս եպիսկ.ը էջմիածնում եղել էր ճեմարանի տեսուչ եւ քաջածանօթ էր դպրոցական եւ կրթական գործին: Այդ առաջնորդի օրով էր, որ սկսան դպրոցում աւանդել ժամանակակից առարկաներ եւ գործածել աշխարհաբար դասագրքեր. տեսչի պաշտօնով նա հրաւիրում է Պոլսում ուսած Նոր - Ջուղայեցի քաջածանօթ Սամուէլ Գիւլզատեան, Շահնամէի անդրանիկ հայ թարգմանիչը, որ հմուտ պարսկագէտ, ֆրանսագէտ եւ հայագէտ էր. հայ լեզուի ուսուցման համար 1875 թուից հրաւիրւում է Թիֆլիսից Ցակոբ Մելիք - Ցակոբեանը, որ մեր անմահ վիպասան Րաֆֆին է: Ցակոբ վարժապետը չարաչար հալածւում է ժամանակի հոգաբարձութեան կողմից իր մի համարձակ թղթակցութեան պատճառով, տպուած «Մշակ» լրագրում հէնց այդ հոգաբարձութեան դէմ՝ Մելիքզադէ ստորագրութեամբ:

Երկրորդ տարին Րաֆֆուն արձակեցին դպրոցից. դա թէպէտ խայտառակ փաստ է Արամեան դպրոցի պատմութեան մէջ, բայց բարեբախտութիւն եղաւ անզուգական մեր վիպասանի համար, որովհետեւ Գրիգոր Արծրունին նրան անմիջապէս հրաւիրեց Թիֆլիս եւ Րաֆֆին դարձաւ «Մշակ»ի սիւներից մէկը. նա իրար ետեւից լոյս ընծայեց իր «Խենթ», «Ջալալէդդին», «Ոսկի աքաղաղ», «Խաչագողի յիշատակարանը», «Սամուէլ», «Կայծեր», «Դաւիթ բէկ» եւ այլ նշանաւոր գրուածքները, որոնք մի նոր դարաշրջան կազմեցին հայ գրական ու հանրային կեանքում ...

1876ի վերջերը էջմիածին է հրաւիրւում Անդրէաս եպիսկոպոսը եւ մինչեւ նրա վերադարձն է տեղի ունենում Րաֆֆու արձակման ամօթաբեր դէպքը:

Անդրէաս եպիսկ. էջմիածին գնալիս իր հետ տանում է Արամեան դպրոցի շրջանաւարտ սան Աբեղնազով Ալեքսանեանին, որ Գէորգեան ճեմարանն աւարտելուց յետոյ դառնում է յետագայում Արամեան դպրոցի նշանաւոր տեսուչը, կարծեմ ցայսօր ապրում է Երեւանում: 1876 թուից ըսկսած, Սամուէլ Գիւլզատեանի հեռանալուց յետոյ Բարթուղիմէոս վարդապետ Գէորգեան - Ճուղուրեանն է ստանձնում դպրոցի տեսչութիւնը եւ միաժամանակ աւանդում Հայոց լեզու եւ ձայնագրութիւն: Բարթուղիմէոս վրդ.ի հեռանալուց յետոյ, 1878ին Արամեան դպրոցը մի տարով մնում է երեսի վրայ, անտէր: Վերջը Բերդաթաղի ժողովուրդը 1879ին հաւաքւում է առաջնորդարանում եւ ընտրում է նոր հոգաբարձութիւն, որ եւ մշակում է մի պարտադիր ծրագիր - կանոնագրութիւն: Ըստ այդ ծրագրի դասաւանդւում էին՝ պարսկերէն, հայերէն, թուաբանութիւն, վայելչագրութիւն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, կրօնագիտութիւն, ընթերցանութիւն, շարադրութիւն եւ ձայնագրութիւն:

1879ին Թաւրիզ է ժամանում Գրիգոր արք. Մուշեղեանը, որ անձամբ ստանձնում է դպրոցի տնօրէնի պաշտօնը, օգնական ունենալով Ալեքսանդր Գորոյեան: 1882ին հրաւիրուած ուսուցչական կազմի մէջ մենք կրկին տեսնում ենք Սամուէլ Գիւլզատեանին, Թաւրիզեցների եւ մանաւանդ Շուշեցիների սիրած այդ հմուտ հայկաբան - լեզուագէտին:

1883ին Ատրպատականի թեմի առաջնորդն էր Թադէոս եպիսկ. Տէր Դանիէլեանը, որի օրով բացւում է Ս. Աննայեան օրիորդաց դպրոցը՝ Արամեան դպրոցի մօտ գտնուող բակում, Իրանցի յայտնի Թումանեան բարեբար եղբայրների ծախքով: 1884ին ուսուցչական խմբի մէջ կար եւ յայտնի Սիմէոն Հախումեանը:

1886ից մինչեւ 1892 Ատրպատականի թեմի առաջնորդն էր Ստեփաննոս եպիսկ. Մխիթարեանը, Շիրակեցի, որ քօլերայից վախճանուեց Թաւրիզում. Ստեփաննոս եպիսկոպոսը հըմուտ վարչագէտ է եղել: 1891ի հոգաբարձութեան յանձնարարութեամբ Թաւրիզաբնակ Ղարաբաղցի Ս. Ցունանեան վաճառականապետը գնեց Արամեան դպրոցի համար Ղարատաղում երեք գիւղ, որոնց մէջ նշանաւոր է Նորաշէնը, ուր գտնւում է Մելիք - Թանգեան դպրոցը, յանուն ներկայ բազմաշխատ առաջնորդի, որի քսանամեայ յոբելեանը Ատրպատականի թեմակալի պաշտօնում եւ հասարակական գործունէութեան 40ամեակը կատարուեց մեծ շուքով մի քանի տարի առաջ:

Այդ թուականներին ուսուցչական խմբի մէջ աչքի է ընկնում Վանեցի հայկաբան Մաղաքիա Պլուզեանը:

1894ին, Սուքիաս արք. Պարզեանի առաջնորդութեան օրով բացւում է հինգերորդ դասարանը եւ Արամեան վարժարանը դառնում է գրեթէ միջնակարգ: 1882ից սկսած տեսչի պաշտօն վարող Գալֆայեանի հրաժարուելուց յետոյ, 1894ից տեսչական պաշտօն է ստանձնում Նազար Գորոյեանը, որ անցեալում մի անգամ եւս պաշտօնավարել էր: Գորոյեանի կարճատեւ տեսչութեան յաջորդում է Գ. Ջիլինկիրեանը, որի օրով տարաձայնութիւններ տեղի ունեցան տեսչի եւ ուսուցչական խմբի մէջ, ուստի երկու տարուց յետոյ հեռացաւ Ջիլինկիրեանը:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի քաղաքային խորհուրդի համայնական շինարարութեան բաժնին տրուած է 4 միլիոն 95.000 րուբլի վարկ։

Այդ գումարով, առաջին առթիւ պիտի հիմնուի 2րդ պանդոկին երրորդ շէնքը, որ պիտի ունենայ 105 սենեակ, այսինքն աւելի քան նոյն պանդոկին երկու շէնքերուն սենեակներուն թիւը։ Պանդոկին այդ բաժնին մէջ պիտի շինուին շքեղ բնակարաններ՝ 2 սենեակով եւ բոլոր յարմարութիւններով։ Այս շինութեամբ պանդոկը կ՚ունենայ 200 սենեակ։ Վերի յարկերը բարձրանալու համար պիտի զետեղուի վերելակ մը։

Այս տարուան վերջերը պիտի աւարտի վարակիչ հիւանդութեանց յատուկ հիւանդանոցի կիսաշէն բաժիններու կառուցումը։ Այդ հիւանդանոցը պիտի ունենայ 140 մահճակալ, աշխատանոց, գործողութեան սրահ, մեքենական լուացարան, եւն.։

Թոխմախան լիճը տանող խճուղիին վրայ պիտի հիմնուի հականեխարան մը 270 հազար րուբլիով։

Այս տարի պիտի աւարտի նաեւ նոր բաղնիքին երրորդ շէնքը, անոր կից՝ մեքենական լուացարանին կառուցումը։ Անհրաժեշտ սարքը ստացուած է արդէն։ Երբ շինութենէն վերջ, բաղնիքը պիտի ունենայ 22 համար եւ 4 ընդհանուր լոգարան, ուր կրնան լոգնալ օրական 6500 հոգի։

Մէկ միլիոն 85.000 րուբլի յատկացուած է ծննդաբերական նոր տան, ինչպէս նաեւ համայնքուժարանի (փոլիքլինիք) շինութեան։ Այս վերջին հաստատութիւնը պիտի շինուի Սպանդարեան փողոցին վրայ։

ՓՈՔՐԻԿ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 24ին, Երեւանի Երաժշ. Ընկերութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մայրաքաղաքի փոքրիկ արուեստագէտներուն ողիմպիականը։

Սրահը լեցուած էր պետական մարդոցմով եւ արուեստագէտներով, — Ա. Մարտիկեան, Ս. Ակոպով, Վ. Մամիկոնեան, Ա. Շաղրաթեան, Վ. Վարդապետեան, Ա. Բղնունի, Միքայէլ Մանուէլեան, Արուս Ոսկանեան, Կոջոյեան, Փ. Թերլէմէզեան, Ալազան, Զ. Եսայեան եւ ուրիշներ։

«Ուրախ տղաներ» քայլերգով բեմ բարձրացան աւելի քան հարիւր պատանիներ, որոնք այդ օրը ցոյց պիտի տային իրենց ձիրքերը։ Բեմ բարձրացողները կ՚առաջնորդէր փոքրիկ Եղիկ Գրիգորեանը, որուն արտասանութիւնը եւ երգը, ինչպէս նաեւ 10 տարեկան Ռոզա Այվազեանի երգը հիացում պատճառեցին դահլիճին։

Ուշադրութեան արժանի էին 8 տարեկան Նինա Ստեփանեանը, 9 տարեկան Ռաֆիկ Ստեփանեանը դաշնամուրի վրայ իրենց ցոյց տուած ձիրքերով։ Գեղեցիկ եւ վարժ պար մը ցուցադրեց 10 տարեկան Հրաչիկ Մելիքեանը։ Շնորհալիութեամբ, առոգանութեան պարզութեամբ ուշադրութիւն գրաւեց 16 տարեկան Ժաննա Միքեան։ Յաջող էին նոյնպէս Նորեկ Մնացականեանը, Մարուսիա Մարտիրոսեանը, Ջաւէն Գորոյեանը, Սեդա Բագրատունին, Էլա Զաքարեանը, Նելլի Մելիքսէթեանը, Լինա Թաթարեանը, Լիլիկ Գարագաշը, Ջէյրան Հասանովը, Մաքինա Շիրմազանեանը, Աննիկ Օրդոյեանը եւ ուրիշներ՝ իրենց արտասանութիւններով, պարերով եւ երգերով։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մոսկուայէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան» թերթին թէ մանկական գիրքերու թանգարանին մէջ ցուցահանդէս մը տրուեցաւ Դեկտեմբեր 25ին, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի կրթական գործավարութեան։

Թանգարանին տնօրէնը քանի մը խօսքով կատարեց բացումը, յետոյ խօսեցաւ Հայաստանի կրթ. գործավարութեան ներկայացուցիչը, Դուրգարեան, որ պարզեց հայկական մանկական գիրքերու զարգացման ուղիները՝ լարելով ունկնդիրներու հետաքրքրութիւնը։

Ռուսիոյ կրթական գործավարն ու մանկական գիրքի ներկայացուցիչները իրենց ողջոյնը բերին՝ մասնաւորաբար շեշտելով նման ցուցահանդէսի մը մեծ կարեւորութիւնը ոչ միայն այն տեսակէտով որ կարելիութիւն ստեղծեց, Մոսկուայի մանկավարժներուն եւ մանկական գիրքի մասնագէտներուն, ծանօթանալու Հայաստանի մանկական գիրքերու հրատարակութեան գործին, այլ եւ այդ փորձը խորացնելու առիթ ընծայեց։ Օրինակ, ռուս մանկական գրականութեան մէջ մինչեւ այժմ չըկայ սկաուտիզմի դէմ մղուած պայքարը ցոլացնող որ եւ է գիրք, մինչ դեռ Հայաստան ունի Մկրտիչ Արմէնի հիանալի գիրքը։

Գրական - գեղարուեստական բաժնէն վերջ, որուն մասնակցեցան Հայաստանի կրթ. գործավարութեան կողմէ Մոսկուայի մէջ կատարելագործուելու ղրկուած ուսանողները, թանգարանին տնօրէնը թէյասեղան մը տուաւ ի պատիւ հիւրերուն, — այս առթիւ ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ եւ հայ եւ ռուս մանկական գրականութեան մասնագէտներու միջեւ գործակցութեան միջոցներու մասին կարծիքի փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ։

Մանր լուրեր

Նոր տարուան առթիւ, Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ բացուեցաւ եօրեայ տօնավաճառ մը, ուր ծախու հանուեցան մէկ միլիոն րուբլի արժէքով ապրանք, — 220.000 րուբլի արժէքով հագուստեղէն, 80.000 րուբլի արժէքով կերպասեղէն, 50.000 րուբլի արժէքով կօշիկ, 160.000 րուբլի արժէքով բրինձ, շաքար, պանիր, խմորեղէն, եւ 154.000 րուբլի արժէքով արդիւնաբերական ապրանք։

** Փրոֆ. Բ. Ֆանարջեան եւ փրոֆ. Մելիք - Ադամեան Խարկով մեկնեցան, մասնակցելու համար նոյն քաղաքին բժշկական համալսարանի 125ամեակի հանդիսութեանց։ Փրոֆ. Ֆանարջեան, այս առթիւ դասախօսութիւն մը պիտի տայ Խարկովի համալսարանին մէջ, որ Ռուսիոյ ամենահին համալսարաններէն մին է։

1500ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒՄԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

(ՁԵԿՈՅՑ)

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեանի հրաւէրով խորհրդակցական ժողովի մը մէջ հաւաքուած խումբ մը փարիզաբնակ ազգայիններ որոշեցին կազմել յանձնաժողով մը, սարքելու համար մեծահանդէս տօնախմբում մը Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան եւ հայ մշակոյթի հիմնարկութեան հազար հինգ հարիւրամեայ սարեդարձին, տօնախմբում որ տեղի պիտի ունենայ 29 մարտ 1936ին, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ եւ որուն պտի հրաւիրուին նաեւ, հայ ծանօթ բանախօսներու կողքին, ֆրանսացի հայագէտ եւ հայասէր կարեւոր անձնաւորութիւններ։

Յանձնաժողովը կազմուեցաւ հետեւեալ անձերէն. — Գարեգին արք. Յովսէփեան՝ նախագահ, Վռամշապուհ եպիսկ. Քիպարեան, Գրիգոր եպիսկ. Պահապանեան, Հ. Պօղոս Քէտրճեան, Լ. քհյ. Ասլանեան, Վեր. Զարեհ Պուտաքեան, Տիկ. Նոյեմի Գափամաճեան, Տիկ. Մարի Նիւպէնկեան, Տիկ. Եփիմէ Աւետիսեան, Օր. Մ. Բաբայեան, Պ. Պ. Ա. Անտոնեան, Լ. Բաշալեան, Կ. Բասմաջեան, Ռ. Բերբերեան, Յ. Գիւրջեան, Տոքթ. Հ. Գալճեան, Մ. Ս. Դաւիթ-Բէգ, Յ. Զաւրեան, Պ. եւ Վ. Խմէրեան, Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան, Ա. Ինճիճեան, Ա. Խասհակեան, Ս. Խաչատուրեան, Ա. Խոնդկարեան, Տ. Կամսարական, Կ. Մաթոսեան, Վ. Մալէզեան, Դ. Մսրեան, Առաքել Նուպար պէյ, Զարեհ Նուպար պէյ, Է. Շահին, Ա. Շահխաթունի, Ա. Չաքրեան, Ա. Չօպանեան, Մ. Պարսամեան, Հ. Պէրպէրեան, Ա. Սագըզ պէյ, Հ. Սամուէլ, Տ. Խան Քէլէկեան, Տոքթ. Պ. Քօլօլեան։

Այս յանձնաժողովը իր մէջէն ընտրեց կարգադիր մասնախումբ մը, որ կազմուած է հետեւեալ անձերէն. — Լեւոն քհյ. Ասլանեան՝ նախագահ, Պ. Ա. Չօպանեան՝ փոխ - նախագահ, Պ. Պ. Խմէրեան՝ գանձապահ, Պ. Հ. Պէրպէրեան՝ քարտուղար, Տիկիններ Ա. Բուդաղեան, Է. Բիւզանդ, Մ. Նիւպէնկեան, Օր. Մ. Բաբայեան, Պ. Պ. Լ. Բաշալեան, Կ. Բասմաջեան, Ռ. Բերբերեան, Վ. Խմէրեան եւ Ա. Ինճիճեան։

Հայ մշակոյթին ի պատիւ սարքուելիք այս մեծ հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի կէսօրէ մը յետոյ, իր գեղարուեստական ճոխ բաժինը եւս պիտի ունենայ, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ անուանի արուեստագէտներու։

Պետական նախարար Պ. Լուի Մարէն, որմէ խնդրեցինք նախագահել այս հանդէսին, սիրալիր նամակով մը մեզի յայտնեց թէ հաճոյքով կ՚ընդունի մեր առաջարկը։

Յանձնախումբս որոշեց նաեւ, այս ազգային մեծ յոբելեանին յիշատակը յաւերժացնող գեղեցիկ ու մնայուն յուշարձան մը երեւան բերելու համար, դիմել հայ եւ օտար հեղինակաւոր բանասէրներու եւ գրագէտներու՝ խնդրելով որ հայ մշակոյթի այս կամ այն ճիւղին նուիրուած մէյ մէկ գրուածք հաճին ղրկել, որպէսզի մաս կազմեն յոբելենական հատորին, որ պիտի հրատարակուի 8—10 ամիս յետոյ։

Այս տօնը կատարելու եւ յուշարձանը հրատարակելու առաջադրութեամբ որոշեցինք հանգանակութիւն մը բանալ, դիմելով հայ մշակոյթի արժէքն ու նշանակութիւնը ըմբռնող հայ ազգասէր անձնաւորութեանց եւ խնդրել անոնցմէ որ իրենց նուիրատուութիւններով հաճին մասնակցիլ այս հանգանակութեան։ Նուիրատուներու ցանկը պիտի հրատարակուի թերթերու մէջ։

Կը խնդրենք որ հաճիք մեզի օգնել այս ազգօգուտ գործին մէջ, ձեր նուիրատուութիւնը ղրկելով մեր գանձապահին (Պ. Պօղոս Խմէրեան, 10 Ռիւ Շօշա, Փարիզ, 9րդ)։

Կարգադիր Մասնախումբ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Կոչ հայ մտաւորականութեան եւ մեր հայրենակիցներուն)

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի, Կեդր. Վարչութիւնս, համախորհուրդ Միութեանս Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան, ինչպէս եւ Իրանի եւ Սուրիոյ մեր հայրենակիցներուն հետ, որոշած է հրատարակել Տարօն - Տուրուբերանի պատմութիւնը, սկզբնական շրջանէն մինչեւ 1915ի հայկական սարսափներն ու արտագաղթը ու մինչեւ մեր օրերը։

Այս գործին նախապատրաստական մասը յանձնուած է ձեռնհաս հեղինակութեան մը, իսկ նոր շրջանը բաժնուած ըլլալով զանազան մասերու, կը կարօտի առ հասարակ մտաւորական տարրերու եւ մեր հայրենակիցներու եռանդուն աջակցութեան եւ աշխատակցութեան։ Ուստի հրապարակաւ կոչ կ՚ուղղենք բոլորին, որպէսզի նըկատի առնելով հետեւեալ կէտերը, հաճին անհրաժեշտ նիւթերը գրի առնել կամ հաւաքելով ղրկել մեզ։

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ - ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Տեղեկութիւններ իւրաքանչիւր գաւառի լեռներու, գետ - գետակներու, աղբիւրներու, բերդերու, վանքերու եւ ուխտավայրերու մասին, իբրեւ լրացուցիչ նիւթ քարտէսի։ Կլիմայ, բուսականութիւն, հանքեր, հանքային ջուրեր, քարեր եւն.։

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ. — 1. Բարքեր, սովորութիւններ եւ տեղական աւանդութիւններ, հէքեաթներ, առածներ եւ հանելուկներ։ Ուխտագնացութիւն, Ս. Կարապետի եւ Առաքելոց վանքի, մասնաւոր տարազներ, երգեր, պարեր, լարախաղացութիւն (փէհլիվան), ինչպէս ծագում առած է վերջինս։ Հին ձեռագիրներ, պըտտել Փարիզի Նուպարեան, Վենետիկի, Վիեննայի Մխիթարեանց, Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի մատենադարաններուն մէջ։ 2. Տարօնի իշխանական ցեղերը Քիւրտերու մէջ, օրինակ Ուշտունիք, որ կը կոչուին Ոսեչքրթան, Բագրատունիք — Պէքերան, Մամիկոնեանք՝ Մէմրքան եւն., նոյնպէս բարքեր, սովորութիւններ եւ լուսանկարներ ճարելով ուղարկել։

ՄՇԱԿՈՅԹ. — Տարօն Տուրուբերանի դերը հայ գրականութեան եւ գիտութեան մէջ։ Յիշել դէմքերը կենսագրականներով եւ գործերով, ճարել եւ ղրկել լուսանկարներ։ Միջնադարեան տաղերգութիւններ, լեզու եւ գաւառաբարբառներ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ. — 1. Արհեստ, առեւտուր, բանուորութիւն, հողագործութիւն եւ արուեստ։ 2. Պետ. եւ աշիրէթական հարստահարութիւններ։ Առաջին արտագաղթը դէպի Պոլիս, Կովկաս, Ջէյթուն, Հալէպ, Սուրիոյ ուրիշ գաւառները եւ Ամերիկա։ 3. Տեղական եւ ընկերային կարգ ու սարք (նշանտուք, հարսնիք, կնունք եւն.)։

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Դպրոցներ, թեմեր, առաջնորդներ եւն.։

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Թուրքերու, Քիւրտերու եւ ուրիշ ցեղերու հետ։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ԴԵՐԸ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ։ Կարեւոր դէմքեր իրենց լուսանկարներով եւ կենսագրականներով, (նաեւ ոչ Տարօնցիներ որոնք իրենց գործունէութեամբ նոյնացած են Տարօնի հետ)։

1915Ի ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ. — Կոտորածի նկարագրութիւնները, յուշեր լուսանկարներով (որքան հնարաւոր է)։

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ. — Վիճակագրական տեղեկութիւններ, ցիրուցան գաղթականութեան մասին, Հայաստանի եւ գաղութներու մէջ։

Այս առթիւ կ՚ուզէինք մեր տրամադրութեան տակ ունենալ ամէն տեսակ լուսանկարներ, ականաւոր անձերու, քաղաքներու, գիւղերու, վանքերու, յիշատակարաններու, պատմական դէպքերու, տեղական տիպարներու (Հայ թէ Քիւրտ)։

Օգտագործելէ յետոյ պատրաստ ենք անկորուստ վերադարձնելու։

ԾԱՆՕԹ. — Խմբագրական մարմինը յատկապէս պիտի ուսումնասիրէ ողբացեալ Գեղամ Տէր Կարապետեանի ձեռագիրները, ի հարկին նոյնութեամբ հրատարակելով անոր մշակած նիւթերը։

Միութեանս հասցէն. — Լեւոն Տօնիկեան, 52, Rue Isidore Neujahr, Bagneux (Seine), France։

Կը խնդրուի արտասահմանի բոլոր հայ թերթերէն արտատպել այս կոչը։

Ի դիմաց Տ. Տ. Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան նախագահ՝ Ա. Զաքրեան

Քարտուղար՝ Լ. Տօնիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ), 19 յունուար. — Հոս ալ թշուառութիւնը կը սաստկանայ օրէ օր։ 10 առ հարիւրի օրէնքը անխնայ գործադրուեցաւ եւ տակաւին կը հետապնդեն։ Տասնեակ տարիներէ ի վեր նոյն գործատիրոջ մօտ աշխատող օտարականը յանկարծ դուրս կը նետուի, առաւելապէս հայ աշխատաւորներ, առանց գործի կամ արհեստի խտրութեան։

Շրջանիս մէջ կան քանի մը գործարաններ որոնց մէկը կը գտնուի Քամփանեը Ֆրեզ կոչուած հայաբնակ թաղին գրեթէ կողքին։ Այստեղ կ՚աշխատէին մօտ 800 գործաւորներ, որոնց 350ը հայեր էին։ Հարիւրին 95ը ապաւինելով այս տեւական գործին, 10 տարուան չարքաշ աշխատանքի արդիւնքը տրամադրած էր ափ մը հող գնելու եւ երկյարկանի շէնքեր կառուցանելու։ Սակայն, այսօր այդ քարէ պատերը հաց չեն տար որ ընտանիքի հայրեր իրենց զաւակները կերակրեն։ 350 հայեր բանեցնող գործարանին մէջ այսօր 15 հայ աշխատաւոր չի գտնուիր, իբրեւ հետեւանք 10 առ հարիւրի օրէնքին։ Անօթութիւնն ու մերկութիւնը արդէն սկսած են աւերներ գործել։ Այս անհարազատ երկինքին տակ մարդիկ արժէքէ կը դադրին, երբ կը դադրին գործելէ։

Ծիրդ այս համատարած ողբերգութեան միջոցին պզտոր մարդիկ աջ ու ձախ ինկած Վերաշինաց կը խաղան։ Մինչեւ ե՞րբ Երեւան պիտի չարունակէ գործիչներ վարձել ներգաղթի պատրուակին տակ, որպէսզի պառակտումներ ստեղծեն եւ եղբայր եղբօր դէմ հանեն։ Թող հայրենակցականները արթուն գտնուին եւ օրինակ առնեն Զմշկածագի Հայր. Միութենէն, որուն բարոյականը ամէն գնահատանքէ վեր է։

Համբեակ Գասպարեան

Մեր խնջոյքը

ՏԷՍԻՆ, 13 յունուար (Յապաղած). — Սեբաստիոյ Ուսմ. Միութիւնս խնջոյք մը սարքած էր, հասոյթին կէսը Անդրանիկի յուշարձանին եւ կէսն ալ ներգաղթի ֆոնտին յատկացնելու համար։

Ժամանակէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր Հ. Ց. Դ. Տան ներքնայարկը։ Խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով։ Ետոյ Հայրենակից Պ. Կ. Գալուստեան խօսք առնելով մանրամասնօրէն պարզեց Միութեան գործունէութիւնը եւ խնջոյքին նպատակը։ Դժբախտաբար կը բացակայէին մեր «Հայաստանասէր»ները։ Կարգով արտասանեցին փոքրիկներ Ժիրայր, Ա. Թիֆինճեան, Պ. Տօնիկեան, Մ. Մառոյեան, Դաւիթեան, Յակոբ Խորէնեան եղբայրները, Տ. Համբարձումեան, որոնք բոլորն ալ յաջող էին, շնորհիւ Պ. Թ. Հերոյեանի ջանքերուն։ Նաեւ յաջողապէս երգեցին Օր. Վիքթորիա, Պ. Պօղոս եւ Պ. Թաշճեան։ Դարձեալ խօսք առաւ Պ. Գալուստեան եւ յուզումով յիշեց որ երէկ Ա. Բ. Գ. չճանչցող մանուկներ, այսօր շնորհիւ Կ. Խաչէ մասնաճիւղի դպրոցին, արդէն արտասանութիւններ կ՚ընեն։ Այս առթիւ թելադրեց ծնողներուն որ չզլանան տարրական ուսում մը տալ իրենց զաւակներուն։ Ժողովուրդը յեղափոխական եւ ազգային երգերով կը թնդացնէր սրահը։ Անուրջի դրուեցան Յ. Դաւիթեանի կողմէ նուիրուած ափսէ մը «փաքլավա» եւ խորոված հաւ մը։ Կէս ժամուան մէջ անուրջը բարձրացաւ 175 ֆր.ի եւ շահեցաւ Ք. Այթունեան 5 ֆր. եւ նուիրելով։ Փաքլավան բաժնուեցաւ բոլոր սեղաններուն։

Խնջոյքը շարունակուեցաւ մեծ ժամ, երգերով եւ պարերով։

** Պ. Մ. Պարտաքճեան որ դուրսը սկիփին վրայ կ՚աշխատէր չէր կըցած մասնակցիլ անուրջին, 20 ֆր. նուիրեց, բարձրացնելով 200ի։ Նըւագախումբի անդամներէն Պ. Յակոբ ալ իր բաժինը նուիրեց Միութեան։

Վահան

ՏԱՌԱՊ

Համազգայինը

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ «Համազգային»ի Դ. համագումարին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Գահիրէի մէջ. (15 յունուար).

— «Անուրանալի է, որ գաղութաբնակ հայութեան լայն խաւերը համակրանքներով կապուած են — եւ դէպէ - դէպ աւելի ու աւելի կը կապուին — «Համազգային»ի նպատակներուն։ Գաղափարօրէն հոգիներու մէջ ցանուած են սերմերը, կը պակսին մշակները սակայն, որոնք բըզգացնումով եւ հաւատքով գործի լծուէին, կենսաւորէին կատարուած աշխատանքը եւ ամբողջէին հունձքի։ Հազուադէպօրէն մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ մշակութային կազմակերպութիւն մը այնքան լայն համակրանքներ ունեցած է իր շուրջը, որքան Համազգայինը ունի, անոր չափ քիչ ու համեստ գործեր կատարած ըլլալով։ Իսկ իրողութիւն է, որ համակրանքները այս նորաստեղծ կազմակերպութեան հանդէպ իր կատարած գործերէն շատ աւելի են։ Բազմաթիւ գաղութներու մէջ հետք իսկ չկայ Համազգայինի գործէն (եթէ այս «հետք»երու շարքին դասելու չըլլանք իր սակաւաթիւ դասագիրքերը, իր տարեցոյցները, դասախօսութիւնները, ներկայացումները, համերգները, նամականիշները ու նոր լոյս տեսած «Տարեգիրք»ը), մինչ հետքեր կան — խոր ու լայն — համակրանքի՝ իր նիգին շուրջ, եւ հաւատքի՝ իր ուխտին հանդէպ։ Աւելի հզօր թափ եւ աւելի յանդուգն ոգի, եւ «Համազգային»ը պիտի կարենայ դառնալ ծաւալուն կազմակերպութիւն մը բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ։ Իր վերջին համագումարին մէջ հետեւեալ բաղձանքները յայտնուեցան.

Ա. — Աստիճանաբար «Համազգային»ի շուրջ խմբել գաղթաշխարհի մէջ ցիրուցան այն բոլոր կրթական եւ մշակութային ձեռնարկները, միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնք համակիր են «Համազգային»ի նպատակներուն, անխախտ պահելով հանդերձ անոնցմէ իւրաքանչիւրին ինքնավար կեանքի սկզբունքը, այլ խօսքով. դաշնակցային հիմերով կապել բոլոր համանպատակակից կրթական եւ մշակութային հաստատութիւնները, «Համազգային»ը դարձնելով անոնց Դաշնակցային Խորհուրդը։

Բ. — Միջոցներ ձեռք առնել «Համազգային»ը ոչ միայն գաղափարներով, այլեւ կենդանի գործերով տարածելու նաեւ այլ գաղութներու մէջ։

Գ. — «Համազգային»ի շուրջ ստեղծուած լայն համակրանքները նկատի առնելով, վերամշակել իր կանոնագիրը ժողովրդավար հիմերով եւ գործօն կերպով զանգուածները կապել այս կազմակերպութեան։

«Համազգային»ը հնարաւորութիւններ չունի այս որոշումները անյապաղ կեանքի մէջ գործադրելու, առանց համաձայնութեան քոյր կազմակերպութիւններու եւ առանց ջերմ աջակցութեան հայ ժողովուրդի, ուստի այդ որոշումներէն մանաւանդ առաջին երկուքը կը մնան իբրեւ գեղեցիկ բաղձանքներ, որոնց իրացումին համար պիտի աշխատի հայ կրթական կեանքի նոր մշակը՝ «Համազգային» կազմակերպութիւնը։

«Համազգային»ը հաստատութիւն մըն է, որ եկած է ծառայելու տարագիր հայ այրութեան։ Միայն ցեղին թշնամին կարող է կռուիլ նման հաստատութեան դէմ։ Մեր թրքահոգի «հակառակորդ»ը վրդովման չունի՝ երբ Թուրքը կը մեծարէ յիշատակը Կամիլփաշին (գայն գրելէ թուրք հռչակելով...), սակայն կը յուզուի ու կը վրդովուի, երբ հայ կրօնաւորի մը գլխաւորութեամբ այդ մեծարանքը կ՚ընծայէ անոր «Համազգային»ը, Հայէն աւելի հայ հաստատութիւն մը իր կազմով, իր գործերով եւ ցեղային իր վիրաւոր երազներով։ Այս թշնամանքը աւելորդ ապացոյց մըն է սակայն այն կենսունակութեան, որ ունի «Համազգային»ը իր գործով եւ ծրագրով։ Մեզմէ իւրաքանչիւր — մեր խօսքը յատկապէս Յուսաբերի բազմանդամ եւ աշխարհացրիւ ընտանիքի մասին է — թող կենդանի քարոզիչը դառնայ «Համազգային»ի գաղափարներուն, եւ այդ կազմակերպութեան նիւղերը ծաւալէ գաղութէ գաղութ։ Հայրենասէրի ծառայութեան տուրք մը թող ըլլայ Յուսաբերի բարեկամներուն կողմէ այս աջակցութիւնը Համազգային, իբրեւ կազմակերպութեան մը, որ կ՚ուզէ պահել մեր «հեշտ բարբառ»ը հայ մանուկի բերնին մէջ, եւ ցեղային մեր ստեղծագործ ոգին՝ հայ մարդու մէջ։ Թող մեզ չզլացուի այն մխիթարանքը, թէ նաեւ Յուսաբերն ունի իր «կաթիլ քրտինք»ը Համազգայինի հիւրկած դաշտին մէջ»։

ԱՅՍՕՐ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կ. Կ.ի հրատարակած Ալպոմը սպառած ըլլալով, եղած ապսպրանքները գոհացնելու համար մամուլին յանձնուած է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ։

Կը խնդրուի արտասահմանի ընկերներէն եւ մարմիններէն անմիջապէս յայտնել իրենց ապսպրանքը։

Այս առթիւ կը փութանք հաղորդել թէ կը պատրաստուի եւ մօտերս լոյս պիտի տեսնէ Ալպոմի ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԸ, բոլորովին նոր նկարներով։

Ապսպրանքներու համար Եւրոպայի ընկերները պէտք է դիմեն իրենց վարչ. մարմիններու միջոցով, իսկ արտասահմանէն՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան, ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԴԻՊՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած). — Համաթողասցիներու Վերաշ. Միութիւնս մեծ յուզումով կարդաց «Յառաջ»ի մէջ Տէսինի Հայր. Վ. Միութեան անդամներու միջեւ ծագած կռիւը։

Թողասէն մեկնած ենք 1923ին, այդ օրէն մինչեւ այսօր Թողասցիներու միջեւ այս կարգի անտեղի գործեր պատահած չէին։ Նորակազմ Միութեանս բոլոր անդամները զայրոյթով կ՚արտայայտուին այս դէպքի մասին։

Մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք վիրաւոր հայրենակցի ընտանիքին։ Հայրենակից Փէհլիվանեան իբրեւ Միութեան ատենապետ պէտք էր իր պաշտօնը պահէր ի շահ Միութեան, չգործելով այդ զզուելի ոճիրը որ Միութեանս համար պատուաբեր պարագայ մը չէր։ Քանի որ խնդիրը դրամի շուրջ էր, նաեւ (Թերեւս) Հայր.ի եւ Վերաշինացի, բայց մեր կարծիքին կրնային երկուստեք հաշտ դնտնի վրայ բաժնել այդ գումարը, Հայրենակցականները Հայրենակցականին, Վերաշինացները՝ Վերաշինացին տալով։

Մաղթելով զգաստութիւն եւ խոհեմութիւն իրենց ապագայ գործելակերպին, ի բոլոր սրտէ կը փափաքինք որ այսուհետեւ այս կարգի արկածներ չպատահին եւ միշտ ճակատաբաց եւ ւեան թէ Վերաշինաց թէ Հայր. Միութիւնները։

Վարչութիւն

Եգիպտոսի դաշինքին հրաժարումը

Եգիպտոսի վարչապետ Նէսիմ փաշա դաշինքին հրաժարականը ներկայացուց Թագաւորին, անտանելի գտնելով կացութիւնը, երբեւ հետեւանք Անգլիոյ բռնած դիրքին: Թագաւորը Նահաս փաշայի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, բայց «Վաֆտ»ի նախագահը մերժեց, կուսակից ըլլալով բացարձակապէս ազգայնական դահլիճի մը:

Եգիպտացիները կ'առարկեն անգլիական չորս պայմաններու դէմ, որ դրուած են զինակցութեան դաշնագրի մը համար,— «Անգլիական զօրք պահել Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, անորոշ պայմանաժամով, և եգիպտական զինուոր չընդունիլ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութեան համար. — 2. Պահել որոշ առանձնաշնորհներ՝ օտարականներու համար, — 3. Հինգ տարի պահել Եգիպտոսի ոստիկանութեան անգլիացի վերատեսուչը. — 4. Եւրոպական դրասենեակ մը պահել ապահովութեան տեսչութեան համար, անգլիացի պաշտօնատարի մը նախագահութեամբ:

Առ այժմ Նէսիմ փաշայի դահլիճը կը շարունակէ վարել գործերը:

Իտալական մեծ յաղթանակ մը եւս

Իտալական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ հիւսիսային ճակատի բանակը շարունակելով յառաջխաղացութիւնը, նոր դիրքեր գրաւեց Տոլոյէն 380 քիլոմեթր դէպի ներս: Այս յաղթանակով ճամբան կը բացուի դէպի Հարրար եւ Ատիս-Ապէպա: Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Զօր. Կրածիանիի: Նոր յաղթանակով, Իտալացիները ամբողջովին գրաւած կ'ըլլան Կալլա Պօրանայի նահանգը, ուր կը բնակի համանուն ցեղը, որ 1896ին—Ատուայի ճակատամարտէն առաջ—ընդունած էր Իտալիոյ գերիշխանութիւնը:

** Ազգերու Դաշնակցութեան պատիժներու յանձնախումբը նկատելով որ հաշտութեան նոր ձեռնարկի մը յոյս չկայ, որոշեց մասնագէտներու քննութեան յանձնել եւ գործադրել քարիւղի արգելքի խնդիրը: Այս առթիւ թեր խօսեցան Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչները, իսկ Ֆրանսայի պատուիրակը վերապահ մնաց:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ նուազումը կը շարունակուի: 1935ի առաջին ինը ամիսներու ընթացքին 10.000 ամուսնութիւն պակաս կնքուած է, բաղդատելով 1934ի հետ: Միեւնոյն շրջանին ծնունդները մահերէն պակաս եղած են 9171 հոգի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Սիւրմէեան (կարապետեան) եւ տիկին Մաքուրեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ՆՈՒՊԱՐ ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի (կարապետեան) մահուան քառասունքին առթիւ: կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերան Նահանգային Հայր. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 avenue d'Italie սրճարանը: խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դարմանատան մէջ, 20, rue des Dominicaines: կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 57 Պէրնառ տիւ Պուա, Պ. Գրիգորի սրճարանը:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլէն Քէօթահիացի հայրենակիցներու կողմէ ղրկուած է «Յառաջ»ի, Կոմիտաս վարդապետի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Տօրումեան Սահակ եւ որդիք 100, ցարութիւնեան տիկ. Հռեփ եւ Առաքելեան Արթաքի, Պօպիեան կրպ., Ս. եւ Յ. Միլտոնեան եղբ., Պօյաճեան տիկին Մաքիծա եւ որդիք, Տէր Մեսրոպեան Յ. 50ական ֆր., Պենլեան Ճօրճի, Մարզուանլեան Ասվի եւ Արամ եղբ. 40ական ֆր, Մարզուանլեան Գառնիկ եւ որդիք, Մարզուանլեան Նուպար եւ Ասվի եղբ. 30ական ֆրանք, Հաճիպէյեան Ն., Սիմիթեան Բ., Զաքարեան Ս. 25ական ֆրանք, Չիւրիւքտիշեան Գ., Սանթուրեան Յ., Քէլէպէքեան Մ., Ղազարեան տիկին Մարի, Էսկիճեան Գ.. Մետաքսեան եղբ. (Ավինեան) 20ական ֆր., Պօյաճեան Ս., Ոմն 15ական ֆր., Գարօղլանեան Յ., Փրնթեան Յակոբ, Ջօպուեան Կ., Բաքըճեան տիկ. Անուշ, Յարութիւնեան Յարութիւն, Աւշարեան, Յ., Գարագաշեան Թ., Պիպէրեան եղբ., Թէրզիփանոսեան Գ., Քէսթէքեան Արամ, Առաքելեան Ա. Ցիլսիզեան Արեւ, Հաճիպէյեան փոքրիկն Լուիզ. Խըտըրեան Յ., Տէր Պետրոսեան Ս., Հաճիպէյեան Ս. (Ռոման), Հաճիպէյեան Գ. (Պլիտա), Պօտուրեան Գ., Պօյաճեան Գ., Տէօքմէճեան Գ., Չիւրիւքտիշեան Հ. 10ական ֆր., Իբլիքճեան Բ., Պալենցեան Ս., Տուրկուտեան Բ., Քէօյլիւեան տիկ. Եղիսաբեթ, Ջօպուեան Յ, Ֆէրահեան Յ, Չէփիչեան Մ., Թէքէեան Յ, Պիպէրեան Խ. Կիւլէսէրեան Մ., Ոմն, Քէօյլիւեան Խ. Մովսէսեան տիկ Զարուհի, Ոմն, Սանտըգեան տիկ. Զարուհի 5ական ֆրանք:

Ընդհ. գումար 1000 ֆրանք:

Տես «Յառաջ» յունուար 22,

Հ. Յ. Դ.

Գաղութ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ «Վաչանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զաւարեան» գրադարանին մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով, բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին խաժակ Ակումբի մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 26 յունուար առաւօտեան ժամը 10ին գրադարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՓՈՆԹԷԻ Մուրատ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին ընկ. Լ. Ցովիկեանի բնակարանը, (Ավինեան): կարեւոր օրակարգ: կը խնդրուի Սէն Սաթուրնէնի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. կարօ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 26 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Գրիգոր Մխեճթիթեանի բնակարանը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան փոխ յարաբերութիւնը, եւ մեր դիրքը հանդէպ քաղաքական անակնկալներու:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Սխամանթօ» ակումբին մէջ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ_ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի մէջ

149bis, Avenue d'Argenteul, Անիէռ

Կը խօսի Տիկ. Ե. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ» (օփերեթ)

Ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբի

կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս պար, ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 — 8

Salle Galmantի մէջ (կայարանին դիմաց)

Կը խօսի Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ընտիր ճազ-պանտ, բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու՝ 3 ֆրանք

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀ — 26 Rue Troyon, Sèvres

Métro : Pont de Sèvres

Տարեկան թատերական ներկայացում

Կազմակերպուած ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ

կիրակի 23 փետրուար 1936 ժամը ճիշդ 15ին

Կը ներկայացուին ՓՈՔՐԻԿ ՓԱՐԻԶԵՑԻՆ, կատակերգ. 3 արար

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ, երգախառն զաւեշտ 2 արար

ՕՍԽԱՆՕ, երգախառն զաւեշտ 1 արար

ԿՐԱՆ ՎԻԱ, երգախառն զաւեշտ 1 արար

Տոմսերու գին 10 եւ 7 ֆրանք

Ուշադրութիւն

Անդամահատ ըլլալով ստիպուած եմ ագարակս ծախել կամ վարձու տալ: Մէկ ու կէս հեքթար տարածութիւն, 700 որթատունկ, 30 պտղատու ծառեր, վարժարանի ու շուկայի մօտ, ջրհոր՝ մեքենայով եւ տուն մը կազմածներով:

Դիմել Hovaguimian Osgan, Quartier Colle Vielle, Gardanne (B. du Rhône).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Յրդ. Թաղապետարանի սրահին

Կը մասնակցին՝ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՄԱՐԹ ՕՐԷՆ, Տիկ. ԽԱՉՆԱՃԵԱՆ, Պ. Պ. Կ. ԴՕԼԱՄԱՆԵԱՆ, Ե. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ, Վ. ՉԱՆՏԸՐԵԱՆ, Տօք. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր:

Հասոյթը պիտի յատկացուի կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան:

Մուտք՝ 2 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 16

Բժիշկին կաղանդչէքը (Տոքթ. Ա. Աշճեան).— Նարինջ կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Պայքար հիւծախտին դէմ (Տոքթ. Կ. Կէօվճեան).— Ծերութեան տեւողութիւնը (Տոքթ. Լ. Գրիգորեան).— Սգգ. բժշկութիւն (Փ. Նասար եւ Վ. Մելքոնեան).— Կաթին առողջապահութիւնը (Տոքթ. Յ. Մատէսեան).— Ինչպէս մեծցնել երախաները (Տոքթ. Ա. Տէր Սէն-Վէնսան).— Մեր փեսացուն հարբուխ ունէր (Տոքթ. Պ. Հաճօլեան).— Գրախօսական, Հարցարան, Գիտելիքներ:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի յառաջիկայ թիւերէն մէկը պիտի նուիրուի Հայաստանի,— ամբողջ յօդուածները Հայաստանի բժիշկներուն կողմէ գրուած:

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման:

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e) :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Անոնց մէկ մասը Ռոճըրին ցոյց տալ չէի ուզեր չիտակը... այն տեսակ բաներ էին զորս էրիկմարդ մը չի կրնար հասկնալ... «աւելորդ բաներ գներ էք», պիտի ըսէր... ամէն օր նոր հաշուեցոյց մը կուգար, մէկը միւսին ետեւէն...

Ինծի նայեցաւ աղերսարկու աչքերով. կարծես կարեկցութիւնս կը հրաւիրէր այդ տարօրինակ երեւոյթին վրայ...

— Այո, հաշուեցոյցները սովորաբար իրարու ետեւէ կը հասնին, ըսի:

Ցետոյ Տիկին Էքրոյտի ձայնին շեշտը փոխուեցաւ. թշնամական բան մը կար անոր մէջ հիմա:

— Ապահով եղէք, բժիշկ, որ ջղային հիւանդ մը դարձայ, չէի կրնար քնանալ... սիրտս ալ սկսաւ բաբախել... վերջը, նամակ մը ստացայ Սկովտիացի պարոնէ մը... ոչ, երկու տարբեր Սկովտիացիներէ... մէկուն անունը Պրուս Մաքֆէրսըն, միւսինը՝ Քօլին Մաքտօնըլտ... զուգադիպութիւն մըն էր...

— Ձեր կարծեր... այդ կարգի սեղանաւորները ընդհանրապէս Սկովտիացի կ'ըլլան՝ հրէական ծագումով:

— Տասը ոսկիէն մինչեւ տասը հազար ոսկի փոխ դրամ կուտան եղեր՝ պարզ ստորագրութեանդ վրայ... անոնցմէ մէկուն նամակ գրեցի, սակայն կարգ մը դժուարութիւններ կան եղեր...

Տիկինը կանգ առաւ: Հասկցայ որ խնդրին ամէնէն փափուկ կէտին կը մօտենայինք: Չկայ մէկը որ այնքան դժուարութեամբ հասնէր հարցի մը էութեան որքան Տիկին Էքրոյտը:

— Ինչպէս կը տեսնէք, խնդիրը անկնկալութեան մը վրայ հիմնուած էր... ժառանգական ակնկալութիւն...

Անշուշտ յոյս ունէի որ Ռոճըրը ինծի բան մը պիտի ձգէր, բայց չէի գիտեր թէ ինչ... խորհեցայ որ եթէ անգամ մը տեսնէի կտակին պատճէնը... գըձուձ հետաքրքրութիւնով մը չէր որ կ'ուզէի այդպէս ընել, այլ պարզապէս իմ գործերս կարգադրելու համար...

Աչքին պոչովը ինծի նայեցաւ: Կացութիւնը խիկապէս փափուկ էր հիմա: Բարեբախտաբար վարպետօրէն գործածուած բառեր կրնան դիմակի մը պէս ծածկել տգեղ իրականութիւնները:

— Ասիկա միայն ձեզի կրնամ ըսել, բժիշկ, շարունակեց Տիկին Էքրոյտ, վստահ եմ որ դուք սխալ չէք հասկնար զիս եւ խնդիրը Փուառոյին կը պարզէք ինչպէս որ է... Ուրբաթ կէսօրէն ետքն էր...

— Այո, ուրբաթ կէսօրէն ետքը... յետո՞յ...

— Տունը մարդ մարդասանք չկար, գոնէ ես այդպէս կարծեցի... Ռոճըրին աշխատանոցը գացի... որոշ պատճառ մը ունէի հոն երթալու համար, այսինքն ըսել կ'ուզեմ որ, դէշ մտքով չգացի... երբ գրասեղանին վրայ դիզուած թուղթերը տեսայ, յանկարծ մտքիս մէջ լոյս մը ծագեցաւ — արդեօ՞ք Ռոճըրը այս գրասեղանին դարակներէն մէկուն մէջ կը պահէր իր կտակը, հարցուցի ինքնիրեն... մէկ անգամէն որոշում կուտամ... երախայութենէս ի վեր այդպէս եղած եմ... վայրկեանի տպաւորութեան տակ կը գործեմ... բանալիները առաջին դարակին վրայ ձգեր էր... անխոհեմութիւն անշուշտ...

— Վայ, ուրեմն դարակները խուզարկեցիք. գտա՞ք...

Տիկին Էքրոյտ թեթեւ ճիչ մը արձակեց եւ անմիջապէս հասկցայ որ դիւանագիտութեանս մէջ սխալած էի:

— Ինչ դէշ կը հնչէ... այդպէս չեղաւ...

— Անշուշտ, անշուշտ, ըսի աճապարանքով. ներեցէք որ խօսիլ չեմ գիտեր...

— Անշուշտ, էրիկմարդիկ շատ տարօրինակ են, եթէ ես անոր տեղն ըլլայի կտակին բովանդակութիւնը երեւան պիտի հանէի... բայց էրիկմարդիկ ըսածդ շատ գաղտնապահ կ'ըլլայ... ստիպուած ես փախուստի պզտիկ ճամբաներ գտնել՝ ինքնապաշտպանութեան համար...

— Ի՞նչ արդիւնք տուաւ ձեր փախուստի ճամբան...

— Այդ էր որ պիտի ըսէի... ամէնէն վարի դարակը հասած էի, երբ Պօրնը ներս մտաւ... դէշ կացութեան մատնուեցայ... ի հարկէ դարակը տեղը հրեցի, վեր բարձրացայ եւ իրեն ցոյց տուի գրասեղանին փոշիները... բայց իր նայուածքին բնաւ չըհաւնեցայ... քաղաքավար էր, սակայն աչքերուն մէջ կայծ մը կար որ հաճելի չթուեցաւ ինծի... երբեք սիրած չեմ այդ աղջիկը... լաւ ծառայ մըն է, «Տիկին» կ'ըսէ, առարկութիւն չունի սպասուհիի գլխանոցին կամ գոգնոցին դէմ — (հիմակուան սպասուհիները այդ տեսակ բաներ գործածել չեն ուզեր), առանց դժուարութեան «Տունը չէ, դուրս ելած է» կրնայ ըսել եթէ Փարքըրին տեղ դուռը ինքը բանայ, բերնի տգեղ ձայներ ալ չի հաներ ճաշի ատեն... հա, ո՞ւր էի, կեցէք նայիմ...

— Ըսիք թէ հակառակ իր կարգ մը յատկութիւններուն, այդ աղջիկը չէիք սիրեր...

— Իրաւ ալ չեմ սիրեր... զարմանալի աղջիկ մըն է... միւսներուն չի նմանիր... շատ մեծ ուսում առած է, կարծեմ... հիմա անանկ եղած է որ Տիկինը՝ ոչ-տիկինէն չես կրնար զանազանել...

— Ցետոյ ի՞նչ պատահեցաւ...

— Ոչինչ... Ռոճըրը ներս եկաւ, կարծեցի թէ պտոյտի գացած էր. «ի՞նչ կայ» ըսաւ. «բան մը չկայ, լրագիրը առնելու եկած էի», պատասխանեցի... յետոյ լրագիրը առի դուրս ելայ... սպասուհին ներսը մնաց եւ իմացայ որ Ռոճըրին կը հարցնէր թէ կրնա՞ր բան մը ըսել... շիտակ սենեակս բարձրացայ անկողինիս վրայ երկնցայ... շատ յուզուած էի...

Լռեց քանի մը վայրկեան, յետոյ վերսկսաւ:

— Պ. Փուառոյին կը բացատրէք, այնպէս չէ՞... դուք ալ կը տեսնէք որ եղածը ոչինչ բան մըն է... բայց, անշուշտ, երբ անիկա կը պնդէր որ բաներ կան որոնք գաղտնի կը պահուին իրմէ, ասիկա միտքս ինկաւ յանկարծ... սպասուհին արտասովոր դէպքի մը պէս կրնայ նկարագրած ըլլալ ամէնը, սակայն դուք կրնաք պէտք եղած բացատրութիւնը տալ, այնպէս չէ՞...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 25 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3021

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒՐԸ – ԽՕՐՇԻԼ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ ՋՈՒԴԸՆԹԱՑ

Երբ այս ու այն կը պահանջենք Երեւանէն, լիաբերան կամ կէս – բերան, ընթերցողը կը փորձուի հարցնել,— Իսկ մե՞նք ։ Ի՞նչ յաւակնութեամբ այդքան յառաջ կ'երթանք, երբ ոչ իսկ մեր տունը կարգի դրած ենք ...

Ո՛րքան ճիշդ ։ Ամէն անգամ որ կ'արծարծենք այս հարցերը, մենք երբեք չենք մոռնար մեր պարագան,— բուն բառով՝ Արտասահմանի անկերպարան եւ անիշխանական վիճակը ։

Արդարեւ, ի՞նչ կը ներկայացնենք մենք, «դրսեցիներս», Փարիզէն մինչեւ Պուէնոս Այրէս ։

Ունի՞նք ղեկավար գլուխ մը,— Ո՛չ ։ Գոնէ ծրագի՞ր մը, անմիջական եւ անվիճելի հարցերու մասին,— Ո՛չ ։ Ո՞ր եւ է տրամադրութի՞ւն, կլոր սեղանի մը շուրջը համախմբուելու եւ գործնական հարցեր քննելու համար,— դարձեալ ոչ ։

Բացառիկ տագնապ մը ծագեցաւ — Հացի խնդիր — եւ զանազան մարմիններ կազմուեցան, աւելի կամ պակաս վաւերական ։

Անոնց գլուխը կը գտնուէր «Երեւելեաց Ժողով» մը,— Միացեալ Յանձնախումբ, որ ուզեց օգտակար ըլլալ սովորական եղանակներով ։

Գործունէութեան առաջին օրէն իսկ, այդ մարմինը յայտարարեց թէ առժամեայ հանգամանք ունի, եւ միեւնոյն ատեն հաստատեց թէ չունի որոշ ծրագիր, բացի առօրեայ բանաձեւերէ ։

Արդ, Յանձնաժողովը գործի ձեռնարկեց 1934 Նոյեմբերին, եւ բաւական աշխատանք թափեց, ամէնէն տագնապալի օրերուն ։ Իսկ վերջին զեկո՞յցէն ի վեր — 1935 Նոյեմբեր — որ եւ է տեղեկութիւն չունինք իր գործունէութեան մասին ։ Կը մնա՞յ, կը գործէ՞, կամ իր պաշտօնը վերջացա՞ծ կը նկատէ,— ոչ մէկ լուր ։

Ընդհանուր խառնաշփոթին մէջ, պզտիկ մարզանքներ ալ ։ Ափ մը մարդիկ փորձեցին «Ազգ. Խորհուրդ» մը կարկտել, որ սահմանուած էր հալելու ամբան տաքերուն հետ ։ (Կ'ըսեն թէ ժողով ունի այսօր) ։

Ուրի՞շ,— այլազան ձեռնարկներ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ, աշխատաւորական գծով ։ Զոյգ – զոյգ «Ազգ. Խորհուրդ»ներ — հետեւողութեամբ Պուլվառ Օսմանի — գործազուրկներու կոմիտէներ, փոխադարձ խաչաձեւումներ եւ վարկաբեկումներ, եւ ահաւասիկ նոր կոմիտէ մը,— հայ աշխատաւորներու շահերուն պաշտպանութեան համար ։

Ինչո՞ւ չըսել,— համատարած անտիրութիւն ։

Անշուշտ ոչ ոք իրաւունք ունի մեղադրելու, երբ աշխատաւորներ կը ձեռնարկեն կազմակերպուելու եւ իրենց իրաւունքները պաշտպանելու ։ Նոյն իսկ շատ ուշ մնացած են անոնք ։

Բայց, ուրիշ բան է աշխատաւորներու արհեստակցական պաշտպանութեան խնդիրը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ ազգ. կազմակերպութեան պահանջը ։

Բուն անտիրութիւնը մերկապարանոց փռուած է այս գետնին վրայ ։ Եւ բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ այդպէս ալ պիտի շարունակուի ։

Երեւակայեցէք,— Էջմիածնէն նուիրակ մը եկաւ, եւ բոլորին ոտքերը գետնէն կտրեցան, քով քովի գալու եւ հանդէսներ, ցոյցեր կազմակերպելու համար ։

Ահաւասիկ 1500ամեակի նոր տօնախմբում մը եւս, այս անգամ առաւելապէս օտարներու համար եւ Սորպոնի սրահին մէջ, որ միայն բացառիկ պարագաներու առթիւ կը տրամադրուի, այն ալ նախարարի մը նախագահութեամբ ։

Կը մեղադրե՞նք ։ Ո՛չ ։ Ըսել կ'ուզենք թէ վեղար մը, կրօնական նուիրապետութեան մը հմայքը բաւական են այս կամ այն ուղղութեամբ վարելու մեզ, իսկ տարագիր բազմութեանց ամբողջ ողբերգութիւնը, անոնց ինքնապաշտպանութեան պահանջները ջուրի ձայն կուգան ։

Եւ այս՝ տարիներէ ի վեր ։ Ինչ որ կը նշանակէ թէ՝ կա՛մ շատ ետ ենք գացեր 1860էն, նոյն իսկ 1896էն ի վեր, եւ կամ կորսնցուցած ենք մեր կացութեան գիտակցութիւնը ։

Կուսակցական պայքարնե՞ր ։ Բայց ո՞ւր են անկուսակցականները, իրենց պահծու իմաստութիւններով ։

Մարդոց, գործելու մեթոտներու փոփոխութի՞ւն, վերանորոգո՞ւմ,— իսկ ո՞ր օրուան համար են անոնք որ կը պարծենան իրենց 30, 35, 40, 45 տարեկանի կորովամտութեամբ ։

Տեղական դժուարութիւննե՞ր,— բայց ո՞ր իմաստակը պնդեց թէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան եւ ինքնավարութեան կազմակերպումը պէտք է կատարուի ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ մեր երկրին մէջ ըլլայինք ։

Ի վերջոյ հարցը «հասունցած» չէ՞, տարիներու պայքարներէն, բանակռիւներէն եւ բանգիտութիւններէն յետոյ ։

Չունի՞նք առնուազն հինգ «անվնաս» հարցեր, որոնց մասին կարելի ըլլար գործնական ծրագիր մը ձեւակերպել եւ ճամբան հարթել ընդհանուր կազմակերպութեան մը համար ։

Քրքրեցէք բոլոր թերթերը, նոյն իսկ ամէնէն անպատասխանատուները, եւ պիտի տեսնէք որ ընդհանրապէս նոյն բաները կ'ըսեն, հիմնական հարցերու մասին ։

Եթէ փորձէինք հարցը քննել դաւանական չափանիշով, կրնայինք ըսել թէ մէկը լուսաւորչականի պէս կը մտածէ, միւսը իբրեւ հռոմէական, երրորդ մը՝ իբրեւ բողոքական կամ չարաթապահ, բայց բոլորին ալ եզրակացութիւնը կը յանգի մէկ ուղղութեան,— աստուածպաշտութիւն ։

Յիսուս – Քրիստոսի մը խաչելութեան չա՞փ ալ արժէք չունի մեր ինքնապաշտպանութեան պահանջը, այստեղ եւ ամէն տեղ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՑԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ Պ. ՍԱՌՈՅԻ

Ընդհանուր չկամութիւն եւ խուսափում

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Ալպէր Սառոյի, ծերակուտական եւ նախկին նախարար ։ Անկէ առաջ, հրաւիրուած էին Պ. Պ. Էռիօ եւ Իվօն Տէլպօս, բայց երկուքն ալ մերժեցին ։ Պ. Սառօ ինքն ալ դժկամակութեամբ հաւանեցաւ, իր բարեկամներուն հետ խորհրդակցելու եւ վերջնական պատասխան տալու պայմանով ։ Տագնապին պատասխանատուն արմատական կուսակցութիւնն ըլլալով, Հանրապետութեան նախագահը հարկադրուած է նորէն անոր վարիչներուն դիմել, քանի որ մեծամասնութիւն կը կազմեն երեսփ. ժողովին մէջ ։ Ընկերվարականները, համայնավարները եւ ուրիշ փոքր խմբակցութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուի Պ. Փօլ Պոնքուռ, խոստացած են աջակցիլ արմատական դահլիճի մը ։ Այս պատճառով ալ, նոր վարչապետը ստիպուած է աւելի դէպի ձախ հակիլ ։ Իսկ աջակողմեանները կը դժկամակին աջակցիլ, եթէ նոր դահլիճը չկազմուի ազգային միութեան սկզբունքին վրայ, ինչպէս էր Լավալի կառավարութիւնը ։ Արմատականները թէեւ մինակ մնալ չեն ուզեր, բայց մերժելով կը մերժեն Պ. Լավալի թեկնածութիւնը, նոյնիսկ իբրեւ արտաքին նախարար ։ Այնպէս որ, Պ. Սառօ լուրջ դժուարութեանց յանդեցաւ առաջին վայրկեանէն իսկ ։ Այսպէս, արտաքին նախարարութիւնը առաջարկեց Պ. Ֆլանտէնի, որ հաւանութիւն յայտնեց. բայց իր կուսակցութիւնը (ռամկավարական դաշնակցութիւն) կը նախընտրէ արտաքին նախարար ունենալ Պ. Լավալը ։ Ցետոյ դիմեց Պ. Փօլ Պոնքուռի ։ Բայց նորէն անելի մը յանգեցաւ, որովհետեւ մինչ Ֆլանտէն կուսակից է անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան, Պ. Փօլ Պոնքուռ կ'ընդունի ձախերու տեսակէտը,— գործել համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն ։ Մնաց որ, Պոնքուռի անունը հազիւ լսուած, խորհրդարանին աջակողմեան եւ կեդրոնի խմբակցութիւնները փոթորիկ յարուցին, այնպէս որ Պ. Սառօ հարկադրուեցաւ ուրիշ դուռ զարնել ։

Նոր վարչապետին միւս կարեւոր ձեռնարկն եղաւ ելմտական նախարար մը ճարել ։ Այս առթիւ խորհրդակցեցաւ նախորդ նախարար Պ. Ժէռմէն Մառթէնի եւ Պ. Ռէնիէի հետ ։ Դժբախտաբար կուսակցական եւ հաստուածական պառակտումները այնքան խորացած են որ, միայն բարեացակամութիւնը չի բաւեր, համերաշխ եւ քիչ - շատ հաստատուն դահլիճ մը կազմելու համար, գոնէ մինչեւ երեսփոխանական ընտրութեանց կատարումը ։

*** Լավալի դահլիճին հրաժարումը ծանր տպաւորութիւն գործեց Ֆրանսայի բարեկամ երկիրներու մէջ ։ Իտալական մամուլը ցաւ կը յայտնէ, իսկ անգլիականը կը քննադատէ Ֆրանսայի ձախակողմեան տարրերու խաղերը ։ Մասնաւորապէս խիստ լեզու կը գործածէ պահպանողական «Թայմզ»ը ։

*** Դահլիճին հրաժարման վրայ, նորէն ոսկի կը պարպուի Պանք տը Ֆրանսէն ։

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Ղպտիներու եկեղեցին երեք դարձուց Նէկիւսին

Վերջին լուրերու համաձայն, կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան հիւսիսային ճակատին վրայ, Թիկրէի շրջանին մէջ ։ Լուրերը հակասական են, բայց թէ իտալական եւ թէ հապէշական զեկոյցները կը հաստատեն թէ ճակատամարտը կը շարունակուի լայն տարածութեան մը վրայ ։ Ճակատ ճակտի կռիւներ են որ կը մղուին, սուրերով եւ սուիններով ։ Իտալական հրամանատարութիւնը կը տեղեկացնէ թէ բազմաթիւ ցեղապետներ անձնատուր եղած են, իսկ եթէ Ատտիս - Ապէպայի լուրերուն հաւատանք, Հապէշները յաղթանակ մը շահած են Մաքալէի հիւսիսային - արեւմտեան շրջանին մէջ, կարեւոր զէնքեր եւ մեծաքանակ աւար գրաւելով ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, ըսպաննուած են հազար Իտալացիներ, իսկ հապէշական կորուստները դեռ չեն ճշդուած ։ Հապէշները վար ձգած են իտալական օդանաւ մը ։ Կայս. անձնապահ գունդն ալ կը մասնակցի կռիւներուն ։

Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել հապէշական զիրքերը ։

Հարաւային ճակատին վրայ (Օկատէն) ռաս Տէսթա կը շարունակէ նահանջել եւ աւելի ամուր դիրքեր բռնել ։ Իսկ ռաս Նասիպու կը փորձէ պաշարել Իտալացիները, որոնց ռազմական դիծը 400 մղոն երկայնութիւն ունի այժմ ։

*** Աքսումէն կը հեռագրեն թէ Խոնա Մարիամ, Եթովպիոյ ղպտական ամէնէն հին եւ պատկառելի եկեղեցին, Նէկիւսին տեղ երկրային պաշտպան եւ հովանաւոր հռչակեց Իտալիոյ Թագաւորը ։ Այս արարողութիւնը, որ համազօր է արքայից արքային բանադրման, տեղի ունեցաւ Աքսումի եկեղեցիին մէջ, Սողոմոն Թագաւորին օրերէն մնացած աւանդութիւններով եւ շողշողուն տարազներով ։ Մինչ աղօթքներ կը կատարուէին Իտալիոյ աջակցութեան համար, բոկոտն քահանաներ կը պարէին եւ կ'երգէին, նուագակցութեամբ ի չու կաշիէ շինուած թմբուկներու ։ Արարողութիւններէն վերջը, Աբունա Աբրահամ թարգմանի մը միջոցաւ բացատրեց թէ երախտապարտ են Իտալացիներուն, որովհետեւ «Հռոմը մեր մայրենի եկեղեցին է ։ Կը յուսանք թէ Իտալացիները հոս պիտի մնան երկար ատեն եւ իրենց քաղաքակրթութենէն բաժին պիտի հանեն մեզի ։ Կը յուսանք թէ Իտալոյ Թագաւորը այցելութեան պիտի գայ մեզի, իբրեւ նոր պաշտպանը մեր եկեղեցիին » ։

Եկեղեցին շրջապատուած էր բազմաթիւ բորոտներով, որոնց շատերուն ձեռքի մատները փտեր էին...

*** 1500 տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով միայն 300 հոգի ներկայ եղան Հապէշներու աստուածայայտնութեան տօնին (Թիմքաթ) ։ Սովորաբար 10,000 բարեպաշտներ կը մասնակցէին այս արարողութեանց, բայց այս տարի կայսրը արգիլած էր համախմբումները, վախնալով օդանաւային յարձակումներէ ։

Իմինութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կը սկսին R. S. T. եւ U տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին (Սէնի նահանգ), նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 25էն 28 (կիրակի գոց է), առտուան ժամը 8էն 14.45, Փարիզ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու բնակիչները՝ 7, Rue de Jouy ։

Թերացողները կը զրկուին նորոգման իրաւունքէն ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԱԲԻՒՐԻՆԹՈՍ

Տարիներէ ի վեր, հայերէն բոլոր թերթերու սիւնակներուն տակ անփոփոխ կը կարդաք ազդ մը.— ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ԹՈՒՂԹԻ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ ԵՒ ՄԵԼԱՆՈՎ ։

Ես չեմ յիշեր այսպիսի ազդարարութեան մը հանդիպած ըլլալ որ եւ է օտար թերթի մէջ ։ Ինչպէս որ, հազուադէպ է հանդիպիլ, որ եւ է օտար թերթի մէջ, հետեւեալ կոչերուն .

— Կը խնդրուի փութացնել բաժնեգինները ։

— Տարեգլուխ է, մի մոռնաք փակել հին հաշիւները ։

— Անոնք որ իրենց հաշիւները չեն փակեր մինչեւ ... թուականը, այլեւս թերթ չպիտի ստանան ։

—Անունով, մականունով պիտի յայտարարենք պարտազանց բաժանորդներուն ցանկը ։

Այս ազդարարութեանց չափ անլսելի կը մնան, ընդհանրապէս, «մաքուր գրելու» պատուէրները ։

Եւ խմբագրութեան սեղանին վրայ կը դիզուին այլազան ձեռագիրներ, ճշմարիտ ցուցահանդէս մը կազմելով թուղթի, գրավարժութեան, մելանի եւ մատիտի տեսակներով ։

Ահա ձեռագիր մը որուն թուղթին գլուխէն մինչեւ ստորոտը, լայնքն ու երկայնքը եւ տողերը այնպէս թխուած են, որ կարելի չէ ասեղ մը իսկ սեղմեցնել, որ եւ է սրբագրութեան համար ։

Յաճախ էջերուն թիւերն անգամ չես կրնար տեղաւորել, եթէ գրողը իմք դրած չըլլայ, կամ եթէ ստիպուիս փոխել ։

Ահա ուրիշ մը, որուն մէջ իմքնութեան բառեր եւ բացատրութիւններ կան, բայց չես կրնար կարդալ, եթէ ծանօթ չես հիւսուածքին ։

Եւ բառեր կան որ իրարու հետ կը շփոթուին,— խորացնել, խստացնել, խտացնել ։ Դաւ, դաս, տառ եւն. ։

Ձեռագիրներ կան որոնց հիւսուածքին վարժուած է գրաշարը ։ Բայց ուրիշներ ալ կան որոնք իրարու վրայ կը նետուին.— Ես չեմ կրնար, դուն շարէ...

Բնականաբար յոգնութիւնն ալ կը կրկնապատկուի, երբ դժուար կը կարդաս ձեռագիրը ։

Բեւեռագիրներ կան որոնք խմբագիրն անգամ կը խրտչեցնեն, որքան ալ համբերութեամբ տոգորուած ըլլայ ։

Մանաւանդ եթէ այդ ձեռագիրները որ եւ է հանդէս կը նկարագրեն ։

Ոչ միայն ամբողջ բառեր եւ բացատրութիւններ մասնաւոր ուշադրութիւն կը պահանջեն, այլեւ կատարեալ անելի մը կը հանդիպիս, եթէ անուններ կը գտնուին թղթակցութեան մէջ ։

Բառ չէ որ գտնես իմաստին հետեւելով . անուն է. կրնա՞ս գուշակել...

Թղթակիցը «Գ.»ի նմանող տառ մը կը սահեցնէ ։ Որ եւ է անունի սկզբնատա՞ռն է, թէ... Օրիորդ (Օր.) ։

Պաշտօնական ազդեր կը ստանաս, տակը՝ առեղծուածներ, առեղծուածներ (երբեմն ալ ամբողջ վարչական կազմը) ։

Եթէ գործ չունիս, փորձէ կարդալ, գրաշարէն առաջ ։ Ամէն մէկը ստորագրած է ճիշդ այնպէս ինչպէս ... դրամատան մը տնօրէնը, չէքի մը տակ ։ Ստիպուած ես կամ սխալ տպել, եւ կամ ջնջել ։

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, զանգատը չուշանար ։

Քանի որ սկսայ, հարկադրուած եմ լրացնել ։

ՎԱՀԷ

Մոսկուա կը տրտնջայ Ազգաժողովին առջեւ

Ինչպէս կը յիշուի, Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններէն Ուրուկուէյ իր յարաբերութիւնները խզեց Խ. Միութեան հետ եւ ճամբեց դեսպանը, ամբաստանելով թէ համայնավարական դաւադրութիւններ կը սարքէր ։ Մոսկուա ուժգնօրէն բողոքած ըլլալով այս ամբաստանութեանց դէմ, դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան ։ Հինգշաբթի օր, Պ. Լիթվինով Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ քաշեց Ուրուկուէյի ներկայացուցիչը, իբրեւ ուխտադրուժ ամբաստանելով այդ պետութիւնը ։ Խորհրդային գործավարը վճռապէս հերքեց եղած մեղադրանքները, եւ բացատրեց թէ Ուրուկուէյ դրժած է Ա. Դ. ուխտին 12րդ յօդուածը, որուն համաձայն եթէ վէճ մը ծագի Ազգաժողովին անդամներուն միջեւ, անոնք պարտաւոր են խնդիրը յանձնել իրաւարարութեան կամ Ա. Դ. Խորհուրդին քննութեան ։ Այս յայտարարութեանց նոյնքան ուժգնօրէն պատասխանեց Ուրուկուէյի պատուիրակը (Փարիզի դեսպանը), պնդելով թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իրաւասու չէ միջամտելու վէճին, քանի որ ներքին խնդիր է ։ Հարաւ. Ամերիկայի բոլոր հանրապետութեանց ներկայացուցիչները ձայնակցեցան իրենց պաշտօնակցին ։ Արժանթինի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ վեհապետական իրաւունքի բանաբարում կատարուած պիտի ըլլայ, եթէ Ազգաժողովը փորձէ քննել թէ պետութիւն մը իրաւունք ունի՞ խզելու իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները՝ ուրիշ պետութեան մը հետ ։

Ա. Դ. Խորհուրդը ընդունելով հարցին կարեւորութիւնը, ոչ միայն առտուան եւ իրիկուան նիստերը յատկացուց անոր, այլեւ եռանդամ յանձնախումբ մը կազմեց, տեղեկագիր մը պատրաստելու համար ։ Յանձնախումբին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը ։

Լիթվինով իր զեկուցման մէջ բացատրեց թէ վէճին բուն պատճառը ոչ թէ համայնավար գործունէութիւնն է, այլ... պանիրի խնդիր մը ։ Խորհրդային իշխանութիւնը մերժեր է գնել քանի մը հարիւր քիլօ պանիր ։

Այս առթիւ տրտունջներ յայտնեց նաեւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի դէմ, առանց յիշելու անունները ։

Խորհրդային գործավարին կարծիքով, «կարգ մը յետադիմական երկիրներ» խաղեր կը սարքեն Խ. Միութեան դէմ ։ «Այդպէս է որ բռնաբարուեցաւ Չինաստանի անկախութիւնը եւ նահանգներ խլուեցան իրարու ետեւէ ։ Իսկ Եւրոպայի մէջ ուրիշ պետութիւն մը նոյն պատրուակները կը գործածէ, արդարացնելու համար իր յարձակողական պատերազմներու լայն կազմակերպութիւնը »

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՃՈՐՃ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ մարմինը Սէնտրինկէմի դղեակէն Լոնտոն փոխադրուեցաւ եւ տեղաւորուեցաւ, հանդիսաւորապէս, Ուէսմինսթրի դահլիճին մէջ, ուրկէ պիտի ժողովուրդը կարենայ այցելել, մինչեւ երկուշաբթի իրիկուն ։ Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր ամբողջ ճամբուն վրայ ։ Նոր Թագաւորն ու արքունիքին անդամները ոտքով հետեւեցան թափօրին, մինչեւ դահլիճը ։ Վեց հազար ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան ։ Խորհրդարանին մէջ Թագաւորին մարմինը ընդունեցին Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը եւ լորտ սենեկապետը ։

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը լուծեց մակեդոնական ազգ. կազմակերպութիւնը ։ Այսուհետեւ միայն Մակեդոնիոյ հայրենակցական - մշակութային միութիւնները պիտի կրնան գործել ։

*** Անցեալ հոկտեմբերի դաւադրութեան դատին առթիւ, ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջեց նախկին նախարար Վէլչեւի, Զօր. Զայմովի եւ հրամանատար Սթանչեւի համար ։ Իսկ միւս ամբաստանեալնե-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ճէմալ փաշայի յիշատակները, հակառակ կրճատումին արաբական բաժնին եւ Սուէզի ջրանցքին արշաւանքուն կամ զինուորական հարցերուն՝ ինչպէս Ֆոն Ֆալքընհայնի եւ Թուրք զօրավարներու տարակարծութիւնները (մանաւանդ այն ատեն եօթներորդ զօրաբանակի հրամանատար Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի յախուռն կեցուածքը՝ Ֆոն Ֆալքընհայնի ծրագիրներուն հանդէպ) եւ վերջապէս արաբական ապստամբութիւնը ամենայն մանրամասնութեամբ, որ գրքին գրեթէ մէկ չորրորդը կը կազմէ, — հակառակ այս յապաւումներուն այս յիշատակներէն մեր աչքին առջեւ կը պարզուի օսմանեան պատմութեան տասնըհինգ տարուան շրջան մը, յաճախ քրքրելով օսմանեան ամբողջ պատմութիւնը:

Այստեղ կը տիրէ հաշուետուութեան եւ ինքնարդարացումի ճիգ մը եւ յաճախ սլաքները ուղղուած են մասնաւորաբար Թուրքիոյ իթթիհատական քաղաքականութեան քննադատներուն, այլ մանաւանդ Մանտէլշթամի եւ Մորկընթաուի դէմ, որոնք իրենց յիշատակներուն մէջ քննութեան առած են նախապատերազմեան Թուրքիոյ ամբողջ պատմութիւնը եւ պարզած հայկական ահաւոր եղեռնին պարագաները:

Իմ նպատակս էր ցոյց տալ Թուրք պետական անձնաւորութեան մը դատելու կերպը եւ փաստարկութիւնները, որոնցմով կը խորհէին արդարացնել, թերեւս այսօր ալ այդպէս կը խորհին հայ ժողովուրդի բնաջնջումին համար գործուած ճիւաղային արարքները:

Ճէմալ փաշա, ինքը, կը խոստովանի թէ ինչ սոսկալի էր բռնագաղթի զոհերուն վիճակը, որոնցմէ ապաստան մըն ալ ես եղած եմ, ականատես աննկարագրելի թշուառութեանց եւ անպատմելի վայրագութեանց: Ճիշդ է, ապահովաբար իր տրամադրութիւնը այդ խիստ գազանային արարքները մեղմացնելու եւ կարգ մը հրամաններու գործադրութիւնը քաշքշելու, ապաստ պահելով Սուրիոյ մէջ հայ գաղթականութեան մէկ մասը, որ իբր արհեստ ունեցող գաղթական կրցած էր սպրդիլ սուրիական քաղաքներէն ներս: Բայց ի՞նչպէս կարելի է, իր իսկ տուած թիւով, 600,000 հոգիի բնաջնջումը տեսնել եւ չպոռթկալ, չպոռալ եւ չհակազդել իբրեւ անդամը հռչակաւոր եռրորդութեան՝ Էնվէրի եւ Թալէաթի հետ...: «Փափուկ» Էնվէրը եթէ չէր տեսներ թէ ինչ կ'ընէին քաղաքային պաշտօնեաները, երբ Թալէաթ ջարդի հրամանը կուտար, ինչո՞ւ կը լռէր Ճէմալ փաշա եւ կը գոհանար հովանաւորելով միայն սուրիական քաղաքներու գաղթականները: Արդեօք ճի՞շդ է որ կը վախնար ձայն հանելէ, թէ զինքը չէին լսեր: Ամէն պարագայի մէջ այն ատենները կ'ըսէին թէ Ճէմալ փաշա անուղղակի չէզոքացուած մըն էր, որուն դէմ ինք ալ, երբ թէ, Սուրիոյ անջատման ծրագիրներ կը սնուցանէր, իսկ Հայերը կը պահէր իբրեւ շինարար տարր եւ հակազդող՝ արաբ դերակշռութեան...:

Բայց ի՞նչու կը պաշտպանէ Ճէմալ փաշա ջարդարարները, 600,000 Հայ զոհերուն դէմ ցոյց տալով մէկուկէս միլիոն Քիւրտերու եւ Թուրքերու բնաջնջումը: Ի՞նչպէս կ'ենթադրէ եւ հրապարակաւ հարցում կ'ուղղէ Համաձայնականներուն թէ՝ Մուսա Լեռան, Զէյթունի եւ Ուրֆայի «ապստամբութիւնները» մասնաւոր ազդանշանի մը արդիւնք էին Համաձայնականներուն կողմէ տրուած՝ երբ Թուրքերը զբաղած էին Տարտանէլի եւ Սուէզի մէջ: Ճէմալ փաշա չէ՞ր գիտեր թէ ինքնապաշտպանութեան հերոսամարտեր էին այդ տեղերը պատահած դիմադրութիւնները, որովհետեւ Հայերը գիտէին թէ անպայման պիտի կոտորուէին աքսորի ճամբուն վրայ:

Ճէմալ փաշա կը պատմէ նաեւ իր ներկայութիւնը 1913ի հայ գրի գիւտի յոբելենական հանդէսներէն մէկուն՝ «Փրթի Շան»ի մէջ, ուր ջերմ խօսքեր ըսած է, թէեւ ուրիշ բաներ կը խորհէին...: Ուրիշ աղբիւրէ գիտենք արդէն թէ ամբողջ Թուրք եռապետութիւնը ներկայ եղած է նոյն առթիւ մայր եկեղեցիի հանդիսութեանց, երբ բեմին վրայ կը գտնուէր Այրուբենը եւ Կոմիտասի 120 հոգինոց խումբը հրաշալի համերգ մը կուտար... Ա՛խ, ինչպէս չենք գիտցեր այն ատեն զանազանել քաղաքավարութիւնն ու քաղաքագիտութիւնը:

Այլապէս շահեկան է վերջաւորութեան մէջ Հայերուն ուղղուած խորհուրդը. — Հայաստանի Հանրապետութիւնը բարեկամ պէտք է ըլլայ Թուրք եւ դրացի միւս հանրապետութեանց, աչք տնկելու չէ անոնց հողերուն: Հայերը պէտք է հրաժարին վեց նահանգներուն Հայաստան ըլլալուն ցնորական գաղափարէն: Զաւէն պատրիարք Թող գործիք չըլլայ Ցոյներուն ձեռքը: Թուրքիա բնակող Հայերը պէտք է ցոյց տան իրենց բացարձակ հաւատարմութիւնը, ինչպէս եօթանասուն տարի առաջ էին...:

Իրապէս կը գործադրուին Քէմալ փաշայի օրով այն ամէնը, ինչ որ Ճէմալ փաշա կ'առաջարկէր: Միայն ռուսական կեդրոնէն բաժնուելու եւ անոր դէմ պատուար կանգնելու յոյսը չէ իրականացած դեռ:

— Իսկ այն Հայերը որոնք կը փափաքին անպայման Հայաստանի քաղաքացի ըլլալ, թող երթան Հայաստան... կ'ըսէ Ճէմալ փաշա:

Շատ ճիշդ, բայց երբեւ երբեք չէ կրցած խորհիլ որ 800,000 անտուն դարձած Սփիւռքի Հայերուն քաղաքական դատը չան քարոզներով չի լուծուիր:

×

Ինչ կը վերաբերի Թվէրտոխլեպովի մը չնաշխարհիկ տեղեկագրին՝ ռուսական սպաներու անունով, Թարգմանեցինք քար դրած մեր սիրտին վրայ, որովհետեւ հաւատացած էինք կողմնակալութեան եւ խեղաթիւրման, այլ եւ հաւանաբար ստիպման տակ գրել տրուած ըլլալուն, քանի որ այդ թըշուառները գերի ինկած էին Թուրքերուն ձեռքը: Բայց հետաքրքրական է տեղեկագիրը այն ուղղութեամբ թէ՝ ինչ բաներ ըսել տալ կ'ուզեն Թուրքերը Հայերու հասցէին, օտարի մը բերնով: Թվէրտոխլեպով կ'երեւի թէ լուսնին մէջ կ'ապրէր եւ բոլորովին անտեղեակ էր, մինչեւ Կարին գալը, Հայկական բարձրաւանդակի վրայ ապրող ժողովուրդներու պատմութեան, որովհետեւ եթէ նոյնիսկ 1915ի եղեռնը պատահած չըլլար՝ ճիշդ իր գալէն քանի մը ամիս առաջ, պէտք էր գիտնար թէ նոյն այդ Կարինի նահանգին եւ Երզնկայի մէջ ինչեր տեղի ունեցած էին Թուրքերու եւ Քիւրտերու ձեռքով, դարեր շարունակ, Ճէլալիներու սարսափի շրջանէն ալ առաջ մինչեւ Ղուղուլջանի գայմագամ Շահ-Հիւսէյինի ահաւոր չարագործութիւնները 1870ական թուականներուն, կամ Համիտեան արիւնոտ օրերը, այդ կարմիր Սուլթանին աշխարհահռչակ օրերը... Թվէրտոխլեպովի վկայութիւնները փողոցէն կուգան եւ անցորդի խօսքեր են միայն: Մենք կը յիշեցնենք, նոյնինքն ենթակային այս ինքն Օսմանեան կառավարութեան վկայութիւնները, նկատի ունենալով այն հրամանագրերը, որոնք ժամանակին ստորագրուած են Ալի Մահմուտ Նէճիմ, Միտհատ, Մուհամմէտ Րիւշտի եւ Հիւսէյին Ավնի, նախարարներէ, եւ ղրկուած Կարինի կուսակալին, որպէսզի հեռացնէ «իր հայրն ու մայրը եւ կինն սպաննող» Շահ-Հիւսէյին գայմագամը Երզնկայի գաւառէն, «որ հարիւրաւոր սպանութիւններ գործող, քիւրտ աւազակներու գլուխ դարձած՝ քրիստոնեայ ժողովուրդը կեղեքող» եւն մէկն է: (Տեղեկագիրք 25 տարուան բողոքագրերու Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանի առ Բարձր. Դուռն):

Բայց, ի՞նչ կը սպասենք ուրիշ խեղճամիտ զինուորին բերանը «Հայերը ամբողջութեամբ մաքրուելու էին Թուրքերուն կողմէ»ի նման խօսքեր դնող մարդակերպներէ...: Ամէն պարագայի մէջ կ'արժէր որ այն օրերուն պաշտօնի վրայ գտնուող անձեր արտայայտուէին մասնաւորաբար յիշուած անցքերու մասին եւ բացատրէին Թվէրտոխլեպովներու դերը եւ անոնց երկերեսութիւնը: Վերջապէս հայ ցեղը, հայ կինը, հայ մտաւորականութիւնը եւ կուսաղները անարգող այս «պաշտօնական» վկայութիւնը պէտք է ճշդել տալ:

Մերձաւոր Արեւելքը քանի տարիէն օտար խարդաւանքներէ ազատած եւ դրախտի մը վերածուած տեսնելու մաքով, Ճէմալ փաշա ծրագիր մը կը ներկայացնէ, որ շատ ուշ մնացած է...

Ճիշդ է որ մինչեւ հիմա մեր վճռերէն օգտուողները օտարները եղան եւ Արեւելքը օգտագործուեցաւ, վնասուեցաւ: Բայց, Թուրքերը տակաւին չե՞ն ըմբռնած թէ ի՞նչը ինչէն ծագեցաւ:

Գրքին վերջին տողը սա է. — «Ես եւ իմ հայրենակիցներս պատրաստ ենք միշտ լուրջ վիճաբանութեան մտնելու ամէն անոնց հետ, որոնք որ եւ է աւելի լաւ լուծում կրնան առաջարկել»: Բայց Ճէմալ փաշան ինքն իսկ Թաղած չեղա՞ւ լուծման ուրիշ որ եւ է ելք, երբ ամբողջ հայկական դատը կ'ամփոփէր Կովկասի մէջ:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն երէց, արդեօք մեղք մը գործած կ'ըլլա՞մ «գեղեցիկ կին եմ» ըսելով:

— Այո, տիկին, Ս. Գիրքը կը պատուիրէ սուտ չխօսիլ:

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅԵԼՔԸ

«Եւ մեծ շինեցուք սուրբ զխորանն լուսոյ»:

Անցեալ տարի տօնուեցաւ Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան 1500ամեակը: Այդ առթիւ, մեր մշակոյթի կատարած նուաճումներու մասին բազմաթիւ յօդուածներ երեւցան հանդէսներու, պարբերականներու եւ օրաթերթերու մէջ, որոնց ստուարագոյն մասը նորութիւններ չունենալով մէկտեղ, դարձեալ շահեկան էին, եւ մեծապէս նպաստաւոր եղան:

Նպաստաւոր կ'ըսեմ անոր համար, որ մեր հայրենիքէն դուրս, մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը որ թէ ահաւորութեամբ եւ թէ տեւողութեամբ աննախընթաց դժոխք մը ապրեցաւ, հնարաւորութիւն չունեցաւ սերտելու իր ազգային քաղաքակրթական այդ արժէքները: Անոնք աւելիս հպարտ պիտի դարձնէին զինքը հայ մնալու ու հայ ապրիլ կամենալու իր պայքարին մէջ:

Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան եւ մասնաւորապէս Ե. դարու գրական յեղաշրջումները բացատրող յիշեալ հանդէսներէն եւ գրութիւններէն վերջ, մօտաւորապէս ամիս մը առաջ, Հայ Մշակոյթի տօնին առթիւ, Փարիզի մէջ «Համազգային»ի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ հայ ճարտարապետութեան տօնը, ուր բանախօսեցին երկու հեղինակաւոր մասնագէտներ, Փրոֆ. Շարլ Տիլ եւ Հ. Գաբրիէլ Նահապետեան:

Ի՞նչպէս արտայայտուած են անոնք այս պերճ նիւթին շուրջ, կամ ի՞նչ կարգի խանդավառութեամբ մը ներկայացուցած են հայ ճարտարապետութեան պատմութեան տիրական ու ծաւալուն շնորհքը:

Ունկնդիրները գիտեն, բայց շատ ցանկալի էր որ սոյն ալ առիթ մը դառնար, ու մեր մտաւորականութիւնը բարեհաճէր քանի մը յօդուածներ շնորհել մեր երիտասարդութեան մատչելի թերթերու եւ հանդէսներու մէջ: Մանաւանդ որ հայ ճարտարապետութիւնը, իբրեւ հայկական մշակոյթի մէկ մայր ճիւղը՝ ամէնէն աւելի անծանօթ կը մնայ մեր գոյութեան ուտն ու ամէտը կազմող այժմու սերունդին:

Այս համոզումով է որ, հակառակ գրառումներու բացարձակ արգելք հանդիսացող պարագաներուս, կը ջանամ գոնէ համառօտ փորձ մը կատարել յիշեալ հարցին շուրջ:

Կրնա՞մ օգտակար ըլլալ: Կը խորհիմ:

×

ԱՆԾԱՆՕԹ ՇՐՋԱՆ

Հայաստան, Ասիոյ արեւմտեան ափունքին վրայ տարածուող բաց երկիր մըն է, որ սկիզբէն ի վեր ցեղերու ճանապարհ եղած է: Եւ հետեւաբար հայ ժողովուրդի կեանքը եղած է ուրիշ երկիրներու եւ ցեղերու հետ ունեցած բիւրաւոր ընդհպումներու պատմական կեանքը:

Դարձեալ Հայաստան սախական քարտէսին վրայ, շատ հինէն մրցակցութիւններու կամուրջ, աղբիւր, թատերաբեմ եւ հայածական ասպարէզ երկիր մը եղած է: Ու հետեւաբար, հայ ժողովուրդը ուրիշ ժողովուրդներու հետ ներգաղթով, պատերազմով, նուաճումով, քաղաքականօրէն, բարքերով, կրօնքով եւ մշակոյթի հաղորդակցութեամբ շարունակ շփում ունեցող ժողովուրդ մը եղած է:

Դիւրին է հասկնալ ուրեմն որ, Հայու պէս բնտանի ցեղ մը, երբ այս կարգի ընդհպումներ, շփումներ կ'ունենայ բազմազան ազգերու հետ, հետեւի կը լեցնէ, կը հարստացնէ, կ'ընդարձակէ իր լեզուն, իր կրօնքին, իր արուեստին, նոյն իսկ իր ազգաբանութեան հատուածները ճոխ կերպով:

Այս ուղղութեամբ, երբ խնդիրը հայ ճարտարապետութեան արուեստին վրայ դառնայ ու մենք մտնենք անոր հնօրեայ, անոր վաղեմի կեանքին մէջ, փնտռենք սկզբնաւորութիւնը, անմիջապէս կը զգանք որ դեռ շատ մութ կէտեր ունինք, բացատրութեան կարօտ խրթնութիւններ կան: Այսուամենայնիւ, բոլոր բախումներու, բարդութիւններու խորութեան մէջ իսկ, կրնանք նշմարել այն հունը որ Հայուն է, զոր Հայն է ձեւաւորեր ու զարգացուցեր, ազնուական մտածումի ճարպիկ կարողութեամբ:

Մեր ազգային կեանքի կորովը, թշնամիներուն դիմադրելու խանդավառ աշխուժութիւնը, շատ վաղնջական օրերուն իսկ ծներ են դիցաբանական դէմքերու հէքեաթներ: Առասպելային խանդաղատանքը որ կը խլրտի ու կը սաւառնի այդ հէքեաթներու անդին փշուրներուն մէջ, մեզի կը զգացնէ անառիկ բերդերու, ստորերկրեայ դիմացկուն անցքերու եւ քաղաքային ուրիշ ամրութիւններու բեղնաւոր շրջան մը, ուր հայ ճարտարապետութիւնը իր գեղեցկութեան ձգտումներուն սկիզբն է դրեր, եւ որուն վրայ դարերու քարացած բարդութիւնը կը ստիպէ մեզ որ զայն այլ եւս կոչենք միայն հայ ճարտարապետութեան անծանօթ շրջան:

ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

— Դ —

Ծովային սպառազինութեանց խորհրդաժողովը որ աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր նիստեր կը գումարէ Լոնտոնի մէջ, չկրցաւ որ եւ է եզրակացութեան գալ: Տարակարծութիւնը բաւական մեծ է, մէկ կողմէ անգլիական եւ ամերիկեան պատուիրակութեանց, միւս կողմէ՝ ճափոնականին միջեւ: Այդ տարակարծութիւնը կը վերաբերի ծովային ուժերու թէ՛ քանակին եւ թէ որակին: Քանակի տեսակէտէն՝ Ճափոն դրած է հաւասարութեան սկզբունքը: Այսինքն՝ փոխանակ 5:5:3 համեմատութեան, ունենալ 5:5:5 համեմատութեամբ ծովային ուժեր: Ուրիշ խօսքով նոյն տարողութեամբ նաւեր ունենալ: Ուստի, կ'ուզէ արմատապէս փոխել ներկայ դիրքը Անգլիոյ, Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ: Այդ համեմատութիւնը հաստատուած էր 1921ին՝ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին: Վաւերացուեցաւ 1930ին՝ Լոնտոնի խորհրդաժողովին:

Ասկէ անկախ, ճափոնական պատուիրակութիւնը կը ձգտէր ապահովել որակի տեսակէտէ մասնաւոր բաժանում մը, իրեն վերապահելով իրաւունքը՝ աւելի փոքր միաւորներ ունենալու, որոնք անհրաժեշտ են պաշտպանողական պատերազմի մը համա, մինչ Անգլիացիները, բայց մանաւանդ Ամերիկացիները կը պնդեն սա մանաւորում դնել ե՛ւ այս տեսակէտէն, որպէսզի Ճափոնը հարկադրուի մասնաւոր ձեւով մեծ նաւեր չինել:

Եւ սակայն, ծովային սպառազինումի արհեստագիտական կողմերը սերտօրէն կապուած են շատ մը քաղաքական խնդիրներու հետ՝ որոնք կը հա հագրգռեն վերոյիշեալ պետութիւնները: (Իրականին մէջ, Լոնտոնի խո հրդաժողովին կը ջանային լուծել քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ, որոնք կը հետաքրքրեն Ծայրագոյն Արեւելքն ու մեծ Ովկէանոսը):

Այն հաւասարակշռութիւնը որ հաստատեց, 1922ին, Ուաշինկթը խորհրդաժողովը, շատոնց խանգարուած է Ճափոնի կողմէ: Ամերիկ պատուիրակութեան ուժգին պնդումին վրայ, խորհրդաժողովը երկու բեւոր սկզբունքներ ընդունեց Ծայր. Արեւելքի մէջ. 1. Ամբողջական անկ խութիւնը Չինաստանի եւ 2. Չինական հողին վրայ առեւտուրի ազա տութիւն բոլոր ազգերուն համար:

Հետեւաբար, կարգ մը պետու թեանց, բայց մասնաւորապէս Ճափ նի ախորժակին դէմ արգելք մը, պէտք չձգտի իր բացարձակ ազդեցու թեան ենթարկել Չինաստանը եւ շահերուն չծառայեցնէ Չինաստա նը:

1920էն վերջ, Ճափոն անվիճելի ւով մը ոտնակոխեց այդ երկու սկզ բունքները: Այսօր ոչ մէկ կասկ կայ որ անոր նպատակները շատ ռու կ'երթան, — ստանձնաբար քացնել եւրոպական ազդեցութ Չինաստանէն, եւ, եթէ կարելի է, բողջ Ասիայէն, ստեղծելով Մոն նոր վարդապետութիւն մը, հետեւ եալ կարճ նշանաբանով, — «Ասիա Ասիացիներուն»:

Բայց կասկած չկայ, որ ճափոնական այս քաղաքականութիւնը իր դէմ ունի եւ պիտի ունենայ այն պե տութիւնները, որոնք շահագրգռուա են Ծայր. Արեւելքի եւ Խաղաղակա կացութեամբ: Այսինքն Անգլիան, Մ Նահանգներն ու Ռուսիան: Այս պայ քարին սրումը մենք կը գտնենք Լոն տոնի վերջին ծովային խորհրդաժ ղովի վիճաբանութեանց մէջ:

Մինչ մէկ կողմէ Ճափոնի եւ մի կողմէ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մի ջեւ այդ պայքարը դեռ անորոշ թեամբ մը քօղարկուած է, Ճափոն եւ Խորհ. Ռուսիոյ միջեւ մղուա պայքարը շատ բացայայտ է ու բոլ րովին անվիճելի: Տարիներէ ի վեր Ճափոնցիները գրգռիչ վերաբերու մը ունին դէպի Խ. Ռուսիան: Ստեղ ծելէ յետոյ իրենց հովանաւորեա — Մանչուրիան — անոնք կղզիացու ցին Խաղաղականի միակ ռուսակ նաւահանգիստը՝ Վլատիվոստո ռուսական միւս ասիական հողերէն Սիպիրի եւ Վլատիվոստոկի մի հաղորդակցութեան միակ ճամբ Ամուր գետն է, — ճամբայ մը շատ երկար կը տեւէ եւ ձմեռը ենթ կայ է բնական տարրերին, որոնք վ ամիս չարունակ անգործածելի դարձնեն զայն:

Ռուս-մանչուրական սահման վրայ բախումները յաճախադէպ դարձած: Ռուսական եւ ճափոնակ թերթերը ամէն օր լեցուն են դի նագիտական խօսակցութեանց լու րով: Ճափոն տարիներէ ի վեր, Ա

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Զիլինկիրեանին փոխարինում է վերեւ յիշատակուած Արեղնազով Ալեքսանեանը, որ տասնըմէկ տարի շարունակ ղեկավարեց հմտութեամբ եւ համբերատարութեամբ Արամեան եւ Ս. Աննայեան միացեալ՝ ուսանող եւ ուսանողուհի դպրոցները: 1896—1907 թուականները համարւում են Արամեան դպրոցի ոսկէ շրջանը: Ս. Աննայեան օրիորդաց դպրոցը ունէր չորրորդ դասարան. տղայոց եւ օրիորդաց դպրոցները միասին ունէին 250—275 աշակերտ-աշակերտուհիներ: Արեղնազով Ալեքսանեանը միաժամանակ տնօրէն է կարգւում Թաւրիզի երկթաղի երկսեռ դպրոցների՝ Արամեան եւ Ս. Աննայեան, ինչպէս եւ Լիլաւա թաղի Հայկազեան-Թամարեան: Նա կարողանում է կարգի բերել այդ դպրոցները:

1898ից թեմի առաջնորդն էր Սահակ եպիսկ. Այվատեանը, որի օրով իւրաքանչիւր թաղի դպրոց առանձին էր վարում դպրոցական գործը, հետեւապէս եւ Ալեքսանեանը ղեկավարում է այնուհետեւ միայն Արամեան-Ս. Աննայեան դպրոցը:

Ալեքսանեանի օրով է Արամեան դպրոցը կազմակերպել իր աշակերտական եւ ուսուցչական ճոխ գրադարանները, այլ եւ բնագիտական հաւաքածու թանգարանը, որ ամենահարուստն է իրանահայ դպրոցների մէջ: Դժբախտաբար 1901 թուին Արամեան-Ս. Աննայեան դպրոցը յայտարարւում է սնանկացած, որովհետեւ սրանք էին դուրս բերել իրենց այն աշակերտական տները, որոնց մօտ տասնէոր տրուած դպրոցապատկան պատկառելի գումարները, մօտ 25 հազար թուման:

Արամեան դպրոցի նիւթական վիճակը քայքայուելով, կրճատւում են բարձր դասարանները: 1906ին փակւում են տղայոց Ե. եւ օրիորդաց Դ. դասարանները, հրաժարւում է եւ հոգաբարձական պատկառելի անցեալ ունեցող աղա Զաքար Նազարէկեանը: Դրամի սղութիւնը հարկադրում է հոգաբարձութեան 1907—1908ից սկսած միացնել տղայոց եւ օրիորդաց դպրոցների դասարաններն ու ստորին բաժանմունքները: Այդ շրջանում դպրոցի տնօրէնն էր Վահան Բժշկեանը, ճեմարանաւարտ, որին երկու տարուց յետոյ փոխարինում է Ալեքսան Տէր Վարդանեանը, որ եւ եռանդով վարում է իր պաշտօնը տասը տարի շարունակ, 1909ից մինչեւ 1919: 1919—20 ուս. տարուանից մինչեւ այսօր Արամեան դպրոցի տեսուչն է Միքայէլ Ստեփանեանը, մի համեստ գործիչ: Դպրոցը այժմ եռսեռեան է եւ վեցամեայ, իսկ աշակերտութեան թիւը վերջին տարիներ տատանւում է 180—210ի միջեւ: Անցեալ տարուանից դպրոցը Սաքս իրանական անունը ստացաւ եւ կիրառում է պետական ծրագիրը՝ չորս թականի 121 իրանցիէ եւ 95 Հայերէն դասով:

Վերջին քառորդ դարում Ատրպատականի թեմական առաջնորդն է Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանը, որի չխոնջ եւ եռանդուն գործունէութեան շնորհիւ կանոնաւոր ընթացք ստացան բովանդակ թեմի գործերը եւ դպրոցները, դրանց թւում եւ Արամեան յոբելեար դպրոցը:

Բ.

Խօսենք այժմ դպրոցի տնտեսական վիճակի մասին: Քսանհինգ հազար թումանը կորցնելուց յետոյ՝ Արամեան դպրոցը իր մնացած փողերով գնեց Ղարաղաղում երեք «ազգային» կոչուած գիւղեր՝ Նորաշէն, Ցոյժ եւ Ձեղլիս, որոնցից ներկայումս տարեկան հազիւ 150 թուման եկամուտ է ստացւում. ապա հոգաբարձութիւնը 1914ին նորոգեց Արամեան թատրոնը, որ եկամուտի կարեւոր աղբիւր էր հանդիսանում մինչեւ վերջին տարիները:

Պէտք է յիշատակել, որ թատրոնի շինութիւնը քաղաքի կենտրոնում չէ կառուցուած, օրինակ Քարաշէնի կամ այժմեան Փահլեւի պողոտայի մօտերքում, այլ ցցուած է մի խուլ փողոցում, Առաջնորդարանին եւ դպրոցին կից. թատրոնի նկուղանման շինութիւնը եւ նրա բեմը չեն համապատասխանում արդի բեմական եւ գեղարուեստական ճաշակի պահանջներին:

1913ին կատարուեց Արամեան դպրոցի 60ամեայ յոբելեանը, հոգաբարձութիւնը այդ ժամանակ դպրոցի շէնքի հիմնարկութեան թուականն էր ընդունել իբր հիմք նրա գոյութեան (1853), որ ի հարկէ սխալ էր, քանի որ դեռ դրանից 18 տարի առաջ, ինչպէս տեսանք 1835ին դասաւանդում էր Հռչակաւոր Թաղիադեանը եւ դա Թաւրիզի միակ եւ անդրանիկ դպրոցն էր, որի սեփական շինութեան հիմքը դրուեց 1851ին եւ լրացաւ 1853ին: Վերոյիշեալ յոբելեանը դպրոցին տուեց 11—12 հազար թուման, որ եւ ծախսուեց Արամեան թատրոնի շինութեան վրայ. Արամեան թատրոնը, որ 6—8 հարիւր թուման տարեկան եկամուտ էր բերում, վերջին տարիները ոչ միայն եկամուտ չէ բերում, այլ եւ նորոգութեան ծախք է խլում տարեկան 150—200 թուման...

Դպրոցապատկան Աստուածածնի մատուռը շահ չի բերում, քանի որ տրուած է կապալով մի Թուրքի, որ հոգում է ջրի ծախսը եւ արդիւնքն էլ ինքն է վերցնում: Արամեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը Ս. Աստուածածնի եկեղեցու (Բերդաթաղի) ծախքերը հոգալուց յետոյ հազիւ 50 թուման զուտ օգուտ է ունենում: Թոշակներից տարեկան գանձւում է 1200 թուման, որոնցից պահողներից, Ազգ տարիներում ընկերութիւնից եւ Թաւ Հայ կանանց Միութիւնից տարե 200 թուման, օղիի տուրքից՝ 150 թուման, զանազան ձեռնարկներ 5—6 հարիւր թուման, պատահ նուէրներ բարերարներից եւ ննջ եալների յիշատակին տարեկան 100 500 թուման. դպրոցի տարե պիւտճէն է 3500 թուման, իսկ եկ մուտն է մօտ 2700 թուման, հաշուելով եւ պետական նպաստ տարեկան 240 թուման, ուրեմն իւ քանչիւր տարի դպրոցը բաց է նում 800 թուման: Անհրաժեշտ է այս կրթական հաստատութիւնը ապահովուած, եւ տարեկան գէթ 200 թուման հաստատուն եկամուտ նայ, թոշակներից բացի: Դրա համ հարկաւոր է մի չօշափելի գումար րի տոկոսները իւրաքանչիւր ծածկէին գոնէ դպրոցի տարեկան ցը: Անցեալներում բարերար մարդ հանդէս կը գային եւ կը յաւերժ ցնէին իրենց յիշատակը:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(3)

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Եկաւ, չեկաւ, հաստ, Մոսկուա վերադարձաւ, հեռագրեր է, Պերլինի արճարանի մէջ են տեսեր: Նամակ եկած է փրակայէն, ցանկը ուղեր է, ցանկը Հայաստանէն է առեր, Փարիզ եկեր Լոնտոն է գացեր, ո՛չ վիէննա-յէն Ցուրիխ է հեռագրեր ···

Եկա՛ւ···

Ժողով, հաւաքոյթ, խորհրդակցութիւն, քննութիւն, հինգ փրանք տուր — արձանագրութիւն:

Կարկտուք, գոյքեր ու պատրաստութիւն, լամբակի նշանակներու հայթայթում ···

— Խնամի ժամն սոխ ունիմ, տամ քեզի քաշ մը:

— Բարեկամ, մենք Հայաստան կ'երթանք, արդէն ես ալ ունիմ երեք քաշ սոխ, երկու քաշը ծախել կ'ուզեմ, բեռ չըլլայ համբան:

— Ես ալ արձանագրուած եմ, եւ վերաչինացին ալ անդամ գրուեցայ երէկ:

— Մեր գիւղը չինուած է արդէն, մեր տունն ալ պատրաստ ···

— Ես ալ պատրաստ եմ, կ'ըսէ ուրիշ մը, նոյն իսկ առջի օր երբ տէր-տէրը օրհնելու կուգար մեր տունը, կամացուկ մը դուռը գոցեցի ···

— Հա՛, ես չէնք չնորհք վռնտեցի:

— Ես ալ հինգ փրանք նետեցի կոնակին, բարեբախտաբար ձեռքս խմորոտ էր, ափիս մէջ մնաց:

— Օ՛, երէկ ես ալ Աստուածածնի պատկեր մը պատռտեցի ու աղբամանը նետեցի, եկուր տես ···

— Ես տղաս մկրտել չեմ տուած, հարցուցէք իրեն:

— Ես ալ կարմիր պսակով ամուսնացայ, պսակի մէջոցին, մոքէս «էնթէրնասիոնալ»ը կ'երգէի ···

— Իսկ ես, մէջ կը նետուի Դիմոս աղան, տղաս հայ դպրոցէն քաշեցի առի, հոն Դաշնակի հայերէն կը սորվեցնեն եղեր ···

— Ընկեր, դուն Հայաստան չես կրնար երթալ, անցած օր Դաշնակցականի մը բարեւ ես տուեր, վկաներ կան:

— Սուտ են ըսեր, այդ մարդը Հնչակեան էր:

— Միեւնոյնն է, Հնչակեաններն ալ ժամանակին անկախ Հայաստան են ուզած: Անոնց հետ ալ արգիլուած է խօսիլ:

— Հապա ես, քրոջս բարեւ չեմ տար, քանի որ իր տագրը Դաշնակցականի մը ձգած տունն է վարձեր···

— Ընկերներ, առջի կիրակի եկեղեցի գացի, եւ առանց սանթիմ մը ձգելու պնակին մէջ՝ դուրս ելայ···

— Ինծի ալ տէրտէրը նշխարք մը տուաւ, տուն բերի եւ մեր կատուին տուի որ ուտէ, Սիմակ քուրիկն ալ տեսաւ ···

— Ծ՛ս, օ՛, չէք կրնար գուշակել թէ, ինչ աղուոր դաս մը տուի պատարագամատոյն: Նարինջ գնելու էի գացած շուկան, փնտռեցի կեղեւը համուած տեսակէն, չգտայ, սոսր վրայ գնած նարինջներուս կեղեւները հանեցի ու գետինը նետեցի եւ կոխկռտեցի, պատուիրեցի մարդուն ալ որ, ուրիշ անգամ «կարմիր» կեղեւով նարինջներ ծախէ ···

— Լաւ դաս ես տուեր, քաղաքացի Մելքոն, դուն առանց վիզայի կրնաս Հայաստան մտնել:

— Խորհրդային Հայաստան ըսէ բարեկամ, արգիլուած է միայն Հայաստան ըսելը:

— Ներողութիւն ընկեր, ես դեռ նոր արձանագրուեցայ ներգաղթին:

— Ես, գիտէ՞ք, օ՛ ինչ աղուոր բան եմ ըրեր ··· աղջկանս անունը Մասիս դրի ···

— Մեղա՛յ ըսէ, անիկա Դաշնակի ամիս է···

— Ես ալ Արամիս անունը Կուչկովաքիի փոխեցի:

— Հընկերներ, մէկ մէկ հատ տոմս գնեցէք, ներգաղթի ֆոնտին համար է, կը ձայնէ երիտասարդ մը յանկարծ:

Պարոն, ես անցած շաբաթ, նոյեմբերեան տօնի տոմսերէն երեք հատ եմ գնած եւ հանդէսին ալ ներկայ եղած եմ: Նոյն իսկ ծափ զարկած ամենս մատս վնասեցի, տես կապուած է: Ահա տոմսերն ալ քովս են տակաւին:

— Մակար էմմի, մէկ հատը ինծի կուտա՞ս այդ տոմսերուն:

— Հա՛, քեզի տամ, վիզա են, վիզա սանք: Մէկը ինծի, երկրորդն ալ աղջկանս համար է, իսկ երրորդը հա՛, երբ աղջիկս կարգեմ, օժիտ պիտի տամ փեսիս, օժի՛տ:

— Երանի՜ իրեն ···

Այս միջոցին հեռուէն խումբ մը տղաք կ'երգեն

Կոմսոմոլում գրուած ենք,
Կուլակի դէմ լարուած ենք,
Ձեռքէն քաշենք նիւթեղէ՛ն
Ուտենք խմենք քէյֆ անենք:

Ու բոլոր խօսակցողները, մէկէն, ծոցերէն դուրս կը քաշեն մէյմէկ կարմիր տետրակ — գին 2 փրանք — ու կը սկսին երգել.

Նոր կենցաղը եկել է
Գիւղը հաւկիթ ներկել է
Հաւերուն գործ չի մնա՛յ
Աղջիկ, տղայ խառնել է:
Քրիստոս, Մովսէս փուն բան է
Տէրտէր մէրտէր սուտ բան է
Պսակ կնունք «փարա տո՛ւր»
Միւռոնը պուտ մը իւղ է···

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

սիոյ այդ մասին մէջ պատերազմական վիճակ մը կը պահէ:

Խ. Ռուսիան եւս, իր կարգին, կը պատրաստուի հաւանական պատերազմի մը, միայն մէկ տարբերութեամբ: Մինչ նախկին ռուսեւճափոն պատերազմին ամէն ինչ կուգար եւրոպական Ռուսիայէն, այժմ բոլոր միջոցները ի գործ կը դրուին, որ բանակը կարենայ պատերազմիլ՝ տեղին վրայ հայթայթելով իր պէտքերը: Այսուհանդերձ, Սիպերեան երկաթուղին արդէն իսկ զոյգ գիծով է ու կրնայ օգտագործուիլ պատերազմի մը պարագային, աւելի սերտօրէն կապելով Ծայր. Արեւելքը Ռուսիոյ ներքնամասին հետ:

Ճափոնցիները մեծ ճիգ կը թափեն, — միանգամայն յառաջանալով Չինաստանի մէջ — կազմելու համար հակաբոլշեւիկ ճակատ մը Ճափոնի, Մանչուրիոյ եւ Չինաստանի զինակցութեամբ: Այս տեսակէտէն մեծ ուժ կուտայ Չինաստանի ճափոնասէր կուսակցութիւնը, որ կազմուած է ու կը պահպանուի ճափոնական միջոցներով: Իսկ բոլշեւիկեան քարոզչութիւնը կը հովանաւորուի աղքատ ու թշուառ գիւղացիներուն կողմէ: Իրերու այս ընթացքով, գրեթէ անկարելի է որ Ճափոն ու Խ. Ռուսիան լրջօրէն չբախին:

Բայց, հոս եւս, ինչպէս խաղեւհապէտ վէճին մէջ, մասնաւոր նշանակութիւն պիտի ունենայ Անգլիոյ դիրքը:

Իրականին մէջ, անգլիական շահերը վտանգուած են թէ Խ. Ռուսիայէն եւ թէ Ճափոնէն: Կասկած չկայ այլ եւս որ Միջին Ասիոյ մէջ օր օրի կը ծաւալի ռուսական ազդեցութիւնը: Բոլշեւիկեան քարոզչութիւնները ընդդէմ «եւրոպական աշխարհակալութեան», յաջողապէս մուտք կը գործեն ամբողջ կեդր. Ասիայէն մինչեւ Հնդկական Ովկէանոս: Իրանի, Աֆղանիստանի, Թիպէթի, նոյն իսկ Հնդկաստանի եւ Հնդկաչինի մէջ, այդ քարոզչութիւնները կը յաջողին, միւս կողմէ, Ռուսիա բնակչութեան այնպիսի աճում մը կուտայ, որ 168 միլիոնը 20—30 տարի վերջ պիտի հասնի 300 միլիոնի:

Ինչ ալ ըսուի, բոլշեւիկները, ի վերջոյ, ստեղծեցին ու կը զարգացնեն ճարտարարուեստ մը, որ մօտաւորապէս պիտի սկսի մրցիլ համաշխարհային շուկային մէջ՝ սպառնալով անգլիական շահերուն:

Նոյնը կ'ընէ Ճափոնը: Ան կը թափանցէ ոչ միայն համասխական իր գաղափարներով, այլ եւ իր զինեալ ուժերով եւ առեւտրական մրցակցութեամբ: Ճափոն, սակայն, գիտէ ու կը խոստովանի թէ պէտք չէ խոցել Անգլիան: Նոյն իսկ ան պաշտօնական յայտարարութեամբ մը, յունուար 7ին, կը խօսէր Անգլիոյ հետ հասկացողութեան մը անհրաժեշտութենէն: «Էօվր» կը գրէր վերջերս թէ Իտրնի արտաքին նախարար նշանակուելէն յետոյ բանակցութիւններ սկսուած են անգլեւճափոն դաշնակցութեան մը համար: Անգլիական կառավարութեան յայտնի է որ Չինաստան չուտով պիտի ճանչնայ Մանչուկօն: Հընարաւոր է նաեւ դաշնակցութիւն մը Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ: Այս պայմաններուն մէջ, Լոնտոն հակամէտ է ճանչնալու «Ճափոնի տնտեսական դերակչռութիւնը Չինաստանի մէջ»: Այդպիսի գործողութեան մը նշանակութիւնը չատ մեծ է: Ճափոնի հետ դաշնակցութեան մը պարագային Անգլիա սերտօրէն պիտի յարաբերի ճափոնեւգերման բարեկամութեան հետ:

Բոլշեւիկեան մամուլը, միւս կողմէ, կը չարունակէ ահազանգ հնչեցնել Ճափոնի աշխարհակալութեան վտանգի մասին: Վտանգ մը զոր ուղղուած ցոյց կուտայ եւրոպական բոլոր պետութիւններու դէմ:

Անգլիա դեռ կը լռէ: Ու կարծէք որ եւ է որոշ դիրք չունի տակաւին: Լոնտոնի մէջ կը դիտեն ու կ'ուսումնասիրեն:

Թէեւ, Լոնտոնի խորհրդաժողովին ձախողումը մասամբ կը պարզէ թէ ի՛նչ կրնար տեղի ունենալ եւ ի՛նչ տեղի պիտի ունենայ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Փ. Կ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 19 յունուար (Յառաջ). — Ընկեր Ա. Ջամալեան որ Պուքրէշ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, այսօր կիրակի բանախօսութիւն մը տուաւ «Թոմիս» սրահին մէջ, նիւթ ունենալով «Հայաստանը եւ մենք»:

500է հասնող բազմութիւն մը մինչեւ դռները լեցուցած էր սրահը, լսելու համար բանախօսը:

Երկու ժամէ աւելի տեւող այս բանախօսութեան մէջ ընկեր դասախօսը պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հայաստանի փոխյարաբերութիւնները, վեր հանեց Դաշնակցութեան գաղափարները եւ ցոյց տուաւ անոր ընելիքը:

Ներկայ հասարակութիւնը մեծ գոհունակութեամբ մտիկ ըրաւ եւ ծափերով ընդմիջեց դասախօսը:

** Րաֆֆի Երիտ. Միութեան պատգամաւորական ժողովէն յետոյ, մասնաճիւղերը թիւով վեց, լծուած են մեղուաջան աշխատանքի: Վերջերս Պուքրէշի մէջ ընտրութիւնը կատարուեցաւ մասնաճիւղի վարչութեան. «Րաֆֆի»ներու կեդր. վարչութիւնն եւս իր կարգին լծուած է աշխատանքի եւ ամիսը անգամ մը մասնաճիւղերուն կը յղէ շրջաբերականներ, յիշեցնելով պատգամ. ժողովի որոշումները:

Կեդր. Վարչութիւնը որոշեց հրատարակել փոքր ամսաթերթ մը, խմբագրութեամբ փաստաբան Վահան Կեմճեանի եւ Վ. Պաճատուրեանի կողմէ, որ պիտի ծառայէ տարածելու «Րաֆֆի»ական գաղափարները իր անդամներուն մէջ, անոնց օրկանը ըլլալով:

ԼՔՈՒԱԾ ԳԻՒՂԵՐ

Հալէպէն 18 ժամ հեռաւորութեամբ Ճըսըր Շղուրի գայմագամութեան մէջ կը գտնուին Եագուպիէ եւ Ղընիա գիւղերը՝ իրարմէ հինգ-տասը վայրկեան հեռու եւ իւրաքանչիւրն ունի 150 տուն բնակիչ որոնք արաբախօս են:

Այս գիւղերուն բնակիչներ մինչեւ ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին ամբողջութեամբ գրեթէ լուսաւորչական էին, բայց հայկական ընդհանուր տեղահանութեան եւ ջարդի օրերուն Ֆրանչիսքեան լատին Հայերը առիթէն օգտուելով կը յաջողին լատինացնել գիւղին բոլոր Հայերը եւ կը տիրանան եկեղեցապատկան բոլոր կալուածներուն, որոնց մեծագոյն մասը կը վերաբերէր Երուսաղէմի եւ Կիլիկիոյ վանքերուն: Այժմ Ղընիայի բնակչութիւնը ամբողջութեամբ լատին է: Իսկ Եագուպիէի բնակչութեան դալով, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի եւ Հալէպի ազգային առաջնորդարանի կողմէ թափուած ջանքերուն շնորհիւ կարելի եղաւ թէ եկեղեցական կալուածները ետ առնել եւ թէ լատինացած Հայերը վերադարձնել իրենց մայր եկեղեցւոյ գիրկը:

Եագուպիէի եւ Ղընիայի մէջ լատին հայերը ունին մէկ-մէկ հոյակապ վանք, իրենց յարակից փառաւոր վարժարաններով, ուր ձրիաբար կը դաստիարակուին լատին եւ ոչ լատին մանուկները: Իսկ Հայերը դուրսը, 15 վայրկեան հեռու, ձիթաստաններու մէջ ունին Ս. Աննա անունով հին մատուռ մը:

Եագուպիէի մէջ հայ եկեղեցիի մը շինութեան ձեռնարկուած է, բայց այդ առթիւ սկսուած հանգանակութիւնը մեծ արդիւնք մը տուած չըլլալով, շինութիւնը թերաւարտ կը մնայ: Գիւղը ունի քահանայ մը՝ Թաղէոս քհյ. Մխիթարեան: Գիւղին կրթական գործը կը մատակարարուի Հ. Բ. Ը. Միութեան աջակցութեամբ: Երկու տարի է ի վեր բացուած է Նուպարեան վարժարանը՝ 100 աշակերտներով, երկսեռ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Պուքրէշի «Ունիվէրսուլ» օրաթերթը կը գրէ իր յունուար 15ի թիւին մէջ.—

«Մայրաքաղաքիս հայ գաղութը փափաքելով ցոյց տալ իր գորովը մեր երկրին հանդէպ, հանգանակութիւն մը կատարեց գաղութին անդամներուն միջեւ, աջակցելու համար Պեսարապիոյ սովեալներու օգնութեան:

Մինչեւ այսօր հանգանակուած է 300.000 լէյի գումար մը որով կարելի պիտի ըլլայ խնամել 80 մանուկներ մինչեւ յառաջիկայ յուլիս: Այս նպատակով հայ գաղութը համաձայնութիւն մը կնքեց Լէակընուլ Սփընթէյ Էքաթէրինա հիմնարկութեան հետ, որ մանուկները պիտի ցրուէ բնտանիքներու մօտ եւ պիտի հսկէ անոնց խնամարկութեան: Այս մանուկներէն 18ը անկարներ են եւ մասնաւոր կերպով պիտի խնամուին Սփ. Էքաթէրինա հաստատութեան մօտ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՃԻ ՅԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 21 յունուար (Յառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի հանդէսը — ի նպաստ նորաբաց մանկապարտէզին — տեղի ունեցաւ յունուար 19ին, կիրակի, Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, հակառակ անոր որ նոյն օրը եւ նոյն ժամուն Լիոնէզի սրահին մէջ, թատերական ներկայացում մը սարքուած էր, իբրեւ խաչահանում:

Հանդէսը բացուեցաւ «Արծիւ»ֆանֆառի «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Նախագահ ընկ. Ա. Միքայէլեան քանի մը խօսքով հանդէսի նպատակը բացատրեց եւ մանկապարտէզի մասին տեղեկութիւններ տալէ վերջ, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որ բացառապէս պատրաստուած էր դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Թէեւ մէկ ու կէս ամսուան կեանք միայն ունի մանկապարտէզը, սակայն սակայն շնորհիւ ուսուցչին՝ ընկ. Հերոյեանի ժրաջան աշխատանքին, ծնողքները տեսան իրենց զաւակներու յառաջդիմութիւնը մայրենի լեզուին մէջ: Մաքուր առոգանութեամբ եւ համարձակօրէն արտասանեցին փոքրիկներ՝ Պօղոս Միրզոյեան, Տիրան Համբարձումեան, Քրիստափոր Շատեան, Հրանդ Ճելոյեան, Ալէքսան Մանուկեան, Գրիգոր Մուրատեան, Պաղտասար Տօնիկեան, Գեղամ Ցակոբեան, Տիգրան Հախվէրտեան, Վարդան Եբեմեան եւ պստիկ Միրայր Մէքէլեան: Լիոնի ընկերներէն Միսաք Միրզէի երկու յաջող արտասանութեններն յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Տիկ. Քիպրիթճեան որ գեղեցիկ ճառ մը պատրաստած էր հայ կնոջ դերի մասին, սկսելով 14—15 դարէն մինչեւ մեր օրերը: Շեշտեց անոր տարած անգնահատելի աշխատանքը հայ ընտանեկան յարկին տակ, իբրեւ մայր: Յետոյ մի առ մի թուեց իգական սեռի կատարած հրաշալի և բեղնաւորգործունէութիւնը՝ հանրային, գրական, կրթական եւ գեղարուեստական ասպարէզի մէջ: Մասնաւորապէս ծանրացաւ ազատագրական կռիւներու եւ հերոսամարտերու ընթացքին հայ կնոջ ունեցած մասնակցութեան եւ ցոյց տուած հերոսութիւններու մասին: Ի վերջոյ անդրադառնալով Ֆր. Կ. Խաչի մեղուաջան աշխատանքներուն, կոչ ըրաւ բոլորին, որ համախմբուին Կ. Խաչի չուրջ եւ թեւ ու թիկունք հանդիսանան անոր:

«Արծիւ» ֆանֆառը մէջ ընդ մէջ նուագեց «Զէյթունցիներ», «Ի զէն Հայեր», «Լուսին չկար» երգերը: Յետոյ ներկայացուեցաւ «Բարքերու կռիւը», զաւեշտ մէկ արար (ընկ. Հերոյեանի հեղինակութիւնը), մասնակցութեամբ Պ. Պ. Մ. Ղազարեանի, Ե. Ճելոյեանի, Օր. Տ. Թաթաւլաճեանի եւ իրեն՝ հեղինակին: Բոլորն ալ յաջողապէս տարին իրենց դերերը, արժանանալով ծափերու:

Հանդէսը փակուեցաւ ֆանֆառի «Յառաջ նահատակ»ով եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ եւ սրտապնդուած, տեսնելով իրենց զաւակներու յառաջդիմութիւնը, շնորհիւ Կ. Խաչի ջանքերով բացուած դպրոցին: Երեկոյեան տեղ ունեցաւ ընտանեկան խնջոյք մը, ներկայութեամբ ընկերուհի Տիկ. Քիպրիթճեանի եւ սեղանապետութեամբ Ֆոթօ Կարոյի: Զանազան մեներգ-խմբերգներէ, բաժակաճառերէ եւ ուրախութենէ վերջ, աճուրդի դրուեցան հաւ մը եւ ափսէ մը «փաքլավա» (վերջինը նուիրուած Կ. Խաչի անդամ Տիկ. Թիֆէնկճեանէ) եւ չատ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Շահեցաւ ընկ. Մ. Գրիգորեան, որ 5 Ֆր. նուէր տալէ յետոյ հաւը նուիրեց օրուան բանախօսին, իսկ «փաքլավա»ն ալ ներկաներուն:

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր ստեղծելով ուրախ մթնոլորտ մը:

ՎԻՆՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«Յ Ա Ռ Ա Ջ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՆՈՐԱՃՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Սելանիկի Հորիզոնը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 յունուար).

— «Դաշնակցութիւնը, իբրեւ կազմակերպուած ուժ յարաճուն վերելքի մէջ է: Ամէն աստե եւ ամէն տեղ, խանդավառ երիտասարդութիւնն է որ կուգայ զօրացնել անոր չարքերը: Այսպէս է եւ յունահայ գաղութին մէջ: Ու նաեւ մեր շրջանին՝ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ: Անցեալ տարի, տասնեակ մը նոր ընկերներ ունեցանք Քսանթիի եւ Տէտէաղաճի մէջ: Անցեալ շաբթու, հինգ նորագիրներ արձանագրուեցան այստեղ: Երէկ կը հաղորդէինք ութ նորագիր ընկերներու երդման հանդիսութիւնը Սէրէզի մէջ: Այս քաղաքին ու մանաւանդ շրջակայ գիւղերուն մէջ ունէինք մեզի գաղափարակից հարիւրաւոր երիտասարդներ, զորս մինչեւ երէկ կարելի չէր եղած կազմակերպել: Այսօր մասամբ գլուխ հանուած է կազմակերպութիւնը, եւ, միայն երեք մերձաւոր գիւղերու մէջ այժմ ունինք աւելի քան քառասուն երիտասարդ ու հաւատաւոր ընկերներ: Կը մնայ կազմակերպել մնացեալ երիտասարդները, որպէսզի Սէրէզի եւ չրջականերուն մէջ եւս, մեր կուսակցական ցանցը ըլլայ լրիւ:

Արձանագրութեան տոմարը չէ փակուած եւ մենք հիմէր ունինք յայտաբարելու, թէ մօտ ժամանակէն, տասնեակներով նոր Դաշնակցականներ պիտի ունենանք Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ չատ մը վայրերուն մէջ: Կայ խմորում, ինքնաբխական հասնող, զգացող եւ ըմբռնող նորահաս երիտասարդութիւն մը, որ հետզհետէ, խումբ խումբ պիտի մտնէ Դաշնակցութեան դրօշին տակ: Այդ երիտասարդութիւնը գրաւելու եւ իրեն կապելու համար, Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ նիւթական խայծ կը չլացնէ անոր աչքերուն առջեւ: Ընդհակառակն, ի յառաջագունէ կը յայտարարէ անոնց, թէ Դաշնակցութիւնը, իր նորագիր անդամներէն ալ պիտի պահանջէ այն բոլոր զոհաբերութիւնները, զորս պահանջեր ու ստացեր է 45 տարիներէ ի վեր հարիւր հազարաւոր Դաշնակցականներէ: Դաշնակցութիւնը անհատէն կ'ուզէ, Դաշնակցականէն ու Դաշնակցութեան համակիրէն կը պահանջէ, որպէսզի անոնցմէ ստացածը աւելիով վերադարձնէ հայ ժողովուրդին: Իր անդամներէն կը պահանջէ ան ամէն ինչ, — ե՛ւ աշխատանք, ե՛ւ զոհողութիւն: Կը պարտադրէ անոնց զոհել իրենց հանգիստը, ժամանակը, դրամը եւ ի հարկին կեանքը: Կը պահանջէ անոնցմէ ըլլալ կարգապահ, հնազանդ եւ նուիրուած զինուորներ, եւ, թօթափելով անձնական եսը, հպատակեցնել զայն հաւաքական եսին, որ ինքը, Դաշնակցութիւնն է:

Այսքան խստապահանջ է մեր կուսակցութիւնը իր զինուորներուն հանդէպ: Եւ այս խստապահանջ չեչտով կը խօսի անիկա մինչեւ իսկ անոնց հետ, որոնք նոր Դաշնակցական պիտի դառնան: Ուրիշներ, իրենց համակիր եւ կուսակից ճարելու համար կ'ողոքեն, կը հրապուրեն, խոստումներ կը չռայլեն, չաքար եւ անուշեղէն կը կերցնեն: Դաշնակցութիւնը այդ կարգի ողոքումներու եւ հրապոյրներու, խոստումներու եւ անուշեղէնի կազմակերպութիւնը չէ: Անիկա իրեն դիմողներուն կը խօսի այն ամբողջ խստութեամբ, որ գաղափարական կուսակցութեան մը դաւանանքն ու բարոյականը կը պարտադրէ: Կը խօսի անկեղծ ու անվերապահ չեչտով, եւ, լայնքին ու երկայնքին կը բացատրէ անոնց այն բոլոր հիմնական պայմանները, որոնք անհրաժեշտ են Դաշնակցական դառնալու համար:

Հոս է ահաւասիկ մեր կուսակցութեան տեւական յաջողութեան եւ չարունակական նուաճումներուն ամբողջ գաղտնիքը: Մինչ, չաքարով, անուշեղէնով եւ այլ արձակունակ խայծերով որսորդութիւն ընել փորձող ուրիչ «կազմակերպութիւններ» հաստատուոր մէկ երիտասարդ իսկ չեն կրնար գրաւել իրենց կողմը, ատդին, Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ խստութեամբ, ամէն տարի, բոլոր գաղութներու մէջ, հարիւրաւոր թարմ ու գաղափարապաչտ ուժեր կը բոլորէ իր չուրջը: Երիտասարդութիւնը կ'անդամակցի մեր կուսակցութեան, որովհետեւ անոր մէջ կը գտնէ այն բոլոր սրբութիւնները, որոնք Հայ Ցեղինն են եւ այն բոլոր առաջադրութիւնները, որոնք գերագոյն գաղափարականի մը անունով կը հետապնդուին, հայ ժողովուրդին պարգեւելու համար դարերով փայփայուած Մեծ Տենչերին իրականացումը»:

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Յունաց պատրիարք ընտրուած է Բենիամին Ա., Հերակլէայի մետրապոլիտը: Պոլսոյ թերթերը կը պատմեն թէ թշնամական ցոյցեր կատարուած են այս ընտրութեան առթիւ: Ահաւասիկ մանրամասնութիւնները.—

Ընտրութենէն առաջ, 20 հոգինոց պատուիրակութիւն մը կը ներկայանայ եւ կը խնդրէ որ ընդունուի Սինոդէն, անոր հաղորդելու համար յոյն համայնքին բաղձանքներ: Սինոդին որոշումով, չորս մետրապոլիտներ կ'ընդունին պատուիրակութիւնը, որուն անդամներէն մէկը կ'ըսէ թէ պատրիարքի ընտրութիւնը միայն կղերականներուն չի վերաբերիր, այլ կը չահագրգռէ նաեւ համայնքը: «Մենք կ'ուզենք իբրեւ պատրիարք տեսնել անձ մը որ ունենայ հեղինակութիւն եւ պահանջուած արժանիքները եւ ոչ թէ մէկը զոր մետրապոլիտները կրնան ընտրել՝ տարուած անձնական նկատումներէ»:

Այդ միջոցին միւս պատուիրակները կը կտրեն ճառախօսին խօսքը եւ բազմաթիւ անդամներ կը պոռան.— «Իմպրոսի մետրապոլիտը կ'ուզենք»:

Ի զուր Սինոդի անդամները կը փորձեն համոզել դանոնք: «Իմպրոս, Իմպրոս» աղաղակները կը չարունակուին: Ասոր վրայ, չորս մետրապոլիտները կը խոստանան Սինոդին հաղորդել յայտնուած բաղձանքը:

Երբ պատուիրակութիւնը կը վերադառնայ, ամբոխը իր կարգին կը սկսի պահանջել Իմպրոսի մետրապոլիտին ընտրութիւնը: Կարգ մը անձեր դիտել կուտան թէ կղերականութիւնը ազատ թողելու է. ասոր վրայ հայհոյանքներ եւ կռուփի հարուածներ կը փոխանակուին եւ ոստիկանութիւնը կը ստիպուի միջամտել եւ պարպել մեծ սրահը ուր հաւաքուած էին ցուցարարները: Այս վերջինները կ'երթան եկեղեցիին առջեւ ուր տեղի կ'ունենար ընտրութիւնը եւ կը սպասեն մետրապոլիտներու ժամանումին:

Ժամը 10.30ին սկսաւ ընտրութիւնը: Հաւանաբար ամբոխը հանդարտեցնելու համար, ամէնէն առաջ ներս մտաւ Իմպրոսի մետրապոլիտը, ընկերակցութեամբ երկու ուրիշ մետրապոլիտներու: Ժողովուրդը սկսաւ աղաղակել «աքսիոս օ Իմպրոս» (Իմպրոս արժան է):

Յետոյ Սինոդին անդամ 13 մետրապոլիտները իրենց քուէն կը նետեն տուփին մէջ եւ կը նստին Պատրիարքական գահին չուրջը: Երեք մետրապոլիտներ ալ քուէհամարի կը ձեռնարկեն: Երբ կը կարդացուի առաջին քուէթուղթը, որ կը պարունակէր մետրապոլիտ Բենիամինի անունը, մեծ աղմուկ մը կը փրթի եւ ձայներ կը բարձրանան. «անաքսիոս (անարժան), չենք ուզեր զայն»: Ուրիշներ ալ, սակայն, փոխադարձաբար կը պոռան. «աքսիոս» (արժան): Հարկ եղաւ կրկին դիմել ոստիկաններու, հակառակորդ կողմերու ցուցարարները հանդարտեցնելու համար:

Քուէհամարը հետեւեալ արդիւնքը տուաւ.— մետրապոլիտ Բենիամին՝ 7 քուէ, Իմպրոսի մետրապոլիտ՝ 1, Միրոնի մետրապոլիտ՝ 1: Չորս քուէ ալ՝ ճերմակ:

Այս արդիւնքին ծանուցումը ընդհանուր աղմուկի տեղի տուաւ: Այլեւս ոչ աղօթքները կը լսուէին, ոչ ալ երգեցողութիւնները: Բոլոր մետրապոլիտները գացին պահարանը ուր ըղղեստաւորուեցաւ նորընտիր Պատրիարքը: Բայց նոր պատրիարքը երբ երեւցաւ եկեղեցին եւ դէպի գահը առաջացաւ, թշնամական նոր բացագանչութիւններ լսուեցան: Շատ յուզուած, պատրիարք Բենիամին Ա. հազիւ ոտքի վրայ կը կենար եւ հարկ եղաւ օգնել անոր, գահ բարձրանալու համար: Պատրիարքը գահին վրայէն օրհնեց ամբոխը, որ սակայն կը չարունակէր քրթմնջիւններ արձակել: Սինոդի քարտուղարը բեմ ելաւ, ատենագրական ուղերձը խօսելու համար, բայց ստիպուեցաւ հրաժարիլ անկէ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ **ԽՐԽՈՒՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ :

րուն դէմ՝ տասը տարի տաժանակիր աշխատանք։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՔԻՓԼԻՆԿԻ մարմինը հրկիզուելով, աճիւնը զետեղուեցաւ Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին մէջ, «Բանաստեղծներու Անկիւնը»։ Այս առթիւ շատ պարզ արարողութիւն մը կատարուեցաւ։ Կերոններէն մէկը բռնած էր վարչապետ Պօլտուին։

16.000 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ վտարուած են Մ. Նահանգներէն, 1935ի ընթացքին։ Նոյն շրջանին այդ երկիրը մտած են 34.956 հոգի։ Մ. Նահանգնե-րու օտարածին բնակչութեան գումարն էր, 1935ին 4.922.000, իսկ 1930ին՝ 6.284.000։ Երեսփոխան Տայզ օրինագիծ մը ներկայացուցած է խորհրդարանին, պահանջելով դադրեցնել ներգաղթը եւ 2—3 միլիոն օտարականներ հեռացնել, մէկ տարուան ընթացքին։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԹԵԱՆ նոր օրէնք մը կը մշակուի Գերմանիոյ մէջ, անհամեմատ խելացի բովանդակութեամբ։ Այսպէս, յօդուածի մը համաձայն, պետական դատախազը իրաւունք ունի լուծելու որ եւ է ամուսնութիւն, առանց բան հարցնելու էրիկ-կնկան, եթէ իր կարծիքով այդ ամուսնութիւնը չի համապատասխաներ ազգային-ընկերվարական (հիթլէրական) վարդապետութեան եւ եթէ ամոլը «անբարոյական կամ ոճրապարտ կեանք կը վարէ»։

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՑՈՒՐՏ ՄԸ կը տիրէ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Միայն հինգշաբթի օր մեռած են 50 հոգի։ Ջոհերու ընդհ. թիւը կը հաշուեն 200։ Կարգ մը շրջաններու մէջ երբեք այսքան խիստ ձմեռ չէր եղած յիսուն տարիէ ի վեր։ Ջերմաչափը առջի օր 16 աստիճան իջած էր նոյն իսկ Նիւ Եորքի մէջ։

ՀԵՐՈՍԻՆ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, 20 յունուար (Յառաջ).— Գրած էի թէ երիտասարդութիւնը եւ Զարչամպայի Հայր. Միութիւնը միասնաբար պիտի ձեռնարկեն հանգանակութեան մը, ի նպաստ Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի գործերուն հրատարակութեան։ Մեր գաղութը կը բաղկանայ համեստ բանուորներէ, եւ սակայն փութաց կատարել ր պարտականութիւնը։

Հանգանակութենէն գոյացաւ 300 ֆրանք, երիտասարդութիւնն ալ իր հանդէսին եկամուտէն յատկացուց 50 ֆրանք, համագումար 350 ֆրանք, որուն 250ը Անդրանիկի, 100ը Կոմիտասի յիշատակին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԽԼՈՅԵԱՆ

ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ»ի 24 յունուարի թիւը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. կ. խաչի մասնաճիւղս իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պիսէթրի եւ շրջանի հայրենակիցներուն, որոնք ներկայ գտնուեցան դերասան Ուզունեանի ղեկավարութեամբ մեր սարքած երկու թատերական ներկայացումներուն։ Այս առթիւ վարչութիւնս 50 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն մանկապարտէզին։ Ստանալ ստացագրով «Յառաջ»ի վարչութենէն։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է զանազան միրգեր Ալֆորվիլի հետեւեալ հայրենակիցներէն՝

Աբգարեան Յովհաննէս, Զօրաբաբելեան Մեսրոպ, Կոչեան Զատիկ, Նոտարեան Գաբրիէլ, Նոտարեան Լեւոն, Շահինեան Կարապետ, Պետրոսեան Միքայէլ, Տէր Վարդանեան Խաչատուր,

×

Ալճերիոյ Bordj-Bou-Arreridj եւ Setif քաղաքներու հայրենակիցները՝ ի նպաստ Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղին տեղի ունեցած աճուրդին մասնակցած են հետեւեալ գումարներով.—

Bordj-Bou-Arreridj

Պ. Պ. Ստեփան եւ Պետրոս Աճէմեան եղբարք 65 ֆր., տիկիններ Վարդուհի եւ Հնազանդ Աճէմեան 35 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Արիս-Աննի Գոժարեան 40 ֆր., Պ. Մերճանեան (փաստաբան) 20 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Գրիգորեան 20 ֆր., Որդիք, Յովսէփ, Ազատ եւ Գէորգ Շիշմանեան 15 ֆր, Պ.Պ. Սարգիս Օհանեան 10 ֆր, Սարգիս Ղազարոսեան 10 ֆր. Տիլեան 5 ֆր., Յակոբ Միւթէվէլեան 5 ֆր., Ստեփան Աճէմեան միանուագ 210 ֆրանք։

ընդհ. գումար 435

Setif

Պ. Հայր, որդի եւ տիկիններ Հայրապետեան 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Գալուստեան 70 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Էլպիզեան 50 ֆր., Եղիա Առաքելեան 55 ֆր., Հայր Շիշմանեան 20 ֆր., Աբրահամ Խաչերեան 5 ֆր.։

ընդհ. գումար 300 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 avenue d'Italieի սրճարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դարմանատան մէջ, 20, rue des Dominicaines։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 57 Պէլմառ տիւ Պուա, Պ. ' Բգարի սրճարանը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 յունուար, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ի մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով, բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին խաժակ Ակումբի մէջ, կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, 26 յունուար առաւօտեան ժամը 10ին գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՈՆԹԷԻ Մուրատ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին ընկ. Լ. Յովիկեանի բնակարանը, (Ավինեօն)։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի Սէն Սաթուրնէնի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 26 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Գրիգոր Միւճթիւթեանի բնակարանը։

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան փոխ յարաբերութիւնը, եւ մեր դիրքը հանդէպ քաղաքական անակնկալներու։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, փարիզ։

Կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ_ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՐ - ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի մէջ

149bis, Avenue d'Argenteuil, Անիէռ

Կը խօսի Տիկ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ» (օփերէթ)

Ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբի

կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս պար, ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 — 8

Salle Galmantի մէջ (կայարանին դիմաց)

Կը խօսի Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ընտիր ճազ-պանտ, բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու՝ 3 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 3րդ թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը մասնակցին՝ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՄԱՐԹ ՕՐԷՆ, Տիկ. Ա. ԽԱՉՆԱՃԵԱՆ, Պ. Պ. Կ. ԳՈԼԱՄԱՆԵԱՆ, Յ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ, Վ. ՉԱՆՏԸԵԱՆ, Օր. Ծով. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ։

մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր։

Հասոյթը պիտի յատկացուի կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան։

Մուտք՝ 2 ֆրանք

Հանդէս Վարդանանցի տօնի

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀ.

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

22 փետր. շաբաթ երեկոյ Horticultureի սրահին մէջ

Նկատի ունենալ այդ թուականը

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme. PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Այսքա՞ն ... ամէն բան ըսի՞ք ինծի...

— Այո... այո..., ըսաւ Տիկին Էքրօյտ։

Ուշադրութիւնս գրաւեց՝ իր րոպէական վարանումը եւ հասկցայ որ կէտ մը կար զոր տակաւին գաղտնի կը պահէր։ Հանճարեղ լոյս մը մտքիս մէջ՝ ստիպեց որ իրեն ընէի հետեւեալ հարցումը.

— Տիկին Էքրօյտ, դո՞ւք էիք որ բաց ձգեցիք արծաթեղէններու սնդուկը...

Պատասխանս ստացայ իր դէմքին կարմրութենէն զոր այտերուն քսուած ներկն ու բրնձափոշին չկրցան ծածկել։

— Ինչպէ՞ս հասկցաք, փսփսաց.

— Ուրեմն դո՞ւք էիք...

— Այո... այսինքն մէկ, երկու հրնայժէք արծաթեղէններ կային այնտեղ, շատ հետաքրքրական առարկաներ... գրքի մը մէջ այդ տեսակ առարկայի մը նկարը տեսայ վերջերս ... աճուրդի մը մէջ ծախուեր է, մեծ գինով... նկարը՝ սեղանին առարկաներէն մէկուն կը նմանէր... խորհեցայ որ յաջորդ Լոնտոն երթալուս կրնայի միասին տանիլ զայն, արժէքը հասկնալու համար... եթէ իրապէս թանկագին բան մըն էր... ի՜նչ հաճելի անակնկալ մը պիտի ըլլար Րօճըրին համար...

Մեկնութիւն չտուի եւ նոյնիսկ չըհարցուցի թէ ինչ պէտք ունէր այդքան գաղտագողի ձեւով վերցնելու իր ուզած առարկան։

— Կափարիչը ինչո՞ւ բաց ձգեցիք, հարցուցի. մոռցա՞ք...

— Ցանկարծակիի եկայ. ոտքի ձայներ լսեցի պատշգամին վրայ... աճապարանօք դուրս եկայ, սենեակս բարձրացայ եւ ահա Փարքըրը դուռը բացաւ ձեզի...

«Ուրեմն օրիորդ Րասըլն էր», մտածեցի ինքնիրենս։ Տիկին Էքրօյտին յայտնութիւնը չափազանց հետաքրքրական էր։ Չէի գիտեր եւ գիտնալ ալ չէի ուզեր որ Էքրօյտի արծաթեղէններուն մասին անոր ցոյց տուած չահագրգռութիւնը պարկե՞շտ նպատակ մը կը հետապնդէր թէ ոչ։ Ինծի կը հետաքրքրէր միայն այն պարագան որ օրիորդ Րասըլ հիւրանոց մտած պիտի ըլլար պատուհանէն եւ սխալած չէի իմ դատողութեանս մէջ, երբ կ'ըսէի թէ անիկա շնչասպառ էր եւ վազած կ'երեւար, ուրկէ՞ կուգար. յիշեցի պարտէզին տնակը եւ ճերմակ լաթի կտորը։

— Օրիորդ Րասըլին թաշկինակները օսլայուա՞ծ են, ըսի յանկարծ՝ վայրկեանին ազդեցութեան տակ։

Տիկին Էքրօյտի ապշութիւնը սառեցուց զիս ու ոտքի բարձրացայ։

— Պիտի կրնա՞ք Պ. Փուառոյին բացատրել, հարցուց անձկութեամբ։

— Այո, ի հարկէ ...

Քանի մը վայրկեան եւս ականջ տուի իր արդարացումներուն եւ վերջապէս հեռացայ իր քովէն։

Հիւրանոցի սպասուհին նախասրահին մէջն էր. ան էր որ վերարկուս բռնեց։ Երբեք այդքան մօտէն տեսած չէի զինքը. յայտնի էր որ լացեր էր։

— Հապա դուն ըսիր որ Պ. Էքրօյտը իր աշխատանոցը կանչեց քեզի ուրբաթ օր... հիմա կ'իմանամ որ դուն ուզեր ես իրեն հետ խօսիլ...

Աղջիկը աչքերը վար կախեց ու յետոյ ըսաւ.

— Ես միտքս դրած էի այս տունէն հեռանալ, ինչ ալ պատահէր...

Պատասխան չտուի, դուռը բացաւ, դուրս ելլելու վրայ էի, երբ յանկարծ յած ձայնով մը հարցուց.

— Ներեցէք, պարոն, Րէլֆէն լուր կա՞յ ...Գլուխս թօթվեցի և իրեն նայեցայ։

— Պէտք է վերադառնայ, այո, պէտք է վերադառնայ, ըսաւ։

Աղերսող նայուածք մը նետեց ինծի։

— Անոր ուր ըլլալը գիտցող կա՞յ։

— Դուն չե՞ս գիտեր, հարցուցի։

— Ոչ, չեմ գիտեր, բայց եթէ բարեկամ ունի, պէտք է ըսեն իրեն որ վերադառնայ ...

Երերացի քանի մը վայրկեան, խորհելով որ որ աղջիկը քանի բաներ եւս կրնար յայտնել։ Իր յաջորդ հարցումը զարմանք պատճառեց ինծի։

— Ոճիրը ո՞ր ժամուն գործուած է, կը կարծէք... ժամը 10ին անմիջապէս առա՞ջ...

— Այո, 9.45էն մինչեւ 10ը...

— Ո՞չ աւելի կանուխ... 9.45էն առա՞ջ ...

Իրեն նայեցայ. սրտանց կ'ուզէր որ հաստատական պատասխան տայի այդ հարցումին։

—Անիկա անկարելի է, ըսի.-օրիորդ Էքրօյտը հօրեղբայրը ողջ տեսած է ժամը 9.45ին։

Անդին դարձաւ, տեսայ որ ընկճուած էր։

— Աղուոր աղջիկ է, ըսի ինքնիրենս երբ կառքս ճամբայ կը հանէի. շատ աղուոր աղջիկ է...

Քոյրս տունն էր. Փուառոյէն այցելութիւն ունեցեր էր, ուրախ կ'երեւար եւ հովեր մը առած էր։

— Իրեն օգտակար կ'ըլլամ կոր այս գործին մէջ, ըսաւ։

Դժգոհութիւն մը զգացի։ Քարօլայն պէտք եղածէն աւելի անտանելի է արդէն, ի՞նչ պիտի ըլլար եթէ իր ոստիկանի բնազդը քաջալերութիւն ըստանար։

— Չըլլա՞յ թէ չորս կողմդ պիտի իյնաս Րէլֆին ընկերացող խորհրդաւոր աղջիկը փնտռելու համար, հարցուցի։

— Անիկա ես իմ հաշուոյս կ'ընեմ, ըսաւ քոյրս. ոչ, ասիկա ուրիշ բան մըն է որ Պ. Փուառօ կ'ուզէ իմանալ...

— Ի՞նչ խնդիր...

— Կ'ուզէ հասկնալ թէ Րէլֆ Փէյթընին կօշիկները սե՞ւ էին թէ դեղին, բացատրեց Քարօլայն հանդիսաւոր շեշտով մը։

Ապշած իրեն նայեցայ. հիմա հասկնամ որ անհաւատալիօրէն յիմար եմ եղեր այդ կէտին մէջ։

— Դեղին կիսակօշիկներ էին, տեսայ...

— Կիսակօշիկ չէ, կօշիկ, Պ. Փուառօն կ'ուզէ գիտնալ որ Րէլֆին պայուսակը տարած կօշիկները դեղի՞ն թէ սեւ. շատ կարեւոր է...

Բթամիտ կոչեցէք զիս, բայց մեղքս պահեմ, չհասկցայ։

— Լաւ, ինչպէ՞ս պիտի գիտնաս։

Քոյրս բացատրեց թէ դժուար բան մը չէ եղեր։ Օրիորդ Կէնէթին սպասուհին՝ Քլարան որ մեր սպասուհին՝ Էնիին մօտիկ բարեկամն է, պէտք եղածը պիտի ընէ եղեր, օրիորդ Կէնէթն ալ քանի մը օրուան արձակուրդ տուեր է Քլարային. պարզ է եղեր։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլեւ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 26 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3022

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԽՍԿ ԱՅՍ ԳԵՏՆԻՆ ՎՐԱՅ (ԳՐԱԿԱՆ...)

Երեւանի եւ Արտասահմանի յարաբերութեանց մասին խօսած ատեն, ինքնաբերաբար կը ծագի, նաեւ, մտքի եւ արուեստի հաղորդակցութեան խնդիրը։

Չինական պարիսպ մըն ալ այս, ամէն բանէ առաջ իբրեւ հետեւանք Երեւանցիներու չկամութեան եւ կարճամտութեան։

Տասը – տասնըհինգ տարի վերջն ալ, տակաւին կարելի չէ եղած հաստատել ուղղակի եւ կանոնաւոր կապ, այս գետնին վրայ։

Թող չխօսին զանազան գրոց – բրոցներու միջեւ եղած յարաբերութեանց մասին։

Եթէ մէկը նամակներ կը փոխանակէ եւ գիրքեր կը ստանայ, եթէ Հօկը կամ ուրիշ «Հայաստանասէր»ներ առիթ ունին կապոցներ քաշելու պարբերաբար, այդ չի նշանակեր թէ Երեւանը եւ Արտասահմանը մտաւոր կապեր հաստատած են։

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ՝ նոյն իսկ այն ուղեկիցները որ Հայաստանի գրական – գեղարուեստական գործունէութեան մասին կը ճառեն, հազիւ քանի մը հատոր ձեռք անցուցած եւ կարդացած են։ Մնացեալը տեսակ մը նորոյթ է կամ «տիլէթանթիւմ»։

Այս նեղ շրջանակէն դուրս, անոնք որ կրցած են հետեւիլ Երեւանի գրական շարժման, կը պարտին իրենց անձնական ճիգերուն, թերթեր թղթատելով եւ գիրքեր գնելով, համաձայն իրենց նիւթական կարողութեան։

Գոնէ Ֆրանսայի մասին խօսելով, նոյն իսկ Հօկը չէ կրցած կազմակերպել գիրքերու փոխանակութեան այս գործը։

Միւս կողմէ, Երեւանցիները սովորութիւն չունին որ եւ է հրատարակութիւն ղրկելու Արտասահմանի մամուլին, բացի քանի մը տժգոյն թերթերէ, որոնք ամէնէն առաջ իրենք «ռէքլամ»ի կը կարօտին …

×

Դժուար չէ պատկերացնել այսպիսի կացութեան մը հետեւանքները։

Հայաստան կ՚արտադրէ — «Պետհրատ»ը անդադար կը բանի — բայց այդ արտադրութիւնները կը մնան գոց գիրք, Արտասահմանի համար։

Դեռ չենք խօսիր այն անձոռնի եւ ընդվզեցուցիչ ուղղագրութեան մասին, որ կը շարունակուի աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, անըմբռնելի յամառութեամբ։

Ուրեմն, փոխադարձաբար զրկուելով հաղորդակցութենէ, Երեւան իր գիտցածովը կ՚երթայ, Արտասահմանն ալ իր սորվածովը։

Եւ, ոչ Արագածի սարերէն արձակուած նոր շունչն ու կանչերը կրնան պուտ մը թարմութիւն կաթեցնել գաղութներու մէջ, ոչ Հայաստանի գոնէ սերունդը կրնայ օգտուիլ ու զարգանալ, հետեւելով Արտասահմանի մշակոյթին, եւ մասնաւորապէս գրական – գեղարուեստական ժառանգութեան։

Առնենք միայն լեզուն։

Կարելի չէ համբերել, կարդալով խորհրդահայ հրատարակութիւնները, նոյն անփոյթ, անգրագէտ եւ անճաշակ բառերով եւ բացատրութիւններով։

Նոյն իսկ բանաստեղծներ եւ գրագէտներ, գեղարուեստի տաղանդաւոր մշակներ չարաչար կը մեղանչեն այս ճակատին վրայ, յաճախ դէպի ետ շրջելով կեանքի անիւը։

Գիտենք որ անօգուտ է, բայց թող մեր պարտականութիւնն ըլլայ մուրճի պէս իջեցնել մասնաւորապէս նորերու գլխուն, ամէն անգամ որ առիթը կը ներկայանայ։

Դեռ անցեալ օր, Ալազանի մէկ նկարագրութեան մէջ, — գրուած՝ այս օրերս — կը հանդիպէինք բառի մը, «կապիտալիստական ռէլսեր»ը։

«Կապիտալիստական»ը գիտէք։ Մենք զայն սորվեցանք Օսմ. Սահմանադրութեան օրերուն, երբ հեղեղի պէս կը հոսէին այս կարգի բառեր։

Իսկ մի՞ւսը,— «ռէլսեր»։

Անգլերէն բառ մը, «րէյլ», շոգեկառքին երկաթ գիծը, որով կը կազմուի ամբողջ բառը,— «րէյլ - ուէյ» — երկաթուղի։

Այլ եւս մեզ չի հետաքրքրեր,— գերմաներէնէ՞ առած են թէ ռուսերէնէ։

Հարցը այն է որ կը գտնուինք աններելի ագիտութեան մը առջեւ։ Մանաւանդ որ, բացատրութիւնը չի կրնար չքմեղանալ ոչ համարժէք բառի մը պակասով, ոչ ալ գիտական «տերմինոլոգիա»ի մաշած փաստարկութեամբ։

Եւ բառը կը շարունակուի սերունդէ սերունդ, ինչպէս հոշակաւոր «դիւքեան»ը, «փօշմանել»ը եւ մնացեալը։

Եթէ հարկ ըլլար ընդլայնել նիւթը, կրնայինք նմոյշներ ցուցնել մինչեւ անգամ հանրային – պետական կեանքի բառագիտութեան, որ այնքան զարգացած է սահմանէն անդին, շնորհիւ Ազգ. Սահմանադրութեան եւ պոլսահայ լրագրութեան։

Ո՛ր ճակատէն ալ դիտենք, վրդովիչ է պատկերը։ Մանաւանդ որ, կովկասահայ գրականութիւնն ալ որոշ բարեփոխումներ կրեց 1908էն յետոյ, շնորհիւ երկու հատուածներու սերտ մերձեցման։ Մինչդեռ, Երեւանի ներկայ սերունդը ոչ միայն յամառօրէն կառչած կը մնայ հին ունակութեանց, այլ եւ կրկնապէս կը խաթարէ լեզուն եւ շարադրութիւնը։

Խորհրդային կարգուսարքի ազդեցութի՞ւն։ Անշուշտ։ Բայց մենք դեռ չխօսեցանք այդ իշխանութեան օրով հաստատուած, պարտադրուած այլանդակութեանց մասին։ Մեր խօսքը լեզուի հիմնական տարրերու, գրական ճաշակի եւ զարգացման մասին է։

Այստեղ ոչ «մատերիալիստական դիալեգտիկա»ն գործ ունի, ոչ ալ հանճարե՛ղ Ստալինի վարդապետութիւնը։

Քիչ մը հետաքրքրութիւն, քիչ մը ճիգ եւ կամք՝ սահմանէն անդին ալ աչք մը նետելու եւ լրացնելու պակասները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. Ա. ՍԱՌՕ ԿԱԶՄԵՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ 100ՐԴ ԴԱՀԼԻՃԸ ԱՒԵԼԻ ԴԷՊԻ ՁԱԽ ՀԱԿԵԼՈՎ

Պիտի կրնա՞յ մեծամասնութիւն շահիլ

Ծերակուտական Ալպէր Սառօ, նախկին նախարար եւ վարչապետ, երբեմն դեսպան Կ. Պոլսոյ, յաջողեցաւ կազմել Գ. Հանրապետութեան 100րդ դահլիճը, 24 ժամուան տաժանելի երկունքէ մը վերջ։ Նոր կառավարութիւնն ալ հիմնուած է արմատականներու աջակցութեան վրայ, աւելի դէպի ձախ հակելով։ Նախարարները անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին եւ իրենց առաջին նիստը պիտի գումարեն այսօր, կիրակի։ Իսկ խորհրդարանին պիտի ներկայանան հինգշաբթի օր, ի յարգանս Անգլիոյ թագաւորին յուղարկաւորութեան, որ տեղի պիտի ունենայ երեքշաբթի օր։

Նոր դահլիճին մէջ վարչապետութիւնը եւ ներքին նախարարութիւնը ստանձնած է Պ. Սառօ ինք, արտաքին նախարարութիւնը՝ նախորդ վարչապետ Պ. Ֆլանտէն, որ անգլիասէր կը համարուի եւ ուսումը լրացուցած է Անգլիոյ մէջ։ (Այս անուանումը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Լոնտոնի մէջ, թէեւ նոր նախարարը հակառակ է պատժական տնօրինութեանց)։ Դահլիճին միակ անպաշտօն նախարարն է նախկին վարչապետ Պ. Փօլ Պոնքուռ, ծերակուտական եւ նախկին ընկերվարական, որուն գլխաւոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ հետեւիլ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքներուն։ Իրենց պաշտօնները կը պահեն Պ. Ֆրոսառ (աշխատանքի), Պ. Մանտէլ (թղթատարական), Պ. Ռէնեիէ (ելմտական), Ժոռժ Պոնէ (առեւտրական)։ Նոր դէմքեր են Իվոն Տէլպօս (դատական), երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութեան նախագահը, Մառսէլ Տէա (օդանաւային), անջատուած ընկերվարական, Կէնիւ (կրթական), արմատական ընկերվարական եւն.։ Նախկին վարչապետ Շօթան ստանձնած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը։ Խորհրդականներուն մէջ տիրական դիրքեր գրաւած են արմատականները։ Օրինակ՝ Պ. Ժան Զէյ, որ ամէնէն բուռն պայքարը կը մղէր Լավալի դահլիճին մէջ, նշանակուած է խորհրդական վարչապետութեան։ Դահլիճէն դուրս ձգուած են այն արմատականները որ վստահութիւն յայտնած էին Լավալի դահլիճին, խախտելով կուսակցական կարգապահութիւնը։ Պատերազմական նախարարն է Զօր. Մոռէն, որ նոյն պաշտօնը կը վարէր Տումէրկի դահլիճին մէջ, իսկ ծովայինը՝ դարձեալ Փիէթրի, որ նոյնպէս հաճելի է Անգլիոյ աչքին։

Դահլիճին մէջ կը գտնուին չորս ծերակուտականներ եւ չորս նախկին վարչապետներ, իսկ ութ նախարարներ բոլորովին նոր են։ Բոլորն ալ անդամ են խորհրդարանին, բացի Զօր. Մոռէնէ։

Նոր վարչապետը իր առաջին յայտարարութեամբ չեշտեց թէ իր ջանքն եղաւ կազմել «հանրապետական համերաշխութեան դահլիճ մը»։ Իր գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել Ֆրանքը, պահպանել արտաքին քաղաքականութեան գիծը, ապահովել բարեկարգութիւնը եւ ամրապնդել երկրին ապահովութիւնը։ Աւելի շատ գործի դահլիճ մը պիտի ըլլայ, առանց մասնաւոր ծրագրի։

Աջակողմեան հոսանքները շատ ալ գոհ չեն դահլիճին կազմէն եւ հաւանական է որ մեծ դժուարութիւններ յարուցանեն խորհրդարանին մէջ։

Մուսոլինի կը բողոքէ Անգլիոյ դէմ պատասխանատու թունելով նոր պատերազմի մը

Իտալական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելով Անգլիոյ փոխադարձ աջակցութեան ձեռնարկին դէմ, որուն միացած են 7 պետութիւններ, գործելու համար Միջերկրականի մէջ։

Արդարեւ, չորեքշաբթի օր Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Թուրքիա, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա հանդիսաւորապէս յայտնեցին Ազգերու Դաշնակցութեան, թէ փոխադարձաբար պիտի աջակցին, եթէ նախայարձակ պետութիւնը (Իտալիա) յարձակում կատարէ իրենցմէ մէկուն դէմ, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ։

Իտալական ծանուցագիրը դիտել կու տայ որ եթէ Միջերկրականի մէջ պատերազմ ծագի, այդ պիտի ըլլայ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատերազմը, այլ անգլիական ճակատամարտ մը՝ Իտալիոյ դէմ։ Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Անգլիա ծովային եւ օդային խարիսխներ պահանջեց պատժական տնօրինութիւններէն ոչ թէ վերջը, այլ առաջ, եւ քանի որ կարգ մը պետութիւններ կը դժկամակին փոխադարձ աջակցութիւն խոստանալ, ձեռք առնուած միջոցները անգլիական ձեռնարկներ են, եւ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Միւս կողմէ, իտալական կառավարութեան կարծիքով, անգլօ-ֆրանսական վերջին համաձայնութիւնը ուղղուած է Իտալիոյ դէմ, որ կը հարցնէ թէ Ֆրանսա Անգլիոյ օգնութեան պիտի հասնի միայն պատժական տնօրինութեանց առթի՞ւ, թէ որ եւ է պարագայի մէջ։ Ամէնէն ծանրակշիռ հարցը այս է։ Որովհետեւ, եթէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պայքարը անցնի դիւանագիտական սահմանը եւ զինուորական թշնամութեանց հանգամանք ստանայ, Անգլիա այդ ընդհարումը պիտի հռչակէ իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատերազմ, իսկ Իտալիա պիտի վերագրէ Անգլիոյ աշխարհակալութեան։ Իտալական ծանուցագիրը կը ձգտի տկարացնել պատժական տնօրինութեանց ուժը, դիտել տալով որ եթէ այդ միջոցները անցնին տնտեսական - ելմտական սահմանը, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ, եւ ոչ միայն անգլօ-իտալական, այլեւ եւրոպական, նոյնիսկ համաշխարհային պատերազմ։

Նոր ծանր կացութիւն Եգիպտոսի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը նորէն ծանրացած է Եգիպտոսի մէջ, Նահաս փաշա մերժած ըլլալով կազմել խառն դահլիճ մը։ Եգիպտոսի զօրքը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ, ի նախատեսութիւն խռովութեանց։ Նահաս փաշա երկու անգամ հրաւիրուեցաւ թագաւորին կողմէ, բայց մերժեց կազմել դահլիճը, առարկելով թէ իր կուսակցութիւնը (Վաֆտ) ջախջախիչ մեծամասնութիւն շահած ըլլալով վերջին ընտրութեանց մէջ, կ՚ուզէ զուտ ազգայնական եւ ոչ թէ խառն դահլիճ մը։ Թագաւորը խորհրդակցեցաւ Ալի Մահիր փաշայի հետ։ Այս առթիւ Նահաս փաշա յանձն առաւ աջակցիլ միացեալ ճակատին հետ, անգլօ-եգիպտական դաշնագրին բանակցութեանց համար։ Անգլիական կառավարութիւնը կը մերժէ այս ձեւը, առաջարկելով բանակցութիւնները կատարել միացեալ

(Տպ.ը կարդալ Գ. էջ)

Պ. ԱԼՊԷՌ ՍԱՌՕ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ
ԷՏՈՒԸՐՏ Ը.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՃԻՔ …

Առ այժմ կարճ կապելով դիտողութիւններս, կ՚ուզէի տասնաբանեայ մը կազմել, իբրեւ ուղեցոյց։

Առաջինը չէ այս փորձը, ոչ ալ միայն «Յառաջ»ի յատուկ։

Եւ սակայն, կրկնելով - կրկնելով, նամբայ կը բացուի։

1. Երբ թղթակցութիւն պիտի գրես որ եւ է գիւղի, արուարձանի, քաղաքի եւ միութեան հանդէսի մասին, մի մոռնար որ իւրաքանչիւր վայր եւ հաստատութիւն թերթին մէջ տեղ կրնան գրաւել համաձայն իրենց ուժին, կամ կատարուած գործին տարողութեան։

Բացառիկ պարագաները միշտ նկատի կ՚առնուին։ Յաճախ ամէնէն խոնարհ գաղութին թղթակցութիւնը կրնայ յօդուածի վերածուիլ, համաձայն իր բովանդակութեան։

Սակայն,— ներելի չէ փոխել լայնքին ու երկայնքին, քանի որ թերթը այս կամ այն գաղութին եւ քաղաքին սեփականութիւնը չէ։ Անոր վրայ նոյնքան իրաւունք ունին որքան Փարիզն ու Մարսէյլը, նոյնքան Թաւրիզը, Լոնտոնը, Պուքրէշը, Սոֆիան, Աթէնքը, Պէյրութը, Պաղտատը կամ Պուէնոս Այրէսը։

Կարճ խօսքով, անհրաժեշտ է պահել հաւասարակշռութիւնը։

2. Երբ կը նկարագրես պարբերական հանդէսներ, կարելի եղածին չափ զգուշացիր սովորական «քլիշէ»ներէն։ Մի՛ թխեր, մի՛ ուռեցներ, մի՛ չափազանցեր, եւ մի՛ մոռնար դուրսի հասարակութեան իրաւունքները։

3. Բանախօսութեանց պարագային, տարրական պայման է ուշադրութեամբ հետեւիլ, որպէսզի կարենաս տալ բուն իմաստը։ Եթէ շատ կարեւոր է նիւթը, նախապէս կարգադրէ որ կարենաս տալ ամբողջական բովանդակութիւնը կամ ստանալ բանախօսէն. այլապէս կը ծախողիս։ (Առ հասարակ շատ քիչեր կը յաջողին տալ հարազատ պատկերը)։

4. Թատերական ներկայացումներու առթիւ, երբ նիւթը ծանօթ է եւ ներկայացումը կը կատարուի տեղական եւ պատահական ուժերով — «սիրողներ» — եւ «ազգասիրական» նպատակներով, նախընտրելի է կարճ կապել մանրամասնութիւնները։ Փարիզի մէջ անգամ մատի վրայ կը համբուին թատերական քննադատութիւնները։

5. Մի սպասեր հանդիսաւոր առիթներու, քու շրջանիդ կամ այս ու այն Միութեան գործունէութիւնը գրի առնելու համար։ Հետեւէ, մանաւանդ, ընկերային, տնտեսական, աշխատաւորական շարժումներու,— որուան կեանքի բոլոր երեւոյթներուն, որքան թոյլ կու տան կարողութիւնդ եւ ժամանակդ։

6. Քանի որ երեկոյթ, ցերեկոյթ, խնջոյք, ներկայացում, առուլիս ընդհանրապէս տեղի կ՚ունենան շաբաթ եւ կիրակի կամ տօնական օրեր, ջանա դուն ալ օգտուիլ արձակուրդէն եւ թղթակցութիւնը հասցնել նոյն օրը կամ յաջորդ օրը։

Ծիծաղելի չէ՞ք դառնար, երբ Մարսէյլի կամ Լիոնի, նոյնիսկ Փարիզի այս կամ այն հանդէսին նկարագրութիւնը կը հասնի 10 – 12 օրէն, մինչ նոյնքան կը տեւէ ճամբան՝ Թաւրիզէն Փարիզ։ (Գիտեմ, շատ անգամ խմբագրութիւնն ալ մեղաւոր է…) ։

8. Գրէ մաքուր, (ի սէ՛ր ազգութեան…)։ Ոչ թէ գրավարժութիւն փորձելով, այլ բառերը գրելով յստակ, որպէսզի գրաշարը կարենայ շարել առանց աւելորդ յոգնութեան։ Եւ գրէ սովորական մելանով, քիչ մը լայն բռնելով գիծը, տողերը եւ լուսանցքը, որպէսզի կարելի ըլլայ գրիչ շարժել։

9. Եթէ պիտի պատասխանես որ եւ է սուտի եւ զրպարտութեան, ամէնէն առաջ դիմէ ա՛յն թերթին որ հրատարակած է յարձակումը։

10. Ուշադրութեամբ հետեւէ, երբ կը տպուին գրութիւններդ։ Եւ ջանա սորվիլ *Յառաջ*ի գիծն ու լեզուն։

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԻՐԱՆԻ, ԻՐԱՔԻ ԵՒ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ միջեւ կնքուած դաշինքին առթիւ, Աֆղանիստանի արտաքին նախարարը, որ Պոլիս կը գտնուի, յայտարարեց թէ եղածը ոչ-յարձակման դաշնագիր մըն է, որ եւ է զինուորական տրամադրութիւն չի յարձակման դաշնագիր մըն է, որեւէ պետութեան դէմ։ Դաշնագիրը վերջնապէս պիտի ստորագրուի Պաղտատի մէջ, անմիջապէս որ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը կարենայ հոն երթալ։

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ՀԱԲԷՇՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ են Մաքալէի վերջին ճակատամարտին մէջ, համաձայն իտալական զեկոյցի մը։ Կռիւը շատ կատաղի է եղած, նահանջի հարկադրելով հաբէշական զօրքը։ Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, իտալական օդանաւերը 141 թռիչքներ կատարած են Սոմալիի ճակատին վրայ, 39.027 քիլոկրամ պայթուցիկ նետելով իրը օրուան մէջ։ Յունուար 20էն միայն 26 օդանաւեր սաւառնեցան Նէքէլլի գիծին վրայ։ Իտալացիները կարեւոր յաղթանակ մը կը ծանուցանեն նաեւ Թամպիէնի շրջանէն (հիւսիսային ճակատ)։

ՌՈՒՍՕ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ յարաբերութիւնները կը պղտորին օրէ օր։ Նոր միջադէպ մը ծագեցաւ Սիպերիոյ սահմանագլուխին վրայ։ Ճափոնցիները կրակ բացին արտաքին Մոնկոլիոյ ճակատին վրայ, աջակցութեամբ Մանչուներու, պահանջելով պարպել սահմանամերձ շրջան մը։ Զրոյցի մը համաձայն խորհրդային զօրքեր կը շարժին դէպի Հարաւային - արեւելք (Մոնկոլիա)։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Պուլկարիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք դաւադիրներու դատավարութեան լրացման, քանի որ ծանր պատիժներ կը սպառնին նախկին զօրավարներու եւ նախարարներու։

ՏԱՃՆԱՄԵԱԿ

(Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

—•—

Ա.

Տասը տարի առաջ, Դեկտեմբերի վերջերը, խումբ մը տղաք Թէյասեղանի հրաւիրած էին իրենց ընկերները եւ Փարիզի հայ մամուլին ներկայացուցիչները,— Տիկ. Զ. Եսայեան՝ Երեւան թերթին կողմէ, Պ. Թէրզիպաշեան Ապագայի կողմէ, եւ՝ Յառաջի կողմէ:

Յունաստանի հայ որբանոցներուն հունձքն էր այդ, զոր Ամերիկացիները կը նետէին աշխարհի հովերուն՝ պատմական անուն մը տալով իբրեւ ... դրամագլուխ,— Զաւախաս Որբեր:

Ողջունելով այս տղաքը՝ ուզեցի հրբահրել անոնց մէջ ազատութեան գաղափարը, անկախութեան պայքարը, խոյանքը դէպի կապոյտ հորիզոնները, իբրեւ նշանաբան տալով անունը այն թերթին զոր կը ներկայացնէի,— Յառա՛ջ, մի՛շտ յառաջ:

Իբրեւ լաւագոյն ապացոյցը իմ համակրանքիս՝ խնդրեցի ողջոյնիս մէջ, որպէսզի իրենց շարքերուն մէջ ընդունին նաեւ զիս:

Ամիս մը վերջ, ուրեմն ամսուան ճիշդ այս օրերուն, ժողով մը տեղի ունեցաւ եւ կազմուեցաւ Զաւախաս Որբերու Միութիւնը, նշանաբանը՝ յառա՛ջ, միշտ յառաջ:

Յառաջացեր է արդէն տասը տարի՛...

Նպատակ չունիմ բարոյական հաշուեկշիռ մը ներկայացնելու այստեղ: Ոչ կ'ուզեմ խօսիլ մեր յաջողութիւններուն մասին, ոչ ալ մեր ձախողութիւններուն մասին, ոչ մեր թերութիւններուն մասին, ոչ ալ մեր առաւելութիւններուն մասին: Հրաշալի ծրագիրներով, խոր դառնութիւններով, երկար պայքարներով հիւսուած պատմութիւն մը ունի այս Միութիւնը, եւ այդ պատմութիւնը ուրիշ առթիւ, ուրիշ բեմի վրայ:

Այսօր կ'ուզեմ ներկայացնել Զ. Ո. Միութեան անհատականութիւնը միայն, որ զինք կը զատորոշէ ուրիշ շատ մը կազմակերպութիւններէ:

×

Մեր մէջ Միութիւնները կը կազմուին յաճախ զոհացնելու համար որոշ փառասիրութիւններ, կամ սուիթ սաեղծելու համար ժամանցներու եւ զբօսանքներու: Գրողներու Ընկերակցութեան, Աղքատախնամի վարչութեան, Կարմիր Խաչերու կազմակերպութեան անդամները, մեր ազգային ըմբռնումներուն չուկային վրայ, երբեք պահանջ չեն զգար պաշտպանելու կամ արդարացնելու իրենց տրուած անունը եւ առաքելութիւնը: Գաղափարներ կան, որոնք քիլոկրամի պէս են, կը կշռեն միշտ նոյն չափով, ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս: Եւ ժողովուրդը կը սիրէ ընդհանրապէս այն որ չի փոխուիր եւ իրեն կը խնայէ բան մը սորվելու յոգնութիւնը: Աւելի դէշ՝ եթէ ծամուած պատառներ կլլելու իր վարժութեան մէջ հրամցուի նոր բան մը, որ առաջին առթիւ անախորժ է իր քիմքին:

Այսպէս շատերուն համար տարօրինակ թուեցաւ՝ երբ խումբ մը տղաք կազմեցին Որբերու Միութիւն,— զըւարճանա՞լ կ'ուզէք, կազմեցէ՛ք երգչախումբ, նուագախումբ, մարզական խումբ, եւն.: Փառասիրութի՞ւնը կը մղէ ձեզ,— պակաս չեն շողշողուն Միութիւնները: Ձեր շահե՞րը կ'ուզէք պաշտպանել,— պակաս չեն արհեստակցական Միութիւնները: Ի՞նչ պիտի ընէք Որբերու Միութիւն անունին տակ:

Հերոսութիւն էր, ուրեմն անգամ ըլլալ Զ. Ո. Միութեան, դատապարտուած, ազգային մեր ըմբռնումներուն չուկային վրայ, ամէն օր պատասխան մը ճարելու փաճառորդներուն: Ոչ փառասիրութիւնը կը մղէր մեզ Որբերու Միութիւն մը ապրեցնելու, ոչ ալ սիրտ ունէինք զուարճանալու:

Զ. Ո. Միութիւնը կուգար, իր անունով, նախ սրբագրելու Հայ ժողովուրդին պատմա-բարոյական հասկացողութեան օտար գաղափար մը,— քաղքենի դասակարգէն ժառանգուած աւանդութիւն մը: Արդարեւ այդ դասակարգը, օժիտի եւ դրամագլուխի իր դաւանանքով, կրցեր էր չփոթութիւն մը ստեղծել որբին եւ ընկեցիկին միջեւ: Չէ՞ որ որբը կը կորսնցնէ դրամագլուխին պաշտպանութիւնը, եւ երբ, նոյն դասակարգին բարոյական ըմբռնումով, դրամագլուխը կը համարուի ընտանիքին պատուաւոր Հայրը, ապացուցանելու հարկ չկայ թէ որբը ընկեցիկ մըն է: Ասկէ այն արհամարհանքը, զոր, մինչեւ մեր օրերը, ժողովուրդը կը մատնէ հանդէպ որբութեան:

Պատերազմի որբերուն հանդէպ՝ եթէ քիչ մը գութ եւ խանդաղատանք խառնուեցաւ այդ արհամարհանքին, երբեք չսրբագրուեցաւ սակայն քաղքենի ըմբռնումը, որ որբը կը համարի զրկուած մը դրամագլուխէ (հօրենական հարստութենէ կամ ազգակցական հաւանական ժառանգութենէ):

Ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ այն բովանդակութեամբ, որ զրուած է որբութեան մէջ: Դժբախտ պարագաներու բերումով՝ որբը եթէ կորսնցուց իր նիւթական դրամագլուխը, շահեցաւ բարոյական դրամագլուխ մը: Ազգային դատին բերելիք իր նպաստն էր այդ: Ահա թէ ինչո՛ւ Զ. Ո. Միութեան վարիչները աշխատեցան քաղաքական կենդանի նիւթի վերածել, ապաքաղաքական զանգուած մը:

Բացատրելէ առաջ այդ աշխատանքը, կ'ուզեմ անգամ մըն ալ պատասխանել այն հարցումին թէ ինչո՛ւ կը յամառինք պահել «որբ» անունը:

Նախ, որովհետեւ անհրաժեշտ է պահել այդ անունը իբրեւ կայք այն հանդամանքին, որ պիտի ներկայացուի քիչ յետոյ:

Երկրորդ, որովհետեւ անունները չեն խրտչեցներ մեզ: Անունները նախ բառեր են եւ կը ծառայեն իբրեւ պատմական ուղենիշ ժողովուրդներու կեանքի ճամբուն վրայ: Յունական ազատագրութեան պատմութեան մէջ fլէփթիս կամ fլէփթիս բառը, որ կը նշանակէ գող կամ աւազակ, ամէնէն փառաւոր անունն է, որով պիտի ուզէր պարծենալ ամէն Յոյն: Թրքական գերիշխանութեան տակ, եղան յոյն գիւղացիներ, որոնք չհանդուրժեցին Թուրքերու հարստահարութեան եւ բարձրացան լեռ, յաճախ գիշերային յարձակումներ կատարելու համար Թրքական գիւղերու եւ զօրանոցներու վրայ, կողոպտելով եւ կոտորելով թշնամին: Առաջին առթիւ fլէփթիսները այդ անունը կրեցին իբրեւ վարկաբեկիչ անուն մը, բայց չուշտով դարձաւ փառքի տիտղոս մը: Այսօր «քլէփթիս» կը նշանակէ զին-ուոր մը որ կը կռուի յանուն ազատագրութեան: Դարձեալ, ի՞նչ կը նշանակէ սլաւ, անուն մը որ կը տրուի կարգ մը ցեղերու,— նախնական իմաստով կը նշանակէ ստրուկ: Սակայն այդ իր անունով կը պարծի ցեղ մը, որ այսօր կ'իշխէ Հայոց վրայ, հոգ չէ թէ Հայ նշանակէր տիրապետող: Եգէական կղզիներու բնակչութիւնը յոյն (աւազակ) կոչուեցաւ, որովհետեւ կ'ասպատակէր ափական եզերքներուն վրայ եւ կը կողոպտէր քաղաքներու բնակչութիւնը,— այսօր սակայն յոյն անունով կը պարծենայ ամբողջ քաղաքակրթութիւն մը: Վերջապէս, հողատիրութեան շրջանէ մը վերջ (աւատապետութիւն, ազնուապետութիւն), դրամատիրութեան շրջանէ վերջ (քաղքենի դասակարգ), հողատիրութեան եւ դրամատիրութեան երէկի գերիները, պրոլետարները, իշխանութեան հասած՝ նոր քաղաքակրթութիւն մը կ'աշխատին հիմնել, իրենց արհամարհուած անունը պարծանքով արձանագրելով պատմութեան մէջ:

Այս բոլոր օրինակները մէջ բերինք՝ ըսելու համար թէ անունը չի խրտչեցներ մեզ, որքան ալ օրուան բարոյականը արհամարհէ զայն:

Ի՞նչ իմաստ ունի մեր յամառութիւնը:

Չեմ վախնար պայթակցութիւն մը ստեղծելէ, վասնզի իմ խոստովանութիւնս կը կատարեմ պատմութեան առջեւ եւ պատմութեան համար:

Ընտանիքի գաղափարը կրօնք դարձած է այլ եւս: Սահման չճանչցող պաշտամունք մը այդ գաղափարը վերածեց նպատակի, մինչեւ ընտանիքը, իբրեւ պատմական կազմաւորում, միջոց մըն է քաղաքակրթութեան կամ ընկերութեան զարգացման համար: Ազգերու կեանքին մէջ ընտանիքը նախ եւ առաջ աղբիւր մըն է թրքական անուանի: Հին ընկերաբաններ, սակայն, չխարխլելով դէպքերը քննել քիչ մը աւելի խոր, ժողովուրդներու կազմալուծութեան գլխաւոր պատճառ կը համարին ընտանիքին քայքայումը,— ընդհակառակն, գիտենք, որ հելլենական եւ հռոմէական քաղաքակրթութեան կործանումը տարբեր պատճառներ ունէր: Այսօր փաստ է, որ բոլոր աշխարհակալութիւնները հիմնուեցան անհատներու բիրտ նկարագրով, չարքաշ կեանքով եւ հանդիսուի ուրացումով: Պատմութեան մեծ ժողովուրդները քայքայուեցան՝ երբ պերճ՝ փարթամ կեանքը գլխաւոր նպատակը դարձաւ անհատին, երբ հանգստաւէտ պայմաններու սէրը ընդհանրացաւ ամէնուն մէջ: Այսօր եւս մեր տարագիր բազմութիւնները պիտի փճանան,— ազգայնօրէն,— եւրոպական confortին պատճառով, հակառակ եկեղեցասիրութեան, դպրոցասիրութեան եւ մամուլին ճիգերուն: Եւրոպական confortին վարժուած երիտասարդ մը պիտի չկրնայ վազը, պիտի խնդա՛յ ձեր հերոսներու եւ հայրենասէրներու պատմութեան վրայ: Այն որ իր անուշիկ մայրիկին օրօրներն է լսած, ֆրանսացի պարուհիին մէջքն է սեղմած, պիտի մերժէ վառօդին ծուխը հոտուըտալ, երբ իր քիթը կապուած է սալոններու անուշահոտութեան:

Այսպէ՛ս է որ կը քայքայուի մեր երիտասարդութիւնը,— վասնզի արդի ընտանիքը եւս confortի ընտանիք է: Այդպէս չէր երէկ,— հայ մայրերը չարքաշութեան կը վարժեցնէին իրենց զաւակները, եւ հայրերը ազգային առաքինութեան վերածած էին գիւղացիութիւնը: Արդարեւ հայ գիւղացին էր միայն, որ չփախաւ իր խոփին եւ եզէն, իր արիւնոտ հողին վրայէն, իր հրկիզուած հիւղակին մէջէն, մինչ Բագրատունեաց շրջանէն սկսեալ՝ հայ ազնուականը, հայ հարուստը կը փախչէր իր բնաշխարհէն, կ'ապաստանէր քաղաքները՝ ծնունդ տալով լրմանթինիզմին: Այսուհանդերձ մեր պատմութիւնը պրպտողները զիտեն թէ փորձեր եղած են չարքաշութեան եւ բնապաշտ կեանքի վարժեցնելու մեր ժողովուրդը:

1855 թուականներուն, Ղրիմի պատերազմի շրջանին, յուսախաբ թէ Եւրոպայէն եւ թէ Ռուսիայէն, Գամառ-Քաթիպայի զինկրութիւնը հանդամանք մը կը դառնայ հայ մտաւորականութեան համար: Ռ. Պատկանեան, այդ շրջանին կը ձեռնարկէ պարբերականի մը հրատարակութեան, անունը յատկանշական,— Գամառ-Քաթիպա: Այդ անունով պարբերականի մը մէջ, Ռ. Պատկանեան կը բանաձեւէր արդէն այն տեսակէտները, զորս մենք կը կրկնենք այսօր,— հրաժարիլ հանդստաւէտ կեանքէն, չափ մը դնել մեր կրօնասիրութեան, նպատակ չդարձնել որդեսիրութիւնը կամ ծնողասիրութիւնը: Ինչո՞ւ: Բայց լաւ է կարդալ Ռ. Պատկանեանի բերնով.

— «Գամառ-Քաթիպա» վերտառութեամբ հրատարակելիք պարբերականը չպէտք է «անդորր կեանքի» սէր ներշնչէ ընթերցողներին, դարձնելով նրանց «կրօնասէր քրիստոնեայ», «զաւակասէր կամ ընտանեսէր ծնող»· պարբերականում զետեղուած ամէն մի յօդուած թող կարողանայ արծարծել նրա սրտի մէջ եթէ ոչ ուղղակի կերպով հայրենասիրութիւնը, գոնէ թող յիշեցնի նրա կորցրած երջանկութիւնը, թող կամաց կամաց սովորի պատրաստել նայելի այն մահուան վրայ, որ նա կարող է ստանալ զոհելով անձը ազգի ազատութեանը· մէկ խօսքով՝ այն ամէն զգացմունքները, որոնք խորը տպաւորել են մեր մէջ, *որ չենք համարձակւում հրապարակով քարոզել* եւ որն որ Հայի բառ մեծի մասին անյայտ է, թող անզգամ կերպով սերմանուին նրա սրտի եւ հոգւոյ մէջ: Ուստի մենք պէտք է աշխատենք մուծանել *Գամառ-Քաթիպայ*ի մէջ վարք երեւելի արանց, ինչպէս որ էին Գուստավ Ադոլֆ, Վիլհէլմ Թէլը, Բոցարիս, Դիմիտրի Դոնսկոյը, Լէոնիդը եւ շատ ուրիշները, որոնք փառք են իրանց հայրենեաց: Ընդհակառակն, եթէ մենք կը տեղաւորենք այնպիսի շարադրութիւններ, ուստեղ կը սովորացնենք Հային խաղաղ, անտենդ կեանք վարել, այն ժամանակ ինչի՞ պիտի նմանենք սոքա, ո՞չ ապաքէն այն տեղի Հայերուն, որոնցմով առատ են, մանաւանդ ներկայ դարումս, Մոսկով, Պետերբուրգ, Կզլար, Հաշտարխան: Իմ կարծիքով՝ աւելի լաւ է նկարագրել ապստամբ աւազակների կեանքը, զոր օրինակ Պուգաչովի, Ստենկա Ռազինի, Ատրէկինի, քան զբօսանական կեանքից առած մեղր ու կարագով ծեփած ու սերով լոկած էրինտոններու, Վոլոխոմրիններու եւ Դիւվայլներու: Երգերս թող պարունակեն իրանց մէջ յուսահատութիւն, կսկծանք, կեանքից զզուումն քան թէ բնութեան եւ Աստուծոյ ողորմութիւնը, բարոյականութեան յաղթանակը: Թող հայ աղջիկը սիրէ քաջութիւն, քան թէ բարոյականն առաքինութիւնը, սեւ ու խոնենիկ մազեր, զգայուն հոգի, տռփոտ աչքեր, քան թէ փայլուն ուսադիրներ, հարուստ կամ սատրճանաւոր փեսայ»:

Մօտաւորապէս դար մը առաջ, Ռ. Պատկանեան կը բանաձեւէր այն հանգամանքը, զոր ներկայացուց Զ. Ո. Միութիւնը: Այդ հանգամանքը պարտք կը համարիմ պարզել յաջորդարար, Միութեան տասնամեակին առթիւ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿՈՉ

—⁊—

Ներկայիս կոչ կ'ուղղեմ բոլոր Պոլսեցիներուն որ յունուար 31ին, ժամը 3ին, հաճին հաւաքուիլ Շան տը Մարս, կազմելու համար Կոստանդնուպոլսոյ Հայրենակցական Միութիւնը:

Այլեւս հրամայական պահանջ մը դարձած է կազմել Պոլսոյ Հայրենակցական Միութիւնը, քանզի տասներկու տարիէ ի վեր՝ մենք, Պոլսեցիներս կը թափառինք այս Լոյս-Քաղաքին մէջ անկազմակերպ ու անկերպարան: Գաւառի յետին գիւղերն անգամ ունեցան իրենց Հայրենակցական Միութիւնները, երբեմն նոյնիսկ մէկ գիւղը հինգ վեց հատ, ու մենք միայն մնացինք անհայրենակցական, որով առանց պայքարի ու կռիւի:

Ամէն Պոլսեցի անշուշտ կ'ընդունի որ կեանքը կռիւ է եւ խաղաղութիւնը համարժէք է մեռելութեան ու լճացման ու մեռնալ լճին: Ուրեմն դէպի կազմակերպում, դէպի աշխուժացում, դէպի գործ, դէպի ալեկոծութիւն, դէպի Վոսփոր ու Սեւ Ծով:

Եթէ պատահի որ մեր խազմերէն ծագին երկպառակութիւններ եւ անխուսափելի բաժանումներ, ատոնք արատ չեն կրնար բերել մեր կազմակերպութեան. ընդհակառակն ամէն Պոլսեցի ճիգ խնայելու չէ որ այդ ցանկալի կռիւներն ու երկպառակութիւնները հրահրէ եւ խմբակային բաժանումները փութով պնդութեամբ տեղի ունենան, որպէսզի մեր Միութիւնը նման ըլլայ բազմաբեղուն մօր մը, ունենալով բազմաթիւ զաւակներ, կնքուած հետեւեալ անուններով.

— Գալըր Չէշմէի Հայրենակցական Միութիւն,

— Թօփ Գափուի Հայրենակցական Միութիւն,

— Գում Գափուի Հայրենակցական Միութիւն,

— Գասըմ Փաշայի Հայրենակցական Միութիւն,

— Թօփ Թաշի Հայրենակցական Միութիւն,

— Նարլը Գափուի Հայրենակցական Միութիւն,

Վերջապէս Եէնի Գափուի, Կէտիկ Փաշայի, Սամաթիայի, Պալըգլը Փաշայի, Պալաթի, Գասըմ Փաշայի, Եէտի Գուլէի, Վլանկայի, Եէնի Շէհիրի, Սուլու Մանասթըրի Հայրենակցական Միութիւններ:

Անանկ ալ բաժնուած ենք, անանկ ալ: Ապագային որքան ալ բաժնըւինք՝ մեր ներկայ վիճակէն աւելի բաժնուած չենք կրնար ըլլալ:

Բաց աստի, ամէն մեծ հաստատութիւն կ'ունենայ իր մասնաճիւղերը: Երբոր գիւղական Հայրենակցականները բազմաճիւղ դարձած են, ամօ՞թ է որ Պոլսոյ նման կայսերական մայրաքաղաք մը, օդոստափառ ոստան մը, սուլթանական եւ խալիֆայական գլխակեղրոն մը ունենայ իր անթիւ Հայրենակցականները:

Տա՛յ Աստուած որ տարին կէս չեղած ծլին, ծաղկին եւ փայլին, աստղերու չափ Հայրենակցականներ:

Մենք քաջ վստահ ենք Պոլսոյ մեր հայրենակիցներու ջանասիրութեան վրայ: Պոլսեցին թոյլ, ապիկար, հանդարտաբարոյ, հլու, ստրուկ տարր մը չէ, ան ալ գիտէ գնահատել կռիւներուն ջերմութիւնը, ծեծկռուքին մարմնակրթական հանգամանքը, հայրենակիցէն արիւն առնելու յոյժ օգտակար բժշկական մեթոդը:

Մենք Պոլսեցիներս, այսուհետեւ մեզի կէտ նպատակ ընտրած ենք անդադար պահել մեր լեզուն, մեր բարքերը, մեր երգերը, մեր աղանդերներն ու կերակուրները եւ մեր ամբողջ նիստ ու կացը եւ պատկուածքը:

Կը փափաքինք Պոլսոյ Հայերէնը խօսիլ, համեմուած թրքական բառերով, բացատրութիւններով: Այս գիծին վրայ մոլեռանդ ըլլալով, կը թելադրենք վերակենդանացնել պոլսական համեղ, սրամիտ եւ գիտուն ու պատկերով լեցուն պատուական Հայերէնութիւնները, միշտ խառն թուրքերէնով: Քանզի ներկայիս հրամայական պահանջ դարձած է օրական սանկ քառասուն անգամ մը քֆրել ասոր ու անոր, զուարճացնելու համար մեր հրատոչոր հոգիները:

Կ'առաջարկենք փոքրիկ փոփոխութեան մը ենթարկել Միութեանս թեկնածուներուն անունները եւ կոչել զանոնք,— Օննիկ, Կոմիկ, Համբիկ, Փիլիկ, Գարբիկ, Ըսկուկ, Սուրբիկ, Ամպէր ու Թագուկ:

Այս բոլորէն զատ սարքել ճաշասեղաններ եւ բերնի համով ուտել ուլահանջ, սարմա, փավուրխա, լաբլաբու, ջաղաճըք, լեցուած դդում, տապկուած վաճառաճուկ, խաւեար, ապուխտ, երշիկ, լուբիա: Այս բոլորը պատուական, անարատ, անմահական, կենաց ջուր, առիւծի կաթ եւ արծաթաջուր, արքայական օղիով:

(— Լեցուր Կոմիկ, հոգիիդ մէջնուկը ունեմ):

Դաշտահանդէսներ սարքել, յատկապէս տօլմա ուտելու, սապունջա ձուկ ճաշակելու եւ փարչ փարչ ջուր խմելու համար:

Այդ հանդէսներուն ընթացքին Միութեանս աղքատ աղջիկներն ու մանչերը կը կարգենք հարուստ մանչերու եւ աղջիկներու հետ, հարիւրին տասը պահանջելով Միութեանս գանձին համար: Այսպէսով կարգադրած կ'ըլլանք նաեւ դասակարգային հարցը, որ մեր մէջ երբեք սուր կերպարանք չէ ստացած արդէն, որքան ատեն որ Պոլսեցին զինուած է զաղտնիքը պնակ մը լուբիայով ապրելու:

Զմռոնանք ըսել որ պիտի հրատարակենք Միութեանս ամսօրեայ պաշտօնաթերթը, «Հոռհոռ»: Այս անունը մենք կուտանք մեզի, որպէսզի ուրիշներ այլ եւս չկարենան նոյն բառով նեղահարել մեզ:

Կը մնայ մեր քաղաքական ուղեգիծը:

Անպայման խմատութիւն է աղօր պէս ըլլալ բոլոր կուսակցութիւններուն հետ: Բոլորն ալ, զատ զատ, ճաշի կը հրաւիրենք, հրամցնելով փաուլիա: Անշուշտ եւ առատ փլաւը: Կը փոխենք միայն ըմպելին.— Դաշնակցականներուն օղի, Հօկերուն կարմիր գինի, ռամկավարներուն շամփանիա (այսինքն մուսօ), հնչակեաններուն ալ գինիէ դարձած քացախ: Չէզոքներուն պաղ ջուր մը էւէլ-էւէլօք է:

Անցնինք չարադէտ հարցին:

Եթէ բուն Հայրենակցականի կամ Վերաշինացի խնդիր ծագի՝ նախընտրելի է Հայաստանի մէջ նոր Սան Ստէֆանօ մը չինել, որպէսզի մեր այնտեղի ազգակիցներն ալ բերնի համով օդի կոնծեն, մեր կենացը:

Անկից զատ, Հայաստանի նուէր կը ղրկենք հրդեհ մարելու ջրհան մը, մասնագէտ ջրհանկիրներու խումբով մը, որպէսզի համայնավար կաս կարմիր ճառերէն եթէ որ եւ է չէնք կամ հիմնարկ բռնկի՝ անմիջապէս կարենան ըլլայ մուխը մարել կրակը տուողին:

Վերջապէս մեր Միութեան գերագոյն նպատակը պիտի ըլլայ ուտել, ուտել, կերցնել: Մեր նպատակին մաս կը կազմէ նաեւ խմել ու ճառել: Արդէն ո՞ր Միութիւնն է որ տարբեր բան կ'ընէ:

Ուրեմն, Պոլսեցի սիրելի հայրենակիցներ, դէպի կազմակերպում: Շատեր մեզ կ'ամբաստանեն իբրեւ այլասերած: Պատճառը մեր կազմակերպուած կուսակցութիւններ չըլլալն է: Հանդարտաբարոյ ազգերը մեռկացած ու կորսուած են: Բացարձակ ճշմարտութիւն է որ մեր ազգը ներքին կռիւներով սնած է ու ապրած: Ոյժ տանք այդ շարժման: Քանզի այն օրը որ այս ազգին մէջէն դադրին ներքին պատերազմները, այդ օրը, աւա՜ղ, Հայութիւնը ինկած է ճոյման հակայ կաթսային մէջ:

Պոլսեցիներ, դէպի Շան տը Մարս, դէպի կռիւ ու կոփամարտութիւն, դէպի կռիւ ու գիւղացիական մարտնչումներ, դէպի, այո, դէպի կռիւ ու յաղթանակ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԻՒՏԱՊ

Իսաք նոր ինքնաշարժ մը առած էր եւ հրաւիրեց իր դրացիներէն այր եւ կին մը պտոյտի երթալու:

Այրը մերժեց ընդունիլ հրաւէրը:

Կինը.— Ինչո՞ւ մերժեցիր, առիթ մըն էր քիչ մը պտոյտ ընելու:

— Իսաք այնչափ չահամոլ է որ, եթէ քիչ մը չահ զանէ կրնայ ճամբան ինքնաշարժը ծախել եւ մենք բացը կը մնանք:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

Դրխամակներ

— Զարմանալի երեւոյթ, Հայաստանը ծը հաց կը թխէ, բայց երբեք չի փափաքիր երեւիլ իբրեւ հաց թխող:

×

— Յաճախ կը լսեմ, «soupe populaire», երբեք չլսեցի «bifteck populaire»:

×

— Եթէ ամէն ինչ կատարեալ է, ինչո՞ւ աչք մըն ալ ծոծրակին վրայ չկայ:

×

— Կապի մը չորս անիւներէն խ... բաքանչիւրը կը կարծէ թէ միւս երեք անիւները բոլորովին աւելորդ են:

×

— Բաժակի մը մէջ գինիին ջուր խառնելը օրինաւոր է, իսկ ջուրին գինի խառնելը ապօրինի...

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՕՐՈՑԻ ԵՐԳԸ

—●—

Քնիր բալիկ,
Նանիկ, նանիկ,
Ես երգ կ'ասեմ քեզ յանգով,
Շորորալով
Համբով սովոր
Քունն է իջնում նազանքով:

Տես, երկնքում
Աստղն է քնում,
Ամպէ վերմակը ծածկած
Ծաղկանց միջում,
Հովն է ննջում,
Շարժուն թեւերը ծալած:

Հեռուներում
Գետն է հեւում՝
Լուսնի արծաթը մէջքին,
Խոխոջալով
Կարկաչելով
Օրօր ասում փոքրիկին:

Աչիկներիդ,
Թարթիչներիդ
Քունը շուտով կը թառի,
Երազներով
Լիքը կողով
Օրօրոցիդ կը կախի:

Կը մեծանաս,
Կը հեռանաս,
Բռնած կեանքի նոր ուղին,
Մտքով յաւէտ
Ես էլ քեզ հետ,
Միշտ կը լինեմ քո կողքին:

Ես քեզ կ'օգնեմ
Վեր մագլցել,
Տիրել կապոյտը երկնի,
Եւ կառուցել,
Վեր բարձրացնել
Շողուն շէնքը մեր կեանքի:

Նոր յանգերով,
Եւ երգերով
Քեզ թեւ կը տամ, իմ բալա.
Քնիր մանկիկ,
Նանի, նանիկ,
Բալէս քնել է սիրտ:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

×

ՀՆՋԱՆՆԵՐ

Շողշողում է քո բախտը իմ աչքերի
դէմ խնդուն,
Դէմս ծփում է սեւ ովկիանոսը քո
բերքի,
Հարստութի՛ւն երկնային, երկրային
նոր յաղթութիւն,
Օ՛, հնձաններ ոսկեղուն, օ՛, հնձաններ իմ երկրի:

Ահա մի օր էլ անցաւ, վաղն առ
մեզ հարուստ
Վաղն աւելի՛ մեզ առատ, վաղն
սէլի է բերքի,
Վաղն աւելի՛ լիաշունչ, լիասիրտ
լիարիւն,—
Օ՛, հնձաններ ոսկեղուն, օ՛, հնձաններ
իմ երկրի:

Դո՛ւք, մե՛ծ այգու մշակներ, դաշտի
մեծ դաշտի հնձուորներ,
Ուղեւիչներ կեղեւաքի մեր անընդհատ
վերելքի,
Ձեր քրտինքովն էք շողում, ձեր քո
տիրոջովն էք ցնծում
Հնձանները ոսկեղուն, հնձաններ
իմ երկրի:

... Օ՛, հնձաններ ոսկեղուն,
հնձաններ իմ երկրի,
Որ որոտում էք այսօր նման անբիծ
մի երգի,
Դուք, անզրաւ ստանեններ առատութեան
թեւան ու բերքի,
Որ բարձրացաք արիւնոտ հողի վրայ
երէկի...—
Օ՛, հնձաններ ոսկեղուն, օ՛, ոսկեղուն
ներ իմ երկրի...

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

Ո՛Վ ՄԱՐԴ

—•—

Ճիտեմ պիտի գաս ու իմ ծարաւով
Պիտի խմես դու, երբ չեմ լինի ես,
Բայց գիտցիր, ո՛վ մարդ, թէ գտնես
մի օր
Բեւեռագիրն այս,— նւիրւած է քեզ:

Նւիրւած է քո զգացումներում,
Օրերումդ ա՛յլ, այս երկրի վրայ,
Քո ուրի՛շ կեանքի ըմբռնումներում,
Որ ցանկութիւնն է օրօրում հիմա:

Տեսնում եմ կարծես դէմքդ լուսաշող,
Խաղաղ, իմաստուն ու խորաթափանց
Եւ ժամանակիդ մտածումը նոր,
Ուղեղիդ վրայ թրթռում է կամաց:

Ահա ներկայէս՝ ծփուն, ալեկոծ,
Անցեալում նաւող իմ հոգու նման,
Խարխափ նետելով՝ ու ծոցերից ծոց,
Կը պեղէ, կ'անցնի՛ զարմանքդ վաղ-
ւան...

Ո՛վ մարդ, ո՛վ գերմարդ, դեռ անձեւ,
անդէմ —
Դու լինելութեան անթերի՛ կատար.
Դու ինձ այնքան մօտ, ծանօթ ես
արդէն,
Ինչպէս առօրեայ սա հացին պատառ...

ՈՍՏԱՆԻԿ

Թէհրան

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Քիփլինգ

—•—

Ռըտեարտ Քիփլինգ ծնած է 30 Նո-

...

Քիփլինգ շուտով տիրացաւ համբաւի, գրեթէ իր առաջին իսկ գործերով: 900ական թուականներուն, երբ այլ եւս հռչակաւոր վիպասան մըն էր, ճամբայ ելաւ դէպի Ամերիկա, մինչ թերթերը մեծաղղորդ կ'աւետէին իր ճամբորդութիւնը: Հազիւ Ամերիկա հասած՝ ծանրապէս հիւանդացաւ, եւ աշխարհի բոլոր անկիւններէն սկսան հեռագիրներ տեղալ՝ բարեմաղթութիւններով եւ համակրանքի արտայայտութիւններով: Հեռագրողներուն մէջ էր նաեւ Գերմանիոյ կայսրը, որ կը հիանար երիտասարդ վիպասանին ուժի եւ տիրապետութեան վարդապետութեան վրայ: Քիփլինգ ուրիշ անգամ մըն ալ ծանրապէս հիւանդացաւ եւ հազիւ ազատեցաւ մահուընէ: Տկարակազմ, վերջին տարիները քաշուած կ'ապրէր գիւղական ապարանքի մը մէջ, իսկ ամէն ձմեռ՝ Միջերկրականի Փրանսական եզերքը: 1907ին ստացաւ Նո-

...

մոռցաւ իր հակակրութիւնը, մօտեցաւ Ֆրանսայի, որուն հողերուն վրայ պիտի մեռնէր, պատերազմի սկզբնական տարիներուն, իր մէկ հատիկ զաւակը, ընկճելով զինք խորապէս:

ՄԱՐԻԵԹԹԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ԻՆՉ Է ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԼԱՄԻՆ ՎԵՐԱԺԵՆԱՑՈՒՄԸ

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ ԵՒ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ

■■■

«Հայրենիք» կը գրէ թէ վերջերս տրուած հացկերոյթի մը ընթացքին, Ֆրանց Վերֆէլի ներկայացաւ Ֆիլատելֆիոյ դաշնակցական ընկերներէն Ս. Փանոսեան, Սուէտիացի, Եօղուն Օլուգ գիւղէն, մասնակցած Մուսա լերան պաշտպանութեան:

Պ. Վերֆէլ շատ ուրախ եղաւ ծանօթանալով Մուսա Տաղցիի մը հետ:

Ս. Փանոսեան դեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր իրեն հետ բերելու շարք մը լուսանկարներ Մուսա լերան եւ անոր շրջակայքի, ինչպէս նաեւ Սուէտիոյ կարգ մը վայրերու:

Պ. Ֆ. Վերֆէլ ուշի ուշով սկսաւ դիտել լուսանկարները:

— Ահա Մուսա լեռը Միջերկրականի կողմէն լուսանկարուած: Կը յիշէք այս երկու բարձունքները, այնպէս չէ՞, Պ. Վերֆէլ,— հարցուց Պ. Փանոսեան, ցոյց տալով Մուսա լերան պատկերը:

— Ո՛չ, չեմ յիշեր, այն պարզ պատճառով, որ կեանքիս մէջ տեսած չեմ Մուսա լեռը,— պատասխանեց Պ. Վերֆէլ:

...

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Դեռ ծանրօրէն ու բեկբեկուն, դառնօրէն կ'արձագանգէ ան մէջս՝ նուաղուն.— «Ջըլլա՛յ թէ աղաւաղես... կ'ուզեմ որ պսակուի երազս»:

Կը նմանէի ճնշող խորհուրդներու մղձաւանջին տակ ինկած թիապարտին, որ դատապարտուած էր իր կեանքը քարշ տալու ազատ բնութեան ազատ արեւէն զրկուած՝ խաւարա-

...

դաշինքի մը հետ, մասնակցութեամբ Եգիպտոսի բոլոր հոսանքներուն: Ազգայնականները ոչ միայն կ'ընդդիմանան Անգլիոյ նախապայմաններուն, այլեւ զայրացած են, խմանալով որ բրիտանական մարզպանըադղարարած է թէ Անգլիա վերստին պիտի քննէ Եգիպտոսի սահմանադրութիւնը, եթէ չընդունուին այդ նախապայմանները: Այս ազդարարութիւնը սպառնալիք մը կը համարուի, այն իմաստով թէ Անգլիա ետ պիտի առնէ Եգիպտոսի անկախութեան ճանաչումը (1922), եթէ Վաֆտը տեղի չտայ: Նահաս փաշա Թագաւորին ներկայանալով բողոքեց այս «վերջնագրին» դէմ:

Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները

Ուրբաթ օր փակուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին 90րդ նստաշրջանը եւ պատուիրակները բաժնուեցան լաւագոյն տրամադրութիւններով: Տանցիկի հարցը «լուծուեցաւ», թերեւս տասներորդ անգամն ըլլալով: Տանցիկի ծերակոյտին նախագահը խոստացաւ համակերպիլ Ազգերու Դաշնակցութեան բաղձանքներուն: Խ. Միութեան եւ Ուրուկուէյի միջեւ ծագած վէճը անուշի կապուեցաւ, առկախ ձգելով այն հարցը թէ անդամ պետութիւն մը իրաւունք ունի՞ խզելու իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները, առանց նախապէս իր գանգատները յայտնելու Ազգամժողովին: Վիճաբանութեանց ընթացքին, Ուրուկուէյի պատուիրակը մերժեց ներկայացնել իր ամբաստանութեանց փաստերը, յայտարարելով թէ ներքին խնդիրներ են եւ կապ չունին Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին հետ:

*** Խորհուրդը զբաղեցաւ նաեւ Հայրենազուրկ տարագիրներու հարցով եւ նորէն գոհացաւ առժամեայ տնօրինութիւններով, քանի որ տեւական միջոցներ սահմանելու իրաւասութիւնը կ'իյնայ ընդհ. Ժողովին: Որոշուեցաւ նոր լիազօր մը նշանակել գերման գաղթականներուն համար, անգլիացի վարիչը հրաժարած ըլլալով: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը կարգ մը դիտողութիւններ ներկայացուց, դիտել տալով թէ գաղթականներ կան որոնք իրենց հայրենիքէն հեռացած են վաւերացուած անցագիրներով, բայց հիմա կը զրկուին նոյն թուղթերէն, հետեւաբար կը դառնան հայրենազուրկ (հայմաթլոս կամ ափաթրիտ): ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԻ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ՝ ԻՐԵՆՑ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԸ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԶՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ:

Ժողովին փակման պահուն, Պ. Թիթուլեսքու առաջարկեց խորհուրդին մայիսի նստաշրջանը գումարել Պուքրէշի մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՍՏԻԿԱՆ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ Պուքրէշի մէջ եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան, երբեւ հետեւանք հակահրէական խռովութեանց, որոնց գլուխը անցած էին ուսանողները: Այս վերջինները, քանի մը հարիւր հոգի, ատրճանակներով եւ բիրերով զինուած, խանգարեցին ժողով մը եւ լոյսերը մարելով, զարկին աջ եւ ձախ: Կռիւը շարունակուեցաւ 45 վայրկեան:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ մահուան առթիւ, գործի վրայ են նամակադրոշմներու հաւաքիչները: Եօթը հազար նամակադրոշմներ տպուած են ձորձ Ե.ի օրով:—150,000 հոգի այցելեցին ուրբ. օր, Ուէսթմինսթրի դահլիճը, ուր ցուցադրուած է հանգուցեալ Թագաւորին մարմինը: Նոր Թագաւորն ալ առանձին այցելեց մօրը հետ: Ցուղարկաւորութեան առթիւ, Ֆրանսայի կողմէ Լոնտոն պիտի երթան հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը, արտաքին եւ ծովային նախարարները եւ ուրիշ երեւելիներ, ուղեկցութեամբ երկու Թորփիլահալածներու: Խ. Միութեան կողմէ ներկայ պիտի ըլլան Պ. Լիթվինով եւ մարաջախտ Թուխաչեւսկի: Առաջին անգամ է որ խորհրդային իշխանութիւնը կը մասնակցի Թագաւորի մը յուղարկաւորութեան:

1863 ՁԿՆՈՐՍՆԵՐ ԵՒ 1480 ձկեր, որոնք սառնակոյտի մը վրայ կը գտնուէին, Կասպից ծովուն մէջ, քշուեցան դէպի ծովուն բացերը:

262.076.017 ՖՐԱՆՔ քուէարկուեցաւ 1937ի ցուցահանդէսին համար, որուն պատրաստութիւնները յառաջ կը տարուին մեծ փութաջանութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 յունուար, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ի մէջ:

Տէր եւ Տիկ. Մելինէ եւ Արտաշէս Պիպէռեան ու զաւակները՝ Արա եւ Սօնա, Տէր եւ Տիկ. Անահիտ եւ Լեւոն Ջորմիսեան ու զաւակները՝ Վահրամ եւ Զաւէն, ինչպէս եւ պարագաները խոր ցաւով կը յայտնեն իրենց մօր, մեծմօր եւ ազգականին

ՏԻԿ. ՄԱՆՈՒՇԱԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը՝ որ տեղի ունեցած է Հալէպ, յունուար 9ին, Ալթունեան հիւանդանոցին մէջ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Daviesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Սուրիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 28 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3023

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկրի խօսք

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Մինչ ասդին մարդիկ խրած են հաւաքական ապահովութեան լաբիւրինթոսին մէջ, անդին, Արեւելքի մէջ, պետութիւններ եւ ժողովուրդներ կը խլրտին ու կը գործեն, ներշնչուելով օրուան հոսանքներէն եւ նշանախօսքերէն :

Ահա Թուրքիան: Առ այժմ ապաստ՝ արտաքին վտանգներէ, բայց միշտ մտահոգ՝ վաղուան համար, ան իր ուժերէն վեր փորձեր կը կատարէ, տիրական դիրք մը բռնելու համար ոչ միայն Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, այլեւ շատ աւելի հեռուն:

Արդէն իրականութիւն է ոչ - յարձակման դաշինքը՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ: Իսկ բանաձեւն ալ համապատասխան՝ օրուան կարգախօսին,— յանուն խաղաղութեան :

Էնկիւրի հրաւիրելով Աֆղանիստանի արտաքին նախարարը, Թրքական կառավարութիւնը յարատեւօրէն կը շարունակէ քաղաքականութեան մը, որուն առաջին սերմերը ցանած էր Պոլսոյ ոստիկանութեան երբեմնի վերատեսուչը, դժոխածին Պէտրին:

Անոր հետ զուգընթաց, կը գործէին Էնվէրն ու Ճէմալը, համիսլամական ծրագրով մը: Երբ անոնց մուխը մարեցաւ, Էնկիւրի մշակեց աւելի արդիական ծրագիր մը: Կրթական քննիչներ եւ զինուորական մարզիչներ ղրկեց, որպէսզի վերակազմեն Աֆղանիստանի հանրային կրթութիւնն ու բանակը, համաձայն համաթրքական վարդապետութեան :

Այդ գործունէութեան պտուղն է որ կը քաղէ, այսօր, քեմալականութիւնը, իբրեւ աղբիւր ներշնչման եւ իբրեւ գործնական օրինակ:

Եւ միայն ճարտասանական մարզանք մը չէ որ ըսել կուտայ Աֆղանիստանի արտաքին նախարարին (Սէրտար Ֆէյզ Մօհամմէտ խան).

— « Մի զարմանաք, երբ «մեր Աթաթիւրքը» կ'ըսեմ ձեր հանրապետութեան բարձր նախագահի մասին խօսած ատեն: Անոր նման մեծ անձաւորութիւններ չեն կրնար մէկ ազգի սեփականութիւնը դառնալ, այլ միջազգային արժէք ունին: Իսկ թուրք եւ աֆղան ազգերու միջեւ որ եւ է տարբերութիւն չկայ եւ Աֆղաններր թուրք կը նկատեն իրենք զիրենք »:

Միայն արտաքին ճակատին վրայ չէ որ տենդագին գործունէութիւն մը կը մատնէ Թուրքիան:

Օրը օրին կ'իմանանք շատ մը նորութիւններ, բայց երկար ատենէ իվեր լուրեր կը պակսին քրտական ճակատի մասին, բացի Թունճ էլիի (Տէրսիմ) մասին հաստատուած մասնաւոր կազմակերպութենէն:

Տէրսիմի պարագան — ոչնչացում— մէկ երեսն է միայն ընդհանուր ծրագրի մը: Ուրիշ խօսքով՝ անոր լրացուցիչ մասը:

Արարատի անկումէն վերջը, որ ջախջախիչ հարուած մը եղաւ քրտական շարժման համար, կրակը չէ մարած ամբողջովին: Դեռ անցեալ հոկտեմբեր – նոյեմբերին, Թրքական կառավարութիւնը ամբողջ բանակ մը եւ բազմաթիւ օդանաւեր կեդրոնացուցած էր Սասունի լեռներուն մէջ, ոչնչացնելու համար հարիւրաւոր ըմբոստներ:

Միւս կողմէ, անխափան կը շարունակուի քիւրտ ժողովուրդին բնաջնջումը, զանգուածային տեղահանութիւններով, ամբողջ գիւղերու ոչնչացումով, ինչպէս և «խաղաղ թափանցումով», — ոչնչացում վարիչ տարրերու, Թրքացում նոր սերունդի:

Եւ Քիւրտերը չունին ուրիշ ապաւէն, բայց միայն զէնքը, այն ալ եթէ կարենան ճարել:

Արդ, քաղաքական կեանքը այնպէս դասաւորուած է, որ ոչ մէկ պետութիւն կրնայ չահագրգռուիլ քրտական հարցով, Եւրոպայէն մինչեւ Ասիա: Իսկ մանաւորապէս հարեւանները, Խ. Միութիւն, Իրան եւ Իրաք, բռնած են ուղղակի բացասական դիրք:

Առաջինը, Մոսկուա, Թուրքիոյ հաւատարիմ զինակիցն է, բոլոր ճակատներուն վրայ, ինչպէս հաստատեց Արարատի ապստամբութեան ատեն ալ, գործնապէս աջակցելով անոր ջախջախման: Միւսները, Իրան եւ Իրաք, իրենց շահերուն համար վտանգաւոր կը գտնեն շարժումը, քանի որ քրտական զանգուածներ ունին նաեւ իրենք, եւ օրինակը կրնայ վարակիչ դառնալ:

X

Քաղաքական գործակցութեան հետ, արդիացման շարժումն ալ կը ծաւալի դարաւոր Իրանի մէջ:

Յունուար 8ին, կիներու քօղը եւ «չատրա»ն ջնջուեցան նաեւ Իրանի մէջ:

Այդ օրը Շահն Շահը միասին առնելով թագուհին եւ իշխանուհիները, հանդիսաւոր թափոր մը կազմեց դէպի վարժապետանոցի նոր շէնքը, մինչ բազմաթիւ կիներ պողոտային երկայնքը շարուած, կը ծափահարէին եւ ուրախութեան կանչեր կ'արձակէին, առանց քօղի եւ «չատրա»ի:

Այս բարենորոգումէն մինչեւ լատինական տառերու ընդունելութիւնը՝ երկար չէ ճամբան: Եւ արդէն ծրագիրներ կը մշակուին, համաձայն կարգ մը լուրերու:

Այլապէս ուշագրաւ երեւոյթ մը՝ Սուրիոյ ազգայնական շարժման ծաւալումը:

Տարիներու պատմութիւն է այս, իր պարբերական պոռթկումներով եւ արիւնահեղութիւններով, ինչպէս այս անգամ:

Կը թուի թէ Սուրիոյ մարզպանը արտակարգ իրաւասութիւններ ստացած ըլլալով, ազգայնականները նորէն բորբոքած են, եւ խռովայոյզ վիճակ մը կը տիրէ շաբաթներէ ի վեր:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Թուրքիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի նաեւ այս շարժման: Շ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գլխաւոր ուղեգիծը՝ Ազգերու Դաշնակցութիւն

Նոր դահլիճը իր առաջին ժողովը գումարեց կիրակի օր, խմբագրելու համար իր յայտարարութիւնը՝ խորհրդարանին առջեւ, որ պիտի գումարուի հինգշաբթի օր: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, դահլիճը նախորդէն աւելի ջերմութեամբ կապուած պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան: (Պ. Լավալ մեծ կարեւորութիւն կուտար նաեւ ֆրանքօ-իտալական բարեկամութեան, համաձայն 1935 յունուարին կնքուած դաշնագրին):

Ժողովին մէջ, որ տեւեց երկու ժամ, այս կէտերուն վրայ յստակօրէն ծանրացան վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ Պ. Փօլ Պոնքուր: Գալով ներքին քաղաքականութեան, դահլիճը պիտի աշխատի պաշտպանել ֆրանքը, զարկ տալով առեւտրական գործունէութեան, կրճատելով կարգ մը տուրքեր եւ գլուխ հանելով հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրը: Ցետոյ, պիտի պաշտպանէ «հանրապետական ազատութիւնները՝ ընդդէմ խռովայոյզ կազմակերպութեանց» : Յայտարարութիւնը շատ կարճ պիտի ըլլայ :

Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան, նաեւ, երեսփոխանական ընտրութեանց թուականի մասին, բայց որոշումը յետաձգուեցաւ: (Տրամադրութիւններ կան փութացնելու ընտրութեանց թուականը, նշանակելով մարտին): Յաջորդ ժողովը պիտի գումարուի վաղը, չորեքշաբթի :

ՀԻԹԼԵՐԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Ամէն ժողովուրդ ապրելու իրաւունք ունի»

Հիթլէր հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ ծանօթ լրագրող Տիկին Թիթայնայի, որ ներկայացած էր « Փարի - Սուար »ի կողմէ.

— « Մեզի համար խաղաղասիրութիւնը կրնայ հաստատուիլ միայն սա մարդկային գաղափարին վրայ թէ ամէն ժողովուրդ իրաւունք ունի ապրելու: Ով որ կ'ուզէ խաղաղութիւն հաստատել, նախ պէտք է ճանչնայ ժողովուրդներու իրաւունքը: Չկայ Գերմանացի մը որ պատերազմ ուզէ : Վերջին պատերազմը մեզի արժեց երկու միլիոն սպաննեալ, եօթնուկէս միլիոն հաշմանդամ կամ հիւանդ : Նոյնիսկ եթէ յաղթական եղած ըլլայինք, որ եւ է յաղթանակ չէր կրնար արժել այդ գինը: Մեր քաղաքականութեան մղիչ ուժը զգացումը չէ, այլ մարդկային տրամաբանութիւնը: Վերսայլի դաշնագրին հետեւանքը եղաւ .— 1. Հողային յաղթանակ,— 2. Բարոյական յաղթանակ: Հողային խնդիրները պէտք է լուծուին միայն ժողովուրդներու կամքով եւ համաձայն անոնց տնտեսական պահանջներուն. իսկ բարոյական տեսակէտով անթոյլատրելի է տեւականօրէն ստորադաս վիճակի մը մէջ դնել եւ նուաստացնել ժողովուրդ մը: 1870ի դաշնագիրը կը զոհանար նիւթական եւ հողային յաղթանակով մը եւ կը յարգէր Ֆրանսայի ոգին: Ո՛ր եւ է յօդուած որ կը նուաստացնէ ժողովուրդի մը անհատականութիւնը, պարզապէս դառնութիւն եւ ատելութիւն կը ներշնչէ ճնշուած կողմին եւ կասկածամտութիւն՝ միւս կողմին : Ամէն ժողովուրդ իրաւունք ունի ապրելու իր հողին վրայ իր կրօնով, պատմութեամբ, սովորութիւններով եւ տնտեսական հնարաւորութիւններով : Մէկը նպաստաւորել ի վնաս միւսներուն՝ այլանդակութիւն է, որովհետեւ կը խանգարէ մարդկային հաւասարակշռութիւնը : Տնտեսական տեսակէտով մենք ունինք միայն մէկ վարդապետութիւն,— ոչ մէկ վարդապետութիւն: Ինչպէս միջազգային քաղաքականութեան մէջ, այստեղ ալ խաղաղութիւնը կրնայ ծնիլ միայն հաւասարակշռութենէն, այսինքն արդարութենէն: Մենք 68 միլիոն մարդկային էակներ ենք որոնք ուտել, հագնիլ, պատսպարուիլ եւ ապրիլ կ'ուզեն: Աշխարհի մէջ ոչ մէկ դաշնագիր կրնայ փոխել այս բանը : Տղան ծնելուն պէս կուլայ եւ կաթ կ'ուզէ, ան իրաւունք ունի կաթ պահանջելու: Պետութեան մը վարիչը պարտաւոր է ճարել ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է անոր »:

Հիթլէր խօսեցաւ նաեւ գաղթային հարցերու մասին, չեշտելով թէ Գերմանիան ալ նոյնքան պէտք ունի գաղթավայրերու: Ցետոյ անդրադառնալով Խ. Միութեան, դիտել տուաւ թէ « Մոսկուայի վարիչները ի հարկին պիտի ձգեն որ իրենց ժողովուրդին մէկ մասը մեռնի անօթութենէն, որպէսզի կարենան արտածում կատարել»: Իսկ Աւստրիոյ կցման (անշլուս) առթիւ ըսաւ թէ Գերմանիոյ մէջ օրակարգի վրայ չէ այդ խնդիրը : Ի վերջոյ պարզեց իր տեսակէտները՝ կիներու մասին: «Կինը մարդուն ոչ թէ նմանը, այլ ընկերն է եւ պէտք չէ անոր պարտադրել այնպիսի աշխատանքներ որ սահմանուած են այրերու:Կին մը որ չամուսնանար ,իրաւունքունիչահելու ապրուստը ,ինչպէս այրը: Մեր կուսակցութեան համագումարին մեծ չարժանկարը կին մը շինեց եւ ողիմպիական խաղերու շարժանկարն ալ կին մը պիտի դարձնէ »:

ՉԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՔՍԼԷԻ ԱՌՋԵՒ

=•·•=

Հազարաւոր մարդիկ սպաննուած երկու կողմէն ալ

Շաբաթէ մը ի վեր զարհուրելի ճակատամարտներ կը մղուին Եթովպիոյ հիւսիսային ճակատին վրայ, Մաքալէի առջեւ: Կորուստները հազարներու կը հասնին երկու կողմէն ալ: Ոչ պաշտօնական հաշիւներու համաձայն, Հապէշները ունեցած են 5-6000 մեռեալ եւ վիրաւոր, իսկ Իտալացիները՝ 3000: Կռիւները սկսան յունուար 20ին եւ կատաղօրէն շարունակուեցան մինչեւ յունուար 23: Հապէշներուն նպատակն էր պաշարել Մաքալէն, բայց իտալական զեկոյցները կ'ըսեն թէ ձախողած է այս ծրագիրը եւ Հապէշները հարկադրուած են նահանջել: Այս վերջինները ճակատամարտը տօնեցին իբրեւ յաղթանակ : Իտալական զեկոյցն ալ կը հաստատէ թէ Հապէշները կռուեցան քաջարար : Իսկապէս անոնք յաջողած էին յառաջխաղացութիւն մը կատարել դէպի Մաքալէի հիւսիսային - արեւելեան կողմը, խուճապահար փախուստի մատնելով իտալական զօրքը: Հապէշները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, գիրկընդխառն կռիւ մը մղեցին սուրերով եւ դեղարդներով: Կ'ըսուի թէ Հապէշները գրաւած են երկու կարեւոր դիրքեր, ինչպէս եւ մեծաքանակ աւար: Կռիւները կը շարունակուին յուսահատական կատաղութեամբ: Իտալացիները թէեւ յաջողած են խուսափիլ պաշարումէ, բայց չեն կրցած աւելի յառաջանալ: Այս առթիւ Զօր. տէ Պօնօ, նախորդ սպարապետը, կը խոստովանի թէ չափազանց դժուար է ճակատիլ գիշերային յարձակումներու դէմ, որոնց մէջ մասնագէտ են Հապէշները, ծանօթ ըլլալով լեռնային

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԿԵՑՑԷ՛ ՀԱՅ ՑԵՂԸ »

«Ծրջուն թղթակից » մը, որ նախապէս Լոնտոն ալ հանդիպած էր, կը գրէ Պերլինէն.

— Երէկ ներկայ եղայ Պերլինի « *Հայ Երիտասարդ* » Միութեան ժողովին: Այս տղոց նշանաբանը եւ բարեւի ձեւն է.— «կեցցէ՛ հայ ցեղը » : Հաւաքոյթին մասնակցելէ առաջ, ինծի համար անհասկնալի կը թուէր բարեւի այդ ձեւը, բայց երբ կը տեսնենք որ 20 —25 երիտասարդներ ի՜նչ ոգեւորութեամբ եւ հաւատքով ու հայրենասիրութեամբ կ'աշխատին եւ կը գործեն, այն ատեն ոչ միայն ես, այլ դուք ալ կը գոչէք .— «կեցցէ՛ հայ ցեղը »:

« Տարօրինակ զգացումով կը լեցուի սիրտս, երբ կ'ուզեմ գրել անոնց մասին: Պէտք էր որ Լոնտոնի ցաւալի տպաւորութենէս յետոյ հանդիպէի Պերլինի հայ երիտասարդներու հաւաքոյթին, եւ ականջիս հնչէր «կեցցէ՛ հայ ցեղը»: Թէ ինչպէս այս ափ մը տղաք կրցեր են այսքան կարճ ժամանակի մէջ ոգեւորել եւ իրար կապել Պերլինի հայ երիտասարդութիւնը եւ գաղութը,— այդ իրենց եւ հայ ժողովուրդի վառ կենսունակութեան գաղտնիքն է: Կը մնայ որ հայկական կազմակերպութիւնները եւ մամուլը քաջալերեն այսպիսի Միութիւնները, իբրեւ ամուր ազդակներ այլասերման դէմ »:

« *Ցառաջ* »ի ընթերցողներուն ծանօթ է Պերլինի այս կազմակերպութիւնը .— «Հայ Երիտասարդ », որ վերջերս Մշակոյթի տօն մըն ալ սարքեց, ամբողջովին երիտասարդական ուժերով :

Որքան կը յիշեմ, անցեալ տարի Միութիւնը մասնաւոր նամակներ գրեց Փարիզի, Միլանի, Ժընեւի, Լոնտոնի երիտասարդական կամ ուսանողական կազմակերպութեանց եւ Պուքրէշի « Րաֆֆի » Լս. Միութեան, կցելով իր ծրագիրը եւ գործակցութեան հրաւէր ուղղելով :

Լուր չունիմ արդիւնքի մասին. բայց վստահ եմ որ ուշ կանուխ այդ գործակցութիւնն ալ պիտի հաստատուի:

Ամէն տեղ ալ կը գտնուին ոչ միայն եռանդուն եւ սրտցաւ երիտասարդներ, այլեւ կորիզներ:

Այսօր իսկ, աշխատակից մը կը խօսի Փարիզի Երիտ. Միութեան մասին,որ ապարէզ իջաւ անցեալ տարի համեստ առաջադրութիւններով եւ որ արդէն իսկ ծաղկիլ սկսած է :

«Ծրջուն Թղթակից»ը յուսախաբ կը դառնար Լոնտոնէն: Երիտ.Միութեան հաւաքոյթը անունով միայն հայկական էր եղած, իսկ բովանդակութեամբ՝ անգլիական եւ անգլերէն :

Դժուար չէ դարմանել այս վրիպումը, քիչ մը յոգնութիւն կրելով եւ գործակցութիւն հաստատելով մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք:

Թող մտավախ մարդիկ չնախապաշարուին Պերլինի «Երիտասարդ»ին կանչէն,— « կեցցէ՛ հայ ցեղը »:

Մէկ բան է այս բոլոր շարժումներուն եւ նիգերուն միջուկը, անոնց իրական իմաստը.— ինքնապաշտպանութիւն :

Եւ ուղեկիցներ են այս տղաքը, համաձակ ժողովուրդի ազատագրական պայքարին մէջ:

«Կեցցէ»ն իր տեղն է, ինչ բանաձեւ ալ գործածէք :

ՎԱՀԷ

«Ցառաջ»ի պարգեւաւոր բաժանորդագրութիւնը

Յունուար 31ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋի պարգեւաւոր բաժնեգրութիւնը: Այս առթիւ կը յայտնենք թէ նուէրի համար այլեւս տրամադրելի չունինք հետեւեալ գիրքերը,— « *Քնար երգարան* ».— « *Հայրին երգը* » (*Դ. Վարուժան*) .— « *Վանի հերոսամարտ* »ը եւ « *Վասփուրի գաղտնիքները* »:

Նիւ Եորքի ընկերներուն դատը

Նիւ Եորքի թերթերը կը գրեն թէ վերաքննիչ ատեանը հաստատած է եօթը բանտարկեալ ընկերներու դատապարտութիւնը, առանց դիտողութեան: Վճիռները ծանօթ են արդէն:

Յեղափոխական շարժումներ Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 26 թուականով.— *Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը ծանուցանեն թէ տասը հոգի ձերբակալուած են Էնկիւրիի մէջ, ամբաստանուելով թէ կրօնական - յետադիմական գաղտնի արարողութիւններ կը կատարէին: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի դատաւոր մը՝ քաղաքային դատարանէն: Ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ : Կալանաւորներուն թիւը կը հասնի 25ի: Տանը մեղադրանքներու տակ են ուրիշ անձեր եւ հսկողութեան տակ առնուած են:*

Զանազան քաղաքներու մէջ կատարուած խուզարկութիւններու շնորհիւ երեւան հանուած են վտանգաւոր թղթակցութիւններ: Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալները կախարդական գործեր կը կատարէին եւ յուլունքներ կը ծախէին որոնց վրայ փորագրուած են յետաշրջական արձանագրութիւններ :

**** Նոր հեռագրի մը համաձայն, հինգ հոգի եւս ձերբակալուած են սահմանամերձ շրջաններու մէջ, իբրեւ մեղսակից Աթաթիւրքի դէմ սարքուած դաւադրութեան :*

Խռովայոյզ կացութիւն Սուրիոյ մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ շաբաթ օրը հանդարտ անցաւ Հալէպի, Հոմսի եւ Համայի մէջ: Իսկ Դամասկոսի մէջ կատարուեցաւ վերջին խռովութեանց միակ զոհին յուղարկաւորութիւնը, առանց բարեկարգութիւնը խանգարելու: Սակայն ցուցարարները կը շարունակեն փոքր խումբերով շրջիլ քաղաքին մէջ, որոշ խլրտումներ յարուցանելով :

**** « Իւմանիթէ », Փարիզի համայնավար օրկանը, ընդհակառակն կը պատմէ թէ ցոյցերը կը շարունակուին եւ թէ արաբ կիներու թափօրներ կը շրջին Դամասկոսի փողոցներուն մէջ: Ընդհանուր գործադուլ հռչակուած է: Հոմսի այն խանութները որոնք մասնակցած չէին գործադուլին, աւարի տրուած են: Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուած եւ ուրիշներ ձերբակալուած են: Պաշարման վիճակ յայտարարուած է Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ: Արտակարգ դատարանները անմիջապէս դատելով հարիւրաւոր ամբաստանեալները, շատերը դատապարտած են մինչեւ 15 ամիս բանտարկութիւն: Ազգայնական ղեկավար մը մէկ տարի բանտարկութեան եւ երկու տարի աքսորի դատապարտուած է : Դամասկոսի մէջ սպաննուած են երեք հոգի ,որոնց մէկը 15 տարեկան Արաբ մը :*

ՎԱՆՏԵՎԵԼՏԻ ծննդեան 70ամեակը տօնուեցաւ Պելժիոյ մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ ընկերվարական կուսակցութեան: Այս առթիւ օրուան բանախօսները չեշտեցին թէ Վանտէրվէլտ 50 տարիէ ի վեր հաւատարմօրէն կը ծառայէ բանուորութեան դատին: Հանդիսութեանց կը մասնակցէին օտար ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները :

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՏԷՆ ԴՈՒՐՍ

«ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ» ԵՒ «ԿԱՎԿԱԶ»Ը

Աթաթուրքի կեանքի դէմ կազմակերպուած մահափորձը խորապէս յուզած է «Կավկազ»ը:

Ալի անուն յօդուածագիր մը նախ մանրամասն կը պատմէ թէ ինչպէս կազմակերպուեցաւ մահափորձը (համաձայն Թրքական աղբիւրներու) եւ ապա կը նկարագրէ այն յուզումն ու վրդովումը զոր դէպքը յառաջ բերաւ Թուրքիոյ ժողովուրդներու եւ արեւելքի մէջ: Հաստատելու համար որ իրապէս բոլորն անխտիր կը պաշտեն Թուրք հանրապետութեան նախագահը, իբրեւ ամէնէն ցայտուն օրինակ, Ալի Պոլսոյ թերթերէն կ'արտատպէ Ասլանեան արք.ի Թուրքերէն աղօթքը Ղալաթիոյ եկեղեցւոյն մէջ (մաղթանք Քէմալի արեւշատութեան համար):

«Կավկազ» շատ բնական կը գտնէ բողոքի ցոյցերն ու սրտաբուխ արտայայտութիւնները, որովհետեւ «Աթաթուրքը հոգեւոր առաջնորդն է ամբողջ Արեւելքի»: Միաժամանակ թերթը կը ցաւի, որ այդ համերգին չի մասնակցիր Կովկասը.

— «Վաղուց է որ զանազան երկիրներու մէջ Թուրքիոյ անունը հնչեցնող ընդհանուր համերգին մէջ չի լսուիր Կովկասի ձայնը, այն ինչ, տարբեր պայմաններու մէջ, կովկասեան ժողովուրդները չէին կրնար լուռ մնալ թէ Թրքական յեղափոխութեան եւ թէ վրդովիչ մահափորձին հանդէպ»:

Իսկ եղած է ատեն, երբ Կովկասի մահմէտականները ոչ միայն չէին լռեր, այլեւ իրենց ձայնը շատ ուժգին կը հնչեցնէին յօգուտ Թուրքիոյ: Ամէնէն չահեկանը յօդուածին այդ մասն է:

— «Կովկասեան հանրապետութիւններու գոյութիւնը կը զուգադիպէր Անատոլուի Թրքական ազատագրական շարժման սկզբնաւորութեանը. այն ատեն, երբ Եւրոպայի մէջ դեռ հեգնաբար Մուսթաֆա Քէմալը կը կոչէին «խռովարար զօրավար մը» մենք շատ յստակ ու որոշ մեր համակրանքը յայտնեցինք երիտասարդ շարժման, որու դրօշին վրայ գծուած էին «Միսաքը Միլլի»ի (ազգային ուխտ) անմահ նշանաբանները. նշանաբաններ, որոնցմով առաջնորդուեցաւ վերածնած Թուրքիան:

«Ատրբէջանի եւ Հիւսիսային Կովկասի պատուիրակութիւնները, որոնք Հաշտութեան խորհրդաժողովին մասնակցելու համար Փարիզ էին գացած, յօգուտ Ենկիւրիի կառավարութեան շարք մը դիմումներ կատարեցին պետութեանց մօտ, ամէն ջանք թափելով որ ճանչցուի Թուրք նոր կառավարութիւնը, որովհետեւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ մնայուն խաղաղութիւն հաստատելու համար անհրաժեշտ էր նպաստել Թուրք ազգի վերածնման ու վերակառուցման, նոր սկզբունքներով:

«Կովկասցիներն էին, որ մեծապէս նպաստեցին Ֆրանքլէն Պույեոնի այցելութեանը Թուրքիա, որով միջազգային քաղաքականութեան վերաբերմունքը հիմնովին փոխուեցաւ Ենկիւրիի հանդէպ:

«Ցետագայ դէպքերը ցոյց տուին, որ Կովկասեան պատուիրակութեանց միջամտութիւնը ճիշդ լուծումը տուաւ արեւելեան չարաբաստիկ հարցին, որ վերջ ի վերջոյ կարգադրուեցաւ ի գին Թուրքիոյ այնքան զոհաբերութեանց ու ճիգերու:

«Թուրքիան հանգստացաւ բիւրեղացած ազգային-հանրապետական վարչաձեւին մէջ, դառնալով ամէնէն բարեխիղճ գործադրողը միջժողովրդային խաղաղութեան աւանդներու: Քաղաքագէտները ազատեցան «հիւանդ մարդէն» եւ արեւելեան գլխացաւէն:

«Սակայն նոյն միջոցին, երբ տեղի կ'ունենային այդ բարդ գործողութիւնները, Ռուսաստանը, միջազգային խառնիճաղանճին մէջ, խորհրդային անուան տակ, ահարկու կռիւներէ վերջ, երկրորդ անգամ տէր դարձաւ Կովկասին՝ այդպէս խախտելով ընդհանուր խաղաղութեան այն սկզբունքները, որոնց իբր թէ կ'ուզէ ծառայել ներկայիս: Կովկասի մէջ երկաթով եւ արիւնով կը զսպուի ազգային կամքի որ եւ է արտայայտութիւն: Ազատատենչ Կովկասը դուրս է նետուած միջազգային հաւաքականութենէ եւ կտրուած արտաքին աշխարհէն, խորհրդային չինական պարիսպներով:

«Կովկասուհին չենք տեսներ միջազգային հաւաքոյթներու մէջ, եգիպտացի եւ մահմէտական ուրիշ կիներու քով: Կովկասցի երիտասարդութիւնը հնարաւորութիւն չունի շփման մէջ մտնելու Թուրք նոր սերունդին հետ, ինչ որ այնքան բնական պէտք է ըլլար, երբ նկատի առնենք երկուքին ազգակցական կապերը: Եւ այն ատեն, երբ Կովկասի երիտասարդութիւնն ահաւոր չափերով կ'աքսորուի հեռաւոր սառնամանիքները, այդ նոյն ատեն Մոսկուայի ռուս տղաքը Ենկիւրիի խաղաղաշտերուն վրայ գնդակ կը խաղան Թուրք երիտասարդներուն հետ, որոնց հետ կը խօսին թարգմանիչի օգնութեամբ:

«Ահա Կովկասի ողբերգական լռութեան բուն պատճառը... Աշխարհիս երեսին հաստատուն խաղաղութիւն հիմնելու համար նախ եւ առաջ պէտք է ճանչնալ ինքնորոշման իրաւունքը այն ժողովուրդներու, որոնք ծարաւի են ազատութեան:

«Կասկած չունինք, որ վաղ թէ ուշ ազգային ազատ բարգաւաճման սկզբունքը կը յաղթանակէ նաեւ Կովկասի մէջ, ինչպէս կը տեսնենք Թուրքիոյ մէջ:

«Նոյնպէս չենք կասկածիր, որ ազատագրուած Կովկասը առաջիններէն մէկը պէտք է ըլլայ ողջունելու ամրապնդուած Թուրքիան եւ ի հարկէ ի չարս իր թշնամիներու՝ անարգանքի սիւնին պիտի գամէ նաեւ այն բախտախնդիրներն ու վարձկանները, որոնք ոտնձգութիւններ կը կատարեն Թուրքիոյ նոր վարչաձեւին դէմ»:

Թէեւ այս վրան բաց գրութիւնները մեկնութեան չեն կարօտիր, բայց եւ այնպէս կ'արժէ անդրադառնալ այս հարցին, որ այնքան կենսական նշանակութիւն ունի մեզի համար:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՈՒԽՏԵՐՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերը կը տօնեն իրենց գոյութեան երրորդ տարեդարձը:

Ասիկա գեղեցիկ առիթ մըն է, որ հայ հասարակութիւնը անգամ մը եւս անդրադառնայ մեր նոր սերունդը ներկայացնող ամէնէն խոստմնալից այս կազմակերպութեան, պահ մը կանգ առնէ անոր մինչեւ այժմ բրածին վրայ, ճշդէ անոր ասկէ ետքը ընելիքը եւ իրեն հաշիւ մը տայ այն մասին, թէ ինչո՞վ ինք կրնայ օգնել անոր՝ աւելի եւս զարկ տալու համար անոր արդիւնաւոր գործունէութեան:

Նախ եւ առաջ՝ արժէ յետադարձ հայեացք մը նետել դէպի մօտիկ անցեալը, աւելի դեռ հինգ-վեց տարի առաջ, երբ մեզմէ շատեր (եթէ չըսենք մենք բոլորս) այն համոզումն ունէին, թէ օտարութեան եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ մեծցող մեր նոր սերունդը կորսուած է հայութեան համար, թէ ի զուր են զայն հայութեան հետ կապելու եւ հայութեան օգտակար դարձնելու ջանքերը:

Սակայն, «Հայրենիք»ի կողմէ անգլիերէն լեզուով մեր նոր սերունդին ուղղուած ծանօթ հարցարանը մօտ հինգ տարի առաջ եւ անկէ ստացուած պատասխանները մեծ յայտնութիւն մը եղան՝ ցոյց տալով, թէ հոս մեծցած հայ պատանիներու եւ երիտասարդներու մէջ ո՛րչափ կենդանի հետաքրքրութիւն կայ դէպի զիրենք ծնած ցեղը, անոր անցեալն ու ներկան, անոր գրականութիւնը, արուեստը, մշակոյթը:

«Հայրենիք» օրաթերթի բացած անգլիերէն բաժինը ոչ միայն աւելի եւս խորացուց այդ հետաքրքրութիւնը, այլ եւ առաջ բերաւ այն խմորումներն ու ուժերը, որոնք հիմը կազմեցին մեր Ցեղակրօն Ուխտերու շարժման:

Այնուհետեւ մեր ընկեր Գ. Նժդեհ, Ամերիկա գալով եւ այցելութիւն տալով մեր բոլոր գաղութներուն Ատլանտեանի այս կողմէն սկսած մինչեւ Խաղաղականի ափերը, իր հմայիչ անձնաւորութեամբ ու քարոզով յաջողեցաւ ձեւ ու մարմին տալ այդ շարժման, որով կարելի եղաւ շուտով նաեւ զանազան վայրերու մէջ կազմուած խումբերը ի մի բերել մէկ ընդհանուր դրօշի տակ:

Մեր հակառակորդները փորձեցին մեր ցեղակրօններու շարժումը նմանցնել հիթլէրական ցեղակրօնութեան հետ: Սակայն, իրականին մէջ մեր ցեղակրօնութիւնը հիթլէրականէն բոլորովին տարբեր երեւոյթ մըն է, որովհետեւ ցեղի պաշտամունքը մեզ մօտ ուրիշ ցեղեր հալածելու կամ ոչնչացնելու միջոց չէ, ոչ ալ յարձակողական, նուաճողական կամ աշխարհակալական նպատակներ ունի, ինչպէս որ է Հիթլէրի ցեղակրօնութիւնը:

Մեր ցեղակրօն շարժումը պարզապէս ցեղային ինքնաճանաչման եւ ինքնապաշտպանութեան նուիրուած շարժում մըն է, հետեւաբար չի կրնար սպառնալիք մը ըլլալ որ եւ է ուրիշ ցեղի կամ ազգի գոյութեան, ինչպէս որ է Հիթլէրինը:

Մեր ցեղակրօն Ուխտերու գլխաւոր նպատակները կարելի է ամփոփել հետեւեալ քանի մը կէտերու մէջ.—

Ա) Ծանօթանալ ու ծանօթացնել հայ ցեղի հարուստ պատմութեան, գրականութեան եւ ամբողջ մշակոյթին.

Բ) Մասնակից դառնալ հայ ցեղի ազատագրական շարժման եւ օգնել անոր.

Գ) Զարգացնել հայ ցեղի լաւագոյն յատկութիւնները եւ անհատական ու խմբական գեղեցիկ օրինակով ազդել հայ կեանքի վրայ.

Դ) Բարձրացնել հայ ցեղի դիրքը օտարներու աչքին՝ հայ ցեղի մշակութային արժէքները ներկայացնելով անոնց.

Ե) Ըլլալ այս նոր հայրենիքի օրինապահ, գիտակից եւ գործօն զաւակներ, ամերիկեան լաւ քաղաքացիներ՝ յարգանք պարտադրելով ամերիկեան շրջապատին օրինակելի վարք ու բարքով եւ գործունէութեամբ:

«Հայրենիք» շաբաթաթերթը, որ մօտ երկու տարի առաջ փոխարինելով «Հայրենիք» օրաթերթի անգլիերէն բաժինը փաստօրէն դարձաւ մեր Ցեղակրօն Ուխտերու օրկանը, ամէնէն գնահատելի ազդակներէն մէկն է այժմ մեր նոր սերունդի ցեղային ինքնաճանաչման, ինչպէս եւ ցեղային ծառայութեան:

Մեր շաբաթաթերթի միջոցով մեր նոր սերունդը ոչ միայն շարունակ կ'ընդարձակէ ու կը խորացնէ իր տեղեկութիւնները հայ կեանքի, պատմութեան եւ գրականութեան մասին, այլ եւ հնարաւորութիւն կը ստանայ շատ գեղեցիկ կերպով երեւան բերելու իր ստեղծագործական կարողութիւնները:

Բաւական է ըսել միայն, որ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը երկու տարուան մէջ յաջողեցաւ հրատարակել այնպիսի շնորհալի գրական կտորներ, որոնք արժանացան օտար ամենախիստ քննադատներու իսկ ուշադրութեան: Ինչպէս յայտնի է, այդ կտորները գրողներէն չորսը մրցանակի ալ արժանացան, իսկ անոնցմէ մէկը, Ուիլեըմ Սարոյեան, յայտնի դէմք մը դարձաւ ամերիկեան գրականութեան մէջ:

Վստահ ենք թէ որքան աւելի ցեղաճանաչութիւն ձեռք բերէ մեր նոր սերունդը, այնքան աւելի հոյակապ գործեր պիտի արտադրէ՝ հրապարակ բերելով իր մէջ թաքնուած ցեղին լաւագոյն յատկութիւնները: Երբ մեր երիտասարդ գրողները իրենց առաջին իսկ քայլերուն օտար քննադատներու ուշադրութիւնը կը յաջողին գրաւել՝ աչքի իյնալով ուրիշ, մեզմէ շատ աւելի մեծ ազգերու երիտասարդ գրողներու մէջ, ատիկա երեւոյթ մըն է, որ չի կրնար խորունկ գոհունակութեամբ չլեցնել մեր սրտերը: Եւ այդ՝ առաւել եւս անոր համար, որ մեր նոր սերունդը տակաւին նոր է որ պատեհութիւն կը ստանայ ինքզինքը ցոյց տալու օտար հասարակութեան:

Մենք՝ հին սերունդին պատկանողները չենք կրնար մեր անսահման խնդակցութիւնը չյայտնել նոր սերունդին եւ մանաւանդ անոր ամէնէն ցեղաճանաչ կազմակերպութեան: Եւ Ցեղակրօն Ուխտերու այս երրորդ տարեդարձին առթիւ, պէտք է անգամ մը եւս կրկնենք, թէ որ եւ է բարոյական եւ նիւթական զոհողութիւն չպիտի խնայենք անոնց համար:

Այս առթիւ պէտք է մաղթենք նաեւ, որ մեր Ցեղակրօն Ուխտերը զարգանալու աւելի ընդարձակ պատեհութիւններ ունենան, աւելի սերտօրէն կապուին հայ կեանքին հետ, աւելի լաւ տիրանան հայ լեզուին, որ լաւագոյն միջոցն է իրենց ցեղաճանաչման եւ ցեղապաշտպանման համար, աւելի լայն եւ խոր կերպով կարողանան օգտուիլ իրենց ցեղի հոգեւոր ժառանգութենէն, աւելի արդիւնաւոր գործեր կատարեն, աւելի փայլուն յաջողութիւններ ունենան՝ պատիւ բերելով թէ զիրենք ծնած ցեղին եւ թէ զիրենք հիւրընկալած երկրին:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

Յունուար 16ի գիշերը Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին մէջ կոկիկ հասարակութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ չափազանց ուշագրաւ հաւաքոյթ մը, նուիրուած Պետրոս Դուրեանի մահուան 64րդ տարեդարձին: Ուշագրաւ ոչ այն իմաստով թէ տարի մըն ալ ծաղկեցաւ մեր մեծագոյն քերթողին այնքան փայփայած տենչը.—

Իսկ աննշան երբ մնայ
Երկրի մէկ խորշն հողակոյտն իմ,
Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ո՜հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ:

Ո՛չ, մեր ակնարկութիւնը չերթար վերի տունին իմաստին, այլ յուսադրիչ երեւոյթի մը: Երեկոն կազմակերպուած էր նորակազմ «Հայ Երիտ. Ակումբ»ին կողմէ: Մօտաւորապէս քառասունի չափ երիտասարդներ են որ իրենց մանկութեան ինկած այս մայթերուն վրայ, իրենց զգացական առաջին տպաւորութիւնները ստացեր են օտար միջավայրէն, օտար քաղաքակրթութիւններէն: Աւելի կարեւորը — իրենց թէ նախնական թէ միջին եւ թէ ներկայիս ալ համալսարանական բարձրագոյն կրթութիւնը ստացեր են կամ տակաւին կը շարունակեն ստանալ ֆրանսական վարժարաններու մէջ: Ի յառաջագունէ կազմուած կարծիքով մը եթէ առաջնորդուէինք, անշուշտ զիրենք ակամայ «ուծացած»ներ պիտի անուանէինք: Բայց ահա հոս է հայ հոգիին ամէնէն անիմանալի, ամէնէն խորունկ երեւոյթը: Սպասուածի մը բոլորովին հակապատկերը: «Երիտասարդ Ակումբ»ին անդամները հրապարակ կուգան ոչ թէ հանճարեղ քերթողին յիշատակը յարգելու գեղեցիկ մարմաջով, այլ նախ չափազանց մաքուր հայերէնով մը, հմտութեամբ եւ համարձակօրէն — միշտ նկատի առնելով իրենց տարիքները, 20էն 25—կ'արտայայտուին մեր չուսումնասիրուած, տակաւին մառախուղին մէջ յածող մեր Նախ-Իրապաշտ գրական շարժման մասին: Անոնք քննելով Դուրեանին ընտիր բերքը, միեւնոյն ատեն ճշդումներ, վերագնահատումներ, հետեւաբար եզրակացութիւններու կը հասցնէին «շողին ու փրթիթին» երգիչը:

Բայց քալենք ըստ իրենց արտայայտութիւններուն:

Նախ Միութեան նախագահը Պ. Եղիազարեան, բանալով երեկոյթը գծեց իրենց առաջադրութիւնը: Գտնելով հանդերձ ամենօրեայ ապրուչման մէջ մեծ մշակոյթի մը տուրնթեր, իրենք ճիգ պիտի թափեն խորասուզուիլ մեր ինքնուրոյն արուեստին մէջ: Առոր առաջին փաստ՝ իրենց հետաքրքրութիւնն ու սէրը, միեւնոյն ատեն յարգանքը Դուրեանի յիշատակին:

Առաջին բանախօսն էր Պ. Ն. Նիկողոսեան: Ան մեզի տուաւ Դուրեանի կեանքը: Մինչեւ որոշ կէտ մը իրեն ուղեկից ունենալով Ս. Յակոբեանի եւ Ա. Զօպանեանի աշխատութիւնները, հետզհետէ բացուելով մտաւ իր բուն, դժուարին աշխատութեան մէջ.—ճշդել Դուրեանի կրած ազդեցութիւնները: Ու յաջորդաբար զգուշաւոր շօշափումներով ցոյց տուաւ Դուրեանի, —անշուշտ փոխաբերական իմաստով մը — կրած ազդեցութիւնները Պէշիկթաշլեանէն, Ալի[...], Հիւկոյէն ու մանաւանդ Լամարթինէն: Իր եզրակացութիւնն էր թէ վաղամեռիկ քերթողին մօտ յոյժ է եղած չափանիշ Աստուծոյ, բնութեան եւ սիրոյ, գիրկընդխառնումը: Ամէն բառ իր տեղին գործածուած այս տեսութեան յաջորդեց ծանօթ գրագիտուհի Տիկ. Պերճու[...] դուհին՝ Պ. Բարսեղեանի բանախօսութիւնը:

Այս երիտասարդին ալ բաժին ինկած Դուրեանի սիրոյ լարին պարզաբանումը: Խօսեցաւ կէս ժամ: Չունիմ բաւարարութիւն չունիմ իր յայտնած չահեկան մտքերը մանրամասնութեամբ ներկայացնելու հոս: Հիմնականը սա էր թէ Դուրեան տառացի իմաստով «ռոմանթիկ» մը չէր: Ա[...] համար պէտք զգաց գծել տարազը վ[...]պական շարժման ու Դուրեանի ալ ներեւ տարբերութիւնները այդ դպրոցէն: Ռոմանթիկներու մօտ յաճախ մահն կերպը եւ աղբիւրը առաւելապէս երեւակայական, իսկ Դուրեանի զգացողականութիւնը անմիջական կերպով իր միջէն բխած, շրջապատէն, իր առօրեայէն: Դուրեան, ըստ բանախօսին, մեր գրականութեան բերէ հորիզոնի նորութիւն, թե[...] լեզու եւ մանաւանդ սիրտ մը: Այո պարզ սիրտ մը: Այս ամէնէն աննշ[...] բայց միեւնոյն ատեն ամէնէն շա[...] փնտռուած արժանիքը որ առա՛ջ[...] անդամներ պակսեցաւ մեր գրականութեան: Դուրեանի սիրտն է ստեղծման միջոց՝ մտքով տեսնուած կո[...]սերն ու պատկերները արտաբերելու համար: Ահա իր «Թրքուհին», [...] «Կ'ըսեն հիմա կը մարի»: Դարձեալ ըստ Պ. Բարսեղեանի, Դուրեանին սկիզբ կ'առնէ աննիւթական, հայ[...] նշմարելի կնոջ ստուերագծումը մեր գրականութենէն ներս: Ուրեմն այս «անչօշափելի»ին մայր երակը որ [...] սողոսկի յաջորդաբար Թէքէեանի, Մ[...]ծարենցի, Տէրեանի եւ Զարիֆեանի մօտ, անոր ակունքը պէտք է պրպտել Դուրեանի մօտ:

Երրորդ դասախօսն էր Մխիթարեան վարժարանի սաներէն Պ. Վ. Թահմազեան, որ իր հայերէնի մաքրութեամբն ու հռետորի արժանիքներով գերազանցեց բոլորը: Ստանձնած էր ներկայացնել Դուրեանի յոռետեսութիւնը: Այս վարկածին համար ան հոգեբանական հայեացքներ պատցուց քերթողին տրամադրութիւններուն վրայ: Նախ տան աղքատութիւնը զոր կ'արժեզրկէ զինք ա[...]մէն համակրութիւններէ: «Լոկ քնար մը ունի» ըսին եւ կամ այս վիճակէ իբրեւ արդիւնք, — «տժգոյն է, կ[...] մեռնի»: Ցետոյ Դուրեանի կրած սիրոյ յուսախաբութիւնները: Ոչ ոք զինքը կը սիրէ, քանի որ հիւանդ է [...] «աչքն ալ ցաւ»: Արդէն աշխարհն [...] «ցաւերու մայր» եւ կամ «Աստուծոյ ծաղր»ն է միայն: Կ'ուզէ անջատուիլ այս իրականութենէն եւ երթալ երկինք: Յուսախաբութիւն հոս ալ [...]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Այդպիսի բարերարներ են եղել Սանասարեանը, Մանթաշեանը, Թումանեանը, Հնդկաստանի Մուրատեան, Ռափայէլեան եւ Դաւթեան բարեգործները եւ ուրիշները: Մի Դաւթեան, մի Կիւլպէնկեան այժմ էլ ի վիճակի են նման մի հաստատութիւն ապահովելու գրչի մի շարժումով:

Դպրոցը կարելի է ապահովել եւ հաւաքաբար. օրինակ Արամեան — Սարա դպրոցը հարիւր տարուան ընթացքում անշուշտ առնուազն 1000 — 1500 շրջանաւարտներ տուած կը լինի. այդ շրջանաւարտներն եթէ մի գեղեցիկ օր լրջօրէն անդրադառնային իրենց Alma Materի նիւթական ծանր վիճակին, անշուշտ կը գտնէին միջոցներ աջակցելու, իրենց անհոգ ու քաղցր մանկութեան ուսման օրրանին:

Քաղաքակիրթ Ամերիկայում եւ Անգլիայում միլիոնաւոր ոսկիների ելեւմուտք ունեցող հանրային բարեգործական հիմնարկութիւններ կան, որոնք իրենց գոյութիւնը պահպանում են այդպիսի պատահական նուիրաբերութիւններով եւ տարեվերջի հաշուեկշիռը փակում են ոչ թէ բացով, այլ նոյն իսկ շօշափելի յաւելեալ գումարներով: Քաղաքակիրթ Անգլիացին բնաւ դա մուրացկանութիւն չի համարում պատկառելի ընկերութիւնների կողմից եւ սիրով մտցնում է իւր կամաւոր տուրքը, միանգամայն գիտակցելով, որ կատարում է գերազանցօրէն ազգային եւ մարդասիրական գործ: Ունենանք Անգլիացու եւ Ամերիկացու առաքինութեան գէթ մէկ տասներորդը եւ ապահովենք մեր հանրային կարեւոր հիմնարկութիւնները, ներկայ դէպքում մի հարիւրամեայ կրթական տաճար, որ երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում իբրեւ կենսատու մի փարոս լուսաւորել է Թաւրիզ քաղաքի Բերդաթաղի դպրոցականների միտքը եւ տուել է նրանց առողջ կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն:

Թաւրիզում, յատկապէս Բերդաթաղում (Ղալա), կին թէ տղամարդ, որոնք այժմ ունին որոշ հանրային դիրք եւ բարեկեցիկ վիճակ, սովորել են նախապէս Արամեան — Ս. Աննայեան դպրոցում. համոզուած ենք, որ նրանք անտարբեր չեն մնայ իրենց գիտութեան տաճարի հարիւրամեակի առթիւ: Արամեան — Սարա դպրոցի հոգաբարձութիւնն որոշել է սոյն 1935 — 36 ուս. տարուան ընթացքում, ապրիլ 19ին, շուքով տօնել իր խնամքին յանձնուած դպրոցի 100ամեայ նշանակալից յոբելեանը եւ արդէն կոչ է արել հայկական թերթերում, որպէսզի Սփիւռքի հայութիւնը, մանաւանդ Իրանի զանազան վայրերում գտնուող շրջանաւարտները հանդէս գան իրենց նիւթական եւ բարոյական մասնակցութեամբ: Թաւրիզում ընտրուել է Յոբելենական կենտրոնական յանձնախումբ, որ ունի իւր ճիւղերը Իրանի հայաշատ քաղաքներում եւ արտասահմանի գաղութներում:

Եթէ հարիւրամեայ դպրոցը ունենար կանոնաւոր դիւան (արխիւ), անշուշտ մենք ի վիճակի կը լինէինք շատ աւելի լայն տեղեկութիւններ հաղորդել մի կրթական կարեւոր հիմնարկութեան մասին, ուր պաշտօնավարել են իբր դասատուներ՝ Թաղիադեանը, Գիւլզադեանը, Րաֆֆին, Ռոստոմը (Զօրեան) եւ նմանները:

Մի թռուցիկ հետաքրքրութեան հետեւանքով իմացանք, որ Արամեան դպրոցի շրջանաւարտներ են՝ յայտնի հայ հարուստ Ջիբրայիլ Բուդաղեանը, Վռամ Խան Փիլոսեանը, Ստեփան Խան Եղիազարեանը, Սմբատ Բուդաղեանը, Գասպար Աֆթանդիլեան, Մեսրոպ Սարգսեան (որ շահեց Ֆերդովսու վիճակախաղի մեծ գումարը՝ 20,000 թուման), Եղիա խան Եղիազարեանը, Առաքել Պատմագրեան, բժիշկ Զարեհ Փիլոսեան, Մուշեղ Զաքարեան, Սուրէն Աֆթանդիլեան, Վահան Անանեան, Տիկին Հեղինէ Ժորժ, Տիկին Լիզիա Ֆոխտ, Տիկին Լաս (գրող), Պետրոս Մնացականեան, Խաչատուր Գրիգորեան (ուսուցիչ), Յովակիմ Մելիքեան (կաթնատնտես), Զօրա Սագինեան (մէջլիսի պատգամաւոր), Ալէք Սագինեան (հեռագրատան բաժանմունքի կառավարիչ), Յովսէփ Սագինեան (հեռագրատան պաշտօնեայ), Աւագ Մելիք - Աբրահամեան, Ալիքսան Տէր - Կարապետեան, Վարդան Մելիք - Աբրահամեան (ուսուցիչ), Երուանդ Յարութիւնեան (իրաւաբան), Սամսոն խան Աէթխանեան (մաքսատան անուանի պաշտօնեայ), Անդրէ Տէր - Օհանեան (ուսուցիչ), Վ. Եղիազարեան (ճարտարագէտ Թէհրանում), Սեդրակ Յովհաննէսեան (հաշուապահ), Արշաւիր Ջիլինգարեան, Սիմէոն Միրզայեան, Երուանդ Աֆթանդիլեան (ատամնաբոյժ), Վարդան Սարգսեան (իրաւաբան), Դոկտոր Սարգիս Եղիազարեան (Ամերիկայում), Բագրատ Յարութիւնեան (Մեշեդ), Մելքոն Յարութիւնեան (Մեշեդ), Մելքոն Յակոբեան (Սալեհաբադ) եւ շատ - շատերը:

Դարաւոր կաղնու շուքի տակ, ինչպէս տեսնում էք, շատ - շատերն են պատսպարուել ժամանակին եւ յագեցրել իրենց գիտութեան ծարաւը: Հասակ նետածներին է մնում այժմ գուրգուրալ եւ օժանդակել այն հիմնարկութեանը, որ ժամանակի կրթական պահանջներին բաւարարութիւն է տուել եւ այժմ էլ շարունակում է իւր վսեմ գործը:

Այժմ այս կրթական հնաւուրց կոթողին պատուաբեր վիճակում դնելը հոգը ընկնում է առաջին հերթին նրա շրջանաւարտների, ապա եւ բարերար անհատների վրայ եւ մենք լիայոյս ենք, որ Արամեան դպրոցը կը թեւակոխէ մի նոր շրջան, նիւթապէս ապահով, զէթ իւր հարիւրամեայ գոյութիւնից յետոյ...

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(վերջ)

ԾԻԾԱՂ

— Մարիամ, մեր բացակայութեան եկող հիւրը, որ այցետոմսը չէր ձգած, ի՞նչ տեսակ մարդ էր:

— Տիկին, չոչորթի կերպարանք ունէր, քիչ մըն ալ ձեր ամուսնոյն կը նմանէր:

×

Դատարանի մէջ.— Պարոն քարտուղար, այս մարդուն անցեալ դատապարտութիւնները կարդացէք:

Դատապարտեալը.— Պարոն դատաւոր, ատիկա բաւական ժամանակ պիտի առնէ, հրաման բրէք որ քիչ նստիմ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԿԻՆ Վ. ՔԱՆԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Վերջերս Նոր Ջուղայի մէջ մեռաւ ծանօթ բարերարուհի մը, Տիկին Վառվառէ Քանանեան: Այս առթիւ հոգեհանգիստ կատարուած ըլլալով Թէհրանի մէջ, դամբանախօս Յակոբ Տէր Յակոբեան ներկայացուց հանգուցեալ տիկնոջ կեանքն ու գործը, որ ահաւասիկ.—

«Բովանդակ Ռուսահայոց եւ մանաւանդ կովկասահայութեան մէջ իր բարեգործութիւններով հռչակուած էր Տիկ. Վ. Քանանեան: Այդ տոհմի բարեգործութեանց մէկ գեղեցիկ կոթողն է Յովնանեան Օրիորդաց միջնակարգ դպրոցը Թիֆլիսում: Յովնանեան դպրոցը տասնեակ տարիների ընթացքում ոչ միայն իր ծոցում պահել պահպանել է հայ մշակոյթը, այլ եւ հանդիսացել է լոյսի մի խնկական խորան հայութեան, մանաւանդ Կովկասի Հայոց համար: Նա մեզ տուել է բազմաթիւ կրթուած հայեցի դաստիարակուած վարժուհիներ, այլ եւ լուսամիտ, առողջ ոգիով սնած մայրեր:

Միւս կողմից Տիկ. Վ. Քանանեանը ամուսինն էր Գէորգ Քանանեանի, որ Նազարեանի, Նալբանդեանի եւ նրանց միւս զինակիցների հոյլին պատկանելով, 60ական թուականների վերածնունդը կերտողներից մէկը հանդիսացաւ: Այլ եւ մինչեւ իր կեանքի վերջը Լազարեան ճեմարանի տեսուչը մնաց:

Տիկ. Քանանեանի առջեւ բաց էին ռուսական ազնուականութեան բոլոր դռները: Ու այդ շրջաններում էլ, յիրաւի, անցաւ նրա կեանքը:

Մէկ ուրիշը նրա տեղում գլխապտոյտ կը ստանար եւ կը մոռնար իր ազգն էլ, ծագումն էլ: Սակայն, Տիկ. Քանանեանի երակներում հոսում էր Քանանեան տան հայասէր արիւնը եւ նա մինչեւ իր կեանքի վերջը ջերմագին սիրեց իր ազգը, նրա յառաջդիմութեան գործը իր գուրգուրանքի առարկան դարձնելով:

Վ. Քանանեանը բարեգործ էր: Նրա առատ միջոցներով սովորում էին բազմաթիւ ուսանողներ: Նա սիրով օժանդակում էր կարիքաւոր դպրոցներին եւ բաց անում նորանոր դպրոցներ: Յիշենք յատկապէս Մանկավարժական Թանգարանը եւ Աստղադիտարանը — երկու վիթխարի ու հոյակապ հիմնարկութիւններ, որ Տիկ. Քանանեանի նուիրատուութեամբ կառուցւում էին էջմիածնում, Գէորգեան ճեմարանին կից:

Տիկ. Քանանեանի բարեգործութեան մէկ գլուխ գործոցն էլ Քանանեան դպրոցն է Նոր Ջուղայում, հանգուցեալի ամուսնոյն յիշատակին: Նրա ապագայ գոյութիւնն էլ նիւթապէս ապահովելով, Քանանեան դպրոցը իր երեսնամեայ գոյութեան ընթացքում եղել է լոյսի մէկ աղբիւր ոչ միայն բուն Ջուղայի, այլ եւ շրջանի բովանդակ հայութեան համար:

Ջուղայի երախտագէտ հայութիւնը, յանձին դպրոցների հոգաբարձութեան, փրկեց իր բարերարուհու կեանքը, ամէն ամիս նրա եւ իր դստեր գոյապրուստը Մոսկուա փոխադրելով: Յետագայում, երբ դա այլ եւս անկարելի դարձաւ, Հոգաբարձութիւնը եւ Ջուղայի հասարակութիւնը զոհողութիւնների գերագոյնը յանձն առնելով կարողացան Տիկ. Քանանեանին իր դստեր հետ միասին Ջուղա բերել տալ: Շատ հանդիսաւոր ընդունելութիւն կատարեցին եւ մինչեւ նրանց կեանքի վերջը գուրգուրանքով պահեցին իրենց մէջ»:

«Ըսիր մահուան դուռն ինձ պիտի ժպտիս»: Յաջորդաբար յոռետես տրամադրութիւններ զինք կը մղեն մինչեւ հոգեկան բուռն ժայթքումներու նոյն իսկ արարիչին դէմ.— «Աստուած ոխերիմ. Թող որ անէծք մ'ըլլամ ու կողդ խրիմ»: Ամփոփելով՝ ըստ Պ. Թահմազեանի եզրակացութեան, հակառակ Դուրեանի ծայրայեղ յոռետես տրամադրութեան, այդ զգայութիւնը քնքուշ է, քանի որ անգիտակից է ու զուտ զգայական:

Ակումբին անդամներէն, Օր. Հրանուշ Գազազեանի, Պ. Հ. Դերձակեանի, դարձեալ դասախօսներուն եւ անունը ինձ անծանօթ օրիորդի մը կողմէ յաջորդաբար արտասանութիւններ եղան Դուրեանի ամէնէն յաջող բանաստեղծութիւններէն:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. որ Եգիպտոս կը գտնուի այժմ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Յուսաբեր»ի աշխատակցին.

— Իմ բոլոր պտոյտներուս ընթացքին նկատեցի որ քանի արեւելք երթաք՝ համեմատաբար աւելի լաւ է, դէպի արեւմուտք՝ աւելի թոյլ: Մանաւանդ արեւելեան գաղութներու մէջ (Պալքան, Պաղեստին, Սուրիա), եկեղեցի, դպրոց եւ այլ հաստատութիւններ կան: Մինչ Փարիզի նման մեծ քաղաքի մը մէջ, օրինաւոր ազգ. կազմակերպութիւն չկայ, դպրոցներ կը պակսին՝ լեզուն պահպանելու համար: Մասամբ հասկնալի է, Փարիզը ծով է, հայութիւնը՝ ցրուած ընդարձակ քաղաքի մէջ. բայց ուր որ համախմբում կայ, հոն աւելի լաւ է: Իմ դասախօսութիւններուս շարունակ ներկայ կ'ըլլային աւելի քան 1200 հոգի: Առիթը ունեցայ հայ մտաւորականները հաւաքելու երեկոյթի մը մէջ. ամենաքաղցր տպաւորութիւնը ստացայ անկէ. ես ուզեցի որ իրարու քով գան անխտիր բոլորը, արուեստագէտ եւ մտաւորական: Որովհետեւ միայն վէճով, պայքարով, ըսենք հայհոյանքով կարելի չէ ապրիլ. կան պահեր իրարհասկացողութեան եւ համերաշխութեան: Այլասերման վտանգ անպայման կայ. եւ այնքան շատ՝ որքան մեծ քաղաքի մէջ են: Միակ ճանապարհը դպրոցն է, եկեղեցին, գրականութիւնը: Վէճեր կան տեղ տեղ, երբ կարելիս: Կ'ուզեմ ամէն գաղութ այցելել: Մինչեւ այս ամսու (յունուար) վերջը հոս եմ: Պիտի այցելեմ Յունաստան, յետոյ՝ Ամերիկա: Փետրուարի վերջը Փարիզ պիտի ըլլամ. հոն 1500ամեակի առթիւ վերջին հանդէս մը պիտի տամ, ականաւոր օտար գիտականներու մասնակցութեամբ: Թերեւս մարտի կէսերուն երթամ Ամերիկա: Դժուար է այժմէն ըսել թէ խաղաղեցման ինչ միջոցներ ձեռք պէտք է առնել. չեմ գիտեր դարձեալ թէ ինչ լուծում պիտի տամ: Անշուշտ ունիմ ծրագիր մը. բայց անպատեհ է հրապարակ դնել: Էականը այն է որ կողմերը վստահութիւն ունենան վըրաս: Սխալ է թէ Մայր Աթոռը դիմում ըրած է Դուրեանի սրբազանի աճիւնները փոխադրելու: Ամերիկայէն բերին դիմում մը, բայց կաթողիկոսը հեռագրեց որ եղած տեղը թաղուի. Ի՞նչ կարիք կայ մեծ ծախքեր ընելու եւ փոխադրելու:

Զ.Ռ.Մ.

ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

(Զեկոյց)

Զ. Ռ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, իր վերջին նիստին մէջ, որոշեց.

1. Պատգ. Դ. Ժողովը գումարել Զատկական տօներու արձակուրդին, Փարիզի մէջ:

2. Միութեան տասնամեակի հանդէսը, Փարիզի մէջ, կատարել փետրուարի վերջը: Հիւս. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը արդէն տօնած է տասնամեակը դեկտեմբերի մէջ: Ֆրանսայի եւ Մերձ. Արեւելքի Շրջ. Վարչութեան հրահանգ տրուած է տօնել այս ամիսներուն:

3. Ապրիլեան նահատակներու յիշատակի հանդէսը Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ 19 Ապրիլին, Փարիզի մէջ:

4. ԵՐԿՈՒՆՔ, որուն հրատարակութիւնը առենէ մը ի վեր ընդհատուած էր, լոյս կը տեսնէ բացառիկ բովանդակութեամբ տասնամեակի տօնին առթիւ: Բացառիկ թիւ մը եւս լոյս պիտի ընծայուի Ապրիլեան հանդէսին: Այս տարի ԵՐԿՈՒՆՔ կը մտնէ իր վեցերորդ տարեշրջանը: Խմբագրութիւնը, ինչպէս առաջ, պիտի վարէ ընկ. Շ. Նարդունի:

5. Ամերիկայէն դեռ նոր վերադարձաւ Կեդր. Վարչութեան լիազօրը, ընկ. Բարգէն Քէչիչեան, որուն տեղեկագրէն, Հիւս. Ամերիկայի հայ երիտասարդական կազմակերպութեանց եւ մեր լուծուած մասնաճիւղերուն մասին, քաղուածքներ պիտի տրուին ԵՐԿՈՒՆՔի մէջ:

6. Նանսէնեան դրոշմաթուղթի յանձնախումբի կամայական բաշխումներուն մասին երկար խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ եւ Կեդր. Վարչութիւնը որոշեց պաշտպանել իր իրաւունքները վարչական խողովակով եւ մամուլով, — այս առթիւ, մեր մասնաճիւղերէն հասած բողոքի ծանր նամակներուն ի պատասխան, հրապարակով կը խնդրենք որ ամէն բան ձգեն Կեդր. Վարչութեան եւ առանց մեր գիտութեան՝ որ եւ է յայտարարութիւն չընեն:

7. Փարիզի մասնաճիւղը, Կեդր. Վարչութեան օժանդակութեամբ ձեռնարկած է իր պարբերական դասախօսութիւններուն:

8. Մեր Ա. Պատգ. Ժողովին մէջ որոշուած էր մարզական խումբեր կազմելու մասնաւոր յօդուածը ջնջել մեր ծրագիր - կանոնագրին մէջէն, չխաչաձեւելու համար քոյր Հ. Մ. Ը. Միութեան աշխատանքները: Վերջերս, կարգ մը պատճառներով, Կեդր. Վարչութիւնը արտօնեց իր մասնաճիւղերը փութպոլի խումբեր կազմել՝ ընթացք տալով անոնց խնդրանքին: Այսպէս փութպոլի խումբեր կազմեցին Մերձ. Արեւելքի Շրջ. Վարչութիւնը (4 խումբ), Ռոմանի մասնաճիւղը (1 խումբ), Վալանսի մասնաճիւղը (1 խումբ): Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք, որ մեր այդ խումբերը յաղթական մրցումներ կը կատարեն վերջերս: Վալանսի մասնաճիւղը ձեռնարկած է նաեւ երգչախումբի մը կազմութեան:

9. Յունաստանի մեր ընկերները ծանր կացութեան մատնուած են տնտեսական տագնապին առթիւ:

10. Մերձ. Արեւելքի մեր Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է գրքոյկի մը հրատարակութեան, Ապրիլեան նահատակներուն նուիրուած, ծանօթ մտաւորականներու մասնակցութեամբ:

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

23 Յունուար, Փարիզ

Պարենաւորման կազմակերպումը Խ. Միութեան մէջ

Գ. Միկոյեան, Խ. Միութեան պարենաւորման գործավարը, մանրամասն զեկուցում մը կարդաց Կեդր. գործադիր կոմիտէի նիստին մէջ: Իր յայտարարութեանց համաձայն, պարենաւորման խնդիրը, «որ յեղափոխութեան ամէնէն մեծ դժուարութիւններէն մին կը ներկայացնէր, այժմ լուծուած է Սթալինի ղեկավարութեան տակ»: Հին Ռուսաստանի մէջ պարենաւորման ճարտարագործութիւն չկար: «Այժմ փոխուած է մեր քաղաքներուն եւ գիւղերուն երեւոյթը, փոխուած են մարդիկն ու բարքերը: Մասնաւորապէս պէտք է զարգանայ պարենաւորման ճարտարագործութիւնը, եւ շուտ, որպէսզի կարենայ գոհացնել յարաճուն պահանջները: Պարենաւորման ճարտարագործութիւնը իրականօրէն ստեղծուեցաւ խորհրդային իշխանութեան օրով: Առաջին հնգամեակի միջոցին այս գործին տրամադրուած է երկու միլիառ րուբլի, իսկ երկրորդ հնգամեակի առաջին երեք տարիներու ընթացքին՝ 2800 միլիոն րբ. Այս տարիներու ընթացքին շինուած են 17 միսի մեծ գործարաններ, 10 նոր զըտարաններ շաքարի համար, 41 պահածոյի մեծ գործարաններ, 37 սառնարաններ, 11 արհեստական սառի գործարաններ, 205 կարգի մեքենաչարժ գործարաններ, 33 կաթնարաններ, 173 հացի եւ 22 թէյի գործարաններ եւն.: 1936ի ծրագրին համաձայն, պարենաւորման ճարտարագործութիւնը պէտք է արտադրէ 1932ի արտադրութեան կրկինը: Մինչ 1933ին Խ. Միութիւնը վեցերորդ տեղը կը բռնէր շաքարի յատուկ ճակնդեղի արտադրութեան մէջ, 1935ին առաջին տեղը գրաւեց արտադրելով 157 միլիոն կենդինար ճակնդեղ: Ձկնեղէնի արտադրութիւնը 15ուկէս միլիոն կենդինարի հասած էր 1935ին, որով Խ. Միութիւնը երկրորդ տեղը կը բռնէ այս ճիւղին մէջ»:

Գ. Միկոյեան հաւաստեց թէ գիներն ալ մեծապէս իջած են, անցեալ տարուան ընթացքին: Մարդիկ սեւ հաց չեն ուտեր այլեւս:

ՄԱՄՈՒԼ

Օրուան հոգերը

«Ապարէզ» իր տարեկան տեսութեան մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ գաղութներու կացութեան եւ ներգաղթի մասին (8 յունուար).

— «Այլ եւս աւելի քան պարզ է, թէ իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր հասարակական կեանքը կրնայ ստեղծել միմիայն իր սեփական հայրենիքին մէջ, ուր անոր իւրաքանչիւր անդամը պիտի կարենայ ինքզինք ապահով զգալ եւ նուիրուիլ բնականոն աշխատանքի:

Այսպէս կը մտածեն եւ այդ ուղղութեամբ կը գործեն ուրիշները: Ու տարիներու ընթացքին այդ մտածումը կը դառնայ այնքան տիրական, որ օտար հիւրերը կը թուին աւելորդ բեռ մը եւ կը մտածեն անոնցմէ ազատելու մասին:

Մեր գաղութները զանազան երկիրներու մէջ կը հանդիսանան այդ անախորժ եւ անփափաքելի բեռը: Այդ տպաւորութեան արհաւիրքը մենք կը զգանք հետզհետէ աւելի ծանրօրէն մեր մորթին վրայ:

Վերջացող տարուան ընթացքին այս արհաւիրքը դարձաւ ակնյայտնի կերպով սպառնական:

Ահա ֆրանսահայ գաղութը, որ այս տարեշրջանին դրուեցաւ զարհուրելի անելի մը առջեւ: Նոր օրէնք մը արգիլեց անոնց աշխատանքը: Սեփականութենէ եւ եկամուտէ ամբողջապէս զուրկ, իր երկու ձեռքերուն հալալ աշխատանքին միայն ապաւինած հայ մարդը մնաց առանց աշխատանքի եւ շուարած: Եղած ժամանակաւոր կարգադրութիւնները հեռու են հիմնական դարման մը ըլլալէ:

Առաւել կամ նուազ չափով պատկերը նոյնն է նաեւ ուրիշ գաղութներու մէջ: Պուլկարիան, որ միշտ նկատեր ենք մեր երկրորդ հայրենիքը, հարկադրուած եղաւ գործէ արձակել ոչ-քաղաքացի Հայերը, անոնց տեղը լեցնելու համար գործազուրկ Պուլկարներ: Անցէք Յունաստան, Ռումանիա եւ այլ գաղութներ, վեր ի վերոյ միեւնոյն պատկերը պիտի տեսնէք: Երբեմնի բարեկեցիկ ամերիկահայ գաղութն անգամ ազատ չմնաց այդ մըղձաւանջէն: Մանաւանդ անոնք որ տակաւին քաղաքացի չեն:

Ժամանակի ընթացքին այս մղձաւանջը կը ծանրանայ նաեւ առեւտրականներուն վրայ: Վերջացող տարուան ընթացքին քանի մը երկիրներու մէջ, մամուլը յայտնապէս գրգռութիւններ կը ստեղծէր հայ առեւտրականներուն դէմ:

Այս բոլոր երեւոյթները մեզի ցոյց կու տան մէկ բան: Որ այս շուարած զանգուածը պէտք է հաւաքուի իր հայրենիքին մէջ, հոգ չէ թէ հոն բնակարաններ կա՞ն թէ ոչ, բաւական է որ հիւղակի մը մէջ հանգչեցնեն իրենց գլուխը: Ասիկա կրնայ իրագործուիլ միայն ծրագրեալ ներգաղթով:

Այս ներգաղթը տասը տարին ի վեր կը կատարուի, պիտի ըսեն ոմանք: Բայց ներգաղթի գոյութիւն ունեցող ձեւը զոր որդեգրած է Հայաստանի կառավարութիւնը, զոյզն չափով չի կրնար դարմանել ցաւը: Սփիւռքի մեր ժողովուրդին թիւը չի պակսիր: Ընդհակառակն, հետզհետէ կ'աւելնայ: Յունաստանէն դուրս տարուած 8000 Հայերը չեն կրցած գաղութին թիւը պակսեցնել, որովհետեւ, յայտարարեց Յունաստանի մարդահամարի տնօրէնը՝ ճշգրիտ թիւը ի ձեռին, այդ թիւին կրկին չափովը աճած է գաղութը:

Ֆրանսայի մարդահամարը ցոյց տըւաւ թէ միայն Մարսիլիոյ շրջանին մէջ հայ գաղութը 12 տարուան ընթացքին աւելցած է աւելի քան 11.000 ծնունդներով: Պատկերը կրնանք տարածել միւս գաղութներուն վրայ:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին կատարուած ներգաղթի թիւերը հազիւ թէ հաւասար ըլլան միայն Մարսիլիոյ շրջանի աճումին:

Եթէ մենք հնարաւորութիւն ունենայինք կազմելու մեր գաղութներու ճշգրիտ մարդահամարը, պիտի պարզուէր թէ առնուազն 100.000 աճած է մեր թիւը 1922էն ի վեր:

Պարզ է, թէ Հայաստանի իշխանութեան որդեգրած ներգաղթի մեթոդը չի կրնար լուծել այս դժուարին հարցը: Այս պարզ ճշմարտութիւնը գիտէ ան, բայց չի մօտենար հարցին մեր հասկցած եղանակով: Անոր համար ներգաղթը ունի միայն քաղաքական սահմանափակ արժէք: Այսինքն իր քաղաքականութեան վարկը բարձր պահելու գաղութներու մէջ, ծուռ ճանապարհներով իր միտումները իրականացնելու համար»:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն ոստիկան, յանցանքը իմս չէ, բժիշկս պատուիրեց օրը երկու գաւաթ գինի խմել, որպէսզի վրաս ուժ գայ, ես քանի գաւաթ խմեցի. այժմ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունիմ:

ԾԻԾԱՂ

Նոր թատերախաղ մը կը ներկայացնէին, բայց հազիւ 8 հոգի ներկայ էին, անոնք ալ խաղին չհաւնելով կը սուլէին:

Տնօրէնը բեմ ելլելով.— Եթէ սուլել շարունակէք, ձեզի հետ գործ կ'ունենանք, քանի որ մենք հոս ձեզմէ աւելի բազմամարդ ենք:

×

Բարեկամ մը՝ ծանօթ հրապարակագրի մը որ շատ փոփոխամիտ մարդ էր.

— Երբ մեռնիս յուղարկաւորութեանդ ներկայ չպիտի ըլլամ, վախնալով որ ճամբան գերեզմանիդ հասցէն ալ կը փոխես:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ», 352 մեծադիր էջ, ընտիր թուղթով, մաքուր տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ, աշխատակցութեամբ բազմաթիւ ծանօթ գրողներու (գրականութիւն, քննադատութիւն, պատմական, բանասիրական, գեղարուեստական ուսումնասիրութիւններ եւն.): Գին 25 ֆրանք: Դիմել տարեգիրքի խմբագրութեան եւ «Յուսաբեր»ի, B.P. 868, Le Caire, (Egypte):

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՅԱՆԳՐՈՒԱՆ

Մինակ եմ դարձեալ, ինչպէս մնացեր եմ մանկութեանս օրէն ի վեր, 1915ի նախճիրի կարաւանէն մօրմէս բաժնուելէ վերջ: Պիտի ուզէի պատմել քեզի, փսփսալ ականջիդ՝ մինչ թաւիշ մազիդ խոպոպները գգուէին երեսս, կուրծքս այրէր կուրծքիդ ջերմէն, ձեռքերդ ափերուս, աչքերս անմեղունակ ու քաղցր ակնարկիդ սեւեռած՝ հեշտակի նիզակի նման, կ'ըսեմ, պիտի ուզէի պատմել քեզ, գէթ անուշ դրուագ մը (չտխրեցնելու համար քու փափուկ հոգիդ) մանուկ տարիքէս մինչեւ չափահաս, մինչեւ այսօր երիտասարդս: Սակայն, չեմ համարձակիր: Կը խղճահարիմ քեզի: Ա՜, եթէ կարենայի, պիտի ուզէի ըսել քեզի, ճշգրտօրէն, խոնարհօրէն ... Մշուշապա՜տ անցած իմ յաւէտ անդարձ օրերս, նման օրերուն իմ շատ մը տարագիր ու անհայրենիք եղբայրներուս: Ի՞նչ դառն էր այդ երկիս: Մանկութի՜ւնս: Օ՛ տուայտած իմ մանկութիւն:

Նորաբոյս թեւերով ու անհաստատ քայլերով դեռ նոր էի բացեր ճլվլուն աչքերս քու դալկան թարմ արեւով հայրենի երկնքիդ ու դաշտերուդ՝ երազի թեւերով ճախրելու համար: Մառախուղի մը պէս պարուրեցիր ամբողջ էութիւնս: Սառեցուցիր ապրիլեան պարտէզիս ծիլն ու ծաղիկը եւ չոգիացար, ցուրտ քանի մը ցօղի կաթիլներ ձգելով ետիդ՝ նորաբողբոջ կոկոններուս սրտին վրայ:

Իսկ դուն, պատանեկութի՛ւն, խառն ի խուռն ու փոթորկալից, կծու դառնութեամբ մը շաղախուեցար: Հեղեղի մը պէս սրբեցիր, տարիր կապոյտ աչքերով մանիշակներ ու սէր ծաղիկներ, յոյսեր ու տենչեր ծառերու նման արմատախիլ ըրիր, բոյներ քանդեցիր, մսկոտ հոգիս նետեցիր ափէ ափ, քայքայուած ու յոգնած մարմինս շպրտեցիր խորխորատի մէկ կողէն միւս կողին, վիրաւորեցիր զայն՝ ծակ - ծակ մաչեցիր եւ սիրտս: Սպիներու կարկտան մըն է հոգիս այսօր:

Օ՛ պատանեկութիւն, օ՛ անցեալ փոթորկայոյզ:

Ծամեցի, ծամծմեցի օրերդ դառնաշաղախ ու մաղձի մը պէս՝ բարկ դառնութեամբ, գետին փոխեցի նողկանքով, յուսահատ, համակերպ, լուռ ու թախծոտ: Հիւթը, սակայն ծծուեցաւ խառնուեցաւ արիւնիս եւ բջիջներուս սնունդ դարձաւ:

Մի՛ մռայլիր, սակայն, դուն իմ խոհուն երազ, Ասիոյ պէս լայն ու խոր հոգիով: Արեւելքի զաւակ, երազուն արարած: Դարերը կնճռոտեր են ճակատը խորախորհուրդ այդ երկրին: Ու հոգիներու մէջ խուլ ու լուռ թախծութեամբ մը կը բարգաւաճի կեանքը իր պէսպիսի թաւալումներով: Հոգին այնքան խորունկ ու ծալ ի ծալ այնքան ներհայեցողական ու յոյսերով եւ ակնկալումներով օրօրուն, հարուստ ու վեհ իր խոկումներով, որ վարակած են զիրենք պարփակող անօթին ամբողջ էութիւնը: Փոխուած է կեանքի ըմբռնումը: Ա՜, պաշտելի ու հրաշագործ ուժ: Նո՛ր օրերու Աստուած:

Թող հոգիդ չխռովէն անցեալի այս խժդժութիւնները, բա՛ց սա ծաղկապարտէզին դուռը ու մտիր ներս: Երջանիկ ածուէ ածու, մեղմ համբոյրներով ողողէ կապտաչուի զանգակածաղիկներն ու մանիշակները, կաթնագոյն շուշանները, որ կը ժպտին այցելուին: Թող ռունգերդ ու կուրծքդ լեցուին անուշահոտ բուրումներով: Նստէ սա անկիւնի եղեւնիի շուքին տակ, եթէ յոգնիս, սա քովի առուի զուլալ ջուրով լուա՛ ոտքերդ: Թեւատարած կասկենիներու եւ կաղամախիներու ճիւղերէն սոխակները իրենց դայլայլներով կը լեցնեն ահա ծաղկապարտէզին մթնոլորտը, վաղը առաւօտեան այս պահուն: Անգամ այս սրբազան ու քաղցր կեանքը շուկայիկ դարձուցին մարդիկ, ցոփացուցին զայն՝ հրէական հաշիւներով: Անաղարտ երազ չունին հիմա: Ասուպի մը պէս շիջած է ան: Մի՛ սպասեր դուրսէն աւելին: Փողոցները լեցնող ճագերը մարդոց աներազ հոգիները գզլխելու, զիրենք աւելի կուրցնելու համար են: Դէզերու պէս շեղջ ի շեղջ կուտակուած ցաւեր ու դառնութիւններ քօղարկելու ընդունայն ճիգեր:

Ամառնամուտի կաթնածորան այս առաւօտով ցօղաթուրմ փերթերով ծաղիկներուն բոյրը հեշտալի է ու գգուելի: Անոնց աւիշը հոգիէս է առած իր հիւթը: Մտի՛ր ներս: Ու ապրէ այդ աղուոր ու երազահամ կեանքը: Կեանքն ի՞նչ է որ արդէն: Իրերայաջորդ ցերեկներ ու գիշերներ, որ կը թաւալին անդադար: Հոսուն ջուր մը, գետ թէ վտակ, որ այլ եւս երբեք չի վերադառնար իր ակը: Պիտանի՝ եթէ կրցաւ իր գնացքի ընթացքին սնունդ հայթայթել շուրջի հողերուն ու բոյսերուն: Մարդը, ինքն է որ կը գեղեցկացնէ ու կ'օգտագործէ զայն, համաձայն իր ձգտումներուն ու գաղափարներուն: Մե՛ղք, անշուշտ, եթէ հեղեղ մը գայ արմատախիլ տանիլ բուսականութիւն ու կեանք: Բնական օրէնքի ու մարդկային պատմութեան մէջընդմէջ կրկնուող հոլովոյթն է այդ:

Կ'ըսեմ, զարհուրանքի օրերուն ունեցեր եմ դառն ու դժուարակեաց անցեալ մը: Եղեր են օրեր որ անսուաղութենէ ցամքած, անզօր՝ կթոտ ու հիւղի նման ծունկերուս վրայ երբեմն մարմինս պտտցնելու, փրփուր ու արիւն եմ փսխեր, ինքզինքս դիտապաստ գետին զարկեր՝ խելակորոյս, հեռաւոր ու անծանօթ ձորի մը մէջ, առանց կարենալ բուռ մը խոտ գտնելու՝ ճարակելու համար: Օրեր ալ եղան, երբ խոզաններու մէջ մերկ ներբաններս չարմաղի ցանցին պէս աչք - աչք ծակծկեցան՝ Թուրքերուն մօտ: Երկար տարիներ հերկ ու հունձք ըրի՝ ուրիշներու համար: Քնացայ ուր որ գիշեր եղաւ: Դաշտերուն մէջ՝ բաց երկնի տակ, խոշոր սնդիկէ սկաւառակի մը հանդունակ գլխուս վրան, մինչեւ հորիզոնը կախուած՝ իր բիւրաւոր պլպլուն աստղերով: Մտրակի հարուածներով տեղատարափ անձրեւներ հեղեղեցին մարմինս՝ կոնակիս քուրջը թաց - թաց մսիս փակցնելով: Կիզիչ արեւի տակ՝ ակօսներու խոնաւ ու թափանցող հողին վրայ, մաճին ետեւ, թէ ցորենի կամ յարդի դէզերուն մէջ մխրճուած: Լեռներու խոռոչներուն մէջ, ժայռերու հովանիին տակ, հովիտներուն խոնաւ հողին վրայ թէ ձորերու ամայի արհաւիրքին տակ:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնիօ

(4)

գիրքերու բոլոր գաղտնիքներուն: Ատոր համար ալ Իտալացիները միշտ յառաջ կը քշեն բնիկ զինուորները եւ մասնաւորապէս Ասքարիները: Իտալացիները ի զուր կը փորձեն մաքրել Թամպիէնի շրջանը, որ ամրոցն է «Եթովպիոյ Սեւ Աղուէս»ին, Ռաս Սէյումի: Անձրեւներն ալ մեծապէս կը դժուարացնեն գործողութիւնները: Հապէշները, որոնք մինչեւ հիմա խոյս կու տային ճակատամարտներէ, այս անգամ յարձակեցան զանգուածօրէն: Իրազեկներու կարծիքով, ռազմավարութեան այս փոփոխութեան պատճառը այն է որ, Նէկիւսը կ'ուզէ կասեցնել Իտալացիներուն յառաջխաղացումը դէպի Ամպա Ալակի, կարեւոր ճամբան, անձրեւաբեր եղանակէն առաջ:

Կռիւները վերսկսած են նաեւ հարաւային ճակատին վրայ:

Վենիզելոսի կուսակիցներու յաղթանակը

Յունաստանի երեսփոխանական ընտրութիւնները կատարուեցան կիրակի օր, առանց կարեւոր դէպքերու: Նախնական հաշիւներու համաձայն, մեծամասնութիւն շահած են Վենիզէլոսի կուսակիցները, մանաւանդ գաւառներու մէջ: Երեսփ. ժողովը կը բաղկանայ 300 անդամներէ, եւ Վենիզելոսեաններէն վերջը կու գան Քոնտիլիսի կուսակիցները: Միապետութեան տապալումէն ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան ստուարաթիւ քուէարկուներ կը մասնակցին ընտրութեանց: Վենիզէլոսի կուսակիցները (ազատական) 50 առ հարիւր շահած են ամբողջ արդիւնքին վրայ, իսկ մինչեւ 80 առ հարիւր՝ Մակեդոնիոյ մէջ: Առ այժմ 125 կը հաշուեն ազատական երեսփոխաններուն թիւը, իսկ Ցալտարիսի կուսակիցները՝ միայն 60:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

15 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ պիտի հաւաքուի Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ մէջ, Գերմանիոյ Հրեաներէն 100,000 հոգի դուրս հանելու եւ տեղաւորելու համար: Արդէն իսկ Ամերիկա հասած է Սըր Հ. Սէմիւէլ, նախկին նախարար մը, որ կը յուսայ 10 միլիոն հաւաքել Մ. Նահանգներուն, իսկ մնացեալ կէս միլիոնը՝ Անգլիոյ մէջ:

ԱՆԿԱՐԳԵԼԻ (փառաչիւթ) վարպետներ հասան Մոսկուայէն, դաստալու համար Ֆրանսացիներու: Մասնաւորապէս պիտի ուսուցանեն արընթաց սաւառնակի մը մէջէն ցատկելու արուեստը, որուն մէջ վարպետ են Ռուսերը:

ԱՀՌԵԼԻ ԹԱԹԱՌ մը աւեր ցանեց Մարոքի մէջ: Տասը բնիկներ խեղդուեցան: Նիւթական վնասը շատ մեծ է: Փոթորիկը ուժգնօրէն կը շարունակուի Միջերկրականի մէջ:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ վերաբացուեցաւ երէկ, երկուշաբթի: Այս առթիւ յորդորական մը ուղղեց վերատեսուչը, բայց ազգայնական ուսանողները գոհ չեն եւ կը կարծուի թէ նոր ցոյցեր պիտի սարքեն, հինգշաբթի օր, երբ Փրոֆ. Ժէզ վերսկսի իր դասընթացքը:

21 ՀՈԳԻ ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ Խապարովսքի մէջ (Սիպերիա), ամբաստանուած ըլլալով թէ լրտեսութիւն կատարած են օտար պետութեան մը հաշւոյն: Ամբաստանագիրը հակախորհրդային գործունէութիւն կը վերագրէ կալանաւորներուն, որոնք բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը, համաձայն Մոսկուայի գործակալութեան հեռագրին: Հինգ հոգի դատապարտուեցան գնդակահարութեան:

« ՈԼԻՄՊԻԱԿԱՆ ԶԱՆԳ »ը հանդիսաւորապէս Պերլին փոխադրուեցաւ յունուար 26ին, դրուելու համար 76 մեթր բարձրութեամբ աշտարակի մը գագաթը: Այս զանգն է որ պիտի հնչեցնէ Ողիմպիական խաղերու աղդանշանը, օգոստոս 1ին: Զանգին բարձրութիւնն է 4 մեթր 60 ս. եւ կը կշռէ 13,841 քիլօկրամ: Ռուբէն Պերլին փոխադրութիւնը տեւեց տասը օր: Ստորոտը կը գտնուի հետեւեալ արձանագրութիւնը,— « Կը հրաւիրեմ աշխարհի երիտասարդութիւնը », հետեւողութեամբ Շափհաուզի մէկ զանգակին արձանագրութեան, որ Շիլլէրի ուշադրութիւնը հրաւիրած էր, երբ մեծ բանաստեղծը կը գրէր իր հռչակաւոր «Զանգ»ը:

50 ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԵԱՆ ՍՊԱՆԵՐ, որոնք բանակէն վտարուած էին իբրեւ մեղսակից 1935 մարտի ապստամբութեան, Լէմնոս եւ Սամոթրակէ կղզիները աքսորուեցան, ամբաստանուած ըլլալով թէ նոր ապստամբութիւն մը սարքած են երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի, Լոնտոնի Ապահովութեան տեսչութիւնը շարժման մէջ դրած է հազար դաղտնի ոստիկաններ եւ 400 սպաներ, պաշտպանելու համար մանաւորապէս օտար թագաւորները եւ իշխանները կեանքը:— Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը թագաւորին վերջին վայրկեանները նկարագրութիւնը հաղորդելով Լորտերու ժողովին, կը պատմէ թէ հանգուցեալին վերջին խօսքը եղաւ.— « Ներողութիւն կը խնդրեմ որ սպասցուցի ձեզ»:— Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները պիտի լսուին Ֆրանսայի անթելի բոլոր կայաններէն, սկսելով առաւօտեան ժամը 9.30էն:

59 ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԷ բաղկացած պատուիրակութիւն մը հասաւ Մոսկուա, յանուն Պուրիաթ - Մոնկոլիա հանրապետութեան (Սիպերիա), հրահանգներ ստանալու համար:

ԱԼԲՈՄ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կ. Կ.ի հրատարակած Ալպոմը սպառած ըլլալով, եղած ապսպրանքները գոհացնելու համար մամուլին յանձնուած է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Կը խնդրուի արտասահմանի ընկերներէն եւ մարմիններէն անմիջապէս յայտնել իրենց ապսպրանքը:

Այս առթիւ կը փութանք հաղորդել թէ կը պատրաստուի եւ մայիսին լոյս պիտի տեսնէ Ալպոմի ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԸ, բոլորովին նոր նկարներով:

Ապսպրանքներու համար Եւրոպայի ընկերները պէտք է դիմեն իրենց վայրի կազմ. մարմիններու միջոցով, իսկ արտասահմանէն՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան, ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ:

ՑԻԹԱՍԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Պապաշա) յիշատակին
2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, փարիզ:

Կը նախագահէ ընկ. Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ
Կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ
(ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ)

վաղը երեքշաբթի, 28 յունուար, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին
ռուսական քօնսէրվաթուարի շէնքին մէջ, 26 Ավընիւ տը Թոքիօ
(Երրորդ յարկ, թիւ 11)

Կը խօսի Պ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 1932էն Ի ՎԵՐ
Հաղորդակց. միջոցնե | .— Մէթրօ Ալմա-Մարսօ (Էլք Ավընիւ տը Թոքիոյի վրայ) եւ բազմաթիւ օթօպիւսներ:
Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին: Մուտքը ազատ է:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան կեդրոնական յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, ֆրանսական ազգ. վճակահանութենէն բախտաւորուած օտար բարեկամներէ՝ —

Պէլվիլի կաշիի յայտնի վաճառականներէն Mr. Schippefftէ 200 ֆր., Mr. Roussellet 50 ֆր., փոխան նուիրատոմսի՝ Տէր եւ Տիկ Միսաք Օզանեանէ 15 ֆր.:

Գումար	265.—
Նախորդ գումար	11,259,05
Ընդհ. գումար	11,524,05

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէն, 24 յունուար.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր բոլոր ընկերներուն կողմէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Յակոբ եւ Սարգիս Մաթոսեան ընտանիքներուն, իրենց որդւոյն եւ եղբօրորդւոյն ՓՈՔՐԻԿ ԼԵՒՈՆ Յ. ՄԱԹՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունուար 22ին երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ:

×

ՓՈՆԹԷ.— Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի ընկերները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. ԶԱՔԷՈՍ ՔԻԶԻՐԵԱՆի հարսին մահուան առթիւ, իր պարագաներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ փարիզի Մասնաճիւղին, 1936 տարեշրջանի դասախօսութիւնները կը սկսին յառաջիկայ հինգշաբթի 30 յունուար: Այս տարեշրջանին դասախօսութեանց համար ալ դարձեալ վարչութիւնը պատրաստած է այժմէական եւ հետաքրքրական նիւթերու ցանկ մը, դասախօս ունենալով կարող անձեր:

Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան 15 օրն անգամ մը: Նիւթը, դասախօսութեան ժամը եւ վայրը իր ատենին պիտի ծանուցուին փարիզի հայ մամուլին միջոցաւ:

Մեր առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 յունուար հինգշաբթի օր երեկոյեան ժամը 9ին Քլիշի ժունւայի սրահին դիմացը գտնուող Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ Քլիշի:

Դասախօսութեան նիւթն է «Հայաստան»ը, դասախօսը Պ. Պօտոսեան:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները: Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

Վարչութիւն

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 29 յունուար, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական Բուլաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Աշխատակցութեամբ բազմաթիւ ծանօթ գրողներու: ճոխ պատկերազարդուած. գեղարուեստական նկարներ: գրականութեան, գրական քննադատութեան, պատմա բանասիրութեան, գիտութեան եւ գեղարուեստի, գրական արձագանգք եւ հայ կեանքի բաժիններով:

352 մեծադիր էջեր: գին՝ 25 ֆրանք, Ամերիկա՝ 1.5 տոլար:

Ստանալու համար դիմել Տարեգրքի խմբագրութեան. B. P. 868 Le Caire, Egypte. եւ «Յառաջ»ի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պըտուղեան Լափսէքացի (Տարտանէլ), կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի, 26, 24 տարեկան կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), միւսած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը, կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո'ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Րէլֆին կօշիկները... ըսաւ նորէն քոյրս կեղծ անտարբերութեամբ մը երբ, սեղան նստանք ճաշելու:

— Աղէկ, ի՞նչ կայ որ...

— Պ. Փուարօն կը կարծէ որ դեղին էին. կը սխալի, սեւ էին...

Ու Քարօլայն քանի մը անգամ գըլուխը օրօրեց. յայտնի էր որ կը հաւատար թէ այդ կէտին մէջ Փուարոյին յաղթած էր: Պատասխան չտուի. զարմացայ թէ Րէլֆ Փէյթընի կօշիկներուն գոյնը ինչ առնչութիւն կրնար ունենալ ոճիրին հետ:

ԳԼՈՒԽ 15

ՃԷՖՐԻ ՐԷՅՄԸՆՏ

Փուարոյի ռազմախաղին յաջողութեան մասին ապացոյց մը եւս պիտի ստանայի նոյն օրը: Ասպարէզ կար գացեր էր ան ամէնուս, խորամանկ էր իր այդ կեցուածքը եւ հետեւանք՝ մարդկային բնաւորութեան մասին ունեցած իր ծանօթութեան: Վախն ու յանցանքը Տիկին Էքրօյտէն կորզած էին ճշմարտութիւնը. առաջինն էր ան որ տեղի կուտար:

Իրիկուան դէմ երբ հիւանդներուս այցելելէ յետոյ տուն վերադարձայ, քոյրս ըսաւ թէ Ճէֆրի Րէյմընտը դեռ նոր մեկներ էր:

— Զի՞ս տեսնել կ'ուզէր, հարցուցի:

— Փուարօն տեսնելու եկեր է, պատասխանեց Քարօլայն, «Կուեններ»ը գացեր է, սակայն անիկա դուրս ելած է եղեր... մեզի հանդիպեր է խորհելով որ այստեղ կրնայ ըլլալ կամ դուն կրնաս գիտնալ անոր ուր գտնուիլը...

— Բնաւ չեմ գիտեր...

— Շատ աշխատեցայ որ սպասցնեմ զինքը, բայց «կէս ժամէն դարձեալ իրեն կու գամ» ըսաւ եւ չիտակ գիւղին ճամբան բռնեց... մեղք եղաւ, որովհետեւ հազիւ դուրս ելած էր երբ Փուարօն վերադարձաւ...

— Վերադարձա՞ւ, ո՞ւր, հո՞ս...

— Ոչ, իր տունը...

— Ի՞նչ գիտես...

— Քովի պատուհանէն տեսայ, ըսաւ Քարօլայն կարուկ ձեւով:

Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ մեր խօսակցութեան նիւթը այլեւս սպառած էր. քոյրս տարբեր կարծիք ունէր այդ մասին:

— Դուն չե՞ս պիտի երթաս, հարցուց:

— Երթա՞մ, ո՞ւր...

— Փուարոյին, անշուշտ...

— Ի՞նչ կայ որ երթամ...

— Պարոն Րէյմընտ ամիսկողարար տեսնել կ'ուզէր զայն. գնա հասկցիր պատճառը...

— Հետաքրքրութիւնը անզսպելի մեղք մը չէ իմ մէջս... բնաւ պէտք չունիմ հասկնալու թէ դրացիներս ինչ կ'ընեն կամ ինչ կը խորհին...

— Պարապ խօսք, Ճէյմս, դուն ալ ինծի չափ հասկնալ կ'ուզես, բայց ինծի չափ անկեղծ չես... միշտ կը սիրես կեղծել...

— Իրա՞ւ կ'ըսես, հեղինակի եւ բուժարանս քաշուեցայ:

Տասը վայրկեան վերջը Քարօլայն դուռը զարկաւ ու ներս մտաւ. ձեռքը բռնած էր աման մը անուշեղէն:

— Ճէյմս, սա անուշեղէնը Պ. Փուարոյին կը տանի՞ս... իրեն խօսք տըւած էի... եւ պատրաստած եմ... իմ չինած անուշեղէնս ճաշակած չէ բընաւ...

— Սպասուհին չի՞ կրնար տանիլ...

— Անիկա կարկտուք ունի, չի կրնար...

Իրարու երես նայեցանք:

— Շատ աղէկ, ըսի ոտքի բարձրանալով. կը տանիմ, դուռէն ներս կու տամ եւ կը վերադառնամ, գիտցած ըլլաս...

— Բնականաբար, քեզի՝ ուրիշ բան ըրէ ըսող չկայ...

Քոյրս աւելի վարպետ փրթաւ:

— Եթէ պատահի որ Պ. Փուարոյին հանդիպիս, ըսաւ՝ երբ փողոցին դուռը կը բանար, գէշ չըլլար որ իրեն յիշես կօշիկներուն խնդիրը...

Զափէն աւելի նրբամտութիւն կար վերջին պահուն արտասանուած այդ խօսքին մէջ: Շատ կ'ուզէի հասկնալ կօշիկներուն հանելուկը: Ու յանկարծ նշմարեցի որ դուռը բացող սպասուհին անզգալաբար կը հարցնէի թէ Պ. Փուարօն տո՞ւնն էր:

Փուարօ զիս տեսնելուն՝ տեղէն վեր թռաւ: Շատ ուրախ արտայայտութիւն մը կար անոր դէմքին վրայ:

— Հրամեցէք, սիրելի բարեկամս, ըսաւ. սա մեծ բազկաթոռը առէք... կամ սա պզտիկը, եթէ կ'ուզէք... սենեակը շատ տաք չէ՞ ձեզի համար:

Զափազանց տաք էր, բայց ձայն չհանեցի, պատուհանները փակ էին ու փառաւոր կրակ մը կար վառարանին մէջ:

— Անգլիացիները մաքուր օդ կ'ըսեն կ'երթան, դիտել տուաւ Փուարօ, բայց օդը դուրսին կը պատկանի... տուն բերելու ի՞նչ տեղը կայ, թող երթայ հոն մնայ... ձգենք այս տափակ խօսքերը, նորութիւն մը կա՞յ:

— Երկու հատ. նախ սա՛... քոյրս ղրկեց...

Եւ իրեն տուի անուշեղէնին ամանը:

— Ինչ ազնիւ է օրիորդ Քարօլայնը... խոստումը չէ մոռցեր... իսկ երկրորդ նորութի՞ւնը...

— Տեղեկութիւն մը...

Փուարոյին պատմեցի Տիկին Էքրօյտի հետ ունեցած տեսակցութիւնս զոր լսեց ուշադրութեամբ, բայց առանց մասնաւոր հետաքրքրութեան:

— Լուսաբանութիւն մըն է, ըսաւ մտածկոտ չեշտով. որոշ արժէք ունի, որովհետեւ կը հաստատէ տիրուհիին վկայութիւնը թէ թղթեխները սեղանին կափարիչը էր եւ անցած ատենը գոցած էր, յիշէ՞ք, այնպէս չէ՞...

— Ո՞ւր կը մնայ անոր միւս յայտարարութիւնը թէ հիւրանոց գացած էր, ծաղիկներուն նայելու համար:

— Օհ, մենք առիկա լրջօրէն նկատի չառինք արդէն, այնպէս չէ՞, սիրելի բարեկամս, հապճեպով հնարուած արդարացում մըն էր իր կողմէն բացատրելու համար իր ներկայութիւնը որուն մասին, կարծեմ, հասարակ բար զինքը հարցաքննել ձեր մտքէն չպիտի անցընէիք... Իր շփոթութիւնը եւ վերագրած էի թերեւս այն բանին՝ դութեան որ արծաթեղէններու սեղանին խառնած էր... բայց կարծեմ ուրիշ պատճառ մը պէտք է փնտռել հիմա...

— Այո, որո՞ւ հանդիպելու համար դուրս ելաւ ան եւ ինչո՞ւ...

— Կը կարծէ՞ք որ մէկը տեսնելու գացած էր...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԳԻՐ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 29 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3024

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԵԳԻՊՏՈՍՆ ՈՒ ՍՈՒՐԻԱՆ

Արեւելքի դէպքերուն մէջ կարեւոր գլուխ մը կը կազմէ, նաեւ, Եգիպտոսի խնդիրը, որ սուր հանգամանք ստացած է նորէն:

Օգտուելով եթովպական պատերազմէն եւ Մեծն Բրիտանիոյ կացութենէն, Եգիպտոսի ազգայնականները կ'ուզեն իրականացնել անկախութեան ծրագիրը, համաձայն 1922 փետր. 28ի յայտարարութեան:

Այդ փորձն է որ արիւն կը հոսեցնէ Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ ուրիշ քաղաքներու փողոցներուն մէջ, 1935 նոյեմբերէն ի վեր:

Նախ բոլորովին չկամ, յետոյ բաղդատաբար հաշտ ընթացք մը բռնելով, բրիտանական կառավարութիւնը 1935 դեկտ. 12էն արտօնեց 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը, ինչպէս կը պահանջէին Եգիպտոսի ազգայնականները:

Վերահաստատումը հռչակուեցաւ, իսկ անոր իրականացումը կը մնայ առկախ, դարձեալ իբրեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքին:

Սահմանադրութեան վերահաստատումով, Եգիպտոս պիտի կրնար կարգի դնել իր ներքին գործերը: Ատոր համար անհրաժեշտ է նախ ընտրութիւններ կատարել: Դեռ ճշդուած չէ ընտրութեանց վերջնական թուականը, բայց «Վաֆտ»ը այժմէն կ'աւետէ ջախջախիչ յաղթանակ մը, քանի որ մասնաճիւղեր ունի Եգիպտոսի յետին գիւղին մէջ:

Համաձայն նոյն իսկ ղպտի ուսուցչապետի մը, Թահա Հիւսէյինի յայտարարութեան, «Վաֆտ»ը (Միութիւն) արդէն իսկ ապահոված է քուէներու 84 առ հարիւրը:

Բայց 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը չի լուծեր ամբողջ կնճիռը: Մինչեւ անգամ եթէ ամբողջութեամբ գործադրուի, անդին կայ եւ կը մնայ անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց թնճուկը, որ տարիներու պատմութիւն ունի:

Եգիպտոս կ'ուզէ ինքնօրէն տանտէր դառնալ իր տունին մէջ, իսկ այդ բնական իրաւունքը ուժգնօրէն կ'ընդհարի Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալութեան կենսական երակներուն:

Սահմանադրութեան վերահաստատման հետ, պէտք է մշակուի դաշնագիր մը, ճշդելու համար Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի յարաբերութիւնները:

Արդ, Եգիպտոսի դահլիճը հրաժարած է, եւ ծանր դժուարութեանց կը հանդիպի նոր կառավարութեան կազմութիւնը:

Տրամաբանօրէն, դահլիճին կազմութեան իրաւունքը կ'իյնար ազգայնական կուսակցութեան, եւ Թագաւորը առաջին առթիւ հրաւիրեց անոր նախագահը, Նահաս փաշա, յանձնարարելով կազմել խառն կառավարութիւն մը: Նահաս փաշա մերժեց առաջարկուած պայմանը, իսկ բրիտանական մարզպանն ալ իր կարգին ազդարարեց թէ չի կրնար որ եւ է բանակցութիւն կատարել, եթէ իր դիմացը պիտի գտնէ կառավարութիւն մը՝ բաղկացած միայն մէկ հոսանքէ …

Եւ ահաւասիկ նորէն արիւն կը հոսի, նախաձեռնութեամբ ուսանողութեան եւ երիտասարդութեան, որոնք Եգիպտոսի ազգայնական կուսակցութեան խարիսխը կը կազմեն:

Ի՞նչ խօսք որ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ նոր եւ դառն փորձի մը ենթարկել Եգիպտոսի զանազան հոսանքները, ուրիշ խօսքով՝ ճեղքել «միացեալ ճակատ»ը, որուն մէջ նորէն ջախջախիչ գերակշռութիւն մը կը ներկայացնէ «Վաֆտ»ը:

Միւս կողմէ, որքան ձգձգուին բանակցութիւնները, այնքան կրնան պղտորիլ ջուրերը, ինչպէս 1922էն ի վեր:

Ինչ կը վերաբերի բուն դաշնագրին, շատ խոր են անոր դժուարութիւնները:

Եգիպտոս եթէ ուզէ պնդել բացարձակ անկախութեան վրայ, այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ պարպել անգլիական զօրքը, եւ ամբողջ երկրին պաշտպանութիւնը յանձնել զուտ եգիպտական բանակի մը:

Իսկ բրիտանական աշխարհակալութեան շահե՞րը,— Սուէզ, Սուտան, օտարականներ, փոքրամասնութիւններ, հաղորդակցութեանց ապահովութիւն եւն.:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ եգիպտական հոսանք մը տրամադիր է զանազան զիջումներ կատարելու, անգլեւեգիպտական դաշնագրի բանակցութեանց առթիւ:

Այդ պարագային, ո՞ւր կը մնայ «Վաֆտ»ի պահանջած բացարձակ անկախութիւնը …

Կարճ խօսքով, ծանր է կացութիւնը եւ կրնայ անելի մը յանգիլ, եթէ շարունակուին արինահեղութիւնները, քանի որ, ճիշդ այս միջոցին, 60–70,000 անգլիացի զինուորներ եւ 7–800 օդանաւեր կեդրոնացած են Եգիպտոսի մէջ, իսկ մօտ 40 մարտանաւեր կը յածին Աղեքսանդրիոյ եւ Պաղեստինի ջուրերուն մէջ:

Նոյնքան վրդովիչ է կացութիւնը Սուրիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք նոյն տենչին — անկախութիւն:

Հոգատարութեան հաստատումէն ի վեր, Ֆրանսա վարչական բազմաթիւ եղանակներ փորձեց, գոհացնելու եւ խաղաղեցնելու համար այդ երկրամասը:

Բոլորն ալ առժամեայ միջոցներ էին, եւ չտուին սպասուած արդիւնքը:

Մինչ այս մինչ այն, Եգիպտոսի դէպքերը իւղ լեցուցին կրակին վրայ:

Միեւնոյն ատեն, սահմանամերձ «բարեկամ»ը, Թուրքիա, «եղբայրաբար» կը ժպտի Սուրիոյ ազգայնականներուն, որոնք իրենց տրտունջներն ու պահանջները արտաքին աշխարհին կը հաղորդեն յաճախ Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ ճամբով:

Կարելի չէ անտարբեր դիտել խռովայոյզ Արեւելքի այս պարբերական ցնցումները: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԴԷՊԻ ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱ

Տասը հազար Հապէշներ սպաննուած?

Իտալական վերջին զեկոյցին համաձայն, Զօր. Կրածիանիի բանակը գրաւած է Ուատարան, որ կը գտնուի Տոլոյի կէս ճամբուն վրայ, կամ երկու երրորդ ճամբան ծովեզերքէն դէպի Եթովպիոյ մայրաքաղաքը, Ատտիս - Ապէպա: Տակաւին յայտնի չէ թէ իտալական բանակը յառաջխաղացութիւնը պիտի շարունակէ՞ դէպի Ատտիս - Ապէպա: Սեւ շապիկաւորները յունուար 26ին գրաւած են նաեւ Մալքա եւ Մուրրի կոչուած վայրերը, որոնք 210 քիլոմեթր հեռու են Տոլոյէն (հարաւային ճակատ): Իտալական զեկոյցը 1500 մեռեալ կը հաշուէ այս ճակատամարտին հապէշական զոհերը, իսկ տասը հազար սպաննեալ՝ Կանալէ Տորիայի ճակատամարտին մէջ: Զօր. Կրածիանի կը յառաջանայ դէպի հարաւային լիճերը, որոնք ջրառատ ովասիսներ կը բանան ճամբուն վրայ, մինչեւ մայրաքաղաք (270 մղոն): Զօրավարը մասնագէտ մըն է անապատային կռիւներու, այնպէս որ իր յաջողութիւնը կրնայ շարունակուիլ անարգել, եթէ պարէնաւորման դժուարութիւնները հարթուին: Իտալիա արդէն գրաւած է Թիկրէի եւ Ասուայի նահանգները, որոնք մեծ արժէք ունին ռազմագիտական տեսակէտով:

Իտալական զեկոյցը կը յայտնէ թէ՝ սեւ շապիկաւորներու կորուստները աննշան են, իսկ բնիկ զինուորներէն սպաննուած, վիրաւորուած կամ անհետացած են քանի մը հարիւր հոգի: Բանակը գրաւած է կարեւոր քանակութեամբ զէնքեր, անասուններ, ռազմամթերք եւ մանաւանդ անթելի հզօր կայան մը: Այս առթիւ զեկոյցը նորէն կը գանգատի թէ Հապէշները տըմ - տըմ գնդակներ կը գործածեն:

Հիւսիսային ճակատին վրայ եւս կը շարունակուին գործողութիւնները, մաքրելու համար Թամպիէնի շրջանը: Օդանաւերը անընդհատ կրակ կը տեղան:

*** Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ իտալական օդանաւերը յունուար 18ին կրակի բռնած են շարժուն հիւանդանոց մը, Մաքալէի մօտ, վիրաւորելով հինգ կիներ եւ երկու մանուկներ: Քիչ յետոյ տեղի ունեցած է երկրորդ ռմբակոծութիւն մը, տեւելով երկու ժամ: Հիւանդանոցին աւստրիացի տնօրէնը եւ օգնականները բողոքի հեռագիր մը ուղղած են Կ. Խաչի վարչութեան, խնդրելով դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան:

*** Եթովպիոյ կառավարութիւնը կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, հրաւիրեց աւելի զօրացնել երկրին պաշտպանութիւնը: Կոչը կ'ըսէ.— «Նախընտրելի է կորսնցնել մեր ինչքերը քան հայրենիքը: Աշխատեցէք ձեր բոլոր միջոցներով, մեր ազատութեան համար, զէնքով եւ նուէրներով, իսկ անկարն ու ծերունիները աղօթքներով: Դուք, Եթովպուհիներ, հետեւեցէք Իտալուհիներու օրինակին: Անոնք առաջնորդ ունենալով թագուհին, հայրենիքին նուիրեցին իրենց ոսկեղէնները: Տուէք ինչ որ կրնաք, որպէսզի գերի չդառնաք օտարին: Աղօթեցէք Աստուծոյ ջերմեռանդութեամբ: Շնորհիւ աստուածային զօրութեան, որ կը պաշտպանէ Եթովպիոյ արդար դատը, անձրեւները կը տեղան առատօրէն, սովորաբար չոր եղանակի մը մէջ: Գոհաբանութիւն մատուցէք նաեւ Աստուծոյ, այն փառաւոր յաղթանակին համար զոր շնորհեց մեր զօրքին, Թիկրէի ճակատին վրայ, մեծաքանակ աւարով: Միացուցէք ձեր բազուկները, հոգիները եւ աղօթքները եւ աշխարհի ամէնէն հզօր սպառազինութիւններն ալ ոչինչ կրնան ընել ձեզի դէմ»:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱՑԱՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Զոհ սպաննեալ, բազմաթիւ վիրաւորներ

Եգիպտոսի համալսարաններուն եւ բարձրագոյն վարժարաններուն ուսանողները նորէն դասադուլ հռչակեցին յունուար 27ին, բողոքելով Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքին դէմ: Այս առթիւ ընդհարումներ պատահեցան: Զոհ հոգի սպաննուեցան, եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան: Նահաս փաշա, «Վաֆտ»ի նախագահը, մերժեց խառն դահլիճ մը կազմել: Անգլիա միայն այս պայմանով կ'ընդունի բանակցութիւն կատարել, դաշնագրի մը համար: Եգիպտոսի ազգայնականները սպառնալիք մը կը նկատեն այս պայմանը:

Ուսանողներու գործադիր կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ.— «Քաղաքական կացութիւնը շատ վտանգաւոր է: Բոլոր ուսանողներուն պարտականութիւնն է հանդարտ կենալ եւ սպասել դէպքերու ընթացքին»:

Հակառակ այս ազդարարութեան, Կիզէի համալսարանէն 1200 ուսանողներ Գահիրէի վրայ քալեցին: Ոստիկանութիւնը բացաւ կամուրջները, որպէսզի չկարենան քաղաք մտնել, իսկ զօրաւոր հեծելագունդ մը Կիզէ գնաց: Պուլաքի Արհեստից վարժարանին ուսանողները կրակի տուին կառք կարասիները եւ կ'ուզէին ամբողջովին վառել հաստատութիւնը, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց, կրակ բանալով: Շատեր վիրաւորուեցան: Մանսուրայի մէջ ուսանողները ընդհարեցան ոստիկանութեան հետ: Տասներկու հոգի ծանր վէրքեր ստացան եւ երկուքը մեռան քիչ յետոյ: Հինգ ուսանողներ ալ վիրաւորուեցան Տամանհուրի մէջ, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ միջեւ, երբ ոստիկանութիւնը կը ջանար ցրել ցոյցերը: Գահիրէ բաղդատաբար հանդարտ մնաց, որովհետեւ զինուորները յաջողած էին խափանել Կիզէի ուսանողներուն արշաւը: Բազմաթիւ ցուցարարներ համախմբուեցան Թագաւորին պալատին առջեւ, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց:

Խռովութեանց ընթացքին կրակի տրուեցան քանի մը հանրակառքեր:

*** Ալի Մահիր փաշա, պալատին դիւանապետը, յայտարարեց թէ Թագաւորը ջերմապէս կը փափաքի որ Վաֆտը գործակցի խառն դահլիճի մը. հակառակ պարագային ծանրակշիռ որոշումներ պիտի տայ: Կը կարծուի թէ Թագաւորը պալատական կառավարութիւն մը պիտի կազմէ, իր դիւանապետին նախագահութեամբ եւ դիկտատորական հանգամանքով: Ալի Մահիր փաշա կը շարունակէ խորհրդակցիլ զանազան հոսանքներու հետ, ելք մը գտնելու համար:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Աղեքսանդրիա աւելի շատ անգլիական նաւահանգստի մը, օրինակ՝ Փորթսմութի կը նմանի քան արեւելեան քաղաքի մը, մանաւանդ մութը կոխելէ վերջ: Բոլոր խանութպանները, սրճարաններու եւ կապելաներու վարիչները ամէն միջոց ձեռք առած են, որպէսզի անգլիացի նաւազները օտարութիւն չզգան: Նոյնիսկ անուններ փոխած են: Օրինակ՝ «Նեղոսի սրճարանը» մկրտուած է «Նաւատորմին ճաշարանը», արաբական նշանները սրբուած են: Սինէմաները ամէն գիշեր լեցուն են անգլիացի զինուորներով եւ նաւազներով:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՓՈՐ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՏԵՂ … ՆՈՅՆ ԲԱՆՆ Է

Վահէ անունը աւրեց մեր թղթակիցներուն: Կը բողոքեմ: Եւ կ'երգեմ, իբրեւ բողոք,

Ամենայն տեղ … նոյն բանն է …

Արդարեւ Հայաստանի թերթերն ալ նոյն ցաւն ունին: Տարբերութիւնը այն է որ այստեղ մեր թղթակիցներն են որ կը չարչարեն հայ լեզուն, — բարեբախտաբար Վահէ մոռցաւ հայերէնի նմոյշ մը տալ մեր գաւառական ձայներէն, — այնտեղ խմբագիրներն են որ կը խոշտանգեն Հայկայ բարբառը:

Օրինակ մը տալու համար առնենք *Կոլխոզուղի* անունով թերթը, որ կը հրատարակուի Մարտունիի մէջ: Այս թերթը երբեմն կը հրատարակէ անանկ բարձրաթռիչ խմբագրականներ, որ մենք, մահկանացուներս, չենք կրնար բան մը հասկնալ: Ի՞նչ է դերորինականութիւնը, — այս նիւթին մասին մեր երկնաքաղաքացին կը գրէ. — «Նրանք (դերորինականները) անտեսում էին փորմացիաների պատմական կապը, ընդհատուող եւ անընդհատ երեւոյթները: Այսպիսով նրանք դառնում էին հայեցողականներ … »:

Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ տրամաբանութիւն: Մեր երջանիկ խմբագիրը ոսկեդարու ոճով կը գրէ, սակայն ես չհասկնալէս վերջ ի՞նչպէս հաւատամ որ կը հասկնայ Զօլախաչի, Գէօլքէնդի, Ղարանլուի գիւղացին:

Անշուշտ մե՛ծ զիջում մըն է Մարտունիի խմբագրին համար այսպէս հայեվար գրելը, եւ որպէսզի ցոյց տայ թէ կուլտուրայի հասած մարդ է, երբեմն կը գրէ նաեւ լէնինիզմի եւ տրոցկիզմի հակադրութիւններուն մասին, ամէն տողի վրայ ցանելով *տրիումֆ, պլէադա, իդիոտիզմ, էրուդիցիա, դիալեկտիկական միջուկ* բառերը:

Մեր մեծ Լէնինիստը, Ստալինի փառայեղ դարաշրջանին վայել *կուլտուրայով* զինուած, երբեմն գիտական յօդուածներ ալ կը տպէ. —

Պլանային ցեղին պատկանող ազնուացեղ ցուլեր չունենալու դէպքում, պէտք է յատուկ ընտրութեամբ օգտագործել մթերատուութեամբ լաւագոյն ծնողներից ստացուած տեղական ցուլեր …

Հասկցա՞ք: Խնդրեմ, ըսէք ուրեմն ինծի թէ «մթերատուութեա՞մբ» է որ ցուլերը «պլանային ցեղ» կ'ունենան թէ մեր կարմիր - բրուկ խմբագիրը կ'երեւակայէ, կը զառանցէ այդպէս:

Բայց կեցէ՛ք, խորհրդային թերթի մը մէջ կը կարդամ հետեւեալ պարբերութիւնը. —

Ինտենսիվ ինտելեկտի ֆենոմենալ գործօնը դիսկրիմինացիայի է ենթարկում տրանսցենդենտութիւնը ….

Գլուխ - գործո՛ց, իրաւ որ: Այժմ մեր գաւառական ձայները կրնան երգել.

Ամենայն տեղ … նոյն բանն է …

Ափսո՛ս, նոյն ցաւը, նոյն վէրքը Հայաստանի ճակատին վրայ թէ սփիւռքի մէջ: Ամէն տեղ հայ լեզուն է որ կը մեռնի:

ԱՐԱՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Պետեան, Շավիլ	30
Յունվ. 24ի գումարը	1944
Ընդհ. գումար՝	1974

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պ. Պետեան, Շավիլ	30
Յունուար 24ի գումարը՝	2247
Ընդհ. գումար՝	2277

40 ընտանիքներ դէպի Ուրուկուէյ…

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ. — *Ժամանակէ մը ի վեր, յամառ զրոյց կը շրջէր այս մասին, բայց չէինք ուզեր հաւատք ընծայել: Դժբախտաբար իրականութիւն է եղածը: Ստուգեցի որ մասնաւորաբար Սէնթ Անթուանի շրջանին մէջ արդէն 40 ընտանիքներ կը պատրաստուին մեկնիլ դէպի Ուրուկուէյ (ԽՄԲ. — Հաւանաբար Փարակուէյ):*

Փարիզի հիւպատոսարանէն ղրկուած նամակի մը համաձայն, պէտքեղած բոլոր դիւրութիւնները պիտի տրուին դիմողներուն, վիզայէն մինչեւ բնակարանները եւ գործի հայթայթումը: Այս առթիւ, յիշեալ 40 ընտանիքները պատրաստած են ցանկ մը — միշտ հիւպատոսին յանձնարարութեամբ — ուր յիշուած են անուն, մականուն, տարիք, ամուսնացա՞ծ է թէ ոչ, զաւակներուն անունները, ըղբաղում, մասնագիտութիւն եւն.:

Միայն թէ մարդ գլուխ 2000 ֆր. նաւու ծախք կը ցուցնեն: Եւ նկատելով որ շատեր, բազմանդամ ընտանիքներ, չեն կրնար հայթայթել մեծ գումարներ, դիմած են Փարիզ, դիւրութիւն մը խնդրելու համար: Եւ պատասխանը. — Ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայենք:

Եւ խօսակիցս կ'աւելցնէ.

— Գրէ, բարեկամ, գրէ, բացատրէ ազգին մեծերուն թէ, պատառ մը հացի համար ՃԷՀԷՆՆԷՄԻՆ ՊՈՒՃԱԽԸ կ'երթանք:

Ինքնաշարժի քշողներու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ. — *Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կ'սկսին V. W. X. Y. եւ Z. տառերով եւ որոնց պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին (Սէնի նահանգ), նորոգման համար պէտք է դիմեն այսօր, չորեքշաբթի, յունուար 29էն մինչեւ յունուար 31, ժամը 8էն 14.45, Փարիզ բնակողները՝* 391, Rue de Vaugirard, *իսկ արուարձաններու բնակիչները՝* 7, Rue de Jouy. *Թերացողները կը զրկուին նորոգման իրաւունքէն:*

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀԱՆՔԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԷՊԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Հանրապետական Թուրքիան արտակարգ ճիգ կը թափէ այս ասպարէզին մէջ եւս:

Անկա՛խ Թուրքիա,— ահա նշանաբանը: Իսկ այդ անկախութիւնը առաւելապէս տնտեսական անկախութեամբ կ'ուզէ ապահովել ան:

Տասներկու տարի առաջ ծիծաղ կը շարժէր այս բանաձեւը: Այսօր, ձեռք ձգուած արդիւնքը պէտք է մեզ մղէ մտածելու:

Քամալական իշխանութիւնը, այս գետնին վրայ, երկու հիմնական առաջադրութիւն ունեցաւ:

Առաջին, — օգտագործել երկրին ստորերկրեայ հարստութիւնները:

Երկրորդ,— երկրին հում նիւթերը երկրին մէջ ճարտարագործել, երկրին պահանջը տեղին վրայ հայթայթելով:

Եթէ բաղդատութիւն մը փորձենք 1920ի եւ 1930ի Թուրքիաներուն միջեւ, կը տեսնենք որ ստացուած տարբերութիւնը չի սեղմուիր անցնող 12 տարիներու նեղ շրջագիծին մէջ:

Թուրքիա իր ճարտարարուեստին զարկ տուաւ՝ սկսելով կտաւ-տպածոյի ճիւղէն: Եւ, իրարու ետեւէ, ձեռք զարկաւ միւս ճիւղերուն: Հնգամեակը, զոր ծրագրեց խորհրդային Ռուսիոյ հետեւողութեամբ, արագ եւ ուժգին թափ մը եղաւ: Մասնաւորապէս 1934 եւ 1935 տարիները մեծ ստումի շրջան մը եղան:

1934ի վերջին ամիսներուն վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար բացումը կատարեցին Պաքըրքէօյի կտաւի գործարանի յաւելեալ մասին: 1934ին էր, դարձեալ, որ Իզմիրի մէջ բացուեցաւ Թուղթի գործարան մը: Աւելի վերջ բացուեցաւ Կեսարիոյ կտաւատպածոյի գործարանը (16 սեպտ.), որ Մերձաւոր Արեւելքի մեծագոյն գործարանն է: Անոր բոլոր վարպետները իրենց փորձառութիւնը ձեռք ձգած են խորհրդային Ռուսիոյ մէջ:

Թուղթի գործարանը, կը կարծեն իրենք, երկրին թուղթի պահանջին կէսը պիտի բաւարարէ: Ասիկա քիչ մը ... «քամալական բերան» է, թերեւս: Բայց, անժխտելի փաստ է որ ձեռնարկը յաջողութիւն գտած է, ու մէկ քանի տարիէն Թուրքիա իր թուղթի պահանջը իր սահմաններուն մէջ հայթայթելու ի վիճակի պիտի ըլլայ նոր գործարաններով:

Նոյնը եւ կտաւն ու տպածոն: Ճարտարարուեստականացման ծրագրին մէջ մեծ տեղ տրուած է բամպակեղէնի ճիւղին: Երկրին ազգային եկամուտն է 1.200.000.000 ոսկի: Ասոր 50.-000.000ը կտաւը կը գրաւէ: Եթէ վիճակագրութիւնները աչքէ անցընենք, կը տեսնենք որ համեմատաբար, կըտաւեղէնի կամ տպածոյի գումարը մեծագոյնն է կատարուած ներածումներուն մէջ: Այդ է պատճառը որ ճարտարարուեստի այս ճիւղը, որուն այնքան ուժ կը տրուի այժմ, երկրի տնտեսութեան վրայ մեծապէս կ'ազդէ:

Յիշենք որ Էրէյլիի գործարանը մօտերս կը բացուի: 1937ի սկիզբը Նազիլլիի մէջ պիտի սկսի աշխատիլ տըպածոյի գործարանը: Իսկ Մալաթիոյ մէջ մօտերս պիտի հիմնուի ուրիշ մեծ գործարան մը:

Կը տեսնուի թէ Ա. հնգամեակը, որ դեռ լրացած չէ, արդէն իսկ իր շօշափելի արդիւնքները տուած է: Տարիներ առաջ, երբ «տեղական ապրանք» քարոզչութիւնը սկսաւ, վերապահութեամբ դիտուեցաւ: Այսօր, կտաւը, տպածոն, մետաքսեղէնն ու բրդեղէնը, որոնք բոլորն ալ տեղական են, կ'ողողեն հրապարակը: Անշուշտ, չեն հաւասարիր եւրոպականին: Բայց, բանուոր, արհեստաւոր, գիւղացի, միջակորեար թէ բարեկեցիկ կամ պաշտօնեայ,— բոլորը կը բաւարարուին անոնցմով:

Ասիկա պզտիկ նպաստ մը չէ երկրին տնտեսութեան համար: Որովհետեւ, այս կերպով, նախ՝ երկրին հում նիւթը աժան գինով չի տրուիր դուրս, ինչպէս կ'ըլլար առաջ: Երկրորդ, երկրի բանուորը գործ կ'ունենայ գործարաններուն մէջ: Եւ, երրորդ, ներածումը կը նուազի, ինչ որ կը նշանակէ՝ երկրին դրամը կը մնայ երկրին մէջ:

Ուշագրաւ է այն պարագան, թէ կառավարութիւնը, որ նախաձեռնողն է այս գործարաններուն, պատահական չէ թողած գործարաններուն վայրերուն ընտրութիւնը: Մասնագէտներ ոչ միայն մանրամասն քննած են ամէն մէկ վայրի յարմարութիւնները, կարելիութիւններն ու պայմանները, այլեւ միեւնոյն ճիւղէն զանազան վայրերու մէջ գործարաններ հիմնած են ու կը հիմնեն: Օրինակ, Թուրքիոյ մէջ «Մանչէսթր» չկայ: Ասիկա արդիւնք է, նախ, ամէն մէկ վայրի խիրայատուկ առաւելութիւններուն: Երկրորդ՝ ամէն մէկ շրջանի մէջ տնտեսական կեանք մը ստեղծելու ձգտումին:

Ուշագրաւ է եւ այն պարագան, սակայն, որ քամալական Թուրքիան իր այս ճարտարարուեստական ընդլայնումը չտարածեց, ցարդ, միջին Անատոլուէն անդին, դէպի «Արեւելեան նահանգները»: Կարինը առեւտրական կեդրոն էր պատերազմէն առաջ: Կտաւեղէնի եւ տպածոյի հսկայ սպառում ունէր: Իր շուրջ կան ընդարձակ տարածութիւններ եւ որոշ չափով բնակչութիւն: Ցետոյ, կրնայ դիւրացնել նաեւ դէպի Իրան արտածումն իսկ: Բայց, Էնկիւրի դեռ նկատի ունեցած չէ ոչ զայն, ոչ ալ աւելի ներս վայր մը: Թերեւս զուտ քաղաքական չէ ասոր պատճառը: Գուցէ եւ բնաւ քաղաքական չէ: Բայց, աննկատելի չէ, ոչ ալ անկարեւոր:

×

Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ, հարստութեանց ակերուն գլխաւորներն են հանքերը: Զուր չէ այն խօսքը թէ «սուլթանական Թուրքիան կը նմանէր այն մարդուն, որ նստած է ոսկիի մեծ կոյտի մը վրայ, բայց քաղցէն կը տառապի»... :

Նոր Թուրքիան չանտեսեց եւ այս պարագան:

Թուրքիան առաւել կամ նուազ չափերով ունի ոսկի, արծաթ, քարիւղ, ածուխ, պղինձ, քրոմ, մանկանէզ, արսէնիք եւայլն:

Այս հանքերուն չահագործումը, իբրեւ առանձին նպատակ, անժխտելի առաւելութիւն մըն է, անշուշտ, երկրին համար: Իսկ երբ նկատի ունենանք թէ հնգամեայ ծրագրի իրականացման համար որքան անհրաժեշտ են անոնք, անոնց արժէքը կը կրկնապատկուի: Այս երկու պատճառներէն մղուած է որ Էնկիւրի մեծ աշխատանք կը տանի հանքերու պրպտումին, եւ չահագործումին համար: Անշուշտ այս բոլորը միանմանար կարելի չէր: Նախ որ, կարգ մը հանքերու մասին ենթադրութիւններ կան դեռ ու անհրաժեշտ են գիտական լուրջ պրպտումներ կամ փնտռտուքներ: Երկրորդ, հսկայ ծախքերու կը կարօտի անոնց չահագործումը, — ճամբայ, երկաթուղի, արհեստագիտական պատրաստութիւններ, դրամագլուխ: Էրկանիի պղինձի հանքն իսկ սահմանեցան փոխադրութեամբ չահագործել:

Կայսրութեան օրով ալ դրամական միջոցներու պակասը արդէնք է եղած հանքերու չահագործումին: Քամալականներու այն պնդումը թէ «Սուլթանները անխիթօրէն անտեսած են երկրին ստորերկրեայ հարստութիւնները», իրականութեան չի համապատասխաներ: Անցեալին մէջ փորձեր եղած կամ գոնէ ցանկութիւններ երեւան եկած են, բայց, նիւթական միջոցներու չգոյութիւնը պատճառ եղած է որ, փոխանակ զանոնք չահագործելու իբրեւ սեփական հարստութիւն, մենաշնորհի ձեւով անոնցմէ եկամուտ մը ապահովուի, քանի որ պետութիւնը դրամի պակասէն կը տառապէր: Եւ, այդ կերպով, կարգ մը հանքեր թողած էին ուրիշներու:

Այժմ, ինչպէս բսինք, նոր Թուրքիան հանքերու արմատական քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէ: Այս քաղաքականութիւնը կը ձգտի երկրին ծածկուած հարստութիւնները ծրագրել ու տեւական կերպով օգտագործել: Հնգամեայ ծրագրով, այս քաղաքականութիւնը եւս ձեւաւորուած եւ ճշդորոշուած է:

Հանքերու մասին խօսուած ատեն, առ այժմ նկատի պէտք է ունենալ գլխաւորաբար հանքածուխը:

Հանքերէն մաս մը նախապէս մենաշնորհի էր տրուած: Իսկ անոնք որ նոր կը չահագործուին, ամբողջովին պետութեան կը պատկանին:

Հանրապետական Թուրքիան ճարտարարուեստի մէջ եւս նոյն դրութիւնը կը կիրարկէ: Ճարտարարուեստի բոլոր ձեռնարկները պետական չեն: Բայց այդ գլխաւոր գործարանները զորս յիշեցինք, հիմնուած են պետութեան կողմէ ու կը պատկանին պետութեան: Ուրեմն, տեսակ մը կիսապետականացում կայ երկրին մէջ: Ասկէ անջատ, կայ նաեւ «ճարտարարուեստի քաջալերման» օրէնք մը՝ անհատական կամ խմբական ձեռնարկներուն յաջողութեանը նպաստելու համար: Այս օրէնքը լոյս տեսաւ հնգամեայ ծրագրի հրատարակութենէն առաջ: Հետեւաբար, Էնկիւրի երբ զայն ի զօրու կը դարձնէր՝ դեռ սկըսած չէր պետական ճարտարարուեստական ձեռնարկներու: Եւ այդ էր պատճառը, որ մէկէն թափ ստացան ոչ-պետական ձեռնարկները: Մեծ ու պզտիկ՝ բոլորը մէկ հաշուելով՝ 1927 — 1923 — ուրեմն մինչեւ հնգամեայ ծրագրի սկիզբը — Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու թիւը հետեւեալ ձեւով յաւելում ունեցած է.

1927ին՝ 589 ձեռնարկ կամ հաստատութիւն:
1928ին՝ 1261
1929ին՝ 1607
1930ին՝ 1867
1931ին՝ 2087
1932ին՝ 2317

Անհրաժեշտ է միշտ նկատի ունենալ, որ Թուրքիա ճարտարարուեստական ձեռնարկներ ըրաւ նիւթական մեծ զոհողութիւններով: Ու ճիշդ այն շրջանին, երբ «խաղաղութիւն երկրէն ներս եւ խաղաղութիւն երկրէն դուրս» քաղաքականութիւնը սնանկացած էր, ինքզինքը գտած էր միջազգային - դիւանագիտական խառնակութեանց ծոցը, ուխտերով ու դինակցութիւններով կը զբաղէր եւ ահագին պիւտճէ կը յատկացնէր իր սպառազինութեան:

Բայց, ճարտարարուեստականացման իր այդ ճիգին մէջ,— ինչպէս եւ սպառազինման — ան մեծ օժանդակ մը գտաւ յանձին Խորհ. Միութեան, որ մեքենաներով, մասնագէտներով եւ իր գործարաններուն մէջ փորձառութիւն ձեռք բերող վարպետներով իրականացուց Թուրքիոյ հնգամեակին մեծ մասը:

Եթէ հարկ է չժխտել հանրապետական Թուրքիոյ ճարտարարուեստականացումի այս նախափորձերուն մէջ՝ դերը անոր վարիչներուն, հարկ է ընդգծել միանգամայն, որ առանց Խ. Միութեան օժանդակութեան՝ Թուրքիա դժուար թէ ճարտարարուեստականացման կարենար ձեռնարկել:

«Անկախ երկիր՝ անկախ տնտեսութեամբ» նշանաբանը միայն Ըսմէթ-Ճալալինը չէր: Թուրքիոյ համար՝ նոյն այդ տեսակէտէն էր եւ Մոսկուան, որ զինակից դարձած օրէն ի վեր կը ձգտէր մէկ բանի, — ամէն զոհողութիւն յանձն առնել՝ Թուրքիան ձերբազատելու համար եւրոպական որ եւ է պետութենէ որ եւ է ձեւով կախուած ըլլալու վիճակէն:

Ու դրեթէ յաջողած է այս քաղաքականութիւնը: Յաջողած այն ձեւով, սակայն, որ հիմա Խ. Միութիւնն է, — մասամբ եւ Գերմանիա — անգիր «քափիթիւլասիոն»ներու տէրը:

Երէկ Սուրիչը, այսօր՝ Գարախանը,— յանուն այդ բոլորին է որ այնքան լուռ, բայց այնքան չատ ձայն ունին Թուրքիոյ որոշումներուն, քաղաքականութեան եւ գործերուն մէջ:

Տխուր է մտածել, որ Թուրքիոյ եղած այս մեծ օժանդակութեան մէջ, Հայաստանը եւս, իբրեւ անդամ նոյն Խ. Միութեան, իր ... օգնութեան բաժինը տուած է, կուտայ եւ պիտի տայ: Այն Հայաստանը, որուն համար համեմատաբար այնքան ժլատ են Թիֆլիզն ու Մոսկուան:

Գոցենք այս փակագիծը, սակայն, ու խօսինք, յաջորդով, Թուրքիոյ մէջ չահագործուող հանքերու մասին՝ թըւական ծանօթութիւններով:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Պզտիկ Պետրոս հայրիկին կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ համար վագրերը եւ առիւծները կ'որսան:

— Անոնք խեղճ գառնուկները եւ ոչխարները կը յօշոտեն, կ'ուտեն:

Պետրոս քիչ մը մտածելէ յետոյ.

— Բայց մսավաճառներն ալ նոյն բանը չե՞ն ըներ:

×

— Ողորմեցէք, տիկին, անօթի եմ:

— Փոխանակ մուրալու գնա աշխատէ:

— Այո, բայց եթէ աշխատիմ աւելի կ'անօթենամ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂԸ

Անցեալ կիրակի օր, բարեկամի մը տան մէջ խօսակցութեան նիւթ եղաւ հայ գրողը ու իր նիւթական անստոյգ վիճակը: Այս տխուր ասուլիսը սկսաւ Լեւոն Էսաճանեանով ու հետզհետէ ստացաւ ընդհանուր հանգամանք:

Ամէն հայ գրողի մահուան առթիւ տեղի կ'ունենան դրեթէ, այս կարգի խօսակցութիւններ, քանի մը օր, ու յետոյ ամէն խօսք ու կարծիք կը թաղուին օրերու անհուն դամբարաններուն մէջ:

Մէկը կ'ըսէր.

— Մինչեւ ե՞րբ հայ գրողին այս կեանքը ... Մինչեւ ե՞րբ այս տաժանելի կեանքը քաշքշէ հայ գրողը ... Անիկա իր ամբողջ ներքին լոյսը պէտք է ու դուրս հանէ ճառագայթներ եւ ինք, ամէն օր, ունենայ մղձաւանջը տարրական պահանջներու ...

— Մարդիկ կան որ քիչ թէ չատ, կ'օգտուին Աղքատախնամէն, ուրիշներ գործազրկութեան նպաստէն, Կ. Խաչէրէն, զանազան մարդասիրական կազմակերպութիւններէն ու նոյն իսկ բարի անհատներէ: Որո՞ւ դիմէ սակայն գրողը, որուն դիրքը չի ներեր կարգի սպասել, դուռ մը զարնել, իր վիճակին ամբողջ ողբերգութիւնը ներկայացնել ...

— Հաւատացէք միտքէս չելլեր Էսաճանեանը ... հիմակ իր դէմքը երեւակայութեանս մէջ ստացած է բազմաչարչար նահատակի մը կերպարանքը ... փշապսակի մը ներքեւ արիւնոտած դէմք մը, հիւծած այտեր, փոսացած աչքեր եւ ահաւոր նայուածք մը դրկանքներով ու տառապանքներով չաղախուած ... իր բացուած կոպերուն տակ խոշոր ու չթափող արցունքներ ...

— Հայ գրողը կը նմանցնեմ հին, առաջին քրիստոնեաներուն, նախավըկաներուն, նետուած ազգի մը ներկայութեան, կրկէսին մէջ, գազաններուն իբրեւ կեր ... Հայ գրողին վրայ արձակուած գազանները հոգեկան ու մարմնական տառապանքներն են՝ վիշտ, ցաւ, մանաւանդ հրէշային Անօթութիւնը ...

— Գոնէ այդ վերջին տեսակէտով բարեբախտ են Հայաստանի գրողները ... Անոնք ապահովուած են ու չեն խորհիր այլ եւս բնակարանի, հագուստի եւ ապրուստի նման ամենատարրական պէտքերու մասին ... Ասիկա ոսկեշրջան մըն է հայ գրողին համար ... Կարելի բացատրութեամբ մը պիտի ըսեմ թէ կուշտ է Հայաստանի գրողը ...

— Այո, սակայն, Հայաստանի գրողն ալ ունի ուրիշ անօթութիւններ, կարելի չէ անոր վիճակը խէչալական ներկայացնել ...

— Ինչ որ ալ ըլլան տարրկութիւնները, բան մը բացորոշ է ու բացարձակ ... Այնտեղ կը վարձատրուին, կը գնահատուին, կ'ապահովուին եւ տակաւին հպարտներով կը տպուին անոնց գործերը ու նոյն իսկ կը թարգմանուին: Երեւակայեցէք անգամ մը, բազմամիլիոն երկրի մը ժողովուրդները կը կարդան հայ գրողներուն երկերը ... Ասիկա աննախընթաց է ...

— Ծանրանալով միայն նիւթական ապահովութեան հարցին վրայ, պէտք է խոստովանիլ որ կովկասահայ գրողները միշտ ալ աւելի նախանձելի վիճակ ունեցած են քան արեւմտահայ գրիչները: Կովկասահայ հարուստնե… րը բաց պահած են իրենց քսակնե… իրենց միտքի ու արուեստի մարդ… համար ... Կրնա՞ք յիշել Թրքահայ հարուստ մը որ այս գետնին վր… կայծոռիկի մը չափ փայլած ըլլայ.

— Ճիշդ կը գտնեմ այս դիտողութիւնը: Եթէ Յովհաննէս Թումանեան արեւմտահայ եղած ըլլար, իր ... մանդամ ընտանիքով սովամահ մեռնէր:

— Միտքս եկաւ Եղիա Տէմիրճ… պաշեանի հետեւեալ քերթուածը.

Ամէն մեռել զիս իրեն հետ կը թա…
Իբր ողջ կուլամ, իբրեւ մեռել կ'…
[illegible]
Երկնաւորին ես ի՞նչ արդեօք կը …
տիմ,
Որ այս անդուր տանջանաց գի…
մատնէ ...
Մա՛յրս է, մա՛յրս է որ կ'անիծէ…
— «Տղա՛ս, գրող եղար, անօթի պի…
մեռնիս...»

— Կրնա՞ք յիշել արեւելահայ գր… մը որ հարկադրուած ըլլայ այս կե… գի աղեխարշ տողեր գրելու ...

— Ի՞նչ կը բանին մեր Կրեսոսնե…

— Հայը երբ աղքատ է, ազգասէ… ու գրասէր, բայց անգամ մը որ հա… տանայ, հայկական ամէն ինչ քեր… հանել կ'ուզէ իր վրայէն ...

— Ճիշդ հակառակը Իսրայէլի … դիներուն ...

— Գալուստ Կիւլպէնկեան մը … ւական է վերջ տալու համար այս … ճակին: Եւ եթէ արտասահմանի գր… ներն ու մտաւորականները վայե… նիւթական ապահովութիւն, այս … ղովուրդը դեռ հարիւր տարի կը… հայ մնալ օտարութեան մէջ ... կ'ընէ Գալուստ Կիւլպէնկեան կըն… որ ... Կ'ըսեն ալ թէ միտքի տէր … է ...

— Այո, սակայն սիրտ պէտ… կեանքի մէջ այդօրինակ բանաստեղ… ծութիւն մը կերտելու համար… Սիրտ մը որուն մէջ հրաշալի տեղ… գտնուի իր ազգակիցներուն պարգ… ւելու համար երանութեան չատա… ներ:

— Քարերէն, ապառաժներէն կա… րելի է յուսալ ջուրերու եւ լոյսեր… ժայթքում, բայց Գալուստ Կիւլպ… կեաններէն կարելի չէ սպասել պզ… տիկ մը սիրտ կամ բարեկամեցող… թեան չօշոփ մը ...

— Ես ինչ կը մտածեմ գիտէ՞ք… Բոլոր գրողներն ու արուեստագէտ… ները համախումբ եւ անձամբ պէ… է դիմեն, խուժեն Կրեսոսին ապա… րանքէն ներս ... Անգամ մը գոռա… րենց ցաւը ... Ի՞նչը պիտի պա… այդ անսպառ Ոսկեկոյտին:

— Անօգուտ փորձ եւ վնասակար… Վաղը միւս օր փշրանքներն ալ պի… չտայ հայ կարօտեալներուն ...

— Աւելորդ խօսքեր են: Հայ գր… այսպէս եկեր է, այսպէս … պիտի երթայ: Ճակատագրական … Ասկէց վերջը աւելի գէշ … փնտռուին նոյն իսկ այս օրերը …

— Ու հայ ժողովուրդը պիտի … զուրժէ՞ այս կացութեան ...

— Հայ ժողովուրդը իր հոգին … տայ հայ գրողին համար, սակ… երբ կարգը գայ ցնծալու ...

— Հայ ժողովուրդը կուլայ հայ … րողին վրայ, որովհետեւ լալը դի… մով չէ: Վաղը եթէ լացողներուն … բայ տուրք դրուի, հաւատացէք … ժողովուրդը կը սկսի խնդալ հայ … րողին թշուառութեան, դժբախտ… թեան եւ դժուարութեան վրայ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Պատցուցի հոգիս բրգաձեւ մեր սիրելի Սէյլիճիկին(*) կողերուն վրայ թէ հեռաւոր ու անծանօթ երկիրներու մացառուտներուն մէջ: Քնացայ խոտերու վրայ, դաշտերու մէջ, առուակներու համերգին առընթեր՝ գըլխիս տակ գուլձի մը վրայ բարձըրած կողէս կախուող ու ցաւագին միշտ պարապ մախաղս: Այգը չբացուած, բնութեան ազատ անդորրութեան մէջ, հանդիսատես եղայ արշալոյսին երկունքին: Արթնցայ թռչուններու ճռուողիւնին հետ դեռ լոյսը արեւելքի երկինքը չճեղքած: Տըրեխներս լոգցան ու խմոր դարձան խոտերու եւ ծաղիկներու աչքերուն վրայ իջած սառն եղեամէն՝ սսեղնոտելով ոտքերս, զորս յետոյ տաքցուցի նորածագ արեւով: Գիշերներ անցուցի նաեւ անտառներու խոնաւ ու ցուրտ օդին մէջ, լեռներու թէ ձորերու կրծքին՝ կռնակ տուած եղնիներու, որ յաջորդ առտուն իմ գուլթանիս փառքը պիտի պսակէին (միշտ ուրիշներուն, Թո'ւրքին համար): Ես քնացայ նաեւ խրճիթի մէջ, քաղաքի կահաւորուած մեծ ու չքեղ սենեակներու մէջ: Քնացայ չոգեկառքի մէջ: Կը քնանամ եւ այսօր նաւու վրայ, խցիկի մը մէջ, որուն պզտոր աչքի պէս լուսամուտէն (hublot) ալիքներուն անխոնջ մռնչիւնը ներս կը լեցուի:

Քունը խոյս է տուած: Դուն ես դարձեալ որ կեցած ես մտքիս աչքերուն առջեւ: Կը ժպտիս լուսաւորող ժպիտով մը: Չէ՞ որ դուն լուսաւորեցիր հոգիս ու կը կառավարես զգացումներս, այն չողչողուն ու հըրաչքի նման անակնկալօրէն ծագող օրէն ի վեր, երբ գուցէ, միանգամ ընդմիշտ վերջին ժպիտդ փոխարէն, խորհրդաւոր դարձով մը հոգիդ իբրեւ նուէր թրծուած ու միացած գտայ հոգիիս հետ:

Դուն չես խօսիր իմ չոր մարմնիս, զգայարանքներուս, ունայնութեանս: Այլ չարքաշօրէն նստած ես ահա զգացումներուս ազնուագոյնին, հոգիիս ու մտքիս մէջ: Դուն ինծի տուիր մարդկային ամենագեղեցիկ բաներուն ծարաւը: Ի՛նչ երազներ կերտել չսորվեցուցիր ինծի: Հոգիիս հայելին դրած եմ ահա առջեւդ, այնքան հաւատարիմ, ջինջ, հարազատ, որուն մէջ դուն պիտի տեսնես թէ իմ հոգիս իր ամբողջ ծալքերով եւ թէ քու ազնուոր հոգիդ: Կ'ըսեմ, արեւի մը պէս ծագեցար ու ճաճանչներդ փարատեցին իմ մէջ փռուած գորշ մառախուղը: Դուն լեցուցած ես ուղեղիս ամէն մէկ բջիջը: Ես դեռ չեմ լսած երաժշտութիւն մը որ այնքան անուշ ու ներդաշնակ ըլլայ որքան դուն ու քու թրթռուն հոգիդ: Քեզմով իմ հոգիս ամբողջ երաժշտութիւն մըն է դարձած:

Ձեմ գիտեր մարդիկ ինչո՞ւ յաւիտենապէս երջանկութիւն կը մուրան: Շատեր՝ նիւթին կառչած, կ'ուզեն զայն հարստութեամբ գնել (եթէ, անշուշտ, կարենան հանդիպիլ անոր): Ո՞վ սորվեցուց, ո՞վ տնօրինեց որ չօչափելի բան մըն է ան, նիւթ մը զոր կարելի ըլլայ նիւթով փոխանակել: Ու մարդիկ պատրանքը կ'ունենան զայն ուրիշներու մօտ տեսնելու: Չեն ըսեր թէ իրենց մէջն իսկ է ան: Ի զուր իրենց ակնարկը կը դարձնեն ուրիշ տեղ, ուրիշ բանի վրայ, հոն գտնելու համար յաւիտենականը իրենց ներկայ գոյութեան մէջ: Կը չարչարուին տիրանալու համար միջնադարեան դղեակի մը, հասնելու համար ուրիշ վայր մը, զոր իրենց մտքին մէջ կը պատկերազարդեն արեւելեան ոսկեշող հէքեաթներով: Եւ եթէ դժբախտութիւնն ունենան իրենց ցանկացած երկրային փափաքին հասնելու, փափաք մը որ նախազգացում մըն է, փոխ առնուած կարծիք մը, դառնութեամբ կը համոզուին, առանց սակայն երազելէ դադրելու, թէ ամէն տեղ կեանքն ունի նոյն թաւալումը:

Եթէ գիտնային, սակայն, թէ ո՞ւր է թաքնուած ան, ո՞ր անտառներու խորը կամ լեռներու ծոցն է պահուըտած, եթէ կարենային խորասուզուիլ իրենք իրենց մէջ, թափանցել իրենց հոգւոյն խորը եւ մի առ մի թղթատել անոր էջերը՝ կանգ առնելով ամէն մէկ բանին վրայ, յստակ ու ճշգրտօրէն խըրացնելու համար անոր գոյութեան իմաստին ամբողջութիւնը, նուազ դըժգոհ պիտի ըլլային եւ նուազ պիտի տառապէին՝ երջանկութիւնը իրենց գոյավիճակէն դուրս տեղ փնտռելով: Ի զուր կը վազվզեն աջ ու ձախ, կ'ուզեն մին միւսը տապալել ու առաջ անցնիլ, այդ յաւիտենական երանութիւնը խոստացող որբը առաջինը յափշտակելու համար:

Մինչդեռ մենք ենք որ զայն կը հեռացնենք մեզմէ՝ մեր գործերով, խօսքերով, անկուշտ պահանջներով աշխարհային: Անգոյ ու անհասելի թռչունի մը նման խոյս կուտայ ան մեզմէ: Կարծես երազի աշխարհի մը մէջ թափառայած ըլլար ան, վարագոյրի նման մշուշ մը մեզմէ բաժնէր զայն:

Ձենք ըսեր, սակայն, որ ան իր բոյնը մեր մէջ է դրած՝ մեր ծնած օրէն: Եթէ կարողութիւնն ունենանք զգալ իր ներկայութիւնը, խաղաղութեամբ կը լեցուի մեր հոգին: Այնքան նուրբ է ու դիւրաբեկ ան, այնքան դիւրամատչելի ու երազահիւս:

Այո, երազ մըն է ան, քաղցրիկ տենչ մը, քնքուշ ու խոր զգացում մը, խոշոր յոյս մը, անհուն քաղ… րութիւն մը, կապոյտ թռչուն մը … ւահարող ու ծաղկէ ծաղիկ թռչ… ճերմակ թիթեռ մը, սիրուն խօ… լիկ մը, պզտիկ կարօտ մը, մտեր… ու հոգեպարար խօսք մը: Կամ … ծիր ու անհուն երկինք մը, անյա… ու լայնածաւալ ծով մը, բոցավ… գարնան արեւ մը, լուսնկայ մը կա… նածոր՝ աստղերուն մարգարտ… աչքերուն միջեւ ժպտող: Վերջա… աշխարհ մը հեռաւոր ու անհասան… գեղուն ու խոխոջուն երազներով, … ի զուր կը փորձենք գրկել:

Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք: (Ի՞նչ բառը):

Ըսի թէ դիւրաբեկ է ան, որով… տեւ զայն բաղկացնող տարրերը դի… րաբեկ են: Եթէ խաղալիկ մըն է … կամ թերթ մը ու թռչուն մը, կո… ուելէ կամ ձեռքէ խոյս տալէ վե… մանկան հոգեկան վիճակը կը զա… նանայ ու կուլայ: Եթէ էակ մըն է … մահկանացու է: Եթէ յոյս մըն է … կրնայ խորտակուիլ: Եթէ քաղցր… րաղ մըն է, արթննալէ վերջ կը … գիտնայ: Ծաղիկը կը թառամի:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնիօ

(5)

(*) Հաւանաբար Սելճուքներու օրէն մնացած է այս անունը, վայրը յարմար է որպէս բանակետղ: Մեկուսի ու բարձրադիր, որ կ'իշխէ շուրջի բնութեան վրայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՀԱՅԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

— 9 —

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Ամէն առաւօտ, արեւածագէն առաջ, տարագիր հայ բանուորը Պէյրութի ամէն կողմերէն գալով՝ քամուած կաթիլներու պէս սա պատին տակ կը լճանայ կը մնայ:

Շատերը դեռ երիտասարդ, չափահասները շատ աւելի, ծերերն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն:

Հոս է որ պիտի ծախուին այս խեղճերը, ի գին պատառ մը հացի:

Սովորականին պէս, երբ ամէն առաւօտ այս հրապարակէն կ'անցնիմ, կարելի չէ որ առանց ակնարկ մը նետելու ճամբաս շարունակեմ:

Հիմա, եկուր եւ ինծի հետ դուն ալ, ընկեր, եթէ սիրտ ունիս, կեցիր ու լաւ մը դիտէ:

Հրապարակը լեփ-լեցուն, հարիւրաւոր բանուորներու ծանրութեան տակ կը հեւայ կարծես: Ոմանք նստած կտոր մը հաց կը ծամեն, շատեր քով քովի օրուան հոգը կը պատմեն, ուրիշներ անդին՝ սպասելէն յոգնած ճամբորդներու պէս տխուր, երկա՜ր, երկա՜ր կը հառաչեն, կը խօսին:

— Գէթ ծխախոտի դրամ ճարենք, եղբայր:

— Դուն ալ ատոր հոգը առեր ես, բարեկամ, նախ կտոր մը հաց, յետոյ ուրիշ բան:

Երրորդ մը ալ աւելի դառն.

— Եթէ այսօր ալ բան մը չճարենք վիճակնիս գէշ է: 15 օրէ ի վեր մէկ դահեկան չեմ շահած. երեսս չի բռներ որ տուն երթամ, զաւակներս հաց կ'ուզեն:

Անդիէն ձայն մը յուզուած ու դողդոջուն.

— Աստուած ողորմած է, տղաս, հոգ մի ըներ ...

Ամէն սրտէ հառաչ մը, ամէն շրթունքէ խօսք մը, գլանիկներու ծուխին հետ ոլոր մոլոր բարձրանալով՝ կ'երթայ ու կ'անհետի օդին մէջ:

Բոլորն ալ աչքերը դէպի հեռուն սեւեռած, կը սպասեն անհամբեր, որ յաճախորդ մը գայ ու գնէ իրենց կեանքը: Ի զո՜ւր: Արեւը կը բարձրանայ, ժամանակը կը սահի ինչպէս ալիքները գետին, բայց ոչ եկող կայ եւ ոչ ալ հարցնող: Ու հետզհետէ, դէմքերը կը կորսնցնեն իրենց փայլը: Խօսքերը կ'ընդհատին: Գլանիկները կը սպառին եւ կը վառին նորէն: Հոգիներու ալեկոծում:

Այս սրտնեղութեան պահուն, երբ կ'ըսես, երկինքէն կտոր մը փլեր առանց գլխուն է իջեր, անդիէն յանկարծ ծերունի մը դէպի ինծի կը շտկուի: Աչքերուն մէջ կարդա ինչ որ կ'ուզես: Բայց ոչ ժպիտ: Դողդոջուն ձայնով մը շրթները կը շարժէ:

— Բանուո՞ր կը փնտռէք, պարոն, լաւ որմնադիր եմ եւ հին վարպետ:

— Ոչ, հայրիկ, անցորդ մըն եմ:

Ու խեղճը ձայնն իրեն քաշած լո՜ւռ ետ կը դառնայ:

Որքա՜ն հիացուց զիս այս ծախուողներուն անձնազոհ կեցուածքը: Օտար բանուորներու պէս եկող յաճախորդին վրայ չեն կռուիր, ատելութիւն եւ նախանձ գոյութիւն չունի, եղբայրութիւն երբեք: Ամէն մէկը կը սպասէ բախտին:

Գացի եւ վերադարձայ: Կէս օր: Հոն իւրաքանչիւրը իր գործիքներուն առջեւ լուռ, տուն վերադառնալու պատրաստութեան մէջ է: Խռովայոյզ դէմքեր: Յանկարծ քանի մը գործիքներ իրար կը խառնուին: Ու սուր ձայն մը.

— Այս աշխարհին ալ, այս կեանքին ալ ...

Երիտասարդ մըն է, առողջ ու կարմիր այտերով, բազուկները հաստ երկաթի կը նմանին. գործելու պատրաստ, բայց գործ չունի: Խօսքերը իրար կը խաչաձեւեն: Ասոնց վրայ կը յաջորդեն խրատները: Բայց ո՞վ է լսողը, հայ կարիճը գործ կ'ուզէ եւ ոչ թէ դրամ:

Այս պահուս հայրենիքի կարօտը կը դառնայ ամէնէն նուիրական բառը ու կը հրջի շրթունքէ շրթունք.

— Եթէ հայրենիք մը ունենայինք, ինչո՞ւ այս դառնութիւնը, ինչո՞ւ այս տրտունջը, ինչո՞ւ այս հոգը:

— Հայրենիք ունինք, բայց մեզի համար չէ, սիրելիս, մենք անոր խորթ զաւակներն ենք, անոր միսէն ու ոսկորէն չենք ...

— Այդ կը նշանակէ թէ չունինք: Եթէ ունենանք, այս օտարութեան մէջ կտոր մը չոր հացի կարօտէն չենք հիւծիր ...:

Դուն ալ լսեցի՞ր կամ տեսա՞ր, ընկեր, կսկիծն ու վէրքը ցեղիդ տարագիր զաւակներուն, որոնք օրէ օր աւելի կը բազմանան:

Ո՞ւր է ելքը: Ո՞վ է այն բժիշկը որ պիտի գտնէ անոնց անմիջական փրկութեան դարմանը:

Վաղը արդէն ուշ է:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Դրամական վերջին տնօրինութիւնները, որոնց ձեռնարկեց Մոսկուայի կառավարութիւնը, վերջերս պատճառ դարձան որ մայրաքաղաքին մէջ շրջան ընեն սուտ լուրեր: Ոմանք կ'ըսէին թէ իրենց աչքով տեսած են հրովարտակները նոր դրամ շրջաբերութեան հանելու մասին: Թէ նոր դրամները պիտի կոչուին «Լէնինա» կամ «Լենկա» կամ «Ստալինա»: Ի՞նչ արժէք պիտի ունենային այդ դրամները, ամէնէն աւելի այդ մասին էր որ կը վիճէին:

Թաս հեռագրական գործակալութիւնը 29 դեկտեմբեր թուակիր գեկոյցով մը վերջ դրաւ այդ զրոյցներուն: Սակայն ոմանք ամենայն յամառութեամբ կ'ըսեն տակաւին թէ Կրեմլինի կառավարութիւնը եթէ կաղանդին Ռուսերուն նուէր չըրաւ փայլուն նոր ոսկի մը, անպայման հրապարակ պիտի հանէ մօտ ժամանակէ մը (ապահովաբար ... Ապրիլ 1ին):

Տորգսինները ջնջումը նախատեսուած էր արդէն: Եւ սակայն այդ ջնջումը խուճապ մը ստեղծեց Մոսկուայի բնակչութեան մէջ: Քանի մը օրուան մէջ պարպուեցան Տորգսինի խանութները: Ով որ ձեռքը օտար դրամ ունէր, աշխատեցաւ օր առաջ ծախսել՝ բան մը գնելով Տորգսինէն: Իրիկուններն ուշ ժամանակով՝ քանի մը հարիւր մեթր երկար պոչեր կը կազմուէին մայթերուն վրայ, Տորգսինի խանութներուն առջեւ: Օտար դրամները, զորս այնքան ագահութեամբ կը փնտռէին Ռուսերը, պէտք էր այժմ ծախսել օր առաջ, Տորգսինի խանութներուն փակումէն առաջ (1 փետր.), երբ դեռ արժէք մը կը ներկայացնէին իրենց ձեռքին մէջ:

Փակուելով Տորգսինի խանութները, որոնք գնումի համար կ'ընդունէին միայն ոսկի եւ օտար թղթադրամ, փափուկ կացութեան մը մատնուեցան այն քանի մը հարիւր օտարականները, որոնք կը բնակին Մոսկուայի մէջ:

Մինչեւ այժմ, անոնք կրնային ֆրանքով, սթերլինով կամ տոլարով կատարել իրենց ծախքերը (սնունդի, սպասաւորի, եւն.): Անոնք կրնային իրենց պիտանին կազմել օտար թղթադրամով եւ իրենց հաշիւներն ընել բաւական յստակ: Այսպէս անոնք զերծ էին այն դժուարութիւններէն, որոնք կը ծագէին ռուբլիին պաշտօնական գնոյն եւ սպառողական իրական արժէքին տարբերութենէն: Ահա այդ դիւրութիւններն է, որ կը կորսնցնեն օտարականները: Այսուհետեւ ստիպուած պիտի ըլլան իրենց հաշիւները կատարել տեղական դրամով: Արդ, 3 ֆրանքը 1 ռուբլի արժէքը, որ պաշտօնապէս դրուեցաւ տեղական դրամին վրայ, չի համապատասխաներ խորհրդային դրամին օրուան արժէքին: Ճիշդ է որ կառավարութեան ելմտական քաղաքականութեան յօդուածներէն մին կը կազմէ գիներու կրճատումը: Սակայն մինչեւ այժմ հարիւրին 15—20 կրճատում մը կատարուած է միայն քանի մը ապրանքներու վրայ: Մնաց որ կարելի չէ ուրիշ կերպ ընել: Որքան ալ տնտեսութիւնը ղեկավարող վարչաձեւի մը տակ ապրինք, միշտ հարկ է նկատի ունենալ փոխանցման պահանջը, այնպէս որ գիներու կրճատումը պէտք պիտի ըլլայ կատարել աստիճանաբար, երկար ամիսներու ընթացքին, եթէ ոչ տարուէ տարի:

Այդ շրջանին, օտարականներու նիւթական կացութիւնը դժուարութիւններու պիտի մատնուի: Այս տխուր հեռանկարին առջեւ, օտարականները կ'աշխատէին գտնել լուծման ձեւեր, որոնք երբեմն զուարճալի են: Մասնաւորաբար օտար լրագրողները կ'առաջարկէին խմբովին հեռանալ Մոսկուայէն, երթալ հաստատուիլ Ռիկայի մէջ, խնդրելով արտաքին գործերու նախարարութենէն որ իրենց հետ միասին ... Լեթոնիա ղրկէ գրաքննիչ մը:

Որքան ալ անհաւատալի թուի այս առաջարկը, ճշմարիտ է որ ունի իր նախընթացը: Առաջին օրինակը տրուած է «Թայմզ»ի թղթակիցը, որ Ռիկա հաստատուեցաւ տարիներ առաջ, չուզելով հպատակիլ խորհրդային գրաքննութեան, Լեթոնիոյ մայրաքաղաքէն հետեւելու համար ռուսական գործերուն:

ՓԻԼԻՓ ՊԻՐԼԱՆ

(1)

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ձեր տիկինը տարիներէ ի վեր որ դաշնակի դաս կ'առնէ, շատ յաջողակ ըլլալու է:

— Անկէ աւելի ես յաջողեցայ, մեր տան կից դրացին ձանձրանալով դաշնակի ամենօրեայ աղմուկէն, տունը ծախեց հեռացաւ եւ կէս գնով ես ծախու առի:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՒԵՐԻՉ ՄՈԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Վերջերս կարգ մը սփոփարար տեղեկութիւններ հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ, մեր գիւղի մասին: Թոյլ տուէք պարզել նաեւ բացասական երեւոյթ մը, խաղամոլութիւն, որ այնքան աւերներ կը գործէ ամէն տեղ:

Այսպէս, շատեր օրն ի բուն դամուած սրճարաններու չոր աթոռներուն վրայ, կը խաղան ու կը խաղան:

Մեր գաղութը որ մօտ 3500 հոգի կը հաշուէ, չունի ոչ գրադարան եւ ոչ ալ լսարան, բացի Կ. Խաչի, Հայ Ակումբին եւ վերջերս կազմուած Սանէրու Միութեան հերթական դասախօսութիւններէն, որոնք բաց են բոլորին առջեւ:

Փոխան գրադարանի եւ լսարանի ունինք մօտ եօթը սրճարաններ, ուր թղթախաղը վարակիչ հանգամանք ստացած է: Եթէ իւրաքանչիւր սրճարանի մէջ խաղցողներուն թիւը հաշուենք 40, համագումար կ'ունենանք 280 հոգի որոնք ի զուր կը վատնեն իրենց ժամանակը եւ դրամը: Կարելի չէ՞ փրկել այս անգիտակից զոհերուն կէսը, գէթ կէսին կէսը, եւ գրադարան-լսարան մը բանալ, իրենց իսկ փրկութեան համար:

Երբ կը փորձես մեղադրել այս մոլութիւնը, կը փորձեն արդարացնել.

— Եղբայր, ի՞նչ ընենք, օրն ի բուն տունը նստիլ կարելի՞ է ու քանի որ անգործ ենք, ուզենք-չուզենք պիտի երթանք: Եւ երբ կ'երթանք, կամայ-ակամայ թուղթ պիտի խաղանք ու բախտախաղ (խումար):

Շատեր չգոհանալով հասարակ թղթախաղէն, կը բոլորուին մասնաւոր սեղաններու շուրջ եւ «խումար» կը խաղան:

Եթէ կրնաս՝ հասկցուր թէ [illegible] է խաղամոլութիւնը եւ չարիք որուն պատճառաւ կը փճանան ընտանիքներ ու զաւակներ: Անշուշտ մեր գաղութը միակը չէ իբրեւ զոհ այս մոլութեան: Չարիքը տարածուած է ամէն տեղ եւ դժբախտաբար զայն սահմանափակելու համար ոչ միաւոր ունինք, ոչ միջոց:

Եթէ այսօր չմտածենք այս մասին, վաղը արդէն ուշ պիտի ըլլայ: Մանաւանդ որ մոլութիւնը տարածուած է նոյն իսկ տուներու մէջ: Իմ կարծիքով իւրաքանչիւր գաղութ պէտք է ունենայ Ազգային Տուն մը եւ անոր մէջ բանայ իր լսարան-ընթերցարանը, ճոխ գրադարանով մը, առողջ մթնոլորտի մը մէջ համախմբելու համար ժողովուրդը եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը:

Եժտէհար

ԽՄԲԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

ԼԻՈՆ, 26 յունուար.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի կոմիտէին հովանաւորութեամբ եւ կարգադիր յանձնախումբի մը նախաձեռնութեամբ սարքուած է հրապարակային բանախօսութիւն մը «Ներկայ կացութեան եւ մեր հոգերու մասին», Թաղապետարանի սրահը փետր. 15ին, շաբաթ երեկոյեան: Օրուան բանախօսն է ընկ. Վրացեան, իսկ նախագահը՝ ընկ. Սու. Թիրեաքեան: Բանախօսութենէն առաջ եւ վերջ կարճ գեղարուեստական բաժին մը Լիոնի սիրողներու կողմէ:

Այս առթիւ հրապարակ հանուած են մէկ ֆրանքնոց տոմսեր, ինչպէս եւ սահմանափակ թիւով հրաւիրատոմսեր:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը 8ին, հանդէսը կը սկսի սկսի ճիշդ ժամը 8.30ին:

Կը խնդրուի ժողովուրդէն որ 8 տարեկանէն վար երախաներ չբերեն միասին:

ՄԱՄՈՒԼ

«Պայքար»..

— o —

«Յուսաբեր» կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունուար).

— «Տխուր է մեր կեանքը: Հրաշքի համազօր երեւոյթ եղաւ Դաշնակցութեան ծնունդը մեր դժբախտ իրականութեան մէջ: Վիրաւոր առիւծի նման մեր պատմութիւնը մռնչեց եւ զինակոչուած ժողովուրդի ծոցէն ոտքի հանեց կորիւնը,— առաքինի՝ ինչպէս արքաները Հայոց Աշխարհի: Միայն թափուած արեան քանակը բաւական պիտի ըլլար մեղաւոր աշխարհ մը զօտելու, մաքրելու եւ բիւրեղացնելու համար: Ազգերու քաղաքական կեանքին մէջ բացառիկ երեւոյթ է Դաշնակցութիւնը իր զոհերու քանակով, իր նահատակներու անտրտունջ նուիրումով եւ իր գործերու անհեղ թափով: Շնորհալի գրիչ մը շուրջ երեսուն ազգեր խորին ակնածանքով ծունկի բերաւ անծանօթ լերան մը կատարին փռուած անանուն հերոսներուն առջեւ, որոնց մէջ մեր արիւնոտ պատմութեան մէկ ահաւոր ժամին, կենդանի մնացած էր Դաշնակցութեան ոգին: Իսկ Մուսա Տաղը թերեւս ամէնէն համեստն է մեր արի լեռներուն մէջ: Դաշնակցութեան գործերու մեծութիւնը դաշնակցական գրիչները չհասան. ընդհանրապէս ցեղը իր Վերֆէլները չունեցաւ՝ մարդկութեան առջեւ հայ դատը ներկայացնելու եւ բովանդակ աշխարհը ակնածանքով մեր հերոսներու առջեւ խոնարհեցնելու համար: Իբրեւ պատմութիւն, իբրեւ անմեռ գործ— սերունդներու ներշնչումին եւ դաստիարակութեան համար — ոչի՞նչ, գրեթէ ոչինչ կը մնայ այն անհեղ դուռեմարտէն, որ ցեղը մղեց վերջին յիսնամեակին: Մեր լեռները, ձորերն ու դաշտերը, ուր անթաղ արքաները Հայոց արիւնոտ պատմութեան փառքեր փռեցին, երգուած չեն տակաւին: Անոնք իրենց Վերֆէլներուն կը սպասեն ցոյց տալու համար ոչ միայն օտարին, այլ եւ բուն իսկ հայ մարդուն այն հրաշք-գործերը, որ կատարեց Դաշնակցութիւնը դարերով ստրուկ ցեղի մը կամքն ու բարոյականը վերակերտելու դժնդակ աշխատանքին մէջ: Իսկ մինչ այդ, այսօր, երբ տակաւին փոթորկած է մեր կեանքը եւ երբ մրրկած ալիքները մեր պատմութեան յատակներէն տիղմ կը նետեն խաւար եւ ստրուկ դարերու բովանդակ ապականութիւնները, իբրեւ տխուր արձագանգ այդ ալեկոծումներու մէջ, կը լսուի ցամաք նետուած աղտեղութիւններէն անգգամ Հայուն,— ըկուած հոգիով եւ բիւրիցս պղծուած բարոյականով — կը ռնչը.

— «Վազքի մէջ մրցանակ շահած Մանթաշեւի ձին աւելի պատիւ կը բերէ հայ ժողովուրդին, քան Խանասորի արշաւանքը»:

Նոյն անգգամ Հայուն համար ոճրագործներ են Մուրատներն ու Պետօները, Քեռիներն ու Հրայրները, Իշխաններն ու Սերոբները, անվերջանալի շարքերն ու փաղանգները Դաշնակցութեան արիւնոտ արդանդէն ծնած բոլոր առաքեալներու եւ սուրբերու: Դաշնակցութեան ծնունդը պատուհաս եղաւ այս խեղանդամներու համար: Օտարին լուծը դարերով կրած ստրուկը անկարող եղաւ հայ ֆէտայիի գոյութեան հետ հաշտուիլ: Ու երբ ոյժ ունեցաւ, երբ օտարը կրկին իր կռնակը տեսաւ, ըմբոստացած ստրուկ դարձաւ հարազատի դէմ ամէն տիղմ թափելով ցեղային ամէն սրբութեան վրայ:

Ցուրտ է եւ տխուր հայ կեանքը: Խաւար իջած է ցեղային դարաւոր երազին վրայ: Եւ այդ պատճառով — խրախճանք է վատերու բանակին մէջ: Քով-քովի եկած, անոնք պայքար բացած էին Դաշնակցութեան դէմ՝ վերածնող ցեղի այս արի զաւկի մահուան մէջ իրենց փրկութիւնը տեսնելով: Զուր է վէճի բռնուիլ այս թշուառականներու հետ»:

ԹՐՔԵՒ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐ. ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՒ

Ճումհիւրիէթ կը գրէ.— Կառավարութիւնը Պոլսոյ շահագրգռուող իշխանութեանց հաղորդեց թէ ջնջուած են Թուրք եւ իտալական առեւտրական դաշնագիրը եւ քլիրինկի պայմանագրութիւնը: Ասոր վրայ առեւտրական ամէն յարաբերութիւն դադրեցաւ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ:

Երկու տարի առաջ կնքուած առեւտրական դաշնագիրը նախ տարի մը երկարաձգուեցաւ եւ երեք ամիս առաջ լրացաւ նաեւ այդ պայմանաժամը: Ասոր վրայ մէկական ամիս պայմանաժամով երկարաձգուեցաւ երկու անգամ: Այդ միջոցին պատիժները սկսան Իտալիոյ դէմ եւ բաւական սահմանափակուեցաւ դաշնագրին մէջ յիշուած նիւթերուն առեւտուրը: Միւս կողմէ, սակայն, բանակցութիւնները կը կատարուէին Իտալիոյ հետ, առեւտրական նոր դաշնագիր մը կնքելու համար. բայց կարելի եղած չըլլալով բանակցութիւն կատարել եւ միւս կողմէ ուրիշ պատճառներով, ջնջուեցաւ Թուրք եւ իտալական դաշնագիրը:

Հետեւաբար, իտալական որ եւ է ապրանք պիտի չմտնէ Թուրքիա եւ անկէ ալ պիտի չերթայ Իտալիա:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Անգլիոյ հանգուցեալ թագաւորին յուղարկաւորութեան Թուրքիոյ կողմէ մասնակցեցաւ յատուկ պատուիրակութիւն մը, արտաքին գործոց նախարար Թ. Րիւշտի Արասի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութեան անդամներն են.— Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Նուրի, Լոնտոնի դեսպան Ֆէթհի, բանակի քննիչ Զոր. Ֆահրէտտին, Զոր. Սալիհ, Ծով. խորհրդական Սայիտ, օդային խորհրդական Ճէլալ եւ հանր. նախագահի աւագ թիկնապահ Ճէլալ: Արտաքին գործավարը անոնց միացած էր Լօզանի մէջ:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (1)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ 1500ԱՄԵԱԿԸ ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

1913 հոկտեմբեր 13ի կիրակի օրը, իրօք բախտաւոր թուական մը եղաւ մեզի համար: Թէ տարին տասներեքով կը վերջանար եւ թէ ամսուան օրը եւ եթէ չեմ սխալիր ժամն ալ 13ն էր, երբ հայկական նուագախումբը Ազգային Պարտէզէն սկսաւ «Լուսին Հկար»ը դղրդացնել Մեսրոպ Էֆէնտի Սարեանի առաջնորդութեամբ:

Երբ Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին հասանք, մեզի ընկերացող բազմութիւնը տասնապատկուեցաւ:

Ֆանֆարին կը հետեւէին բոլոր դպրոցականները կարգով, ոմանց կուրծքին գնդասեղուած սեւ թղթէ ժապաւէններու վրայ՝ ոսկեզօծ վերտառութիւններ, իսկ իւրաքանչիւր դպրոցական կարգ կը հետեւէր զանազան մեծութեամբ գեղեցիկ պաստառներու կամ ճերմակ դրօշներու՝ կրկին վերտառութիւններով լեցուն:

Եկեղեցւոյն բակէն գրերու գիւտին եւ հայկական տպագրութեան չորս հարիւրամեակի մասին ճառեր խօսուեցան, մէջ ընդ մէջ երգերով:

Առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանի նախագահութեամբ ծրագրուած էր հայկական թաղերէն շրջան մը ընել ու կրկին վերադառնալ ազգային պարտէզ, թէ զանազան տեղեր ճառախօսելով եւ թէ նուագելով ու երգելով:

Երբ Հայունեաց վարժարանը հասանք, նուագախումբը ամերիկեան քայլերգը հնչեցուց, որուն յաջորդեց դպրոցին պատուհանէն ճառախօսութիւն մը օրիորդի մը կողմէ:

Հազիւ հասեր էինք փոքր շուկային հրապարակը, «Գարա աղաճ տիպի»ն — Ատափազարցիներու բարբառով «Ղարղըճին տակը»,— մերթ դպրոցականները երգելով, մերթ ֆանֆարը նուագելով, երբ Քէօմիւր Պազարին կողմէն երեւցան տասնեակ մը ոստիկան զօրքեր եւ յառաջանալով դէպի ժողովուրդը, հրամանագիր մը յանձնեցին յանձնախումբի անդամներուն:

Անոր նպատակն էր դադրեցնել ամէն հանդիսութիւն ու ցրուել, իսկ մերոնք՝ «բան մը չկայ» ըսելով պատուիրեցին շարունակել նուագը: Այսպէս «Դաշնակցական խումբ»ը կը թնդացնէր հրապարակը, մինչ ոստիկանները սկսան սուիններ անցընել հրացաններուն: Այդ միջոցին նուագախումբին առջեւի խոշոր պսակը սուինին զարնուելով փլաւ: Ուսուցիչը համաձայն չէր նուագը շարունակելուն, մինչ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը գաւազանները վերցուցած՝ կը ստիպէր որ նուագը չդադրի: Անդին դեղարանի մը վերեւէն նկար կը քաշուէր, միւս կողմէ զինուորները սուինները ժողովուրդին դարձնելով կը սպառնային, սակայն հայ երիտասարդներ յանկարծակի խոյանալով անոնց վրայ, կը ջանային զէնքերը գրաւել: «Դաշնակցական խումբ»ը դեռ կցկտուր կը նուագուէր: Ցխանայեալը հրամայեց զինուորներուն կրակ բանալ եւ զէնքերը կը պատրաստուէին մեզի դէմ, երբ ժողովուրդէն քաջարի երիտասարդներ կրկին զինուորներուն վրայ խոյացան ու զէնքերուն փողերէն վեր բռնելով քաշեցին: Իսկ ժողովուրդը զինուորները շրջապատած կը սկսէր բռունցքով, կեցով, գաւազանով հարուածել: Այսպէս տասը զինուորներն ալ մաքառելով, խոշտանգուելով քշուեցան քովի փողոցին գինետուներուն կողմը:

Ժողովուրդը այլ եւս ցրուիլ սկսած էր խառն ժխորով մը: Քառորդ ժամ չանցած նշմարեցի զինուորներէն մէկուն արիւնաթաթախ դիակը՝ փռիուրը բերին, կանակէն դաշունահար, իսկ երկու ուրիշ զինուորներ գլխէն վիրաւորուած՝ գաւազանի հարուածներու հետեւանքով: Միաժամանակ սպաննուած զինուորին գլխարկը դէպի նպարավաճառի մը տանիքը կը նետուէր: Բազմութիւնը այնքան խիտ էր որ շատ դժուար էր ճամբայ ճարել ու փախչիլ:

Դպրոցական տղաք կը ճզմուէին ժողովուրդին մէջ, իսկ ֆանֆարին անդամները նուագարանները բռնած, կորսուեցան բազմութեան մէջ, զանազան ուղղութեամբ: Իրարանցում, աղմուկ եւ վախ ամէն կողմ: Ոստիկան զինուորներէն երկուքը, որ հայեր էին, երբ ձեւակերպութիւն պահ մը ժողովուրդին ուղղեցին իրենց զէնքերը, սակայն ժողովուրդին կատաղի կրքին տեղի տալով փախան, միւս եօթը զինուորներուն հետ: Բոլորին զէնքերն ալ գրաւուած էր հայ երիտասարդներու կողմէ: Ոմանց զէնքերը պահած էին մօտակայ թրքական բաղնիքին փայտերուն ետեւ:

Իրիկունը Հայոց թաղերուն մէջ գերեզմանային լռութիւն կը տիրէր, ամէն անհատ տունը փակուած մնաց: Ծանօթներու լապտերով այցելութիւնները դադրած էին:

Գիշերը անկարելի եղաւ քնանալ:

Կառավարութիւնը եղելութիւնը հեռագրած էր Պոլիս, որով նոյն գիշերն իսկ մեծ թիւով ոստիկան զօրքեր ժամանած էին քաղաք:

Հետեւեալ օրը ճամբաները գոցուած էին արդէն ու լսեցինք որ բաւական մարդիկ ձերբակալեր են, քաշուած նկարը ձեռք անցուած ըլլալով:

Շատեր անխնայ ծեծուելէ յետոյ ազատ արձակուեցան, իսկ մօտ տասնըհինգ այլեր երկու օր վերջ ղրկուեցան Պոլսոյ Կեդրոնական Բանտը: Սակայն դեռ չէր ստուգուած բուն զինուորը սպաննողը, եւ կառավարութիւնը հանդէսին կազմակերպիչները կը նկատէր ոճրագործ խմբապետներ: Եւ որովհետեւ բանտարկեալներէն մէկը թոքախտաւոր էր, խորհրդակցաբար որոշուեցաւ անոր վրայ ձգել ամէն յանցանք: Կախաղանի դատապարտուած էր սոյն երիտասարդ թոքախտաւորը, որ նուագախումբի անդամներէն էր: Շատ չանցած ծեծի հետեւանքով մեռաւ խեղճը բանտի խցիկին մէջ:

Միւս կողմէ սպաննուող զինուորը, որուն համար կ'ըսէին թէ Պոլսէն փախչող մըն է, թաղեցին կայարանի գերեզմանոցին մուտքին քով եւ վրան մարմարեայ շիրիմ մը բարձրացուցին, ոսկեզօծ արձանագրութեամբ, հետեւեալ իմաստով.

«Քանի մը «խային» Հայերու կողմէ՝ պարտականութեան մէջ նահատակուած: Վրէժս լուծեցէք» եւն.:

Շաբաթ մը անցաւ, մինչեւ որ Հայերու վրայ ի գործ դրուած խժդժութիւնները մեղմացան: Ստեփաննոս արք. հարիւրէն աւելի գեղեցիկ անտուններու մէջ ընտիր եւ խոշոր դրամներ գնել տալով ղրկեց Պոլիս, Թագաւորին, ուղերձով մը: Աւելի շատ, անոր շնորհիւ էր որ նախկին անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ:

(1) ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

Անգլիոյ թագաւորին յուղարկաւորութիւնը

Երէկ, երեքշաբթի, տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Ճորճ Թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, մեծահանդէս արարողութիւններով: Աշխարհի բոլոր մասերէն յատուկ պատգամաւորութիւններ գացած էին Լոնտոն: Հինգ Թագաւորներէ զատ, պատուիրակութեանց գլուխը կը գտնուէին 60 իշխանազուններ եւ ուրիշ երեւելիներ: Ֆրանսայի կողմէ ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը, ընկերակցութեամբ բազմանդամ պատուիրակութեան մը: Այս առթիւ բոլոր դպրոցները փակ մնացին երեքշաբթի օր, իսկ ազգային թատրոններուն յանձնարարուեցաւ երկու վայրկեան լռութիւն պահել: Յուղարկաւորութեան բոլոր մանրամասնութիւնները կը լուէին ձայնարձակներով:

Բարեկարգութեան կը հսկէին 11 հազար զինուորներ:

Անսովոր երեւոյթ մը ստացած էր Լոնտոն քաղաքը: Զորս քիլոմեթր տարածութեան վրայ, Ուէսթմինիսթրի պալատէն մինչեւ Փէտինկթընի կայարանը, փայտաշէն նոր քաղաք մը ստեղծուած էր,— հանդիսատեսները տեղաւորելու համար: Առասպելական գիներ կը վճարուէին Թափորի ճամբուն վրայ հաստատուած պատուհաններու եւ չէնքերու պատշգամներուն, պատուհաններուն: Առաջնակարգ հիւրանոցները 50 — 60 անգլ. ոսկի կամ 4 — 5000 ֆրանք գին կը պահանջէին մէկ պատուհանի համար: Պատշգամ մը, որ կրնար հինգ հոգի առնել, վարձուած էր 100 անգլ. ոսկիի, իսկ ճամբու ամէնէն հեռաւոր կէտին վրայ աննշան նստարան կը կ'արժէր 10 շիլին (38 - 40 ֆրանք): Առեւտրականներն ալ հանճարեղ ձեւեր մտածեր էին, ապրանք ծախելու համար: Շոքոլաներն անգամ դրուած էին սեւ տուփերու մէջ, որոնք պզտիկ դագաղներու կը նմանէին:

Յունաստանի ընտրութեանց արդիւնքը

Վերջին լուրերու համաձայն, երեսփոխանական ժողովի ընտրութեանց մէջ ազատական կուսակցութիւնը (Վենիզելոսեան) շահած է 135 աթոռ, ազգ. ժողովրդական միութիւնը (Զօր. Քոնտիլիս) 72, Ցալտարիսի հոսանքը՝ 56, Համայնավար կուսակցութիւնը՝ 13, Զօր. Մէթաքսասի խմբակը՝ 11, հանրապետական միութիւնը՝ 10, անկախներ՝ 3: Այնպէս որ, ոչ մէկ հոսանք պիտի կրնայ ջախջախիչ մեծամասնութիւն կազմել: Վարչապետը Թագաւորին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, յայտարարեց թէ պիտի հարկադրուի չէզոք դահլիճ մը կազմել, եթէ կարելի չըլլայ խառն դահլիճ մը: Բոլոր թերթերը կը բացատրեն թէ ընտրութեան ազատութիւնը ապահովուած էր: Ընտրութեանց վաւերական արդիւնքը պիտի յայտնուի քանի մը օրէն:

Քաղաքական տարագիրներու խնդիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշեց միջկառավարական խորհրդաժողով մը հրաւիրել, պաշտպանութեան ձեւ մը գտնելու համար Հրեաներու եւ Գերմանիոյ քաղաքական տարագիրներու մասին: Ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ Մ. Նահանգները եւ Պրազիլիա: Այս առթիւ Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչները, գնահատելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան մարդասիրական ջանքերը, վախ յայտնեցին թէ չափէն աւելի գերման Հրեաներ կրնան ապաստանիլ իրենց երկիրները, որոնք խճողուած են արդէն: Ֆրանսական ներկայացուցիչը նորէն յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը Ա. Դ. Ընդհ. ժողովին պիտի դիմէ, որպէսզի ձեւ մը գտնուի որ կարգ մը պետութիւններ ետ չառնեն երկրէն հեռացող հպատակներու անցագիրները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, որ Մոսկուա կը գտնուէր, Լէնինեան շքանշան ստացաւ, ի դիմաց Խ. Հայաստանի, Լաքուտի՝ ի դիմաց Տաճկաստանի եւ Վուրկուն Վէքիլով ի՝ դիմաց Ատրբէջանի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ նոր պարտութիւն մը կրեց յունուար 27ին, երբ Ծերակոյտը վերջնապէս քուէարկեց եւ օրէնքի վերածեց բանաձեւ մը, որուն համաձայն 2,237,000,000 տոլար պարգեւ պիտի բաժնուի նախկին պատերազմիկներուն: Այս խնդիրը կը քաշքշուէր 17 տարիէ ի վեր: Նախագահը բարեմտօրէն ընդունելով իր պարտութիւնը, հրամայեց անմիջապէս ձեռնարկել պարգեւներու վճարման: Օրէնքը քուէարկուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ,— 19ի դէմ 76 ձայնով: Այս առթիւ հաշուեգած է թէ 7 միլիոն Թուարանական գործողութիւններ պիտի կատարուին, որոնց համար անհրաժեշտ են 2500—3000 նոր պաշտօնեաներ, վեց ամսուան պայմանաժամով: Արդարեւ, հարկ է զատ զատ ճշդել իւրաքանչիւր ռազմիկի վճարուելիք բաժինը:

ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ խստացընելու համար, նոր օրինագիծ մը քըննարկեց Մ. Նահանգներու Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը: Օրինագիծին քննութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ շաբթու:

ՀԻՆԳ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 16,458 իտալացի զինուորներ անցան Սուէզի ջրանցքէն, իրենց սպառազինութիւններով:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ առթիւ, «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 750 հոգի ձերբակալուած եւ 10 հոգի մեռած են Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ, որոնք պաշարման վիճակի տակ են:

68 ՆՈՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆ ստեղծած է խորհրդային իշխանութիւնը, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, 25 միլիոն ժողովուրդներու համար, որոնք գիր չունէին մինչեւ հիմա, հեռաւոր վայրերու մէջ ինկած ըլլալով:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարները տեսակցութիւն մը ունեցան Լոնտոնի մէջ, եւ հաստատեցին թէ կատարելապէս համերաշխ են արտաքին քաղաքականութեան մասին:

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ ՊԱՐՏԱԻՈՐԻՉ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ ուսանողներուն համար, համաձայն հիթլէրական սկզբունքներու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 29 յունուար, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաւաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ փարիզի մասնաճիւղին, 1936 տարեշրջանի դասախօսութիւնները կը սկսին յառաջիկայ հինգշաբթի 30 յունուար: Այս տարեշրջանին դասախօսութեանց համար տեղւոյս վարչութիւնը պատրաստած է այժմէական եւ հետաքրքրական նիւթերու ցանկ մը, դասախօս ունենալով կարող անձեր:

Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան 15 օրն անգամ մը: Նիւթը, դասախօսութեան ժամը եւ վայրը իր ատենին պիտի ծանուցուին փարիզի հայ մամուլին միջոցաւ:

Մեր առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 յունուար հինգշաբթի օր երեկոյեան ժամը 9ին փլթի ժուռնալի սրահին դիմացը գտնուող Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ քատէ:

Դասախօսութեան նիւթն է «Հայաստան»ը, դասախօսը Պ. Փօտոսեան:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները: Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք: Վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան- Պըտուղեան Լափաէքացի (Տարտանել), կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի, 26, 24 տարեկան կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը,

Կը խնդրու / հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի պոլսեցի Հայկ Քըրքճեան, կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Պ. Miridjianի, 179 rue St. Jacques, Paris 5.

Կը փնտռուի Պալըքեսէրցի Սիմոն Պետրոսեան (22-23 տարեկան) որ նախապէս կը գտնուէր Ճէպէլիի որբանոցը, յետոյ փոխադրուած է Անթիլիասի, Սայտայի եւ Հիլթապի որբանոցները: 1930ին կ'աշխատէր կօշկակար Պ. Արտաշէս Յարութիւնեանի մօտ, 99 rue Gouraud, Beyrouth: 1930էն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իր մասին: Իր ծշգրիտ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Bedrossian Krikor, chez Mr. Brung Primault, La Petite Geurche, Commune de Leugney s/Creuse, Vienne, France.

Ուշադրութիւն

Անդամահատ ըլլալով ստիպուած եմ ագարակս ծախել կամ վարձու տալ: Մէկ ու կէս հեքթար տարածութիւն, 700 որթատունկ, 30 պըտղատու ծառեր, վարժարանի ու շուկայի մօտ, ջրհոր՝ մեքենայով եւ տուն մը կազմածներով:

Դիմել Hovaguimian Osgan, Quartier Colle Vielle, Gardanne (B. du Rhône).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameane, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Այո...

— Ես ալ այդպէս կը խորհիմ, ըսաւ Փուարօ՝ միշտ մտածկոտ:

Լռեցինք քանի մը վայրկեան:

— Աղէկ միտքս ինկաւ, ըսի. քրոջս կողմէ յանձնարարութիւն մը ունիմ ձեզի... Րէլֆ Փէյթընին կօշիկները սեւ են եղեր, ոչ թէ դեղին...

Ուշադրութեամբ իրեն նայեցայ, երբ յանձնարարութիւնը կը հաղորդէի. չփոթութիւն մը նշմարեցի իր դէմքին վրայ, թէեւ երկար չտեւեց այդ վիճակը:

— Բացարձակօրէն վստա՞հ է թէ կօշիկները դեղին չէին, հարցուց:

— Բացարձակօրէն...

— Ափսոս, ըսաւ Փուարօ ցաւելով: Պարտուած երեւոյթ մը ունէր: Զըպարզեց իր միտքը եւ յանկարծ խօսակցութեան նիւթը փոխեց:

— Երբ տանտիրուհի օրիորդ Րասըլը ձեզի եկաւ այդ ուրբաթ առտուն, կրնա՞մ արդեօք հարցնել թէ ինչ անցաւ, դարձաւ ձեր տեսակցութեան ընթացքին... այսինքն, բժշկական քննութենէն յետոյ, ըսել կ'ուզեմ...

— Բնականաբար, թոյներու, անոնց սխտաճանաչման, թմրեցուցիչներու եւ թմրեցուցիչ առնողներու մասին խօսեցանք քանի մը վայրկեան...

— Քօքայինի մասին խօսեցաք, այնպէս չէ՞...

— Ինչպէ՞ս հասկցաք, հարցուցի զարմանքով:

Պատասխանի փոխարէն, Պելճիքացին ոտքի ելաւ եւ գնաց սենեակին այն անկիւնը ուր լրագիրներու դէզ մը կար: Ինծի բերաւ «Օրաթերթ»ին սեպտեմբեր 16ի ուրբաթ օրուան համարը եւ ցոյց տուաւ քօքայինի մաքսանենգութեան մասին գրուած յօդուած մը:

— Քօքայինին ինչ ըլլալը աւելի սովոր է, բարեկամս, ըսաւ:

Կարգ մը հարցումներ եւս պիտի ընէի իրեն, քանի որ իր միտքը բնաւ չհասկցայ, սակայն ճիշդ այդ վայրկեանին սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ սպասուհին յայտնեց թէ ճէֆրի Րէյմընտը եկած էր:

Այս վերջինը ներս եկաւ՝ ուրախ-զուարթ ինչպէս միշտ, ու բարեւեց:

— Ի՞նչպէս էք բժիշկ... Պ. Փուարօ, երկրորդ անգամն է որ կուգամ այս առտու... շատ կ'ուզէի ձեզ տեսնել...

— Ուրեմն ես աւելորդ եմ, երթամ, ըսի ճնշուելով:

— Ոչ իմ պատճառովս, բժիշկ, եղածը հետեւեալն է, ըսաւ՝ Փուարոյին ցոյց տուած բաղկաթոռին մէջ նստելէ յետոյ, խոստովանութիւն մը ընելու եկայ...

— Իրա՞ւ, զարմացաւ Պելճիքացին քաղաքավարութեամբ:

— Շիտակը ըսելով եղածը կարեւոր բան մը չէ, բայց երէկուընէ ի վեր խղճիս վրայ բեռ մը կայ... պարոն Փուարօ, դուք ամէնքս ալ ամբաստանեցիք ըսելով որ կարգ մը բաներ գաղտնի կը պահենք ձեզմէ... ես գաղտնիք մը ունիմ...

— Ի՞նչ գաղտնիք, Պ. Րէյմընտ...

— Ինչպէս ըսի արդէն, կարեւոր բան մը չէ, ահաւասիկ... պարտքի մէջ կը լողայի... անանկ որ ստացած ժառանգութիւնս ճիշդ ժամանակին հասաւ... հինգ հարիւր ոսկին դիս ոտքի կը բարձրացնէ, քիչ մըն ալ կ'աւելնայ...

Ժպտեցաւ երկուքիս՝ գրաւիչ համարձակութեամբ մը որ այնքան սիրելի կը դարձնէր զինքը ամէնուն:

— Կը հասկնաք, չէ՞, կասկածոտ ոստիկան մը... չէի ուզեր խոստովանիլ թէ դրամի նեղութիւն ունէի... աղէկ ազդեցութիւն չպիտի ընէր... բայց յիմար եմ եղեր չիտակը, որովհետեւ Հազարապետն ու ես գնդամուղի սրահն էինք՝ ժամը 9.45էն յետոյ... այնպէս որ սքանչելի արդարացում մը ունիմ... Այսու հանդերձ երբ դուք պոռացիք թէ գաղտնիքներ ունինք ամէնքս ալ, խղճի խայթ մը ունեցայ եւ որոշեցի մտքիս վրայէն բեռ մը պակսեցնել...

Րէյմընտ ոտքի ելաւ ու խնդաց:

— Շատ խելացի բան ըրիք, ըսաւ Փուարօ, երբ գիտնամ թէ մէկը գաղտնիք մը ունի եւ ինծի չի յայտներ, կը սկսիմ կասկածիլ... շատ լաւ ըրիք...

— Ուրախ եմ որ այլեւս իմ վրաս չէք կասկածիր, ըսաւ քարտուղարը. երթամ...

— Ուրեմն այսպէս, գոչեցի երբ Րէյմընտ մեկնած էր:

— Այո, ըսաւ Փուարօ, եղածը ոչինչ բան մըն է, բայց եթէ անիկա գնդամուղի սրահը գտնուած չըլլար, ո՞վ գիտէ թերեւս... վերջի վերջոյ պատահած է որ մարդիկ ոճիր գործեն՝ հինգ հարիւր ոսկիէն շատ աւելի պակաս գումարներու համար... խնդիրը այն է որ դրամին քանակութենէն կախում ունի մարդոց անկումը... ամէն ինչ յարաբերական է, այնպէս չէ՞... ձեր մտքէն անցուցի՞ք, երբեք, սիրելի բարեկամս, որ տունը գտնուողներուն մեծ մասը Էքրոյտի մահէն կրնար նիւթապէս օգտուիլ — Տիկինը, Ֆլօրան, քարտուղարը, տանտիրուհին... բացի Հազարապետէն...

Այս վերջին անունը արտասանեց այնպիսի շեշտով մը, որ զարմանք պատճառեց ինծի:

— Չհասկցայ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք, ըսի:

— Ամբաստանեալներէս երկուքը ճշմարտութիւնը յայտնեցին...

— Կը կարծէ՞ք որ Հազարապետն ալ գաղտնի պահելիք բան մը ունի...

— Ինչ կը վերաբերի ձեր այդ ակնարկին, առածը կ'ըսէ թէ Անգլիացին միայն իր սէրն է որ ծածուկ կը պահէ... կը թուի թէ Հազարապետ Պլընթը շատ ալ վարպետ չէ բաներ գաղտնի պահելու արուեստին մէջ...

— Կէտ մը կայ որուն մասին շատ եզրակացութեան յանգեցանք կարծեմ...

— Այսի՞նքն...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Սուրիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 30 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3025

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՃԻՀԷՆՆԷՄԻՆ ՊՈՒՃԱԽԸ»

Յուսահատութեան կանչ մը, Մարսէյլէն, ինչպէս կարդացիք երէկ, լուրերու բաժնին մէջ։

Քառասուն ընտանիքներ պատրաստուեր են Հարաւ. Ամերիկա երթալու, Սէնթ-Անթուանի արուարձանէն։ Մեր թղթակիցը կը խօսէր Ուրուկուէյի մասին, բայց կը կարծենք թէ պիտի ըլլայ Փարակուէյ, դատելով այս առթիւ տրամադրուած դիւրութիւններէն։

Ուրուկուէյ ըլլայ թէ Փարակուէյ, տարբերութիւն չըներ։ Բուն հարցը այն է որ կը գտնուինք նոր եւ վարակիչ, անպարտկելի աղէտի մը առջեւ։

Շատ ճիշդ է պատկերացուցեր հայրենակից մը, խօսքն ուղղելով մեր թղթակցին.

— «Գրէ՛, բարեկամ, գրէ եւ բացատրէ ազգին մեծերուն թէ՝ պատառ մը հացի համար «ճիհէննէմին պուճախ»ը կ'երթանք ...»։

Իսկապէս։ Երեւակայեցէք անգամ մը,— Ուրուկուէյ, Փարակուէյ,— եւ հայ ժողովուրդ...

Շատոնց առիթ կ'ունենանք պարզելու թէ ի՛նչ կը ներկայացնեն այդ երկիրները, եւ մանաւանդ անոնց մասին տրուած հաւաստիքները,— «Ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայենք»։

Մեզմէ առաջ, տարագիր Ռուսերը շահագրգռուած էին այս հարցով, եւ քննիչ-պատուիրակներ ալ ղրկած էին, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար։

«Յառաջ»ի միջոցաւ կ'իմանաք այդ եզրակացութիւնը։ Մենք այսօր պիտի խօսինք երկիրէ երկիր բախտ փնտռելու արկածախնդրութեան մասին։

Արդարեւ, նոր եւ շատ աւելի կործանարար արկածախնդրութիւն մըն է որ կը կատարուի։ Եւ փորձառութիւնը կ'ըսէ թէ երբ կարաւան մը կը կազմուի այս կամ այն ուղղութեամբ, երբ առաջին «ուխտաւորներ»ը ճամբայ կ'իյնան, ետեւէն ուրիշներ ալ կը հասնին։

Այսպէս չեղա՞ւ վերջին 10–15 տարիներու ընթացքին։

Շատեր որ արեւելեան երկիրները ինկած էին, 1922ի արտագաղթին հետեւանքով, տեղն մը Թուրքիա վերադառնալու երազներ հիւսելէ վերջ, իրենց աչքերն ուղղեցին դէպի արեւմուտք, Ֆրանսա, եւ աւելի անդին, դէպի Ամերիկա։ Եւ որովհետեւ Հիւսիսային Ամերիկայի դուռները փակուած էին անողոք սակաչափով մը (քօթա), ուղղուեցան դէպի Հարաւ. Ամերիկա,— Արժանթին եւ Պրազիլիա։

Բոլորն ալ անելի՞ մատնուած էին։ Ո՛չ։ Գլխաւոր պատճառը՝ հոգեբանական էր։ Հազարաւորներ տեղափոխուեցան իրարու նայելով, իրար վարակելով, յափշտակուած՝ ակնախտիղ հեռանկարներէ։

— Եղբայր, այսինչը, այնինչը, երրորդը, չորրորդը Ֆրանսա գացին, օրական 25–30 ֆրանքին դրամ չեն ըսեր, մինչ մենք հոս կը փտինք...

Եթէ գացողը Սէօլէօզցի էր, ուրիշ Սէօլէօզցիներ հասան ետեւէն, եթէ Քղեցի՝ Քղեցիներ։ Եւ այսպէս շարունակ,— ազգական ազգականի, հայրենակից հայրենակցի, արհեստակից արհեստակցի ետեւէն։

Երեւութապէս հրապուրիչ էր պատկերը, իսկ իրականին մէջ Թուաբանական հաշիւ մը կը բաւէր լուսաբանելու շատ շատերը։

Մարդիկ չէին ուզեր ըմբռնել թէ օրական 25–30 ֆրանքը այն արժէքն ունի ինչ որ լիվան կամ տրախմին, այլ կը բազմապատկէին 3ով, 4ով կամ 5ով, եւ գումարը կը դառնար անդիմադրելի,— 60, 70, 120, 150 ...

Անգամ մը հրապուրուելէ յետոյ, դժուար էր համոզել թէ այստեղ ալ, այնտեղ ալ, պատառ մը հացի պայքար էր որ պիտի մղուէր, թէ շատ աւելի առողջ եւ տանելի է արեւելեան երկիրներու կեանքը, թէ մարդիկ աւելի շուտ կը մաշին արեւմտեան ճարտարագործական երկիրներու մէջ, թէ ինչպէս հազարներ կ'արձանագրեն իբրեւ աշխատանքի միս, տասնեակ հազարներ ալ փողոց կը նետեն, որ եւ է տագնապի պարագային։

Քանի քանի անգամ ազդարարուեցաւ, այս թերթին էջերէն եւ ուրիշներու բերնով.

— Մի՛ շարժիք ձեր տեղէն, նախընտրելի է Պուլկարիոյ, Յունաստանի կամ Սուրիոյ հաց-պանիրը, քան եւրոպական քաղաքներու հոտած «պիֆթէք»ը, այն ալ եթէ գտնէք ...

Եւ պատահեցաւ անխուսափելին։ Գործազրկութեան տագնապ՝ 1926–27ին։ Տասը առ հարիւրի օրէնք՝ 1932ին։ Նպաստի դադարում, նորանոր խստութիւններ՝ 1934–35ին։ Ու վերջապէս անտուգութիւն մը համատարած։

Առանց այս տագնապներուն ալ, գաղտնի՞ք է թէ հարիւրաւորներ կը խոստովանէին, մտերմաբար.

— Սխալ ըրինք այն տեղերը ձգելով եւ այս կողմերը գալով։ Հո՛ն ուրի՛շ էր կեանքը։ Օդ, արեւ, միջավայր։ Գոնէ տղաքը դպրոց կ'երթային եւ հայերէն կը սորվէին ...

Բայց ո՛ւշ էր արդէն։ Եւ հիմա հազարաւոր գլուխներ պատին կը զարնուին։ Անշուշտ ուրիշ հազարաւորներ ալ գոհ են, ժամանակին արթնցած եւ բանուորի տաժանակիր աշխատանքի փոխարէն սեփական գործեր ստեղծած ըլլալով։

Հիմա նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, Ֆրանսայէն դէպի Հարաւ. Ամերիկա, Ուրուկուէյ կամ Փարակուէյ։

Ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգի երկիրէ երկիր թափառելու, ցիրուցան կոտորակուելու այս բախտախաղը։

Դեռ պիտի բացատրենք թէ ի՛նչ կը սպասէ իրենց այնտեղ, «ճիհէննէմին պուճախ»ը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Բոլոր պետական վարժարանները կը փակուին

Նոր դէպքեր պատահեցան Եգիպտոսի մէջ, միշտ նախաձեռնութեամբ ուսանողներու։ Պետական բոլոր վարժարաններուն ուսանողները դասադուլ հռչակած ըլլալով, կառավարութիւնը որոշեց փակել զանոնք, ցորչափ կը շարունակուին խռովութիւնները։ Յունուար 28ին ուսանող մըն ալ սպաննուեցաւ Տամանհուրի մէջ։ Նոյն օրը առտուն կանուխէն նոր ցոյցեր կատարուեցան Գահիրէի մէջ։ Ցուցարարները յարձակեցան Ղպտիներու Արհեստից վարժարանին վրայ եւ քարկոծեցին ոստիկանները, որ ըստիպուեցան զէնք պարպել օդին մէջ։ Սակայն կարելի եղաւ հոգեհանգստեան արարողութիւններ կատարել եկեղեցիներու եւ սինակոկներու մէջ, Անգլիոյ Թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, աջակցութեամբ զօրքին։

Տամանհուրի մէջ, ամբոխը աւարի տուաւ ոստիկանական տեսուչին բնակարանը, քանդեց փողոցի լամբարներու ձողերը եւ այնպիսի բռնութիւններ գործեց որ առեւտրականները հարկադրուեցան փակել իրենց խանութները։

Գահիրէի մէջ ուսանողները կը շարունակեն դասադուլը։ Համալսարանը փակուած է։ Նախարարական տագնապը կը շարունակուի, որովհետեւ ոչ մէկ հոսանք կը յօժարի պատասխանատուութիւն ստանձնել, հաշտարար ելք մը գտնելու համար Անգլիոյ հետ։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին Թագաւորին եւ կուսակցապետներու միջեւ, բայց անհամաձայնութեան կէտերը շատ խոր են։ Ազգային ճակատը, որ իրականացած էր այնքան մեծ դժուարութիւններով, խախտած է արդէն։

Տամանհուրի խռովութեանց ընթացքին, վիրաւորուեցան բազմաթիւ մարդիկ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց շատ մը ցուցարարներ։ Զրոյցի մը համաձայն, ցուցարարները յաջողեր են կեցնել Գահիրէ-Աղեքսանդրիա ճեպընթացը։

Գահիրէի մէջ բանտարկուեցան 33 ուսանողները որոնք փորձեր էին կրակի տալ Արհեստից վարժարանին կառատները։

Երկու սենտիքաները վերջնապէս միացան

Յունուար 28ին, Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ անոր կարմիր թեւին՝ Իւնիթէռի վարչական խորհուրդները խառն ժողով գումարելով, վերջնապէս հաստատեցին ձուլումը։ Այս առթիւ ընտրուեցաւ առժամեայ վարիչ մարմին մը, երկու սենտիքաներու ներկայացուցիչներէն եւ որոշուեցաւ միացեալ ընդհ. ժողովը գումարել մարտ 2էն 5, Թուլուզի մէջ։ Համագումարը մանաւորապէս պիտի մշակէ Աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութեան կազմական կանոնագիրը եւ գործունէութեան ծրագիրը։

Այսպէս, ուրեմն, Ֆրանսան կ'ունենայ մէկ Արհեստակցական ընդհ. միութիւն։ Այս առթիւ գրած խմբագրականին մէջ, Լէօն Պլում կը բացագանչէ «Փօփիւլէռ»ի էջերէն.

— «Թագաւորը մեռաւ, կեցցէ՛ Թագաւորը։ Հին եւ փառաւոր Սէ-Ժէ-Թէն մեռաւ, կեցցէ՛ վերամիացեալ Սէ-Ժէ-Թէն (Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւն)»։

«Իւմանիթէ» եւս գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ միացումը։

*** Անցեալ սեպտեմբերին էր որ միացման սկզբունքը հաստատուելով, որոշուեցաւ խառն ժողով գումարել։ Այս առթիւ մշակուած էր սահմանափակ օրակարգ մը։ Այդ օրէն ի վեր աստիճանաբար կը ձուլուէին զանազան արհեստակցական միութիւններ։ Չորս ամսուան ընթացքին հազարաւոր սենտիքաներ միացան մէկ դրօշի տակ, հակառակ բազմազան խոչընդոտներու։ Մինչեւ այսօր ալ, դեռ չեն հարթուած բոլոր դժուարութիւնները, որնք աւելի շատ հոգեբանական հանգամանք ունին։ Բուն աշխատանքի դաշնակցութեան վարիչները մասնաւորապէս կը պնդեն որ կազմակերպութիւնը պահէ իր անկախութիւնը քաղաքական հոսանքներու հանդէպ։

Առջի օրուան ժողովին մէջ, երկու միութեանց գանձապահները ներկայացուցին հաշուական տեղեկագիրը, որուն համաձայն Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը 1935 դեկտեմբեր 31ին սնտուկին մէջ պատրաստ ունէր մէկ միլիոն 737,033 ֆրանք, իսկ Իւնիթէ-ռը՝ միայն 468,409 ֆրանք։

4,00,000 յուղարկաւոր, 150 վիրաւոր
7000 հոգի նուաղած մէկ մեռեալ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Անգլիոյ ծոր Թագաւորին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երեքշաբթի օր, մեծահանդէս արարողութիւններով։ Ներկայ էին հինգ օտար վեհապետներ, 17 իշխաններ, 60է աւելի նախարարներ եւ ուրիշ երեւելիներ։

Մօտ չորս միլիոն այր եւ կին կը հետեւէին յուղարկաւորութեան, հեռուէն կամ մօտէն։ Թերթերը կը գրեն թէ ոչ մէկ արարողութեան առթիւ այսքան խճողում պատահած էր Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ։ Անհամար բազմութիւններ իրար կը հրմշտկէին, տեսնելու համար դագաղը, որ դրուած էր թնդանօթի կառքի մը վրայ եւ լծուած՝ 147 նաւաստիներու։ Յուղարկաւորութեան թափորին գլուխը կը գտնուէր նոր Թագաւորը, Էտուըրտ Ը., ծովակալի համազգեստով։ Իրեն կը հետեւէին երեք եղբայրները, յետոյ օտար Թագաւորները, իշխանները, նախագահներն ու նախարարները։ Իւրաքանչիւր քայլին թնդանօթը կ'որոտար ցամաքէն եւ մարտանաւերէն։

Աւանդական արարողութիւններէն վերջ, որ կատարուեցան Ուէսթմինսթըրի մէջ, Թագաւորին մարմինը փոխադրուեցաւ Ուինտսորի դղեակը եւ թաղուեցաւ կարճ ծիսակատարութեամբ մը։ Էտուըրտ Ը. ափ մը հող նետեց հօրը դագաղին վրայ։ Իրեն հետեւեցան մայր Թագուհին եւ եղբայրները։

Արարողութեանց առթիւ առտուն կանուխէն շարժման մէջ դրուած էին հինգ հազար բժիշկներ, հիւանդապահներ եւ հիւանդատարներ, թափօրի ճամբուն վրայ։ Հարկ եղաւ խնամել մօտ եօթը հազար հանդիսատեսներ, որոնց մեծ մասը նուաղած կամ թեթեւ անհանգստութիւններ ունեցած էին։ Հիւանդանոց փոխադրուեցան 150 հոգի, աւելի կամ նուազ ծանր վիճակի մէջ, իսկ ծերունի մը յանկարծամահ եղաւ, հրմշտուքներու ընթացքին։

Առտուն կանուխէն, հազարաւոր քաղաքացիներ դիրք բռնած էին ճամբուն վրայ, հակառակ ցրտաշունչ եւ մռայլ օդին։ Ժամը 7.30ին անանցանելի դարձած էին մայրաքաղաքին գլխաւոր պողոտաները։

Տասնմէկ հազար ոստիկաններ եւ բազմաթիւ զինուորներ կը հսկէին

(Շար. ը կարգաց Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅԴ ԷՐ ՊԱԿԱՍ ...

Ապահովաբար այս մէկը ձեր միտքէն չէր անցներ։

Հեռաւոր Քալիֆորնիայէն հեղինակ մը, Մ. Գ. Ճիզմէճեան, 1935 մարտ 25ին խնդրագիր մը կ'ուղղէ Երեւանի Պետական Հրատարակչականին, առաջարկելով Հայաստանի մէջ ծախել իր գիրքը,— «Պատմութիւն Ամերիկահայ Քաղաքական կուսակցութեանց»։ (Ձեր տեսած)։

Եւ անհամբեր կը սպասէ պատասխանի։

1935 մայիս 17 թուակիր նամակով մը, պետական Հրատարակչականը իր «ոչ-կարեմք»ը կ'արտասանէ, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ,

— «*ՊԻՏԻ ՅԱՅՏՆԵՆՔ ՈՐ ԳՐՔԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱՐԲԱՌԻ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԶ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆ ՏԱՐ ՄԵՐ ՑԱՆՑԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՁԵՐ ԳԻՐՔԸ*»։

Ստորագրութիւնը՝ «Ընդբաժլար» Ա. Ռաստամեան, գործավար Ա. Յովէփեան։

Կարդալով այս պատասխանը, Մ. Գ. Ճիզմէճեան կը հարցնէ ապշահար, «*Պայքար*»ի էջերէն (12 յունուար 1936)։

— «Ինչո՞ւ այս ուղղագրութեան եւ կամ բարբառի տարբերութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ փակուին Հայաստանի դռները Սփիւռքի մէջ հրատարակուած գիրքերուն դէմ»։

Քանի մը «ինչու»ներ եւս շարելէ յետոյ, պարզամիտ հեղինակը հարց կուտայ.— «Հայաստանի առաջնորդները չե՞ն տեսներ այս վէրքը որ հետզհետէ անբուժելի կը դառնայ»։

Ու վերջապէս կը յանգի սրտառուչ եզրակացութեան մը.

— խառն յանձնաժողով մը կազմել Երեւանի մէջ, «երկու հատուածները ներկայացնող համախաւասար թուով հմուտ եւ լեզուագէտ մտաւորականներով, որպէսզի այս լեզուական եւ ուղղագրական հարցը միանգամ ընդ միշտ բանական ու խոհական կարգադրութեամբ մը լուծուի»։

Քիչ մըն ալ յառաջ երթալով, կը թելադրէ որ «Պայքար»ի խմբագրութիւնը «եւ կամ ռամկավար-ազատական կուսակցութիւնը» ստանձնէ նախաձեռնութիւնը։

Ջէ՞ք փորձուիր հարցնել, --Ա՛յ մարդ, ջաղացքէ՞ն կուգաս ...

Իսկապէս, Երեւանը ե՞րբ, ո՞ր կենսական հարցին առթիւ բանի տեղ դրաւ Արտասահմանը, անոր մտաւորականութիւնը եւ մանաւանդ սա «ռամկավար-ազատական կուսակցութիւնը», որպէսզի բարեհաճի լսել այս կոչը։

Մարդիկ անօթի ծարաւ, «հայմաքրոս» բազմութիւններու լեզուապատառ կանչերն անգամ չեն լսեր, ներս չեն առներ, ո՞ւր կը մնայ քու գիրքդ։

Ինչ կը վերաբերի լեզուական-ուղղագրական հարցին, չե՞ս տեսներ որ Պոլսեցի Զապէլ Եսայեանն ու Զանանը, Խարբերդցի Թոթովենցն ու Սեբաստացի Տիգրան Զաւէնն անգամ իրենց մայրենի բարբառը թանգարան ձգած, արեւելահայերէն, աւելի ճիշդ՝ բոլշեւիկերէ՛ն կը գրեն ...

Անո՛նք ալ սորվեցան դարաւոր «բանալ»ը վերածել «բացել»ի, «ծըննալ»ը՝ «ծնեց»ի, «խօսեցանք»ը «խօսեցինք»ի, «զբաղեցաւ»ը «զբաղուեց»ի եւայլն։

Գալով բառերուն, անոնք արդէն մրցումի ելած են միւսներուն հետ, որպէսզի ապացուցանեն թէ իրենք ալ բաւական «դիալեքտիկա» գիտեն։

Մանաւանդ որ, ի ծնէ տոգորուած են «մատերիալիստական տենդենց»ներով, թէեւ արտասահմանէն Երեւան իրենց «տրանսպորտ»ը կատարուած ըլլայ «կապիտալիստական ռէլսերի» վրայ։

ՎԱՀԷ

Հայ մը մահուան դատապարտուած

Անցեալ տարի, Հայ մը, Ֆիլիպէի մէջ, սպաննած էր իր կինը, սիրային պատճառներով։

Այժմ տեղի ունեցած է դատավարութիւնը, եւ սպանիչը՝ Սարգիս Թոռոսեան, մահուան դատապարտուած։

Դատը վերաքննելի է։

Իտալացիները կը շարունակեն յառաջանալ

Իտալական հրամանատարութեան վերջին զեկոյցը կը տեղեկացնէ թէ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի հարաւային ճակատին վրայ։ Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ նաեւ Մաքալէի շուրջը։ Հապէշները հրաժարած չեն դայն պաշարելու ծրագրէն, հակառակ վերջին պարտութեանց։ Հապէշական հրոսախումբեր կը շարունակեն գործել իտալական բանակին կռնակը, խզելու համար հաղորդակցութիւնները։

Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց սպարապետին, վերջին յաղթութեանց առթիւ, մասնաւորապէս շեշտելով թէ ձախողած է բանակին աջ թեւը պաշարելու փորձը, շնորհիւ ազգային եւ բնիկ զինուորներու քաջութեան։

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, կատաղի կռիւներ մղուած են Էրիթրէի ճակատին վրայ, տեւելով չորս օր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր դահլիճին կազմութիւնը դժուարութեանց կը հանդիպի, քանի որ ոչ մէկ հոսանք բացարձակ մեծամասնութիւն կը վայելէ։ Վերջնական տեղեկագրին համաձայն, ազատականները (վենիզէլոսեան) շահած են 127 աթոռ, 300ի վրայ։ Յետոյ կուգայ նախկին վարչապետ Ցալտարիսի խմբակը (69 աթոռ) եւ երրորդ՝ Զօր. Քոնտիլիսի խմբակը (63)։ Վենիզէլոս քաղաքական կեանքէ քաշուած եւ փախստական ըլլալով, իր կուսակցութիւնը կը վարէ Սոֆուլիս։ Կը կարծուի թէ այս վերջինը պիտի փորձէ խառն դահլիճ մը կազմել։ Իրեն աջակցելու յօժար կ'երեւայ Ցալտարիս, իսկ Զօր. Քոնտիլիս բացասական դիրք բռնած է։

ԻՏԸՆ ԵՒ ՖԼԱՆՏԷՆ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները, 90 վայրկեան խորհրդակցեցան Լոնտոնի մէջ, միացեալ ճակատ կազմելու համար Գերմանիոյ նոր գործունէութեան դէմ, որ կը ձգտի վերազինել Հռենոսի ապազինեալ շրջանը։ Ճակատին մաս պիտի կազմէ նաեւ Պելժիա։

ՌՈՒՍ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ մը, Ալեքսանդր Զուպքով, որ 1927ին յաջողած էր ամուսնանալ Վիլհէլմ Բ.ի քրոջը հետ եւ յետոյ բաժնուած, մեռաւ 35 տարեկան հասակին մէջ։ Նախապէս իր ապրուստը կը ճարէր աման լուալով Փարիզի մէջ, երբ յաջողեցաւ գրաւել Վիլհէլմ Բ.ի քրոջը սիրտը։ Այն ատեն 27 տարեկան էր, իսկ հարսնցուն՝ 61։ Մեղրալուսինը տեւեց երեք ամիս, եւ իշխանուհին գոհ կ'երեւար, երբ տեսաւ որ «գլխաւորը» իր դրամները քաշելով, կ'երթայ կը մսխէ Պերլինի զբօսավայրերուն մէջ։ Այդ առթիւ տղան սկսաւ սիրել գինետան մը սպասուհին, յետոյ իշխանուհին սնանկացաւ եւ իր գոյքերը աճուրդով ծախուեցան։ Հետեւանքը՝ ամուսնալուծում։ Իշխանուհին ալ մեռաւ հիւանդանոցի մը անկիւնը, 1929ին։

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ որ ցամաք ելլեն Ուրուկուէյի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան անդամները։ (Բոլորն ալ ճամբուած են դէպի Մոսկուա)։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1935ԻՆ

Գ.— ՓՈՔՐ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միջազգային գործօն դեր կը խա-ղան Փոքր Համաձայնութեան ան-դամները,— Չեխօսլովակիան, Ռու-մանիան եւ Եուկոսլավիան:

Այս պետութիւնները ոչ միայն կը հետապնդեն Ազգերու Դաշնակցու-թեան միջոցով ներդաշնակ քաղաքա-կանութիւն, այլ եւ միջպետական շա-հեր:

Ճիշդ է որ այս երկու երկիրներու պետական-վարչական կառուցուած-քը իրարմէ շատ կը տարբերի: Ժո-ղովրդավար-հանրապետական երկիր է Չեխօսլովակիան, միապետական-սահմանադրական երկիրներ են Ռու-մանիան եւ Եուկոսլավիան: Սակայն այս պարագան որ եւ է կերպ տակա-ւին չէ անդրադարձած իրենց բարե-կամական յարաբերութեանց վրայ:

Ի՞նչ է պատկերը այս երկիրներուն եւ ի՞նչ քաղաքական ազդեցութիւն-ներ երեւան կուգան հոն: Թուենք քա-նի մը բառերով:

Չեխօսլովակիան, 19 մայիս 1935ի ընտրութեան ատեն զգաց ֆաշական շօշափելի վտանգի մը ներկայութիւ-նը: Ազգայնական Հայնլայնի կու-սակցութեան յաղթանակը գերման ազգաբնակութեան մէջ, տասը անա-ռարկելի ապացոյցներէն մէկն էր:

Սակայն, ատիկա պատճառ մը չէր որ Մոսկուայի եւ Փրակայի յարաբե-րութիւնները ցրտանան եւ փոխա-դարձ օգնութեան դաշինքը մեռած տառ մնայ: Ընդհակառակն, երկու երկիրներու բարեկամական կապերը սկսան աւելի սերտանալ: Պէնէս,— այժմ նախագահ Չեխօսլովակիոյ Հանրապետութեան — իբրեւ վարիչը տասնեակ տարիներէ ի վեր իր երկրի արտաքին քաղաքականութեան եւ իբ-րեւ մէկը եւրոպական նրբամիտ դի-ւանագէտներէն, շատոնց նախատե-սած էր հիթլէրական վտանգի ծան-րութիւնը եւ ըստ այնմ դասաւորած իր քաղաքական առաջադրութիւննե-րը: Իր ճամբորդութիւնը դէպի Մոս-կուա (8—16 Յունիս) եւ խորհրդային զինուորական առաքելութեան մը ժա-մանումը Փրակա (12 օգոստ.), յատ-կանշական երեւոյթներ են այդ եր-կիրներու քաղաքական ճակատագրի տեսակէտէն:

Տարբեր է կացութիւնը Ռումանիոյ մէջ: Հոն ներքին կեանքը փոթոր-կուած է իրերամերժ տարրերու պատ-ճառով: Կուսակցական բազմաթիւ հո-սանքներ ու աղանդներ զիրար կը խա-չաձեւեն: Վերջերս միտքերը ասոր-ճանապար բեւեռացնելով կը դիմեն դէպի երկու քաղքենի ուժեղ կուսակ-ցութիւններ — ազատականներ եւ ազ-գային-ցառանիստներ:

Այս երկու կուսակցութիւններն ալ իրենց հերթին պառակտած են: Ազա-տական կուսակցութեան երկու ղեկա-վարները,— Վէնթիլա Պրաթիանու եւ Ժ. Թաթարէսքու իրարու դէմ դիմաց ելած են: Վէճի գլխաւոր պատճառն եղած է իշխանութեան հարցը: Տիւ-քայի սպանութենէն յետոյ Կարոլ Թագաւորը վարչապետութեան կը կո-չէ Թաթարէսքին, փոխանակ Պրա-թիանուի որ կուսակցութեան նախա-գահն էր: Այս գետնի վրայ վէճը խո-րանալով կը սկսի ծաւալիլ եւ գաղա-փարական կերպարանք ստանալ: Թա-թարէսքին կը նկատուի բացարձակ միապետութեան կողմնակից, իսկ Պրաթիանուն պաշտպան՝ սահմանա-դրական կարգերու:

Նոյնն էր պատկերը ազգային-ցա-ռանիստ կուսակցութեան: Նախկին վարչապետ Վայտան, փոքրամասնու-թեան մը գլուխն անցած կը բաժնուի իր կուսակցութենէն եւ իր պահանջնե-րը,— մասնաւոր ծրագրի մը մէջ — կը ձեւակերպէ այսպէս.— Գիւղա-ցիական պետութիւն համագործակ-ցական հիմերու վրայ: — Պայքար ազգային փոքրամասնութեանց դէմ, որ «Ռումանացիներու հացը կը խը-լեն»:

Պէտք է ըսել որ այս պառակտում-ները, թէ մէկ եւ թէ միւս կուսակ-ցութեան խոշոր եւ անդարմանելի վը-նասներ չկրցան հասցնել եւ, ընդ-հակառակն, նպաստեցին գաղափարա-կան եւ կազմակերպական առողջաց-ման:

Այս երկու կուսակցութեանց ներ-քին եւ արտաքին պայքարներու կող-քին, սկսան ծնունդ առնել ֆաշական դիմագիծով այլազան կազմակերպու-թիւններ, աւելի կամ նուազ հետե-ւորդներով: Այդ կազմակերպութիւն-ներն են,— Ջէլէ Կոտրանուի ղեկավա-րութեամբ Երկաթեայ Պահակները, Օքթավիան Կոկայի Ազգային Հողա-գործական Միութիւնը, Փրոֆ. Քիւ-զայի Ազգային-Քրիստոնէական պաշտպանութեան լիկան, Ժորժ Պրա-թիանուի Երիտասարդ Ազատականնե-րու խմբակը եւ Վայտայի «Ռումէն ճակատ»ականները:

Ռումանիոյ բոլոր մեծ ու փոքր կազմակերպութիւնները, իբրեւ նշա-նաբան եւ իրենց ծրագրի էական մաս, լայն տեղ կուտան գիւղացիական շա-հերու պաշտպանութեան, ինչ որ ա-պացոյց է թէ Ռումանիոյ մայր երա-կը կը կազմեն երկրագործները:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Ռումանիան կը հետեւի ֆրանսական ուղղութեան եւ ազդեցութեան: Թի-թուլէսքօն՝ թէպէտ ծայրայեղ աջա-կողմեան տարրերու ներկայացուցիչ, սակայն կը գործէ Ազգերու Դաշնակ-ցութեան ուխտի տրամադրութեանց համաձայն, ակներեւ ձեռնհասու-թեամբ եւ ճարպիկութեամբ:

Փոքր Համաձայնութեան երրորդ անդամի,— Եուկոսլավիոյ կացու-թիւնը աւելի քան մտահոգիչ է, մա-նաւանդ միապետի սպանութենէն վերջ:

1929 յունուար 6ի դժբախտ թագա-ւորի հաստատած մենատիրութիւնը ուժեղ ցնցումներու կ'ենթարկուի 1935 մայիս 5ի ընտրութեան ատեն: Յունիս 20ի Եէվթիչի հրաժարումէն յետոյ, Սթոյատինովիչի կառավա-րութիւնը կը ջանայ առանց Քորո-շէցի՝ սլովէն-ժողովրդական կու-սակցութեան պետ եւ Սպահոյի՝ իս-լամ խմբակցութեան ղեկավար — համաձայնութիւնն ու աջակցութիւ-նը:

Այս երկրի ներքին կեանքը ան-հանգիստ է մեծ մասամբ աշխարհա-կալ մեծ պետութեանց դրդումով: Ֆրանսական ազդեցութիւնը, որ ա-ւանդաբար ուժեղ էր այս երկրի մէջ, սկսած է աստիճանաբար թուլնալ: Գերմանիան ճիգեր կ'ընէ Պելկրատը առնել իր ազդեցութեան տակ: Անգ-լիան, Պալքաններու մէջ գերակշռու-թիւն ձեռք բերելով, կը սկսի Սեր-պիոյ մէջ տարածել իր շօշափուկնե-րը: Իսկ Իտալիան կը քաջալերէ ազգ. փոքրամասնութեանց անկախութեան տենչերը եւ կը հովանաւորէ, այլա-զան ձեւերով, անոնց ղեկավարները: Աւստրիան եւ Հունգարիան յենած սերպ-խրուաթ մշտավառ պայքարի սուր կացութեան, կ'ուզեն եւս առա-ւել խորացնել այդ վէրքը եւ եուկոս-լավական հողամասեր ապահովել ... Մեծ ու սահմանակից պետութեանց հակամարտ շահերու վտանգաւոր շու-կայ մըն է դարձած Եուկոսլավիան, որուն ներքին միջցեղային միութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը դժուար է պահել:

Ի՞նչ վախճան կրնան ունենալ եւ դէպքերու զարգացումը մինչեւ ո՞ւր կարող է առաջնորդել: Պակաս չեն մարդիկ, որ զանազան գուշակութիւն-ներ կ'ընեն: Բայց ամէնէն բանաւորը կը թուի ձախակողմեան տարրերու բերած լուծումը: 1909ին, Թիֆլիսի մէջ, սերպ սոց. դեմոկրատ կուսակ-ցութիւնը Քրիսթանի եւ Լէժէթրովի-չի բերնով այսպէս կը բանաձեւէր.— Համադաշնակցական հիմերու վրայ՝ եուկոսլաւ ազգերու միութիւն:

1935ին, դարձեալ նոյն տեսակէտն է որ կը պաշտպանեն եւ դէպքերու ընթացքը կարծես իրաւունք կուտայ:

Այս կապակցութեամբ, անհրա-ժեշտ է ընորոշել նաեւ Պալքանեան Համաձայնութիւնը, քանի որ Փոքր Համաձայնութեան անդամներէն ո-մանք անդամ են եւ այդ խմբակցու-թեան:

Պալքանեան Համաձայնութիւնը մերձեցման եւ համագործակցութեան փորձերէն մէկը պէտք է նկատել պալ-քանեան ժողովուրդներու:

Անշուշտ, եթէ այս խմբակցութիւ-նը արդար հիմերու վրայ կարողա-նար փոխադարձ անվստահութեան մթնոլորտը փարատել, հասած պի-տի ըլլար որոշ չափով իր նպատա-կին: Սակայն, ընդհակառակն, կն-ճիռներ հարթելու փոխարէն, հար-ցերուն աւելի սուր ընոյթ տուաւ:

Պուլկարիան միշտ դուրս մնաց այդ խմբակցութենէն, երբ տեսաւ որ իր նուազագոյն պահանջներն անգամ ի վիճակի չեն գոհացնելու: Սերպիոյ հետ մերձեցման տրամադրութեանց Սօֆիան պատասխանեց գնդ. Վոլչեւի դատապարտութեամբ եւ մակեդոնա-կան կազմակերպութեան յայտնի պա-րագլուխ Իվան Միխայլովի հալա-ծանքով: Միայն Պուլկարիոյ դուրս մնալը Պալքանեան Համաձայնութե-նէն, բաւական է զայն անզօրութեան դատապարտելու:

Մեծ դեր պիտի չկարողանայ խա-ղալ նաեւ Յունաստանը, իր ներքին տագնապալից կացութեան պատճա-ռաւ: Նոյ. 3ի հանրաքուէէն եւ նոյ. 29ի միապետութեան հաստատումէն յետոյ, ուժիմի ցաւագին տագնապը կարելի չէ սպառած նկատել: Անա-կնկալներ միշտ կրնան պատահիլ:

Պալքանեան Համաձայնութեան ա-մէնէն շարժուն անդամներէն մէկն է Թուրքիան, որու մասին հոս չպիտի ուզէինք ծանրանալ, քանի որ «Ցառա-ջ»ի մէջ կը ներկայացուի Թուրքիան, իր բոլոր երեւէյթներուն մէջ:

Արդ, ինչպէս կը տեսնէք, թէ Փո-քր եւ թէ Պալքանեան Համաձայնու-թիւնները, խաղաղութեան եւ իրերա-հասկացողութեան փխրուն ամրոցներ են, իբրեւ այս տխուր կացութեան մէջ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ

ԴԱՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

=o·o=

Ցունուար 23ին շարունակուեցաւ ծանօթ մահափորձին դատավարու-թիւնը, Էնկիւրիի եղեռնադատ ատեա-նին առջեւ: Այս առթիւ Պոլսոյ թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ ման-րամասնութիւնները.—

Ընդհ. դատախազ Պաշա Արըդան ըսաւ. «Անցեալ նիստին առած էի թղ-թածրարը, քննելու համար թէ հարկ կա՞յ ընդարձակելու քննութիւնը: Այս առթիւ ստացայ Անգարայի կուսակալ Նէվզատ Թանտօղան ստորագրու-թեամբ նամակ մը որ կը խօսի մինչեւ հիմա չարձանագրուած դէպքի մը մասին»:

Ընդհ. դատախազը նոյնութեամբ կարդաց նամակը, որ կ'ըսէր ի մէջ այլոց. «Ամբաստանեալ Աղիզ եւ ըն-կերները եկան հոկտեմբեր 2ին, ուշ ատեն: Ալի Սայիպն ալ յաջորդ օրը Անգարա հասաւ Տաւրոսի ճեպընթացով եւ ըսաւ թէ կ'ուզէ ընդունուիլ Աթա-թիւրքէն կողմէ: Իրապէս ալ նոյն գի-շերը ընդունուեցաւ»:

Կուսակալ Նէվզատ չի գիտեր թէ ինչ տեսակցութիւն տեղի ունեցաւ այդ օրը. միայն յաջորդ առաւօտ ընդ-հանուր ապահովութեան տնօրէն Շիւքրիւ իրեն հեռաձայնով կը հաղոր-դէ թէ Ալի Սայիպ Աթաթիւրքէն խնդ-րած է որ Աղիզ իրեն յանձնուի, աւել-ցնելով որ այս պարագային պիտի կա-րենայ խօսեցնել տալ զայն: Աթա-թիւրքն ալ արտօներ է:

Ցիշելէ յետոյ այս պատմութիւնը, կուսակալը կ'ըսէ թէ ինք Աղիզը ըն-դունեց իբրեւ խոստովանութիւն ը-րած մէկը եւ այլ եւս պէտք չտեսաւ անոր եւ Ալի Սայիպի տեսակցութեան, մինչեւ որ ներքին գործավարը հակա-ռակ հրաման մը չտար:

Նամակը կարդալէ յետոյ, ընդհա-նուր դատախազը ըսաւ. — «Մեծ դա-տաւորներ, նամակին ամփոփումը աս է. — Երբ ամբաստանեալները փո-խադրող շոգեկառքը կ'անցնի Աստանա-յէն, Ալի Սայիպ կը ցատկէ Տաւրոսի ճեպընթացը: Ամբաստանեալները ե-րեկոյեան կը հասնին Անգարա, Ալի Սա-յիպն ալ կը ժամանէ յաջորդ առաւօտ եւ կ'ընդունուի Աթաթիւրքէն կող-մէ: Կը խնդրէ որ Աղիզը իրեն յանձ-նուի իբրեւ իր մարդը, աւելցնելով որ ճիշդ ոստիկանական պաշտօնեայի մը նման պիտի քննէ եւ երեւան հանէ գոր-ծը»:

Ընդհ. դատախազը աւելցուց թէ ար-դարութիւնը կը պահանջէ գիտնալ ունկնդրութեան ընթացքին ամբաս-տանեալ Ալի Սայիպի ցոյց տուած վի-ճակը եւ տպաւորութիւնը: Եթէ դա-տարանը այս մասին գիր մը գրէ, ընդ-հանուր դատախազութիւնը հարկ ե-ղածը պիտի ընէ դատական գործա-վարութեան միջոցաւ եւ արդիւնքը պիտի հաղորդէ դատարանին:

Ասոր վրայ Ալի Սայիպի փաստա-բան Համիտ Շէվքէթ ըսաւ. —«Ընդհ. դատախազութիւնը կրկին անգամ աչ-քէ անցընել ուզեց դատական թղթա-ծրարը: Կը խորհէի որ նախապէս աչ-քէ խուսափած իրողութիւններ կամ մութ մնացած անցքեր երեւան պի-տի հանէ: Ցարդեւի Արըդան կ'ըսէ. «Թղթածրարը քննած ատեն աս ի-մաստով նամակ մը ստացայ»: Կը նշա-նակէ թէ կը կարծէ որ նոր ապացոյց-ներ գտած է: Եւ արդէն, այդ իսկ էր պատճառը որ դատավարութիւնը յե-տաձգուեցաւ: Հետեւաբար, ներկայ պայմաններուն մէջ ալ որ եւ է պատ-ճառ չեմ գտներ դատավարութիւնը դանդաղեցնելու: Ասիկա կարեւորու-թեամբ դիտել կուտամ: Ցանցանքի ընոյթը ամբաստանագրին ու որոշմնա-գրին մէջ բացատրուած է: Նէվզատ Թանտօղանի նամակը, որուն պարու-նակութիւնը կասկած չկայ թէ իրա-կանութիւն է, դատին հանգամանքը փոխելու որ եւ է հանգամանք չունի:

Ընդհ. դատախազութիւնը մեզ հոս բերաւ ամէնէն նուիրական գոյու-թեան մը դէմ դաւադրողի ամբաստա-նութեամբ: Եւ ուզեց որ օրէնքին 168րդ յօդուածին համաձայն դատ-ուինք: Մենք պիտի պաշտպանենք մեզ, մինչեւ որ դատարանը ետ կե-նայ այդ յօդուածին տրամադրութիւ-նէն: Միւս կողմէ ընդհանուր դատա-խազը պէտք է ապացոյցներ փնտռէ, մեզ նետելու համար 168րդ յօդուածի գիրկը: Ցետոյ օրինական խոշոր սը-խալ մը գործուած է իրենց կողմէ: Ընդհ. դատախազութիւնը կողմ մըն է, եւ պաշտօն ունի նախնական քն-նութիւնը կատարելու: Երբ ատեան կը ներկայանանք, ոչ մէկ առանձնա-շնորհ աւելի կրնայ ունենալ ան: Հե-տեւաբար, իրենց առաջարկը օրինա-գրքին մէջ տեղ չունեցող բան մըն է: Մենք պատրաստ ենք ապացոյցներու ենթադրած տրամադրութեան, բայց օրէնքի ճամբով»:

Անմիջապէս վերջ խօսք առաւ Պա-հա Արըդան, եւ անդրադառնալով նա-մակի պարունակութեան, բացատրեց թէ ան նոր ապացոյցներ կը բերէ, եւ թէ օրէնքը չարգիլեր այդ կարգի ա-ռաջարկ մը: Երկրորդ, ամբաստան-եալները կ'ըսեն թէ իբրեւ հրոսակ բերուած են դատարան: Դատարանը գիտէ որ այս նամակը մեր միակ փաստը չէ: Մենք խնդիրը պիտի քն-նենք բոլոր կողմերով, ապացոյցնե-րով ու պիտի յանգինք որոշման մը: Երրորդ, հարկ կը տեսնեմ շեշտել թէ ընդհ. դատախազ մը եւ ամբաստան-եալի մը փաստաբանը տարբեր բա-ներ են եւ թէ ընդհ. դատախազ մը պետութեան ներկայացուցիչն է»:

Նախագահը հարցուց Ալի Սայիպի թէ ըսելիք մը ունի՞:

Ալի Սայիպ.— Խնդիրը լաւ չէ բա-ցատրուած, եթէ կ'արտօնէք, ծայրէն պատմեմ: Ու շարունակեց.

— Երբ խուզարկուեցաւ ագարակս, Աթաթիւրքին եւ ներքին գործավարին հեռագրեցի: Ստացած պատասխան-ներս թղթածրարի մէջ են: Պատաս-խաններուն մէջ արձանագրուած է թէ խնդրին քննութիւնները ինծի պէտք էր տրուէր, մինչդեռ սխալ գործուած է: Լսեցի թէ Նահես «Անտրինի մէջ եթէ ձերբակալուինք, Ալի Սայիպ մեզ պի-տի ազատէ» ըսած է: Եթէ ինծի յանձ-նուէր խնդրին քննութիւնը, զանոնք ձերբակալել պիտի տայի ագարակիս մէջ եւ դաւադրութիւնը երեւան պի-տի բերէի:

Ալի Սայիպ յետոյ աւելցուց.

— Ազգ. Ժողովը հոկտ. 1ին բաց-ուեցաւ: Ես երեքին ճամբայ ելայ: Եր-րորդ օրը, առաւօտուն, երբ հոս հա-սայ, երեսփոխան բարեկամներէս մէ-կուն հետ տեսնուեցայ: Ետքը այցե-լեցի կուսակալին: Նէվզատ հին բա-րեկամս է: Իրեն իմացուցի գալս: Եւ Համբ. նախագահութեան ատա նապահին հետաձայնեցի թէ կ'ու ներկայանալ Աթաթիւրքին եւ հա բուրել ձեռքը: Նոյն իրիկուն ընդ ունեցայ Աթաթիւրքէն: Հոն էին Ֆէթ Արըդան, Նուրի Ծօնքէր եւ Զ Ալի Հիքմէթ:

Ալի Սայիպ աւելցուց որ, դրութեան լրանալէն քիչ մը Աթաթիւրք ըսած է իրեն.

— Ի՞նչ գործ է այս, անցած

— Դուն ողջ եղիր, պատասխա է Ալի Սայիպ, եւ շնորհակալութ յայտներ է Աթաթիւրքի հետա համար:

Երբ հանրապետութեան նախա հը ըսած է թէ ինք (Ալի Սայիպ) տարելու է քննութիւնը, Ալի Ս պատասխանած է թէ կրնար գոր րեւան հանել, եթէ իբրեւ ոստիկ կան պաշտօնեայ գործէր, իրեն ունենալով երկու ոստիկանական ծակալներ:

— Այդ կարելիութիւնը կայ, ցուցած է Աթաթիւրք, եւ ունկնդ թեան ներկայ եղողներէն մէկուն դելով խօսքը՝ աւելցուցած է.

— Դուն հաւանական կը դանե՞ս Ալի Սայիպ միացած ըլլայ Չէրքէ Էթէմի:

Ալի Սայիպ պատասխանելով նա դահին հարցումներուն, ըսաւ թէ սակալ Թանտօղանի հետ քանի մը գամ շփում ունեցած է թէեւ, այս մասին որ եւ է խօսք չէ անց

Երբ պատճառը հարցուց նախա հը, Ալի Սայիպ ըսաւ.

— Նէվզատ Թանտօղան մեր տեսակցութեան ըսաւ թէ խնդիր քըն է որ կը քննէ եւ թէ այդ եթէ բան մը ըլլայ, պիտի յայ Երկրորդ տեսակցութեան ընթ սակայն, աւելցուց թէ անկողմ չպիտի կարենայ ըլլալ եւ թէ խ արձագանգ գտած էր դատար մէջ:

Այս կերպով ինծի դէմ հաս տեղծուեցաւ ու ես խնդիրը այդ րուն վրայ ձգեցի:

Ալի Սայիպէն վերջ խօսք առա փաստաբանը եւ հարցուց թէ ըն դատախազը կը պնդէ՞ տակաւին պահանջին վրայ:

Պաշա Արըդան ըսաւ թէ կ ճիշդ ըլլալ պատմուած բաները, ինք կը գտնուի խոշոր հարցումի առջեւ: «Պէտք է մտքէս ջնջեմ հարցականը», աւելցուց:

Ամբաստանեալին փաստաբ յայտնեց թէ պէտք է որոշ ըլլ եւ է առաջարկի դրդապատճառ Ընդհ. դատախազը կրնա՞յ ըսել յայտարարութիւնը կարեւոր է, վկաները կանչեցէք»: Ցարդեւի Ա դան այսպէս չըսեր, այլ կը պնդէ իր մտքին մէջ շփոթութիւն (Այս խօսքերուն վրայ սրահին խօսակցութիւններ սկսան ու խնդ բարձրացաւ: Նախագահը, ունկնդ ները լռութեան հրաւիրեց, աւելցն լով որ եթէ շարունակուի աղմուկ պիտի ստիպուի պարպել դահլ

Ալի Սայիպ կրկին խօսք առա ըսաւ.

— Եթէ ամբողջ աշխարհի կա ծը իմ վրայ հրաւիրած իսկ ըլլ կայ մէկը որ բացառութիւն կը կ մէ: Ան երբեք չէ կասկածած իմ սիս: Այս մեծ անձնաւորութիւնը Թաթիւրքն է: Հարցուցէք, ու պի տեսնէք թէ վստահութիւն ունի:

Այս խօսքերէն վերջ կարդացուե ցան Ալի Սայիպի հեռագիրներ

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Մինչդեռ ան մեր սեփական հոգե-կան վիճակն է որ անոր բաղկացուցիչ տարրերէն կը ստեղծէ զայն: Եւ որ-քան պիտի փափաքէինք մենք որ այդ վիճակը յաւիտենական: Եթէ կարե-նայինք իշխանութիւնն ունենալ զայն յաւերժացնելու եւ յաւիտենականա-ցնելու, անշուշտ որ երջանիկ պիտի ըլլայինք: Սակայն, պահ մըն է ան, վայրկեան մը որ եթէ յաւիտենանար, միօրինակ պիտի դառնար, պիտի հին-նար, սովորական դառնար ու պիտի չկրնար ապահովել երջանկութիւնը: Մեր ներքին ուժին տրուած է զայն վերակենդանացնել ու ապրիլ կեան-քի մէջ մեր ամէն մէկ քայլին:

Իմ հոգիս այսօր կը լողայ արդէն բարերար ու խաղաղ քաղցրութեան մը մէջ:

Հաֆըզն ըսաւ.— «Սէրէն կ'երկրամ մինչ մարդիկ իմաստուն կ'անուանեն զիս»:

Դուրսի աղօտ լոյսը կը տանջէ զիս: Դեռ աստւոտ չէ: Մինչ դուն ուղեղիս մէջ լայն մը բազմած՝ կամակոր, քու սիրուն ժպիտովդ հոգիս կը լուսաւո-րես: Խօսք՝, խզած սա առեղծուած լռութիւնդ: Պարզկայ լուսնակ գիշե-րը մերն է ահա: Օ՜, ինչքա՛ն կը սի-րեմ լուսնակ գիշերը՝ կարծես երազ-ներով օծուն ըլլար:

Իւրաքանչիւր անգամ որ առանձին եղեր եմ, լուսնակ գիշերով, բնու-թեան հետ գիրկ գրկի, միշտ ալ ա-նոր տիրանալու խելայար ու ան-զուսպ տենչ մը ունեցեր է կուրծքս: Եւ ամէն անգամ ալ տխուր վիշտ մը համակեր է զիս՝ անբուժելի, երբ հա-մոզուեր եմ, քիչ յետոյ, որ անկա-րող եմ զայն ունենալու: (Միտքս ա-ւելի դիւրութեամբ կը սաւառնի խոր-հուրդներու ոլորտին մէջ, քան մար-մինս որ անընդունակ է զայն ընդգր-կելու): Ու մնացեր եմ խռով ու հո-գեբեկ: Ու քիչ առ քիչ, անզգալի, ամէն օր իմ մէջս յեղաշրջուեր, զարգացեր, ծաւալեր է ան, ինչպէս կը յեղաշրջուի ու կը հասնի հասու-նութեան բնութեան մէջ ապրող ա-մէն կեանք:Ամբերը է ամբողջ հոգիս, թրծեր է իր մագնիսական հնոցին մէջ, միեւնոյն ատեն յայտնելով նոր-նոր երազներ: Եւ ամէն անգամ ալ այդ նուիրաբերումը մաշում մըն է եղեր որբացած՝ հոգւոյս համար: Խանդաղատանքով եմ փարեր իր փէ-շերուն, կամեցեր եմ զայն իր ամ-բողջութեամբ շղթայափակել մէջս: Սակայն, առօրեայ հոգերն ու պա-հանջները կաշկանդեր են մարմինս ու ձեռքերս: Այսպէս, քանի՛-քա-նի տարիներ չկրցեր եմ՝ առանց կարենալ լրջօրէն մտածելու այդ մա-սին: Նոյն իսկ բջիջներս իրենց բնա-խօսական գործունէութիւնը մոռցեր վատասերեր են. սովորութիւնս կոր-սնցուցեր եմ: Բայց այդ խուլ պայ-քարի ընթացքին ի՜նչ տագնապներէ չէ անցեր հոգիս: Նորակառոյց շէնքի մը պէս լքեցի զայն երկար ժամանակ (եւ դեռ այսօր ալ), կղզիացած՝ ամա-յի լերան մը գագաթին, մէս մինակ, սարսուռ: Եւ երբ ճամբուս ընթաց-քին, առօրեայ գրաղումներուս մէջ, կաշկանդիչ ու խճողուն, դէմքս դար-ձուցեր հեռուէն իրեն նայիլ եմ ու-զեր, քայլերս ըմբոստացեր, ծուն-կերս կ'ծոտեր են եւ ուղեր են վերա-դառնալ այդ չաղփաղփուն հեռանկա-րին, խօլ ցնկութիւններով եւ թռ-չունիս սլացքով ճախրելու ու պահ մը եւս թեւելու համար իր քիւերուն վը-րայ: Այդ ակամայ հոգեփոխումը, աննշմարելի՝ երեւոյթով, յամրա-քայլ, հոգւոյս ջինջ ու թափանցիկ բիւրեղն է պղտորեր: Եղեր են պա-հեր, երբ ունեցեր եմ այն յոռետես տպաւորութիւնը՝ թէ այլ եւս ան պի-տի դուրս հոսի հոգիէս, խառնած ու պղպջալով (ինչպէս կարմիր արեան մը որ դուրս կը ցատկէ կտրուած ե-րակէն) ու հեռանայ երթայ:

Ի՜նչ ապարդիւն ու անիմաստ պայ-քարներու մէջ չենք մաշեցներ, եր-բեմն, մեր սքանչելի երիտասարդու-թիւնը՝ անգիտակցաբար, յաճախ: Բայց, հարկադրութիւ՞նը: Ի՜նչ զա-րուններ չեկան չանցան՝ հովի մը պէս, որոնց ինքնութիւնը հազիւ թէ կրցայ ճանչնալ՝ մաքի զօրութեամբ: Բքարեր ձմեռնամուտ մը ըլլային կար-ծես: Ու անցեալի այդ զան յիշատա-կը գիտապատ կ'ընէ զիս այսօր:Խոր-հրդաւոր ու անվերծանելի ստուերի պէս փռուած մեզմ անցեալիս օրե-րուն վրայ: Այսուհանդերձ, չեմ կը-նար բաժնուիլ իրմէ: Անտեսանելի ու զօրաւոր կապ մը զիս յարաբերու-թեան մէջ կը դնէ իր հետ:

Գաւառի զաւակ, ծնած՝ բլուրներու կողին տարածուած խոշոր գիւղաքա-ղաքի մը մէջ, շրջապատուած լեռնա-նման բլուրներով, առջեւը՝ ընդար-ձակ դաշտ մը, որուն պորտին գետա-կը իր օձաձապուկ իրանը կը պառ-կեցնէ ու ծառերու եւ այգիներու մէ-ջէն սողոսկելով կ'իյնայ ձորերու գոգը, երթալ՝ ձեռք-ձեռքի տալու համար բարկաձայթ ու շառաչուն խո-շոր Ալիսին հետ:

Բնութիւնը անօրինակ յափշտակու-թիւն մը ունի հոն: Գարնանամուտին՝ ձիւնհալքէն վերջ, հողը կը տաքնայ օրէ օր ու իր խոնաւ ընդերքէն շոգին կը բարձրանայ մշուշի պէս ու կը ցը-ուի: Տարագնաց թռչուններ բոյն կը վերադառնան: Արտ ու դաշտ կը լեցուին աշխատաւոր բազուկներով: Արօրը կը ճեղքէ հողին կուրծքը, կողք-կողքի պառկեցնելով երկարա-ձիգ ակօսներ, ուր ցորենահատիկներ իրենց աւիշը պիտի ծծեն, վաղուան ոսկեհատիկ հունձքին ի խնդիր: Հող չէ թէ հերկի անբաժան ճնճղուկներ զան իրենց արդար բաժին հունտը կտցահաւաքելու: Սերմնացանը բեր-կրակի հաճոյքով կ'ընդունի դրացնութիւնը:

Գիւղին լանջը բլուրները կը փին այդ օրերուն՝ ծաղիկ հա լու: Բնութիւնը կը զգենու իր քղամիդը: Դաշտերն ու արտերը կեանք կը ստանան: Այգիները կ' թնան իրենց թմրութենէն: Որ տունկերուն ոստերուն վրայ ա կը բացուին վաղուան ողկոյզին րը: Բնութիւնը վերադարձած է իր դանութիւնը: Հոն է իջած ամբողջ բնակչութիւնը:

Հունձքի օրերուն աշխոյժ եռ մը կայ: Արեւամուտէն վերջ, շա ներով հնձուորներ՝ հարս ու աղ երիտասարդ ու տղայ, գերանդի մանգաղ ուսած՝ ցնծութեան երգ րով, բլուրներէն ու դաշտերէն գ գին ճամբան ձեռք կ'առնեն, տուն բաղդանալու համար:

Ա՛, այդ հողին փառքը, մեծափ թամ ու փառայեղ: Ու իր վրայ զար քրտինք հոսեցնող բարի՛ գ ցիներ, մէկ ընտանիքի զաւակ ըլլային կարծես ... Բայց անհո՜ այդ երգը, այդ համերգը:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնիօ

(6)

պատասխանները:

Աթթիւրքի ուղղած հեռագրին մէջ ամբաստանեալ երեսփոխանը կ'ըսէր թէ երբեք չի բողոքեր կատարուած խուզարկութիւններուն դէմ, եւ կ'աւելցնէր թէ իրեն տրուած մականունը պիտի փոխանցէր իր զաւակներուն, միանգամայն ներշնչելով զանոնք մեծ պետին հանդէպ ունեցած սէրով: Աթթիւրք, իր պատասխանին վերջաւորութեան, վստահութիւն եւ սէր կը յայտնէ, ու սիրալիր վերաբերում մը ցոյց կուտայ:

Ներքին գործավարի պատասխան հեռագիրն ալ այսպէս կը վերջանայ. — «Դուն ալ վստահ ես թէ խնդրոյ առարկայ չես կրնար ըլլալ: Աչքերէդ կը համբուրեմ քեզ»:

Հեռագրերէն վերջ կարդացուեցաւ ամբաստանեալներէն Խորիխի խնդրագիրը: Խորիխ կ'ըսէր. — «Զաւակս Իսմայիլէն այսօր իսկ ստացած նամակս կը ներկայացնեմ: Պիտի տեսնէք թէ հոն կը բացատրուի Մարաշէն քարտուղար Ալտիւրքատիրի տըւած վկայութեան ներքին ծալքերը»:

Նախագահը կարդաց Ալտիւրքատիրի առաջին վկայութիւնը, ուր կ'ըսէր թէ իր յարաբերութիւնները մտերմացուցած է Խորիխի հետ, երբ իմացած է թէ Չէրքէզներու միութիւն մը կը կազմուի: Աւելցուցած ու շեշտած է սակայն թէ դաւադրութեան խնդիրէ մը լուր չունի:

Դատարանը խորհրդակցութեան քաշուեցաւ, քննելու համար թէ կուսակալ Թանրօղանի նամակը պէ՞տք էր նկատի առնել, եւ 15—20 վայրկեանէ վերջ այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ առաջարկին հիմը օրէնքին հետ որ եւ է կապ չունի, եւ թէ հետեւաբար պէտք է մերժուի:

Ասոր վրայ Պաշա Արըզան ըսաւ թէ չէ լրացուցած իր քննութիւնները, եւ առաջարկեց յետաձգել դատավարութիւնը:

Ալի Սայիպի փաստաբանը բողոքեց եւ աւելցուց թէ հարկ չկայ ասոր, քանի որ հիմնական խնդիր չէ մնացած:

Դատարանը խորհրդակցեցաւ եւ որոշեց որ յաջորդ նիստը տեղի ունենայ 30 յունուար, ժամը 2ին:

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

«Թան»ի թղթակիցը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Խ. Միութեան դրամական կացութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին. —

Դիւանագէտները կը խորհին գտնել քիչ մը աւելի գործնական լուծում մը, — օրինակ Պալթեան կամ Ֆինլանտական երկիրներէն բերել ուտելիքով լեցուն վակոններ:

Որքան ալ մտահոգութիւն ներշնչէ այս հարցը Մոսկուա բնակող օտարականներուն, զուարճալի հետեւանքներըն ալ պակաս չեն: Այսպէս, ամերիկացի լրագրող մը դիմեց իր թերթին, խնդրելով վարձատրութեան յաւելում մը ընել` իբրեւ հետեւանք ստեղծուած կացութեան, բայց իրեն պատասխանուեցաւ թէ հարիւրին 40 համեմատութեամբ պիտի կրճատուի իրեն տըրուած վարձատրութիւնը` իբրեւ հետեւանք Մոսկուայի կառավարութեան դրամական արժեզրկումի որոշման: Օտար ամբողջ գաղութին մէջ լիաթոք խնդուք մը պատճառեց ամերիկեան թերթին այս հեռագիրը, որուն ընթերցումը խնդուք պատճառեց նաեւ ամերիկացի անբախտ լրագրողին: Թերեւս պէտք էր ըսել թէ ամերիկեան թերթը շատ վեհանձն է տակաւին, քանի որ խորհրդային կառավարութեան դրամական արժեզրկումը կատարուած է 70 առ հարիւր համեմատութեամբ: Մէկ րուբլին 3 փրանք յայտարարութեան ամերիկացի զոհը, կը կարծենք թէ, շա՞տ դժուարութիւն պիտի կրէ` Նիւ Եորքի իր արուեստակիցներուն հասկցնելու համար դրամական արժէքի տարբերութիւնները: Կատակը մէկդի դնենք, հաւանական է որ Մոսկուայի օտար գաղութէն շատեր մեկնին արտասահման: Անոնք որ ստիպուած պիտի ըլլան իրենց պայուսակները կապելու, ապահովաբար պիտի ցաւին որ կը զրկուին բոլոր այն դիւրութիւններէն, զորս կը ներկայացնէ Ռուսիան` այս օրերուս:

Մեր խօսքը Նոր Ռուսիոյ մասին է:

Ծնունդի ծառ, բանակի յատուկ նոր համազգեստ, կէփէուի յատուկ նոր համազգեստ, մարաջախտութեան հաստատում, շքանշանի տեղատարափ, պար եւ անուշահոտութիւն, — այսօրուան խորհրդային Միութիւնը անճանաչելի է բոլոր անոնց համար, որոնք ապրած են այստեղ, առաջին հնգամեակի տաժանելի օրերուն:

Մանր-քաղքենիութեան հոգեբանութիւնը արագօրէն կը զարգանայ զանգուածներուն մէջ: Confortի սէրը, արդուզարդի ճաշակը բայց իրական փորձերը, դրամատիրական երկիրներու ձեւերն իւրացնելու ճիգերը երբեք այսքան յաղթահարած չէին յեղափոխական մոլեռանդութիւնը, առաջին հնգամեակի սպարտական խստակեցութիւնը: Զբօսանքէ զրկուած, շարունակական քարոզչութեամբ մը բթացած զանգուածները այժմ մեծ գոհունակութեամբ կ'ողջունեն ամէն թոյլտուութիւն, որ կ'ըլլայ քաղքենի հոգեբանութեան: Ու ահա թերթեր նորաձեւութեան, դեռ երէկ արգիլուած: Պերճ մանըքէններ կը դետեղուին հագուստեղէնի վաճառատուներու ցուցափեղկերուն մէջ, որոնց առջեւ յափշտակութեամբ կը կենայ ու կը դիտէ ժողովուրդը:

Սրճարաններ կը բացուին, եւ պարասրահներ որ, արձակուրդի օրերուն, կը յորդին: Սինեման հետզհետէ սկսած է մերժել քարոզչական ժապաւէնները, որոնցմէ զզուած է այլեւս ժողովուրդը: Քարոզչական ժապաւէններու ցուցադրութիւնը ծախքերն ալ չէր գոցեր արդէն:

Ժողովուրդը կը փնտռէր Զարլի Չէփլին եւ Միքի: Հիմա ժողովուրդը ժամերով պոչ կը կազմէ սինեմաներուն առջեւ, օտար ժապաւէններ տեսնելու համար միայն:

Կարմիր բանակին նոր գնդապետներն ու հարիւրապետները ստացան փայլուն համազգեստներ, ինչպէս եւ ուշադրութիւն դրաւելու ստիպման լայն տրէզներ, իրենց զինուորական աստիճանին համաձայն: Նարկոմվնուդիէլը (ներքին գործավարութիւն, նախկին Կէփէու) եւս ետ չի մնար ասեղնաթել շողշողուն համազգեստներ կրելու մարմաջին մէջ: Ռուսական պարզ շապիկին յաջորդած է օձիք ու փողկապ դնելու շրջանը: Այսպէս ուշադրութիւն կը դրաւէ յեղաշրջում մը դէպի վայելչասիրութիւն եւ պճնասիրութիւն:

Խորհրդային զինուորականները սկսեր են նմանիլ նախապատերազմեան շրջանի մեր սալոններուն` իրենց ճամկազարդութիւններով եւ ասեղնաթել տրէզներով:

Ամէն ասպարէզի մէջ ճիգ մը կայ ընդօրինակելու արտասահմանի բարքերն ու ձեւերը:

Այս երեւոյթը չի խօսիր անշուշտ բոլորին ճաշակին անխտիր: Պիտի գայ օր մը, որ «ձախերը» հակազդեցութիւն մը պիտի փորձեն: Երիտասարդութիւնը ուրախութեամբ կ'ողջունէ այս յեղաշրջումը, բայց դասակարգ մը համայնավարներ կը մնան անդրդուելի իրենց սկզբունքներուն մէջ: Սակայն ժողովուրդը, որ կը հետաքրքրուի համայնավարական սկզբունքներով այնքան` որքան ձուկը խնձորով, ծարաւով կը նուիրուի այն հաճոյքներուն, որոնք արգիլուած չեն այլեւս, եւ թողլով որ զտարիւնները մրմռան իրենց անկիւնին մէջ, կը վազէ սինեմա` ծափահարելու համար Միքին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ, 26 յունուար.— Շաբաթ գիշեր 3րդ Թաղապետարանի սանդուղներէն վար իջած ատեն, եղբայրս, որ մօտս կը գտնուէր, ի տես լայն դուռներէն դուրս պոռթկացող բազմութեան` կ'ըսէր ինծի.

— «Կոմիտաս մը պէտք է եղեր այսքան այլազան բազմութիւն իրարու քով հաւաքելու համար»:

Շատ ճիշդ: Երբ անցեալ շաբթու այս էջերուն մէջ կոչ կ'ուղղէինք Լիոնի հայ գաղութին հոծ բազմութեամբ ներկայ ըլլալու Կոմիտաս վրդ.ի յիշատակին եւ գործերուն նուիրուած երգահանդէսին` յանուն պարտականութեան, այսօր անխառն հաճոյքով կ'արձանագրենք որ մեր ժողովուրդը լիուլի կատարեց այդ պարտականութիւնը:

Կոմիտասը կը մարմնաւորէ հայութիւնն ամբողջ, որ «մրրկաւ էր բաժնուած»: Անկախ այն անգնահատելի դերէն որ վարդապետը կատարեց մեր տոհմիկ երաժշտական կալուածին մէջ, լոյս աշխարհ հանելով մեր ժողովուրդի գողտրիկ երգերը, ան կամուրջը հանդիսացաւ գաղութներու եւ մայր երկրի մէջ ապրող հայութեան, իւրաքանչիւր գաւառի յոյզերն ու ապրումները իրարու փոխանցելով: Կարճ` Հայը Հայուն ծանօթացուց: Այդ էր պատճառը անշուշտ որ հանդիսասրահը ծայրէ ծայր, մինչեւ նրբանցքները լեցուն էր, աւելի քան 500 անձ եւ շատեր ստիպուեցան ետ դառնալ: Ու կը խորհիմ թէ որքան թիւրիմացութիւններ պիտի հարթուէին եթէ ազգային-հանրային խնդիրներու շուրջ ալ այսքան ողջմտութիւն ցոյց տայինք:

Երէկ իրիկուն մենք սրահին մէջ զգացինք վարդապետին ներկայութիւնը ոսկէ թագ մը գլխին, ճպոտը ձեռին եւ դաշնակին առջեւ: Երեսունի չափ երգեր երգուեցան, ամէնքն ալ իր գործերէն: Հասարակութիւնը փոխն ի փոխ սլացաւ դէպի հայրենի դաշտերն ու լեռները, եզներուն ու արօրին մօտ, (գութաներգ), ապրեցաւ իր սէրերն ու պանդխտութիւնը (Սարերի վրով գնաց, Կռունկ, Հայաստան, եւն.): Վերջապէս վայելեցինք հայկական երգահանդէս մը որ հակառակ իր թերութիւններուն, դարձեալ պատիւ կը բերէ զայն կազմակերպող յանձնախումբին:

Յանձնախումբը հրապարակ հանած էր վարդապետին նկարով քարթեր, որոնք վաճառուեցան դադարի ընթացքին: Ինչպէս ծանօթ է, հանդէսին հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Կոմիտասի անտիպ երկերու հրատարակութեան:

Այս առթիւ, կ'ուզէի քանի մը փոքր դիտողութիւններ ընել:

Մենք պիտի փափաքէինք Պ. Կ. Գօլամանեանը տեսնել իբրեւ սիրող դերասան, բայց ոչ երգիչ: Յետոյ կարելի չէ՞ր արդեօք խմբերգողներուն թիւը քիչ մը աւելի բազմացնել, ձայներուն աւելի ներդաշնակութիւն տալու համար: Առանձին երգելու համար ընտրուած էին այնպիսի կտորներ զորս մենք վարժուած ենք ունկնդրել իբրեւ համերգ (քառաձայն, վեցձայն): Պ. Ց. Տէյիրմէնճեան ուժեղ ձայն ունի եւ երգածին մէջ զգացում կայ եւ յստակ կ'արտասանէ բառերը: Պ. Վ. Զանոբեան ընդունակ է նորանոր յաջողութիւններու. կ'երգէ սլացիկ եւ ոգեւորութեամբ մը որ կը համակէ ունկնդիրները. «Միրանի ծառը» ստիպուեցաւ կրկնել բուռն ծափերու տակ: Ծովինարի երգերը չառթեցին այն ոգեւորութիւնը որուն առ հասարակ վարժուած էինք: Իր ձայնը ծովի ալիքներու նման փոթորկայոյզ է եւ յարմար բարձր ելեւէջաւոր երգերու. ահա «Հայաստան»ը որ ծափահարուեցաւ որոտընդոստ: Իսկ Պ. Ա. Մելքոնեանի նուագած Կարնոյ եւ Շուշիի հասարակաց պարերգները հաճելի նորութիւն մը եղան մեզի համար:

Յայտնելով այս դիտողութիւնները, կրկնենք որ յաջողութիւն մըն էր երգահանդէսը, որուն համար ջերմագին գնահատութեան արժանի են կազմակերպիչ մարմնի բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ իրենց ղեկավար Պ. Ա. Մելքոնեան, որուն ջանքերուն կը պարտինք այդ գեղարուեստական երեկոյթը:

Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Հայրենիքէն հեռու

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 յունուար).

— «Արդի հայ տարագրութեան մեծագոյն ողբերգութիւնը հոն է, որ ան զրկուած է ոչ միայն հայրենիք վերադառնալու հնարաւորութենէն, այլ եւ իր հայրենի երկրին հետ կենդանի կապէն:

Ու զրկուած է ի հարկէ ոչ միայն բռնութեամբ, այլ եւ արուեստականօրէն:

Հասկնալի է թերեւս, որ հայ հայրենիքին մէջ նստած այսօրուան իշխանութիւնը զուտ քաղաքական պատճառներով արգիլէ Հայաստան մուտքը հայ տարագրութեան մէկ մասին: Բայց այդ արգելքը իրապէս ոչ թէ տարագրութեան մէկ մասին, այլ ամբողջութեան դէմ է: Ու արգելքին բուն պատճառը հայ ցեղին ու հայրենիքին հետ այդ իշխանութեան կապ ու հարազատութիւն չունենալն է:

Ճնշող ու կլանող են օտար ազդեցութիւնները հայ տարագրութեան վրայ, բայց հարուածին թափը պիտի մեղմանար ու կորուստը նուազ աղէտաւոր պիտի ըլլար, եթէ կապը հայ տարագրութեան եւ հայրենիքին միջեւ անխախտ ու սերտ ըլլար: Մինչդեռ ամբողջ դժբախտութիւնը հոն է որ, բուն իսկ հայրենիքի իշխանութիւնը հակառակ է այդ կապին, չնայած որ տարագրութիւնը իր բոլոր հոսանքներով եւ իր ամբողջ էութեամբ ու համոզումով կապուած կ'ուզէ մնալ իր հայրենիքին:

Զգացումներու այս ներհակութեան կամ այս անօրինակ ողբերգութեան պատճառն այն է, որ համազգային իտէալները հաւասարաչափ չեն ոգեւորեր հայրենիքի իշխանութիւնն ու հայ տարագիր զանգուածները:

Աւելին: Մինչ այս վերջինները, տարագիր զանգուածները, համակուած են ազատ, անկախ ու միացեալ հայրենիքի հայ դարաւոր խանդով, անդին իշխանութիւնը մեր հայրենիքը վերածած է օտար շահատանի մը, ծառայեցնելու համար զայն օտար շահերու եւ քաղաքական մթին հաշիւներու:

Ներհակ են նաեւ մտածումները ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ ազգային հոգեւոր արժէքներու մասին: Մինչ տարագրութեան համար ազգութեան պահպանումը ելակէտն է իր ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ հանրային-մշակութային իւրաքանչիւր ձեռնարկին, անդին իշխանութիւնը բացայայտօրէն կը ժխտէ ազգութեան գոյութեան եւ անոր իւրաքանչիւր արժէքի պահպանման անհրաժեշտութիւնը ոչ միայն մտածումով, այլ եւ ամէնօրեայ գործով, ելակէտ ունենալով ընկերային կասկածելի տեսութիւններ ու միշտ ճախրող փորձարկութիւններ, որոնք կը զուգադիպին միշտ տիրող ազգի կամ պետութեան շահերուն, աղէտաւոր ըլլալով հայ հայրենիքի ու ժողովուրդի համար:

Ներհակ են նաեւ զուտ գործնական կամ ընթացիկ մտահոգութիւնները: Ու այն աստիճան, որ հայ հայրենիքի իշխանաւորը մէկ կողմէն կը յանդգնի «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չհամարել Հայաստանի իշխանութիւնը, երբ հայ տարագրութիւնը միակամ ու միասիրտ հայրենի հողին վրայ կ'ուզէ հաստատուիլ, եւ, միւս կողմէն, «համաշխարհային յեղափոխութեան» պղտոր ալիքներուն կեր կ'ուզէ դարձնել հայ տարագրութիւնը` երբ այս վերջինը, փուշերու վրայ նստած, անվերջ կը յորդորէ հանգիստ ձգել զինքը գոնէ օտարութեան մէջ:

Այս հիմնական ներհակութիւններէն ալ կուգայ կապի ու գործակցութեան աղէտաւոր պակասը հայ հայրենիքին եւ հայ տարագրութեան միջեւ, վերածելով այդ երկու ուժերը տեսակ մը հակամարտ բանակներու, եւ ահաւորապէս դժուարացնելով երկուքին ալ պահպանման ու զարգացման գործը»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Հայ Երիտ. Ակումբի ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի, 19 յունուար: Այս առթիւ հրաժարեալ վարչութիւնը նախ քան իր տեղեկագրին ընթերցումը, բոլոր անդամներու փափաքին գոհացում տալով իր երախտագիտական զգացումները յայտնեց Ակումբի դասախօսներուն. — Պ.Պ. Ա. Խոնդկարեանի, Ա. Զօպանեանի, Ս. Վրացեանի եւ Հայր Սահակ Տէր Մովսէսեանի, ինչպէս նաեւ Պ. Խատիսեանի, որուն կը պարտինք մեր դասախօսութեանց սրահը:

Վարչութիւնը ներկայացուց իր տարեկան գործունէութեան տեղեկատուութիւնը, որ հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփուի. —

1935—36ի շրջանը յատկացուեցաւ մասնաւորապէս գրական դասախօսութեանց (24 դասախօսութիւններ):

16 դասախօսութիւններ Ա. Խոնդկարեանի կողմէ (Հայ արդի գրականութեան պատմութիւն, — Ընդհ. տեսութիւն հայ հին գրականութեան վրայ, նախաքրիստոնէական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը):

Հինգ դաս, Պ. Ա. Զօպանեանի կողմէ (Հայ հին գրականութիւն — Համառօտ ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ, նախաքրիստոնէական գրականութիւն, ոսկեդարեան գրականութիւն եւն.):

Մէկ դաս` Պ. Վրացեանի կողմէ (Հայ թատրոնի պատմութիւնը):

Մէկ դաս` Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի կողմէ (Վենետիկի կատարած դերը մեր ազգային կեանքին մէջ):

Մէկ դաս` ընկերներու կողմէ (Պետրոս Դուրեանի կեանքը եւ գործը):

Տեղի ունեցած են նաեւ երկու պատմական դասախօսութիւններ. — 1. Ս. Վրացեան` Ընդհանուր ակնարկ Հայոց պատմութեան վրայ. 2. Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան` (Հայ ազգի ծագումը):

Դասախօսութիւններէ դուրս կազմակերպուած են մէկ ընկերական-դաշտային պտոյտ, եւ մէկ ցերեկոյթ-թէյասեղան:

Վարչութիւնը իրաւունք ստացած է շաբաթը մէկ իրիկուն հաւաքուելու «Արեւելեան Լեզուներու վարժարան»ին մէջ:

Այս շրջանին միութեան անդամներու թիւը բարձրացած է 10էն 28ի: Իսկ դասախօսութեանց մասնակցողներու միջին թիւը եղած է 24:

Վարչութիւն

Ց. Գ. — Նոր վարչութիւնը կը կազմեն Օր. Հ. Գազազեան, Պ.Պ. Ա. Բարսեղեան, Ց. Եղիազարեան, Պ. Արթինեան եւ Հ. Դերձակեան:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ հանգանակութեան մասնակցած են, Ֆրէժիւսի մէջ, Շապին Գարահիսարի հետեւեալ հայրենակիցները, իրենց բաժինը միացնելով Փիւրժէ-Սիւր-Աոժանի երիտասարդութեան եւ Զարշամպայի Հայր. Միութեան գումարին — Գ. Տավուքճեան 100 ֆր., Բ. Միսմիսեան 25, Ս. Երամեան 25: Գումար 150: (Տես «Յառաջ» 24 յունուար):

ՄԱՄՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (2)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

ԻՊՐԱՀԻՄ ՊԷՅԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անոր անունը սարսափեցուցած էր քաղաքին ամբողջ հայ բնակչութիւնը: Ընթրիքի սեղանին տակ, այս աւազակին վայրագութիւնը ամէնուն բերանն էր: «Այս գիշեր պիտի գայ պէյը», կ'ըսէին, ո՛վ գիտէ, ինչե՛ր պիտի բերէ մեր գլխուն:

Մանաւանդ ջարդի վախը սոսկացուցած էր բոլորը: Այս սարսափի լուրերը ամբողջ գիշեր մը շրջեցան բերնէ բերան: Եւ վերջապէս յաջորդ առտուն կանուխ` իրողութիւնը պարզուեցաւ. Իպրահիմ պէյ ժամներ էր: Լոյսը տակաւին նոր ճեղքուած` մեր դրացին լուր կը բերէր թէ աչքի զարնող հայ աղաները գիշերով հաւաքուած ու բանտարկուած են Ս. Կարապետ եկեղեցիին մէջ: Ժամ մը վերջ արդէն, հասարակ ժողովուրդէն ալ մարդիկ սկսան ձերբակալել: Փոշիի ամպ մը քաղաքին վրայ կը ծանրանայ, կարմիր նժոյգներու դոփին մը Հայնոցին փողոցներէն: Քաղաքին ոստիկաններն են ձի հեծած, շքեղ հագուստներու մէջ թաղուած, հայելիի նման փայլուն կօշիկներով կէտկիտուած բաճկոնները աչք կը շլացնեն: Իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն արծաթազօծ մահիկներու քովէն կախուած մետաքսէ ճերմակ ծոպեր: Անոնց համար տօնի մըն էր այդ օրը: Մեծերու տուներուն առջեւ ձիերը կը կեցնեն եւ այրերը դուրս կանչելով առջեւնին ձգած կը տանին կը լեցնեն եկեղեցին: Ոստիկանապետ Բէշիր պէյ փողոցին մէջտեղը կեցած հրամաններ կ'արձակէ, ոստիկանները կը հնազանդին փութկոտութեամբ:

Աստուծոյ տունը լեցուն է դժբախտ Հայերով, վեր-վար խռնըւած: Իսկ բակին մէջ ոստիկանները Իպրահիմ պէյի գալուստին կը սպասեն: Կէս օրը քիչ անց, Պոլսոյ բանտերու նախկին այս արիւնարբու տնօրէնը կը հասնի եկեղեցի, 50 հոգինոց ոստիկան զօրքերու շքախումբով: Եկեղեցիին մէջ ձայները բոլորովին կը դադրին: Ցաղթական` ճեղքելով հայ ժողովուրդը` կը բարձրանայ մինչեւ խորան, ընկերակցութեամբ միշտ ոստիկան զինուորներու, որոնք կը կրեն գիրկերով փայտ, տակուն տեսակէն: Ոչ մէկ շշուկ եկեղեցիին անկիւններէն: Հայատեաց պէյը խօսք կ'առնէ եւ ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ 55 ռումբ եւ 250 մաւզէր կը պահանջէ: «Եթէ չյանձնուի, ձեր կիներն ալ հոս բերելով, ձեզ անոնց առջեւ ծեծել պիտի տամ»: Նոյն իսկ կ'աւելցնէ թէ պահանջուած զէնքերը չյանձնուելու պարագային, բոլոր ժողովուրդը Սաքարիոյ հոսանքին ի վար նետել պիտի տայ: Նախ հարուածները կը տեղան Հրեշտակապետ թաղի ծերուկ աւագերէցին, յաջորդաբար շատերուն վրայ: Մօտաւորապէս 700 հոգի, ծեծի եւ խոշտանգումի դատապարտեալներէն, միս միսի անկիւններն էին քաշուած ահ ու դողի մէջ: Թէեւ զէնքերը միւս կողմէ կը շարունակէին հաւաքել տուներէն, բայց հրոսապետին պահանջածը երբեւան հանուած չըլլալով, ծեծը սաստկացած էր: Կոկիկ հագուած այս լեռնականը խղճմտանք բռնած բանը չունէր, Փալխանի հրամանը բերնէն ելածին պէս, զինուորները կը հնազանդէին, անմիջապէս մէկ մէկ փայտ առած, ենթական կը քաշէին գաւիթին առջեւ ու կռնակի վրայ պառկեցնելով, ոտքերը վեր կապած, կը սկսէին հարուածները ուժգնօրէն տեղացնել, երկաթագործի մուրճին ներդաշնակութեամբ: Խեղճը տակէն կը պոռար շարունակ եւ վերջապէս կը հրամայուէր դադրեցնել բիրը: Իպրահիմ Խայրի մօտենալով պառկողին, կը հարցնէր թէ պիտի յանձնէ՞ր զէնքերը: Եթէ «Եօգ տըր, էֆէնտիմ» պատասխանը լսէր, կրկին կը սկսէր բիրերու տարափը: Զոհին ոտքերը կ'ուռէին այլեւս եւ ճեղքուելով զանազան տեղերէ, արիւնի գիծերը կ'երկարէին հետզհետէ: Այն ատեն ենթակային ոտքերէն բռնելով կը քաշքշէին դէպի դասը, իսկ զէնք ունեցողը ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ տուն կը ղրկուէր, ու յանձնելէ վերջ ազատ կ'արձակուէր:

Այսպէս կարգէ անցուցին եկեղեցիին մեծ մասը: Վաճառականին մէկը ծեծի տակ խելքը կը կորսնցնէ ու վերի պատշգամէն վար կը նետուի:

Մինչ դուրսը կը շարունակէին զէնք հաւաքել եւ կառքերով փոխադրել նոյն եկեղեցին եւ խոշոր գորգերուն վրայ զէնքերուն բուրգը կը բարձրանար հետզհետէ, սակայն պահանջուած ռումբերէն հազիւ քանի մը հատ կ'երեւային: Վերջապէս այս բազմութեան մէջէն երկաթագործ մը յանդգնութիւնը կ'ունենայ ամէն պատասխանատուութիւն վրան առնելով խոստովանիլ ամէն ինչ: Հրոսապետը հայհոյանքի ալիք մը նետելով անոր գլխուն ու միաժամանակ ձեռքի ռումբով սպառնալով ներկայ ժողովուրդին, առջեւը ձգեց խեղճ երկաթագործը ու իր արբանեակներով դուրս խոյացաւ եկեղեցիէն: Ասոր վրայ ժողովուրդին դէմ ի գործ դրուած խստութիւնը կը մեղմանայ, ու շատեր ազատ կ'արձակուին: Անոր տունէն կ'ելլեն գրեթէ բոլոր պահանջուածները, ռումբեր ու անոնց պատրաստութեան յատուկ կաղապարներ, մաս մըն ալ կը հանուին պանդոկապետի մը հորէն:

Տասը-տասներկուքի չափ անձեր, որոնց գլուխն էր երկաթագործ Խորէնը կը ղրկուէին Պոլսոյ պատերազմական ատեանը, անոնց եռեւէն կ'ուղարկուի գրաւուած ռազմանիւթին լուսանկարը:

1917 թուականին էր որ, աքսորի ճամբուն վրայ անոնցմէ երկուքին կախաղան հանուելուն գոյժը առինք, եւ վերյիշեցի մանաւանդ Խորէնը, որ իր մահովը գրեթէ հինգ հազար տունով ամբողջ բնակչութիւն մը ահաւոր եղեռնէ մը ազատեց: Անոր յիշատակը կ'արժէ որ վառ պահենք միշտ մեր միտքերուն մէջ:

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԱՔՍՈՐԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Շոգեկառքը լեցուն է հայ գաղթականներով: Ամբողջ կառախումբը կը բաղկանայ կենդանիներու վակոններէ որոնց իւրաքանչիւրին մէջ դիզուած ենք 50—60 հոգիով: Պառկելու տեղ անգամ չկայ:

Մեր ընտանիքին անդամները լման են: Հայրս 44 օսմանեան ոսկի փրկանք վճարած ըլլալով, փրկուած էր ժամանակի մը համար զինուորութենէ:

Տարիէն աւելի կ'ըլլար զօրաշարժէն ի վեր, Հայերու տեղահանութիւնն ալ շատոնց լրացած էր:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Թափօրի ճամբուն վրայ, որ ունէր 4 մղոն երկայնութիւն։ Տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ փողոցը լուսցուցած էին գիշերը։ Երբ Թափօրը ըսկսաւ շարժիլ, տեղ-տեղ զինուորները շղթայ մը կազմեցին հրացանները իրարու միացնելով, իսկ ոստիկանները ձեռք ձեռքի տուին, ամուր պատուարներ կազմելով։ Երեք հազար հոգի գիշերը լուսցուցեր էին Հայտ Փարքի զարատանին մէջ, հակառակ տեղացող անձրեւին։ Գլխաւոր պողոտաներէն Փարք Լէյնի վրայ, մինչեւ 80 — 100 անգլ. ոսկի վճարուած էր, պատշգամէ մը դիտելու համար... Աւելի քան հինգ հազար հոգի խռնուած էին Ս. Պօղոս մայր եկեղեցին, իսկ հազարաւորներ Ուէսթմինսթըրի աբբայատանը։ Երբ արարողութիւնը վերջացաւ եւ Թագաւորն ու մայրը Պըքինկէմի պալատը գացին, ժամը 5ին, դարձեալ հազարաւորներ խռնուած էին չէնքին առջեւ, եւ ոստիկանութիւնը հազիւ յաջողեցաւ ցրուել։

Գիշերը մութի մէջ թաղուած էր Լոնտոնը, բոլոր լոյսերը մարած, թատրոններն ու սինէմաները փակուած ըլլալով։

Լեռնակուտակ ծաղկեպսակներ ղրկուած էին Լոնտոն, յուղարկաւորութեան առթիւ։ Շքեղ ծաղկեպսակներ ղրկած էին Եթովպիոյ կայսրը եւ Վիլհէլմ Բ.։ Յուղարկաւորութեան առտուն Լոնտոն հասած էին 6000 ծաղկեպսակներ եւ ծաղկեփունջեր, իսկ տասը հազար՝ Ուինտսորի դղեակը։

** Յուղարկաւորութեան առթիւ, յանձնարարուած էր փակել Փարիզի դպրոցները։ Բայց հրամանը ուշ հաղորդուած ըլլալով, կարելի չեղաւ լուր տալ աշակերտներուն եւ հազարաւոր տղաք եւ աղջիկներ փողոցները մնացին։ Այս առթիւ երեսփոխան մը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց կրթական նախարարին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ երրորդ տարեդարձին առթիւ, այսօր, հինգշաբթի, 29 յունուար, հանդիսաւոր ցոյցեր պիտի կատարուին Գերմանիոյ մէջ։ Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի «Առաջնորդ»ը։

ԱՐԼԷԹ ՍԻՄՕՆ, հռչակաւոր Սթաւիսքիի այրին, որ անպարտ արձակուեցաւ, գաղտնօրէն Նիւ Եորք գացած ըլլալով, գործի ձեռնարկեց... «Միւզիք-Հօլ»ի մը մէջ։

ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ պատահեցաւ Ավինեօնի մէկ գործարանին մէջ, Փոնթէի ճամբուն վրայ։ Երեք բանուորներ վիրաւորուեցան ծանրապէս։ Ահա նոր արկած մը, ահռելի ողողումներէն վերջը։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ այսօր, հինգշաբթի, լսելու համար նոր դահլիճին յայտարարութիւնը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

ամսագրի ԺԲ. թիւը (1935 Սեպտեմբեր-Դեկտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դէպքերը հայ-պարսկական սահմանի վրայ, *Սամսոն*.— Պարսկաստանի յեղափոխութիւնը եւ մելքոն խանը, *Յ. Ջաւրեան*.— Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) *Շ. Նարդունի*.— Աղեքսանդրա Չէլ Գօնի հրամանագիրը, *Փ. Փ. Փանաիթեսքու*.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը (Բ.) *Վահան Փափազեան*.— Արհաւիրքի Օրեր, *Վ. Մինախորեան*.— Հին Թուղթեր, *նիւթեր Շիրվանզատէի մասին*.— Անցեալք, *Կոմիտաս Վարդապետ, բժ. Յ. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Խնկոյեան, Յ. Խանզատեան, Տոքթ. Յ. Երկանեան*.— Կեանք եւ Մշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին.— Գէորգ Դ. կաթողիկոս եւ իր ժամանակը, *Վ. Մանկունի Եպիսկոպոս*։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Աշխատակցութեամբ բազմաթիւ ծանօթ գրողներու։ ճոխ պատկերազարդում. գեղարուեստական նկարներ։ Գրականութեան, գրական քննադատութեան, պատմաբանասիրութեան, գիտութեան եւ գեղարուեստի, գրական արձագանգի եւ հայ կեանքի բաժիններով։

352 մեծադիր էջեր։ Գին՝ 25 ֆրանք, Ամերիկա՝ *1.5* տոլար։

Ստանալու համար դիմել Տարեգրքի խմբագրութեան. B. P. 868 Le Caire, Egypte, *եւ «Յառաջ»ի։*

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՊՕՄՕՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) Ջաւարեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վարդգէս, եփրեմ, վարուժան եւ շահրիկեան խումբերը, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Ըխամանթօ» Ակումբին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, փարիզ։

կը նախագահէ ընկ. Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՃԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Առաջին ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ *4*ին

Maison Mutualitéի *մէջ* **(24, Rue St. Victor)**

Դասախօս Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, *նիւթը* ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Մուտքը ազատ է բոլորին համար

(Այս անուան տակ Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է դասախօսութեանց շարքի մը, հայ կնոջ ընդհ. զարգացման նպաստելու համար)։

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀ — *26 Rue Troyon, Sèvres*

Métro : Pont de Sèvres

Տարեկան թատերական ներկայացում

Կազմակերպուած ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ

կիրակի 23 փետրուար *1936* ժամը ճիշդ 15ին

կը ներկայացուին ՓՈՔՐԻԿ ՓԱՐԻԶԵՑԻՆ, *կատակերգ.* 3 *արար*

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ, *երգախառն զաւեշտ 2 արար*

ՕՍԿԱՆՕ, *երգախառն զաւեշտ* 1 *արար*

ԿՐԱՆ ՎԻԱ, *երգախառն զաւեշտ* 1 *արար*

տոմսերու գին *10* եւ *7* ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազատուհի Յովհաննէսեան, Այրի Տիկին Մառի Թէքէրեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան կը ծանուցանեն թէ 2 փետր. կիրակի առաւօտ ժամը *10.30*ին Փարիզի Հայոց կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ. 10 bis, rue Thouin, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ պատարագ իրենց սիրելի եւ վաղամեռիկ աղջկան՝ ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐԵԱՆի եւ իրենց սիրելի որդւոյն եւ եղբօր՝ ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի (որ Սեպտ. *17*ին մեռաւ Սօֆիայի մէջ) յիշատակին։

կը հրաւիրուին ազգականները, ընկերները եւ բարեկամները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Պանթէօ-Քաշանի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Եդուարդ եւ Հայկասէր Սարաճեաններու, որոնք *100* ֆրանք նուիրեցին Մասնաճիւղիս, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց մեծ հօր՝ ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԱՃԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին Միւթիւալիթէի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՐՍԷԼի «Համազգային»ի Մասնաճիւղի դասախօսութիւնը 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը *2.30*ին Սալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de *Pa*ris։ Կը դասախօսէ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, հայկական հին դրամներու մասին, ցուցադրութեամբ մոգական լապտերի։ Պիտի ըլլան նաեւ արտասանութիւններ։ Տախսերու համար կը գանձուի մէկ ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼի Բոբֆայի Հայր. Միութեան Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *13* ռիւ տը Տօմինիքէն, Յ. Հացագործեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵՆ

Սկաուտական հանդէս եւ երդման արարողութիւն, կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *3*ին, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 27, Rue Carnot, Chaville.

կը խօսի սկաուտներու ընդհ. պետ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, հայ սկաուտիզմի մասին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

կը փնտռուի Պալըքէսիրցի Սիմոն Պետրոսեան (*22-23* տարեկան) որ նախապէս կը գտնուէր ճէպէլիի որբանոցը, յետոյ փոխադրուած է Անթիլիասի, Սայտայի եւ Ճիպէյլի որբանոցները։ *1930*ին կ'աշխատէր կօշկակար Պ. Արտաշէս Յարութիւնեանի մօտ, 99 rue Gouraud, Beyrouth։ *1930*էն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իր մասին։ Իր ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Bedrossian Krikor, chez Mr. Brung Primault, La Petite Geurche, Commune de Leugney s/Creuse, Vienne, France.

— կը փնտռուի պոլսեցի Հայկ Քըրըքճեան, կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Պ. Miridjianի. 179 rue St. Jacques, Paris 5.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — **Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ**

— Համոզուեր ենք թէ Տիկին Ֆէրըրսին սպաննալիքով դրամ պահանջողը Պ. Էքրօյտը սպաննող անձն է... չի՞ կրնար ըլլալ որ սխալած ըլլանք։

— Շատ բարի, շատ բարի, ես ալ հարց կուտայի ինքնիրենս թէ արդեօք այդ մասին պիտի խորհի՞ք... անշուշտ կարելի է, բայց խնդիր մը կայ զոր պէտք չէ մոռնանք... նամակը անհետացած է... ի հարկէ այդ չի նշանակեր անպատճառ թէ ոճրագործը վերցուցած է զայն, ինչպէս դուք ալ ըսիք... կրնայ ըլլալ որ երբ դիակը գտաք՝ Փարքըրը թռցուցած ըլլայ զայն՝ ձեզմէ գաղտնի...

— Փարքը՞րը...

— Այո. Փարքըրը միշտ մտքիս մէջ է... մարդասպանը ան է չեմ ըսեր... ո՛չ, ան չէր... բայց ո՞վ աւելի յարմար է՝ Տիկին Ֆէրըրսը ահաբեկող խորհրդաւոր սրիկան ըլլալու, քան Փարքըրը... պարոն Ֆէրըրս մահուան պարագաներուն մասին տեղեկութիւն ստացած կրնայ ըլլալ Ֆէրըրսներու ծառաներէն... Այդ տեսակ տեղեկութիւն մը շատ հաւանաբար անոր ականջին պիտի հասնէր ամէնէն առաջ եւ ոչ թէ, օրինակի համար, հազարապետին պէս պատահական հիւրի մը...

— Նամակը Փարքըրը վերցուցած կրնայ ըլլալ... շատ վերջն էր որ անոր անյայտացումը նշմարեցի...

— Որքա՞ն վերջը... հազարապետին ու քարտուղարին ներս մտնելէն առա՞ջ թէ յետոյ...

— Չեմ յիշեր... կարծեմ առաջ էր... ոչ, վերջն... այո, վստահ եմ որ վերջն էր...

— Ուրեմն երեք հոգիէ կրնանք կասկածիլ հիմա... բայց ամէնէն հաւանականը Փարքըրն է... անգամ մը տեսնել կ'ուզեմ այդ մարդը... Ֆըրնլի պիտի երթամ, միասին կուգա՞ք, սիրելի բարեկամս...

Հաւանեցայ այդ առաջարկին եւ անմիջապէս ճամբայ ելանք։ Երբ տուն հասանք, Փուարօ օրիորդ Ֆլօրան կանչել տուաւ։

— Օրիորդ, ըսաւ անոր, ձեզի պզտիկ գաղտնիք մը պիտի յայտնեմ... Փարքըրին անմեղութեան համոզուած չեմ դեռ... փորձ մը պիտի կատարեմ անոր հետ՝ ձեր աջակցութեամբ... այդ գիշերուան իր շարժումները կրկնել պիտի տամ... սակայն իրեն բան մը հարցնելու ենք... ի՞նչ հարցնենք... այո, միտքս եկաւ... կ'ուզեմ հասկնալ թէ բակին մէջ կատարուած խօսակցութիւն մը կրնա՞ր պատշգամէն իմացուած ըլլալ... հիմա, խնդրեմ, Փարքըրը կանչեցէք։

Կանչեցի. ծառան եկաւ։

— Ձի՞ս կ'ուզէք պարոն...

— Այո Փարքըր, պզտիկ փորձ մը պիտի ընեմ... հազարապետը պատշգամին վրայ է՝ աշխատանոցին պատուհանին առջեւ... կ'ուզեմ հասկնալ թէ այնտեղ գտնուող մէկը կրնա՞ր իմացած ըլլալ՝ ոճիրին գիշերը օրիորդ Ֆլօրային եւ քու միջեւ տեղի ունեցող խօսակցութիւնը... այդ տեսարանն է որ պիտի կրկնենք... գնա բեր այն ափսէն որ ձեռքդ էր այդ գիշերը...

Երբ ծառան հեռացաւ, մենք աշխատանոցին դրան առջեւ հաւաքուեցանք. յետոյ Փարքըր վերադարձաւ միասին բերելով ափսէ մը որուն վրայ դրուած էին ուիսքիի շիշը, երկու գաւաթ եւ սրուակ մը ջուր։

— Սպասէ, պոռաց Փուարօ ձեռքը վեր բարձրացնելով. գրգռուած երեւոյթ մը ունէր։ Ամէն բան կարգով, ճիշդ այնպէս ինչպէս այդ գիշերը...

— Օտար երկիրներու մէջ այսպէս կ'ընեն, դիտել տուաւ ծառան, ոճիրին «կրկնութիւնը» կը կոչեն, այնպէս չէ՞...

Փարքըր անխռով կեցած էր եւ քաղաքավարօրէն կը սպասէր Փուարոյի հրամաններուն։

— Օհ, Փարքըրն ալ բաներ մը գիտէ, կարդացեր է, ըսաւ Պելճիքացին... լաւ ուրեմն, ուշադրութիւն, ամէն բան կանոնաւոր, սխալ մը չընենք... դուն, Փարքըր, խոհանոցէն կուգայիր, իսկ օրիորդը... ո՞ւր էր...

— Այստեղ էի, ըսաւ Ֆլօրա աշխատանոցին մուտքին ճիշդ դուրսը կենալով։

— Շատ ճիշդ է, պարոն, հաստատեց Փարքըր։

— Դուռը գոցած էի... շարունակեց Ֆլօրա։

— Այո, օրիորդ, ձեր ձեռքը դրան դաստակին վրայ էր տակաւին, ինչպէս այս վայրկեանիս։

— Շատ բարի, ըսաւ Փուարօ, ըսկսեցէք տեսնեմ...

Ֆլօրա դրան դաստակին վրայ դրած էր իր ձեռքը, իսկ Փարքըր՝ աշխատանոցէն ներս կը մտնէր։

— «Օհ Փարքըր, հօրեղբայրս չուզեր որ զինքը խանգարեն այս գիշեր», ըսաւ աղջիկը։

— Ճիշդ ըսի՞, հարցուց ծառային ցած ձայնով մը։

— Որքան որ կը յիշեմ ճիշդ է, պատասխանեց Փարքըր. բայց կարծեմ «գիշեր» չըսիք, այլ «իրիկուն»։

Յետոյ ձայնը բարձրացուց եւ շարունակեց.

— Շատ լաւ, Օրիորդ. դուռները կղպե՞մ...

— Այո, խնդրեմ...

Ծառան հեռացաւ։

— Բաւակա՞ն է, փսփսաց Ֆլօրա երբ սանդուղէն վեր կը բարձրանար։

— Հրաշալի, ըսաւ Փուարօ ձեռքերը շփելով. Փարքըր, այդ իրիկուն ափսէին վրայ երկո՞ւ գաւաթ ունէիր... ինչո՞ւ, որո՞ւ համար էր երկրորդը...

— Միշտ երկու գաւաթ կը բերէի պարոն. ուրիշ հրաման մը ունի՞ք...

— Ոչ, շնորհակալ եմ...

Փուարօ նախասրահին մէջ մտերմացած էր. աղջիկը վար իջաւ ու մօտեցաւ։

— Փորձը յաջող անցա՞ւ, հարցուց. բան մը չկրցայ հասկնալ...

Պելճիքացին խնդաց։

— Հասկնալու ալ պէտք չունէիք, բայց ըսէք, խնդրեմ, իսկապէս երկո՞ւ գաւաթ կար ափսէին վրայ...

— Շիտակը ըսելով, չեմ յիշեր, կարծեմ երկու հատ էին... ա՞յդ էր որ սորվիլ կ'ուզէիք...

Փուարօ սկսաւ շոյել անոր ձեռքերը։

— Այսպէս մեկնեցէք, ըսաւ. Փուարօ միշտ կ'ուզէ իմանալ թէ մարդիկ ճշմարտութի՞ւնն է որ կ'ըսեն...

— Ծառան ճշմարտութիւնը ըսա՞ւ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ, — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Սուրիա, Եգիպտոս, Չեխոսլովաքիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 31 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3026

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ԱԶԳԻՆ ՄԵԾԵՐՆ» ՈՒ ՊԶՏԻԿՆԵՐԸ

Աչքից հեռացած, մտքից մոռացւած,
Իրանք անլեզու, աշխարհս անիրաւ:
Խ. ԱԲՈՎԵԱՆ

Խորհրդածութիւն մը եւս, նոր արտագաղթի մասին, — դէպի Ուրուկուէյ կամ Փարակուէյ:

Երբ առաջին օրէն բացասական դիրք մը կը բռնենք այդ նոր արկածախնդրութեան հանդէպ, մեր միտքն չանցնիր անտեսել կամ ստորագնահատել անոր չարժառիթը, — գործազրկութիւն եւ թշուառութիւն:

Եւ զարմանալի չէ որ առաջին ազդանշանը կը տրուի Մարսէյլէն, ուր հարիւրաւոր ընտանիքներ անստուգութեան, նոյն իսկ անօթութեան մատնուած են աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր:

Գիտենք որ այստեղ, Փարիզի մէջ ալ բեռ կապողներ կան, յուսահատած՝ բոլոր ձեռնարկներէն:

Բայց, ո՞ր իմաստունը պիտի կրնար ապացուցանել թէ աւելի նպաստաւոր պայմաններ պիտի գտնեն այնտեղ, «ճիհէննէմին պուճախը»:

Նորութիւն մը յայտնած չենք ըլլար, եթէ դիտել տանք թէ՝ այսպիսի գործերու մէջ ալ յաճախ կասկածելի դեր կը կատարեն պղտոր կամ պարզամիտ մարդիկ:

Չի բաւեր հարեւանցի տեղեկութիւններ քաղել, տուն տեղ քանդելու եւ 15–20 օրուան ճամբայ կտրելու համար, աչքէ հեռու, սրտէ հեռու:

Բոլորին պարտքն է հարցնել, — Ո՞վ ստուգեց տրուած հաւաստիքներուն վաւերականութիւնը: Ո՞վ գնաց, անձամբ քննեց եւ բարի լուր մը բերաւ:

Այս մասին կը խօսինք տակաւին: Քննենք միւս հարցը, — «ազգին մեծեր»ուն պարագան:

— «Գրէ, բարեկամ, գրէ եւ բացատրէ ազգին մեծերուն թէ պատառ մը հացի համար «ճիհէննէմին պուճախ»ը կ'երթանք» ...

Բոլորս ալ գիտենք որ մեծ թիւ մը չեն կազմեր այդ «մեծեր»ը, բայց կը ներկայացնեն բազմագոյն ճակատ մը:

Սկսելով գլուխէն, «ազգին մեծեր»ուն առաջին շարքին վրայ կը գտնուի Երեւանը:

Կ'ըսեն թէ այդ իշխանութիւնը ստեղծուած է առաւելապէս բանուորներու եւ գիւղացիներու պաշտպանութեան համար:

Ուրեմն, ամէնէն առաջ անոր ճիտին պարտքն է ելք մը ցուցնել անճար բազմութեանց: Մանաւանդ որ, երկիր մը ունի իր տրամադրութեան տակ, հզօր պետութիւն մը՝ կռնակը, ինչպէս եւ բազմապիսի յաւակնութիւններ:

Ի՞նչ կը բանի այդ իշխանութիւնը, գոնէ այն թուականէն ի վեր որ սաստկացաւ գործազրկութեան տագնապը (1934):

Ի՞նչ գործնական ձեռնարկ փորձեց ան, արտակարգ վիճակի մը հանդէպ, ուր օտար իշխանութիւնն անգամ յաճախ կը ստիպուի մեղմացնել իր տնօրինութիւնները:

Հազար երկու հարիւրի արձանագրութի՞ւնը:

Բայց անոր հինգ անգամը կարգի կը սպասէ ահաւասիկ մէկ տարիէ ի վեր: Եւ դեռ կը սպասէ արձանագրուածն ալ ...

Ո՞ւր է «բարեխնամ»ը: Գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ: Իսկ աշխատաւորութիւնը կամ աշխատաւորական հայրենիքը որ եւ է բան կը շահի՞, եթէ ցիրուցանը անգամ մը եւս տարտղնուի չորս հովերուն, — այս անգամ մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա:

«Մեծեր»ու միւս գլուխները կը գտնուին այստեղ, Փարիզ:

Այս առթիւ, հարկ է փարատել պատրանք մը:

Մեր «պզտիկները» — անճար բազմութիւններ — յաճախ կը գերագնահատեն «մեծեր»ուն համրանքն ու հանգամանքը, անոնց յօժարութիւնն ու կարողութիւնը:

Ամէն բան վերջն, հեռաւոր սուրբերէ սպասելու այս վարժութիւնը վարակած է նաեւ ուրիշ գաղութներ, որոնք միշտ այն նախապաշարումն ունին թէ Փարիզ նստած կամ Փարիզէն գացած տխղոսաւորը աւելի արդիւնաւոր գործ կրնայ կատարել, քան իրազեկ տեղացին:

Ժամանակին այս ինքնախաբէութիւնը կը տիրէր, նաեւ, Պոլսոյ հանդէպ, մինչեւ օսմ. սահմանադրութեան հռչակումը, երբ «Գաւառ»ը գործնապէս հաստատեց թէ աւելի լաւ կրնայ վարել իր ճակատագիրը, թէ գիւղացի տէրտէր մը կամ գիւղապետ մը յաճախ կը յաջողին այնտեղ ուր պիտի անճրկէր պատրիարքը կամ ջոջ - աղան:

Ամփոփուելով Փարիզի վրայ, ոչ մէկուն համար գաղտնիք է թէ ի՛նչ ունինք, իբրեւ «ազգին մեծեր»ը, իրենց բոլոր հանգամանքներով եւ կարողութիւններով:

Ահաւասիկ Բարեգործականը: Կրնաս էյֆէլի աշտարակը տեղէն շարժել եւ էթուալի հրապարակը փոխադրել: Բայց, տերեւ մը շարժել այդ «ընդհանուր» Միութեան հոգեբանութենէն, կանոնագիր - ծրագրէն, գործելու մեթոտներէն, մինչեւ իսկ վարչական կազմէն, — ոչ, գիտութիւնը տակաւին չէ կրցած հնարել այդ գիւտը:

Ահա միւսները, — ժամուն դրան բոլորտիքը, դուրսն ու ներսը համախմբուած ջոջեր:

Սկիզբները չափազանց ամբարտաւան — «մենք Փարիզցիներս կամ Ֆրանսացիներս» — անոնք այսօր փետրաթափ վիճակ մը ունին: Մէկ մասը մեռած, ուրիշներ սնանկացած, մնացեալներն ալ՝ ընդհանրապէս բանկայի կամ սալոնի մարդիկ:

Ուրի՞շ, — գաղթականներու գրասենեակներ (օֆիս), Միացեալ Յանձնաժողով եւ «Ազգային Խորհուրդ», մամուլ եւ քաղաքական կուսակցութիւններ:

Թոյլ տուէք վաղուան ձգել եզրակացութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ թագաւորը շեղելով աւանդութենէն ունկնդրութեան կ'ընդունի խորհ. ներկայացուցիչը

Ճորճ Թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ, աշխարհի բոլոր մասերէն Թագաւորներ, իշխաններ եւ մանաւանդ նախարարներ համախմբուած ըլլալով Լոնտոնի մէջ, անգլիական կառավարութիւնը օգտուեցաւ առիթէն, խորհրդակցելու համար միջազգային կացութեան մասին: Այս առթիւ, նոր Թագաւորը նախընթաց մը ստեղծեց, ունկնդրութեան ընդունելով Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Լիթվինով: Տեսակցութիւնը տեւեց 40 վայրկեան: Թերթերը մանրամասնութիւններ չեն հաղորդեր, բայց մեծ արժէք կուտան այս նորութեան:

Չորեքշաբթի օր, Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճաշի հրաւիրեց Պ. Լիթվինովը, որ յետոյ ընդունուեցաւ Թագաւորին կողմէ: Խ. Միութեան զինուորական փոխ - գործավարը, մարաջախտ Թուխաչեւսկի, իր կարգին տեսակցեցաւ Անգլիոյ զինուորական նախարարին եւ սպայակոյտի նախագահին հետ: Միջանկեալ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց եւ լման երկու ժամ խորհրդակցեցաւ ազգային պաշտպանութեան եւ ուրիշ խնդիրներու մասին:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իտընի հետ, միջազգային կացութեան մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ «խօսակցութիւնը բարեկամական էր» եւ ընդհանուր համաձայնութիւնը ...? հանգամանք ունէր: Բայց իրազեկներ կը հաւատան թէ 2 նախարարները մասնաւորապէս քննած են Հռենոսի վերազինման խնդիրը: Պ. Ֆլանտէնի կարծիքով, Հիթլէր անակնկալ մը պիտի ստեղծէ մօտերս, կրկին խախտելով Վերսայլի դաշնագիրը: Հաւանական է որ այդ անակնկալը տեղի ունենայ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին վաւերացումէն անմիջապէս վերջ:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Գերմանիոյ իր պաշտօնակցին հետ, հաւանաբար միեւնոյն հարցերու մասին: Յետոյ կարգով խօսակցեցաւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ Թագաւորներուն, Պելժիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին, Հունգարիոյ արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հետ: Այս բոլոր «քաղաքավարական» տեսակցութեանց ընթացքին, նախարարը առիթէն օգտուեցաւ, պարզելու համար Մեծն Բրիտանիոյ տեսակէտները՝ օրուան հարցերու մասին: Միեւնոյն ատեն լսեց միւսներուն բաղձանքները: Կ'ըսուի թէ այս խօսակցութիւնները շատ աւելի բացորոշ եղած են քան Ժընեւի պղտոր մթնոլորտին մէջ: Թէեւ բոլոր խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ քննուած է, օրինակ, Գերմանիոյ գաղթավայրեր տրամադրելու խնդիրը:

Անգլիոյ վարչապետն ալ իր կարգին տեսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին, Պ. Լիթվինովի եւ Աւստրիոյ պատուիրակին հետ: Այս վերջին երկիրը հետզհետէ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէ Եւրոպայի քաղաքականութեան մէջ, որովհետեւ Իտալիա, Գերմանիա եւ Մեծն Բրիտանիա ազդեցութեան պայքար կը մղեն նախկին աւստրօ-հունգարական կայսրութեան մնացորդին վրայ:

Անգլիոյ նոր Թագաւորը, որ իր հօրմէն աւելի գործօն կ'երեւայ պետական գործերու մէջ, բոլոր տեսակցութիւններէն յետոյ ունկնդրութեան ընդունեց Պ. Իտընը, եւ յետոյ Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարները, իսկ երէկ ալ՝ ամերիկեան դեսպանը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑԱՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Արիւնալի կռիւներ - 80 հոգի վիրաւորուած

Չորեքշաբթի օր շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան Եգիպտոսի եւ մասնաւորապէս Գահիրէի մէջ: Բոլոր բարձրագոյն վարժարաններն ու համալսարանները փակուած ըլլալով, ուսանողները փողոց թափած էին եւ կատարելապէս ըմբոստացած: Բազմաթիւ ընդհարումներ պատահեցան ոստիկանութեան հետ եւ վիրաւորուեցան 80 հոգի, որոնց 60է աւելին ուսանողներ են: Այժմ ձիաւոր ոստիկաններ կը շրջին Գահիրէի մէջ, եւ սպառազէն զինուորներ կը հսկեն բարեկարգութեան: Այս առթիւ առաջին անգամ փորձուեցաւ հեղուկ մը, որ արձակուած ատեն անջնջելի հետքեր կը ձգէ ենթակային վրայ եւ հետեւաբար կ'օգնէ երեւան հանելու ցուցարարները: Հանրային շէնքերը եւ կրթարանները կը պաշտպանուին եգիպտական հեծելազօրքին կողմէ:

*** Կ'ըսուի թէ վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի Նահաս փաշայի անդրանիկը: Ուսանողները կատղած էին, իմանալով որ նախընթաց օրուան դէպքերու ընթացքին սպաննուած երեք Եգիպտացիներէն մէկը 9 տարեկան դպրոցական մըն էր: Մանսուրայի մէջ ծանրապէս վիրաւորուած են 12 ուսանողներ: Տամանհուրի մէջ մեռած է վիրաւորներէն մէկը:

Չորեքշաբթի օր համալսարաններու եւ բարձրագոյն վարժարաններուն բոլոր ուսանողները, 4000 հոգի, ժողով գումարելով զանազան որոշումներ տուին: Այսպէս, որոշեցին Անգլիան ամբողջովին պատասխանատու հռչակել պատահելիք դէպքերուն եւ ազգային միութեան կոչ մը ուղղել, պայքարելու համար Մեծն Բրիտանիոյ «նենգ եւ ողբալի դիտաւորութեանց դէմ»:

Երկուշաբթի օրէն ի վեր, խռովութեանց մատնուած է Տամանհուր, որ Նեղոսի տէլթային բազմամարդ կեդրոնն է:

Չորեքշաբթի առտու Գահիրէի վարժապետանոցին եւ առեւտրական բարձրագոյն վարժարանին ուսանողները նոր ցոյցերու ազդանշանը տուած ըլլալով, անմիջապէս շարժման մէջ դրուեցան ոստիկանութիւնն ու զօրքը: Հակառակ այս արտակարգ միջոցներուն, ուսանողները չընկրկեցան եւ այս առթիւ էր որ արիւնալի կռիւներ պատահեցան: Ծանրապէս վիրաւորուեցաւ նաեւ Գահիրէի ոստիկանութեան փոխ - հրամանատարը, Լուքաս պէյ (անգլիացի): Ուսանողները անմիջապէս պատնէշներ կազմեցին, իսկ ոստիկանները կրակ բացին, քարերու տեղատարափի մը տակ: Ցուցարարները ճամբան կը խորտակէին լապտերներու ձողերը եւ ծառեր կը հանէին արմատախիլ: Գահիրէի կայարանին մօտ, ոստիկանութիւնը պահ մը կորսնցուց գլուխը: Հեռագրի մը համաձայն, ուսանողներ յաջողած են կրակի տալ վարժապետանոցը (Տարէլ - Ուլում): Ամբողջ թաղ մը պաշարման տակ առնուած է: Ոստիկանները ստիպուած են սաղաւարտ եւ վահան գործածել: Էլ - Ազհարի աստուածաբանական համալսարանին ու-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

Նամակ մը՝ գաւառէն.

— «Սիրելի ՅԱՌԱՋ, ձեր բոցավառ էջերուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք թղթակցութեանց, որոնք կը նկարագրեն կաղանդի եւ ուրիշ խնջոյքներ:

Ես ալ իմ կարգիս կուգամ մեր այս տեղի հայ երիտասարդներու սեւ կեանքը ներկայացնելու: Մենք հոս 7 — 8 չափահաս երիտասարդներ ենք, ամէնքս ալ ամուրի բացի մէկ հոգիէ: Կ'աշխատէինք երկաթեղէնի գործարանի մէջ եւ գոհ էինք մեր ներկայ վիճակէն:

Ինչպէս շատ մը տեղեր դժուարութիւններ կան ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ, հոս ալ մեր խեղճ հայրենակիցները դժուարութեան մատնուած են:

Թուականէս քանի մը օր առաջ այս տեղի քաղաքապետութեան ներկայացանք ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, բայց ահա ցաւալի կացութիւն մը: Մեզմէ պահանջեցին մեր ունեցած մինչեւ այսօրուան վկայականները: Եւ, քննելէ եւ զննելէ յետոյ, առանց պատճառաբանութեան մերժեցին փոխել մեր ինքնութեան թուղթերը: Մեր ամենավերջին վկայականին վրայ գրուած է «աննպաստ» (ավի տէֆավորապլը): Մեզմէ քանի մը հոգի դուրս հանեցին եւ յաջորդ օրն իսկ գործարանէն ալ արձակեցին: Քանի մը անգամ դարձեալ քաղաքապետութեան ներկայացանք, պատճառը հասկնալու համար: Պատասխանը՝ միշտ ժխտական: Վերջապէս ազդարարեցին. — «Ձեր երկիրը գացէք»:

Մենք 35 հոգի էինք, եկած՝ Եգիպտոսէն: Ֆրանսական կառավարութիւնը հոս բերաւ մեզ եւ նոյնիսկ մեր ճամբու վերաբերեալ բոլոր ծախքն ալ վճարեց, սնունդով միասին: Իսկ այսօր ալ շուարած մնացեր ենք:

Մենք ունէինք միայն մէկ անցագիր որուն վրայ արձանագրած էին 35 հոգիին անունները, տարիքները, ինչպէս եւ եգիպտական կառավարութեան եւ Ֆրանսական հիւպատոսին ստորագրութիւնը:

Հիմայ կրնաք երեւակայել մեր անել վիճակը: Մեր յոյսը ձեր վրայ դրած ենք, եւ անհամբեր պատասխանի կը սպասենք. — Յովսէփ Իննէեան

ՅԱՌԱՋ տուած կ'ըլլայ պատասխանին առաջին մասը, նոյնութեամբ հրատարակելով այս նամակը:

Երկրորդ պատասխանը տալէ առաջ, տարրական հարցում մը.

— Ո՞վ է պատասխանատուն այս կացութեան:

Անշուշտ Նանսէնեան գրասենեակը կամ որբերու տեղաւորման յանձնախումբը:

Չէ՞ որ անոնք էին ե՛ւ փոխադրողները — հաւաքական անցագրով — ե՛ւ պաշտպանները՝ կառավարութեան առջեւ:

Ուրեմն, ամէնէն առաջ անոնց կ'իյնայ անմիջական դիմումներ կատարել եւ փրկել իրենց «հպատակները»: Ուրիշ խօսքով՝ կատարել իրենց պարտականութիւնը:

Անցեալ տարի ալ այսպիսի խնդիրներ ծագեցան, եւ Մարսէյլի մեր թղթակիցը յաջողեցաւ գտնել հաւաքական անցագրին թուականն ու թուահամարը:

Անշուշտ Զ. Ո. Միութիւնն ալ կրնայ օգնել: Իսկ ամէնէն առաջ՝ միւսները:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երէկ, հնգշաբթի, երեկոյ. ժողովին ներկայացաւ Պ. Սառօ, կարդալու համար դահլիճին յայտարարութիւնը, որ շատ կարճ է եւ կը պարունակէ հետեւեալ գլխաւոր առաջադրութիւնները. — հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն, պաշտպանութիւն ֆրանքի եւ արտաքին ապահովութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Յայտարարութեան ընթերցումը հազիւ 8 — 10 վայրկեան տեւեց: Վարչապետը առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կը յայտարարէ թէ իր կազմած դահլիճը պիտի ըլլայ «արթնութեան եւ հանրապետական միութեան կառավարութիւն մը»: Ծանրակշիռ խնդիրներ կան սեղանի վրայ եւ կառավարութիւնը պիտի ջանայ լուծել զանոնք, իսկ ֆրանքի ապահովութեան համար անհրաժեշտ է ամրապնդել ներքին բարեկարգութիւնը եւ զարկ տալ տնտեսական կեանքին: Կառավարութիւնը մասնաւորապէս պիտի զբաղի գործազրկութեան հարցով, ինչպէս եւ հողագործութեան տագնապով: Երեսփոխանական ընտրութեանց թուականը չէ որոշուած տակաւին: Պ. Սառօ չուզեր աճապարել եւ հաւանական է որ ընտրութիւնները նշանակուին օրինական թուականին, 19 ապրիլ:

«Իբր հայ փախցուած» (Զուարճալի)

Իզմիրէն կը հաղորդեն Ազզամի թէ Սիւլէյման անուն 24 տարեկան երիտասարդ մը, որ մանկութեան շրջանին իբր հայ բռնի արտասահման տարուած էր, հայրենիք դարձած եւ վերջապէս հօրը հետ միացած է: Սիւլէյմանի հայրը՝ Մէհմէտ, Ատանայի դրաւման շրջանին Իսթանպուլ եկած եւ Սիւլէյմանը զին. նախակրթարանը դրած էր: Օր մը, դպրոցէն դառնալու միջոցին, տղան փախցուցեր եւ տան մը մէջ փակելով մահուան սպառնալիքի ենթարկած են: Տղան փախցնողը հարուստ մէկն էր որ զայն նախ Յունաստան, յետոյ ալ Եգիպտոս տարած էր, մկրտելով եւ անունը դնելով Մըկրտիչ:

Սիւլէյման Գահիրէի դեսպանատունը ապաստաներ էր եւ անկէ նախ Իսթանպուլ եկած, յետոյ ալ Իզմիր գացած է, միանալով իր 72 տարեկան հօր որ այլեւս յոյսը կտրած էր:

Պոլսոյ «վագֆ»երու խնդիրը

Նկատելով որ մարտ 10ին կը լրանայ վագֆ կալուածներու մասին յայտագիր տալու պայմանաժամը, Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը յանձնարարած է թաղերուն որ մէկ մէկ ներկայացուցիչ ընտրեն, իրաւագէտներու յանձնաժողովին հետ շփում պահելու եւ յայտագիրը անսխալ լեցնելու համար:

Թաղերը միաժամանակ էվգաֆի վարչութեան պիտի յանձնեն իրենց մատակարարութեան վերջին տարուան հաշիւները:

100 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրքիոյ ճարտարարուեստական երկրորդ հնգամեայ ծրագրին յանձնաժողովը 14 մասնախումբերուն տեղեկագիրները քննելով, ճշդած է երկրորդ հնգամեայ ծրագրին մէջ մտնելիք նիւթերը:

Հնգամեայ երկրորդ ծրագրին գործադրութեան համար 100 միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ երրորդ տարեդարձը տօնուեցաւ, երէկ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, մեծահանդէս արարողութիւններով եւ թափօրներով: Այս առթիւ օրուան վարիչները շեշտեցին թէ 1936ը վճռական տարի մը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ դատավարութեան ծախքը եղած է 1,157,981 ֆրանք: Թերթերը կը հարցնեն թէ ո՞վ պիտի տուժէ այս պատկառելի գումարը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԸՐՍ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒՄԸ ԵՒ ԲԱԳՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

1918 մարտ 3ին Բրեստ - Լիտովսկի մէջ կնքուեցաւ հաշտութեան դաշնագիր Մոսկուայի խորհրդային կառավարութեան եւ քառեակ համաձայնութեան (Գերմանիա, Աւստրիա, Թուրքիա եւ Պուլկարիա)) միջեւ: Դաշնագիր մը որով «ընկերվարական» Ռուսաստանը անձնատուր կ'ըլլար աշխարհակալ Գերմանիոյ:

Յայտնի է որ Բրեստ - Լիտովսկի դաշնագրի ստորագրելուն ուժգնօրէն կ'ընդդիմանային համայնավար կուսակցութեան ձախ տարրերը՝ Բուխարինի գլխաւորութեամբ եւ ձախ սոցիալիստ - յեղափոխականները, որոնք այն ատեն համայնավարներու հետ խառն կառավարութիւն կը կազմէին: Խորհուրդներու 5րդ համագումարին մէջ միացեալ այդ խմբակը պահանջեց պատռել Բրեստ - Լիտովսկի դաշնագիրը, սակայն մերժուեցաւ: Այն ատեն ձախ սոց. — յեղափոխականները դիմեցին չատ յանդուգն միջոցի մը,— որոշեցին ահաբեկել Գերմանիոյ Մոսկուայի դեսպան կոմս Միրբախը եւ այդ ձեւով խզել խորհրդային - գերմանական յարաբերութիւնները, որով չեղեալ կը նկատուէր դաշնագիրը:

1918 յուլիս 6ին կը գործադրուի որոշումը եւ Միրբախը կը սպաննուի ձախ սոց. յեղափոխականներ Բլիւմկինի եւ Անդրէեւի կողմէ (երկուքն ալ Չեկայի պատասխանատու պաշտօնեաներ): Սպանութենէն վերջ ձախ սոց. յեղափոխականները կ'ապստամբին, կը յաջողին ձերբակալել Չեկայի դեկավար Ջերժինսկին եւ կը փորձեն իշխանութիւնը ձեռք անցընել: Սակայն, շնորհիւ շարժումին անկազմակերպ ու տարտամ հանգամանքին, ապստամբութիւնը կը ջախջախուի «արիւնով եւ երկաթով»: Զինադադարէն վերջ, երբ Գերմանիան պարտուած էր, ահաբեկիչները նորէն կը ստանան անցնելով նախկին պաշտօններու գլուխ: (Բլիւմկինը վերջերս գնդակահարուեցաւ իբրեւ տրոցկիական):

Միրբախի սպանութեան օրն իսկ Լէնին պատահած դէպքը կը հաղորդէ հեռագրով Ստալինին, որ այդ ատեն ռաջին մասին մէջ Լէնին կը պահանջէ «ամենուրեք անխնայ ջախջախել» սոց. յեղափոխականներու շարժումը: Իսկ երկրորդ մասը կը վերաբերի Բագուի քարիւղին: Փոքրիկ չեղում մը, այս առթիւ:

Բրեստ - Լիտովսկի հաշտութենէն վերջ պատերազմը չդադրեցաւ: Քառեակ համաձայնութիւնը, յանձին Թուրքիոյ, կը շարունակէր իր արշաւանքը դէպի Անդրկովկաս եւ կը մօտենար Բագուի: Թէեւ համաձայն դաշնագիրին տրամադրութեանց Թուրքիոյ ձգուած էին ոչ միայն մինչեւ 1914ի սահմանները, այլ եւ Պաթումը, Կարսն ու Արտահանը, բայց եւ այնպէս Վէհիպ փաշայի բանակը աչքերը յառած էր դէպի Բագու: Արեւմտեան ճակատին համար Գերմանիա քարիւղի պէտք ունէր: Սակայն, քարիւղը անհրաժեշտ էր նաեւ լայնածաւալ Ռուսաստանին: Քարիւղի շուրջ Գերմանիոյ եւ Մոսկուայի միջեւ կը սկսի առեւտուրը: Գերմանացիները կը պահանջեն քարիւղէն բաժին: Համայնավարները կը ձգձգեն բանակցութիւնները եւ կը պահանջեն որ չդրժեն հաշտութեան պայմանները եւ դադրեցնեն արշաւանքը Բագուի վրայ: Այդ պայմաններու մէջ էր, որ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ ներկայացուցչին սպանութիւնը:

Կռահելով, որ Միրբախի սպանութիւնը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ իրենց համար, Լէնին Ստալինին ուղղած հեռագրին մէջ հետեւեալ ուղղութիւնը կուտայ.

— «Ինչ կը վերաբերի Բագուին, ամենէն կարեւորն այն է, որ դուք սերտ կապ պահպանէք Շահումեանի հետ եւ անոր հաղորդէք այն առաջարկները, զորս Գերմանացիներն ըրած են մեր դեսպան Եոֆֆէին Պերլինի մէջ եւ որոնց համաձայն Գերմանացիները կը հաւանին դադրեցնել արշաւանքը Բագուի վրայ, եթէ մենք քարիւղի մէկ մասը իրենց յանձնենք: Ի հարկէ, մենք ստիպուած ենք համաձայնելու («Պրաւդա» 21 յունուար, 1936):

Ուրիշ առիթով մենք մատնանշած ենք այն ճակատագրական դերը, զոր Բագուի քարիւղը ունեցած է Անդրկովկասի եւ մասնաւորապէս հայ ժողովուրդի համար («Ցառաջ» 20 յուլիս, 1935): Այն ատեն արտատպած էինք ուրիշ փաստաթուղթ մը, որու մէջ 1920 նոյ. 13ին Ստալինը հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէր.

—«Վերջ ի վերջոյ ո՞վ կը հաստատուի Կովկասում, ո՞վ կ'օգտուի նաւթից եւ դէպի Ասիայի խորքերը տանող կարեւորագոյն ճանապարհներից, յեղափոխութի՞ւնը թէ Անտանտը (Համաձայնական պետութիւններ), — այս է ամբողջ հարցը» («Խ. Հ.» 26 յունիս, 1935):

Բոլորս ալ գիտենք թէ ինչ դեր կատարեց քարիւղը համաշխարհային պատերազմի ընթացքին եւ կը կատարէ մանաւանդ ներկայիս (իտալեւհապէշական վէճին առթիւ):

Այդ տեսակէտէն մեկնելով է, որ Բագուի հերոսամարտը ոչ միայն հայկական նշանակութիւն ունի, այլ եւ միջազգային,— ինչպէս խոստովանած է Զօր. Լուտէնտորֆ:

Այդ գարշահոտ հեղուկին համար համայնավարները կը զոհեն ազգերու ինքնորոշման գեղեցիկ գաղափարը: Մոսկուան կանգ չառաւ ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ, փրկելու համար Բագուն: Լէնին - ստալինեան կուսակցութիւնը յանուն Բագուի քարիւղին ոչ միայն հրաժարեցաւ Թրքահայաստանի շնորհուած ինքնորոշման իրաւունքէն ու լքեց հայկական վիլայէթները, այլ եւ Թուրքերուն նուիրեց Կարսը, Արտահանն ու Պաթումը. Լէնինի ներկայացուցիչ Շահումեանը Բագուի մէջ ոչ միայն դաշն կնքեց «հակայեղափոխական Դաշնակներու» հետ, այլ եւ անոնց հետ միասին «կը մաքրագործէր» Թուրք «աշխատաւորութիւնը»: Դեռ աւելին:

Երբ հակառակ բոլոր ճիգերու, 1918 սեպտ. 15ին Բագուն անցաւ Թուրքերու ձեռքը, Մոսկուայի կառավարութեան արտաքին գործավար Չիչերինը հեռագրով բողոքեց Պոլսոյ կառավարութեան եւ Բրեստ - Լիտովսկի դաշնագիրը չեղեալ նկատեց: Այդ խզումով, Թուրքիան եւ Ռուսաստանը փաստօրէն պատերազմական վիճակի մէջ մնացին: Միակ վրայ հասնող զինադադարն էր, որ կանխեց զարգացող դէպքերը:

Այսպէսով, այն Ռուսաստանը, որ Բրեստ - Լիտովսկի մէջ խղճի ամենայն հանգստութեամբ ոտնակոխ ըրած էր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը եւ Հայաստանը ձգած Թուրքերուն, իսկ Ուկրայնան ալ Գերմանացիներուն, մէկէն ծառացաւ, բայց Բագուի քարիւղին շատ հայկական արիւնը Մոսկուայի համար արժէք չէր ներկայացներ: Կարեւորը քարիւղն էր, որուն զոհած էին ամէն ինչ,— ահագին հողամասեր, գաղափար ու սկզբունք եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունք:

Այսպէս եղաւ 1918ին: Նոյնը կրկնուեցաւ եւ 1920ին, երբ Մոսկուան, Բագուին տիրապետութիւնը ապահովելու համար, զինու զօրութեամբ խորտակեց Անդրկովկասի անկախ հանրապետութիւնները եւ ձեռք պարզեց Քէմալին՝ չէզոքացնելու համար անգլիական վտանգը Կովկասին:

Իսկ Հայերուն շնորհած ազատ ինքնորոշման իրաւունքը ...

Այդ մասին վերջին խօսքը տանք պայ Հիքմէթին.

— «Ազգ. Մեծ ժողովը գումարուած էր Սեւրի դաշնագրին ստորագրութենէն 20 օր առաջ: Արտաքին գործերու տեսակէտով առաջին գործը եղաւ շփում ստեղծել ռուս կառավարութեան հետ: Ռուս կառավարութիւնը սա երկու պայմաններէն մէկը պէտք է ընդունէր.— Կամ Հայերուն արժէք տալ, կամ Թուրք կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ: Ի վերջոյ, ծանրախոհ ռուս պետական մարդիկ, հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, մեր ազգային կառավարութիւնը ճանչցան» ...

Պայ Հիքմէթը կը սխալի, կարծելով թէ այդ ատեն էր որ «ռուս պետական մարդիկ» հրաժարեցան հայկական շահերէն: Հրաժարումը եղած էր 1917 հոկտ. 25ին:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Հայ հեթանոսական դարերու այն շրջանը որ մեզի ծանօթ է, եւ ուր, կը հասկնանք թէ հայ ժողովուրդը ազգային աշխուժութեան փայլուն արդիւնքներու տիրացած ու փայլած է զանոնք, կը ներկայացնէ մեր ճարտարապետութեան պատմութեան նախնական շրջանը:

Մեզի ծանօթ այդ շրջանին, չաստուածներու նուիրուած մեր տաճարները, որքան ալ թերի ըլլայ ուսումնասիրութիւնը անոնց մասին, մինչեւ հիմա հրապարակուած փաստերն ու ապացոյցները արդէն մեզ կ'ապահովեն հոգեւին հաւատալու թէ անոնք հայ քաղաքակրթական զարգացումի մը մեծ ուժին յայտնութիւններն էին:

Այն ազգը որ վարժուած է ուրիշ ազգերու մշակոյթի լաւագոյն արտադրութիւնները իւրացնել արագ ու կատարել քաղաքակրթական տարր մըն է: Եւ Հայերս, այդ վաղեմի օրերուն անգամ նոյն կարողութիւնը ի յայտ բերած ենք:

«Մեծ եւ արի Արամազդ»էն ներշնչուելով հայ ճարտարապետական արուեստը կանգնեցուցած է Հայկ. Արամազդի մեհեաններ, որոնց ամէնէն գեղեցիկները, հաւանական է որ կը գտնուէին Դարանաղեաց գաւառի Անի ամրոցին մէջ, ուր կային գերեզմանները մեր թագաւորներուն: Այս մասին կը գրէ Ագաթանգեղոս.—«Ցամուր տեղին անուանեալ Անի, թագաւորական կայանս հանգստոցաց գերեզմանաց թագաւորաց Հայոց, եւ անդ էր գրագինն եւ դիցն Արամազդայ»:

Բագաւանի մէջ նոյնպէս կային Արամազդի նուիրուած հռչակաւոր մեհեաններ, ուր կը կատարուէին Նաւասարդեան տօներու ուրախութեան ամենամեծ պաշտամունքները: Հիւրընկալութեան գլխաւոր բագինն էր Վանատուր չաստուծոյն: Խորենացին կը ներկայացնէ մեզ Բարդածանի հետեւեալ վկայութիւնը.— «Պատմէ ի մեհենիցն պաշտամանց վերջի Տիգրանայ արքային Հայոց պատուել զգերեզման եղբօր իւրոյ Մաժանայ քրմապետի եւ ի Բագնացն աւանի, որ ի Բագրեւանդ գաւառի, բագին ի վերայ գերեզմանին շինեալ, զի ի զոհիցն ամենայն անցաւորք վայելեսցեն, եւ ընդունեսցին հիւրք երեք օթիւք, յորում եւ զկնի Վաղարշ՝ տօն աշխարհախումբ կարգեալ ի սկզբան ամի նորոյ, ի մուտն Նաւասարդի»:

Արտաշիր Սասանեան, որ կրակապաշտութիւնը նորոգեց եւ աճեցուց Պարսից մէջ, եւ քանի մը տարի իշխեց Հայոց մէկ մասին, երբ Բագաւանի մեհեանները տեսաւ, ով գիտէ որքան հիացաւ որ ինքզինքը խաստաւոր կարծեց, ու հրամայեց հոն հաստատուած կրակի բագինին մէջ հուրը անշէջ վառել:

Այս գրութիւններէն դիւրին է հասկնալ թէ այդ մեհեաններն էին մեծ, վայելուչ, իրենց կողքերուն ունէին օթեւանումի եւ հանդիսադրութեան ամուր ու վիթխարի հաստատութիւններ:

Դերջան գաւառին մէջ, ատեն մը կանգնեցաւ Արամազդի որդւոյն Միհրի մեհեանը բարձր ու աշտարակաձեւ: Հայկազանց հարստութենէն վերջ, Արշակունեաց նահապետը՝ Վաղարշակ թագաւորը, Աղեքսանդրի յաջորդող բոլոր կողմնակալները մեր երկրէն վտարելէ յետոյ, երբ սկսաւ կարգ ու սարք հաստատել ամէն կողմ, բազմաթիւ արձաններ կանգնեցուց Արմաւիրի մէջ, եւ Սղերդի մէջ բարձրացուց Փռիւգեան ծանօթ աստուածը, Սապոլին, տալով անոր անշուշտ փռիւգեան ճաշակը պարունող հայ արուեստի զունազեղ նրբութիւն:

Վաղարշակի թոռը, Արտաշէս, Յունաստանէն գերի բերաւ քանի մը կուռքեր: Անոնցմէ կը յիշուին Արտեմիսայի եւ Ապողոնի պղնձաձոյլ ոսկեզօծ անդրիները, որոնք կանգնեցան Արմաւիրի մէջ Վահեւունի քուրմերուն ձեռքով: Իսկ Արտաշէսի որդին՝ Տիգրան ալ աւելի շէնցուց քաղաքը դիմացկուն աշտարակներով:

Շատ ծանօթ ենք Տարօնի մէջ գոյութիւն ունեցող Վահէվահեան մեհեանին: Հայաստանի քաջութեան աստուածին՝ Վահագնի մէկ բագինը, եւ թերեւս ամէնէն չքեղը հոն էր, զոր կանգնեցուցեր էին Վահագնի սերունդէն Վահունի քրմապետները, Արտաշէսի մահէն յետոյ, իբրեւ ութերորդ արձանը Վահագնի. «Ութերորդ պաշտօն հռչակեալ անուանեալ վիշապաքաղն Վահագնի»: Բիւզանդ, այս մեհեանի դիրքը կը ներկայացնէ «սարաբարձր» տեղ մը, «հացեաց դրախտ» կոչելով: Հոն կար նաեւ Անահիտի նուիրուած բագինը, որուն տրուած է ոսկեմայր, ոսկեծին եւ ոսկեհատ անուններ: Այս մեհեանին նուիրուած սպիտակ արջաններուն համար է որ կ'ըսեն թէ Լուկուլլոս տեսաւ անոնց արածիլը Արածանիի ափերուն վրայ եւ սքանչացաւ:

Տարօնի մէջ էր դարձեալ «Վահագնի սենեակ» կոչուած մեհեանը, որուն մէջ կանգնած էր Հայոց անպարտելի դիւցազնի գեղուհին: «Եւ երրորդ մեհեանն անուանեալ Աստղկան դից, սենեակ Վահագնի», կ'ըսէ Ագաթանգեղոս:

Վահագն քաջութիւն կը պահանջէր Անահիտ՝ արհեստ կ'ուզէր, իսկ Աստղիկ սէր ու բանաստեղծութիւն կ'ընդունէր: Եւ այս սքանչելի հաւատքով, մեր նախնիքները, հոն, այդ բագիններուն առջեւ կը կատարէին հանճարի ու քաջութեան մրցումներ: Բանաստեղծը իր յօրինած երգը կ'երգէր, երաժիշտը իր բամբիռը կը զարնէր, ըմբիշը իր զօրութեան բազուկը կը ցուցնէր, վարպետը իր գեղարուեստի արդիւնքը կը ներկայացնէր, եւ արժանաւորները կը վարձատրուէին, յաղթողներ կը պսակուէին, Թագաւոր, քուրմ, իշխան ու ժողովուրդ կ'ուխտէին, կը մկրտուէին աւելի եռանդուն եւ աւելի աշխոյժ ապրելու համար յաջորդ տարին:

Աշտիշատի մեհեաններուն ճարտարապետական ուժը ըմբռնելու մեր մտածումները անյատակ կը խորանան երբ կը կարդանք Ագաթանգեղոսի գրածը թէ Մատրավանք մը շինելու ատեն, Գրիգոր Լուսաւորիչ հրաման ըրաւ քրիստոնեայ իշխաններու զօրքին կործանել զանոնք: Բայց իշխանները չկրցան ներս մտնել, սկսան փորձել որմերը քանդել դուրսէն, սակայն նորէն չյաջողեցան: «Եւ ոչ գծեաց երկաթ գործոյն», որով Լուսաւորիչ հարկադրուեցաւ աստուածային հրաշքով մը քանդել ամէնն ալ իրենց հիմերէն:

Աստղիկի նուիրուած մեր մեհեանները ընդհանրապէս կոկիկ ու չքեղ զուգերու ձեւեր ունեցած են, յիշեցնելով բաբելական, ասորական Աստղիկներու եւ յոյն, հռոմէական Աֆրոդիտէի տաճարներուն գեղազարդութիւնը: Իսկ Վահագնինը անշուշտ շատ աւելի հայկական սրամտութեան, սլացումին, յաղթութեան ոգին կ'ուրուագծէր, քանի որ ան, բազմագլխեան Հիդրան սատկեցնող Հերակլէսի համբաւն ունեցած է եւ մարտական հայ ժողովուրդը ներշնչած է դարերով:

Անահիտի նուիրուած բագիններուն ձեւերը եւ անոնց տաճարներու ճարտարապետական ոճերը ոչ մէկ կասկած որ աւելի հայատեաց դրոշմներ ունեցած են: Անոնց մէջ հայկական մտածումի ինքնատպութիւնը աւելի զօրացած եւ խորացած է, քանի որ Անահիտը ճանչցուած է իբրեւ «մայր զգաստութեան» եւ «պարգեւատուն Հայաստան»ի, քանի որ անոր «բացառիկ պաշտամունքներ» փայլած է ամէն տեղ:

Երիզայի մէջ շատ հին օրերէն ի վեր կանգուն կար Անահիտի մէկ մեհեանը որ ամբողջ Եփրատի նահանգին մէջ ամենաճոխ եւ մեծահանդէս հռչակուած էր ըստ Խորենացիին: Անոր մասին, թէ հայ, թէ օտար աղբիւր մեզի հասած տեղեկութիւն առասպելական կոչուելու հարուստ ու գեղեցիկ կը ներկա ցնեն: Լուկուլլոսի արշաւանքին մանակ, ժողովուրդը ամէնէն շա նահիտի մասին կը մտածէր: Կի նի բացատրութեամբ, ամէն ոք զէր զայն փրկել կողոպուտէ: Ըստ նիոսի, երբ Հռոմէի Մարկոս Անտոնիոս Հայաստան տաւ, անոր զինուորները փշրեցի նահիտի ոսկի արձանը, եւ կողոպ տէն հարստացող զինուորական Պոնոնացի մը կրցաւ Օգոստոս սեր խնջոյք մը սարքել:

Ատեն մը վերջ, յիշեալ բագին րաշինուեցաւ: Այս վերջինին տարբերութեամբ եւ թէ գեղեց թեամբ թէեւ շատ ետ կը մնար խորդինէն, նորէն Տրդատի եւ Գ գոր Լուսաւորչի դէպքը ներկա ցնողները կը վկայեն թէ «կը պատ մանաւանդ թագաւորն Ցունաց» սոր արձանը կը կարծուի թէ որ մօտաւորապէս 70 տարի Երիզայի մօտ վայլի մը ծախեց Թէլանի անուն մարդու մը, եւ կարգին ծախած է Բրիտանական գարանին եւ հիմա հոն կը գտն Գրիգոր Լուսաւորիչ զօրքերու կործաներ է բարձր պարիսպն ամրացած այս հրաշալիքն ալ, « ծանեալ բարձրաբերձ պարի հարթեցան»: Եւ աւա՜ղ, Քաաթ մը շնորհիւ այժմ հրապարակ ուած այս արձանը, որ հնագէտ կէլմանի հիացման առարկայ ինչ ձեւով ալ քննուի իր հոկայ տան ճարտարապետութեան ճանր չի բնորոշեր:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱԳՈՒՄՆԵՐԸ

Րէյմոն Թիպէրժի մանկավարժ Երաժշտանոցին մէջ, կիրակի տեղի ունեցաւ մասնաւոր նուա հանդէս մը, ներկայացնելու հա Րաֆֆի Պետրոսեանի վերջին նուա ճումները:

Մուտքը միայն հրաւիրագիրներ Ինչուէս տարեկան է եղած Րա ֆֆին եւ մէկ տարիէ ի վեր կ'ու Թիպէրժի դպրոցին մէջ:

Թիպէրժ դասախօսեց, պարզ իր մեթոտները: Ուրիշ առթիւ սիւնակներուն մէջ ամփոփած ենք տեսակէտները մանկավարժական րաժշտութեան մասին:

Ցայտագրին մաս կը կազմէր Շ նի «Պալլատ ան Փա մինէօր»ը, (ժշտանոցին նախկին աշակերտն երիտասարդ դաշնակահար մը, Լիւսիէն Ամիօն): Երգչուհի Տիկ. զէրէն երգեց երկու երգ, որուն բորդը Մուսորկկիի «Հօփաք»ը տեղծեց զուարթ խանդավառութ մը ու կրկնուեցաւ: Ռուսական ծերգ մըն է «Հօփաք»ը, ստոտ չարաճճի, անսառակ ու մանաւանդ նով եւ արբեցուցիչ:

Դաշնակահար Լ. Ամիօ եւ չուհի Տիկ. Պաչէրէն հանդէսին գեցիկ շրջանակները եղան: Նկ միջուկն էր սակայն Րաֆֆիկ Պ րոսեանը, որուն փոքրիկ հերո որուն մեր վրայ տարածած տպա րութիւնը կը ներկայացնենք, մը խօսքով:

Ահաւասիկ իր դաշնակահարած

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Ցաւխտենակա՜ն: Ո՞ւր են մնացեր հիմա այդ բարի մարդիկը: Մեր այդ երբեմնի բարեբեր հողը գերեզմանատուն է եղած՝ իր դաշտերով ու ձորերով, այդ բարի մշակներուն: Բայց այս ցաւալի իրողութիւնը չէ որ կ'ուզեմ գրի առնել այսօր:

Կ'ըսէի թէ մեր բնաշխարհը առինքնող բան մը ունէր: Մինչ՝ գարնան ու ամրան ընթացքին կենսունակ ոգեւորութեամբ մը կը լեցուէր բնութիւնը, աշնան՝ գիւղանկարը կը փոխուէր: Նախ մեղմահունչ ու մրմուռ, ապա փոթորկայոյզ հով մըն էր որ կը զարնուէր բլուրէ բլուր: Ամպերը ահեղ գոռումներով իրար կը բախէին ու տեղատարափ անձրեւ մը կ'իջնէր երկինքէն: Հեղեղներ կը հոսէին ձորերէ ու բլուրներէ: Ու ձմրան, բուք ու բորանը կ'առնէր տանիքներու վրայ թէ փողոցներու մէջ, ձիւնին փոթորիկը մէկ պատէն միւս պատին շպրտելով: Դաշտ ու բլուր կ'ամայանային: Լեռներու գոգերուն մէջ անսուաղ գայլեր, կ'ոռնային: Լեռներ, որոնցմէ մարդ չուզեր բաժնուիլ մեղմ ամիսներուն եւ որ, իրենց քարայրներուն ծոցին մէջ, արդարութեան դրօշը ձեռքին բռնակալներու դէմ պոռթկացող իրենց ջահակիր զաւակներն են պահեր:

Այսպէս է իմ գիւղիս ու հայրենիքիս մանրանկարը: Դաշտեր հիւրասիրող, խոշոր բլուրներով լայնանիստ ձորեր՝ պտղատու վայրի ծառերով, մինչ Ալխար միւս կողմէ իր խլացուցիչ շառաչիւնով իր յաւիտենական թաւալումը կը հոլովէ: Կը հոսի կ'երթայ վիթխարի հեղուկ իրանով մը, կարծես կեանքը յառկանչէր:

Եղան օրեր, երբ իմ այդ հայրենի բնակավայրին մէջ ինքզինքս լքուած մինակ գտայ՝ որբի մը պէս, օտարոտի, զարհուրանքի եւ մեծ եղեռնի արհաւիրքէն վերջ: Ու կը սոսկայի այդ խոշոր ձորերէն որ երախնին բացած կարծես կուլ տալ ուզէին զիս: Լեռներու, անտառներու, նոյն իսկ բլուրներու կողին փռուած՝ բայց այլեւս ճղակոտոր ու աւերուած այգիներու ամայութիւնը մարմինս փուշ-փուշ կ'ընէր, վախէս: Ոչ մէկ տեղ ապահով կը զգայի ինքզինքս: Ու անդարմանելի խոր ցաւ մը կը պրկէր ջղերներս, կը վարակէր մանուկ հոգիս, հեզասահ թափանցումով այլ յամրաքայլ զարգացումով յառաջացող ախտաժէտ քրոնիկ հիւանդութեան մը նման:

Անկէ ասդին՝ պրկոլորումներով ջղերներուս թելիկները կը դալարէ: Եւ, ինչպէս միջատ մը կը կերպարանափոխուի իր զարգացման շրջանը բոլորելու համար, արտաքին ու օտար աշխարհներու ազդակները կ'ենթարկեն զիս իրենց քմայքին՝ իմ մէջ բոլորելով բնաշրջական զարգացում մը, բայց եւ իրենց հետ ուռճացնելով առհաւական ու ընդոծին կենսական ազդակը, որ իր առաջին աւիշը ծծեց հայրենական հողին վրայ:

Ի՞նչն է որ կը չինէ հմայքը այդ անդարձ անհետացած օրերուն: Օրեր գզուելի ու յղի եւ գեղուն՝ լոկ քանի մը գարնան առաւօտներով՝ նախ, որ պիտի կերտուէր կեանքերու ազնուագոյնը եւ ապա զարհուրանքներով թաթխուած՝ վանտալական խուժաններու արիւնաթաթախ ճիրաններով: Որո՞նք են այդ հմայքները, զորս պիտի կարենայինք հրաշագործել: Մեր յաչակրութիւննե՞րը, մեր հոգեկան ու ֆիզիքական անխախտելի տառապանքնե՞րը, զորս ապրեցանք ... մեռնելու աստիճան տուայտումներով: Մեր դառն ու մորմոքուն կեանքե՞րը՝ թափառական ու տարագիր, որուն հետ կամակոր կամքով մը մեծցուցինք մեր խոշտանգուած կեանքը: Մարդ կոչուած արարածներ խլեցին ու քանդեցին մեր սիրուն ու խաղաղ յարկերը հայրենական, բարբարոսաբար հնձելով անմեղ հոգիներ իրենց քաղցր ու պապենական հողէն:

Ահա թէ ինչու հիւանդ դարի մը զաւակներն ենք մենք այսօր, մենք՝ խոշտանգուած ցեղի մը մնացորդներս: Ջղային ու հիւանդկախ: Ջենք հանդուրժեր որ անիրաւեն մեզ: Այսպէս անխախտանական ու ազատ ենք մեծցած մենք:

Կ'ըսեն՝ թէ նոր սերունդը երաշտ եղանակի ցորենին նման փուխ է եւ խորշոմներ ունի: Այո՛, այդպէս չադախուած ու թրծուած է իր հոգին, բայց՝ պինդ ու ջղուտ, խտացած նրբչայով: Ձեն ըսեր, սակայն, թէ իր բնախօսութիւնը դալարիչ ազդակներու ենթարկուեցաւ ու այդ կերպով ալ կազմուեցաւ: Կիզիչ արեւներու հարուածները իր կազմախօսութիւնը խանձեցին անյագ ու անզուսպ կարօտով: Եւ, այսօր իր երակներուն մէջ շրջան ընող արիւնը կը պղպջայ միւսներէն իրեն ժառանգ մնացած տխուր ու ծանրակշիռ բեռան ահաւոր գիտակցութենէն: Ի՞նչպէս կարենալ բուժել այդ կռտացող վէրքը: Ահա իր մտատանջութիւնը: Եւ կը կառչի՝ իրաւացիօրէն: Ճիշդ է որ այդ զինք ամբարտաւան ըրաւ, մասամբ: Սակայն, ան իր մէջ կը կրէ կատարեալ սաղմի մը բոլոր դրութիւնները՝ վաղուան համար, կենդանութիւնը հաւաստրակչող նրբօր գեղձերու ամբողջականութեամբ: Կ'կա՛յ հայրենի հողը: Կը սպասէ գարնան՝ անհամբեր, որ իյնայ ակօսին մէջ, արտադրելու համար ընտիր ու ազնիւ հունձք մը: Պիտի գա՞յ այդ գարուն, թէ թափառայած, իր ներբանները դեռ պիտի մաշին անծանօթ հողերու վրայ:

Մի՛ խաբուիք այն փքուռոյց ցորեններէն՝ կէս կլորակ, որ կը շլացնեն ձեր աչքերը: Խուլ կարաւան մը պռռշտուն: Ցաճախ, դուրսէն բերուած ջրնարակով եւ իւղով փայլ ու փառք ըն տացած: Իրենցմէ քիչեր ունին ներքին խտացումի գերակշռող քը, որուն հետ կատարեալ ըլլա եւ միւս բաղադրութիւնները: կը գերակշիռ է հոն: Անոնք են կապէս պիտի խորշոմին վաղը, ւին տակ: Կամ սեւ ածուխ է, իրենց բովանդակութիւնը, կամ տով ալբիս մը պիտի ծակծկէ րենք: Այսուհանդերձ, բացասա բացասականով չքմեղացնելու մար ջով, կ'ըսեն թէ նոր սերունդը չոմներ ունի:

Թո՛ղ ըսեն:

Փոխադրելով մեղադրանքները աւելի ընդհանուր ու տարողութ ընդարձակ եւ ծանր գետնի մը վր կը գտնեն որ անտարբերութեան գիքին մէջ է ան եւ ըմբոստ: Սեր մը, որ ապրեցաւ հաւաքական տումներ հետապնդող կեանքէ իր օրերը քարշ տալով առօրեայի իր օրերը քարշ տալով առօրեայի ցառապէս դժուարին եւ մանաւ պայմաններու տուայտումներուն հեւ ի հեւ:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

(7)

Բանկօ

կտորները. —

Սկարլաթիի «Սօնատ»ը, Վէպէրի «Մուվման փէրփէթիւէլ»ը, Շոփէնի «Նօքթիւրն»ը եւ «Էթիւտ»ը, Գլինկա Պալաքիէվի «Ալուէթ»ը, Մօցարտի «Գօնչէրթօ»ն (երկրորդ եւ երրորդ չարժում), Լիցտի «Քան ժը տօր»ը եւ Մուսորսկիի «Հօբաք»ը: Վերջին երկու կտորները, ընկերակցութեամբ երգչուհիին:

Այս նուագահանդէսը որքան ներկայացումն էր Ռաֆֆիկի բացառիկ տաղանդին, նոյնքան ալ ներկայացումն էր Թիպէրժեան պեղումներուն աշխատանքին ու արդիւնքին:

Մեծ վարպետի մը եւ անչափահաս մեծ տաղանդի մը մերձեցումէն ծաղկազարդուած հրաշքի մը երեւոյթը:

Փոքրիկ սրահները, նորանցքով ու սանդուղով հրաւիրեալներով լեցուն, իրարու վրայ, խորին լռութեան եւ հիացումի մէջ ունկնդրեցին այս արմէն տղան, որուն գեղեցկութիւնը ըղձանուած էր իր տաղանդին արքայութիւնը:

Կարծես երկինքներէն իջած զուարթուն մըն էր մեր Ռաֆֆիկը, մտած մանչուկի մը կերպարանքին մէջ, որ եկած էր մեզ երկինքներու մէջ փոխադրելու:

Իր վկայուած յառաջդիմութիւնը սանդուղներով, սատիճաններով կամ չափերով չէր այլ ոստումով եւ թեւածումով:

Հրաշքը մշակուած էր, հորիզոնները ծաղկանկարուած էին եւ յայտնութեան գիծերը դարձած էին աւելի խոր, աւելի գունագեղ, որով առաւել փայլուն:

Սանձուած խանդավառութիւն մը ամէն հոգիի մէջ, կոկորդէն սեղմուած բացագանչութիւններ: Կը խօսէին աչքերը սակայն ... Ահա երկար նայուածքներ, երկար ճանապարհ մը երազանքի, որուն վրայ կը ծփան շըղարչներու պէս ամպեր, ահա բոլորակի դարձող նայուածքներ, ահա նայուածքներ որոնց մէջ լուծուած է հոգին: Մտայլութեամբ ծանրացած գլուխներ, դէմքեր որոնց վրայ երկինքէն շառայլ մըն է ինկած, արտայայտութիւններ անճացումի:

Եւ աղբիւրը այս տպաւորութիւններուն՝ Ռաֆֆիկը որ դաշնակին վրայ թարգմանութիւն կ'ընէ եւ Շոփէնի, Մոցարթի, Լիցի եւ Վէպէրի հոգեմատեաններէն էջեր կը ներկայացնէ:

Աշխարհներ կ'իյնան անհունին մէջ, ստեղծագործութեան հալոցէն նոր ելած թարմ աշխարհներ, որոնց վրայ երփներանգ թռչուններ կը պարեն, որոնց վրայ կապոյտ գիշերներ կը լապտերազարդուին, որոնց վրայ չարժումներու ներդաշնակութիւնը կը յաւերժանայ, որոնց վրայ հոգիները լիւղ գալով կը նիրհեն, կը նիրհեն ու կ'ունկնդրեն հէքեաթի, կապոյտի եւ տարածութեան ձայներ:

Աշխարհներ կահաւորուած լոյսերու նկարախաղով, տեսլական զորգերու գոհարապատկերներով եւ գինիի ակերով:

Աշխարհներ, տաճարի նման աշխարհներ, որոնց մէջ ինկած է հոգիս, ծունկի եկած աղօթքի մը մէջ.

— Ռաֆֆիկ, փոքրիկ հրեշտակ, պահէ մեզ այս երաժշտութեան, այս տաճարին, այս բանաստեղծութեան, քու այս աշխարհիդ եւ քու այս արքայութեանդ մէջ: Չեմ ուզեր դուրս գալ այս ոլորտէն, ուր ամէն ինչ հպած է բարի հրաշքին գեղեցիկ ճաճանչներուն: Պահէ զիս այս քաղցր ու բարձրագոյն աննիւթականութեան մէջ՝ քանզի դուրսը ցուրտ է, դուրսը թունաւոր է ամէն բան: Դուրսի աշխարհը անդունդ մըն է ժխորով լեցուն, տաժանքով ու չարչարանքով յորդած:

Պահէ զիս քու թագաւորութեանդ մէջ՝ բանաստեղծի ազատ կոչումով:

Դուրսը, դրան առջեւ մեզի կը սպասեն հազար հրէշներ:

×

Վարդագոյն պահ մը, յուզումներով սեղնագործուած, ընծայեց մեզ այս հրաշալի արուեստագէտը:

— Ռաֆֆիկ, օրհնեալ ես դու ի մանկտիս:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԿԱՐԳԸ ՀԱՅՈՒՆ ԱԼ ԿՈՒԳԱ՞Յ...

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ. — Ուղղական՝ Հայ, Սեռական՝ օտարի, Տրական՝ օտարի, Հայցական՝ Հայը, Բացառական՝ օտարէն, Գործիական՝ օտարով, Կոչական՝ ո՛վ օտար:

Ընթերցուած

(Թ. քաղաքի թղթակիցէն):

«Երէկ, կիրակի, հայ գեղարուեստի յաղթանակի օր մը եղաւ տեղիս Հայերուն համար: ... Հրաւիրուած էին օտար թղթակիցներ, որոնք մասնաւոր պատիւներով ընդունուեցան սրահէն ներս:

«Յանձնախումբը, ազգին պատիւը բարձր բռնելու մտադրութեամբ, սրբամիտ գաղափարը ունեցած էր, յիշեալ թղթակիցները ուսամբարձ սրահ առաջնորդելու՝ «Հրաշափառ» չարականը երգելով՝ բազմաձայն:

«Երբ հիւրերը բեմին առջեւ հասան, յոտնկայս եւ որոտածափ ընդունուեցան ներկաներէն:

«Անոնք ուշադրութեամբ եւ յուզումով կը հետեւէին յայտագրին որ, բարեբախտաբար ֆրանսերէն էր, չեղենք, այս ալ գնահատելի մէկ մըտածումն էր կազմակերպիչ յանձնախումբին:

«Հանդէսի ընթացքին, մէյմէկ մոխրաման բռնած, հիւրընկալներ էին կանգնած հիւրերուն մօտ, որոնցմէ մէկն ալ այս տողերս գրողս էր համեստօրէն, որ ուշադրութեամբ կը դիտէր մօտը նստող թղթակցին դէմքի արտայայտութիւնները:

Հաւատացէք, այրենիլքանի պէս յատակ կերպով կը կարդայի այս ազնուական մարդուն դէմքին վրայ «Հայ ծնած չըլլալուն ցաւը» ...

Հետեւեալ օրը, բոլոր տեղական թերթերը, տողեր էին չարած այս հանդէսի մասին, իրենց ծանուցումի էջերուն մէջ:

Անոնցմէ մին հանդէսի նկարագրութիւնը ընելէ վերջ կ'աւելցնէր. —

«Մենք Հայերը կը ճանչնայինք իբր աշխատասէր ժողովուրդ, որ բարեկեցիկ վիճակ ունի, որ չէ զիջանած պետական սնտուկին վրայ բեռ ըլլալ, մերժելով գործազրկութեան նպաստը մինչեւ այսօր: Ան վաղն ալ պիտի մերժէ այդ նպաստը հպարտօրէն, վըստահ այս հանդէսը եւ այս սրահը որ կրնայ բաղդատուիլ մեր միջինէն վեր դասակարգի հանդէսներուն հետ: Ես ուրիշ առթիւ ալ ներկայ գտնուած եմ հայկական այս տեսակի տօներու: Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը»:

Ուրիշ թերթ մըն ալ խումբին նկարը դնելու պատուին էր ըրած՝ աւելորդ ծախքի ենթարկելով թերթին պիւտճէն:

Զմռնամ յիշել թէ, սոյն խմբանկարին մէջ իր դէմքը ճանչցողին մըցանակ մըն ալ յատկացուեցաւ Պ. Ալպէր Տըմի կողմէ, որ Հայերուն համար հոգի կուտայ:

Կ'ըսուի թէ հայ թերթերու թղթակիցներ ալ սպրդած էին սրահէն ներս օգտուելով հիւրընկալին զբաղած մէկ վայրկեանէն:

Թերթիդ սուղ էջերը չեմ ուզեր գըրաւել միւս աւելորդ մանրամասնութիւններով»:

Յ. Գ. — Կարեւոր դիտողութիւն մը հոս:

Մեր հանդէսներուն մէջ, մեր հայրենակիցները օտարերէն չհասկնալով յաճախ նախադասութեան մը կիսուն կը սկսին ծափահարել, որքա՛ն լաւ կ'ըլլար «ծափի նշան տուողներ» նըշանակուէին այս տեսակ պարագաներու մէջ, պզտիկ չմնալու համար օտարներու առջեւ»:

×

Լսենք:

(Շ. քաղաքէն կը հեռաձայնեն).

— «Ալօ՛, ալօ՛, այս միջոցին, տեղիս հայութիւնը կ'ապրի դիւրագոյն հպարտութեան վայրկեաններ:

«Գ... գիւղացիներու Հայր. Միութեան սարքած հանդէսին հրաւիրուած էին մեր օտար բարեկամներէն Պ. Գ. Սեմա եւ Պ. Թ. Կուտիէ: Պ. Սեմա յայտնի է քաղաքիս հայութեան իբր պանիրի եւ կարագի վաճառական, իսկ Պ. Կուտիէ, մեծ սրճարանատէրը իր հայասիրութիւնով ծանօթ է մեր հայ գործաւորներուն, որոնք, իրենց պարապոյ ժամերը կ'օգտագործեն անոր հիւրընկալ յարկին տակ, եւ իրենց աւելցած դրամներն ալ ի պահ կը դնեն հոն:

«Ըսենք հոս թէ, երկուքն ալ անդամ են աշխատաւորական կազմակերպութեան:

«Ալօ, ալօ՛, հոս բառ առ բառ կը կրկնեմ ձեզ, Պ. Կուտիէի պերճախօս ճառէն լաւագոյն հատուածներ.

— «Հայե՛ր, ով տառապած ազգի զաւակներ, դուք մեծ ազգի մը կըտորներն էք, Եւրոպան խաբեց ձեզ, բայց Եւրոպացիները յանցաւոր չեն: Դուք իրաւունք ունիք աշխատելու եւ ուտելու, ով որ ասոր հակառակը ըսէ, հակառակ խօսած կ'ըլլայ իմ ըսածիս:

Մի յուսահատիք, տոկացէք, ապագան ձերն է ով Հայեր, ո՛վ իմ սիրելի յաճախորդներ»:

«Ամբողջ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս հուռա՛ կ'աղաղակէ, կը լսէ՞ք...

«Ահա ժողովուրդին հրաւէրին վըրայ կրկին բեմ կը բարձրանայ Պ. Սեմա, շնորհակալութիւն կը յայտնէ եւ կ'ըսէ.

— «Իմ սիրելի Հայեր, անկեղծօրէն յուզուած եմ ձեր այս յարգանքէն: Կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ բեմ կ'ելլեմ ու կը ծափահարուիմ:

«Ես ալ կը կրկնեմ ընկերոջս բառերը, մի յուսահատիք, ապագային՝ նոյն իսկ ապագայէն ալ անդին ձերն է իրաւունքը, ի յիշատակ այս օրուան, վաղուընէ սկսած պանիրին գինը պիտի զեղչեմ երկու սու... Եթէ պէտք տեսնէք՝ մանրամասնութիւնները կը գրկեմ նամակով»:

×

... Կը գրեն մեզի.—

«Քանի մը օր առաջ, Քուքու սրճարանի շքեղ սրահին մէջ թէյասեղանի էին հրաւիրուած, բաւական թիւով ընտրուած Հայեր: Ներկայ էին օտար հիւրեր:

«Ոգեւորութիւնը անչափելի էր:

«Երգուեցան հայ ժողովրդական երգեր ու օրօրներ:

«Այս միջոցին, ներկաներէն տաղանդաւոր օտար պատանի մը, հետեւեալ գրութիւնը կարդաց, որ ձօնուած էր հայութեան եւ ընդօրինակուած իր չարադրութեան տետրակէն, որուն հայերէն թարգմանութիւնը կուտամ ստորեւ.

Հայեր, Հայեր, Արմէններ,
Դուք մին էիք ու մե՛ծ էք:
Մի յուսահատիք,
Կուգայ Զատիկ
Տիկ, տիկ, տիկ:

«Հուռա՛, պիս պիս, պռավօ՛, պըռավօ» կը բացագանչէին բոլորը:

«Հաւատացէք որ հայութիւնը այն օրը, անգամ մըն ալ մոռցաւ իր տառապանքը:

«Ի՛նչ ազնիւ հոգիներ կան օտարներու մէջ...

«Կէս գիշերը անցած էր արդէն, երբ դուրս ելանք այս բարձր մթնոլորտէն: Հանրակառքերը դադրած ըլլալով՝ մէյմէկ ինքնաշարժ վարձած, մեկնեցանք տուն, տանելով մեզի հետ լաւագոյն յիշատակներ՝ փոխան տասնըհինգ ֆրանք կառավարձի...»:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՈՇՄԱԹՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Բալուի Խոշմաթ գիւղի Կարօտելոց Միութեան խնջոյքը տեղի ունեցաւ կիրակի կէս օրէ վերջ, Արարատ ճաշարանի վերնայարկի սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ: Յանձնախումբին կողմէ Յ. Սիմոնեան կատարեց խնջոյքին բացումը: Ցեառ Միութեան կողմէ հիւրերը պատուասիրուեցան չամփանեայով եւ զանազան աղանդերներով: Երգուեցան հայկական գեղջուկ երգեր եւ փոքրիկներու խումբ մը երգեց ֆրանսերէն: Արտասանեց Մ. Դաւիթեան: Երկու խօսք ըսաւ Մանուկ Մարկոսեան, քաջալերելով Միութիւնը, որ պէտք է աւելի լայն միջոցներով օգնութեան հասնի իրենց կարօտեալներուն:

Ուրախ զուարթ մթնոլորտի մը մէջ երկու տարեց հայրենակիցներ, գիւղին պատմական դրուագներով հայրենակիցներու մէջ արթնցուցին հին սերունդի հաւատքը:

Յանձնախումբի կողմէ աճուրդի դըրուեցաւ խորոված հաւ մը եւ շիշ մը օղի: Անուշ Յարութիւնեան եւ Մարտիրոս կատակերգութեամբ վարեցին աճուրդը, բարձրացնելով 190 ֆր.ի: Ցեառ հայրենակից մը Միութեան նըւիրած շիշ մը չամփանեան վիճակահանութեան դնելով ամբողջ չահը եղաւ 23 ֆր. աճուրդով միասին:

Միութեան վիճակախաղէն չահած են հետեւեալ թիւերը.— 268 ինքնահոս գրիչ մը, 180 զարթուցիչ ժամացոյց մը, 174 «Փոյամարտ» օրացոյց մը, 300 Հայաստանի քարտէս մը, 202 անուշեղէն, 32 թաշկինակ մը գրպանի, 140 շիշ մը չամփանեա, 109 մետաքսէ գուլպայ մը, 67 փողկապ մը: Շահող թիւերը դիմելու են ռիւ տը լա Ֆար, թիւ 10, Խ. Ուլուսեանին:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՅՆ ՑԱՒԸ ՈՒՐԻՇ ԲԵՐՆՈՎ

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներու օրկանը, խրատներ կուտայ «յօդուածագիրներուն», խմբագրականի մը մէջ (15 յունուար).

— «Հանդէս մը տեղի կ'ունենայ — դպրոցի, Բարեգործականի կամ որ եւ է Միութեան մը կազմակերպած հանդէսը սա կամ նա առիթով — մեզի մօտ կամ մեզմէ հեռու քաղաքի, երբեմն ալ գիւղի մը մէջ: Կը հասկնանք որ տեղւոյն վրայ աշխատանք տարուած է զայն լաւ ընելու եւ կը հասկնանք, նոյնպէս, որ կազմակերպիչները փափաքին իրենց նեղ շրջանակէն դուրս՝ ուրիշներու ալ ծանօթացնել այդ ճիգը: Ասոր համար՝ կարճ տեղեկատուութիւն մը, քանի մը անուններով, բաւական պիտի ըլլար: Բայց ահա թղթակիցը, որ յաճախ կազմակերպիչներէն մին կամ անոնց մէկ բարեկամն է, գրիչը ձեռք կ'առնէ ու կուտայ մանրամասնութիւններ, սկսեալ հանդէսին տեղէն, բացման ժամէն եւ ներկաներու թիւէն մինչեւ փակման ժամը եւ ներկաներուն «գոհ մեկնիլը» կամ «մեկնիլ չուզելը սրահէն», անշուշտ զանց չընելով, այդ երկու մեծ պահերուն միջեւ, յիշել ամէն մէկ երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ խօսք իրենց բարեմասնութիւններով ու մանաւանդ իրենց ստացած «ջերմ», «խանդավառ» կամ «որոտընդոստ» ծափերով, որոնք կրնան գոյութիւն ունեցած չըլլալ իսկ, կամ հանդիսասրահը լեցնող երախաներու ծափերը միայն ըլլալ, եւ զանոնք որակող վերոյիշեալ ածականները, կրնան, ամէն պարագայի, իրարու տեղ գործածուիլ, առանց որ եւ է անպատեհութեան:

Եթէ բանախօսութիւն մըն ալ կատարուած է այդ հանդէսին մէջ, ինչպէս կը կատարուի գրեթէ միշտ, եւ ոչ միայն մէկ հատ, պէտք է պատուիլնք յաւեգոյնին՝ կարդալու հազար անգամ լսուած ու կարդացուած նոյն գաղափարները նոյն բառերով ընկերացած ահագին գովեստներու: Կ'երեւայ թէ բանախօսները կը պահանջեն դէթ այսքանը, որովհետեւ կան ոմանք ալ որ իրենց ճառը կը յանձնեն թղթակցին կամ կը ղրկեն անձամբ՝ անոր ամբողջական հրատարակութիւնը ակնկալելով: Հազուադէպ են այն ճառերը որոնք մենք իսկ պիտի խնդրէինք ունենալ եւ հրատարակել՝ եթէ լսէինք, ինչպէս կը պատահի որ լսենք եւ խնդրելով հրատարակենք:

Արդ, թղթակիցներ (նաեւ յօդուածագիրներ) կան, որ սրբագրուիլը աչք առած են, ոմանք կ'ուզեն նոյն իսկ, որ սրբագրէք իրենց գրածը, ուրիշներ, սակայն, նոյն կամ պակաս կարողութեամբ, անփոփոխ հրատարակուիլ կը պահանջեն: Առաջիններուն եւ վերջիններուն՝ անկեղծօրէն շնորհակալ ըլլալով հանդերձ որ կ'ուզեն մեզի ծառայութիւն մը մատուցանել, կը յայտնենք այստեղ՝ որ անհրաժեշտ է, նախ, ամէն բան իր ունեցած կարեւորութեան համեմատութեամբ միայն գրի առնել եւ, երկրորդ, համոզուիլ որ եթէ կ'ուզենք կամ չենք հրատարակեր իրենց գրութիւնները՝ ոչ քմահաճոյքով եւ ոչ ալ չափազանց խստապահանջութիւնով մըն է որ այդպէս կը չարժինք:

Աւելին: Երիտասարդ գրողները մանաւանդ, պէտք է ուղղեն իրենց լեզուի, ոճի եւ մտածումի սխալները, փոխանակ յամառելու եւ նոյն սխալներով գրել շարունակելու: Պէտք չէ արժէք տան տգէտներու կամ չողոքորթներու գնահատումին: Դարձեալ, ներողամիտ կամ քաջալերիչ գնահատումը հասկցողներու՝ պէտք է առնեն իր բուն արժէքով եւ չխորհին թէ հասած են արդէն, երբ հազիւ թէ մեկնած են միայն: Ու պէտք է, պէտք է որ կարդան ու բաղդատեն, կարդան ու խորհին, գրելէ աւելի, գրելէ առաջ եւ ետքը»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՎԻՆԵՕՆ, 27 յունուար. — Նոյեմբերի եւ դեկտեմբերի վերջերը պատահած ողողումներու պատճառաւ, Ավինեօնի եւ արուարձաններու ափ մը Հայերն ալ մեծապէս տուժեցին: Այս առթիւ գաղութին կողմէ ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, որպէսզի Մարսէյլի Ազգային Վարչութեան պարզէ կացութիւնը: Յանձնախումբը յունուար 1 թուակիր նամակով մը հաղորդեց բոլոր մանրամասնութիւնները: Իբրեւ արդիւնք, Գարեգին եպիսկ. Խաչատրեան եւ Գիւտ քահանայ Միքայէլեան յունուար 24ին Ավինեօն եկան եւ յանձնախումբին կողմէ առաջնորդուեցան Պէհրիկեանի բնակարանը: Առաջին անգամ էր որ այսպիսի հոգածութեան մը կ'արժանանար մեր գաղութը: Հակառակ օդին անյարմարութեան Գարեգին եպիսկ. յանձնախումբին հետ այցելեց քաղաքին մէջ եւ շրջակաները բնակող Հայերու տուները, մխիթարելով հիւանդներն ու ցաւ յայտնելով պատահած աղէտին համար: Յետոյ հանդիպեցաւ Պ. Պարլիի Գարոյի գործարանի տնօրէնութեան եւ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց հայ գործաւորներուն ցոյց տրուած բարեացակամութեան համար: Հոգեւոր հովիւը առաջին անգամ ըլլալով ընտրեց եօթը հոգինոց թաղ. խորհուրդ մը, հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Մ. Սէթեան, Ն. Շիրինեան, Հ. Պապեան, Մ. Գաբրիէլեան, Թ. Ժամկոչեան, Գ. Քիւփէլեան եւ Յ. Պէհրիկեան:

Այս առթիւ յանուն գաղութին շնորհակալութիւն կը յայտնենք Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան եւ Գարեգին եպիսկոպոսի:

Յովհաննէս

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ դեկտ. 24ի ընդհ. ժողովին մէջ կատարեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Մարմարեան՝ նախագահ, Մանուկեան՝ փոխ-նախագահ, Տքթ. Քիւթիւքեան փոխ-նախագահ, Տատեան՝ քարտուղար, Խուպիկեան՝ բ. քարտուղար, Արամեանց՝ դիւանապետ:

Ամէն չորեքշաբթի եւ շաբաթ օր, կէս օրէն ետք ժամը 3—6, հերթապահ ընկեր մը պիտի գտնուի Միութեան կեդրոնատեղին, 15, Rue Jean Goujon, ընթացիկ գործերու համար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (3)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Հեռացեր էինք մեր ծննդավայրէն: Ես պատանի, անտեղեակ ծնողքիս վշտին, ուրախ էի նորանոր տեսարաններ դիտելուս եւ քաղաքներ այցելելուս:

Վրանի կեանքին վարժուեր էինք մասամբ: Ամիս մը ամբողջ Էսկի-Շէհիրի դաշտերը ապրեր էինք՝ վրանի տակ, տանելով ամէն նեղութիւն:

Շոգեկառքը կը ծանրանար հետզհետէ, իր ետեւ ձգելով մեքենայէն բարձրացող թանձր ծուխն ու քարածուխի փոշին: Իսկ ժամանակ առ ժամանակ լսելի կ'ըլլային պաշտօնեաներու կոչտ ձայները:

Զարդագեղ ծառեր իրարու կը յաջորդեն: Լեռներ՝ երբեմն կը հեռանան ու հետզհետէ կը կորսուին, երբեմն ալ յանկարծ կը խոշորնան:

Ամբողջ ցերեկ մը ճամբայ կ'երթայինք, ամէն կայարան հանդիպելով: Շոգեկառքը Իհսանիէ կայարանն ալ բաւական կեցաւ, որպէսզի մեքենան ջուր առնէ:

Գաղթականներ առիթէն օգտուելով, կ'իջնեն վակոններէն իրենց ծարաւը յագեցնելու: Հինգ վայրկեանէն սուլիչին զարնուիլը ու կառախումբը ճամբայ ելլելը մէկ կ'ըլլայ:

Բաւական հեռացեր էինք կայարանէն, երբ պաշտօնեաներու սուլիչին ձայնը կը ստիպէ մեքենավարը կեցնել կառախումբը: Ետեւի կողմէն աղիխարշ ճիչեր: Մանկամարդ կին մը շոգեկառքին տակ ճզմուեր է, կ'ըսէին: Ցատկած պահուն սահեր ինկեր է:

Դժբախտ կնոջ դիակը անմիջապէս փոխադրեցին առանձին վակոն մը, երկու սրունքները ամբողջութեամբ կտրուած: Ամուսինը որ մեր վակոնը կը մնար, կ'աղերսէ շարունակ: Կէս ժամ յետոյ շոգեկառքը կրկին ճամբայ ինկաւ: Ամբողջ գիշեր մը ձայներու երկար ժխորով կը սուրար կառախումբը:

Առաւօտ կանուխ կը հասնինք Աֆիոն-Գարահիսար, ու իսկոյն կը փոխադրուինք վրանաղաշտը, մինչ դժբախտ հարսը թաղեցին կայարանին մօտ: Ժամեր վերջ, ամուսինը մտաբերելով կնոջ վզէն կախուած ոսկիներու շարքը, հանել կուտայ դիակը ու արցունքոտ աչքերով քակել յետոյ քառորդ ոսկիներու շարոցը, կրկին կը թաղէ: Երկրորդ դէպքն էր այս, մեր ճամբու ընթացքին, առաջինը ըլլալով հայ կնոջ մը գրկի երախային հետ միասին գետ նետուիլը, Էսկիշէհիրի մէջ:

ԴԷՊԻ ՏԱՐՍՈՆ - ՕՍՄԱՆԻԷ

Ամիս մը հազիւ մնացինք Աֆիոն-Գարահիսարի վրանները, ընտանիքով: Հոն հանդիպեցայ Պոլսէն աքսորուած մտաւորականներու եւ գաւառացի երիտասարդներու, զորս յաճախ կը տեսնէի մինչեւ Տարսոն: Կը յիշեմ մասնաւորաբար Պ. Յովհ. Գմբէթեանը իր գաւառացի աշակերտներով, դպրապետը Գում-Գափուի մայր եկեղեցւոյն ու միանգամայն ուսուցիչը դպրոցին:

Գոնիա հինգ օր միայն մնացինք՝ միշտ վրանի տակ: Բարեբախտաբար շոգեկառքով կը ճամբորդէինք, թէեւ հազար նեղութիւններով, մանաւանդ որ ծծկեր երախայ կար մօրս գիրկը:

Գարաման հասած ատեն ոստիկաները այրերը հաւաքելով վակոններու տանիքը հանեցին, ուր հովը կատաղօրէն կը սուլէր ամբողջ գիշերը, իսկ վակոններէն իւրաքանչիւրին մէջ մինչեւ հարիւր քսան կին կարելի էր համրել:

Առանց քնանալու կը հասնինք մինչեւ Էրէյլի՝ հոկտեմբեր 17ի կիրակի օրը (1915):

Քանի մը ժամ հազիւ հանգստացած կը սկսի «սէվքիաթ»ը եւ հետիոտն: Թէեւ շոգեկառքը մինչեւ Պօզանթի կը շարունակուէր, սակայն գաղթական փոխադրել արգիլուած էր:

Մեր բեռներուն համար կառք մը վարձելով, մենք ալ ետեւէն քալելով ճամբայ ինկանք դէպի բլուրներու ողնաշարը:

Ցաւերու ծովին մէջ չարչարանքի նախաշաւիղն է որ կը քաշքշէինք: Գաղթականները, բեռները չալկած, հեղեղի նման լեռներէն օձապտոյտ կը սողան: Երբեմն մայրեր իրենց տըղաքները ծառերուն տակ ձգած, կը խառնուէին կրկին խումբին: Հայրս, յաջորդ օրը ստիպուած երկու քուկէս օսմանեան ոսկիի էշ մը գնեց՝ Թիւրքմէն գիւղացիներէ, մօրս ու երախային համար: Նոյն Թիւրքմէնները հօրս ձեռքի հովանոցն ալ պահանջեցին՝ խոշոր դաշոյն մը բարձրացուցած գըլխուն վերեւ: Մօրս թեւադրանքով ստիպուեցաւ ան ալ յանձնել:

Ճամբու ընթացքին յաճախ չոր պըտուղ էր մեր կերածը, իսկ պառկիլը՝ երբեմն կառքին տակը առանց վերմակի, հագուստներով, վերարկուներով կամ խաներու անկիւնները:

Երրորդ օրը ապուխտ էր գնած հայրս կէս օխա եւ բոլորուած կարկաչուն գետի մը եզերքը, լերան մը կուրծքին, ճաշելու կը պատրաստուէինք, երբ արար սովահար զինուորներ խոշոր քարերով խոյացան հօրս վրայ: Խիստ վախցանք եւ ստիպուեցանք մեր պաշար անոնց տալ:

Այսպէս անօթի, կրկին մեր ճամբան բռնեցինք: Բարեբախտաբար չըվիրաւորեցին հայրս:

Վերջապէս հոկտ. 23ին, շաբաթ կէս օրին հասանք Տարսոնի վրանաքաղաքը, որ մօտաւորապէս 7000ի կը հասնէր վրաններու թիւը:

Քաղաքէն մէկուկէս ժամ հեռու էր գաղթականներու այս դաշտը: Հոս ստիպուեցանք դանդաչարժ էշերը ծախել հազիւ կէս ոսկիի:

Տարսոնի «սէվքիաթ մէմուրի»ն կոյր ու կաղ Իպրահիմ պէյն էր: Շատ խիստ մարդ մը, հաստ գաւազանը միշտ ձեռքն էր: Տասը օրուան մէջ մինչեւ վերջին վրանը քակել տուաւ: Անխնայ կը ծեծէր այրերը:

Նոյ. 4ի հինգշաբթի օրն էր, երբ շոգեկառք փոխադրուեցանք, վերջին մնացորդ գաղթականներուն հետ: Ու կրկին կենդանիի վակոններով միւս միւսի հեռացանք Տարսոնի դաշտերէն: Մութը կոխած էր երբ անցանք Եէնիճէէն եւ Ադանայի հռչակաւոր կամարակապ կամուրջէն, առաւօտուն հասանք Օսմանիէի վրանաքաղաքը, ուր կատաղի հով մը կը սուրար խոպան դաշտերուն վրայ:

ՕՍՄԱՆԻԷԻ ԴԷՊՔԵՐԷՆ

Կէս գիշերը անցած է, լռութիւնը կը խորունկնայ հետզհետէ, մեղմ հով մը միայն կը հարուածէ հայ գաղթականներու վրանները:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

սանողները կրակի տուած են երկրորդական վարժարան մը: Վարչապետական պաշտօնատունը խռովութեանց կեդրոնին մօտ ըլլալով, դուռները փակուած են եւ նախարարները չեն երեւար: Ոստիկանութեան 20 վիրաւորներէն երկուքը սպաներ են: Այդ օրուան կռիւը տեւեց երեք ժամ: Վարժապետանոցին շէնքը աւերակի մը երեւոյթն ունի: Հազարաւոր քարեր եւ երկաթի կտորներ լեցուած են փողոցներուն մէջ: Այս առթիւ էր որ ոստիկանները գործածեցին անշնչելի հեղուկը (մելան), երեւան հանելու համար ցուցարարները: Այս մելանը գոյն կը փոխէ ամէն օր, բայց չանհետանար:

Աղեքսանդրիոյ մէջ ալ բոլոր դպրոցները փակուած են:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիացիները այժմ Եգիպտոսի մէջ ունին 55,000 ցամաքային եւ 20,000 ծովային զինուոր: Գահիրէի փողոցներուն մէջ թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ անգլիացի զինուոր մը:

ՅԱՌԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԹՈՎՊԻԱՅԷՆ հասած կարգ մը լուրերու համաձայն, ըմբոստական շարժումը կը ծաւալի երկրին մէջ, իբրեւ հետեւանք պատերազմին երկարաձգման եւ իտալական յաղթանակներու:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ պատիժներու յանձնախումբը նիստ գումարեց յունուար 29ին, քննելու համար եղած տրնօրինութեանց թերութիւնները: Այս առթիւ ծրագիր մը ընդունուեցաւ, աւելի խստացնելու համար ելմտական եւ տնտեսական պատիժները: Մասնագէտներու յանձնախումբը հարցարան մը պիտի ուղղէ 52 պատժարկու պետութեանց, որպէսզի մանրամասնօրէն պարզեն թէ ի՛նչքան առեւտուր կ՚ընեն Իտալիոյ հետ: Ասով կարելի պիտի ըլլայ երեւան հանել պակասները ու զանցառութիւնները: Երկուշաբթի ալ կը գումարուի քարիւղի արգելքի յանձնախումբը:

ԵՐԵՔ ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ դատավարութիւնը, որ յետաձգուած էր պաշտպան փաստաբանին պաշտօնանկութեան հետեւանքով, կը վերսկսի այս շաբթու: Փաստաբանի խնդիրը չէ կարգադրուած տակաւին: Պ. Անտոէ Պէրթօն (համայնավար), որ նախապէս հաւանութիւն յայտնած էր, այժմ ետ կեցած է: Դատարանը կ՚ուզէ ինք փաստաբան մը նշանակել, բայց ամբաստանեալները կը մերժեն:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց արգիլել եւ զինաթափ ընել Ֆուզայի հակահրէական կուսակցութիւնը եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք հիմնուած են հիթլէրական սկզբունքներու վրայ: Հեռագրով հրահանգներ տրուեցան նահանգապետներուն, որպէսզի անմիջապէս գործի ձեռնարկեն: Շատ մը վայրերու մէջ մեծաքանակ զէնքեր յանձնուեցան առանց դիմադրութեան, իսկ Եաշի եւ Քիշնեւի մէջ կառավարութիւնը ընդդիմութեան հանդիպած ըլլալով, խուզարկութիւններ կատարեց: Այս առթիւ ընդհարումներ պատահեցան: Երկու կողմէն ալ վիրաւորներ կան: Եաշի մէջ փաշականները բանտին վրայ յարձակեցան, իրենց ընկերները ազատելու համար, բայց չյաջողեցան:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ յուղարկաւորութեան առթիւ, շարժման մէջ դրուած էին շարժանկարի 150 մեքենաներ, որոնք 11,000 քիլոմեթր երկայնութեամբ ժապաւէններ քաշեցին: Մասնաւոր օդանաւեր նոյն օրն իսկ անգլիական ամէնէն հեռաւոր գաղթավայրերը փոխադրեցին այս շարժանկարները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ադաւնի Եօվհաննէսեան, Այրի Տիկին Մառի Թէքէրեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան կը ծանուցանեն թէ 2 փետր. կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին փարիզի Հայոց կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ, 10 bis, rue Thouin, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ պատարագ իրենց սիրելի եւ վաղամեռիկ աղջկան՝ ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐԵԱՆԻ եւ իրենց սիրելի որդւոյն եւ եղբօր՝ ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ (որ սեպտ. 17ին մեռաւ Սօֆիայի մէջ) յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ազգականները, ընկերները եւ բարեկամները:

✕

Արամ Պասմաճեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ իր հօր՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի փարիզի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՐՍԷԼԻ «Համազգայինի» Մասնաճիւղի դասախօսութիւնը 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de Paris: կը դասախօսէ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, հայկական հին դրամներու մասին, ցուցադրութեամբ մոգական լապտերի: Պիտի ըլլան նաեւ արտասանութիւններ: Ծախքերու համար կը գանձուի մէկ ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ալֆորվիլի Հայր. Միութեան Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 13 րիւ տը Տօմինիքէն, Յ. Հացագործեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան խնդրանքով, յառաջիկայ երկուշաբթի օր փետր. 3ին, երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7 rue Bernardins Paris 5ᵉ պիտի դասախօսէ տեղական արհեստակցական կազմակերպութիւններէն ձեռնհաս անձնաւորութիւն մը, նիւթ ունենալով Brevet Professionnel եւ անոր բերելիք օգուտները մեր արհեստակիցներուն:

Նկատի ունենալով նիւթին կարեւորութիւնը, վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայ սափրիչները որ օգտուին պատեհութենէն եւ ներկայ ըլլան սոյն դասախօսութեան:

ՎԱԼԱՆՍԻ Զ. Ո. Մ. Մարզականի կազմակերպած պարզեւաղաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը. 49, 135, 144, 154, 70, 95, 161, 52, 97. դիմել՝ Վ. Պ. Վ. Պապիկեանի, 25, rue Chateau Vert.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Եգիպտացի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 5 փետր. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Le Samaritaine սրճարանի ներքնայարկը, rue de Rivoli, մէթրօ Chatelet:

Օրակարգ՝ զեկոյց կոմիտէի: կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը»:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՊՕՄՕՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) Զաւարեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վարդգէս, Եփրեմ, Վարուժան եւ Շահրիկեան խումբերը, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կռիշք եւ Կէփին խումբերը եւ Թալատիէի ու Բօշթայէի ընկերները 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Պապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, փարիզ:

Կը նախագահէ ընկ. Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Առաջին ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին **Maison Mutualité**ի մէջ (24, Rue St. Victor)

Դասախօս Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Մուտքը ազատ է բոլորին համար

(Այս անուան տակ Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է դասախօսութեանց շարքի մը, հայ կնոջ ընդհ. զարգացման նպաստելու համար):

Մանուկներու Օր

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՕՐՏՕԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Բարսեղ-Շահպազ Ակումբին մէջ:

Երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն:

Պարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ-ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

28 մարտ շաբաթ գիշեր Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ

6, rue Galilée

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ե. Տ. — 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Ս. Գ. — 70:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ. — 35:
ԼԱ ՊՕՔՔԱ, Գ. Կ. — 70:
ՓԱՐԻԶ (15), Տ. Բ. — 100:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Ա. — 35:
ՇԱՎԻԼ, Պ. Պ. — 140:
ՔՐԻՒԱԶ, Գ. Խ. — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Պ. — 70:
ՊԷՅՐՈՒԹ, Խ. Ա. — 50:
ՊԵԼԿՐԱՏ, Մ. — 100:
ԼԻՈՆ, Հ. — 150:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Հ. Ակ. — 2 անգլ.:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Հ. — 70:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէ. — 70:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻՒԻ, Ա. Մ. — 70:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թ. — 35:
ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ. — 60,25:
ԷՓԻՆԷ, Ա. Տէր Յ. — 100:
ՎԻԷՆ, Ա. Ա. — 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Ս. — 140:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մ. Մ. — 65:
ՊՈԼԷՆ, Թ. Մ. — 50:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Օ. Կ. — 70:
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Աբր. — 100:
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Գործ. — 280:
ԻՒԺԻՆ, Լուս. — 35:
ՍԷՆ ՄԱՐԹՈՐԻ, Գ. Քէօ. — 200:
ՊՈՒՐԿ ՍԷՆ ԱՆՏԷՈԼ, Ս. Ս. — 40:
ԼԷ ՄԻԼ, Գ. Տ. — 140:
ՄԱՔԻԼ, Ս. Յով. — 62.90:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Լոր. — 70:
ՍԷՆ ԼՕՐԱՆ, Տիր. — 140:
ՎԻԷՆ, Պ. Մ. — 70:
ՊՕՐԸՓԵՐ, Հ. Ա. — 35:
ՊԱՆԵԷՕ, Օր. Թ. — 50:
ՆԻՍ, Օ. Տ. Պ. — 140:
ՇՈՒԶ, Մ. Ե. — 70:
ՇԱՍ, Պ. Ա. — 25:
ՊԱՐԻ, Վ. Փ. — 50:
ԿԱՐՏԱՆ, Խ. Ա. — 35:
ՓԱՐԻԼԻ ՎԷՆԻՍԻԷՕ, Մ. Ե. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յով. — 140:

ՊԵՏ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան պետ. Հ. Կարմիր Խաչի երեկոյթը տեղի կ՚ունենայ մարտ 21ին շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, Aéro-Club de Franceի սրահներուն մէջ, 6 rue de Galilée, Paris 15ᵉ կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէ չխաչաձեւել:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Պայրքէսկրցի Սիմոն Պետրոսեան (22-23 տարեկան) որ նախապէս կը գտնուէր Ճէպէյլի որբանոցը, յետոյ փոխադրուած է Անթիլիասի, Սայտայի եւ Ժիպէյլի որբանոցները: 1930ին կ՚աշխատէր կօշկակար Պ. Արտաշէս Յարութիւնեանի մօտ, 99 rue Gouraud, Beyrouth: 1930էն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իր մասին: Իր ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Bedrossian Krikor, chez Mr. Brung Primault, La Petite Geurche, Commune de Leugney s/Creuse, Vienne, France.

— Կը փնտռուի պոլսեցի Հայկ Քըրքըճեան, կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Պ. Miridjianի, 179 rue St. Jacques, Paris 5ᵉ

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սկաուտական հանդէս եւ թատերական ներկայացում, կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 27, Rue Carnot, Chaville.

Կը խօսի սկաուտներու ընդհ. պետ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, հայ սկաուտիզմի մասին:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN), 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. Հեղինակութիւն՝ ԷՆԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Կարծեմ ըսաւ, պատասխանեց Փուարօ: Քանի մը վայրկեան վերջը Պելճիքացին ու ես գիւղ կ՚երթայինք:

— Ի՞նչ միտքով դաւաթներուն մասին հարցուցիք, ըսի հետաքրքրուած:

— Ուրիշ ի՞նչ ըսէի, բան մը պիտի հարցնէի վերջապէս ...

Ապշեցայ:

— Ամէն պարագայի մէջ, սիրելի բարեկամս, շարունակեց ան աւելի լրջացած, կէտ մը կար զոր կ՚ուզէի հասկնալ եւ հիմա հասկցայ ... գործը եղած տեղը ձգենք առայժմ ...

ԳԼՈՒԽ 16

ՄԱ՛ ՃՕՆԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Գիշերը Մա՛Ճօնկի հաւաքոյթ մը սարքեցինք: Այդ կարգի ժամանցները շատ ժողովրդական են մեր գիւղին մէջ: Հիւր ունէինք օրիորդ Կէնէթն ու գնդապետ Քարթըր որ եկեղեցիին մօտերը կը բնակէր:

Բամբասանք անպակաս է երբ այդպէս իրարու քով կուգանք. այն ատեն որ խաղին ալ կանոնաւոր կերպով չենք կրնար հետեւիլ: Առաջ Պրիճ կը խաղայինք չատախօսելով, բայց տեսանք որ Մա՛Ճօնկը աւելի անդամուկ ժամանց մըն էր: Իրարու խաղ քննադատելու սովորութենէն հրաժարած չէինք բոլորովին, սակայն եւ այնպէս կծու չէին մեր դիտողութիւնները:

— Նորէն ցրտեց այս իրիկուն, բըժիշկ, ըսաւ գնդապետը՝ վառարանին դիմացը կենալով:

Քարոլայն իր սենեակը առաջնորդած էր օրիորդ Կէնէթը՝ գլխարկն ու վերարկուն հանել տալու համար:

— Շատ խորհրդաւոր է Էքրոյտի սպանութիւնը, շարունակեց Քարթըր. այս գործին ետին դաղտնիք մը կայ. խօսքը մէջերնիս, պատանալիքով դրամ պահանջելու մասին բաներ մը հասան ականջիս. անտարակոյս խնդրին մէջ կին մը կայ ...

Այդ վայրկեանին քոյրս եւ օրիորդ Կէնէթը ներս մտան: Քարոլայն սեղանին վրայ թափեց Մա՛Ճօնկի քարերը:

— Շանկայի Ակումբը եղած տեղնիս, ըսաւ գնդապետը, այս խաղին անուն մը կուտայինք ...

Քոյրս ու ես այն կարծիքը ունինք թէ գնդապետը կեանքին մէջ Շանկայի Ակումբը մտած չէ. աւելին. Հնդկաստանէն անդին տեղ գացած չէ ան: Բայց Քարթըր տիպար զինուորական մըն է եւ մենք մեր գիւղին մէջ թոյլ կուտանք որ մարդիկ ազատօրէն ցուցադրեն իրենց խառնուածքին տարօրինակութիւնները:

— Սկսի՞նք, ըսաւ Քարոլայն:

Սեղանին շուրջ հաւաքուեցանք: Հինգ վայրկեանի չափ լուռ էինք: Մեր քարերը կարգի դնելու համար այդ լռութիւնը կարեւոր էր:

— Սկսէ, Ճէյմս, ըսաւ քոյրս, դուն Արեւելքն ես ...

Առաջին քարս սեղանին վրայ դրի. քանի մը շրջան բրինք, արտասանելով միայն խաղին ընթացքին համար անհրաժեշտ բառերը — եղէգ ... երկու շրջանակ ... փունջ ... ութփունջ ...

— Այս առտու Ֆլօրա Էքրոյտը տեսայ, ըսաւ վերջապէս օրիորդ Կէնէթ. փունջ ... ոչ ... ութփունջ, սխալեցայ ...

— Չորս շրջանակ, պատասխանեց քոյրս, ո՞ւր տեսար ...

— Ինք զիս չտեսաւ ...

— Իրա՞ւ, հարցուց քոյրս հետաքրքրուած. Չառ ...

— Կարծեմ հիմա Չի պէտք է ըսել ոչ թէ Չառ ... սրբագրեց Օր. Կէնէթը:

— Պարապ խօսք, ես միշտ Չառ կ՚ըսեմ ...

— Շանկայի Ակումբին մէջն ալ Չառ կ՚ըսեն, մէջ ինկաւ գնդապետը:

— Ի՞նչ պիտի ըսէիր Ֆլօրային մասին, հարցուց Քարոլայն՝ քանի մը քար խաղալէ յետոյ, հետը մէկը կա՞ր ...

— Անշուշտ, ըսաւ օրիորդ Կէնէթ:

Իրարու աչքի մէջ նայեցան:

— Իրա՞ւ կ՚ըսես ... բնաւ չեմ զարմանար, աւելցուց քոյրս:

— Կարգը ձերն է օրիորդ Քարոլայն, ըսաւ գնդապետը որ կ՚ուզէր հասկցնել թէ ինք խաղով հետաքրքրուած էր եւ չէր սիրեր բամբասանքը. կը կեղծէր սակայն:

— Եթէ ինծի հարցնէք, ըսաւ Օր. Կէնէթ ... օհ եղէ՞գ էր տուածդ ... ոչ շրջանակ է եղեր ... այո եթէ ինծի հարցնէք Ֆլօրան շատ բախտաւոր աղջիկ է ...

— Ինչո՞ւ, օրիորդ Կէնէթ, հարցուց գնդապետը ... վիշապին դիմացը փունջ մը ունիմ ... ինչո՞ւ բախտաւոր է կ՚ըսէք. գիտեմ, շատ լաւ աղջիկ է ...

— Կրնայ ըլլալ որ ոճրագործութեան մասին շատ բան չգիտնամ, բացատրեց օրիորդը այնպիսի շեշտով մը որ կարծես ըսել կ՚ուզէր թէ իր չգիտցածը չկայ. բայց կրնամ դիտողութիւն մը ընել. առաջին հարցումը այս տեսակ խնդիրներու մէջ, ընդհանրապէս հետեւեալն է — ո՞վ էր որ սպանեալը ողջ տեսաւ վերջին անգամ. այդ անձը ահաւասիկ կասկածի ենթակայ է միշտ ... Պ. Էքրոյտը ամէնէն վերջը տեսնողը օրիորդ Ֆլօրան էր. այդ պարագան շատ ծանր էր անոր համար ... իմ կարծիքով Րէլֆ Փէյթընը անյայտացած է աղջկան մասին եղած կասկածը փարատելու համար ...

— Պարապ խօսք է ատիկա, բողոքեցի. չէք կրնար ըսել թէ Ֆլօրա Էքրոյտին պէս երիտասարդ աղջիկ մը պիտի կրնար դաշունահար սպաննել իր հօրեղբայրը:

— Չեմ գիտեր, բայց գիրք մը կարդացի անցեալները՝ Փարիզի զակարարոյ մարդոց մասին ... գրքին մէջ կ՚ըսուի որ աշխարհի ամէնէն վտանգաւոր ոճրագործուհիները հրեշտակի դէմք ունեցող երիտասարդ աղջիկներն են ...

— Ֆրանսան ուրիշ, գիտել տուաւ Քարոլայն:

— Հարկաւ, գոչեց գնդապետը, ձեզի աւելի զարմանալին ըսեմ. Հնդկաստան իմացած եմ որ ...

Անվերջանալի էր գնդապետին պատմութիւնը եւ, տարօրինակ է ըսել, հետաքրքրական ալ չէր: Ինչպէս կարելի էր բաղդատել տարիներ առաջ Հնդկաստանի մէջ պատահած դէպք մը, քանի մը օր առաջ մեր գիւղին մէջ պատահած ոճիրին հետ:

Բարեբախտաբար քրոջս Մա՛Ճօնկի յայտարարութիւնը ճիշդ ժամանակին հասաւ կարճ կապել տալու գնդապետին պատմութիւնը:

(Շար.)